ΕΡΜΗΣ Ο ΛΟΓΙΟΣ.

Τῇ α'. 1 Ἰανουαρίου.

1820

Εἰς τὸν 23'. Ἀριθμὸν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐκηρύξαμεν ἤδη, ὅτι ἀπεφασίσαμεν πάλιν νὰ ἀναλάβωμεν καὶ ἐφεξῆς τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐφημερίδος ταύτης. Ἰδοὺ σὺν Θεῷ τοῦτο γίνεται, καὶ ὅσοι τῶν φιλοκάλων ὁμογενῶν μας ἠσθάνθησαν τωόντι τὴν ὠφέλειαν τοῦ κοινοῦ τούτου συγγράμματος, ἐν ᾧ χαίρουσι μὲ ἡμᾶς διὰ τὴν εὐκταίαν αὐτοῦ συντήρησιν, ἂς τὴν χρεωςῶσι κυρίως εἰς τὸ πλεῖςον μέρος τῶν ἐνδοξοτέρων πεπαιδευμένων ἀνδρῶν καὶ τῆς εὐγενοῦς νεολαίας τοῦ ἡμετέρου γένους, οἵτινες νοήσαντες ὅτι δὲν ἐξαρκεῖ εἰς σύςασιν τοῦ Δ. Ἑρμοῦ μόνη ἡ διὰ χρημάτων πρόθυμος τοῦ κοινοῦ συνεισφορὰ, ὄχι μόνον μὲ φιλολογικὰς των διατριβὰς πανταχόθεν ἐπλούτισαν καὶ πλουτίζουσιν αὐτὸν καθ' ἡμέραν, ὡς ἤδη φαίνεται εἰς τὰς προηγουμένας ἐκδόσεις, καὶ ἔτι πλέον εἰς τὴν ἐξῆς θέλουν τὸ πληροφορηθῆ οἱ ἀναγνῶςαι, ἀλλὰ καὶ χρηματικῶς ἔσπευσαν οἱ εὐγενεῖς οὗτοι ἄνδρες καὶ νεανίαι νὰ ἀναπληρώσωσιν ὅσ' ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τὴν συνδρομὴν ἔτυχε νὰ λείψωσι. Τοιαῦτα φρονήματα, τοιαῦται πράξεις εἶναι ὡραῖαι τωόντι εἰκόνες τῆς ψυχῆς τῶν νῦν πεπαιδευμένων τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους. Οἱ ἀσθενεῖς ἡμεῖς τί ἄλλο δυνάμεθα, παρὰ συνεργοῦντες καὶ ἡμεῖς τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τελειοποίησιν τοῦ κοινοῦ τούτου συγγράμματος, νὰ αἰσθανώμεθα καὶ νὰ κηρύττωμεν δημοσίως τὴν εἰλικρινῆ ἡμῶν πρὸς τοὺς συγγραφεῖς εὐγνωμοσύνην; τί ἄλλο, παρὰ νὰ εὐχώμεθα ἐπικαλούμενοι τὴν ἀνάλογον βοήθειαν καὶ ἰσχυρὰν προςασίαν ὅλου τοῦ γένους, αἱ ὁποῖαι μόναι δύνανται νὰ ςερεώσωσι τὸ πρᾶγμα; Εἰς αὐτὰς καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν θείαν πρόνοιαν ἐπιςηρίζαντες τὰ ἐλπίδας ἡμῶν, ἰδοὺ σὺν Θεῷ ἀρχίζομεν τὴν ἐφεξῆς νέαν περίοδον τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ.

Οἱ Ἐκδόται.

ΦΥΣΙΚΑΙ ΈΠΙΣΤΗΜΑΙ.

Φίλε Κοκκινάκη!

„Γνωσαὶ σοὶ εἶναι αἱ περιζάσεις, διὰ τὰς ὁποίας ἀναγκάσθημεν νὰ διακόψωμεν πρὸς καιρὸν τὴν συνέχειαν τῶν εἰδήσεων μας περὶ τῶν εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιζήμας μεταβολῶν· δὶ αὐτὰς τὰς ἰδίας βιαζόμεθα οὐδὲ τὴν τάξιν ἢ ἔκτασιν νὰ φυλάξωμεν, τὴν ὁποίαν κατ' ἀρχὰς ὑπεσχέθημεν, ἀλλὰ νὰ κοινολογῶμεν ἐν συντομίᾳ ὅ,τι προχειρότερον μᾶς ἔλθῃ, χωρὶς ὅμως νὰ παραμελήσωμεν κανὲν οὐσιῶδες· αὐτὸ μάλιζα ἴσως καὶ ἀρέσει εἰς μερικοὺς τῶν ἀναγνωζῶν τοῦ Ἑρμοῦ. Ἐν γένει ὡς τόσον ἐλπίζομεν, ὅτι σιμὰ εἰς ὅλους θέλομεν τύχει συγγνώμην, ἐὰν βλέψουν πρὸς τὰ πράγματα περισσότερον καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ οὐσιώδους τῶν ὑποσχέσεών μας, ἀλλ' ὄχι πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν, τὴν ὁποίαν ἠμπορούσαμεν νὰ δώσωμεν εἰς αὐτάς· ὑγίαινε."

Σ. Κ. — Α. Β.

Αἱ μεταβολαὶ, τὰς ὁποίας ἔλαβον αἱ φυσικαὶ ἐπιζῆμαι εἰς τοὺς ἐσχάτους χρόνους, φαίνονται ἐν μέρει ἀπὸ τὸν κατάλογον (*), ὁποῦ ἐδώκαμεν εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν ἁπλῶν σωμάτων· ἀπ' αὐτὸν βλέπει καθεῖς προφανῶς τρία πράγματα τὰ ἑξῆς· α'. ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν σωμάτων ὡς πρὸς τὴν ποσότητάτων αὔξησε· λ. χ. ὅτι τὴν σήμερον μετροῦσι πολὺ περισσότερα μέταλλα καὶ ἄλλα σώματα παρὰ πρὸ καιροῦ· β'. ὅτι τὰ γένη καὶ εἴδη τῶν σωμάτων ὠλιγόζευσαν· οὕτως ἐν ᾧ προτήτερα διέκρινον ὡς οὐσιωδῶς διάφορα κάλια, γαιας, καὶ μέταλλα, τώρα θεωρεῦσιν ὅλα αὐτὰ ὡς μέταλλα· ἐλπὶς δὲ εἶναι καὶ πολλὰ ἄλλα σώματα, τὰ ὁποῖα ἕως τώρα νομίζονται φύσεως ἁπλῆς, ἢ διαφορετικῆς ἀπὸ τὴν τῶν μετάλλων, τέλος πάντων καὶ αὐτὰ νὰ ἀναχθοῦν εἰς αὐτὰ τὰ τελευταῖα· γ'. ὅτι αἱ περιωρισμέναι ἰδέαι, ὁποῦ προτοῦ ἐκυρίευον περί τινων σωμάτων, ἐξαπλώθησαν πολὺ, ἢ καὶ ἐδιορθώθησαν αἱ ἐσφαλμέναι, καὶ νέαι ἀνεκαλύφθησαν· παράδειγμα εἶναι αἱ περὶ τῆς φύσεως τῶν ὀξέων γνώσεις. Αὐτὰ, ὡς εἴδομεν, δὲν λογίζονται πλέον ὡς χρεωζοῦντα τὴν ὕπαρξίν των εἰς μόνην τὴν

(*) Ἴδε Λ. Ἑ. Ἀρ. 6.

μὲ τὸ ὀξυγόνον ἕνωσιν. Ὁμοίως αἱ βάσεις πολλῶν ὀξέων ἐξετάσθησαν ἀκριβέζερα· εἰς τὸ θερμαντικὸν ἀρχίζουν νὰ βλέπουν συγγένειαν μὲ τὸ φῶς· εἰς τοῦτο παρατήρησαν νέας ἰδιότητας, καθὼς ἡ πολικότης κτ. Ὁμοίως πολλαὶ περὶ τῶν φυτικῶν ἢ ζωϊκῶν οὐσιῶν ἰδέαι αὐξήθησαν, μετεβλήθησαν, καὶ διωρθώθησαν· αἱ περὶ δρόσου, φλογὸς, κτ.

Παρεκτὸς τούτων, μεταξὺ τῶν φυσικῶν ἐπιζημῶν ἡ χημικὴ ἔλαβε καὶ ἓν ἄλλο εἶδος μεταβολῆς ἢ προσθήκης. Αὐτὸ ἀποβλέπει τὸ γενικὸν, ἤ, ἂν θέλῃς, φιλοσοφικὸν μέρος τῆς χημικῆς, ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὰ κατὰ μέρος συνάγει γενικὰ συμπεράσματα, καὶ μὲ αὐτὰ δίδει μορφὴν συζηματικὴν εἰς τὰς γνώσεις μας, μορφὴν, ἥτις τὰς καταζένει ἐπιζήμας ἑφοῦντι, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ πολὺ ὠφελιμωτέρας εἰς τὴν ἐφαρμογήν των. Αὐτὴν τὴν μεταβολὴν ἄρχισεν ὁ ἐπίζημος τῆς Γαλλίας χημικὸς Berthollet μὲ τὴν θεωρίαν τῶν συγγενειῶν, πολὺ ὅμως προήγαγον μὲ τὴν θεωρίαν τῶν χημικῶν ἀναλογιῶν, τὴν ὁποίαν ἐσχάτως ἐξέθεσε καθ' ὅλην της τὴν ἔκτασιν ὁ Σβεκὸς Berzelius εἰς τὸ σύγγραμμάτου „Essai sur la théorie des proportions chimiques et sur l'influence chimique de l'électricité". Ἐν καιρῷ θέλομεν δώσει ἰδέαν ἐν συντόμῳ καὶ αὐτῆς τῆς μεταβολῆς τῆς καταζάσεως τῆς χημικῆς.

Αὐτὰ πρὸς τὸ παρὸν ἐν βραχυλογίᾳ περὶ τῶν μεταβολῶν τῆς φυσικῆς ἐν γένει καὶ ἐν μέρει τῆς χημικῆς.

Εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἁπλῶν σωμάτων ἂς προζεθῇ καὶ ἓν ἄλλο νέον σῶμα, τὸ Λίθιον, τοῦ ὁποίου ἰδοὺ ἡ περιγραφὴ παρὰ τοῦ Γάλλου A. Bulos, εὑρισκομένη εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ μετάφρασιν τῆς γεωργικῆς Χημικῆς τοῦ Davy. τόμ. α'. σελ. 326. Élémens de Chimie agricole· par Sir Humphry Davy. Paris. 1819. τόμ. 2. Ἴδε καὶ τὴν Χημικὴν τοῦ Orfila. τόμ. α'.

Περὶ τοῦ Λιθίου.

Τὸ λίθιον εἶναι κάλιον ζερεόν· εὑρέθη εἰς τὰ 1817 παρὰ τοῦ Arfredson εἰς τὸν πεταλίτην τοῦ Uto, ὅζις εἰς 100 μέρη περιέχει 80 πυρίτου, 17 ἀργίλου, καὶ 3 λιθίνης. Τὸ ἔδωκαν αὐτὸ τὸ ὄνομα εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὅτι εὑρέθη εἰς πέτραν· λαμβάνεται δὲ διὰ τῆς συνειθισμένης μεθόδου, ἥτις συνίζα-

ται εἰς τὸ νὰ καύσῃς τὴν συντριμμένην πέτραν μὲ ἀνθρακίτην βαρύτου, καὶ ἔπειτα νὰ χωρίσῃς ὅλας τὰς γαίας.

Ἰδοὺ οἱ κυριώτεροι χαρακτῆρες του. Αἱ περισσότεραι ἑνώσεις του μὲ τὰ ὀξέα εἶναι πολλὰ τήξιμοι· αἱ μὲ τὸ θειϊκὸν καὶ ἁλικὸν ρευστοῦνται πολὺν καιρὸν πρὶν κοκκινίσουν εἰς τὸ πῦρ· ἡ μὲ τὸ ἀνθρακικὸν ὅμως τήκεται, ὅταν ἀρχίζῃ νὰ κοκκινίζῃ, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν λύει τὴν πλατίνην σχεδὸν τόσον δυνατὰ, ὅσον καὶ κάθε ἀλκαλικὴ ἕνωσις μὲ τὸ νιτρικόν. Ὁ θειΐτης κρυσταλλώνεται πολλὰ εὔκολα, καὶ οἱ κρύσταλλοί του δὲν περιέχουν καθόλου ὕδωρ· ἡ ἀνάλυσίς του δὲν προξενεῖ κατακρημνισμὸν μήτε μὲ τὸν ἁλΐτην τῆς πλατίνης, μήτε μὲ τὸ ταρταρικὸν ὀξύ. Ὁ ἁλΐτης εἶναι πολλὰ ρευστικὸς, καὶ ὅσον εἰς αὐτὴν τὴν ἰδιότητα ὑπερβαίνει πολὺ καὶ τὸν ἁλΐτην τῆς τιτάνου. Ὁ νιτρίτης σχηματίζει κρυσάλλους ῥομβοειδεῖς, καὶ τραβᾷ πολλὰ γλίγωρα τὴν ὑγρασίαν. Ὁ ἀνθρακίτης ἀναλύεται δύσκολα εἰς τὸ ὕδωρ· διὰ τῆς ἐξατμίσεως κρυσταλλώνεται εἰς πρίσματα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πολλὰ μικρά. Αὐτὸ τὸ κάλιον ἑνώνεται μὲ πολὺ μεγαλητέραν ποσότητα ὀξέων παρὰ τὰ ἄλλα στερεὰ κάλια, καὶ αὐτὴν μάλιστα τὴν μαγνησίαν.

Σημείωσις· ἡ ἕνωσίς του μὲ τὸ ὀξυγόνον λέγεται Λιθίνη.

Περὶ τοῦ θερμαντικοῦ· πηγαὶ αὐτοῦ.

Τὰ αἴτια, καὶ αἱ περιστάσεις, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γεννᾶται ἢ ἀναπτύσσεται τὸ θερμαντικὸν εἶναι τὰ ἑξῆς·

α΄. Αἱ σχέσεις τῆς γῆς μὲ τὸ πᾶν, μὲ τὸν ἥλιον, καὶ μὲ τὴν ἀτμοσφαῖραν της. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι καθόσον ὁ ἥλιος φωτίζει τὴν γῆν περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον καιρὸν, καὶ αἱ ἀκτῖνες τοῦ φωτὸς προσβάλλουν εἰς αὐτὴν κατὰ κάθετον ἢ πλαγίως, θερμαίνει τὴν γῆν περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον. Εἶναι ὅμως ἀκόμη ἄγνωστον, τὸ πῶς ἐνεργῶν ὁ ἥλιος εἰς τὴν γῆν τὴν ζεσταίνει, πῶς γεννᾶται τὸ φῶς εἰς αὐτὸν, ὁποίαν ἐνέργειαν ἔχει αὐτὸ εἰς τὸν πλανήτην μας, καὶ ποίαν σχέσιν μὲ τὸ θερμαντικόν· μ' ὅλον τούτου δὲν λείπουν ὑποθέσεις καὶ εἰς ἐξήγησιν τούτου τοῦ φαινομένου, καὶ τὴν νεωτέραν θέλει εὕρει ὁ ἀναγνώσης εἰς τὸ τέλος τούτου τοῦ κεφαλαίου.

Καὶ αἱ διάφοροι μεταβολαὶ τῆς ἀτμοσφαίρας προξενοῦν

διαφόρους βαθμοὺς καὶ ψύχρας ἐν μέσῳ τοῦ θέρους, καὶ ζέσης ἐν μέσῳ τοῦ χειμῶνος. Τὰ πόρρω αἴτια αὐτῶν τῶν μεταβολῶν, ἂν καὶ ἔγιναν πολλὰ προσεκτικοὶ εἰς αὐτὰ οἱ φυσιολόγοι τοῦ καιροῦ μας, μ' ὅλον τοῦτο ἀκόμη δὲν ἐξακριβώθησαν. Ἡ Μετεωρολογία, καὶ ἡ προγνωστικὴ τοῦ καιροῦ, διὰ νὰ τὸ εἰποῦμεν ἐν παρόδῳ, δὲν ἔκαμαν ἀκόμη μεγάλας προόδους, μὲ ὅλας τὰς ἐφευρέσεις τῶν νεωτέρων, τοὺς κόπους τόσων φυσιολόγων, καὶ ἐσχάτως τοῦ Lampadius, Braudes, Forster, κτ.

Εἶναι βέβαιον, ὅτι τὰ ἀρκτῶα τῆς Εὐρώπης πρὸ ἀμνημονεύτων αἰώνων ἦτον θερμότερα παρὰ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους· ὁμοίως ὅτι τὴν σήμερον εἶναι θερμότερα παρὰ εἰς τοὺς καιροὺς τῶν προγόνων μας (1). Τὰ διατὶ αὐτῆς τῆς μεταβολῆς, ἂν καὶ μερικὰ δὲν εἶναι δύσκολα νὰ προφητευθοῦν, εἶναι ὅμως καὶ τινὰ ἢ ὑποθετικὰ ἢ ἀρκετὰ σκοτεινά· καθὼς ὁ πλησιασμὸς τῆς γῆς πρὸς τὸν ἥλιον, ἡ ἀνόρθωσις τῆς Ἐκλειπτικῆς, ἡ αὔξησις τῆς θέρμης τῆς γῆς διὰ τοῦ αἰωνίου φωτισμοῦ της καὶ θερμασμοῦ παρὰ τοῦ ἡλίου, κτ.

Ἡ ὕψωσις ἑνὸς τόπου ὡς πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἡ γειτονία του μὲ αὐτὴν, ἡ θέσις του ὡς πρὸς τὰς πεδιάδας, τὰ ὄρη, δάση, ποταμοὺς, λίμνας, κτ., τὸ ἴδιον στῶμα τῆς γῆς, ἔχουν μεγάλην ἐπιῤῥοὴν εἰς τὴν θερμοκρασίαν του. Αὐτὴ ἐπερείδεται ὅλως διόλου εἰς τοὺς νόμους τῆς ἀκτινοβολήσεως, ἐξατμίσεως, κτ.· μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους ἐξηγεῖται διὰ τί τόποι μὲ πλάτος ἴσον ἔχουν διάφορον ζέσην, λ. χ. ἡ ἀμμώδης Ἀφρικὴ, καὶ ἡ δασώδης καὶ λιμνώδης Ἀμερική· ἢ μικροτέρου πλάτους ἔχουν ὅμως ψύχραν μεγαλητέραν· διὰ τί τὰ φυτὰ ἀκολουθοῦν τὸ βαρόμετρον, θερμόμετρον κτ.· διὰ τί ὁ ἀρκτικὸς πόλος εἶναι θερμότερος παρὰ τὸν

(1) Λ. χ. τὰ στόματα τοῦ Δανουβίου δὲν παγώνουν πλέον καθὼς ἐπὶ Ὀβιδίου, οὔτε ὁ Εὔξεινος Πόντος, καθὼς ἄλλοτε· ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου ἐπέρασαν τὸ στενὸν τοῦ Βοσπόρου ἐπάνω εἰς τὸν πάγον· τὰ κλίματα τῆς Πενσυλβανίας καὶ Κανάδας εἶναι πολὺ μαλακώτερα παρὰ πρὸ ἑνὸς αἰῶνος. Πολλὰ ζῶα κάτοικα τῶν κατεψυγμένων μερῶν, τὰ ὁποῖα ἐπὶ τῶν παλαιῶν Γερμανῶν ἐφαίνοντο εἰς τὸ μαῦρον δάσος, εἶναι τὴν σήμερον τραβηγμένα πρὸς τοὺς πόλους, κτ. κτ.. Ὅλα αὐτὰ τὰ φαινόμενα δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ ἐξηγήσῃ μόνη ἡ καλλιέργεια, ἂν καὶ αὐτὴ δὲν συνεισφέρῃ ἐλίγον.

ἀνταρκτικόν· διὰ τί τὰ πρὸς ἀνατολὰς κείμενα μέρη εἶναι ψυχρότερα παρὰ τὰ πρὸς δυσμὰς· διὰ τί τὰ παραθαλάσσια, θερμότερα παρὰ τὰ μεσόγεια κτ.

Ἀμφιβολία δὲν εἶναι, ὅτι καὶ αἱ κοσμικαὶ σχέσεις τῆς γῆς ἔχουν ἐπιῤῥοὴν εἰς τὸ θερμαντικὸν, καμμίαν ὅμως βεβαίαν περίεργασιν δὲν ἔχομεν περὶ τούτου.

β'. Ἡ ἠλεκτρικὴ, καὶ αἱ μεταβολαὶ, ὅσας αἱ διάφοροι καταγάσεις τῆς προξενοῦν εἰς τὰ σώματα.

γ'. Ἡ τριβὴ· ὅλος ὁ κόσμος ἠξεύρει, ὅτι τὰ βαρέως φορτωμένα σώματα ἀνάπτουν διὰ τὴν τριβὴν τῶν ἀξόνων εἰς τοὺς τροχούς. Οἱ Ἰνδοὶ καὶ ἄλλοι λαοὶ συχνάκις ἀνάπτουν πῦρ τρίβοντες δύο ξηρὰ ξύλα. Ὁ Rumford εὗρεν, ὅτι ἡ τριβὴ καὶ εἰς διάφορα μέσα ἀποτελεῖ θέρμην. Μερικοὶ ἐνόμισαν, ὅτι ἡ διὰ τῆς τριβῆς θέρμη ἀποτελεῖται καθὼς καὶ ἡ τῆς ἠλεκτρικῆς· πλὴν τοῦτο κάμνει δυσκολωτέραν τὴν ἐξήγησιν. Ἄλλοι δοξάζουν, ὅτι τὰ τριβόμενα σώματα θλίβονται· πλὴν καὶ αὐτὴ ἡ δόξα δὲν εἶναι ὀρθὴ, ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ θλίβωνται πολλὰ δυνατὰ διὰ νὰ ἠμπορῇ νὰ προξενηθῇ τόσον πολὺ θερμαντικόν· καὶ μ' ὅλον τοῦτο εἰς τὰ τριβόμενα σώματα δὲν φαίνεται κανὲν σημεῖον θλίψεως. Τελευταῖον ἐσχοχάσθησαν, ὅτι τὸ περὶ τὰ τριβόμενα σώματα ῥευσὸν θλίβεται· πλὴν καὶ αὐτὴ ἡ ἰδέα ἐπίσης δὲν εἶναι ὀρθή. Ἡ ὑπόθεσις, ἡ ὁποία ἀποδέχεται, ὅτι τὸ θερμαντικὸν τότε μόνον φανερώνει τὴν ἐνέργειάν του εἰς τὸ νὰ ὑψώνῃ τὴν θερμοκρασίαν, ὅταν ἦναι εἰς κίνησιν, φαίνεται κάμποσον πιθανὴ, καὶ ἐφαρμόζεται φυσικώτατα εἰς τὴν διὰ τριβῆς προξενουμένην θέρμην, καθὼς καὶ εἰς τὴν διὰ τῆς ἠλεκτρικῆς μηχανῆς.

δ'. Ἡ θλίψις καὶ τὸ κτύπημα· κτυπῶντας ἓν μέταλλον π. χ. τὸν μόλυβδον, θερμαίνεται κάμποσον· ὁμοίως τὸν πυρίτην μὲ τὸν χάλυβα, ἐξάπτεται πῦρ κτ.. Πολλοὶ ἀπέδωκαν αὐτὸ τὸ φαινόμενον εἰς τὴν προσέγγισιν τῶν μεταλλικῶν μορίων· αὐτὴ ὅμως ἡ ἐξήγησις δὲν ἔχει καμμίαν βάσιν, ἐπειδὴ τοῦ μολύβδου λ. χ. ἡ εἰδικὴ βαρύτης δὲν αὐξάνει ἀπὸ καμμίαν μηχανικὴν δύναμιν. Εἰς αὐτὸ τὸ φαινόμενον ἐπεχειρίζετο ὁ Rumford διὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ αἴσθησις τῆς θέρμης ἕπεται ἀπὸ μίαν κλονικὴν κίνησιν τοῦ σώματος· ἀλλὰ κατὰ τοῦτο τὰ πλέον ἐλατὰ μέταλλα ἤθελαν εἶναι ἐπιδεκτικὰ αὐτοῦ τοῦ

κλονισμοῦ, ἐπειδὴ αὐτὰ θερμαίνονται περισσότερον διὰ τῆς σφυροκοπήσεως.

Μερικοὶ φυσικοὶ θεωροῦν τὸ θερμαντικὸν ὡς ἓν ἰδιαίτερον ῥευσὸν, τοῦ ὁποίου ἡ ἐνέργεια τῆς θέρμης γίνεται αἰσθητὴ, ὅταν ἦναι εἰς κίνησιν. Εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν ἡ κίνησις μεταδίδεται διὰ τῆς μεταθέσεως τῶν μορίων τῆς προξενουμένης ἀπὸ τὰ κτυπήματα. Κατ' αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν ἐξηγεῖται καὶ διὰ τί τὰ πλέον ἐλατὰ σώματα θερμαίνονται καὶ περισσότερον· ἂν δὲ καὶ μερικοὶ τὴν κατέκριναν, πολλοὶ ὅμως τὴν νομίζουν ὡς ἀρκετὰ πλησιάζουσαν τὴν ἀλήθειαν.

ε'. Ὄχι μόνον τὰ στερεὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ ῥευστὰ, ἀεροειδῆ ἢ γαλακτικὰ, ὅταν ἀναγκάζωνται διὰ τῆς θλίψεως νὰ λάβουν ἕνα μικρότερον ὄγκον, ἀναπτύσσεται θερμαντικόν· λ. χ. ἐὰν ἀφ' οὗ ἐμβάσῃς εἰς ἕνα κύλινδρον μίαν ποσότητα ἀέρος, ἢ ὁποιουδήποτε ἄλλου ἀεροειδοῦς ῥευστοῦ, τὸν κλείσῃς δι' ἑνὸς ἐμβόλου, καὶ ἔπειτα τὸν θλίψῃς μεγάλως, τόσον ζέσιν προξενεῖται, ὥστε ὄχι μόνον τὸ θερμόμετρον ἀναβαίνει, ἀλλὰ καὶ ἴσκα βαλμένη μέσα ἀνάπτει. Εἰς τὴν μηχανὴν τοῦ Πεπίνου τὸ ὕδωρ ζεσαινόμενον ἕως εἰς τὸν βαθμὸν τῆς βράσεως ἀποκτᾷ μίαν τοιαύτην θερμοκρασίαν, ὥστε ἠμπορεῖ νὰ τήξῃ καὶ κασσίτερον καὶ μόλυβδον καὶ χαλκόν.

ς'. Προξενεῖ θέρμην καὶ ἡ χημικὴ μίξις διαφόρων ὑλῶν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προέρχονται αἱ διάφοροι συνθέσεις καὶ διαλύσεις· ὁμοίως αἱ ζυμώσεις, καὶ ἡ καῦσις. Οὕτως ἐὰν ἑνώσῃς ὕδωρ καὶ ῥακίον ἢ θειϊκὸν ὀξὺ, ἡ θερμοκρασία ὑψώνεται καμπόσους βαθμούς· ἐὰν ἀνακατώσῃς τέσσαρα μέρη θειϊκοῦ ὀξέος καὶ ἓν πάγου, ὅταν καὶ αἱ δύο ὕλαι εἶναι εἰς βαθμὸν 0, λαμβάνεις ἓν ῥευσὸν εἰς θερμοκρασίαν + 100. κ. τ. εἰς μίαν τοιαύτην χημικὴν μίξιν χρεωστοῦν καὶ τὰ ἠφαίστεια τὴν ὕπαρξιν των. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ θερμαντικοῦ εἰς αὐτὰς τὰς περιστάσεις προέρχεται ἀπὸ τὴν μεγαλητέραν προσέγγισιν τῶν ἑνωμένων μορίων, καὶ τὴν μικροτέραν χωρητικότητα τοῦ νεοσυνθέτου σώματος πρὸς τὸ θερμαντικόν.

ζ'. Τέλος πάντων καὶ διάφοροι ἐνέργειαι τῶν ζώντων ὀργανισμῶν καταγαίνουν τὸ θερμαντικὸν αἰσθητόν· οὕτω λ. χ. ἡ ἀναπνοὴ, ἡ χώνευσις, οἱ πυρετοὶ, αἱ φλογώσεις κτ.· ἡ θέρμη, ὁποῦ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀναπτύσσεται, εἶναι ἐνίοτε τόσον μεγάλη, ὥστε ἠμπορεῖ καὶ νὰ κατακαύσῃ τὰ σώματα. Πα-

ράδειγμα ἔχομεν τοὺς αὐτοκαύστους λεγομένους ἀνθρώπους, περὶ τῶν ὁποίων ποτὲ ὁ Ἑρμῆς εἰς πλάτος ἀνέφερε.

Περὶ Ψύχους.

Ὅταν τὰ σώματα χάνουν μέρος τοῦ θερμαντικοῦ των, λέγομεν, ὅτι εἶναι ψυχρά. Ὅ,τι ἀναγκάζει τὸ θερμαντικὸν νὰ μεταδίδωται καὶ νὰ ἐπισωρεύεται ἀπὸ σῶμα εἰς σῶμα, αὐτὸ τὸ ἴδιον ἀποτελεῖ καὶ τὴν ψύχραν· ἑπομένως αἱ ἴδιαι πηγαὶ εἶναι καὶ τῆς ψύχρας καὶ τῆς θέρμης· τὸ θερμαντικὸν ἐπισωρεύεται δὶ ἀκτινοβολήσεως καὶ προαγωγῆς· δὶ αὐτῶν τούτων καὶ ἡ ψύχρα προξενεῖται. Ὅσα ἔχουν ἐπίβροιαν εἰς τὴν ἀκτινοβόλησιν τοῦ θερμαντικοῦ, ἔχουν καὶ εἰς τὴν δὶ αὐτῆς ψύξιν τῶν σωμάτων· λ. χ. αἱ ἐπιφάνειαι· ὅσον ἡ θερμοκρασία τῶν σωμάτων εἶναι μεγαλητέρα ἀπὸ τοῦ μέσου, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκονται, τόσον ἀκτινοβολοῦν περισσότερον θερμαντικὸν εἰς ἴσους χρόνους, καὶ ἑπομένως καὶ ψυχραίνονται. Τὸ αὐτὸ ἀκολουθεῖ καὶ εἰς τὴν διὰ προαγωγῆς ψύξιν, ὅπου αἱ ἐπιφάνειαι μὲν δὲν ἔχουν καμμίαν ἐπίβροιαν εἰς αὐτήν, ἐνεργοῦν ὅμως πολὺ τὰ μέσα διὰ τῶν ῥευμάτων, ὁποῦ σχηματίζουν περὶ τὰ θερμὰ σώματα, δηλ. τὸ μέρος αὐτῶν, ὁποῦ εὑρίσκεται εἰς προσεγγισμόν, ἀφ' οὗ ἁρπάξῃ μέρος τοῦ θερμαντικοῦ διαχέλλεται περισσότερον, καὶ οὕτω γινόμενον εἰδικῶς ἐλαφρότερον φεύγει, καὶ παραχωρεῖ εἰς ἄλλο ψυχρότερον· καὶ τοῦτο γινόμενον ἀκαταπαύστως, ἐπιταχύνεται ἡ ψύξις τοῦ σώματος. Ἐκ τούτου δῆλον διὰ τί ἡ κίνησις καὶ οἱ ἄνεμοι αὐξάνουν τὴν ψύξιν. Κατὰ τὸν Dulong καὶ Petit φαίνεται, ὅτι καὶ ἡ διάφορος φύσις τῶν γάζων προξενεῖ διαφορὰν εἰς τὴν διὰ τῆς προαγωγῆς ψύξιν· λ. χ. ὕδραν, ὅτι τὸ ὑδρογόνον ἁρπάζει 3,5 περισσότερον παρὰ ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ εἰς τὴν μέσην θλίψιν 0,76 τῆς ἀτμοσφαίρας.

Ἡ σχέσις τῶν ποσοτήτων τοῦ θερμαντικοῦ, ὁποῦ χάνουν τὰ σώματα εἰς τοὺς διαφόρους χρόνους, εὑρίσκεται εἰς τὴν φυσικὴν τοῦ Βαρδαλάχου σελ. 114.· ἡμεῖς τοῦτο μόνον προσθέτομεν, ὅτι αὐτὴ ἀληθεύει, ὅταν ἡ διαφορὰ τῆς θερμοκρασίας τῶν σωμάτων δὲν ὑπερβαίνῃ τοὺς 100°· διότι ὅταν ἦναι μεγαλητέρα, τότε καὶ ὁ χαμὸς εἶναι εἰς μεγαλητέραν ἀναλογίαν.

Αἱ πηγαὶ τῆς ψύχρας εἶναι, καθὼς καὶ τοῦ θερμαντικοῦ

α'. Αἱ διάφοροι σχέσεις τῆς γῆς μὲ τὸ πᾶν, μὲ τὸν ἥλιον, καὶ μὲ τὴν ἀτμοσφαῖραν της·

β'. Ἡ μεταβολὴ τῆς στερεᾶς κατασάσεως τῶν σωμάτων εἰς ῥευστὴν σαλακτικὴν καὶ ἀεροειδῆ· λ. χ. ἡ τῆξις τοῦ πάγου διὰ τῆς μίξεως διαφόρων ἁλάτων ἠμπορεῖ νὰ προξενήσῃ τόσην ψύχραν, ὥστε νὰ ἀναγκάσῃ καὶ τὸν ὑδράργυρον νὰ παγώσῃ· ὁμοίως ἡ ἐξάτμισις τῶν ῥευστῶν, ὅταν μάλιστα βοηθῆται ἀπὸ τὴν κίνησιν τοῦ ἀέρος, καὶ τὴν ὀλιγόστευσιν τῆς θλίψεως τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, προξενεῖ πολλὰ μεγάλην ψύχραν.

γ'. Ἡ διαστολὴ τῶν σωμάτων· ὅταν τὰ σώματα καὶ κατ' ἐξοχὴν τὰ ἀεροειδῆ ῥευστὰ διαστέλλωνται, ἀπορροφᾶται τὸ θερμαντικὸν ἀπὸ τὰ περίξ, καὶ ἀκολούθως ἡ θερμοκρασία ὀλιγοστεύει. Ἀφ' οὗ ἐμβάσῃς εἰς ἕνα κύλινδρον μίαν ποσότητα ἀέρος, κλεῖσέ τον δὶ ἑνὸς ἐμβόλου, καὶ πρόσμενε ἕως νὰ καταντήσῃ εἰς τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν μὲ τὰ περίξ· ἂν τώρα ἐβγάλῃς μὲ ταχύτητα τὸν ἔμβολον, καὶ αὐξήσῃς ἀκολούθως τὸ διάστημα, τὸ ὁποῖον κατεῖχεν ὁ ἀὴρ, εὐθὺς ἡ θερμοκρασία τῶν περὶ αὐτὸν σωμάτων καταβαίνει. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἀναλόγως μὲ τὸν βαθμὸν τῆς θλίψεως καὶ διαστολῆς ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ εἰς τόσον βαθμόν, ὥστε νὰ μεταβάλλωνται εἰς εἶδος χιόνος οἱ πλησίον ἢ οἱ εἰς τὸν κύλινδρον εὑρισκόμενοι ὑδατώδεις ἀτμοί.

δ'. Καὶ ἀπὸ τὴν μίξιν διαφόρων ὑγρῶν προξενεῖται ψύχος· ἂν π. χ. ἑνώσῃς 2,5 μέρη πάγου, καὶ ἓν θαλασσίου ἅλατος εἰς 0, γεννᾶται ψύχρα — 19. ὁμοίως 4 μέρη πάγου καὶ 1 θειϊκοῦ ὀξέος εἰς 0, προξενοῦν θερμοκρασίαν — 20.

ε'. Διάφοροι ἀσθενικαὶ κατασάσεις τοῦ ζωϊκοῦ ὀργανισμοῦ προξενοῦν τὸ αἴσθημα τῆς ψύχρας· λ. χ. αἱ ἀρχαὶ τῶν πυρετῶν, οἱ σπασμοὶ κτ.· ἀπὸ τὴν μεταβολὴν ὁποῦ προξενεῖ ἡ ὑγρασία εἰς τὸν ὀργανισμόν, μᾶς φαίνονται οἱ ὑγροὶ καιροὶ ψυχρότεροι ἀπὸ τοὺς ξηρούς.

Σημ. Περὶ τῶν πηγῶν τοῦ θερμαντικοῦ καὶ τῆς ψύχρας ἰδὲ Χημικῆς τοῦ Thomson τόμ. α'., Thenard τόμ. α'., καὶ τὸ Λεξικὸν τῶν ἰατρικῶν ἐπιστημῶν ἐν λ. Calorique.

Περὶ τῆς φύσεως τοῦ Ἡλίου.

Ἰδοὺ ἡ περὶ τῆς ὁποίας ἀνεφέραμεν ὑπόθεσις περὶ τῆς

ἀναπτύξεως τοῦ θερμαντικοῦ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Εἰς αὐτὴν ὁ ἀναγνώσης εὑρίσκει ἐν ταυτῷ καὶ τὰς νεωτάτας ἰδέας περὶ τοῦ σώματος τοῦ ἡλίου· μετεφράσθη δὲ ἀπὸ τοῦ Γερμανοῦ Sommer· Gemälde der physischen Welt. τόμ. ἀ. τετρ. β'.

Περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἡλίου ὑπῆρξαν πάντοτε διάφοροι δόξαι. Κατὰ πρώτην προσβολὴν ἔπρεπεν ἐξ ἀνάγκης οἱ ἄνθρωποι νὰ συλλάβουν τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι σῶμα τῳ ὄντι καυστικόν· διότι ἔχει τὴν ἰδιότητα τοῦ νὰ θερμαίνῃ, καὶ μάλιστα καὶ νὰ ζεσαίνῃ εἰς ἕνα μεγάλον βαθμὸν τὰ ἐπάνω τῆς γῆς σώματα, ὅσα μερικὸν καιρὸν φωτίζει. Προσέτι ἡ νὺξ εἶναι πάντοτε ψυχροτέρα παρὰ τὴν ἡμέραν, καὶ ὁ καιρὸς, ὁπόταν αὐτὸς ὀλίγας μόνον ὥρας μένῃ ἐπάνω τοῦ ὁρίζοντος, καὶ δὲν ὑψώνεται πολὺ εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶναι ὁ ψυχρότερος καιρὸς, εἶναι ὁ χειμών. Εἰς τοὺς πόλους, ὅπου αὐτὸς εἶναι ἄφαντος μῆνας ὁλοκλήρους, κυριεύει ὁ μέγιστος βαθμὸς τῆς ψύχρας. Ἡ συννεφιασμένη ἡμέρα εἶναι ψυχροτέρα παρὰ τὴν ἡλιαζομένην· διὰ τὸν καύσωνα τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἡμεῖς φεύγομεν εἰς τὰ σκοτεινὰ σπήλαια, καὶ ὑπὸ τὰς σκιὰς τῶν δασέων, ὅπου ὁ ἥλιος δὲν διαπερνᾷ.

Αὐτὴ ἡ δόξα, ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι σῶμα καυστικὸν, ἐσεβεύθη ἀκόμη περισσότερον διὰ τῆς εὑρέσεως τῶν καυστικῶν ὑέλων καὶ καθρεπτῶν· αὐτὰ ἔχουν τὴν δύναμιν τοῦ νὰ συνάζουν τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας εἰς ἕνα στενὸν τόπον, καὶ αὐτοῦ εἰς τὴν στιγμὴν νὰ ἀνάπτουν, νὰ τήκουν, καὶ ἐν μέρει καὶ νὰ ἐξατμίζουν διόλου τὰ καυστὰ σώματα. Διὰ τοῦτο ὁ Κίρχερ ἐφαντάζετο τὸν ἥλιον ὡς μίαν ἄπειρον μάζαν ζέοντος πυρὸς, καὶ τὴν παρέβαλλε μὲ τὰ ἀναλυμένα μέταλλα. Ὁ Βόλφ εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς μαθηματικῆς καὶ ὡς θεώρημα ἐκθέτει τὴν πρότασιν, ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι πῦρ, καὶ τὸ ἀποδεικνύει μεθοδικῶς ἀπὸ τὴν φωτιστικὴν, καυστικὴν, καὶ θερμαντικὴν ἰδιότητά του. Ὁ ἴδιος Νεύτων παρομοίαν δόξαν εἶχε περὶ τοῦ ἡλίου· διότι αὐτὸς ἔκαμνε τὸν ὑπολογισμὸν, ὅτι ὁ Κομήτης τῶν 1680, ἐπειδὴ ἐπλησίασε παραπολὺ τὸν ἥλιον, ἔμελλε νὰ ὑποφέρῃ μίαν ζέσιν 2000 φορᾶς μεγαλητέραν παρὰ τοῦ πυρακτωμένου σιδήρου.

Εἰς τοὺς νεωτέρους ὅμως χρόνους ἔμελλεν αὐτὴ ἡ δόξα

νὰ ἀναιρεθῇ· κατὰ τὰς τωρινὰς ἡμῶν περὶ πυρὸς γνώσεις, εἰς τὴν διατήρησιν αὐτοῦ ἀπαιτεῖται ὄχι μόνον ὕλη καύσιμος, ἀλλὰ καὶ ἡ παρουσία τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, ὁ ὁποῖος διατηρεῖ καὶ τὴν ζωὴν, ἐν ᾧ διὰ μέσου τῶν πνευμόνων ἀναπνέεται ἀπὸ τὰ θερμόαιμα ζῶα. Ἂν σοχασθῶμεν τὴν τόσων χιλιάδων ἐνιαυτῶν διάρκειαν τοῦ ἡλίου, καὶ ὅτι ἐν ταυτῷ ἡ φωτιστικὴ καὶ θερμαντικὴ δύναμίς του καθόλου δὲν ὠλιγόσευσαν, ἀδύνατον εἶναι νὰ καταλάβωμεν πόθεν γεννᾶται τόση ποσότης καυσίμου ὕλης καὶ ὀξυγόνου, ἱκανὴ νὰ διατηρῇ τὴν ὑπερμεγέθη πύρινον μάζαν τοῦ ἡλίου. Ἀληθινὰ μερικοὶ διϊσχυρίσθησαν, ὅτι ὁ ἥλιος λαμβάνει τὴν τροφήν του ἀπὸ Κομήτας, ὁποῦ πίπτουν εἰς αὐτὸν, καὶ ἀπὸ τὰς ἐξατμίσεις τῶν πλανητῶν· πλὴν καὶ αὐτὴ ἡ δόξα ὡς μὴν ἀποχρῶσα πρὸ πολλοῦ ἀνῃρέθη.

Ὅτι ἡ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ σώματα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θερμαίνωνται ἀπὸ μόνον τὸν ἥλιον, μᾶς τὸ ἀποδεικνύει καὶ ἡ πεῖρα, ὅτι εἰς τὰ ὑψηλὰ βουνὰ, ἂν καὶ σιμώτερα τοῦ ἡλίου ἀπὸ τὰς πεδιάδας, μ' ὅλον τοῦτο ἡ ψύχρα εἶναι μεγαλητέρα. Εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλῶν Ἄλπεων, τὰ ὁποῖα κεῖνται πολὺ μεσημβρινώτερα παρὰ ἡ Γερμανία, κυριεύει παντοτινὰ χιὼν καὶ πάγος· ὁμοίως εἰς τὰς κορυφὰς τῶν Κορδιλιέρων τῆς Ἀμερικῆς, αἱ ὁποῖαι ὅλαι κεῖνται εἰς τὴν διακεκαυμένην ζώνην, καὶ μέρος μάλιστα ὑποκάτω τοῦ ἰσημερινοῦ, ἡ φύσις εἶναι παντάπασι νεκρὰ διὰ τοὺς ἐκεῖ παντοτινοὺς πάγους· οἱ ἀεροβάται, ὅσοι ἀνέβησαν ἕως εἰς τὰς ὑψηλοτάτας χώρας τῆς ἀτμοσφαίρας, καθὼς Gay-Lussac καὶ Robertson, (ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ἀνέβη 3600 ὀργυὰς τῶν Παρισίων, ἑπομένως πολὺ ὑψηλότερα παρὰ τὸ ὑψηλότατον τῆς γῆς ὄρος τὸν Κιμβοράσσον τῆς Ἀμερικῆς) εὗραν ἐκεῖ ἐν μέσῳ τοῦ θέρους τόσην ψύχραν, ὥστε μόλις ἠμποροῦσαν νὰ ζεσθοῦν.

Ἀπὸ τὰς νεωτέρας ἀνακαλύψεις τῆς χημικῆς ἐμάθομεν, ὅτι τὸ θερμαντικὸν δὲν εἰσρέει εἰς τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ σώματα ἀπὸ τὸν ἥλιον, καὶ ἑπομένως ἔξωθεν, ἀλλ' ὅτι αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες ἔχουν μόνον τὴν δύναμιν τοῦ νὰ κάμνουν ἐλεύθερον καὶ αἰσθητὸν τὸ θερμαντικὸν, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται κεκρυμμένον εἰς τὴν γῆν καὶ τὰ σώματά της· ὅπου αὐταὶ ἢ καθόλου ἢ μόνον ὀλίγον θερμαντικὸν εὑρίσκουν, ἢ ὅπου δὲν δύνανται νὰ τὸ κάμουν ἐλεύθερον, ἐκεῖ ἢ πολλὰ ὀ-

λίγον ἢ καθόλου δὲν θερμαίνουν. Ἐκ τούτων βλέπομεν, ὅτι εἰς ἐξήγησιν τῆς θέρμης δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι ἀληθινὸν πῦρ, τὸ ὁποῖον παντοτινὰ καίει.

Κατὰ τὰς νεωτέρας παρατηρήσεις μάλιςα εἶναι πολλὰ πιθανὸν, ὅτι ἡ ἡλιακὴ σφαῖρα καθ' ἑαυτὴν εἶναι σῶμα σκοτεινὸν, περικυκλωμένον ὅμως ἀπὸ μίαν ἄπειρον μάζαν φωτὸς, τὸ ὁποῖον παντοτινὰ ἕλκει πρὸς ἑαυτὸ, καὶ πυκνώνει ἀπὸ τὸν εἰς τὸ πᾶν σκορπισμένον αἰθέρα· δι' αὐτοῦ καθίςαται ἱκανὸν νὰ φωτίζῃ τοὺς πλανήτας, καὶ νὰ ἀναπτύσσῃ τὸ θερμαντικὸν εἰς αὐτούς.

Ἀφορμὴν εἰς αὐτὰς τὰς πιθανὰς εἰκασίας ἔδωκε κατ' ἐξοχὴν ἡ ἀκριβεςέρα παρατήρησις τῶν ἡλιακῶν κηλίδων, καὶ ἄλλων φαινομένων εἰς τὸν λαμπρὸν δίσκον τοῦ ἡλίου· τὰ περιεργότερα μεταξὺ αὐτῶν εἶναι αἱ μαῦραι κηλίδες μὲ ἄκρα ςακτερωπὰ ἢ λάμψεως ἀμυδρᾶς· πλὴν παρατηροῦνται καὶ κηλίδες διόλου ςακτερωπαὶ, αἱ ὁποῖαι δηλ. δὲν εἶναι μαῦραι εἰς τὴν μέσην. Τελευταῖον παρατηροῦνται τόποι τοῦ ἡλίου λαμπρότεροι ἀπὸ τὸν λοιπὸν δίσκον του· αὐτοὶ ὀνομάζονται ἡλιακαὶ δᾶδες.

Ἡ πρώτη ἂν ὄχι ἐφεύρεσις τοὐλάχιςον ἀκριβεςέρα παρατήρησις τῶν ἡλιακῶν κηλίδων ἔγινεν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ιζ' αἰῶνος εὐθὺς μετὰ τὴν εὕρεσιν τῶν τηλεσκοπίων. Φαβρίκιος ὁ νέος πρῶτος ἐσυμπέραινεν ἀπὸ τὴν κίνησιν αὐτῶν τῶν κηλίδων, ὅτι ὁ ἥλιος κινεῖται περὶ τὸν ἄξονά του· αὐτὸς ὡς τόσον ἔκαμε τὰς εἰς τὸν ἥλιον παρατηρήσεις του μὲ τὸ τηλεσκόπιον καὶ μὲ ψιλὰ ὄμματα, καὶ διὰ τοῦτο μὲ δυσκολίαν. Ὁ δὲ Scheiner εἰς τὸ Ingoldstadt ἐπενόησε καὶ μηχανισμὸν, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ τοῦ ἡλίου εἰκὼν ἐκτυποῦτο ὄπισθεν τοῦ τηλεσκοπίου ἐπάνω εἰς τὴν λευκὴν ἐπιφάνειαν ἑνὸς σκοτεινοῦ θαλάμου. Τοῦ μηχανισμοῦ αὐτοῦ (ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη ἡλιοσκόπιον) τὸ καλὸν ἦτον, ὅτι ἡ εἰκὼν τοῦ ἡλίου ἠμποροῦσε νὰ παρατηρηθῇ ὄχι μόνον χωρὶς θάμβωμα, μὲ μεγάλην εὐκολίαν, καὶ πολὺν καιρὸν κατὰ συνέχειαν, ἀλλὰ προσέτι καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἀνθρώπους ἐνταυτῷ· ὅσας παρατηρήσεις ἔκαμεν ἔκτοτε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Scheiner εἰς τὸν ἥλιον, περιέγραψεν εἰς ἕνα μέγα καὶ πολύτιμον σύγγραμμα, ὅπου εὑρίσκονται ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας εἰκονισμέναι. Ἀπὸ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον μετεχειρίσθησαν ὀλίγον τὸ ἡλιοσκόπιον, καὶ

ἔκαμαν τὰς παρατηρήσεις πάλιν διὰ μόνου τοῦ τηλεσκοπίου, πλὴν ἀδυνάτιζον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου διὰ τῶν σκοτεινὰ χρωματισμένων ὑέλων.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖςον αἱ ἡλιακαὶ κηλίδες ὅταν φαίνωνται, ὑπόκεινται εἰς μεγάλας μεταβολάς· μεταβάλλεται τὸ σχῆμα των, μεγαλώνουν, σμικραίνουν, μετασχηματίζονται εἰς νέφη ἢ σκιὰς, ἢ καὶ διόλου χάνονται. Μεγάλαι κηλίδες διαιροῦνται εἰς μικροτέρας, καὶ πολλαὶ μικραὶ ἑνώνονται εἰς μίαν μεγάλην, καὶ ἡ διάρκειά των εἶναι διάφορος· ἄλλαι εἶναι ὁραταὶ μόνον μερικὰς ἡμέρας, ἑβδομάδας, ἢ μῆνας, ἄλλαι ὁλοκλήρους ἐνιαυτούς· ἐνίοτε φαίνονται πολλὰ συχνὰ, ἐνίοτε πάλιν εἶναι πολλὰ σπάνιοι. Τὸν καιρὸν, καθ' ὃν διὰ πρώτην φορὰν τὰς ἀνεκάλυψαν, ὁ ἥλιος ποτὲ δὲν ἦτον ἐλεύθερος ἀπὸ αὐτάς· ὁ Scheiner ἐμετροῦσε πεντήκοντα. Ἀπὸ δὲ τὰ 1650—1670 μόλις παρετηρήθη (λέγουν) εἷς, ἢ δύο. Εἰς τὰ 1710 ἦσαν πάλιν εἰς μέγαν ἀριθμόν· εἰς τὰ 1785 τὴν κ'. Σεπτεμβρίου ὁ αὐλικὸς ἀςρονόμος Hönig παρετήρησεν εἰς τὸ Μάνχαϊμ 38 μαύρας κηλίδας, αἱ ὁποῖαι ἂν ἑνωθεῖσαι ὅλαι εἰς μίαν μάζαν ἐςέκοντο πρὸ τοῦ ἡλίου, ἤθελαν προξενήσει ἔκλειψιν $4\frac{1}{2}$ ποδῶν. Νεαρὰ βέβαια ἀκόμη εἶναι εἰς τοὺς ἀναγνώςας καὶ ἡ μνήμη τῶν κηλίδων τοῦ 1816 ἔτους, περὶ τῶν ὁποίων αἱ δημόσιαι ἐφημερίδες ἐκοινολόγησαν τόσας παρατηρήσεις· εὑρέθησαν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰ ὅλα των ἀπέδιδον τὸ ψυχρὸν θέρος ἐκείνου τοῦ ἔτους εἰς αὐτὰς τὰς κηλίδας, αἵτινες κατὰ τὴν γνώμην των ἠλάττωσαν τὴν θερμαντικὴν δύναμιν τοῦ ἡλίου.

Τὸ μέγεθος τῶν ἡλιακῶν κηλίδων πολλάκις εἶναι ἐξαίσιον. Τὸν Ἀπρίλλιον τῶν 1779, καὶ τὸν Νοέμβριον τῶν 1795 καὶ μὲ ψιλὰ ὀμματα ἠμποροῦσαν νὰ παρατηρήσουν κατὰ τὴν ἀνατολὴν καὶ δύσιν τοῦ ἡλίου κηλίδας, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὰς γενομένας καταμετρήσεις εἶχον τὴν πρώτην φορὰν 3,000 γεωγραφικῶν μιλίων διάμετρον, καὶ τὴν ἄλλην 6,000. Ὁ Schröter παρατήρησε τὸν Δεκέμβριον τῶν 1791 μίαν χώραν ἀπὸ κηλίδας 200 μιλλιονίων τετραγωνικῶν μιλίων, ὅπερ ἐςὶ 21 φορὰν μεγαλυτέραν τῆς γῆς. Ὁ σωρὸς, ὁποῦ παρατήρησεν ὁ Hallaschka εἰς τὴν Πράγαν τὴν α' Μαΐου εἰς τὰ 1814 ἀπετέλει σχεδὸν τὸ ὄγδοον μέρος τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου.

Δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀξιοσημείωτοι καὶ αἱ περὶ τῶν ὁ-

ποίων ἀνεφέραμεν ἡλιακαὶ δᾷδες. Ἐξ αὐτῶν ἄλλαι ἐκτείνονται ὡς χῶραι πολλῶν χιλιάδων μιλίων τὴν ἔκτασιν, καὶ μάλιστα ὑπὲρ τὰ 160,000· ἄλλαι φαίνονται ὡς μικραὶ καὶ στρογγυλαὶ κηλίδες. Ὁ Schröter τὰς παρατήρησε καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀνωτέρω περιγραφθείσας σκοτεινὰς κηλίδας, καὶ τὰ τούτων νεφελώδη ὅρια. Ἄλλαι φωτειναὶ κηλίδες παρετηρήθησαν κείμεναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σωρηδὸν εἰς τὰ ἀκηλίδωτα μέρη τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου, μὲ σχῆμα ἄτακτον, καὶ διάμετρον τὸ πολὺ 6—8 δευτέρων λεπτῶν· αὐταὶ ἐφαίνοντο γεμάται ἀπὸ ὄρη καὶ κοιλάδας, ἢ καθὼς ὁ κατὰ μέρος μόνον συννεφιασμένος οὐρανός. Εἶναι δὲ καὶ αἱ ἡλιακαὶ δᾷδες, καθὼς αἱ κηλίδες, καὶ σχήματος καὶ μεγέθους μεταβλητοῦ, καὶ ἀκολουθοῦν τὴν περὶ τὸν ἄξονα κίνησιν τοῦ ἡλίου·

Τί εἶναι τάχα αὐταὶ αἱ ἡλιακαὶ κηλίδες καὶ δᾷδες;

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνακάλυψίν των πολλοὶ ἀστρονόμοι τὰς ἐξέλαβον ὡς πλανήτας κινουμένους περὶ τὸν ἥλιον, καὶ τὰς ἔδωκαν καὶ ἴδια ὀνόματα. Ὁ Γαλιλαῖος τὰς ὑπέθετε σύννεφα ἀτμώδη, ἢ ἀφρὸν τῆς πυρίνης θαλάσσης τοῦ ἡλίου· ὁ De la Hire ἐξοχὰς σωμάτων στερεῶν καὶ ἀτάκτως σχηματισμένων, τὰ ὁποῖα πλέοντα εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ ἡλίου βυθίζονται εἰς αὐτὴν ποτὲ διόλου, ποτὲ εἰς μικρότερον βάθος. Περισσότερον ὡς τόσον ἐπλησίασαν εἰς τὴν ἀλήθειαν ὅσοι ἔκαμαν βαθυτέρας σκέψεις εἰς τὸ φαινόμενον τὸ, ὅτι αἱ κηλίδες πρὸς τὰ ἄκρα τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου ὄχι μόνον στενεύουν, ἀλλὰ, καὶ πρὶν φθάσουν αὐτὰ, γίνονται διόλου ἄφαντα. Ὁ ἐν Βερολίνῳ ἀστρονόμος Bode ἐχρημάτισεν ὁ πρῶτος μεταξὺ ἐκείνων, οἵτινες ἐκ τούτου ἐσυμπέραναν, ὅτι αἱ κηλίδες εὑρίσκονται εἰς τὸ βάθος τῆς φωτιζούσης τοῦ ἡλίου σφαιρικῆς ἐπιφανείας· αὐτὴ ἡ γνώμη ἐπιβεβαιώθη διὰ τῶν μετέπειτα ὀξυτέρων παρατηρήσεων τοῦ Herschel καὶ Schröter, διὰ τοῦτο τὴν σήμερον δέχονται ὡς πιθανωτάτην τὴν ἐξῆς περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἡλίου ὑπόθεσιν.

Ὁ ἥλιος εἶναι καθ' ἑαυτὸν σῶμα σφαιρικὸν, σκοτεινὸν, καὶ πλανητικὸν, ἴσως καὶ μὲ ἐπιφάνειαν ἀνώμαλον, γεμάτην ὄρη καὶ κοιλάδας, ἀπαράλλακτα καθὼς καὶ τῆς γῆς καὶ σελήνης. Ἀμέσως δὲ περικυκλώνει τὴν σκοτεινὴν τοῦ ἡλίου σφαῖραν ἀτμοσφαῖρα διαφανὴς, ὅπου πλέουν σύννεφα ὄχι πολλὰ λαμπρὰ, τὰ ὁποῖα σπανίως ἀφίνουν νὰ διαφανῇ κανὲν μέρος τῆς σκο-

τεινῆς ἐπιφανείας τοῦ ἡλίου. Μετ' αὐτὴν ἔρχεται ἄλλη ἀτμοσφαῖρα, ἐπίσης ἀπὸ πυκνὰ νέφη συνισταμένη, πλὴν ἔχουσα λάμψιν θαμβωτικὴν, διὰ μέσου ταύτης ἀποκτᾷ ὁ ἥλιος τὴν δύναμιν τοῦ νὰ θερμαίνῃ καὶ νὰ φωτίζῃ τοὺς πλανήτας. Πολλάκις σχίζονται τὰ σύννεφα εἰς ἓν ἢ εἰς πολλὰ μέρη· ἂν τοῦτο συμβῇ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἀτμοσφαῖραν, τότε βλέπομεν μόνον ἕως εἰς τὰ σύννεφα τῆς ἐσωτερικῆς· ἂν ὅμως καὶ εἰς αὐτὴν ἀκολουθήσουν σχίσματα, τότε πλέον βλέπομεν καὶ αὐτὸ τὸ σκοτεινὸν σῶμα τοῦ ἡλίου. Ἐν ᾧ δὲ τὸ σῶμα τοῦ ἡλίου εἶναι ὑπερμέγεθες, τί παράξενον, ἂν πολλάκις αὐτὰ τὰ ἀνοίγματα ἔχουν ἔκτασιν πολλῶν χιλιάδων μιλίων. Ὁ Herschel εἰκάζει, ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ ἀτμοσφαῖρα ἀπέχει ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ ἡλίου 400—600 γερμανικὰ μίλια.

Τώρα ἠμποροῦμεν νὰ ἐξηγήσωμεν, διὰ τί αἱ μαῦραι κηλίδες δὲν φαίνονται ποτὲ εἰς τὰ ἄκρα τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου, ἀλλὰ προτοῦ φθάσεν εἰς αὐτὰ, γίνονται ἄφαντοι. Ἐπειδὴ ἡ μαύρη ἐπιφάνεια κεῖται βαθυτέρα παρὰ τὴν λάμπουσαν, ἀνάγκη ἡ κηλὶς, ὅταν πλησιάσῃ τὰ ἄκρα τοῦ δίσκου, νὰ σκεπάζεται ἀπὸ τὰ ἄκρα τῶν ὑποκειμένων ἀτμοσφαιρῶν. Ὁμοίως ἐξηγεῖται, διατὶ αἱ μαῦραι κηλίδες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔχουν περιθώρια σακτεροπά· αὐτὰ τὰ περιθώρια εἶναι σύννεφα τῆς ἐσωτερικῆς ἀτμοσφαίρας, τὰ ὁποῖα περικυκλώνουν τὸ ἄνοιγμα, δι' οὗ βλέπομεν τὴν σκοτεινὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἡλιακῆς σφαίρας. Τὸ δὲ νὰ μᾶς φαίνεται ἡ τοῦ ἡλίου ἐπιφάνεια σκοτεινὴ, μ' ὅλον ὅτι περικυκλώνεται ἀπὸ μίαν ἄπειρον μάζαν φωτὸς, προέρχεται ὡς φαίνεται ἐκ τούτου, καθότι τὸ κάτω στρῶμα τῶν συννέφων ἀφίνει ὀλίγον μόνον φῶς νὰ διαπερᾷ· ἴσως προσέτι ἡ ἐξωτερικὴ ἀτμοσφαῖρα ἀναπτύσσει πολὺ φῶς μόνον εἰς τὴν πρὸς ἡμᾶς ὄψιν της, ὀλίγον δὲ εἰς τὴν ἐσωτερικήν.

Αἱ ἡλιακαὶ δᾷδες φαίνονται ὅτι εἶναι ἐπισωρεύσεις τῶν φωτεινῶν συννέφων· τὴν γνώμην ταύτην βεβαιώνει τὸ ὅτι φαίνονται καθαρώτατα εἰς τὰ ἄκρα τοῦ ἡλίου. Εἶναι λοιπὸν ὑψηλότερα παρὰ τὴν γενικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἡλίου.

Περὶ τῆς φύσεως τοῦ σκοτεινοῦ σώματος τοῦ ἡλίου, τίποτε βέβαιον δὲν ἠμποροῦμεν ἀκόμη νὰ εἰπῶμεν. Ὅτι εὑρίσκονται καὶ εἰς αὐτὸ ὄρη, κοιλάδες, κτ. δὲν εἶναι ἀπίθανον. Ἀπὸ πολλὰς παρατηρήσεις ἠμποροῦμεν νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι μεγάλα μέρη τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἡλίου δεικνύουν συνεχέστερα

μαύρας κηλίδας παρὰ ἄλλα· αὐτὸ ἴσως ἐξηγεῖται ἀπὸ τοῦτο, διότι εὑρίσκονται ἐκεῖ ὄρη ὑψηλά, τὰ ὁποῖα ἐξ ἅπαντος εὐκολώτερα ἠμποροῦν νὰ γυμνωθοῦν παρὰ αἱ ἐπίπεδοι. Ὁ Schröter ἐνόμισαν, ὅτι εἰς τὰ 1795 τῇ κ' Νοεμβρίου παρετήρησεν ἕνα κρατῆρα βουνώδη εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἡλίου, καὶ μάλιςα ἐξ εἰκασίας ἀποδίδει εἰς αὐτὸ τὸ βουνὸν 90 μιλίων ὕψος· μ' ὅλον τοῦτο δοξάζουν, ὅτι αὐτὸς ἀπατήθη εἰς αὐτὴν τὴν παρατήρησίν του.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Ειδήσεις.

Εἰς τὴν ἐν Μεδιολάνῳ Ἀμβροσιανὴν Βιβλιοθήκην εὑρέθη χειρόγραφον τῆς Ἰλιάδος, μεγάλης περιεργείας ἄξιον, πρῶτον διὰ τὴν ἀρχαιότητά του· διότι καθὼς φαίνεται ἀναβαίνει ἕως εἰς τὸν τέταρτον αἰῶνα· ἔπειτα διὰ τὰς εἰκόνας ὑποῦ περιέχει, ἑξήκοντα τὸν ἀριθμὸν ἀρχαίας καὶ αὐτάς. Γνωςὸν εἶναι, ὅτι τὸ πρῶτον χειρόγραφον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔγιναν ὅλαι αἱ μέχρι τοῦδε ἐκδόσεις τοῦ Ὁμήρου, εἶναι μεταγενέςερον τοῦ δεκάτου αἰῶνος. Τὸ κείμενον λοιπὸν τοῦ παρόντος εἶναι ἐξ αἰῶνας παλαιότερον· οἱ χαρακτῆρες τῶν γραμμάτων εἶναι μεγάλοι καὶ τετράγωνοι, καθὼς τοὺς μετεχειρίζοντο εἰς τοὺς καλλιτέρους αἰῶνας χωρὶς διάςασιν τῶν λέξεων, χωρὶς τόνους καὶ πνεύματα, ἑπομένως χωρὶς κανὲν σημεῖον τῆς νεωτέρας ὀρθογραφίας.

Αἱ εἰκόνες εἶναι εἰς μεμβράνας περγαμηνὰς, καὶ παριςάνουν τὰς κυριωτέρας ὑποθέσεις τῆς Ἰλιάδος. Ἐπειδὴ εἶναι παλαιαὶ καὶ σπάνιοι, τὰς ἐξετύπωσαν, ἀφ' οὗ τὰς ἐχαλκοχάραξαν μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν· αὐτὸς ἦτον καὶ ὁ μόνος τρόπος τοῦ νὰ δώσουν ἀκριβῆ ἀντίτυπα αὐτῶν. Ἂν καὶ ὡς πρὸς τὴν τέχνην δὲν ἦναι ἐντελεῖς, μ' ὅλον τοῦτο δὲν εἶναι καὶ εὐκαταφρόνητοι· ἔπειτα εἶναι ἀξιόλογοι καὶ διότι μᾶς παριςάνουν ἀκριβῶς τὰς ἐνδυμασίας, τὰ κινητὰ, τὰ ἔθιμα, οἰκοδομὰς, ὅπλα, πλοῖα, θυσίας, ἀγῶνας, συμπόσια, καὶ χειροτεχνάσματα τοῦ καιροῦ ἐκείνου, καθὼς καὶ τοὺς ἀκριβεῖς χαρακτῆρας τῶν θεῶν, ἡρώων, καὶ πολλὰ ἄλλα γνήσια ἴχνη τῆς ἀρχαιότητος.

Ὁ κύριος Ἄγγελος Μαῖος, διδάσκαλος εἰς τὸ Ἀμβροσιανὸν σχολεῖον, ἐξέδωκεν αὐτὸ τὸ χειρόγραφον εἰς ἕνα τόμον, μὲ τὰς χαλκογραφίας τῶν εἰκόνων, καὶ τὰ ἄπειρα σχόλια, ὁποῦ περιέχει. Αὐτὰ μόνα, τὰ σχόλια, συμπληροῦσι πλέον παρὰ τριάκοντα φύλλα εἰς μέγα· ὅλα εἶναι μιᾶς ἐποχῆς πολλὰ παλαιᾶς, καὶ τὰ περισσότερα συγγραφέων προγενεςέρων ἀπὸ τὴν σωτήριον ἐποχὴν, καὶ τὴν Ἀλεξανδρινὴν σχολήν. Οἱ ἀναφερόμενοι συγγραφεῖς εἶναι 140, τῶν ὁποίων τὰ συγγράμματα ἢ ἐχάθησαν, ἢ καὶ ἀγνοοῦνται διόλου· μεταξὺ αὐτῶν ἀπαντῶνται ἐπιγραφαὶ βιβλίων, τὰ ὁποῖα δὲν διεσώθησαν εἰς ἡμᾶς· τεμμάχια ἀνέκδοτα ποιητῶν καὶ ἱςορικῶν· ἀναφέρονται τὰ ἐπισημότερα χειρόγραφα τοῦ Ὁμήρου, τὰ δύο τοῦ Ἀριςάρχου, τὸ τοῦ Ἀντιμάχου, τοῦ Ἀργολικοῦ, τὸ κοινὸν, ἐν ἑνὶ λόγῳ τὰ καλλιώτερα. Ἀπὸ ὅλους ὅμως συνεχέςερα καλοῦνται εἰς μαρτυρίαν ὁ Ἀριςαρχος, Ἀριςοφάνης, καὶ Ζηνόδοτος, δηλ. οἱ γραμματικοὶ, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν τὰς πλέον εὐφυεῖς διορθώσεις εἰς τὸν Ὅμηρον.

Ὡς τόσον αὐτὸ τὸ χειρόγραφον δὲν περιέχει ὁλόκληρον τὴν Ἰλιάδα, ἀλλὰ μόνα τὰ μέρη, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὰς εἰκόνας.

Ὁ τόμος ὁ ἐκδεδομένος ἀπὸ τὸν Κύριον Μαῖον τιμᾶται φράγκα 80· Ἴδε τὸν γαλλικὸν Courier Νοεμβρ. 12. τοῦ παρόντος ἔτους, ὅθεν καὶ αὐτὰ μετεφράσθησαν.

Σημείωσις. Ὁ μεταφραςὴς τῆς παρούσης εἰδήσεως, διερχόμενος διὰ Μεδιολάνων, εἶδε καὶ τὸ χειρόγραφον, περὶ οὗ ὁ λόγος, καὶ τὴν ἐκτύπωσίν του· ἐνθυμᾶται ὅμως, ὅτι ἄλλο εἶναι τὸ χειρόγραφον τὸ περιέχον τὰς εἰκόνας, καὶ τὰς περικοπὰς τῆς Ἰλιάδος, εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρονται· καὶ ἄλλο τὸ περιέχον τὴν Ὀδύσσειαν, καὶ τὰ ἀνέκδοτα ἕως τώρα εἰς αὐτὴν σχόλια. Εἰς τὴν εἴδησιν τοῦ Courier φαίνεται ὅτι καὶ τὰ δύο αὐτὰ συγχέονται, καὶ ἐκλαμβάνονται ἀνθ' ἑνός.

ΑΝΑΜΙΚΤΑ.

Οἱ δύο Προυσσιακοὶ διδάσκαλοι Becker καὶ Brandis, οἱ ὁποῖοι πρὸ καιροῦ ἐνασχολοῦνται εἰς μίαν μεγάλην ἔκδοσιν τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριςοτέλους, ὑπῆγαν εἰς τὴν Φλωρεντίαν διὰ νὰ συμβουλευθοῦν, πρὸς τελειοποίησιν τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου, τὰ χειρόγραφα, καὶ ἄλλους θησαυροὺς, ὅ-

σους περιέχει ἡ βιβλιοθήκη αὐτῆς τῆς πόλεως — Revue encyclopédique. 1819. Ὀκτώβρ.

Ὁ κατὰ τὴν Ἄλλην τῆς Σαξωνίας διδάσκαλος Κύριος Meinecke κατώρθωσε νὰ προξενήσῃ μίαν ὡραίαν φωτοχυσίαν διὰ μέσου τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτὸς καὶ ἑνὸς τεχνητοῦ ἀέρος περικλεισμένου εἰς σωλῆνας ὑελίνους. Ἐπειδὴ οἱ ἠλεκτρικοὶ σπινθῆρες σκορπίζονται ἐπ' ἄπειρον, ἴσως θέλει εἶναι δυνατὸν εἰς τὸ ἑξῆς νὰ φωτίζωνται αἱ πόλεις μὲ ὀλίγα ἔξοδα διὰ μιᾶς μόνης ἠλεκτρικῆς μηχανῆς καὶ τῆς μεθόδου τῆς ἐφευρεθείσης ἀπὸ τὸν Meinecke — αὐτόθι.

Ὁ μηχανικὸς Xavier Michel, ὅςις διατρίβει εἰς Offenbach, ἐφεῦρε μίαν πολλὰ ἁπλῆν καὶ ἐνταυτῷ ὀλίγον ὀγκώδη μηχανὴν, διὰ τῆς ὁποίας ἠμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ διαπεράσῃ ποταμοὺς, καὶ νὰ τολμήσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, χωρὶς φόβον τοῦ νὰ βυθισθῇ. Αὐτὴ σημένη, ἔχει διάμετρον περί που πέντε ποδῶν· εἰς τὸ μέσον της τίθεται μία κοιλότης, βάθους ἑνὸς ποδὸς καὶ τριῶν δακτύλων, προσδιωρισμένη νὰ δεχθῇ τὸν ὑδατοπόρον· λυμένη, ἠμπορεῖ νὰ μετατοπισθῇ εὔκολα ἀπὸ τόπον εἰς τόπον, διότι τότε σχηματίζει ἕνα σάκκον, τοῦ ὁποίου τὸ βάρος δὲν ὑπερβαίνει τὰς πέντε λίτρας. Ὁ εὑρετὴς ἔκαμεν ἤδη δι' αὐτῆς τῆς μηχανῆς πολλὰς πείρας ἐπάνω εἰς τὸν Ῥῆνον μὲ πολλὰ εὐτυχῆ ἔκβασιν, τὴν κινεῖ κατὰ τὴν θέλησίν του καὶ χωρὶς πολλὴν ξενοχώριαν εἰς κάθε διεύθυνσιν. Διὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ ὅμως ἀκόμη περισσότερον τὴν ὠφέλειάν της, ἐντὸς ὀλίγου μελετᾷ νὰ ἔμβῃ εἰς αὐτὴν εἰς τὸ Kehl, καὶ νὰ καταβῇ τὸν Ῥῆνον ἕως εἰς τὰ ςόματά του — αὐτόθι.

Φυσικὴ Ἱςορία. Γράφουσιν ἀπὸ τὰς ἀκτὰς τοῦ Μισσισίπη, ὅτι ὁ Μαμοὺθ, ζῶον τετρατῶδες, γνωςὸν ἕως τώρα μόνον ἐξ ὀνόματος, καὶ τοῦ ὁποίου δὲν εἶχον εὕρει ποτε ἄλλα ἴχνη παρὰ τὰ ὀςᾶ, ὑπάρχει τωόντι καὶ ζῇ εἰς τὰς δυτικὰς ἐρημίας τῆς ἀρκτῴας Ἀμερικῆς. Κατὰ τὴν περιγραφὴν ὅπου κάμνουν αὐτοῦ ὁ κολοσσὸς αὐτὸς μεταξὺ τῶν ζωϊκῶν ὄντων δὲν εἶναι κρεατοφάγος, ἀλλὰ τρέφεται ἀπὸ χόρτα καὶ ἰδιαιτέρως ἀπὸ ἓν εἶδος δένδρων, τοῦ ὁποίου αὐτὸς τρώγει

καὶ φύλλα καὶ φλοῦδαν καὶ κορμόν· ποτὲ δὲν πλαγιάζει, ἀλλὰ κοιμᾶται ὄρθιος ἐπακουμβημένος εἰς κανὲν δένδρον· ἔχει περισσότερον μορφὴν ἀγριοχοίρου 15 πόδας ὑψηλοῦ παρὰ ἐλέφαντος· τὸ σῶμα του σκεπάζεται ἀπὸ δέρμα μαλλωτὸν, καὶ δὲν ἔχει προβοσκίδα — αὐτόθι μηνὸς Ἰαννουαρίου.

Βιβλιογραφία. Μία ἐφημερὶς τῆς Βιέννης δίδει τὴν ἑξῆς σύντομον εἴδησιν τῶν κυριωτέρων βιβλιοθηκῶν τῆς Ἀουςριακῆς μοναρχίας. Ἡ αὐτοκρατορικὴ βιβλιοθήκη τῆς Βιέννης περιέχει 360,000 τυπωμένους τόμους, 12,000 χειρόγραφα, 6,000 τόμους ἐκδεδομένους εἰς τὸν ιέ αἰῶνα, καὶ μίαν συλλογὴν 300,000 χαλκογραφιῶν. Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ πανεπιςημίου περιέχει 110,000 τόμους, καὶ ἡ τῆς Ἀκαδημίας 50,000. Αἱ ἄλλαι ἀξιοπαρατήρητοι βιβλιοθῆκαι τῆς Βιέννης εἶναι, ἡ τοῦ πρίγγιπος Ἀλβέρτου de Saxe-Teschen 60,000 τόμων, 80,000 χαλκογραφιῶν, καὶ 4,000 ἰχνογραφιῶν· ἡ τοῦ πρίγγιπος Lichtenstein 30,000 τόμων· τῶν πριγγίπων Esterhazy καὶ Schwarzenberg, τῶν Κομήτων Herrach, Teleki, Fries, καὶ Appony, τῶν μοναςηρίων τῶν Βενεδικτίνων καὶ Δομινικάνων. Ἡ αὐτοκρατορικὴ βιβλιοθήκη τῆς Πράγας συνίςαται ἀπὸ 120,000 τόμους· ἡ τοῦ πανεπιςημίου τῆς Πέςης ἀπὸ 50,000· τοῦ Γράτζ ἀπὸ 100,000· τοῦ Κλαγγενφουρτίου ἀπὸ 40,000. Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ πανεπιςημίου τοῦ Ὀλμουτζ ἐμετροῦσεν εἰς τὰ 1785, 36,000 τόμους· πλὴν αὐξήθη μετέπειτα ἀπὸ τὰς βιβλιοθήκας 36 διαλυθέντων μοναςηρίων τῆς Μοραβίας. Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ μοναςηρίου Klosterneuburg περιέχει ὑπὲρ τοὺς 25,000 τόμους, καὶ πολλὰ χειρόγραφα τοῦ ιγ' αἰῶνος. Αἱ βιβλιοθῆκαι τοῦ μοναςηρίου Kremsmunster, Moelk, καὶ ἄλλων μερῶν περιέχουν πολλὰ καὶ πολύτιμα χειρόγραφα — αὐτόθι. μην. Μαΐου.

Πείραμα φυσικόν. Εἰς τὰς 4 τοῦ παρελθόντος Νοεμβρίου (τῶν 1818) ὁ κύριος Ure ἐκ Glasgow ἔκαμε πειράματα μὲ τὴν βολταϊκὴν ςήλην συνθεμένην ἀπὸ 270 διπλᾶς μεταλλίνους πλάκας 4 δακτύλων ἐπάνω εἰς τὸ σῶμα ἑνὸς καταδίκου, ὅςις εἶχε φονευθῇ αὐτοχείρως. Τὰ ἀποτελέσματα ἐφάνησαν τρομακτικά· τὸ γόνυ τοῦ καταδίκου ἂν καὶ δεμέ-

νου, ἐκινήθη μὲ τοιαύτην βίαν, ὥςε ὀλίγον ἔλειψε νὰ ῥίψῃ κατὰ γῆς ἕνα, ὁ ὁποῖος εἰς μάτην ἐπροσπαθοῦσε νὰ τὸ κρατήσῃ. Εἰς τὸ δεύτερον πείραμα ἐγγίζοντας τὸ φρενικὸν νεῦρον τοῦ αὐχένος, εἶδαν νὰ ἀρχίσῃ ἀναπνοὴ δύσκολη, καὶ νὰ γένουν διάφορα κινήματα τοῦ σώματος μὲ συνέχειαν. Εἰς τὸ τρίτον πείραμα ἔγγιξαν μὲ τὴν μηχανὴν τὸ διὰ τῆς ἄνω τρύπας τῶν ὀπωτίων ἐξερχόμενον νεῦρον (nervus supraorbitalis), καὶ εἰς τὴν ςιγμὴν ἐφάνησαν τρομερὰ κινήματα εἰς τοὺς μυῶνας τοῦ προσώπου. Εἰς τὸ τέταρτον ἡ ἄκρα τοῦ ἀγκῶνος, ἀφ' οὗ ἔλαβεν ἕνα ἠλεκτρικὸν κτύπον μετέδωκε τὸν κλόνον της εἰς τοὺς δακτύλους τῆς χειρός· αὐτοὶ κινηθέντες διευθύνθησαν ἐπάνω εἰς τοὺς θεατὰς μὲ τοιοῦτον τρόπον, ὥςε ἐνόμισαν τὸν νεκρὸν ἀνασημένον. Ὁ Κύριος Ure ἔχει τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἠμποροῦσε νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ζωὴν τοῦ νεκροῦ, ἂν αὐτὸς δὲν ἔχανεν ὅλον τὸ αἷμα του — αὐτόθι. μην. Μαρτ.

Ἡ ἀλληλοδιδακτικὴ μέθοδος διὰ τὸ οἰκονομικὸν εἰς τὰ ἔξοδα καὶ τὸν χρόνον, διὰ τὸ προσφυὲς αὐτῆς εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, πρὸ πάντων δὲ διότι συντείνει τὰ μέγιςα εἰς βελτίωσιν τῶν ἠθῶν τῆς κοινωνίας, ἔγινε κοινὴ ὄχι μόνον εἰς τὴν σοφὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ κόσμου, καὶ ἄνδρες ἀξιόλογοι ἐκ διαφόρων τάξεων καὶ βαθμῶν ἀγωνίζονται καὶ προστατεύουσι τὴν πρεαγωγὴν καὶ ἔκτασίν της, πληροφορημένοι ἐκ τῆς πείρας διὰ τὰ φυσικὰ καὶ ἠθικὰ αὐτῆς προτερήματα καὶ ἀποτελέσματα. Ὅλοι οἱ παῖδες ἄνευ ἐξαιρέσεως διδασκόμενοι δι αὐτῆς τὰ γράμματα, τὰ χριςιανικὰ καὶ πολιτικὰ καθήκοντα, δίδουσι χρηςὰς ἐλπίδας ὅτι θέλουν ἀποκαταςαθῇ καλοὶ χριςιανοὶ, χρηςοὶ καὶ κοινωφελεῖς κάτοικοι καὶ μέλη τῆς κοινωνίας.

Τὴν κοινωφελῆ ταύτην μέθοδον ἐπεθύμουν πρὸ πολλοῦ οἱ ἀληθεῖς φιλογενεῖς καὶ ἐραςαὶ τῆς βελτιώσεως καὶ παιδείας τοῦ γένους νὰ εἰσαχθῇ καὶ εἰς τὴν φίλην πατρίδα, τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ μεταδοθῶσι τὰ καλά της καὶ εἰς τὴν ζωηρὰν νεολαίαν μας. Διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ ὅμως ἡ εὐγενὴς αὕτη ἐπιθυμία, ἔπρεπε νὰ συντρέξωσι δύο τινά· ἀ. καταβολὴ χρημάτων ἐξαρκούντων εἰς τύπωσιν (α) τῶν πινάκων καὶ προμήθειαν

(α) Ἐπειδὴ δὲν εὑρίθησαν ἐμπορεῖα μεγάλα ςοιχεῖα διὰ τὸν τύπον, οἷα ἀ-

τῶν λοιπῶν ἀναγκαίων· β'. εἷς τῶν πεπαιδευμένων ὁμογενῶν ν' ἀποφασίσῃ, διὰ τὸ καλὸν τῆς πατρίδος, νὰ συνταχθῇ καὶ ἐκ δευτέρου μετὰ τῶν παίδων, καὶ νὰ διδαχθῇ μ' ἀκρίβειαν θεωρητικῶς τε καὶ πρακτικῶς τὴν μέθοδον, καὶ νὰ προπαρασκευάσῃ ἅπαντα τὰ διὰ τὴν εἰς τὴν γλῶσσαν μας ἐφαρμογὴν τῆς μεθόδου ἀναγκαῖα.

Ἀναγγέλλομεν ἤδη λοιπὸν μετὰ χαρᾶς, ὅτι ἀμφότερα ἐτελείωσαν καὶ ἡ μέθοδος μεταφέρεται καὶ εἰς τὴν φίλην πατρίδα, ἀρχίζουσα πρῶτον ἀπὸ Ἰάσιον. Τὸ πρῶτον ἐκπλήρωσεν ἡ εὐγενὴς ἐλευθεριότης τοῦ εὐπατρίδου καὶ εὐγενοῦς ἄρχοντος Ἄγα Κυρίου Νικολάου Ῥωσσέτου Ῥοσνοβάνου, ἐν ᾧ κατὰ τὸ 1818 εἶχεν ἀφήσει τὰς ὄχθας τοῦ Βρότου καὶ συναναςραφῇ μὲ τοὺς περὶ τὸν Σηκουάνα (Seine) καὶ Τάμεσιν· τὸ β'. ἐπεχειρίσθη καὶ ἐτελείωσεν ὁ Κύριος Γεώργιος Κλεόβουλος ἐκ Φιλιππουπόλεως, ὅς τις, ἀφ' οὗ ἐμελέτησε τὰς ἐπιςήμας εἰς τὰς Γερμανικὰς Ἀκαδημίας, καὶ περιῆλθε διάφορα παιδαγωγεῖα τῆς Γερμανίας καὶ Ἑλβετίας, πρὸ πάντων ἐκεῖνα τοῦ Κυρίου Πεςαλότζη καὶ Κυρίου Φελεμβέργου, διὰ νὰ παρατηρήσῃ τὰς διαφόρους διδακτικὰς μεθόδους τῶν διαφόρων τούτων κοινωφελῶν καταςημάτων, μετέβη εἰς Παρίσια ἐξεπίτηδες διὰ τὴν ἀλληλοδιδακτικὴν μέθοδον, τὴν ὁποίαν κρίνας ἐπωφελῆ καὶ ἀναγκαίαν διὰ τὴν πατρίδα ἐδιδάχθη, καὶ προητοίμασε τὰ εἰς τὴν ἐφαρμογήν της ἀναγκαῖα. Καὶ ἐν ᾧ ἐφρόντιζε διὰ τὴν εἰς τύπον καὶ προμήθειαν τῶν λοιπῶν ἀναγκαίων ἀπαιτουμένην δαπάνην, ἰδοὺ ἀνεφάνη ἀγαθῇ τύχῃ ἡ τοῦ φιλογενοῦς Ἄρχοντος Ἄγα ἐλευθέριος χεὶρ, καὶ ἐχορήγησεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ. Τυπώσας λοιπὸν ὁ κύριος Κλεόβουλος τοὺς πίνακας τῆς μεθόδου, καὶ προμηθευθεὶς μὲ τὰ λοιπὰ χρειώδη, ἐπέρασεν ἐντεῦθεν κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούλιον εἰς Ἰάσιον. Ἐλπίζομεν δὲ ὅτι, ἀφ' οὗ συςήσῃ ἐκεῖ τὴν μέθοδον πρὸς εὐχαρίςησιν τοῦ ῥηθέντος ἄρχοντος καὶ τῶν κατοίκων, καὶ αὐτὸς δὲν θέλει λησμονήσει, καὶ ἡ φιλογένεια τῶν κατοίκων δὲν θέλει τὸν ἐμποδίσει νὰ μετοβῇ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς μετάδοσιν τοῦ καλοῦ.

παιτεῖ ἡ φύσις τῆς μεθόδου, ἦτον ἀνάγκη νὰ γίνωσιν ἐκ νέου τύποι, μήτραι, καὶ νὰ χυθῶσι νέα ςοιχεῖα, καὶ ἀκολούθως τὰ ἔξοδα ηὔξησαν· ἀλλ' ἦτον ἀνάγκη ἅπαξ νὰ γένωσι.

Μυρίων ἐπαίνων ἀξία εἶναι βέβαια ἡ φρόνιμος ἐλευθερίότης τοῦ ἄρχοντος Ἄγα, καὶ τοιαῦται γενναῖαι πράξεις ἐφελκύουσι τὴν κοινὴν τῶν Ἑλλήνων εὐγνωμοσύνην. Δὲν εἶναι ὅμως ὀλιγώτερον ἀξιέπαινος καὶ ὁ κύριος Πλεόβουλος διὰ τὴν ἐπιμονὴν καὶ ὑπομονήν του· τὸ ἔργον εἶναι ὠφελιμώτατον, καὶ ἂν ἡ ὠφέλεια ἦτον, ὡς πρέπει νὰ ἦναι, μέτρον πάσης πρὸς τὴν πατρίδα προσφορᾶς, ἠθέλαμεν ἔχει ὀλιγώτερα μὲν ἴσως, ἀλλ' ὠφελιμώτερα καὶ καλήτερα πράγματα. Ἀλλ' ὅπως ποτὲ καὶ ἂν ἔχῃ, εἶναι ἀξιέπαινος, ὅστις φρονίμως καταβάλλει κόπους, ἢ χρήματα διὰ τὴν βελτίωσιν καὶ παιδείαν τῆς πατρίδος του. Τὸ Ἑλληνικὸν κοινὸν προσμένει ἀνυπομόνως τὸ τέλος τῆς ἐπωφελοῦς ταύτης ἐπειχειρήσεως. Εἴθε μήτε τοῦ πρώτου ὁ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος ζῆλος νὰ ὀλιγοχρεύσῃ, μήτε τὸ ἐπίπονον καὶ ἀκανθῶδες τοῦ ἔργου τὴν προθυμίαν τοῦ δευτέρου νὰ ἐμποδίσῃ! Ὁ ναὸς τῆς δόξης, ὦ φιλοπάτριδες ἄνδρες, ὡς ἐκεῖνος τῆς ἀθανασίας, κεῖται ἐφ' ὑψηλοῦ ἱεροῦ ὄρους, καὶ εἶναι πανταχόθεν ἀνεωγμένος· διάφοροι πορεῖαι φέρουσι τοὺς ἀγωνιζομένους εἰς αὐτόν· μικρὰ ἔτι ὑπομονή, καὶ τὸ καλὸν ἔγινεν. Ἡ κοινὴ μήτηρ, ἡ ἁγία Ἐκκλησία, ὁ ἱερὸς Κλῆρος γενικῶς τε καὶ μερικῶς, οἱ ὑψηλότατοι καὶ περίβλεπτοι Ἡγεμόνες, οἱ εὐγενέστατοι Ἄρχοντες, τὸ φιλογενέστατον Ἐμπορικὸν Σύστημα καὶ οἱ λοιποὶ ἀπαξάπαντες φιλόκαλοι ὁμογενεῖς εἶναι ἕτοιμοι νὰ προστατεύσωσι καὶ ὑποστηρίξωσιν ὅλαις δυνάμεσιν τοιοῦτον κοινὸν καλόν. Ὅλοι αἰσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην τῆς παιδείας, καὶ κανεὶς δὲν ὑποφέρει τὴν οὕτω ζώηραν τῆς πατρίδος μας νεολαίαν νὰ μένῃ ἄπειρος τῶν ἱερῶν καθηκόντων τῆς πίστεως καὶ πολιτείας, περιφερομένη εἰς τὰς ῥύμας καὶ πλατείας τῶν πόλεων, ἀνάγωγος καὶ κακοήθεις πλήρης.

Ἡ ἐν Παρισίοις Ἑταιρεία πρὸς βελτίωσιν τῆς στοιχειώδους διδασκαλίας, ὀνομάσασα τὸν Κύριον Κλεόβουλον, μετὰ τὴν ἐν Παρισίοις ἄφιξίν του, μέλος της ἀντεπιστέλλον, ἐδέχθη ἤδη καὶ τοὺς παιδαγωγικούς του διὰ τὴν Ἑλλάδα πίνακας μετ' εὐγνωμοσύνης, πέμψασα πρὸς αὐτὸν δύο ἐπιστολάς, τὴν μὲν ἔτι ἐν Παρισίοις διατρίβοντα, τὴν δὲ εἰς Ἰάσιον.

Κρίνομεν λοιπὸν νὰ καταχωρίσωμεν ἀμφοτέρας εἰς τὴν ἐφημερίδα μας, ὡς ἐφεξῆς, ἀ. στοχαζόμενοι τὴν πρὸς ἕκαστον τέκνον τῆς πατρίδος μερικὴν τιμὴν, κοινὴν τιμὴν τοῦ γένους· β'. διὰ νὰ

ἴδῃ πᾶς τις, κατὰ τίνα ἐλευθέριον τρόπον βραβεύουσι τὰ σοφὰ καὶ φιλάνθρωπα ἔθνη τῆς Εὐρώπης τοὺς ὁποιουδήποτε ἔθνους πεπαιδευμένους, καὶ διὰ τὸ κοινὸν καλὸν ἀγωνιζομένους, καὶ ὁποῖα φιλάνθρωπα φρονήματα καὶ εὔνοιαν σώζουσι πρὸς ἡμᾶς· γ'. διὰ νὰ μιμηθῶσιν οἱ ἐν τῇ σοφῇ Εὐρώπῃ σπουδάζοντες ὁμογενεῖς νέοι καὶ νὰ ἐνασχολῶνται εἰς τὰ ἀναγκαιότερα καὶ οὐσιωδέστερα, προσφέροντες εἰς τὴν πατρίδα τροφὴν μᾶλλον ἢ τρυφήν.

Μανθάνομεν, ὅτι καὶ ὁ ἄρχ. Ἄγας ἔλαβε παρὰ τῆς αὐτῆς Ἑταιρείας, μέλος αὐτῆς ὤν, μίαν εὐχαριστήριον ἐπιστολὴν διὰ τὴν εἰς τὸ κοινὸν καλὸν συνδρομήν του, τὴν ὁποίαν ἐλπίζομεν ὅτι ἡ μετριοφροσύνη τῆς εὐγενείας του δὲν θέλει μᾶς στερήσει διὰ νὰ τὴν καταχωρίσωμεν εἰς τὴν ἐφημερίδα μας πρὸς κοινὸν παράδειγμα καὶ μίμησιν.

Ἐλπίζομεν ὅτι ὀλιγήγορα θέλει ἀκολουθήσει τοὺς προπορευθέντας πίνακας καὶ τὸ ἀναγγελθὲν διδακτικὸν βιβλίον τῆς μεθόδου, βιβλίον παρὰ τοῦ κ. Κλεοβούλου, διὰ νὰ ἴδωμεν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ χρῆσιν τῶν Πινάκων.

Οἱ ἐκδόται τοῦ Λ. Ἑ.

Société pour l'enseignement élementaire fondé à Paris en 1815.

Paris, le 10 Juin 1819.

Le Conseil d'Adm. on de la Société pour l'instruction élementaire, à Monsieur Cléobule.

Monsieur.

Le jour ou vous avez bien voulu présenter à notre Société les tableaux en Grec moderne destinés aux nouvelles écoles de votre patrie a été pour nous un jour aussi doux qu' honorable,

Ἑταιρεία περὶ τῆς στοιχειώδους διδασκαλίας, συσταθεῖσα ἐν Παρισίοις κατ' ἔτος 1815.

Ἐν Παρισίοις, τῇ 10 Ἰουνίου. 1819.

Ἡ Βουλὴ τῶν Ἐφόρων τῆς περὶ τῆς στοιχειώδους διδασκαλίας Ἑταιρείας, τῷ κυρίῳ Κλεοβούλῳ.

κύριε,

Χαρμόσυνος ἐγένθη καὶ τιμῆς πρόξενος εἰς ἡμᾶς ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἠθέλησες νὰ προσφέρῃς εἰς τὴν ἡμετέραν Ἑταιρείαν τοὺς διὰ τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος σου εἰς τὴν Γραι-

Nous ne saurions oublier que l'Europe moderne a reçu de la Grèce les premiers modèles dans les Lettres, la Philosophie et les Arts, que c'est à la présence des chefs-d'oeuvres grecs que s'est réveillé parmi nous le génie des lumières; nous sommes heureux de pouvoir lui offrir en retour une institution utile à la morale, à l'industrie, de nous acquitter envers elle. Peut être cette circonstance un jour ne sera pas indigne de l'Histoire, et vous Monsieur, nous vous felicitons d'avoir été le promoteur de cette grande communication; nous vous rendons grâce de l'avoir preparée avec tout de zèle et de désintéressement.

Nous vous prions de nous informer exactement de la naissance et des développements des écoles de la Grèce.

Nous avons l'honneur d'être, avec une parfaite consideration, Monsieur.

Vos très humbles serviteurs.

κικὴν γλῶσσαν συνταχθέντας πίνακας. Ποτὲ δὲν θέλομεν δυνηθῆ νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι ἡ νεωτέρα Εὐρώπη παρέλαβεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὰ πρῶτα παραδείγματα τῶν γραμμάτων, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν τεχνῶν· καὶ ὅτι ἡ παρουσία τῶν Ἑλληνικῶν ἀριστουργημάτων ἐξύπνισε καὶ εἰς ἡμᾶς τῆς φιλομαθείας τὸ πνεῦμα. Μακάριοι ἡμεῖς, ὅτι ἠδυνήθημεν νὰ ἀντιπροσφέρωμεν αὐτῇ πρὸς ἀνταμοιβὴν, ἓν σύστημα χρήσιμον εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν εὐμηχανίαν! Ἴσως ποτὲ ἡ περίστασις αὕτη δὲν κριθῇ ἀναξία τῆς Ἱστορίας. Μακαρίζομεν καὶ σὲ, κύριε, ὅτι ἐστάθης ὁ πρωταίτιος τῆς μεγάλης ταύτης συγκοινωνίας, καὶ σοι ἀποδίδομεν χάριτας, ὅτι προπαρεσκεύασες αὐτὴν μὲ τοιοῦτον ζῆλον καὶ τοιαύτην ἀφιλοκέρδειαν.

Σὲ παρακαλοῦμεν δὲ νὰ μᾶς ἀναγγείλῃς ἀκριβῶς τὰ περὶ τῆς συστάσεως καὶ προόδου τῶν σχολείων τῆς Ἑλλάδος.

Μένομεν μὲ βαθὺ σέβας,
κύριε,
δοῦλοι σου ταπεινότατοι.

(ἕπονται αἱ ὑπογραφαί.)

Société pour l'enseignement élementaire fondé à Paris en 1815.

Paris, le 8 Juillet 1819.

Le Conseil d'Administration de la Société pour l'Instruction Elémentaire,

A Monsieur Kléobulos, Professeur à Jassy.

Monsieur.

Le Comité des Methodes a été chargé par la Société d'examiner les tableaux que vous avez composés pour appliquer l'enseignement mutuel à la langue grecque. Ce travail lui a paru digne des plus grands éloges, et les modifications que vous avez faites aux tableaux en usage pourroient être transportés dans ceux-ci avec de grands avantages pour l'étude. Vous auriez pu, Monsieur, vous borner à traduire les documents usités, et vous avez, sentant vos forces, donné vous même un travail supérieur à la notre. La langue harmonieuse des Grecs ne souffre pas une succession de sons sans harmonie, et vous avez senti qu' une innovation devenoit nécessaire sous ce rapport; et pourquoi, nous qui devons tant aux Grecs, ne les imiterions nous pas dans

Ἑταιρεία περὶ τῆς στοιχειώδους διδασκαλίας, συστᾶσα ἐν Παρισίοις κατ' ἔτος 1815.

Ἐν Παρισίοις τῇ 8 Ἰουλίου 1819.

Ἡ Βουλὴ τῶν Ἐφόρων τῆς περὶ τῆς Στοιχειώδους διδασκαλίας Ἑταιρείας, τῷ κυρίῳ Κλεοβούλῳ Καθηγητῇ ἐν Ἰασίῳ.

κύριε!

Οἱ Ἔφοροι τῶν Μεθόδων διωρίσθησαν παρὰ τῆς Ἑταιρείας νὰ ἐξετάσωσι τοὺς παρὰ σοῦ πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ἀλληλοδιδασκαλίας εἰς τὴν Γραικικὴν γλῶσσαν συνταχθέντας πίνακας. Τὸ πόνημα δὲ τοῦτο ἐφάνη εἰς αὐτὴν μεγίστων ἐπαίνων ἄξιον· καὶ αἱ μεταβολαὶ, τὰς ὁποίας ἔκαμες εἰς τοὺς πίνακας εἶναι ἄξιαι νὰ θεωρηθῶσιν, ὡς μεγάλης ὠφελείας εἰς τὴν σπουδὴν πρόξενοι. Ἠμποροῦσες, κύριε, νὰ περιορισθῇς εἰς μόνην τὴν μετάφρασιν τῶν περὶ τῆς μεθόδου ταύτης ἤδη ἐν χρήσει συγγραμμάτων· ἀλλ' αἰσθανόμενος τὰς δυνάμεις σου ἀνέλαβες ἔργον ἀνώτερον τοῦ ἡμετέρου. Ἡ ἁρμονικὴ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων δὲν ὑποφέρει συνέχειαν φωνῶν ἄνευ ἁρμονίας, ὅθεν ἠσθάνθης, ὅτι καὶ τὰ τοῦτο ἦτον ἀναγκαία εἰς

leur horreur pour la Cacophonie, dans leur délicatesse de gout pour les sons mélodieux? Il vous appartenoit de nous donner cet exemple dont nous saurons profiter.

Le Conseil dans sa dernière Seance a arrêté que des remerciments vous seroient adressés pour la manière dont vous vous étiez acquitté d'une entreprise qui n'exigeoit ni moins de talent, ni moins de zèle. L'excellent rapport que M. Le Boeuf a fait au Conseil sur votre travail sera imprimé dans le Journal d'Education, comme un hommage du au mérite d'un savant tel que vous.

Nous avons l'honneur d'être, avec une consideration distinguée.

Monsieur.

Vos très humbles serviteurs.

(ἕπονται αἱ ὑπογραφαί.)

τὰ ἀνωτέρω ἡ καινοτομία. Διὰ τί καὶ ἡμεῖς, οἱ τοσαῦτα τοῖς Ἕλλησιν ὀφείλοντες, νὰ μὴ μιμηθῶμεν τὴν πρὸς τὴν κακοφωνίαν ἀπέχθειαν, καὶ τὴν πρὸς τὰς μελῳδικὰς φωνὰς εὐαισθησίαν των; Εἰς ἐσὲ ἥρμοζε νὰ μᾶς δώσῃς τοῦτο τὸ παράδειγμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἠξεύρομεν νὰ ὠφεληθῶμεν.

Ἡ Ἑταιρεία εἰς τὴν τελευταίαν της συνέλευσιν ἀπεφάσισε νὰ σοὶ πέμψῃ τὰς εὐχαριστείας της, διὰ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἔφερες εἰς πέρας ἓν ἐπιχείρημα, τὸ ὁποῖον οὔτ' ἐπιδεξιότητα μικρὰν, οὔτε ζῆλον ὀλίγον ἀπῄτει. Ἡ ἐξαίρετος ἀναφορὰ, τὴν ὁποίαν ὁ κύριος Le-Boeuf ἔκαμεν εἰς τὴν Ἑταιρίαν περὶ τοῦ πονήματός σου, θέλει τυπωθῇ εἰς τὴν παιδαγωγικὴν ἐφημερίδα, ὡς σημεῖον σεβασμοῦ χρεωστουμένου εἰς τὴν ἀξιότητα ἑνὸς σοφοῦ, οἷος σύ.

Μένομεν μὲ μέγα σέβας, κύριε,

δοῦλοι σου ταπεινότατοι.

Διὰ Βιέννην.

Φίλεργε καὶ φιλόπονε Ἐκδότα τοῦ Λ. Ἑρμοῦ.

Ἐξ Ἰασίου τῇ 10. Νοεμβρίου 1819.

Γινώσκων, ὅτι ὁ κύριος Κλεόβουλος διέβη αὐτόθεν ἵνα, ἐνταῦθα εἰς Ἰάσιον ἐλθὼν, συζήσῃ τὴν ἀλληλοδιδακτικὴν μέθοδον εἰς τὰ διδασκαλεῖά μας, περιέμενες ἀνυπομόνως τὴν περὶ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ἐπιχειρήματός του εἴδησιν. Μάθε λοι-

πὸν ὅτι, κατευοδώθη μὲν περὶ τὰ τέλη τοῦ Αὐγούςου εἰς Μολδαυΐαν, διέτριβεν ὅμως μέχρι τοῦδε εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Καρπαθίων εἰς ἕνα τῶν ἀγρῶν τοῦ εὐγενεςάτου ἄρχοντος Ἄγα Κυρίου Νικολάου Ῥωσσέτου, ἐξ αἰτίας τοῦ συνέχοντος ἡμᾶς δεινοῦ, τῆς λαοφθόρου πανώλους. Πρὸ ἡμερῶν δέ τινων ἐλθὼν καὶ εἰς τὴν πόλιν Ἰασίου, διατρίβει εἰσέτι ἀργὸς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ῥηθέντος ἄρχοντος Ἄγα, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν τῆς ἐπιδημούσης νόσου. Ἐλπίζομεν ὅμως ὅτι, ἀφ' οὗ τὸ κακὸν τοῦτο παύσῃ, τοῦ καλοῦ ἔργου ἄρξεται ἀμέσως ὁ κ. Κλεόβουλος, οὗτινος ὁ αἴσιος ἐρχομὸς ἅπαντας ἡμᾶς ἐχαροποίησεν, μᾶλλον δὲ τὸ θεοφρούρητον ὕψος τοῦ περιβλέπτου ἡμῶν Ἡγεμόνος. Μεγάλην περιμένει ἡ Μολδαυΐα τὴν ὠφέλειαν τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς ταύτης μεθόδου, τῆς ὁποίας τὴν καλὴν ἔκβασιν ἐλπίζω νὰ κοινώσω ἐντὸς ὀλίγου σοίτε καὶ παντὶ τῷ γένει.

Ὁ φίλος σου Μ. Βερνάρδος Καμινάρης.

Φίλος μᾶς ἔπεμψεν ἐκ Λειψίας τὸ διὰ τοῦ Λ. Ἑρμοῦ ἐκδιδόμενον ἀκόλουθον ἀντίτυπον διπλώματος, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ Πανεπιςήμιον τῆς Λειψίας θέλου νὰ τιμήσῃ τὴν παιδείαν τοῦ σοφολογιωτάτου διδασκάλου κυρίου Κούμα, προσφέρει πρὸς αὐτὸν τὴν ἐπωνυμίαν „Δόκτωρ τῆς Φιλοσοφίας καὶ διδάσκαλος τῶν ἐλευθερίων τεχνῶν". Ἡ ἀπὸ μέρους τοιαύτης περιφήμου Ἀκαδημίας προσφερομένη τιμὴ εἰς ὁμογενῆ λόγιον ἄνδρα ἀποδεικνύει, ὅτι καὶ τὴν προκοπὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἐπιθυμοῦσι, καὶ τοὺς πεπαιδευμένους αὐτοῦ σέβονται καὶ τιμῶσιν οἱ ἀληθῶς σοφοὶ τῆς Εὐρώπης, τῶν ὁποίων τὰ φιλάνθρωπα φρονήματα θέλουν βέβαια ἐμπνεύσει χαρὰν καὶ εὐγνωμοσύνην εἰς τὰς ψυχὰς τῶν τιμίων ὁμογενῶν μας. Ἰδοὺ τὸ δίπλωμα.

Q. D. B. V.

SVMMIS AVSPICIIS
POTENTISSIMI SAXONIAE REGIS
AC DOMINI

FRIDERICI AVGVSTI

DOMINI NOSTRI CLEMENTISSIMI
IN VNIVERSITATE LITERARVM LIPSIENSI
RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICO

GODOFREDO HERMANNO

EQVITE ORDINIS SAXONVM VIRTVTIS CIVICAE, ELOQVENTIAE ET POETICES PROFESSORE PVBLICO ORDINARIO, COLLEGII MINORIS PRINCIPVM SOCIO, ACADEMIAE ROMANAE ARCHAEOLOGICAE, SOCIETATVM REGIAE BAVARICAE MONACENSIS ET NANTIENSIS AC LATINAE IENENSIS SODALI

PROCANCELLARIO

GVILIELMO TRAVGOTT KRVG

PHILOSOPHIAE THEORETICAE PROFESSORE P. O., COLLEGII MINORIS PRINCIPVM COLLEGA, SOCIETATVM BEROLINENSIS ET REGIOMONTANAE GERMANICAE AC IENENSIS LATINAE SODALI

DECANO

CHRISTIANO AVGVSTO HENRICO CLODIO

PHILOSOPHIAE PRACTICAE PROFESSORE P. O., COLLEGII MAIORIS PRINCIPVM SODALI

VIR PRAENOBILISSIMVS
AC DE POPVLO SVO LITERARVM STVDIIS EXCOLENDO MERITTISSIMVS

CONSTANTINVS MICHAELIS KVMAS

THESSALO-GRAECVS
GYMNASIO QVOD SMYRNAE FLORET PRAEFECTVS
PHILOSOPHIAE DOCTOR ET BONARVM ARTIVM MAGISTER

CREATVS

ET HAC TABVLA PVBLICA DECLARATVS EST.

P. P. DOM. II. ADVENTVS A. CH. CIOIOCCCXIX.

LIPSIAE
IMPRESSIT GVILIELMVS STARITZ
TYPOGRAPHVS VNIVERSITATIS.

Εἰς τὸν 21. Ἀριθμὸν τοῦ Λ. Ἑρμοῦ, Σελ. 830. περιέχεται „Λόγος περὶ ὠφελείας καὶ χρήσεως τῆς τοπογραφι„κῆς σπουδῆς, ἐκφωνηθεὶς λατινιστὶ εἰς τὴν σέψιν τῶν ἐν Πί„σῃ ὑποψηφίων μαθητῶν", τοῦ ὁποίου οὔτε ὁ συγγραφεὺς οὔτε ὁ μεταφραστὴς φανερόνεται. Καὶ ὁ μὲν δεύτερος ἠθέλησε νὰ μείνῃ ἀνώνυμος διὰ μετριοφροσύνην, τοῦ δὲ συγγραφέως τὸ ὄνομα ἀκουσίως ἀπεσιωπήθη· διότι εἰς μὲν τὴν ἐπιγραφὴν τῆς μεταφράσεως δὲν ἐφαίνετο, ἡ δὲ πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολὴ τοῦ μεταφραστοῦ, ὅπου ἐσημειόνετο, κατὰ δυσυχίαν παρέπεσεν, ὅθεν ἠναγκάσθημεν νὰ ἐκδώσωμεν τὸν λόγον ἐκεῖνον χωρὶς νὰ σημειώσωμεν τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως. Ἀλλ' ἐπειδὴ εὑρέθη ἡ ἐπιστολὴ, σπεύδομεν μετὰ χαρᾶς νὰ τὸ κοινοποιήσωμεν. Συγγραφεὺς τοῦ λόγου ἐκείνου εἶναι ὁ ἐν Πίσῃ Προφέσωρ τῆς Παθολογίας κύριος Ἰάκωβος Βαρτελλόττης (Giacomo Barzellotti). Τούτου τὸ σεβάσμιον ὄνομα εἰς μὲν τοὺς σοφοὺς Εὐρωπαίους εἶναι γνωστότατον, ὡς ἑνὸς τῶν σοφωτέρων τῆς Ἰταλίας διδασκάλων καὶ συγγραφέων, οἱ δὲ φίλτατοι ὁμογενεῖς ἡμῶν χρεωστοῦσιν ὄχι μόνον νὰ τὸν σέβωνται, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν ἀγαπῶσιν εὐγνωμόνως· διότι ὡς πληροφορούμεθα καὶ ἐν γένει ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν γένος εἰλικρινῶς ἀγαπᾷ ὁ σοφὸς καὶ φιλάνθρωπος ἐκεῖνος ἀνὴρ, καὶ ἐν μέρει δείχνει λαμπρὰ τεκμήρια τῆς ἀγάπης του διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ φιλοφροσύνης, μὲ τὴν ὁποίαν περιποιεῖται τοὺς εἰς ἐκεῖνο τὸ πανεπιστήμιον σπουδάζοντας ὁμογενεῖς μας. Αὐτὸς ἐξέδωκεν ἕως τώρα ὑπὲρ τὰ 20 πονήματα, ἐκ τῶν ὁποίων εὐχῆς ἔργον κρίνει ὁ μεταφραστὴς τοῦ ἀνωτέρου λόγου ἂν ἐμεταφράζοντο τὰ περὶ ἀγελαδοβλογιᾶς, καὶ τὸ ἐπιγραφόμενον Polizia di Sanità, per evitare i contagj e distruggerli, conservare la vita, la salute, e gl'interessi dei popoli e delle nazioni κ. α. π.

Οἱ ἐκδόται.

Ἀνακαλοῦντες εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν τὴν κήρυξιν τοῦ πρὸ δύο ἐτῶν παρὰ τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ θεοσεβεστάτου πρώην Ἡγεμόνος πάσης Μολδαυΐας Ἰωάννου ΣΚΑΡΛΑΤΟΥ Ἀλεξάνδρου ΚΑΛΛΙΜΑΧΗ ἐν Ἰασίῳ ἐκδοθέντος Αὐ-

βεντικοῦ Χρυσοβούλλου Λόγου εἰς βοήθειαν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, ὡς εἰς τὸν 12'. Ἀριθμὸν αὐτοῦ 1818 φαίνεται, ἀναγγέλλομεν σήμερον μετὰ χαρᾶς, ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ Χρυσόβουλλον εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς Ἰάσιον εὐόδωσιν τοῦ πρὸ μικροῦ ζεφθέντος νέου Αὐθέντου πάσης Μολδαυΐας, τοῦ ὑψηλοτάτου, λέγομεν, καὶ θεοσεβεζάτου Ἡγεμόνος ΜΙΧΑΗΛ ΣΟΥΤΖΟΥ, ὄχι μόνον ἐπεκυρώθη ἀνακαινισθὲν κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Θεοφρουρήτου ὕψους του, ἀλλὰ καὶ ἡ εἰς 200 γρόσια ταχθεῖσα πρώην ἐτήσιος αὐτοῦ πρόσοδος, ἐπαυξήθη εἰς 250. Τοῦ Χρυσοβούλλου τούτου ἴσον λαβόντες μετὰ τὴν τύπωσιν τῶν ἐν τῷ παρόντι τετραδίῳ προηγουμένων ἄρθρων, σπεύδομεν διὰ τῆς εἰς τὸν Δ. Ἑ. καταχωρίσεως αὐτοῦ νὰ ὁμολογήσωμεν δημοσίως τὴν πρὸς τὸ Θεοφρούρητον ὕψος του ἀπὸ βάθους ψυχῆς ἐκπεμπομένην εὐγνωμοσύνην ἡμῶν. Τοῦτο μόνον τὸ ἱερὸν καὶ γλυκὺ χρέος μετὰ χαρᾶς ἐκπληροῦντες, ἓν θέλομεν ἀποτολμήσει ἀλλ' οὔτε εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ ἐξυμνήσωμεν ἡμεῖς κατ' ἀξίαν τοῦ περικλεεζάτου τούτου ἡγεμόνος τὰς ἀρετάς· τὸ φίλτατον ἡμῶν γένος γνωρίζει πλησιέζερον τὴν φιλανθρωπίαν καὶ φιλοκαλίαν του· οἱ σοφοὶ καὶ φιλέλληνες Εὐρωπαῖοι ἀναγνῶσαι ἡμῶν, ὡς εἰς λαμπρὰν εἰκόνα τῆς εὐγενοῦς ψυχῆς του ἐμβλέψαντες εἰς τὸ ἀκόλουθον χρυσόβουλλον, ἂς μάθωσιν ὅτι, καθ' ὅλας ἐπίσης τὰς εὐτυχεῖς καὶ δυςυχεῖς ἐποχὰς τῆς ἱςορίας του τὸ Ἑλληνικὸν γένος δὲν ἔπαυσε νὰ ἔχῃ καὶ φιλοσέφους ἡγεμόνας, ἰσχυροὺς τῶν μουσῶν καὶ φιλομούσων πρεζάτας, οἵτινες τὴν διηνεκῆ προςασίαν ταύτην ὡς μόνην πρὸς τὸ γένος ἀντίληψιν καὶ βοήθειαν εὐγενῶς φρονοῦσι, καὶ συνιζῶσιν εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν ὡς πατροπαράδοτον ἀνάθημα. Ἕνα τῶν ὠφελίμων ὑπουργῶν τῶν μουσῶν κρίνων εὐμενῶς ὁ φιλογενέζατος οὗτος ἡγεμὼν καὶ τὸν Λόγιον Ἑρμῆν, παραμυθεῖ καὶ πολλαπλασιάζει τοὺς ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως αὐτοῦ κόπους τῶν ἐκδοτῶν ἡμῶν, οἵτινες ἀπὸ τὴν περίζασιν ταύτην τῆς κηρύξεως τοῦ Αὐθεντικοῦ Χρυσοβούλλου του, λαμβάνομεν ἀφορμὴν νὰ ἐπευχηθῶμεν εἰς τὸ Θεοφρούρητον ὕψος του πᾶν ὅ,τι καταθύμιον ἀγαθόν, πρὸς εὐδαιμονίαν μὲν τῶν ὑπ' αὐτοῦ διοικουμένων μακαρίων Μολδαυῶν, πρὸς δόξαν δὲ καὶ χαρὰν τοῦ παντὸς γένους.

Οἱ Ἐκδόται τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ.

Τὸ δὲ Χρυσόβουλλον αὐτὸ ἔχει οὕτως.

Πρώτη καὶ κυριωτέρα πηγή, ὅθεν προέρχονται εἰς τοὺς ἀνθρώπους καλὰ οὐσιώδη καὶ ἄφθονα, εἶναι ἡ ὡς οἷόν τε ἀληθὴς γνῶσις τῶν ὄντων· διότι τὰ ἔθνη, καθὼς καὶ οἱ κατὰ μέρος ἄνθρωποι, τότε διατιθέασι τὰ καθ' ἑαυτοὺς ὠφελιμότερον καὶ ἀσφαλέζερον, ὅταν καὶ τὰ γνωρίζωσιν ἀκριβέζερον. Διὰ τῆς γνώσεως τῶν ὄντων ἐλλαμπόμενος τὸν νοῦν εἰς θεογνωσίαν ὁ ἄνθρωπος, διαμένει ἀκράδαντος ἐπὶ τὴν ἀσφαλῆ καὶ σωτηριώδη τῆς πίζεως πέτραν. Δι' αὐτῆς γνωρίζει τὰς πρὸς τοὺς ὁμοειδεῖς του ἀληθεῖς σχέσεις, μανθάνει τὰ πρὸς αὐτοὺς ἱερὰ χρέη του, καὶ φιλοτιμεῖται, πρὸς ἰδίαν ὠφέλειαν καὶ συντήρησιν, νὰ τὰ διατηρῇ μὲ ἱερὸν σέβας ἀπαρασάλευτα. Δι' αὐτῆς ὁδηγούμενος εἰς τὰ λαμπρὰ τῆς ἀθανάτου ἀληθείας ἀνάκτορα, καὶ κατοπτεύων περιέργως καὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ περὶ ἑαυτὸν, αἰσθάνεται πτερούμενον ἀπὸ νέας δυνάμεις, καὶ βλέπει εὐπόριζον, καὶ, ὡς εἰπεῖν, ἐν χερσὶ τὴν εὐτυχίαν του. Ἐντεῦθεν, διὰ τῆς φιλοπονίας δρέπεται ἀπὸ τὴν πλουτοδότειραν μητέρα γῆν, πάντα ὅσα συντελεζικὰ καὶ πρὸς ἀνάγκην τοῦ βίου καὶ πρὸς ἄνεσιν. Ζευγνύει, ὄχι τὸν Βόσπορον μὲ τὴν μωρίαν καὶ μικροφυΐαν τοῦ Ξέρξου, ἀλλὰ τὰ ἀχανῆ τῶν Ὠκεανῶν πελάγη μὲ θαυμαζὴν τόλμην, διὰ νὰ συνδέσῃ πρὸς ἄλληλα τὰ διάφορα ἔθνη μὲ τὴν κοινωφελεζάτην τοῦ ἐμπορίου ἀλληλουχίαν. Καθιζᾷ εὐπόριζον καὶ ἡδυτάτην τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ βίου μὲ τὰς ἐφευρέσεις τοσούτων τεχνῶν· ἀνυψοῖ διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τοὺς ὀφθαλμούς του ἕως εἰς τὰς ἀπεριορίζους τῶν οὐρανῶν ἀβύσσους· καταμετρᾷ τὰς διαφόρους τῶν μεγαλοπρεπῶν ἀζέρων κινήσεις· ἀνίπταται διὰ τοῦ ἀεροναύτου μετάρσιος, καὶ ἐν συντόμῳ δεικνύει, ὅτι εἶναι εἰλικρινὴς ἀπόμοιρα τῆς ἀνωτάτω παντοδυνάμου ἀρχῆς, ὅθεν τὸ εἶναι προσέλαβε. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς μὲν τὰ ἔθνη, ὅσα, καθὼς οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Ἕλληνες, ἐμυήθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων, ἐπιλάμπει ἀνεξάλειπτος ἡ σφραγὶς τῆς ἀθανασίας, καὶ διαμένουν λάμποντα ὡς φωζῆρες μεταξὺ εἰς τὴν βαθυτάτην νύκτα τῶν ἀπ' ἀρχῆς αἰώνων. Ὅσα δὲ, μὴ διακρίνοντα ἀναμέσον καλοῦ καὶ πονηροῦ, περιεπλανῶντο ἐπ' ὀλέθρῳ εἰς τὴν σκοτόμαιναν τῆς ἀμαθείας, ταῦτα, κατὰ τὸν ποιητὴν,

„ἀκλεῆ, ἄδηλα, ὑπὸ νεφέεσσι σκεδάσθη."

Καὶ κατὰ τούτους λοιπὸν τοὺς λόγους, τὸ μόνον ἐκ παντὸς τρόπου θηρευτέον ἀγαθὸν, εἶναι ἡ παιδεία· μέσα δὲ τῶν δρα-

ςικωτέρων εἰς τοῦτο εἶναι καὶ αἱ ἐφημερίδες, δι' ὧν, ὡς διὰ θαυματουργοῦ τινος μηχανῆς, μετοχετεύονται εἰς τοῦ ἐγκεφάλου τὴν ἄρουραν σωτηριώδη νάματα πελυσιδοῦς μαθήσεως, μεταῤῥέοντα συγχρόνως ὡς δι' ἠλεκτρικοῦ ἀγωγοῦ, ἀπὸ τὰς πρώτας μέχρι τῶν τελευταίων τῆς κοινωνίας τάξεων. Τούτων τὴν ταχεῖαν μετάδοσιν εὐχόμενοι καὶ ἡμεῖς ὁλοψύχως τῷ ἡμετέρῳ γένει, οὐ μόνον χαίρομεν ἐφ' αἷς ἤδη ποιεῖται προόδοις εἰς τὸ λαμπρὸν καὶ μεγάτιμον τῆς παιδείας ςάδιον, ἀλλὰ καὶ συντελεῖν ἐκ τῶν ἐνόντων εἰς τοῦτο καὶ συναντιλαμβάνεσθαι ὀφειλὴν ἀπαραίτητον λογιζόμεθα. Διὸ καὶ τὴν ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουςρίας, πρὸ ἐτῶν ἤδη τινῶν, ἐκδιδομένην φιλολογικὴν ἐφημερίδα τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, κοινωφελῆ μὲν τοῖς ὁμογενέσι κρίνοντες, κοινωφελεςέραν δ' ἐφεξῆς καὶ κατὰ πάντα βελτίονα ἐλπίζοντες, ἔγνωμεν παρέχειν ἐτησίως τοῖς ἐκδόταις γρόσια = Διακόσια πεντήκοντα =, ἐκ μὲν τῶν αὐθεντικῶν ἡμῶν προσόδων τῶν Ἁλικῶν γροσίων = Ἑκατὸν εἰκοσιπέντε =, ἰσάριθμα δὲ ἐκ τῶν Τελωνίων· ἐφ' ᾧ καὶ τὸ παρὸν ἀπελύθη αὐθεντικὸν ἡμῶν χρυσόβουλλον. Ἀξιοῦμεν δὲ τὸν πανιερώτατον καὶ κατὰ πνεῦμα σεβάσμιον ἡμῶν πατέρα Μητροπολίτην τῆς θεοσώςου ταύτης Τζάρας τῆς Μολδαβίας, νὰ διατηρῇ τοῦτο ἀποτεθειμένον εἰς τὰ τῆς Μητροπόλεως γραμματοφυλάκια, καὶ παραλαμβάνων παρὰ τῆς αὐθεντικῆς ἡμῶν Βιςιαρίας τὴν διαληφθεῖσαν ποσότητα, νὰ τὴν ἀποςέλλῃ ἐτησίως μετ' ἀσφαλείας ἐν ὡρισμένῳ καιρῷ πρὸς τοὺς Ἐκδότας τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ. Ἂν δέ ποτε παύσῃ ἡ ἔκδοσις τῆς ἐφημερίδος ταύτης, νὰ ἀποςέλλῃ πάλιν ἐτησίως τὴν ἀνωτέρω ποσότητα πρὸς τὴν διαδεξομένην τὸν Λόγιον Ἑρμῆν ἐφημερίδα. Ἂν δ', ὃ μὴ γένοιτο, καὶ τέλεον ἐκλείψῃ Ἑλληνικῆς ἐφημερίδος ἔκδοσις, νὰ δίδωνται τὰ ἀνωτέρω 250-γρόσια τῇ ἐνταῦθα Ἑλληνικῇ σχολῇ. Ἀξιοῦμεν δὲ καὶ τοὺς διαδόχους ἡμῶν ἐκλαμπροτάτους αὐθέντας, κατὰ χρέος φροντίζοντες ὑπὲρ τῆς τῶν ὁμογενῶν ἐπιδόσεως, νὰ προσεμπεδώσωσι δι' ἰδίων αὐτῶν χρυσοβούλλων, τὴν παρ' ἡμῶν ταύτην χορηγίαν, διὰ νὰ μὴν ἐκλείψῃ ποτὲ ἡ πρὸς τὸ γένος παρὰ τῶν ἐν ὑπεροχῇ καὶ δυνάμει ὀφειλομένη ἀντίληψις καὶ βοήθεια. Ἀπελύθη τῷ χιλιοςῷ ὀκτακοσιοςῷ δεκάτῳ ἐννάτῳ ἔτει, κατὰ μῆνα Νοέμβριον, πρώτῳ ἔτει τῆς πρώτης ἡμῶν ἐν Μολδαβίᾳ ἡγεμονίας, ἐν Ἰασίῳ τῇ αὐθεντικῇ ἡμῶν Καθέδρᾳ.

ΕΡΜΗΣ ὁ ΛΟΓΙΟΣ.

Τῇ ιέ. 2 Ἰανουαρίου.

1820

Τὴν ἀκόλουθον διατριβὴν συνέγραψε Ῥωσσιςὶ ὁ Πολιτικὸς Σύμβουλος κύριος Βασίλειος Καπνίςης, καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν καθομιλουμένην ἡμῶν γλῶσσαν ὁ κύριος Κωνσαντῖνος Ἀρτινός. Καὶ ὁ μὲν συγγραφεὺς ἐγεννήθη καὶ ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ὅπου εἶναι γνωςὸς ὡς ἄριςος ςιχουργὸς καὶ φιλολόγος· κατάγεται δὲ ἀπὸ Γραικοὺς τῶν Ἰωνίων νήσων, ἀπὸ μίαν τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν εἰς τὴν Ζάκυνθον, καὶ κατὰ τὸ παρὸν διατρίβει μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων εἰς τοὺς πλουσίους ἀγρούς του, τοὺς ἐν τῇ μικρᾷ Ῥωσσίᾳ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Πολταύας. Ὁ δὲ ὁμογενὴς ἡμῶν μεταφραςὴς ἐγεννήθη εἰς τὴν Νίσναν, σπουδάσας εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Μόσχας, ἔπειτα εἰς τὴν Βιέννην· ὁ πρῶτος ἀξιωματικὸς, ὁ δεύτερος, ἔμπορος εἰς τὴν Ὀδησσόν· καὶ τῶν δύο τούτων ἀξιεπαίνων ἀνδρῶν ἡ παιδεία καὶ φιλοκαλία φαίνεται εἰς τὴν ἐφεξῆς περίεργον πραγματείαν. Ἡμεῖς χαίρομεν τῇ ἀληθείᾳ γνωςοποιοῦντες τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἰς τοὺς φιλτάτους ἡμῶν ὁμογενεῖς, εὐχόμενοι ἐξαιρέτως εἰς τὸν ζηλωτὴν τῆς παιδείας τοῦ γένους κύριον Ἀρτινὸν, αἰσίων ἀποπεράτωσιν ἑνὸς λεξικοῦ καὶ μιᾶς γραμματικῆς τῆς Ῥωσσικῆς γλώσσης, ἔςι δὲ καὶ μιᾶς χρηςομαθείας, τὰ ὁποῖα καταγίνεται κατὰ τὸ παρὸν νὰ συνθέσῃ διὰ τοὺς ὁμογενεῖς, ὡς πληροφορούμεθα.

Οἱ Ἐκδόται.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Γνώμη, ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπεριπλανᾶτο ὄχι εἰς τὴν μεσόγειον, ἀλλ' εἰς τὴν μαύρην καὶ Ἀζοβικὴν θάλασσαν.

Φοβοῦμαι, μήπως πολλοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς πεπαιδευμένους αὐτοὺς μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, πρωτοῦ

νὰ σκεφθῶσι τὴν ὑπόθεσιν, μὲ κατακρίνωσι. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ, πρὶν μάθω τὴν κρίσιν των περὶ τοῦ νεωστὶ ἐκδεδομένου παρ' ἐμοῦ προβλήματος νὰ μετατοπίσωσι τὴν πέμπτην ῥαψῳδίαν τῆς Ὀδυσσείας εἰς τὴν πρώτην (*), πῶς εἶναι δυνατὸν ν' ἀποτολμήσω ἐναντίον πάντων τῶν παλαιῶν καὶ γενικῶς ὁμολογουμένων παραδόσεων νὰ μεταφέρω καὶ αὐτὸ τὸ θέατρον τῶν περιπλανήσεων τοῦ ἥρως τούτου τοῦ ποιήματος ἀπὸ τὴν δύσιν τῆς Ἰταλίας εἰς τοὺς μεσημβρινοὺς αἰγιαλοὺς τῆς φιλτάτης μου πατρίδος; Ὁμολογῶ μετ' εἰλικρινείας, ὅτι ἡ τοιαύτη αὐθάδεια καταφοβίζει καὶ αὐτὸν ἐμέ· καθότι προβλέπω, ὅτι προκατειλημμένοι τινὲς ἀναγνῶται, ἀπὸ συμπάθειαν τρόπον τινὰ κινούμενοι, θέλουν σπεύσει νὰ κάμωσι τὴν ἀπόφασιν, διὰ νὰ δοθῶσι τὰ κουδούλιά μου, τὰ χαρτία καὶ ἡ μελάνη μου ὑπὸ τὴν ἐπιτροπίαν μέχρις ἐντελοῦς ἀναῤῥώσεώς μου. Τί λοιπὸν νὰ κάμω; νὰ σιωπήσω; ἀλλ' ἡ εἰλικρινὴς πρὸς τὸν πατέρα τῆς ποιήσεως εὐλάβεια μ' ἐμποδίζει νὰ καταδεχθῶ τοιαύτην μικροψυχίαν. Διὰ σέβας πρὸς τὸν κορυφαῖον ποιητὴν τοῦτον ἀκούω τὴν συνείδησίν μου ἀκαταπαύστως βοῶσαν ταῦτα: „ὅτε ἀπεφάσισες νὰ τὸν δικαιώσῃς ἀπὸ μίαν κατηγορίαν, προσπάθησε νὰ τὸν ἀθωώσῃς καὶ ἀπὸ ἄλλην ἀσυγκρίτως παρ' ἐκείνην βαρυτέραν· ἀπόδειξε, ὅτι τὰς ἀναφερομένας κυανᾶς πέτρας αὐτὸς δὲν μετετόπισεν ἀπὸ τὸν Εὔξεινον Πόντον εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Μεσσήνης, δὲν μετέφερε τὴν Κίρκην, τοῦ Ἡλίου τὴν θυγατέρα, ἀπὸ τὴν οἰκίαν τῆς Ἠοῦς, ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὰ περίχωρα τῆς Κολχίδος, εἰς τὸν δυτικὸν αἰγιαλὸν τῆς Ἰταλίας, δὲν μετεφύτευσεν ἐκεῖ τοὺς Κιμμερίους, τοὺς παντοτεινὰ μὲ σκότος καὶ νεφέλην κεκαλυμμένους, καὶ τέλος πάντων δὲν κατῴκισε τοὺς ἀπομεμακρυσμένους καὶ πρότερον εἰς τὸν Ὀδυσσέα ἀγνώστους Φαίακας εἰς τὴν νῆσον Κέρκυραν, ἡ ὁποία ἀπὸ τὴν ἀγαπητήν του Ἰθάκην ἀπέχει μόνον ὡς ἑκατὸν βέρσια· τὸ συνειδὸς θέλει σε τύψει, ἂν ἀπὸ δειλίαν δὲν ἀποφασίσῃς νὰ προχωρήσῃς μακρύτερα, διὰ νὰ ὑπερασπισθῇς τὸν ἀθάνατον Ὅμηρον εἰς τὰς καταδρομὰς ἀνθρώπων τετυφλωμένων ἀπὸ προλήψεις". Εἰς ὅλα ταῦτα τί ἔπρεπε ν' ἀποκριθῶ; ὄχι ἄλλο, παρὰ νὰ ὑπακούσω

(*) Ἴδε τὸ σύνταγμά μου περὶ ἀποκαταστάσεως τῶν ἐξ πρώτων ῥαψῳδιῶν τῆς Ὀδυσσείας εἰς τὴν ἰδίς πρότερον ἤτον τάξιν.

εἰς τὴν καταπεισικὴν ταύτην φωνήν, καὶ νὰ καθυποβάλω τὰ φρονήματά μου εἰς τὴν κρίσιν τῶν πεπαιδευμένων καὶ ἀπροσωπολήπτων ἀναγνωσῶν.

Ἰδοὺ λοιπὸν ἐκπληρῶ τὸ χρέος μου, καὶ πεποιθὼς εἰς τὴν ἐπιεικειάν των ἐκθέτω, καὶ τοὺς κοινοποιῶ συντόμως τὴν γνώμην μου.

Ἡ κυριωτέρα περίεργασις, ἡ ἀποδείχνουσα, ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπεριπλανᾶτο εἰς τὴν μαύρην θάλασσαν, εἶναι αὕτη, ὅτι ὁ Ὅμηρος τὸν ἀναφέρει κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἀπὸ τὴν Κίρκην (1) διαπλέοντα δὶς τὰς κυανᾶς πέτρας (2). Εἶναι πασίδηλον, ὅτι αὗται, ὀνομαζόμεναι Συμπληγάδες ἢ πλάνητες, εὑρίσκοντο κατὰ τὴν ἐκ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου εἴσοδον εἰς τὴν μαύρην θάλασσαν. Ἐκεῖ δὲ ἦσαν καὶ ἡ Σκύλλα καὶ Χάρυβδις· διότι ὁ Ὅμηρος διὰ τῆς Κίρκης τὰς γνωσοποιεῖ προηγουμένως εἰς τὸν Ὀδυσσέα μὲ τοὺς ἀκολούθους λόγους (3):

„Ἐκεῖ θέλεις ἰδεῖ ὑψικρήμνους πέτρας· πρὸς αὐτὰς δὲ βοχθεῖ τὸ τρομακτικὸν κῦμα τῆς κυανώπιδος Ἀμφιτρίτης· πλαγκτὰς τὰς ὀνομάζουν οἱ μακάριοι θεοί· ἐκεῖθεν δὲν διαπερᾷ οὔτε πτηνόν, οὔτε αἱ περίφοβοι ἀγριοπερίστεραι, αἱ ὁποῖαι φέρουσι τὴν Ἀμβροσίαν εἰς τὸν πατέρα τῶν θεῶν Δία· ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ὅσαι ὁρμῶσι πρὸς τὰς πέτρας εὑρίσκουν πάντοτε τὸν θάνατόν των· ὁ δὲ Ζεὺς εἰς ἀναπλήρωσιν τῶν φονευομένων στέλλει ἄλλας. Ὅ,τι δὲ πλοῖον ἔτυχε νὰ πλησιάσῃ αὐτοὺς τοὺς σκοπέλους, δὲν ἐσώθη ποτε, ἀλλὰ πάντοτε τὸ κατέστρεφεν ἡ ὀλέθριος θύελλα, καὶ τὸ κατέπινε σύσσωμον καὶ αὐτάνδρον τὸ φρικτῶς βράζον κῦμα. Μία μόνη ναῦς, ἡ πανταχοῦ διαθρυλλουμένη Ἀργώ, ἀκινδύνως τοὺς διεπέρασε, πλέουσα πρὸς τὸν Αἰήτην· καὶ αὐτὴ βέβαια ἐσυντρίβετο κατὰ τῶν πετρῶν, ἂν δὲν τὴν ὡδηγοῦσεν ἡ Ἥρα· διότι τῆς ἦτον ἀγαπητὸς ὁ Ἰάσων. Οἱ δὲ δύο σκόπελοι εἶναι τοιοῦτοι· ὁ μὲν φθάνει ἕως τὸν εὐρὺν οὐρανὸν μὲ τὴν ὀξεῖαν του κορυφήν· ἔνα μαῦρον σύννεφον τὸν περικυκλόνει, καὶ ποτὲ ἀπ' αὐτὸν δὲν μακρύνεται· ἡ δὲ κορυφή του οὔτε τὸ θέρος οὔτε τὸ φθινόπω-

(1) Ἴδε τῆς Ὀδυσσείας Ῥαψῳδ. XII. στιχ. 3. 4.

(2) Ἴδε Ἡροδότου βιβ. IV. §. 85. — Ὀδυσ. ῥαψ. XII. στιχ. 61. 234. 428. 430.

(3) Ἴδε Ὀδυσ. XII στιχ. 59 ἕως 110.

ρον δὲν εἶναι ἀνέφελος· δὲν ἀναβαίνει εἰς αὐτὴν, οὐδὲ καταβαίνει ἐκεῖθεν κάνεὶς ἀπὸ τοὺς θνητοὺς, καὶ ἐὰν εἴκοσι χεῖρας καὶ ἄλλους τόσους πόδας ἔχῃ· διότι ἡ πέτρα εἶναι γλιζερὰ, καὶ ὁμοιάζει ὡς περιζεχὴ· εἰς τὸ μέσον δὲ τοῦ σκοπέλου εἶναι σκοτεινὸν σπήλαιον, βλέπον πρὸς τὴν δύσιν, εἰς Ἔρεβος τετραμμένον· πρὸς αὐτὸν, πανέκλαμπρε Ὀδυσσεῦ, διεύθυνε τὸ εὐρύχωρον πλοῖόν σου. Βέλος ἀνδρὸς νεαροῦ καὶ ἀκμαίου, ἐὰν ἀπὸ τὸ πλοῖον τοξεύσῃ, δὲν δύναται νὰ φθάσῃ μέσα εἰς τὸ κοῖλον σπήλαιον. Ἐκεῖ μέσα κατοικεῖ ἡ φρικτῶς ὑλακτοῦσα Σκύλλα· ἡ φωνή της ὁμοιάζει τὸ ὑλάκτισμα τῶν νεογεννημένων σκυλίων· αὐτὴ δὲ πάλιν εἶναι κακὸν τέρας, καὶ οὐδεὶς χαίρει, ὅταν τὴν βλέπῃ, καὶ θεὸς ἐὰν ἦτον, ὅς τις τὴν ἀπαντήσῃ. Ἔχει τερατώδεις πόδας δώδεκα, λαιμοὺς ὑπερμάκρους ἓξ, καὶ ἄλλας τόσας φρικώδεις κεφαλάς· εἰς δὲ τὸ σῶμα ἔχει τρισοίχους πυκνοὺς ἰσχυροὺς καὶ θανατηφόρους ὀδόντας. Τὸ μὲν ἥμισύ τοῦ σώματός της εἶναι χωσμένον εἰς τὸ βαθὺ σπήλαιον· τὰς δὲ κεφαλὰς κρατεῖ ἔξωθεν τοῦ τρομακτικοῦ βαράθρου. Ἐκεῖ περισκοποῦσα τὸν σκόπελον, ἀγρεύει δελφῖνάς τε καὶ φώκας, ἐνίοτε δὲ καὶ κήτη μεγάλα, ὁποῖα μύρια τρέφει ἡ πολυσίνακτος Ἀμφιτρίτη. Δὲν δύνανται νὰ καυχηθῶσιν οἱ ναῦται, ὅτι ἀβλαβεῖς παρέπλευσαν ἐκεῖθεν μὲ τὸ πλοῖον· διότι ὁσάκις διαβαίνει πλοῖον, ἡ Σκύλλα πάντοτε μὲ κάθε κεφαλὴν ἁρπάζει ἀνὰ ἕναν ἄνθρωπον. Τὸν δὲ ἄλλον σκόπελον σιμὰ τοῦ πρώτου θέλεις ἰδεῖ χαμηλότερον, ὥςε μὲ τὸ βέλος ἐμπορεῖς νὰ τὸν διαπεράσῃς. Εἰς αὐτὸν εἶναι μία ὑψηλὴ πυκνόφυλλος ἀγριοσυκέα· ὑπ' αὐτὸν δὲ ἡ θεία Χαρύβδις ἀναρροφᾷ τὸ μέλαν ὕδωρ· καθ' ἑκάστην τρὶς τὸ ἐκφράζει, καὶ τρὶς τὸ ἀναρροφᾷ. Πρόσεχε δὲ μὴ τύχῃς ἐκεῖ, ὅταν ροφήσῃ· διότι τότε οὐδ' αὐτὸς ὁ γαιαβόγαιος Ποσειδῶν δὲν δύναται νὰ σὲ ῥύσῃ ἀπὸ τὸν ὄλεθρον· ἀλλὰ κύτταξε νὰ πλησιάσῃς περισσότερον εἰς τῆς Σκύλλης τὸν σκόπελον, καὶ γρήγορα νὰ τὸν παραπλεύσῃς μὲ τὸ πλοῖον· ἐπειδὴ κάλλιόν σοι εἶναι νὰ χαθῇς ἐκ τοῦ πλοίου σου ἓξ ἑταίρους μόνον, παρὰ ὅλους ὁμοῦ".

Ἀπὸ τὴν διήγησιν ταύτην σαφηνίζεται ἀναμφιβόλως, ὅτι αἱ κυαναῖ πέτραι, ἢ αἱ Συμπληγάδες ἢ πλάνητες, εὑρίσκοντο εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν μετὰ τῆς Σκύλλης καὶ Χαρύβδεως τόπον, ἂν δὲν ἦτον αἱ αὐταί. Καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι

ἄρα γε ἄξιον θαυμασμοῦ, πῶς οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς, ἀφήσαντες ἐκείνας παρὰ τὴν ἐκ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου εἴσοδον εἰς τὴν μαύρην θάλασσαν (1), μετετόπισαν ταύτας εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Μεσσήνης (2);

Ἀλλ' οἱ προκατειλημμένοι ἀναγνῶσαι θέλουν μὲ εἴπῃ, ὅτι ἡ γενικὴ τῶν παλαιῶν γεωγράφων παράδοσις, διορίζουσα εἰς τὸν εἰρημένον πορθμὸν τὴν Σκύλλαν καὶ Χαρύβδιν, πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπόληψιν, καὶ ἀπαιτεῖ τοὐλάχιστον θεμελιωδεστέραν ἀναίρεσιν. Εἶμαι σύμφωνος· καὶ τοῦτο μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἀθανάτου Ὁμήρου νὰ κάμω δὲν εἶναι ποσῶς δύσκολον· ἐπειδὴ δὲν εἶναι σχεδὸν κάμμία ἀμφιβολία, ὅτι ὁ Ὅμηρος αὐτὸς, ἢ κάλλιον εἰπεῖν, ἡ γενικὴ πρὸς αὐτὸν εὐλάβεια ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς μετατοπισμὸν τῶν περιβοήτων τούτων χωρῶν. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἰάσωνος ἐκ τῆς Κολχίδος ὁ Θρακικὸς πορθμὸς ἔγεινεν εἰς τοὺς Ἕλληνας πλέον γνωστός· αἱ πλαγκταὶ πέτραι ἐξερεύθησαν εἰς τοὺς τόπους των· ἡ φιλάρπαγος Σκύλλα ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸ σπήλαιόν της· ὁ δὲ θαλάσσιος τυφὼν τῆς Χαρύβδεως δὲν ἦτον πλέον ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς δοκίμους θαλασσοπόρους· καὶ τελευταῖον ἡ μνήμη των ἔμεινε μόνον εἰς τὰς ῥαψῳδίας τῆς Ὀδυσσείας. Μετὰ παρέλευσιν δὲ πολλοῦ χρόνου, οἱ Ἕλληνες, οἵτινες ἄρχισαν νὰ ἐκτείνωσι τὰς ἀποικίας των καὶ εἰς τοὺς δυτικοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Ἰταλίας, εἰς τὴν πρὸς τούτους θαλασσοπορείαν ἔπρεπεν ἀναγκαίως νὰ διαπερῶσι τὸν πορθμὸν τῆς Μεσσήνης, ἔνθα ἀπαντοῦσαν ὄχι μόνον δυσκολίας, ἀλλὰ καὶ κινδύνους, ὁποίους καὶ τὴν σήμερον δοκιμάζουσι τὰ μικρὰ πλοῖα, ὅσα διαπλέουσιν αὐτόν (3). Οἱ πρῶτοι θαλασσοπόροι, οἵτινες ἐδοκίμασαν ἐκεῖ ναυάγιον, ὑπέλαβαν τινὰς τρομακτικοὺς τόπους ὡς τὴν Σκύλλαν καὶ Χαρύβδιν τοῦ Ὁμήρου. Ἡ περὶ αὐτῶν φήμη διεδόθη, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔγεινε πάγκοινος, ὥςε οἱ εὐκολόπιστοι Ἕλληνες ἐχάρησαν, σοχαζόμενοι, ὅτι ἀνεκάλυψαν τὰ μυθολογικὰ τοῦ Βοσπόρου φράγματα· ὁ δὲ

(1) Ἴδε Ἡροδ. βιβ. IV. §. 85. — Ἀπολλ. Ῥοδίου ἀργοναυτικὰ βιβ. I. στίχ. 20. 59. 786. — Βαλερίου Φλάκκου ἀργον. IV. στίχ. 561. —

(2) Ἴδε Λυκόφρονος III στίχ. 420. —

(3) Ἴδε Geographie physique de la mer noire et de la méditerranée par Durreau de la Maille, Bis. pages. 322. 325. 336. 338.

καιρὸς καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου ἐπεβεβαίωσαν εἰς αὐτοὺς τοὺς τόπους ἐξ ἐπιπολαίων σχέσεων τὰς ἀρχαιοτάτας προσφυεῖς ὀνομασίας, καὶ παρέδωκαν αὐτὰς εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. —

Ἰδοὺ κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ μόνη αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ἔγεινεν ὁ μετατοπισμὸς τῆς Σκύλλης καὶ Χαρύβδεως εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Μεσσήνης. Ἀλλὰ τὸ εὐρύχωρον πλάτος του, ὅπου ἡ ὅρασις δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἀπατηθῇ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν εἰρημένων Συμπληγάδων ἢ πλανήτων, ἂν ἐκεῖ ὑπῆρχον, ἠνάγκασε τοὺς φίλους τῶν μύθων Ἕλληνας νὰ τὰς ἀφήσωσιν εἰς τὸν πρωτοτεριν τόπον κατὰ τὴν ἐκ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου ἔσοδον εἰς τὴν μαύρην θάλασσαν· ἐκ δὲ τούτου προέκυψεν ἡ διαίρεσις αὐτῶν τῶν τόπων, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὸν πατέρα τῆς ποιήσεως Ὅμηρον εἶναι ἐνωμένοι (1).

Ἀποδείξας τὴν τόσον φανερὰν τῶν μεταγενεστέρων συγγραφέων μὲ τὴν παράδοσιν τοῦ Ὁμήρου ἀκαταλληλίαν, καὶ διορίσας εἰς τὴν Σκύλλαν καὶ Χάρυβδιν τὴν πρωτοτεριν καὶ ἀληθινὴν των τοποθεσίαν, συμπεραίνω εὐλόγως, ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς, ἐπιστρέφων ἀπὸ τὴν Κίρκην εἰς Ἰθάκην, ἀφ' οὗ διέπλευσε τὰς πλαγκτὰς πέτρας τοῦ Βοσπόρου, καὶ μετὰ τὸ ναυάγιόν του ἐφέρθη καὶ δεύτερον εἰς αὐτὰς ἀπὸ τὴν τρικυμίαν, ἔπρεπεν ἐξ ἅπαντος νὰ εὑρεθῇ πάλιν εἰς τὴν μαύρην θάλασσαν, καὶ ἀναμφιβόλως ἐκεῖ, ὅπου καὶ ἂν ἦναι, ἐρρίφθη εἰς τὸν αἰγιαλὸν τῆς Ὠγυγίας νήσου, κατοικουμένης ἀπὸ τὴν Καλυψῶ.

Δευτέρα τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν ἐπιβεβαιοῦσα περίστασις εἶναι ἡ διατριβὴ τοῦ Ὀδυσσέως εἰς τὰ οἰκήματα τῆς Κίρκης, ἀδελφῆς Αἰήτου, τοῦ βασιλέως τῆς Κολχίδος. Οἱ συγγενεῖς διὰ τὰς τότε δυσκόλους θαλασσοπλοΐας ἔπρεπεν ἀναγκαίως νὰ κατοικῶσιν εἰς γειτονίαν πρὸς ἀλλήλους. Ἔτι δὲ καὶ ὁ Ὅμηρος διορίζει τὴν τοποθεσίαν τῆς νήσου ταύτης ἐκεῖ, ὅπου ἦσαν ἡ οἰκία καὶ οἱ χοροὶ τῆς Ἠοῦς καὶ ἡ ἀνατολὴ τοῦ Ἡλίου (2). Ὁ διορισμὸς οὗτος καὶ μόνος δὲν συγχωρεῖ πλέον νὰ ὑποθέτωμεν τὴν κατοικίαν τῆς Κίρκης εἰς τὸν δυτικὸν αἰ-

(1) Ἴδε Ὀδυσ. XII στίχ. 61. 73. 85. 101. 104. 235. — XXIII. στίχ. 326. 327. —

(2) Ἴδε Ὀδυσ. XII στίχ. 3. 4.

γιαλὸν τῆς Ἰταλίας, ὡσαύτως καὶ τὴν κατοικίαν τῶν Κυκλώπων τοῦ Αἰολικοῦ νησίου καὶ τὴν τῶν Λαιστριγόνων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦλθεν ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν Κίρκην.

Τρίτη πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀποβλέπουσα περίστασις φαίνεται εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ ἔθνους τῶν σκότει καὶ νεφέλῃ κεκαλυμμένων Κιμμερίων (1), εἰς τὰ ὅρια τῶν ὁποίων ὑπῆγεν ὁ Ὀδυσσεὺς, ἐρχόμενος ἀπὸ τὴν νῆσον τῆς Κίρκης, διὰ νὰ ἀνακαλέσῃ τὰς σκιὰς ἀπὸ τὸ Βασίλειον τοῦ Πλούτωνος. καὶ νὰ τὰς συντύχῃ. — Οἱ βασιμώτεροι Κριτικοὶ εἶδαν, ὅτι ἡ περιγραφὴ τούτου τοῦ μέρους, γενομένη μετὰ ποιητικῆς ὑπερβολῆς, αἰνίττεται μ' ὅλον τοῦτο τόπον τινὰ βόρειον ὑπεράνω τῆς μαύρης θαλάσσης κείμενον· ὅθεν ἀποβαίνει πάντῃ ἀκατάλληλον τὸ ὁποῖον διϊσχυρίζονται τινες ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι αὐτὸς ὁ τόπος ἦτον εἰς τοὺς δυτικοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Ἰταλίας. Ὁ Ὅμηρος τὸν περιγράφει κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον (2).

„Ὅλην τὴν ἡμέραν ἐπλέαμεν, ὑπὸ σφοδροῦ ἀνέμου ὁρμητικῶς φερόμενοι· τελευταῖον ὁ ἥλιος ἔδυσε, καὶ σκότος ἐκάλυψε τὰ πάντα. Τότε τὸ πλοῖόν μας ἔφθασεν εἰς τὰ πέρατα τοῦ βαθυῤῥόου ὠκεανοῦ. Ἐκεῖ δὲ ἦτον τῶν Κιμμερίων τὸ ἔθνος καὶ ἡ πόλις, ἀπὸ σκότος καὶ μαῦρα σύννεφα κεκαλυμμένοι· οὐδέποτε φωτίζει ἐκεῖ μὲ τὰ ἀκτῖνάς του ὁ ἥλιος, οὔτε ὅταν ἀνατέλλῃ, οὔτε ὅταν δύῃ· ἀλλὰ πάντοτε κατέχονται οἱ δυσυχεῖς οὗτοι ἄνθρωποι ἀπ' ὀλεθρίαν νύκτα".

Ὁ διακριτικὸς ἐξερευνητὴς τῆς ἀληθείας βλέπει κατὰ πρώτην προσβολὴν πόσον ἀκατάλληλος εἶναι ἡ περιγραφὴ αὕτη μὲ τοὺς δυτικοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Ἰταλίας, καὶ μὲ τὴν χώραν τῆς Καμπανίας, ὅπου εὑρίσκεται ἡ ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Κίρκειον ὡς ἑκατὸν βέρστα ἀπέχουσα λίμνη Ἀβέρνη. Ἡ ἀβεβαιότης τῶν συγγραφέων, ὑποθετόντων πλησίον ἐκείνης τὴν κατοικίαν τῶν σκιῶν, μὲ τὰς ὁποίας ἐσύντυχεν ὁ Ὀδυσσεὺς, πρέπει ἐξ ἅπαντος νὰ φανῇ, καὶ νὰ καταπλήξῃ καθένα, μὴ προκατειλημμένον ἄνθρωπον· μάλιστα δὲ ὅταν προσεθῇ καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ Σικελία αὐτὴ ἦτον εἰς τὸν Ὅμηρον ἀναμφιβό-

(1) Ἴδε Ἡροδ. βιβ. IV. §. 12. —

(2) Ἴδε Ὀδυσ. XI. στίχ. 11 ἕως 19. —

λως γνωσὴ ὑπὸ τὸ κύριον ὄνομά της (1), καὶ ὅτι αὐτὸς, καθὼς ἕπεται, δὲν ἠμποροῦσε νὰ διορίζῃ εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Ἰταλίας, ἄντικρυς ἐκείνης κειμένους, τὴν κατοικίαν τοῦ ἀπὸ παντοτεινὸν σκότος κεκαλυμμένου ἔθνους.

Τελευταῖον, τετάρτη καὶ ἡ πλέον ἀξιόλογος περίεργασις, ἀποδείχνουσα ὡς βεβαίας τὰς περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσέως εἰς τὰ ὅρια τῆς μαύρης θαλάσσης, πιστοποιεῖται ἀπὸ τὴν τοπικὴν θέσιν τῆς Φαιακίας, ὅπου, χωρὶς νὰ διαπλεύσῃ τὴν Σκύλλαν καὶ Χάρυβδιν, ἐφέρθη αὐτὸς ἀπὸ τὴν τρικυμίαν. — Ἀπὸ πολλὰ χωρία τῆς Ὀδυσσείας φαίνεται, ὅτι αὐτὸς ὁ τόπος ἦτον πολλὰ μακρὰν ἀπὸ τὴν Ἰθάκην (2), καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὅτι καθέλου δὲν ἐμπορεῖ τις νὰ τὸν ὑποθέσῃ εἰς τὴν νῆσον τῆς Κερκύρας, τῶν νῦν Κορφῶν, καθὼς ὅλοι οἱ σχολιασταὶ τοῦ ποιήματος σχεδὸν ὁμοφώνως τὸ βεβαιόνουν. —

Πρὸς ἀναίρεσιν τῆς γνώμης των ἐκθέτω τοὺς λόγους τῆς Ναυσικάας, θυγατρὸς τοῦ Ἀλκινόου, Βασιλέως τῶν Φαιάκων. Ὅτε πρῶτον ἐφάνη ἐκεῖ ὁ Ὀδυσσεὺς, αὐτὴ λέγει πρὸς τὴν τρομαγμένην συνοδίαν της (3)·

„Σταθῆτε! ποῦ φεύγετε, βλέπουσαι τὸν ἄνθρωπον τοῦτον; ἢ τὸν ζοχάζεσθε ἐχθρόν μας; ἀλλ' ἀκόμη δὲν εὑρέθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον, οὐδὲ θέλει εὑρεθῇ ποτε τόσον τολμηρὸς, ὥστε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν γῆν τῶν Φαιάκων, φέρων πόλεμον· διότι εἴμεθα ἀγαπητοὶ εἰς τοὺς ἀθανάτους· κατοικοῦμεν μακρὰν καὶ χωρισμένοι ἀπ' ὅλους, εἰς τὸ μέσον πολυκυμάντου πόντου, εἰς τὰ ἔσχατα τῆς γῆς· οὐδ' ἄλλος τις ἀπὸ τοὺς θνητοὺς δὲν ἔχει πρὸς ἡμᾶς ἐπιμιξίαν".

Ἠμποροῦν ἄρ' ἄγε οἱ λόγοι οὗτοι νὰ ἀναφερθῶσιν ὁπωσοῦν εἰς τὴν νῆσον τῶν Κορφῶν, τὴν ὁποίαν χωρίζει ἀπὸ τὴν ζερεὰν γῆν καὶ ἀπὸ τὴν πολλὰ γνωσὴν εἰς τὸν Ὅμηρον Θεσπρωτίαν (4) μόνον ἕνας ζενὸς πορθμός;

Πλὴν ἴσως ἀντείπωσιν οἱ κριτικοὶ, ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς, ἀπὸ τὴν Φαιακίαν πλέων, εἰς μίαν νύκτα ἔφθασεν εἰς τὴν Ἰθάκην. Ἀλλ' εἰς τοῦτο ἀποκρίνομαι, ὅτι μὲ τοιαῦτα ταχύτα-

(1) Ἴδε Ὀδυσ. XX. ζίχ. 383. XXIV. ζίχ. 211. 366. 369. —
(2) — — IX. ζίχ. 18. —
(3) — — VI. ζίχ. 199. ἕως 205. —
(4) — — XIV. ζίχ. 315. — XIX. ζίχ. 271. 287. — 293. —

τα πλοῖα, ὁποῖα λέγει ὁ Ἀλκίνοος τὰ Φαιακικὰ, δὲν εἶναι ὁλοτελῶς δύσκολον νὰ διαπλεύσῃ τις ἐντὸς ὀλίγου μέγα διάζημα. — „Εἰπέ μοι, λέγει αὐτὸς πρὸς τὸν Ὀδυσσέα (1), πόθεν εἶσαι; ποῖον εἶναι τὸ ἔθνος σου, καὶ τίς ἡ πατρική σου πόλις; διὰ νὰ σὲ ὑπάγωσιν ἐκεῖ τὰ ἐπιτυχαίνοντα τῶν ἀνθρώπων τοὺς σκοποὺς πλοῖά μου· διότι οἱ Φαίακες οὔτε κυβερνήτας ἔχουν, οὔτε πηδάλια, καθὼς τ' ἄλλα πλοῖα· ἀλλ' αὐτὰ κατανοοῦν ἀφ' ἑαυτῶν τοὺς σκοποὺς καὶ τοὺς ζοχασμὲς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐξεύρουσιν ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ πόλεις καὶ καρποφόρους ἀγρούς. Ἂν καὶ εἰς τὸ σκότος, καὶ εἰς τὴν κακοκαιρίαν, τύχωσιν, αὐταὶ διαπερῶσι ταχύτατα τὰ βάθη τῆς θαλάσσης, καὶ ποτὲ δὲν ἔχουσι φόβου μήτε νὰ βλαφθῶσι, μήτε ν' ἀπολεσθῶσι". — (2) Διὰ τὴν ἀναχώρησίν σου θέλω διατάξει αὔριον τὰ χρειώδη, ὡς θέλεις ἰδεῖ. Καὶ σύ μεν τώρα ἀναπαύου καὶ κοιμοῦ ἥσυχα· οἱ δὲ κωπηλάται, καιρὸν λαβόντες, θέλουν σε φέρει ἀσφαλῶς εἰς τὴν πατρίδα σου, εἰς τὴν οἰκίαν σου, ἢ ὅπου σ' ἀρέσῃ, καὶ ἐὰν ἦναι πολὺ μακρύτερα ἀπὸ τὴν Εὔβοιαν, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἦναι μακρὰν, καθὼς τὸ λέγουν ὅσοι τὴν εἶδαν ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μας, ὅτε ἔφεραν τὸν ξανθὸν Ῥαδάμανθον νὰ ἴδῃ τὸν Τιτυὸν, τὸν υἱὸν τῆς γῆς· αὐτοὶ ἔφθασαν ἐκεῖ τότε, ἐτελείωσαν τὸν δρόμον των χωρὶς κόπον, καὶ κείνην τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐπέστρεψαν εἰς τὰς οἰκίας των".

Μὲ τόσον θαυμάσια πλοῖα ἠμποροῦσεν ὁ Ὀδυσσεὺς νὰ περάσῃ ἀκινδύνως τὴν Σκύλλαν καὶ Χάρυβδιν, καὶ εἰς μίαν νύκτα νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του. — Ἡ ἐπίνοια αὕτη ἦτον μάλιστα καὶ εἰς τὸν ποιητὴν αὐτὸν ἀναγκαία, διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐκ δευτέρου περιγραφὴν τῶν αὐτῶν τούτων ἀντικειμένων, καὶ διὰ νὰ φθάσῃ σύνωρα τὸν σκοπόν του, τὴν λύσιν λέγω τῆς διηγήσεώς του.

Ἡ εἰς ταύτην τὴν ἀλήθειαν πεποίθησις καὶ ἡ σύγκρισις τῶν ἐκ τῆς Ὀδυσσείας παραδόσεων, ὅσας ἀνωτέρω ἀνέφερα, μ' ἐζερέωσαν εἰς τὴν γνώμην, ὅτι αἱ περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσέως πρέπει νὰ ἔχωσι τὸν τόπον των εἰς τὰ πέριξ τῆς μαύρης θαλάσσης. — Ἑπομένως λοιπὸν κατὰ τὴν ἐκ τοῦ

(1) Ἴδε Ὀδυσ. VIII. ζίχ. 555 ἕως 563. —
(2) — — VII. ζίχ. 317 — 326. —

Θρακικοῦ Βοσπόρου εἴσοδον εἰς ταύτην, σιμὰ εἰς τὰς κυανᾶς πέτρας, πλάνητας ἢ Συμπληγάδας, εὕρηκα τὴν Σκύλλαν καὶ Χάρυβδιν ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. — Τὸ κατοικητήριον τῆς Κίρκης κατὰ τὴν γνώμην μου ἦτον εἰς τὸν αἰγιαλὸν τῆς Μαιώτιδος λίμνης, τῆς νῦν Ἀζοβικῆς θαλάσσης, εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Λία, τοῦ ὁποίου τὴν ὀνομασίαν, ὡς φαίνεται, μετέφερεν ἡ Κίρκη ἀπὸ τὴν πατρίδα της, ἀφ' οὗ ὑπανδρεύθη τὸν Βασιλέα τῆς Σαρματίας. — Τῶν Κιμμερίων, περὶ τῶν ὁποίων πολλὰ μυθολογοῦνται, ἐδιώρισα τὴν κατοικίαν εἰς τὰ βόρεια μέρη πέριξ τῆς μαύρης θαλάσσης, πλησίον τοῦ κόλπου ὀνομαζομένου παλαιόθεν Νεκροπύλη. Τὴν δὲ μητρόπολιν τῶν Φαιάκων μὲ τὸν διπλοῦν λιμένα της καὶ μὲ τὸ ἀπολιθωμένον πλοῖον εὕρηκα εἰς τὸν μεσημβρινὸν αἰγιαλὸν τῆς Ταυρίδος, σιμὰ τῆς νῦν κοιλάδος Ὀτούζης. —

Παρασιωπῶν ὅσους ἄλλους τόπους μικροῦ λόγου ἀξίους παρενείρει ὁ Ὅμηρος, καὶ δὲν ἀναφέρει τόσον ὡρισμένως, περιμένω νὰ ἴδω ὁποίαν κρίσιν μέλλουσιν οἱ πεπαιδευμένοι ἀναγνῶσαι νὰ κάμωσι περὶ τῶν κυριωτέρων τούτων εἰκασιῶν μου περὶ αὐτοῦ τοῦ περιεργείας ἀξίου ἀντικειμένου. — Δὲν μὲ λανθάνει, ὅτι πολλὰς ἀντιρρήσεις ἐμποροῦν οἱ κριτικοὶ νὰ μὲ ἀντιπροτείνωσιν, ἐπιχειρίζόμενοι ὄχι μόνον εἰς τὰς παραδόσεις τῶν παλαιῶν ἐνδόξων συγγραφέων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς μαρτυρίας, ὅσας ἐκ τῆς Ὀδυσσείας αὐτῆς δύνανται νὰ λάβωσι· καὶ διὰ τοῦτο προηγουμένως πρέπει εἰς τοὺς αὐτογνώμονας ἐξερευνητὰς τῆς ἀληθείας νὰ ἐνθυμίσω, ὅτι εἰς τὸ ἔξοχον τοῦτο ποίημα εἶναι πλῆθος χωρίων ὑποβολιμαίων, τὰ ὁποῖα ἐπεισήχθησαν, ἀφ' οὗ ἡ Σκύλλα καὶ ἡ Χάρυβδις μετετοπίσθησαν εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Μεσσήνης. — Ὁ μετατοπισμὸς οὗτος ἔδωκεν ἀφορμὴν καὶ εἰς ἄλλους πολλοὺς παραπλησίους· διότι, διὰ νὰ συναρμολογήσωσι τὰς παραδόσεις τοῦ πατρὸς τῆς ποιήσεως, εὑρέθησαν εὐφυεῖς τινες ἄνδρες, οἵτινες εἰς τοὺς γειτνιάζοντας μὲ τὴν Σκύλλαν καὶ Χάρυβδιν τόπους ἄρχισαν νὰ δίδωσιν ὀνομασίας, καταλλήλους μὲ τοὺς εἰς τὴν Ὀδύσσειαν ἀναφερομένους· ὁ δὲ παντεξούσιος χρόνος τὰς ἐπεκύρωσε διὰ πάντα. — Τότε δὴ τότε ἡ Σικελία, ἥτις ἦτον εἰς τὸν Ὅμηρον γνωστὴ ὑπ' αὐτὸ τὸ κύριον ὄνομά της (1),

(1) Ἴδε Ὀδυσ. XX. στίχ. 583. — XXIV. στίχ. 211. 366. 389.

μετεμορφώθη εἰς Θρινακίαν, καὶ ἔγεινε πατρὶς τῶν Κυκλώπων (1), συμμόρφων μὲ τοὺς βορείους Ἀριμάσπας. Οἱ μεσημβρινοὶ Κιμμέριοι (2), μετεφυτεύθησαν εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Ἰταλίας· κατόπι δὲ τούτων (3), ὡς πιθανόν, καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Βασιλέως τῆς Κολχίδος, Κίρκη, εἰς τὸ νῦν Κιρκαῖον ἀκρωτήριον. — Οἱ ἄνεμοι ἐφυσοῦσαν, ὁπόθεν ἤθελαν οἱ διορθωταὶ τῆς Ὀδυσσείας, καὶ οἱ οὐράνιοι φωστῆρες αὐτοὶ μετεκινοῦντο κατὰ τὴν παντοδύναμον αὐτῶν θέλησιν· μ' ἕνα λόγον, ὅλον τὸ κακὸν προῆλθεν ἀπὸ τὸν μετατοπισμὸν τῶν περιβοήτων χωρῶν τῆς Σκύλλης καὶ Χαρύβδεως. Διὸ συντόνως παρακαλῶ τοὺς πεπαιδευμένους ἀναγνώσας καὶ κριτικούς μου νὰ στρέψωσι τὴν προσοχήν των ἐπ' αὐτὸ τὸ ἀξιολογώτατον ἀντικείμενον, νὰ τὸ ἐξετάσωσιν ἐπ' ἀκριβὲς, καὶ τότε μόνον νὰ μὲ καταδικάσωσιν ἀποφασιστικῶς, ὅταν ἀποδειχθῇ, ὅτι ὁ Ὅμηρος δὲν ἤνωσε τὸν τόπον τῶν πλανήτων ἢ Συμπληγάδων μὲ τὸ σπήλαιον τῆς φιλαρπάγου Σκύλλης καὶ μὲ τὸν φθοροποιὸν τυφῶνα τῆς Χαρύβδεως. —

Τελειόνω τὴν ἔκθεσιν ταύτην, εἰλικρινῶς εὐχόμενος, ὅπως αἱ τολμηραὶ συζητήσεις μου λάβωσιν ἀπὸ τοὺς πεπαιδευμένους ἀναγνώστας μου εὐνοϊκὴν ὑποδοχήν, καὶ ὁ νεωτερισμὸς τῶν προβλημάτων μου μὴ νομισθῇ ἀνεξετάστως, ὡς σφαλότης ἀνθρώπου, θέλοντος μόνον νὰ διαφέρῃ ἀπ' ἄλλους μὲ τὸ ἐξαίσιον τῶν φρονημάτων του. — Τολμῶ νὰ πιστοποιήσω, ὅτι μόνη ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ ἀνακαλύψω τὴν ἀλήθειαν μ' ἐνέπνευσε τὸ τόσον τολμηρὸν ἐπιχείρημα, καὶ ὅτι, συναισθανόμενος τὰ στενὰ ὅρια τῶν γνώσεών μου καὶ τὸ ἐνδεχόμενον τοῦ νὰ σφάλλω, ὡς ἕκαστος ἄλλος, εἰς αὐτούς μου τοὺς συλλογισμοὺς, θέλω δεχθῇ μετ' εὐγνωμοσύνης καὶ εὐλαβείας πᾶσαν ἐπιεικῆ ἀντίρρησιν κατὰ τῆς προκειμένης γνώμης μου. — Οἱ φίλοι τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν λόγων πρέπει νὰ συστήσωσι μίαν οἰκογένειαν, καὶ ἀδελφικῶς νὰ συμβοηθῶσιν ἀλλήλους εἰς τὰς ἐξερευνήσεις τῆς ἀληθείας, ἢ εἰς τὰς πρὸς τὸ σκοπούμενον καλὸν συζητήσεις των. — Ἰδοὺ ἡ συγγραφική μου ἐξο-

(1) Ἴδε Ὀδυσ. XI. στίχ. 106. — XII. στίχ. 127. — XIX. στίχ. 275.
(2) Ἴδε Ἡροδ. Βιβ. III. §. 96. — Βιβ. IV. §. 13. 27.
(3) — — Βιβ. IV. §. 12. —

μολόγησις, τῆς ὁποίας τὴν εἰλικρίνειαν ν' ἀποδείχνω ἐνόμιζε πάντοτε καὶ θέλω νομίζει ὡς ἱερὸν καὶ ἀψευδῆ κανόνα μου. —

Ὁ συνθέτης Βασίλειος Καπνίζης.

Μετεφράσθη ἀπὸ τὸν 38'. ἀριθ. τοῦ 1819. τῆς Ῥωσσικῆς ἐφημερίδος, ἐπιγραφομένης „Ὁ υἱὸς τῆς πατρίδος".

(Ἀκολουθία τῶν ἐν τῷ 24. Ἀρ. τοῦ Α. Ἑρμοῦ, ἔτους 1819.)

ΖΗ' ΤΗΜΑ. Γ'.

Ἔγινεν ἡ ἐκλογὴ ὀρθῶς καὶ δικαίως;

Ἐὰν τὸ κρίνειν ἁπλῶς ἦναι καθ' ἑαυτὸ δύσκολον, τὸ κρίνειν περὶ φράσεως καὶ καλλιεπείας γίνεται πολὺ δυσκολώτερον. „Ἡ τῶν λόγων κρίσις πολλῆς πείρας τελευταῖον ἐπι„γέννημα", λέγει ὁ δεξιώτατος κριτὴς Λονγῖνος. Ἡ δυσκολία γίνεται σχεδὸν ἀνυπέρβλητος, καὶ ἱκανὴ ν' ἀποτρέψῃ καθένα τοῦ ἐγχειρήματος, ὅταν πρόκειται νὰ κριθῶσιν ἄλλοι κριταὶ, καὶ κριταὶ τοιοῦτοι, ὡς ὁ Ἀριςοφάνης καὶ Ἀρίςαρχος, περὶ τοιούτων δυσλήπτων πραγμάτων, εἰς τόσην χρόνων διάςασιν, εἰς τόσην ἱκανῶν μαρτυρίων ἔλλειψιν, καὶ εἰς τόσας ἄλλας πολυαρίθμους δυσκολίας. Ἓν ἐκ τῶν δύο εἰς τοιαύτην περίςασιν πρέπει νὰ κάμῃ ὁ ἄνθρωπος, ἢ νὰ παραιτήσῃ τὸ ἔργον παντάπασιν, ἢ, ἐὰν ἦναι χρεία, νὰ πράξῃ ὅ,τι ἡ χρεία ἀπαιτῇ, ὑποβάλλων ὅμως εἰς τοὺς ἐπιτηδείους καὶ δεξιοὺς κριτὰς τὴν γνώμην του, καὶ γυμνάζων οὕτως ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν των τὸ κριτήριόν του. Εἰς τὴν παροῦσαν περίςασιν μόνον μετὰ τοιαύτην σκέψιν ἐφάνη ὅτι τὸ λεγόμενον „tentare licet" δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἁμάρτημα ἀσυγχώρητον· καὶ εἴθε ὁ τοιοῦτος ςοχασμὸς νὰ ἀθωώσῃ τὸ δειλὸν τοῦτο πρώτον δοκίμιον.

Ἵνα ἀποφασισθῇ ἐὰν ἔκαμαν τὴν ἐκλογὴν ὀρθῶς, πρέπει νὰ ἐξετασθῇ πρῶτον, ἐὰν ἦσαν εἰς κατάςασιν νὰ τὴν κάμνωσι· διὰ τοῦτο λοιπὸν, πρὸς περισσοτέραν εὐκολίαν, διαιρεῖται τὸ παρὸν ζήτημα εἰς πέντε ἐρωτήματα τὰ ἑξῆς. α'. Ἐὰν οἱ ἐκτιμηταὶ τῆς Ἑλληνικῆς Καλλιεπείας ἦσαν εἰς τόπον ἐπιτήδειον; β'. Ἐὰν εἰς καιρὸν ἁρμόδιον; γ'. Ἐὰν, ὡς Γραμματικοὶ θεωρούμενοι, ἦσαν προσήκοντες κριταὶ ποιητῶν καὶ φι-

λοσόφων; δ'. Ἐὰν, ἀτομικῶς θεωρούμενοι, ἦσαν αὐτοὶ προτιμότεροι τῶν ἄλλων Γραμματικῶν; ε'. Ἐὰν δὲν ἔγινεν ἀδικία εἰς τὴν ἐκλογήν.

α'. Περὶ μὲν τοῦ τόπου, ἡ τότε κατάςασις τῶν Ἑλληνικῶν φαίνεται νὰ μαρτυρῇ τρανῶς, ὅτι οὐδὲ εἰς τὴν κυρίως, οὐδὲ εἰς τὴν Ἀσιατικὴν, οὐδὲ εἰς τὴν ἐν Ἰταλίᾳ Μεγάλην Ἑλλάδα, οὐδὲ εἰς τὰς ἀπανταχοῦ σκορπισμένας παλαιὰς καὶ νεωτέρας Ἑλληνικὰς ἀποικίας εὑρίσκετο μέρος πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν προσφυέςερον τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Ἀλεξανδρείας. Ἐὰν εἰς τοὺς ξένους μεγάλη τιμὴ ἐνομίζετο τὸ νὰ σπουδάσωσιν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, οὔτε πρόληψις, οὔτε καταφρόνησις τῶν ἄλλων πόλεων, ἀλλ' ἡ ἀληθινὴ ἐκτίμησις τῶν τότε πραγμάτων ἦτον αὐτό. Ἡ ὀνομαςὴ αὕτη μεγαλόπολις ἦτον προφισμένη νὰ μοναρχήσῃ ἀρκετοὺς χρόνους εἰς τὴν παιδείαν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον, ὡς ὁ κτίτωρ της ἡγεμόνευσε κατὰ πάντα εἰς μέγα μέρος τῆς τότε γνωςῆς οἰκουμένης. Καὶ ἐὰν ἡ ὑπὸ τῶν ςρατιωτικῶν Πτολεμαίων συςαθεῖσα σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας, μ' ὅλον ὅτι δὲν ἔκαμεν ἴσως ἀναλόγους μὲ τὴν ἐλευθεριότητα τῶν βασιλέων προκοπὰς, ἐξέτεινεν ὅμως τὴν ἰσχύν της (influence) καὶ εἰς τῆς σημερινῆς Εὐρώπης τὴν παιδείαν· ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι καὶ τότε ἡ παιδεία καθόλε ἤθελε λάβει ἄλλην διεύθυνσιν ὑπὸ τοῦ ἐνδόξου Ἀριςοτέλους τὸν ἔνδοξον μαθητὴν, καὶ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου ὅλου ἤθελαν ἔχει τώρα ἄλλην μορφὴν, ἐὰν ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀφίνων τὰ πάντα εἰς ταραχὴν, δὲν ἔδιδεν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν εἰς τὴν δεσποτικὴν Ῥώμην νὰ κατορθώσῃ τὴν προμελετημένην κοσμοκρατίαν της. Ἀλλ' ἦσαν καὶ τὰ τῆς Ῥώμης, ὡς καὶ τὰ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἄλλως διωρισμένα, καὶ τὰ πράγματα ἔπρεπε νὰ τρέξωσι τὸν ἀνοιχθέντα εἰς αὐτὰ δρόμον.

Οἱ φιλόμουσοι Πτολεμαῖοι, κληρονομήσαντες τὴν ἀρετὴν τῆς φιλομαθείας ἀπὸ τὸν φιλομαθέςατον Ἀλέξανδρον, οὐδὲ κόπους οὐδὲ δαπάνην ἐφείδοντο ἵνα ἐνισχύσωσι τὴν παιδείαν παντοιοτρόπως, ἔχοντες εἰς τοῦτο παντοτινὴν ἅμιλλαν μὲ τοὺς βασιλεῖς τῆς Περγάμου. Τίς ἦτον ὁ χαρακτὴρ τῶν Πτολεμαίων κατὰ τὰ ἄλλα, δὲν εἶναι τῆς παρούσης ὑποθέσεως· μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὸν πρὸς τὰ γράμματα ζῆλόν των θεωρεῖται ἐνταῦθα· καὶ τοιοῦτος ζῆλος διέβαινε κατὰ κληρονομίαν ἐκ τῶν πρώτων εἰς τοὺς δευτέρους, ὡς ςόλισμὸς τοῦ βασιλι-

κοῦ θρόνου. Ἐὰν δὲ εἰς τόσον διάστημα χρόνων, καὶ εἰς τόσον μακρὰν διαδοχὴν βασιλέων, ἐπροσάτευσαν τινὲς ἐξ αὐτῶν βιβλιοθήκας καὶ γράμματα, ἀπὸ ἄλλα μᾶλλον αἴτια, παρὰ ἀπὸ ἀληθινὴν φιλομάθειαν, καὶ βέβαιον ἐὰν εὑρεθῇ, ὡς τινὲς συμπεραίνουσιν, οὔτε παράξενον εἶναι, οὔτε εἰς τὸν ἐδικόν μας σκοπὸν βλάπτει. Ἔχω αἴτιον ἡ φιλομάθεια, ἡ φιλοδοξία, ἢ ἄλλο τι μυστικώτερον, βέβαιον εἶναι ὅτι ἀφοῦ ἐσυστάθη ἡ Ἀλεξανδρινὴ Σχολὴ, ποτὲ μὲν μᾶλλον, ποτὲ δὲ ἧττον, ἀδιακόπως ὅμως ἤκμασεν εἰς πολλῶν χρόνων διάστημα· καὶ ἐν ᾧ οἱ διάδοχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπολεμοῦντο συνεχῶς μὲ τρόπον σκληρὸν, ἄφιναν τὴν φερώνυμον αὐτοῦ πόλιν ἥσυχον καταγώγιον τῶν Μουσῶν, ὡς νὰ ἐσέβοντο τοῦ κτίτορός της τὸ ὄνομα. Ἡ κακία τοῦ Φύσκωνος εἶναι εἰς πάντας ἐκ τοῦ Ἀθηναίου γνωστή· ἀλλὰ τίς δὲν βλέπει ὅτι, ὅσα ἐλέγχουσι τὴν ἀνοησίαν τοῦ κακῶς βασιλεύσαντος μαρτυροῦσι συγχρόνως τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων, ὅτι ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτον ἡ ἑξία τῆς τότε σοφίας, καὶ ὁ μόνος ἐπιτήδειος τόπος διὰ τὴν ἐν κρίσιν καὶ ἐκλογὴν τῶν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων; „Οὐ γὰρ οἶδας ἰσοροῦντα Μενεκλέα τὸν Βαρκαῖον συγ„γραφέα, ἔτι τε Ἄνδρωνα τὸν Ἀλεξανδρέα, ὅτι Ἀλεξανδρεῖς „εἰσιν οἱ παιδεύσαντες πάντας τοὺς Ἕλληνας καὶ βαρβάρους, „ἐκλειπούσης ἤδη τῆς ἐγκυκλίου παιδείας, διὰ τὰς γενο„μένας συνεχεῖς κινήσεις ἐν τοῖς κατὰ τοὺς Ἀλεξάνδρου δια„δόχους χρόνοις; Ἐγένετο οὖν ἀνανέωσις πάλιν παιδείας ἀ„πάσης κατὰ τὸν ἕβδομον βασιλεύσαντα, τὸν κυρίως ὑπὸ „τῶν Ἀλεξανδρέων καλούμενον Κακεργέτην. Οὗτος γὰρ πολ„λοὺς τῶν Ἀλεξανδρέων ἀποσφάξας, οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ φυ„γαδεύσας τῶν κατὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐφηβησάντων ἐποίη„σε πλήρεις τάς τε νήσους καὶ πόλεις ἀνδρῶν γραμματικῶν, „φιλοσόφων, γεωμετρῶν, μουσικῶν, ζωγράφων, παιδοτρι„βῶν τε καὶ ἰατρῶν, καὶ ἄλλων πολλῶν τεχνιτῶν, οἳ διὰ τὸ „πένεσθαι διδάσκοντες ἃ ἠπίσαντο, πολλοὺς κατεσκεύασαν ἄν„δρας ἐλλογίμους" (Ἀθήν. Βιβ. τέταρτ. σελ. 184. ἔκδ. Κασα.). Ἀλλ' ἡ μὲν καταδρομὴ αὕτη, ἐκτὸς ὅτι διήρκεσεν ὀλίγον καιρὸν, ἔγινε, κατὰ τὴν ἄνω μαρτυρίαν, ἐπὶ τοῦ ἑβδόμου βασιλέως· τὴν δὲ ἐκ τοῦ πρώτου Πτολεμαίου μέχρις αὐτοῦ περιθαλψιν τῆς παιδείας, καὶ ἐὰν ἔλειπαν αἱ μαρτυρίαι τῶν συγχρόνων καὶ μεταγενεστέρων, τὸ πλῆθος τῶν σκορπι-

σθέντων εἰς τὴν Ἑλλάδα σοφῶν ἦτον ἱκανὸν νὰ τὴν μαρτυρήσῃ.

Ὅποιος ἐπιθυμεῖ νὰ γνωρίσῃ ἀκριβέστερα ποίας εὐκολίας καὶ ποῖα βοηθήματα εἶχαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν οἱ ἀπανταχόθεν ἐκεῖ συρρέοντες σοφοὶ, εἰμπορεῖ μεταξὺ τῶν ἄλλων νὰ ἀναγνώσῃ, ὡς συντομώτερον, τὸ ἄρθρον, Ἀλεξανδρινὴ Σχολὴ, εἰς τὸ ὡς δοκίμιον προεκδοθὲν τετράδιον τῆς, Καθόλου Ἐγκυκλοπαιδείας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ Τεχνῶν, ἐκδιδομένης ὑπὸ Ersch καὶ Gruber, ἐν Λειψίᾳ, τὸ ὁποῖον αὐτὸ ἄρθρον ἴσως μεταφρασθὲν τυπωθῇ καὶ διὰ τοῦ Λ. Ἑ. Ἀλλὰ, διὰ νὰ παρατρέξωμεν τὰ ἄλλα, μόνον αἱ πλουσιώταται βιβλιοθήκαι, τῶν ὁποίων ἡ σύστασις εἶναι σύγχρονος σχεδὸν μὲ τὴν βασιλείαν τῶν Λαγιδῶν, ἦσαν ἱκαναὶ νὰ παραβαρύνωσι τοὺς θέλοντας νὰ ἀναδεχθῶσιν ἔργον τοιοῦτον, ὁποῖον ἡ ἐκλογὴ τῶν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων. Ὄχι μόνον τοὺς διαφόρους συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς ἐπρομήθευαν εἰς αὐτοὺς ἡ ἐλευθεριότης τῶν βασιλέων, ἀλλὰ καὶ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως τὰς διαφόρους, τὰς ἀρίστας μάλιστα ἐκδόσεις. Οὕτως εἶχαν π. χ. τὰς „κατ' ἄνδρα", τὰς „κατὰ πόλεις" ; καὶ τὰς ἄλλως ὀνομαζομένας ἐκδόσεις τοῦ Ὁμήρου· οὕτως τῶν τραγικῶν, καὶ καθεξῆς τῶν ἄλλων (λ). Ἐὰν λοιπὸν ὅσοι, διὰ νὰ κρίνωσιν ἀσφαλέστερα, ἔπρεπε νὰ ἀναγνώσωσι, νὰ μεταναγνώσωσι, καὶ νὰ παραβάλωσιν, ἠδύναντο νὰ εὕρωσι τόπον ἐπιτηδειότερον τῆς Ἀλεξανδρείας, ἔνθα καὶ τὰ ἀναγνωσθησόμενα εἶχαν, καὶ σοφοὺς ἄλλους ἵνα συμβουλευθῶσι, καὶ τρόπους ἵνα ἐργάζωνται ἀμερίμνως, περὶ τούτου ἐκεῖνος μόνον εἰμπορεῖ νὰ ἀμφιβάλῃ, ὅστις καὶ τὰ κατὰ τοὺς τότε λεγομένους Γραμματικοὺς ἀγνοεῖ, καὶ τὰ τωρινὰ δὲν ἠξεύρει, ὅσα οἱ σημερινοὶ Κριτικοὶ τῆς Εὐρώπης πράττουσιν, ὅταν ἡ συγγραφεὰ παλαιὸν σκοπῶσι νὰ ἐκδώσωσιν, ἢ ἁπλῶς περὶ γνησιότητος, ἢ περὶ ἀξίας συγγράμματος νὰ ἐπιφέρωσι κρίσιν. Τὸ νὰ προτιμήσωσι πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἄλλην παρὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν πόλιν, ἤθελεν εἶσθαι τὸ ἴδιον, ὡς ἐὰν κανεὶς πλούσιος μεγαλέμπορος, θέλων νὰ ἀγοράσῃ συλλογὴν παντοίων πολυτελῶν σκευῶν, ἤθελε προτιμήσει πόλιν ἄσημον καὶ πτωχὴν, ἀπὸ εὐδαίμονα μεγαλόπολιν, εἰς τὴν ἐποίαν καὶ οἱ παντοῖοι τεχνῖται βρίσκουσι, καὶ οἱ πανταχόθεν συρρέοντες πολυάριθμοι ξένοι, συγκροτοῦσι πανήγυριν καθημερινὴν, ὡς ἦτον εἰς τὰς Ἀθήνας πάλαι ποτὲ, (Ἰσοκρ. Πανηγ.) καὶ ὡς συμβαίνει τὴν σή-

μερον εἰς τῆς πόλεις τῆς Εὐρώπης, ὅσαι διεδέχθησαν τὴν δόξαν καὶ εὐτυχίαν τῶν Ἀθηνῶν.

β'. Περὶ δὲ τοῦ καιροῦ, οὐδὲ οἱ ἀρχαιότεροι, ἤτοι οἱ ὑςερώτεροι χρόνοι φαίνονται πλέον εὔκαιροι ἀπὸ τὸν τότε καιρόν. Ὄχι οἱ ἀρχαιότεροι χρόνοι, διότι ἡ Ἑλληνικὴ γονιμόνοια (μ) δὲν εἶχε χάσει ἀκόμη τὴν δύναμίν της. Τὸ νὰ βιασθῶσι λοιπὸν εἰς τὴν ἐπίκρισιν, ἐν ᾧ ἡ γέννησις ἀκόμη δὲν ἐτελείωσεν, ἤ, μὲ ἄλλους λόγους, νὰ καταδικάσωσιν ἀκρίτως ὅσα ἀκόμη δὲν ἀνεφάνησαν, ἤθελεν εἶσθαι τὸ ἴδιον καὶ τὸ νὰ ἀπαμβλύνωσιν αὐτὴν τὴν ὁρμὴν τῆς γεννήσεως· καὶ τοῦτο ἦτον ἐπιβλαβές. Τὸ ν' ἀρχίσωσι τὴν ἐκλογὴν, ἐν ᾧ ἀκόμη δὲν ἐσυνάχθησαν ὅλα τὰ ἐκλεχθησόμενα, τὸ ἴδιον καὶ τὸ νὰ διορίσωσιν οἱ ἀγωνοθέται τοὺς ἀγῶνας μὲ ὄχι ἀκόμη ὅλους τοὺς ἀγωνιζάς· καὶ τοῦτο ἦτον ἄδικον. Τὰ νὰ διορίσωσι παρὰ καιρὸν τὴν ἀξίαν τῶν γεννημάτων τοῦ νοὸς, διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν παράδειγμα συμφωνότερον πρὸς τὰ ἄνω, ἤθελεν εἶσθαι τὸ ἴδιον καὶ τὸ νὰ διορίσωσι τὰς τιμὰς τῶν γηΐνων καρπῶν, ἐν ᾧ ἡ καθόλου συγκομιδὴ ἀκόμη δὲν ἔγινε· καὶ τοῦτο δὲν ἦτον ἀσφαλές. Ὄχι οἱ ὑςερώτεροι χρόνοι, διότι τότε ἄρχιζαν πλέον τὰ Ἑλληνικὰ γεννήματα νὰ λαμβάνωσιν ἄλλην μορφὴν, ἡ ὁποία ἔμελλε μετὰ καιρὸν νὰ τ' ἀναδείξῃ πολὺ διάφορα τῶν πρωτοτόκων, καὶ ἀνάξια νὰ συγκατατεχθῶσι μ' ἐκεῖνα. Τὸ φλογερὸν θέρος τῆς Ἑλλάδος ἄρχιζεν ἤδη νὰ σρέφῃ πρὸς τὸ φθινόπωρον. Εἶναι μὲν ἀληθινὸν ὅτι τὸ φθινόπωρον ἐκεῖνο ἦτον ὄχι ψυχρᾶς καὶ δυσχειμέρου Ἄρκτου φθινόπωρον, ἀλλὰ φθινόπωρον Μεσημβρίας, γλυκὺ, καὶ ἀμέσως μὲ φλογερὰν θέρος συνεχόμενον· καὶ ἐδῶ ἴσως μὲ περισσότερον δίκαιον εἰμπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ παρ' ἄλλων ἄλλως λεχθὲν „τῶν γὰρ καλῶν καὶ τὸ μετόπωρον καλόν·" ἦτον ὅμως πάντα φθινόπωρον. Τοῦτο δὲ, ἐὰν ὄχι εὐθὺς, μετὰ καιρὸν ὅμως προητοίμαζε χειμῶνα μακρὸν, καὶ χειμῶνα βαρὺν, τὸν ὁποῖον μόλις μετὰ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας ἔμελλε νὰ γλυκάνῃ ἀδυνάτου ἔαρος θέρμη μικρά· καὶ τοῦτο εἶναι τὸ ἕν.

Ἔπειτα δὲ, μεταφερθεῖσα ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία καὶ γλῶσσα εἰς ξένον τόπον ἔπρεπε φυσικὰ νὰ πάθῃ τὴν μεταβολὴν, τὴν ὁποίαν πάσχουσι τὰ φυτὰ καὶ ἄνθη, μεταφυτευόμενα ἐκ τόπου εἰς τόπον. Μυρία παραδείγματα ἔχουσι νὰ προβάλωσιν οἱ φυτολόγοι περὶ φυτῶν, τὰ ὁποῖα, μετὰ πολυχρόνιον

διατριβὴν εἰς ξένον τόπον, δὲν ἀναγνωρίζονται πλέον· οὐδὲ καὶ πρὸς τὴν παιδείαν εἶναι πάντη ἀδιάφορον τὸ κλίμα· ἡνωμένον μαζὶ μὲ τὸν χαρακτῆρα, ἤθη καὶ θρήσκευμα τῶν ἐθνῶν, πρέπει νὰ ἔχῃ, ἐὰν ὄχι μεγαλητέραν, ἴσην τουλάχιςον ἰσχὺν πρὸς τὴν παιδείαν, ὡς καὶ πρὸς τὰ φυτὰ τὸ κλίμα, μαζὶ μὲ τὸ χῶμα, εἰς τὸ ὁποῖον φυτεύονται. Τὰς ἀρχὰς τῆς παιδείας ἔλαβαν οἱ Ἕλληνες, καθὼς λέγεται, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον· καὶ ὅμως, πρὸς μικρότατον παράδειγμα, οἱ ἀδελφοὶ τῶν σημερινῶν Σινῶν παλαιοὶ Αἰγύπτιοι εἶχαν ἢ πολλὰ ὀλίγην, ἤ, ἀληθέςερον, οὐδεμίαν ποίησιν· ποιητικώτατοι δὲ ἦσαν οἱ ἀμίμητοι Ἕλληνες· εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους Ἕλληνας δὲν ἔμεινεν ἡ αὐτὴ ποίησις καὶ φιλοσοφία, ἀπὸ τοὺς ἁβροὺς Ἴωνας, εἰς τοὺς σοβαροὺς Δωριεῖς μεταβαίνουσα, καὶ εἰς τοὺς μέσους Ἀττικούς. Εἰς τὴν Αἴγυπτον πάλιν ἐκ τῆς Ἑλλάδος μετακομισθεῖσα ἡ οἰκοθεν ἤδη ἀρχίζουσα νὰ ἀλλάσσῃ μορφὴν παιδεία καὶ γλῶσσα, εἶχε πολλὰ αἴτια νὰ τὴν ἀλλάξῃ πολὺ περισσότερον.

Ὑποταχθέντες οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ διάφορα πρώην ἔθνη, καὶ τελευταῖον ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἔλαβαν φυσικὰ κάποιαν μεταβολὴν εἰς τὸν χαρακτῆρά των· οἱ ἐξ ὧν ἐπληθύνθη ἡ μεγαλόπολις Ἀλεξάνδρεια, κατὰ μικρὸν δὲ καὶ ἄλλαι εἰς τὴν Αἴγυπτον πόλεις Ἑλληνικαὶ, ἦσαν βέβαια πολλαχόθεν συναγμένοι. Οὗτοι λοιπὸν, μιχθέντες πρῶτον πρὸς ἀλλήλους, ἔπειτα δὲ μὲ τοὺς πάλιν μιγμένους Αἰγυπτίους, πολλὰ δύσκολα εἰμποροῦσαν νὰ φυλάξωσιν ἄκρατον τὸν Ἑλληνισμόν των, γῶσσαν, δηλονότι, παιδείαν καὶ ἤθη. Οἱ βασιλεύσαντες εἰς τὴν Αἴγυπτον Πτολεμαῖοι, Μακεδόνες τὸ γένος, καὶ πολὺν καιρὸν εἰς τοὺς βαρβάρους διατρίψαντες, συνεισέφεραν καὶ αὐτοὶ τὸ μέρος των εἰς τὴν μόλυνσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὅτι λοιπὸν εἰς τοιαύτην πολυμιξίαν ἦτον ἀδύνατον νὰ φυλαχθῇ καθαρότης, ἂς ἀφήσωμεν ἠθῶν καὶ παιδείας, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι κυρίως τοῦ παρόντος σκοποῦ μας, ἀλλὰ γλώσσης, τὸ ἀποδείχνει ἡ γέννησις τῆς Ἀλεξανδρινῆς καὶ Μακεδονικῆς διαλέκτου.

Ἐκτὸς δὲ τούτου, σκορπισθέντες οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὰ ἀήττητα ὅπλα τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἰς τὰ ἐνδότατα τῆς Ἀσίας, ἐνήργησαν εἰς τοὺς πέριξ βαρβάρους ὅ,τι περὶ τῆς ὀρφικῆς λύρας ἐμυθολογεῖτο πρὸς τ' ἄψυχα, καὶ τ' ἀδελφά των κτήνη,

καὶ ὅ,τι πρὸς τοὺς ἀπαιδεύτους τῆς Ἀμερικῆς κατοίκους περὶ τῶν Εὐρωπαίων ἰσορεῖται, ὅταν ἀπεφάσισαν νὰ μὴν ἱσπανίζωσιν. Οἱ μεγαλουργότατοι Πτολεμαῖοι ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους, εὐκολύνοντες τὴν κοινωνίαν διὰ τῶν βασιλικῶν ἔργων των, ἐκρατοῦσαν ἀδιάκοπον ἐπιμιξίαν τῶν ἀσόφων μὲ τοὺς σοφούς. Ἄρχισε λοιπὸν κατὰ μικρὸν νὰ ἐξελληνίζεται κατὰ γλῶσσαν καὶ ἦθος μέγα μέρος τοῦ κόσμου· ὥςε ὅ,τι ὁ καθ' ὑπερβολὴν φιλόπατρις Ἰσοκράτης ἔλεγε (Παν. ιγ'.) περὶ τῶν ἰδίων συμπολιτῶν του, ὅτι κατέςησαν διὰ τῆς σοφίας των νὰ νομίζωνται Ἕλληνες, ὄχι οἱ ἐξ Ἑλλήνων καταγόμενοι, ἀλλὰ οἱ Ἑλληνικὴν παιδείαν τυχόντες, τὸ ὁποῖον αὐτὸ μὲ πολὺν καρπὸν εἰς τὴν τωρινὴν κατάςασιν τῶν πραγμάτων μας δυνατὸν νὰ σπουδάζεται, τοῦτο ἐπαλήθευσε μάλιςα εἰς τὴν παρῶσαν περίςασιν τῶν Πτολεμαίων. Ἀλλ' ἐπειδὴ τῆς ἀγωγῆς ἡ δύναμις εἶναι τόσον ἰσχυρὰ, ὥςε μένει σχεδὸν ἀνεξάλειπτον ὅ,τι εἰς ἀπαλὴν ψυχὴν τυπωθῇ (ν), διὰ τοῦτο καὶ οἱ ξένοι αὐτοὶ, καὶ παιδευόμενοι καὶ ἐξελληνιζόμενοι, πάντοτε ὅμως συνεπέφεραν κάτι τι πάτριον, τὸ ὁποῖον ἐπρόσθεταν εἰς τὸ καθόλου τῆς γλώσσης. Ἐὰν δὲ τὸ μικρὸν εἰς μικρὸν προςιθέμενον, ὡς λέγει ὁ ποιητὴς, γίνεται μέγα, φανερὸν εἶναι ὅτι τὸ μέγα συναπτόμενον μὲ τὸ μέγα πρέπει νὰ γένῃ μέγιςον. Οὕτως λοιπὸν, ὅσον ἐπλατύνετο, τόσον ἐμολύνετο περισσότερον ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, καθὼς καθόλου ἡ Ἑλλὰς τόσον ἐπτώχευε καὶ ἀδυνάτιζεν εἰς τὰ ἔνδον, ὅσον οἱ Ἕλληνες ἐκτείνοντο εἰς τὰ ἔξω· τόσον εἶναι ἀληθινὸν, ὅτι χωρὶς ζημίαν δὲν γίνεται ἀπόλαυσις εἰς τὸν κόσμον.

Εἰς τοιαύτην κατάςασιν τῶν πραγμάτων, τί ἔκαμναν ὅσοι, μὴ καταδεχόμενοι νὰ χυδαΐζωσιν, ἤθελαν νὰ ἦναι, ἐὰν ἔχι εἰς τὸ λαλεῖν, τουλάχιςον εἰς τὸ γράφειν, ἐξακριβωταὶ τῆς γλώσσης, ἤ, ὡς τοὺς ὀνομάζουσι τὴν σήμερον, puristes; ὅ,τι κάμνουσιν οἱ ὀλίγοι φρόνιμοι ἄνθρωποι εἰς κοινὴν τῆς πόλεως πανδημίαν· πασχίζουσι δηλονότι οὗτοι νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τὸ μίασμα, ὡς ἐκεῖνοι ἀπὸ τὸν προχωροῦντα μολυσμὸν τῆς γλώσσης. Ἀλλ' οὔτε τῆς φρονήσεως αἱ μηχαναὶ ἐξαρκοῦσι πολλάκις πρὸς τὸ ὑπερβάλλον κακὸν, οὔτε τῶν γλωσσοφυλάκων οἱ φραγμοὶ ἰσχύουσι τίποτε κατὰ τῆς πανδήμου φθορᾶς· καὶ οἱ ὀλίγοι πολῖται ἀναγκάζονται τελευταῖον νὰ μιχθῶσι μὲ τοὺς μολυσμένους· καὶ οἱ καθαροὶ

συγγραφεῖς καταντῶσι νὰ μιαίνωνται ἀπὸ τὴν μὲ τοὺς πολλοὺς ἐπιμιξίαν. Πόσας δυσκολίας πρέπει νὰ νικήσῃ ὅς τις γράφει εἰς γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐθήλασε μὲ τὸ μητρικὸν γάλα, περικυκλωμένος ἀπὸ ἀκατάπαυςους φθορεῖς τῶν κανόνων καὶ τῆς ὅλης Γραμματικῆς του, εἶναι γνωςότερον παρ' ὅ,τι εἶναι χρεία νὰ τὸ σημειώσωμεν. Ἀλλ' ἡ ἀκριβεςέρα ἔρευνα τοῦ τοιούτου ἤθελε μᾶς ἀποπλανήσει πολὺ τοῦ προκειμένου· ἤθελε μᾶς ῥίψει εἰς τὴν κοινὴν ὀνομαζομένην γλῶσσαν, περὶ τῆς ὁποίας ἐσχάτως πολλὰ καὶ γενναῖα ἐγράφθησαν, καὶ μέρος διὰ τοῦ Λ. Ἀ. ἐκοινοώθησαν· καὶ τοῦτο ἤθελε κάμει ἀπέραντον τὴν ἤδη ὄχι μικρὰν ταύτην ἐπιςολήν. Εἶναι ὅμως οἴκοθεν φανερὸν ὅτι εἴτε ἐμεταχειρίζοντο τὴν συνειθιζομένην μιγμένην Ἀττικὴν διάλεκτον, εἴτε κατὰ μίμησιν ἀκράτως τὴν παλαιὰν, ἀδύνατον ἦτον νὰ συντάξωσι συγγράμματα, ἄξια νὰ συγκαθίσωσι μετὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριςοφάνους. Καὶ ταῦτα μὲν ἦσαν αἴτια μεταβολῆς ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν τῆς γλώσσης· συνέτρεχαν δὲ ἐκτὸς τούτων καὶ ἄλλα χωρις ἀ μεταβολῆς αἴτια ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου.

Γράφοντες ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς ὄχι πλέον εἰς πτωχικὰ καὶ δημοκρατούμενα πολίχνια, ἀλλ' εἰς βασιλευομένας μεγαλοπόλεις· γράφοντες εἰς αὐλὰς, ἔνθα ἔλαμπε πανταχοῦ τὸ πολυτελὲς καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια (ξ), ἔπρεπε φυσικὰ καὶ τὸ πομπῶδες ἄκοντες εἰς τὰ γραφόμενα νὰ ὑποδεχθῶσι, καὶ τὴν δυσαπόσπαςον εἰς τὰς τοιαύτας περιςάσεις κολακείαν νὰ μὴ ἀποδιώξωσι παντελῶς, συνεριζόμενοι τίς μᾶλλον νὰ ἀποκτήσῃ τὴν εὔνοιαν τῶν προςατευόντων. Οὕτως λοιπὸν ἀπομακρυνόμενοι κατὰ μικρὸν ἀπὸ τὴν ἀφέλειαν τῶν ἀρχαιοτέρων, προητοίμαζαν τὴν ὀγκώδη φράσιν, καὶ ἀνυπέρβλητον κολακείαν τῶν μετ' αὐτοὺς Ῥωμαίων συγγραφέων καὶ ποιητῶν πρὸς τοὺς ποτὲ μὲν Μαικήνας, ποτὲ δὲ δημίους των Αὐτοκράτορας, καὶ πρὸς τοὺς δυνατοὺς παραδυνάςας. Τόσον εἶναι ἀληθινὸν, ὅτι ὄχι μόνον οἱ βίοι, κατὰ τὴν παλαιὰν παρατήρησιν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἤθη, καὶ τὰ ὕφη, καὶ τὰ φρονήματα συνεξομοιοῦνται μὲ τοὺς τόπους.

Ἡ ἕκτασις τοῦ ἔθνους ἐξεπλάτυνε συγχρόνως καὶ τὸν ὁρίζοντα τῶν γνώσεων. Τὰ γνωριζόμενα ἔθνη ἔδιδαν ἀφορμὴν εἰς συγγραφὴν τῆς ἱςορίας των· καὶ ἐκ τούτου Περσικὰ, Ἰνδικὰ, Λιβυκὰ, διὰ νὰ ἀφήσωμεν Ἰταλικὰ, Σικελικὰ, καὶ

τὰ τοιαῦτα· ἐκ τούτου οἱ πολλοὶ Περίπλοι, καὶ αἱ πολλαὶ Περιηγήσεις. Ἡ νέα λοιπὸν ὕλη, πολλαπλασιαζομένη καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἐκίνει τὴν ἀδιάκοπον καὶ βίαιον γραφίδα τῶν πολλαπλασιαζομένων ἱστοριογράφων. Ἡ φυσικὴ ἀρέσκει· τοῦ πολλοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰ μυθωδέστερα ἐπαρακινοῦσε πολλοὺς νὰ παραμελήσωσι τὸ καθῆκον τοῦ ἱστορικοῦ, διὰ νὰ εὐχαριστήσωσιν ἐκείνους, δι' οὓς ἔγραφαν. Τὸ ἐπιδημικὸν τελευταῖον παράδειγμα, ὡς λέγει ὁ εὐφυέστατος Λουκιανὸς, ἐξάπλωσε τὸ πάθος τῆς συγγραφῆς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον. Ἦσαν μὲν οἱ τότε Ἕλληνες σοφώτεροι καὶ ἀξιολογώτεροι, ἦσαν ὅμως πατέρες τῶν σημερινῶν Γραικῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἀρκεῖ μικρὰ νύξις διὰ νὰ ἀκολουθήσωσι πολλότατοι ἄλλοι τὸν πρῶτον ἐκδώσαντα Μαθηματικὰ, φέρ' εἰπεῖν, ἢ ἄλλο τίποτε. Ταῦτα πάντα ἐπλούτισαν μὲν πρόπον τινὰ ἐκ τοῦ ἑνὸς τὸ ὑλικὸν μέρος τῆς ἱστορίας, τὴν ἐπτώχευαν ὅμως ἐκ τοῦ ἄλλου ἀπὸ τὸ ἀνθηρὸν λεκτικὸν, ἀπὸ τὸ ἔντεχνον τῆς συγγραφῆς, καὶ ἀπ' ὅσα ἄλλα πρέπει νὰ ἔχῃ ὃς τις μέλλει ν' ἀναδεχθῇ σύνταξιν ἱστορίας, ἔργον δηλ. δυσκολώτατον. Ὁ Ξενοφῶν εἶναι Ἀττικὴ Μέλισσα, ἀλλὰ διὰ τί τὰ Ἑλληνικά του δὲν ἔχουσι τὴν ὑπόληψιν τῶν ὑπὸ Θουκυδίδου καὶ Ἡροδότου ἱστορηθέντων; Ἡ λύσις τοῦ τοιούτου ἤθελεν εἶσθαι ὀλίγον μακρὰ, εἶναι ὅμως καὶ τὸ ἁπλοῦν ἐρώτημα ἱκανὸν νὰ δείξῃ ὅτι εἰς σύνταξιν ἱστορίας δὲν ἀρκεῖ μόνον ἔκθεσις γεγονότων, ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ κάττι τι μυστικώτερον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι τοῦ παντὸς ἴδιον· καὶ τοῦτο μᾶς λύει τὴν ἀπορίαν, διὰ τί ἀπὸ τοὺς μετέπειτα πολλοτάτους μιμητὰς τῶν ἐγκρίτων ἱστορικῶν πολλὰ ὀλίγοι εὐδοκίμησαν.

Κοντὰ εἰς ὅλα ταῦτα προσίθεται ὅτι δὲν ἔλειπαν ἄνθρωποι, οἵτινες, ἢ ἀπὸ φιλοκέρδειαν, ἢ ὑπὸ ἄλλο αἴτιον κινούμενοι, ἐκαταχρῶντο τὴν βασιλικὴν ἐλευθεριότητα, ὑποβάλλοντες εἰς ὀνόματα ἐπισήμων συγγραφέων συγγράμματα ἐδικά των· παράξενοι ἄνθρωποι, ὡς πολλότατα πράγματα τοῦ κόσμου εἶναι παράξενα· οἱ μὲν ζητοῦσι νὰ πλουτισθῶσι, κρύπτοντες τὸνομά των, ἢ, μὲ ἄλλους λόγους, κλέπτοντες ἑαυτοὺς· οἱ δὲ διώκουσι πλᾶτον ἢ δόξαν, κλέπτοντες ἀναισχύντως, καὶ σφετεριζόμενοι τὰ τῶν ἄλλων. Ὅτι δὲ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἐκτὸς τῶν νοθευτῶν καὶ ψευδεπιγράφων, ἦσαν καὶ φρεβλοὶ, καὶ πλάγιοι κλεψιλόγοι (plagiarii), τοῦτο εἶναι εὔκολον νὰ ἐννοηθῇ. Καὶ οὗτοι, καὶ οἱ ἄλλοι κλέπται ἀπ' ἐκεῖ μόνον λείπουσιν, ὅθεν δὲν ἐλπίζεται τί κλέψιμον. Ἀνάγκη λοιπὸν ἦτον νὰ διορισθῶσιν ἄνδρες ἐπίτηδες ἵνα ἐκκρίνωσι τὰ ἀγοραζόμενα βιβλία, καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ Χωρίζοντες.

Ἀνακεφαλαιοῦντες τώρα τὰ περὶ τῶν ὑστερωτέρων χρόνων προειρημένα εὑρίσκομεν α'. ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεία καὶ Γλῶσσα, διὰ τὴν ἀναπόφευκτον μεταβολὴν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἄρχιζεν οἴκοθεν νὰ ἀλλάσσῃ μορφήν· β'. μεταφυτευθεῖσα εἰς ξένον τόπον ἔπρεπε νὰ πάθῃ ἄλλην μεταβολὴν, ἡ ὁποία αὔξανε περισσότερον διὰ τῆς συχνῆς ἐπιμιξίας τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καὶ ὄχι ὀλιγώτερον ἐξ αἰτίας τῆς διοικήσεως· γ'. διὰ τὴν αὔξησιν τῆς ὕλης καὶ τῶν γραφόντων, ἡ πολυγραφία ἐπροχώρησε γιγαντιαίως, ὥστε οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος βιβλιογράφοι δὲν ἐξαρκοῦσαν εἰς ἀντιγραφὴν, καὶ τοῦτο μὲ βλάβην τῆς γλώσσης καὶ καλῆς συγγραφῆς· δ'. ἡ φιλοκέρδεια ἢ ἡ κακοδοξία, καταχρωμένη τὴν βασιλικὴν ἐλευθεριότητα ἐνόθευσε τὰ βιβλία. Ταῦτα πάντα λοιπὸν ἀκριβῶς ἐπιβεβαιοῦνται· καὶ διδασκόμενοι ἀπὸ τὴν καθημερινὴν πεῖραν, ὅτι εἰς τὰς τοιαύτας περιστάσεις ὁσοῖποτε τὸ πρᾶγμα προχωρεῖ ἀπὸ τὸ κακὸν εἰς τὸ χεῖρον, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἦτον ἀνάγκη, καὶ ἀνάγκη μεγάλη, νὰ γένῃ ἐκλογὴ καὶ ἐπίκρισις τῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων, διὰ νὰ μὴ μιχθῶσιν εἰς τὸ τέλος καλοὶ καὶ κακοὶ φύρδην καὶ μίγδην. Εὐτυχὲς λοιπὸν ὅτι ἔγινε τὸ τοιοῦτον εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, καὶ ὄχι εἰς ἄλλην. Ὁ καιρὸς ἐκεῖνος ἦτον καιρὸς, καθ' ὃν οὐδὲ τὸ ἀληθινὸν ὑψηλὸν τῶν ἐννοιῶν, καὶ ἀληθινὸν καλὸν τῆς φράσεως, νὰ φθάσωσιν ἠδύναντο, οὐδὲ πάλιν εἶχαν καταντήσει εἰς τὸ μετὰ ταῦτα ταπεινὸν καὶ κακόζηλον. Ὅσα ὁ Κικέρων λέγει (de Fin. V. 3.) περὶ τῶν τότε περιπατητικῶν καὶ τῶν ἐκ τῆς Ἀκαδημίας δηλοῦσιν, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἐύνιος, ὅτι „bonus gustus apud eos non prorsus interiit". Εἶχαν ὄσφρησιν, ἐὰν συγχωρῆς τὴν λέξιν, ἱκανὴν νὰ θηρεύῃ τὸ καλὸν εἰς τὰ τῶν ἄλλων, χωρὶς αὐτοὶ, καὶ θέλοντες καὶ προσπαθοῦντες, νὰ τὸ ἐπιτυγχάνωσιν εἰς τὰ ἐδικάτων, ἕως οὗ ἔμελλε κατὰ μικρὸν νὰ χάσωσι καὶ τὴν ὄσφρησιν, καὶ νὰ στερηθῶσι καθόλου τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ. Ἦτον λοιπὸν τότε ἡ ἀληθινὴ ἀκμὴ τοῦ καιροῦ, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ ἐκλέξωσι διὰ τοιοῦτον ἔργον.

Ἐὰν ἐγίνετο ἡ ἐκλογὴ εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους, ἤθελε γένει ἄδικος καὶ ἀτελής· ἐὰν ὑςερώτερα, ἔπρεπεν ἀναγκαίως, παρασυρόμενοι ἀπὸ τὸ ἐπικρατοῦν φρόνημα, καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ καιροῦ (l'esprit du siècle) νὰ λανθάνωσιν οἱ ἐκτιμηταί. Ἐὰν ἐγίνετο ἡ ἐπίκρισις εἰς τοὺς καθεξῆς χρόνους, τίς μᾶς ἐγγυᾶται; ὅτι οἱ ποιηταὶ τῶν βωμῶν καὶ πτερύγων, τῶν ἀναγραμματισμῶν „ἀπὸ μέλιτος" (Πτολεμαῖος) „ἴον ἥρας" (Ἀρσινόη) καὶ τῶν τοιούτων, δὲν ἤθελαν κατεχει τὴν κεφαλίδα τοῦ καταλόγου; Ἄνθρωποι ἀρεσκόμενοι εἰς τὴν λεκτολογίαν, πτοημένοι εἰς τὴν πολυμάθειαν, ἦτον δύσκολον νὰ μὴ προτιμήσωσιν ἄλλους ὁμοιόφρονάς των συγγραφεῖς ἀπὸ τοὺς ἁπλοϊκοὺς ἀρχαίους, οἵτινες οὔτε πολυμαθείας δόξαν ἔπνεαν, οὔτε ἀνεσκομβόνοντο, διὰ νὰ εἴπω οὕτως, νὰ πιέσωσι τὴν γραφίδα μὲ μόνον σκοπὸν νὰ ἀρέσωσιν εἰς τοὺς ἀναγνώςας. Ἐὰν ἐγίνετο εἰς τὴν ἑβδόμην ἀπὸ χριςοῦ ἑκατονταετηρίδα, τίς μᾶς βεβαιόνει ὅτι δὲν ἤθελε προτιμηθῇ Γεώργιος ὁ Πισίδης ἀπὸ τὸν Ἀθηναῖον Εὐριπίδην; (ὅρα Παρέργ. Ἑλλ. Βιβλ. Κορ. Τ. Β'. Προλεγ.) Ὁ Πισίδης ἦτον ςιχουργικώτατος, καὶ εὐφραδέςατος· μάλιςα διὰ τὴν μεγάλην του εὐφράδειαν εὐδοκίμησεν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Τσέτσης περὶ αὐτοῦ· ὁ δὲ Εὐριπίδης οὔτε εἰς τὴν ςιχουργίαν εἶχεν ἴσως τόσην εὐκολίαν, οὔτε πρὸς τὸν ὄχλον εὐδοκιμοῦσε, κατὰ τὴν ἰδίαν του μαρτυρίαν·

„Ἐγὼ δ' ἄκομψος εἰς ὄχλον δοῦναι λόγον" (Πλούτ. π. παίδ. Ἀγωγ.) Ἦτον λοιπὸν φυσικὸν νὰ προτιμηθῇ τοῦ δευτέρου ὁ πρῶτος· καὶ κύριος οἷδε τίς ἤθελε λάβει τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν ἐποποιΐαν ἀντὶ τοῦ Ὁμήρου, εἰς τὴν λυρικὴν ἀντὶ τοῦ Πινδάρου, εἰς τὴν δεινότητα τοῦ λόγου ἀντὶ τοῦ Δημοσθένους, καὶ ἁπλῶς εἰς πᾶν εἶδος ποιήσεως καὶ συγγραφῆς, ἐὰν ἐγίνετο ἡ ἐκλογὴ καθ' ὃν καιρὸν κατήντησεν ὁ Εὐριπίδης νὰ συναγωνίζεται μὲ τὸν Πισίδην Γεώργιον.

Ἀλλ' ἐὰν οὐδὲ οἱ ἀρχαιότεροι, οὐδὲ οἱ ὑςερώτεροι χρόνοι φαίνωνται ἐπιτήδειοι, ποῖος καιρὸς προσδιορίζεται ἀκριβῶς πρὸς τοιοῦτον ἔργον ἁρμόδιος; Μ' ὅλον ὅτι εἰς παρόμοια πράγματα τόσον ἀκριβῆ ὅρια εἶναι δύσκολον νὰ προσδιορισθῶσι, μ' ὅλον τοῦτο ἴσως δὲν εὑρεθῇ πολὺ λανθασμένη ἡ ἀκόλουθος κρίσις. Ἡ Ἀλεξανδρινὴ Σχολή, χωρὶς νὰ διαςαλθῇ Ἰατρική, Φλοσοφική καὶ Γραμματική Σχολὴ κατὰ μέρος, συ-

ςαθεῖσα τὴν τρίτην πρὸ χριςοῦ ἑκατονταετηρίδα, ποτὲ μὲν εἰς ἀκμὴν (ὡς εἰς τὴν β'. σπ. Χριςοῦ, ὅτε ἦτον τὸ κοινὸν καταφύγιον ὅλων τῶν τότε σοφῶν), ποτὲ δὲ εἰς ἔκπτωσιν, καὶ ἐνίοτε εἰς παντελῆ παῦσιν· πίπτουσα λοιπὸν καὶ ἀνεγειρομένη πάντοτε· ἀντιτείνασα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ὑπ' Ἀράβων ἅλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τὸν περίφημον Ἀμροῦ (ο), μόλις ἀφανίσθη μαζὶ μὲ τὴν πόλιν ἀπὸ πορθητὰς Τούρκους τὴν θ'. ἀπὸ χριςοῦ ἑκατονταετηρίδα· διήρκεσεν ἄρα ὑπὲρ τὰς δέκα ὅλας ἑκατονταετηρίδας. Ἐὰν λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰς ἀφαιρέσῃς ὅλας τὰς μετὰ χριςὸν, ὡς ἀνεπιτηδείας πρὸς τοῦτο· διότι τότε μιχθεὶς ὁ Νεοπλατωνισμὸς μὲ τὸν Χριςιανισμὸν, ἦτον ἀδύνατον νὰ φυλάξῃ καθαρότητα Ἑλληνισμοῦ· μένουσιν αἱ πρὸ χριςοῦ δύο καὶ ἡμίσεια. Εἰς αὐτὴν τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, ἀφοῦ ἄρχισε νὰ ἀκμάζῃ ἡ Σχολὴ τῶν Γραμματικῶν, πρᾶγμα ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον, ὅσον ἀρχότερα ἐγίνετο ἡ ἐκλογή, τόσον καλλιώτερα ἤθελεν εἶσθαι· μὲ ἄλλους λόγους ἡ περίοδος τοῦ χρόνου, καθ' ἣν ἡ ἐκλογὴ τῶν συγγραφέων ἔγινεν, αὐτὴ φαίνεται ἁρμοδιωτάτη. Μ' ὅλον τοῦτο δὲν πρέπει πάλιν κανεὶς μὲ μαθηματικὴν ἀκρίβειαν, ἀδύνατον εἰς τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος πράγματα, νὰ ὑπολάβῃ, ὅτι μόνον μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ἀριςοφάνους καὶ Ἀριςάρχου ἔλαμψε τὸ φῶς, καὶ πάλιν μετὰ θάνατον αὐτῶν ἐχάνετο ἡ ὀρθοκρισία παντελῶς ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν Κόσμον. Τὸ τοιοῦτον οὔτε τὸ διϊσχυρίζεται κανείς, οὔτε σύμφωνον μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον εὑρίσκεται.

(Ἀκολουθεῖ.)

ΑΝΑΜΙΚΤΑ.

Ὁ σοφὸς καὶ φιλόπονος κύριος Ἄγγελος Μαΐος, τοῦ ὁποίου πολλάκις ἀνεφέραμεν εἰς τὸν Α. Ἑρμῆν διαφόρους ἀξιολόγους καὶ περιέργους ἀνακαλύψεις εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν Φιλολογίαν, θέλει ἐκδώσει μετ' ὀλίγον τινὰ τῶν Σιβυλλείων βιβλίων (*), τὰ ὁποῖα ἕως τώρα ἐνομίζοντο χαμένα (ὀκτὼ τούτων εἶναι γνωςὰ πρὸ πολλοῦ). Τὸ ἀντικείμενον τῶν χρησμῶν τούτων εἶναι ἱςορικόν. Ἓν ἀπὸ αὐτὰ τὰ βιβλία περιέχει τὴν ἀρχαιοτάτην ἱςορίαν μέχρις Αὐγούςου τοῦ Καίσαρος· ἄλλο, τὴν μέχρι Σεβήρου τοῦ ἑβδόμου,

(*) Ἴδε Α. Ἑ. ἔτ. 1818. Σελ. 50—53.

καὶ ἄλλο, τὴν μέχρις Θυαλεριανοῦ. Τὸ κείμενον εἶναι Ἑλληνικὸν, ἀλλ' ὁ ἐκδότης θέλει προσθέσει καὶ μετάφρασιν μετὰ σημειώσεων. (Allgem. Zeitung.)

Ποιητὴς τῶν ἀκολούθων τριῶν ἐπιγραμμάτων, ἀπὸ φίλον ὁμογενῆ πρὸς ἡμᾶς πεμπομένων διὰ νὰ καταχωρισθῶσιν εἰς τὸν Λ. Ἑρμῆν, εἶναι ὁ ἐν τῷ Ἀρχιερατικῷ τῶν Πισῶν Ἐφηβείῳ σοφὸς Διδάσκαλος τῆς Ῥητορικῆς, καὶ Ἑλληνικῆς γλώσσης, κύριος Ἰωσὴφ Καρδέλλιος.

Εἰς τὸν Ἱεροκήρυκα.

Ἐπίγραμμα.

Ὡς ὑψιβρεμέτης ποταμὸς κατ' ὄρεσφιν αἴσσων,
Ὃν γ' ὑπὲρ ὀχθάων ὕδατα πολλὰ τρέφει,
Κύματι δεινὰ ῥέει πολυήχεϊ, τήν τε ἄρουραν
Δένδρατε, καὶ πέρθει πάντα παρερχόμενος·
Ὡς ἄρα σεῖο πέριξ ἔπε' ἀλκήεντα χέοντος
Οὐδεμία κρατέει ἀντίπαλος δύναμις.
Πανδαμάτωρ γὰρ θυμὸν ἔνι σήθεσσιν ὀρίνεις,
Καὶ μερόπων νικᾷς ὀλλυμένων πραπίδας.
Οὔποτε δὴ Ῥώμη τοιοῦτ' ἴδεν, οὔποτ' Ἀθῆναι,
Εἰ καὶ τοὺς ἄνδρας 'ρ' ἔσχον εὐφραδέας.
Οἱ τὰ μὲν ἀνθρώπων ἀγορήσαντ', ἠδὲ καὶ εἶπον,
Σοὶς δὲ νύ θεσπέσιος χεῖλεσ' ἕνεςι λόγος.

Εἰς Στέφανον Τοφανέλλιον ἄριςον ζωγράφον Λευκαῖον.

Ἐπίγραμμα.

Πικρῶν, Λεῦκα, γόων μὴ πάυεο, μηδὲ παρειῶν
Φείδεο, μηδ' ἀπαλῆς δακρυχέουσα κόμης.
Δαμπρὸν γὰρ θάνατος Τοφανέλλιον ἀμφεκάλυψε,
Καὶ φίλα νῦν ψυχρός 'ρ' ὀςέα τύμβος ἔχει.
Τοῦ μέντοι φύσιν οὔτις ἔην μιμεῖσθαι ἀμείνων,
Ἠδὲ σοφῇ διδόναι πνεῦμα πίναξι χερί.
Ἀλλά μιν ὀλλύμενον πάντ' οὐχ ἕλε Μοῖρα μέλαινα,
Ἔργα γάρ, ὡς ψυχή, ἔσσεται ἀθάνατα.

Ἐλεγεῖα.

Ἀγλαὰ βάλλε πέριξ Ἑλικώνιδος ἄνθεα χερσὶ,
Μοῦσα, λιγύφθογγον λάμβανε καὶ κιθάραν.

Θελξινόοις ἱερὸν δ' Ἀγορητὴν μέλπ' ἐπέεσσιν,
Οὗ πάτρις γλυκεροὺς θαύμασε γαῖα λόγους.
Ὃς μὲν εὐφρονέων κραδίην ἐν σήθεσιν αὐδῇ
Θεσπεσίῃ μερόπων κάμψεν ἐπιχθονίων.
Μαρνάμενος δ' ἀρετῆς τε βίης τ', ἐδάμασσε πονηρούς,
Ἀντιμάχωντε κακὴν ὕβριν ἀπεσκέδασεν.
Οὐ τόσσον μήν ἐςι κράτος φοβεροῖο κεραυνοῦ,
Οὐδὲ βέλους τόξου αἶψ' ἀποβαλλομένου.
Ὅσσον ἀπὸ ςομάτων οὗ ἐρχομένοιο λόγοιο,
Πείροντος πικρῶς τῶν ἀδίκων πραπίδας.
Ἀλλ' ὅτε ἀθανάτων οὐλύμπια δώματ' ἐχόντων
Ὄλβον ἀπαγγέλλει, κἀςερόεν μέλαθρον·
Πατρὸς τ' ὑψιθρόνου δόξαν μεγάλην, βασιλῆος
Ἰφθίμου ἐτέων τῶν ἀκαμαντοπόδων·
Καὶ χαρίτων οὖρον μαλακῶς ἐσθλοῖσι πνέοντα,
Ἠδ' ἀγατῶν οὖσαν ταῖς φρεσὶν ἡσυχίαν.
Ἦ τότε εἰαρινὴ δρόσος αὐτοῦ φαίνεται αὐδὴ,
Εὐφραίνουσα πόας, καὶ ῥόδα, καί γε κρίνα.
Χεῖρέ νυ Ῥήτωρ ἡδυεπὴς, κήρυξ τε Θεοῖο,
Χαῖρε μέγας κόσμος πατρίδος, ἠδὲ κλέος.
Δῶράτε Μουσάων δέξας νῦν χρυσεοτόξων,
Εἰς σέ γε βαλλουσῶν κῆλα φαεινότατα.

Εἴδησις.

Ἐξ Ὀδησσοῦ 1819. Νοεμβρίου 15.

Ἡ ἐν Λονδίνῳ ἱερογραφικὴ ἑταιρία ἐξέδωκε συλλογὴν ἐκ τῆς Θείας Γραφῆς, ἐπιγραφὴν ἔχουσαν „Μαθήματα ἐκ „τῆς Θείας Γραφῆς, Παλαιᾶς τε καὶ Νέας“· καὶ διηρημένην εἰς μέρη τρία, εἰς Ἱςορικὸν, εἰς Δογματικὸν, καὶ εἰς Ἠθικόν. Καὶ ἀπὸ μὲν τὸ ἱςορικὸν μανθάνομεν τὴν ζωὴν τῶν Πρωτοπατόρων, Πατριαρχῶν, καὶ Ἀποςόλων, καὶ ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς θαυμάσια δι' αὐτῶν, ἔτι δὲ καὶ τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος τὴν πρόοδον. Ἀπὸ δὲ τὸ Δογματικὸν, τὰς διὰ τῶν Προφητῶν, καὶ Ἀποςόλων ἀποδείξεις περὶ τῆς Ὁμοουσίου καὶ Ζωαρχικῆς Τριάδος· καὶ τὴν σειρὰν τῶν προφητειῶν περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίου, Κυρίου δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριςοῦ. Λ. Ἀρ. 2. *)

πὸ δὲ τὸ Ἠθικὸν, τὰς ἐντολὰς, καὶ τὰς πράξεις, τὰς ὁποίας χρεωσεῖ νὰ φυλάττῃ, καὶ νὰ ἐργάζεται ὁ ἀληθινὸς Χρισιανός. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἔδωκε νύξιν εἰς πολλὰ ἔθνη νὰ κάμωσι τὴν αὐτὴν συλλογὴν εἰς τὴν γλῶσσάν των, ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὸν Πίνακα· καὶ εἰς πολλὰς ἐπαρχίας ἐδιωρίσθη, κατὰ προσταγὴν τῶν κρατούντων, νὰ ἦναι εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα παιδαγωγία, καὶ διδασκαλία τῶν νέων. Ὡς ὠφέλιμος λοιπὸν, μᾶλλον δὲ ἀναγκαία εἰς τὸ ἡμέτερον γένος, καὶ διὰ τοὺς μανθάνοντας τὰ ἱερὰ γράμματα, καὶ διὰ πάντα Χρισιανὸν ἁπλῶς, ἔγινεν ἡ αὐτὴ συλλογὴ καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν ὁμιλουμένην γλῶσσαν, διὰ νὰ ἦναι καταληπτὸν τὸ βιβλίον μάλιςα εἰς παῖδας, καὶ εἰς ἰδιώτας ἄνδρας· καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας πέμπεται εἰς τὸν τύπον.

Ε ἴ δ η σ ι ς (ςαλεῖσα.)

Ἐν Κωνςαντινουπόλει παρὰ τῷ Εὐγενεςάτῳ Κυρίῳ Δημητρίῳ Ἰωάν. Νικίδῃ Φιλιππουπολίτῃ εὑρίσκονται περίπου ἑβδομήντα ἑπτὰ σώματα Ἀντιπανακείας, ἑκατὸν ἑβδομήντα ἑπτὰ περὶ τῆς τῶν Ἑλληνικῶν ςοιχείων Ἐκφωνήσεως, καὶ ἑκατὸν ἑβδομήντα ἑπτὰ Ἀνθρωπολογίας, συγγράμματα καὶ μεταφράσεις τοῦ Ἰατροῦ Ἀναςασίου Γεωργιάδου Φιλιππουπολίτου. Ὁ αὐτὸς θέλων διανεῖμαι ὅλα αὐτὰ δωρεὰν εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος Ἑλληνικὰ σχολεῖα, εἰδοποιεῖ διὰ τοῦ παρόντος τοὺς ἐφόρους καὶ ἐπιτρόπους αὐτῶν, ἵνα πέμψαντες εἰς Κωνςαντινούπολιν πρὸς τὸν εἰρημένου Κύριον Δ. Ἰ. Νικίδην ἐνυπόγραφα ἀποδεικτικὰ, περιλάβωσι τὰ διδόμενα βιβλία. Ἡ θέλησις τοῦ Ἰατροῦ Ἀναςασίου εἶναι τοῦ νὰ δοθῶσιν εἰς μὲν τὰ τῶν μεγαλητέρων πόλεων σχολεῖα ἀνὰ τρεῖς Ἀντιπανάκειαι, καὶ ἀνὰ ἓξ Προφορικὰ καὶ Ἀνθρωπολογίαι, εἰς δὲ τὰ τῶν μικροτέρων ἀνὰ δύο Ἀντιπανάκειαι, καὶ ἀνὰ τέσσαρα ἐκ τῶν λοιπῶν, καὶ μετὰ τὸ ἐναποτεθῆναι εἰς τὴν τῶν σχολείων βιβλιοθήκην ἀνὰ ἓν σῶμα ἐξ ἑκάςου, τὰ λοιπὰ νὰ διανεμηθῶσιν εἰς πτωχοὺς μαθητάς.

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α Ν Ε Ο Φ Α Ν Η Σ.

Σύνοψις Ἐπιςημῶν διὰ τοὺς πρωτοπείρους, περιέχουσα Ἀριθμητικὴν, Γεωμετρίαν, νέαν Γεωγραφίαν, Ἀςρονομίαν, Λογικὴν, καὶ Ἠθικὴν, συλλεχθεῖσα μὲν εἰς χρῆσιν τοῦ φιλολογικοῦ τῆς Σμύρνης Γυμνασίου ὑπὸ Κ. Μ. Κούμα,

ἐκδοθεῖσα δὲ διὰ φιλοτίμου δαπάνης Ἀλεξάνδρου Μαύρου ἐν Βιέννῃ τῇ Αὐςριακῇ, ἐκ τῆς τυπογραφίας Ἰωάννου Σνειρέρου. 1819. σελ. ις'. 348 μὲ δύο πίνακας σχημάτων.

Ὅςις παρατηρήσῃ τὴν εἰς τὰ γυμνάσια τῶν Εὐρωπαίων, καὶ μάλιςα τῶν Γερμανῶν διδασκαλικὴν μέθοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ τὰς γλώσσας διδασκόμενοι νέοι διδάσκονται ἐν ταυτῷ τὰς ἀρχὰς τῶν ςοιχειωδεςέρων καὶ βιωφελεςέρων ἐπιςημῶν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ μὴ ἐπαινέσῃ τὸ ὄφελος τῆς μεθόδου ταύτης, ἐπειδὴ μὲ τὸν τρόπον τοῦτον οἱ μὲν ἔχοντες σκοπὸν νὰ καταγίνουν εἰς τὰς ἐπιςήμας, καὶ τὰς γλώσσας μανθάνουσι βασιμώτερα, καὶ πρὸς τὸν σκοπόν των προδιαθέτονται κατ' ὀλίγον, καὶ τὸν ἐπιτυγχάνουσιν εὐςοχώτερα· οἱ δὲ τοῦ κοινωνικοῦ βίου, μάλιςα οἱ ἐνδεεῖς καὶ ἄποροι ςολίζουσιν εἰς ὀλίγον καιρὸν τὸ λογικόν των, καὶ ζῶσιν εὐδαιμονέςερα.

Τοιοῦτον σκοπὸν ἔχει καὶ ἡ σύνοψις τῶν ἐπιςημῶν, βιβλίον μικρὸν μὲν, πλὴν τωόντι πολύτιμον, καθότι κοινωφελὲς, τόσον διὰ τὴν συντομίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἐκθέτονται αἱ εἰς αὐτὸ περιεχόμεναι ἐπιςῆμαι, ὅσον καὶ διὰ τὴν σαφήνειαν, διὰ τὴν ὁποίαν γίνεται προσφορώτατον εἰς τοὺς πρωτοπείρους νέους. Ἀλλὰ καὶ πᾶς τις ἀνήκοος ἐπιςημῶν, ςολισμένος ὁπωσοῦν μὲ πνεῦμα, καὶ εἰδήμων ὢν τῆς γραμματικῆς, τὸ λέγω θαρραλέως, καταλαμβάνει καὶ αὐτὴν τὴν γεωμετρίαν, ἐὰν τὴν ἀναγινώσκῃ μετὰ τῆς πρεπούσης προσοχῆς. Ἐὰν ὁ ἐκδότης τὸ προσδιορίζει εἰς χρῆσιν τοῦ γυμνασίου τῆς Σμύρνης ἐκ μετριοφροσύνης, ἐγὼ ὅμως καὶ πᾶς νουνεχὴς ὁμιλῶν ἀπαθῶς, τὸ κρίνω χρήσιμον εἰς ὅλους τοὺς φιλομαθεῖς ὁμογενεῖς μας, ὅσοι ἔχουν πόθον νὰ ςολίσωσι τὸν νοῦν των, καὶ ἐμποδίζονται ἀπὸ ἔνδειαν ἢ ἀπὸ ἄλλας περιςάσεις νὰ ἀφιερωθῶσιν εἰς μελέτην μὲ ἔκτασιν γεγραμμένων ἐπιςημῶν. Τοῦ καλοῦ τούτου συναίτιος μὲ τὸν κύριον Κούμαν εἶναι ὁ ἀξιέπαινος κύριος Ἀλέξανδρος Μαῦρος, ὅςις συνέδραμεν εἰς ἔκδοσιν τῆς βίβλου, καὶ δικαίως ἀπολαύει τὸν ἔπαινον τοῦ ἐκδότου διὰ τῆς εἰς τὸ ὄνομά του ἀφιερωσεως τοῦ κοινωφελεςάτου τούτου χρήματος.

Ἀλλ' ἐγὼ ἐπαινῶν τὴν φιλογένειαν καὶ τὸν ζῆλον τοῦ κυρίου Μαύρου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἐτιμήθη πολλάκις ἀπὸ τὸν Λ. Ἑρμῆν διὰ πολλὰ τίμια ἔργα του, δὲν δύναμαι νὰ μὴ θαυμάσω τὴν εἰςτὲς κόπους ὑπομονὴν τοῦ κυρίου Κούμα, ὅςις δὲν παύει πρὸ πολλοῦ νὰ μεταδίδῃ τὰ καλὰ τῆς παιδείας εἰς

τοὺς ὁμογενεῖς, διότι ἔχομεν ἀπὸ τὰς χεῖρας του ἐκδεδομένα τὰ ἑφεξῆς· α' Ἀναλυτικὴν πραγματείαν τῶν Βωνικῶν τομῶν τοῦ Καΐλλου ἐξελληνισθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ 1803. β' Σειρὰν τῶν Μαθηματικῶν καὶ Φυσικῶν πραγματειῶν συλλεχθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ εἰς Ἀττικὴν γλῶσσαν ἐκτεθεῖσαν εἰς ὀκτὼ τόμους, 1807· γ'. Ἐπιτομὴν χημείας τοῦ Ἀδήνου εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν εἰς δύο τόμους, 1808· δ'. Σύνοψιν τῆς φυσικῆς διὰ τοὺς πρωτοπείρους, 1812· ε'. Βειλάνδου Ἀγάθωνα μεταφρασθέντα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ, 1814· ς'. Σύνταγμα φιλοσοφίας εἰς τέσσαρας τόμους, πρῶτον καὶ δεύτερον 1818, τρίτον 1819, τέταρτον 1820· ζ'. Μετάφρασιν τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας τοῦ Τενεμάνου 1818· η'. Σύνοψιν ἱστορικῆς χρονολογίας 1818· θ'. Παλαιὰν Γεωγραφίαν μετὰ τριῶν Γεωγραφικῶν πινάκων τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἑλλάδος, καὶ τῆς ἰδίας Ἀσίας, 1819· ι'. Σύνοψιν ἐπιστημῶν, τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσα πρὸ ὀλίγου μὲ εὐχαριστησίν μου, καὶ ἔγραψα ἐνταῦθα εἰλικρινῶς τὴν γνώμην μου. Τὴν ἀξιόλογον ταύτην φιλοπονίαν τοῦ ἀνδρὸς θέλοντες νὰ τιμήσωσι δημοσίως οἱ σοφοὶ τῆς Λειψιακῆς Ἀκαδημίας τοῦ ἔστειλαν τὸ δίπλωμα, περὶ οὗ μᾶς ἀνέφερε πρὸ μικροῦ ὁ Λ. Ἑρμῆς (Ἀρθ. 1. σελ. 27 καὶ 28), προσθέτοντες εἰς τὰς ἄλλας τιμητικὰς ἐνδείξεις τὸ, de populo suo literarum studiis excellendo meritissimus, ἤγουν τιμῆς ἁπάσης ἄξιος, διότι κοσμεῖ τὸ ἔθνος του μὲ τὴν παιδείαν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν παρεκβατικώτερον· εὔχομαι δὲ νὰ ἴδω εἰς τὸ γένος μου καὶ ἄλλα ἔργα τῶν χειρῶν τοῦ κυρίου Κούμα, καὶ πολλοὺς νὰ μιμηθῶσι τὴν φιλοπονίαν του ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος!

Διονύσιος Ζαγορίτης.

Σφάλματος διόρθωσις. Σελ. 927 τοῦ παρελθόντος δεκεμβρίου.

Οἱ μαγνητιζόμενοι, ὅσοι φθάνουσιν εἰς τοὺς ἀνωτέρους βαθμοὺς τῆς ὑπνοβασίας, ἐν ᾧ μαγνητίζονται βλέπουσιν ὡς λευκὸν φῶς, τὸ ὁποῖον κινεῖται πρὸς αὐτοὺς παρὰ τοῦ μαγνητιστοῦ. Ἐγὼ ἐν ᾧ ἀντέγραφον τὸ κείμενον τοῦ Sprengel εἰς περισπασμοὺς ὤν, ἐξέλαβον τὸ color blandus ἀντὶ τοῦ color albus, ὅθεν ἐνόμισα ὅτι πρέπει νὰ διορθωθῇ οὕτως· ἀλλ' εἰς ἄλλην ἐπιθεωρίαν εἶδον τὸ ἐκ συναρπαγῆς σφάλμα, ὅθεν εἰδοποιῶ ὅτι τὸ κείμενον τοῦ συγγραφέως εἶναι ὀρθὸν, καὶ ἂς μένῃ οὕτω.

Ὁ ἐκδότης τῆς περὶ τοῦ Μαγνητισμοῦ διατριβῆς.

ΕΡΜΗΣ ὁ ΛΟΓΙΟΣ.

Τῦ α'. 3 Φεβρουαρίου.

1820

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

(Ἀκολουθία τῶν ἐν τῷ 24. Ἀρ. τοῦ Λ. Ἑρμοῦ, ἔτους 1819, καὶ 2. Ἀρ. τοῦ ἐνεςῶτος ἔτους.)

Γ'. Ἀλλ' ἦσαν αὐτοὶ, Γραμματικοὶ ὄντες, οἱ προσήκοντες κριταὶ Πινδάρου, Αἰσχύλου, Πλάτωνος, Ἀριςοτέλους κ. τ. λ.;

Περὶ μὲν ποιητῶν εἶναι παραπολὺ γνωςὸν, ὅτι ἡ αὐτῶν ἑρμηνεία, ἀχώριςος ἀπὸ τὴν τῶν συγγραφέων, ἤτον ἔργον ἰδιαίτατον τῶν Γραμματικῶν· Καὶ ὅτι ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἀπαράλλακτα παρέλαβαν τὸ πρᾶγμα οἱ μαθηταί των Ῥωμαῖοι, εἶναι καὶ αὐτὸ ἐπίσης γνωςότατον. Διὰ νὰ ἀφήσωμεν τὸν Ῥητοροδιδάσκαλον Κυντιλιανὸν, καὶ πολλοὺς ἄλλους, ἀρκετὸν εἶναι νὰ ἀναφέρωμεν μόνον τὸν Γραμματικὸν Διομήδη. Ὁ ὄχι πολὺ καλὰ γνωςὸς οὗτος ἄνθρωπος, ζήσας ὅμως, κατὰ τὸ πιθανὸν, εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς πέμπτης ἀπὸ χριςοῦ ἑκατονταετηρίδος, εἰς τὸ τρίτον βιβλίον τῆς Γραμματικῆς του, χωριςὸν κεφάλαιον ἔχει. „De poematis characteribus quatuor, ac generibus ejusdem. κ. τ. λ.". Ἀνωτέρω μάλιςα ἴδαμεν ὅτι καὶ ἀμφιβολία ἐκινήθη, ἐὰν εἰς τὸν κατάλογον τῶν δύο Γραμματικῶν, ἦσαν καὶ συγγραφεῖς, ἢ μόνον ποιηταί· ὅθεν περὶ τούτου οὐδεὶς λόγος· ἂς ἐξετάσωμεν τὸ περὶ φιλοσόφων.

Καὶ τῶν ὑπολοίπων συγγραφέων αἱ μαρτυρίαι, καὶ τὰ σωζόμενα ὀλίγα τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν λείψανα, τρανῶς ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ σπουδὴ τῶν τότε Γραμματικῶν, πολὺ διάφορος ἀπὸ τὴν τῶν σημερινῶν, ἀναλογοῦσε μὲ τὴν τῶν Εὐρωπαίων Φιλολογίαν, ἐπιςημονικῶς θεωρουμένην, τῆς ὁποίας πατέρες ὁμολογοῦνται ἐκεῖνοι. Ὄντες λοιπὸν οἱ τότε Γραμματικοὶ, ὡς οἱ σημερινοὶ Φιλολόγοι, ἐὰν ὄχὶ περισσότερον, ἴσον τοὐλάχιςον ἐκεῖνοι μὲ τούτους εἶχαν δικαίωμα ἵνα ἐξετάζωσιν ἐκ τοῦ μέρους τῶν τοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, ἔςωσαν οὗτοι καὶ φιλόσοφοι. Τὰ δὲ περίεργα ζητήματα, αἱ εὐφυεῖς περὶ γλώσσης λεπτολογίαι, ἡ φιλοσοφικὴ πε-

ρὶ πολλῶν ἔρευνα, τὰ ὁποῖα ὅλα φαίνονται εἰς τοὺς πολυμαθεῖς Γραμματικοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας, φέρουσι τὸ προκείμενον θέμα εἰς τοιαύτην μορφὴν, ὥςε τὸ νὰ ζητῇ κανεὶς τὴν τοιαύτην ἐπίκρισιν τῶν φιλοσόφων συγγραφέων ἀπὸ ἄλλους, καὶ ὄχι ἀπὸ Γραμματικοὺς, τῶν ὁποίων κυρίως ἔργον ἦτον ἡ ἀκριβὴς ἐξέτασις τῶν τοιούτων, εἶναι τὸ αὐτὸ, ὡς ἐὰν ἐζήτει κανεὶς εἰκόνος ἐκτίμησιν ἀπὸ ἄνδρας ἄλλο ἔργον ἔχοντας διάφορον ἢ τὴν γραφικὴν τέχνην.

Ἔπειτα, καθὼς πάντα τὰ πράγματα εἶναι δυνατὸν πολλαχῶς νὰ ἐξετασθῶσιν, οὕτως καὶ τῶν φιλοσόφων τὰ συγγράμματα, ἐκτὸς τῆς ἐρεύνης τῶν ἐν αὐτοῖς φιλοσοφικῶν συγγραμμάτων, ἐπιδέχονται καὶ ἐξέτασιν ἄλλην, ὡς τὰ τῶν ποιητῶν καὶ ῥητόρων, τῆς ἐκθέσεως τῶν ἐννοιῶν, τὸ ὁποῖον ἦτον σκοπούμενον τῶν Γραμματικῶν. Ἐὰν ἔθαλλαν σκοπὸν οἱ Γραμματικοὶ π. χ. νὰ ἑρμηνεύσωσι τὰ τοῦ Τιμαίου ἐκεῖνα „ὧδε οὖν περὶ τε εἰκόνος καὶ τοῦ παραδείγματος διορισέον“· καὶ „ὅ,τι γὰρ πρὸς γένεσιν οὐσία, τοῦτο πρὸς πίστιν ἀλήθεια κ. τ. λ.“, μὲ ὅλον ὅτι δὲν ἦσαν ἄγευστοι τῆς φιλοσοφίας, ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦτον αὐτὸ τὸ κύριον ἔργον των, εὐκόλως ἡ ἑρμηνεία των καὶ ὑποπτος καὶ ἐσφαλμένη εἰμπορεῦσε νὰ ἦτον· καὶ ἐπιστημονικὰ πράγματα εἶναι εἰς ἃ καὶ ὁ Στράβων, καὶ εἴτις ἄλλος, κατηγορεῖ τοὺς Γραμματικοὺς, ὅτι δὲν ἐνόησαν τὸν Ὅμηρον „τοὺς δὲ Γραμματικοὺς μηδὲ λέγοντος ἐκείνου „αἰσθάνεσθαι, ἀπὸ Ἀριστάρχου καὶ Κράτητος τῶν κορυφαίων „ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ταύτῃ“. (Στράβ. Α. σελ. 45. ἔκδ. Φαλκονήρου.) Ἔχοντες ὅμως σκοπὸν, ὡς εἰς τὸ προηγούμενον ζήτημα ἐσημειώθη, νὰ ἐξετάσωσι, τίποτε ἦτον καλῶς ἐκφρασμένον, καὶ τίποτε ὄχι, οὕτως φαίνεται ὅτι ἠδύναντο καὶ Ἀριστοτέλη καὶ Πλάτωνα, καὶ αὐτὸν τὸν Σωκράτη, ἐὰν ἦτον συγγραφεῦς, νὰ κρίνωσι, διότι αὐτὸ ἦτον τὸ ἔργον των:

Ἀντὶ πολλῶν μαρτυριῶν, τὰς ὁποίας εἰμπορεῖ νὰ ἐπισωρεύσῃ κανεὶς ἀκαίρως εἰς ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων, ἀρκετὸν εἶναι νὰ φέρωμεν δύο μόνον Σέξτου τοῦ Ἐμπειρικοῦ τὰς ἑξῆς, ἔνθα διορίζεται τῆς Γραμματικῆς, καὶ τοῦ Γραμματικοῦ τὸ ἔργον. “ . . . ἀπαρκέσει λέγειν ὡς ἄρα τῆς Γραμματικῆς τὸ μέν ἐςιν ἱςορικὸν, τὸ δὲ τεχνικὸν, τὸ δὲ ἰδιαίτατον· ὧν τεχνικὸν μέν ἐςιν, ἐν ᾧ περὶ τῶν ςοιχείων καὶ τῶν τοῦ λόγου μερῶν, ὀρθογραφίας τε καὶ Ἑλληνισμοῦ, καὶ τῶν ἀκολούθων διατάττονται. Ἱςορικὸν δὲ ὅπου περὶ προσώπων, οἱονεὶ θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων καὶ ἡρωϊκῶν διδάσκουσιν, ἢ περὶ τόπων διηγοῦνται, καθάπερ ὁρῶν, ἢ ποταμῶν, ἢ περὶ πλασμάτων καὶ μύθων παραδιδόασιν ἢ εἴ τι τῆς αὐτῆς ἰδέας ἐςίν. Ἰδιαίτατον δὲ κατὰ τοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς ἐπισκοποῦσι, καθὸ (ἴσ. καθ' ὅ) τὰ ἀσαφῶς λεγόμενα ἐξηγοῦνται, τά τε ὑγιῆ, καὶ τὰ μὴ τοιαῦτα κρίνουσι, τά τε γνήσια ἀπὸ τῶν νόθων διορίζουσι. „(Σέξτ. Ἐμπ. πρὸς Γραμμ. κεφ. 4.) Καὶ πάλιν.“ Τά τε παρὰ τοῖς ποιηταῖς (καὶ συγγραφεῦσιν) ὁ Γραμματικὸς ἑρμηνεύειν φαίνεται, καθάπερ Ὁμήρῳ τε καὶ Ἡσιόδῳ, Πινδάρῳ τε καὶ Εὐριπίδῃ, καὶ Μενάνδρῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις· τά τε παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν, οἷον Ἡροδότῳ καὶ Θουκυδίδῃ καὶ Πλάτωνι ὠφέλιμον ἔργον μετέρχεται· παρὸ καὶ οἱ χαρίεντες ἐξ αὐτῶν, περὶ πολλῶν ἐπραγματεύσαντο ξυγγραφέων, τοῦτο μὲν ἱςορικῶν, τοῦτο δὲ ῥητορικῶν, καὶ ἤδη φιλοσόφων, ζητοῦντες τίνα τε δεόντως καὶ ἀκολούθως ταῖς διαλέκτοις εἴρηται, καὶ τίνα παρέφθαρται, τί τε σημαίνει παρὰ μὲν Θουκυδίδῃ, λόγου χάριν, τὸ, ζάγλον, καὶ, τυρνεύοντες· παρὰ δὲ Δημοσθένει τὸ, ἑδόα ὥςπερ ἐξ ἁμάξης· ἢ πῶς ἀναγνωςέον παρὰ Πλάτωνι τὴν, ἦδ' ὅς· Πότερον ψιλῶς ἐνφέρεται τὴν πρώτην συλλαβὴν, ἢ δασέως· ἢ τὴν μὲν πρώτην ψιλῶς, τὴν δὲ δευτέραν δασέως, ἢ ἀμφοτέρας ψιλῶς, ἢ ἐναλλάξ. „(Σέξτ. Ἐμπ. πρὸς Γραμμ. Γ. ἐν ἀρχῇ.)

Παραδείγματα ὅτι Γραμματικοὶ ἠσχολοῦντο εἰς συγγράμματα φιλοσόφων, διὰ νὰ μὴ ζητῶμεν ξένα, ἔχομεν εἰς αὐτὸν τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος Ἀριςοφάνη, ὅς τις, κατὰ τὴν μαρτυρίαν Διογένους τοῦ Λαερτίου, ἦτον ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὁπόσοι ἐδιαιροῦσαν εἰς τριλογίας τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος. „Ἔνιοι δὲ, ὧν ἐςι καὶ Ἀριςοφάνης ὁ Γραμματικὸς, εἰς τριλογίας ἕλκουσι τοὺς διαλόγους“. Διογ. Λαερ. Βιβλ. Γ. βι'. Ὁ αὐτὸς Ἀριςοφάνης κατεδίκαζεν, ὡς ἴδομεν ἀνωτέρω, (ζήτ. β'.) τὸ ἔθος τοῦ φιλοσόφου Ἐπικούρου, γινόμενος διὰ τοῦτο ὀχληρὸς εἰς τοὺς ὀπαδούς του. Καὶ ὁ Ἀριςοφάνης δὲ, καὶ εἴ τις ἄλλος, ἔπραττε τὸ ἔργον τοῦ, ἐξετάζων τὸ λεκτικὸν τοῦ Ἐπικούρου, ὡς ὁ αὐτὸς Ἐπίκουρος ἔπραττε τὰ καθ' ἑαυτὸν, ἀναδιφῶν τὰ ἄτομά του, καὶ ἄλλος ἄλλο φιλοσοφικὸν σύςημα, μένων ἕκαςος εἰς τὴν σφαῖράν του.

Δ'. Ἀλλ' ἐὰν οἱ Γραμματικοὶ καθόλου ἦσαν πρὸς τοῦτο ἐπιτήδειοι, ἦσαν ἄραγε ὁ Ἀριςοφάνης καὶ Ἀρίςαρχος οἱ ἐπιτηδειότατοι πάντων;

Τὸ νὰ προσαρμόσωμεν εἰς τοὺς δύο τούτους Γραμματικοὺς, ὅ,τι περὶ Κικέρωνος ἀποθανόντος ἔγραφεν ὁ παγκυρίς ήτου, „ defendus Cicero est, latiaeque silentia linguae" ἤθελεν εἶσθαι βέβαια μεγάλη ἀδικία, καὶ καταφρόνησις πρὸς τοὺς λοιπούς Γραμματικοὺς, ἄνδρας ἐπίσης μὲ κρίσιν καὶ πολυμάθειαν ςολισμένους, καὶ ἱκανοὺς ν' ἀντιγωνισθῶσι μ' ἐκείνους. Κρατοῦντες ὅμως τὴν γνώμην τῶν περισσοτέρων, εἰμποροῦμεν ἴσως, χωρὶς καταφρόνησιν τῶν λοιπῶν, νὰ εἰπωμεν ὅτι ὁ Ἀριςοφάνης καὶ Ἀρίςαρχος, ἐὰν ὄχι οἱ μόνοι, ἦσαν μετ' ὀλίγων ἄλλων οἱ πρὸς τοῦτο ἱκανώτατοι· ὁ Ἀριςοφάνης, κατὰ τὴν ἄνω μαρτυρίαν τοῦ Λαερτίου, ἦτον ἀπὸ τοὺς διαιρέσαντας εἰς τριλογίας τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος. Τοῦτο, ἐὰν ὄχι ἄλλο τίποτε, μαρτυρεῖ τοὐλάχιςον τὴν αἴσθησιν τοῦ ἀνδρὸς, προτιμῶντος τὴν τοῦ Πλάτωνος παρὰ ἄλλων συγγραφέων σπουδήν. Εἶναι δὲ πολὺ δύσκολον νὰ μελετᾷ κανεὶς συχνὰ τὸν Πλάτωνα, χωρὶς νὰ γίνεται οἰκειότερος εἰς τὰς χάριτας.

Κατὰ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν ὁ Ἀριςοφάνης πρῶτος διώρισε τὰ σημεῖα τῶν τόνων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Καὶ ἐὰν τὰ σημεῖα ταῦτα ἦναι πρᾶγμα ἀσήμαντον εἰς τοὺς αὐςηροτέρους ὀπαδοὺς τοῦ Ἐράσμου, εἶναι ὅμως φανερὸν, ὅτι ἡ ἐξέτασις τῶν μακρῶν καὶ βραχέων, τοῦ ὀξέος καὶ βαρέος τόνου τῆς λέξεως, καὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους, διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἀναλόγου σημείου, ἀπαιτοῦσεν ἐκτὸς τῆς μεγάλης εὐφυΐας βαθυτάτην καὶ πλατυτάτην γνῶσιν τῆς γλώσσης. Καὶ καθόλου ἡ φιλοσοφικὴ καὶ λεπτὴ ἐξακρίβωσις τῆς ποικιλωτάτης προσῳδίας τῶν εὐφυεςάτων καὶ ποικιλοφώνων Ἑλλήνων, ἥτις εἶναι βάσις τῆς Μουσικῆς, ἃς εἴπωσιν ὅ,τι θέλουσιν οἱ πλατειαςαὶ Ὁλλανδοὶ, δὲν ἦτον ἔργον τοῦ τυχόντος. Μέγα μαρτύριον περὶ τῆς ἀξιότητος τοῦ Ἀριςοφάνους εἶναι βέβαια καὶ ἡ ἐπιςασία τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Βιβλιοθήκης, εἰς τὴν ὁποίαν διεδέχθη τὸν διδάσκαλόν του Καλλίμαχον, καὶ τὴν ὁποίαν ἀδίκως τινὲς τοῦ ἀφαιροῦσιν. Ἀλλὰ, διὰ ν' ἀφήσωμεν ὅλα τἄλλα, ὅσα ὁ Βιτρούβιος διηγεῖται (π) περὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ εἰς τοὺς ἑπτὰ κριτὰς τῶν

Μουσικῶν ἀγώνων, διοριζομένους ἀπὸ τὸν βασιλέα εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐκεῖ ἀναγινωσκομένων ποιημάτων, καὶ περὶ τῆς ἐπικρίσεώς του μετ' αὐτήν του εὐθὺς τὴν ἐκλογὴν, μαρτυροῦσι τρανώτατα καὶ τὴν πολυμάθειαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ ἀκέραιον τῶν φρονημάτων του. Καὶ τοιοῦτος μὲν ὁ Ἀριςοφάνης.

Περὶ δὲ Ἀριςάρχου, τίς ἀγνοεῖ τὰ παρ' Εὐσαθίῳ „κορυφαῖος τῶν Γραμματικῶν" (Ἰλ. Α'.)· τὰ παρ' Ἀθηναίῳ „γραμματικώτατος" (Ἀθ. Β. ἐν Σ. 471 Κασσ.); Τίς ἀγνοεῖ ὅτι καὶ ὁ Στράβων (ἀνωτ.) θέλων νὰ κατηγορήσῃ τοὺς Γραμματικοὺς, τὸν Ἀρίςαρχον μετὰ τοῦ Κράτητος προβάλλει, ὡς κορυφαίους; καὶ ὅτι Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς, θέλων νὰ συγκρίνῃ Φιλοσόφους μὲ Γραμματικοὺς, τὸν Ἀρίςαρχον ἀντιθέτει εἰς τὸν Πλάτωνα; „Ἀρίςαρχος Γραμματικὸς ὢν οὐκ ἔςι Πλάτωνος τοῦ μὴ Γραμματικοῦ κρείττων". (πρὸς Γραμμ. 4.) Τίς ἀγνοεῖ ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς νεωτέρους, διὰ νὰ τιμήσωσι τὰ Γραμματικὰ καὶ Κριτικὰ των συγγράμματα, Ἀριςάρχους τὰ ἐπωνόμασαν (ρ); Τίς δὲν ἐννοεῖ ὅτι καὶ τὸ πάλαι καὶ τὴν σήμερον, Ἀρίςαρχοι ὀνομαζόμενοι οἱ εὐφυεῖς Κριτικοὶ, εἶναι τρανώτατον μαρτύριον περὶ τῆς ὑπολήψεως τοῦ ἀνδρός; Γέμουσι τὰ συγγράμματα Κικέρωνος καὶ Ὁρατίου ἀπὸ τοιαύτας μαρτυρίας, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Γάλλος Βαΰλιφ παρέλαβε πολλὰς εἰς τὸ λεξικόν του, καὶ ὁ Χῖος Ἀλλάτιος εἰς τὸ, περὶ πατρίδος Ὁμήρου, λατινικὸν σύνταγμάτου. Ἀλλὰ, διὰ νὰ παρατρέξωμεν τἄλλα, ἡ ὑπ' Ἀριςάρχου σχολὴ τῶν Γραμματικῶν, οἱ πολυάριθμοι καὶ ἐπίσημοι μαθηταί του, ἐκ τῶν ὁποίων Διονύσιος ὁ Θρᾷξ ἐχρημάτισε διδάσκαλος τοῦ ὀνομαςοῦ Τυραννίωνος, ὁ δὲ Ἀριςόδημος τοῦ μεγάλου Πομπηΐου· ἡ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου των περίφημος Ἀριςάρχειος ἔκδοσις τοῦ Ὁμήρου· τὸ σέβας τῶν μετέπειτα, τοὐλάχιςον τῶν περισσοτέρων, εἰς τὴν τήρησιν τοῦ κανόνος· ἡ παρὰ τοῦ βασιλέως τελευταῖον ἐκ πάντων τῶν λοιπῶν προτίμησις αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ βασιλόπαιδος (σ)· ὅλα ταῦτα δὲν εἶναι ἱκανὰ μαρτύρια, ὅτι δυσκόλως πᾶς τις ἄλλος ἤθελε πιάσει τὸν τόπον τοῦ Ἀριςάρχου εἰς τὴν ἐπίκρισιν τῶν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων;

Ε'. Δὲν ἔγινεν ἀδικία εἰς τὴν ἐκλογήν;

Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐρώτημα τοῦ παρόντος ζητήματος γεννᾶται, διότι, ἐκ τοῦ δύνασθαι, ὡς οἱ Λογικοὶ λέγουσι,

δὲν συνάγεται εἰς τὸ εἶναι· ἀλλέως ἤθελεν εἶσθαι παντάπασι περιττόν. Τὰ μέσα καὶ τὰς εὐκολίας τῶν δύο κριτῶν ἰδόντες εἰς τὰ προηγούμενα, ἀναγκαίως πρέπει τώρα νὰ θεωρήσωμεν ἐὰν ἀξίως αὐτῶν ἔπραξαν, ἢ ὄχι· καὶ τοῦτο πρέπει δικαίως νὰ τὸ προσμείνωμεν ἐξ αὐτῶν· „cui plus datum est, plus requiretur ab eo" λέγει κάποιος λόγος, καὶ λέγει καλά. Κατὰ δύο τρόπους εἰμποροῦσε νὰ γένῃ ἡ ἀδικία, ἢ ὅτι παρεδέχθησαν οἱ δύο Γραμματικοὶ εἰς τὸν κανόνα πολλοὺς ἀναξίως, ἢ ὅτι ἀδίκως ἀπέκλεισαν ἄλλους. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρῶτον, ἐπειδὴ, ὡς ἐσημειώθη ἀνωτέρω, περὶ τῶν σωζομένων ἐγκρίτων συμφωνοῦσιν ὅλοι, ὅσοι περὶ αὐτῶν ἀναφέρουσιν, οὐδὲ εἶναι ὑποψία ὅτι κατηγορήθησαν ποτὲ διὰ τὸν Ὅμηρον, Πλάτωνα, κ. τ. λ.· περὶ δὲ τῶν μὴ σωζομένων μόνον διὰ συμπερασμοῦ εἰμποροῦμεν νὰ κρίνωμεν, διὰ τοῦτο ἀς μεταβῶμεν εἰς τὸ δεύτερον ἄρθρον, τὸ ὁποῖον θέλει μᾶς βοηθήσει εἰς τὸν περὶ τοῦ πρώτου συμπερασμόν.

Κατὰ τὴν εἰς τὸ Α' ζήτημα μαρτυρίαν τοῦ Κυντιλιανοῦ, οἱ δύο κριταὶ δὲν παρέλαβαν εἰς τὸν κανόνα των, οὐδένα τῶν συγχρόνων, καὶ καθὼς τὰ πράγματα μαρτυροῦσιν, οὐδὲ τῶν ὀλίγον τι ἀρχιτέρων, καὶ ἁπλῶς τῶν Ἀλεξανδρινῶν, καὶ ὡς Ἀλεξανδρινῶν (Ἀράτου, Νικάνδρου κ. τ. λ.). Ἐρωτᾶται λοιπὸν, εἶναι τοῦτο δίκαιον, ἢ ἄδικον; Ἱκανὴ ἀπολογία ἤθελεν εἶσθαι ἴσως ὑπὲρ τῶν Γραμματικῶν ὁ λόγος οὗτος, ὅτι τὸ σχεδιόν των, ἀποβλέπον μόνον τοὺς ἀρχιτέρους, δὲν ἐκτείνετο εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον· ὡς ἀντιβαίνοντας λοιπὸν εἰς τὸν σκοπόν των, δὲν εἰμποροῦσαν νὰ τὰς παραλάβωσιν· ὅθεν πρέπει νὰ κριθῶσιν ἀπ' ὅσα αὐτοὶ ἔπραξαν, καὶ ὄχι ἀπ' ὅσα ἄλλοι ἤθελαν νομίσει πρακτέα· ἤ, μὲ ἄλλους λόγους, ἐὰν ἐπέτυχαν τὸν προτεθέντα σκοπόν, καὶ ὄχι ἐὰν ἔπρεπε νὰ προσθέσωσιν ἄλλον. Μ' ὅλον τοῦτο ἡμεῖς τολμῶμεν καὶ περισσότερον, προχωροῦμεν καὶ πορρωτέρω, καὶ ἐξετάζομεν τὸ πρᾶγμα ἀκριβέστερον ἀπὸ αὐτήν του τὴν ῥίζαν.

Τὸ σχέδιον τῶν δύο Γραμματικῶν ἦτον, ὡς εἰς τὰ προηγούμενα ἐσημειώθη, νὰ συνάξωσι τὸ ἄνθος τῆς Ἑλληνικῆς καλλιεπείας, καὶ νὰ τὸ προβάλωσιν εἰς τοὺς ἄλλους παράδειγμα εἰς μίμησιν. Οἱ καταγραφέντες εἰς τὸν κατάλογον συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ ἦσαν οἱ ἐπισημότεροι ἀπὸ τοὺς ἀκμάσαντας καθ' ὃν καιρὸν ἤκμαζε κατὰ πάντα τὸ ὅλον ἔθνος, ὑγιῆ

δηλονότι καὶ ἰσχυρὰ μέλη εὐρώστου καὶ εὐτραφοῦς σώματος. Οἱ ἀποκλεισθέντες τοῦ κανόνος ἦσαν ἢ μεταγενέστεροι, ἢ σύγχρονοι, ἢ ὀλίγον τι ἀρχαιότεροι τῶν ἐπικριτῶν. Διότι παρελείφθησαν οἱ μεταγενέστεροι, οὐδὲ λόγος, οὐδὲ ζήτημα γίνεται περὶ τούτου· ἐπειδὴ Γραμματικοὶ ὄντες οἱ κρίνοντες δὲν ἦσαν προφῆται. Περὶ τῶν συγχρόνων, μ' ὅλον ὅτι εἰμποροῦσε νὰ εἴπῃ κανεὶς, ὅτι φρονίμως ἐφέρθησαν, κρίνοντες μόνον περὶ τῶν ἀποθανόντων, ἡ περὶ τῶν ὁποίων κρίσις δὲν εἶναι τόσον ἐπισφαλής, καὶ παραδίδοντες τοὺς ζῶντας εἰς τὴν ἀπαθεστέραν κρίσιν τῶν μεταγενεστέρων, ὡς συνήθως πράττουσι καὶ τὴν σήμερον· μ' ὅλον τοῦτο ἀς περιλάβωμεν καὶ αὐτοὺς εἰς τοὺς ὀλίγον τι ἀρχιτέρους, καὶ ἀς ἐξετάσωμεν ἐὰν πάντες ὁμοῦ, ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα Ἀλεξανδρινοὶ, ἦσαν ἄξιοι τοῦ κανόνος ἢ ὄχι.

Πρὸς ἀκριβεστέραν μὲν γνῶσιν τῆς παιδείας τῶν Ἀλεξανδρινῶν, καὶ καθόλου τῆς φύσεως τοῦ τότε καιροῦ, εἰμποροῦν νὰ ἀναγνωσθῶσι „Heyne de genis saeculi Ptolemaeorum", (opuscul. academ. T. A'. σελ. 76.) καὶ τὸ τελευταῖον πρόγραμμα τοῦ Heckiou „de philologia saeculi Ptolemaeorum" ἐν Λειψίᾳ. Εἰς ἀπόκρισιν δὲ τοῦ ἐδικοῦ μας ἐρωτήματος ἴσως ἐξαρκέσωσι τὰ ἑξῆς. Ὅταν ἐξαιρεθῶσιν ἀπὸ τὸ ὅλον ἄθροισμα Μαθηματικοὶ καὶ Φιλόσοφοι, οἵτινες, ἀσχολούμενοι κυρίως περὶ τὰ πράγματα καὶ τὰς αὐτῶν ἰδιότητας, δὲν εἶχαν ἀφορμὴν νὰ ἐπεξεργασθῶσι τὴν καλλιέπειαν, ῥήτορες μάλιστα καὶ ποιηταὶ προβάλλονται εἰς τὸ μέσον μὲ εὐπρόσωπον δικαίωσιν (pretention) εἰς τὴν ζήτησιν τῆς τιμῆς ταύτης. Ἀλλ' ἐὰν οἱ ἀληθινοὶ ῥήτορες μορφόνωνται εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸ βῆμα τῶν ἐλευθέρων λαῶν, καὶ τοῦτο πρὶν ἔτι διαφθαρῶσιν οἱ λαοὶ αὐτοὶ παντελῶς, φανερὸν εἶναι ὅτι ἡ βασιλικὴ διοίκησις τῆς Ἀλεξανδρείας μόνον εἰς σοφιστικὰς μελέτας τοὺς ἔδιδεν ὕλην· τόσον μάλιστα περισσότερον, ὅσον καὶ εἰς αὐτὴν κυρίως τὴν Ἑλλάδα, οἱ σοφισταὶ κατεῖχαν πλέον τὸν τόπον τῶν ῥητόρων „Oratorum studia sophistarum et rhetorum artibus cesserunt". Ὁ ὀνομαστὸς διὰ τὰς τύχας του, καὶ ὄχι ὀλιγώτερον διὰ τὴν προκοπήν του Δημήτριος Φαληρεὺς, ἀκροατὴς τοῦ Θεοφράστου, δὲν εἰμπόρεσε νὰ ἀντιτείνῃ εἰς τὴν φορὰν τοῦ καιροῦ, χαλάσας καὶ αὐτὸς τὸ ὕφος του κατὰ τοὺς πολλοὺς, ἐὰν δὲν ἦναι ἀληθινὸν τὸ λεγόμενον, ὅτι πρῶτος αὐτὸς, προτιμή-

σας νὰ ἦναι γλυκύτερος μᾶλλον παρὰ δεινότερος, ἄρχισε νὰ καταβιβάζῃ τὸ ὕψος, δώσας διὰ τῆς ὑπολήψεώς του αἰτίαν εἰς τοὺς ἄλλους νὰ τὸ μεταβάλλωσι περισσότερον, ὡς συνήθως συμβαίνει εἰς περιπτώσεις τοιαύτας. „Hic primus (D. Phaler.) inflexit orationem, et eam mollem teneramque reddidit, et suavis, sicut fuit, videri maluit, quam gravis, sed suavitate ea, qua perfunderet animos, non qua perfringeret". (Cicer. Brut. de orat. II.)· ὅρα καὶ Ἑλλην. Βιβλιοθ. ὑπὸ Κορ. τ. Α'. Προλεγ. Τοιοῦτοι οἱ Ῥήτορες·

Μένουσι τώρα οἱ ποιηταί. Ἐὰν ἦναι ἀληθινὸν ὅτι ὅσα ἀναβιβάζουσι τοὺς ποιητὰς εἰς τὸν πρῶτον βαθμόν, εἶναι τὸ ἀληθινὸν ὕψος εἰς τὰς ἐννοίας, καὶ τὸ ἀληθινὸν καλὸν εἰς τὴν ἔκφρασιν· τὸν βαθμὸν τοῦτον δὲν ἔχουσι βέβαια οἱ ποιηταὶ τῆς Ἀλεξανδρείας· διότι αὐτοὶ συνήθως ἀποτυγχάνουσι καὶ εἰς τὰ δύο ταῦτα, ὡς ὁ Ἰξίων, ὅτε, τρωθεὶς ἀπὸ τὰ θεῖα κάλλη τῆς Ἥρας, δὲν ἔμενε πλέον εἰς τὴν ἀνθρώπινον σφαῖραν τοῦ. Ἐὰν τὸ ἀφελὲς καὶ ἀθῶον ἦναι τὰ οὐσιωδέστατα εἰς τὴν καλὴν ποίησιν, οὐδὲ κατὰ τοῦτο λαμβάνουσι τὴν λευκὴν ψῆφον· ὄχι μόνον δὲν λάμπουσιν εἰς τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς αἱ χάριτες αὗται, ἀλλὰ καὶ σπανίως ἀναγινώσκεται σελὶς, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν μιγνύεται οὐρανὸς καὶ γῆ, εἰς ἐπίδειξιν πολυμαθείας (ἀνάγνωσε. Ἀπολλ. Ῥοδ. Βιβλ. Α'. ςχ. 721—767. Β'. ςχ. 500 — 527. Γ'. ςχ. 131 — 141. κ. τ. λ.). Ἐὰν ἦναι χαρακτὴρ τῆς ἀληθινῆς ποιήσεως ἡ Εὕρεσις, ἤ, ὡς λέγουσι, τὸ ἀρχέτυπον· τοιοῦτον χαρακτῆρα ἐκεῖνοι δὲν ἔχουσι· διότι πανταχοῦ σχεδὸν εἰς τὰ ποιήματά των ἀναφαίνεται, ὄχι τῆς φύσεως, ἀλλὰ ποιητῶν ἄλλων ἀρχαιοτέρων μίμησις. Καὶ ἐὰν εὑρέθησαν ἄνθρωποι, οἵτινες οὐδὲ τὸν γλαφυρώτατον Βιργίλιον δὲν ὀνομάζουσι κυρίως ποιητὴν, διότι ἔγραφε, προβάλλων εἰς ἑαυτὸν παράδειγμα τὸν Ὅμηρον, καὶ ὄχι τὴν διδάσκαλον τοῦ Ὁμήρου καὶ ὅλων τῶν ἀληθινῶν ποιητῶν, φύσιν· δὲν ἠξεύρω τίνες θέλουσιν ὀνομάσει καλοὺς ποιητὰς τοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας, οἵτινες ὄχι μόνον δὲν εἶναι τόσον εὐτυχεῖς μιμηταὶ ὡς ὁ Βιργίλιος, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐκλογὴν τῶν ὑποθέσεων ἀσχολοῦσιν. Εἰς ὑποθέσεις ξηρὰς, καὶ ἀνεπιδέκτους ποιήσεως, εἰς ὑποθέσεις, καθ' ἃς καὶ οἱ μεγαλοφυέστατοι ποιηταὶ κινδυνεύουν πολλάκις τὴν δόξαν των, ἀδύνατον

εἶναι νὰ ὑπερευδοκιμήσωσιν ἐκεῖνοι, οἵτινες, καὶ περιστάσεις εὐτυχεῖς ἔχοντες, δυσκόλως ἤθελαν διαπρέψει.

Τὸ νὰ ἐξετάσωμεν ἕνα πρὸς ἕνα ὅλους αὐτοὺς τοὺς ποιητὰς, ἤθελεν εἶσθαι βέβαια καὶ πολὺ μακρὸν, καὶ πολὺ δύσκολον· ἀς ἀρκεσθῶμεν λοιπὸν εἰς τὴν κατὰ μέρος ἐξέτασιν ἑνὸς ἐξ αὐτῶν μόνου, ὅστις μὲ περισσότερον δίκαιον ἤθελεν ἀντιποιηθῆ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος τιμήν· αὐτὸς εἶναι Ἀπολλώνιος ὁ Ῥόδιος. Ὁ Ἀλεξανδρεὺς οὗτος, ὁ δεύτερος τῶν σωζομένων ἐπικῶν ποιητῶν τῶν Ἑλλήνων, ἔγραψεν Ἀργοναυτικὰ, ὑπόθεσιν δηλ. εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψαν πολλότατοι πρὸ αὐτοῦ ἄλλοι (ὅρα Groddeck über die Argonautica d. Apoll. Rhod. Biblioth. d. alt. Litt. u. k. 2 St. Gött. 1717· καὶ, Οἰκονόμου Ποιητικ. σελ. 270.). Τὴν πρώτην φορὰν, ἀναγνώσας εἰς τὸν συνειθισμένον τόπον τὸ ποίημάτου, ἀπέτυχε τόσον, ὥςε ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν ἐντροπήν του εἰς τὴν Ῥόδον, ἥτις τὸν ἔδωκε τὸ ἐπώνυμον. Ἐκεῖ ἐπεξεργασθεὶς τὸ αὐτὸ ποίημα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἔνθα ἡ δευτέρα ἀνάγνωσίς του εὐδοκίμησε μεγάλως. Καθὼς τὰ ἔχομεν τὴν σήμερον, ἐκ τῆς δευτέρας ἐκδόσεως, μετὰ τὴν κρίσιν τοῦ Κυντιλιανοῦ καὶ Λογγίνου, τόσον διαφόρως τὸ ἐπέκριναν οἱ νεώτεροι, ὥςε ὀρθότερον ἴσως εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀποφασίσῃ τίποτε μετὰ βεβαιότητος μόνος του, ἀναγινώσκων μετὰ προσοχῆς τὸ ποίημα, παρὰ ἐπιχειριζόμενος εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν μαχομένων πρὸς ἀλλήλους ἐπικριτῶν. Εἶναι ὡς τόσον ἐξ αὐτῶν περισσότεροι οἱ καταδικάζοντες παρὰ οἱ ἀπολύοντες. Διὰ νὰ σιωπήσωμεν τὰς κατηγορίας τοῦ Τανακύλλου Φάβρου (Abregé des poet. Grecs), καὶ Γρηγορίου Γυραλδου (Hist. poet. dial. 3), πικροτάτη εἶναι ἡ παρὰ Καίσαρος Σκαλιγέρου (Ποιητ. ς. 6.) „Neque minus fucatus ac temporum usu ac ratione loquendi alienus est sermo Arati et Apollonii Rhodii". Λέγει ὡσαύτως μὲ πολλὴν πικρότητα ὁ Payne Knigt (Προλεγόμενα εἰς Ὅμηρον §. 91.). Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ συγκριτικὸν neque minus, ἀναφέρεται εἰς τὰ ἄνω, ἔνθα, λαλῶν περὶ γλώσσης τῶν μιμητῶν τοῦ Ὁμήρου, λέγει „atque ideo percommoda erat iis, qui versus ad nauseam usque effutire vellent, quales sunt Quinti Calabri, Nonni, Tryphiodori, etc.

Ἐπανερχόμενοι ἐκ τῶν νεωτέρων εἰς τοὺς παλαιοὺς εὑρίσκομεν τὸν Κυντιλιανὸν λέγοντα, ὅτι ἐποίησε (Ἀπολλώνιος)

„opus non contemnandum, aequali quadam mediocritate scriptum". c. Instit. Orat. χ. 1). Καὶ ἀληθινὰ, ἐὰν ἐξαιρέσῃς ὀλίγας καλὰς περιγραφὰς, καὶ πάθους ἐκθέσεις, εἰς τὰς ὁποίας αἰσθάνεται ἀληθινὰ ὁ ἀναγνώσης ὅτι διατρίβει εἰς ποιητὴν, τὸ ὑπόλοιπον δυσκόλως εὑρίσκεται ἀνώτερου τοῦ μετρίου. Παρὰ πολλῶν σημειοῦνται τὰ εὐάριθμα καλὰ τοῦ Ἀπολλωνίου, καὶ παρὰ τοῦ ἡμετέρου Οἰκονόμου ὡσαύτως (Ποιητ. Σ. 271), ὅςτις φαίνεται ἐξ ὧν γράφει νὰ ἐγκρίνῃ ὡς πάντων κάλλιςον τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ Γ' βιβλίου, τὸ ὁποῖον εἶναι ςχ. 744 — 824. Ἐὰν ἐτολμοῦσα νὰ παραρρίψω καὶ ἐγὼ εἰς τὸ μέσον τὴν κρίσιν μου, χωρὶς νὰ καταδικάσω τὸ ἀληθῶς ἀξιόλογον τοῦτο μέρος, δὲν ἤθελα δισάσει νὰ προτιμήσω τοῦ αὐτοῦ βιβλίου τὸ 947 — 1145, εἰς τὸ ὁποῖον περιέχεται ἡ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἑκάτης συντυχία τῆς Μηδείας καὶ τοῦ Ἰάσονος. Εἰς τὸ προηγούμενον μέρος (744 — 824) περιγράφεται ἡ βαθεῖα σιωπὴ τῆς νυκτὸς, ἡ ἐκ τοῦ ὀνείρου ταραχὴ τῆς Μηδείας, ἡ διαμάχη αὐτῆς πρὸς ἑαυτὴν, καὶ ἡ δεινὴ κατάςασις τῆς ἐρωτευμένης ψυχῆς της. Πλὴν ὅσον δεινὴν καὶ ἂν ὑποθέσωμεν τὴν κατάςασιν ταύτην, τὸ πάθος ἦτον ἀκόμη μικρὸν, ἡ Μήδεια ἦτον ἀκόμη μόνη. Εἰς τὸ ἑπόμενον (947 — 1145), ὄχι πλέον μόνη ἡ Μήδεια, ἀντικρύτης φαίνεται ὁ Αἰσονίδης, ὅς τις εἰς αὐτὴν

„ . . . . κάματον δυσίμερον ὥρσε φανεὶς".

Εἰς τὸ προηγούμενον χωρίον εἶχε κἂν μικρὰν δύναμιν νὰ διακινῇ τὸν τεταραγμένον νοῦν της, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν τὰ μέλη τοῦ σώματος· εἰς τὸ ἑπόμενον ὅμως τὸ κακὸν προχωρεῖ εἰς τὸ μὴ πορρωτέρω. Ἡ Μήδεια μένει ἀκίνητος,

„Γούνατα δ' οὔτ' ὀπίσω, οὔτε προπάροιθεν ἀεῖραι
ἔσθενεν, ἀλλ' ὑπένερθε πάγη πόδας".

Ὅτι λοιπὸν δεινοτέρας καταςάσεως ἡ περιγραφὴ πρέπει νὰ ἦναι παθητικωτέρα, τοῦτο εἶναι ἀναντίρρητον, φθάνει ἡ περιγραφὴ νὰ εἶναι ἐπιτυχής. Ἐὰν δὲ ἦναι ἀληθινὸν ὅτι, καθὼς παρατηροῦσιν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα δεινοὶ, δὲν εἶναι τόσον δύσκολον νὰ περιγραφθῇ ἀνθρώπου κατάςασις εὑρισκομένου ἤδη εἰς πάθος, ὅσον ἡ αἰφνιδία εἰς τὸ αὐτὸ μετάβασις· καὶ ἐὰν ἦναι ἀληθινὸν, ὅτι τόσον εἶναι μεγαλειότερος ὁ ποιητὴς, ὅσον περισσότερον κατὰ φύσιν εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν τοιούτων χωρεῖ, ὁ Ἀπολλώνιος εἶναι βέβαια εἰς τοῦτο θαυμάσιος, διότι καὶ εἰς τὴν πρώτην ἔντευξιν, καὶ εἰς τὰς κατὰ τὸ μέσον ὁμιλίας, καὶ εἰς τὸν ἀποχωρισμὸν αὐτὸν, εἶναι ἐπιτυχέςατος· καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τὴν φορὰν ταύτην ἔγινεν αὐτὸς ἑαυτοῦ κρείττων.

Μεγάλη τόλμη ἤθελεν εἶσθαι ἴσως, ἐὰν ἠθέλαμεν νὰ διϊσχυρισθῶμεν ὅτι τὸ μέρος τοῦτο δὲν ὑποχωρεῖ εἰς τὸ πολυθρύλλητον, καὶ ἐντελέςατον εἰς τὸ εἶδός του, ἐπεισόδιον τῶν περὶ Αἰνείαν καὶ Διδώ. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς τούτου ἱκανὴ τιμὴ εἶναι τοῦ Ἀπολλωνίου ὅτι ἐχορήγησε τὸ ἀρχέτυπον εἰς τὸν γλαφυρὸν Μάρωνα. „Durum (opus) et alicubi ingratum· nisi qua parte Medeae amores describit, ubi et p. Vergilii judicio ita excellere videtur, ut Vergilius ipse non aliunde plura in suos Didonis amores facile transtulisse videatur, ut grammatici annotarunt" (Gyrald Ill.)· ὅρα περὶ τούτου καὶ Λόγιον Ἑρμῆν τοῦ ἔτους 1813 (σελ. 141 — 147. σελ. 243 — 248 καὶ σελ. 265 — 274.).

Ἀπὸ τὰ μικρότερα καλὰ τοῦ Ἀπολλωνίου εἶναι καὶ ὁ ἀςραγαλισμὸς τοῦ Ἔρωτος μὲ τὸν Γανυμήδη (Β'. ς'. 119 — 126)· τὸ ὁποῖον μέρος πάλιν ὀρθῶς σημειόνει ὁ Οἰκονόμος εἰς τὴν Ποιητικήν του, διαχωρίζων ὅλον τὸ 79 — 166. Ἀντὶ τῆς εἰς τοὺς τελευταίους ςίχους περιγραφομένης σφαίρας, ἄλλος τις ἐνδεχόμενον νὰ προτιμήσῃ τοὺς προηγουμένους ςίχους, ἔνθα πλέκεται μὲ πολλὴν χάριν ἡ τὰς καλὰς Ἑλληνίδας εἰκονιζουσα Ἀφροδίτη, χωρίζων οὕτως, ἀντὶ τοῦ ἄνω, τὸ 36 — 128. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου ἂς κρίνῃ πᾶς τις ὅπως θέλῃ, εἰς δὲ τὸν ἀςραγαλισμὸν τοῦ Ἔρωτος μὲ τὸν Γανυμήδη, καὶ μάλιςα εἰς τοὺς ςίχους 119 — 121, πρέπει νὰ ἀδικήσῃ πολὺ τὸν Ἀπολλώνιον, ὅς τις δὲν ὁμολογήσῃ ὅτι δὲν βλέπει ζωγραφημένα τὰ παιδία τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος ἀςραγαλίζοντα. Ἔπειτα ἀπὸ ταῦτα, πόσον λυπηρὸν εἶναι τὸ ν' ἀναγκάζεται κανεὶς νὰ ὁμολογῇ, ὅτι, ἐὰν ἐξαιρέσῃς ἀπὸ τὸ ὅλον ποίημα τὰ ὀλίγα ταῦτα καλὰ, ὅλον τὸ ὑπόλοιπον, ὡς ἦτον ἀνωτέρω ὁ λόγος, μένει ἔμμετρος ἐφημερὶς τῆς πολυπλάνου Ἀργοῦς!

Ἄπτωτον ὠνόμασε τὸν Ἀπολλώνιον μετὰ τὸν Κυντίλιανὸν ὁ Λογγῖνος· καὶ ὄντως εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ὄχι πάντη ἀγνώςων τόπων φυλάσσεται ἄκρα γεωγραφικὴ τάξις· τὰ ἐπεισόδια ἐξάγονται ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων·

τὰ ἤθη καὶ οἱ χαρακτῆρες περιγράφονται πιθανῶς· αἱ παρομοιώσεις εἶναι ἀκριβεῖς καὶ καταλληλότατοι· συνήθως δὲν ἀφίνονται τὰ κύρια ἀντικείμενα διὰ τὰ ἐπουσιώδη, καὶ καθόλου δύσκολα εὑρίσκεις εἰς τὰ ποιαῦτα σφάλμα ἵνα τὸν ψέξῃς· ἀλλ' ὅ,τι δὲν εἶναι σφαλμένον δὲν εἶναι καὶ τοῦ πρώτου βαθμοῦ· ἄπτωτον σημαίνει ὅ,τι δὲν κεῖται κατὰ γῆς, ὄχι ὅμως ὅτι πετᾷ εἰς τὰ ὕψη. Ἐὰν ἦναι κλασικὰ ὅσα περιέχουσιν ἐν ἑαυτοῖς ὅλα τὰ συστατικὰ μέρη τοῦ καλοῦ, τοιοῦτον δὲν εἶναι βέβαια τὸ ποίημα τοῦ Ἀπολλωνίου.

Ὅσα περὶ Ἀπολλωνίου ἐλέχθησαν δυνατὸν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον νὰ προσαρμοσθῶσι καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ποιητάς· ὀλίγοι μάλιστα ἔχουσι τόσα καλὰ ὅσα ὁ Ἀπολλώνιος. Ἓν λοιπὸν ἐκ τῶν δύο ἔπρεπε νὰ κάμωσιν οἱ κρίνοντες Γραμματικοί· ἢ νὰ συγκατατάξωσιν ὅσους αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ φύσις ἐχώριζε, νὰ πράξωσι δηλ. μεγάλην ἀδικίαν, ἢ, ἀποκλείοντες τοῦ καταλόγου τοὺς κατωτέρους, νὰ πράξωσιν ἀδικίαν μικροτέραν, ἡ ὁποία ὅμως εὐκόλως εἰμποροῦσε νὰ διορθωθῇ, διοριζομένης δευτέρας τάξεως. Καὶ ὄντως, ἐὰν δὲν ἤθελαν νὰ συγχέωσι τὸ τελειότατον τῆς Ἑλληνικῆς καλλιεπείας μὲ τὸ ὀλιγώτερον ἐντελές, ἢ, διὰ νὰ τελειώσωμεν μὲ τὸ ἐν ἀρχῇ παράδειγμα, τὴν ἄχνην μὲ τὸ χονδραλεσμένον ἄλευρον, ἀλλέως δὲν εἰμποροῦσαν νὰ κάμωσι, παρὰ διορίζοντες τάξεις διαφόρους. (τ).

Πρέπει νὰ ἦναι πολὺ ἀπειρόκαλος ὅς τις δὲν αἰσθάνεται καὶ τὰ καλὰ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ποιητῶν· ἀλλ' ὄχι ὀλιγώτερον ὅς τις ἤθελε τολμήσει νὰ συγκατατάξῃ τὰ ἐκείνου μαζὶ μὲ τὰ τοῦ Ὁμήρου ποιήματα· ὡσαύτως πρέπει νὰ ἦναι ἀδικώτατος ὅς τις νομίσῃ ὅτι καταφρονεῖται ἡ περίοδος τῶν Ἀλεξανδρινῶν, διότι οἱ ῥήτορες αὐτῆς, ἐὰν ὑπάρχῃ κανεὶς, δὲν συναριθμοῦνται μὲ τοὺς Ἀττικούς, καὶ δὲν κατατάσσονται οἱ ποιηταί της μὲ τὸν Ὅμηρον καὶ τοὺς ἄλλους. Ἐκτὸς ὅτι ὁ καιρὸς ἦτον διάφορος, ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώθη, ἐν μέρει ἦτον ἰδιόν των τὸ σφάλμα. Ἐν ᾧ ὁ κόσμος ὅλος ἠξεύρει ὅτι δύσκολον εἶναι νὰ διαπρέψῃ τις εἰς ἓν μόνον εἶδος, οἱ καλοὶ αὐτοὶ δὲν ὠκνοῦσαν νὰ ἀγκαλισθῶσι πολλά, καὶ ταῦτα διάφορα καὶ ἐναντία πρὸς ἄλληλα. Ὁ Ἐρατοσθένης π. χ. ἔκαμνε καὶ τὸν γραμματικὸν, καὶ τὸν ποιητὴν καὶ τὸν φιλόσοφον· πλὴν ἐὰν αὐτὸς ἠθέλησε πρῶτος νὰ ὀνομασθῇ Φιλολόγος, διὰ τὴν παντοίαν παιδείαν του, δὲν ἔλει-

παν οἱ ὀνομάζοντες αὐτὸν Β, δεύτερον δηλ. εἰς ὅλα τὰ ἔργα του, ὡς εἶναι συνήθως ὅσοι ἐναγκαλίζονται συγχρόνως πολλά. Καὶ ἐὰν αἱ γνήσιαι Μοῦσαι καὶ χάριτες, διὰ νὰ μὴ παρατρέξωμεν καὶ τοῦτο, ἀναβαίνωσιν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καταφρονοῦσαι τὰ ῥῶρα τῶν βροτῶν, τῶν Ἀλεξανδρινῶν αἱ χάριτες δὲν ἦσαν, ὡς φαίνεται, οὐράνιαι, διότι ἐτρέφοντο μὲ γήϊνα δῶρα· διὰ τοῦτο οἱ αὐτῶν ἱερεῖς δὲν εἰμποροῦν νὰ παραβλιθῶσι μὲ τοὺς ἱερεῖς τῶν οὐρανίων Χαρίτων. (Ἀνάγνωσε ἐκ τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοκρίτου εἰδυλλίων τὸ 16, ἐπιγραφόμενον, Χάριτες ἢ Ἱέρων.)

Εἰς διόρθωσιν τῆς ἀνωτέρω σημειωθείσης ἀδικίας ἀπέβλεπεν ἡ σύστασις τῆς δευτέρας τάξεως τῶν τραγικῶν, διὰ τῆς περιφήμου πλειάδος, περὶ τῆς ὁποίας οὕτως λαλεῖ ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἡραιστίωνος. ,,Ἐπὶ τῶν χρόνων Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου ἐπτὰ ἄριστοι γεγόνασι τραγικοὶ, οὓς πλειάδας (ἴσ. πλειάδα) ἐκάλεσαν, διὰ τὸ λαμπροὺς εἶναι ἐν τῇ τραγικῇ, ὥσπερ ἄστρα ἐν τῇ πλειάδι· εἰσὶ δὲ οὗτοι, Ὅμηρος, οὐχ ὁ ποιητὴς, ἀλλ' ὁ Μυροῦς τῆς Βυζαντίας ποιητρίδος, καὶ Σωσίθεος, καὶ Λυκόφρων, καὶ Ἀλέξανδρος, καὶ Αἰαντίδης, καὶ Σωσιφάνης, καὶ Φιλίσκος (ὅρα καὶ Σουΐδ. λ. Φιλίσκος, καὶ Ἀλ. Αἰτωλ.). Ἐκτὸς δὲ τῆς πλειάδος τῶν τραγικῶν ὑποτίθεται καὶ ἄλλη πλειὰς ἐξ ἑτεροειδῶν ποιητῶν συνισταμένη. Ἡ γνώμη αὕτη ἐπιστηρίζεται μάλιστα εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Τσέτσου. ,,Ἦν δὲ (Λυκόφρων) εἷς τῶν ἑπτὰ ποιητῶν, οἵτινες διὰ τὸ ἑπτὰ εἶναι, τῆς πλειάδος ἐλέγοντο, ὧν τὰ ὀνόματα ταῦτα, Θεόκριτος ὁ τὰ βουκολικὰ ποιήσας, Ἄκρατος ὁ τὰ Φαινόμενα γράψας καὶ ἕτερα, Νίκανδρος, Αἰαντίδης ἢ Ἀπολλώνιος ὁ τὰ Ἀργοναυτικὰ, Φίλικος, Ὅμηρος ὁ νέος, τραγικὸς, ὁ Ἀνδρομάχου, Βυζάντιος, δράματα ποιήσας νζ, καὶ οὗτος ὁ Λυκόφρων, κἂν ἕτεροι μὴ εἰδότες ἄλλους φασὶν εἶναι τῆς πλειάδος" (Τσέτσ. εἰς βίον Λυκόφρ.). Περιεργίας ἄξιον πρᾶγμα ἤθελεν εἶσθαι ἀληθινὰ ἡ ἀκριβεστέρα ἐξέτασις τούτου τοῦ πράγματος· διότι ἤθελε μᾶς διδάξει, ἐὰν ἀληθῶς τὴν φορὰν ταύτην ἠξεύρῃ περισσότερα τῶν ἄλλων, ὡς καυχᾶται, ὁ Τσέτσης, ἢ ἦναι καὶ τοῦτο ἀπὸ τὰ συνειθισμένα του· ἐὰν, μὲ ἄλλους λόγους, ἐκτὸς τῆς πλειάδος τῶν τραγικῶν, ἦτον καὶ πλειὰς ἄλλη, ἐκ διαφόρων συνισαμένη ποιητῶν, ἢ ὄχι. Καὶ τόσον ἡ ἐξέτασις γίνεται ἀναγκαιοτέρα, ὅσον δὲν εἶναι πάντῃ ἀνύποπτον ὅτι, οἱ

ὑπὸ τοῦ Τσέτσου ἀριθμούμενοι ποιηταὶ, ἐκ τόσον μακρυνῶν τόπων, καὶ διαφόρων περιόδων χρόνου, συνελαύνονται ὅλοι ὁμοῦ εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν, εἰς μίαν βασιλικὴν αὐλὴν, ἴσως μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι ὁ Τσέτσης ἡξεύρει περισσότερα τῶν ἄλλων. „Ἦσαν δὲ οὗτοι ἐν χρόνοις „Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου καὶ Βερενίκης οἱ παῖδες ἦσαν „ἀμφότεροι Πτολεμαίου τοῦ Λαγωοῦ καὶ Βερενίκης τῆς Ἀντι„γόνου Θυγατρός." (Τσέτσ. ἀνωτ.) Ἐπειδὴ ὅμως ἡ γνώμη αὕτη εὕρηκεν ὑπερασπιστὰς, ἤ, ὀρθότερον, ὀπαδοὺς, ἄνδρας ἐπισήμους, ὡς εἶναι, διὰ νὰ σιωπήσω Ἀνδρέαν Σχόττον καὶ Βαρνέσιον, Ἰωσὴφ Σκαλίγερος, καὶ Ῥυγκένιος· καὶ ἐπειδὴ ἐκτὸς τῆς μαρτυρίας τοῦ Τσέτσου ἐπιφέρεται καὶ ἄλλη ἐκ τοῦ Εὐσταθίου (Ὀδυσσ. Ε. σιχ. 272)· ἔτι δὲ ἐκτὸς τῆς τῶν διαφόρων ποιητῶν ὑποτίθεται καὶ τρίτη ἄλλη πλειὰς Κωμικῶν, ὡς συνάγουσιν ἐκ τοῦ Ἀθηναίου (ιδ'. 664. Κασσ.), καὶ ἐπειδὴ ἄλλοι πάλιν, τιμῶντες τὸν ἱερὸν τοῦτον ἀριθμὸν, καὶ Λυρικῶν πλειάδα ἐσύσησαν, οἵτινες ὅμως δὲν εἶναι διάφοροι τῶν γνωσῶν Λυρικῶν, ἀφαιρουμένων δύο τῶν ἐπισημοτέρων, ἢ ἁπλῶς μόνον δύο· διὰ ταῦτα πάντα πρέπον εἶναι νὰ ἀφεθῇ ἡ ὑπόθεσις αὕτη χωρισῆς διατριβῆς ὕλη, διὰ νὰ μὴ συγχέεται ἀκαίρως ἡ σειρὰ τῶν γραφομένων, καὶ διὰ νὰ μὴ τσετσίσωμεν καὶ ἡμεῖς, θέλοντες νὰ ἐπικρίνωμεν τὸν Τσέτσην.

Εἴτε μετὰ τὴν ἐξέτασιν εὑρεθῶσιν ἀληθιναὶ αἱ ἄλλαι πλειάδες, εἴτε ὄχι, ἡ πλειὰς τῶν Τραγικῶν εἶναι ἀναντίρρητος. Εἰ μὲν δὲ αὕτη ἐσυσάθη ἀπὸ αὐτὸν τὸν Ἀρίσταρχον καὶ Ἀριστοφάνη, ὡς τινὲς θέλουσι, τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι εἶχαν σκοπὸν νὰ χωρίσωσι τάξεις καὶ εἰς τὰ λοιπὰ εἴδη τῆς ποιήσεως· καὶ τοῦτο ἦτον δικαιότατον καὶ φρονιμώτατον. Εἰ δὲ πάλιν ἐσυσάθη ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἰδοὺ ὁμολογία κοινὴ ὅτι οἱ τραγικοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας δὲν ἦσαν ἄξιοι νὰ κατατάσσωνται μὲ τοὺς τραγικοὺς τῶν Ἀθηνῶν· οὐδὲ ἁπλῶς οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ποιηταὶ νὰ συγκαταλέγωνται εἰς τοὺς ἐπισημοτάτους ποιητὰς τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ ῥητόρων ἐσυσάθη τάξις δευτέρα, πρὸς διόρθωσιν καὶ τοῦτο τῆς ἀνωτέρω ἀδικίας. Ὁ Σουΐδας, εἰς τὴν λέξιν, Νικόστρατος, λέγει „ἐτάχθη δὲ ἐν τοῖς κριθεῖσιν ἐπὶ δευτέροις". Εἰς τὸ τρίτον βιβλίον τῆς Ἀνθολογίας ἀναγινώσκεται Λεοντίου Σχολαστικοῦ τοιοῦτον ἐπίγραμμα,

„Χειρεδίου τόδε σῆμα, τὸν ἔτρεφεν Ἀτθὶς ἄρουρα
εἰκόνα ῥητόρων τῆς προτέρας δεκάδος".

Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι, ἐκτὸς τῆς προτέρας δεκάδος, περιεχούσης τοὺς δοκιμωτάτους δέκα ῥήτορας, τοὺς Ἀττικοὺς, ἐκρίθη καὶ ἄλλη κατὰ μίμησιν ἐκείνων δευτέρα. Τοῦτο δὲ, ἐὰν ἔγινεν ἀπὸ τοὺς ἔπειτα, ὄχι μόνον δὲν ἐλαττόνει τὴν πρὸς Ἀρίσταρχον καὶ Ἀριστοφάνη ὑπόληψίν των, ἀλλὰ μάλιστα δεικνύει ὅτι αὐτοὶ ἐσέβοντο τὴν ἐκλογὴν, μιμούμενοι τὸ παράδειγμά των, ὡς μαθηταὶ διδασκάλων, ἢ ἐκτελοῦντες τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἐκεῖνοι δὲν ἐπρόλαβαν. Εἰς τοὺς βίους τῶν Σοφιστῶν λέγει περὶ Ἡρώδου ὁ Φιλόστρατος (Βιβλ. Β'. 1. Ἡρώδ.) „βοώσης δὲ αὐτὸν τῆς Ἑλλάδος, καὶ καλούσης αὐτὸν ἕνα τῶν δέκα, οὐχ ἡττήθη τοῦ ἐπαίνου, μεγάλου δοκοῦντος, ἀλλ' ἀσειότατα πρὸς τοὺς ἐπαινέσαντας, Ἀνδοκίδου μὲν, ἔφη, βελτίων εἰμί." Ἐσοχάσθησαν οἱ ἐπαινοῦντες ὅτι μεγαλειοτέραν τιμὴν δὲν εἶχαν νὰ δώσωσιν εἰς τὸν ἐπαινούμενον, παρὰ ἐὰν τὸν ἀριθμήσωσιν εἰς τοὺς δέκα. Ἀλλὰ τιμῶσα ἡ Ἑλλὰς τὸν Ἡρώδην κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον δὲν ἐφανέρωνε συγχρόνως ὅτι ἐσέβετο τοὺς διατάκτας τῶν δέκα; Ἀπ' ὅλα ταῦτα συνάγεται ὅτι, ἐὰν καὶ δὲν ἔλειπαν ἄνθρωποι, οἵτινες, παρὰ νὰ ἀκολουθῶσιν ἄλλων νόμους, ἤθελαν αὐτοὶ μᾶλλον νὰ ἦναι νομοδόται, τὸ πολὺ ὅμως μέρος, ὄχι μόνον ἄδικον δὲν ἔκρινε τῶν πρώτων Γραμματικῶν τὴν ἐκλογὴν, ἀλλὰ καὶ τιμῆς βαθμὸν μέγιστον διώριζε τὴν ἁπλῆν ταύτην ἀπόφασιν, ἄξιος τοῦ Κανόνος. Καὶ βέβαια οὕτως δὲν ἤθελαν παρακαθίζει εἰς τοὺς δέκα ὅσους ἤθελαν νὰ ὑπερεπαινέσωσιν, ἐὰν ἐνόμιζαν ἄδικον τὴν σύσασιν τῶν δέκα, ὡς οὐδὲ τὸν Ἀλέξανδρον θεοποιοῦντες, δὲν ἤθελαν ὀνομάσει σύνεδρον τῶν δώδεκα θεῶν, δέκατον τρίτον αὐτὸν, ἐὰν ἐνόμιζαν ἄδικον τὴν ἐκλογὴν τῶν δώδεκα θεῶν. Εὐχῆς δ' ἔργον ἦτον καὶ οἱ μεταγενέστεροι νὰ ἀκολουθοῦσαν τὸ παράδειγμα τοῦτο, συνιζῶντες κατωτέρας τάξεις τῶν ἀξιολογωτέρων ἀπὸ τοὺς συγγράψαντας εἰς τὰς ἀκολούθους ἑκατονταετερίδας. Καὶ οὕτως ὅταν ἀπεδίδετο εἰς ἕκαστον ὁ προσήκων βαθμὸς καὶ τόπος, ὄχι μόνον ἐγίνετο δικαιοσύνη, ἀλλ' ἡ δικαιοσύνη αὕτη ἤθελε προφυλάξει ἀπὸ πολλὰ ἀτοπήματα.

Ἀλλ' ἐὰν ἀπολύωνται οἱ δύο Γραμματικοὶ ἀπὸ τὴν πρὸς τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς ἀδικίαν, λείπουσιν ἄρά γε παραδείγμα.

τα ἀρχαιοτέρων ἀπὸ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς ἄλλων, ἵνα τοὺς ἐλέγξωσιν; Οὕτως ἐρωτᾷ ὁ Ῥυγκένιος, διὰ τί ἀπέκλεισαν τὸν Καλλίστρατον καὶ Λεωδάμαντα, παραδεχθέντες τὸν Δείναρχον, τὸν κρίθινον Δημοσθένη, ὡς οἱ παλαιοὶ τὸν ὠνόμαζαν; Οὕτως εἰμπορεῖ ἄλλος νὰ ἐρωτήσῃ μὲ περισσότερον δίκαιον, διὰ τί νὰ μὴ δεχθῶσι τὸν ποιητὴν τῶν Μίμων Σώφρονα; „quem Plato adeo probavit, ut suppositos capiti libros ejus cum moreretur habuisse tradatur" (Quint. Inst. orat. 1. 16.). Περὶ ἑνὸς ἑκάστου νὰ γένῃ ἀπολογία εἶναι πολὺ δύσκολον· καθόλου ὅμως λαλοῦντες, καὶ ἀναφερόμενοι εἰς τὸ β'. ζήτημα, λέγομεν οὕτως· Ἐπειδὴ πολλοὶ συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ, φαιρόμενοι ἄξιοι, ἀπεκλείσθησαν τοῦ κανόνος, ἓν ἐκ τῶν δύο πρέπει νὰ ἦναι· ἢ τοῦτο ἦτον κακῆς κρίσεως ἀποτέλεσμα, ἢ ὅτι ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς φαινομένους ἀξίους, ἐπροτιμήθησαν ἄλλοι ἀξιώτεροι· (ἐπειδὴ ἡ παραδοχὴ πάντων τῶν ἐχόντων τι καλὸν ἀντέβαινεν εἰς τὸ σχέδιόν των, ὅπερ ἦτον νὰ παραδεχθῶσιν τοὺς κατὰ πάντα ἐξέχοντας·) καὶ οὕτως οὐδὲ οἱ συγγραφεῖς ἀδικοῦνται, διότι εὑρέθησαν κρείττονες αὐτῶν ἄλλοι· οὐδὲ οἱ Γραμματικοὶ ἀδικοῦσι, διότι ἐπροτίμησαν ἐκείνους. Τὸ πρῶτον μάχεται παραπολὺ εἰς τὴν εὐφυΐαν καὶ ὀρθοκρισίαν τῶν Γραμματικῶν· διὰ τὸ δεύτερον μᾶς πείθουσιν οἱ σωζόμενοι ἔγκριτοι, οἵτινες ὄντες ἀξιολογώτατοι καὶ κατὰ πάντα ἐπίσημοι, μαρτυροῦσιν ὅτι οἱ ἀποκλεισθέντες δὲν ἦσαν τοιοῦτοι. Κατὰ ταῦτα δὲ εἰμποροῦμεν νὰ κρίνωμεν καὶ περὶ τῶν μὴ σωζομένων ἐγκρίτων, ὅτι ὅσον ἄξιοι φαίνονται οἱ ἀποκλεισθέντες, τόσον ἀξιώτεροι ἔπρεπε νὰ ἦσαν ἐκεῖνοι, καὶ συμφωνότεροι μὲ τοὺς σωζομένους. Καὶ τοῦτο εἶναι ὅτι ἐλέγετο εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ παρόντος ἑ. ζητήματος, ὅτι ἐκ τοῦ β'. ἄρθρου πρέπει νὰ συμπεράνωμεν περὶ τοῦ ἀ., ἐκ τῶν ἀποκλεισθέντων δηλ. περὶ τῶν μὴ σωζομένων ἐγκρίτων.

Ἀλλ' εἶναι ἆρά γε ἱκαναὶ τοιαῦται ἀπολογίαι; πρὸ πάντων δὲ εἶναι ὀρθὸν νὰ ἀναζητῶμεν ἀπολογίας; θέλοντες νὰ δικαιολογήσωμεν τοὺς Γραμματικοὺς, δὲν ἀδικοῦμεν ἆρά γε συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς ἐπισήμους; δὲν εἶναι ὀρθότερον, κρίνοντες τὰ περισσότερα ὡς δίκαια, νὰ ὑποθέσωμεν ἐν μέρει καὶ ἀδικίαν τῶν δύο Γραμματικῶν; Εἰς τὸ πρῶτον ζήτημα μάλιστα ἴδαμεν ὅτι περί τινων συγγραφέων δὲν ἔχομεν ἄκραν

βεβαιότητα, ἐὰν ἀπὸ τοὺς πρώτους κατετάχθησαν, ἢ ἀπὸ τοὺς μετὰ ταῦτα· τὸν Δείναρχον π. χ. συμπεραίνει ὁ Ῥυγκένιος ὅτι ἐπρόσθεσαν οἱ μετέπειτα, διότι εἰς τὸν Γραμματικὸν τῆς Κοισλινιανῆς Βιβλιοθήκης δὲν σημειοῦται· ἀλλ' εἰς τὸν αὐτὸν Γραμματικὸν σημειοῦνται εἰς τοὺς ἱστορικοὺς Ἑλλάνικος καὶ Πολύβιος. „Ἑλλάνικος Λέσβιος, ἀνὴρ πολυΐστωρ, ἁπλάστως παρέδωκε τὴν ἱστορίαν"· ἀναγινώσκεται εἰς τοῦ Ἀγαθημέρου τὰς Γεωγραφικὰς Ὑποτυπώσεις, ἐν ἀρχῇ. „Οἱ περὶ τὸν Ἑλλάνικον καὶ Κάδμον, ἔτι δὲ Ἑκαταῖον, καὶ πάντες οἱ τοιοῦτοι, παλαιοὶ παντάπασιν ὄντες, εἰς τὰς μυθώδεις ἀποφάσεις ἀπέκλιναν"· λέγει πάλιν Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (Α'. 37.). Καθὼς περὶ τοῦ πραγματικοῦ, οὕτω πιθανὸν καὶ περὶ τοῦ λεκτικοῦ, τοῦ Ἑλλανίκου ἦτον διάφορος ἡ κρίσις (ὅρα καὶ ἀνωτ Ζ. β'.) Εἶναι λοιπὸν εὔκολον νὰ ἀποφασισθῇ ὑπὸ τίνων ἐσημειώθη εἰς τὸν κατάλογον; καὶ τούτου δοθέντος, εὔκολον νὰ ἀθωωθῶσιν ἢ νὰ καταδικασθῶσιν οἱ καταγράψαντες αὐτόν; Τοῦ Πολυβίου τὸ ὕφος ῥωμαΐζει ὀλίγου, καθὼς ἄρχιζε τότε νὰ ῥωμαΐζῃ μέγα μέρος τῆς Ἑλλάδος· εἰς πᾶσαν ὅμως σελίδα τῆς ἱστορίας του λάμπει ἡ πολιτικὴ σύνεσις, καὶ τὸ ὀρθόν του κριτήριον. Εἶναι λοιπὸν πιθανὸν ὅτι, ἀφοῦ οἱ πρῶτοι Γραμματικεὶ διώρισαν κοινὸν κριτήριον, τὸ εὐάρμοστον τῶν ἐννοιῶν, καὶ μεθόδων καὶ λέξεων, διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τοὺς λόγους τοῦ Ἑρμογένους, τὸ ἀθέτησαν διὰ τὸν Πολύβιον, παραβλέποντες τὸ παρημελημένον ὕφος του, διὰ τὰς ἄλλας του ἀρετάς; ἢ εἶναι πιθανώτερον ὅτι οἱ μετέπειτα ἦσαν συγκαταβατικώτεροι ἀπὸ τοὺς πρώτους κριτάς; Εἰς ἐμὲ φαίνονται καὶ τὰ δύο ἐξίσου πιθανά, καὶ ἐξίσου ἀβέβαια. Εἰς τοιαύτην λοιπὸν ἀβεβαιότητα εἰμποροῦμεν νὰ δικαιολογήσωμεν, ἢ νὰ καταδικάσωμεν τοὺς δύο Γραμματικοὺς, χωρὶς νὰ πράξωμεν ἡμεῖς ἀδικίαν; δὲν εἶναι ἆρά γε φρονιμώτερον νὰ ὁμολογήσωμεν εἰς τοῦτο ἀπροφασίστως τὴν ἄγνοιάν μας;

Ἀναφύεται τελευταῖον τὸ ἐρώτημα τοῦτο· εἰμὲν οἱ δύο Γραμματικοὶ δὲν περέλαβαν οὐδένα τῶν συγχρόνων, πῶς παρέλαβαν τὸν Καλλίμαχον; Ἴσως τὸν ἐπρόσθεσαν οἱ μετέπειτα λέγει ὁ Ῥυγκένιος. Τοῦτο εἶναι πιθανόν· δὲν εἶναι ὅμως ἀπίθανον τὸ νὰ ἔκαμαν ἐξαίρεσιν εἰς αὐτὸν διὰ τὴν μεγάλην ὑπεροχήν του, μαρτυρουμένην παρὰ Κυντιλιανοῦ καὶ Πλινίου· ἀλλ' οὔτε εἶναι πάντη ἀνένδεκτον, ὅτι χαριζόμενος ὁ

Ἀριςοφάνης εἰς τὸν Καλλίμαχον, τὸν ὁποῖον εἶχε διδάσκαλον πρὸ τοῦ Ζηνοδότου (Σχόλ. Λ. Ἀριςοφ.) τὸν ἐτίμησε. Τοιαύτη τις κατηγορία Καλλιμαχισμοῦ, διὰ νὰ εἴπω οὕτως, φαίνεται νὰ περιεφέρετο κατὰ τῶν Γραμματικῶν τούτων· καὶ διὰ τοῦτο μάλιςα, ἴσως συμπεράνῃ κανεὶς, ἀπεκλείσθη τοῦ κανόνος ὁ ἀχαριςήσας εἰς τὸν Καλλίμαχον Ἀπολλώνιος Ῥόδιος.

Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐὰν δὲν εἶναι, ἐκ τῶν προτέρων λαμβανομένου τοῦ πράγματος, ἄνθρωποι ὄντες οἱ Γραμματικοὶ, ἦτον ἀδύνατον νὰ μὴ εἶχαν καὶ αὐτοὶ τὰ πάθη των. Σχέσεις ἐθνικαὶ, φρονημάτων ὁμοιότης, καὶ μυρίαι ἄλλαι ἀνθρώπινοι περιςάσεις, ἀχώριςοι ἀπὸ τοὺς καθεζομένους κριτὰς, ἔπρεπε καὶ ἄκοντας νὰ τοὺς παρασύρωσιν εἰς τὴν ἀδικίαν. Χωλαίνει καὶ εἰς τοῦτο τὸ εἶδος ὁ ἀδύνατος ἄνθρωπος, καθὼς χωλαίνει εἰς ὅλα ὅσα ὡς ἄνθρωπος ἐνεργεῖ. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπόλυτος δικαιοσύνη καὶ ἀδικία μόνον εἰς τῶν φιλοσόφων τὰ σχολεῖα διδάσκονται, εἰς δὲ τὸν κοινὸν βίον ἡ πρᾶξις αὐτῶν εἶναι ἀδύνατος, καθὼς ὅλων ἁπλῶς τῶν ἀπολύτων, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουσιν μόνον ὡς ὑποςήριγμα εἰς τὰ φιλοσοφικὰ συςήματα, διὰ τοῦτο ἀρκετὸν εἶναι νὰ ζητηθῇ, ἐὰν εἰς ἀνθρώπους δυνατὴν δικαιοσύνην ἔπραξαν οἱ κρίνοντες Γραμματικοί. Καὶ ἐὰν ἦναι δίκαιον νὰ καταδικάζεται κανεὶς διὰ εὐκατόρθωτα ἁμαρτήματα, εἶναι βέβαια ἀδικώτατον νὰ κατακρίνεται δι' ἁμαρτήματα, τὰ ὁποῖα μόνος ὁ Θεὸς ἠδύνατο ν' ἀποφύγῃ. Ἄνθρωποι ἦσαν οἱ δύο Γραμματικοὶ, καὶ ἀνθρωπίνην δικαιοσύνην πρέπει νὰ ζητήσωμεν εἰς τὸ ἔργον των· καὶ τοιαύτην δικαιοσύνην φαίνεται ὅτι τὰ προειρημένα πείθουσιν ἱκανῶς νὰ τοὺς ὁμολογήσωμεν.

Ὑποθέτοντες λοιπὸν καὶ ἀγνώριςον μέχρι τοῦδε ἄδικον, καὶ εὑρίσκοντες τὸ ἤδη γνωρισμένον, ἀσυγκρίτως μικρότερον τοῦ δικαίου· ἀνθρωπίνως κρίνοντες τοὺς ἀνθρωπίνως κρίναντας Γραμματικοὺς, πρέπον καὶ εὔλογον εἶναι νὰ ὀνομάσωμεν δικαίαν τὴν ἐκλογήν των. Ἐὰν μάλιςα συμπεράνωμεν ἀπὸ τὰς ἐκ τῶν ἐναντίων Γραμματικῶν κατακρίσεις τῆς Ἀριςαρχείου ἐκδόσεως τοῦ Ὁμήρου, ὅτι ὁ διορθωτὴς ἦτον πολὺ αὐςηρὸς, καὶ ὅτι ἀθετοῦσε στίχους Ὁμηρικοὺς, μόνον διότι δὲν τοὺς εὕρισκεν ἀξίους τοῦ ποιητοῦ, ἐκτιμῶμεν ἴσως τὴν ἐκλογὴν ὀρθότερον λέγοντες, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς αὐςηρότητος ταύτης, ἀπεκλείσθησαν τοῦ κανόνος πολλοὶ ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς,

οἵτινες ἤθελαν καταγραφθῇ παρ' ἄλλων· ὀλίγοι ὅμως, διὰ νὰ μὴ εἴπω οὐδεὶς, ἐνεκρίθησαν ὑπ' ἐκείνων, τοὺς ὁποίους οἱ ἄλλοι εὕρισκαν ἀναξίους. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς καλλιεπείας, καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς αἰσθήσεως, καὶ ὀρθοκρισίας, δι' ἃ ἐγίνετο ἡ ἐκλογὴ δὲν συμβάλλουσι τόσον τὰ πολλὰ, ὅσον τὸ πολὺ, non multa, sed multum, ὡς διορίζουσιν οἱ ἀκριβεῖς κανονισαὶ τῶν τοιούτων, καὶ καθὼς ἴσως εἰς τὰ ἀκόλουθα ζητήματα λάβωμεν αἰτίαν νὰ λαλήσωμεν διεξοδικώτερα περὶ τοῦ αὐτοῦ· διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν ἀναλογώτερον, καὶ πρὸς τὸ δίκαιον συμφωνότερον φαίνεται ὅτι αὐτοὶ ἐπροτίμησαν τὸ ἐλλείπειν μᾶλλον παρὰ τὸ πλεονάζειν. Ἡ ἐκ τῆς ἱςορίας γνωσὴ ὑπόληψις τῶν ἐγκρίτων συγγραφέων καὶ ποιητῶν, πρὸ τῆς ἐκλογῆς ταύτης, τὸ σέβας τῶν περισσοτέρων ἀπὸ τοὺς μετέπειτα εἰς τὴν τήρησιν τοῦ κανόνος, ἡ κατὰ τὸ δυνατὸν κρίσις τῶν σημερινῶν κριτικῶν, καὶ σύμφωνος αὐτῶν γνώμη, τὰ πάντα σχεδὸν συντρέχουσιν εἰς δικαιολογίαν τῶν δύο Γραμματικῶν.

Τοσαῦτα περὶ δικαιοσύνης καὶ ἀδικίας, κατώτερα βέβαια τοῦ ὑποκειμένου, κατώτερα ἴσως καὶ τῆς προσδοκίας σου, φίλε Ῥώτα· ὄχι ὅμως δυσανάλογα εἰς τὴν περίςασιν τοῦ γράφοντος. Τὸ νὰ προφασίζεται κανεὶς περιςάσεις εἰς παρόμοια πράγματα, εἶναι βέβαια τὸ ἴδιον καὶ τὸ νὰ καταδικάζῃ αὐτὸς ἑαυτὸν πρῶτος, πρὸ τοῦ οἱ ἄλλοι ἀρχίσωσιν· ἀλλὰ καὶ οὕτως εἶναι πάντα συμφερώτερον νὰ καταδικάζεται μὲ τινὰς προφάσεις, παρὰ πάντη ἀπροφάσιςος, ὡς ἐὰν ἔλεγες, πάντη ἀδικαιολόγητος. Ὡς τόσον τί δεξάζεις καὶ σὺ περὶ τοῦ πράγματος, ἤθελα τὸ ἀκούσει μὲ πολλὴν μου χαρὰν, διὰ νὰ μεταβῶμεν ἐφεξῆς ἀπὸ τὸ δίκαιον εἰς τὸ ὠφέλιμον τῆς ἐκλογῆς ταύτης.

(Τὰ ἀκόλουθα σέλλονται καθεξῆς.)

Ἀ Ν Α Μ Ι Κ Τ Α.

Προκήρυξις.

Ὅσον διαφέρει ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος, τοσοῦτον καὶ ἡ ὠφέλεια ταύτης τῶν λοιπῶν διαφερόντων ἡμῖν. Προσκτᾶται δὲ αὕτη

κερδαινομένη, οὐκ ἄλλοθεν οὐδαμόθεν, ἀλλ' ἢ ἐκ τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς, καὶ τῶν ἱερῶν ἐξηγητῶν αὐτῆς „Ἐρευνᾶτε γὰρ, φησὶ, τὰς γραφὰς· καὶ ἐν αὐταῖς εὑρήσετε ζωὴν αἰώνιον". Τούτων δὴ τῶν ἱερῶν ἐξηγητῶν καὶ διδασκάλων τῆς ἱερᾶς ἡμῶν ἐκκλησίας, ὅτι τὰ συγγράμματα τοῦ ἐν Ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοσόμου προέχει πολλῷ τῶν ἄλλων, ἔν τε τῇ ἠθικῇ διδασκαλίᾳ καὶ πνευματικῇ σοφίᾳ, καὶ τῶν ἱερῶν Μυσηρίων ἁπάντων, ὀρθῇ καὶ ἀπταίστῳ ἀναπτύξει, οὐδεὶς, οἰόμεθα, ἀντερεῖ· ἀλλὰ πάντες συνομολογήσουσι.

Τούτου χάριν ὁ Πανιερώτατος Ἅγιος Μητροπολίτης Μολδαβίας κύριος Βενιαμὶν, ὁ Πανιερώτατος Ἅγιος Εἰρηνουπόλεως καὶ Βατοπαιδίου κύριος Γρηγόριος, ὁ Εὐγενέστατος ἄρχων πρώην μέγας Ποσέλνικος κύριος Δημήτριος Μάνος, ὁ Εὐγενέστατος ἄρχων μέγας Ποσέλνικος κύριος Ἰακωβάκης Ῥίζος, ὁ Εὐγενέστατος ἄρχων Δικαιοφύλαξ τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας κύριος Νικόλαος Λεβίδης, ὁ ἄρχων Καμηνάρης Μανουὴλ ὁ ἐξ Ἐφέσου, καὶ ὁ τιμιώτατος ἐν πραγματευταῖς κύριος Ἀνδρέας Παύλου, τὸ καλὸν, καὶ ὠφέλιμον τοῦ πράγματος καταστοχασάμενοι, καὶ ζήλου θείου πλησθέντες, συνεφώνησαν εἰς τὸ ἐκδοῦναι τὰ εἰρημένα συγγράμματα τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοσόμου τύποις, ὅσον ἔνεστι καθαρωτέροις, διωρθωμένα, καὶ παραλληλισμένα ἐν τρισὶν ἐκδόσεσι παλαιαῖς καὶ παλαιῷ κώδηκι χειρογράφῳ, εἰς ὄγδοον κόλλας, εἰς χαρτίον καλὸν, ἐν τῷ ἐνταῦθα τυπογραφείῳ, μετακομίσαντες ἐπίτηδες καὶ στοιχεῖα ἑλληνικὰ ἀπὸ Παρισίων τὰ πλέον καθαρὰ καὶ λαμπρά.

Ἄνδρες φιλογενεῖς καὶ φιλόχριστοι! ἂν πολλάκις πολλὰ κατεβάλετε ὑπὲρ τῆς ἔξω σοφίας, καλῶς ποιοῦντες, διὰ τὴν κοινὴν ὠφέλειαν, πολλῷ μᾶλλον θέλετε δείξει, (δὲν ἀμφιβάλλομεν) διακαέστερον τὸν ζῆλον καὶ ἀνάλογον τὴν προθυμίαν τῇ ὠφελείᾳ τοῦ ἐνεστῶτος πράγματος, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἔσω καὶ πνευματικὴ σοφία, περὶ ἧς ὁ Θεολόγος Γρηγόριος λέγει „ἢ φιλοσοφητέον, ἢ τιμητέον τὴν φιλοσοφίαν, εἴ περ μὴ μέλλοιμεν παντελῶς ἐκπίπτειν τοῦ καλοῦ".

Αὐτὸ τὸ καλὸν πολλάκις ἐποίησαν ἡμῖν οἱ ξένοι, ἐκδόντες καθὼς καὶ ἄλλων πατέρων καὶ τὰ σωζόμενα τοῦ Χρυσοσόμου τετράκις ἤδη."

„Ἐν Ἐτώνῃ ἑλληνιστὶ ἐν ἔτει 1613

„Ἐν Φραγκοφούρτῳ Ἑλληνολατινιστὶ 1697
„Ἐν Παρισίοις ὡσαύτως 1718
καὶ ἐν Βενετίᾳ ὁμοίως 1741
εἰς φύλλον ἀκέραιον τὰ πάντα· διὸ καὶ ἀπέβησαν δυσμεταχείριστα· πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτω διὰ τὴν πολυκαιρίαν κατέστησαν σπάνια, καὶ ἀκολούθως βαρύτιμα καὶ δυσαπόκτητα. Δίκαιον ἄρα ὁ ἡμέτερος οὗτος θεῖος πατὴρ δι' ἡμῶν τῶν τέκνων του, νὰ ἰδῇ ποτὲ τὸ φῶς, τὸ διὰ τύπων, καὶ νὰ φανῇ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς καὶ εὔωνος, καὶ εὐμεταχείριστος καὶ διωρθωμένος μᾶλλον, ἢ ἐς τόδε. Διὰ ταῦτα οἱ ῥηθέντες φιλογενεῖς κατέβαλον σχεδὸν τὸ τρίτον τῶν ἐξόδων· χρήζουσιν ὅμως καὶ τῆς κοινῆς ὑντιλήψεως καὶ βοηθείας, ἤ τις ἔσται οὐ πάνυ βαρεῖα καὶ ἁδρά· ἀλλ' εἰς τοσοῦτον ὄγκον καὶ πάνυ μετρίαν· καθότι διαιρούμενον τὸ ὅλον σῶμα εἰς τριάκοντα περίπου τόμους, τιμηθήσεται ἀνὰ 200 Γρόσια· ἅτινα οἱ μὲν δυνατοὶ καὶ πλούσιοι καταβαλοῦσι τὰ πάντα ἐν πρώτοις, ἐὰν καὶ οὗτοι βούλωνται· οἱ δὲ ἥττονος κατασάσεως, ἤδη πρῶτον τὰ ἡμίσια· λαβόντες δὲ τοὺς ἡμίσεις τῶν τόμων, πάλιν καταβαλοῦσι καὶ τὰ λοιπὰ ἡμίσια· ἡ δὲ ἐκτύπωσις πάντων οὐ διαρκέσει πλέον τῶν δύο χρόνων. Πρὸς ἀσφάλειαν δὲ τῶν καταβαλλομένων διορίζονται ἐπίτροποι ἐκ τῶν ἐγκρίτων τοῦ γένους καὶ εὐκατάστατοι πραγματευταὶ, εἰς λῆψιν αὐτῶν ἐν ἑκάστῃ πόλει. Ἡ μὲν δὴ πρόθεσις τῆς προκηρύξεως ταύτης αὕτη καὶ τοιαύτη· ὑμεῖς δὲ ὅσοι φιλόχριστοι καὶ φιλοχρυσόστομοι, ποιήσατε τὸ ἐφ' ὑμῖν ἕκαστος, τιμὴν ἑαυτοῖς τε καὶ παντὶ τῷ γένει μείζονα κτώμενοι, κατὰ τὸν θεῖον Πλάτωνα· ἡμεῖς δὲ λέγομεν ὑμῖν, γνῶσιν Θεοῦ καὶ ζωὴν τὴν αἰώνιον. Διορίζονται δὲ ἐπίτροποι, ἵνα παραλαμβάνωσι παρὰ τῶν συνδρομητῶν τὰ καταβαλλόμενα

Ἐνταῦθα.	„Ἐν Πετρουπόλει.
„Ἐν Κωνσταντινουπόλει.	„Ἐν Ὀδησσῷ.
„Ἐν Βουκουρεστίοις.	„Ἐν Λιβόρνῳ.
„Ἐν Σμύρνῃ.	„Ἐν Τριεστίῳ.
„Ἐν Χίῳ.	„Ἐν Ἀδριανουπόλει.
„Ἐν Θεσσαλονίκῃ.	„Ἐν Φιλιππουπόλει.

„ Ἐν Βιέννῃ.
„ Ἐν Μόσχᾳ.
„ Ἐν Κρήτῃ.
„ Ἐν Πελοποννήσῳ.

Ἐν Ἰασσίῳ 1819. Δεκεμβρίου ά.

Οἱ Ἐπίτροποι τοῦ Τυπογραφείου
Μανουὴλ Βερνάρδος Καμηνάρης Κρής.
Ἀναςάσιος Μιχαὴλ Γειτζᾶς.

Ὑψηλότατε, Εὐσεβέςατε, καὶ Εὐμενέςατε ἡμῖν Αὐθέντα!

Ὅτι μὲν τὰ συγγράμματα τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοςόμου θησαυρὸς ἐςι πάσης καὶ παντοίας ὠφελείας πλήρης τῷ χριςωνύμῳ πληρώματι, οὐ μόνον πνευματικῶς, ἀλλὰ καὶ ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς θεωρούμενα, καὶ ὁ πάλαι καὶ ὁ νῦν αἰὼν ἐκήρυξε καὶ κηρύττει διαπρυσίως· ἐν τούτοις γὰρ ὁ θεῖος πατὴρ καὶ τὰ ἄπορα τῆς θείας γραφῆς παλαιᾶς τε καὶ νέας σοφώτατα ἐπιλύει, καὶ τῇ παναγῇ καὶ σεπτᾷ τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίςεως μυςήρια ἄριςα διερμηνεύει, καὶ ἠθικώτατα πάντων τῶν ἱερῶν πατέρων, τά τε πρὸς θεὸν ὅσια, καὶ τὰ πρὸς ἀνθρώπους δίκαια ἡμῖν ὑποτίθεται, τὴν ἀρετὴν ἀγαπητὴν τῷ ὄντι διαζωγραφῶν, ὥςε τοὺς ἀναγινώσκοντας τοῖς λόγοις κατακηλῶν, ἀσμένως αἱρεῖσθαι, τὴν πολλοὺς ἔχουσαν πόνους κατασκευάζειν. Πίδέ τις καὶ πολιτικῶς ἐπιςήσειε τοῖς πονήμασιν αὐτοῦ, ἄρχοντε, τὴν πρὸς τοὺς ἀρχομένους ἐπιείκειαν καὶ δικαιοσύνην διδάσκεται, καὶ ἀρχόμενος, τὴν πρὸς τοὺς ἄρχοντας εὐπείθειαν καὶ πίςιν μανθάνει· καὶ συλλήδδην, ποταμὸς ἀνεξάντλητος, καὶ μεταλλεῖον ἀκένωτον σοφίας καὶ ἀρετῆς καὶ εὐγλωττίας ὑπάρχων, σοφοὺς ὄντως ἀποδείκνυσι τοὺς χρυσοςόμου αὐτὸν ὀνομάσαντας. Ταῦτ' ἄρα καὶ τοῖς πάλαι καὶ τοῖς νῦν περὶ πολλοῦ ἦν καὶ ἐςὶ τὰ τοῦ πατρὸς τούτου πονήματα, καὶ τύποις πολλάκις ὑπ' εὐρωπαίων ἐθνῶν, εἰς τὴν λατινίδα φωνὴν μετενεχθέντα, σὺν τῷ πρωτοτύπῳ ἐξεδόθη, φιλοτιμουμένων ἑαυτοὺς τ' ἐπιδείξασθαι μὴ ἀναισθήτους τῶν ἡμετέρων ὄντας καλῶν, καὶ τὴν σφῶν γλῶτταν τοῖς ἐκείνου πλουτίσαι νοήμασιν. Ἀλλὰ τὸ τῆς ἐκδόσεως ὀγκῶδες, καὶ διὰ τοῦτο δυσμεταχείριςον, καὶ τὸ τῆς τιμῆς ὑπέρογκον, καὶ μάλιςα πάντων τὸ σπάνιον, οὐκ ἐπέτρεπε διαδόσιμον γενέσθαι τὸ καλὸν, ἀλλ' ἀπεςέρει τοὺς ὁμογενεῖς ὀρθοδόξους τῆς ἐκ τῶν συγγραμμάτων τούτων ὠφελείας. Αὐτὸ δὴ τοῦτο κατιδόντες ἡμεῖς, καὶ κοινότερον ἐθέλοντες ποιῆσαι τὸ ἀγαθὸν, καὶ προχειρότερον, καὶ μᾶλλον εὐπόριςον, συνελθόντες κοινῇ καὶ διασκεψάμενοι, ἔγνωμεν τύποις ἐκδοῦναι τὰ εἰρημένα τεύχη, ἄνευ τοῦ λατινικοῦ, εὔχρηςα μὲν διὰ τὸ μικρὸν τοῦ ὄγκου, εὐπόριςα δὲ διὰ τὸ μέτριον τῆς τιμῆς, ἐν λαμπραῖς χαρακτῆρσι, καὶ χάρτῃ καλῷ, καὶ ὅσον ἔνεςι διωρθωμένα μᾶλλον, ἢ τὰ μέχρι νῦν ἐκδεδομένα· ἅτε παραλληλισμοῦ ἐσομένου τριῶν ἐκδόσεων, καὶ χειρογράφου κώδηκος, ὅσον ἐνδέχεται ἀρχαίου. Τὴν οὖν τοιαύτην ἡμῶν πρόθεσιν ταπεινῶς ἀναφέροντες τῷ θεοφρουρήτῳ αὐτῆς ὕψει, καὶ χαίροντες ὅτι τὰ τοῦ χρυσορρήμονος πανωφελῆ συγγράμματα ἐπὶ τῆς χρυσῆς τῷ ὄντι καὶ κοινωφελεςάτης ἐποχῆς τοῦ θεοφρουρήτου αὐτῆς ὕψους, καὶ ἐν τοῖς τυπογραφείοις τῆς ὑμετέρας θεοσώςου καθέδρας εἰς φῶς αὖθις προκύψει, θερμῶς παρακαλοῦμεν, ὅπως εὐμενῶς ἀποδεξαμένη τὴν αἴτησιν, ἀντιλάβηται ἡμῶν τῇ ἡγεμονικῇ αὐτῆς προςασίᾳ παντοιοτρόπως, καὶ μάλιςα, ὡς καλῶν πρύτανις, χορηγήσῃ ἡμῖν ἀρχαιότατα χειρόγραφα τῶν συγγραμμάτων τούτων, γράψασα περὶ τούτου πρός τε τὸν Παναγιώτατον καὶ οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, καὶ πρὸς οὓς ἂν ἄλλους ἐγκρίνῃ, ἵν' ἀποςαλῶσιν ἡμῖν ἔκτε τῶν ἐν τῷ Ἁγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἄθωνος, καὶ τῶν λοιπῶν ἱερῶν μοναςηρίων, χειρόγραφα παλαιά, πρὸς εὐχερεςέραν διόρθωσιν τῶν ἐν τοῖς ἐκδεδομένοις κειμένοις εἰσφρησάντων σφαλμάτων, ἅπερ καὶ ἀποδοθήσεται τοῖς ἀποςείλασιν ἀβλαβῆ καὶ σῶα ἐν καιρῷ, δωρηθέντος ἑκάςῳ καὶ ἑνὸς σώματος τῆς νέας ἐκδόσεως πρὸς εὐγνωμοσύνην· οὕτω δ' εὐεργετήσασα, καὶ ἐξευμαρίσασα ἡμῖν τὴν τοῦ ἔργου δυσχέρειαν, ἡμᾶς τε ςεντορείους ἕξει κήρυκας τῆς εὐεργεσίας, καὶ τοῦ φιλοκάλου Λυτῆς ζήλου, καὶ παρὰ θεοῦ τὸν μισθὸν πλούσιον, ἀντιβραβεύοντος δαψιλῶς, τὴν φιλόχριςον καὶ φιλοχρυσόςομον αὐτῆς διάθεσιν.

Τῆς ὑμετέρας Θεοφρουρήτου Ὑψηλότητος
πρὸς θεὸν εὐχέται διάπυροι καὶ δοῦλοι.
(ἅπονται αἱ ὑπογραφαί.)

Ἰωάννης Μιχαὴλ Γρηγορίου Σούτζου Βοεβόδας ἐλέῳ Θεοῦ αὐθέντης καὶ ἡγεμὼν πάσης Μολδαυΐας.

Πανιερώτατε καὶ θεοπρόβλητε Μητροπολίτα, ἅγιε Νικομηδείας! τὴν ὑμετέραν Πανιερότητα εὐλαβῶς προσαγορεύομεν.

Καὶ ὁ φιλόκαλος τρόπος, καὶ ἡ φιλόχρηςος διάθεσις, καὶ τὸ περὶ τὰ ψυχωφελῆ καὶ θεάρεςα ἐγχειρήματα πρόθυμον καὶ θερμουργὸν τῆς ὑμετέρας Πανιερότητος, γνωςὰ ἡμῖν ἀνέκαθεν, καὶ εὐδ' ὁπωσοῦν ἀμφισβητήσιμα. Διὸ καὶ ἡμεῖς ἐκ τούτων ἁπάντων, καὶ τῆς περὶ ἡμᾶς γνησίας ἀγάπης καὶ τοῦ εἰλικρινοῦς αὐτῆς φίλτρου, περὶ πολλοῦ ποιούμεθα, καὶ τιμῶμεν Αὐτὴν ἀξίως ὧν εὐπορεῖ ἀρετῶν, καὶ ὅτι τὴν ἱερὰν σύνοδον ἔργοις καὶ λόγοις τοῖς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας κοσμοῦσα, τοῖς εὐσεβέσιν ὄφελος μέγα γίνεται, δι' εὐφήμου γλώττης, ὡς εἰκὸς, ἄγομεν· καὶ νῦν ἄρ' οὖν, ἐπειδὴ περὶ κοινοῦ καλοῦ λόγος πρόκειται, πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀποτεινόμεθα Πανιερότητα, πεποιθότες, ὅτι δι' αὐτῆς τὸ ποθούμενον λήψεται πέρας τὸ καλὸν τοῦτο, καὶ καλὸν ὄν, καλῶς καὶ γενήσεται διὰ τῆς ὑμετέρας σπουδῆς. Ἴςω τοίνυν ἡ φίλη ἡμῖν Πανιερότης αὐτῆς, ὅτι ἐν τῇ Καθέδρᾳ τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσώςου Ἡγεμονίας ἐκ πανιερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ἡμετέρων ἀρχόντων ἑταιρία συςᾶσα, τύποις ἔγνωσαν ἐκδοῦναι τὰ τοῦ Χρυσορρήμονος ἅπαντα. Χειρογράφων δὲ χρήζοντες, καὶ συνδρομητῶν ἅμα, ἀνεφανίσθησαν ἡμῖν δι' ἀναφορᾶς περὶ τούτων, ἐφ' οἷς καὶ γέγονεν ἡμέτερον γράμμα πρὸς τὸν Παναγιώτατον καὶ Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ἵν' ἀποςαλῶσιν ἐκ τῶν ἁπανταχοῦ μοναςηρίων χειρόγραφα τοῖς ἐκδόταις πρὸς διόρθωσιν τῶν τυπικῶν ἁμαρτημάτων, καὶ δὴ καὶ σύνδρομὴ γένηται τῶν πανιερωτάτων ἀρχιερέων πρὸς εὐχερῆ καὶ ταχίςην τοῦ ἔργου συντέλειαν. Αὐτὸ δὴ τοῦτο ἀποςέλλεται σὺν τῷ παρόντι τῇ ὑμετέρᾳ Πανιερότητι, δι' αὐτῆς ἐπιδοθησόμενον τῇ ἐκείνου Παναγιότητι. Ἀξιοῦμεν δὲ ἰδίως καὶ τὴν ὑμετέραν Πανιερότητα, ὅπως ἐκ παντὸς τρόπου συντελέσῃ εἰς ὅσα συν-

τείνουσιν εἰς τὴν τοῦ ἔργου ἐκτέλεσιν, καὶ λόγῳ καὶ τῷ παρ' αὐτῆς ὑποδείγματι αἰτιωτάτη γένηται τοῦ κοινωφελεςάτου τούτου καλοῦ. Ὅτι δὲ καὶ ἡμῖν ἔσεται χαρισαμένη τὰ μέγιςα καὶ τὸ τῶν ὀρθοδόξων ὠφελήσει πλήρωμα, καὶ τὸν ἔπαινον ἕξει μέγαν καὶ παρ' ἡμῶν καὶ παρὰ πάντων, λέγειν οὐ χρήζομεν, ἅτε τὸν αὐθόρμητον εἰς τὰ καλὰ, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν καλῶν παράδειγμα γινόμενον Αὐτῆς τρόπον ἀκριβέςατα γινώσκοντες· διαπυνθανόμενοι δὲ τὰ κατ' Αὐτὴν ἀκριβῶς καὶ γράμμασιν αὐτῆς ἀπαντητικοῖς τῷ ἡμετέρῳ τούτῳ ποθοῦντες ἐντυχεῖν, ἐξαιτούμεθα θεόθεν Αὐτῇ ἔτη πλεῖςά τε καὶ παναίσια. ,ϛωιθ. Νοεμβρίου κθ'.

τῆς Ὑμετέρας Πανιερότητος κ. τ. λ.

Παναγιώτατε καὶ σεβασμιώτατε Πάτερ, καὶ οἰκουμενικὲ Πατριάρχα! τὴν ὑμετέραν Παναγιότητα εὐλαβῶς προσαγορεύομεν, ἱκετικῶς ἀσπαζόμενοι τὴν παναγίαν αὐτῆς δεξιάν.

Τὸν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ ζῆλον, καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καὶ χρις ιανοῖς πρεπούσης ἀρετῆς σπουδὴν καὶ ἐντρέχειαν τῆς ὑμετέρας εἰδότες Παναγιότητος, καὶ ὅτι τοῖς μακαρίοις ἐκείνοις καὶ θεοφορήτοις Ἴσα πατράσι, τοῖς ἡλίου δίκην ταῖς τῶν ἔργων καὶ λόγων φωταυγείαις τὸν τῆς Ἐκκλησίας καταυγάσασι κόσμον, τὸν οἰκουμενικὸν διέπεσα θρόνον, ἀςὴρ ὀπωρινῷ ἐναλίγκιος ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ταύτης φαίνει περιωπῆς, δηλοποιοῦμεν αὐτῇ, ὅτι ὁ πανιερώτατος Μητροπολίτης τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσώςου ἡγεμονίας κύριος Βενιαμὶν, καὶ ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Εἰρηνουπόλεως κύριος Γρηγόριος, καὶ οἱ προσφιλέςατοι ἡμῖν ἡμέτεροι ἄρχοντες Ποςέλνικος Δημήτριος Μάνος, καὶ Ποςέλνικος Ἰακωβάκης Ῥίζος, συνεργοὺς ἔχοντες τὸν δικαιοφύλακα τῆς τοῦ χρις οῦ μεγάλης Ἐκκλησίας Νικόλαον Λεβίδην καὶ τὸν ἡμέτερον Καμηνάριν Ἐμμανουὴλ, ζήλῳ θείῳ κινούμενοι συνέθεντο ἐκδοῦναι τὰ ἅπαντα τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοςόμου· χρήζοντες δὲ καὶ χειρογράφων ἀρχαίων πρὸς διόρθωσιν τῶν ἐν τοῖς μέχρι τοῦδε ἐκδεδομένοις εἰσφρησάντων τυπικῶν σφαλμάτων, ἀνήγγειλαν. ἡμῖν δὶ ἰδίας αὐτῶν ἀναφορᾶς αὐτὸ τοῦτο, αἰτούμενοι τήν τε ἡμετέραν προςασίαν, καὶ δὴ καὶ ἐπιςολὴν πρὸς τὴν ὑμετέραν

Παναγιότητα ὑπὲρ τῶν αὐτῶν. Ὅθεν τὸν θεάρεστον αὐτῶν ζῆλον ἐπαινέσαντες, καὶ συνεργῆσαι πάσῃ προθυμίᾳ τούτοις ἐθέλοντες, ἀξιοῦμεν διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν ἰῆκοῦ τὴν ὑμετέραν Παναγιότητα, ὅπως τῇ συνήθει πρὸς τὰ καλὰ χρησαμένη σπουδῇ τε καὶ φιλοτιμίᾳ, καὶ ἐνθέῳ κινηθεῖσα ζήλῳ, καὶ τὴν τῶν ἐκδοτῶν ἀποδεξαμένη πρόθεσιν ἐξευμαρίσῃ αὐτοῖς τὸ ἔργον, καὶ συντελέσῃ εἰς πλήρωσιν τοῦ πόθου αὐτῶν ταχεῖαν, γράψασα εἴς τε τὰ ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἄθωνος μοναςήρια, καὶ ἄλλοσε, ὅπῃ ἂν αὐτῇ δόξῃ, ὅπως ἀποςαλῶσι τὰ σωζόμενα τῶν συγγραμμάτων τοῦ θείου πατρὸς χειρόγραφα, κατὰ τὴν αἴτησιν καὶ τὸν πόθον τῶν ἐκδοτῶν, ἅπερ καὶ συναχθέντα ὅσον ἔνεςι διὰ τάχους ἀποπέμψει ἡμῖν αὐτόσε πρὸς ἔναρξιν τοῦ ἔργου. Συμπληρωθείσης δὲ σὺν θεῷ τῆς διορθώσεως, καὶ πέρας διὰ τῶν παναγίων αὐτῆς εὐχῶν τῆς ἐκδόσεως λαβούσης ἀποςαλήσονται καὶ τὰ χειρόγραφα ἀβλαβῆ τε καὶ σῶα, καὶ σὺν αὐτοῖς δωρηθήσεται καὶ ἑκάςῳ τῶν ἀποςειλάντων αὐτὰ ἀνὰ ἓν σῶμα τῆς νέας ἐκδόσεως, καθ' ἃ ἡμῖν εἰ ἐκδώσοντες ἐν τῇ ἀναφορᾷ ὑπέσχοντο. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ πολλῆς δεῖται τὸ ἔργον δαπάνης, καὶ συνδρομητῶν χρεία πολλῶν, πεποίθαμεν, ὅτι, καίτοι προτροπῆς εἰς τὰ καλὰ μὴ δεόμενοι οἱ πανιερώτατοι καὶ θεοπρόβλητοι ἀρχιερεῖς, οἵτε ἐνδημοῦντες αὐτόθι, καὶ οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, τῷ τε παραδείγματι ὅμως, καὶ τῇ διὰ λόγων καὶ ἐγκυκλίων γραμμάτων προτροπῇ τῆς ὑμετέρας Παναγιότητος, μᾶλλον ἐπιτενοῦσι τὸ πρόθυμον, καὶ πολλαπλασιάσουσι τὸν ζῆλον συνδρομηταὶ γινόμενοι καὶ καταγραφόμενοι εἰς εὐμάρειαν τοῦ ἔργου, καὶ ἐπιδεικνύντες τοῖς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ἔθνεσιν, ὅτι μὴ ἀφιλόκαλοι, ἀλλ' ὅπου περὶ καλῶν, καὶ μάλιςα περὶ τοιούτων συγγραμμάτων πρόκειται λόγος, καὶ χειρὶ καὶ ποδὶ, τὸ τοῦ λόγου, καὶ πάσῃ δυνάμει συνεργεῖν ἐθέλουσι, περὶ πλείςου ποιούμενοι τὸ τοῦ φίλου γένους ὄφελος, καὶ τὴν τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας εὔκλειαν, καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς εὐαγοῦς κλήρου τὸν ἔπαινον. Καὶ ταῦτα μὲν ἰῆκῶς· τὸ πᾶν δὲ τῆς περὶ ὧν ἠξώσαμεν αὐτὴν φροντίδος, τῇ ὑμετέρᾳ Παναγιότητι πεποιθότες ἀνατιθέντες, καὶ ὅτι κατὰ τὸν δραςήριον αὐτῆς πάντα κινήσει λίθον εἰς τὴν τούτων ἐκτέλεσιν, καὶ πατρικοῖς αὐτῆς ἐντυχεῖν ποθοῦντες, εὐχετικοῖς τε ἅμα καὶ δηλωτικοῖς

ᾠδῶν κατὰ τὴν εὐκταιοτάτην ἡμῖν ὑγείαν, ἐξαιτούμεθα θεόθεν αὐτῇ ἔτη πλεῖςα τε καὶ παναίσια.

ᾳωιθ'. Νοεμβρίου κθ'.

Ε Ἴ Δ Η Σ Ι Σ.

Ὁ σοφὸς καὶ φιλόπονος κ. Ἄγγελος Μαῖος ἀναγγέλλει πρὸς τὴν Μακαριότητά του τὸν Πάπταν, ὅτι ἀνεκάλυψεν εἰς τὴν Βατικανὴν Βιβλιοθήκην δύο χειρόγραφα κλασσικῶν Λατινικῶν συγγραμμάτων, τὰ ὁποῖα ἐνομίζοντο χαμένα. Τὸ πρῶτον περιέχει τὰ περὶ Δημοκρατίας βιβλία τοῦ Κικέρωνος, συνιςάμενα εἰς 300 φύλλα μὲ χαρακτῆρας εὐαναγνώςους· αἱ ἐπιγραφαὶ τοῦ συγγράμματος τούτου, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Κικέρωνος ὡς συγγραφέως, φαίνονται εἰς τὸ περιθώριον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἄλλα περὶ ἄλλης ὕλης ἐγράφησαν μεταγενεςέρως εἰς αὐτὸν τὸν Κώδικα (codex rescriptus), μετεκινήθη καὶ ἐκολλήθη τὸ Κικερώνειον σύγγραμμα· μόλον τοῦτο μέγα μέρος αὐτοῦ ἐσώθη ἀβλαβὲς καὶ ἐκδίδεται ὅσον οὔπω παρὰ τοῦ κ. Μαΐου. Τὸ δεύτερον χειρόγραφον ἡ Βατικανὸς Κώδιξ περιλαμβάνει ἐκείνων τῶν παλαιῶν συγγραφέων συγγράμματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τινὰ εἶχεν ἤδη εὑρεῖν ὁ ἀκάματος ἐρευνητὴς εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῶν Μεδιολάνων, καὶ τώρα ἐμποροῦν νὰ ἀποπληρωθῶσιν. Ἐν τούτοις εὑρίσκεται ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Φρόντωνος (*) μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Μάρκου Αὐρηλίου, προσέτι καὶ μερικοὶ λόγοι τοῦ Κικέρωνος, καὶ ἄλλων τινῶν ἐλλιπῶν ἀποπληρώματα· ὁμοίως καὶ ἓν ἔτι ἄγνωςον σύγγραμμα τοῦ Κ. Αὐρηλίου Συμμάχου καὶ πολλὰ ἀποπληρώματα ἄλλων τινῶν συγγραμμάτων. (Oesterr. Beobachter.)

(*) Παράβ. Λ. Ἑρμῆν. Σελ. 266. κ. ἑξ.

Πρὸς Στέφανον Οἰκονόμον ἰατρὸν εἰς Σμύρνην (*).

Ἐπανελθὼν ἀπὸ τὰς βορειοτέρας χώρας τῆς Γερμανίας, κρίνω τερπνὸν καὶ εἰς ἐμὲ νὰ εἴπω, καὶ εἰς ἐσὲ ν' ἀκούσης τινὰ ὄχι ἀδιάφορα εἰς ψυχὴν ἑλληνικὴν κυριευομένην ἀπὸ τὸν εὐγενῆ ζῆλον τῆς τοῦ γένους μας παιδεύσεως.

Σιωπῶ τὸ πλῆθος τῶν Ἀκαδημιῶν, μὲ τὰς ὁποίας ἐολίζεται ὁ μουσόληπτος τῷ ὄντι Γερμανικὸς λαὸς, καὶ τὴν τῶν εἰς αὐτὰς διδασκάλων πολλὴν καὶ παντοίαν προκοπὴν καὶ σοφίαν, διὰ τὴν ὁποίαν δύσκολον εἶναι νὰ προτιμήσῃς, τὴν μίαν ἀπὸ τὰς ἄλλας, ἐπειδὴ πᾶσα μία ἔχει κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο τὰ κλέη της· τοιαύτη περιγραφὴ ὑπερβαίνει τὰς δυνάμεις μου, καὶ εἰς ἐσὲ, φίλτατε, εἶναι περιττὴ, ὡς ἰδόντα αὐτοῖς, ὡς λέγουσιν, ὀφθαλμοῖς τὴν Σαξωνίαν, καὶ μαθητευθέντα εἰς μίαν ἀπὸ τὰς περιφήμους αὐτῆς Ἀκαδημίας. Τὸ εἰς ἡμᾶς ἀξιοπαρατήρητον εἶναι ἡ μεγάλη ζέσις, μὲ τὴν ὁποίαν ἀσχολεῖται τὸ σεβάσμιον τοῦτο ἔθνος εἰς τὴν παλαιὰν φιλολογίαν, καὶ μάλιστα τὴν Ἑλληνικήν. Ἔχοντες ὁδηγὸν φιλοσοφίαν ἐρευνητικωτάτην τῆς ἀληθείας ἔφθασαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν ἀκρώρειαν τοῦ Ἑλικῶνος, καὶ λάμπουσιν ἐκεῖθεν ὡς ἄλλοι Ἀπόλλωνες μὲ τὰς ἀκτῖνας τῶν θαυμαστῶν συγγραμμάτων των. Ἐγνώρισα μὲ χαρὰν μου πολλοὺς ἐξ αὐτῶν προσωπικῶς. Εἰς Λειψίαν, παρεκτὸς τοῦ βαθυνουστάτου φιλοσόφου καὶ ἀγαθοῦ ἀνδρὸς Κρυγίου, συνωμίλησα μὲ τοὺς περιφήμους φιλολόγους Ἑρμάνιον, Σπόνιον, Σαΐφερον. Εἰς Βερολῖνον συναυεστράφην τὸν περικλεέστατον Οὐόλφιον· συνωμιλῶν καθ' ἑκάστην μετ' αὐτοῦ εἰς ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐκεῖ διατριβῆς μου, καὶ πολλὰς ἐσπέρας φιλοφρονηθεὶς ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν

(*) Ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐζητήσαμεν ἀπὸ τὸν φίλον μας διὰ νὰ τὸ ἐκδώσωμεν διὰ τοῦ Λ. Ἑρμοῦ, κρίνοντες τὸ περιεχόμενον ὄχι ἀδιάφορον εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας, οἷς φιλολογίαν περιέχοντα, καὶ τὴν ὠφέλειαν τοῦ γένους ἡμῶν ἀποβλέποντα. Εὐχαριστοῦμεν τὸν ἄνδρα, ὅτι ἐδέχθη τὴν αἴτησίν μας.

Οἱ Ἐκδ.

ἄνδρα· ὄχι ὀλιγώτερον ἐχάρην ἐκεῖ τὴν συναναστροφὴν τοῦ καλοῦ καὶ ἱλαροῦ Βουτμάνου, ὅς τις διὰ τῶν χειρῶν σου μᾶς ἐχάρισεν εἰς τὸ Γυμνάσιόν μας τὴν ἀξιόλογον Γραμματικήν του, τοῦ σοφοῦ Βοικκίου (Böckh), οὗτινος θαυμάζεται ἡ τοῦ Πινδάρου ἔκδοσις, καὶ τὸ περὶ τῆς Ἀθηνῶν πολιτείας περίφημον σύγγραμμα, καὶ ἄλλων περιφανῶν φιλολόγων καὶ φιλοσόφων ἀνδρῶν. Εἰς τὴν τερπνὴν πόλιν Ἐϊδελβέργην (Heidelberg) τὴν παρὰ τὸν Νέκκερον ποταμὸν, παρὰ τὸν σεβάσμιον Φόσσιον (Voss), τὸν μεταφραστὴν τοῦ Ὁμήρου, ἐγνώρισα τὸν σοφὸν Κρεύζερον (Creuzer), ἄνδρα περιβόητον εἰς τὴν φιλολογίαν· καὶ εἰς τὴν Βαυαρικὴν Μυνιχίαν ἐφιλοξενήθην ἀπὸ τὸν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἤδη γνωσὸν φιλέλληνα Θήρσιον, ὅς τις, παρεκτὸς τῶν ἄλλων φιλολογικῶν πονημάτων του μετέφρασεν ἤδη καὶ ἐκδίδει διὰ τῶν τύπων τὸν Πίνδαρον· μετάφρασιν θαυμαστὴν, ἐπειδὴ παρέλαβεν εἰς τὸ Γερμανικὸν τὰ Πινδαρικὰ μέτρα, καὶ θέλει δείξειν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του τὰς χάριτας τοῦ Θηβαίου Ποιητοῦ μὲ γερμανικὸν εἶδος.

Εἰς ὅλας ταύτας, ἀγαπητὲ, τὰς μετὰ τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν ὁμιλίας μου πρώτη ἐγκωμίων ὑπόθεσις ἐγίνετο ὁ ἡμέτερος Κοραῆς· ἔστρεφα πολλάκις τὸν λόγον εἰς ἄλλα, διὰ νὰ μὴ φαίνωμαι ζητῶν τὸν τοῦ ὁμογενοῦς μου ἔπαινον· ἀλλ' αὐτῶν τῶν εἰλικρινῶν σοφῶν ὁ περὶ τὸν ἄνδρα ζῆλος μ' ἐπανέφερεν εἰς τὸ νὰ ἀκούω τὰς περὶ τῆς παιδείας καὶ τῶν ἐκδόσεών του κρίσεις των. Ὁ κριτικώτατος Κοραῆς, ὁ ἀγχινούστατος, ὁ εὐφυέστατος εἰς τὰς διορθώσεις, ὁ αἰσθηματικῆς κρίσεως πλήρης, ἦσαν τὰ ὀνόματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐτίμων τὸν ἔνδοξον ἡμῶν συμπατριώτην· ὅλοι εἶχαν εἰς χεῖρας τὰς θαυμαζομένας ἐκδόσεις του, καὶ δὲν ἔπαυαν νὰ πλέκουν πάσης μιᾶς ἐγκωμίων στέφανον. Μ' ὅλον ὅτι, φίλτατε, μᾶς εἶναι γνωσαὶ αἱ ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν τούτων περὶ τοῦ σεβασμίου μας σοφοῦ γνῶμαι ἀπὸ τὰ συγγράμματά των, εἰς τὰ ὁποῖα δημοσίως τὸν γεραίρουσιν· μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἐμπορῶ νὰ σὲ ἐξηγήσω πόσην ἐδοκίμασα χαρὰν ἀκούσας μὲ τὰ αὐτία μου ἐπαινουμένην τὴν Ἑλλάδα διὰ τὸν περικλεῆ τοῦτον Ἕλληνα· εἶμαι δὲ βέβαιος, ὅτι καὶ σὺ, ὅσις τιμᾷς ἀνέκαθεν τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀνδρὸς, θέλεις διατεθῆν, ὡς ἐγὼ, ἀναγινώσκων τὴν ἐπιστολήν μου.

Ἡ μικρὰ πόλις Γοττίγγη, καθὸ πόλις, μ' ἐφάνη καλητέρα παρ' ὅ,τι τὴν ἐφανταζόμην· εὐρύαγυιος, μεγαλόοικος,

καλῶς ἐζρωμένη, λαμπρῶς φωτιζομένη τὴν νύκτα, καὶ ἔχουσα καὶ ἄλλα προτερήματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἠλπίζα νὰ εὕρω εἰς αὐτήν· καθὸ δὲ καθέδρα τοῦ περιφήμου τῆς Πανεπιζημίου, ἐμπορεῖ νὰ εἴπῃ τις, ὅτι εἶναι ὅλη πανεπιζήμιον· διότι, ὅπου ἂν ζρέψῃς τοὺς ὀφθαλμοὺς δὲν βλέπεις ἄλλο, εἰμὴ διδασκάλους καὶ μαθητὰς, καὶ τοὺς τῶν μαθητῶν ἐπιμελουμένους. Ἤκουσα ἐπὶ καθέδρας διδάσκοντας, τὸν ἀξιόλογον φιλόσοφον Βουτερβέκιον, καὶ τὸν ὡς Αἰνησίδημον [illegible] κατὰ τῆς ἰδανικῆς ἢ ἐννοηματικῆς φιλοσοφίας Σούλσχην (Schulze)· ὡμίλησα μετὰ τὸ σεβασμιόν, περιφήμου γηραιοῦ, διδασκάλου τῆς φυσικῆς Ἰζορίας Βλουμεμβάχου, ὅς τις ἐπ' ὀλίγον τὸ γῆρας του εἶναι χαριέζατος εἰς τοὺς λόγους, καὶ ἤκουσα πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀπὸ ζόματός του ἐπαίνους τῆς ἐπιμελείας καὶ προκοπῆς τοῦ ἡμετέρου Σ. Σπαθῆ τοῦ ἰατροῦ. Ἀφίνων τὴν λεπτομερῆ περιγραφὴν τῶν ὅσα αὐτόθι ἴδα, δὲν δύναμαι νὰ σιωπήσω πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐγέμισε χαρὰν τὴν καρδίαν μου, καὶ θέλει εὐφράνειν καὶ τὴν ἰδικήν σου εὐαίσθητον καρδίαν, ἀφ' οὗ τὸ ἀκούσῃς.

Μεταξὺ τῶν χιλίων μαθητῶν, οἵτινες ἐκ διαφόρων τόπων καὶ ἐθνῶν εἶναι συνηγμένοι εἰς ἐκείνην τὴν πόλιν, περιποιοῦνται τὰς Μούσας καὶ δώδεκα ὁμογενεῖς μας, οἱ μὲν σκοὶ πὸν ἔχοντες τὴν μάθησιν τῆς ἰατρικῆς ἐπιζήμης, οἱ δὲ προετοιμαζόμενοι εἰς τὸ ἔνδοξον ἐπάγγελμα τοῦ νὰ διδάξωσι τὴν Ἑλλάδα· τρεῖς ἐξ αὐτῶν, εἶναι ἐκ τοῦ ἡμετέρου Γυμνασίου, Γ. Ἰωαννίδης, Φ. Μαῦρος, καὶ ὁ ἐκ Κρήτης Δ. Ἀποζολίδης· ἐκ δὲ τῶν ἄλλων οἱ καταγινόμενοι εἰς διδασκαλικὰ μαθήματα εἶναι ὁ συμπατριώτης μου Θεόκλητος Φαρμακίδης, ὅζτις μετέβη ἐκεῖ διὰ νὰ τελειοποιήσῃ τὰς γνώσεις τε καὶ μετὰ τῶν ἐπιζημῶν νὰ εἰσάξῃ εἰς τὸ γένος τὴν μέθοδον τῆς τῶν θεολογικῶν μαθημάτων διδασκαλίας· Κ. Ἀσώπιος, ἐξ Ἰωαννίνων, ὅστις ἐδίδασκεν ἕως πρὸ δύω ἐτῶν εἰς Τεργέζην, καὶ ἤδη τρέχει εὐζώνως τὸ ζάδιον τῆς τῶν φιλολογικῶν γνώσεων μαθήσεως· Κ. Λιβέριος, ἀνὴρ χριζοήθης καὶ τίμιος καὶ εἰς συνομιλίαν γλυκύτερος ὑπὲρ μέλι, πρὸ ἐτῶν ἤδη τεσσάρων ἀσχολούμενος εἰς τὰς μαθηματικὰς καὶ φυσικὰς ἐπιζήμας· Ψύλλας Ἀθηναῖος, νέος ζολισμένος μὲ ἀγχίνοιαν καὶ ἐπιμέλειαν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ὅζτις θέλει κοσμήσειν ἐντὸς ὀλίγου τὴν τῶν Ἀθηνῶν διδασκαλικὴν καθέδραν, καὶ

θέλει ὑπομνήσειν τοὺς συμπατριώτας του τὴν Ἀκαδημίαν, καὶ τὴν Στοὰν καὶ τὸ Λύκειον, τὰ ἀξιοσέβαζα πράγματα (ὄχι διάκενα ὀνόματα) διὰ τὰ ὁποῖα ἐμπορεῖ νὰ καυχηθῇ ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος· Γλαράκης ὁ Χῖος, ὁ ἄξιος ἀδελφὸς τοῦ ἰατροῦ Γλαράκη, τὸν ὁποῖον προσμένουσι μὲ δικαίαν χαρὰν οἱ ἀξιέπαινοι συμπατριῶται του. Εὐφραίνει δέ μου τὴν καρδίαν ὑπὲρ πάντα, ὅτι εἰς τοὺς ἀγαθοὺς τούτους ὁμογενεῖς μας βασιλεύει τὸ ἀγαθὸν πνεῦμα τῆς ὁμονοίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλπίζεται ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἔθνους· νέοι ἐπιμελεῖς, διατρίβοντες μεταξὺ σοφωτάτων διδασκάλων, εἰς πόλιν, ἥ τις ἔχει τὴν πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην τῆς Γερμανίας, ἀδελφικῶς συζῶντες ὡς εἰς μίαν οἰκογένειαν, συμπαραβήγοντες εἰς τὸν ἄλλον εἰς τὸν ἀξιέπαινον των ἀγῶνα· οἱ νέοι οὗτοι, εἶναι ἐπ' ἀληθείας, φίλτατε, θησαυρὸς τῆς Ἑλλάδος. Τοὺς ἀπεχώρισθην μὲ δάκρυα, ἐπευχηθεὶς εἰς αὐτοὺς τὴν εὐτυχῆ ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ των, καὶ τὸ νὰ μιμηθοῦν καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ σπουδάζοντες ὁμογενεῖς τὴν χριζότητα καὶ σύμπνοίαν των. Ὅταν γείνῃ τῶν λογίων μας ἠθικὴ ὁμόνοια, μὴ ἀμφιβάλῃς, φίλτατε, ὅτι τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς ὁμονοίας θέλει μεταδοθῆν εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῶν ὁμογενῶν μας, καὶ θέλει μᾶς ὁδηγήσειν εἰς κατάζασιν καλλιτέραν τῆς παρούσης· οἱ διδάσκαλοί μας πρέπει νὰ δεικνύωσι μὲ τὸ ἔργον εἰς τοὺς ἄλλους, ὅτι κανὲν ἀγαθὲν δὲν ἐκτελεῖται εἰς τὸν κόσμον χωρὶς ὁμόνοιαν· ἀλλ' ὅταν οὗτοι κατ' ἐπήρειαν κακοῦ τινος δαίμονος δάκνωσιν ἀλλήλους, ὅταν διψῶσι τὸν ἀφανισμὸν τοῦ ἄλλου, καὶ ζητῶσιν ἀφορμὴν ἢ ψευδομαρτυρίαν νὰ τὸν ζαυρώσωσιν, εἰ δυνατόν· πῶς εἶναι δυνατὸν, νὰ φρονήσωσι διάφορα οἱ διδασκόμενοι; Δὲν εἶναι τῶν ἐν Γοττίγγῃ σπουδαζόντων Ἑλλήνων τὰ ἤθη τοιαῦτα· διὰ τοῦτο μὲ χαράν σε ἀναγγέλλω τὴν χριζότητά των, καὶ προσμένω νὰ τοὺς ἴδω ἐντὸς ὀλίγου ὅλους ὑπουργοὺς τῆς παιδείας τοῦ γένους. Ἐὰν τινες ἐξ αὐτῶν σπουδάζωσι τὴν Ἰατρικὴν, μήπως καὶ ἰατροὶ ὄντες δὲν δύνανται νὰ ὠφελήσωσι διδάσκοντες τὴν Ἑλληνικὴν νεολαίαν; Σύ, φίλτατε, ἔδωκες τὸ παράδειγμα τῆς ἐκ τῶν ἰατρῶν ὠφελείας εἰς τὰ σχολεῖα μας. Καὶ ἐδῶ εἰς Βιέννην ἐγνώρισα τοιοῦτον ἀξιέπαινον ζῆλον πνέοντας ἰατροὺς, Ἀθανάσιον τὸν Βογορίδην τὸν μετὰ Βαρδαλάχου συνδιδάξαντα ποτὲ ἐν Βουκορεζίοις, καὶ Στέφανον Κανέλον Βυζάντιον, νέους ἀξιολόγους, καὶ

πᾶν εἶδος γνώσεως ἀναγκαίας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξησκημένους, καὶ εὐβουσιῶντας εἰς τὴν τῆς παιδείας διάδοσιν.

Πολλὰ ἄλλα εἶχα νὰ σὲ φανερώσω, ἀλλὰ τὸ μέτρον τῆς ἐπιστολῆς δὲν χωρεῖ τὴν περιγραφήν των, καὶ τὰ ἀφίνω διὰ νὰ σὲ τὰ διηγηθῶ ἐντὸς ὀλίγου ἀπὸ στόματος. Ὑγίαινε, καὶ εὐτύχει!

Ἐκ Βιέννης, τὴν Δ'. Ἰανουαρίου. 1820.

Κ. Μ. Κούμας.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

Τρυφιοδώρου ἅλωσις Ἰλίου. Cum Jacobi Merrickii et Godofr. Henr. Schaeferi annotationibus integris, aliorum selectis suisque maximam partem criticis et grammaticis edidit Frider. Aug. Wernicke. ἐν Λειψίᾳ, παρὰ Gerh. Fleischer 1819. 3. Τάλ. 12. γρ.

Ἀρκαδίου περὶ τόνων. E codicibus Parisinis primum edidit Edmund. Henr. Barkerus. addita est editoris Epistola critica ad Jo. Fr. Boissonade. Ἐν Λειψίᾳ, παρὰ Gerh. Fleischer. 1820.

ΓΑΛΛΙΚΑ.

Collection Générale des Lois, Décrets, Arrêtés, Sénatsconsultes, Avis du Consul d'Etat et Reglements d'Administration publiés depuis 1789, jusqu' au 1er. Avril 1814., recueillie et mise en ordre par L. Rondonneau. Ἐν Παρ. 1817—19. Τόμ. 12. εἰς 8.

ΕΡΜΗΣ Ο ΛΟΓΙΟΣ.

Τῇ ιέ. 4 Φεβρουαρίου.

1820

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Ὅτι ὁ σωζόμενος πρόλογος τῆς Δανάης, δράματος τοῦ Εὐριπίδου, εἶναι νόθος· διατριβὴ ἐκ τῆς φιλολογικῆς ἐφημερίδος ἐπιγραφομένης Litterarische Analecten herausgegeben von Fried. Aug. Wolf. Berlin, 1820· μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Ε. Κ.

Ἐὰν ἐρωτασθῶμεν, ὅτι τὸ τεμάχιον τοῦτο εἰς μόνον ἓν χειρόγραφον εὑρέθη, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τὸ ἔφερεν εἰς φῶς ὁ Κομμελῖνος τὸ 1597, εὐθὺς θέλομεν συλλάβειν τὴν ὑποψίαν τῆς νοθείας του· ἀλλὰ μόνος οὗτος ὁ λόγος ὀλίγον βάρος ἤθελεν ἔχειν, ἐὰν ὕλη καὶ εἶδος, ἔννοια καὶ λέξις ἦσαν τοῦ μεγάλου ποιητοῦ ἄξια· εἰς μόνην ὅμως τὴν ἐπιγραφὴν εὑρίσκω τὸν Εὐριπίδην.

Πρῶτον ὅλος ὁ σκοπὸς τοῦ προλόγου εἶναι ἀσαφέστατα προσδιωρισμένος, ἐνῷ ὁ Εὐριπίδης σαφηνίζει πάντοτε τοὺς σκοποὺς εἰς ἄλλα του δράματα, ὅπου ποιεῖ θεοὺς προοιμιαζομένους. Ἡ Ἀφροδίτη ἐμφανίζεται εἰς τοῦ Θησέως τὸν οἶκον, διὰ νὰ χαλινώσῃ τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ ὑπεροψίαν τοῦ Ἱππολύτου, καὶ διὰ τοῦτο προκατειλαμβάνει τὴν τροφὸν τῆς Φαίδρας, καὶ τὴν κάμνει νὰ σέβεται τὴν δύναμιν τῆς θεᾶς. Ἡ διήγησις τῶν ὅσα συνέβησαν ἐφεξῆς, μᾶς διδάσκει ἐντελέστατα καὶ τὸν σκοπόν της καὶ τὴν παροῦσαν τῶν πραγμάτων κατάστασιν. Ὁ Ἀπόλλων φανερώνεται εἰς τοῦ Ἀδμήτου τὸν οἶκον, ἐπειδὴ θέλει νὰ λυτρώσῃ τὴν γυναῖκα τοῦ φίλου. Εἰς τὰς Τρῳάδας ἐγκαταλείπει ὁ Ποσειδῶν τὴν πορθημένην πόλιν, καὶ ἀναχωρῶν συναντᾷ τὴν Ἀθηνᾶν, ἥτις ἑτοιμάζει τιμωρίαν κατὰ τῶν κακούργων. Εἰς τὸν Ἴωνα ἔρχεται εἰς τὸ μέσον ὁ Ἑρμῆς, ἀλλὰ φέρεται ἀπὸ ἱκανὴν ἀφορμὴν τὴν συμπάθειαν τοῦ παιδὸς, τὸν ὁποῖον ἐξέθεσε ποτὲ κατ' αἴτησιν

τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὸν ναὸν, καὶ τοῦ ὁποίου μέλλει νὰ ἀποφασισθῇ ἡ τύχη κατὰ ταύτην τὴν στιγμήν. Ἀλλὰ τί θέλει αὐτὸς οὗτος ὁ Θεὸς εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀκρισίου; Ἐξάλη, λέγει, ἀπὸ τὸν Δία, διὰ νὰ φέρῃ εἰς τὴν Δανάην εὐπροσηγόρους μύθους (ς. 45)· τὴν ἔννοιαν τῶν λέξεων τούτων δὲν καταλαμβάνομεν, μ' ὅλον ὅτι ἠλπίζαμεν νὰ τὴν εὕρωμεν εἰς τὸν πρόλογον· ἀλλ' οὐδὲ δύνατάι τις νὰ τὴν μαντεύσῃ. Εἶναι ἄρα γε φιλοφρονητικοὶ ἀσπασμοὶ τοῦ Ὀλυμπίου ἐρασοῦ (α); Ποία ἀθλιότης! ἢ ὑποσχέσεις ἀντισηκόνουσαι τὰς ἀπειλὰς τοῦ Ἀκρισίου; ἀλλ' οὕτως ἡ δυςυχὴς Δανάη μεταβάλλεται εἰς ὑποκρίτριαν, ἥτις προσποιεῖται τὴν ἀπαρηγόρητον, ἐνῷ εἰς τὰ ἔνδον τῆς καρδίας της ἐξεύρει βέβαια τὴν ἀπολύτρωσίν της.

Ἡ ἐμφάνεια λοιπὸν τοῦ προλογίζοντος Θεοῦ δὲν ἐπιςηρίζεται εἰς καμμίαν εὐλογοφανῆ αἰτίαν. Πρόφασις ἀθλίως βεβιασμένη τὸν παρισάνει εἰς τὸ μέσον, διὰ νὰ μᾶς κοινολογήσῃ κάποια μέρη τῆς ἱςορίας τοῦ Ἀκρισίου καὶ τῆς θυγατρός του.

Ἀλλὰ καθὼς ἡ ἔκθεσις τῆς πράξεως μένει ἄδηλος, οὕτως μηδ' ἡ ἀρχὴ μᾶς λέγει τι ἀφ' ὅσα εἴχαμεν τὸ δίκαιον νὰ μάθωμεν. Ἐχρησμοδοτήθη, λέγει, εἰς τὸν Ἀκρίσιον, ὅτι ἡ θυγάτηρ του ἔμελλε νὰ γεννήσῃ υἱόν, ὅς τις νὰ ἄρξῃ καὶ ταύτην καὶ ἄλλην πολλὴν γῆν·

Ὅς τῆς δεγ' ἄρξει, θατέρας πολλῆς χθονὸς (ς. 16). Καὶ πῶς ἦτο δυνατὸν τοῦτο νὰ ἐμβάλῃ εἰς λύπην καὶ φόβον τὸν βασιλέα, καὶ νὰ τὸν παροργίσῃ κατὰ τῆς θυγατρός του; Δὲν ἦτο νόμιμος κληρονόμος τῆς βασιλείας ὁ ἐπηγγελμένος οὗτος ἔγγονος; Δὲν ἦτο ἡ μεγαλητέρας ἐξουσίας ἀγγελία χαροποιὰ ὑπόσχεσις πλέον παρὰ τρομερὸς φοβερισμός; ἀναμφιβόλως πλειότερα μᾶς διδάσκει ὁ ἀφελὴς Ἀπολλόδωρος μ' ὅλην τὴν ἁπλότητά του ὅταν λέγῃ (Βιβλ. Β. κεφ. δ. 1) „Ἀκρισίῳ δὲ περὶ παίδων γεννήσεως ἀρρένων χρησηριαζομένῳ ὁ θεὸς ἔφη γενέσθαι παῖδα ἐκ θυγατρὸς, ὃς αὐτὸν κτείνῃ".

(α) Ἴσως ὁμοιόν τι μὰ ὅσα μᾶς περιγράφει ὁ Λουκιανὸς εἰς τὸν Ἠλ' διάλογον τῶν Θεῶν, ὅπου κουρασμένος ὁ Ἑρμῆς παραπονεῖται. „Νῦν ἄρα ἥκουτά με ἀπὸ Σιδῶνος παρὰ τῆς Κάδμου θυγατρὸς, ἐφ' ἣν πέπομφέ με (ὁ Ζεὺς) ἀφέμενον ὅ,τι πράττει ἡ παῖς, μηδὲ ἀναπνεύσαντα, πέπομφεν αὖθις εἰς τὸ Ἄργος ἐπισκεψόμενον τὴν Δανάην· εἶτ' ἐκεῖθεν εἰς Βοιωτίαν, φησὶν, ἐλθὼν, ἐν παρέδῳ τὴν Ἀντιόπην ἴδε" κτλ.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ προφυλακτικὰ μέσα τοῦ Ἀκρισίου εἰς τὸ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν παρθενίαν τῆς θυγατρός του εἶναι ὁ ψευδευριπίδης ἀσαφὴς καὶ ἀνίκανος, ἐν ᾧ λέγει· „Τὴν παρέδωκεν εἰς Ἀργείας κόρας νὰ τὴν φυλάττουν ἐντὸς παρθενώνων τοὺς ὁποίους ἔκτισε· τὴν ἐφύλαττε λοιπὸν ὀλίγον τι διαφορετικὰ παρὰ πᾶσαν παρθένον τῆς Ἑλλάδος! Πόσον ὀρθότερα ὁμιλεῖ ὁ μυθογράφος! „Δείσας οὖν Ἀκρίσιος τοῦτο, ὑπὸ γῆν θαλάμου κατασκευάσας χάλκεον, τὴν Δανάην ἐφρούρει". Κανεὶς δὲν θέλει εἰπεῖν τὸ τοιοῦτον ἔργον ἀνάξιον τῆς προκειμένης ὑποθέσεως. Ὅλη ἡ πρᾶξις τῆς τραγῳδίας δὲν ἔχει νόημα, ἐὰν δὲν ἐπιςηριχθῇ εἰς τὸν περὶ μέλλοντος φονέως φόβον τοῦ Ἀκρισίου, καὶ εἰς τὸν θυμόν του, ὅτι ἐματαιώθησαν τὰ ἀσφαλιςικὰ μέσα του.

Οὕτω λοιπὸν ὁ Ἑρμῆς οὗτος εἶναι Θεὸς ἐκ μηχανῆς ἀπὸ τοὺς τῆς εὐτελεςάτης καὶ ἀθλιωτάτης ἐργασίας· καὶ ἐὰν ἔμελλαν οἱ τοῦ Εὐριπίδου πρόλογοι νὰ ὑποφέρουν τοιοῦτον ψόγον, κανεὶς ὅμως ἀπ' αὐτοὺς δὲν δείχνει τόσην ἔλλειψιν τέχνης, ὅσον ὁ προκείμενος, ὅς τις ἀπεδίδετο ἕως τῶν ἡμερῶν μας εἰς τὸν ἔνδοξον τραγῳδὸν τοῦ χρυσοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Μουσῶν αἰῶνος.

Εἰς ὅλην τὴν ἔκθεσιν δὲν φαίνεται κανὲν ἴχνος τῆς πολυτελείας τοῦ Εὐριπίδου, ἀλλ' ἡ ἔνδεια πρωτοπείρου τινος, ὅς τις χαίρει ἀναπληρόων τὰ ἐλλείποντα, καὶ ὅς τις δὲν ἐξεύρει νὰ εἴπῃ τι πλειότερον παρ' ὅσον τοῦ συγχωροῦσιν αἱ ἔνθεν κἀκεῖθεν συναθροιζόμεναι φράσεις.

Παντάχοῦ σκοδάπτει ὁ κριτικὸς εἰς τὰ κατὰ μέρος σφάλματα· καὶ ἡ ὑπόθεσις ἀναριθμήτων διαφθορῶν τοῦ κειμένου δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ ἀθῳώσῃ τὸν συγγραφέα. Εὐθὺς ἡ ἀρχὴ τοῦ προλόγου εἶναι, νὰ εἴπω μὲ ἕνα λόγον, ἀηδεςάτη· ἡ παρατήρησις τοῦ Θεοῦ, „ὅτι ὁ οἶκος οὗτος καὶ τὰ τείχη δὲν εἶναι ςολισμένα πλουσίως μὲ χρυσὸν" (α) δὲν συντελεῖ εἰς τίποτε· διὰ τῆς ἀντιθέσεως, τὴν ὁποίαν ἐπενόησεν ὁ Βαρνέσιος „ἀλλ' ἐν πυροκμήτοισι Κυκλώπων πόνοις" καὶ δικαίως τὴν

(α) Δόμοι μὲν οἶδ, εὐπυργά τ' ἐρύματα χθονὸς οὐκ ἐν πολυχρύσοισιν ἤκηται χλιδαῖς". Αἱ τελευταῖαι λέξεις εἶναι ἐπαρμένοι ἀπὸ τὸν πρόλογον τῆς Ἀνδρομέδας, ς. 2, καὶ ἀπὸ τὸν Σοφοκλῆν (Ἠλέκτρ. 452) „ζῶμα οὐ χλιδαῖς ἠσκημένον."

ὀνομάζει θαυμασίαν ἔλλειψιν (miram ellipsin), πολλὰ ὀλίγοῦ θεραπεύεται τὸ κακόν, καὶ πάντα μένει ὁ πρῶτος λόγος σχολαστικῶς συνδεδεμένος μὲ τὸν δεύτερον. — Εἰς τὴν ἐφεξῆς περίοδον „ἀρχὴν δὲ τῶν δε καὶ Θεῶν ἱδρύματα Ἀκρίσιος εἵληχεν τύραννος τῆς δε γῆς" εὐλόγως ἀπορεῖ ὁ Μουσγραβίος, Περὶ τίνος βασιλέως ἐμπορεῖ νὰ βιβῇ ὅτι ἔλαχε τὰ Θεῶν ἱδρύματα; ἀλλ' ἀντὶ νὰ λύσῃ τὴν ἀπορίαν, καθὼς ἀπαιτεῖ τὸ πρᾶγμα, διορθόνει τὸν ἀτυχῆ σχολαϊσμὸν, κατὰ τὴν ἀρέσκειάν του, μὲ ὅσην ἐνδέχεται τόλμην μεταβάλλει τέσσαρας στίχους (α), καὶ ἐνταυτῷ ἀλλάσσει τὸν τόπον των! (β) — Ὁ πέμπτος στίχος συνδέεται ἀναρμοστότατα, ἐνῷ ἀποχωρίζει ἀπὸ τοῦ ὀνόματος Ἀκρίσιος τὴν μὲ τὸ οὗτος ἀρχομένην διήγησιν. — Εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτης τῆς διηγήσεως αἱ λέξεις, αἵτινες πρέπει νὰ ἐκθέτουν τὴν αἰτίαν τῆς τοῦ χρησηρίου ἐρωτήσεως „Ἔρωτι παιδὸς ἄρσενος σχεθεὶς" εἶναι ἀμφίβολοι, καὶ δύνανται νὰ ἐκληφθῶσιν ἀσφαλῶς καὶ περὶ ἔρωτος πρὸς παῖδα, καὶ περὶ πατρὸς ἐπιθυμοῦντος ἄρρενα τέκνα. Θέλω εἰπεῖν ἔπειτα Πόθεν μὲ φαίνεται ὅτι εἰσέφρησεν ἡ ἔκφρασις αὕτη, ἀλλὰ ζητῶ πρῶτον τὴν ἄδειαν νὰ ἐρωτήσω τὰ ἐφεξῆς· Ἠδύνατο ἄραγε ὁ Εὐριπίδης νὰ ἐκφέρῃ μὲ τόσην ψυχρότητα καὶ ξηρότητα τοιαύτην οὐσιάδη τῆς ἰσορίας περίζασιν; Ἦτο νυμφευμένος ὁ Ἀκρίσιος; ἐγέννησεν ἄλλα τέκνα, καὶ μόνον ἡὸν δὲν εἶχε; Πόσον ἄρα ἐπρόσμενεν εἰς μάτην τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιθυμίας του; Ὁ Λάϊος εὑρέθη εἰς τὴν αὐτὴν περίζασιν· ἀλλ' ἰδοὺ πῶς διηγεῖται τὸ πρᾶγμα ἡ Ἰοκάζη εἰς τὸν πρόλογον τῶν Φοινισσῶν·

— γαμεῖ δὲ Λάϊός μ', ἐπεὶ δ' ἄπαις
ἦν, χρόνια λεύκτρα τἄμ' ἔχων ἐν δώμασιν,

(α) Μία ἐκ τούτων διορθόνει καὶ τὸ μέτρον] τοῦ στίχου „Ἀκρίσιος εἵληχεν, τύραννος τῆς δε γῆς μὲ τὸ "Ἀκρίσιος εἵληχ' ὢν τύραννος κτ.· δὲν εὑρίσκω, ἐὰν εἶναι εὐτυχὴς ἡ διόρθωσίς του.

(β) Ὁ Μουσγραβίος διέταξε τοὺς στίχους οὕτως.

Δόμοι μὲν οἵδε καὶ θεῶν ἱδρύματα
λύκει', ἃ πολυχρύσοισιν ἤσκηται χλιδαῖς
Ἀρχὴν δὲ τῶν δ', εὔπυργά τ' ἀρύματα χθονὸς
Ἀκρίσιος εἵληχ', ὢν τύραννος τῆς δε γῆς.

Σημ. τοῦ Μεταφ.

ἐλθὼν ἐρωτῷ Φοίβου, ἐξαιτεῖ θ' ἅμα
παίδων εἰς οἴκους ἀρσένων κοινωνίαν.

Ἄπαις ἦτο καὶ ὁ Ξοῦθος, ἀνὴρ τῆς Κρεούσης. Εἶχεν οὗτος νυμφευθῆν τὴν θαυμαστὴν Κρέουσαν, χωρὶς νὰ εἶναι ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, διηγεῖται ὁ Ἑρμῆς εἰς τὸν Ἴωνα·

. . . . . χρόνια δὲ σπείρας λέχη
Ἄτεκνος ἐστί, καὶ Κρέουσ'· ὧν ἕνεκα
Ἥκουσι πρὸς μαντεῖ' Ἀπόλλωνος τάδε,
Ἔρωτι παίδων (α).

Οὗτοι εἶναι λόγοι ποιητοῦ νοήμονος, ὅστις δὲν παραπρέχει καμμίαν περίζασιν. Ὁ δ' Ἑρμῆς τῆς Δανάης, ὅστις δὲν εἶναι οὔτε λόγιος Ἑρμῆς, οὔτ' ἔγγονος Ἄτλαντος, εὐχαριζεῖται διηγούμενος τὰ ἀναγκαιότατα, καὶ ταῦτα μὲ ἀμφιβόλους καὶ ἀμφιβρεπεῖς λόγους. — Εἰς τὸν 7. στίχον ἐκ τῶν λέξεων „λέγει Φοίβῳ τάδε", ἐλπίζομεν ὀρθὴν προσλαλιὰν πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα· ὁ δὲ στιχουργὸς δι' εὐκολίαν του ἴσως πλειοτέραν μᾶς κοινολογεῖ πλαγίως καὶ διηγηματικῶς τὴν ἔννοιαν μόνον τῆς ἐρωτήσεως, ὅπου ὁ δεύτερος ἀκολουθεῖ τὸν πρῶτον στίχον ἀσυνδέτως μὲ ἀπόλυτον ὀνομαστικὴν,

Πῶς ἂν γένοιτο σπέρμα παιδὸς ἐν δόμοις,
Τίνος θεῶν βροτῶν τε πρευμενοῦς τυχών;

Ἐδὸ ἀποφεύγων τὴν διπλῆν ἐρώτησιν ἠδύνατο ἀναμφιβόλως νὰ προτάξῃ τοῦ πρώτου τὸν δεύτερον στίχον, καὶ νὰ ἐκφράσῃ ἴσως τὸ ὅλον οὕτω·

Τίνος θεῶν βροτῶν τε πρευμενοῦς τυχών,
Εὕροι ποθητοῦ σπέρμα παιδὸς ἐν δόμοις;

Ἀλλὰ καὶ οὕτως ὁ κακῶς παραρριφθεὶς στίχος περιέχει ἀνάητον πλεονασμόν· διότι ἡ μὲν τῶν θεῶν εὐμένεια χρησιμεύει βέβαια τὸν Ἀκρίσιον εἰς ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιθυμίας του· ἡ δὲ τῶν βροτῶν πρὸς τί τὸν συντελεῖ εἰς γέννησιν τέκνου; — Ἡ ἀπόκρισις τοῦ χρησηρίου (β) εἶναι κατάλληλος μὲ τὴν ἐρώτησιν,

(α) Ἡ φράσις αὕτη ἔσκε, φαίνεται, ἔμπροσθεν τῆς φανταζίας τοῦ στιχουργοῦ μας.

(β) Στ. 10, κοῖνος δὲ δυσξύμβλητον ἐξήνεγκ' ὄπα· ἴσως ἀπὸ τὸν Αἰσχύλον Προμ. 775, ἥ δ' οὐκ ἔτ' εὐξύμβλητος ἡ χρησμῳδία· καὶ ἀπὸ τὸν Ἴωνα στίχ. 1204, ἐκ δ' ἔκλαγξ' ὀπ' ἀξύνετον.

καὶ ἡ σκοτεινότης της εἶναι τὸ μικρότατον ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματά της·

Ἔςαι μὲν, ἔςαι παιδὸς ἄρσενος τόκος,
Οὐκ ἐξ ἐκείνου.

Πρὸς τί ἡ ἀνόητος ἐπανάληψις τοῦ ῥήματος; Διὰ τί ἐκείνου, ἐνῷ δέχεται ἀτός του ὁ Ἀκρίσιος τὴν ἀπόκρισιν ταύτην; Πῶς εἰς τὸ παρ' ἐλπίδα ἐπικρερόμενον Οὐκ ἐξ ἐκείνων δὲν ἐσήμανε τὴν ἀντίθεσιν μὲ ἕνα δὲ ἢ ἀλλὰ σύνδεσμον; Οὐδ' αἱ ἀμέσως ἀκολουθοῦσαι λέξεις „Πρῶτα γὰρ θῆλυν σπορὰν φῦσαι δείσει" ἐκφέρονται ἄπταιςοι. Τίνα σχέσιν ἔχει ὁ γάρ; Ποῖον μέρος τοῦ προηγουμένου λόγου αἰτιολογεῖ; καὶ δὲν ἤθελε γράψειν ὁ Εὐριπίδης φύσει ἀντὶ φῦσαι δείσει; —

Εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦ χρησμοῦ,

κᾆτάπως κείνη ποτε
Εὐνὴν κρυφαίαν γνοῦσα καὶ μὴ γνοῦσα δὴ
Ὑπόπτερον λέοντα τέξεται πατρὶ,

τὸ ὁποῖον συνέχεται ἀσθενέςατα μὲ τὸ πρῶτον μέρος· διὰ τῶν κᾆτάπως ποτε, ἐμπορεῖ ἴσως νὰ ἐκληφθῇ ὁ ὑπόπτερος λέων σύμβολον τοῦ πτερόεντος, καὶ ἀφόβου νεανίσκου (α). Εἰς τὰ ἐφεξῆς μέρη τῆς διηγήσεως ἐξελέγχεται μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἡ ἀκρισία καὶ ἀπειρία τοῦ διηγουμένου.

Τοιαῦτ' ἀκούσας λοξίου μαντεύματα (β)
Γάμων ἀπέσχεθ'. Ὁ δέ γε μὲν τίκτει λαθὼν
Πρὸς τοῦ παρόντος ἡμέρου νικώμενος (γ)·

δύναται τις νὰ διηγηθῇ ἀφυέςερα; ὁ Ἀκρίσιος ἀπέχεται ἀπὸ

(α) Ὁ λέων ἐφώρμησεν εἰς τὸν σιχουργόν μας ἀπὸ πολλὰ χρηςήρια· οὔτιν περὶ τοῦ Ἡρακλέους ἐχρήσθη, τριέσπερος λέων, Λυκόφ. 33, Ἡρόδ. Ε', 56. Τλῆθι λέων ἄτλητα παθών· καὶ Ε, 92, αἰετὸς ἐν πέτρῃσι κύει, τέξει δὲ λέοντα καρτερὸν ὠμηςήν. Μετὰ, εὐνὴ κρυφαία παράβαλε τὸ εἰς τὸν Ἴωνα, 1370, ἡ τεκοῦσα με κρυφαία νυμφευθεῖσα, καὶ Ἱκέτ. 720. κρυφίοις γὰρ εὐναῖς πείσας ἄλοχον. Τὸ τοῦ 16. σε. θατέρας χθονὸς διορθόνει ὁ Heath χάτέρας.

(β) Ἀπὸ τὸν Αἰσχύλου Προμηθέα, 665· Τοιοῖς δὲ πείσθοις, λοξίου μαντεύμασιν ἐξήλασέν με.

(γ) Ὁ σίχος οὗτος εἶναι ὁλόκληρος ἀπαρμένος ἀπὸ τὸν Σοφοκλῆν, ὅςτις περὶ Ἀτοβάρ σελ. 144, 19 λέγει περὶ γυναικός· „ἐν τοῖσιν αὐ-

τοῦς γάμους, καὶ πάλιν δὲν ἀπέχεται· ἀλλὰ γεννᾷ, δὲν ἐξεύρω τί; καὶ ἐκ τίνος; Τὰ μόρια ὁ δέ γε ἀναφερόμενα εἰς τὸ ἡγούμενον ὑποκείμενον, ὅςτις ἔχει ὄρεξιν νὰ τὰ προςατεύσῃ ἀπὸ ὁμοίους τόπους ὀλίγων ἄλλων συγγραφέων, πάντοτε θέλει τὰ ὑποθέσειν μεταβατικὰ ἀπό τινος ἄλλου λόγου, οἷον Χρόνου προϊόντος, ἢ ἄλλου τοιούτου τινος, καθὼς φαίνεται, ὅτι τὸ ἠσθάνθη ὁ Βαρνέσιος (α)· καὶ λοιπὸν, τίκτει λαθών! ἀφρόνως (per imprudentiam), καθὼς τὸ ἑρμηνεύει ὁ ἤδη εἰρημένος ἐκδότης, δὲν εἶναι ἑλληνικόν· ἔπρεπε νὰ εἴπῃ clam (λάθρα), ἀλλὰ τοῦτο εἶναι πάλιν ἄτοπον. Ὁ Ἀκρίσιος λοιπὸν γεννᾷ, καὶ γεννᾷ θυγατέρα, καθὼς πρέπει νὰ μαντεύσωμεν ἀπὸ τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου· „Δανάην δὲ πρωνόμασε τήνδε". Εἰς τὸν κακὸν τοῦτον τύπον πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν γραφικὸν ἁμάρτημα, καὶ νὰ ἀναγνώσωμεν μετὰ τοῦ Μουσγραυΐου ἐπωνόμαζεν, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον· ἀλλὰ ποῦ ἀναφέρεται τὸ τήνδε; καὶ πρέπει νὰ ςέρξωμεν τὴν ἀποδιδομένην αἰτιολογίαν τοῦ ὀνόματος"

Ὀθούνεκα (β)

πολὺς παρῆλθεν εἰς γονὴν παίδων χρόνος;

Τίνα λόγον ἔχει ἡ ἐτυμολογία αὕτη; Δανάη φαίνεται μὲ μεταβολὴν τοῦ τόνου, θηλυκὸς τύπος ἐκ τοῦ Δαναὸς, καὶ, ἐπειδὴ ἡ πρώτη συλλαβὴ χωρὶς ἐξαιρέσεως εἶναι πάντοτε βραχεῖα, δὲν δύναται νὰ παραχθῇ ἀπὸ τὸ δήν· ἀλλ' ὀλίγου ἐφρόντισεν ὁ σιχουργός μας νὰ ἐξετάσῃ περὶ τούτου· ὅλη του ἡ φροντὶς ἦτο νὰ μιμηθῇ τὸν Εὐριπίδην καὶ εἰς τὸ νὰ ἐτυμολογῇ τὸ ὄνόματα. Παντάπασι δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι καὶ ἐδῶ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν πρόλογον τῶν Φοινισσῶν, καὶ τὴν ὁμοίαν ἱςορίαν τοῦ Λαΐου, καὶ ἡ σύγκρισις ἐμπορεῖ νὰ μᾶς χρησιμεύσῃ εἰς τὸ νὰ γνωρίσωμεν ἐναργέςερα τὴν πτωχείαν τοῦ Ψευδευριπίδου μας. Συμβουλεύει ἐκεῖ τὸν βασιλέα τῶν Θηβῶν ὁ Ἀπόλλων νὰ μὴ τεκνοποιήσῃ· διότι, τοῦ λέγει,

τοῖς δικτύοις ἁλίσκεται, πρὸς τοῦ παρόντος ἡμέρου νικωμένη".

(δ) Θέλει οὗτος ἐξυπακουόμενον τὸ δήν, ἤγουν πολὺν χρόνον· ἔλλειψις, ἥτις κατ' οὐδένα τρόπον δὲν δύναται νὰ δικαιολογηθῇ.

(ε) Ὁ Σνεϊδέρος θέλει ταύτην τὴν συναίρεσιν ἀπὸ τοῦ Ὅτου ἕνεκα· ὁ δὲ Βαρνέσιος καὶ ὁ Γεδίκιος (Gedike) ἀπὸ τοῦ Ὅπ οὕνεκα.

Εἰ τεκνώσεις παῖδα, ἀποκτενεῖ σ' ὁ φυς,
Καὶ πᾶς σὸς οἶκος βήσεται δι' αἵματος.

Ὁ Λάϊος νικηθεὶς ἀπὸ τὴν ἡδονὴν παρήκουσε τὴν συμβουλὴν τοῦ Θεοῦ, καθὼς περιγράφει τὸ πρᾶγμα σαφῶς ὁ ἀληθινὸς Εὐριπίδης.

Ὁ δ' ἡδονῇ δοὺς εἴςτε βακχεῖον πεσὼν
Ἔσπειρεν ἡμῖν παῖδα, καὶ σπείρας βρέφος,
Γνοὺς τἀμπλάκημα τοῦ θεοῦ τε τὴν φάτιν,
Λειμῶν' εἰς Ἥρας καὶ Κιθαιρῶνος λέπας
Δίδωσι βουκόλοισιν ἐκθεῖναι βρέφος,
Σφυρῶν σιδηρᾶ κέντρα διαπείρας μέσον.
Ὅθεν νιν Ἑλλὰς ὠνόμαζεν Οἰδίπουν.

Οἱ ἐφεξῆς ςίχοι τοῦ ποιητοῦ μας τρέχουσιν ἐλεύθερα καὶ ἀπρυσκόπτως ἕως τὸν 28, Εὐνῇ συνελθεῖν λάθρα πως ἠβούλετο, ὅπου τὸ Πως εἶναι παραπληρωματικὸν καὶ ἀσήμαντον, τὸ δὲ λάθρα διὰ τὴν λήγουσαν μακρὰν συλλαβήν του σφάλλει κατὰ τῆς προσῳδίας· παρατρέχω, ὅτι τὸ ἠβούλετο εἰς τὸν τόπον τοῦτον εἶναι πολὺ ἀσθενές. — Θέλει λοιπὸν ὁ Ζεὺς νὰ συνέλθῃ μετὰ τῆς Δανάης κρυφίως, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐμπορεῖ νὰ τὴν καταπείσῃ σαφῶς (α), πρεσβεύει εἰς τὴν δολιότητα. Ἡ διήγησις καὶ ἐδῶ γίνεται σκοτεινή. Εἶχεν ἄρα πραγματευθῆν ὁ Ζεὺς μὲ τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀκρισίου, καὶ τῆς ἀνακαλύψειν ἐκ ςόματος τὴν ἐπιθυμίαν του, χωρὶς νὰ εἰσακουσθῇ; ἀλλὰ ποῦ ἔςηκαν αἱ φρουραὶ, αἵτινες ἐπαγρυπνοῦσαν κύκλῳ τῶν παρθενώνων της; ἂς μὴ εἴπῃ τις ὅτι εἰς τὸν Δία ἐγίνετο πᾶς τόπος διαβατός· διότι, ἐὰν ἡ φυλακὴ τῆς Δανάης δὲν ἐμπόδιζε τὴν εἴσοδον τοῦ σωματικοῦ Διὸς, ἡ μεταμόρφωσίς του εἶναι ἡ μεγίςη ἀπὸ τὰς ἀτοπίας τοῦ κόσμου, καὶ ἤθελεν εἶσθαι μόνη αὕτη ἡ περίςασις, ὁπότε ὁ Πατὴρ τῶν Θεῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν ἤθελεν κάμειν ἀηδῆ ἀπόφασιν, καὶ ἤθελεν ἀποδιωχθῆν ἄπρακτος· ἀλλ' ἡ αὐςηρὰ φυλακὴ ἠνάγκασεν εἰς πανουργίαν τὸν ἐραςήν.

(α) Σαφῶς δὲ πείθειν οὐκ ἔχων· σαφῶς λέγειν, αὐδῆν καὶ τὰ τοιαῦτα εἶναι φράσεις μὲ ἔννοιαν, ἀλλὰ τί σημαίνει τὸ σαφῶς πείθειν; μόνος ὁ ςιχουργός μας ἐμπορεῖ νὰ τὸ εἰπῇ.

Si nunquam Danaen habuisset aenea turris,
non esset Danae de Iove facta parens (α).

καὶ οὕτω φαίνεται, ὅτι ἐςοχάσθη τελευταῖον καὶ ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς, ὅτι δὲν εὕρηκεν ὁ Ζεὺς καμμίαν ἀνοικτὴν εἴσοδον πρὸς τὴν παρθένον, διὰ νὰ τὴν φέρῃ εἰς τὴν θέλησίν του· ἀλλ' ἐξέφρασε τὸ πρᾶγμα σκοτεινότατα καὶ ἀφυέςατα. — Καταφεύγει λοιπὸν ὁ Ζεὺς εἰς τὴν δολιότητα, καὶ, ἐπειδὴ γινώσκει ὅτι ὁ χρυσὸς ἔςι ποθεινὸν κτῆμα βροτοῖς, ῥέει διὰ τῆς ςέγης εἰς τῆς κόρης τὰς χεῖρας· ἐδῶ δὲν ὤκνησεν ὁ τῶν θεῶν ἄγγελος νὰ ἀναμίξῃ μὲ τὴν ἱςορίαν του τὴν μεταγενεςέραν τοῦ μύθου ἐξήγησιν (β). — Τοῦ 30 ςίχου κάμνει τὸν 4 πόδα ἀνάπειςον, καὶ τοῦ 33 τὸν δεύτερον σπονδεῖον, διὰ νὰ δώσῃ ὕλην διατριβῆς εἰς τοὺς ἐκδότας· ἀλλ' ἡμεῖς παρατρέχομεν τὴν τούτων ἔρευναν. — Οἱ ἐφεξῆς ςίχοι φανερόνουσι λαμπρῶς πάλιν ὄχι μόνον τὴν μεγάλην πτωχείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀμηχανίαν τοῦ ςιχουργοῦ μας, ὅςτις μεταχειρίζεται τὸ προςυχὸν πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς ἀνάγκης του·

χρόνῳ δὲ αὐτὴν ὡς κατεῖδ' ἐγκύμονα,
εἰς θαῦμ' ἐσήει, κἀξεπέπληκτο σαφῶς
ὡς εἰς τόδ' ἦλθε, μέμψιν εὐλαβουμένη.

Πρέπει ἄραγε τοῦ πρώτου τῶν ςίχων τούτων τὴν χασμῳδίαν νὰ ἐκλάβωμεν ἔργον τῆς ἀμηχανίας, ἢ μετὰ τοῦ Βαρνεσίου νὰ ἀναγνώσωμεν χρόνῳ δ' ἑαυτήν; καὶ δὲν ἦτο καὶ εἰς τὰς δύω περιπτώσεις ψυχρὰ παραπλήρωσις ἡ ἀντωνυμία, ἐνῷ ἐξ ἅπαντος ἠδύνατο εὐκόλως, νὰ γράψῃ, χρόνῳ δὲ νηδὸν ὡς κατεῖδ' ἐγκύμονα; καὶ εἶναι ἑλληνικὸν νὰ εἴπῃ, εἰς θαῦμ' ἐσήει, καθὼς λέγομεν ἀντιςρόφως θαῦμα ἐσέρχεταί με; Τὸ δὲ σφάλμα τοῦ μέτρου εἰς τὸ ἐξεπέπληκτο σαφῶς δὲν δύναται νὰ θεραπευθῇ οὔτε διὰ τῆς Βαρνεσιακῆς διορθώσεως ἐξεπιπέπληκται, ὁ ὁποῖος χρόνος δὲν συμ-

(α) Ovid. Amor. II, 19, 27.

(β) Ἡ σύνταξις, ὡς . . . . ῥεύσειε δὲν μὲ φαίνεται ἰδία τοῦ Εὐριπίδου, ὅς τις ἀναμφιβόλως ἤθελε κάλλιον ἀνορθώσειν καὶ ἐξυψώσειν τὸν λόγον ἕως κατὰ τὸν ἐφεξῆς τρόπον·

Λόγοις δὲ πείθειν οὐκ ἔχων, εἰς μηχανὴν
Χωρεῖ τοιαύτην· χρυσὸς ἅψαυςος γεγὼς
Διὰ ςέγης ἐῤῥύσειν εἰς κόρης κόλπους.

φωνεῖ μὲ τὸν ἡγούμενον ἐσήμει, οὔτε διὰ τῆς ὡς ἔτυχε γενομένης ἀπὸ τὸν Μουσγραυΐου καὶ ἐξεπλήχθη τὰ σαφές. Προσέτι δύναται τις νὰ εἶναι βέβαιος, ὅτι καταλαμβάνει ὀρθότατα τὴν τοῦ συγγραφέως ἔννοιαν, ἐὰν ἁπλῶς ἐκλάβῃ τὰς λέξεις εἰς τὴν αὐτὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν παρισάνουται τάξιν, „θαύματος ἐνεπλήσθη, καὶ ἐξεπλάγη ὅλη φθάσασα εἰς ταύτην τὴν κατάσασιν, ἐπειδὴ ἐντρέπετο τὸν ψόγον", διὰ νὰ μὴ δικαιολογήσῃ τοῦ Ἑάθου (Heath) τὴν συγκεχυμένην σύνταξιν, ἢ τὴν τῶν σίχων εἰκαίαν μετατόπισιν, τὴν ὁποίαν προβάλλει ὁ Μουσγραΐος. Ὅ,τι δὲ ἐφεξῆς (σ. 37, 38) προστίθεται περὶ φυγῆς ἀποφασισθείσης ἀπὸ τὴν Δανάην καὶ δευτέρας αὐτῆς φυλακώσεως, εἶναι παράξενον εἰς τοὺς ὅσοι νομίζουν ἀρκετὸν τὸν χαλκοῦν θάλαμον. — Μετέπειτα λέγει, ὅτι ὁ Ἀκρίσιος ἠθέλησε νὰ πληροφορηθῇ τὴν ἀλήθειαν μὲ τοὺς ἰδίους του ὀφθαλμοὺς, καὶ, ἂν τὰ εὕρῃ ὅλα ἀληθινὰ καὶ σαφῆ (β), ἀπεφάσισε νὰ ῥίψῃ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν μητέρα μετὰ τοῦ τέκνου της. Κ' ἐδῶ ἡ διήγησις γίνεται ἀπροσδιόριστος καὶ συγκεχυμένη· διότι ποίαν ἀλήθειαν ἐπιθυμεῖ νὰ ἴδῃ σαφῶς ὁ Ἀκρίσιος; ἆρα ὅτι ἐγκυμονεῖ ἡ θυγάτηρ του; καὶ πῶς ἠδύνατο νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ πράγματος, τὸ ὁποῖον ἐκείνη ὡμολόγησε διὰ τῆς μελετηθείσης φυγῆς της, καὶ τὸ ἐφανέρωσε ῥητῶς, ἐὰν πρέπῃ νὰ ἔχῃ κάποιαν ἔννοιαν τὸ ταῦτ' ἀληθῆ; Προσέτι δὲν μᾶς εἶναι ἀκόμη κατ' οὐδένα τρόπον γνωστὸν, ἂν τὸ παιδίον εἶναι ἤδη γεννημένον, ἢ ὄχι. Κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον, ὅστις καὶ ἐδῶ πάλιν λαλεῖ εὐκρινέστερα παρὰ ὁ ἡμέτερος Ἑρμῆς, ἔμαθεν ὁ Ἀκρίσιος περὶ τοῦ πράγματος, ἀφ' οὗ ἐγεννήθη ὁ Περσεύς, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἡ θυγάτηρ του συνέλαβεν ἀπὸ τὸν Δία, τὴν ἔκλεισεν μετὰ τοῦ τέκνου της εἰς λάρνακα, καὶ τὴν ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἄλλοι δὲ πάλιν (καθὼς Τσέτσης εἰς τὸν Λυκόφρ. 838) λέγουν, ὅτι ἔμαθε μὲν ἀρχότερα τὸ ἁμάρτημα, ἐπρόσμενε δὲ τὴν γέννναν, ἴσως διὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἀλήθειαν τῆς προφάσεώς της, ἐὰν ὁ Ζεὺς τὴν ἠλευθέρουεν, ἢ, ἐξ ἐναντίας, νὰ τὴν τιμωρήσῃ μὲ πλειότερον δίκαιον. Τοιοῦτον τι πιθανῶς εἶχεν εἰς τὸν νοῦν του καὶ ὁ ἡμέτερος σιχουργός,

(β) Ἀκολουθῶ ἐνταῦθα τὴν διόρθωσιν τοῦ Μουσγραυΐου· καὶ (ἀντὶ καὶ) ταῦτ' ἀληθῆ καὶ σαφῶς ἔχοντ' ἴδῃ.

ἀλλὰ τίς δύναται νὰ καταλάβῃ ἀσφαλῶς τὴν ψελλίζουσαν καὶ τραυλίζουσαν γλῶσσαν του; Εἰς τὸν 45ὸν σίχον, μύθους τοὺς δ' εὐπροσηγόρους ἄγων, μᾶς κάμνει νὰ ἐλπίσωμεν τὸ τοὺς δὲ εὐκρινῆ τινὰ ἔκθεσιν τῶν καλῶν καὶ τερπνῶν ἐκείνων λόγων· ἐπειδὴ ὅμως οὗτοι σιωπῶνται, μένει τὸ τοὺς δ' ἀργοὺς καὶ ἀσήμαντον· ἀλλ' εἶναι ὀρθὸν τὸ μύθους ἄγειν ἀντὶ τοῦ φέρειν, ἀγγέλλειν; εἰς δὲ τὸν σ. 46, ἀντὶ ἀφίξομαι σημανῶν δὲν ἀπαιτεῖ κάλλιον ἡ χρῆσις ἔρχομαι ἢ εἶμι; — Λαμβάνει τέλος ὁ πρόλογος μὲ ἐπισφράγισμα ἑνὸς γνωμικοῦ κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ Εὐριπίδου.

Ὑπηρέτην γὰρ ὄντα τἀπεσαλμένα
Πράσσειν (α) προθύμως, ὅστις ἂν γ' ἦ νουνεχής.

Ἀλλ' ἡ σύνταξις ἐλλειπὴς οὖσα ἀναπληρώνεται ἀπὸ τὸν Λατῖνον μεταφραστὴν δι' ἰδίας του θελήσεως καὶ δυνάμεως μὲ τὸ παρεντεθειμένον oportet. Οὐδὲ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀσημείωτον, ὅτι ὁ Εὐριπίδης δυσκόλως ἤθελε προτάξειν μακρὰν συλλαβὴν πρὸ τρισυλλάβου τελευταίας λέξεως τοῦ προλόγου, καθὼς συμβαίνει ἐνταῦθα.

Τόσα προσκόμματα ἀπαντῶμεν εἰς τοὺς ὀλίγους τούτους σίχους! τόσα φανερὰ ἁμαρτήματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐμποροῦν νὰ ἐπιφορτισθῶσιν ὅλα εἰς τῶν γραφέων τὴν ἄγνοιαν ἢ ἀπροσεξίαν! τόσας ἀμφιβολίας καὶ δυσκολίας· καὶ ἐν γένει τόσον ἀθλίαν ψυχρότητα εἰς τοῦ ὅλου τὴν ἔκθεσιν!

Ὁ χορὸς δὲν σκοτίζει τὸν Πρόλογον, ἀλλ' εἶναι μ' αὐτὸν ἁρμοδιώτατος. Εὐθὺς εἰς τὸν 50ὸν σίχον τὸ ἀκούειν δὲν εἶναι οὔτε Δωρικὸν, οὔτε Ἀττικὸν, καὶ ἐπ' ἀληθείας δὲν εἶναι καμμιᾶς διαλέκτου τύπος, ἐπειδὴ ἀττικῶς μὲν λέγεται ἀκοή, Δωρικῶς δὲ, ἀκοά, κατὰ δὲ τοὺς ἐπικοὺς ποιητὰς, ἀκουή. Εἰς τὸν 51ὸν σίχον τὸ ἀσπερχὲς μενεαίνειν εἶναι Ὁμηρικόν· ἀλλὰ σημαίνει σφοδρῶς καὶ συνεχῶς σπουδάζειν, ὄχι, καθὼς ἐδῶ, σπεύδειν, τρέχειν. Εἰς τὴν σκηνὴν τὸ ἀσπερχὲς, ὅσον ἡμεῖς ἐξεύρομεν, εἶναι ξένη λέξις, ἐὰν καὶ ὁ Σοφοκλῆς, Αἴ. 146 λέγῃ περισπερχὲς πάθος μὲ

(α) Τρῳάδ. 1149. αὐ δ' ὡς τἀχιστὰ πράσσε τἀπεσαλμένα· καὶ Ἴων. 1171. περὶ προσθύτου τινος δούλου· „γέλωτ' δ' ἔθηκε συνδείπνοις πολύν, πρόθυμα πράσσων.

τὴν σημασίαν τοῦ βαρύ, περιώδυνον. Καὶ τὸ ἀμφίδοξος εἰς ἐνεργητικὴν σημασίαν ἐμπορεῖ νὰ προξενήσῃ ἀμφιβολίαν. Αἱ λέξεις τοῦ 55 στίχου εἰς ὦτα φέρειν ἐπάρθησαν ἀπὸ τὸν Σοφοκλ. Αγ. 146 „τοιούτους λόγους ψιθύρους πλάσσων εἰς ὦτα φέρει πᾶσιν Ὀδυσσεύς.“ Καθὼς καὶ οἱ τελευταῖοι στίχοι

Ἀλλ' εἰσορῶ γὰρ τύραννον χθονὸς τῆς δ'
Ἀργείας Ἀκρίσιον, πρὸ δόμων στείχοντα

μὲ μικρὰν μεταβολὴν εἶναι ζωγραφημένοι κατὰ τὸ πρωτότυπον τῶν τελευταίων στίχων τοῦ χοροῦ εἰς τὸν Ἡρακ. μαιν. 138, 139.

Ἀλλ' εἰσορῶ γὰρ τῆς δε κοίρανον χθονὸς
Λύκον παρόντα τῶν δε δωμάτων Πέλας.

Ὅστις δὲν θέλει νὰ πληροφορηθῇ ἀπὸ τὰ ὀλίγα ταῦτα, ὅτι ἄλλου πολὺ μεταγενεστέρου χεὶρ, καὶ ὄχι τοῦ ἐνδόξου Εὐριπίδου ἔγραψε τὸν πρόλογον τῆς Δανάης, τὸν συμβουλεύομεν νὰ διαβάσῃ κἂν τὰ σωζόμενα λείψανα τοῦ γνησίου δράματος μετὰ τὸν πρόλογον τοῦτον, καὶ νὰ ἐρωτήσῃ ἔπειτα τὴν ἑαυτόν του, ἂν εὑρίσκεται ἴχνος τοῦ πνεύματος τῶν λειψάνων εἰς τοῦ Ψευδευριπίδου τὸν πρόλογον.

Δὲν δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι ὁ στιχουργὸς οὗτος συνέγραψε τὸν πρόλογον ἐπίτηδες μὲ σκοπὸν νὰ ἀπατήσῃ τοὺς ἐντυγχάνοντας· ἐμπορεῖ νὰ ἔκαμεν ἁπλῶς δοκίμιον Πόσα ἐνθυμεῖται ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ τραγῳδοποιοῦ, καὶ μέχρι τίνος δύναται νὰ μιμηθῇ τὴν γλῶσσαν του. Ἐνδεχόμενον δὲ εἶναι νὰ ἐπαρατήρησεν ἀτός του τὴν ἀποτυχίαν του, καὶ νὰ ἐπαραίτησεν ἐτελὲς τὸ ἔργον του. Ὅπως ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, συμφέρει εἰς τοὺς φιλολογοῦντας νέους νὰ διακρίνωσι τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν μιμητῶν των.

Ἐξασκήσεις τῶν Ἑλλήνων περὶ τὰς Ἐπιστήμας.

(Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ Συγγράμματος „Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit“ τοῦ κλεινοῦ Ἡρδέρου, μεταφρασθὲν ὑπὸ Ἀν. Πολυζωΐδου. Τὴν 20. Νοεμ. 1819. Ἐν Γοττίγγῃ.)

Ἀδίκως τῷ ὄντι φέρονται πρὸς πᾶν ἔθνος τῆς γῆς, ὅσοι ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὸ ἐπιστήμης ἰδέαν ξένην. Οὕτω τινὲς πολλάκις ἐδείχθησαν πρὸς πολλὰ μὲν τῆς Ἀσίας ἔθνη, καὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὡσαύτως, τοὺς ὁποίους ἀνεπιεικῶς ὑπερεξεθείασαν καὶ κατέκριναν. Οἱ Ἕλληνες π. χ. δὲν ἐγίνωσκον καμμίαν θεωρητικὴν (speculative) Δογματικὴν περὶ τε Θεοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Αἱ περὶ τούτων τῶν ἀντικειμένων ἔρευναί των ἦσαν ἐλεύθεροι, ἰδιαίτεραι δόξαι παντὸς φιλοσόφου, ὅστις παρατηρῶν τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα τοῦ τόπου του δὲν εὕρισκε καμμίαν πολιτικὴν φατρίαν ἐναντιουμένην εἰς αὐτόν. Ὡς πρὸς ταύτην δὲ ἔπρεπε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθὼς καὶ παντοχοῦ νὰ ἐκνικήσῃ τοῦ μέρους του τὰς δυσκολίας, τὸ ὁποῖον τέλος πάντων καὶ συνέβη τῷ ὄντι.

Ἡ Ἑλληνικὴ Φιλοσοφία ἤρξατο ἐκ παλαιῶν περὶ Θεῶν παραδόσεων καὶ Θεογονιῶν. Εἶναι δὲ λίαν ἀξιοσημείωτον ὅ,τι ποτὲ τὸ λεπτὸν αὐτοῦ τοῦ ἔθνους πνεῦμα περὶ ταύτης τῆς φιλοσ. διεκοίνωσε. Τὰ πλάσματά του, περὶ γενέσεως τῶν Θεῶν, περὶ μάχης τῶν στοιχείων, περὶ νείκους καὶ φιλίας τῶν ὄντων πρὸς ἄλληλα, ἐτελειοποιήθησαν ἐκ τῶν διαφόρων αὐτοῦ σχολείων οὕτω διαφόρως, ὥστε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ Ἕλληνες τόσον μακρὰν προυχώρησαν, ὅσον καὶ ἡμεῖς ἤδη, ὅταν χωρὶς Φυσικῆς Ἱστορίας πλάττωμεν Κοσμογονίας. Εἰς μερικὰ μάλιστα οὗτοι προυχώρησαν προσωτέρω, ἐπειδὴ εἶχον τὸν νοῦν των ἐλεύθερον χωρὶς νὰ θέτωσιν ἔμπροσθέν των, ὡς σκοπὸν, οὐδεμίαν ὑπόθεσιν. Καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἀριθμοὶ τοῦ Πυθαγόρα καὶ ἄλλων φιλοσόφων εἶναι τολμηραὶ ἀπόπειραι ἀφορῶσαι πρὸς συνδυασμὸν τῆς ἐπιστήμης τῶν πραγμάτων μὲ τὴν καθαρωτάτην ἰδέαν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, Ποσοῦ τινὸς ἐναργῶς νοουμένου. Ἐπειδὴ δὲ ἥτε Φυσικὴ καὶ ἡ Μαθηματικὴ ἦσαν τότε ἔτι εἰς τὴν νηπιότητά των, ἐντεῦθεν ἡ ἀπόπειρα ἦτον λίαν πρώϊμος. Πάντοτε δὲ αὕτη, καθὼς καὶ τὰ συσήματα τινῶν ἄλλων Ἑλλήνων Φιλοσόφων μᾶς ἐμπνέουσιν εἶδός τι σεβάσματος, καθότι ὅλα ταῦτα ὁμοῦ, ἕκαστον κατὰ τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἀρχὰς, ἦσαν μετὰ βαθείας σκέψεως καθιδρυμένα, καὶ εἶχον ἔκτασιν μεγάλην. Εἰς πολλὰ δὲ ἐξ αὐτῶν κεῖνται, ὡς βάσεις, ἀλήθειαι καὶ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἡμεῖς ἔκτοτε, ἴσως πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἐπιστημῶν, ἐχάσαμεν ἀπὸ τὰ ὄμματά μας. Ὅτι π. χ. οὐδεὶς τῶν παλαιῶν φιλοσόφων ἐνόμιζεν ὡς Θεὸν ὄν τί ἐκτὸς τοῦ κόσμου, ἢ ἔξοχον τινὰ μεταφυσικὴν μονάδα, ἀλλ' ὅλοι ἔμειναν εἰς τὴν ἰδέαν μιᾶς τοῦ κό-

ὅμου ψυχῆς, τοῦτο ἦτον κατὰ πάντα ἀνάλογον μὲ τὴν ὑψηπιότητα τῆς ἀνθρωπίνης Φιλοσοφίας, καὶ θέλει μένει ἴσως πάντοτε ὁμοῖον μὲ αὐτήν. Κρῖμα δὲ ὅτι τῶν τολμηροτάτων Φιλοσόφων τὰς δόξας γινώσκομεν μόνον ἔκτινων περικοπῶν, οὐχὶ δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν συγγραμμάτων των κατ' ἀλληλουχίαν· ἀλλ' ἔτι μᾶλλον λύπης ἄξιον εἶναι, ὅτι μετατιθέμεθα εἰς τὸν καιρόν των ὄχι ἀσμένως, καὶ συναφομοιοῦμεν αὐτοὺς μὲ τὸν ἡμέτερον τοῦ διανοεῖσθαι τρόπον. Ἕκαςον ἔθνος ὡς πρὸς τὰς γενικὰς ἰδέας ἔχει ἴδιον τινὰ τοῦ θεωρεῖν τρόπον, ὅςτις ἐπιχειρίζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖςον εἰς τὰ εἴδη (σχήματα) τῆς ἐκφράσεως, ἢ σχεδὸν εἰπεῖν εἰς τὴν παράδοσιν. Καὶ ἐπειδὴ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ Φιλοσοφία ἐγεννήθη ὑπὸ ποιημάτων καὶ ἀλληγοριῶν, ἐντεῦθεν ἔδωκαν οὗτοι καὶ εἰς τὰς ἀφῃρημένας των ἰδέας ἰδιάζοντα τινὰ καὶ ἐναργῆ χαρακτῆρα. Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Πλάτωνος αἱ ἀλληγορίαι δὲν εἶναι ἁπλοῦς καλλωπισμὸς, ἀλλὰ τὰ σύμβολα αὐτῶν παρίςανται οἷον κλασικαὶ ῥήσεις τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, καὶ λεπτότεραι ἑρμηνεῖαι τῶν ἀρχαίων ποιητικῶν παραδόσεων.

Τὸ ἐξεταςικὸν τῶν Ἑλλήνων πνεῦμα ἔκλινε πρὸ πάντων εἰς τὴν ἀνθρωπίνην καὶ ἠθικὴν Φιλοσοφίαν, ἐπειδὴ ὁ καιρός των καὶ ἡ πολιτικὴ διοίκησις εἰς τοῦτον μάλιςα τὸν δρόμον τοὺς ὡδήγει. Φυσικὴ Ἱςορία, Φυσικὴ καὶ Μαθηματικὴ δὲν ἦσαν τότε πολὺν ἔτι χρόνον διατεταγμέναι, μήτε τὰ ὄργανα, ὅσα εἰς τὰς νεωτέρας ἡμῶν ἀνακαλύψεις ἐχρησίμευσαν, εὑρημένα· ὅλα δὲ τοὐναντίον ἔτεινον εἰς τὴν φύσιν καὶ τὰ ἤθη τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸ ἦτον τὸ ἐπικρατοῦν πνεῦμα τῆς Ἑλληνικῆς Ποιητικῆς, Ἱςορίας καὶ Πολιτικῆς Διοικήσεως. Ἕκαςος πολίτης ἔπρεπε νὰ γινώσκῃ τοὺς συμπολίτας του, καὶ ἐνίοτε δημόσια πράγματα νὰ διοικῇ, ἐκ τῶν ὁποίων δὲν ἐδύνατο νὰ παραιτηθῇ. Τὰ πάθη καὶ αἱ ἐνεργοὶ δυνάμεις εἶχον τότε ἐλεύθερον δρόμον· καὶ ὁ ἀπράγμων αὐτὸς φιλόσοφος τὰ τοιαῦτα δὲν τὰ παρέβλεπε. Ἡ κυριεύουσα Ὁρμὴ ἀπάσης τῆς εἰς τὰ πρόσω χωρούσης τῶν Ἑλλήνων ψυχῆς ἦτον νὰ διοικῶσιν ἀνθρώπους, καὶ νὰ ἐνεργῶσιν ὡς ζῶντα μέλη τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Οὐδὲν θαῦμα λοιπὸν, ἂν καὶ ἡ τοῦ ἀφῃρημένως νοεῖν φιλοσοφία ἀπέβλεπεν εἰς μόρφωσιν τῶν ἠθῶν ἢ τῆς πολιτείας, ὡς ὁ Πυθαγόρας, Πλάτων καὶ αὐτὸς ὁ Ἀριςοτέλης τὸ δεικνύουσι. Τὸ διατάττειν πολιτείας δὲν ἦτον τὸ ἐπάγγελμά

των· οὐδαμοῦ ἐφαίνετο ὁ Πυθαγόρας, ὡς ὁ Λυκοῦργος, Σόλων καὶ ἄλλοι, Πρύτανις καὶ ἄρχων· τὸ μέγιςον δὲ μέρος τῆς φιλοσοφίας του ἦτον θεωρία, μέχρι δεισιδαιμονίας φθάνουσα. Ἡ σχολή του εἵλκυσεν ἄνδρας, οἵτινες ἔλαβον τὴν μεγίςην ἐπίῤῥοιαν εἰς τὰς πολιτείας τῆς μεγάλης Ἑλλάδος. Ὁ δεσμὸς τῶν Μαθητῶν του, ἐὰν ὁ δαίμων ἐπέτρεπε τὴν διάρκειάν του ἐπὶ πλέον, ἤθελεν εἶσθαι ὁ δραςικώτατος, τοὐλάχιςον δὲ καθαρὸν ἐλατήριον πρὸς βελτίωσιν τοῦ Κόσμου (*)· ἀλλ' ὅμως τὸ τοιοῦτον πολίτευμα τοῦ ὑπὲρ τὸν καιρὸν αὐτοῦ ὑπεραναιςαμένου ἀνδρὸς καὶ τῶν ὀπαδῶν του ἦτον πολλὰ πρόῤῥιζον. Αἱ πλούσιαι Σιβαριτικαὶ πόλεις τῆς μεγάλης Ἑλλάδος μετὰ τῶν τυράννων αὐτῶν δὲν ἤθελον τοιούτους φύλακας τῶν ἠθῶν, ὅθεν οἱ Πυθαγόρειοι ἐφονεύθησαν.

Ὁ πρὸς τὸν φιλάνθρωπον Σωκράτην πολλάκις κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ πολλῶν ἀποδοθεὶς ἔπαινος, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸς ἐςάθη ὁ πρῶτος μάλιςα, ὅςτις ἐκάλεσεν τὴν Φιλοσοφίαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὴν ἐφιλίωσε μετὰ τῆς ἠθικῆς τῶν ἀνθρώπων ζωῆς, εἶναι, μοὶ φαίνεται, ὑπερβολικὸς, ἢ τοὐλάχιςον ἁρμόζει μόνον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Σωκράτους αὐτοῦ καὶ τὴν περιωρισμένην τῆς ζωῆς του σφαῖραν. Πολὺν χρόνον πρὸ αὐτοῦ ὑπῆρξαν φιλόσοφοι, οἵτινες ἠθικῶς καὶ πραγματικῶς χάριν τῶν ἀνθρώπων ἐφιλοσόφησαν, ἐν ᾧ ἀπὸ τοῦ μυθοποιοῦ Ὀρφέως εἰς τὸ αὐτὸ τοῦτο συνίςατο ὁ σημαντικὸς τῆς Ἑλληνικῆς καλλιεργείας χαρακτήρ. Καὶ ὁ Πυθαγόρας διὰ τῆς σχολῆς του συνεισέφερεν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀνθρωπίνων ἠθῶν πλέον, ἢ ὅσον ὁ Σωκράτης δι' ὅλων τῶν φίλων του ἐδύνατο ποτὲ νὰ πράξῃ. Ὅτι δὲ οὗτος (ὁ Σ.) δὲν ἠγάπα τὰς ἀφῃρημένας ἰδέας, ἦτον αἰτία ἡ κατάςασίς του, ἡ σφαῖρα τῶν γνώσεών του, πρὸ πάντων δὲ ὁ χρόνος καὶ ὁ βίος του. Τὰ συςήματα τῆς φαντασίας ἄνευ μακροτέρων φυσικῶν πειραῶν ἐξηυτλήθησαν, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ σοφία ἦτον γοητευτικὸς λῆρος τῶν σοφιςῶν, ὥςε ὀλίγον ἔλειπε νὰ καταφρονήσῃ ἢ νὰ ἀμελήσῃ ὅ,τι ἐφαίνετο πλέον ἀνυπέρβλητον. Ἀπὸ τῶν σοφιςῶν τὸ πνεῦμα ἐπιτήδειον νὰ ἐκβαμβῇ τοὺς ἀκροατὰς τὸν ἐφύλαττε τὸ Δαιμόνιόν του, τὸ φυσικόν του εὐπροσήγορον καὶ ὁ πο-

(*) κλέπε Meiners Geschichte der Wissenschaften in Griechenland und Rom. Th. 1. die Geschichte dieser Gesellschaft.

λιτικὸς τρόπος τῆς ζωῆς του· τοῦτο ἐπρόβαλεν ἐνταυτῷ καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν του τὸν κύριον τῆς ἀνθρωπότητος σκοπὸν, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευσεν σχεδὸν εἰς ὅλους, μετὰ τῶν ὁποίων συνανεστρέφετο. Ἀναμφιβόλως εἰς ταύτην τὴν δραστηριότητα προσετίθεντο ὁ χρόνος, ὁ τόπος καὶ ἡ μετὰ τῶν ἀνθρώπων συμπεριφορὰ, μετὰ τῶν ὁποίων ὁ Σωκράτης ἔζη. Ἀλλοῦ που ὁ πολιτικὸς σοφὸς ἤθελεν ὑπολαμβάνεσθαι ὡς πεπαιδευμένος καὶ ἐνάρετος ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ γινώσκωμεν ἴσως τὄνομάτου· διότι δὲν εἶναι καινὲν ἐφεύρημα, κἀμμία νέα θεωρία, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὡς ἰδίαν του ἐγχαράττει εἰς τὴν βίβλον τῶν χρόνων· μόνον διὰ τῆς μεθόδου αὐτοῦ καὶ τοῦ βίου, διὰ τῆς ἠθικῆς καλλιεργείας, τὴν ὁποίαν αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἔσπευδε νὰ ἐμπνεύσῃ, καὶ μάλιστα διὰ τοῦ τρόπου τοῦ θανάτου τέλος πάντων ἔγινε παράδειγμα εἰς τὸν κόσμον· συνέτεινε δὲ πολὺ, διὰ νὰ ἦναι Σωκράτης, ἡ ἀποφυγὴ πρὸ παντὸς τῶν θελγήτρων τῶν ἡδονῶν, καὶ ἡ λεπτὴ κριτικὴ αἴσθησίς του πρὸς τὸ καλὸν, τὴν ὁποίαν καθ' ἑαυτὸν ἐλέπτυνε καὶ τὴν κατέστησεν ὡς ἓν εἶδος ἐνστίγματος. Ἀλλ' ἂς μὴν ὑψόνωμεν τοῦτον τὸν εὐγενῆ μετριόφρονα ἄνδρα ὑπὲρ τὴν σφαῖραν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ πρόνοια αὐτὴ τὸν ἔθεσε. Οὗτος εἵλκυσεν ὀλίγους ἑαυτοῦ ἀξίους μαθητὰς διὰ τοῦτο μάλιστα, διότι ἡ σοφία του ἥρμοζε σχεδὸν μόνον εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς ἰδίας του ζωῆς, καὶ ἡ ἀξιολογός του μέθοδος εἰς τὸ στόμα τῶν πλησιεστάτων μαθητῶν του ἐδύνατο νὰ ἐκπέσῃ εὐκόλως εἰς σκώμματα καὶ σοφίσματα εὐθύς, ἀφοῦ ὁ εἰρωνικῶς ἐρωτῶν ἐστερεῖτο τὸ πνεῦμα καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς καρδίας τοῦ Σωκράτους. Ἰδὲ συγκρίνῃ τις καὶ τοὺς δύω εὐγενεῖς μαθητάς του, Ξενοφῶντα καὶ Πλάτωνα, ἀπροσωπολήπτως, θέλει εὑρεῖ ὅτι ὁ Σωκράτης, καθὼς μετριοφρόνως συνείθιζε νὰ ἐκφράζηται, ἐμάθη ἡ μαιεύτρια μόνον τῆς ἰδίας αὐτῶν τοῦ πνεύματος καλλιεργείας· ὅθεν αὐτὸς φαίνεται εἰς τὴν εἰκόνα ἀμφοτέρων τόσον ἀνόμοιος· τὸ διάφορον τῶν συγγραμμάτων των προέρχεται προδήλως ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτῶν τρόπου τοῦ διανοεῖσθαι, καὶ ἡ ἀξιολογωτάτη εὐχαρίστησις, τὴν ὁποίαν οὗτοι ἐδύναντο νὰ προσφέρωσιν εἰς τὸν ἀγαπητόν των διδάσκαλον, ἦτον τὸ νὰ ἐκθέσωσι τὴν ἠθικήν του εἰκόνα. Ἀναμφιβόλως ἤθελεν εἶσθαι λίαν εὐκταῖον, ἂν διὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Σωκράτους διήρχετο τὸ πνεῦμα του ἐφεξῆς εἰς ὅλους τοὺς νόμους καὶ τὰς πο-

λιτικὰς διοικήσεις· ἀλλ' ὅτι τοῦτο δὲν συνέβη, μαρτυρεῖ ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία. Ἡ ζωή του ἔτυχε τὴν σιγμὴν τοῦ μεγίστου τῶν Ἀθηνῶν πολιτισμοῦ, ἀλλ' ἐνταυτῷ καὶ τῆς μεγίστης καταβλίψεως τῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν πρὸς ἀλλήλας· ἀμφότερα δὲ ταῦτα ἔπρεπε νὰ ἐλκύσωσι μεθ' ἑαυτῶν ἀτυχεῖς χρόνους καὶ σφεδὰ ἤθη, τὰ ὁποῖα μετ' οὐ πολὺ ἐπέφερον τὴν πτῶσιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Εἰς ταῦτα δὲν ἐβοήθει οὐδεμία σωκρατικὴ σοφία, ἥτις πολλὰ καθαρὰ καὶ λεπτὴ οὖσα δὲν ἐδύνατο νὰ διακρίνῃ τὴν τύχην τῶν ἐθνῶν. Ὁ πολιτικὸς καὶ στρατηγὸς Ξενοφῶν ἐξεικονίζει κακὰς πολιτικὰς διοικήσεις, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ τὰς μεταβάλῃ· ὁ Πλάτων ἔπλασεν ἰδανικήν τινὰ Δημοκρατίαν, ἥτις οὐδαμοῦ ἀλλοῦ, εἰμὴ τοὐλάχιστον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Διονυσίου εὗρε τόπον· ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ φιλοσοφία τοῦ Σωκράτους συνεισέφερε μᾶλλον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα παρὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ τοῦτο ἀναμφιβόλως τὴν ἀποκαθιστᾷ μᾶλλον ἀξιέπαινον.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἦτον συγκεκροτημένος μὲ πολλὰ διάφορον πνεῦμα, ὢν ἀγχινούστατος, σταθερώτατος, ἀλλὰ καὶ ξηρότατος εἰς τὰς ἐκφράσεις του. Ἡ φιλοσοφία του εἶναι μὲν τῷ ὄντι ἁρμοδία διὰ τὸ σχολεῖον, παρὰ διὰ τὸν κοινὸν βίον, μάλιστα δὲ τὰ συγγράμματα ἐκεῖνα, ὅσα ἐσώθησαν, καὶ καθ' ὃν τρόπον οἱ σχολαστικοὶ τὰ μετεχειρίζοντο· ἀλλ' ὁ καθαρὸς λόγος καὶ ἡ Ἐπιστήμη τόσῳ δι' αὐτοῦ ὠφελήθησαν, ὥστε εἰς τὴν ἐπικράτειαν αὐτῶν ἴσταται ὡς μονάρχης τῶν χρόνων. Ὅτι δὲ οἱ σχολαστικοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μόνον εἰς τὴν Μεταφυσικήν του προσεκολλῶντο, εἰς τοῦτο σφάλλουσιν αὐτοὶ οἱ Ἴδιοι, οὐχὶ δὲ ὁ Ἀριστοτέλης· μ' ὅλον τοῦτο καὶ εἰς ταύτην ὁ ἀνθρώπινος λόγος διωξύνθη καθ' ὑπερβολήν. Αὕτη (ἡ Μετ) ἔδωκεν εἰς τὰς χεῖρας βαρβάρων ἐθνῶν ὄργανα νὰ μεταβάλλωσι τὰ ζοφώδη τῆς φαντασίας ὄνειρα καὶ τὰς παραδόσεις εἰς σοφιστικὰς τερθρείας, ἕως οὗ κατ' ὀλίγον αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς ἠφανίζοντο. Τὰ καλλιώτερά του ὅμως συγγράμματα, ἡ φυσικὴ Ἱστορία καὶ Φυσικὴ, ἡ Ἠθικὴ, ἡ Πολιτικὴ, ἡ Ποιητικὴ καὶ Ῥητορικὴ περιμένουσιν εἰσέτι πολλὰς εὐτυχεῖς ἐφαρμογάς. Λύπης ἄξιον εἶναι ὅτι τὰ ἱστορικά του συγγράμματα ἠφανίσθησαν, καὶ τῆς φυσικῆς του αὐτῆς Ἱστορίας μόνον ἐπιτομήν τινὰ ἔχομεν. Ὅστις δὲ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀπαρνεῖται τὸ πνεῦμα τῆς καθαρᾶς Ἐπιστήμης, ἂς ἀναγνώσῃ τὸν Ἀριστοτέλην καὶ Εὐ-

κλείδην, συγγραφεῖς! τοὺς ὁποίους κατὰ τὸ εἶδος ποτὲ οἱ νεώτεροι δὲν ὑπερέβαλον. Ἡ ὠφέλεια, τὴν ὁποίαν ὅ,τε Πλάτων καὶ ὁ Ἀριςοτέλης προὐξένησαν ἦτον, ὅτι διήγειραν τὸ πνεῦμα τῆς Φυσικῆς Ἐπιςήμης καὶ Μαθηματικῆς, τὸ ὁποῖον ὑπερβάλλει πᾶσαν ἠθικὴν καὶ ἐνεργεῖ πάντα χρόνον. Πολλοὶ αὐτῶν μαθηταὶ ἐπετάχυναν τὰς προόδους τῆς Ἀςρονομίας, Βοτανικῆς, Ἀνατομίας καὶ ἄλλων ἐπιςημῶν, καθὼς ὁ Ἀριςοτέλης αὐτὸς μόνον διὰ τῆς φυσικῆς του Ἱςορίας ἔθεσε τὸ θεμέλιον οἰκοδομῆς τινὸς, εἰς τὴν ὁποίαν πολλοὺς ἔτι αἰῶνας πολλοὶ θέλουσι συνεργάζεσθαι. Πᾶν βέβαιον τῆς Ἐπιςήμης καὶ πᾶν καλὸν εἶδος (μορφὴ) αὐτῆς, εἰς τὴν Ἑλλάδα πρῶτον ἐθεμελιώθη· κρῖμα ὅμως ἔτι ὁ δαίμων μᾶς ἄφησεν ὀλίγον μόνον μέρος ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν σοφωτάτων ἀνδρῶν! ὅσα ἔμειναν εἶναι ἀξιόλογα, τὰ ἀξιολογώτατα ἴσως ἐχάθησαν.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ διέλθω τὰς μερικὰς ἐπιςήμας τῆς Μαθηματικῆς, Ἰατρικῆς. Φυσικῆς καὶ πασῶν τῶν καλῶν τεχνῶν διὰ νὰ ὀνομάσω σειρὰν ὀνομάτων, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους πρὸς εὕρεσιν ἢ πρὸς αὔξησιν τῶν ἐπιςημῶν. Ἐνγένει εἶναι ἐγνωσμένον, ὅτι ἡ Ἀσία καὶ ἡ Αἴγυπτος δὲν μᾶς ἔδωκαν κυρίως οὐδεμίαν μορφὴν τῆς Ἐπιςήμης εἰς ὁποιανδήποτε τέχνην ἢ διδασκαλίαν· ταύτην δὲ (τὴν μορφ.) τὴν χρεωςεῦμεν μόνον εἰς τὸ λεπτὸν καὶ εὔτακτον τῶν Ἑλλήνων πνεῦμα. Ἐπειδὴ δὲ διωρισμένη τις μορφὴ γνώσεων εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον προάγει τὴν αὔξησιν ἢ βελτίωσιν εἰς τοὺς μέλλοντας χρόνους, διὰ τοῦτο ἡμεῖς χρεωςοῦμεν τὴν βάσιν σχεδὸν ὅλων τῶν ἐπιςημῶν μας εἰς τοὺς Ἕλληνας· ἐὰν οὗτοι ἰδιοποίησαν ξένας, ὅσας ἠθέλησαν, ἰδέας, τόσῳ μᾶλλον διὰ τούτου πρὸς τὸ καλὸν μας ἐνέργησαν· ἱκανὸν, ὅτι οὗτοι διέταξαν αὐτάς, καὶ ἔσπευδον πρὸς ἐναργῆ γνῶσιν· τὰ διάφορα Ἑλληνικὰ σχολεῖα ἦσαν εἰς τοῦτο, ὅ,τι ποτὲ καὶ εἰς τὸ πολιτικόν τῶν σύςημα αἱ πολλαὶ δημοκρατίαι, κοινῶς σπεύδουσαι, καὶ μετ' ἀλλήλων ἁμιλλώμεναι δυνάμεις· διότι χωρὶς ταύτης τῆς διαιρέσεως τῆς Ἑλλάδος δὲν ἤθελον καρποφορήσει τόσον αἱ ἐπιςῆμαι. Ἡ Ἰωνικὴ σχολὴ, ἡ Ἰταλικὴ, ἡ Ἀθηναϊκὴ ἦσαν ἄλλως κατὰ τὴν γλῶσσαν κοιναὶ, ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμέναι. Ἑκάςη ἐδύνατο καθ' ἑαυτὴν νὰ ῥιζοφυῇ, καὶ μεταφυτευομένη ἢ ἐμβολιαζομένη νὰ φέρῃ καλλιωτέρους καρπούς· οὐδεὶς τῶν ἀρχαιοτέρων σοφῶν ἐλάμβανε χρήματα ἐκ τῆς Πολιτείας οὐδ' ἐκ τῶν μαθητῶν του·

ἐσκέπτετο δὲ καθ' ἑαυτὸν, καὶ ἔκαμνεν ἐφευρέσεις ὁρμώμενος ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν Ἐπιςήμην, ἢ ἐκ φιλοδοξίας. Ὅσους ἐδίδασκε δὲν ἦσαν παῖδες, ἀλλὰ νέοι ἢ ἄνδρες, καὶ ἄνδρες τοιοῦτοι, οἵτινες τῶν συμμαντικωτάτων πολιτικῶν ὑποθέσεων προΐςαντο, ὅλοι τότε ἐσκέπτοντο διαρκέςερον καὶ βαθύτερον· κυρίως δὲ ὁ ἐγκρατὴς φιλόσοφος εἰς τὸ τερπνὸν Ἑλληνικὸν κλίμα ἀμέριμνος διόλου ἐδύνατο νὰ συλλογίζεται, μηδεμίαν χρείαν διατριβῆς ἔχων.

Ἀλλ' ἐν τοσούτοις δὲν πρέπει νὰ παραδράμωμεν καὶ τὸν εἰς τὴν μοναρχίαν δικαίως προσανήκοντα ἔπαινον· οὐδεμία τῶν οὕτω καλουμένων ἐλευθέρων τῆς Ἑλλάδος πολιτειῶν ἐδύνατο νὰ χορηγήσῃ βοήθειαν εἰς τὸν Ἀριςοτέλην χάριν τῆς φυσικῆς του Ἱςορίας. Ἄνευ τῶν δημοσίων καταςημάτων τῶν Πτολεμαίων αἱ ἐπιςῆμαι, οἷον Μαθηματικὴ, Ἀςρονομία καὶ αἱ λοιπαὶ, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦσιν ἀσχολίαν καὶ δαπάνας, ἤθελαν ποιήσει ὀλιγωτέρας ἀφ' ὅσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐποίησαν προόδους. Τὰς πρώτας καταβολὰς αὐτῶν χρεωςοῦμεν εἰς τὸν Εὐκλείδην, Ἐρατοσθένην, Ἀπολλώνιον Περγαῖον, Πτολεμαῖον κ. τ. λ. ἄνδρας, οἵτινες κατέβαλον τῶν ἐπιςημῶν τὰ θεμέλια, εἰς τὰ ὁποῖα ἤδη ἐπιςηρίζεται ὄχι μόνον τὸ οἰκοδόμημα ὅλων τῶν Γραμμάτων, ἀλλὰ τρόπον τινὰ καὶ ὅλης τῆς διοικήσεως τοῦ κόσμου ἡμῶν. Ὅτι δὲ ὁ χρόνος τῆς Ἑλληνικῆς Ῥητορικῆς καὶ πολιτικῆς Φιλοσοφίας ἐτελεύτησε μετὰ τῆς Δημοκρατίας, εἶχε καὶ τοῦτο τὴν ὠφελειάν του, ἐπειδὴ οὗτος (ὁ χρ.) ἔφερε τοὺς καρπούς του. Ἀλλ' εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἦσαν ἀναγκαῖοι καὶ ἄλλοι ἔτι βλαςοὶ ἐξ Ἑλληνικῶν ψυχῶν· ὅθεν ἀσμένως συγχωροῦμεν εἰς τὴν Αἰγυπτιακὴν Ἀλεξάνδρειαν τοὺς χειροτέρους της ποιητὰς (*)· διότι ἀντὶ τούτων μᾶς ἔδωκε καλοὺς παρατηρητὰς καὶ Μαθηματικούς. Ποιηταὶ μὲν γίνονται καθ' ἑαυτοὺς, παρατηρηταὶ δὲ μόνον δι' ἐπιμελείας καὶ γυμνάσεως τελειοποιοῦνται.

Ἡ Ἑλληνικὴ Φιλοσοφία προπαρεσκεύασε τὴν ὁδὸν εἰς τρία μάλιςα ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα δυσκόλως ἀλλοῦ που δύνανται νὰ εὕρωσι τόσον εὐτυχὲς ἐργαςήριον. Ταῦτα δὲ εἶναι Γλῶσσα, Τέχνη καὶ Ἱςορία. Ἡ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων ἐσχηματίσθη ὑπὸ τῶν Ποιητῶν, Ῥητόρων καὶ Φιλοσόφων τόσον

(*) Βλέπε. Heyne de genio saeculi ptolemaeorum in opusc. Acad. P. I. p. 76.

τέλους· τῶν τριάκοντα πέντε βιβλίων τοῦ Πολυβίου, τίς δὲν ἤθελε δώσει ἀσμένως ὅρος τι ὁλόκληρον νεωτέρων συγγραμμάτων, καὶ πρῶτον τὰ ἴδια ἑαυτοῦ, ὥςε δι' αὐτῶν νὰ θερμαίνωνται τὰ λουτρὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ἕνα ὁλόκληρον χρόνον; Ἀλλ' ἡ φθονερὰ τύχη μὲ σιδηροῦν πόδα βαίνουσα ἀκολουθεῖ ἄλλον τινὰ δρόμον χωρὶς νὰ συλλογίζεται περὶ τῆς ἀθανασίας μερικῶν ἀνθρωπίνων ἔργων περί τε τὴν Ἐπιςήμην καὶ Τέχνην. Ἂν τὰ ἰσχυρὰ προπύλαια τῶν Ἀθηνῶν, ὅλοι οἱ ναοὶ τῶν Θεῶν, ἐκεῖνα τὰ λαμπρότατα παλάτια, τὰ τείχη, οἱ Κολοσσοὶ, τὰ ἀγάλματα, αἱ καθέδραι, τὰ ὑδραγωγεῖα, αἱ λεωφόροι, οἱ βωμοὶ, ὅλα ὅσα ἡ ἀρχαιότης ἐδημιούργησε πρὸς διαιωνισμὸν ἠφανίσθησαν ὑπὸ τῆς μανίας τῶν ἀνδραποδιςῶν, πόσῳ ὀλιγώτερον ἐδύναντο νὰ σωθῶσι ἀσθενῆ τινὰ τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως καὶ ἐπιμελείας γεννήματα; εἶναι μάλιςα ἄξιον θαυμασμοῦ, ὅτι ἐξ αὐτῶν ἔχομεν ἔτι τόσον πολλὰ, καὶ ἴσως μεταξὺ αὐτῶν πλουτοῦμεν πολλὰ ἔτι, χωρὶς νὰ δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν ὅλα ὡς πρέπει.

1819. τῇ α'. Μαρτίου. Ἐν Χίῳ.

Ἐρωτᾷς, φίλε, πῶς μ' ἐφάνη ἡ εἰς τὸν λόγιον Ἑρμῆν (*) διατριβὴ τοῦ Κωνσταντινουπολίτου. Π. Μ.· καὶ μ' ὅλον ὅτι ἠξεύρεις τὴν ἀνικανότητά μου, δὲν ἀρκεῖσαι μόνον ν' ἀκούσης τό· μὲ ἄρεσεν ἢ ὄχι, ἀλλὰ μὲ παρακινεῖς νὰ καταγράψω διεξοδικὰ τοὺς περὶ αὐτῆς ςοχασμούς μου. Μήπως σοῦ ἐπέρασεν ἀπὸ τὸν νοῦν νὰ μὲ κάμης ἑκόντα ἄκοντα συγγραφέα, καθὼς ὁ Μολιέρος τὸν Σγαναρέλλον, ἰατρόν; ἂς ὑπακούσω λοιπὸν, ἐν ὅσῳ ἡ ἀπαίτησις γίνεται διὰ λόγου, μήποτε καταντήσῃ τὸ πρᾶγμα καὶ εἰςτὰς πληγάς· τί λέγεις; εἶναι ἐνδεχόμενον αὐτὸ ἀπὸ τοιοῦτον οἰκεῖον καὶ φίλου; ναί, φίλε, ναί, ἐνθυμοῦμαι τὸ ἐξ οἰκείων τὰ βέλη.

Ἡ ἀνάγνωσις τῆς διατριβῆς μ' ἐπροξένησεν εὐχαρίςησιν· περιέχει καὶ καλὰ καὶ ἀςεῖα πολλά· ἔχει ὅμως καί τινα ἄτοπα καὶ βωμολόχα· τοιαῦτα μ' ἐφάνησαν ὅσα λέγει περὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ Βοσσουέτου, περὶ τῆς ὁποίας ἦτον καλήτερον νὰ ἐσιωπῶσεν, ἀρκούμενος εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ φίλου του, τὰς ὁποίας εἴδομεν ἀμέσως μετὰ τὴν διατριβήν του τυπωμένας· τῷ ὄντι αὐταὶ αἱ παρατηρήσεις ἂν καὶ πολλὰ σύντομοι, ἔδοσαν καλὴν ἰδέαν τῆς μεταφράσεως, καὶ εἶναι μὲ

(*) Α. Ἑ. ἔτ. 1819, Σελ. 92 — 103.

τόσην σεμνότητα γραμμένοι, ὥςε ἀρέσκουν εἰς τοὺς φιλοκάλους, καὶ ἂν ἦναι δίκαιον νὰ τιμῶμεν τὸν ἀνώνυμον τοῦ Βοσσουέτου μεταφραςὴν, ἠμποροῦμεν νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἀναγνώσας αὐτὰς, εἶπε τὸ ὁμηρικὸν ἐκεῖνο „οὔτι ψεῦδος ἐμὰς ἄτας κατέλεξας". Ἀλλ' εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ψυχραιθῇ τις, βλέπων τὰ πικρὰ σκώμματα τοῦ Π. Μ., „Ὅταν τὸν βλέπω „(λέγει) ἱδρῶντα καὶ συντριβόντα τὴν κεφαλὴν εἰς ἑκάςην „περίοδον διὰ νὰ τορνεύσῃ τὴν φράσιν, καὶ τ. λ.". Τὸ νὰ περιγελᾷ τις τοὺς κόπους τῶν φιλομούσων εἶναι πάντοτε ἀςεϊσμὸς ἄκαιρος· ἀλλὰ γίνεται καὶ ἄδικος, ὅταν οἱ κόποι τοῦ σκωπτομένου δὲν εἶναι ἀσυντελεῖς· ἂν ἦναι ἄξιοι θαυμασμοῦ οἱ δυνάμενοι νὰ ὠφελοῦν ἀκόπως, δὲν εἶναι ὀλιγώτερον τιμῆς ἄξιοι, ὅσοι κοπιάζοντες καὶ ἱδρῶντες φθάνουσιν εἰς τὸ αὐτὸ τέλος. Ὁ μεταφραςὴς τοῦ Βοσσουέτου, ἐπαινετὸς διότι ἠγωνίσθη νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν μετάφρασιν τὴν εὐφράδειαν τοῦ πρωτοτύπου, ἤθελεν ἦσθαι ἐπαινετώτερος, ἂν ἐφρόντιζεν ἐπιμελέςερον καὶ διὰ τὴν πιςὴν ἔκφρασιν τῶν ἐννοιῶν αὐτοῦ· εἶναι σκοτεινὸς πολλάκις διὰ τὴν συντομίαν του ὁ Βοσσουέτος, καὶ διὰ νὰ τὸν ἐννοήσῃ τις ἀκριβῶς δὲν ἀρκεῖ ἡ εἴδησις τῆς Γαλλικῆς γλώσσης· χρειάζεται νὰ ἐρευνήσῃ καὶ τὰς πηγὰς, ὅθεν ἐφανίσθη τὸν λόγον του. Τοιαύτην ἱςορικὴν ἔρευναν ἂν δὲν ἀμελοῦσεν ὁ ἀνώνυμος μεταφραςὴς ἤθελεν ἀποφύγει τὰς παρεξηγήσεις, καὶ καταςήσει τὴν μετάφρασιν τελειοτέραν· σὲ λέγω τὴν γνώμην μου, καὶ ἐλπίζω νὰ μὴ πταίσω οὔτε εἰς τὴν ἀλήθειαν, οὔτε εἰς τὸν μεταφραςὴν.

Ὅτι δὲ πολλὰ τῶν ἐκδιδομένων βιβλίων μας δὲν εἶναι ἐπαίνου ἄξια, καὶ ὅτι πρέπει νὰ θεωροῦνται ὡς πρόσωμμα τῆς προόδου τῆς γλώσσης μας, εἶμαι κ' ἐγὼ μὲ τὴν γνώμην τοῦ Π. Μ.. Μεταξὺ τῶν μεταφραςῶν καὶ συγγραφέων μας βλέπομεν πολλοὺς νέους, οἵτινες πρὶν ἴδωσι τὰς ἰδέας των ὡριμασμένας, καὶ τὸν κάλαμόν των ἐξησκημένον, ἐπιχειροῦν βιβλίων ἐκδόσεις, καὶ προσφέρουν εἰς τὸ κοινὸν τὰ σχολαςικά των προγυμνάσματα, ὡς παραδείγματα καλλιεπείας, καὶ ὡς ἀφορμὴν προκοπῆς τοῦ ἔθνους μας. Ἦτον καιρὸς, ὁπόταν ἡ ἀπειροκαλία μᾶς ἔκαμνε νὰ ἀποδεχώμεθα μετ' εὐφημίας ὅλους τοὺς κόπους τῶν φιλομούσων· τώρα ὅμως ἡ αἴσθησις τοῦ καλοῦ μᾶς κατέςησε δυσκολωτέρους, καὶ εἴθε ν' αὐξήσῃ καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τρόπον, ὥςε νὰ συσείλῃ τὸν φιλογενῆ κάλαμον ἐκείνων, οἵτινες ἀντὶ νὰ μᾶς ὠφελήσουν, διαςρέφουν

τὸν νοῦν καὶ τὴν γλῶσσαν μας. Ἀλλὰ ταῦτα λέγων μὴ γένοιτο νὰ δεχθῶ τόσην πτωχείαν τῆς φιλολογίας μας, ὥςε ν' ἀποφασίσω κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Π. Μ., ὅτι μόνον διὰ τὸν Βεκαρίαν καὶ Ἐξηνταβελώνην ἔχομεν νὰ καυχηθῶμεν· ἂν ὄχι πολλὰς, ἔχομεν ὅμως καὶ ἄλλας μεταφράσεις σοφῶν ὁμογενῶν, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν διδασκάλων μας, παραβαλλόμεναι μὲ τὸν Βεκαρίαν δὲν θέλουν φανῆ πολὺ κατώτεραί του, καὶ ὁ πολίτης ἤθελε φανῆ ἀςειότερος, ἂν εἰς τὸν φιλάνθρωπον τοῦτον φιλόσοφον ἔδιδε σύντροφον ἄλλον ἀξιοπρεπέςερον παρὰ τὸν Ἐξηνταβελώνην.

Περὶ μεταφράσεως τοῦ Πετρίδου δὲν ἔχω τίποτε νὰ σὲ εἰπῶ, ἐπειδὴ δὲν τὴν εἶδα ἀκόμη. Ὅσον δὲ διὰ τὴν μυθιςορίαν τὴν ἐδιάβασα εἰς τὸ πρωτότυπον, καὶ νομίζω ὅτι ὁ πολίτης ἔχει δίκαιον εἰς τὴν περὶ αὐτῆς λακωνικήν του κρίσιν· ἰδοὺ ἐν περιλήψει ἡ ὑπόθεσις τῆς Μυθιςορίας. „Ῥασέλας Πρίγγιψ τῆς Ἀβυσσινίας κλεισμένος μετὰ καὶ ἄλλων πριγγίπων καὶ πριγγιπέσσων εἰς παλάτιον κείμενον ἐντὸς εὐφροσύνου κοιλάδος, βαρύνεται τὸ τρυφηλὸν αὐτὸ δεσμωτήριον, μονωδεῖ εἴκοσι μῆνας ἠθικῶς, συνδιαλέγεται μὲ τὸν ποιητὴν Ἰμλὰκ, ἀκροάζεται τὴν ἱςορίαν του οὐδὲν ἀξιοσημείωτον περιέχουσαν, καὶ δραπετεύει μὲ τὸν ποιητὴν, μὲ τὴν ἀδελφήν του πριγγιπέσσαν Μεκαβάχην, καὶ μὲ μίαν τῶν ἀγαπημένων θεραπαινίδων της Πεκουὰχ, πηγαίνουν καὶ οἱ τέσσαρες εἰς τὸ Καῖρον, ὅπου κατοικήσαντες διαλέγονται καὶ φιλονεικοῦν ζητοῦντες τὴν εὐδαιμονίαν. Τίποτε παράδοξον, τίποτε περίεργον συμβὰν μέχρι τοῦδε· περὶ τὸ τέλος τοῦ συγγράμματος πηγαίνουν εἰς τὰς πυραμίδας, ἐμβαίνουσιν εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν ὅλοι, ἐκτὸς τῆς Πεκουὰχ, ἥτις δειλιάσασα νὰ ἔμβη, ἁρπάζεται ἀπὸ Ἄραβας λῃςὰς, καὶ ἄγεται αἰχμάλωτος. Ἡ πριγγιπέσσα λυπεῖται διὰ τὴν ςέρησίν της ἀπαραμύθητα· ἐπιςρέφει δὲ μετὰ τοῦ Ῥασέλα καὶ Ἰμλὰκ εἰς τὸ Καῖρον, ἔνθα ἐπαναλαμβάνονται αἱ περὶ ἠθικῶν ζητημάτων φιλονεικίαι. Μετὰ παρέλευσιν καιροῦ ἐξαγοράζεται ἡ Πεκουὰχ, ἔρχεται εἰς Καῖρον, καὶ τοὺς διηγεῖται ὅτι ἐδιδάχθη τὴν ἀςρονομίαν ἀπὸ τὸν Ἀρχιλῃςὴν Ἄραβα· ἐξακολουθοῦν τὰ περὶ εὐδαιμονίας ζητήματα· ὁμιλοῦν περὶ ψυχῆς μεταφυσικώτερον, ἀποφασίζουν νὰ ἐπιςρέψουν εἰς Ἀβυσσινίαν, καὶ ἐδῶ τελειόνει τὸ δράμα".

Δὲν περιέχει τίποτε ἱκανὸν νὰ κινήσῃ, τὴν περιέργειαν,

ἢ τὴν ψυχήν· εἶναι δὲ ὡς ἐκ τῆς ὑποθέσεως συμπεραίνεις, γεμάτον ἀπὸ διδαχὰς καὶ γνωμικὰ, καὶ σκυθρωπὰς συζητήσεις περὶ εὐδαιμονίας. Πολλοὶ τοιοῦτοι μυθιςοριογράφοι φοβούμενοι μήπως ἡ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ἡδονὴ φθείρῃ τῶν ἀναγινωσκόντων νέων τὰ ἤθη, ςηρίζουσι τὰς μυθιςορίας των εἰς τὴν ἠθικὴν, καὶ ἀσχολοῦνται νὰ τὰς κάμνουν ὠφελιμωτέρας μᾶλλον παρὰ τερπνάς· ὡς νὰ μὴν ἦναι δυνατὸν νὰ ἡδύνουν χωρὶς νὰ βλάψουν, ἢ νὰ ὠφελήσωσι χωρὶς νὰ πλήξουν. Ὅςις δὲν ἠμπορεῖ ἐντὸς τοῦ νοὸς νὰ συμβιβάσῃ τὸ ἡδονικὸν μὲ τὸ ὠφέλιμον, καὶ νὰ τὸ συμπλέξῃ εἰς τρόπον, ὥςε ἐκ τῆς ἡδονῆς νὰ γεννᾶται ἀνεπαισθήτως ἡ ὠφέλεια, καὶ ὄχι ἐκ τῆς ὠφελείας ἡ ἡδονὴ, αὐτὸς συνθέτει θαυμαςοὺς „Ῥασέλας", τοὺς ὁποίους ἐπαινοῦμεν ὅλοι διὰ τὴν ἠθικήν· ἀλλ' ὅταν ἔχωμεν ὄρεξιν νὰ διαβάσωμεν μυθιςορίας, προτιμῶμεν ἄλλας. Διότι κατὰ δυςυχίαν κανεὶς δὲν λαμβάνει εἰς χεῖρας τοιαῦτα συγγράμματα μὲ σκοπὸν νὰ ὠφεληθῇ· ἔπειτα ὁ μυθιςοριογράφος ἐκπληροῖ τὸ χρέος του, ὅταν προσέχῃ νὰ μὴ βλάπτῃ τὰ ἤθη, καὶ εἰς τοῦτο ἀρκεῖ νὰ κάμνῃ τοὺς πρωταγωνιςάς του φιλοτίμους, γενναίους, ἐνθουσιασμένους πρὸς τὴν ἀρετὴν, καὶ παριςῶντας διὰ ἡρωϊκῶν πράξεων βδελυκτὴν τὴν κακίαν. Τίς ἡ χρεία νὰ παῤῥησιάζεται αὐτὸς εἰς κάθε κεφάλαιον, καὶ ὡς βασσοφόρος Ἱεροκήρυξ νὰ λαλῇ περὶ μετανοίας; ἢ νὰ παριςᾷ καὶ αὐτὴν τὴν θεραπαινίδα Πεκουὰχ φιλοσοφοῦσαν, καὶ ἐκχέουσαν ἐκ τοῦ ςόματος τὰ γνωμικὰ „νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίῃσιν";

Μ' ὅλον τὸ δυσάρεςόν μου περὶ τὰ τοιαῦτα, τὸ ὁποῖον θεώρησε ὡς ἀποτέλεσμα τῆς εἰς τὰς μυθιςορίας νεανικῆς ματαιοσχολίας μου, δὲν ἀρνοῦμαι τὸ φιλόμουσον τοῦ κῦρ Πετρίδου διὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ Ῥασέλα, ἀλλὰ νομίζω, ὅτι ἤθελε δείξει περισσοτέραν φιλοκαλίαν, ἂν, ἀποφασίσας νὰ μεταφράσῃ τοιούτου εἴδους σύγγραμμα, ἐπροτιμοῦσε τοῦ Φιελδίγγου τὸν χαριέςατον „Tom jones" τὸ κατὰ τὸν Γάλλον Λαχάρπιον ἀριςούργημα τῆς μυθιςορίας, ἢ κανὲν τῶν νεωτέρων τοιούτων Ἀγγλικῶν, ὅπου ἡ εὐφυὴς πλοκὴ τῶν περιςάσεων, ἡ δριμύτης τοῦ δραματικοῦ, τὰ ἀπροσδόκητα συμβάντα, ἡ πάλη τῶν παθῶν, ἡ μεταβολὴ τῶν χαρακτήρων, καὶ ὁ ἀγχινούςατος καὶ σεμνὸς ἔρως γοητεύουν τὸν ἀναγνώςην.

Ἂς ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν διατριβὴν τοῦ Π. Μ.. Ὅσα ἀναφέρει περὶ παραφράσεως τῆς Ἰλιάδος ἤθελον ἤσθαι ἴσως ἐπαίνου ἄξια, ἂν δὲ τὰ ἀσχημίζε μὲ τὰ ψυχρὰ καὶ βωμολόχα σκώμματα, οἷον τὸ, ὠμῶς, καὶ ψιμμένως, τὸ, ὦ τῆς ἀνοίας, καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἡ φορὰ τῆς σκωπτικῆς τραχύτητος τὸν ἐμπόδισε βέβαια νὰ σοχασθῇ, ὅτι ὁ κὺρ Ῥουσιάδης εἴτε ἀπὸ ζῆλον φιλολογικὸν κινηθεὶς εἰς τοιοῦτον ἔνδοξον ἀγῶνα εἴτε ἀπὸ ἄλλην τινὰ αἰτίαν, ἄγνωστον μὲν εἰς ἐμὲ, γνωστὴν δὲ εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς φίλουστου, εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι ἔμελλε νὰ εὐδοκιμήσῃ, ἂν εἶχεν ἐκ φύσεως καὶ ποιητικὰς ἀρετάς. Μερικοὶ νομίζουσιν, ὅτι ὁ μεταφράζων ἐπειδὴ δὲν εὑρίσκεται εἰς ἀνάγκην νὰ πλάσῃ τίποτε ἀφ' ἑαυτοῦ, ἢ νὰ οἰκονομήσῃ, ἠμπορεῖ διὰ τῆς ἐπιπόνου σπουδῆς νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὴν μετάφρασιν καὶ χωρὶς ποιητικὴν εὐφυΐαν. Εἶναι ὁμολογούμενον ὅτι ἡ σπουδὴ δύναται νὰ συνεργήσῃ εἰς τὴν ῥυθμικὴν τῶν λέξεων σύνταξιν, καὶ εἰς τὴν συῤῥαφὴν τῶν ὁμοιοκαταλήκτων· ἀλλὰ πῶς θέλει τις ἠμπορέσει, βοηθούμενος ἀπὸ μόνην τὴν κρυερὰν σπουδήν του νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν μετάφρασιν τὴν σφοδρότητα καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ πρωτοτύπου, δι' ὧν ὁ ποιητὴς ζωγραφῶν τὰ πάθη, πυρωμένος αὐτὸς, συμπυρόνει καὶ τὸν ἀναγνώστην; πῶς θέλει δυνηθῇ νὰ παρασήσῃ ἔριδάς τε μάχας τε, ὅταν καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ φαντασία του ἦναι εἰς ἀταραξίαν; ἂς ὁμολογήσωμεν, φίλε, ὅτι δὲν ἀρκοῦν οἱ βίαιοι ἀγῶνες τῆς τέχνης νὰ ἀναπληρώσουν τῆς εὐφυΐας τὰς χάριτας, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἀπὸ μουσῶν κατοχὴ καὶ μανία, ἄνευ τῆς ὁποίας ὅστις (κατὰ τὸν Πλάτωνα)" ἐπὶ ποιητικὰς θύρας ἀφίκηται, πεισθεὶς ὡς ἄρα ἐκ τέχνης ἱκανῶς ποιητὴς ἐσόμενος, ἀτελὴς αὐτός τε καὶ ἡ ποίησις ὑπὸ τῆς τῶν μαινομένων ἡ τοῦ σωφρονοῦντος ἠφανίσθη". Εἰς ταύτην τὴν ἰδέαν ἐπιστηριζόμενος τολμῶ νὰ πιστεύσω, ὅτι ἡ Ἰλιὰς διὰ ν' ἀρέσῃ στιχουργημένη εἰς τὴν τωρινήν μας γλῶσσαν, πρέπει νὰ μεταφρασθῇ καθ' ὃν τρόπον ἤθελε τὴν συνθέσει ὁ Ὅμηρος, ἂν ἔζη τώρα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μὴ εἴπῃς, ὅτι ζητῶ πολύ· ἠξεύρεις ὅτι ἡ ποίησις εἰς πολλὰ διάφορος τοῦ πεζοῦ, διαφέρει ἀκόμη καὶ εἰς τοῦτο, μὴ συγχωροῦσα τὰ μέτρια.

Οἱ δημώδεις στιχουργοὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ὑψωθοῦν εἰς τὸν βαθμὸν ἐκεῖνον ὅπου εὑρίσκετο ὁ ποιητὴς ἐνῷ ἔγραφε, προσκολλῶνται εἰς τὴν ἀκρίβειαν, καὶ νομίζουν ὅτι θέλουν κατορθώσει τὸ πᾶν, ἂν μεταφράσωσι λέξιν πρὸς λέξιν τὸ κείμενον· ἀλλὰ τὸ κυριώτερον χρέος τοῦ μεταφράζοντος εἶναι νὰ διασώσῃ εἰς τὴν μετάφρασιν τὰ κάλλη καὶ τὰς ποιητικὰς χάριτας τοῦ πρωτοτύπου, ἢ ἂν τοῦτο δὲν ἦναι δυνατὸν, νὰ τὰ ἀντιπληρώσῃ μὲ ἄλλας ἰσοδυνάμους ἀρετὰς οἰκείας τῆς γλώσσης μας. Καλὸν, θαυμάσιον εἶναι σιμὰ τῶν ποιητικῶν χαρίτων νὰ λάμπῃ εἰς τὴν μετάφρασιν καὶ ἀκρίβεια τῶν ἐννοιῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο κρίνεται μᾶλλον εὐχῆς ἄξιον, παρὰ δυνατὸν, καὶ ἐπειδὴ σκοπὸς τῆς ὑψηλῆς ποιήσεως εἶναι νὰ κυριεύῃ, ὡς διὰ θείας τινὸς δυνάμεως τοῦ ἀναγνώστου τὴν ψυχὴν, ὁ καλὸς μεταφραστὴς χαίρειν ἐάσας τὴν σχολαστικὴν ἀκρίβειαν, σπουδάζει νὰ κάμῃ τὴν μετάφρασιν ἄξιαν τοῦ πρωτοτύπου· δὲν ἀκολουθεῖ μὲ δουλοπρεπῆ ἀτολμίαν τὸ κείμενον, ἀλλ' ἐνθουσιαζόμενος ὅσον ἤθελεν ἐνθουσιασθῇ, ἂν ἔμελλε νὰ συνθέσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τίποτε, καταγράφει εἰς τὴν φαντασίαν μὲ ποιητικὴν ὀξύτητα ἑκάστην περίοδον, καὶ ὡς ἴδια τοῦ νοός του γεννήματα ἐπιχειρίζεται νὰ τὰ στιχουργῇ· εἶναι συγχωρημένον εἰς αὐτὸν νὰ συντέμῃ, ἢ νὰ πλατύνῃ τὴν ἔννοιαν, νὰ παρατρέχῃ πολλαχοῦ τὰ ἐπίθετα, τῶν ὁποίων ἡ συνεχὴς χρῆσις, ὅσον τερπνὴ εἰς τὴν Ὁμηρικὴν, τόσον εἰς τὴν ἰδικήν μας γλῶσσαν θέλει εἶσθαι ἀνυπόφορος· ἔχει τὸ ἐλεύθερον νὰ φαίνεται καμμίαν φορὰν μιμούμενος μᾶλλον παρὰ μεταφράζων, ἂν κρίνῃ, ὅτι ἡ μίμησις ἠμπορεῖ νὰ παρασήσῃ δραστικωτέραν τὴν ἔννοιαν· τοιουτοτρόπως μεταφράσαντες ὁ Ἄγγλος Πόπης τὸν Ὅμηρον, καὶ ὁ Γάλλος Δελίλλιος τὸν Βιργίλιον καὶ τὸν Μίλτωνα, ἐπέτυχον θαυμασίως.

Ταῦτα περὶ στιχηρᾶς μεταφράσεως, μακρότερα ἴσως τοῦ δέοντος, καὶ ἄκαιρα, διότι ἀπ' ἐμὲ καλήτερα τὰ γνωρίζεις· ἠξεύρεις πόσον μὲ ἡδύνει ἡ ποίησις, καὶ ὅτι ἐκπίπτω εἰς ἀμετρολογίαν, ὅταν σὲ λαλῶ περὶ ταύτης τῆς ἀγαπητῆς μου τέχνης· μὴ γένοιτο δὲ νὰ ἐκλάβῃς τὰ γραφόμενά μου ὡς κατηγορίαν τοῦ μεταφραστοῦ τῆς Ἰλιάδος, δι' ἔργον μάλιστα, ὁποῦ δὲν εἶναι φόβος μήτε εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς αἰσθήσεως τοῦ καλοῦ καὶ τῆς τωρινῆς μας γλώσσης ἐμπόδιον νὰ προξενήσῃ, μήτε τοῦ πρωτοτύπου τὴν δόξαν νὰ ἐλαττώσῃ, ἐπειδὴ (σοχάζομαι) ὀλίγοι θέλουν λάβει τὴν ὑπομονὴν νὰ τὸ διαβάσουν· ἀποφεύγων νὰ κατακρίνω εἰς τοιαύτην περίστασιν τὸν πλησίον μου, ἤθελα μάλιστα μ' ὅλην μου τὴν ἀδυναμίαν προθυμηθῇ καὶ διατριβὴν νὰ συγγράψω, καὶ εἰς τὸν Λόγιον Ἕλλην νὰ τὴν στείλω, ἀποδεικνύων ψόγου ἄξιον διὰ τὴν τρα-

χύτητα τὸν ψυχερὸν ἐκεῖνον Πολίτην, ἂν ἠξεύρα ὅτι ἄλλος τις πρεσάτης τῶν ἀδικουμένων θέλει τὸν ἀφήσει ἀτιμώρητον, αὐτὸς, ὅςις καὶ ἀνεκδότον ἔτι τὴν παράφρασιν ὑπερασπίσθεις, ἀμπεπαλὼν πρὸς τὴν ὑελιχόσκιον ἔγχος.

Τελειώσας τοὺς περὶ σιχηρᾶς μεταφράσεως σοχασμούς μου, ἐλησμόνησα ν' ἀποκριθῶ εἰς τὴν ἐρώτησιν περὶ τοῦ, ἂν ὑπάρχη κανεὶς τῶν ὁμογενῶν ἱκανὸς νὰ μεταφράσῃ ἀξίως τὸν Ὅμηρον· ἠξεύρεις, φίλε μου, καλήτερα ἀπὸ ἐμὲ, ὅτι εἰς τῶν Φαναριωτῶν τοὺς εὐγενεῖς οἴκους εὑρίσκονται ἄνδρες, ἀπὸ τῶν ὁποίων τὴν ζωηρὰν φαντασίαν, καὶ τὴν λεπτὴν περὶ τὰ καλὰ αἴσθησιν ἔχει τις νὰ ἐλπίσῃ πολλά· ἀλλὰ μεταξὺ τούτων εἶναι δίκαιον νὰ διακρίνωμεν τῆς Πολυξένης καὶ Κούρκας τὸν ποιητὴν,

ὃν πέρι πάντων περίλιμκε φοῖβος Ἀπόλλων.

Ὁ χαρίεις οὗτος Φαναριώτης, ὅςις ἤθελε συναγωνίζεσθαι ἀμοιβαδὸν μὲ τὸν Αἰσχύλον καὶ μὲ τὸν Εὔπολιν, ἂν ἐγενᾶτο εἰς τὸν χρυσοῦν τῆς Ἑλλάδος αἰῶνα, καὶ ὅςις φαίνεται εἰς τὰ ποιήματά του πόσον καλὰ ἠξεύρει νὰ μιμῆται τὸν Ὅμηρον, αὐτὸς πρὸ πάντων σοχάζομαι, ὅτι ἤθελεν ἀρισεύσει καὶ εἰς τῆς μεταφράσεως τὸν ἀγῶνα, ἂν ἀπεφάσιζε νὰ τὸν ἀναδεχθῇ. Ἀφ' οὗ ἄρχισαν νὰ ἀνατέλλουν εἰς τὸ γένος μας τῆς παιδείας τὰ φῶτα, ἄνδρα ἱκανὸν νὰ ἐπιτυγχάνῃ εἰς τὴν ὑψηλὴν ποίησιν παρ' αὐτὸν ἄλλον δὲν εὐτύχησα νὰ γνωρίσω.

Ἐπειδὴ ὁ λόγος εἶναι περὶ τοῦ εὐγενοῦς τούτου Φαναριώτου, δὲν μὲ φαίνεται ἄκαιρον νὰ σὲ εἰπῶ ὅ,τι περὶ τῆς κομψοτάτης Κούρκας ἀναφέρει εἰς τὸ πλούσιον καὶ κατὰ τὰς ἐννοίας καὶ κατὰ τὰς λέξεις βιβλίον Γραμματικῶν ὁ σοφὸς Οἰκονόμος. „Εἰς τὴν λαλουμένην μας γλῶσσαν ἔχομεν (λέγει) κωμῳδίαν ἀγχινουσάτην καὶ ἀχειοτάτην τὸν Κοῦρκον τοῦ Ἄρχοντος Ποσελνίκου κυρίου Ἰακώβου Ῥίζου" παράδοξον διατὶ Κοῦρκος, καὶ ὄχι Κούρκα, καὶ διατὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν κωμῳδιῶν, ἐν ᾗ κωμῳδία δὲν εἶναι· ἔπρεπε, σοχάζομαι, νὰ τὴν βάλῃ εἰς τὸ εἶδος τῶν ποιημάτων ἐκείνων, ὅπου κατέθεσε καὶ τὸ Ἀναλόγιον (le Lutrin) τοῦ Γάλλου Βοιλῶ· τὸ παραδοξότερον εἶναι, πῶς τοιοῦτος διδάσκαλος τῆς ποιητικῆς νὰ μὴν παρατηρήσῃ τὸ ἀτελὲς τοῦ δράματος τῆς Κούρκας· ἂν ἔκαμνεν αὐτὴν τὴν παρατήρησιν, ἤθελε βέβαια προσθέσει εἰς τὰς ἄλλας τοῦ εὐχὰς καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς τελειώσεως τῆς Κούρκας.

N. I.

Ἡ ἀκόλουθος προκήρυξις μᾶς ἐςάλη τυπωμένη εἰς τὸ τυπογραφεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν μετατυπόνομεν ἀπαραλλάκτως.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ.

Χαίρει καὶ ἀγάλλεται ἡ κοινὴ μήτηρ τῶν Εὐσεβῶν Ἁγία τοῦ Χρισοῦ Ἐκκλησία, βλέπουσα πολλοὺς τῶν ἀπανταχοῦ ὁμογενῶν, καὶ γνησίων αὐτῆς τέκνων ἀναβάσεις χρισιανικῶν ἀρετῶν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν διατιθεμένους, καὶ προκόπτοντας εἰς τὴν κατόρθωσιν τῶν θεαρέσων καὶ κοινωφελῶν πράξεων. Οἱ φιλότιμοι οὗτοι καὶ πρόθυμοι τῶν καλῶν ἐργάται, θέλοντες νὰ ἀναζωπυρήσωσι τὸν πυρσὸν τῆς παιδείας, καὶ τῶν μαθήσεων, καὶ νὰ διαλύσωσι πανταχόθεν τὸ σκότος τῆς βαρβαρότητος, καὶ ἀμαθείας, συνέςησαν, καὶ συνιςῶσι καθ' ἑκάςην κοινὰ Σχολεῖα, καταβάλλουσιν εἰς ἐκδόσεις βιβλίων διαφόρων, καταγίνονται εἰς μεταφράσεις συγγραμμάτων σοφῶν, συνεισφέρουσι, συντρέχουσιν, ἀγωνίζονται, καὶ, τῆς θείας δυνάμεως συνεργούσης κατὰ πρῶτον αὐτοῖς, συνεφαπτομένης δὲ κατὰ τὸ ἐγχωροῦν καὶ τῆς Ἐκκλησιαςικῆς προςασίας, φέρουσι κατὰ μικρὸν εἰς ἔκβασιν τὸν φιλογενῆ των σκοπόν. Ἀλλ' ἐὰν ἡ βάσις τῆς ἀληθοῦς, καὶ τῷ χρισιανικῷ ἐπαγγέλματι ἀνηκούσης παιδείας εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, (Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου) ἂν ἡ ἐπιτευξις τῆς αἰωνίου ζωῆς πορίζεται ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν Ἱερῶν Γραφῶν, (ἐρευνᾶτε τὰς Γραφὰς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν) ἐνὶ λόγῳ ἂν ἡ εὐσέβεια τῶν φρονημάτων, ἡ εὐκοσμία τῶν ἠθῶν, καὶ τῆς χρισιανικῆς ἀρετῆς ἡ τελειότης ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν θεοσόφων εἰσηγήσεων, καὶ θεοπνεύςων διδασκαλιῶν, πόσον ἤθελαν εἶναι σωτηριωδέςεραι, πλέον μόνιμοι, καὶ τελεσφόροι αἱ πράξεις, ἢ προηγουμένην, ἢ συμπροϊοῦσαν ἔχουσαι τὴν ἔκδοσιν ἱερῶν συγγραμμάτων τοιούτων; Τὴν ἔλλειψιν αὐτὴν θέλουσα νὰ θεραπεύσῃ κατὰ χρέος ἡ Ἐκκλησιαςικὴ πρόνοια, προεςήσατο τὴν μετατύπωσιν τῶν σωζομένων τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοςόμου, καὶ ἡ αἰτία τῆς προτιμήσεως εὔδηλος τοῖς ὁμογενέσι καὶ ὁμοπίςοις, καθότι ὅσον ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρους αἱ ἀριθμὸν νικῶσαι, καὶ λόγου δύναμιν ὑπερβαίνουσαι πολυειδεῖς χάριτες, καὶ ἀρεταὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Χρυσορρήμονος, εἶναι πρὸς πᾶν εἶδος ὠφελείας τοῖς Εὐσεβέσιν ἀναγκαιότατα, τοσοῦτον ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους ἐγένοντο σπάνια καὶ δυσεύρετα τὰ Χρυσοςομικὰ καὶ εἰς τοὺς εὐποροῦντας ἔτι δυσπίριςα, ὡς πρὸ χρόνων πολλῶν μὴ ἐκδοθέντα. Εἷς λοιπὸν τῶν ἐνταῦθα ἐν Βασιλευούσῃ ὁμογενῶν, λόγου ἄξιος, εἰδήμων, καὶ ζηλωτὴς, ἐνδόσιμον κάθεν ἱκανὸν ἐκ τῆς προτεθείσης Ἐκκλησιαςικῆς φρονήσεως, ἀπεφάσισε νὰ ἀφειδήσῃ κόπων καὶ μόχθων, καὶ ὁδηγού-

μενος ἀπὸ τὰς ἀξιολογωτέρας ἐκδόσεις τῶν Παρισίων, καὶ τῆς Βενετίας, τὰς εἰς 13 τόμους Γραικολατινικὰ· ὑπόσχεται νὰ κατορθώσῃ τὴν μετατύπωσιν μόνου τοῦ καθαροῦ Ἑλληνικοῦ κειμένου εἰς μέγα ὄγδοον, καὶ ἀνάλογον, καὶ φορητὴν παχύτητα τόμων 25, διαιρῶν καὶ διαρρυθμίζων τὴν ἐν ταῖς προλαβούσαις ἐκδόσεσιν ἀνωμαλίαν, καὶ σύγχυσιν τῆς ὕλης τῶν συγγραμμάτων εἰς τέσσαρα μέρη, ἐξ ὧν, τὸ μὲν α. μέρος συνιζάμενον ὑπὸ πέντε τόμων, θέλει περιέχει τὰς εἰς τὴν Παλαιὰν θείαν Γραφὴν ὁμιλίας, ἤτοι τὰ περὶ τῆς Γενέσεως, τῆς Πενταπεύχου, τῶν Ἱερῶν Ψαλμῶν τοῦ Προφητάνακτος, καὶ τῶν λοιπῶν θείων Προφητῶν περὶ ὧν ὡμίλησεν ὁ θεῖος οὗτος Πατὴρ, κατὰ σειρὰν, ὡς εἰς τὴν Παλαιὰν περιέχεται. Τὸ δὲ β'. συνιζάμενον ὑπὸ ἕνδεκα τόμων, ἐμπεριλαμβάνει ὅλας τὰς ὁμιλίας τὰς ἐκ τῶν ὑποθέσεων, καὶ ῥητῶν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου εἰς τόμους τέσσαρας, τῶν Πράξεων εἰς ἕνα τόμον, καὶ τῶν Ἐπιστολῶν εἰς ἕξ. Τὸ γ'. συνιζάμενον ὑπὸ πέντε τόμων, θέλει περιέχει τοὺς ἠθικοὺς καὶ Πανηγυρικοὺς λόγους, καὶ τὰς Ἐπιστολὰς τοῦ θείου Πατρὸς μὲ τὴν ἀπαιτουμένην τάξιν καὶ ἀκρίβειαν. Καὶ τὸ δ'. καὶ τελευταῖον μέρος, ὑψιζάμενον εἰς τέσσαρας τόμους, τὰς ἐκλογὰς, καὶ τοὺς λόγους τοῦ Σεβηριανοῦ Ἐπισκόπου Γαβάλων καὶ ὅσα τὴν ἐπιγραφὴν φέρουσι τῶν ἀμφιβαλλομένων καὶ νόθων συγγραμμάτων ἐν ταῖς ἀνωτέρω εἰρημέναις ἐκδόσεσιν. Οὕτω συμπεσοῦται τῶν εἰκοσιπέντε τόμων ὁ ἀριθμὸς, καὶ τοιαύτη θέλει εἶναι τῆς ἐκδόσεως ἡ τάξις, κεκοσμημένη μὲ χαρακτῆρας καθαροὺς καὶ ὡραίους καὶ ὁμοίους μὲ ἐκείνους δι' ὧν τυπωθεῖσα ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ πρό τινων χρόνων ἡ ἐμπορικὴ ἐγκυκλοπαιδεία τοῦ Παπαδοπούλου, ἢ μὲ ἐκείνους τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ κυρίου Κοραῆ ἐν Παρισίοις, καὶ χάρτην καθαρὸν, καὶ δέσιμον ἡμιγαλλικὸν, διὰ τοὺς συνδρομητάς. Διὰ νὰ ἐξομαλισθῶσιν ὅμως αἱ παρεμπίπτουσαι δυσκολίαι εἰς τὴν αἴσιαν καὶ ταχείαν εὐόδοσιν μιᾶς τοσοῦτον πολυπόνου καὶ ἀυσεπιχειρήτου ὑποθέσεως, καὶ νὰ ἐνθαρρυνθῶσιν οἱ διάφοροι συνδρομηταὶ, ἐζήτησεν ὁ τὴν ἐπιφασίαν ἀναλαβὼν νὰ προκαταβληθῇ μία ποσότης χρημάτων, ὡς δάνεια νοουμένων, ἐπὶ διαστήματι τριετίας, καὶ προσδιορισμῷ τόκου πρὸς ὀκτὼ εἰς τὰ ἑκατὸν τὸν χρόνον, περὶ ὧν καὶ ὁμολογίας χρεωστικὰς, καὶ ἀσφάλειαν ἀποχρῶσαν ὑπόσχεται, προσυπισχνούμενος εἰς ἕκαστον δανειστὴν ποσότητος γροσίων 5000, νὰ προσφέρῃ δωρεὰν καὶ ἀνὰ ἓν σῶμα καλοδεδεμένον. Καὶ ἐπειδὴ θέλει γένῃ φροντὶς, ἑτοιμαζόμενοι νὰ σέλλωνται ἐκ διαλειμμάτων εἰς ἕξ διαστήματα οἱ ἀπαρτίζοντες τὴν ὁλοκληρίαν τοῦ σώματος 25 τόμοι, διὰ τὸ ἀνεμπαχθέστερον τῶν συνδρομητῶν, καὶ δι' εὐκολίαν τοῦ πράγματος περισσοτέραν, ἀπαιτεῖται νὰ μεταφέρωνται εἰς τοὺς διανέμοντας εὐθὺς μετὰ τὴν παραλαβὴν, τῶν πρώτων τεσσάρων τόμων γρόσια 60, τῶν ἀκολούθων τεσσάρων

55, τῶν ἐφεξῆς τεσσάρων 50, τῶν ἑτέρων τεσσάρων 45, τῶν ἄλλων τεσσάρων 20, καὶ τῶν ὑπολειπομένων τελευταίων πέντε, 20. Ὥστε ἡ τιμὴ τοῦ ὅλου συγγράμματος τῶν εἰκοσιπέντε τόμων ἡμιγαλλικὶ καλοδεδεμένων περιορίζεται εἰς γρόσια 250. Ὅσοι δὲ τῶν συνδρομητῶν φιλοτιμούμενοι νὰ φανῶσι πλέον ζηλωταὶ, καὶ κοινωφελέστεροι, θελήσωσιν ἐξ οἰκείας προαιρέσεως νὰ δώσωσιν εἰς μετρητὰ εὐθὺς μὲ τὴν σὺν Θεῷ ἔναρξιν τοῦ ἔργου ἀνὰ γρόσια τοὐλάχιστον 200 δι' ἕκαστον σῶμα λαμβάνοντες τὴν ἀναγκαίαν ἀπόδειξιν, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ πληρώσωσι μετὰ τὴν παραλαβὴν τῶν πρώτων δεκαέξ τόμων, καὶ τὰ λοιπὰ 50 γρόσια, εἰς αὐτοὺς δίδεται ὑπόσχεσις, τὰ βιβλία νὰ δοθῶσιν ὁλογαλλικὶ καλοδεδεμένα, καὶ τούτων τὰ ὀνόματα θέλουν καταγραφῇ εἰς ἰδιαίτερον κατάλογον, πρὸς ἔνδειξιν τῆς φιλοτιμοτέρας αὐτῶν προαιρέσεως.

Ἡ προσδιορισθεῖσα, ὡς ἀνωτέρω, τιμὴ τῶν γροσίων 250 ἑκάστου ὁλοκλήρου σώματος δὲν θέλει βεβαίως κριθῇ μεγάλη καὶ ὑπέρογκος παρὰ τῶν ὁμογενῶν, ἀφ' οὗ μάλιστα παρατηρήσωσιν εἰς τὰς φιλολογικὰς τοῦ τρέχοντος ἔτους ἐφημερίδας ἀριθ. 8, ὅτι μόνον ἓν σῶμα Χρυσοστομικῶν, εὑρισκόμενον εἰς ἕνα τῶν ἐν Βιέννῃ βιβλιοπωλῶν, ζητεῖται δι' ἀργυρὰ φιορίνια 130· τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ τρέχον συνάλλαγμα, καὶ τὰ ἑπόμενα διὰ τὴν μεταφορὰν ἔξοδα, ὑπερβαίνουσι τὰ 500 γρόσια. Ἂς μὴν ὑπολιφθῇ μ' ὅλον τοῦτο παρ' οὐδενὸς τῶν ὁμογενῶν, ὅτι ὁ ἀναδεξάμενος τὴν ἐπιφασίαν τοῦ τύπου, ἠθέλησε δῆθεν νὰ δουλεύσῃ τὸ γένος μὲ ζημίαν του· τοὐναντίον μάλιστα κηρύττει, εὐχαριστούμενος εἰς αὐτὴν τὴν τιμὴν, ἐὰν οἱ ὁμογενεῖς προθυμοποιηθέντες συνδράμωσι καὶ εἰς τὴν προκειμένην ἐκτύπωσιν, καθὼς καὶ εἰς ἄλλας ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ προσθυμήθησαν, εἶναι πιθανὸν νὰ γένῃ καὶ τις ὠφέλεια, ὥστε οὐ μόνον εἰς ὅλα τὰ ἀκμάζοντα κοινὰ τοῦ Γένους Σχολεῖα, οἷον τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν Κουρούτζεσμὲν, τοῦ Βουκουρεστίου, τοῦ Ἰασίου, τῆς Χίου, τῆς Σμύρνης, τῶν Κυδωνειῶν, τῆς Πάτμου, τῶν ἐν Ἰωαννίνοις δύω, τῶν Μιλίων τοῦ Πηλίου Ὄρους, τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἀλλαχοῦ, νὰ προσφέρῃ δωρεὰν ἀνὰ ἓν σῶμα, ἀλλὰ καὶ εὐκολίας περισσοτέρας εὑρῶν προσθήκην, νὰ ἐκδώσῃ καὶ ἄλλα Ἐκκλησιαστικὰ, καὶ τῶν θύραθεν Σοφῶν κοινωφελῆ βιβλία, πρὸς ἐπαύξησιν τῶν φώτων τοῦ Γένους.

Προβληθέντων λοιπὸν τῶν ἐπινοηθέντων αὐτῶν μέσων καὶ τρόπων ἐπὶ τῇ εὐκαιρεῖ, καὶ συντόμῳ τοῦ πράγματος ἐκτελέσει, καὶ ὑποτεθέντων εἰς τὴν ἐπίκρισιν τῶν δύω ἁγιωτάτων Πατριαρχικῶν καὶ Ἀποστολικῶν Θρόνων, τοῦτε Οἰκουμενικοῦ, καὶ τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ φανέντων ἀξίων ἀποδοχῆς, ὡς συναπηχούντων τῇ κοινωφελεῖ προθέσει αὐτῶν, καὶ τῇ ἀγρύπνῳ φροντίδι ὑπὲρ τοῦ Εὐσεβοῦς Χρισωνύμου πληρώματος, οἱ τούτους

θείῳ ἐλέει εὐκλεῶς διέποντες καὶ διακοσμοῦντες, ἥτε αὐτοῦ σεβασμιωτάτη Παναγιότης, καὶ ἡ αὐτοῦ σεβασμιωτάτη Μακαριότης, μετὰ τῆς ἐνδημούσης ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἱεραρχικῆς ὁμηγύρεως, ὁμοῦ δὲ καὶ οἱ Ἐκλαμπρότατοι καὶ περιφανέστατοι προύχοντες τοῦ Γένους ἡμῶν, οἱ ἔνθερμοι καὶ φιλότιμοι συνεργοὶ καὶ συναντιλήπτορες τῶν καλῶν, ἀξιόχρεων ἐπαγγειλάμενοι προσασίαν, προὴχθησαν καὶ εἰς γενναῖα πραγματικὰ παραδείγματα συνδρομῆς, ὡς φαίνονται κατωτέρω, ὧν τῇ κοινῇ διαγνώσει καὶ ἡ παροῦσα ἐξεδόθη προκήρυξις, καὶ προσκαλοῦνται δι' αὐτῆς πάντες οἱ ἁπανταχοῦ θεοσεβεῖς καὶ φιλόκαλοι ὁμογενεῖς, νὰ καταγράψῃ ἕκαστος τῶν δυναμένων τὴν εὐχάριστον γνώμην τε, εἰς τὸ νὰ δανείσῃ τὴν ποσότητα τῶν 5000 γροσίων, ὡς εἴρηται, καὶ νὰ λάβῃ τὴν ἀναγκαίαν ἀπόδειξιν εἰς ἀσφάλειάν του· ὡσαύτως καὶ οἱ προαιρούμενοι νὰ καταβάλλωσιν ἐκ τοῦ προχείρου τὰ 200 γρόσια δι' ἕκαστον σῶμα, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ ἁπλῶς συνδρομηταὶ, διὰ νὰ λαμβάνωσιν ἐκ διαλειμμάτων τοὺς ἑτοιμαζομένους τόμους, πληροῦντες τὸ ἀνάλογον τῆς τιμῆς κατὰ τὸν ἀνωτέρω ἐκτεθέντα τρόπον. Ὅθεν ἂς ἐπιταχύνῃ ἕκαστος τὴν καταγραφὴν, διὰ νὰ φανῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν σωμάτων, καὶ λαβὼν τὴν ἀναγκαίαν πληροφορίαν ὁ ἐπιζατῶν, νὰ ἐπιβάλλεται τοῦ ἔργου χωρὶς ἀναβολῆς, κατὰ τὴν ἐγκάρδιον τῶν φιλοκάλων ἔφεσιν καὶ ἐπιθυμίαν, πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν, καὶ ψυχικὴν σωτηρίαν τῶν ὁμογενῶν, ἥτις εἶναι τῆς ἐπικλησιαστικῆς προνοίας τὸ τέλος τὸ σκοπιμώτατον. Εἰδοποιεῖται ἐφ' ἅπασι τοῖς φιλοκάλοις συνδρομηταῖς, ὅτι, ἐπειδὴ τὸ κοινωφελὲς ἔργον τοῦτο προσαπαιτεῖ καὶ ποσότητα χρημάτων ἱκανὴν διὰ τὴν σὺν Θεῷ ἔναρξίν του, καὶ συνδρομὴν ἑπομένως οὐ μικρὰν διὰ τὴν τελειοποίησίν του, εἶναι ἄφευκτος ἀνάγκη νὰ γένῃ κατὰ πρῶτον γνωστὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν συνδρομητῶν, καὶ ὅταν φανῇ ἀνάλογος τῇ χρείᾳ τοῦ πράγματος ἐγκαίρως, τότε θέλει εἰδοποιηθῇ ἕκαστος ἀκριβέστερον περὶ τοῦ τρόπου τῆς ὑπισχνουμένης ἀσφαλείας πρὸς τοὺς δανείζοντας, διὰ περισσοτέραν αὐτῶν εὐχαρίζησιν καὶ ἀνάπαυσιν.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τῇ ἡ. Δεκεμβρίου. (αωιθ'.)

Ἡ ἐπισασία τῆς καταγραφῆς τῶν Συνδρομητῶν.

Ἐν Ἰασσίῳ παρὰ τῷ Πανιερωτάτῳ Μητροπολίτῃ ἁγίῳ Εἰρηνουπόλεως κυρίῳ Γρηγορίῳ, παρὰ τῷ Εὐγενεστάτῳ ἄρχοντι μεγάλῳ Ποσελνίκῳ κυρίῳ Ἰακόβῳ Ῥίζῳ καὶ τῷ κυρίῳ Πασκάλῃ Βασιλείου.

Ἐν Βουκουρεσίῳ, παρὰ τῷ Πανιερωτάτῳ Μητροπολίτῃ ἁγίῳ Πουγωνιανῆς κυρίῳ Διονυσίῳ, παρὰ τῷ Εὐγενεστάτῳ ἄρχοντι Καμηνάρῃ κυρίῳ Σπυρίδωνι Βαλέτᾳ καὶ τῷ ἄρχοντι Καμηνάρῃ κυρίῳ Πολυζάκῃ Δημητρίου.

Ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς Ἐπαρχίαις παρὰ τοῖς κατὰ τόπον ἁγίοις Ἀρχιερεῦσι, προκρίτοις ὁμογενέσι καὶ Διδασκάλοις σχολαρχεῦσι.

ΕΡΜΗΣ Ο ΛΟΓΙΟΣ.

Τῇ α'. 5 Μαρτίου.

1820

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

'Ομήρου Ἰλιάδος Ῥαψῳδίαι Α. Β. Γ. μετὰ ἐξηγήσεων παλαιῶν καὶ νέων· ἔκδοσις Βολισσία.

Κάθε καλὸς Ἕλλην πρέπει βέβαια, νὰ αἰσθάνεται χαρὰν μεγάλην, βλέπων τὰς ὄχι μικρὰς εἰς τὰ καλὰ προόδους τῶν ὁμογενῶν του· ἀποδείξεις αὐτῶν χρείαν δὲν ἔχει νὰ ζητήσῃ, διότι αὐτὰ τὰ πράγματα εἶναι ἀρκετὴ μαρτυρία. Πρέπει λοιπὸν νὰ τὰ ἐκθέτωμεν γυμνὰ, διὰ νὰ φαίνωνται εὐαρεσότερα καὶ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς καὶ εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς. Τοιαύτην γνώμην ἔχων (καὶ εἶμαι πεπεισμένος ὅτι εἶναι δεκτὴ καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς φρονίμους ὁμογενεῖς) ἔκρινα ὠφέλιμον νὰ ὁμιλήσω εἰς τὸ ἔθνος μου διὰ τοῦ Ἑρμοῦ περὶ τῆς Βολισσίας ἐκδόσεως τοῦ Ὁμήρου, τῆς ὁποίας τρεῖς ῥαψῳδίαι ἐφάνησαν ἕως τώρα.

Ἡ ὕλη, περὶ τῆς ὁποίας διςάζει τις νὰ ἐκφωνήσῃ τὴν γνώμην του, φαίνεται ἀναμφιβόλως ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, ἐπειδὴ ἔγραψαν τόσοι καὶ τόσοι, ὥς τε φθάνει νὰ τὸ ςοχασθῇ τις διὰ νὰ μὴ τολμήσῃ νὰ πιάσῃ τὸν κάλαμον· ἀλλ' ἄρά γε εἶναι τοῦτο δυνατὴ πρόφασις εἰς τὸν ὅς τις, σπουδάζων τὸν Ὅμηρον, μεταχειρίζεται μᾶλλον τὸ λογικόν του, παρὰ τὸ λογικὸν τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου; ὄχι, βέβαια, θέλει με εἰπῇ καθεὶς ὁποῦ εἰς τὸ παραμικρόν του ἔργον ἔχει αὐτὸ ὁδηγόν. Τὰ πολλὰ βιβλία εἶναι ὠφέλιμα, μᾶς μανθάνουν πολλὰς γνώσεις, πλὴν αὐταὶ εἶναι ξέναι, καὶ ἐπειδὴ τυχαίνει νὰ μὴν τὰς ἀρτύσωμεν μὲ τὴν ἐδικήν μας κρίσιν, μᾶς μένουν ἐπιπόλαιαι, καὶ ἐνίοτε ἐπιβλαβεῖς· διότι, δεχόμενοι τὰς καλὰς χωρὶς κάμμίαν προσοχὴν καὶ ἐξέτασιν, χάνομεν ἐκεῖνο τὸ φυσικόν μας κριτικὸν, καὶ οὕτω κινδυνεύομεν νὰ δεχώμεθα ἐνίοτε καὶ γνώμας κακάς. Τοιαῦτα, ςοχάζομαι, πρέπει νὰ

ἔπαθαν καὶ οἱ περισσότεροι ὁποῦ ὡμίλησαν περὶ τοῦ θείου Ὁμήρου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἔπρεπε νὰ ἐμπνέῃ σέβας, καὶ τὰ ποιήματά του νὰ κρίνωνται μὲ συςολὴν· ἀλλὰ τοῦτα εἶναι ἐπόμενον εἰς ὅσους σύρονται ὑπὸ τὸν ζυγὸν αὐτῆς, ἢ ἄλλης γνώμης.

Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ὁμήρου, κ' ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἦτον ἀρκεταὶ γνώσεις, διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς τυπογραφίας, ἔπρεπε νὰ ἦναι δυσκολοδιάδοτοι· αὐτὸς ὅμως μὲ τὴν σαφήνειαν, εὐκολίαν καὶ ἀκρίβειαν ὁποῦ περιγράφει τὰς ἰδέας τα, συμπεραίνομεν ὅτι τὰς ἔμαθε σπουδάζων τὴν φύσιν. Ἡ πλάσία φαντασία του παρασαίνει τὰ πράγματα ζωηρὰ καὶ ἀληθῆ. Τώρα φέρει τοῦ ἀναγνώςου τὸν νοῦν εἰς τὸν Οὐρανὸν, ἄλλοτε εἰς τοὺς μυχοὺς τῆς θαλάσσης, καὶ πάλιν τὸν σρέφει εἰς τὴν ξηράν· τὸν ἡδύνει περιγράφων τὰ κάλλη τῆς ἠϋκόμου Ἑλένης, καὶ μετ' ὀλίγον τοῦ καταπονεῖ τὴν καρδίαν μὲ τὰ πικρὰ δάκρυα τῆς Ἀνδρομάχης, τοῦ θαμβόνει τοὺς ὀφθαλμοὺς μὲ τὰς φρικτὰς καὶ τρομερὰς μάχας, καὶ διὰ νὰ τὸν διασκεδάσῃ χύνει ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ πολυμήτιος Ὀδυσσέως ἐκείνην τὴν γλυκεῖαν καὶ καταπειςικὴν εὐγλωττίαν, περιγράφει πόλεις, τόπους, καὶ ἤθη.

Τοιαῦτα προτερήματα συγκεντρωθέντα εἰς τὸν πατέρα τῆς ποιήσεως, ἔμελλον ἄλλους μὲν νὰ παρακινήσουν νὰ εἰποῦν, ὅτι ἡ Ἰλιὰς δὲν εἶναι ἓν ποίημα, ὅτι δὲν ἐννοοῦν τὴν ἑνότητά του, καὶ μύρια ἄλλα· ἄλλους δὲ ἁπλῶς νὰ προτρέψουν εἰς βαθεῖαν καὶ σπουδαίαν μελέτην τῶν ποιημάτων του, καὶ κατηχούμενοι εἰς τὰ μυςήριά των, νὰ σαλπίσουν μεγάλως τὴν θριαμβευτικὴν νίκην των. Ἀπ' αὐτοὺς, δὲν πρέπει νὰ ἀμφιβάλωμεν περὶ τούτου, ἄλλος καθαρᾶς καὶ δυνατῆς εὐγλωττίας ἀρχὰς εἰς αὐτὸν ἔλαβεν, ἄλλος, θέλων νὰ ζωγραφίσῃ τὴν φύσιν, εἰς αὐτὸν ἔτρεξε, καὶ ἄλλος, διὰ νὰ παρασήσῃ θλίψεις, καὶ νὰ κινήσῃ τὰ πάθη, αὐτὸν ἠκολούθησεν ὡς ὁδηγόν. Ἂς διατρέξωμεν τοὺς παλαιοὺς καὶ θέλομεν εὕρει παντοῦ τοιαύτας εὐτυχεῖς μιμήσεις. Τί λέγω τοὺς παλαιοὺς; εἰς αὐτὰς τὰς ἀοιδίμους τραγικὰς τῆς Γαλλίας ἀπαντῶμεν συνεχῶς εὐτυχῆ ἀντίτυπα τῶν Ὁμηρικῶν χαρίτων καὶ ἄλλων ποιητῶν. (*)

(*) Κανένας ἀπὸ τοὺς λογίους μας δὲν ἀγνοεῖ, βέβαια, ὅτι οἱ ἐγκριτώτεροι τραγικοὶ τῆς Γαλλίας, καὶ ἐξαιρέτως ὁ Ῥακίνος, εἶναι μιμηταὶ τῶν Ἑλλήνων, πλὴν μιμηταὶ εὐτυχέςατοι. Ἂς μὲ συγχωρήσουν ὅμως νὰ σημειώσω ἐδῶ διὰ τοὺς ὅσους ἀρχίζουν τὴν γαλλικὴν παιδίαν τοὺς ἀκολούθους στίχους, οἱ ὁποῖοι μὲ ἔκαμαν πολλὴν ἐντύπωσιν, τοῦ λαμπροῦ Ῥακίνου, τοὺς ὁποίους ὑπῆγε νὰ ζητήσῃ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἐμπιήτους ᾠδὰς τῆς Σαπφοῦς, διὰ νὰ ἴδουν μὲ πόσην χάριν τοὺς ἐμιμήθη.

„Je le vis, je rougis, je pâlis à sa vue;
Un trouble s'éleva dans mon âme éperdue;
Mes yeux ne voyaient plus, je ne pouvais parler
Je sentis tout mon corps et transir et bruler".

ἀλλ' κωφὴν γλῶσσά τ' ἔαγε, λεπτὸν
τ' αὐτίκα χρῳ πῦρ ὑπεδεδρόμακεν,
ἐππάτεσσιν δ' οὐδὲν ὄρημα, βομβεῦ-
σιν δ' ἀκοαί μοι·
κασσ' ἴδρως ψυχρὸς κέαται, ...
χλωρότερα δ'.

Ἡ μαγεία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης δὲν συνίσταται μόνον, συχάζομαι, εἰς τὴν γλαφυρότητά της· χωρὶς τὴν ἀρετὴν αὐτὴ εἶναι ἀσθενής· ἡ ὑπεροχή της ἀπὸ τὰς λοιπὰς γλώσσας εἶναι, ὅτι ἐμπνέει μεγάλας καὶ γενναίας ἰδέας εἰς τὰς ψυχάς μας, ὑψόνει τὴν φαντασίαν μας εἰς εὐγενῆ πράγματα, καλυτερεύει τὴν κρίσιν μας, διορθόνει τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ, μᾶς προτρέπει ν' ἀποσρεφώμεθα τὰ δουλοπρεπῆ πάθη, ἐν ἑνὶ λόγῳ μᾶς διδάσκει τὴν ἀρετὴν, χωρὶς τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἄλογον. Ἡ ὀλίγων αἰώνων διακοπὴ τῆς Ἑλληνικῆς μαθήσεως ἀνέτρεψε πολλῶν ἐθνῶν ὕπαρξιν, καὶ τὰ ἔρριψεν εἰς τὴν βδελυρὰν ἐκείνην βαρβαρότητα, ἥτις τ' ἀπεναρκωσε, καὶ ἐξουθένισε, καὶ ἐκινδύνευαν σχεδὸν νὰ μείνουν διὰ πάντοτε. Ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ τῶν φώτων εἶχον ἀλησμονήσει, ὡς φαίνεται, ὅτι, ὁ Πλάτων, ὁ Δημοσθένης, καὶ ὁ Πλούταρχος, κ' ἂν ἦτον εἰς τὸν ᾅδην, οἱ λόγοι των ἔμειναν, καὶ ὅτι αὐτοὶ ἦτον ἱκανοὶ ν' ἀνασήσουν τὸν θρόνον τῆς ἀρετῆς, μόνης πηγῆς ὅλων τῶν μεγάλων ἔργων! Αὐτὴ ἡ μικρὰ παρέκβασις δὲν μὲ φαίνεται ἀνάρμοςος καὶ ἔξω τοῦ προκειμένου· μὲ τὴν ἀρετὴν ὑπάρχουν ὅλα τὰ ἔθνη· αὐτὴ εἶναι ἡ βάσις αὐτῶν· τὴν χρείαν της λοιπὸν περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο ἔθνος αἰσθανόμεθα ὅτι ἡμεῖς ἔχομεν· τὴν μανθάνομεν εἰς τὰ τῶν προγόνων μας κειμήλια, καθὼς καὶ ἄλλα πρὸ ἡμῶν λαμπρὰ ἔθνη.

Ὁ Ὅμηρος θεωρεῖται ὄχι μόνον ὡς ποιητής, ἀλλ' ὡς σοφώτερος τοῦ καιροῦ του, διότι εἶχε πολλὰς πολλῶν πραγμάτων ἰδέας. Πλὴν ἡ ὀρθὴ ἠθικὴ, τὴν ὁποίαν μιγνύει συνεχῶς μὲ τὰς διηγήσεις του, τὸν δεικνύει μέγαν φιλόσοφον. Καθεὶς εὑρίσκει μεγάλα μαθήματα εἰς τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν· διδάσκει καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς τὰ χρέη των, καὶ τοὺς νουθετεῖ. Ἰδοὺ μὲ πόσην εὐφράδειαν τὸν ἐγνωμιάζει ὁ γλαφυρότατος συγγραφεὺς τοῦ νέου Ἀναχάρσιδος. „Ποῖος εἶναι λοιπὸν, λέγει, οὗτος ὁ ἄνθρωπος, ὅστις διδάσκει τὴν πολιτικὴν εἰς τοὺς νομοθέτας; Ποῖος μανθάνει τοὺς φιλοσόφους καὶ ἱστορικοὺς τὴν τέχνην τοῦ γράφειν, τὴν τέχνην τοῦ κινεῖν τὰ πάθη; Ποῖος βλαστάνει τὴν εὐφυΐαν, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ὑπεροχὴ εἶναι τόσον γνωστὴ, ὥστε δὲν φθονεῖται τὸν ἥλιον ὁ-ποῦ μᾶς φωτίζει περισσότερον, παρὰ τὸν Ὅμηρον (*);

Ἄπειρα παραδείγματα ἠμπορεῖτις ν' ἀναφέρῃ διὰ νὰ ἀποδείξῃ πόσον ἡ σπουδαία μελέτη τοῦ Ὁμήρου εἶναι ὠφέλιμος· καθεὶς ἠξεύρει ὅτι καὶ οἱ προπάτορές μας ἐλάμβανον τὰ ποιήματά του ὡς ἐφόδιον τῆς ἠθικῆς, καὶ ὡς δυνάμενα νὰ μορφώσουν τὸ λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου· καθεὶς ἀπὸ ἡμᾶς πρέπει νὰ τυπώσῃ εἰς τὴν κεφαλήν του τοὺς ἀκολούθους στίχους, οἱ ὁποῖοι μᾶς χρησιμεύουν εἰς ὅλας τας στιγμὰς τῆς ζωῆς·

Ἄλλῳ μὲν γὰρ ἔδωκε θεὸς πολεμήϊα ἔργα·
Ἄλλῳ δ' ὀρχηστύν, ἑτέρῳ κίθαριν, καὶ ἀοιδήν·
Ἄλλῳ δ' ἐν στήθεσσι τιθεῖ νόον εὐρύοπα Ζεὺς
Ἐσθλὸν, τοῦ δέ τε πολλοὶ ἐπαυρίσκουτ' ἄνθρωποι,
Καί τε πόλεις ἐσάωσε (**).

Ὁ νοῦς εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ εἰς τὰ ἔθνη φέρει ὅλα τὰ καλὰ, μᾶς διαφυλάττει ἀπὸ τὰ κακὰ, διϊθύνει τὰ ἔργα μας πρὸς ἀνθρώπινα τέλη, καὶ χαλινόνει τὰ βίαια πάθη μας, ἀπὸ τὰ ὁποῖα κατὰ δυσχίαν πολλοὶ σύρονται· ὁ νοῦς εἶναι ἱκανὸς νὰ σώζῃ ἀναμφιβόλως καὶ πόλεις. Ὁ Μιλτιάδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν ἤθελαν σώσει τὴν πατρίδα τοῦ, καὶ ἐγείρει νικητήρια τρόπαια, ἂν δὲν εἶχον τὸν νοῦν ὁποῦ λέγει ὁ Ὅμηρος.

Κ' ἡμεῖς λοιπὸν ἠμποροῦμεν νὰ μορφώσωμεν τὸν νοῦν μας, νὰ γνωρίσωμεν τὸ καλὸν, ν' ἀναπτύξωμεν τὰς περὶ τοῦ

(*) Ἀναχ. Τόμ. α. Σελ. 87.
(**) Ἰλ. Ν. ς. 730.

καλοῦ καὶ μεγάλου ἰδέας, ἀναγινώσκοντες συνεχῶς τὸν Ὅμηρον, ἢ, νὰ εἰπῶ καλήτερα, ἔχοντές του πάντοτε ἀνὰ χεῖρας.

Κάθε Ἕλλην ἐνθυμεῖται ὅτι πρό τινων χρόνων μᾶς ἔλειπαν τὰ μέσα τῆς σπουδῆς, τὰ ὁποῖα εὐκολύνουν καὶ ἐπιταχύνουν τὴν μάθησιν. Τὸ πρῶτον καὶ κυριώτερον ἴσως ἦτον ἡ ἔλλειψις τῶν ἀναγκαίων ὁπωσοῦν βιβλίων· ἂν ἀκόμη δὲν τὰ ἔχομεν ὅλα, εἶναι ὅμως κἂν ἐπαινετὸν ὅτι αἰσθανόμεθα αὐτὴν τὴν ἔλλειψιν, καὶ ὁ καθεὶς προθυμεῖται κατὰ δύναμιν νὰ τὴν ὀλιγοστεύσῃ. Ἐκδόσεις τοῦ Ὁμήρου εἶναι πολλαὶ, πλὴν πολλὰ ὀλίγαι ἴσως εἶναι αἱ καλαὶ, τοῦτέστι, ὅπου ἡ λαμπὰς τῆς κριτικῆς φέγγει τόσον εἰς τὸ κείμενον, καθὼς καὶ εἰς τὰ σχόλια, τὸ μόνον ὠφέλιμον διὰ τοὺς σπουδάζοντας τὸν Ὅμηρον, καὶ κάθε ἄλλον ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς συγγραφεῖς. Ἐξ αὐτῶν τῶν ἐκδόσεων οὔτε γνωστὴ ἦτον ἴσως κἀμμία εἰς τὴν ἑλλάδα· καὶ ἠθέλαμεν καὶ ἡμεῖς νὰ καταλαμβάνωμεν τὸν Ὅμηρον! . . . .

Ὁ ἐκδότης τῆς Βολισσίας ἐκδόσεως ἠσθάνθη πόσον μᾶς ἦτον ἀναγκαία μία ἔκδοσις, καὶ τὴν ἐπεχειρίσθη· οἱ ἠξεύροντες νὰ ἐκτιμῶσι τοὺς κόπους τοιούτου ἐπιχειρήματος, καὶ τὰς γνώσεις ὁποῦ ἀπαιτεῖ, θέλουν ἐπαινέσει τὸν ζῆλον τοῦ καλοῦ αὐτοῦ ἐκδότου, ὅστις ἀνεδέχθη τοιούτους κόπους διὰ νὰ μᾶς πλουτίσῃ μὲ μίαν ἐθνικὴν ἔκδοσιν τοῦ Ὁμήρου, ἥτις καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Εὐρώπην θεωρεῖται μεταξὺ τῶν τελειοτέρων. Περὶ τοῦ κειμένου αὐτῆς δὲν ἔχει τις νὰ εἰπῇ τίποτε, διότι ὁ ἴδιος ἐκδότης λέγει ὅτι εἶναι ἀπαράλλακτος μετατύπωσις τοῦ Βολφίου. Ἀλλ' ὁ ἀναγνώστης θέλει παρατηρήσει μὲ πόσην ὀρθὴν κριτικὴν ἔγεινεν ἡ ἐκλογὴ τῶν σχολίων, τὸ μόνον καλὸν ὁποῦ ἠμποροῦσε τις νὰ κάμῃ διὰ τὸ ἔθνος μας· ἐπειδὴ αἱ πολλαὶ καὶ χωρὶς κρίσιν προστιθέμεναι σημειώσεις σκοτίζουν περισσότερον τὸν νοῦν τοῦ ἀναγνώστου, παρὰ τὴν βοήθειαν ὁποῦ νομίζει νὰ εὕρῃ. Αἱ εἰς τὴν τρίτην ῥαψῳδίαν παρατηρήσεις τοῦ παπᾶ Θέωνος εἶναι περιεργόταται καὶ χρήσιμοι. Ἀλλὰ τὰ Προλεγόμενα, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάγνωσις, τὸ ὁμολογῶ μὲ χαράν μου, μὲ ἔφεραν τόσην ὠφέλειαν, ὅσην καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος, ἀπαιτοῦν νὰ ἐκτανθῶ ὀλίγον τι περισσότερον. Ἐπειδὴ δὲ κανεὶς ἕως τώρα δὲν ὡμίλησε περὶ τούτων, μετὰ χαρᾶς ἐκθέτω ἐγὼ τινὰ ἐξ αὐτῶν, διὰ νὰ ἰδοῦν οἱ αὐτὸ τὸ βιβλίον μὴ ἔχοντες ὁμογενεῖς μου, ὅσα καὶ εἰς τὸ γένος ὠφέλιμα καὶ εἰς τὸν θεὸν ἀ-

ρεζὰ ἔργα συμβουλεύει διὰ τοῦ ςόματος τοῦ Βολισσίου ἱερέως ὁ σοφὸς ἐκδότης.

,,Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου, λέγει, εἶναι τόσον ὀλίγοι τὸν ἀριθμόν, ὥςτε ἡ πολλὰ μικρὰ των ἐκκλησία ἐμπορεῖ νὰ χωρέσῃ τριπλασίους αὐτῶν. Μ' ὅλου τοῦτο τινὲς ἀπὸ τοὺς προεςῶτας, οἱ πλουσιώτεροι, ἐπεθύμησαν νὰ πλατύνωσι τὴν οἰκοδομήν. Ἐκοινώνησαν τὴν γνώμην αὐτῶν εἰς τὸν ἐφημέριον, καὶ οὗτος τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ συναθροίσωσι πρῶτον τὴν χρειαζομένην δαπάνην, διὰ νὰ τελέσωσι κατ' αὐτὴν καὶ τὸ ἔργον. Ἀφ' οὗ ἔμαθε συναγμένα τὰ ἀργύρια ὁ σεβάσμιος οὗτος Παπᾶς, μίαν τῶν κυριακῶν, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, τοὺς εἶπε· Τέκνα μου, ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ εἰς πέτρας καὶ ξύλα, ἀλλ' εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν χριςιανῶν. Τῆς ἐκκλησίας τὸ μέγεθος βλέπετε ὅτι δὲν εἴμεθα ἀρκετοὶ νὰ τὸ γεμίσωμεν. Ἀπὸ σᾶς οἱ περισσότεροι δὲν ἐξεύρουν μήτε νὰ ἀναγινώσκωσι, μήτε νὰ γράφωσι· πρᾶγμα ἀσυγκρίτως ἀρεςότερον εἰς τὸν Θεὸν ἠθέλαμεν πράξειν, βάλλοντες εἰς τόκον τὰ συναγμένα ἀργύρια, διὰ νὰ πληρώνεται ἀπ' αὐτὸν ἐτησίως διδάσκαλος γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως, καὶ τὸ περισσεῦον νὰ μοιράζεται εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφούς μας, ὅσων ἡ πτωχεία δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀργίας, καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ ἐλευθερωθῶμεν καὶ ἀπὸ τὸ ὄνειδος ὅτι μόνοι ἡμεῖς εἰς ὅλην τὴν νῆσον (Χίον) ἀγαπῶμεν τὴν ψωριόζητίαν (*)".

Ποῖος δὲν θέλει ὁμολογήσει ὅτι ὁ ναὸς εἰς τὸν ὁποῖον λατρεύομεν τὸν Δημιουργὸν τοῦ παντὸς δὲν ἔχει χρείαν παρὰ πολὺ λαμπρᾶς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς κατασκευῆς; Ὅλοι ἠξεύρομεν ὅτι ὁ ἀληθὴς ςολισμὸς αὐτοῦ εἶναι, ὅταν οἱ λατρεύοντες εἶναι φιλάνθρωποι καὶ δίκαιοι· καὶ διὰ νὰ γνωρίσουν κατὰ βάθος τὴν φιλανθρωπίαν καὶ δικαιοσύνην, ἀνάγκη εἶναι νὰ πληρόνουν καλήτερα διδασκάλους, νὰ δαπανοῦν τὰ χρήματα εἰς βιβλία ἀναγκαῖα, νὰ ςέλλουν νέους εἰς τὰς ἀκαδημίας τῆς Εὐρώπης. Αὐτὰ ἐγκρίνει ὁ ὀρθὸς λόγος, καὶ τέλος αὐτὰ εἶναι καὶ θεάρεςα.

Οἱ ἠμιμαθεῖς εἶναι θηρία τρομερώτατα· κομπάζοντες διὰ τὴν παιδείαν των ἀπαιτοῦν νὰ τοὺς τιμοῦν, νὰ τοὺς λατρεύουν, καὶ νὰ τοὺς θυμιάζουν· φοβούμενοι μήπως ἡ φιλοσοφία ξε-

(*) Προλεγ. Ῥαφ. Α. Σελ. θ.

σκεπάσῃ τὴν ψευδομαθειάν των, βάλλουν ὅλας τὰς δυνάμεις των νὰ τὴν ἐξώσουν, διὰ νὰ μὴν φωτίσῃ τὸν λαὸν καὶ τὸν ὁδηγήσῃ εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον, ὅς τις δὲν τὸν ἀρήνει νὰ πλανηθῇ· ἂν ἐπιτύχουν μὲ τὰ μέσα, ὁποῦ μεταχειρίζονται, κρυπτόμενοι ἀναιδῶς ὑπὸ τὸ προσωπεῖον τῆς θρησκείας, κατηγοροῦν τὴν φιλοσοφίαν. Μωροί! ἠμπορεῖ νὰ τοὺς εἰπῇ τις! ἡ θρησκεία καὶ ἡ φιλοσοφία δὲν χωρίζονται· αὐταὶ εἶναι ἀδελφαί. Ἰδοὺ πῶς ζωγραφίζει κ' αὐτοὺς τοὺς ὑποκριτὰς ὁ συγγραφεὺς τῶν Προλεγομένων.

,,Μαθημένοι εἰς τὰ θυμιάματα καὶ τὰς προσκυνήσεις τῆς ἀπαιδευσίας, ὀλίγοι τινὲς, κακῶς γραμματισμένοι ἀλαζόνες, σπουδάζουν νὰ διώξωσι τὴν φιλοσοφίαν, μόνην ἱκανὴν νὰ δείξῃ τὴν ὀρθὴν μέθοδον τῆς παιδείας, ποτὲ μὲν αὐτὴν κατηγοροῦντες ὡς ἐναντίαν τῆς θρησκείας, ποτὲ δὲ τοὺς ἐπαινέτας αὐτῆς κηρύττοντες ὡς ἀθρήσκους (ἄθρησκοι εἶναι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι.). Δὲν ἤθελαν εἶσθαι εὐτυχέςεροι καὶ τιμιώτεροι ἄνδρες ἐὰν ὁμοῦ μὲ τὴν ἀπαιδευσίαν εἶχαν καὶ τὰ ἤθη τοῦ Βολισσινοῦ ἱερέως, ὅςις ἔδειξεν, ὅτι ὀλιγώτερον κακὸν εἶναι ἡ ἀμαθία παρὰ τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ἐδιδάχθησαν κακὴν καὶ ἀμέθοδον παιδείαν"; (*)

Πολλὰ φρόνιμα λέγει ὁ καλὸς οὗτος ἱερεύς· αὐτὴ ἡ κακὴ καὶ ἀμέθοδος παιδεία ἔσυρεν εἰς τόσα κακὰ τόσους αἰῶνας τὴν ἀνθρωπότητα· αὐτὴ κατετυραννοῦσε τοὺς ταλαιπώρους νέους καὶ τοὺς ἔφθειρε τὴν ζωὴν χωρὶς κἀνένα καρπόν.

Βέβαια κανεὶς δὲν ἐννοεῖ πῶς ἠμπορεῖ νὰ γείνῃ τις ὁδηγὸς ποιμνίου, ὅταν οὐδ' αὐτὸς τὸν ἑαυτόν του νὰ διοικήσῃ εἶναι ἄξιος, ὅταν τὸν λείπουν αἱ γνώσεις, ὅταν, οὔτε τί ἀναγινώσκει, καταλαμβάνῃ. Ὁ θέλων νὰ κυβερνήσῃ ποίμνιον πρέπει νὰ νομίζῃ ὡς χρέος του τὴν παιδείαν, διότι αὐτὴ δύναται νὰ τὸν μάθῃ πῶς πρέπει νὰ τὸ ὁδηγῇ· χωρὶς τὴν παιδείαν αὐτὸς δὲν θέλει εἶναι ἱκανὸς νὰ γνωρίζῃ τὰ χρέη του. Πῶς λοιπὸν θέλει ἀναδεχθῇ νὰ διδάξῃ τοὺς ἄλλους; κ' αὐτὸς θέλει πλανᾶται, καὶ τὸ ποίμνιόν του θέλει πλανᾷ. Τότε λοιπὸν θέλει εἶναι ἔνοχος δύο ἁμαρτημάτων, διὰ τὰ ὁποῖα ἔχει νὰ δώσῃ λόγον εἰς τὸν παγκόσμιον κριτήν. Ἰδοὺ μὲ ποῖον τρό-

(*) Προλ. Ῥαφ. Δ'. Σελ. ιγ'.

που συμβουλεύει, διὰ τοῦ σόματος τοῦ ἱερέως, τοὺς ἱερωμένους ὁ συγγραφεὺς τῶν Προλεγομένων.

„Ὠφέλιμον ἦτο νὰ μάθωσιν οἱ ὅμοιοί μου ἱερεῖς, καὶ ἔτι πλέον οἱ χειροτονοῦντες αὐτοὺς, ὅτι, ἐὰν εἰς τοὺς κοσμικοὺς ἦναι ἐλάττωμα ἡ ἀπαιδευσία, εἰς τοὺς ἱερωμένους γίνεται καταισχύνη ἀσυγχώρητος. Εἶναι τὶ ἄλλο αἰσχρότερον παρὰ νὰ ἐπαγγελλώμεθα ὁδηγοὶ τυφλῶν, ὅταν αὐτοὶ δὲν ἔχωμεν ὅρασιν, διδάσκαλοι τῶν ἀμαθῶν, ὅταν αὐτοὶ δὲν ἐδιδάχθημεν κἂν ὅσον νὰ καταλαμβάνωμεν τὰ ἱερὰ τῆς θρησκείας βιβλία, καὶ νὰ διακρίνωμεν τὰ βαρύτατα τοῦ ἐπαγγέλματος ἡμῶν χρέη;“ (*)

Κάθε τίμιος ἄνθρωπος πρέπει νὰ δέχεται μὲ εὐχαρίστησίν του καλὰς συμβουλὰς χωρὶς νὰ σοχάζεται πόθεν τὸν ἔρχονται, ἀρκεῖ μόνον αὐταὶ νὰ ἦναι ὠφέλιμαι. Τὸ ἐξωτερικὸν δὲν πρέπει νὰ ἐμπνέῃ συσολὴν εἰς τοὺς φιλαλήθεις καὶ φίλους τοῦ καλοῦ· ὅταν συμβουλεύῃ τις ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ, δὲν πρέπει νὰ θεωρῇ ἐκεῖνον, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁμιλεῖ παρὰ ὡς ὅμοιόν του· ὅλοι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἔχομεν χρείαν συμβουλῶν.

Ὁ μεταξὺ τοῦ σεβασμίου ἱερέως καὶ τοῦ ἐκδότου τοῦ Ὁμήρου μακρὺς διάλογος εἰς τὴν Β. Ῥαψῳδίαν εἶναι τῷ ὄντι ἄξιος νὰ συγκριθῇ μὲ πολλὰ μέρη τῶν ὑπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφῶντος. Ἴσως τινὲς τῶν ἀναγνωσῶν μὲ ὑποβέσουν τόλμηρὸν εἰς τὰς κρίσεις μου· διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τοιαύτην ἀπάτην, ἂς λάβουν τὸν κόπον νὰ κάμουν τὴν παραβολήν. Ἡ σωκράτειος ἠθικὴ ἔθρεψε τὴν ψυχὴν τοῦ συγγραφέως· πρέπει νὰ εὐχώμεθα νὰ ἐκτανθοῦν οἱ κλάδοι της εἰς ὅλους τοὺς ὁμογενεῖς.

Ἂν δὲν ἐφοβούμην μήπως βαρύνω τὸν νοῦν τοῦ ἀναγνώστου, ἤθελα ἀναφέρει καὶ ἄλλα πολλὰ ἠθικώτατα κόμματα τούτων τῶν προλεγομένων, ὠφέλιμα, τὸ ἐπαναλαμβάνω, εἰς τὴν τωρινήν κατάστασίν μας. Ἀλλ' ἂς ὑπομένῃ νὰ ἰδῇ ἓν ἀκόμη κόμμα τόσον ὠφέλιμον εἰς τὴν φιλόμουσον νεολαίαν μας, ἥτις ἀφίνει καὶ τοὺς γονεῖς καὶ τὰ καλὰ τῆς πατρίδος καὶ αὐτὴν τὴν πατρίδα μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἀπανθήσῃ τὰ

(*) Προλεγ. Ῥαψ. Β. Σελ. γι

καλὰ τῆς Εὐρώπης, καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα διὰ νὰ τὰ μεταδώσῃ εἰς τοὺς συναδελφούς της.

„Δὲν διψάζουσι πλέον, λέγει πάλιν διὰ τοῦ σόματος τοῦ ἱερέως, οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης περὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος. — Ἂς γνωρίζωμεν τὴν χάριν εἰς τοὺς σπαρμένους εἰς τὰ γυμνάσια τῆς Εὐρώπης νέους μας· ἡ σπουδὴ νὰ φωτισθῶσι, καὶ ἡ χρησοήθειά των ἠφάνισαν τὰς κακὰς τῶν Εὐρωπαίων περὶ ἡμῶν προλήψεις, καὶ τοὺς ἐπληροφόρησαν, ὅτι εἰς τὸ ὁποῖον ἠρχίσαμεν νὰ τρέχωμεν τῆς παιδείας σάδιον, κίνδυνος δὲν εἶναι πλέον νὰ ὀπισθοποδήσωμεν. — Νὰ ὀπισθοποδήσωμεν!

„Τότε μοι χάνοι εὐρεῖα χθών!“

ἡ γῆ νὰ σχίσῃ νὰ μὲ καταπίῃ, πρὶν ἴδω τοιαύτην καὶ τοσαύτην καταισχύνην τοῦ γένους μου! Τὸν ὁποῖον ὅμως κάμνεις ἔπαινον τῆς Ἑλληνικῆς νεότητος, ἐπεθύμουν νὰ μάθω ἂν ἀληθῶς πρέπῃ εἰς ὅλους. Δὲν εὑρίσκονται τάχα μεταξύ των καὶ νέοι, ἐξοδεύοντες τὸν καιρὸν εἰς πράγματα, ἐκ τῶν ὁποίων δὲν ἐλπίζεται κάμμία ὠφέλεια διὰ τὴν Ἑλλάδα; ἄ! ἂν τοὺς ἔβλεπα παρὼν παρόντας! εἰς πᾶσαν ἀπάντησιν, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ χαιρετισμοῦ, ἤθελα τοὺς καλημερίζειν ἢ τοὺς καλεσπερίζειν μὲ τοῦ Ὁμήρου μας τὸ,

Αἰσχρόν τοι δηρόν τε μένειν, κενεόν τε νέεσθαι·

Καὶ ἂν μ' ἐρωτοῦσαν, Διὰ τί, Θέων, μᾶς λέγεις τοῦ Ὁμήρου τὴν ῥῆσιν; ἤθελα τοὺς ἀποκρίνεσθαι, Διότι, τέκναμου, δὲν εἶναι χειροτέρα ἐντροπὴ τῆς ἐντροπῆς, ὅταν ἡ πατρὶς σᾶς προσμένῃ πλουτισμένους μὲ σοφίαν, καὶ ἑτοίμους νὰ πλουτίσετε τοὺς ὁμογενεῖς, νὰ ἐπιστρέψετε εἰς τὴν πατρίδα κενοὶ ὄχι μόνον ἀπὸ σοφίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ νοῦν· ἢ νομίζετε, ὅτι δὲν εἶναι παντελὴς ἀνοησία, ἀντὶ ν' ἀποκτήσετε τὰς πολυειδεῖς γνώσεις, τὴν εὐταξίαν, τὴν χρησοήθειαν τῶν ἀλλογενῶν, νὰ μιμῆσθε τὰ ἐλαττώματά των, διὰ νὰ περιπατῆτε εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πατρίδος, ὡς γελοῖοι πίθηκοι τῶν Γερμανῶν, πίθηκοι τῶν Ἰταλῶν, ἢ πίθηκοι τῶν Γάλλων;“ (*)

Ἐρωτῶ τώρα κάθε εἰλικρινῆ φίλον τῆς ἀληθείας· εὑρίσκει ἐπιμέμπτους εἴτε παραδόξους τὰς ἀνωτέρω συμβουλάς; ἠμπορεῖ χωρὶς τῆς ἐκ μέρους τῆς νεολαίας ἀπαιτουμένης τηρήσεως αὐτῶν, νὰ κατορθωθῇ ἡ ἐκ τῆς παιδείας ἐλπιζομένη ἀληθὴς εὐτυχία τοῦ γένους; Ἄνδρες φιλογενεῖς! εὐχηθῆτε

(*) Προλ. Ῥαφ. Γ. Σελ. ιζ.

μετ' ἐμοῦ νὰ μὴ διακοπῇ ἡ Βολισσία ἔκδοσις τοῦ Ὁμήρου, καὶ νὰ τὴν πολλαπλασιάσωσιν οἱ τύποι τῶν εὐτυχῶς ἤδη πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος συςαινομένων πιεςηρίων, διὰ νὰ ψείνῃ εὐπόριςος εἰς τὴν φιλομαθῆ νεολαίαν μας! Εὐχηθῆτε ὑγείαν καὶ ὑπομονὴν εἰς τὸν ἐκδότην, διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ ἐπιχείρημα, καὶ νὰ μᾶς ὠφελῇ συνεχῶς μὲ τοιαῦτα προλεγόμενα, ἐνθυμούμενος ὅτι ἡ φίλη πατρὶς ἔμαθε πλέον νὰ διακρίνῃ τοὺς ἀληθεῖς φίλους της ἀπὸ τοὺς ψευδωνύμους.

Ἐν Παρισίοις τῇ 15. Δεκεμβρίου. 1819.

Γ. Μεϊτάνης Ἀδριανουπολίτης.

Περὶ τῶν εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Ἱπποκράτους θεωριῶν, μετὰ παρατηρήσεων περὶ τῆς γνησιότητος τῶν συγγραμμάτων τούτων. Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Φραγκίσκου Η. Μαύρου.

Ἐν Λειψίᾳ τὴν 20. Σεπτεμβρίου 1819.

(Über die Theorien in den Hippokratischen Schriften, nebst Bemerkungen über die Aechtheit dieser Schriften, von Herrn H. F. Link, vorgelesen den 21. December 1815. — (Abhandlungen der Königlichen Academie der Wissenschaften in Berlin aus den Jahren 1814—1815. Σελ. 223.)

Ἐὰν βίψωμεν ἓν ἐπιπόλαιον βλέμμα εἰς τοῦ Ἱπποκράτους τὰ συγγράμματα, εὐθὺς θέλομεν ἐρωτήσειν ἀπορούντες, Τίς εἶναι ὁ Ἱπποκράτης, τὸν ὁποῖον ἀκόμη καὶ σήμερον τιμῶσιν οἱ ἰατροὶ ὡς ἡγεμόνα των καὶ μέγαν διδάσκαλόν των. Διότι τὸ μὲν περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων βιβλίον μᾶς παριςάνει εὐάρεςον τινὰ καὶ εὐκρινῆ συγγραφέα· τὰ δὲ Προγνωςικὰ καὶ οἱ Ἀφορισμοὶ μᾶς φανερόνουσι συγγραφέα, τὴν συντομίαν καὶ πολλάκις τὴν ἀσάφειαν ἀγαπῶντα· ὁ δὲ συγγραφεὺς τῶν περὶ ἐπιδημιακῶν νόσων βιβλίων εἶναι ἀξιόλογος παρατηρητής, ὅςτις ὅμως ἀφίνει τοὺς ἀῤῥώςους ν' ἀποθνήσκωσι, χωρὶς νὰ μεταχειρίζεται ἰατρικά· τελευταῖον δὲ ὁ συγγραφεὺς τοῦ περὶ διαίτης εἰς σφοδρὰς νόσους βιβλίου φαίνεται ἰατρὸς, ὅς τις δίδει εἰς τοὺς ἀῤῥώςους πολλὰ ἰατρικὰ, καὶ μάλιςα πολὺ δραςήρια. Καὶ ὅμως ὅλα τὰ εἰρημένα συγγράμματα ἀποδέχονται ὡς γνήσια καὶ παλαιοὶ καὶ νεώτεροι συγγραφεῖς. Καὶ τί δὲν γεννᾶται, ἐὰν τις συνεκθέσῃ καὶ παραςήσῃ τ' ἀμφιβαλλόμενα, ὕποπτα καὶ πιθανῶς νόθα συγγράμματα, διὰ νὰ εὕρῃ τοῦ Ἱπποκράτους τὸ σύςημα; Σύςημα γέμον ἀπὸ ἀντιφάσεις, ἀποδείξεις μεγάλης πολυμαθείας καὶ ἀμαθίας, ὡς εἶπεν ἤδη εἰς τὴν τῆς ἰατρικῆς ἱςορίαν του ὁ Κλέρκιος (Le Clerc). Ἐὰν δὲ καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀποφεύγωσι τὸ ἁμάρτημα τοῦτο, ἀποῤῥίπτουσιν ὅμως πλειότερα, παρ' ὅ,τι ἔπρεπε, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἀκριβέςεροι συγγραφεῖς λαλοῦσι περὶ ἑνὸς τοιούτου συγγραφέως ὡς μὴ ὑπάρξαντος οὐδαμοῦ.

Ἡ ἱςορία τῶν ἐπιςημῶν ἐνασχολεῖται μᾶλλον μὲ τὰς διδασκαλίας καὶ θεωρίας τῶν Ἱπποκρατικῶν συγγραμμάτων, παρὰ μὲ τὸν συγγραφέα. Ἀπὸ τὰ συγγράμματα πρέπει ν' ἀρχίσωμεν ἡμεῖς, κ' ἔπειτα εὑρίσκομεν ὅλα τὰ λοιπὰ εὐκόλως. Πολλὰ ἀναγκαίαν νομίζω τὴν συνέκθεσιν τῶν Ἱπποκρατικῶν συγγραμμάτων κατὰ τὰς εἰς αὐτὰς περιεχομένας θεωρίας, ἥτις ἀκόμη δὲν ἔγεινεν ἕως τώρα. Τοιουτοτρόπως συμπεραίνεται ἔπειτα ὁ ἰκοθεν ἡ χρονικὴ σειρὰ, κατὰ τὴν ὁποίαν συνεγράφησαν τὰ συγγράμματα ταῦτα, ἂν καὶ ὄχι ἑνὸς ἑκάςου συγγράμματος, τοὐλάχιςον πάσης μιᾶς διαιρέσεως τῶν συγγραμμάτων. Οἴκοθεν συμπεραίνεται ἔπειτα τῶν συγγραφέων ἡ διαφορὰ καὶ τὸ ὕφος, καὶ μερικὰ χωρία θέλουν προσδιορισθῆν ἀσφαλέςερα καὶ ἀκριβέςερα.

Ἐὰν εἴχαμεν παλαιοτέρων συγγραφέων πλειοτέρας εἰδήσεις καὶ μαρτυρίας περὶ Ἱπποκράτους καὶ τῶν συγγραμμάτων του, ἤθελεν εὐκολυνθῆν πολὺ ἡ ἔρευνα τῶν Ἱπποκρατικῶν συγγραμμάτων. Κατὰ δυςυχίαν ὅμως ςερούμεθα τῶν τοιούτων, καὶ πρέπει μὲ προσοχὴν μεγάλην ν' ἀναγνώσωμεν καὶ συναθροίσωμεν ὁμοῦ ὅλα, ὅσα λέγουσιν οἱ παλαιοὶ περὶ αὐτοῦ.

Τὰς πρώτας περὶ Ἱπποκράτους μαρτυρίας εὑρίσκομεν εἰς τοῦ Πλάτωνος τὰ συγγράμματα· ἀξιόλογόν τι χωρίον εἰς τὸν Φαῖδρον ἔχει οὕτως:

Σωκράτης. Καὶ νομίζεις ὅτι δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν ἀξίως τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς, χωρὶς τὴν φύσιν τοῦ ὅλου.

Φαῖδρος. Ἐὰν πρέπῃ νὰ καταπεισθῶμεν εἰς τὸν τῶν Ἀσ-

κλιπιαδῶν Ἱπποκράτην, οὐδὲ τὴν φύσιν τοῦ σώματος χωρὶς τὴν μέθοδον ταύτην.

Σωκρ. Πολλὰ καλὰ, ὦ ἑταῖρε, λέγει τοῦτο ὁ Ἱπποκράτης. Ἀλλ' ἡμεῖς πρέπει, παρεκτὸς τοῦ Ἱπποκράτους, νὰ ἐξετάσωμεν τὸν λόγον, σκοποῦντες ἂν ᾖναι σύμφωνος.

Φαῖδρ. Μάλιςα, μετὰ χαρᾶς.

Σωκρ. Στοχάσου λοιπὸν Τί λέγει ὁ Ἱπποκράτης περὶ φύσεως, καὶ ὁ ἀληθὴς λόγος. Δὲν πρέπει ἄρα γε νὰ διανοούμεθα περὶ τῆς φύσεως ὁποιουδήποτε πράγματος οὕτω; Πρῶτον μὲν, ἂν ᾖναι ἁπλοῦν ἢ πολυειδὲς ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ θέλομεν νὰ ἤμεθα τεχνικοὶ, καὶ ἄλλους εἰς τοῦτο ν' ἀναδείξωμεν ἐπιτηδείους· ἔπειτα, ἐὰν μὲν ᾖναι ἁπλοῦν, νὰ ἐξετάσωμεν τὴν δύναμίν του, ὁποίαν ἔχει ἐκ φύσεως διὰ νὰ ἐνεργῇ εἴς τινα, καὶ ποίαν δύναμιν (διάθεσιν;) εἰς τὸ παθεῖν, καὶ ἀπὸ ποῖα. Ἐὰν ὅμως ἔχῃ πλειότερα εἴδη δυνάμεων, πρέπει πρῶτον νὰ τὰ ἀπαριθμήσωμεν, κ' ἔπειτα νὰ ἐξετάσωμεν περὶ καθενὸς, ὡς ἀρχήτερα περὶ τῶν μερικῶν. Τί δύναται ἐκ φύσεως νὰ ἐνεργῇ, καὶ ἀπὸ ἄλλα νὰ πάσχῃ.

Φαῖδρ. Σχεδὸν οὕτω πρέπει νὰ γείνῃ.

Σωκρ. Πᾶσα λοιπὸν μέθοδος χωρὶς τούτων ὁμοιάζει τὴν πορείαν τυφλοῦ.

Πῶς μανθάνομεν λοιπὸν τὸν Ἱπποκράτην ἀπὸ τὸ χωρίον τοῦτο; ὡς τὸν ψιλῶς ἐμπειρικὸν, ὅςτις ἐπισωρεύει εἰς τὰ Προγνωςικὰ ἢ εἰς τοὺς Ἀφορισμοὺς σημεῖα ἐπὶ σημεῖα, χωρὶς προσδιορισμὸν τῶν διαφόρων καταςάσεων, χωρὶς προσοχὴν εἰς τὰς αἰτίας, χωρὶς ἴχνη συςήματος τινός; Ὄχι βέβαια. Τοιαύτη μέθοδος, καθὼς ἐπικρατεῖ εἰς τοῦτο καὶ εἰς ἄλλα γνήσια νομιζόμενα συγγράμματα, εἶναι κατὰ τὸν Πλάτωνα περιπλάνησις τυφλοῦ. Πολὺ μᾶλλον μανθάνομεν ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλάτωνος σοφόν τινα, τὴν θεωρίαν ἀγαπῶντα, τὴν ὁποίαν οἱ νεώτεροι κριτικοὶ ἐμποροῦν ἴσως ν' ἀποφήσωσιν ἀπὸ τὸν μέγαν Ἰατρόν. Πολλὰ δύσκολον εἶναι νὰ εὕρωμεν τὸ ὁποῖον αἰνίττεται βιβλίον ὁ Πλάτων. Ὁ Γαληνὸς νομίζει ὅτι εἶναι τὸ „περὶ φύσιος ἀνθρώπου" βιβλίον, μεταχειριζόμενος αὐτὸ συχνάκις ὡς παράδειγμα τῆς ἀληθινῆς Ἱπποκρατικῆς διδασκαλίας· ὁ αὐτὸς ἐρωτᾷ εἰς ποῖον ἄλλο βιβλίον ἐφαρμόζεται τοῦ Πλάτωνος ὁ λόγος. Καὶ τῷ ὄντι δὲν ἐφαρμόζεται εἰς κανένα· ἀλλὰ ζητεῖται, ἐφαρμόζεται καὶ εἰς αὐτὸ (τὸ περὶ φύσιος κτλ.);

Κατὰ πρῶτον ἀπαντῶμεν αὐτοῦ πολλὰ ταπεινὸν σοφισμὸν κατὰ τῆς Ἐλεατικῆς φιλοσοφίας, ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ὅλος αἷμα, δὲν εἶναι ὅλος χολὴ, ἀλλὰ συνίςαται ἀπὸ διάφορα μέρη. Τὰ χωρία, ὅπου σημειόνεται, ὅτι τινὲς ἰατροὶ ἐνόμισαν τὸν ἄνθρωπον συνιςάμενον ὅλως ἀπὸ αἷμα, ἢ ἀπὸ χολὴν κτλ. εἶναι σχόλιον κατὰ τὴν θέσιν, ὁ δὲ Γαληνὸς ἀπορεῖ χωρὶς ἀνάγκην καὶ ζητεῖ νὰ εὕρῃ τοὺς ἰατροὺς, οἵτινες εἶπαν τὴν γνώμην ταύτην. Ἡ ἀληθὴς δεικνύει σχεδὸν ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἁπλοῦς· δόξα, ἥτις εἶναι ἴσως ἡ μόνη ὀρθὴ τῆς ἐπιπολαίου ταύτης θεωρίας. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀπαριθμοῦνται ὡς συςατικὰ τοῦ ἀνθρώπου μέρη: αἷμα, φλέγμα, κυτρίνη καὶ μαύρη χολὴ, μετὰ τῶν τεσσάρων πρώτων καὶ ἀρχικῶν ἰδιοτήτων: ψυχρότητος, θερμότητος, ὑγρότητος, ξηρότητος. Ἐδῶ βλέπομεν φανερὰ τὰς εἰς τὴν Ἀριςοτελικὴν Φυσικὴν ἰδιαζούσας τέσσαρας τῶν σωμάτων ἀρχικὰς ἰδιότητας, καὶ ἀκολούθως ἕπεται ὅτι τὸ σύγγραμμα εἶναι μεταγενέςερον τῆς Ἀριςοτελικῆς Φυσικῆς. Διότι ὁ Γαληνὸς δὲν ἀπέδειξεν οὐδαμῶς ὅτι ἡ θεωρία αὕτη ἐφευρέθη ἀπὸ τοὺς ἰατροὺς, καὶ ὀνομαςὶ ἀπὸ τὸν Ἱπποκράτην, ἔπειτα δ' ἐτελειοποιήθη μόνον καὶ ἐμορφώθη ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ Ἀριςοτέλην, ἀλλὰ μάλις' ἀντιφάσκει καὶ διαφωνεῖ μὲ τοὺς συγχρόνους του περὶ τῆς γνώμης ταύτης. Προσέτι δὲ ὁ Γαληνὸς ἄλλον λόγον δὲν ἔχει πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς γνώμης ταύτης, εἰμὴ τὸν ἑφεξῆς. Τὸ περὶ φύσεως ἀνθρώπου βιβλίον εἶναι, λέγει, γνήσιον, ἐπειδὴ τὸ ἐγνώριζεν ἤδη ὁ Πλάτων, καὶ τὸ ἀνέφερεν, ὡς συγγραφὲν κατὰ τὸν εἰς τὸν Φαῖδρον ὑπογραμμόν· ὡς νὰ μὴν ἦτο δυνατὸν νὰ συγγραφῇ καὶ ἄλλοῦ τινὸς συγγραφέως τὸ σύγγραμμα κατ' ἐκεῖνον τὸν τύπον· ἐξ ἐναντίας μάλιςα τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν ἐγράφη, ὡς λέγει ὁ Πλάτων. Διότι ὁ Πλάτων λέγει, ὅτι τὸ μερικὸν πρέπει νὰ νοηθῇ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ παντὸς, ὁ δὲ νόμος οὗτος δὲν ἐφηρμόσθη παντελῶς ἐδῶ, ἐπειδὴ ὁ συγγραφεὺς δὲν προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ τὰς πρώτας ἐκείνας ἰδιότητας, καθὸ τοιαύτας, ἀλλὰ τὰς ἐκλαμβάνει ὡς δεδομένας.

Τὸ δὲ ἄλλο χωρίον τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸν Πρωταγόραν του (ἔκδ. Διγεφυρ. τομ. 3. σελ. 38.) δὲν μᾶς λέγει τίποτ' ἄλλο, εἰμὴ ὅτι ὁ Ἱπποκράτης ἦτο ἰατρὸς, καταγόμενος ἀπὸ

τὴν νῆσον Κίαν· ὀνομάζεται δὲ ὁ αὐτὸς ἐδῶ ὁ Ἀσκληπιάδης Ἱπποκράτης.

Κατὰ τὸν Σουΐδαν ὑπῆρξαν τέσσαρες Ἀσκληπιάδαι, ἔχοντες ὅλοι τὸ αὐτὸ ὄνομα Ἱπποκράτης. Νέβρος (μή. Ὀλυμπ. 584 π. Χ.) εἶχε δύω ἱοὺς Γνωσίδικον καὶ Χρυσὸν, τοῦ πρώτου ὁ ἱὸς ἦτο Ἱπποκράτης ὁ ἀ, πατὴρ τοῦ Ἡρακλείδου· τούτου δὲ ὁ ἱὸς ἐλέγετο Ἱπποκράτης ὁ β', ἢ ὁ μέγας· οἱ δύω ἱοί του, ἐπίσης περίφημοι ὡς ἰατροὶ, ἦσαν Θεσσαλὸς καὶ Δράκων, Ὁ Θεσσαλὸς εἶχεν ἕνα ἱὸν Ἱπποκράτης ὁ γ'. ὀνομαζόμενον (α). Ἐὰν ἠδυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν τὰ Ἱπποκρατικὰ συγγράμματα εἰς τοὺς τέσσαρας τούτους συνωνύμους Ἀσκληπιάδας, ἠθέλαμεν εὐκολυνθῆν πολὺ εἰς τὴν ἐξέτασίν μας. Εἰς τὴν διαίρεσιν ὅμως ταύτην δὲν ἔχομεν κἀνὲν μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου ἠμπορούσαμεν νὰ ὁδηγηθῶμεν.

Οἱ πρὸ ἡμῶν ἔκαμαν περὶ τούτου εἰκασίας, ἀλλὰ μόνον εἰκασίας· οὕτως, φέρ' εἰπεῖν, ὁ Γλαυκίας, παλαιός τις σχολιαστὴς, ἐξέλαβε τὸ „περὶ χυμῶν" βιβλίον, ὡς σύγγραμμα ἄλλου τινὸς Ἱπποκράτους. Οὕτως ἀπέδωκαν τὰ „περὶ ἀγμῶν καὶ περὶ ἄρθρων" βιβλία εἰς τὸν Ἱπποκράτην· οὕτως ὁ Γαληνὸς ἐξέλαβε τὸ πέμπτον βιβλίον „περὶ ἐπιδημιῶν" ὡς σύγγραμμα τοῦ δ'. Ἱπποκράτους, ἱοῦ τοῦ Δράκωνος κτλ.

Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης (β) μ' ὅλον ὅτι ἀναφέρει πολλοὺς ἄλλους συγγραφεῖς, σιωπᾷ διόλου περὶ ἑνὸς ἰατροῦ Ἱπποκράτους. Εἰς τὴν περὶ ζώων ἱστορίαν του (βιβλ. γ'. Κ. γ'.) ἀπαντῶνται πολλὰ χωρία ἀνατομικὰ, τὰ ὁποῖ ἀποδίδονται εἰς τὸν Πόλυπον· ἀναγινώσκομεν δὲ ταῦτα αὐτολεξεὶ εἰς διαίρεσιν τινα τοῦ „περὶ φύσιος ἀνθρώπου καὶ περὶ σαρκῶν ἢ ἀρχῶν" βιβλίου.

Ἀπὸ τοὺς χρόνους τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἀναφέρει ὁ Γαληνὸς πολλοὺς σχολιαστάς· Ἀπόδειξις, ὅτι τὰ συγγράμματα ταῦτα ἐγίνοντο γνωστότερα. Τὰ πλειότερα συγγράμματα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκομεν ἤδη μεταξὺ τῶν Ἱπποκρατικῶν, φαίνεται ὅτι συνηθροίσθησαν τότε. Διότι μ' ὅλον ὅτι ἀπαντᾶται εἰς τὰ πλειότερα ἀκριβεστάτη Σημειολογία, μ' ὅλον τοῦτο εἰς κανὲν δὲν ἀναφέρεται ὁ σφυγμός. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ περὶ σφυγμοῦ θεωρία ἐφευρέθη ἀπὸ τὸν ἐκ Κίας Πραξαγόραν, γεννηθέντα τὸ 341 π. Χ.· ἑπομένως δὲ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι τὰ πλειότερα Ἱπποκρατικὰ συγγράμματα, ὅπου

ἀπαντᾶται Σημειωτικὴ ἦσαν ὅλα χωρὶς ἀμφιβολίαν παλαιότερα· εἰς δὲ τοὺς χρόνους τῶν Ἀλεξανδρινῶν δύνανται νὰ ἐπεγράφησαν μὲ τὸ νόθον τοῦ Ἱπποκράτους ὄνομα.

Τὸ δὲ τοῦ Γαληνοῦ (ὑπομνήμ. εἰς τὸ περὶ φύσιος ἀνθρώπου βιβλίον· ὑπόμν. ἀ· περὶ τὸ τέλος·) χωρίον, ὅπου λέγει ὅτι οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Περγάμῳ βασιλεῖς ἐξώδευσαν μεγάλας ποσότητας χρημάτων εἰς βιβλία, καὶ ὅτι διὰ κέρδος ἐπεγράφησαν καὶ ἀπεδόθησαν πολλὰ συγγράμματα εἰς μεγάλους ἄνδρας, εἶναι γνωστὸν καὶ τὸ ἐμεταχειρίσθησαν συχνὰ (γ). Διὰ τοῦτο, νομίζει ὁ Γαληνὸς, πρέπει νὰ μὴν ἀμφιβάλλωμεν διὰ τὸ „περὶ φύσιος ἀνθρώπου" βιβλίον, ἐπειδὴ καὶ τὸ ἀναφέρει ὁ Πλάτων· τόσον δύσκολος εἶναι ἡ διάκρισις τῶν γνησίων τοῦ Ἱπποκράτους συγγραμμάτων. Τὸ δὲ ἐν τῷ δευτέρῳ ὑπομνήματι εἰς τὸ τρίτον βιβλίον περὶ Ἐπιδημιῶν χωρίον, ὅπου ὁμιλεῖ περὶ τῶν παραξένων χαρακτήρων εἰς τὰς ἱστορίας τῶν ἀῤῥώστων, δὲν εἶναι τόσον γνωστόν. Κατά τινας ἔλαβε τὸ βιβλίον ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρινὴν Βιβλιοθήκην ὁ ἐκ Σίδας Μνήμων καὶ ἔγραψεν εἰς αὐτὸ τοὺς χαρακτῆρας τούτους· κατ' ἄλλους πάλιν ἦλθε τὸ βιβλίον ἀπὸ τὴν Παμφυλίαν, κείμενον μεταξὺ τῶν ἄλλων βιβλίων, ὅσα οἱ ναῦται ἐπισωρεύοντες ἐπρόσφεραν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην, καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ὠνομάσθησαν καὶ βιβλία ἐκ πλοίων. Τὸ βιβλίον, ὡς λέγουσι τινὲς, εἶχε τὴν ἐπιγραφὴν „Κατὰ διορθωτὴν Μνήμονα", ἤ, καθὼς ἄλλοι πάλιν διϊσχυρίζονται, αὐτοῦ τοῦ Μνήμονος τὸ ὄνομα ὡς ἐπιγραφήν. Ἐντεῦθεν γίνεται φανερόν, Πόσον εὔκολα ἐπεγράφοντο τὰ συγγράμματα τότε μὲ νόθους ἐπιγραφὰς, καὶ ἐπίτηδες καὶ χωρὶς σκοπόν.

Ἂς μεταβῶμεν ἤδη εἰς τὸν Κέλσον· οὗτος λέγει εἰς τὸν πρόλογον τῶν περὶ ἰατρικῆς βιβλίων, ὅπου διηγεῖται τὴν ἱστορίαν τῆς ἰατρικῆς, περὶ τοῦ Ἱπποκράτους τὰ ἑφεξῆς· Hujus autem (Democriti) ut quidam crediderunt, discipulus Hippocrates Cous, primus quidem ex omnibus memoria dignus ab studio sapientiae disciplinam hanc separavit, vir et arte et facundia insignis. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ὁ Ἱπποκράτης ἔγραψε τὰ πρῶτα ἰατρικὰ συγγράμματα, ἀλλ' ὅτι πρῶτον αὐτὸς ἐπραγματεύθη τὴν ἰατρικὴν ἐπιστημονικῶς· εἰς τὸν αὐτὸν πρόλογον λέγει: Neque esse dubium quin alia curatione opus sit, si ex quatuor principiis vel superans aliquod vel deficiens adver.

sum valetutinem creat, ut quidam ex sapientiae professoribus dixerunt; alia, si in humidis omne vitium est, ut Herophilo visum est, alia si in spiritu, ut Hippocrati. Πολλὰ ἀξιοσημείωτον χωρίον! Τὰ Ἱπποκρατικὰ λοιπὸν βιβλία, ὅπου εἶναι ὁ λόγος περὶ τῶν τεσσάρων ἰδιοτήτων (ὡσαύτως καὶ τὸ περὶ φύσιος ἀνθρώπου μνημονευθὲν, εἰς τὸ ὁποῖον θέτει ὁ Γαληνὸς μεγάλην ἀξίαν) περιέχουσι δόξαν, ὄχι εἰς τὸν Ἱπποκράτην, ἀλλὰ τοῖς professoribus sapientiae ἀποδιδομένην. Δὲν ἤθελεν ἄραγε ὀνομάσειν ὁ Κέλσος τὄνομα τοῦ Ἱπποκράτους, ἐὰν ἦτο ἰδική του ἡ θεωρία; Ποῖα λοιπὸν εἶναι τὰ Ἱπποκρατικὰ βιβλία, κατὰ τὰ ὁποῖα εἶναι omne vitium in spiritu; Μόνον ἐν ᾧ δύω ἀπ' ὅλα ἐμπορροῦν νὰ ζητηθῶσι, τὸ περὶ φυσῶν βιβλίον καὶ τὸ περὶ ὀςεῶν φύσεως. Τὸ πρῶτον ὑπερασπίζονται Γαληνὸς καὶ Ἐρωτιανὸς, οἱ νεώτεροι ὅμως ὅλοι τὸ θεωροῦσιν ὡς νόθον· τὸ ἐπιγραμματικὸν ὕφος καὶ μικρολόγος Φυσικὴ τὸ κάμνουσι πολλὰ ὕποπτον. Τὸ πνεῦμα, λέγει ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου τούτου, ἐνεργεῖ ὅλα, καὶ ὅλαι αἱ ἀῤῥωςίαι προέρχονται ἐκ τούτου· ἐρευγμὸς καὶ ἀναπνοὴ γεννῶνται ἀπὸ ἐγκεκλεισμένον πνεῦμα· ἱδρὼς δὲ, ὁπόταν ἐπιςρέφῃ τὸ πνεῦμα πυκνούμενον εἰς τὰ ἔξω, καὶ ῥῖγος, ὅταν τὸ αἷμα ἀποκρυόνῃ εἰς τοὺς ἀδένας· αὗται εἶναι τοῦ παραξένου τούτου βιβλίου αἱ κυριώτεραι θεωρίαι. Εἶναι βέβαιον, ὅτι, ἐὰν τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι τοῦ Ἱπποκράτους, ὅλα τἄλλα εἶναι νόθα, ὡς πάντῃ διαφόρους θεωρίας καὶ διάφορα ὕφη περιέχοντα. Ἡ καθ' ὑπερβολὴν βιασμένη Φυσικὴ εἰς τοῦτο τὸ βιβλίον, ἥτις συμφωνεῖ πολὺ μὲ τὴν μετὰ ταῦτα τῶν πνευματικῶν θεωρίαν, τὸ ἐπιτηδευμένον ὕφος καί τινες λέξεις, „ἰδέα νόσου", „μίασμα", καὶ ἄλλα, ἀντιφάσκουσιν εἰς τὴν ἀρχαιότητα τοῦ βιβλίου τούτου. Τὸ δὲ περὶ ὀςεῶν φύσεως, πραγματεύεται ὀλίγον περὶ τῶν ὀςῶν, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖςον περὶ τῶν ἀδένων· εἶναι τόσον ἄτακτον καὶ συγχυσμένον, ὥςε φαίνεται συνταγμένον ἀπὸ πολλούς. Ἀλλ' οὐδ' οἱ παλαιοὶ Ἐρωτιανὸς καὶ Γαληνὸς τὸ ἀναφέρουσι. Πολλὰ παράξενον ἤθελεν εἶσθαι, ἐὰν εὑρίσκοντο εἰς τὰ συγγράμματα ταῦτα γνήσιοι τοῦ Ἱπποκράτους θεωρίαι.

Περὶ δὲ τῆς Σημειωτικῆς λέγει ὁ Κέλσος (βιβλ. 2. Πρόλ.) Instantis autem adversae valetudinis complura sunt. In quibus explicandis non dubito auctoritate antiquorum virorum uti,

maxime que Hippocratis. Καὶ τῷ ὄντι ἀπαντῶνται πολλὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα εἶναι δανεισμένα κατὰ λέξιν ἀπὸ τὸ Προγνωςικὸν, τοὺς Ἀφορισμοὺς καὶ ἀπ' ἄλλα τινὰ τοῦ Ἱπποκράτους συγγράμματα· ἀλλὰ τοῦτο δὲν δεικνύει τίποτ' ἄλλο πλειότερον, εἰμὴ ὅτι ἐκεῖνα τὰ βιβλία συνερανίσθησαν ἀπὸ τὰ ἱπποκρατικὰ συγγράμματα.

Τοῦ Ἐρωτιανοῦ σώζεται ἀκόμη ἐξήγησις τῶν εἰς τὰ ἱπποκρατικὰ συγγράμματα τεχνικῶν λέξεων μὲ πρόλογον τινὰ πρὸς τὸν Ἀνδρόμαχον, βασιλικὸν τοῦ Καίσαρος Νέρωνος ἰατρόν. Πολλοὶ νομίζουσιν ὡς γνήσια, ὅσα συγγράμματα ὀνομάζει ὁ Ἐρωτιανὸς ἱπποκρατικά· ἀλλὰ τοῦτο δὲν φανερόνει τί πλέον, εἰμὴ ὅτι εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἐρωτιανοῦ ἐσυγκαταλέγοντο τὰ συγγράμματα ταῦτα εἰς τὰ ἱπποκρατικά.

Ὁ δὲ Πλίνιος μᾶς παριςάνει τὸν Ἱπποκράτην, περικυκλωμένον ἀπὸ παχυλοτάτους μύθους. Hippocrates (λέγει βιβλ. 7. κ. 37 περὶ Ἰατρικῆς) innotuit, qui venientem ab Illyris pestilentiam praedixit discipulos que ad auxiliandum circa urbes dimisit, quod ob meritum honores illi quos Herculi, darvit Graecia. Τὰ αὐτὰ εἶπεν ἤδη καὶ ὁ Οὐάῤῥων (d. re. rustic. βιβλ. 2. κ. 4.). Ὁ δὲ Θουκυδίδης, ὅςτις μᾶς ἐπερίγραψε τὸν εἰς τὰς Ἀθήνας λοιμὸν (κυρίως δὲ τίφον) τόσον ἀκριβῶς, ὅσον δυνάμεθα ν' ἀπαιτήσωμεν ἀπό τινα ἰατρὸν, οὗτος λέγω ὁ προσεκτικώτατος συγγραφεὺς ἔπρεπε διόλου νὰ σιωπήσῃ περὶ τοῦ συμβεβηκότος ἐκείνου; συμβεβηκὸς, τὸ ὁποῖον ἀπέβλεπεν ὅλην τὴν Ἑλλάδα; Ἐπ' ἀληθείας δύσκολα δύναται τις νὰ τὸ πιςεύσῃ. Προσέτι δὲ λέγει ὁ αὐτὸς (βιβλ. 29. κ. 2. μέρ. 2.) ὅτι ὁ Ἱπποκράτης ἀντέγραψε τοὺς πίνακας (δ), ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐσημείωναν τὰς παρατηρήσεις των οἱ ἐν ταῖς ναοῖς ἀναλαμβάνοντες, κατακαύσας τὸν ναόν (ε). Ὁ ἱςορικὸς Ἱπποκράτης μᾶς διαφεύγει, καὶ ἐμφανίζεται εἰς τὸν τόπον του μυθολογικόν τι πρόσωπον.

Ἀρχότερ' ἀπὸ τὸν Πλίνιον, ὁμιλεῖ ὁ Οὐάῤῥων περὶ τοῦ Ἱπποκράτους κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. An non, (λέγει) ille Hypocrates medicus in magna pestilentia non unum agrum sed multa oppida, scientia servavit? (De re rustic. βιβλ. α. κ. 4.)

Ὁ Γαληνὸς καυχᾶται, ὅτι εἶναι διόλου ὀπαδὸς τοῦ μεγάλου τῆς Κίας ἰατροῦ· ἐσχολίασε δὲ καὶ πολλὰ τοῦ συγγράμ-

ματα, καὶ διεσώθησαν ἕως τὰς ἡμέρας μας τινὰ τῶν ὑπομνημάτων τούτων, ἄλλα μὲν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἄλλα δὲ εἰς Λατινικὰς μεταφράσεις. Ὁ Γαληνὸς παραπονεῖται, ὅτι μεταξὺ τῶν Ἱπποκρατικῶν συγγραμμάτων εὑρίσκονται καὶ πάντη νόθα, ἐκλαμβάνων ὡς ὑποβολιμαῖα καὶ μερικὰ μέρη καὶ χωρία αὐτῶν. Διὰ νὰ εὕρῃ δὲ τὴν γνησιότητά των ἀκολουθεῖ πάντοτε ἐσωτερικοὺς χαρακτῆρας, ἐὰν δηλονότι τοῦ φαίνωνται τῶν συγγραμμάτων αἱ διδασκαλίαι ψευδεῖς, ἢ καὶ ἐναντίαι τῶν ἱπποκρατικῶν θεωριῶν. Ἀνωτέρω εἴπαμεν τὴν παράξενον γνώμην του, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁδηγεῖται καὶ παραφέρεται· νομίζει δηλαδή, ὅτι ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους δὲν εἶναι γέννημα κ' ἐφεύρημα τῶν φιλοσόφων, ἀλλὰ κυρίως καὶ ἀρχικῶς τῶν ἰατρῶν, καὶ μάλιστα ὀνομαστοῦ Ἱπποκράτους· ἀπὸ δὲ τοὺς φιλοσόφους ἐκείνους ἐτελειοποιήθη μόνον κ' ἐμορφώθη (ἰδ. μάλιστα τὰ περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων βιβλ. ἐννέα βιβλ. ά.). Ταῦτα λέγων ὁ Γαληνὸς ἐννοεῖ ἐξαιρέτως τὴν Ἀριστοτέλους θεωρίαν τῶν τεσσάρων ποιοτήτων, ἐπειδὴ κηρύττεται ἔνθερμος αὐτῆς ὑπερασπιστής. Ὡς ἀπόδειξιν δὲ ἀναφέρει τὸ περὶ φύσεως ἀνθρώπου βιβλίον, ὅπου ἐφαρμόζεται χωρὶς ἀμφιβολίαν ἡ τῶν τεσσάρων ποιοτήτων θεωρία εἰς τὴν Φαρμακολογίαν, ἀναφέρων ἐν ταὐτῷ μὲ βίαν τοῦ Πλάτωνος τὴν περὶ Ἱπποκράτους μαρτυρίαν. Ἡ προκατειλημμένη αὕτη δόξα κάμνει τὸν Γαληνὸν ὕπουπτον μάρτυρα εἰς ὅλα, ὅσ' ἀποβλέπουσι τὰ ἱπποκρατικὰ συγγράμματα.

Βιογραφίαν τοῦ Ἱπποκράτους ἔχομεν ἀπό τινα Σωρανόν, ἀλλ' ἀπὸ ποῖον δὲν ἐξεύρομεν. Περιέχει δὲ αὕτη τοὺς παρὰ Πλινίῳ εὑρισκομένους μύθους, καὶ ἄλλους τινὰς ἀκόμη. Γραικός τις ἐξύφανε τὰ μυθάρια ταῦτα ἐν εἴδει ἐπιστολῶν, πρὸ τῶν ἱπποκρατικῶν συγγραμμάτων συνήθως προτασσομένων. Ἡ βουλὴ τῶν Ἀβδήρων γράφει εἰς τὰς ἐπιστολὰς ταύτας, ὅτι ὁ ἄλλως ἀξιόλογος συμπολίτης των Δημόκριτος ἐκυριεύθη ἀπὸ μανίαν· διότι γελᾷ εἰς πᾶν, ὅτι γίνεται εἰς τ' Ἄβδηρα, καὶ διὰ τοῦτο προσκαλεῖ τὸν Ἱπποκράτην διὰ νὰ τὸν ἰατρεύσῃ· ἔπειτα δ' ἕπονται τοῦ Ἱπποκράτους ἐπιστολαὶ τινὲς περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκεται καὶ μία πρὸς τὸν Κρατεύαν, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Λυγούσου ζῶντα, διὰ τῆς ὁποίας τὸν παραγγέλλει καὶ συμβουλεύει νὰ συνα-

θροίζῃ λάχανα, διὰ νὰ τὰ μεταχειρίζεται ὅταν ταξειδεύσῃ πρὸς τὸν Δημόκριτον. Ἡ ὑπόθεσις τελειόνει μὲ τὴν πρὸς τοὺς Ἀβδηρίτας ἐξήγησιν τοῦ Ἱπποκράτους, ὅτι ὁ Δημόκριτος ὑγιαίνει, ὅθεν ἕπεται πολλὰ φυσικά, ὅτι οἱ Ἀβδηρῖται εἶναι πολὺ πλέον ἔξω φρενῶν, παρὰ ὁ Δημόκριτος. Ἄλλο πάλιν μυθάριον εἶναι τὸ ἑφεξῆς. Ἀρταξέρξης γράφει πρὸς τὸν Ἱπποκράτην ζητῶν συμβουλὴν ἀπ' αὐτὸν περί τινος λοιμοῦ, καὶ τὸν παρακαλεῖ τελευταῖον νὰ ὑπάγῃ ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Ἀρταξέρξην. Ἀλλ' ὁ μεγαλόφρων Ἱπποκράτης ἀποκρίνεται, ὅτι δὲν ὑπάγει πρὸς τὸν ἐχθρὸν τῆς πατρίδος του Ἑλλάδος. Ἡ ἱστορία αὕτη εὑρίσκεται κατὰ πλάτος εἰς πολλὰς ἐπιστολάς. Τελευταῖον δὲ εὑρίσκεται προσέτι μεταξὺ αὐτῶν ὁ τοῦ Θεσσαλοῦ καὶ Δράκωνος λόγος, ὧν τοῦ Ἱπποκράτους, τοὺς ὁποίους ἔστειλαν οἱ Κεῖοι εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς πρέσβεις, ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Κείων. Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων κριτικῶν ἂς μᾶς συγχωρηθῇ ν' ἀναφέρομεν ὀλίγους. Πρῶτος Ἱερώνυμος Μερκουριάλης ἐδιαίρεσε τοῦ Ἱπποκράτους τὰ συγγράμματα εἰς τρεῖς τάξεις· εἰς γνήσια συγγράμματα· εἰς τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα περιέχουσι μὲν γνησίας Ἱπποκρατικὰς θεωρίας, δὲν ἐγράφησαν ὅμως ἀπ' αὐτὸν τὸν Ἱπποκράτην, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς μαθητάς του· καὶ εἰς νόθα συγγράμματα. Εἰς δὲ τὰ λοιπὰ ἀκολουθεῖ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γαληνοῦ, ὥστε ματαίως ἤθελε τις ζητήσειν εἰς αὐτὸν ἀξιωμά τι, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὁδηγεῖται. Οἱ δὲ συχνοὶ τῶν Ἱπποκρατικῶν συγγραμμάτων σχολιασταὶ συνεισέφεραν πολὺ ὀλίγον εἰς τὴν Κριτικὴν αὐτῶν· καθὼς εὗρε γνήσιον τοῦ Ἱπποκράτους βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἐπεχείρησε νὰ σαφηνίσῃ. Ὁ περίφημος Φοίσιος κλίνει παρὰ πολὺ εἰς τὸ νὰ ἐκλαμβάνῃ γνήσιον σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον οἱ μεταγενέστεροι δὲν καταδικάζουσι τόσον πολλά. Ὁ δὲ Ἄλλερος ὁμολογεῖ μόνος του, ὅτι δὲν ἔλαβεν καιρὸν διὰ νὰ κάμῃ ἀκριβεστέρας ἐρεύνας, καὶ ὅτι θέλει νὰ ᾖναι προσεκτικὸς ὡς ὁ Φοίσιος. Ἀπὸ δὲ τὸν Γρύνερον ἔχομεν κρίσιν τινὰ τῶν Ἱπποκρατικῶν συγγραμμάτων, καὶ βιβλιοθήκην τῶν παλαιῶν ἰατρῶν ἀπὸ τὸν αὐτὸν καὶ τὸν Γρίμμιον. Χαρακτῆρας δὲ γνησίου Ἱπποκρατικοῦ βιβλίου ἐκλαμβάνει: τὴν συντομίαν, τὸ διακεκομμένον καὶ μὲ ἔμφασιν ὕφος, εἰς Ἰωνικὴν διάλεκτον, ἀναφερόμενον ὅμως πάντοτε καὶ εἰς τὴν Δωρικὴν καὶ Ἀττικήν, χωρὶς ἐπιτηδεύσεις καὶ θεωρίας (ζ). Ἀλλ' εἰς τὸ περὶ ἀέρων,

ἡ Ἀνθρωπολογία (ἡ ὁποία ἐτελείωσεν ἤδη), ἡ Ὑγιεινή, ἡ Φυσικὴ Ἱςορία καὶ ἡ Ψυχολογία. Εἰσηγητὴς τῆς Λαγκασριγῆς μεθόδου εἰς τὸ ἐδῶ Σχολεῖον τὸ καὶ πρῶτον εἰς τὸ Γένος μας εἶναι ὁ γνωςός σου Γεώργιος Λασσάνης, ὅς τις αὐτοπροαιρέτως καὶ χωρὶς κανένα μισθὸν ὄχι μόνον εἰς τὴν Θεόσδοτον ταύτην μέθοδον ἐπιςατεῖ, ἀλλὰ ἐπανέλαβε καὶ τὴν δευτέραν τάξιν τοῦ τυπικοῦ Σχολείου καὶ παραδίδει τὰ μαθήματα εἰς αὐτὴν κατὰ τὴν κατηχητικὴν μέθοδον. Τῆς δὲ τρίτης τάξεως διδάσκαλος εἶναι ὁ φιλόκαλος φίλος μας Γεώργιος Γενναδίος, ὅς τις παρομοίως παραδίδει τὰ μαθήματα εἰς αὐτὴν κατὰ τὴν κατηχητικὴν μέθοδον. Εὐχόμεθα νὰ μείνῃ ὁ ῥηθεὶς Λασσάνης ἐδῶ διὰ πολὺν καιρὸν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχει σκοπὸν νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ τὴν φίλην μας πατρίδα Ἑλλάδα, ἐλπίζομεν, ὅτι εἰς διάφορα μέρη θέλει κάμει τὸν τρόπον νὰ μεταρρυθμίσῃ τὰ κοινὰ Σχολεῖα καὶ νὰ εἰσάξῃ τὰς δύο αὐτὰς μεθόδους, λέγω τὴν κατηχητικὴν καὶ Λαγκασριγῆν. Βεβαιόνονται δὲ μάλιςα αἱ ἐλπίδες μας καὶ ἐκ τούτου, ὅτι καθὼς βλέπεις δὲν ἀφορᾷ ὁ ἀξιέπαινος οὗτος νέος εἰς κέρδος, ἀμμὴ μόνον νὰ μεταδώσῃ ὅ,τι ἐξεύρει εἰς τὸ Γένος του . . . .

Ὁ Φίλος σου. Α. Α.

Στίχοι ἡρωϊκοὶ φιλογενοῦς τινος ποιητοῦ εἰς τὸν Σοφώτατον καὶ φιλογενέςατον Α. Κοραῆν.

(Ἐκ Βουκορεςίου ςαλέν.)

„Κόσμεεν Ἑλλάδος οὔδατ' ἀγαςά ποτ' ἄφθιτον εἶαρ·
„Γῆς ἐν ᾗ ἤνθεεν ἄλσε, ἀφ' ὧν πνέε τῆλε μάλ' ὀδμή·

ὑδάτων καὶ τόπων βιβλίον δὲν ἐπικρατεῖ τὸ σύντομον καὶ ἐμβριθὲς, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον τὸ διακεκομμένον ὕφος. Προσέτι δὲ καὶ εἰς τὰ περὶ Πτισάνης βιβλία δὲν εὑρίσκονται αἱ ἰδιότητες αὗται. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι πολλὰ σπανίως εὑρίσκεταί τις θεωρία εἰς τὰ ἀπὸ τὸν Γρύνερον ἐξαιρέτως θεωρούμενα ὡς γνήσια συγγράμματα. Ἀλλ' ἄρα γε χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν Κέλσου ὁ Ἱπποκράτης ὡς ἐχθρὸς τῆς Πλατωνικῆς θεωρίας; Τὸν δὲ χαρακτῆρα τῆς διαλέκτου εἶναι δύσκολον νὰ προσδιορίσωμεν, καὶ ἀπαιτεῖ γλώσσης ἐρεύνας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔγειναν ἀκόμη. Ὁ δὲ Σπρεγγέλιος ὀλίγον παραλλάσσει ἀπὸ τὸν Γρύνερον εἰς τὴν τοῦ Ἱπποκράτους ἀπολογίαν του καὶ τὴν τῆς ἰατρικῆς ἱςορίαν του.

Ἐπιςρέφω δὲ εἰς τὰς θεωρίας, ὅσαι ἐπικρατοῦσιν εἰς τοῦ Ἱπποκράτους τὰ συγγράμματα.

(Τὰ λοιπὰ ἀκολούθως.)

Φίλε Κοκκινάκη!

Ἐξ Ὀδησσοῦ, τὴν 11. Ἰανουαρίου 1820.

Πρὸ πολλοῦ δὲν σ' ἔγραψα· τώρα δὲ λύω τὴν σιωπήν μου μὲ ἀγγελίαν χαροποιὰν καὶ εἰς σὲ καὶ εἰς κάθε ἀληθινὸν Γραικόν. Περὶ τοῦ ἐδῶ Ἑλληνικοῦ σχολείου ἐξεύρεις ἀρκετά· τώρα ἐσυςήθη καὶ μεθοδικὸν Παιδαγωγεῖον, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Σχολεῖον Τυπικόν· αὐτὸ διαιρεῖται εἰς τρεῖς τάξεις, καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην διδάσκονται οἱ μαθηταὶ τὸ γράψιμον, τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν Ἀριθμητικὴν κατὰ τὴν ἀλληλοδιδακτικὴν ἢ Λαγκασριγῆν μέθοδον. Εἰς τὴν δευτέραν διδάσκονται τὰ μαθήματα τῆς πρώτης περιόδου τῆς Στοιχειώδους Ἐγκυκλοπαιδείας τῶν παιδικῶν μαθημάτων, ἥτις ἐξεδόθη παρὰ τῶν ἐλλογιμωτάτων διδασκάλων μας Γ. Γενναδίου καὶ Γ. Λασσάνη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξέδωκες ἤδη προκήρυξιν αὐτῆς. Εἰς δὲ τὴν τρίτην διδάσκονται ἐκ τῶν μαθημάτων τῆς δευτέρας περιόδου τῆς αὐτῆς ἐγκυκλοπαιδείας κατὰ τὸ παρὸν

„Ἦ μάλα δὴν ἐπιπνείετ' ἀπειρέσι ἔθνεα γαίης·
„Οἳ ἀροτρεῖς ἱροί ποτ' ἔτευξαν ἄνθιμον ἄιην.
„Πόσσα δὲ νῦν ψαφαρή γε φαάνθη πότνια Ἑλλάς . . . .
„Λυγρὸς ὅτ' αὐχμὸς ἔλε δρόσον, ἔργα γεηπονίης τε.
„Ζῶς δ' ἀροτρεὺς πονέει κρατερῇ χερὶ γαῖαν ἐπ' αὔην·
„Ἧς φίλα Πατρίδος εὖ φρονέων ἐνὶ γήραϊ ῥέξε.
„Κἂν δέμας ἔσκεν ἀκιδνὸς ὅδ', ἀκμάζει δέ μιν ἔργα.
Πατρίδος ὡς πεπόνητ' ὄχ' ἄρις', αὐχμὸν ὅγ' ἐέλσαι.
Ἔνδροσον αὖραν ὅτ' Ἑλλάδ', ἰδ' ἐς καρπὸν πόρεν ἄνθη·
Ἰρῆς δ' ἰδμοσύνης πέρι, πλεῖας γέγραφε βίβλους.
Τῶν δ' ἄρ' ἐριπρεπέως ὅς δ' ἄσπετον ἤρατο κῦδος.

Παράλληλος ἠθικὴ ὁμοίωσις τοῦ πυρὸς πρὸς τοὺς κόλακας.

Τῇ κή. Σεπτεμβρίου. ῳιθ'. ἐν Πλοεσίῳ.

Τρέφουσι τὸ πῦρ τὰ ξύλα,
δένδρα, συρφετὸς καὶ φύλλα,
κάθε σῶμα ὑλικόν·
Καὶ τὸ πῦρ ζωογονεῖται,
ὅθεν μὲ ὁρμὴν κινεῖται
ὡς θηρίον μανικόν.

Πολλοὶ πλούσιοι συνήθως,
τρέφουσι κολάκων πλῆθος,
(ταῦτα ἤθη γενικά.)
κάθε κόλαξ εἰς τραπέζι,
δειπάτορας ἐμπαίζει,
μὲ λεξίδια γλυκά.

Καὶ τὰ ξύλα ἀναλόγως,
ὑποφέρουσιν εὐλόγως,
ἀνεπαίσθητον φθοράν·
Ὅτι τρέφουσι πλουσίως,
τὸν ἐχθρόν· (κἂν ἀκουσίως)
μ' ἐδικήν των συμφοράν!

Καὶ οἱ πλούσιοι ὁμοίως,
ὑποφέρουσι γελοίως
ἀνεπαίσθητον φθοράν·
Ὅτι τρέφοντες πλουσίως,
παρασίτους, ἑκουσίως,
καταντοῦν εἰς συμφοράν.

Μὲ ὁρμὴν μανίας πλήρη,
τοὺς τροφεῖς του καταφθείρει,
ὡς ἀχάριστον τὸ πῦρ·
Πόλεις, σπήτια τεφρώνει,
καὶ ἀνθρώπους θανατώνει,
ὡς κακοῦργος ὀλετήρ.

Μὲ ψυχὴν μανίας πλήρη,
κόλαξ τὸν τροφέα φθείρει,
παρομοίως, ὡς τὸ πῦρ·
Μὲ ἐπαίνους τὸν τυφλώνει,
ἠθικῶς τὸν θανατώνει,
ὡς πανοῦργος ὀλετήρ.

Τὸ πῦρ τρώγει, εἴ τ' εὑρίσκει,
καὶ μὲ φλόγας τ' ἀναλίσκει,
πάντα τάκτην ἐκτελεῖ·
Δείχν' εἰς ὅλα ἀπιστίαν,
εἰς τὰ ξύλ' ἀχαριστίαν
καὶ φθορὰν ὁλοτελῆ.

Κόλαξ πλούσιον ἂν εὕρῃ,
τέχνην, μέθοδον ἰξεύρει,
δυσυχῆ τὸν ἐκτελεῖ. —
Φίλε! φεῦγε κολακείαν,
ὡς πυρὸς τὴν λαιμαργίαν. —
(ταῦτα ἤθους ἐντολή.)

Πολυτρόπως τινὲς χάνουν,
ζωῆς τὴν ὀρθὴν ὁδόν·
καὶ τὴν ἀρετὴν δὲν φθάνουν,
ἥτις εἶναι πρὸ ποδῶν . . . . . .

Ποίημα Ἐρδέρου, ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ μεταφρασθέν.

Τῶν εὐφροσύνων τῶν θεῶν ἐκ μέσης τῆς χορείας
Ἡ νεωτέρ' αὐτῶν Χαρὰ ἔφυγεν αἰφνιδίως·
Ὁ Κόπος δὲ ὁ γνήσιος υἱὸς τῆς κακουχίας

Σιμώσας μὲ σεμνότητα τῆς ἔγινεν οἰκεῖος.
Εἰς τῆς Χαρᾶς τὸ πρόσωπον ἔλαμπεν ἀθωότης;
Τοῦ Κόπου δ' ἔδειχνε πιςὴν τὸ βλέμμα τὴν καρδίαν·
Κ' ἡ τοῦ μεσάζοντος Θεοῦ ἔρωτος ἱλαρότης·
Ἐθέσπισε τῶν ἐραςῶν τὴν φίλην συζυγίαν.

Μόνη νὰ ζήσω δὲν 'μπορῶ, δός με, λέγ' ἡ παρθένος;
Τὴν χεῖρά σου τὴν κραταιὰν, αὐτὴ ἂς μὲ συντρέξῃ·
Κ' ἐκεῖνος εἶπε, λάβετην, σὲ τὴν προσφέρ' ἀσμένως·
Ἡ σύμπνοιά δ' ἀμάραντον ςέφανόν ἂς μᾶς πλέξῃ.
Ὑπὸ τὴν εὔνοιαν λοιπὸν ὅλων τῶν θεοτήτων
Κατοίκηθαν εἰς σκιερὸν χωρίον μὲ τὰ ἔθνη·
Τὸ γεννηθὲν δὲ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς δύω βρέφος, ἦτον
Παιδίον ὡραιότατον· ἦτον ἡ θεία ΤΕΧΝΗ.

Τυπογραφικῶν ἁμαρτημάτων διόρθωσις.

Ἀριθμ. 22. ἔτους 1819.

Σελ. 864 ςίχ. 8. ἀντὶ 114 8. 8νο. γρ. 114. 8νο.
Σελ. 865 — 21 — Α'. . . . γρ. Β'.
Σελ. 870 — 5 — καθονοειδὴς γρ. κωθονοειδὴς
— — — 8 — ςύλον γρ. ςύλου
— — — 17 — Β'. γρ. Β' ·τοῦτο δὲ σημαίνει παραλλαγὴν τῆς Γ. Ἀγρίου.
— — — — λογχοειδὴς — ὀξέα γρ. λογοειδῆ · ὀξέα.
— — ςίχ. 23 ὠδὴ . . . γρ. ὠῴδη
— — ςίχ. 2 κάτωθεν. αὕτη εἰς· γρ. αὕτη καὶ εἰς
Σελ. 871 ςίχ. 13. ἀργελλῶδεις γρ. ἀργιλλῶδεις.

ΕΡΜΗΣ ὁ ΛΟΓΙΟΣ.

Τῇ ιέ. 6 Μαρτίου.

1820

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΧΗΜΙΚΑΙ.

Ἠξεύρων ὅτι χαίρετε ἀκούοντες ὅ,τι ἐπωφελὲς καὶ περίεργον συμβαίνει εἰς τὸν πεπαιδευμένον κόσμον ἔσπευσα νὰ σᾶς ἀναγγείλω τὴν μεγίστην μεταβολὴν, ἢ ὁλοτελῆ μεταμόρφωσιν τῆς καλῆς καὶ χρησίμης χημίας.

Οἱ παλαιοὶ, ὡς φαίνεται, ἀγνοοῦσαν τὴν ἐπιστήμην ταύτην· παλαιοὺς δὲ λέγων δὲν ἐννοῶ τοὺς Σίνας, διότι αὐτοὶ ἐξ ἀμνημονεύτων αἰώνων ἐγνώριζαν τὰς πρώτας αὐτῆς ἀρχάς· ἀλλὰ τοὺς Ἕλληνας αὐτούς· καὶ μόνη ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους γνώμη εἶναι ἱκανὴ μαρτυρία. Ὁ παράδοξος οὗτος ἀνὴρ ἐδόξαζεν ὅτι τὰ στοιχεῖα εἶναι τέσσερα· τὸ πῦρ, τὸ ὕδωρ, ὁ ἀὴρ καὶ ἡ γῆ. Σήμερον δὲ εἶναι ἀποδεδειγμένον ὅτι τὰ στοιχεῖα εἶναι πάμπολλα, ὁ δὲ ἀὴρ, τὸ ὕδωρ καὶ ἡ γῆ δὲν εἶναι σώματα ἁπλᾶ. Ἀλλ' ἂν οἱ νεώτεροι ὑπερέβησαν εἰς τινὰ τοὺς παλαιοὺς, τοῦτο εἶναι τῶν ἀπαραβάτων τῆς φύσεως νόμων ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα· διότι καθὼς ἡ διαδοχὴ τῶν χρόνων φέρει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν πολυπειρίαν καὶ ἀκριβεστέραν τῶν πραγμάτων γνῶσιν, παρομοίως καὶ ἡ τῶν αἰώνων ἀλληλουχία χορηγεῖ εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς νεωτέρας ἀνακαλύψεις καὶ πλειοτέρας τελειοποιήσεις.

Οἱ πρῶτοι καὶ περισσότερον εἰς τὴν γέννησιν τῆς ἐπιστήμης ταύτης συνεργήσαντες εἶναι, ἂν δὲν λανθάνωμαι, οἱ Ἀλχημικοὶ λεγόμενοι, οἱ τὸν φιλοσοφικὸν λίθον ζητοῦντες, ἢ τὴν τέχνην τοῦ μεταβάλλειν τὰ ἡμιμέταλλα εἰς χρυσὸν καὶ ἄργυρον. Οὗτοι παραλαβόντες ἐκ παραδόσεως τὴν ὕπαρξιν τοῦ θαυματουργοῦ τούτου λίθου, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν γῆν τοῦ φαυταστικοῦ κόσμου ἠμπορεῖ ἴσως νὰ ὑπάρχῃ, ἐθυσίασαν ἀφειδῶς περιουσίαν, κόπους, ἀγρυπνίας, ὡς καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν ἐβίασαν, διὰ νὰ ἀπολαύσωσι τοῦ ποθουμένου· ἀλλὰ

σκιὰν διώκοντες ἦτον ἀδύνατον νὰ τὴν φθάσωσιν. Οἱ δὲ μετ' αὐτοὺς πληροφορηθέντες περὶ τῆς πλάνης των διὰ τῆς πείρας, τῆς ἀσφαλεστάτης τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιχειρημάτων βασάνου, ἐνησχολήθησαν εὐτυχῶς εἰς τὸ νὰ συνάξωσι τὰ τῶν ἀναριθμήτων καὶ παντοίων πειραμάτων ἐκείνων γινόμενα καὶ διδόμενα, καὶ διὰ πολλῶν ἰδιαιτέρων πειραμάτων ἐπιβεβαιώσαντες καὶ βεβαιωθέντες ἔθεσαν τὰ πρῶτα τῆς ἐπιστήμης θεμέλια. Προχωρήσαντες δὲ ἔπειτα ἐζήτησαν νὰ ἐξηγήσωσι τὸ τῆς καύσεως φαινόμενον. Καθεὶς τότε ἔπλασε καὶ ἐφαντάσθη κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀγχινοίας καὶ φαντασίας του. Ὁ Stahl ἐγνωμοδότησεν ὅτι ἀπὸ τὰ καυσὰ λεγόμενα σώματα ἐξήρχετο οὐσία τις, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε φλογιστὸν, καὶ ὅτι τοῦτο ἀποτελοῦσε τὴν καῦσιν. Ἡ γνώμη του αὕτη ἐπεκράτησεν ὑπὲρ τὰ πεντήκοντα ἔτη, μ' ὅλον ὅτι δὲν ἦτον ἀλήθης τοῦ φαινομένου παράστασις. Πρῶτος ὁ Bayen ἐπαρατήρησε τὴν ἀδυναμίαν της. Ὁ δὲ Lavoisier, ὁ γεννητικὸς ἐκεῖνος νοῦς, ἀπέδειξε δι' ἀξιοθαυμάστων πειραμάτων, ὅτι οὐχὶ μόνον δὲν ἀπέβαλλον τὰ καυσὰ σώματα οὐσίαν τινὰ, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας προσελάμβανον σῶμά τι ἀεριῶδες, τὸ ὑπ' αὐτοῦ ὀξυγόνον ὀνομασθέν. Ἡ ἀντιφλογιστικὴ θεωρία ἐξηγοῦσε μὲν τὴν καῦσιν, δὲν ἔδιδεν ὅμως λόγον τοῦ φωτός· ἐπειδὴ κατ' αὐτὴν τὸ πῦρ καὶ τὸ φῶς διέφερον· ἔμενε λοιπὸν ν' ἀποδειχθῇ πόθεν προήρχετο τὸ φῶς. Πλὴν ὁ ἄδικος καὶ ἄωρος τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς θάνατος τὸν ἐμπόδισεν ἀπὸ τὸ νὰ φέρῃ εἰς τέλος τὰ μεγάλα αὐτοῦ ἔργα! Νέαι ἀνακαλύψεις καὶ νέα πειράματα ἀπεκάλυψαν καὶ τῆς ἀντιφλογιστικῆς θεωρίας τὸ ἀσθενὲς καὶ ἀδύνατον. Ἐπαρατήρησαν ὅτι ὁ εἰς τὸ ὀξυγόνον καίων ἄνθραξ δὲν μεταβάλλει τὸν ὄγκον αὐτοῦ συμμεταβαλλομένου εἰς ἀνθρακικὸν ἀξύ, ἀλλὰ μ' ὅλον ὅτι τὸ ὀξυγόνον δὲν πάσχει κάμμίαν ἐλάττωσιν ὄγκου, καὶ ὁ ἄνθραξ μεταβαίνει ἀπὸ τὴν στερεὰν εἰς τὴν ἀεριώδη κατάστασιν, ἡ θερμοκρασία ὑψόνεται τόσον, ὥστε ἀποτελεῖ τὴν μεγίστην πύρωσιν. Ἐὰν ἐγίνετο στερεόν τι, ἠμποροῦσε τις ν' ἀποδώσῃ εἰς τοῦτο τὴν τοῦ θερμογόνου ἀπελευθέρωσιν, ὑποθέτων δηλαδὴ, ὅτι τὰ μόρια συνθλιβόμενα βιάζουσι τὸ θερμογόνον νὰ ἐξέλθῃ· ἀλλ' ἐδῶ συμβαίνει τὸ ἐναντίον· ὁ ἄνθραξ ἀποβάλλει τὸν στερεόν του μορφὴν καὶ μεταβάλλεται εἰς πνεῦμα. Ἡ τοῦ μολύβδου μετὰ τοῦ θείου ἕνωσις προξενεῖ χωρὶς τῆς τοῦ ὀξυγόνου μεσολαβήσεως, ὑπερβολικὴν θερμότητα.

Ὁ κεραυνῶν ἄργυρος (argent fulminant), μόλις καὶ ἐλαφρὰ ἐγγιζόμενος ἐκπυρσοκροτεῖ. Τὰ παράδοξα ταῦτα φαινόμενα προσήλωσαν τὸν νοῦν τῶν χημικῶν, καὶ ἑπομένως οἱ σοφώτεροι ἐξ αὐτῶν ἐπροσπάθησαν παντοιοτρόπως νὰ εὕρωσι τὴν ἀρχήν των. Περὶ τούτου ἐσχάτως ὁ Σουηδὸς χημικὸς Βερζέλιος ἐξέδωκε σύγγραμμα περιεργότατον. Εἰς αὐτὸ ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι πρώτη αἰτία ὅλων τῶν χημικῶν φαινομένων εἶναι ἡ ἠλεκτρική. Ὅλα τὰ σώματα ἐν γένει περιέχουσι δύο ἠλεκτρικὰ ῥευστὰ, καταφατικὸν καὶ ἀποφατικόν. Ὅθεν εἰς πᾶσαν χημικὴν σύνθεσιν συμβαίνει οὐδετέρωσις τῶν ἐναντίων ἠλεκτρικῶν, καὶ ἡ οὐδετέρωσις αὕτη ἀποτελεῖ τὸ πῦρ μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καθὼς προξενεῖ τὸ πῦρ εἰς τὰς κενώσεις τῆς ἠλεκτρικῆς λαγήνου (décharges de la bouteille électrique), τῆς ἠλεκτρικῆς σήλης καὶ τοῦ κεραυνοῦ, μὲ ταύτην μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι εἰς τὰ τελευταῖα φαινόμενα ἀκολουθεῖ οὐδετέρωσις χωρὶς χημικὴν σύνθεσιν· τὸ δὲ φαινόμενον τοῦ φωτὸς πιθανὸν ὅτι δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ βαθμός τις ἀνώτερος θερμοκρασίας παρὰ τὸν τοῦ θερμογόνου χωρὶς φωτός.

Ἡ θεωρία αὕτη καταργήσασα τὴν ἀντιφλογιστικὴν ἄνοιξε νέον σάδιον ἐκτεταμένον μὲν, ἀλλὰ λεῖον καὶ ἐξωμαλισμένον. Καὶ δικαίως πρέπει νὰ χαίρωσιν οἱ εἰς τὴν ἐπιστήμην ταύτην καταγινόμενοι φιλομαθεῖς νέοι, ὅτι οἱ κόποι των εἰς τὸ ἑξῆς εἶναι μετριώτεροι καὶ οἱ καρποὶ πολυτιμώτεροι.

Ὁποῖα δὲ καὶ ὅσα καλὰ ἐπροξένησε καὶ προξενεῖ ἡ χημία, αὐτὰ τῆς Εὐρώπης τὰ καλὰ μαρτυροῦσι τρανώτατα. Προχθὲς ὁ εἰς τὴν πόλιν Nancy τῆς χημίας προφέσσωρ ἐφανέρωσεν ὅτι μετέβαλε τὸ ξύλον εἰς ζάχαριν. Τὸ πρᾶγμα χημικῶς θεωρούμενον δὲν ἦτον δύσκολον· διότι καὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου τὰ συστατικὰ στοιχεῖα εἶναι τὰ αὐτά· ὁ ἄνθραξ, τὸ ὑδρογόνον καὶ τὸ ὀξυγόνον· κατὰ τὰς ἀναλογίας μόνον διαφέρουν. Ἡ εὐφυΐα τοῦ ἀνδρὸς τὸ ἐπρόβλεψε, τὸ ἐπεχείρησε καὶ τὸ κατώρθωσεν. Ἡ τοῦ ξύλου εἰς ὀξείδιον (ὄξος) μεταβολὴ εἶναι, νομίζω, γνωστή· τὰ δὲ ἄλλα σιωπῶ.

Ποία λοιπὸν εὐαίσθητος ψυχὴ δὲν θαυμάζει καὶ ἐπαινεῖ τοὺς φιλογενεῖς καὶ φιλοκάλους τῆς Χίου κατοίκους, ὅτι σιμὰ τῶν ἄλλων καλῶν εἰσήγαγον εἰς τὴν φίλην αὐτῶν πατρίδα, τὴν ὠφελιμωτάτην ταύτην ἐπιστήμην! Μακάριοι τῷ ὄντι οἱ Χῖοι καὶ οἱ ἐφάμιλλοι αὐτῶν Ὀδησσινοί, ὅτι πειθόμενοι εἰς τὰς

συμβουλὰς τοῦ σοφοῦ γέροντος Κοραῆ, γίνονται τοιούτων καὶ τοσούτων καλῶν αἴτιοι! Ὠφελοῦντες καὶ δοξάζοντες τὴν Ἑλλάδα, δοξάζονται καὶ αὐτοὶ δόξαν ἀγήρατον καὶ ἀμάραντον.

Κ. Ἐσιώτης.

ΦΥΣΙΚΑΙ ΈΠΙΣΤΗΜΑΙ.

Φίλε Κοκκινάκη!

Προλαβόντως ὑπεσχέθημεν νὰ δώσωμεν εἰς τὸ κοινὸν μίαν σύντομον ἰδέαν τῶν μεταβολῶν, ὅσας ἐπέφερεν εἰς τὴν Χημίαν ἡ θεωρία τῶν χημικῶν συγγενειῶν, καὶ ἡ τῶν ἀναλογιῶν· κατ' εὐτυχίαν αὐταὶ εὑρίσκονται ἄρτια ἐκτεθειμέναι εἰς τὸ περὶ αὐτῶν τῶν ἀντικειμένων σύγγραμμα τοῦ Βερζελίου. Τούτου ἐφάνη πρὸ ὀλίγου μία κριτικὴ ἐπιθεωρία εἰς τὴν ἐνταῦθα Revue Encyclopédique παρὰ τοῦ γνωσοῦ ἤδη εἰς τὸ γένος Γάλλου ἰατροῦ τοῦ πεπαιδευμένου Flourens. Αὐτὴ τόσον ἁρμόζει εἰς μίαν περιοδικὴν ἐφημερίδα, καὶ τόσον ἀναλογεῖ καὶ εἰς τὸν ἐδικόν μας σκοπὸν, ὥςε εἰς ἡμᾶς δὲν ἔμενεν ἄλλο παρὰ νὰ τὴν μεταφράσωμεν καὶ νὰ σὲ τὴν ςείλωμεν. Ἐν τοσούτῳ ἀπὸ τὰ αὐτὰ φρονήματα κινούμενος καὶ ὁ φιλογενὴς καὶ φιλόπονος κύριος Κωνσαντῖνος Ἐσιώτης ἐπεχειρίσθη καὶ ἐτελείωσε τῆς αὐτῆς ἐπιθεωρίας τὴν μετάφρασιν, καὶ οὕτως ἔδωσε καιρὸν εἰς ἡμᾶς νὰ ἐνασχοληθῶμεν σύγχρονως εἰς ἄλλά τινα ἀνάλογα, καὶ μὲ τὴν συνέργειάν του νὰ προσφέρωμεν εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν περισσότερα, παρ' ἕ,τι χωρὶς αὐτῆς ἐδυνάμεθα. Ἰδοὺ σὲ τὴν ςέλλομεν, καὶ σὲ παρακαλοῦμεν νὰ τὴν κατατάξῃς ὡς συνέχειαν τῶν περὶ τῶν φυσικῶν ἐπιςημῶν ὑποσχεμένων εἰδήσεων. Αὐτῆς κατόπιν ἠμπορεῖς νὰ καταχωρίσῃς τὸ περὶ δρόσου κεφάλαιον (*), συγγραμμένον ἀπὸ τὸν Hallé καὶ Fillayo διὰ τὸ γαλλικὸν λεξικὸν τῶν ἰατρικῶν ἐπιςημῶν, καὶ ἐκεῖθεν μεταφρασμένον ἀπὸ ἡμᾶς· ὑγίαινε!

Οἱ φίλοι σου.

ΔΟΚΙΜΙΟΝ περὶ τῆς θεωρίας τῶν χημικῶν ἀναλογιῶν καὶ περὶ τῆς χημικῆς ἐπιῤῥοίας τῆς ἠλεκτρικῆς ὑπὸ Ι. Ι. Βερζελίου, μέλους τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιςημῶν τῆς Στοχόλμης, μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ Σουηκικοῦ ὑπ' ὄψιν τοῦ συγγραφέως, καὶ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ (1).

(*) Τὸ ἄρθρον τοῦτο καταχωρίζεται εἰς τὸν ἀκόλουθον ἀριθμόν.

(Ἄρθρον τοῦ κυρίου Φλουρένσου (Flourens) Ἰατροῦ, μεταφρασθὲν ὑπὸ Κωνσαντίνου Ἐσιώτου (*), ἐκ τῆς Revue Encyclopédique, Tom. IV.)

Καθεὶς ἠξεύρει τὴν σήμερον ὅτι τὸ εὐφυὲς τέχνημα τῶν θεωριῶν, εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιςήμας, δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ καθολικευμένη πεῖρα, καὶ ἑπομένως αἱ θεωρίαι πρέπει νὰ μεταβάλλωνται καθὼς καὶ αὐτὴ ἡ πεῖρα. Εἶναι τρόπόν τινα ἓν ὄργανον τόσον πλέον εὔχρηςον, ὅσον καλήτερα συμμορφόνεται καὶ συναρμόζεται καὶ μὲ τὰς παραμικρὰς τῶν παρατηρηθέντων πραγμάτων διαφορὰς, καὶ τὸ ὁποῖον συντρίβομεν εὐθὺς, ἀφ' οὗ γείνῃ ἀνάρμόςον.

Ἐπειδὴ λοιπὸν αἱ θεωρίαι μας δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ἔκφρασις τῆς πείρας τὴν ὁποίαν ἀπεκτήσαμεν, φανερὸν ὅτι μία πεῖρα πλέον ἐκτεταμένη δικαίως πάντοτε ἠμπορεῖ νὰ τὰς μεταςχηματίζῃ καὶ νὰ τὰς διορθόνῃ. Δὲν εἶναι κάμμία ἀπὸ τὰς πλέον ἐπικρατούσας τὴν σήμερον γενικὰς ἰδέας, ἡ ὁποία δὲν ἐνδέχεται νὰ ἀναφανῇ ψευδὴς, ἢ τουλάχιςον ἀτελὴς, ἐξ αἰτίας νεωτέρων προόδων. Τὸ διάςημα εἶναι μέγα ἀναμφιβόλως μεταξὺ τῆς (παλαιᾶς δόξης) φρίκης τοῦ κενοῦ καὶ τῆς (νεωτέρας Νευτωνιακῆς) γενικῆς βαρύτητος. Ἀλλ' ὅμως, καθὼς τὸ ἔδειξεν ἐξοχός τις συγγραφεὺς (2), ἑκάςη τούτων

(1) 1 Vol. in 8.° Paris, 1819, Méquignon-Marvis, libraire pour la partie de Médecine, rue de l'Ecole-de-Médecine, No. 3, près celle de la Harpe.

(*) Τὸ αὐτὸ ἄρθρον μετεφράσθη καὶ ὑπὸ τοῦ κυρίου Ε. Ἰωαννίδου, καὶ τὰς δύο μεταφράσεις ἔλαβα τὴν αὐτὴν ἡμέραν· ὅθεν καὶ τὰς δύο ἔκρινα νὰ καταχωρίσω εἰς τὸν Ἑρμῆν, ὡς φαίνονται ἐφεξῆς. Διότι ἀποβάλλων μίαν ἀπ' αὐτὰς ὁποιανδήποτε, ἤθελα ἀδικήσει τὸν μεταφραςήν της· ἔπειτα ἡ παραβολὴ τῶν δύο τούτων ἐν γένει καλῶν μεταφράσεων, δὲν εἶναι, μὲ φαίνεται, ὀλίγον ὠφέλιμος εἰς τοὺς περιέργους ἀναγνώςας καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς φιλοκάλους μεταφραςάς. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ συντυχαίνωσιν εἰς τὸ ἑξῆς τοιοῦτοι διπλοῖ κόποι περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, καλὸν ἦτον ἂν εὕρισκαν τρόπον αἱ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει συνδιατρίβοντες φίλοι συνεργάται, ὥςε ὁ ἐπιχειριζόμενος διὰ τὸν Λ. Κ. τὴν μετάφρασιν τινὸς νέου ἀξιολόγου, νὰ προμηνύῃ εἰς τοὺς ἄλλους τῆς ἑταιρείας τὸν σκοπόν του. Κοκκινάκης.

(2) Ὁ κ. Cuvier. Ἄρθρον Ἀριςοτέλης εἰς τὴν καθολικὴν Βιογραφίαν.

τῶν ἀρχῶν ἐχρημάτισεν ἐν μέρει παράσασις ἀληθὴς τῶν παρατηρήσεων τοῦ καιροῦ ἐκείνου, εἰς τὸν ὁποῖον αὐτὴ συνήχθη ὡς συμπέρασμα.

Ὀλεθριωτάτη λοιπὸν δεσποτεία ἤθελεν εἶναι νὰ ἐπιβάλῃ τις σύσημα ἀμετάβλητον διδασκαλίας, ἂν τοιοῦτος σκοπὸς δὲν ἦτον προφανῶς ἀδύνατος. Ἴδιον τῶν ὑψηλῶν νόων εἶναι νὰ διασχίζωσι τὰ πλαστὰ ὅρια τῶν ἀκαριαίων μας συσημάτων, καὶ νὰ μὴ ζητῶσιν ἀκόμη εἰς αὐτὰ σταθερότητα, ἥτις ἤθελεν ἐμποδίσει βέβαια τὰς προόδους.

Μ' ὅλον τοῦτο μὴ νομίσῃτις ὅτι αἱ ἀρχαί μας δὲν ἠμποροῦν νὰ ἔχωσιν εἰς κάμμίαν περίπτωσιν, ἀπόλυτον βαθμὸν βεβαιότητος. Οἱ βαθύνοες καὶ μεγαλοφυεῖς ἄνδρες πολλάκις ἀνεκάλυψαν εἰς τοὺς νόμους τῶν γνωσῶν φαινομένων τοὺς νόμους τῶν εἰσέτι ἀγνοίσων. Ὅς τις ἠξεύρει νὰ παρατηρῇ, αὐτὸς εἰς ἓν μόνον πράγμα καλῶς ἐξηγημένον, εὑρίσκει τοὺς νόμους ὅλων τῶν τῆς αὐτῆς τάξεως πραγμάτων. Ὁ Νεύτων, μ' ὅλα τὰ ἐναντία φαινόμενα, προλέγων ὅτι ἡ κυκλοφορία τῆς σελήνης ὑπόκειται εἰς τοὺς κοινοὺς τῆς βαρύτητος νόμους, συνῆγε συμπέρασμα ἀναγκαῖον ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τὰς ὁποίας εἶχε προβεμελιώσει, καὶ ἡ ὑψηλὴ προαίσθησις τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς ἦτον ἁπλῶς ἀποτέλεσμα ἀκριβεσάτης λογικῆς. Ἦτον πληροφορημένος περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης, τὴν ὁποίαν ἄφινεν εἰς ἄλλον ν' ἀποδείξῃ. Διότι ἡ δόξα τῆς ἀνακαλύψεως τῶν αἰτιῶν τῆς φαινομένης ταύτης ἐξαιρέσεως τῆς σελήνης, ἀπέκειτο εἰς ἕνα Γάλλον (1) τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα πρὸ πολλοῦ συνοδεύει τὸ τοῦ Νεύτωνος.

Δεικνύουσιν ἀρκετὰ οἱ σοχασμοὶ οὗτοι, νομίζω, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖος ὁ συλλογισμὸς εἰς τὰς φυσικὰς ἐπισήμας· πούποτε ὅμως ἡ ἀνάγκη αὕτη δὲν ἀληθεύει τόσον, ὅσον εἰς τὰς κυρίως πειραματικὰς ἐπισήμας. Εἰς ἄλλας ἠμπορεῖ τις νὰ περιορισθῇ κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν παρατήρησιν, κ' ἔπειτα νὰ κάμῃ τὰ συμπεράσματά του, ἢ τὸ ὁποῖον εἶναι πάντοτε προχειρότερον,

(1) Παθεὶς ἠξεύρει ὅτι ἓν ἀπὸ τὰ ὡραιότερα ἀποτελέσματα τοῦ θαυμασοῦ συγγράμματος τοῦ κ. Laplace εἶναι ἡ ἀπόδειξις ὅτι „ὁ νόμος τῆς βαρύτητος κατὰ λόγον ἀντίστροφον τοῦ τετραγώνου τῶν διαστημάτων παρασέ„νει ἀκριβέσατα ὅλας τὰς παρατηρηθείσας ἀνωμαλίας τῶν οὐρανοκινή„σεων". Traité de Mécanique céleste.

μηδὲ νὰ τὰ κάμῃ ἔπειτα. Ἀλλ' εἰς ἐκείνας, ὅς τις θέλει νὰ παρατηρῇ καλῶς, πρέπει πρῶτον νὰ σχηματίσῃ τὴν θεωρίαν του· διότι εἰς μὲν τὰς ἁπλῶς παρατηρητικὰς ἐπισήμας τὰ πράγματα παρασένονται ὁλοέτοιμα ἀπὸ τὴν φύσιν· εἰς δὲ τὴν χημίαν, καθὼς εἰς τὴν πειραματικὴν φυσιολογίαν, τὰ πράγματα παράγονται ἀπ' αὐτὰ τὰ πειράματα. Διὰ νὰ διαταχθῶσι λοιπὸν πρεπόντως αὐτὰ τὰ πειράματα, χρειάζεται ἓν τέλος, μία ὑπόθεσις, ἕνας σκοπὸς ὁποιοσδήποτε.

Ἀπὸ τὴν ἀμοιβαίαν τῶν ἐπισημῶν κοινωνίαν θὰ κρέμονται εἰς τὸ ἑξῆς αἱ βάσιμοι πρόοδοι. Ἴσως ἡ λαμπρὰ ἀνακαίνισις τῆς χημίας προέρχεται τῷ ὄντι ἀπὸ τὴν εὐτυχῆ ταύτην συναλλαγὴν τῶν φώτων. Αὐτὴ ἐδανείσθη ἀλληλοδιαδόχως ἀκριβεῖς μεθόδους ἀπὸ τὴν λογικὴν καὶ ἀπὸ τὴν γεωμετρίαν. Παντοῦ τὰ ὀνόματα τοῦ Condillac καὶ τοῦ Laplace εὑρίσκονται σιμὰ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Lavoisier· καὶ βέβαια ἡ χημία ἔλαβε τὴν τάξιν, τὴν ὁποίαν ἔχει μεταξὺ τῶν ἐπισημῶν, διότι ἤξευρε καλήτερα παρὰ τὰς ἄλλας, νὰ ἑνόνῃ τὴν μεγάλην ὀρθότητα τοῦ συλλογισμοῦ μὲ τὴν ἀκρίβειαν τῶν πειραμάτων.

Ἡ χημία αὐξηθεῖσα πολὺν καιρὸν ἀπὸ πολλὰς ἀσυναρτήτους παρατηρήσεις, καὶ εὑροῦσα μᾶλλον ἐμπόδια παρὰ πλοῦτον εἰς τὰς ἀνακαλύψεις αὐτῆς, ἀπεμακρύνετο εἰς πᾶν βῆμα ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἀλληλουχίαν, ἡ ὁποία συνδέει τὰ ἰδιαίτερα πράγματα μὲ τοὺς γενικοὺς νόμους, καὶ μόνη συνιστᾷ τὰς ἀληθεῖς ἐπισήμας. Ἀφ' οὗ τέλος πάντων ἡ συγγένεια ἐγνωρίσθη ὡς αἰτία ὅλων τῶν συνθέσεων, ἔγεινε δυνατὸν νὰ συναρτηθῶσιν εἰς τὸ ἀρχικὸν τοῦτο φαινόμενον ἄπειρα ἄλλα δευτερεύοντα. Μετ' ὀλίγον δὲ ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῶν ἀναλογιῶν, αἱ ὁποῖαι χωροῦσιν εἰς πολλὰς τῶν συνθέσεων, ἔδειξεν ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ ποτὲ ἡ ἀριθμητικὴ εἰς τὰ περισσότερα χημικὰ φαινόμενα.

Ὁλόκληρος ἡ χημία περιορίζεται, ἁπλῶς εἰπεῖν, εἰς τὴν λογικὴν καὶ πειραματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν δύο τούτων ἀρχῶν. Διὰ τῆς σπουδῆς τῶν συγγενειῶν αὐτὴ δεικνύει τὴν φύσιν τῶν σχέσεων αἱ ὁποῖαι ἑνόνουσι τὰ σοιχεῖα τῶν σωμάτων· καθὼς διὰ τῆς σπουδῆς τῶν χημικῶν ἀναλογιῶν διορίζει τοὺς νόμους τῶν διαφόρων συνθέσεων τῶν σοιχείων, καὶ ἀκολούθως τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν μόρφωσιν ὅλων τῶν σωμάτων τὰ ὁποῖα τῷ ὄντι δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ συνθέσεις.

Τὸ μὲν ὅλον τῶν νόμων, ὅσοι κανονίζουσι τὰ παθήματα (les affections) τῶν ὑλικῶν στοιχείων καὶ τῶν παραγομένων ἐξ αὐτῶν συνθέτων σωμάτων, ἀποτελεῖ τὴν θεωρίαν τῶν συγγενειῶν· θεωρίαν ἐκτεταμένην καὶ θεμελιώδη, μᾶλλον παρατηρηθεῖσαν παρὰ μορφωθεῖσαν ἀπὸ τὸν Bergmann, ἔπειτα δὲ τελειοποιηθεῖσαν ἀπὸ τὸν Berthollet. Ὁ δὲ προσδιορισμὸς τῶν ὁρίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων τὰ εἰρημένα παθήματα ἐνεργοῦνται, συστένει τὴν θεωρίαν τῶν χημικῶν ἀναλογιῶν, θεωρίαν τὴν ὁποίαν προωσθάνθη ὁ Wenzel καὶ ὁ Richter, ἐμάντευσεν ὁ Dalton, ἐπεκύρωσε μέρος ὁ Gay-Lussac, καὶ ἐξέθεσεν τέλος, ὁλοκλήρως, ὁ Βερζέλιος. Ἡ δευτέρα αὕτη θεωρία εἶναι ἄμεσος συνέπεια τῆς πρώτης· διότι τὸ νὰ προσδιορίσῃ τις τοὺς νόμους καὶ τὰ ὅρια τῶν συγγενειῶν εἶναι προφανὴς ἐξακολούθησις τῆς θεωρίας των.

Εἶπα ἤδη ὅτι τὰ σώματα δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ συνθέσεις ἁπλῶν στοιχείων. Ἡ ταυτότης λοιπὸν ἐξωτερικῶν χαρακτήρων καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἰδιοτήτων πρέπει νὰ φανερόνῃ καὶ ταυτότητα τῶν στοιχείων εἰς τὰς αὐτὰς ἀναλογίας. Εἰς τὴν πληροφορίαν περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης, κατὰ τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν τοῦ Βερζελίου, χρεωστεῖται ἀναμφιβόλως τὸ πρῶτον δοκίμιον ἀκριβοῦς χημικῆς ἀναλύσεως.

Ἡ ἀνάλυσις εἶναι ἡ τέχνη τοῦ προσδιορίζειν τὰς ἀμοιβαίας ἀναλογίας τῶν συστατικῶν στοιχείων τῶν σωμάτων· ἡ τέχνη αὕτη λοιπὸν ἤθελεν εἶναι εἰς ἄκρον ἀπατηλή, ἂν αἱ ἀναλογίαι ἦσαν ἀόριστοι. Ἐπειδὴ δὲ τὰς ὑποθέτουσιν ἀκριβεῖς καὶ σαφεῖς, διὰ τοῦτο ζητοῦσι νὰ τὰς γνωρίσωσι· καὶ ἐπειδὴ εἶναι τῷ ὄντι τοιαῦται, διὰ τοῦτο ἐπιτυχαίνουσιν. Ἀπὸ τὴν τελειοποιημένην ἀνάλυσιν παράγεται ὅλη ἡ θεωρία τῶν χημικῶν ἀναλογιῶν· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, αὐτὴ δὲν εἶναι καθ' αὐτὸ εἰμὴ ἀριθμητικὸν συναγόμενον ὀρθῶν ἀναλύσεων.

Δύο ἄλματα οὐδέτερα φυλάττουσι τὴν οὐδετερότητά των, ἀφ' οὗ διαλυθῶσιν ἀμοιβαίως. Τοῦτο τὸ φαινόμενον τὸ εἶχαν παρατηρήσει μὲ θαυμασμὸν πολλοὶ χημικοί· ὁ Wenzel τὸ ἐξήγησεν. Ἀπέδειξε δι' ἀκριβεστάτων ἀναλύσεων ὅτι προήρχετο ἐκ τοῦ „ὅτι αἱ σχετικαὶ ἀναλογίαι μεταξὺ τῶν ποσοτήτων τῶν καλίων καὶ τῶν γαιῶν, αἱ ὁποῖαι χορταίνουσι δοθεῖσαν τινὰ ποσότητα ὀξέος, εἶναι αἱ αὐταὶ δι' ὅλα τὰ ὀξέα",

καὶ οὕτως ἔδωκε τὸ πρῶτον βέβαιον παράδειγμα ἀναλογιῶν ἀληθῶς ὡρισμένων.

Ἄλλος γερμανὸς χημικὸς ὁ I. B. Richter, ἐπιβεβαίωσε τὴν ἐξήγησιν τοῦ Wenzel· ἔκαμεν νέας ἐρεύνας, ἐπέτυχε καὶ αὐτός, καὶ ἐπροσπάθησε νὰ δώσῃ εἰς τὴν χημείαν μορφὴν πάντῃ μαθηματικήν. Ἀλλὰ κακῇ τύχῃ κυριευόμενος ἀπὸ θερμὴν φαντασίαν ἀνέμιξεν εἰκασίας μὲ τὰ πράγματα, καὶ, μὴ ἐξακριβώσας τινὰ μερικά, ἔβαλεν εἰς κίνδυνον τὰς πολυτιμωτέρας ἀνακαλύψεις.

Ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ τῶν Γάλλων, ἡ ὁποία τότε μετέπλασεν ὁλόκληρον τὸ τῆς χημείας σύστημα, προσήλασε πρὸς καιρὸν, τὴν προσοχὴν ὅλων. Αἱ χημικαὶ ἀναλογίαι ἐλησμονήθησαν. Ἐκηρύχθησαν μάλιστα εἰς σύγγραμμα ἐπίσης βαθὺ καὶ βάσιμον (1), ἀρχαὶ αἱ ὁποῖαι κατὰ πρώτην προσβολὴν φαίνονται ἀσυμβίβαστοι μὲ τὴν σταθερότητα τῶν ἀναλογιῶν.

Ὁ Berthollet μὲ τὸν ἔξοχον νοῦν του διορίζων ὅλα τὰ ἀποτελέσματα τῆς χημικῆς μάζης, ἐφάνη ὅτι καθυπέβαλλε τὴν σταθερότητα τῶν ἀναλογιῶν εἰς ἰδιαιτέρας τινὰς περιστάσεις, καθὼς τὴν κρυστάλωσιν, τὴν κατακρήμνισιν, ἢ τὴν πύκνωσιν τῶν στοιχείων, ὅταν ἦναι ἀερώδη. Ἡ πύκνωσις, παραδείγματος χάριν, τὸν ἐφαίνετο ὅτι εἶναι ἡ αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν τὸ ὀξυγόνον καὶ τὸ ὑδρογόνον ἑνόνονται πάντοτε εἰς μίαν καὶ μόνην ἀναλογίαν. Ἐν γένει, ὁμολογῶν ὅτι τὰ στοιχεῖα ἔχουσιν ἕνα ἀνώτατον καὶ ἔσχατον ὅρον, ἔξω τῶν ὁποίων δὲν ἠμποροῦν νὰ ἑνόνωνται, ἐφρονοῦσεν ὅμως ὅτι μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὅρων, αἱ συνθέσεις ἠμποροῦν νὰ γίνωνται καθ' ὅλας τὰς ἀναλογίας.

Ἐκεῖνο δὲ ὁποῦ πρὸ πάντων ἐπιβεβαίουεν αὐτὴν τὴν δόξαν τοῦ Berthollet ἦτον, ὅτι οὗτος ἐθεωροῦσε τὴν λύσιν καὶ τὴν διάλυσιν ὡς διαφόρους βαθμοὺς τῆς αὐτῆς δυνάμεως. Ἀλλ' ὅμως τὸ πᾶν μᾶς πείθει ὅτι ἡ λύσις, ἢ ἁπλῶς φυσικὴ διαίρεσις στερεοῦ ὑπό τινος ὑγροῦ, εἶναι οὐσιωδῶς διακεκριμένη ἀπὸ τὴν διάλυσιν, ἢ ἀληθῆ χημικὴν σύνθεσιν. Ἡ μὲν πρώτη, μὴ ἀλλοιόνουσα παντάπασι τὰς χημικὰς ἰδιότητας τοῦ λελυμένου σώματος, ἠμπορεῖ νὰ γένῃ καθ' ὅλας τὰς ἀναλογίας ἐντὸς τῶν ὅρων τοῦ χορτασμοῦ, καὶ ἡ

(1) Essai de Statique chimique; par M. Berthollet, Paris, 1803.

ἐνέργειά της κρέμεται κυρίως ἀπὸ τὴν τοῦ λυτικοῦ σώματος ποσότητα. Ἡ δὲ δευτέρα, ἐξ ἐναντίας, μεταβάλλουσα τὴν φύσιν τοῦ διαλυμένου σώματος, δέχεται μόνον ἀναλογίας προσδιωρισμένας καὶ ἀμεταβλήτους.

Ὅθεν τὰ ἀποτελέσματα τῆς χημικῆς μάζης, ἂν καὶ σαφεστερὰ εἰς τὰ ὑγρά, δὲν ἠμποροῦν ὅμως νὰ ἐκταθῶσιν εἰς σεσταὶ σύνθετα. Τοῦτο ἐπροσπάθησεν ἐξαιρέτως ὁ Proust νὰ δείξῃ. Ἀπέδειξε δὲ ὅτι τὰ μέταλλα δὲν ἀποτελοῦσι μὲ τὸ θεῖον, καθὼς μὲ τὸ ὀξυγόνον, παρὰ μίαν ἢ δύο συνθέσεις προσδιωρισμένας ἀναλογίας, καὶ ὅτι ὅλοι οἱ βαθμοὶ, οἱ νομιζόμενοι διάμεσοι, εἶναι μίξεις δύο συνθέσεων κατὰ προσδιωρισμένας ἀναλογίας.

Τέλος πάντων ὁ John Dalton ἐφαρμόζων τὰς ὡραίας ταύτας ἰδέας εἰς ὅλα τὰ φαινόμενα, ἔβαλε τὴν βάσιν εἰς νέον σύστημα (1), τὸ ὁποῖον ἠμποροῦμεν νὰ συγκατατάξωμεν εἰς τὰς ἀξιολογωτέρας προόδους τῆς χημικῆς φιλοσοφίας. Εὕρηκε τὴν βάσιν τῶν χημικῶν ἀναλογιῶν, τὰς πολλαπλασίας, λέγω, ἀναλογίας, αἱ ὁποῖαι μ' ὅλον τοῦτο, καθὼς τὸ ἀπέδειξεν ὁ Βερζέλιος, δὲν περιλαμβάνουν ὅλην τὴν θεωρίαν ἐκείνου. Τὰ σώματα, κατὰ τὸν Dalton, συντίθενται ἀπὸ ἄτομα. Ἓν ἄτομον τινὸς στοιχείου ἑνόνεται μὲ 1, 2, 3 κτλ. ἄτομα ἄλλου στοιχείου· ὄχι ὅμως μὲ διαμέσους βαθμοὺς, ἢ κλάσματα ἀτόμων. Τὰ ἄτομα τῶν συνθέτων σωμάτων ἀκολουθοῦσι νόμους κατὰ πάντα ὁμοίους. Τὰ στοιχειώδη ἄτομα ἑνόνονται ἐξαιρέτως ἓν πρὸς ἕν κτλ. κτλ.

Περὶ τὸν αὐτὸν σχεδὸν καιρὸν ὁ Gay-Lussac ἀπεδείκνυε διὰ πειραμάτων ὀρθῶν καὶ ἀποφασιστικῶν ὅτι οἱ ἀέρες ἑνόνονται ἀμετατρέπτως κατὰ ἴσους ὄγκους, ἢ ὁ ὄγκος τοῦ ἑνὸς εἶναι πάντοτε πολλαπλάσιος τοῦ ἄλλου (2). Καὶ ὁ Βερζέλιος αὐτὸς, πλὴν τῆς γενικῆς θεωρίας τὴν ὁποίαν δίδει περὶ τούτου σήμερον, ἐξέδωκε κατὰ διαδοχὴν, ἀπὸ 1807, σειρὰν

(1) New System of chemical philosophy· ὁ πρῶτος τόμος εἶναι τοῦ 1808· ὁ δεύτερος, τοῦ 1810.

(2) Ἰδ. τὸ ἀξιόλογον ὑπόμνημα τοῦ κ. Gay-Lussac, περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλας ἑνώσεως τῶν πνευματωδῶν οὐσιῶν, τυπωμένον εἰς τὸν β'. τόμον τῶν ὑπομνημάτων τοῦ Arcueil. Παρ. 1809.

ὑπομνημάτων περὶ πολλῶν ἀξιολόγων μερῶν τῶν προσδιωρισμένων ἀναλογιῶν (1).

Ἡ ἀξιοσημείωτος αὕτη συνδρομὴ τόσων σοφῶν ἀνδρῶν πρὸς τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράδοξος. Ἡ πρόοδος τῶν γνώσεων δίδει ἐνγένει τὴν πρόστι ῥοπὴν τοῦ νοός. Εἰς τὰς ἐπιστήμας, καθὼς εἰς τὴν πολιτικὴν, τὰ συμβάντα κρέμονται πολλὰ ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς συντελοῦντας αὐτὰ ἀνθρώπους, παρὰ ἀπὸ τὴν ἀναγκαίαν κίνησιν τῶν πραγμάτων τὰ ὁποῖα τὰ φέρουσιν. Αἱ μεγάλαι ἀνακαλύψεις εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἄφευκτοι· αἱ περιστάσεις τὰς γεννῶσι, καὶ ἡ μεγαλοφυΐα τὰς εὑρίσκει.

Οὕτως ἡ ἀρχὴ τῶν ὡρισμένων ἀναλογιῶν πηγάζει ἀναγκαίως ἀπὸ τὰς παρούσας πείρας, εἶναι γενικὸν συναγόμενον τῶν γνωστῶν ἀναλύσεων. Εἰς τὸ ἑξῆς εἶναι βέβαιον ὅτι τὰ στοιχεῖα ἑνόνονται κατὰ ἁπλᾶς καὶ προσδιωρισμένας ἀναλογίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων δὲν εἶναι βαθμοὶ διάμεσοι. Ὁ μέγας οὗτος πειραματικὸς νόμος εἶναι πρᾶγμα βέβαιον, καὶ ἠμποροῦσε τις ἀκριβῶς νὰ εὐχαριστηθῇ εἰς τοῦτο.

Ἀλλ' εἶναι δυνατὸν, λέγει ὁ Βερζέλιος, ὅταν εὑρῆκε τις σχέσεις νὰ μὴ κάμῃ εἰκασίας καὶ περὶ τῶν αἰτίων αὐτῶν; Σημειόνω τὴν ὁμολογίαν ταύτην· διότι τὸ στόμα τὸ ὁποῖον τὴν ἐπρόφερε, τὴν κάμνει πολύτιμον. Ἀναμφιβόλως, ὅσοι δὲν ἀνέβησαν ποτὲ ἕως εἰς αὐτὰς τὰς σχέσεις, κάμνουν καλὰ νὰ μὴ ἐρευνῶσι τὰς αἰτίας των. Δὲν χάνουσι τίποτε οὔτε αὐτοὶ, οὔτε ἡ ἐπιστήμη. Εἶναι συγγνωστοὶ ὅτι δὲν ἐννοοῦσι τὴν μεγαλοφυΐαν· ἡ δὲ μεγαλοφυΐα ἤθελεν εἶναι ἀσυγχώρητος, ἂν ἐσφαλοῦσε, διότι αὐτοὶ σφαλοῦν.

Ὁ μόνος δὲ κανὼν τὸν ὁποῖον πρέπει τις νὰ φυλάττῃ εἰς τὰς εἰκασίας του εἶναι τὸ νὰ τοὺς προβάλλῃ, καθὼς ὁ Βερζέλιος, ὡς εἰκασίας. Ἔχει τις τὸ δικαίωμα νὰ προβάλλῃ νέαν θεωρίαν, καθὼς δείξῃ ὅτι ἡ ἐπικρατοῦσα δὲν εἶναι ἀκριβὴς, ἢ τελεία. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἐκείνη τὴν ὁποίαν βάλλει εἰς τὸν τόπον τῆς πρώτης θέλει γείνει καὶ αὐτὴ ἐλλειπής·

(1) Αὐτὰ τὰ ὑπομνήματα εὑρίσκονται εἰς τὸ σύγγραμμα τὸ ἐπιγραφόμενον Allhandlingari fisik, etc. ἢ περὶ φυσικῆς, χημείας καὶ ὀρυκτολογίας, τόμ. 3, 4, 5 καὶ 6, καὶ εἰς τὰ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Στοκχόλμης τοῦ 1803 ἔτους.

ἀλλ' ἀρκεῖ κατὰ τὸ παρὸν, νὰ προσαρμόζεται εἰς ὅσα πράγματα ἠξεύρομεν. Ὅθεν φανερὸν ὅτι αἱ πρὸ ὀλίγου ἀνακαλύψεις τῶν ζαθερῶν ἀναλογιῶν καὶ τῆς χημικῆς ἐπιῤῥοίας τῆς ἠλεκτρικῆς, πρέπει νὰ τροποποιήσωσι τὰς παρούσας ἐξηγήσεις.

Εἰς δύο συζύγματα τὴν σήμερον εἶναι οἱ σοφοὶ μοιρασμένοι· τὸ ἀτομιζικὸν, τὸ ὁποῖον ἐπικρατεῖ μόνον εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν, καὶ εἶναι καθ' αὐτὸ τὸ σύζυγμα τοῦ Δάλτωνος· καὶ τὸ δυναμικὸν, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἁρμόζει καλήτερα εἰς τὴν πάρα πολὺ θεωρητικὴν φιλοσοφίαν τινῶν Γερμανῶν. Ὠνομάσθη δὲ δυναμικὸν, διότι θεωρεῖ τὴν ὕλην ὡς ἁπλοῦν ἀποτέλεσμα τῆς ῥοπῆς δύο ἐναντίων δυνάμεων, τῆς μὲν διαζαλτικῆς, τῆς δὲ συζαλτικῆς. Κατ' αὐτὸ ὅλα τὰ σώματα τῆς φύσεως κρέμονται μόνον ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ ἰσορῥοπίαν τῶν δύο τούτων δυνάμεων· διότι, ἂν ἡ δευτέρα π. χ. ἐνικοῦσε διόλου τὴν πρώτην, τὸ πᾶν ἤθελε καταντήσει εἰς ἓν σημεῖον μαθηματικόν. Αὕτη ἡ θεωρία ἀποδίδουσα εἰς τὴν ὕλην τελείαν συνέχειαν θεωρεῖ τὴν χημικὴν ἕνωσιν ὡς ἀμοιβαίαν διαπέρασιν τῶν δύο ἑνωμένων σωμάτων, καὶ διὰ τῆς διαπεράσεως ταύτης ἠξηγεῖ τὴν ἐκ τῆς ἑνώσεως αὐτῶν συνήθη οὐδετέρωσιν.

Φανερὸν εἶναι ὅτι ἡ ἀρχὴ τῶν ὡρισμένων ἀνιλογιῶν ἐναντιόνεται ῥητῶς εἰς ὅλας τὰς συνεπείας τῆς θεωρίας ταύτης. Ἐκείνη μᾶς ἀναγκάζει νὰ ὑποθέσωμεν τὰ σώματα σύνθετα ἀπὸ μόρια ἔχοντα βάρος καὶ ὄγκον ἀμετάβλητον, καὶ ἑπομένως μηχανικῶς ἀδιαίρετα. Ἡ ὕλη νοερῶς μόνον διαιρεῖται ἐπ' ἄπειρον· ἀναγκαίως ὅμως εἶναι ἀδιαίρετος. Κρίνω περιττὸν νὰ ἀναφέρω ἐδῶ τοὺς ἀποφασιζικοὺς, κατ' ἐμὴν γνώμην, λόγους, τοὺς ὁποίους δίδει περὶ τούτου ὁ κ. Βερζέλιος, καὶ εἶχαν δώσει, πρὸ αὐτοῦ, ἐπίσημοι συγγραφεῖς. Ἕνα μόνον συλλογισμὸν προσθέτω· ἂν ἡ ὕλη ἦτον διαιρετὴ φυσικῶς ἐπ' ἄπειρον, δὲν ἤθελεν ὑπάρχει ὕλη.

Θέλω δείξει, εἰς τὸ ἀκόλουθον ἄρθρον, πῶς ὁ Βερζέλιος, ἀρχίσας ἀπὸ τὰ ἀρχικὰ ταῦτα διδόμενα, ἔφθασεν εἰς τοὺς μεγαλητέρους πειραματικοὺς νόμους, καὶ πῶς, χωρὶς ποτὲ νὰ ἐκβῇ ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς πείρας, ἐσύζησε μίαν ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας θεωρίας τῆς ἐπιζήμης.

Ἀνάλυσις τοῦ συντάγματος τοῦ Ἰ. Βερζελίου μέλους τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιζημῶν τῆς Στοκόλμης, διαλαμβάνοντος περὶ τῶν Χημικῶν ἀναλογιῶν, καὶ τῆς ἐπιῤῥοῆς τοῦ Ἠλεκτρισμοῦ εἰς τὴν Χημείαν ὑπὸ . . . Flourens μέλους τοῦ πανεπιζημίου τῶν Παρισίων.

Εἶναι γνωζὴ εἰς ὅλους ἡ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας εὐφυὴς ἐπιτήδευσις τῶν Θεωρητικῶν Συζημάτων εἰς τὰς Φυσικὰς ἐπιζήμας. Πᾶς τις ἐξεύρει ὅτι αὐτὰ εἶναι οὐσιωδῶς ἐκθέσεις ἀφῃρημέναι τῆς ἐμπειρίας, καὶ ὅτι ἑπομένως πρέπει νὰ πρικίλλωνται ἀναλόγως μὲ τὰς διαφορὰς τῆς Πείρας· αὐτὰ εἶναι ὄργανον τοσοῦτον ἐπιτηδειότερον, ὅσον ἐφαρμόζεται εὐκόλως εἰς ὅλας τὰς μορφὰς, καὶ τοὺς χρωματισμοὺς τῶν παρατηρουμένων φαινομένων, καὶ τὸ ὁποῖον συντρίβομεν, ὅταν δὲν καθυποβάλλεται πλέον εἰς τὸν σκοπόν μας. — Ἐπειδὴ τὰ θεωρητικά μας συζήματα κυρίως εἶναι παραζάσεις τῆς ἀποκτηθείσης ἐμπειρίας, φανερὸν εἶναι ὅτι πλατυτέρα ἐμπειρία δικαίως δύναται νὰ τὰ ἀλλοιώσῃ πρὸς τὸ κρεῖττον. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ἐξ αὐτῶν τῶν γενικῶν ἰδεῶν ἡ βεβαιοτέρα τὴν σήμερον δύναται ἐφεξῆς μὲ τὴν πρόοδον τῶν ἐπιζημῶν, νὰ ἐξελεγχθῇ ψευδὴς, ἢ τοὐλάχιζον ἀτελής· Ἀναμφιβόλως πολὺ ἀπέχει ἡ φρίκη τοῦ κενοῦ ἀπὸ τὴν καθολικὴν βαρύτητα· πλὴν, καθὼς ἀπέδειξε σοφός τις συγγραφεὺς (α) πᾶσα μία ἐξ αὐτῶν εὑρέθη κατὰ τὴν ἐποχήν της πιζὴ παράζασις τῶν παρατηρήσεων γενομένων κατὰ τὸν χρόνον ὅτε συνεπεραίνετο.

Ἡ εἰσαγωγὴ λοιπὸν ἐκθέσεως συζηματικῆς ἀμεταβλήτου, ἤθελεν εἶσθαι ὁ ὀλεθριώτατος ἀπὸ τοὺς δεσποτισμοὺς, ἐὰν δὲν ἦτο σαφῶς χειμερική. Εἰς τοὺς μεγαλεπηβόλους μόνους νόας ἀνήκει νὰ ὑπερπηδῶσι τὰ πλαζὰ ὅρια τῶν προσκαίρων συζημάτων, οὐδὲ νὰ ζητῶσιν εἰς αὐτὰ προσήλωσιν, ἥτις πραγματικῶς εἶναι ἀληθὴς ἔλλειψις προόδου. — Ἂς μὴ ξεχασθῶμεν ὅμως ὅτι αἱ ἀρχικαί μας γνώσεις, δὲν ἐμποροῦν εἰς καμμίαν περίπτωσιν, νὰ ἔχωσιν ἀπόλυτον βαθμὸν βεβαιό-

---

(α) Ὁ κ. Κυβιέριος· ἄρθρον Ἀριζοτέλης τῆς Γενικῆς Βιογραφίας.

τητος. Ἡ ὀξυδέρκεια τῆς μεγαλοφυΐας ἀνεκάλυψε πολλάκις ἀπὸ τὴν κατάσασιν τῶν γνωσῶν πραγμάτων τὴν κατάσασιν τῶν μετὰ ταῦτα ἀνακαλυφθέντων φαινομένων. Διὰ τὸν μεγαλοφυᾶ, πράγματι καλῶς ἐξηγημένον περιλαμβάνει ἀναγκαίως τοὺς νόμους ὅλων τῶν ὁμοιογενῶν φαινομένων. Ὅταν ὁ Νεύτων, ἐναντίον εἰς τὰς ἐναντιωτάτας παρασάσεις τῶν πραγμάτων ἐκήρυττεν ὅτι ἡ σελήνη ὑπόκειται κατὰ τὴν περιοδόν της εἰς τοὺς κοινοὺς νόμους τῆς βαρύτητος, συνῆγε συνέπειαν ἀναγκαίαν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τὰς ὁποίας εἶχεν ἤδη συσήσει· καὶ ἡ ἔξοχος πρόνοια τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀνδρὸς ἦτο τωόντι ἁπλοῦν συμπέρασμα ἀκριβοῦς λογικῆς. Ἡ μεγαλυφυΐα του ἦτο πεπεισμένη περὶ τῆς ἀληθείας, τῆς ὁποίας ἄφινεν εἰς ἄλλον ἐπίσης μεγαλοφυᾶ νοῦν τὴν φροντίδα τῆς ἀποδείξεως, διότι ἡ δόξα διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν αἰτιῶν τῆς φαινομένης ταύτης ἀξαιρέσεως τῆς σελήνης, ἐναποταμιεύετο εἰς Γάλλον (α) τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα πρὸ πολλοῦ ἐπέχει τὸν αὐτὸν τῆς τιμῆς τόπον μὲ τὸ τοῦ Ἄγγλου.

Ἐξ αὐτῶν ὅλων συνάγεται, νομίζω, ἡ χρεία τοῦ συλλογισμοῦ εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας· ἀλλ' εἰς καμμίαν ἄλλην θεωρίαν, ἡ χρεία αὕτη δὲν εἶναι πραγματικωτέρα, παρὰ εἰς τὰς κυρίως ἐμπειρικὰς ἐπιστήμας. Εἰς τὰς ἄλλας δυνάμεθα κατὰ πρῶτον νὰ παρατηρῶμεν χωρὶς νὰ συλλογιζώμεθα, εἰς αὐτὰς ὅμως πρέπει ν' ἀρχίσωμεν πρῶτον νὰ συλλογιζώμεθα, ἀνεξαρτήτως ἀπὸ πᾶσαν παρατήρησιν. Διότι εἰς τὰς ἐπιστήμας, αἱ ὁποῖαι ἐπιστηρίζονται εἰς ἁπλᾶς παρατηρήσεις, τὰ πράγματα παριστάνονται ἕτοιμα ἀπὸ τὴν φύσιν· ἀλλ' εἰς τὴν Χημείαν, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐμπειρικὴν φυσιολογίαν τὰ πράγματα προκύπτουσιν ἐξ αὐτῶν τῶν πειραμάτων, ὅμως διὰ νὰ διδαχθῶσιν ἁρμοδίως αἱ πεῖραι αὗται, χρειάζεται σκοπός τις, ὑπόθεσίς τις.

Ἐφεξῆς αἱ σαθερώτεραι τῶν ἐπιστημῶν πρόοδοι θέλουν ἐκπηγάζει ἀπὸ τὴν ἁρμοιβαίαν αὐτῶν κοινωνίαν καὶ μετάδο-

(α) Γνωσὸν εἶναι ὅτι τὸ καλήτερον ἀποτέλεσμα τοῦ θαυμασοῦ συγγράμματος τοῦ κ. Λαπλακίου, εἶναι τωόντι, ἡ ἀπόδειξις ὅτι ,,Ὁ νόμος τῆς βαρύτητος κατὰ λόγον τοῦ τετραγώνου τῶν διαστημάτων, παρισάνει μὲ μεγάλην σαφήνειαν ὅλας τὰς ἀνομοιότητας παρατηρουμένας εἰς τὰς οὐρανίας κινήσεις". Πραγματεία περὶ τῆς Οὐρανίου Μηχανικῆς.

σιν. Ἴσως καὶ αὐτὴ ἡ Χημεία ὀφείλει τὴν λαμπράν της μεταρρύθμισιν εἰς τὴν εὐτυχῆ αὐτὴν τῶν μαθήσεων συναλλαγήν· αὐτὴ ἐφάνη δανειζομένη κατὰ διαδοχὴν μεθόδους ἀκριβεῖς ἀπὸ τὴν Λογικὴν καὶ τὴν Γεωμετρίαν. Παντοῦ τὰ ὀνόματα τοῦ Κονδιλιάκου, καὶ τοῦ Λαπλακίου εὑρίσκονται πλησίον τοῦ ὀνόματος τοῦ Λαβοζιέρου· καὶ τὸν βαθμὸν, τὸν ὁποῖον ἔλαβε μεταξὺ τῶν ἐπιστημῶν τὸν ὀφείλει ἀναμφιβόλως εἰς τό, ὅτι ἐκατώρθωσε καλήτερα παρὰ πᾶσαν ἄλλην νὰ ἑνώσῃ τὴν αὐστηρότητα τοῦ συλλογισμοῦ μὲ τὴν ἀκρίβειαν τῶν πειραμάτων — Ἡ χημεία πρὸ πολλοῦ παχυνομένη ἀπὸ σωρείαν παρατηρήσεων ἀσυνδέτων καὶ μᾶλλον συγχεομένη, παρὰ πλουτιζομένη ἀπὸ τὰς ἀνακαλύψεις της, ἀπεμακρύνετο εἰς ἕκασον βῆμα ἀπὸ τὴν σειρὰν, ἥτις ἑνόνει τὰ κατὰ μέρος παρατηρούμενα μὲ τοὺς καθολικοὺς νόμους καὶ μόνη καθιστᾶ τὰς ἀληθῶς ἐπιστήμας. Ἡ συγγένεια ἀναγνωρισθεῖσα τέλος ὡς αἰτία ὅλων τῶν χημικῶν ἑνώσεων, ἐσυγχώρησε νὰ προσαφθῇ εἰς τὸ ἀρχικὸν αὐτὸ φαινόμενον, ἀπειρία ἄλλων ὑπαλλήλων φαινομένων. Πάραυτα ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῶν ἀναλογιῶν θεωρημένων εἰς πολλὰς ἐξ αὐτῶν τῶν ἑνώσεων, ἔκαμε νὰ φανῇ ὡς δυνατή ποτε ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ὑπολογισμοῦ εἰς τὸ πλεῖστον μέρος τῶν χημικῶν φαινομένων — Ὅλη ἡ χημεία κυρίως ἀνάγεται εἰς τὴν λογικὴν καὶ ἐμπειρικὴν ἀνάπτυξιν τῶν δύω αὐτῶν ἀρχῶν. Διὰ μὲν τῆς διδασκαλίας τῆς συγγενείας, δεικνύεται ἡ φύσις τῶν σχέσεων κατὰ τὰς ὁποίας ἑνόνονται τὰ ὑλικὰ σώματα· διὰ δὲ τῆς διδασκαλίας τῶν χημικῶν ἀναλογιῶν διορίζονται οἱ νόμοι τῶν διαφόρων ἑνώσεων αὐτῶν τῶν στοιχείων, καὶ δι' αὐτῶν καὶ αὐταὶ αἱ καταστάσεις τῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ σχηματισμοῦ ὅλων τῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα πραγματικῶς δὲν εἶναι εἰμὴ χημικαὶ ἑνώσεις.

Ἐξ ἑνὸς μέρους, τὸ ἄθροισμα τῶν νόμων, οἱ ὁποῖοι κανονίζουσι τὰς συγγενείας τῶν ὑλικῶν στοιχείων καὶ τῶν συνθέτων σωμάτων τῶν προκυπτόντων ἐξ αὐτῶν, ἀπαρτίζει τὴν θεωρίαν τῶν συγγενειῶν· ἥτις εἶναι θεωρία εὐρύχωρος καὶ θεμελιώδης παρατηρηθεῖσα μᾶλλον παρὰ δημιουργηθεῖσα ἀπὸ τὸν Βεργμάνον, καὶ τελειοποιηθεῖσα μετέπειτα ἀπὸ τὸν Βερθολλέτον. Ἐκ τοῦ ἄλλου, ὁ προσδιορισμὸς τῶν ὁρίων, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐκτελοῦνται αἱ συγγένειαι αὗται, ἀπαρτίζει τὴν θεωρίαν τῶν χημικῶν ἀναλογιῶν· θεωρίαν, τὴν ὁποίαν προκ-

σθάνθη ὁ Βενζέλιος καὶ Ῥίχτερος, ἐμάντευσε δὲ ὁ Κ. Δαλτῶν, καὶ ἐπεκύρωσεν ἐν μέρει ὁ κ. Γαιλουσάκιος, ἐξέθεσε δὲ τέλος, πλήρη ὁ κ. Βερζέλιος. Ἡ δευτέρα αὕτη θεωρία εἶναι ἀκριβῶς ἄμεσος συνέπεια τῆς πρώτης· ἀναμφιβόλως ἡ διασάφησις τῆς κατεσάσεως καὶ τῶν ὅρων τῶν συγγενειῶν δὲν εἶναι εἰμὴ σαφὴς συνέχεια τῆς θεωρίας. Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι τὰ ὑλικὰ σώματα εἶναι ἑνώσεις ἁπλῶν στοιχείων· χαρακτῆρες λοιπὸν ἐξωτερικοὶ, καὶ ἐσωτερικαὶ ἰδιότητες ὀφείλουσι νὰ δεικνύωσι τὴν παρουσίαν τῶν αὐτῶν στοιχείων εἰς τὰς αὐτὰς ἀναλογίας. Εἰς τὴν πληροφορίαν περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης, ὀφείλεται, καθὼς μὲ βαθεῖαν κρίσιν παρατηρεῖ ὁ κ. Βεργέλιος, ἡ πρώτη δοκιμὴ ἀκριβοῦς χημικῆς ἀναλύσεως.

Ἐπειδὴ ἡ ἀνάλυσις εἶναι ἡ τέχνη τοῦ προσδιορίζειν τὰς προσηκούσας ἀναλογίας τῶν συστατικῶν στοιχείων, ἡ τέχνη αὕτη ἤθελε φέρει εἰς πολλὰς ἀπάτας, ἐὰν αἱ ἀναλογίαι αὗται ἦσαν προαιρεταὶ κατὰ συνθήκην· ζητοῦμεν νὰ γνωρίσωμεν τὰς ἀναλογίας αὐτὰς, διότι τὰς ὑποθέτομεν ἀκριβεῖς καὶ μονίμους· καὶ διότι εὑρίσκονται τωόντι τοιαῦται, ἐπιτυχαίνομεν. Ἀπὸ τὴν ἐντελῆ ἀνάλυσιν ἐκπηγάζει ὅλη ἡ θεωρία τῶν χημικῶν ἀναλογιῶν, ἢ καλήτερον νὰ εἴπω, αὕτη ἡ θεωρία κυρίως δὲν εἶναι εἰμὴ τὸ ἀριθμητικὸν προκύπτον ἀναλύσεων καλῶς γενομένων. Δύω οὐδέτερα ἅλατα φυλάττουσι τὴν οὐδετερότητα των, ἀφοῦ διαδοχικῶς ἀναλυθῶσιν. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ ἐξέπληξε πολλοὺς χημικοὺς, ὁ Βερζέλιος τὸ ἐξήγησεν· ἀπέδειξε διὰ ἀναλύσεων ἀκριβεστάτων, ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ „ὅτι οἱ σχετικοὶ λόγοι μεταξὺ τῶν ποσοτήτων τῶν καλίων καὶ τῶν γαιῶν, αἱ ὁποῖαι πληροῦσι (saturent) δεδομένην ποσότητα τοῦ αὐτοῦ ὀξέος, εἶναι οἱ αὐτοὶ εἰς ὅλα τὰ ὀξέα καὶ οὕτω παρέσησε τὸ πρῶτον παράδειγμα ἀναλογιῶν πραγματικῶς ὡρισμένων. — Ἄλλος μετ' αὐτὸν Γερμανὸς Χημικὸς Ῥίχτερος ἐπεβεβαίωσε τὴν ἐξήγησιν τοῦ Βερζελίου· ἔκαμε νέας ἐρεύνας, εὕρηκε τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα καὶ ἐπροσπάθησε νὰ δάσῃ εἰς τὴν χημείαν μορφὴν διόλου μαθηματικήν· κατὰ δυσχίαν ὅμως παραφερθεὶς ἀπὸ πυρωμένην φαντασίαν, ἀνέμιξε τὰς εἰκασίας μὲ τὰ πράγματα, καὶ διότι δὲν ἐξέθεσεν ἀκριβῶς περιγραφὰς τινὰς, ἐμόλυνε τὴν καθαρότητα τῶν τιμιωτάτων ἀνακαλύψεων. — Κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν, ἡ πολιτικὴ τῆς Γαλλίας μεταβολὴ ἀπεσχόλησε πολὺν καιρὸν τὴν προσοχὴν εἰς τὸ ἀξιόλογον αὐτὸ φαινόμενον τῆς χημείας, λαβούσης τότε πάντη νέαν μορφήν. Αἱ χημικαὶ ἀναλογίαι ἐλησμονήθησαν· ἐξεφράσθησαν μάλιστα εἰς σύγγραμμα τι σοφὸν καὶ κριτικὸν ἀρχαὶ τινὲς ἀσυμβίβαστοι ἐκ πρώτης θεωρίας, μὲ τὴν σαθερότητα αὐτῶν τῶν ἀρχῶν. — Ὁ κ. Βερθολλέτος ἐκθέτων μὲ τρόπον ἔξοχον ὅλα τὰ ἀποτελέσματα τῆς χημικῆς ὕλης, ἐφάνη ὅτι καθυπέταττε τὸν προσδιορισμὸν τῶν ἀναλογιῶν εἰς περιστάσεις διόλου μερικάς· ὡς ἡ κρυσάλλωσις, τὸ κατακρήμνισμα, ἢ ὅταν ἤναι εἰς κατάστασιν ἀερώδη, ἡ πύκνωσις τῶν στοιχείων· διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἐνόμιζεν ὅτι τὸ ὀξυγόνον καὶ τὸ ὑδρογόνον ἑνόνονται πάντοτε κατὰ μίαν ἀναλογίαν. Ἓν γένει, ἐν ᾧ ἐγνώριζεν ὅτι τὰ στοιχεῖα ἔχουν τὸ ἐλάχιστόν των καὶ τὸ μέγιστον, πέρα τῶν ὁποίων δὲν ἐμποροῦν νὰ ἑνωθῶσιν, ἐδόξαζεν ὅτι μεταξὺ τῶν δύω αὐτῶν ὅρων, αἱ ἑνώσεις ἐμποροῦν νὰ ἐκτελεσθῶσι καθ' ὅλας τὰ ἀναλογίας. — Ὁ Βερθολλέτος ἐπεσηρίζετο πολὺ εἰς τὴν γνώμην ταύτην, διότι ἐθεώρει τὴν λύσιν, καὶ τὴν διάλυσιν ὡς διαφόρους βαθμοὺς τῆς αὐτῆς δυνάμεως· φαίνεται ὅμως πιθανότατα, ὅτι ἡ λύσις, ἢ ἡ ἁπλῆ φυσικὰ διαίρεσις στερροῦ δι' ὑγροῦ εἶναι οὐσιωδῶς διάφορος ἀπὸ τὴν διάλυσιν ἢ τὴν ἀληθῆ χημικὴν ἕνωσιν. Ἡ πρώτη μὴ μεταβάλλουσα παντάπασι τὰς χημικὰς ἀναλογίας τοῦ διαλυομένου σώματος, δύναται νὰ πραχθῇ καθ' ὅλας τὰς ἀναλογίας μέχρι τῶν ὁρίων τοῦ κορεσμοῦ, καὶ ἡ ἐνέργειά της κρέμαται κυρίως ἀπὸ τὴν ποσότητα τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον τὴν δέχεται· ἡ δὲ δευτέρα ἐξ ἐναντίας, ἀλλάσσουσα τὴν φύσιν τοῦ διαλυομένου σώματος δέχεται ἀναλογίας σαθερὰς καὶ ἀναλλοιώτους.

Οὕτω τὰ ἀποτελέσματα τῆς χημικῆς ὕλης, σαθερὰ εἰς τὰ ὑγρὰ δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσι καὶ εἰς τὰ σύνθετα στερρά. Τούτου τὴν δεῖξιν ἐνησχολήθη ἰδιαιτέρως νὰ εὕρῃ ὁ κ. Προύσιος· ἀπέδειξεν ὅτι τὰ μέταλλα μετὰ τοῦ θείου, ὡς καὶ μετὰ τοῦ ὀξυγόνου, δὲν συνθέτονται, εἰμὴ κατὰ μίαν ἢ δύω ἑνώσεις, εἰς ἀναλογίας ὡρισμένας, καὶ ὅτι ὅλοι οἱ μεταξὺ νομιζόμενοι βαθμοὶ, εἶναι σύμμικτοι ἑνώσεις κατὰ ἀναλογίας σαθερὰς. Τέλος ὁ κ. Ι. Δαλτῶν ἐφαρμόζων τὰς καλὰς αὐτὰς ἰδέας εἰς τὸ ἄθροισμα τῶν φαινομένων, κατέβαλε τὴν βάσιν νέου συσήματος, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ θέσωμεν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀξιολογωτέρων προόδων τῆς φιλοσοφικῆς

χημείας· αὐτὸς ἀνεκάλυψε τὰς πολλαπλᾶς Ἀναλογίας, βάσιν τῶν χημικῶν ἀναλογιῶν, αἱ ὁποῖαι ὅμως καθὼς ἔδειξεν ὁ Βερζέλιος, δὲν περιλαμβάνουσιν ὅλην τὴν θεωρίαν. Τὰ σώματα κατὰ τὸν Βαλτῶνον, σύγκεινται ἐξ ἀτόμων· ἓν ἄτομον ἑνὸς στοιχείου ἑνόνεται μὲ, 1, 2, 3 κτλ. ἄτομα ἄλλου στοιχείου, ἀλλ' ὄχι καὶ μὲ μεσάζοντας κλασματικὲς βαθμὲς ἀτόμων. Τὰ δὲ ἄτομα τῶν συνθέτων σωμάτων ἀκολουθοῦσι νόμους διόλου ἀπαραλλάκτους. — Τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον ὁ κ. Γαιλουσάκιος, ἐδόξαζε διὰ πειρῶν ἀμέσων καὶ βεβαίων, ὅτι οἱ ἀέρες συνθέτονται μονίμως ἤτοι κατ' ἴσους ὄγκους, ἢ ὅτι ὁ ὄγκος τοῦ ἑνὸς εἶναι πάντοτε πολλαπλοῦς τοῦ ὄγκου τοῦ ἄλλου· καὶ αὐτὸς ὁ Βερζέλιος, πλὴν τῆς γενικῆς θεωρίας, τὴν ὁποίαν ἐκδίδει κατὰ τὸ παρὸν, ἐξέδωκε διαδοχικῶς ἀπὸ τὸ 1807, σειρὰν ἀπομνημονευμάτων περὶ πολλῶν ἀξιολόγων ἰδιοτήτων τῶν ὡρισμένων ἀναλογιῶν.

Ἡ ἀξιοσημείωτος αὕτη συνδρομὴ τῶν σοφῶν ἀσχολουμένων εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, δὲν πρέπει νὰ φανῇ ἐκπληκτική. Ἐν γένει ἡ πρόοδος τῶν γνώσεων διορίζει τὴν ἐπίτασιν τοῦ νοὸς. Εἰς τὰς ἐπιςήμας, ὡς καὶ εἰς τὴν Πολιτικὴν αἱ συμβαίνουσαι ἀλλοιώσεις κρέμανται πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀναγκαίαν βάδισιν τῶν πράγμάτων, τὰ ὁποῖα τὰς προξενοῦσι, παρὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι τὰς ἐφευρίσκουσιν. Αἱ μεγάλαι ἀνακαλύψεις εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἄφευκτοι· αἱ περιςάσεις τὰς φέρουσιν, ἡ δὲ μεγαλοφυΐα τὰς εὑρίσκει — Οὕτως ἡ ἀρχὴ τῶν ὡρισμένων ἀναλογιῶν ἐκπηγάζει ἀναγκαίως ἀπὸ τὴν παροῦσαν πεῖραν· αὕτη εἶναι τὸ γενικὸν προκύπτον τῶν γνωςῶν ἀναλύσεων. Εἰς τὸ ἑξῆς, εἶναι βέβαιον, ὅτι τὰ στοιχεῖα ἑνόνονται κατὰ ἀναλογίας ἁπλᾶς καὶ μονίμους, μεταξὺ τῶν ὁποίων δὲ εἶναι βαθμοὶ μεσολαβοῦντες· ὁ μέγας αὐτὸς ἐμπειρικὸς νόμος εἶναι φαινόμενον ςαθερὸν, τὸ ὁποῖον θαρραλέως δυνάμεθα νὰ ἐκλάβωμεν ὡς βέβαιον. — Ἀλλὰ τί ἐμποδίζει, λέγει ὁ Κ. Βερζέλιος, ἀφοῦ εὕρωμεν σχετικάς τινας ἀναφορὰς, νὰ συνάξωμεν συμπεράσματα περὶ τῶν αἰτιῶν των; Σημειόνω τὴν δόξαν ταύτην· τὸ ςόμα ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξῆλθε τὴν κατασκένει πολύτιμον· Ἀναμφιβόλως, ὅσοι πώποτε δὲν ἐξυψώθησαν εἰς αὐτὰς τὰς σχέσεις, κάμνουν καλὰ, νὰ μὴ μελετῶσι οὐδὲ τὰς αἰτίας των·

θὲν χάνουσι τίποτε, ἀλλ' οὐδὲ ἡ ἐπιςήμη ζημιοῦται· εἶναι συγγνωςοὶ, ἂν δὲν ἐνιοῶσι τὴν μεγαλοφυΐαν, ἀλλ' αὐτὴ ἤθελεν εἶσθαι ἀσυγχώρητος νὰ ςαθῇ, διότι αὐτοὶ ςέκονται.

Ὁ μόνος κανὼν, ὅςις πρέπει νὰ τηρῆται εἰς τὰς εἰκασίας αὐτὰς εἶναι, ὥςε αὐταὶ νὰ ἐκτίθενται κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Βερζελίου τοιαῦται, ὁποῖαι εἶναι. Καθεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ προβάλῃ νέαν τινὰ θεωρίαν, εὐθὺς ἀφοῦ δείξῃ ὅτι ἡ προλαβοῦσα δὲν ἦτο ἀκριβὴς οὔτε πλήρης· καμμία ἀμφιβολία, ὅτι ἡ ἀντικαθιςανομένη θέλει ποτὲ ἐξελεγχθῇ ἐλλειπής· ἀλλὰ κατὰ τὸ παρὸν ἀρκεῖ νὰ ἐφαρμόζεται εἰς ὅλα τὰ φαινόμενα. Ἐκ τούτου ἕπεται, ὅτι αἱ νέαι ἀνακαλύψεις περὶ τῶν ςαθερῶν ἀναλογιῶν, καὶ περὶ τῆς χημικῆς ἐπιρροῆς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ὀφείλουσιν ἀναμφιβόλως νὰ τροποποιήσωσι τὰς παρούσας ἐξηγήσεις.

Δύω τὴν σήμερον συςήματα διαμοιράζονται τὸν φωτισμένον κόσμον· τὸ ἕν, τὸ ἀτομιςικὸν, βασιλεύει σχεδὸν ἐξαιρέτως εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν· σύςημα κυρίως τοῦ Δαλτῶνος. Τὸ δὲ ἄλλο, τὸ Δυναμικὸν φαίνεται κάλλιον ἁρμόζον εἰς τὴν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν τῶν Γερμανῶν· τὸ ὠνόμασαν Δυναμικὸν, ὡς θεωροῦν τὴν ὕλην ὡς μόνον ἀποτέλεσμα τῆς τάσεως, κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν δύω δυνάμεων, μιᾶς Ἀποκρουςικῆς, καὶ τῆς ἄλλης Ἐφελκυςικῆς· ὅλα τῆς φύσεως τὰ σώματα κρέμανται μόνον ἀπὸ τὴν δικαίαν ἰσορροπίαν τῶν δύω αὐτῶν δυνάμεων· διότι ἐὰν ἡ δευτέρα π. χ. ἐξουδένωνε τὴν ἄλλην, ὅλος ὁ κόσμος ἤθελε καταντήσει εἰς ἓν μαθηματικὸν σημεῖον. Ἡ δόξα αὕτη ἀποδίδουσα εἰς τὴν ὕλην ἐντελῆ συνέχειαν, θεωρεῖ τὴν χημικὴν ἕνωσιν, ὡς ἀμοιβαίαν διαχώρησιν τῶν δύω συνθετομένων σωμάτων καὶ διὰ ταύτης τῆς διαχωρήσεως ἐξηγεῖ τὴν οὐδετερότητά των, ἥτις προκύπτει συνήθως ἐκ τῆς ἑνώσεως των.

Εἶναι φανερὸν, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῶν ὡρισμένων ἀναλογιῶν ἀναιρεῖ βασίμως ὅλα τὰ ἐκ ταύτης τῆς θεωρίας συμπεράσματα· ἡ ἀρχὴ αὕτη ὁδηγεῖ ςαθερῶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι τὰ σώματα σύγκεινται ἀπὸ μόρια ἔχοντα βάρος καὶ ὄγκον ἀναλλοίωτον, καὶ ἀκολούθως μηχανικῶς ἀδιαίρετα· ἡ ὕλη διὰ τοῦ νοὸς μόνον διαιρεῖται ἐπ' ἄπειρον· ἀλλὰ φυσικῶς εἶναι ἀδιαίρετος. Περιττὸν νομίζω, νὰ ἐκθέσω ἐδῶ τοὺς ἰσχυροὺς λόγους, τοὺς ὁποίους προβάλλει ὁ Βερζέλιος, καὶ τοὺς ὁποίους

ἔδωκαν πρὸ αὐτοῦ, συγγραφεῖς περιώνυμοι· τοῦτο μόνον προσθέτω, ἐὰν ἡ ὕλη ἦτο φυσικῶς διαιρετὴ ἐπ' ἄπειρον, δὲν ἤθελεν ὑπάρχει ὡρισμένως ὕλη.

Θέλω δείξει εἰς τὸ ἐφεξῆς ἄρθρον, πῶς ὁ Βερζέλιος ἐξ αὐτῶν τῶν πρώτων διδομένων ὁρμώμενος, ἐξυψώθη εἰς τοὺς ἐμπειρικοὺς νόμους τοὺς ἀξιολογωτέρους, καὶ πῶς χωρίς ποτε νὰ ἐκβαίνῃ ἀπὸ τὸν αὐςηρὸν κύκλον τῆς ἐμπειρίας, ἐσύςησεν ὅμως τὴν καλλιτέραν θεωρίαν ἀπὸ τὰς ὑπαρχούσας εἰς τὴν χημείαν.

Εὐς. Ἰωαννίδης.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

(Τέλος τῶν εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Ἱπποκράτους θεωριῶν κ. τ. λ. ἴδε Λ. Κ. Ἀρ. 5 σελ. 134)

Α΄. Περὶ Χολῆς καὶ φλέγματος.

Φλέγμα καὶ χολὴ εἶναι κατὰ ταύτην τὴν θεωρίαν οὐσιώδη συςατικὰ μέρη ὅλων τῶν ὑγρῶν τοῦ σώματος· ὑγιὲς εἶναι τὸ σῶμα, ὅταν ἦναι ταῦτα ἱκανῶς καὶ ἀναλόγως ἀναμεμιγμένα· ἡ δὲ νόσος γεννᾶται ἀπὸ τὴν ἔξοδον τινος τῶν ὑγρῶν (κ).

Εἰς τὰ συγγράμματα, τὰ ὁποῖα ἀνήκουσιν εἰς τὴν διαίρεσιν ταύτην, δὲν ἐμπεριέχεται διεξοδικῶς ἡ θεωρία αὕτη, ὑπεξηγήθη ὅμως διὰ τούτου ἢ καὶ δι' ἐκείνου τοῦ χωρίου. Ἐν γένει δὲ δὲν ἐπικρατεῖ εἰς ταῦτα καμμία ἄλλη ἰατρικὴ θεωρία. Τὰ συγγράμματα ταῦτα εἶναι καθαρῶς ἐμπειρικά, καὶ διὰ τοῦτο θεωροῦνται πολλὰ ἐξ αὐτῶν κατ' ἐξοχὴν ὡς γνήσια τοῦ Ἱπποκράτους γεννήματα.

Αὕτη εἶναι ἡ παλαιοτάτη τῶν ἰατρικῶν θεωρία, περὶ τῆς ὁποίας ἔχομεν εἰδήσεις. Ἡ ἔκφρασις: πᾶσαι αἱ χολώδεις ἐκκενώσεις; ὡς ὀνομάζονται ἀπὸ τοὺς ἰατροὺς, ἀπαντᾶται εἰς τὴν ἀπὸ τὸν Θουκυδίδην περιγραφὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις λοιμοῦ. Ὁ δὲ Ἀριςοτέλης (Φυσικ. βιβλ. 2. Κ. 3.) λέγει ῥητῶς, ὅτι ἡ τῶν νόσων διαίρεσις κατὰ χολὴν καὶ φλέγμα εἶναι συνήθης εἰς τοὺς ἰατροὺς· οἱ δὲ μετὰ ταῦτα διέκριναν εἴδη χολῆς καὶ φλέγματος· αἱ διακρίσεις αὗται εἶναι ἄγνωςοι εἰς παλαιότερα συγγράμματα. Ὁ δὲ Πλάτων ἀποδίδει

ἐν τῷ Τιμαίῳ ὡς αἰτίας τῶν νόσων τὴν χολὴν καὶ τὸ φλέγμα, προσθέτων καὶ τὸ πνεῦμα· ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ἀπαντᾶται ἡ θεωρία αὕτη καὶ εἰς τοῦ Upanishads (Anquetils Oapnek'hat) τὰ συγγράμματα.

Ἐντεῦθεν γίνεται φανερὸν, ὅτι τὰ συγγράμματα τῆς θεωρίας ταύτης ἀνήκουσιν εἰς τὰς παλαιοτάτας συνάθροίσεις· μεταξὺ αὐτῶν εὑρίσκονται καί τινα, εἰς τῶν ὁποίων τὴν γνησιότητα δὲν ἀμφιβάλλει οὐδείς.

Περὶ τῆς ἀντιθέσεως τῆς χολῆς καὶ τοῦ φλέγματος ἐλαλήσαμεν ἀνωτέρω ὀλίγον· ὑπερβολὴ χολῆς ἢ ἔξοδος αὐτῆς εἶναι αἰτία τῆς θερμῆς νόσου, τοῦ δὲ φλέγματος ὑπερβολὴ ἢ ἔξοδος αὐτοῦ εἶναι αἰτία τῆς χρονικῆς νόσου· ἐκείνη χαρακτηρίζει τὸ σφοδρὸν, διαπεραςικὸν, καὶ ἀποφαςιςικὸν· τὸ δὲ φλέγμα φανερόνει τὸ ἄτονον, διαλελυμένον καὶ ἀργόν. Ὑπῆρξε τις γενικὴ θεωρία περὶ γεννήσεως τῶν νόσων, καθὼς καὶ περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν φαρμάκων, ἥτις ἂν καὶ δὲν συμφωνῇ μὲ τὰς τωρινάς μας γνώσεις, παραβαλθεῖσα μ' ὅλον τοῦτο ἱκανῶς μὲ ταύτας, δὲν ἀντιφάσκει διόλου· φανερὸν δὲ εἶναι, ὅτι τὴν χολὴν καὶ τὸ φλέγμα δὲν πρέπει νὰ ἐξηγήσωμεν κατὰ λέξιν, ἀλλὰ νὰ τὰ ἐκλάβωμεν ὡς παράςασιν τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων καταςάσεων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Τὰ εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην ἀναγόμενα συγγράμματα εἶναι τὰ ἐφεξῆς.

Ἐπιδημιῶν α΄. καὶ γ΄. βιβλ. Κατὰ τὸν Γαληνὸν καὶ τὰς μαρτυρίας ὅλων τῶν παλαιῶν, τὰ δύω ταῦτα βιβλία εἶναι γνήσια, οἱ δὲ νεώτεροι κριτικοὶ δὲν ἐναντιώθησαν οὐδαμῶς. Εἰς αὐτὰ βλέπει τις φανερώτατα πᾶν, ὅ,τι ὀνομάζομεν ἱπποκρατικὴν θεωρίαν, ἢ τὸ ὁποῖον θεωροῦμεν ὡς τὸ ἀξιολογώτατον τῆς θεωρίας ταύτης, τὸ νὰ δίδῃ προσοχὴν δηλονότι ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν καταςασιν τοῦ ἔτους, ἢ εἰς τὴν σχέσιν τῶν νόσων πρὸς τὸν ἀέρα, καθὼς προσδιορίζεται ἀπὸ τὸν ἀέρα, καὶ ἑπομένως γενικῶς. Τὴν τῶν νόσων πρὸς τὴν πολλῶν ἐτῶν περίοδον σχέσιν δὲν ἐγνώριζαν οἱ παλαιοὶ ἀκόμη, ἀλλ' οὐδὲ χρόνος πολὺς εἶναι, ἀφ' οὗ μετεχειρίσθησαν τὴν ἔκφρασιν ταύτην. Προσέτι δὲ οἱ παλαιοὶ διέκριναν πολλὰ καλὰ καὶ τὸν λοιμὸν ἀπὸ τὴν λοιμώδη καταςασιν, ἥτις ἐνεργεῖται ἐν γένει ἀπὸ ξένα πράγματα, καὶ ἀπὸ τὸν ἀέρα, τὴν ὁποίαν δια-

φορὰν συγχέουσιν οἱ νεώτεροι μὲ τὸνομα ἐπιδημία. Ἡ ἔννοια τοῦ λοιμώδους δὲν ἐμπεριέχεται εἰς τὰν λοιμόν· ὁ κατάρρους, φέρ' εἰπεῖν, δύναται μὲν νὰ ἦναι ἐπιδημιακὸς συχνάκις, ἐκεῖνον ὅμως τὸν κατάρρουν, ὅςτις ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Κίναν εἰς τὸν ἅγιον Δομίγγον τὸ 1782, ἤθελαν ὀνομάσειν οἱ παλαιοὶ λοιμόν· ἀλλὰ τοῦτο ἐν παρόδῳ. Εἰς τὰ βιβλία ταῦτα χαρακτηρίζονται ἀξιολογώτατα καταςάσεις πολλῶν ἐτῶν, ἔπειτα δ' ἕπονται νόσων ἱςορίαι, περιγραφόμεναι μὲ τόσην ἀκρίβειαν, ἥτις ἀκόμη καὶ τώρα μένει ὡς παράδειγμα. Ἡ ὀξεῖα καὶ θαυμάσιος παρατήρησις ἐξυψόνει τὰ δύω ταῦτα βιβλία εἰς τὴν πρώτην τάξιν τῶν ἰατρικῶν συγγραμμάτων, ὄχι μόνον τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλὰ καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἀπὸ κάμμίαν θεωρίαν δὲν γεννᾶται τίποτ' ἄλλο, εἰμὴ ὅτι διακρίνονται ἐμετοὶ φλεγματώδεις ἀπὸ τοὺς χολώδεις.

Συχνάκις γίνεται λόγος περὶ νόσων, ὅπου σημειόνεται φλεβοτομία, ὡς εἰς τὸ τρίτον βιβλίον περί τινος ἐξάψεως τῶν πνευμόνων, ὅπου ἡ φλεβοτομία ἐνομίζετο, ὡς καὶ τώρα, ἀναγκαία· ἐδῶ κατήντησαν οἱ ἐξηγηταὶ εἰς τὴν μεγίςην ἀπορίαν. Πῶς, λέγει ὁ Γαληνὸς, δὲν μεταχειρίζεται ἐδῶ τὴν φλεβοτομίαν ὁ Ἱπποκράτης, ὅςτις τὴν ἀποδέχεται εἰς τοὺς ἀφορισμοὺς, καὶ εἰς τὸ περὶ διαίτης ὀξέων βιβλίον; ἢ ἀπεσιώπησεν ἄραγε τὴν φλεβοτομίαν; ὁ Γαληνὸς δέχεται τὸ τελευταῖον. Ἐπ' ἀληθείας πολλὰ καλὸς παρατηρητὴς, ὅςτις οὐδὲ τὴν ἀλλοίωσιν τῆς νόσου ἀποδίδει μετὰ τὴν χρῆσιν ἑνὸς τοιούτου δραςηρίου φαρμάκου! Καὶ τί ἄλλο δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν φυσικώτερα, παρ' ὅτι ὁ Ἱπποκράτης οὗτος εἶναι διάφορος ἀπὸ τὸν Ἱπποκράτην τῶν Ἀφορισμῶν καὶ τοῦ περὶ διαίτης ὀξέων βιβλίου; ἡ καθαρὰ τῶν νόσων πρόοδος, χωρὶς νὰ ἐνοχλῆται ἀπὸ τὰ φάρμακα, ἔπρεπε νὰ παραςαθῇ ἀπὸ τῶν συγγραμμάτων τούτων τὸν συγγραφέα.

Ὅλαι αἱ ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῶν νόσων ἱςορίαι καὶ αἱ ἐν τῷ ἡμίσει τοῦ τρίτου εἶναι ἀρρώςων ἐπὶ τῆς Θάσου κειμένων· ἐδῶ ἀπαντῶνται ἀκόμη ἓξ ἀπὸ τ' Ἄβδηρα, δύω ἐκ Λαρίσσης, μία ἐκ Κυζίκου, καὶ ἄλλη ἀπὸ τὴν Μοιλιβοίαν. Πῶς ἔρχεται εἰς τὴν Θάσον ὁ Ἱπποκράτης, οὐδὲ τὴν παραμικρὰν εἴδησιν ἔχομεν, ὅτι ἦτον αὐτοῦ ὁ μέγας ἰατρός. Ἡ νῆσος αὕτη εἰς τὰ παραθαλάσσια τῆς Θράκης κειμένη εἶχε ναὸν τοῦ Ἡρακλέους, ἦτο εὔκαρπος φέρουσα οἶνον καλὸν· ὅτι ὅμως ἦτο

καὶ ναὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ (θ) εἰς ταύτην ἢ τῆς Ὑγιείας, δὲν ἐξεύρομεν. Καὶ ὁ συγγραφεὺς φαίνεται ὅτι διέτριψε πολλὰ ἔτη ἐκεῖ, ἐπειδὴ περιγράφονται πολλῶν ἐτῶν αἱ καταςάσεις.

Ἡ αὐτὴ δὲ θεωρία ἀπαντᾶται καὶ εἰς τὸ περὶ ἀέρων, ὑδάτων, κ. τ. λ. βιβλίον. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν δὲν γίνεται λόγος οὐδαμοῦ περὶ τῆς Θάσου, ἐν ᾧ μ' ὅλον τοῦτο παραβάλλει ὁ συγγραφεὺς τὴν Εὐρώπην μὲ τὴν Ἀσίαν, ὅπου ἔπρεπε ν' ἀναφερθῇ καὶ ἡ νῆσος αὕτη· δεύτερον δ' ἐφαρμόζεται πάντῃ ἀλλέως ἡ θεωρία. Οὕτως ὁμιλεῖ ὁ συγγραφεὺς περὶ τοῦ ξηροῦ τῶν σωμάτων, τὸ ὁποῖον κυρίως ἀποβλέπει τοὺς χολώδεις, ὡσαύτως δὲ λαλεῖ καὶ περὶ ὑδατώδους ἢ ὑγρᾶς φύσεως κ. τ. λ. Ἐκτεῦθεν γίνεται φανερὸν, ἀλογουμένων τῶν διαφόρων ὑφῶν, ὅτι καὶ τὰ δύω βιβλία δὲν ἔχουσι βέβαιον τὸν αὐτὸν πατέρα. Ἓν ἐκ τῶν δύω πρέπει νὰ ἦναι νόθον.

Παράξενον εἶναι προσέτι, ὅτι εἰς κἀνὲν μέρος τῶν βιβλίων τούτων δὲν ἀναφέρονται φάρμακα. Οἱ ἄρρωςοι ἀποθνήσκουσι μετὰ τὴν διήγησιν, χωρὶς τὴν παραμικρὰν βοήθειαν. Εἶναι δυνατὸν τοιοῦτος περίφημος ἰατρὸς νὰ ὑποφέρῃ νὰ ἦναι τόσον ἥσυχος παρατηρητὴς τῶν ἀποθνησκόντων ἀρρώςων; ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀπεσιώπησε τὰ φάρμακα, ὡς ὁ Γαληνὸς δοξάζει, δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ πιςεύσωμεν. Τοῦτο θέλει νὰ ἴδῃ, ν' ἀφανίσῃ τὶς τὸ μεγίςης ἐπιμελείας ἄξιον διὰ τῆς ἐσχάτης ἀμελείας. Τὰ βιβλία λοιπὸν ταῦτα εἶναι, κατὰ τὴν κρίσιν μου, γεννήματα φυσιολόγου τινὸς παρατηρητοῦ, παρὰ ἰατροῦ.

Ἐὰν ὁ Γαληνὸς λέγῃ ὅτι ὅλοι συμφωνοῦσι περὶ τῆς γνησιότητος τῶν δύω τούτων βιβλίων, δὲν ἀναβαίνει τὸ „ὅλοι" ὑπὲρ τοὺς χρόνους τῶν Ἀλεξανδρινῶν.

Τὸ δεύτερον βιβλίον περιέχει ἀτάκτους, ἐλλιπεῖς τῶν νόσων ἱςορίας καὶ πολλὰ παλαιὰν ἴσως τῶν ἀρτηριῶν περιγραφὴν, ἐπειδὴ φανερόνει τοῦ συγγραφέως μεγίςην ἄγνοιαν εἰς τὴν ἀνατομίαν, προσέτι δὲ περιέχει καὶ φυσιογνωμικὴν τῶν νόσων. Τὸ δὲ τέταρτον καὶ πέμπτον βιβλίον περιέχουσιν, ὡς τὸ πρῶτον εἰς τὸ δεύτερον μέρος, πολλὰς συντόμους καὶ ἐλλιπεῖς τῶν νόσων ἱςορίας ἐκ διαφόρων τόπων. Οὕτω καὶ τὸ ἕβδομον. Τὸ δὲ ἕκτον συνίςαται διόλου ἀπὸ Ἀφορισμοὺς, καὶ μὲ φαίνεται κατὰ τὸ ὕφος πολλὰ ὅμοιον μὲ τὰς Κωακὰς προγνώσεις καὶ τὸ προρρητικόν. Ὅλα τὰ βιβλία ἐξελέγχθησαν

ὡς νόθα· Εἰς τὸ δεύτερον βιβλίον φέρεται, ὡς ἐπαρατήρησεν ἤδη ὁ Σπρεγγέλιος, Κυνικός τις φιλόσοφος.

Προγνωστικὸν ἢ Προγνωστικά. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐξέλαβαν ὅλοι ἐν γένει, ὡς λέγει ὁ Γαληνὸς, ὡς γνήσιον τοῦ Ἱπποκράτους γέννημα. Ἀλλὰ ματαίως ἤθελέ τις ζητήσειν πλησιεστέρας εἰδήσεις ὡς πρὸς τοῦτο ἀπὸ τὸν Γαληνόν. Πολλοὶ εὐαρεστήθησαν διὰ τὰς εἰς αὐτὸ ἐμπεριεχομένας ὀρθὰς καὶ ἀκριβεῖς ἀποδόσεις, καὶ διὰ τὴν σαφῆ καὶ ἀκριβῆ ἔκφρασιν. Ἀλλ' ἐγὼ ἀπορῶ, Πῶς δύναται τις ν' ἀποδώσῃ καλὴν τάξιν εἰς τοῦτο τὸ βιβλίον. Ἀκολουθοῦν τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου· τὰ σημεῖα τοῦ προσώπου, ἀναπνοῆς, ἱδρῶτος, ἀληθδόνος εἰς τὰ μέρη, φυμάτων, οἰδημάτων. Ἔπειτα δὲ εἰς τὸ δεύτερον μέρος: σημεῖα ὕδρωπος, θερμότητος εἰς τὰ μερικὰ μέρη, βαρύτητος τῶν μερῶν, χρώματος τῶν ὀνύχων, ὕπνου, διαβρόιας, οὔρου κτλ.· εἰς κανὲν μέρος δὲν ἐξετάζεται ἡ αἰτία αὐτῶν, οὐδὲ γίνεται λόγος περὶ μόνον τῆς σημειωτικῆς τοῦ οὔρου. Ὁ Ἱπποκράτης, τὸν ὁποῖον μᾶς χαρακτηρίζει ὁ Πλάτων, ἤθελε τοὐλάχιστον πραγματευθῆν ἐπισημονικώτερον τὸ ὅλον. Ἐν γένει δὲ τὸ βιβλίον φαίνεται ὅτι εἶναι σημειωτικὴ περίληψις ἐκ τῶν ἱπποκρατικῶν συγγραμμάτων.

Προῤῥητικὸν ἢ Προῤῥητικά. Εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον σώζονται τρία ὑπόμνήματα τοῦ Γαληνοῦ· εἰς δὲ τὸ τρίτον λέγει, ὅτι ὁ συγγραφεὺς σολοικίζει λέγων „ἐναιωρουμένον οὖρον", ἀντὶ „ἐναιωρουμένου ἐν οὔρῳ". Διὰ τὸν σολοικισμὸν τοῦτον καὶ ἄλλους ἀκόμη, λέγει ὁ Γαληνὸς, ἐνόμισαν τινὲς „οὐκ εὐλόγως", ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν εἶναι τοῦ Ἱπποκράτους. Ἡ σκοτεινὴ, καὶ ἐκ προθέσεως συντομία, αἱ παράξενοι φροφαὶ, τὰ συχνὰ ἐπίθετα, οἱ ἀπαρεμφατικοὶ λόγοι ἀποκαθιστῶσι τὸ βιβλίον μὲ τὸ ἑπόμενον καὶ τὸ ἕκτον τῶν ἐπιδημιῶν.

Τὸ δεύτερον βιβλίον ἔχει πάντη ἄλλον πατέρα· σαφὴς καὶ εὐκρινήστις καὶ ἁπλοῦς χαρακτὴρ τοῦ λόγου τὸ διακρίνει ἀπὸ τ' ἄλλα. Ἄλλερος καὶ Γρύνερος τὸ ἀποδέχονται ὡς γνήσιον, ὁ δὲ Γαληνὸς καὶ Βρωτιανὸς τὸ νομίζουσι νόθον. Τὰ παράπονα εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅτι κακομεταχειρίζονται τὴν πρόῤῥησιν εἰς τὰς νόσους, ἀνήκουσι φανερῶς εἰς νεωτέραν τοῦ χρόνου περίοδον.

Καιναὶ προγνώσεις. Ὅτι εἴπαμεν περὶ τοῦ πρώτου μέρους τῶν Προῤῥητικῶν, τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τούτου τοῦ βιβλίου. Εὑρίσκονται δὲ καὶ εἰς τὰ δύω τινὰ χωρία αὐτολεξεί. Κατὰ Γρύνερον καὶ Γρίμμιον εἶναι παλαιότερα, παρὰ τὸν Ἱπποκράτην. Ἀλλ' αἱ κατὰ κόρον ἐπιτετηδευμέναι ἐκφράσεις δὲν ἔχουσι τὸν χαρακτῆρα τῆς ὑψηλοτέρας ἀρχαιότητος.

Ἀφορισμοί. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο εἶναι τὸ περιφημότατον ἀπ' ὅλα τοῦ Ἱπποκράτους, νομισθὲν ἀπ' ὅλους ἐνγένει ὡς γνήσιον. Ἀλλ' ὁ Γαληνὸς ἀποβάλλει ἤδη ὡς νόθους ἀφορισμούς τινας, καὶ βητῶς ὅλον τὸ ὄγδοον κεφάλαιον, προσέτι δὲ καὶ ἀριθμ. 46 καὶ 68 τοῦ ἑβδόμου Κεφαλαίου. Καὶ κάποτε μὲν ἔχουσιν αἱ θέσεις ἀλληλουχίαν τινὰ καὶ τάξιν, ἄλλοτε δὲ πάλιν οὐδὲ ἴχνος τοιούτων. Ὁ τελευταῖος ἀφορισμὸς τοῦ Πρώτου κεφαλαίου ἐμπεριέχεται ἤδη εἰς τὸ δεύτερον, ὁ δὲ πρὸ τοῦ τελευταίου εἶναι ὁ ἔνατος τοῦ δεύτερου κεφαλαίου, καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἀκόμη τοιαῦται ἀταξίαι. Τὸ δὲ τρίτου κεφάλαιον περιέχει πολλὰς θέσεις ἀπὸ τὸ περὶ ἀέρων, ὑδάτων, καὶ τόπων βιβλίου, πολλαὶ ἄλλαι συμφωνοῦσιν αὐτολεξεὶ μὲ τὴν εἰς τὰ Προγνωστικὰ Σημειωτικήν. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἔχομεν ἱκανοὺς λόγους νὰ ἐκλάβωμεν τὰς θέσεις ταύτας ὡς περιλήψεις Ἱπποκρατικῶν συγγραμμάτων. Μία μόνη ἐποπτεία τοῦ ὅλου δεικνύει μεγαλητέραν ποικιλότητα. Εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον ἕπονται παρεῦθυς, μετά τινα καθολικωτάτην ἀρχὴν, θέσεις περὶ ἐκκενώσεων, ἔπειτα δὲ περὶ διαίτης, περὶ κρίσεως καὶ ἄλλων τινῶν ἀρχαιοτάτων ἰδεῶν τῆς ἰατρικῆς.

Δεύτερον κεφάλαιον. Παντοδαπὰ σημεῖα· ἔπειτα δ' ἕπεται ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῶν κρισίμων ἡμερῶν, αἱ ὁποῖαι ἐσημειώθησαν εἰς τὸ ἀνωτέρω μόνον γενικῶς, διεξοδικωτέρα ἐξήγησις, ὡς εἶναι φανερὸν, τῶν εἰς τὸ ἀνωτέρω κεφάλαιον θέσεων.

Τρίτον κεφάλαιον, περὶ ὡρων καὶ ἡλικιῶν, ὡς ἀποδίδει ὁ Γαληνὸς τὴν περιοχὴν, συμφωνεῖ μὲ τὰς θεωρίας τῶν ἐπιδημιῶν.

Τέταρτον κεφάλαιον. Πρῶτον μὲν πραγματεύεται πάλιν περὶ ἐκκενώσεων, ἔπειτα δ' ἀκολουθεῖ λεπτοτέρα τῶν νόσων διάκρισις, παρὰ εἰς τὰ πρῶτα κεφάλαια. Διάκρισις τῆς μαύρης ἀπὸ τὴν συνειθισμένην χολὴν, τὴν ὁποίαν δὲν εὑρίσκομεν εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαια· ἀπάντῶνται τινὲς ἐκφράσεις, αἱ ὁποῖαι φαίνονται ὅτι ἀναφέρονται εἰς τὰς τέσσαρας ἀρχικὰς

ἰδιότητας. Θέσεις περὶ πυρετῶν, ἱδρῶτος, καὶ οὔρου. Τὸ δὲ πέμπτον κεφάλαιον εἶναι προαγωγὴ τοῦ τετάρτου, διαλαμβάνον περὶ σπασμάτων, θερίσεως, ψυχρότητος, θερμότητος καὶ κυοφορίας.

Ἕκτον κεφάλαιον· τοῦτο περιέχει παράξενον μίγμα θέσεων, εἰς τὰς ὁποίας περιγράφονται τινὲς ὅτι ἐν ᾧ ψελλίζουσι λαμβάνουσιν εὔκολα μακρὰς διαρροίας.

Ἕβδομον κεφάλαιον. Καὶ εἰς τοῦτο περιέχονται ἀναμεμιγμέναι θέσεις, αἱ ὁποῖαι ὅμως διαφέρουσιν ἀπὸ τὰς ἄλλας ἰδιαιτέρως, καθότι ἀρχίζουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖςον μὲ ὁμοίας λέξεις καὶ συνεκθέτονται κατὰ ταύτας ἐπίτηδες, οὕτω μὲ ἐπὶ, ἢ ὁκοσοῖσιν, ἢ, ἤν· οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, ἐπὶ καύμασιν ἰσχυροῖσιν σπασμοὶ ἢ τέτανοι, κακόν. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἀπαντῶμεν εἰς τὰ κεφάλαια διαφορὰς, αἵτινες δύνανται νὰ μᾶς καταπείσωσιν, ὅτι δὲν συνηθροίσθησαν ἀπὸ τὸν αὐτὸν συγγραφέα καὶ εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον. Ἐξ ἐναντίας δὲ παρατηροῦμεν πρόοδον τινὰ ἐξ ἁπλουςέρων εἰς τ' ἀκριβέςερα, ἔπειτα δὲ εἰς τὰ παράξενα καὶ τελευταῖον εἰς τὰ παιγνίδια.

Περὶ διαίτης ὀξέων. Μόνον τὸ πρῶτον μέρος περὶ πτισάνης ὑπερασπίζονται Γαληνὸς καὶ Ἐρωτιανὸς, τὰ δ' ἄλλα ἀπορρίπτονται δικαίως ἀπ' ὅλους τοὺς κριτικοὺς, καὶ φαίνονται παράντα ὡς ἄτακτα περιάμματα. Τὸ περὶ πτισάνης βιβλίον ἀρχίζει μὲ πολεμικήν τινα κατὰ τῶν Κνιδικῶν ἰατρῶν ( ). Καὶ ἦσαν ἄραγε τόσοι πολλοὶ συγγραφεῖς τοιούτου εἴδους εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἱπποκράτους, ὥςε νὰ ἦναι χρεία τοιαύτης πολεμικῆς; Προσέτι δὲ καταλέγονται πολλὰ φάρμακα σίφλιον, ὁπὸς κτλ.

Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἀποδέχουτ' ὅλοι συμφώνως ὡς γνήσιον· ὁ ἀὴρ, τὸ ὕδωρ καὶ ἡ θέσις τῶν τόπων ἔχουσι μεγάλην ἐπίῤῥοιαν, ὄχι μόνον εἰς τὴν ὑγίειαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἤθη. Τὸ πλεῖςον μέρος τοῦ βιβλίου περιέχει σύγκρισιν τῶν Εὐρωπαίων καὶ Ἀσιανῶν, καὶ εἴδησιν τινὰ περὶ τῶν Σκυθῶν. Τὸ ὕφος εἶναι εὔκολον καὶ εὐάρεςον, ἡ ἔρευνα ὅμως ἐν γένει κοινὴ, ἐςερημένη τῆς ὀξύτητος, ἥτις ἐπικρατεῖ εἰς τὰ περὶ ἐπιδημιακῶν νόσων βιβλία· αἱ παντοδαπαὶ ἐπισημειώσεις εἰς τὰς ἐφεξῆς θεωρίας μὲ φαίνονται ὕποπτοι· ὅτι, φέρ' εἰπεῖν, ἡ ξηρότης βλάπτει τὰς χολώδεις κατας ά σεις, θοὺς δὲ φλεγματικοὺς ὠφελεῖ· ἐντεῦθεν

γίνεται φανερὸν, ὅτι ἡ χολὴ θεωρεῖται ὡς ξηρὰ καὶ τὸ φλέγμα ὡς ὑγρὸν, ἀπαράλλακτα καθὼς καὶ εἰς τὰς ἐφεξῆς θεωρίας· τὸ βιβλίον τοῦτο ἀνήκει λοιπὸν εἰς τὴν ἐφεξῆς τάξιν.

Β. Περὶ τῶν τεσσάρων ἀρχικῶν ἰδιοτήτων.

Ἡ τῶν τεσσάρων ἀρχικῶν ἰδιοτήτων παραγωγὴ, θερμότητος, ψυχρότητος, ὑγρότητος καὶ ξηρότητος, αἱ ὁποῖαι ἀποδίδονται εἰς ὅλα τὰ πράγματα, προῆλθε κυρίως ἀπὸ τὸ Ἀριςοτελικὸν σύςημα. Ὁ μέγας οὗτος φιλόσοφος τὰς εὑρίσκει κατ' ἰδιαίτερόν τινα τρόπον, συνεκθέτων τὰς διαφόρους δυνατὰς τῶν σωμάτων ἰδιότητας, καὶ ἀποκλείων τὸ συναγόμενον, προσέτι δὲ καὶ πᾶν ὅ,τι ἔχει σχέσιν μὲ τὸ πάθος καὶ τὴν ἐνέργειαν, καὶ τελευταῖον τὸ σπεῦδον εἴς τινα τόπον. Ἀπὸ τὰς ἀρχικὰς ταύτας ἰδιότητας καὶ τὴν δυνατήν των ἕνωσιν γεννῶνται τὰ τέσσαρα ςοιχεῖα: ἀπὸ ψυχρὸν καὶ ξηρὸν ἡ γῆ, ἀπὸ θερμὸν καὶ ξηρὸν τὸ πῦρ, ἀπὸ ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν τὸ ὕδωρ, ἀπὸ θερμὸν καὶ ὑγρὸν ὁ ἀὴρ.

Ὅτι ὁ Ἀριςοτέλης ἐδανείσθη ἀπ' ἄλλους τὴν θεωρίαν ταύτην, οὐδὲ τὴν παραμικρὰν ὑπόνοιαν ἔδειξε τις τῶν παλαιοτέρων συγγραφέων. Μόνος ὁ Γαληνὸς τὴν ἀποδίδει εἰς τὸν Ἱπποκράτην, παρακινούμενος ἀπὸ τοὺς ἐφεξῆς δύω λόγους· πρῶτον ὅτι εἰς τὸ περὶ φύσιος ἀνθρώπου βιβλίον κεῖται ὡς βάσις ἡ θεωρία αὕτη, καὶ δεύτερον, ἐπειδὴ ὁ Πλάτων ἀναφέρει τὸ βιβλίον τοῦτο. Τὴν πλάνην ταύτην ἠλέγξαμεν ἀνωτέρω. Πόσον ὑπερασπίζετο τὴν δόξαν ταύτην ὁ Γαληνὸς μόνος του, τὸ βλέπομεν ἀπ' ἄπειρα χωρία τῶν συγγραμμάτων του πολλὰ φανερά· οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, ἀπὸ τὴν σφοδρὰν ἀπολογίαν κατὰ τοῦ Λύκωνος. Πολλὰ συχνὰ κατηγορεῖ τοὺς φθονεροὺς, οἵτινες θέλουσι νὰ τοῦ ἀφαιρέσωσι τὴν ἐκ τῆς ἀνακαλύψεώς του τιμὴν, ἐπειδὴ αὐτὸς ὑπερασπίζεται τὴν γνώμην ταύτην.

Οἱ ἰατροὶ συνειθίζουσι νὰ ἐφαρμόζωσι τὴν ἐπικρατοῦσαν φιλοσοφικὴν εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν ἰατρικὴν θεωρίαν. Εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὅταν ἐξηπλόνετο ἡ Βρουνικὴ θεωρία εἰς τὴν Γερμανίαν, ἐφαρμόζετο καὶ ἡ Καντιανὴ φιλοσοφία εἰς ταύτην, ἡ δὲ δεκτικότης καὶ αὐτενέργεια (ι) τοῦ Καντίου μετεβάλθη πάλιν ἔπειτα εἰς τὴν τῆς διεγέρσεως θεωρίαν. Οὕτω συνέβη καὶ τότε· χολὴ καὶ φλέγμα ἔκειντο ὡς βάσις,

Ὀξυνούσεροι θεωρητικοὶ διέκριναν τὴν κυτρίνην ἀπὸ τὴν μαύρην χολήν· μετὰ δὲ ταῦτα προσετέθησαν καὶ αἱ τέσσαρες πρῶται ἰδιότητες· Τὸ αἷμα συνίσταται ἐκ θερμοῦ καὶ ὑγροῦ, ἡ δὲ κυτρίνη χολὴ ἐκ θερμοῦ καὶ ξηροῦ, καὶ ἡ μαύρη χολὴ ἐκ ψυχροῦ καὶ ξηροῦ, τὸ δὲ φλέγμα ἐκ ψυχροῦ καὶ ὑγροῦ. Ἐντεῦθεν τὸ μίγμα τῶν ὀργανικῶν σωμάτων, ἡ κρᾶσις, καὶ τὰ τέσσαρα κύρια μίγματα ἐθεωρήθησαν ὡς αἱ τέσσαρες ἀρχικαὶ κράσεις· ἐκ τοῦ αἵματος καὶ τῆς αἱματώδους κράσεως ἐξέρχεται ὁ ἀήρ, ἐκ δὲ τῆς κυτρίνης χολῆς καὶ τῆς χολερικῆς κράσεως ἡ γῆ, ἐκ δὲ τοῦ φλέγματος καὶ τῆς φλεγματικῆς κράσεως τὸ ὕδωρ. Τὰ φάρμακα ἐνεργοῦσι διὰ τῶν ἐξαιρέτων ἰδιοτήτων· εἶναι δὲ θερμὰ ψυχρὰ, ὑγρὰ, ἢ ξηρὰ εἰς τὸν πρῶτον, δεύτερον, τρίτον, καὶ τέταρτον βαθμὸν (ἀποφάσεις).

Ὅλα λοιπὸν τοῦ Ἱπποκράτους τὰ συγγράμματα, ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ θεωρία αὕτη, δύναται νὰ μετατεθῶσιν εἰς τοὺς μετὰ τὸν Ἀριστοτέλην χρόνους, καὶ ἑπομένως φαίνονται πολὺ μεταγενέστερα τῶν χρόνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἔζη ὁ Ἱπποκράτης· οὐδὲ ἓν μόνον δύναται καὶ θεωρηθῇ ὡς γνήσιον, μ' ὅλον ὅτι ὑπερασπίζεται καί τινα ὁ Γαληνός. Εἶναι δὲ ταῦτα τὰ συγγράμματα:

Περὶ φύσιος ἀνθρώπου, περὶ γονῆς, περὶ φύσιος παιδίου, περὶ διαίτης ὑγιεινῆς, περὶ διαίτης ὑγιεινόντων (ἐξαιρουμένου τοῦ πρώτου βιβλίου), περὶ τροφῆς, περὶ παθῶν, περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν, περὶ νούσων, περὶ γυναικείων, περὶ γυναικείης φύσιος, περὶ ἱερῆς νόσου, περὶ αἱμορροϊδῶν, περὶ παρθενίων, περὶ ὀξέος, περὶ ἑλκῶν, περὶ συρίγγων· ἐν μέρει δὲ πολλὰ μικρὰ συγγράμματα, καὶ τοιαῦτα, ὅσα δὲν μαρτυροῦνται ἀπὸ τὸν Γαληνὸν καὶ Ἡρωτιανὸν ὡς γνήσια. Τῆς δὲ Κνιδικῆς σχολῆς ἀριθμοῦνται τὰ βιβλία, εἰς τὰ ὁποῖα συναίνονται ἰσχυρὰ φάρμακα.

Γ'. Περὶ τῶν παραγομένων ἰδιοτήτων.

Ἓν σύγγραμμα ἀνήκει κυρίως ἐδῶ, τὸ περὶ ἀρχαίης ἰατρικῆς. Ὁ συγγραφεὺς κηρύττεται ἐχθρὸς τῆς παραγωγῆς τῶν νόσων ἀπὸ τὰς ἀρχικὰς ἰδιότητας: θερμὸν, ψυχρὸν, ὑγρὸν ξηρὸν, καὶ λέγει: Ὅ,τι κυρίως βλάβει εἶναι τὸ πικρὸν, γλυκὺ, στυφὸν, καὶ πλαδαρὸν (Schale), μὴ ἀναμεμιγμένα ἱκανῶς· δικαίως διϊσχυρίζεται ὅτι ἡ παλαιὰ Ἰατρικὴ δὲν ἐμβῆκεν εἰς τοιαύτας θεωρίας, ἀλλ' ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν πεῖραν καὶ παρατήρησιν παντὸς, ὅ,τι ὠφελεῖ ἢ βλάβει. Τὸ ἄλλως καλὸν βιβλίον δὲν δύναται νὰ ἔχῃ πατέρα τὸν Ἱπποκράτην, ἐπειδὴ ἀποβάλλει θεωρίαν, ἥτις ἐγεννήθη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους τὴν φιλοσοφίαν.

Δ'. Περὶ Πυρὸς, ὡς καθόλου ἐνεργοῦντος.

Ἡ θεωρία αὕτη ἀκολουθεῖ τοῦ Ἡρακλείδου (κ) τὴν φιλοσοφίαν· τὸ περὶ σαρκῶν βιβλίον, τὸ ὁποῖον ὠνόμασαν καὶ περὶ ἀρχῶν, εἶναι ἀξιολογώτατον τῆς τάξεως ταύτης βιβλίον, εἰς αὐτὸ ἐμπεριέχεται φυσιολογικήτις ἐξήγησις· τοῦ Πῶς σχηματίζονται τὰ μέρη τοῦ ὀργανικοῦ σώματος· λῖπος καὶ φλέγμα ξηραίνονται διὰ τοῦ πυρὸς, ἀποκαίονται, καὶ σχηματίζονται οὕτως εἰς παντοδαπὰ μέρη. Τὸ στοιχεῖον τοῦ πυρὸς τὰ μορφόνει μὲ συνείδησιν, διότι ὁ Αἰθὴρ γινώσκει τὰ πάντα. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρων τινὰ χωρὶς ἀπὸ τὸ σύγγραμμα τοῦτο, τ' ἀποδίδει εἰς τὸν Πόλυβον (ἰσορ. περὶ ζῴ. βιβλ. γ. κ. γ.). Τὸ βιβλίον λοιπὸν τοῦτο δὲν ἀνήκει μὲν εἰς τὸν Ἱπποκράτην, εἶναι ὅμως πολλὰ παλαιὸν χωρὶς ἀμφιβολίαν.

Ὡσαύτως δὲ πρέπει νὰ συγκαταριθμηθῇ ἐδῶ καὶ τὸ πρῶτον μέρος τοῦ περὶ διαίτης ὑγιεινόντων βιβλίου.

Ε'. Περὶ Πνεύματος.

Τὰ περὶ φυσῶν καὶ περὶ ὀστέων φύσεως βιβλία ἐμπεριέχουσι τὴν θεωρίαν ταύτην, περὶ τῆς ὁποίας ἐλαλήσαμεν ἀνωτέρω.

Ϛ'. Περὶ τῶν ὑγρῶν.

Πολλὰ παλαιὰ, χωρὶς ἀμφιβολίαν, θεωρία, ἐμπεριεχομένη καὶ εἰς τῶν Ἰατρῶν τῆς Κίνας τὰ συγγράμματα· περιέχει δὲ αὕτη ἴχνη τῆς ἀκαλλιεργήτου της ἀρχῆς· κατ' αὐτὴν ῥέει ἡ βλαβερὰ ὕλη ἀπὸ τὸ ἓν εἰς τ' ἄλλο μέρος. Ἐνταῦθεν ἡ ἔκφρασις ῥοῦς· ἡ βλαβερὰ αὕτη ὕλη καταβαίνουσα ἐκ τῆς κεφαλῆς εἰς τὸ στῆθος καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέλη, προξενεῖ πρῶτον μὲν συνάγχην, ἔπειτα δὲ βάρος τοῦ στήθους καὶ τελευταῖον ἀλγηδόνα τῶν μελῶν· ῥέπει δὲ ἡ ὕλη ἀπὸ τὸ ἓν

εἰς τὸ ἄλλο μέρος. Μὴ φροντίζοντες διὰ τοὺς δρόμους, τοὺς ὁποίους ἠδύνατο ἡ βλαβερὰ ὕλη νὰ κάμῃ, ἐνόμισαν ὅτι ῥέει διὰ τοῦ σώματος, ὡς νὰ ἦσαν εἰς αὐτὸ ἰδιαίτερα αὐλάκια διὰ τὴν ὕλην. Αὕτη εἶναι ἡ φυσικωτάτη, ἰατρικὴ θεωρία, τὴν ὁποίαν ἀκόμη δοξάζει ὁ λαὸς, καὶ θέλει πάντοτε πιςεύειν, διότι αὕτη εἶναι ἡ γλῶσα τῆς αἰσθήσεως. Ἴσως δὲ ἡ θεωρία αὕτη δὲν εἶναι ψευδής, καὶ δύναται ν' ἀποκτήσῃ ἐπιςημονικὴν ἀλήθειαν, ἐὰν ἐφαρμοσθῇ ἡ Γαλβανικὴ μετάθεσις μὲ ἱκανὴν προσοχὴν καὶ σύνεσιν εἰς τὸ ὀργανικὸν σῶμα.

Ἐκ τῶν Ἱποκρατικῶν συγγραμμάτων δύο κυρίως περιέχουσι τὴν θεωρίαν ταύτην· τὸ πρῶτον ἐπιγράφεται: περὶ τόπων τῶν κατ' ἄνθρωπον· ὁ συγγραφεὺς γινώσκει ἤδη, ὅτι ἡ ψυχρότης ἐκτείνει καὶ συςέλλει τὰ μέρη, διὰ τῆς ὁποίας ἰδιότητος ἐκθλίβεται ἡ ῥευςὴ καὶ ὑγρὰ ὕλη, ἔπειτα ὅτι ἡ θερμότης χωνεύει τὰς ὕλας καὶ τὰς κάμνει νὰ ῥέωσιν. Ὁ Γαληνὸς καὶ Ἡρωτιανὸς ἀναφέρουσιν ὡς γνήσιον τὸ βιβλίον τοῦτο. Ἀλλ' ἀναφέρεται τοῦτο φανερὰ εἰς τὴν τῶν τεσσάρων πρώτων ἰδιοτήτων θεωρίαν, ἀνήκει λοιπὸν εἰς τοὺς μετὰ τὸν Ἀριςοτέλην χρόνους· τὸ δὲ δεύτερον ἐπιγράφεται: περὶ ἀδένων· ὁ συγγραφεὺς ἐκλαμβάνει τὸν μυελὸν ὡς ἀδένα, ὅπου παρασκευάζεται τις ὑγρότης, ἥτις ῥεουσα ὡς διεφθαρμένη εἰς τ' ἄλλα μέρη προξενεῖ νόσους· ὁ Γαληνὸς νομίζει νόθον τὸ βιβλίον τοῦτο· περιέχει δὲ, ὡς εἶναι φανερὸν, ἀνάπτυξιν παλαιᾶς τινος θεωρίας.

Εἰς τὰς ἐξ ταύτας διαιρέσεις δύνανται ν' ἀναχθῶσι τὰ μεγαλήτερα καὶ ἀξιολογώτερα τοῦ Ἱπποκράτους συγγράμματα, καὶ ἀπὸ πολλοὺς ὡς γνήσια θεωρούμενα. Εἰς ἡμᾶς διεσώθη ἡ συνάθροισις τῶν συγγραμμάτων τούτων, γραμμένων εἰς τοὺς χρόνους, ὅταν ἤνθουν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν αἱ ἐπιςῆμαι, καὶ μὲ ταύτας καὶ ἡ ἰατρικὴ, καὶ ἀποδιδομένων εἰς τὄνομα τοῦ Ἱπποκράτους. Ἡ θεωρία καὶ γλῶσσα των εἶναι διάφορος, ὥςε πρέπει νὰ ἔχωσι τοὐλάχιςον ἓξ πατέρας, ἐκ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ ἐκλέξωμεν ἕνα, ὀνομάζοντές του Ἱπποκράτην. Εὑρίσκονται προσέτι μικρά τινα συγγραμμάτια εἰς τὴν Ἱπποκρατικὴν συνάθροισιν, τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται ν' ἀναχθῶσιν εἰς οὐδεμίαν τῶν ἓξ τούτων τάξεων, ἀλλὰ ταῦτα εἶναι ἀσήμαντα, εἰς τῶν ὁποίων τὴν γνησιότητα ἀμφιβαλλαν πολλοὶ καὶ πρὸ πολλοῦ.

Ἀ Ν Ἀ Μ Ι Κ Τ Α.

Κατὰ τὸν μακαρίτην North Douglas αἱ νεώτεραι Ἀθῆναι περιέχουσι 12,000 κατοίκους, ἐν ᾧ αἱ παλαιαὶ, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν λιμένων τοῦ Πειραιῶς, Μουνυχίας, καὶ Φαλήρων, ἐμετροῦσαν" 70,000.

Ἡ Τριπολιτζὰ περιέχει καὶ αὐτὴ 12,000.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων ὅλης τῆς Πελοποννήσου συμποσοῦται εἰς 500,000· μεταξὺ αὐτῶν 15,000 φαμιλιῶν εἰς Μάνιαν.

Ὅλη ἡ παλαιὰ Ἑλλὰς κατὰ τοὺς λογισμοὺς τοῦ Hume (Essays on the Population of ancients nations) δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἔχῃ περισσοτέρους κατοίκους παρὰ 1,200,000.

Ἡ σημερινὴ Ἑλλὰς ἐν γένει εἶναι πολὺ πλέον κατοικημένη παρὰ ἡ παλαιά.

Ἴδε Essay on certain points of Resemblance between the ancient and modern Greeks. by the Hon^bls Fred. Sylv. Douglas. London. 1813.

Κατὰ τὰς νεωτέρας εἰδήσεις (Ἴδε Journal des Debats. 1820. μην. Ἰανουαρ.) τὸ μέγα βασίλειον τῆς Ῥωσσίας ἀριθμεῖ ἓξ Πανεπιςήμια (Οὐνιβερσιτὰς)· ἐξ αὐτῶν τὸ τῆς Μόσκβας περιλαμβάνει εἰς τὴν ἐνορίαν του τὰς ἐπαρχίας Μόσκβας, Σμολένσκου, Καλούγας, Ζούλας, Ῥιασανίου, Βλαδιμὶρ, Κοςρόμας, Βολόδας, Τβὲρ, καὶ Ζαροσλάβ.

Τὸ τῆς Βίλνας, τὰς ἐπαρχίας Βίλνας, Γρόδνο, Βιτέπσκ, Μοχιλὲβ, Μίνσκ, Βολυνίας, Κιὲβ, καὶ Ποδολίας.

Ἡ Λιβονία καὶ Κουρλανδία ἀνήκουν εἰς τὸ πανεπιςήμιον τοῦ Δορπάτ. ἡ παλαιὰ Φινλανδία ὑποκειμένη ποτὲ καὶ αὐτὴ εἰς τοῦτο, τὴν σήμερον ἐνώθη εἰς τὸ πανεπιςήμιον τοῦ Ἄβο ὁμοῦ μὲ τὴν νέαν Φιλανδίαν.

Αἱ ἐπαρχίαι τῆς Πετρουπόλεως, Πλεσκὲβ, Νοβγορὸδ, Χολονὲζ, καὶ Ἀρχαγγέλου θέλουν ὑποτάσσεσθαι εἰς τὸ πανεπιςήμιον τῆς Πετρουπόλεως, ὅταν τελειώσῃ ἡ διάταξίς του.

Τὸ τοῦ Χάρκοβ περιλαμβάνει τὴν Οὐκραΐναν, Ὀρὲλ, Κούρσκ, Βορονὲτζ, Τζερνιγὶβ, Γολτάβαν, Χερσῶνα, Κριμαίαν, Λικατερινοσλάβ, τοὺς παρὰ τὸν Τάναϊν τόπους, καὶ τοὺς ἄλλους Κοζάκους.

Τὸ τοῦ Καζὰν περιλαμβάνει τὰς ἐπαρχίας Καζὰν, Ἀςρα-

χὰν, Ἄρενβουργ, Οὔτζα-βιάτκαν, Πέρμ-ταμπὸϛ, Νιτζεγορόδ, Σαρατάο, Πένσα, τὸν Καύκασον, Σιμπίρσκ, Ταμπόλσκ, Ζόμς, καὶ Ἰρκούτζκ· αὐταὶ αἱ ἐπαρχίαι συνάμα σχηματίζουν πλέον παρὰ 200,000 τετραγωνικὰ μίλια. Μερικοὶ νέοι ἀπὸ τοὺς τόπους Βουράτ, καὶ Τογγούζου, οἱ ὁποῖοι ἀπέχουν περί που 800 μίλια ἀπὸ τὸ Καζὰν, ἦλθον εἰς αὐτὸ τὸ πανεπιϛήμιον διὰ νὰ σπουδάσουν· μετροῦσιν εἰς αὐτὸ καὶ πολλοὺς Ταρτάρους.

„Τὸ ἐλαιόλαδον καλὸν προφυλακτικὸν ἐναντίον τοῦ θανατικοῦ — Εἴδησις ἰατρικὴ ϛαλμένη ἀπὸ τὸ Τάγγερ παρὰ τοῦ Σουηδικοῦ Κονσόλου κυρίου Jacq. Graberg de Hemsoe πρὸς τοὺς ἐφόρους τῆς κοινῆς ὑγείας εἰς Στοκχόλμ κατὰ τὸν μῆνα Ἰούνιον τοῦ 1819. Ἴδε Gazette de Santé. 1819. Νοεμβρίου. ιϛ'· καὶ Revue encyclopedique· τῆς αὐτῆς ἐποχῆς.

Εἶναι πολλοὶ χρόνοι, ἀφ' οὗ γνωρίζουν εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὴν ἐξωτερικὴν χρῆσιν τοῦ ἐλαιολάδου εἰς προφύλαξιν τοῦ θανατικοῦ διὰ μέσου ἀλοιφῶν, λουτρῶν, κτ.· κανεῖς ὅμως ἕως τώρα δὲν ἐφαντάσθη νὰ τὸ μεταχειρισθῇ καὶ ἐσωτερικῶς ὡς ποτόν· αὐτὴ ἡ ἀνακάλυψις ἔγινεν ἐδῶ τὸ περασμένον ἔτος ἀπὸ τὸν Joze Januario Colaco Κόνσουλον Πορτουγαλλικὸν εἰς τὸ Larache. Τὰ πειράματά του ἐξεφανώθησαν μὲ τὰς πλέον εὐτυχεῖς ἐκβάσεις· ἀπὸ διακοσίους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἐγκαίρως ἔπιον μίαν ἱκανὴν δόσιν ἐλαιολάδου, μόλις δέκα ὑπέπεσαν εἰς τὸ θανατικόν· εὐθὺς ὁποῦ κτυπηθῇ ὁ ἄνθρωπος, πρέπει νὰ πίῃ διὰ μιᾶς, κατὰ τὴν φύσιν καὶ δύναμιν τοῦ σώματός του, τέσσαρας ἕως ὀκτὼ ὀυγγίας. Τὴν κατάποσιν αὐτὴν διαδέχεται ἱδρὼς γενικὸς καὶ ἄφθονος, ὅϛις φαίνεται ὅτι ἐξωθεῖ τὸ φάρμακον τοῦ θανατικοῦ μὲ ἕνα τόσον δραϛήριον τρόπον, ὥϛε πολλοὶ ἀνέλαβον τὴν ὑγείαν των μὲ μόνον αὐτὸ τὸ διαφορετικὸν (ἱδρωτικόν). Τούτου ἠμπορούμεν νὰ βοηθήσωμεν τὴν ἐνέργειαν καὶ μὲ ἓν τέϊ κουφοξυλιᾶς κτ.. Εἰς μερικοὺς ἐνεργεῖ τὸ ἐλαιόλαδον ὡς ἐμετικὸν, εἰς ἄλλους ὡς καθάρσιον, πλὴν ὁ ἱδρὼς εἶναι τὸ πρῶτον καὶ ἐνεργητικώτερον ἀποτέλεσμά του. Οἱ ἴδιοι Μαῦροι, ἂν καὶ ἀποφεύγουν κάθε ἐσωτερικὸν ἰατρικὸν, μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἔλειψαν καὶ αὐτοὶ νὰ καταφύγουν εἰς αὐτὸ τὸ τόσον ἁπλοῦν καὶ θραϛήριον. Εἰς ἓν χωρίον πλησίον τοῦ Τάγγερ πατήρτις, τοῦ ὁ-

ποίου τὸ θανατικὸν εἶχεν ἁρπάξει καὶ γυναῖκα καὶ τέσσαρα παιδία, ἔσωσε μὲ αὐτὸ καὶ τὸν ἑαυτόν του καὶ τὰ λοιπὰ δύο παιδία του. Γεωργός τις εἰς ἄλλο χωρίον, ἀφ' οὗ ἀπὸ τὸ θανατικὸν ἔχασε τρία παιδία, ἔσωσε μὲ τὸν ἴδιον τρόπον τὰ λοιπὰ τρία. Ἓν συμβὰν ἰδιαίτερον ἠκολούθησεν εἰς αὐτὸ τὸ Τάγγερ· δύο γυναῖκες Νέγρων, αἱ ὁποῖαι εὐθὺς εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ μολύσματος ἔπιον μίαν μεγάλην δόσιν αὐτοῦ τοῦ ἐλαίου, ἐγλύτωσαν ἀπὸ τὸν θάνατον, ἂν καὶ δὲν εἶναι παράδειγμα, ὅτι ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ χρώματος μολυσμένοι ἐσώθησαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν μάϛιγα. Ὅλαι αἱ εἰδήσεις ἀπὸ τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας βεβαιόνουν αὐτὰ τὰ πειράματα, ὁποῦ ἔγινον, καὶ γίνονται καθημερινῶς. Διὰ νὰ κάμουν αὐτὸ τὸ ἰατρικὸν πλέον δραϛήριον μεταχειρίσθησαν τὸ ἐλαιόλαδον ὄχι μόνον ἐσωτερικῶς πίνοντές το, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἐξωτερικῶς εἰς λουτρὰ, τριβὰς κτ.. Ἀπὸ τὰ πειράματα, ὅσα ἔγινον μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, οὔτε ἓν δὲν ἀπέτυχεν· ἰατρός τις Ἰσπανὸς, ὅϛις διέτριψεν ὑπὲρ τὸ ἔτος εἰς αὐτὸν τὸν τόπον, ἰάτρευσεν ἀπὸ τὸ θανατικὸν σχεδὸν ὅλους τοὺς Ἑβραίους τοῦ Τάγγερ· ἀπὸ 300, ὁποῦ ἐμολεύθησαν εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ τοῦ ἔτους, καὶ κατέφυγον εἰς αὐτὸ τὸ ἰατρικὸν, μόλις δώδεκα ἀπέθανον.

Ε Ἴ Δ Η Σ Ι Σ.

ΔΙΑΤΡΙΒΩΝ ἐν τῇ κατὰ τὰς Σέρρας τῇ ἀναλόγῳ ὡς πρὸς τὴν κατάϛασιν τῆς πόλεως ἐκείνης σχολῇ, ἔλαβον παρά τινος φίλου τὸ μαθηματικὸν τὸ ἐν Παρισίῳ περιφήμου τὰ μαθηματικὰ Φραγκέρου· ὅπερ τότε μὲν μετέφρασα, οὐχὶ κατ' ἀλήθειαν ἐπὶ σκοπῷ ἐκδόσεως, καὶ μάλιϛα, ὅτε ὁ λόγιος Ἑρμῆς φθάσας προεκήρυξε, κάλλιϛα ποιήσας, ὅτι τὸ μαθηματικὸν τοῦτο ὑπ' ἄλλου μεταφράζεται, ἀλλὰ διὰ μόνην τὴν ἡδονὴν, τὴν ὁποίαν πᾶς τις ἐν ἑαυτῷ συναισθάνεται, παραβάλλων τὰς ξένων σοφῶν ἀνδρῶν ἰδέας, μὲ ὅσας αὐτὸς πρότερον εἶχε γνώσεις· μεταβὰς δ' ἐκεῖθεν εἰς Παρίσιον πέρυσιν, εὗρον δευτέραν ἔκδοσιν τῆς βίβλου ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως γενομένην τῷ 1819, τοσοῦτον διαφέρουσαν κατά τε τῆς ἐκθέσεως τὴν σαφήνειαν, καὶ τὴν τῶν διδασκομένων ἀκρίβειαν, καὶ μὴν καὶ τὴν τῶν ἐλλειπόντων ἀναπλήρωσιν, ὅσον ὁ ἴδιος συγγραφεὺς παραβάλλων τὴν πρώτην πρὸς τὴν δευτέραν, λέγει ἐν τοῖς προλεγομένοις· „En prenant la

peine de comparer cette édition à la première. on verra que le plan seul a été conservé; l'ouvrage a été refait, même dans ses détails: ici j'ai cherché plus de clarté dans l'exposition; là, plus de rigueur dans les démonstrations; ailleurs, plus ou moins de précision....; on y trouvera des doctrines entières qui manquaient..." Καὶ δῆλον, ὅτι ἡ βίβλος ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταπεποίηται, καθὼς δὴ καὶ αἱ δεύτεραι σκέψεις σοφώτεραι τῶν πρώτων εἶναι λέγονται. Πολλοὶ δὲ τῶν ἐν Παρισίῳ διατριβόντων φιλομαθῶν καὶ φιλογενῶν ἑλλήνων παρεκίνουν με, ἵνα τὸν ἐκ τῆς περὶ τὴν ἰατρικὴν ἀσχολίας μου πρὸς ἡσυχίαν ἐναπολειπόμενον καιρὸν καὶ εἰς δευτέραν μετάφρασιν προσδιορίσω, τήν τε διὰ τοῦ λογίου Ἑρμοῦ προκηρυχθεῖσαν μετάφρασιν, διὰ τὴν τῆς βίβλου μεταβολὴν, βεβαιοῦντές μοι ἠμελημένην, καὶ καταλέγοντες τὴν τοῦ τοιούτου στοιχειώδους μαθηματικοῦ ὠφέλειαν, τοῦ περὶ πλείσων ὀλίγην μὲν, αὐτάρκη δὲ καὶ πλήρη τὴν διδασκαλίαν περιέχοντος, διὰ δὴ τοῦτο καὶ εἰς χρῆσιν τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι σχολείων ἁρμοδιωτάτου. Ἐνέδωκα, ἐπεχείρησα, τῆς ὠφελείας τοῦ γένους τὸ δυνατὸν καὶ αὐτὸς φροντίζων, καὶ τὸ πρᾶγμα ὅσον μὲν οὔπω τετέλεσται, περιμένω δὲ τὴν φιλότιμον συνδρομὴν τῶν πρὸς εὐτυχίαν τῆς δυσυχοῦς Ἑλλάδος σπευδόντων Ἑλλήνων. Εἶναι δὲ ἡ βίβλος δίτομος· καὶ ὁ μὲν ἁ τόμος γενικώτερον περιέχει Ἀριθμητικὴν, Ἄλγεβραν, Γεωμετρίαν, Τριγωνομετρίαν ἐπίπεδον, καὶ τὰς Κωνικὰς τομάς· ὁ δὲ δεύτερος, ὑψηλὴν Ἄλγεβραν, σφαιρικὴν Τριγωνομετρίαν, καὶ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν Ἀπειροστῶν· ἕκαστος δὲ τόμος περιέχει περὶ που 500 σελίδας μετὰ τῶν προλεγομένων, ἐν οἷς ἐσαφήνισα, ὅ,τι μέρος ἢ σχηματίον ἐφάνη μοι δύσκολον ὁπωσοῦν πρὸς κατάληψιν τῶν ἀρχαρίων, ὁδηγήσας αὐτοὺς εἴς τε τὸν σχηματισμὸν αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν λύσιν τινῶν προβλημάτων, ὧν τὴν πᾶξιν παρέλιπεν ὁ συγγραφεὺς, τὸ μὲν διὰ τὴν συντομίαν, τὸ δὲ διὰ τῶν ἀναγινωσκόντων Γάλλων τὴν φιλοτιμίαν, τῶν ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων ἐν παιδείᾳ καὶ μαθήσει ἀνατρεφομένων. Προσετέθη δὲ καὶ περὶ ὧν ὁ συγγραφεὺς παραπέμπει τὸν ἀναγνώστην εἰς ἄλλους μαθηματικοὺς Γάλλους, τὰ ἀπαιτούμενα δηλονότι πρὸς ἀπαρτισμὸν τῆς ἐννοίας. Ἐν δὲ τῇ μεταφράσει ἀπέφυγον, ὅσον τὸ δυνατὸν, τοὺς Γαλλικισμοὺς, εἰδὼς κάλλιστα, ὅτι τὸ δυσνόητον τῶν λεγομένων, οὐ τοσοῦτον συμβαίνει ἐκ τῶν λέξεων, ὅσον ἐκ τῆς ξένης πρὸς ἀλλήλας αὐτῶν συμπλοκῆς. Ἡ τιμὴ τῆς βίβλου προσδιορίζεται φ' 20, ἤτοι 26 γρόσια τουρκικά· παρακαλοῦνται δὲ οἱ συνδρομηταὶ λαβόν-

σες τὸν ἁ τόμον, νὰ καταβάλλωσι τὸ ἥμισυ τῆς τιμῆς διὰ τὴν ἀναγκαίαν τοῦ τύπου δαπάνην .....

Ἡ φιλοτιμία τῶν συνδρομητῶν πάντως παρακινήσει με καὶ εἰς ἔκδοσιν τοῦ Λογαριθμικοῦ τοῦ Καλλέτου, ὅπερ πρὸ καιροῦ μετέφρασα Ὅτι ἡ ἔλλειψις τοιούτου βιβλίου μέγα ἐμπόδιον πρὸς ξένησεν εἰς τὴν πρόοδον τῆς μαθηματικῆς ἐν τῇ Ἑλλάδι.

Ἡ ἐν Βιέννῃ συνδρομὴ γίνεται παρὰ τῷ τιμιωτάτῳ κυρίῳ Ἀναστασίῳ Δ. Δουδούμῃ.

Ἐν Παρισίῳ, 1820, Ἰαννουαρίου 20.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΗΝΑΣ,

Rue des Fossés St.-Jacques, n° 3, à Paris.

Ἡ ἐν Βερολίνῳ Βασιλικὴ τῶν Ἐπιστημῶν Ἀκαδημία ἐτίμησε τὸν ἡμέτερον ὁμογενῆ σοφολογιώτατον διδάσκαλον κύριον Κ. Μ. Κούμαν, ἀποδεξαμένη αὐτὸν μέλος ἀντεπιστέλλον. Τὸ τῆς τιμῆς ταύτης δίπλωμα ἐκδοθὲν τὴν ἁ. Ἰανουαρίου 1820, ἐσφραγισμένον μὲ τῆς Ἀκαδημίας σφραγῖδα καὶ ὑπογεγραμμένον ἀπὸ τοὺς τέσσαρας αὐτῆς Σεκρεταρίους, Βουτμάνον Σεκρετάριον τῆς Φιλολογικῆς καὶ Ἱστορικῆς κλάσεως, Σλειμάχερον Σεκρετάριον τῆς Φιλοσοφικῆς Κλάσεως, Ἑρμάννον Σεκρετάριον τῆς Φυσικῆς καὶ Φρούλλιον Σεκρετάριον τῆς Μαθηματικῆς κλάσεως, ἐσάλθη ἐνταῦθα εἰς τὸν κύριον Κ. Μ. Κούμαν. Εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι αἱ τοιαῦται τιμῆς ἐνδείξεις εἰς τοὺς ὁμογενεῖς μας χαροποιοῦσι τὸ γένος, καὶ παροτρύνουσι τὴν εἰς τὰ καλὰ ἀσχολουμένην νεολαίαν, βλέπουσαν ὅτι οἱ κόποι καὶ αἱ ἀρεταὶ δὲν μένουν ἀγέρασα ἀπὸ τοὺς τὴν παιδείαν τιμῶντας σοφοὺς εὐρωπαίους.

Ἕως τώρα ἔχαιρον οἱ εἰλικρινεῖς τῶν καλῶν τῆς Ἑλλάδος φίλοι βλέποντες τὴν βελτίωσιν τοῦ Λ. Ἑρμοῦ βαθμηδὸν αὐξανομένην διὰ πολλῶν καὶ χρησίμων πανταχόθεν συνεισφορῶν τῶν φιλοκάλων τοῦ γένους Λογίων· ἀφ' οὗ ἐπληροφορήθησαν ὅτι δὲν εἶναι προσωρινὴ ἡ χαράτων, δικαίως ηὔχοντο ἐφεξῆς καὶ τὴν σερέωσιν τοῦ κοινοῦ τούτου συγγράμματος, τὴν ὁποίαν ὁ ἀσφαλισμὸς τῆς πρὸς τὴν συνεχῆ ἔκδοσιν αὐτοῦ ἀπαιτουμένης δαπάνης ἐδύνατο νὰ κατορθώσῃ. Τὴν κοινὴν ταύτην εὐχὴν ἄρχισαν ἤδη πρὸ πολλοῦ νὰ ἐκπληρῶσιν ἄνδρες φιλογενεῖς, τῶν ὁποίων τὰ σεβασὰ ὀνόματα κατὰ καιροὺς ἐκηρύξαμεν, συμμετόχους ποιοῦντες τοὺς φιλτάτους ὁμογενεῖς τῆς χαρᾶς ἡμῶν καὶ εὐγνωμοσύνης. Ἀλλ' ἄλλο, εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἐνδόξων ἐκείνων συνδρομητῶν προθύμως συνα-

ριθμούμενον, ὄχι μόνον σεβαςὸν, ἀλλὰ καὶ πανιερου ὄνομα, τὸ ὄνομα τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας κυρίου ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ, σπεύδομεν μετὰ χαρᾶς νὰ κηρύξωμεν εἰς τὸ πανελλήνιον. Ἀπὸ τὴν ἐφεξῆς ἐπιςολὴν τοῦ εὐγενοῦς καὶ πεπαιδευμένου ἀνδρὸς, Ἄρχοντος Καμινάρη κυρίου Βαλέτα, ἃς μάθωσιν οἱ ὁμογενεῖς, ὅτι ἡ πρὸς ςερέωσιν τοῦ Ἑρμοῦ βάσιμος συνεισφορὰ εἶναι μέρος ἐλάχιςον τῶν ὅσα καλὰ καθ' ἡμέραν πράττει καὶ μελετᾷ νὰ πράξῃ ὁ σεβάσμιος οὗτος καὶ σοφὸς ποιμενάρχης πρὸς ὠφέλειαν καὶ φωτισμὸν τοῦ ποιμνίου του καὶ ὅλου τοῦ γένους.

Ἡμεῖς τολμῶντες μόνον νὰ ὁμολογήσωμεν δημοσίως τὴν ἔνθερμον ἡμῶν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν Πανιερότητά του, καὶ ὄχι νὰ ἐγκωμιάσωμεν τὰς ἀφ' ἑαυτῶν λαμπρυνομένας πράξεις τοῦ μετριόφρονος καὶ ἀγαθοῦ τούτου Ἀρχιερέως, ἐπικαλούμεθα τὰς πανιέρους αὐτοῦ εὐχὰς εἰς ἀκριβῆ τῶν ἡμετέρων καθηκόντων ἐκπλήρωσιν, καὶ ὁλοψύχως εὐχόμεθα εἰς τὴν φίλην ἡμῶν πατρίδα χιλίους τοιούτους ἱεράρχας, πνέοντας τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καὶ παιδείας τοῦ γένους ζῆλον, ἀρεςὸν καὶ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις.

Ἐλλογιμώτατε Ἐκδότα τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ,
κύριε Κωνςαντῖνε Κοκκινάκη!

Ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας, Κύριος Διονύσιος, ἀνὴρ σεβασμιώτατος διὰ τὴν γενναιότητα τῶν φρονημάτων του, καὶ τὴν ἀξιέπαινον προθυμίαν του εἰς τὰ κοινωφελῆ, ἐκ πρώτης ὁμιλίας περὶ συςάσεως τῆς ἐφημερίδος σου, ὑπεσχέθη νὰ συνεισφέρῃ ἐτησίως ὑπὲρ αὐτῆς τριάκοντα βασιλικὰ φλωρία. Περὶ τούτου σ' ἔγραψα πρὸ τριῶν μηνῶν, καὶ ἴσως ἐνόμιζες ὅτι μέχρι λόγων ἴςαται ἡ φιλοτιμία του· ἰδοὺ ὅμως ἀναντίῤῥητος ἀπόδειξις, ὅτι ἡ Πανιερότης του λέγει καὶ πράττει. Τὸ περικλειόμενον τοῦτο γραμμάτιον διορίζει νὰ λάβῃς τὸ πρῶτον ἐτήσιον, τὰ τριάκοντα φλωρία, καὶ μὴ ἀμφιβάλλε, ἀδελφὲ, ὅτι καὶ εἰς πᾶσαν ἐφεξῆς περίοδον τῆς ἐφημερίδος σου ἔχεις ἀσφαλῆ τοῦτον τὸν μισθὸν, κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς ὑπόσχεσιν τῆς Πανιερότητός του. Εἶναι ἄξιος εὐγνωμοσύνης κοινῆς ὁ καλὸς οὗτος ἱεράρχης. Συνετέλεσε πολλάκις εἰς κοινωφελῆ πράγματα, καὶ μελετᾷ κοινωφελέςερα εἰς τὸ ἑξῆς μὲ πολλὴν φιλοτιμίαν.

Ὁ φίλος σου
Σ. Βάλέτας.

ΕΡΜΗΣ Ο ΛΟΓΙΟΣ.

Τῇ α'. 7 Ἀπριλίου.

1820

ΦΥΣΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ.

Περὶ δρόσου.

Ἡ δρόσος εἶναι χωρὶς ἀμφιβολίαν τὸ ἁπλούστερον καὶ συνεχέστερον φαινόμενον τῆς ἀτμοσφαίρας· μ' ὅλον τοῦτο μόλις πρὸ ὀλίγου ἑκατόρθωσαν νὰ δώσουν ἐξήγησιν αὐτῆς ἀποχρῶσαν. Ἂν καὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους ἀκόμη χρόνους μερικοὶ φιλόσοφοι εἶχαν παρατηρήσει μὲ προσοχὴν, καὶ γνωρίσει τὰς περιστάσεις τὰς πλέον ἐπιτηδείας εἰς ἀνάπτυξιν αὐτοῦ τοῦ μετεώρου, εὑρέθησαν ὅμως εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους καὶ φυσικοὶ, οἱ ὁποῖοι ἐξέθεσαν περὶ αὐτῆς τῆς ὕλης γνώμας πολὺ ὀλιγώτερον ἀκριβεῖς, καὶ ἑπομένως οὐδαμῶς ἱκανὰς εἰς τὸ νὰ λύσουν αὐτὸ τὸ πρόβλημα. Ὁ κύριος Wells ἐξέδωκεν εἰς τὰ 1814 ἀγγλικὶ ἓν σύγγραμμα, τοῦ ὁποίου ἡ γαλλικὴ μετάφρασις φέρει τὴν ἐπιγραφὴν „Essai sur la rosée" δοκίμιον περὶ τῆς δρόσου. Αὐτὸ τὸ βιβλίον περιέχει μὲ λεπτομέρειαν πλῆθος κριτικῶν παρατηρήσεων καὶ ἀποφασιστικῶν πειραμάτων, τὰ ὁποῖα σοφῶς ἐξηγηθέντα ἀπὸ τὸν συγγραφέα τὸν ἔκαμον νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ἀληθῆ θεωρίαν φαινομένου, τοῦ ὁποίου ἡ μόνη αἰτία εἶναι τὸ θερμαντικὸν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τούτου.

Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ὁποῦ ὁ ἥλιος φαίνεται ὑπεράνω τοῦ ὁρίζοντος, θερμαίνει τὰ μέρη τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ἐκτεθειμένα εἰς τὴν ἄμεσον ἐνέργειαν τῶν ἀκτίνων του. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ θερμοκρασία αὐξάνει βαθμηδὸν ἕως εἰς τὰς δύο ὥρας μετὰ τὴν μεσημβρίαν· τότε στέκεται μερικὸν καιρὸν, ἔπειτα ὀλιγοστεύει, κατ' ἀρχὰς μὲ βραδύτητα, ἀργότερα ὅμως μὲ περισσοτέραν ταχύτητα. Ὅταν ὁ ἀὴρ ἦναι πολλὰ διαφανὴς, δὲν διακόπτει καθόλου τὸ θερμαντικὸν, ὁποῦ ὁ ἥλιος στέλλει εἰς τὴν γῆν, καὶ ἡ ἀτμοσφαίρα στεγαίνε-

ται ἀπὸ τὰ κάτω πρὸς τὰ ἐπάνω, διότι τὸ ἀερῶδες ῥευςὸν, ὁποῦ ἐγγίζει τὴν γῆν, ἁρπάζει ἀπ' αὐτὴν μέρος τοῦ θερμαντικοῦ της, καὶ τοῦτο μεταδίδει ἔπειτα εἰς τὰς ὑψηλοτέρας χώρας, εἰς τὰς ὁποίας καὶ ὑψώνεται φύσει διὰ τὴν μικροτέραν εἰδικήν του βαρύτητα. Ὡς τόσον αὐτὸς ὁ ἀραιωμένος ἀὴρ δὲν φθάνει εἰς πολὺ ὕψος· ἐπειδὴ πρῶτον ἡ κινητότης του δὲν εἶναι ὑπερβολική, ἔπειτα, ἐν ὅσῳ διαρκεῖ ἡ ἀναβατικὴ κίνησίς του, εὑρίσκεται κατὰ διαδοχὴν εἰς συνάφειαν μὲ ςρώματα ἀέρος ψυχρὰ, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ ἁρπάζουν ἀπ' αὐτὸν μέρος θερμαντικοῦ. Τοιοῦτος εἶναι ὁ μηχανισμὸς, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου σχηματίζεται εἰς τὴν ἀτμοσφαίραν ἡ ἰσοῤῥοπία τῆς θερμοκρασίας, τὴν ὁποίαν διὰ τῶν θερμομετρικῶν παρατηρήσεων εὑρίσκομεν εἰς διάφορα διαςήματα ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς· ἐννοεῖται, ὅτι εἰς ὅλους τοὺς τόπους, ὅπου εἶναι ὕδατα, θέλει σχηματισθῇ συγχρόνως μία ποσότης ἀτμῶν τόσῳ μεγαλητέρα, ὅσον ὑψηλοτέρα εἶναι ἡ θερμοκρασία, καὶ ἐὰν ὑποθέσωμεν τὰς πλέον ἐπιτηδείους περιςάσεις εἰς τοῦτο, ἠμποροῦμεν διὰ τοῦ πίνακος τοῦ Dalton νὰ προσδιορίσωμεν ἕνα ὅρον ποσότητος, τὸν ὁποῖον δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπερβῇ ἡ ἐξάτμισις, καθὼς ἠμποροῦμεν καὶ διὰ μέσου τοῦ ὑγρομέτρου νὰ γνωρίσωμεν καὶ τὸν μέγιςον ὅρον, τὸν ὁποῖον φθάνει ἡ ὑγρασία, καὶ εἰς ποῖον διάςημα αὐτοῦ εὑρισκόμεθα εἰς ἕνα δεδομένον καιρόν.

Ἐὰν εἰς τὴν ἀτμοσφαίραν εὑρίσκεται ὅλη ἡ ποσότης τῶν ἀτμῶν, ὁποῦ ἠμπορεῖ νὰ ἀναπτυχθῇ, (ἂν δηλ. ἡ ἐξάτμισις ἔφθασε τὸν μέγιςον ὅρον) ἡ πλέον μικρὰ κατάβασις τῆς θερμοκρασίας ἀρκεῖ νὰ κάμῃ τὸ (ἀτμοειδὲς) ὕδωρ νὰ χάσῃ τὴν ἐλαςικήν του ῥευςότητα, καὶ νὰ τὸ μεταβάλῃ εἰς ςαλαγματικόν. Ὅταν ὅμως ὁ ἀὴρ φυλάττῃ ἀκόμη ἕνα κάποιον βαθμὸν ξηρασίας, (ἑπομένως ἡ ἐξάτμισις δὲν ἔφθασε τὸν μέγιςον βαθμὸν;) καθόσον ψυχραίνεται, τόσον καὶ θέλει ὑγραίνει, καὶ ὁ κατακρημνισμὸς δὲν θέλει ἀρχίσει παρὰ εἰς τὴν σιγμὴν, ὁποῦ ὁ ἀὴρ ἤθελε φθάσει τὸν ὅρον τῆς ἄκρας ὑγρασίας.

Ὁ σχηματισμὸς τῆς δρόσου κρέμαται ἀπὸ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον γίνεται ἡ ψύξις τῆς ἀτμοσφαίρας. Ἡ γηΐνη σφαῖρα κειμένη εἰς τὸ μέσον αὐτῆς ἀκτινοβολεῖ θερμαντικὸν εἰς κάθε διεύθυνσιν, καὶ ψυχραίνεται τόσον ὀγλιγωτέρα, ὅσῳ δυσκολώτερα ἀναπληροῦνται οἱ χαμοὶ, τοὺς ὁποίους πάσχει. Ὅθεν εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀπουσίας τοῦ ἡλίου, ἂν ὑποθέσωμεν τὸν οὐρανὸν αἴθριον, καὶ τὸν ἀέρα ἥσυχον, ἡ γῆ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ καμμίαν ἀναπλήρωσιν εἰς τὸν χαμὸν τοῦ θερμαντικοῦ, ἑπομένως ἡ θερμοκρασία θέλει καταβαίνει καὶ αὐτῆς καὶ τοῦ ἀερίου ςρώματος, ὁποῦ εὑρίσκεται ἀμέσως ὑπεράνω της. Αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ψύξεως ἀκολουθεῖ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς, καὶ μεταδίδεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἕως εἰς ἓν ὕψος· οὕτως ὁ Wells παρατήρησεν, θέτων μίαν σειρὰν θερμομέτρων ἀλλεπαλλήλως εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κάθετον, ὅτι τὸ ἀπέχον ἀπὸ τὴν γῆν ὡς ἕνα δάκτυλον ἐδείκνυε θερμοκρασίαν πολὺ μικροτέραν παρὰ τὰ ἄλλα θερμόμετρα τὰ μακρότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Ἐκ τούτου συμπεραίνομεν, ὅτι τὸ πλέον χαμηλὸν ςρῶμα τοῦ ἀέρος πρῶτον χάνει καὶ τὴν ὑγρασίαν του· ἐπειδὴ ὄχι μόνον αὐτὸ ψυχραίνεται ὀγλιγωρότερα παρὰ τὰ ἄλλα, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ περισσότερον θερμαντικὸν χάνει, ὡς εὑρισκόμενον εἰς ἄμεσον συνάφειαν μὲ τὴν γῆν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς ψύξεως· ἐν ᾧ αὐτὴ ἡ ἐπίῤῥοια μεταδίδεται κατὰ διαδοχὴν εἰς τὰ διάφορα ἀλλεπάλληλα ςρώματα, καὶ ὑψώνεται βαθμηδὸν εἰς τὴν ἀτμοσφαίραν, ἕπεται ὅτι ὁ κατακρημνισμὸς τῶν ὑγρῶν ὅσῳ γίνεται ὑψηλότερα, τόσον ὀλιγοςεύει· καὶ εἰς τοῦτο ἡ πεῖρα εἶναι διόλου σύμφωνος μὲ τὴν θεωρίαν· διότι μὲ μίαν σειρὰν ἀξιολόγων πειραμάτων ὁ φυσικὸς Dufay ἐβεβαίωσεν, ὅτι σώματα διόλου ὅμοια, καὶ τὰ ὁποῖα αὐτὸς ἐξέθετε διὰ νυκτὸς εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐπίῤῥοὴν τοῦ ἀέρος, ἐσκεπάζοντο ἀπὸ ὀλιγωτέραν δρόσον, καθόσον ἐκεῖνο ὑψηλότερα. Τὰ ἴδια συμπεράσματα ἠμποροῦμεν νὰ συνάξωμεν μὲ ἀκρίβειαν καὶ ἀπὸ τὰ πειράματα τοῦ Wells· αὐτὸς ὁ ἐπίσημος παρατηρητὴς εὗρεν, ὅτι νήματα λίνου ἰσοθαρῆ, καὶ ἐκτεθειμένα μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον (πλὴν εἰς διάφορον ὕψος), τόσον ὀλιγωτέραν ὑγρασίαν καταπίνουν, ὅσον εὑρίσκωνται ὑψηλότερα.

Τέλος πάντων ἠμποροῦμεν ἀκόμη νὰ παραδεχθῶμεν ὡς συνέχειαν τῶν ἀρχῶν ὁποῦ ἐκθέσαμεν, ὅτι, εἰς περιςάσεις ὁμοίας, ἡ ποσότης τῆς δρόσου, ὁποῦ κρημνίζεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἑνὸς σώματος κρέμαται ἀπὸ τὴν εὐκολίαν, μὲ τὴν ὁποίαν αὐτὸ τὸ σῶμα ψύχεται· ἂν ἀνήκῃ εἰς τὴν κλάσιν τῶν καλῶν ἀγωγῶν, καὶ μάλιςα ἂν ἔλαχεν εἰς μεγάλον βαθμὸν τὴν δύναμιν τοῦ νὰ ἐκπέμπῃ τὸ θερμαντικὸν δι' ἀκτινοβολή-

σεως, ἡ θερμοκρασία του εὐθὺς θέλει γένει κατωτέρα παρὰ τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ ἑπομένως γίνεται ἓν εἶδος σώματος ψυκτικοῦ ἢ δροσιστικοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον συκνοῦνται οἱ ἀτμοί· αἱ ὕλαι, ὁποῦ ἀντανακλῶσι μεγάλως τὸ θερμαντικὸν, προξενοῦσιν ἀποτέλεσμα διόλου ἐναντίον· αὐταὶ ψύχονται πολὺ βραδύτερα παρὰ ὁ ἀήρ, καὶ ἑπομένως δὲν σκεπάζονται καθόλου ἀπὸ δρόσον, καὶ ἐὰν εὑρίσκωνται εἰς περιστάσεις τὰς πλέον ἁρμοδίους εἰς τὸν σχηματισμὸν αὐτῆς. Οὕτως ὁ Dufay παρατήρησεν, ὅτι ὅταν ἐξέβετε διὰ νυκτος εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα μίαν πλάκα ὑέλου, καὶ ἄλλην μεταλλίνην, μόνον ἡ πρώτη ἐξ αὐτῶν ἐσκεπάζετο ἀπὸ δρόσον, ἢ, ἂν συνέβαινε νὰ παρατηρήσουν δρόσον καὶ εἰς τὴν δευτέραν, αὐτὴ ἦτον πάντοτε εἰς πολλὰ μικρὰν ποσότητα.

Ἐσημειώσαμεν, ὅτι οὐρανὸς αἴθριος, καὶ ἀτμοσφαίρα ἥσυχος εἶναι αἱ περιστάσεις αἱ ἐπιτήδειοι εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς δρόσου· καὶ τῳόντι ὅταν ὁ καιρὸς εἶναι συννεφιασμένος, τὰ σύννεφα σέλλουν ὀπίσω εἰς τὴν γῆν μέρος τοῦ θερμαντικοῦ, ὁποῦ αὐτὴ ἐκπέμπει, καὶ οὕτω προλαμβάνουν τὴν κατάβασιν τῆς θερμοκρασίας, ἡ ὁποία ἤθελε κάμει τοὺς ἀτμοὺς νὰ χάσουν τὴν ἐλαστικὴν ῥευστότητά των. Ἡ ταραχὴ τοῦ ἀέρος προξενεῖ ἓν ἄλλο ἀποτέλεσμα· αὐτὴ ἀνανεώνει εἰς κάθε στιγμὴν τὴν συναφειαν τοῦ θερμαντικοῦ μὲ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς καὶ τὰ κάτω ἀτμοσφαιρικὰ στρώματα. Τοῦτο ἀπὸ τὸ ἓν μέρος βραδύνει τὴν ψύξιν τῆς γῆς, ἀπὸ τὸ ἄλλο ὀλιγοστεύει τῳόντι τὴν ὑγρασίαν τοῦ ἀέρος· διότι τὰ μέρη αὐτοῦ τοῦ ῥευστοῦ, ὁποῦ κατὰ διαδοχὴν ἐγγίζουν τὴν γῆν, τὴν ἀποδίδουν μέρος τοῦ θερμαντικοῦ, τὸ ὁποῖον χάνει διὰ τῆς ἀκτινοβολήσεως· πλὴν ἡ κατάβασις τῆς θερμοκρασίας ὁποῦ προέρχεται εἰς τὴν ἀτμοσφαίραν ἀπὸ αὐτὴν τὴν συναλλαγὴν πρέπει νὰ ἦναι πολλὰ μικρά· διότι εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ἡ γῆ δὲν ζεσαίνεται ἁρπάζουσα θερμαντικὸν ἀπὸ ἓν μόνον στρῶμα, ἀλλ' ἀπὸ ἓν μέγα μέρος τῆς ἀτμοσφαιρικῆς μάζας. Ὡς τόσον ἡ κίνησις τοῦ ἀέρος, καθὼς ἀνωτέρω εἴπαμεν, ἔχει καὶ ἄλλο ἀποτέλεσμα· ἀνακατώνει τὰ ξηρὰ καὶ ὑψηλὰ στρώματα μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὡς πλησιέστερα τῆς γηΐνης ἐπιφανείας περιέχουν περισσοτέραν ὑγρασίαν. Ἐκ τούτου ἡ ξηρασία ὁποῦ προξενεῖ αὐτὴ ἡ μίξις ἠμπορεῖ νὰ ἀναπληρώσῃ καὶ μάλιστα νὰ ὑπερβῇ τὴν αὔξησιν τῆς ὑγρασίας, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ προξενῇ ἡ κατάβασις τῆς θερμοκρασίας· ἑπομένως

ἠμπορεῖ εἰς μερικὰς περιστάσεις ὄχι μόνον νὰ μὴ προξενηθῇ διὰ νυκτὸς δρόσος, ἀλλὰ μάλιστα καὶ νὰ ὀπισθοδρομήσῃ ἡ ὑγρομετρικὴ βελόνη.

Τὰ κυριώτερα συμπεράσματα ἀπ' αὐτὰ τὰ δεδομένα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπιστρίζεται ἡ θεωρία τοῦ Wells, εἶναι τὰ ἑξῆς·

Ἐὰν ὑποθέσωμεν τὰς πλέον ἐπιτηδείους περιστάσεις, ἡ δρόσος ἀρχίζει νὰ σχηματίζεται ἐπάνω εἰς τὰ χόρτα, εὐθὺς ὁποῦ ὀλιγοστεύσῃ ἡ ζέσι τῆς ἀτμοσφαίρας, ὅτε καὶ ὀνομάζεται Albria (Sercin). Ὁ σχηματισμός της ἐξακολουθεῖ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς, καὶ αὐξάνει μάλιστα ὀλίγον καιρὸν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, τότε σχηματίζεται καὶ ἡ καθ' αὐτὸ ὀνομαζομένη δρόσος, ἐὰν ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς δὲν κρυώσῃ παρακάτω ἀπὸ τὸν ὅρον τοῦ πάγου· διότι, ἐὰν ἀκολουθήσῃ τὸ ἐναντίον, τὸ κατακρημνισμένον ὕδωρ στερεοῦται, καὶ σχηματίζει τὴν πάχνην.

Κάθε αἰτία ἱκανὴ νὰ προξενήσῃ μεταβολὰς εἰς τὴν ἀκτινοβόλησιν τοῦ θερμαντικοῦ, ἀναγκαίως πρέπει νὰ φέρῃ κάποιαν μεταβολὴν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν, ὁποῦ ἐθέσαμεν· οὕτως ἐὰν τὴν νύκτα ὁ καιρὸς, ἐν ᾧ κατ' ἀρχὰς ἥσυχος καὶ αἴθριος, συννεφιάσῃ, καὶ ταραχθῇ, ἡ δρόσος ὄχι μόνον παύει ἀπὸ τὸ νὰ σχηματίζεται, ἀλλὰ προσέτι καὶ ἐκείνη, ὁποῦ ἐπρόφθασε νὰ σχηματισθῇ, γίνεται διόλου ἄφαντος, τοὐλάχιστον ὀλιγοστεύει μὲ ἕνα τρόπον αἰσθητόν· ἡ παρουσία τῶν συννέφων ἔχει εἰς τοῦτο μίαν τόσον μεγάλην ἰσχὺν, ὥστε εἰς τὸ διάστημα μιᾶς ὥραιας νυκτὸς τὸ πέρασμα καὶ ἑνὸς μόνου μικροῦ συννέφου ἀρκεῖ νὰ ἀναιβάσῃ τὸ θερμόμετρον μερικοὺς βαθμούς. Ὅθεν εἶναι πιθανὸν, ὅτι παρόμοιαι περιστάσεις ἀπάτησαν μερικοὺς φυσικοὺς, καὶ τοὺς ἔκαμαν νὰ ὑπολάβουν τὴν αἰθρίαν καὶ τὴν δρόσον ὡς δύο διάφορα φαινόμενα, συμβαίνοντα εἰς ἐποχὰς χωρισμένας ἀπὸ ἓν διάστημα καιροῦ, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ ἀτμοὶ παύουν ἀπὸ τὸ νὰ κρημνίζωνται, καὶ οὕτω τὸ νερὸν ὁποῦ ἔβρεχε τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ἠμπορεῖ νὰ ἐξατμισθῇ ἐκ νέου. Ἐνίοτε εἰς τὴν στιγμὴν τῆς ἡλιακῆς ἀνατολῆς αἰσθανόμεθα μίαν πολλὰ διαπερασικὴν ψύχραν· αὐτὴν πολὺν καιρὸν ἀπέδωκαν εἰς τὴν πρώτην ἐξάτμισιν τῆς ὑγρασίας· πλὴν τὸ θερμόμετρον δὲν δεικνύει μίαν πραγματικὴν ἐλάττωσιν τῆς θερμοκρασίας ἀνάλογον μὲ τὸ αἴσθημά μας. Εἶναι λοιπὸν πολὺ πιθανὸν, ὅτι εἰς τὸ σῶμα τὸ ἐδικόν μας πρέπει νὰ ζητήσωμεν τὴν

αἰτίαν μιᾶς ψύξεως, τὴν ὁποίαν δὲν δεικνύει τὸ ὄργανον· αὐτὸ εὑρισκόμενον εἰς τὸν ἀέρα δὲν ἠμπορεῖ νὰ μᾶς κάμῃ γνωστὸν, ὅ,τι διατρέχει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδικοῦ μας σώματος.

Εἶναι πλῆθος μερικῶν περιςάσεων, αἱ ὁποῖαι συντρέχουν εἰς τὸ νὰ κάμουν μεταβλητὴν τὴν ποσότητα τῆς δρόσου, ὁποῦ σχηματίζεται εἰς σώματα εὑρισκόμενα ὅσον κατὰ τὸ φαινόμενον εἰς ὁμοίας περιπτώσεις. Οὕτως ἡ ὑγρομετρικὴ κατάςασις τοῦ ἀέρος ὄχι μόνον συνεισφέρει εἰς τὴν κατάβασιν τῆς θερμοκρασίας τῆς ἀναγκαίας εἰς τὸν κατακρημνισμὸν, ἀλλ' ἀκόμη προσδιορίζει καὶ τὴν ἀπόλυτον ποσότητα τῶν ἀτμῶν ὁποῦ πρέπει νὰ πυκνωθοῦν. Μία ἄλλη αἰτία, τῆς ὁποίας ἡ ἐνέργεια δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἰσχυρὰ, εἶναι ἡ διαφορὰ ἡ πότε μικροτέρα καὶ πότε μεγαλητέρα ὅσον εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῆς ἡμέρας καὶ νυκτός. Αὐτὴ ἡ διαφορὰ γίνεται κατ' ἐξοχὴν αἰσθητὴ, ὅταν συγκρίνωμεν κλίματα οὐσιωδῶς ἀνόμοια· οὕτως οἱ τόποι οἱ κείμενοι ὑποκάτω εἰς τὴν διακεκαυμένην ζώνην, οἱ εἰς τὰς εὐκράτους, ἢ οἱ πλησίον τῶν πόλων, οἱ αὐτοὶ τόποι θεωρούμενοι εἰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ, χορηγοῦν ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν τῆς δρόσου διαφορὰς εὐκόλους νὰ προϊδοῦμεν. Καὶ ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους τῆς γῆς προξενεῖ μεταβολὰς· διότι, ἐπειδὴ ὁ χαμὸς τοῦ θερμαντικοῦ ὁποῦ προξενεῖται διὰ τῆς ἀκτινοβολήσεως εἶναι διάφορος κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, ἕπεται ὅτι μία πεδιὰς σκεπασμένη ἀπὸ χόρτα, καὶ μία γῆ μαύρη ἢ σκεπασμένη ἀπὸ κονιορτὸν μαῦρον ψύχονται περισσότερον παρὰ ἓν ἔδαφος ξηρὸν, τοῦ ὁποίου ἡ ἄσπρη ἐπιφάνεια ἀντανακλᾷ δυνατὰ τὸ φῶς καὶ τὸ θερμαντικόν. Τέλος πάντων τὸ ὕψος τῶν τόπων ὡς πρὸς τὴν θάλασσαν, τὸ ἀπόσημάτων ἀπὸ τὰς μεγάλας αὐτὰς ὑδατώδεις μάζας, αἱ ὁποῖαι καὶ μόναι ἠμποροῦν νὰ προξενήσουν μίαν μεγάλην ἐξάτμισιν, ἡ διεύθυνσις τῶν ἀνέμων, ἡ διάφορος κλίσις τῆς γῆς, καὶ ἡ παρουσία κάθε ἐμποδίου ἱκανοῦ νὰ κρύψῃ διόλου ἢ κατὰ μέρος τὴν ὄψιν τοῦ οὐρανοῦ, εἶναι ὅλα αἴτια, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ λογιζώμεθα.

Ἔξω ἀπὸ αὐτὰς τὰς συνεπείας, τὰς ὁποίας ἠμποροῦσε τις νὰ ἐκλάβῃ μόνον ὡς περιέργους, εἶναι καὶ μερικαὶ γνώσεις ὠφέλιμοι, ὁποῦ ἠμποροῦν νὰ παραχθοῦν φυσικὰ ἀπὸ τὰς ἰδίας ἀρχάς. Εἶναι πολὺ πιθανὸν, ὅτι αἱ ὁμίχλαι, καὶ τὰ σύννεφα, τὰ ὁποῖα τὸν χειμῶνα σκεπάζουν τὰς νήσους τὰς κειμένας εἰς

μεγάλα πλάτη, πρέπει νὰ νομίζωνται ὡς αἴτια προλαμβάνοντα τὴν ψύξιν τὴν μεγάλην, ὁποῦ ἔπρεπε νὰ συμβαίνῃ διὰ τὰς μακρὰς νύκτας αὐτῶν τῶν κλιμάτων. Τὰ μέρη τῶν Ἠπείρων, ὁποῦ γειτονεύουν τὰς μεγάλας θαλάσσας, ἔχουν τὰ ἴδια κέρδη, καὶ ἀπολαύουν καὶ αὐτὰ εἰς ὁμοίας περιςάσεις θερμοκρασίαν πολὺ μαλακωτέραν παρὰ τὴν εἰς τὰ ἐνδότερα τῶν Ἠπείρων. Τὰ μέσα ὁποῦ οἱ κηπωροὶ μεταχειρίζονται διὰ νὰ προφυλάξουν ἀπὸ τὸν πάγον τὰ χόρτα δὲν τὰ βοηθοῦν παρὰ διότι ἀποδίδουν εἰς αὐτὰ ἓν μέρος τοῦ θερμαντικοῦ ὁποῦ χάνουν διὰ τῆς ἀκτινοβολήσεως, καὶ ὅσον εἰς τοῦτο ἡ βοήθεια ἑνὸς ἐλαφροῦ σκεπάσματος ὑπερβαίνει, ὅ,τι ἠμπορούσαμεν μετὰ λόγου νὰ ἐλπίσωμεν. Εἶναι ὁμοίως πιθανὸν, ὅτι οἱ τοῖχοι διευθυντεύουν τὰ εἰς αὐτὰ ἐπακουμβοῦντα δένδρα χρησιμεύοντα ὡς προπύργια ἐναντίον εἰς τοὺς ψυχροὺς ἀνέμους· τὰ ὠφελοῦν ἀκόμη διαμοιράζοντες ὁμοειδῶς τὴν ζέσιν, ὁποῦ δέχονται τὴν ἡμέραν, καὶ διατηροῦντες καὶ ἓν μέρος ἐκείνης ὁποῦ εἰς τὰς ἡσύχους καὶ αἰθρίους νύκτας ἤθελαν χάσει διὰ τῆς ἀκτινοβολήσεως, ἂν ὁ οὐρανὸς δὲν ἐκρύπτετο κατὰ μέρος εἰς αὐτά. Φαίνεται ἀκόμη βέβαιον, ὅτι ἡ ἰδία χιὼν δὲν ἀφίνει τὸν πάγον νὰ περάσῃ βαθέα εἰς τὴν γῆν παρὰ σκεπάζουσα αὐτὴν μὲ ἓν κάλυμμα, τοῦ ὁποίου ἡ λάμψις καὶ ἐπομένως ἡ ἀντανακλαςικὴ δύναμις ἀφαιρεῖ τὴν γῆν τὸ πλεῖον μέρος τῆς ἀκτινοβολικῆς δυνάμεώς της.

Σιμὰ εἰς αὐτὰ, ἡ χειροτεχνία τοῦ ἀνθρώπου κάμνουσα χρήσιμον τὴν δύναμιν τὴν προακτικὴν τῆς ψύξεως διὰ τῆς ἀκτινοβολήσεως κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ πάγον, καὶ ὅταν τὸ θερμόμετρον ἦναι πολλοὺς βαθμοὺς ὑψηλότερον ἀπὸ τὸ 0. Αὐτὴ ἡ πάγωσις ἠμπορεῖ νὰ γένῃ τόσον μεγάλη, ὥςε εἰς μερικοὺς τόπους τὴν ἔκαμον καὶ ἄρθρον κέρδους. Ὅλη ἡ τέχνη συνίςαται εἰς τὸ νὰ βοηθήσῃς ὅσον εἶναι δυνατὸν τὴν ἐκπομπὴν τοῦ ἀκτινοβολικοῦ θερμαντικοῦ τοῦ ὕδατος, καὶ νὰ διακόψῃς διὰ μέσου κακῶν ἀγωγῶν ὅλους τοὺς δρόμους, διὰ τῶν ὁποίων ἠμποροῦσε νὰ γένῃ τοῦ χανομένου θερμαντικοῦ ἀναπλήρωσις.

Τέλος πάντων ὁ τρόπος, καθ' ὃν σχηματίζεται ἡ δρόσος, δὲν ἠμπορεῖ καθόλου νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ νὰ ἐξηγήσωμεν, πῶς εἰς τοὺς θερμοὺς τόπους, καὶ εἰς περιςάσεις ὁποῦ ὁ κρημνισμὸς τῶν ἀτμῶν εἶναι μεγαλήτερος, γίνονται αἰσθηταὶ αἱ βλαβεραὶ ἐπίβροιαι τῆς αἰθρίας. Εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι εἰς αὐ-

τὴν τὴν περίφασιν ἡ ὑπερβολικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῆς θερμοκρασίας τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ταράττει μίαν ἀπὸ τὰς ἐνεργείας τῆς ζωϊκῆς οἰκονομίας· δὲν φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ ἐνέργεια αὐτῆς τῆς αἰτίας εἶναι πάντη ἀνάλογος μὲ τὰς βαρείας ἀσθενείας ὁποῦ ἀναπτύσσονται εἰς μερικοὺς τόπους. Καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα τοιαῦτα κακὰ καὶ μεγάλα ἀποτελέσματα αἰνίττονται τὴν ὕπαρξιν μιᾶς αἰτίας, τῆς ὁποίας ἡ ἀνακάλυψις, ἂν ἦναι δυνατὴ, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἦναι ἐναντία εἰς τὰς ἐκτεθειμένας ἰδέας.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Καθολικὴ ἱςορία, παλαιότε καὶ νέα, περιέχουσα ἐν συντόμῳ τὰ ἐξαιρετώτερα καὶ ἀναγκαιότερα ὑποκείμενα, ἀπὸ τῆς δημιουργίας ἕως τῶν καιρῶν μας, ἐκδιδομένη εἰς κοινὴν διάλεκτον πρὸς χρῆσιν τῶν ὁμογενῶν Ἑλλήνων, ὑπὸ Σ. Κονδοῦ, Κερκυραίου, ἱππέως τοῦ τάγματος τῆς τιμῆς, πρώην κριτοῦ καὶ μέλους τῶν τῆς Κερκύρας ἀρχείων. Τόμ. Α'. ἐν Παρισίοις. 1819 σελ. 152.

Ἡ ἱςορία εἶναι ἡ μεγάλη καὶ ἐν ταυτῷ ἡ πλέον ζωηρὰ καὶ ἀληθὴς εἰκὼν τῆς ἀνθρωπότητος. Εἰς αὐτὴν μᾶς παρασύνεται ὑπ' ὄψιν ὁ ἄνθρωπος ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐπιγείου ὑπάρξεώς του ἕως εἰς τὰς ἡμέρας μας μὲ ὅλους τοὺς χαρακτῆρας του, μὲ ὅλα τὰ προτερήματα, καὶ ὅλα τὰ ἐλαττώματά του. Βλέπομεν τὴν διεύθυνσιν ὁποῦ ἔλαβε, τὰ κινήματα ὁποῦ ἔκαμε, καὶ τὰ καλὰ ἢ κακὰ ὁποῦ ἀπέλαυσεν ἀναλόγως μὲ ἐκεῖνα. Αὐτὴ ἡ ἐποπτεία εἶναι μία ἀπὸ τὰς πλέον ἡδονικὰς καὶ ὠφελίμους εἰς τὸν ἄνθρωπον· ὁ ἄνθρωπος φύσει χαίρεται, ὅταν θεωρῇ τὸν ἑαυτόν του ἐνεργοῦντα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀπὸ τὰς ἐνεργείας αὐτὰς καὶ τὰ ἀποτελέσματα τούτων λαμβάνει τὴν πλέον βεβαίαν ἀπόδειξιν τοῦ τί δύναται, πόσον πρέπει νὰ ἐκτείνεται, καὶ ποῖον σκοπὸν νὰ ἔχῃ· πληροφορεῖται, ἂν αὐτὸς ἀναλόγως μὲ τὰς δυνάμεις του ἐπροχώρησε τῳόντι ὅσον εἰς τὴν τελειοποίησίν του, ὠπισθοδρόμησεν, ἢ ἔμεινε πάντα εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν βαθμόν. Εἰς ποίας αἰτίας χρεωςεῖ τὴν πρόοδόν του, ἀπὸ ποίας προῆλθεν ἡ ὀπισθοδρόμησις ἢ ςάσις του· ἀπ' αὐτὰ ἔπειτα συνάγει τὰ μεγάλα ἐκεῖνα, ὠφέλιμα, καὶ βέβαια συμπεράσμα-

γα, τί πρέπει νὰ φεύγῃ, τί νὰ ζητῇ καὶ νὰ κυνηγᾷ ἀπὸ τὰ παρόντα, καὶ τί νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὰ μέλλοντα.

Ἐν συντόμῳ ἡ ἱςορία εἶναι ταμεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον συνάγονται καὶ ἐκτίθενται αἱ πράξεις τῶν παρελθόντων αἰώνων, διὰ νὰ σπουδάζωμεν εἰς αὐτὰς τὴν φύσιν, τὸν σκοπὸν, καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀνθρωπότητος εἰς τελειοποίησιν αὐτῆς.

Τοιαῦτα αἰσθήματα, καὶ τοιούτων καλῶν ἰδέαι ἐνέπνευσαν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν ἔρωτα καὶ τῆς συγγραφῆς καὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἱςοριῶν. Δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἀπαντῶμεν τόσους ἐπαίνους τῆς ἱςορίας εἰς ὅλους τοὺς συγγραφεῖς, καὶ παρατηροῦμεν τοὺς μεγάλους ἄνδρας τῶν διαφόρων ἐθνῶν θεωροῦντας τὴν σπουδὴν αὐτῆς ὡς τὸ κυριώτερον καὶ ἀξιώτερον αὐτῶν ἔργον. Ὡς τόσον καὶ ὁ λόγος εὔκολα μᾶς πείθει, καὶ ἡ πεῖρα τὸ βεβαιώνει, ὅτι ἡ συγγραφὴ καὶ σπουδὴ τῆς ἱςορίας εἰς τὰ ἔθνη ἀπαιτεῖ ἕνα κάποιον βαθμὸν καλλιεργείας, συναίσθησιν τῆς ἰδίας καταςάσεως, καὶ ὁρμὴν εἰς τὴν καλλιτέρευσίν της. Διὰ νὰ μὴ τρέχωμεν μακρὰν ζητοῦντες εἰς τοὺς ξένους παραδείγματα, ἂς περιορισθῶμεν εἰς τὰ ἡμέτερα. Εἰς τοὺς πρὸ τοῦ παρόντους αἰῶνος χρόνους, χρόνους ἀμαθείας καὶ σκότους ὅσον διὰ τὸ ἡμέτερον γένος, τὰ συγγράμματα ὁποῦ περιφέροντο εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἔθνους ὡς τάχα ἱςορικὰ ὑπῆρχον ἡ Χαλιμὰ, ὁ Χρονογράφος, ἡ μυθολογία τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ τὰ παρόμοια. Τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἀκόμη ἔγινε καὶ ἡ μετάφρασις τῆς ἱςορίας τοῦ Ῥολλίνου γνωςή· ἀλλὰ τὸ ἔθνος μόλις αἰσθάνθη τὴν ὕπαρξιν ἑνὸς τοιούτου βιβλίου. Ἐξ ἐναντίας μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ιθ' ἑκατονταετηρίδος, ἀληθινὴν ἐποχὴν τῆς ἀναγεννήσεως τῆς παιδείας εἰς τὴν πατρίδα, ἡ κλίσις πρὸς τὴν ἱςορίαν ἠγέρθη εἰς διάφορα τάγματα τοῦ γένους· κοινῶς ἄρχισαν νὰ τὴν σπουδάζουν· τὴν σήμερον μάλιςα θεωροῦν καὶ ἀπαιτοῦν τὴν σπουδήν της καὶ εἰς τὰ σχολεῖα ὡς μάθημα οὐσιῶδες. Διὰ τοῦτο καὶ ἔκτοτε κάθε ὀλίγον προκύπτουν εἰς φῶς διάφοροι ἐκδόσεις ἢ μεταφράσεις ἱςοριῶν· ζητοῦνται διδάσκαλοι αὐτῶν· ζητοῦνται ςοιχειώδη βιβλία κ.τ.. Ἂν ἄλλοθεν δὲν ἐγνωρίζομεν, αὐτὸ μόνον τὸ φαινόμενον ἦτον ἱκανὸν νὰ μᾶς βεβαιώσῃ τὴν εἰς τὴν καλλιέργειαν ὁρμὴν ἡμῶν.

Ὅσον ἀξιέπαινος εἶναι ἡ κλίσις πρὸς τὰς φυσικὰς καὶ πραγματικὰς γνώσεις, κλίσις κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὴν διαφέρομεν ἀπὸ τοὺς περασμένους αἰῶνας, οἱ ὁποῖοι ἐπεριόριζον ὅλην τὴν φύ-

σιν τῆς παιδείας εἰς τὰς λέξεις, τόσον ἀξιέπαινος εἶναι καὶ ἡ προθυμία μας πρὸς τὴν ἱστορίαν. Αὐταὶ αἱ δύο σπουδαὶ εἶναι αἱ μόναι, ὁποῦ ἠμποροῦν νὰ μᾶς προξενήσουν ὠφέλειαν ἀληθινήν· αἱ μόναι ὁποῦ ἠμποροῦν νὰ μᾶς ὁδηγήσουν καὶ νὰ μᾶς προάξουν εἰς τὴν καλλιέργειαν τὴν ἐθνικήν.

Ἂς συγχωρηθῇ δὲ νὰ διατρέξωμεν ἐν συντόμῳ τὰ ἕως τώρα ἐκδοθέντα ἢ μεταφρασθέντα ἱστορικὰ συγγράμματα. Ἡ τῆς τοῦ Ἀββᾶ Μιλλότου γενικῆς ἱστορίας μετάφρασις παρὰ Γρηγορίου τοῦ Κωνσαντᾶ ἤθελεν ἐκπληρώσει μίαν μεγάλην ἔλλειψιν διὰ πολλοὺς χρόνους, ἂν κατὰ δυσχίαν δὲν ἔμενεν ἀτελείωτος. Ποῖον ὠφελιμώτερον ἄλλο βιβλίον εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς Ἕλληνος παρὰ τὴν σοφὴν περιήγησιν τοῦ νέου Ἀναχάρσιδος εἰς τὴν Ἑλλάδα; πλὴν καὶ αὐτὴ ἡ μετάφρασις διεκόπη· ἀγγέλλεται μία νεωτέρα· μένει νὰ ἰδῶμεν, ἂν καὶ αὐτὴ μέλλῃ νὰ ἰδῇ τὸ φῶς τελεία, καὶ κατ' εὐχὴν τῶν ὁμογενῶν. Ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία τοῦ Γολδσμὶτ ἡ παρὰ Δ. Ἀλεξανδρείδου ἤθελεν ὠφελήσει ὄχι ὀλίγον, ἂν ἡ γλῶσσα τῆς μεταφράσεως ἐπλησίαζε περισσότερον τὴν σημερινήν, καὶ δὲν ἀπαιτοῦσε, δι' ὅσους μετεφράσθη, τὴν γνῶσιν τῆς παλαιᾶς. Ὁ μεταφραστὴς τοῦ Δομαιρὸν (καὶ ἴσως πειραχθῇ· τὸ λέγω εἰλικρινῶς) ἔπρεπε καὶ ἱστορικὸν ἄλλον καλλίτερον νὰ ἐκλέξῃ, καὶ νὰ μὴ προτιμήσῃ φράσιν, οὔτε τὸν παλαιὸν καιρὸν γραφομένην, οὔτε τὴν σήμερον ὁμιλουμένην ἢ ἀξίαν νὰ γράφεται ἀπὸ τοὺς ὅσοι αἰσθάνονται τὸ καλόν. Ἡ γενικὴ ἱστορία τοῦ κυρίου Δαρβάρεως δὲν εἶναι τῇ ἀληθείᾳ εἰμὴ ὁ πίναξ ἢ ἡ ὑπόθεσις μιᾶς γενικῆς ἱστορίας· ἠμπορεῖ μ' ὅλον τοῦτο νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα. Ὁ μεταφραστὴς τῆς τοῦ Τρόγου Πομπηΐου ἱστορίας μᾶς χρεωστεῖ ἀπόμη τὸν λόγον, διὰ τί τάχα ἐπρόκρινε τὴν παλαιὰν ἀπὸ τὴν νεωτέραν Ἑλληνικήν, καὶ οὕτως ἐπροτίμησεν ἀντὶ νὰ ἀναγινώσκεται ἀπὸ τὰ περισσότερα τάγματα τοῦ γένους νὰ συναριθμῆται μὲ τοὺς ἀγνώστους συγγραφεῖς εἰς τὸ γένος, καὶ νὰ γράψῃ δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἴσως δὲν ἔχουν χρείαν τῆς μεταφράσεως. Τὴν δὲ παρὰ τοῦ μακαρίτου Ζαβείρα βιογραφίαν τῶν πεπαιδευμένων τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Ῥωμαϊκοῦ βασιλείου μέχρι τοῦ 1804 ἔτους ἂν καὶ ἀνέκδοτον, δίκαιον ὅμως νὰ ἀναφέρωμεν, νὰ ἐπαινέσωμεν μεγάλως, καὶ νὰ λυπώμεθα, ἢ ὅτι ὁ ἴδιος συγγραφεὺς δὲν ἐπέζησε νὰ τελειώσῃ, καὶ ἐκδώσῃ εἰς φῶς, ἢ ἄλλός τις ἀπὸ

τοὺς ὁμογενεῖς δὲν ἐπεχειρίσθη. Ὁ μεταφραστὴς τοῦ Δομαιρὸν μᾶς ἐκδίδει καὶ βιογραφίας τῶν παλαιῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν, καὶ διάφορα μέρη τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ὁ σκοπὸς εἶναι ἀξιέπαινος· ἐν ᾧ ὅμως αὐτὰ δὲν δεικνύουν οὔτε κἂν λόγον κοινὸν, ἀδύνατον εἶναι νὰ προξενήσουν τὴν ὠφέλειαν, ὁποῦ σκοποῦσι. Παρὰ τοῦ ἰδίου συγγραφέως ἔχομεν καὶ μίαν πολύτομον μυθολογίαν· τὸ μικρότερον αὐτῆς σφάλμα εἶναι ὄχι ὅτι συνερανίσθη ἀπὸ διαφόρους, ἀλλ' ὅτι μετεφράσθη ἀπὸ τὸ Γαλλικὸν καὶ Γερμανικὸν, χωρὶς νὰ γένῃ καμμία ἀναφορὰ περὶ τούτου. Ἐκεῖνο δὲ ὁποῦ τὴν κάμνει ὀλιγώτερον χρήσιμον παρ' ὅ,τι ἐδύνατο νὰ ὑπάρχῃ εἶναι ἡ κακὴ ἐκλογή, ἡ χειροτέρα παραγέμωσις, καὶ ἡ κακίζη διάταξις, δὲν λέγω τοῦ ὅλου, τοῦτο ἴσως ἤθελεν εἶναι μικρὸν, ἀλλὰ τῶν μερῶν καὶ τῶν ἰδεῶν αὐτῶν ὅσον εἰς τὴν ἀναμεταξύ των σχέσιν. Ἐφάνη καὶ ὁ πρῶτος τόμος μιᾶς μεταφράσεως τῆς φιλολογικῆς τῶν Ἑλλήνων ἱστορίας τοῦ Γερμανοῦ Σχελλίου· τὸ πρᾶγμα ἦτον ἀναγκαῖον εἰς τὸ γένος, καὶ ἑπομένως ἡ προσφορὰ πολλὰ ἔγκαιρος· ὅσις ὅμως ἀπέλαυσε καὶ παραμικρὰν γνῶσιν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Γαλλικῆς, αὐτὸς ἐπαρατήρησε βέβαια, ὅτι ἡ μετάφρασις αὐτὴ κατὰ δυσχίαν ἀπέτυχε πάρα πολύ. Περισσοτέρας χάριτας πρέπει νὰ ὁμολογοῦμεν τὸν κύριον Ἀνθιμον Γαζῆν διὰ τὴν ἑλληνικὴν βιβλιοθήκην. Ὅσον διὰ ἡμᾶς ἀξιέπαινος εἶναι καὶ ὁ μακαρίτης Γρηγόριος Παλαιορίτης διὰ τὴν δίτομον ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν ἀπὸ διαφόρους συγγραφεῖς συνερανίσθη καὶ ἐξέδωκε, ἠμποροῦσε μ' ὅλον τοῦτο καὶ αὐτὸς νὰ ἐκλέξῃ καμμίαν ἄλλην καλλιωτέραν εἰς μετάφρασιν.

Ἐὰν εἰς αὐτὰ τὰ ἀναφερμένα διαφόρου ἱστορικῆς ὕλης συγγράμματα προσθέσῃ τις ἄλλας δύο ἢ τρεῖς συγγραφὰς ἢ μεταφράσεις λ. χ. τοῦ Σουλλίου, Σκανδερμπέγη, τῆς Βλαχίας τὰς ἱστορίας κτ. ἔχει σχεδὸν τὰς περισσοτέρας καὶ κυριωτέρας ἱστορίας, ὅσαι μέχρι τῆς σήμερον ὑπάρχουσι κοινολογημέναι εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν.

Ἀπὸ τὴν σύντομον αὐτὴν ἐπιθεωρίαν βλέπει καθεῖς προφανῶς σιμὰ τῶν ἄλλων καὶ ὅτι ἕως εἰς τὸν καιρὸν αὐτὸν ζεροῦμεθα διόλου μίαν καθολικὴν ἱστορίαν, γραμμένην εἰς τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν, καταβαίνουσαν ἕως εἰς τὰς ἡμέρας μας, καὶ ἀξίαν τοῦ χαρακτῆρός της· πρᾶγμα αἰσχρὸν καὶ λυπηρὸν

καὶ νὰ τὸ ἐνθυμούμεθα καὶ νὰ τὸ ἀναφέρωμεν, ἀληθεῦον ὅμως κατὰ δυςυχίαν. Ἡ δὲ τοῦ Ῥολλίνου παρεκτὸς τοῦ ὅτι κατέχει πολλὰ σπανία ὡς πολλὰ παλαιὰ δὲν μᾶς χρησιμεύει πλέον πολὺ τὴν σήμερον· εἶναι καὶ πολλὰ ἐκτεταμένη· ἀποσιωπῶ τὰς ἄλλας της ἀτελείας.

Αὐτὴν τὴν ἔλλειψιν συναισθανόμενος καὶ ὁ κύριος Κονδὸς, κινούμενος ἀπὸ ἀγάπην τῆς πατρίδος, ἠθέλησε νὰ συνεισφέρῃ, ὅσον τὸ κατ' αὐτὸν, εἰς τὴν ἀναπλήρωσίν της, καὶ ἐπεχείρισθη τὴν συγγραφὴν καὶ ἔκδοσιν τῆς ἐδῶ κοινολογουμένης γενικῆς ἱςορίας.

Διὰ νὰ ἠμπορέσῃ δὲ νὰ κρίνῃ ἀφ' ἑαυτοῦ ὁ ἀναγνώςης τὸ ἀνὰ χεῖρας σύγγραμμα, καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσῃ, ὅτι προλαμβάνομεν τὴν γνώμην του, ἐκθέτομεν ἐδῶ ἐν συντόμῳ καὶ κεφαλαιωδῶς τὰ περιεχόμενα τοῦ πρώτου μέρους τοῦ πρώτου τόμου, ζητοῦντες τὴν ἄδειαν πολλὰ τῶν προλεγομένων καὶ αὐτολεξεὶ ὡς περίεργα νὰ ἀναφέρωμεν.

Ἀπὸ σελ. 1—8 μᾶς ἐκθέτει τὴν ὠφέλειαν τῆς ἱςορίας ὁδηγούμενος μάλιςα ἀπὸ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην, τοῦ ὁποίου τὸ προοίμιον (διηγεῖται ἐν εἴδει σημειώματος) ἐπήνεσε πολὺ καὶ ὁ σοφὸς Δουνοῦ ὡς περιέχον τὰς ἀκριβεςέρας καὶ ὀρθοτέρας γενικὰς ἰδέας περὶ τῆς ἱςορίας.

Ἀπὸ σελ. 8—15 ἐπαριθμεῖ καὶ ἐξετάζει τὰς ἐπιςήμας, ὅσαι ἔχουσι σχέσιν μὲ τὴν ἱςορίαν· αὐταὶ δὲ εἶναι ἡ Γεωγραφία, Γενεαλογία, καὶ Χρονολογία.

Ὅσον εἰς τὴν γεωγραφίαν τῶν παλαιῶν „ὁ σοφὸς Γοσσελῖνος, συγγραφεὺς Γάλλος, εἰς τὰς ἐξετάσεις του περὶ τῶν συςημάτων τῶν παλαιῶν γεωγράφων Ἱπαρχοσθένους, Στράβωνος, καὶ Πτολεμαίου, καὶ εἰς τὰ ζητήματά του περὶ τῆς συςηματικῆς καὶ θετικῆς γεωγραφίας τῶν παλαιῶν, ἐδυνήθη νὰ διασκεδάσῃ τὸ σκότος, εἰς τὸ ὁποῖον μᾶς εἶχαν σύρει τὰ διάφορα αὐτὰ συςήματα, καὶ πολλὰ σφάλματα τῶν παλαιῶν συγγραφέων" διὰ τὰς δυσκολίας, τὰς ὁποίας ἀπαντοῦσαν οἱ παλαιοὶ εἰς τὸ νὰ λαμβάνουν ἰδέας ἀκριβεῖς περὶ τῶν τότε γνωςῶν τόπων. „Τὰ βιβλία τούτου τοῦ σοφοῦ (Γοσσελίνου) ἐκδοθέντα ἐν Παρισίοις κατὰ τὰ ἔτη 1790, 1796, 1813, εἶναι ὠφελιμώτατα μάλιςα διὰ τὴν κατάληψιν πολλῶν μερῶν τῆς παλαιᾶς ἱςορίας" αὐτὰ ἐσυμβουλεύθη εἰς πολλὰ καὶ ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς· μεταξὺ τῶν γεωγραφικῶν πινάκων

αὐτοῦ εὑρίσκεται καὶ ἕνας „εἰς τὸν ὁποῖον αὐτὸς ὁ ἐπιτήδειος συγγραφεὺς ἐδοκίμασε νὰ ἰχνογράψῃ, ὅσα ὅρια τῆς σφαίρας μας ἦσαν γνωςὰ εἰς τοὺς παλαιοὺς" . . . . . „δι' αὐτοῦ δεικνύει, ὅτι εἰς τὴν νότιον τῆς Ἀσίας θάλασσαν, εἰς τὴν βόρειον τῆς Εὐρώπης, καὶ εἰς τὰ κατ' ἀνατολὰς καὶ μεσημβρίαν τῆς Λιβύας, τὰ ὅρια τῶν γνωςῶν περιηγήσεων τῶν Ἑλλήνων καὶ ῥωμαίων ἦσαν συντομώτατα, καὶ ὄχι τοσαῦτα, ὅσα ἕως τώρα ἐνομίζετο".

Γενεαλογία. Οἱ παλαιοὶ καὶ προϋχοντες καὶ μὴ, ἔγραφον μόνα τὰ κύρια ὀνόματά των· ἔπειτα ἐπρόσθετον καὶ τὸ τῆς οἰκογενείας ὡς Αἰακίδης· ἢ τὰ πατρωνυμικὰ ὡς Ἀτρείδης· ἢ ἐλάμβανον ὡς ἐπώνυμον κανὲν προτέρημα. λ. χ. Πτολεμαῖος ὁ φιλοπάτωρ· ἢ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθησαν. π. χ. Σόλων ὁ Σαλαμίνιος. Αὐτὸ τοῦτο ἔκαμαν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι· ὁ Οὐάρρων ἀναφέρει εἰς πλάτος τὰ ἐπώνυμα, ὅσα οἱ Ῥωμαῖοι ἐμεταχειρίζοντο, καὶ τὴν ἐτυμολογίαν των. Μ' ὅλον τοῦτο αἱ εἰδήσεις, ὅσας ἔχομεν περὶ τῶν ἀρχῶν τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ἐπωνυμιῶν μένουν πολλὰ ἀβέβαιοι. — — — — — — „Εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Σταυροφοριῶν, κατὰ τὴν ἑνδεκάτην ἑκατονταετηρίδα αἱ μεγάλαι οἰκογένειαι τῆς Εὐρώπης ἐδέχθησαν ἐπώνυμα ἐκ διαφόρων τινῶν παλαιῶν ἰδιωμάτων, ἢ ἐκ τῶν ὀνομάτων τόπων τινῶν· μετὰ ταῦτα ὁ κοινὸς λαὸς τὰ ἐδέχθη ὡσαύτως, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατεςάθησαν κληρονομικά".

Χρονολογία. Αὐτὴ ἔχει πολλὰς καὶ μεγάλας δυσκολίας, μέρη δὲ τὰ κυριώτερα „α'. τὴν τοῦ κόσμου ἡλικίαν· β'. τὸν διάφορον σχηματισμὸν τῶν ἐνιαυτῶν· γ'. τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐνιαυτῶν ἀπὸ τῆς δημιουργίας ἕως τοῦ Σωτῆρος".

Ἡλικία τοῦ κόσμου. Ὤκελλος ὁ Λευκανὸς, ὁ Ἀριςοτέλης, Βυφφὼν, Ἀμιλτὼν, Σωσοὺρ, καὶ ἄλλοι θέλουν τὸν κόσμον αἰώνιον. „Ἀδύνατον εἶναι νὰ διορισθῇ κατ' ἀκρίβειαν ἡ τοῦ κόσμου ἡλικία . . . . . ἡ ἀρχαιοτέρα παράδοσις εἶναι ἡ τοῦ Μωϋσέως, ὅςις ἔζη κατὰ τὸ ἔτος 2500 ἀπὸ τῆς δημιουργίας. Αὕτη δὲν περιέχει οὔτε 6000 ἐνιαυτῶν διάςημα". Ἀληθινὰ αὐτὸ τὸ σύςημα εἶναι ἐναντίον εἰς τὸ τῶν Αἰγυπτίων, Χαλδαίων, Ἰνδῶν, Σινῶν, καὶ ἄλλων παλαιῶν ἐθνῶν, πλὴν εἰς αὐτὰ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ δώσωμεν πίςιν.

Σχηματισμὸς τῶν ἐνιαυτῶν. „Πρὸ τῶν Χαλδαίων καὶ τῶν

Αἰγυπτίων καινὸν ἔθνος δὲν ἔκαμε χρῆσιν τῶν ἐνιαυτῶν κατὰ τὰς ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις· τὰ δύο αὐτὰ ἔθνη κατὰ πρῶτον ἐσύστησαν τὸν ἡλιακὸν ἐνιαυτὸν κατὰ τὸν τοῦ ἡλίου κύκλον ἐξ αἰτίας τῆς θέσεως τῆς γῆς των· μετὰ ταῦτα ἄλλα ἔθνη ἔκαμαν χρῆσιν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου· ἄλλοι δὲ ὡς οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ Τοῦρκοι, τοῦ σεληνιακοῦ ἐνιαυτοῦ". Ὁ ἡλιακὸς ἐνιαυτὸς ὠνομάσθη καὶ Ἰουλιανὸς καὶ Γρηγοριανὸς Ἰουλιανός· διότι ἐν ᾧ προτοῦ οἱ Ῥωμαῖοι ἐμεταχειρίζοντο τὸν σεληνιακὸν, αὐτὸς πρῶτος εἰσήγαγε τὸν ἡλιακὸν εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν· Γρηγοριανὸς δὲ διὰ τὴν γνῶσιν εἰς ἐκεῖνον (τὸν Ἰουλιανὸν) μεταβολὴν ἀπὸ τὸν Πάπαν Γρηγόριον τὸν ΙΓ'.

Τὰ διάφορα ἔθνη ἔκαμαν διάφορον ἀρχὴν τοῦ ἐνιαυτοῦ.

Ἀριθμὸς τῶν ἐνιαυτῶν πρὸ τοῦ Σωτῆρος. Δύσκολον νὰ προσδιορισθῇ καὶ αὐτὴ ἡ ἐποχὴ, ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα γνῶμαι εἶναι περὶ τούτου. Αὐτὴ ἡ διαφωνία προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀντίφασιν τῶν τριῶν ἀρχαιοτέρων ἀντιγράφων τῆς Παλαιᾶς· τὸ τῶν Ἰουδαίων θέτει τὸν κατακλυσμὸν εἰς τὸ 1652· τὸ τῶν Σαμαρειτῶν εἰς τὸν 1307, καὶ ἡ μετάφρασις τῶν ἑβδομήκοντα εἰς τὸ 2242 ἔτος πρὸ Χριστοῦ. „Τὸ σύστημα δὲ, ὅπερ τώρα κοινῶς ἀκολουθεῖται, εἶναι τὸ τοῦ Οὐσσερίου, Ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἰρλάνδας, περιφήμου συγγραφέως τῆς ἱερᾶς χρονολογίας, τὸ ὁποῖον διορίζει, κατὰ τὸ ἀντίγραφον τῶν Ἰουδαίων, τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ περὶ τὸ ἔτος 4000 ἀπὸ τῆς δημιουργίας".

Ἀπὸ σελ. 15—21 περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ἐποχῶν. Διάφορα ἔθνη μετεχειρίσθησαν διαφόρους ἐποχάς· οἱ Λαοὶ τῆς Ἀττικῆς εἶχον τὴν βασιλείαν τοῦ Κέκροπος ἀκμάσαντος κατὰ τὸ 2418 ἔτος· οἱ Ἕλληνες ἐν γένει, τὰς Ὀλυμπιάδας καταχθείσας κατὰ τὸ 3224 ἔτος ἀπὸ δημιουργίας, 405 ἐνιαυτοὺς ἀπὸ ἁλώσεως τῆς Τροίας, 776 πρὸ τῆς κοινῆς ἐποχῆς, 24 δὲ πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης· ἡ δι' αὐτῶν ἀπαρίθμησις ἔπαυσε κατὰ τὸ 440 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ κατὰ τὴν 304 Ὀλυμπιάδα. Οἱ Βαβυλώνιοι εἶχον τὴν ἐποχὴν τοῦ Ναβονασσὰρ ἀρχίσασαν κατὰ τὸ ἔτος 3230· αὐτὴ εἶναι περίφημος, διότι ἀπ' αὐτὴν ἄρχισαν καὶ ἐμετροῦσαν τὰς ἀστρονομικὰς των παρατηρήσεις οἱ Χαλδαῖοι. Οἱ Ῥωμαῖοι μετεχειρίζοντο ὅσον μὲν διὰ τὰς δημοσίους πράξεις τὴν σύστασιν τῶν ὑπάτων κατὰ τὸ 3492 ἔτος ἀπὸ δημιουργίας, ὅτε καὶ ἡ δημοκρατικὴ διοίκησις των ἔλαβεν ἀρχήν· ὅσον δὲ διὰ τὴν ἱστορίαν, τὴν κτίσιν τῆς Ῥώμης συμβᾶσαν κατὰ τὸ 3248 ἔτος ἀπὸ δημιουργίας, καὶ 752 πρὸ Χριστοῦ. „Μετὰ ταῦτα εἶχον τὴν ἐποχὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ ἢ τῶν μαρτύρων, ἥτις ἄρχισε κατὰ τὸ ἔτος 284 ἀπὸ Χριστοῦ, καὶ ἐστάθη εἰς χρῆσιν χρόνον πολὺν εἰς τὰ δυτικὰ μέρη, καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ὅπου ἀκόμη διατηρεῖται εἰς ἓν μέρος τῆς Ἀβυσσινίας· ἐπὶ δὲ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος, Ἀββᾶς τις ἐν Ῥώμῃ, Σκύθης τῷ γένει, ὀνομαζόμενος Διονύσιος Πετὶτ, κατὰ τὸ ἔτος 530 ἀπὸ Χριστοῦ προσδιώρισε τὴν ἐποχὴν ἀπὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως"· τὴν νομίζουν ὡς τόσον ἐσφαλμένην ἄλλοι μὲ 34 ἐνιαυτοὺς, ἄλλοι μὲ 4, ἄλλοι μὲ 2 ἢ 1· ὅπως καὶ ἂν ἦναι, αὐτὴ ἡ ἐποχὴ, ἥτις ὀνομάζεται κοινὴ ἢ Διονυσιακὴ, κατ' ὀλίγον εἰσήχθη εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ εἰς τὰς τῶν Εὐρωπαίων ἀποικίας.

„Ἡ ἐποχὴ τῶν Συρο-μακεδόνων ἢ Σελευκιδῶν ἀρχινᾶ ἀπὸ Σελεύκου τοῦ Νικάνορος, διαδόχου τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις πρῶτος ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Συρίαν, κατὰ τὸ ἔτος 3688 ἀπὸ δημιουργίας, 869 ἐνιαυτοὺς ἀπὸ ἁλώσεως τῆς Τροίας, 441 ἀπὸ κτίσεως τῆς Ῥώμης, 10 ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ριζ' Ὀλυμπιάδος, καὶ 312 ἐνιαυτοὺς πρὸ τῆς κοινῆς ἐποχῆς. Γίνεται ἀνάμνησις αὐτῆς τῆς ἐποχῆς εἰς τὸ βιβλίον τῶν Μακκαβαίων, καὶ εἰς πολλὰ Ἑλληνικὰ νομίσματα, ἅτινα αἱ πόλεις τῆς Συρίας ἐχάραξαν".

Οἱ Ῥῶσοι ἀπὸ Πέτρου τοῦ μεγάλου ἔλαβον τὴν κοινὴν ἢ Διονυσιακήν.

Οἱ Μωαμεθανοὶ μετροῦσιν ἀπὸ τὴν φυγὴν τοῦ Μωάμεθ ἐκ τῆς Μέκκας συμβᾶσαν εἰς τὸ 631 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ· ὀνομάζεται δὲ Ἐγείρα.

Ἀπὸ σελ. 21—30 περὶ διαιρέσεως τῆς Ἱστορίας. Διάφοροι διαιροῦσι διαφόρως τὴν ἱστορίαν· ἡ ἁπλουστέρα διαίρεσις εἶναι ἡ εἰς παλαιὰν καὶ εἰς νεωτέραν· αὐτὴν μεταχειρίζεται καὶ ὁ συγγραφεύς μας.

Περὶ τῆς παλαιᾶς ἱστορίας. Αὐτὴ ἀρχίζει ἀπὸ τῆς δημιουργίας, καὶ καταβαίνει ἕως τὴν κοινὴν ἐποχὴν, περιέχουσα τὸ διάστημα 4000 ἐνιαυτῶν· ἐξ αὐτῶν οἱ πρῶτοι 2418 εἶναι βυθισμένοι εἰς τὸ σκότος, καὶ εἰς αὐτοὺς δὲν ἔχομεν εἰμὴ συμπεράσματα· ἐκ τῶν σωζομένων δὲ συγγραφέων ὁ μὲν Μωϋσῆς ἔγραψεν, ὅσα εἶχεν ἀκούσει, τοῦ δὲ Σαγχωνιάθωνος,

ὅς ις κατά τινας ἔζησεν ἐπὶ Μωϋσέως, κατ' ἄλλους δὲ μετ' αὐτόν, ὅλη ἡ ἱςορία ἐχάθη, καὶ δὲν ἔχομεν εἰμὴ τμήματά τινα εἰς τὸν Πορφύριον καὶ Εὐσέβιον· μόνος ὁ Ἡρόδοτος ἐσώθη ἕως εἰς τὰς ἡμέρας μας. Δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους τὰ συμβάντα εἰς τὸ διάςημα αὐτὸ δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀναπληρωθοῦν εἰμὴ διὰ πιθανολογίας, καὶ αὐτὸ τοῦτο κάμνει καὶ ὁ συγγραφεὺς διηγούμενος, πῶς εἶναι πιθανὸν νὰ ἔζησαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς γῆς, νὰ ἐσυςάθησαν αἱ πρῶται κοινωνίαι, διοικήσεις, κτ.

Ἐπειτα δὲ φθάσωμεν εἰς τὸ ἔτος 3224 ἡ ἱςορία μᾶς παρρησιάζεται φανερὰ καὶ χωρὶς ἀμφιβολίας, διὰ τῶν Ὀλυμπιάδων. Εἰς τὸ μέσον τοῦ ὀκτάκις τῆς πρώτης ἐποχῆς ἢ τῶν παλαιοτάτων καιρῶν ἕως τοῦ ἔτους 2418 παρρησιάζονται αἱ πρῶται ἀρχαὶ τῶν ἑταιρειῶν, τῶν διοικήσεων, τῶν ἐπιςημῶν καὶ τῶν τεχνῶν· οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ Φοίνικες, οἱ Ἑβραῖοι εἶναι τὰ ἔθνη, ἅτινα παρατηροῦνται τὸ πλέον μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐθνῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Λιβύης.

„Ἡ Εὐρώπη σχεδὸν τελείως ἄγνωςος εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην, φανερόνεται εἰς τὴν δευτέραν, τουτέςιν ἀπὸ τοῦ ἔτους 2418 ἕως τοῦ 3224, διὰ τὴν ἀνέγερσιν μικρῶν βασιλείων εἰς τὴν Ἑλλάδα, τινὰ τῶν ὁποίων κατεςάθησαν ἀπὸ ἀποικιῶν Αἰγυπτίων. Οἱ Φοίνικες ἢ Τύριοι χωρὶς ἄλλον ὁδηγὸν εἰμὴ τοὺς ἀςέρας ἐτόλμησαν νὰ διαπεράσωσι τὴν θάλασσαν, ἔκτεινον τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἐθεμελίωσαν ἀποικίας, τὴν Καρχηδόνα εἰς τὴν Λιβύην, καὶ τὰ Γάδειρα εἰς τὰ παραθαλάσσια τῆς Ἱσπανίας· μετὰ ταῦτα δὲ οἱ Ἕλληνες μιμούμενοι τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τοὺς Φοίνικας, ἐνησχολήθησαν εἰς τὰς ἐπιςήμας καὶ τέχνας, εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἐθεμελίωσαν πολλοὺς ἀριθμοὺς ἀποικίας εἰς τὰ παραθαλάσσια τῆς ἐλληνικῆς Ἀσίας, τῆς Σικελίας, καὶ τῆς κατωτέρας Ἰταλίας ἢ μεγάλης Ἑλλάδος. Καὶ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν προσέτι μᾶς παρρησιάζονται ἄλλοι λαοὶ, οἵτινες ἐκατοίκησαν κατὰ πρῶτον τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν, περὶ τῶν ὁποίων δὲν ἔχομεν τί ἀξιοθεώρητον".

„Ἡ περιφανὴς δὲ τρίτη ἐποχὴ ἢ τῶν Ὀλυμπιάδων παραςαίνει μεγάλας καὶ δυνατὰς μοναρχίας, καὶ ἔθνη ἰσχυρὰ καὶ κραταιὰ, τοὺς Ἀσσυρίους, τοὺς Βαβυλωνίους, τοὺς Ἕλληνας, τοὺς Πέρσας, τοὺς Μακεδόνας, τοὺς Καρχηδονίους, τοὺς Ἰταλοὺς, τοὺς Σύρους, τοὺς Αἰγυπτίους, τοὺς Ῥωμαίους· ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ διεφθάρησαν κατὰ διαδοχὴν, καὶ ἄλλα ἀνηγέρθησαν ἢ ἐμεγαλύνθησαν ἐκ τῶν λειψάνων τῶν προηγουμένων. Εἰς αὐτὴν ἤκμασαν πολλοὶ μεγαλοφυεῖς ἄνδρες· αἱ ἐπιςῆμαι καὶ τέχναι, καὶ ἡ ςρατιωτικὴ ἀνδρεία ἔφθασαν εἰς ὑψηλὸν βαθμόν".

Ὁ συγγραφεὺς ὑπόσχεται ἐξιςορῶν περὶ τῶν διαφόρων τούτων ἐθνῶν νὰ ὁμιλήσῃ εἰς πλάτος περὶ τῶν ἠθῶν, τῶν νόμων, καὶ τῶν διαφόρων θρησκειῶν αὐτῶν.

Ἐδῶ τελειώνουν τὰ Προλεγόμενα.

(Ἡ συνέχεια ἀκολουθεῖ.)

ΑΝΑΜΙΚΤΑ.

Ἓν ἀπὸ τὰ πλέον παράξενα φαινόμενα τῆς φύσεως εἶναι τὰ λείψανα τῶν φυτικῶν καὶ ζωϊκῶν οὐσιῶν, τὰ ὁποῖα ἀπαντῶνται εἰς μεγάλας μάζας εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς γῆς εἰς τὰ σπλάγχνα της.

Εἰς τὰς φυτικὰς οὐσίας ἀνήκουν οἱ λιθάνθρακες, οἱ ὁποῖοι σχηματίζουν ὁλόκληρα βουνά· συνίςανται δὲ ἀπὸ πτερίδας, καλάμους, φοίνικας κτ. μεγέθους ἐνίοτε ἑξαισίου, σώζοντα ὅλα ἴχνη ἀρχῆς μεσημβρινῆς, καὶ σχηματίζοντα ςρώματα διάφορα. Τὰ νεώτερα μεταξὺ αὐτῶν τῶν ςρωμάτων εἶναι ὁλόκληρα πεσμένα δάση, ξύλα ἀσφαλτώδη, κτ. εἰς μερικὰ μέρη ἀπαντῶνται πεντήκοντα τοιαῦτα ςρώματα τὸ ἓν ἐπάνω τοῦ ἄλλου.

Παρεκτὸς τούτων εὑρίσκονται καὶ διάφορα φυτὰ μεταβλημένα εἰς πέτρας ὡς Ἀπολιθώσεις· οὕτω λ. χ. εἰς Ἀχάτην, Χαλκηδόνα, Κερατόπετραν, Ὀπάλιν, σιδηρόπετραν, κτ. Τοιαῦται ἀπολιθώσεις σχηματίζονται ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας, εἰς τὸ Χίλι, καὶ εἰς τα ἐνδότερα τῆς Ἀφρικῆς.

Ἀπὸ τὰς ζωϊκὰς οὐσίας εὑρίσκονται Κοράλλια, Ὄςρακα καὶ ἄλλοι θαλάσσιοι κάτοικοι· αὐτὰ σχηματίζουν πολλάκις ὁλόκληρα βουνά. Τὸ πλέον περίεργον εἶναι, ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ αὐτὰ ἀπολιθωμένα ζῶα τῆς θαλάσσης ἐχάθησαν, καὶ τὴν σήμερον δὲν γεννῶνται πλέον· οὕτω λ. χ. οἱ Ἀμμωνῖται, Βελεμνῖται, Πεντακρινῖται, Ἐγκρινῖται, Τριλοβῖται, κτ.

Ἔπειτα εὑρίσκονται ἄπειρα ὀψαρίων ἐκτυπώματα εἰς πέτρας.

Εὑρίσκονται ἀνάμικτα ζῶα ποταμῶν καὶ θαλάσσια, πρὸς τοῖς ἄλλοις κροκόδειλοι καὶ καραβίδες· τὰ λείψανα διαφόρων ζώων τῶν Ἠπείρων· λ. χ. τῆς ἄρκτου, ὑαίνης, λεόντων, ἐλεφάντων, ῥινοκερώτων κτ. ζώων θαλασσίων μεγάλων, καθὼς τῆς φαλαίνης. Τέλος πάντων εἰς τὴν Γουαδελούπαν εὑρέθη καὶ ἄνθρωπος ἀπολιθωμένος, ἔχων βάρος τεσσαράκοντα κεντηναρίων· αὐτὸς εἰς τὰ 1814 μετεφέρθη ἀπὸ τὸν ναύαρχον Κοχράνην εἰς τὴν Λόνδραν.

Τὰ διάφορα αὐτῶν τῶν ὀργανικῶν ὄντων λείψανα δὲν εὑρίσκονται εἰς ὅλα τὰ ὄρη, ὅσα ἕως τώρα ἐξετάσθησαν· οὕτω λ. χ. δὲν ἀπαντῶνται εἰς καυὲν ἀπὸ τὰ πρωτόγονα, ἀλλὰ ὅλα εἰς τὰ δευτερόγονα τὰ στρωματώδη· καὶ εἰς αὐτὰ πάλιν μὲ κάποιαν χρονολογικὴν τάξιν, δηλ. εἰς τὰ παλαιότερα ἐξ αὐτῶν, καθὼς εἰς τὰ ἐξ ἄμμου καὶ ἀργίλλου βουνὰ εὑρίσκονται μόνον φυτικὰ λείψανα, εἰς δὲ τὰ νεώτερα καθὼς τὰ ἀπὸ τίτανον καὶ γύψον, τὰ ζωϊκά.

Τὸ θαυμασιώτερον ἀπὸ ὅλα εἶναι α. ὅτι πολλὰ ἐξ αὐτῶν (λ. χ. ζῶα τῆς θαλάσσης) εὑρίσκονται πολὺ ὑψηλότερα, μερικὰ ἕως 12,000 πόδας, ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· β. εὑρίσκονται ζῶα τῶν θερμῶν κλιμάτων εἰς τόπους ψυχροὺς, ὅπου ὄχι μόνον δὲν κατοικοῦν, ἀλλὰ καὶ ἂν μεταφερθοῦν δύσκολα ζοῦν· οὕτω λ. χ. λέοντες, ἐλέφαντες, ῥινοκέρωτες εἰς τὴν Γερμανίαν. Εἰς τὰ πέριξ τῶν Παρισίων εὑρίσκονται τὰ λείψανα δύο εἰδῶν ζώων, τὰ ὁποῖα ἔγιναν ἄφαντα, τὰ Παλαιοθηρία καὶ Ἀνοπλοθηρία, τὰ πρῶτα εἰς τὸ μέγεθος τοῦ ῥινόκερω, βοὸς, ἵππου, ἕως τοῦ χοίρου, καὶ προβάτου, ὅσον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μεταξὺ τοῦ Ταπείρου, ἵππου, καὶ ῥινόκερω· τὰ δεύτερα ὁμοιάζουν κατά τι τὸν ἵππον καὶ τὸν ῥινόκερων, κατά τι τὸν ἵππον τοῦ Νείλου, κάμηλον, καὶ χοῖρον. Τελευταῖον εὑρίσκονται καὶ μερικὰ κολοσσικὰ, καθὼς ὁ Μαμοὺθ εἰς τὴν Ῥωσσίαν, καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν ἀνθρωπομεγέθεις τυφλοπόντικοι. Ἐσημειώσαμεν, ὅτι πολλὰ ἐξ αὐτῶν τῶν ζώων ἔπαυσαν ἀπὸ τὸ νὰ γεννῶνται τὴν σήμερον.

Περὶ τούτων ἰδὲ Cuvier recherches sur les ossemens fossiles de quadrupèdes et. τόμ. 4. 1812 — Fr. S. Voigt Grundzüge einer Naturgeschichte, als Geschichte der Entstehung und Ausbildung der Naturkörper. Frankfurt a M. 1817. Τοῦ αὐτοῦ Übersicht der Naturgeschichte. 1819. ἀπὸ τοῦτο τὸ τελευταῖον ἐλήφθησαν κατ' ἐπιτομὴν καὶ τὰ ἀνωτέρω.

Κατὰ τὴν τρίτην τοῦ παρόντος μηνὸς (Φεβρ. 1820) ἐκράτησε συνέλευσιν γενικὴν ἡ ἐν Παρισίοις ἑταιρεία τῆς στοιχειώδους διδασκαλίας· κατ' αὐτὴν ἀνεγνώσθησαν διάφοροι λόγοι, ἀποβλέποντες τὰ ἀντικείμενα τῆς ἑταιρείας, μεταξὺ τῶν ἄλλων, τοῦ Degerando περὶ τῶν στοιχειωδῶν σχολείων τῆς Γαλλίας, καὶ τοῦ Jomard περὶ τῶν εἰς τὰ ξένα ἔθνη. Ἐξ αὐτῶν κρίνομεν ἄξιον νὰ ἐπιτέμωμεν καὶ νὰ κοινολογήσωμεν διὰ τῆς ἐφημερίδος μας τὰ ἑξῆς, ὡς παρισάνοντα τὴν ἔκτασιν τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου.

Τὴν σήμερον ἀριθμοῦσιν εἰς τὴν Γαλλίαν 1,300 σχολεῖα τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου, εἰς τὰ ὁποῖα συχνάζουν περί που τοὺς 170,000 μαθητάς· εἰς αὐτὸν τὸν ἀριθμὸν περιέχονται 152 σχολεῖα στρατιωτικά. Μόνη ἡ ἐπαρχία τοῦ Σένα ἀριθμοῦσεν εἰς τὰς 31 τοῦ παρελθόντος Δεκεμβρίου 88 σχολεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων 19 διδάσκουν ἀμισθὶ, 55 μὲ πληρωμὴν, καὶ 14 εἶναι χωρικὰ, συνάγοντα ὅλα 7,856 μαθητάς.

Οἱ τόποι, εἰς τοὺς ὁποίους ἐσυστήθησαν ἤδη, ἢ καὶ συνίστανται τὴν σήμερον σχολεῖα αὐτοῦ τοῦ εἴδους, εἶναι· Σενεγάλη, Μαδαγασκάρ, Μαρτινίκα, Λιμὴν τοῦ ἡγεμόνος (Port-au Prince), Χίλι, Βραζιλία, Εὐάερον (Buenos - Ayres), Βέλγιον, Ὁλλάνδα, Ἑλβετία, Πιεμόντε, Ἰταλία, Ἱσπανία, Δανία, Ῥωσσία, Ἑλλὰς, Μολδαβία, πρὸ πάντων ἡ Ἀγγλία. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας ἐπρόσταξε τὸ παρελθὸν ἔτος νὰ συσταθοῦν τοιαῦτα σχολεῖα εἰς κάθε πόλιν τοῦ βασιλείου του. Εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν ἐμετροῦσαν εἰς τὰ 1818 55 σχολεῖα αὐτῆς τῆς μεθόδου. Μεταξὺ τῶν ἡμετέρων ἐπηνέθησαν ὁ Ἀρχ. Ἀγὰς Ῥωσσέτος Ῥασνοβάνος διὰ τὴν φροντίδα καὶ τὰ ἔξοδα ὁποῦ ἀνέλαβεν εἰς εἰσαγωγὴν αὐτῆς τῆς μεθόδου, καὶ ὁ κύριος Κλεόβουλος, διότι ἀνεδέχθη τὴν διδασκαλίαν της. Πανταχόθεν σέλλονται ἄνδρες εἰς Γαλλίαν διὰ νὰ διδαχθοῦν αὐτὴν τὴν μέθοδον, καὶ ἐπιστρέψαντες νὰ τὴν διδάξουν εἰς τὴν Πατρίδα των, ἢ καὶ ζητοῦνται συμβουλαὶ εἰς ὅσα ἀνήκουσιν εἰς αὐτήν.

Φίλε Δ. Κ.

Ἐξ Ὀδησσοῦ· τὴν 15. Φεβρουαρίου τοῦ 1820.

Ἤκουσες βέβαια, φίλε, τὴν φωνὴν τῆς ἑκατοζόμου φήμης, ὅτις πρὸ καιροῦ ἐσάλπισεν τὸν ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος διακαῆ ζῆλον τῶν φιλογενῶν καὶ φιλομούσων Ὀδησσινῶν. Ἀνέγνωσες, δὲν ἀμφιβάλλω, καὶ τὸν Λόγιον Ἑρμῆν περιγράφοντα τῶν ἐν Ὀδησσῷ ἐμπόρων Γραικῶν τὰς γενναίας πράξεις, ὅσας κατὰ καιροὺς πράττουσι, καὶ τὴν ἄγρυπνον φροντίδα, τὴν ὁποίαν διὰ τὸ Ἑλληνεμπορικὸν Σχολεῖόν των δείχνουσιν. Ὅθεν περιττὸν νομίζω νὰ διατρίψω κ' ἐγὼ εἰς τοιαύτην ὕλην.

Σκοπὸν λοιπὸν ἄλλον διὰ τῆς παρούσης μου δὲν ἔχω, παρὰ νὰ σε δώσω ἰδέας τινὰς περὶ τῶν κατὰ τὸν παρόντα μῆνα γενομένων μερικῶν ἐξετάσεων εἰς τὸ Ἑλληνεμπορικὸν τῆς Ὀδησσοῦ Σχολεῖον· πρὸ πάντων δὲ περὶ τῶν ἐν αὐτῷ διδασκόντων σοφῶν Διδασκάλων· Διδασκάλων, τοὺς ὁποίους κατ' εὐτυχίαν αὐτόπτης εἶδον, καὶ αὐτήκοος τῆς διδασκαλίας αὐτῶν ἔγινα. Περὶ μὲν τῶν Διδασκάλων λοιπὸν ἀφ' οὗ γράψω ὀλίγα, μεταβαίνω εὐθὺς εἰς τὰς ἐξετάσεις, τὸν μόνον ταύτης μου τῆς ἐπιστολῆς σκοπόν.

Οἱ διδάσκοντες, φίλε, τὴν ἐν Ὀδησσῷ νεολαίαν εἶναι ἄνδρες τῷ ὄντι πεπαιδευμένοι, καὶ τῷ ὄντι φλεγόμενοι ἀπὸ τὸ οὐράνιον καὶ θεῖον πῦρ τῆς φιλογενείας, ἐργάζονται τὸν ὁποῖον ἀνεδέχθησαν νὰ γεωργήσωσιν ἀμπελῶνα μὲ πόθον πολὺν καὶ μὲ ἀπαραδειγμάτιστον ἐπιμέλειαν. Πρῶτος δὲ τῶν συνεργατῶν τοῦ καλοῦ τούτου ἀμπελῶνος εἶναι, ὁ διὰ τὸν φωτισμὸν τοῦ Γένους κοπιῶν σοφώτατος Βαρδαλάχος, ἡ σοφία τοῦ ὁποίου καὶ αἱ ἀγλααί του ἀρεταὶ εἶναι γνωσταὶ εἰς ὅλο τὸ γένος. Ὁ σοφὸς οὗτος καὶ σεβάσμιος γέρων σπουδάζων (ὡς εἶπα) διὰ τὸν φωτισμὸν τοῦ Γένους, καὶ μὴ φειδόμενος κόπους παντοίους καὶ ὑπὲρ αὐτὴν τὴν δύναμίν του, ἦλθε μ' ὅλην του τὴν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν καὶ εἰς τὴν Ὀδησσὸν, μὲ σκοπὸν μόνον νὰ διαδώσῃ τῆς παιδείας τὰ φῶτα καὶ εἰς τοὺς ἐδῶ μετοικήσαντας παῖδας Γραικῶν. Ἦλθε καὶ τῇ ἀληθείᾳ μετέδωκε καὶ εἰς αὐτοὺς μέγα μέρος τῆς βαθείας του σοφίας καὶ τῶν ἠθικῶν του χαρακτήρων. Τὸ γένος λοιπὸν ὅλο πρέπει νὰ εὔχεται εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὴν σοφήν του ἐκλογάδα ὑγείαν πολυχρόνιον καὶ γῆρας βαθὺ, διὰ νὰ τὸ ὠφελήσῃ ὅσα δύναται καὶ εὔχεται. Δεύτερος τούτου ὁ κ. Γ. Γεννάδιος, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ κ. Ἰ. Μακρῆς· προσέτι δὲ διατρίβων εἰς Ὀδησσὸν καὶ ὁ γνωστός σοι κ Γ. Λασσάνης ἀνεδέχθη αὐτοπροαιρέτως καὶ ἀμισθὶ δύο τάξεις, καὶ τὴν μὲν μετερρύθμισε κατὰ τὴν Ἀλληλοδιδακτικὴν, τὴν δὲ κατὰ τὴν Σωκρατικὴν μέθοδον.

Κατὰ τὴν 10'. λοιπὸν τοῦ παρόντος περὶ τὴν η'. ὥραν τὸ πρωΐ, ἀφ' οὗ ἐσυνάχθησαν εἰς τὴν Σχολὴν οἱ μαθηταὶ ὅλοι, οἱ διδάσκαλοι, οἱ ἔφοροι, πολλοὶ τῶν ὁμογενῶν ἐμπόρων, οἱ πρόκριτοι, καὶ ἄλλοι πάσης τάξεως καὶ παντὸς ἐπαγγέλματος ἄνθρωποι, διὰ νὰ παρευθαρρύνωσι μὲ τὴν παρουσίαν των τοὺς ἐξεταζομένους νέους ἐπαινοῦντες τοὺς ἐπιμελεῖς διὰ τὴν ἐπιμέλειάν των, καὶ ἐλέγχοντες πατρικῶς τοὺς ἀμελεῖς διὰ τὴν ἑκούσιον ἀμάθειάν των, καὶ διεγείροντες αὐτοὺς εἰς ἀληθινὴν φιλομάθειαν μὲ τὰ ἔνδοξα παραδείγματα τῶν καρπῶν τῆς ἐπιμελείας, ἄρχισαν αἱ ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον καὶ τὴν τάξιν.

Ὁ Διδάσκαλος κ. Κ. Βαρδαλάχος ἄρχισε νὰ ἐξετάζῃ τοὺς μαθητάς του πρῶτον εἰς τὴν Φυσικὴν, κάμνοντας καὶ τὰ πειράματα. Τοὺς ἐξέτασε τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν εἰς τὴν Ῥητορικὴν καὶ εἰς τὴν Στοιχειώδη Γεωμετρίαν. Μετὰ δὲ τὸ γεῦμα ὁ διδάσκαλος κ. Γ. Γεννάδιος (1) ἐξέτασε τὴν πρώτην του τάξιν εἰς τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς, εἰς τὸ Συντακτικὸν καὶ Ἐτυμολογικόν· τὴν δὲ ἀκόλουθον ὁμοίως μετὰ τὸ γεῦμα ἐξέτασε τὴν δευτέραν τάξιν εἰς τὴν Ἀνθρωπολογίαν κατὰ τὴν Σωκρατικὴν μέθοδον (οὗτοι δὲ εἶναι παῖδες, οἱ ὁποῖοι προετοιμάζονται διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Γραμματικὴν, καὶ τὰς συγχρόνως ἀναλόγους ἐπιστήμας). Τὴν τρίτην ἡμέραν τὸ πρωΐ ὁ κ. Ἰ. Μακρῆς ἐξέτασε τοὺς μαθητάς του εἰς τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς καὶ εἰς τὸ Τεχνολογικόν· μετὰ δὲ τὸ γεῦμα εἰς τὴν Ἱερὰν Κατήχησιν, εἴτε Θεογνωσίαν καὶ εἰς τὴν Ἀριθμητικήν. Μετὰ τὸν κ. Ἰ. Μακρῆν ἐξέτασεν ὁ κ. Γ. Ἀργυρόπουλος εἰς

(1) Οὗτος ἀναχωρήσας παιδεύθον ἀπὸ τὴν πατρίδα του ἐπιστρέφει κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας εἰς αὐτὴν διὰ νὰ ἴδῃ τοὺς γονεῖς καὶ συγγενεῖς του. Διεδέχθη δὲ τὴν τάξιν αὐτοῦ ὁ κ. Γ. Λασσάνης.

τὴν Ῥωσσικὴν γλῶσσαν. Ὁ δὲ κ. Κ. Ἀνδρεάδης εἰς τὴν Ἰταλικήν. Τελευταῖος δὲ ὁ κ. Γ. Λασσάνης, ὅς τις πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἐλλογίμους τοῦ Γένους μας ἐσύςησε πρὸ ὀλίγων μηνῶν τοῦ Λαγκάςρου τὸ σύςημα, ἐξέτασε τὰ παιδάριά του συμποσούμενα ἕως 150· πολλὰ ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι Ῥῶσσοι, Βλάχοι, Σλάβοι, Γάλλοι, Ἰταλοὶ, καὶ Γερμανοὶ κατὰ τὴν Ἀλληλοδιδακτικὴν μέθοδον· καὶ μετὰ τὸ γεῦμα ἐξέτασε τὴν δευτέραν τάξιν κατὰ τὴν λεγομένην Σωκρατικὴν (Τὰ διδασκόμενα κατὰ τὴν Σωκρατικὴν μέθοδον μαθήματα εἶναι τὰ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας Περιόδου τῆς Στοιχειώδους Ἐγκυκλοπαιδείας τῶν Γ. Γενναδίου καὶ Γ. Λασσάνη).

Τὴν εἰς ὀλίγον διάςημα καιροῦ πρόοδον βλέποντες, φίλε, οἱ Ὀδησσινοὶ ἐξεπλήττοντο, καὶ μὲ μεγάλην τῆς ψυχῆς των χαρὰν ἔκραζον πρὸς τὸν κ. Λασσάνην τὸ Ζήτω! Δόξα καὶ τιμὴ, φίλε Λασσάνη, εἰς τὴν ἐλλογιμότητά σου, ἂν πρῶτος μὲ τὸ παράδειγμά σου ὑποχρεώσης καὶ ἄλλους νὰ σε μιμηθῶσι, καὶ μακάριοι ὅσοι τῶν συγχρόνων, ἢ μεταγενεςέρων σε ἀκολουθήσωσι!

Τὰς μεγάλας, φίλτατε, ὠφελείας, καὶ τὰ θαυμάσια ἀποτελέσματα τῶν εἰρημένων μεθόδων ἐπροξένησαν ἄκραν ἡδονὴν εἰς πᾶσαν Ἑλληνικὴν ψυχήν. Εὔχομαι δὲ ἐκ βάθους ψυχῆς νὰ εἰσαχθῶσιν αὗται ὀγλίγωρα καὶ εἰς τὰ σχολεῖα τῆς φιλτάτης ἡμῶν πατρίδος· εἴθε! ! !

Οἱ ἐξετασθέντες εἰς τὴν Ῥητορικὴν μαθηταὶ τοῦ Βαρδαλάχου διὰ σημείου τῆς ἐπιδόσεώς των, ἐξεφώνησαν ἕκαςος καὶ συντάγματά τινα, ἐγκωμιάζοντες δι' αὐτῶν, ὁ μὲν τὸν Θεμιςοκλῆν, ὁ δὲ τὸν Μιλτιάδην, ἄλλος τὸν Περικλῆν, τὸν Σωκράτην, τὸν Ἀριςείδην καὶ τὸν Κίμωνα. Οἱ ἐλλόγιμοι οὗτοι Νέοι μὲ τὰ γιγαντιαῖά των πρὸς τὴν παιδείαν βήματα δίδουσιν εἰς τὸ Γένος καλὰς ἐλπίδας. Τὰ συντάγματα ὅλων αὐτῶν εὐφημίσθησαν ἀπ' ὅλους παρὰ πολύ· περισσότερον δ' εὐδοκίμησεν ἡ περὶ Γεωμετρίας διατριβὴ Χίου τινὸς Δημητρίου Βιλλίου, μαθητοῦ τοῦ Βαρδαλάχου. Σε τὴν περικλεῆ λοιπὸν, ἐπειδὴ ἠξεύρω, ὅτι μὲ μεγάλην τῆς ψυχῆς σου εὐχαρίςησιν ἀναγινώσκεις τῶν νέων Ἑλλήνων τὰ νέα συντάγματα.

Οὗτοι εἶναι, φίλε μου, τῆς φιλογενείας οἱ καρποί. Παρακίνει καὶ ἄλλους, ὅσοι δὲν γνωρίζουσιν αὐτοὺς, νὰ τοὺς γευθῶσι. Τὸ δὲ γένος γνωρίζον τοὺς εὐεργέτας του θέλει σε

ἀποδώσει, ὡς πρωταίτιον, μυρίας χάριτας. Ὑγίαινε, φίλων ἄριςε, καὶ συχνόγραφε πρὸς τὸν εἰλικρινῆ σου φίλον

Κ. Α.

Ὁ ζῆλός σας, φιλόμουσοι Ὀδησσινοὶ, νὰ ἴδητε, ὅςερα ἀπὸ τόσων χρόνων δεινὰ, τὴν Ἑλλάδα νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχαίαν της λαμπρότητα, διὰ τὴν ὁποίαν ἔγινεν ὅλων τῶν αἰώνων τὸ θαῦμα, σᾶς συνήθροισε καὶ σήμερον εἰς τῶν Μουσῶν τοῦτο τὸ καταγώγιον· καὶ τὰ ζωηρὰ αἰσθήματα, ὅσα εἰς τὰς προλαβούσας ἐξετάσεις τῶν σκοπῶν σας αἱ πρόοδοι σᾶς ἐπροξένησαν, ἀναβιβάζουν καὶ σήμερον τοὺς ὅσοι ποθοῦν τῶν προγόνων των τὴν δόξαν εἰς τοῦτο τὸ βῆμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐκήρυττον τῆς πατρίδος των τὰ συμφέροντα οἱ Δημοσθένεις, οἱ Φωκίωνες καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι ἀξιόλογοι ἄνδρες, ἀληθινοὶ φίλοι τῆς πατρίδος καὶ τοῦ γένους των.

Βαθεῖς ἀπὸ ἡμᾶς λοιπὸν σήμερον, φιλανθρωπότατοι εὐεργέται, συμπροθυμούμεθα τὴν ἄγρυπνόν σας νὰ εὐχαριςήσωμεν πρόνοιαν, ἐλπίζοντες συγκαταβατικὴν καὶ φιλάνθρωπον τὴν κρίσιν σας. Ἀπ' ὅλους ὅμως τούτους ἐγὼ δικαιότερον εἶναι νομίζω καὶ πλειοτέρας νὰ τύχω συγκαταβάσεως· ὄχι διότι πρώτην φορὰν (ὡς ἤθελαν εἰπεῖ τινὲς), ἀπὸ τὸ βῆμα τοῦτο νὰ ὁμιλήσω ἐπεχείρησα, ἀλλ' ὅτι ὁ ἀγών μου εἶναι τοσοῦτον τῶν ἄλλων βαρύτερος, ὅσον τῷ ὄντι εἶναι ἐκείνων ἐνδοξότερος.

Σὺ δὲ, σοφώτατε Διδάσκαλε, δέξαι, παρακαλῶ, τὰ οἰκεῖα, ὅσα πολλάκις ἀπό σε ἤκουσα, ἂν καὶ ὁ ἀσθενής μου νοῦς δὲν ἠδυνήθη νὰ φυλάξῃ μὲ ἀκρίβειαν ὅλην σου τὴν διδασκαλίαν.

Ὅλαι αἱ ἐπιςῆμαι, γλῶσσαι καὶ τέχναι, ὡς καὶ αὐταί μας αἱ πράξεις πρὸς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς εὐδαιμονίας ἀποβλέπουσι. Τούτων δὲ ὅσαι κατ' εὐθεῖαν συντελοῦν εἰς ταύτην εἶναι καὶ λέγονται τῶν ἄλλων καλλίτεραι, ἢ χρησιμώτεραι· ἀρίςη ὅμως δὲν εἶναι βέβαια παρὰ τὴν ἀλήθειαν, ἡ ὁποία προειδοποιοῦσα τὰς ἄλλας, ἂν ὄχι ὅλας, τουλάχιςον τὰς περισσοτέρας, γίνεται ἀσφαλὴς εἰς τὴν πρόοδόν των ὁδηγὸς, ἢ νὰ εἴπω, εἶναι εἰς αὐτὰς βάσις καὶ θεμέλιον· καὶ χωρὶς τῆς ὁποίας, ἢ μένουσι παντάπασιν νεκραὶ, ἢ περαιτέρω δὲν προχωροῦσι. Καὶ τοιαύτη ὑπῆρξεν ἀναντιρρήτως εἰς ὅλους τοὺς παρελθόντας αἰῶνας, καὶ εἶναι τὴν σήμερον ἡ Μαθηματική, ἥτις κατ' ἐξοχὴν ὠνομάσθη Μάθησις· καὶ ταύτης ὁ ἀειθα-

λέςατος καὶ εἰς ὅλον τὸν κοινωνικὸν βίον καρποφορώτατος βλαςὸς ἡ Γεωμετρία· ἡ Γεωμετρία, τὴν ὁποίαν ὁ Θεῖος Πλάτων ὠνόμασεν Ἱερὰν Ἐπιςήμην· καὶ ἥτις, ὡς λέγει ὁ αὐτὸς, ὀξύνει καὶ προπαρασκευάζει πρὸς τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν τὸν ἀνθρώπινον νοῦν.

Εἶναι δύσκολον νὰ παραςήσῃ τις λεπτομερῶς πάσας τὰς ἐκ τῆς Γεωμετρίας ὠφελείας· διότι ἡ ἐξέτασις αὕτη προϋποθέτει παιδείαν πολλὴν, καὶ εἴδησιν ἱκανὴν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιςημῶν. Ἡ δυσκολία ὅμως αὕτη δὲν τὴν ςερεῖ τὴν εἰς τὰς περισσοτέρας ὑπεροχήν της· βεβαιόνει μάλιςα τὴν μεγάλην της ὠφέλειαν. Ἐπειδὴ αἱ μὲν ἄλλαι ἢ ὀλίγας προξενοῦν συναλλήλως ὠφελείας, ἢ καὶ μηδεμίαν· ἐξ αὐτῆς πολλαὶ λαμβάνουσι τὴν ἀρχήν των. Ὅθεν καὶ ὁ Θεῖος Πλάτων ἔγραψεν εἰς τῆς οἰκίας του τὰ προπύλαια „Μηδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίτω". Ὁ Ξενοκράτης πρὸς ἕνα ὅςτις ὑπῆγε νὰ μαθητεύσῃ, εἶπε· „Πορεύου, λαβὰς γὰρ οὐκ ἔχεις Φιλοσοφίας"· χωρὶς Γεωμετρίαν ἐννοῶν, ἢ γνώσεις μαθηματικὰς, ἤτον ἀνάξιος νὰ προσέλθῃ εἰς τὰς Μούσας.

Τῆς Γεωμετρίας τὸ ὄφελος, καὶ ἐν γένει τῆς Μαθηματικῆς, εἴτε καθ' ἑαυτὴν τὴν θεωρήσωμεν, εἴτε πρὸς τὰς ἄλλας τέχνας εἶναι μέγα.

Καθ' ἑαυτὴν λοιπὸν ἐὰν τὴν θεωρήσωμεν, βλέπομεν ὁποῖον καὶ πόσον ὄφελος προξενεῖ εἰς τὸν ἡμέτερον νοῦν· τὸν διεγείρει, τὸν ὀξύνει, τοῦ ἀφαιρεῖ τῆς ἀμαθείας τὴν παχεῖαν ἀχλὺν, τὸν ἐλευθερόνει ἀπὸ τὰς πολλὰς, τὰς ὁποίας ἐκ γενετῆς ἔχομεν ἀγνοίας, καὶ μ' ἕνα λόγον τὸν λαμπρύνει καὶ τὸν τελειοποιεῖ. „Τὸ ἔργον ἄρα τῆς ἐπιςήμης ταύτης (λέγει ὁ Πρόκλος) ὁποιονδήποτέ ἐςιν ἐκ τοῦ ὑνόματος δηλοῦται, κινη„τικὸν τῆς νοήσεως, καὶ καθαρτικὸν τῆς διανοίας, καὶ ἐμ„φραντικὸν τῶν κατ' οὐσίαν ἡμῖν ὑπαρχόντων εἰδῶν, λήθης τε „καὶ ἀγνοίας ἀφαιρετικὸν, ὧν ἀπὸ τῆς γενέσεως ἔχομεν, καὶ „ἀπολυτικὸν τῶν ἐκ τῆς ἀλογίας δεσμῶν, κατὰ τὸν Θεόν „ὄντως τὸν τῆς ἐπιςήμην ταύτης ἔφορον".

Παρὰ ταύτην τὴν ὠφέλειαν εἶναι μάθημα ἡδονικώτατον, καὶ διὰ τὴν ἀλήθειαν, καὶ διὰ τὴν ἐνάργειαν τῶν ἀποδείξεων. Πόσην ἡδονὴν δὲν ἐδοκίμασεν ὁ Πυθαγόρας διὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ τετραγώνου τῆς ὑποτεινούσης τοῦ ὀρθογωνίου τριγώνου! Ἑκατόμβην ἐπρόσφερεν εἰς τὰς Μούσας. Εὔδοξος ὁ Κνίδιος ἐπεθύμει, ἔλεγεν, ὅταν ἐπαρατήρει τὸν ἥλιον νὰ εὑρεθῇ εἰς αὐτὸν διὰ νὰ γνωρίσῃ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθός του, καὶ ἤτον εὐχαριςημένος νὰ κατακαῇ ἔπειτα ἀπὸ τὰς φλόγας του. Ὁ Ἀρχιμήδης, ὅταν ἐζήτησε τόπον νὰ ςαθῇ καὶ νὰ κινήσῃ τὴν γῆν, εἶπε· „δός μοι πᾶ ςῶ, καὶ τὴν γῆν κινήσω".

Θεωροῦντες ἤδη καὶ πρὸς τὰς ἄλλας τέχνας εὑρίσκομεν, ὅτι ὅλαι ἤθελαν μείνει, ὡς εἴπαμεν, ἀτελεῖς, ἐὰν δὲν εἶχον ὁδηγὸν τῆς Γεωμετρίας τὸν λύχνον. Ὁ Μηχανικὸς παρ. χάρ. εἶναι ἀδύνατον νὰ καταςαθῇ τοιοῦτος, ἂν κατὰ βάθος δὲν διδαχθῇ, καὶ μελετήσῃ τὴν Γεωμετρίαν καὶ τὰ περὶ τὴν Γεωμετρίαν. Ὁ Ἀρχιμήδης ὁ περίφημος ἐκεῖνος Γεωμέτρης, ὅςτις ἐλησμονεῖτο καταγινόμενος εἰς τὴν βαθεῖαν τῆς Γεωμετρίας μελέτην, μὲ ποίαν τέχνην, ἢ μὲ τίνος ἄλλης ἐπιςήμης βεβηθειαν, παρὰ μὲ τῆς Γεωμετρίας, ἠδύνατο νὰ ςήσῃ τὰς μηχανάς του, καὶ νὰ τοξεύῃ μεγέθη λίθων ὑπέρογκα μὲ βίαν τόσην, ὥςε νὰ ἀνατρέπῃ ὅλας τὰς πέζικὰς τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις, καὶ ἄλλα πάμπολλα τῆς Ἀρχιμήδου Εὐφυΐας γεννήματα, ἀπίθανα μὲν εἰς πάντα ἄνθρωπον, πιθανὰ δὲ καὶ εὔκολα εἰς μόνον τὸν Γεωμέτρην, καὶ νὰ ἀναγκάσῃ τίνα; τὸν Μάρκελλον τὸν περίφημον ςρατηγὸν πρὸς τὸν ςρατόν του νὰ φωνάξῃ „Οὐ παυσόμεθα πρὸς τὸν γεωμετρικὸν τοῦτον Βριάρεων πο„λεμοῦντες, ὃς τὰς μὲν ναῦς ἡμῶν κυαθίζων πρὸς τὴν θά„λασσαν, παίζων μετ' αἰσχύνης ἐκβέβληκε, τοὺς δὲ μυθι„κοὺς ἑκατόγχειρας ὑπεραίρει, τοσαῦτα βάλλων ἅμα βέλη „καθ' ἡμῶν";

Ἀλλὰ τίς δὲν βλέπει τὴν ἐκ τῆς Γεωμετρίας ὠφέλειαν; τίς ὁπωσοῦν πεπαιδευμένος δὲν βλέπει εἰς τὰς τέχνας, ὅσαι εἶναι ἀναγκαῖαι καὶ χρήσιμοι εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον τὴν ἐκ τῆς Γεωμετρίας ἀνάγκην; Καὶ πρῶτον εἰς τὴν ναυτικὴν, ἥτις ἔδωκε θαυμαςὴν μορφὴν εἰς τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον ἡ φύσις διεχώρισεν εἰς διάφορα μέρη, κ' ἐκείνη τὰ ἤνωσεν ἐξ ἐναντίας εἰς ἕν, μεταφέρουσα ἀπὸ ἓν εἰς ἄλλο μέρος τοὺς ὑπὸ τὴν γῆν κεκρυμμένους θησαυρούς· τὴν ναυτικὴν, λέγω, ἥτις ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον ἐντελείας βαθμὸν, ὥςε δύναται τις νὰ εἴπῃ „μὴ περαιτέρω".

Δεύτερον εἰς τὴν Ἀρχιτεκτονικὴν. Ὁ Ἀρχιτέκτων πῶς χωρὶς τῆς Γεωμετρίας τὴν βοήθειαν ἠδύνατο νὰ σχεδιάσῃ ἐπὶ

τῆς γῆς διὰ νὰ κατασκευάσῃ οἰκοδομὰς τόσον λαμπρὰς καὶ μεγαλοπρεπεῖς;

Τρίτον εἰς τὴν Πολεμικήν. Ὅλα τὰ εὐνομούμενα ἔθνη, ὅσα μάλιστα ἐνησχολήθησαν εἰς τῆς Γεωμετρίας τὴν σπουδήν, ἐκεῖνα κατεσάθησαν τῶν ἄλλων πολεμικώτερα, καὶ ἐξέτειναν τοῦ βασιλείου των τὰ ὅρια μέσα εἰς τοὺς τόπους τῶν ὁποίων ἠγνόουν τὴν χρῆσίν της. „Τὸ ποῖον; ἢ Γεωμετρίαν, ἔφη, λέ„γεις; αὐτὸ τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ. Ὅσον μέν, ἔφη, εἰς τὰ πο„λεμικὰ αὐτὰ τείνει, δηλονότι προσήκει· πρὸς γὰρ τὰς στρα„τοπεδεύσεις καὶ καταλήψεις χωρίων, καὶ συναγωγὰς, καὶ „ἐκστάσεις στρατιᾶς, καὶ ὅσα δὴ ἄλλα σχηματίζουσι τὰ στρα„τόπεδα ἐν αὐταῖς τε ταῖς μάχαις καὶ πορείαις, διαφέροι ἂν „αὐτὸς ἑαυτοῦ Γεωμετρικός τε καὶ μὴ ὤν".

Ἀλλὰ διὰ νὰ τελειώσω ταύτην τὴν περιληπτικὴν καὶ ὑπὲρ τὴν δύναμίν μου ἐξέτασιν, καὶ νὰ δείξω εἰς ἕνα λόγον τὴν ἐκ τῆς Γεωμετρίας ὠφέλειαν, ἀρίνω τὸν Θεῖον Πλάτωνα νὰ ὁμιλήσῃ, ὅτι „τοῦ γὰρ ἀεὶ ὄντος ἡ Γεωμετρικὴ γνῶσίς „ἐστιν· ἕλκον ἄρα, ὦ γενναῖε, πρὸς ἀλήθειαν ψυχὴν εἴη ἂν, καὶ ἀπεργαστικὸν φιλοσόφου διανοίας πρὸς τὰ ἄνω σχεῖν, ἃ „νῦν κάτω οὐ δέον ἔχομεν. Ὡς οἷόν τε μάλιστα, ἔφη. Ὡς „οἷόν τε ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, μάλιστα προσακτέον, ὅπως οἱ ἐν „τῇ καλλιπόλει σου μηδενὶ τρόπῳ Γεωμετρίας ἀφέξονται· „καὶ γὰρ τὰ πάρεργα αὐτῆς οὐ σμικρά".

Φίλοι ὁμογενεῖς! ὅλαι βέβαια αἱ μαθήσεις εἶναι ἀναγκαῖαι καὶ ὠφέλιμοι εἰς τὸν ἄνθρωπον· διότι ὅλαι τοῦ βελτιοῦσιν τὰ ἤθη, τοῦ μορφόνουν τὸ λόγικόν, καὶ τὸν κατασκόνουν ὑπὲρ τῶν λοιπῶν κτισμάτων ἀνώτερον. Πλὴν καθὼς διὰ νὰ ἴδῃ τις τὸ λαμπρὸν φῶς τοῦ ἡλίου ἀνάγκη ν' ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς, οὕτω καὶ διὰ νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ εἰς τὰς ἄλλας μαθήσεις, εἶναι χρεία ν' ἀρχίσῃ ἀπ' ἐκεῖνο τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον ἀφαιρῶν τῆς ἀμαθείας τὴν παχεῖαν ἀχλὺν, τὸν προπαρασκευάζει εἰς τὸν σκοπόν του. Εἰς τοῦ Πλάτωνος τὸν καιρὸν οἱ νέοι συγχρόνως μὲ τὴν τέχνην τοῦ ἀναγινώσκειν καὶ γράφειν παρεδίδοντο καὶ τὴν Ἀριθμητικὴν, καὶ τὴν Γεωμετρίαν καὶ τὴν Ἀστρονομίαν· ἐντεῦθεν ἀπειργασμένος ὁ νοῦς των ἐβάθυνεν εἰς τὰς ὑψηλοτέρας τῶν συγγραφέων ἐννοίας, ὅθεν ἐπροχωροῦσαν μὲ θαυμασίας προόδους εἰς πᾶν εἶδος παιδείας. Ἀνάγκη λοιπὸν, φίλτατοι, καὶ πολλὴ, διὰ νὰ τελειοποιή-

σωμεν τὸν νοῦν ἡμῶν, μὲ πολλὴν σπουδὴν καὶ προθυμίαν νὰ καλλιεργῶμεν τὴν Γεωμετρίαν, καὶ ἀφ' οὗ ἀρκετὰ εὐφραν-θῶμεν ἀπὸ τοὺς καρποὺς τούτου τοῦ κλόνου, ὠφέλιμον καὶ ἀναγκαῖον ἐνταυτῷ με φαίνεται νὰ τρυγήσωμεν καὶ τοὺς τοῦ ὅλου δένδρου, δηλαδὴ τῆς Μαθηματικῆς. Αὐτὴ μᾶς ὑψόνει ἕως εἰς τὸν λαμπρὸν τοῦ Ἀριστοτέχνου θρόνου, ἐνεργεῖ καὶ τὴν περιέργειαν τῆς ἡμετέρας συναισθήσεως, καὶ τοῦ σκοποῦ διὰ τὸν ὁποῖον ζῶμεν καὶ ἐνεργοῦμεν· καὶ ἂν κανὲν ἄλλο δυσκολώτερον καὶ σοφώτερον δὲν εἶναι παρὰ τὸ „γνῶναι ἑαυτόν", τί περισσότερον παρὰ τὸ ὁποῖον μᾶς φέρει εἰς ταύτην τὴν συναίσθησιν πρέπει νὰ ἐπιμελώμεθα;

Νέοι ὁμογενεῖς! ἡμεῖς μάλιστα τῶν ὁποίων ὁ σκοπὸς εἶναι ἡ ἀνάστασις, ἡ δόξα καὶ τὸ κλέος τῆς Ἑλλάδος, πρέπει νὰ ἠξεύρωμεν, ὅτι διὰ νὰ κτυπήσωμεν κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν θεῖον καὶ ἱερὸν ἡμῶν σκοπὸν, ἀνάγκη πρῶτον νὰ φέρωμεν μεθ' ἡμῶν, ὅ,τι θέλει μᾶς προηγεῖται, ὡς φῶς, εἰς τὸ ὁποῖον στάδιον τρέχομεν· καὶ οὕτω βλέποντες ὅθεν πρέπει νὰ περάσωμεν, θέλομεν ἐνισχύει ἀλλήλους μετὰ χαρᾶς φωνάζοντες,

Ὦ φίλοι Ἀργείων, ὅστ' ἔξοχος, ὅστε μεσήεις
Ὅστε χερειότερος νῦν ἔπλετο ἔργον ἅπασι.
Καὶ δ' αὐτοὶ τόδε που γινώσκετε· μήτις ὀπίσω
Τετράφθω . . . . . .
Ἀλλὰ πρόσω ἴεσθε, καὶ ἀλλήλοισι κέλεσθε.

Ὅσον χαίρουσιν οἱ ὁμογενεῖς βλέποντες, ἀναλόγως μὲ τὴν πρόοδον τῆς παιδείας εἰς τὴν φίλην ἡμῶν πατρίδα πληθυνομένους τοὺς προαγωγοὺς αὐτῆς καὶ προστάτας, τόσον εὐφραίνονται οἱ ἐκδόται τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, συχνάκις λαμβάνοντες ἀφορμὴν νὰ δεικνύωσι διὰ λαμπρῶν παραδειγμάτων τὴν ἀλήθειαν τοῦ τερπνοῦ τούτου θεάματος. Ἄλλος τις τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ διατριβόντων ἐνδόξων ὁμογενῶν συνέδραμε γενναίως εἰς τὴν στερέωσιν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, ἀλλ' ἐκ μετριοφροσύνης ἠθέλησε νὰ μείνῃ ἀνώνυμος. Ὁ εὐγενὴς φίλος τοῦ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔπεμψεν ἐδῶ τὴν συνδρομὴν, κατεπείσθη μετὰ πολλὰς ἡμῶν παρακλήσεις νὰ συγχωρήσῃ τοὐλάχιστον τὴν εἰς τὸν Ἑρμῆν κήρυξιν καὶ τῆς δωρεᾶς καὶ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ δωροδότου.

Τούτου ἡ μετριότης ἂς ὑποφέρῃ τοὐλάχιςον, οἱ μὲν ἐκδόται τοῦ Δ. Ἑρμοῦ νὰ ὁμολογήσωσι δημοσίως τὴν ἔνθερμον αὐτῶν εὐγνωμοσύνην, τὸ δὲ κοινὸν νὰ συγχαρῇ μὲ ἡμᾶς, ὅτι καὶ ἐν κόλποις τῆς πατρίδος καὶ ἐν ξένοις φρονεῖ εὐγενῶς περὶ τῶν πατρίων καλῶν ὁ φιλόπατρις οὗτος ἀνώνυμος, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐπιςολή του, καὶ συνεργεῖ ἤδη καὶ μελετᾷ πολλὰ ἄλλα, ὡς πληροφορούμεθα.

Περιπόθητέ μου φίλε . . . . !

Κατ' αὐτὰς ἀνέγνων τὰ δύω πρῶτα τεράδια τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ ἐκδοθέντα κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ νέου ἔτους.

Αἱ ἐν αὐτοῖς διατριβαὶ μ' ἐφάνησαν ὄχι μόνον ἄξιαι τῶν ὑποσχέσεων τῶν φιλογενῶν ἐκδοτῶν αὐτῆς τῆς ἐφημερίδος, ἀλλὰ καὶ τιμῆς μεγίςης περιποιητικαὶ εἰς τοὺς συγγράψαντας αὐτὰς, καὶ οὐ τῆς τυχούσης ὠφελείας πρόξενοι εἰς τοὺς ἀναγνώσοντας.

Ὅςις ἀγνοεῖ πόσον μέγα καλὸν ἐπροξένησεν εἰς τὸ γένος ἡ ἔκδοσις αὐτῆς τῆς ἐφημερίδος, ἀγνοεῖ τὰς πραγματικὰς πρὸς τὸν φωτισμὸν προόδους του· ὅςις δὲ πάλιν γνωρίζων τὸ ἐξ αὐτῆς ὄφελος δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν ἐξακολούθησίν της, εἰς αὐτοῦ τὴν ἀφιλόκαλον ψυχὴν δὲν πρέπει τις νὰ ζητῇ οὔτε αὐτὰ τὰ κοινὰ τῆς ἀνθρωπότητος αἰσθήματα.

Θέλων νὰ δείξω πραγματικώτερον πρὸς τοὺς φιλογενεῖς ἐκδότας αὐτῆς τῆς ἐφημερίδος πόσον ὡς μέλος τοῦ γένους εὐγνωμονῶ δι' ὅσα πράττοντες ὠφελοῦσι τὸ γένος, σὲ παρακαλῶ, φίλε, νὰ προσφέρῃς αὐτοῖς τὴν ςελλομένην χάριν συνδρομῆς κατὰ τὸ παρὸν ποσότητα πεντακοσίων Φιορινίων χαρτίνων.

Ἐκτὸς τῆς μικρᾶς αὐτῆς συνδρομῆς, ἥτις δικαιότερον ἠμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ ἀπότισις χρέους πρὸς τοὺς φιλογενεῖς ἐκδότας, σὲ παρακαλῶ νὰ καταβάλῃς διὰ λογαριασμόν μου τὴν ἀναγκαίαν ποσότητα διὰ πέντε σώματα τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, τὰ ὁποῖα παρακαλοῦνται οἱ ἐκδόται νὰ πέμπωσι δωρεὰν ὅπου εὑρίσκωνται ὁμογενεῖς σπουδαῖοι, ὑπ' ἐνδείας ςερούμενοι αὐτῆς τῆς ἐφημερίδος.

Ὁ φίλος σου. . . . .

ΕΡΜΗΣ ὁ ΛΟΓΙΟΣ.

Τῇ ιέ. 8 Ἀπριλίου.

1820

ΠΟΙΗΤΙΚΗ'.

Göttingische gelehrte Anzeigen 1819. Ἀριθμ. 196. σελ. 1958—1960. — Βιέννῃ Παρὰ Ἰωάννῃ Βαρθ. Τζβεκίῳ ἐτυπώθη, Γραμματικῶν, ἢ Ἐγκυκλίων Παιδευμάτων βιβλία δ', συνταχθέντα ὑπὸ Κωνσταντίνου Πρεσβυτέρου, καὶ Οἰκονόμου, διδασκάλου τῆς Φιλολογίας εἰς τὸ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον τῆς Σμύρνης, καὶ πρώτου Ἱεροκήρυκος τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῆς. Τόμ. Α'. περιέχων βιβλία δύο. 1817 σ. ο'. καὶ 518. 8ον.

Ὁ διὰ τὴν καλήν του φήμην, καὶ διὰ τὴν Ῥητορικήν του, πρὸ καιροῦ ἐπικριθεῖσαν εἰς τὰς ἐφημερίδας τάσδε, γνωστὸς εἰς ἡμᾶς συγγραφεὺς, διδάσκαλος τῆς Φιλολογίας εἰς τὸ Γυμνάσιον τῆς Σμύρνης, Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, προσφέρει τώρα σειρὰν τῶν Ἐγκυκλίων παιδευμάτων, ἐπωφελεστάτην βέβαια εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του, ἐκ τῶν ὁποίων σημειόνει πολλοτάτους συνδρομητὰς ἐν ἀρχῇ τῆς βίβλου. Καὶ ὡς πρῶτον εἰς τὸ εἶδός του, μεταξὺ τῶν σημερινῶν Γραικῶν, καὶ ὡς καθ' ἑαυτὸ καλὸν, τὸ βιβλίον τοῦτο πρέπει νὰ εὕρῃ καλὴν ὑποδοχήν. Ἀφιερόνεται εἰς ἕνα φιλόκαλον καὶ πλούσιον Πάριον κ. Ἀλέξανδρον Μαῦρον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς θέλει νὰ δείξῃ δημοσίως τὴν εὐγνωμοσύνην του, δι' ὅσον ζῆλον καὶ προσοχὴν, ὡς ἄλλος Ζώσιμᾶς, δείχνει πρὸς τὸν φωτισμὸν τῆς Ἑλλάδος. Τὰ πρὸς τοὺς Ἕλληνας προλεγόμενα περιέχουσιν εἰς 80 σελίδας πολὺ καλὰς ἰδέας περὶ ποιήσεως καθόλου, περὶ ἀρχῆς, φύσεως αὐτῆς, καὶ τῶν τοιούτων· εἰς τοὺς Ἕλληνας μάλιστα σύντομον καὶ τρόπον τινὰ εἰσαγωγικὴν ἰδέαν τῆς φιλολογικῆς αὐτῶν ἱστορίας, ἀπὸ Ὁμήρου μέχρι Λασκάρεως. Ἔπειτα διαγράφει κάλλιστα ὁ συγγραφεὺς, ὁποῖος πρέπει νὰ ἦναι ὁ ποιητὴς, καὶ

οἱ λοιποὶ συγγραφεῖς, καὶ πῶς νὰ ὠφελῆται κανεὶς ἀπ' αὐτῶν, ἔνθα οὐδὲ τὰ ἄλλα εὐπαίδευτα ἔθνη τῆς Εὐρώπης λησμονεῖ. Ὡς πρὸς τὴν τωρινὴν γλῶσσαν τῶν Γραικῶν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι τὸ βιβλίον γραμμένον, συμφωνεῖ ὁ συγγραφεὺς μὲ τὸν ἄριστον Ἀδαμάντιον Κοραῆν, ὅστις σπουδάζει νὰ τὴν ἐξευγενίσῃ, καὶ εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν νὰ τὴν πλησιάσῃ κατὰ τὸ δυνατόν (α). Περὶ τούτου ἐξηγεῖ τὴν γνώμην του κατὰ πλάτος καὶ ἐσκεμμένως, παρακαλῶν καὶ προτρέπων μάλιστα τὴν νεολαίαν τῶν Γραικῶν εἰς τὴν μετὰ ζέσεως σπουδὴν τῶν ἐπιστημῶν. Ἐξαιρέτως ἐπαινεῖ τοὺς κατοίκους τῶν Κυδωνιῶν τῆς Κρήτης (β), τοὺς Χίους, καὶ Σμυρναίους κ. τ. λ.

Μετὰ ταῦτα ἀρχίζει τὸ προοίμιον· ἐδῶ ἐκτείνεται ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν ὁρισμὸν τῶν Γραμματικῶν, εἰς τὸ ἰσορικὸν αὐτῶν, εἰς τοὺς κανόνας, καὶ εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Φιλοσοφίας, ἡ ὁποία εἰς ὅλα τὰ μέρη τῶν Γραμματικῶν χρησιμεύει ὡς χειραγωγός. Ὕπειτα λαλεῖ περὶ συγγενείας τῶν καλῶν τεχνῶν (γ) σελ. 109, ἔνθα καὶ περὶ τῶν προηγουμένων ἐννοιῶν, περὶ εὐφυΐας (genie), κριτικῆς αἰσθήσεως (goût), περὶ τοῦ ὑψηλοῦ, καλοῦ, κ. τ. λ. πραγματεύεται, τὸ περισσότερον κατὰ τοὺς παλαιοὺς, ὄχι ὅμως χωρὶς γνῶσιν τῶν νεωτέρων, ὁδηγοὺς ἔχων εἰς τοῦτο τοὺς Γάλλους. Ὕπειτα ἀκολουθεῖ περὶ Ποιητικῆς, περὶ Ἡρωϊκοῦ ποιήματος, ὁρισμοῦ, ὕλης, ἑνότητος αὐτοῦ κ. τ. λ. Ὅμηρος· διεξοδικώτατα, χωρὶς ὅμως χωρισμὸν, ἐδικήν του βαθεῖαν ἐπίκρισιν τῶν ὅσα οἱ Νεώτεροι διϊσχυρίσθησαν περὶ τούτων τῶν πραγμάτων, παράδ. σ. 260. Συντομώτερα περὶ τῶν λοιπῶν ἡρωϊκῶν ποιητῶν, ἀπὸ Ἡσιόδου μέχρι Κλοζόκου καὶ Βειλάνδου (Ὑπηρίων, Oberon), τοὺς ὁποίους πολλὰ ἐπαινεῖ. Μέχρι τέλους πραγματεύεται ἔπειτα περὶ Λυρικῆς καὶ Ἐλεγείων, περὶ Δραματοποιΐας, Βουκολικῆς ποιήσεως, Μυθιστορίας, Διδακτικῆς ποιήσεως, Σατύρας, Ἐπιστολογραφίας, καὶ περὶ Ἐπιγραμματοποιΐας.

Ἂν καὶ εἰς τὴν διάταξιν, καὶ εἰς τὴν ἔκθεσιν πολλὰ ἔπρεπε νὰ ἦσαν ἀλλέως, καὶ οὕτως ὅμως εἶναι ἐπαινετὴ ἡ πολυμάθεια, ἡ ἑνότης, ἡ ὀρθὴ πρακτικὴ κρίσις καὶ ἡ ἐπιτυχὴς ἐξεργασία τῆς προκειμένης ὕλης. Διὰ τί ὅμως ὁ συγγραφεὺς ἀπέκλεισε τὴν Φιλολογικὴν Ἱστορίαν μάλιστα τὴν σημείωσιν τῶν ἐκδόσεων, τοῦτο εἶναι ἀκατάληπτον (δ). Λείπει δὲ ὡσαύτως τὸ γνήσιον, λεπτὸν κριτικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον διέρχεται

εἰς τὴν ὑψηλοτέραν καὶ κατωτέραν Κριτικήν. Ὡς τόσον πανταχοῦ βλέπει κανεὶς μετ' εὐχαριστήσεως ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἤντλησεν ἀπὸ αὐτὰς τὰς πηγὰς, ἐκ τῶν ὁποίων μὲ αἴσθησιν προσεπιφέρει τὰς ἐξηγήσεις καὶ τὰ παραδείγματά του, τόσον ἐκ τῶν Ἑλλήνων, ὅσον καὶ ἐκ τῶν Ῥωμαίων κλασικῶν. Ἐξαιρέτως ἀντέχεται ἐκ τῶν Γάλλων, μὲ τῶν ὁποίων τὰ γράμματα εἶναι οἰκειότερος, παρὰ μὲ τὰ τῶν Γερμανῶν, Ἄγγλων καὶ Ἰταλῶν. Μ' ὅλα ταῦτα ἐπρόσφερεν ὁ συγγραφεὺς χρησιμώτατον σύνταγμα· πανταχοῦ, ὡς ἀληθινὸς πατριώτης, ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν τοὺς ὁμογενεῖς του, τῶν ὁποίων τὰς χρείας αὐτὸς γνωρίζει καλλιώτερα παντὸς ἄλλου, καὶ τοὺς ὁποίους πολὺ ἀξιέπαινα φιλοτιμεῖται νὰ ὠφελήσῃ. Μὲ τοιαῦτα εὐγενικὰ καὶ ἀξιέπαινα φρονήματα τελειόνει τὸν πρῶτον τόν δε τόμον μὲ μίαν πολλὰ καρδιακὴν προσφώνησιν πρὸς τὴν νεολαίαν τῶν Γραικῶν.

Ῥ π φ.

(α) Ὅτι ὁ κύριος Οἰκονόμος ἀκολουθεῖ εἰς τὴν γλῶσσαν τὸν Κοραῆν, τοῦτο εἶναι συμπέρασμα τοῦ ἐπικριτοῦ, καὶ ἐν μέρει εἶναι ὀρθόν· ὅτι ὅμως ὁ Κοραῆς σπουδάζει νὰ προσεγγίσῃ τὴν λαλουμένην εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὅσον ἐγὼ ἐνθυμοῦμαι, δὲν ἀναγινώσκεται εἰς κανὲν μέρος τῶν ὑπὸ Κοραῆ γραφθέντων. Φοβοῦμαι μήπως ὁ ἐπικριτὴς δὲν ἐξηκρίβωσεν, οὔτε τὸν σκοπὸν, οὔτε τὰς ἀρχὰς τοῦ Κοραῆ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν. Ἄλλοι ἀλλόφυλοι ἑλληνισταὶ εἶπαν ἐξευαυτίας (Researches in Greece By William Leake. Lond. 1814 σελ. 192), ὅτι ὁ Κοραῆς ἐπάτησε τὴν μέσην ὁδὸν (εἰς τὸν πρόλογον τῆς μεταφράσεως τοῦ Βεκκαρία) τῶν δύο φατριῶν, εἰς τὰς ὁποίας διαιρέθησαν οἱ ὁμογενεῖς του.

Αἱ ἀντιμαχόμεναι αὗται γνῶμαι ἱκαναὶ ἴσως εἶναι ν' ἀποδείξωσιν ὅτι ὅσοι ἀπὸ τοὺς σοφοὺς Εὐρωπαίους καταδέχονται νὰ ῥίπτωσι τὸ βλέμματων εἰς τὰ ἐδικά μας τὰ ταπεινὰ, δὲν εἶναι ἀκόμη εἰς κατάσασιν, τουλάχιστον ὄχι ὅλοι, νὰ τὰ κρίνωσιν ἀλανθάστως. Διὰ τοῦτο, ὠφελούμενοι ἀπὸ τὰς κρίσεις των, πρέπει νὰ εἴμεθα πολὺ προσεκτικοὶ εἰς τὰ τοιαῦτα.

Καὶ ἐκ τῶν ὁμογενῶν λογίων πάλιν κατηγοροῦσι τινὲς τὸν Κοραῆν ὅτι ἐμποδίζει τὸν ἐξελληνισμὸν τῆς γλώσσης μας,

ἐν ᾧ ἄλλοι πρεσβεύουσιν ὅτι ἄλλον ἑλληνισμὸν παρὰ τὸν ὑπὸ Κοραῆ δειχθέντα δὲν ἐπιδέχεται αὐτή. Τίς ἐκ τούτων ἔχει τὰ δίκαια; Εἴθε κανεὶς τῶν εὐρυῶν νέων μας νὰ ἐξακριβώσῃ μὲ φιλοσοφικὴν ἔρευναν τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ἵνα παύσωσι πολλὰ σκάνδαλα· λέγω πολλά· διότι ὅλα νὰ παύσωσι μὲ φαίνεται δύσκολον εἰς τὸν παρόντα καιρὸν, ὅς τις πρέπει νὰ ἦναι ταραχώδης, ὡς καιρὸς ἀναβρασμοῦ. Εἶναι μὲν ἀληθινὰ λυπηρὸν πρᾶγμα τὰ τοιαῦτα σχίσματα, καὶ αἱ τοιαῦται λογομαχίαι, μεταξὺ τῶν λογίων μας· ἐὰν ἐξαιρεῖτο ὅμως ἀπὸ τὸ μέσον ἡ κατάχρησις, δὲν ἤθελαν εἶσθαι πάντη ἐπιβλαβῆ· ἐκτὸς ὅτι μὲ τὸν καιρὸν ἤθελαν ἀνευρεῖ τὴν ἀλήθειαν, ἤθελεν εἶσθαι ἀπόδειξις ὅτι ἔχομεν τοὐλάχιστον ὀλίγην νοερὰν ζωήν· ἱκανὴ καὶ τοῦτο παρηγορία.

(β) Παραπολὺ ἐπήδησεν ὁ κ. Ἐπικριτὴς, ἀπὸ τὰς γειτονικὰς τῆς Σμύρνης Κυδωνίας εἰς τὴν Κυδωνίαν τῆς Κρήτης (περὶ Κυδωνιῶν ὅρα Λ. Ἑρμῆν 1819 ἀριθμ. 13. σελ. 566). Τοιαῦτα γεωγραφικὰ σφάλματα περὶ τῶν τόπων τῆς Ἑλλάδος εὑρίσκονται εἰς τὰ συγγράμματα, καὶ εἰς τοὺς χάρτας τῶν Εὐρωπαίων, ὄχι ὀλίγα. Οὔτε τὸ Βουκουρέςιον π. χ καρπίζει κίτρα καὶ πορτογάλλεια, ὡς πολλότατα τῆς Γεωγραφίας ἐγχειρίδια γράφουσιν· οὐδὲ ἡ πολιτεία τῶν Ἑπτανήσων ἔχει τὴν katholische Religion (Galletti Allgemeine Weltkunde etc. Liefer. 1818. σελ. 83)· οὔτε τὸ Βουβρωντὸν εἶναι τώρα πόλις ὀχυρὰ καὶ ἐλλίμενος, ἐμπορευομένη μὲ πολὺ χαβιάριον· οὔτε τὸ Δέλβινον ὠνόμασε ποτὲ Γραικὸς Delonia (Geograph. Cannavich, σελ. 452)· οὔτε τὴν Ἄρταν Narda (αὐτόθι), ἢ ὡς τὴν ἔκαμαν οἱ Ἰταλοὶ Larte (καὶ διὰ δευτέρου ἄρθρου la Larte)· ἀλλ' οὔτε ἡ μεγαλόπολις τῶν Ἰωαννίνων κεῖται ἐπὶ νήσου, σχηματιζομένης ἀπὸ τὴν Χαλαμβρίαν, ὡς γράφουσιν οἱ συντάκται τῆς περιωνύμου „Encyclopaedie Methodique", συγγράμματος δηλ., τὸ ὁποῖον, δὲν ἠξεύρω ἐὰν παίζοντες, ἢ σπουδάζοντες, ἐκήρυττον ὡς κιβωτὸν σωτήριον τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων (ὅρα Denina pensieri §. XI. εἰς τὸ, Discorso sulle vicende della Litteratura. T. B'.).

Ἄνθρωπος ὑποχονδριακὸς, ἢ φίλερις, ἠμποροῦσε νὰ λάβῃ ἀφορμὴν τὰ τοιαῦτα σφάλματα, ἵνα γράψῃ πολλὰ κατὰ τῶν Εὐρωπαίων, ἐκδικούμενος τρόπον τινὰ, δι' ὅσα αὐτοὶ καθ' ἡμῶν, ἀδίκως πολλάκις, κηρύττουσι. Ὁ τοιοῦτος ἤθελε

βέβαια συλλογισθῆ ἀπαράλλακτα ὡς οἱ κάτοικοι τῆς Ἀμερικῆς, ὅτε, ἰδόντες ὅτι δὲν ἦσαν καὶ οἱ Ἱσπανοὶ παντελῶς ἄπιστοι, ὡς πρώην τοὺς ὑπελάμβαναν, εὔκαιρον καιρὸν ἐκδικήσεως ἐξοχάσθησαν ὅτι ηὗραν. Ὅσα περὶ τοιαύτης ὕλης ἀναγινώσκονται εἰς τὴν „Ἰςορίαν τῆς Ῥουμουνίας" (σελ. 340—350), δὲν γράφονται, μὲ φαίνεται, μὲ πολὺ διάφορον τόνον.

Ἀλλ' ὅμως, καὶ διὰ τὸ καλὸν, καὶ διὰ τὴν τιμήν μας, οὔτε τοὺς Εὐρωπαίους Ἱσπανοὺς, οὔτε ἡμᾶς αὐτοὺς Ἀμερικανοὺς πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν. Ἐξ ἐναντίας μάλιςα, θεωροῦντες αὐτοὺς ὡς ἀδελφοὺς ὑγιεῖς καὶ ῥωμαλέους, πρέπει νὰ ὑποσυνάπτωμεν τὰς ἐδικάς μας μικρὰς δυνάμεις, ὅταν ἦναι εὔκολον, ἡμεῖς οἱ ἀσθενεῖς καὶ ἀδύνατοι, εἰς διόρθωσιν τῶν ἐσφαλμένων, καὶ εἰς προκοπὴν τῶν καλῶν.

Δυνατὸν δὲ νὰ γένῃ τοῦτο ὄχι μόνον εἰς τὸ γεωγραφικὸν, ἀλλὰ, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ εἴδη τῆς παιδείας, ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὸ φιλολογικὸν, τοῦ ὁποίου ἡ τελειοτέρα προκοπὴ κρέμαται μόνον ἀπὸ τὴν ἀδελφικὴν ἕνωσιν τῶν ἐδικῶν μας μὲ τὰ τῶν Εὐρωπαίων. Ἀκούω ὅτι ὁμογενὴς Λόγιος ἑτοιμάζει διὰ τὸν Λ. Ἑρμῆν μακρὰν διατριβὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκ προθέσεως πασχίζει νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Ἐπιφέρων δὲ πολλὰ χωρία τῶν παλαιῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων, κακῶς ὑπὸ τῶν ἀλλογενῶν φιλολόγων ἐξηγηθέντα, θέλει νὰ συνάξῃ ἐκ τούτου πόρισμα, ὅτι ὄχι μόνον ἡ γλῶσσα, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, τὰ παραμύθια, τὰ τραγῴδια, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ τῶν σημερινῶν Γραικῶν αἱ δεισιδαιμονίαι, συμβάλλουσι τὰ μέγιςα εἰς κατάληψιν τῶν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων· εἴθε καὶ αὐτὸς νὰ ἐπιτύχῃ, καὶ πολλοὺς ἄλλους μιμητὰς νὰ εὕρῃ.

(γ) Ὁ κ. Οἰκονόμος λαλεῖ, περὶ Συγγενείας τῶν Καλῶν τεχνῶν· ὁ δὲ ἐπικριτὴς λέγει schöne Wissenschaften· δὲν ἠξεύρω διὰ τί. Ὁμολογῶ δὲ ὅτι οὔτε τῆς ὅλης ἐπικρίσεως ἡ συνάφεια, οὔτε ἡ ἐξ ἐννοίας εἰς ἔννοιαν μετάβασις εἶναι πάντη σαφής, τοὐλάχιστον εἰς ἐμέ, καὶ πάντη ἄμεμπτος· ἡ μετάφρασις ὅμως ἔγινε πιςή.

(δ) Ἀρκαδίαν αἰτεῖ ἀπὸ τὸν συγγραφέα ἐνταῦθα ὁ ἐπικριτής. Τρυφῶν αὐτὸς, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἀννόβρας, ἢ εἰς τὴν πλουσιωτάτην τῆς Γοττίγγης, δὲν ἐνθυμήθη ὅτι τὸ ἐπικρινόμενον βιβλίον ἐγράφετο εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, εἰς τὴν Σμύρνην, εἰς τόπον δηλ. ἐν ᾧ, ἐκτὸς ὅτι

δὲν ὑπάρχουσι τ' ἀναγκαῖα βοηθήματα, πολλάκις ἡ περίεργασις ἀποφερεῖ καὶ τῶν εὑρισκομένων τὴν χρῆσιν. Ἐλυσμόνησεν εἰς τὰ μετὰ ταῦτα ὅσα ὁ συγγραφεὺς εἰς τὰ προλεγόμενα (σελ. ἡ) παρακαλεῖ τοὺς ἐπικριτάς του νὰ συλλογισθῶσιν, ἵνα τὸν ἐπικρίνωσι δικαιότερον. Καὶ ὄντως εἶναι ἀσυγκρίτως περισσότερον ἀξιέπαινος ὁ κ. Οἰκονόμος, διότι ἐκ τῆς Ἑλλάδος, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα, ἐδυνήθη νὰ γράψῃ σοφώτερα ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους ὁμογενεῖς, διατρίψαντας ἀρκετοὺς χρόνους εἰς τὴν Εὐρώπην, παρὰ μεμπτέος διὰ μικρὰ ἁμαρτήματα, τὰ ὁποῖα δικαιολογεῖ ἡ ἔλλειψις τῆς πλουσίας βιβλιοθήκης.

Τὰ μικρὰ ταῦτα σφάλματα, ἢ διὰ τὸ πολυάσχολόν του, ἢ διὰ τὴν φύσιν αὐτὴν τῆς ἐφημερίδος, ἥτις δίδει μόνον ἀγγελίαν τῶν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην ἐρχομένων βιβλίων, ἢ, πιθανώτερον, μὴ θέλων νὰ ἀπαμβλύνῃ μὲ τὴν πικράν του ἐπίκρισιν τοὺς Γραικοὺς, τοὺς ὁποίους θέλει νὰ ἐνισχύσῃ, παρέτρεξεν ὁ Γερμανὸς Ἐπικριτής. Εἶναι δὲ ἀναντίρρητον ὅτι, ἐὰν ἦτον Γερμανοῦ τὸ βιβλίον, ἤθελεν ἐπικριθῆ πολὺ αὐξηρότερα· καὶ ὀρθῶς τοῦτο μὰ τὴν ἀλήθειαν· ἐπειδὴ ὅ,τι εἶναι δίκαιον νὰ ἀπαιτῇ κανεὶς ἀπὸ σοφοῦ ἔθνους συγγραφέα, τρυφῶντα εἰς τὴν ἀφθονίαν τῶν καλῶν, εἶναι ἄδικον νὰ τὸ ζητῇ ἀπὸ ἀναπαιδευομένου ἔθνους βιβλιοσυντάκτην, ὅς τις οὔτε ἠξεύρει πολλάκις, οὔτε ἠξεύρων εὑρίσκει ποῦ νὰ συμβουλευθῇ.

Τὸ θάρρος, τὸ ὁποῖον ὁ ξένος δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ, ἐλπίζω ὅτι θέλει τὸ συγχωρήσει ὁ κ. Οἰκονόμος εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του, τοὺς ὁποίους, ὡς γράφει, προσπαθεῖ νὰ διεγείρῃ εἰς τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀχώριστος εἶναι βέβαια ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας. Αἱ ἐν εἴδει παρατήματος ἀκόλουθοι παρατηρήσεις ὑποβάλλονται εἰς τὴν κρίσιν αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως τῆς ποιητικῆς, μὲ τὴν αὐτὴν ταπείνωσιν, μὲ τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὑποβάλλει τὸ σύγγραμμά του εἰς τὴν κρίσιν τοῦ κοινοῦ. Ἔχει δὲ, ἐλπίζομαι, τόσην ἀρετὴν ὁ κ. Οἰκονόμος εἰς τὸ νὰ κηρύττῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τὴν Ἀλήθειαν, ὅσην καὶ εἰς τὸ νὰ τὸν ἀκούῃ παρ' ἄλλων ἀτέρπχα.

Καθὼς ἐκ τῶν γραφομένων δείχνει ὅτι γνωρίζει τὴν Ἀγγλικὴν καὶ Γερμανικὴν γλῶσσαν, καὶ κατὰ μέρος περὶ πολλῶν ἤθελε φιλοσοφήσει ὀρθότερα, καὶ εἰς τὸ ὅλον ἤθελε δώσει μορφὴν καλλιωτέραν ὁ κ. Οἰκονόμος, ἐὰν, ἀντὶ τοῦ ἀκρίτου βιβλίου τοῦ Φουρμάννου, εἶχε νὰ μεταχειρισθῇ ἄλλα κρι-

τικώτερα συγγράμματα καὶ φιλοσοφικώτερα. „Φιλολογία εἰς τοὺς Νεωτέρους, λέγει ὁ κ. Οἰκονόμος (σελ. 1), σημαίνει τὴν πολυμάθειαν". Μὲ φαίνεται ὅτι εἰς τοῦτο συγχέονται τὰ νεώτερα μὲ τὰ παλαιά· ὄχι μόνον διὰ τῆς Φιλολογίας ἐννοοῦσιν οἱ Νεώτεροι πρᾶγμα διάφορον τῆς πολυμαθείας, ἀλλὰ καὶ βιβλία ἔγραψαν ὁλόκληρα, κατηγοροῦντες τὴν πολυμάθειαν καὶ πολυϊστορίαν τῶν Ἀλεξανδρινῶν, καὶ προφυλάσσοντες τοὺς σπουδαστὰς τῆς σημερινῆς Φιλολογίας νέους ἀπὸ ἐκείνην, ὡς ἐπιβλαβῆ μὲν καὶ καθ' ἑαυτὴν, ἐπιβλαβεστάτην δὲ καθὼς ἐκεῖνοι τὴν ἐμεταχειρίζοντο. Ἔπειτα τὸ κατωτέρω „Φιλολογία εἶναι ἡ ποικίλη γνῶσις καὶ μετὰ κρίσεως Ἱστορία τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν" εἶναι ἄρα γε ἐπεξήγησις τοῦ ἄνω ὁρισμοῦ, ἢ ὁρισμὸς ἄλλος νέος; καὶ ὁ αὐτὸς, ἢ διάφορος; ἡ ποικίλη γνῶσις καὶ ἱστορία, ἀναφέρονται καὶ τὰ δύο εἰς τὰς καλὰς τέχνας, ἢ ἄλλοῦ τὸ ἕν, καὶ ἄλλοῦ τὸ ἄλλο; εἰμὲν εἶναι τὸ πρῶτον, πῶς ἐννοεῖται ἡ ποικίλη γνῶσις τῶν τεχνῶν; εἰ δὲ τὸ δεύτερον, ποίων πραγμάτων εἶναι αὐτὴ ἡ ποικίλη γνῶσις; Ἡ γνῶσις εἶναι ποικίλη, τὰ δὲ πράγματα ἁπλᾶ, ἢ ἡ ποικιλία τῶν πραγμάτων κάμνει τὴν ποικίλην γνῶσιν; Οἱ Νεώτεροι, τουλάχιστον οἱ Γερμανοὶ, πραγματεύονται τὴν Φιλολογίαν ἐπιστημονικῶς· εἰς πάσης ἐπιστήμης πραγματείαν ἀπαιτεῖται κάποια ἑνότης, διὰ τῆς ὁποίας συνέχονται τὰ διάφορα μέρη της. Λοιπὸν αὐτὴ ἡ ποικίλη γνῶσις ἔχει ὅρια, ἢ ὄχι; ἔχει ἑνότητα, διὰ νὰ ἦναι ἐπιστήμη, κατὰ τοὺς, περὶ ὧν ὁ λόγος, Νεωτέρους, ἢ εἶναι ἐπισωρευμένων πραγμάτων ποικίλη γνῶσις; Ἐκτὸς δὲ τούτων, διὰ νὰ ἀφήσωμεν τὰς καλὰς Ἐπιστήμας (ποῖαι εἶναι ἄραγε αἱ ἄσχημοι;) ἡ ἱστορία ὅμως τῶν καλῶν τεχνῶν συνιστᾷ τὴν Ἀρχαιολογίαν, κατὰ τὴν σημερινὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ὄχι ὅμως τὴν Φιλολογίαν· τουλάχιστον εὑρίσκονται πολλοὶ μεγάλοι καλλιτέχναι, χωρὶς νὰ ἦναι Φιλολόγοι, καὶ πολλοὶ ἄριστοι Φιλολόγοι, χωρὶς μεγάλην ἐμπειρίαν τῆς τέχνης.

Ἐκ τοιούτων ὁρμώμενος ἄλλος τις ἤθελεν Ἴσως αὐθαδειάσει νὰ εἴπῃ τὸν κ. Οἰκονόμον νὰ ἀποκτήσῃ ὀρθοτέρας ἰδέας τῆς Φιλολογίας, τῆς ὁποίας ἐπαγγέλλεται διδάσκαλος· ἐγὼ ὅμως ἀρκοῦμαι νὰ τὸν ἐνθυμίσω μὲ πολλὴν ταπείνωσιν ὅτι εἰς τὸ σύνταγμα, τὸ ὁποῖον περὶ αὐτῆς τῆς ὕλης ὑπόσχεται νὰ ἐκδώσῃ, δὲν πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ παραπολὺ τὸν Φουρμάννον,

ὅς τις ἴσως εἰς ἄλλο δὲν χρησιμεύει, παρὰ νὰ δικαιολογήσῃ τρόπον τινὰ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ ἐπικριτοῦ περὶ τῆς φιλολογικῆς ἰσορίας, καὶ σημειώσεως τῶν ἐκδόσεων. Ἐπειδὴ ἕνα μόνον διδάσκαλον κυρίως τῆς Φιλολογίας ἔχομεν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἂς τὸν ἔχωμεν κἂν καθὼς πρέπει.

Ἔχων βιβλία καλλιώτερα ὁ κ. Οἰκονόμος ἤθελε λαλήσει πρὸ πάντων ὀρθότερα περὶ καλῶν τεχνῶν, περὶ διαιρέσεως καὶ διατάξεως αὐτῶν. Ὁμολογῶ τὴν ἀλήθειαν ὅτι εἰς ἐμὲ φαίνεται ὀλίγον ἀνώμαλον, πῶς ἡ Ποιητικὴ, ἀναγομένη ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος μὲ τὴν μυρεψικὴν, καὶ οὖσα ἀπὸ τὰς πρὸς ἡδονὴν μόνον (σελ. 18), κατωτέρω προσέλαβεν εὐθὺς καὶ τὸ χρήσιμον (σελ. 118), ὡς τὰ ἑτερόκλιτα ὀνόματα τῆς Γραμματικῆς. Ἐὰν πάλιν ἀληθεύῃ ὁ ὁρισμὸς τοῦ Πλάτωνος, ὅτι ἡ ποιητικὴ διὰ λόγων μεθ' ἁρμονίας καὶ ῥυθμῶν κατ' ἀρετὴν δύναται διατιθέναι, ἤτοι ὠφελῇ διὰ τῆς τέρψεως, διὰ τί νὰ μὴ ἦναι καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὰς μέσας, ὅσαι δηλ. συνάπτουσι τὸ χρήσιμον μετὰ τοῦ καλοῦ (σελ. 18); Ἐὰν „εἰς τὴν ἔμμουσον ποίησιν ἔπρεπε νὰ καταφεύγωσι καὶ ἱερεῖς, καὶ βασιλεῖς, καὶ φιλόσοφοι, καὶ νομοθέται, διὰ νὰ διδάξωσιν ἀνθρώπους καὶ ἀμαθεῖς· διότι μὲ τοῦτο τοὺς ἔπειθον εὐκολώτερα" (σελ. ιγ') · καὶ ἐὰν „Ἡ ποίησις καὶ ἡ Ῥητορεία ἔχουν μεγάλην συγγένειαν πρὸς ἀλλήλας (λη') · καὶ ὁ Ῥήτωρ πρέπει νὰ τέρπῃ, ἐν ᾧ σπουδάζει νὰ ὠφελῇ (λθ')" · διὰ τί ἡ τέχνη τῶν λόγων ὁμοιάζει περισσότερον μὲ τὴν Ἀρχιτεκτονικὴν, παρὰ μὲ τὴν ποιητικὴν (σελ. 18), ἐν ᾧ φαίνεται φυσικώτερον νὰ διορισθῇ ἡ μία εἶδος τῆς ἄλλης;

Τοιαῦτα μερικὰ πράγματα παρατηροῦνται ἀρκετά· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ περισσότερα πηγάζουσιν, ὡς ἀπὸ κοινὴν πηγὴν, ἀπὸ τὴν καθόλου ἀρχὴν τῶν καλῶν τεχνῶν, διὰ τοῦτο ἂς ἐξετάσωμεν τὴν γενικὴν ταύτην ἀρχὴν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀνάγονται, κατὰ τὸν κ. Οἰκονόμον, ὅλαι αἱ καλαὶ τέχναι, τὴν μίμησιν τῆς φύσεως. Ἡ περίφημος αὕτη Ἀριστοτελικὴ ἀρχὴ εἶναι καὶ κατὰ τοῦτο ἀξιοσύστατος, ὅτι, ἀληθεύουσα ἐν μέρει, εὕρηκεν ὀλίγους ἐναντίους, καὶ πολλοτάτους ὀπαδούς. Ὁ Ἄββᾶς (Batteux), τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ ὁ συγγραφεὺς εἰς τὰ περισσότερα, βιβλίον χωρὶς ὄνομα ἔγραψε περὶ τούτου, „Les Beaux-Arts réduits à un même principe" 1747, προσεθὲν ἔπειτα εἰς τὸ αὐτοῦ „Cours de Belles-Lettres", 1754. Ἐὰν

δὲ πολὺ δὲν λανθάνωμαι, καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ παγκοίνου Λυκείου Λαάρπης, καταδικάσας πρότερον τὸν Ἄββᾶν, πάλιν παλινῳδήσας τὸν ἐνέκρινε μετὰ δευτέρας φροντίδας. Ἡ πλουσία ὅμως βιβλιοθήκη ἤθελε δείξει εἰς τὸν κ. Οἰκονόμον, ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτη, καὶ ὁ πιστὸς ὀπαδός της Ἄββᾶς εὕρηκεν ἀναιρέτας, ἴσως καὶ εἰς τὴν πατρίδα του τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν Γερμανίαν δὲ γενναίους (ὅρα Batteaux Einschränk. d. sch. K. auf einen einzig. Grunds. v. Johann Adolph Schlegeln. Abhandl. VI. Theil B. S. 187).

Ἀλλὰ τίς ἡ χρεία ἐναντίων ἢ ὀπαδῶν εἰς πράγματα, τὰ ὁποῖα δυνάμεθα καὶ μόνοι μας νὰ κρίνωμεν; Ἡ γενικὴ ἀρχὴ, εἰς τὴν ὁποίαν θέλουσι ν' ἀνάγωσι τὰς καλὰς τέχνας, ἡ μίμησις τῆς φύσεως, ἢ τῆς καλῆς φύσεως, κατὰ τοὺς Γάλλους, τοὺς ὁδηγοὺς τοῦ κ. Οἰκονόμου, πρέπει νὰ ἐφαρμόζεται ὄχι μόνον εἰς ὅλας τὰς τέχνας, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ μέρη πάσης μιᾶς ἐξ αὐτῶν· ἀρχίζομεν ἀπὸ τὸ δεύτερον. Ἐὰν ἡ ποίησις καθόλου ἦναι μίμησις τῆς φύσεως, διὰ νὰ ἀφήσωμεν τὴν ᾠδὴν, τὴν ὁποίαν ἴσως εἴπωσιν μίμησιν, ὡς ἔκθεσιν τῶν αἰσθημάτων τῆς ψυχῆς, ὁποίας φύσεως μίμησις εἶναι ἡ Διδακτικὴ ποίησις; Ἐδῶ μὲ φαίνεται ὅτι χωλαίνει ἡ γενικὴ ἀρχή. Τοῦτο συνιδὼν, ὡς φαίνεται, καὶ ὁ κ. Οἰκονόμος λέγει (σελ. 474) ὅτι ἡ Διδακτικὴ ποίησις σκοπὸν ἔχει ὄχι νὰ μιμηθῇ, ἀλλὰ νὰ διδάξῃ τὴν ἀλήθειαν αὐτήν· ὡς ἐὰν ἔλεγε δηλ. „ποίησις εἶναι μέρος μὲν μίμησις τῆς Φύσεως, καὶ μέρος διδαξις τῆς Ἀληθείας". Ἂς παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ Διδακτικὴ ποίησις εἶναι εἶδος ἁρπαγῆς ἀπὸ τὴν λογογραφίαν, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ κ. Οἰκονόμου· ἀλλ' αὐτὸ ἤθελεν ὑποθέσει τὴν Διδακτικὴν ποίησιν πολὺ μεταγενεσέραν· καὶ ὅμως τὸ διδακτικὸν ποίημα τοῦ Ἡσιόδου, ἐὰν ὄχι ἀρχαιότερον, ὡς πολλοὶ δοξάζουσιν, εἶναι τοὐλάχιστον σύγχρονον μὲ τὸ Ἡρωϊκὸν τοῦ Ὁμήρου· ἂς ἦναι ὡς θέλει, μεταβαίνομεν εἰς τὸ πρῶτον.

Ἐὰν ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ Γραφικὴ καὶ ἡ Γλυπτικὴ τέχνη ἀνάγονται εἰς τὴν μίμησιν τῆς φύσεως, δὲν ἠξεύρω τί θέλει κάμει ὁ κ. Οἰκονόμος, ἵνα ἀποδείξῃ ὅτι καὶ ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ ἄλλο δὲν εἶναι, παρὰ τῆς αὐτῆς φύσεως μίμησις. Ἐὰν ὁμολογήσωμεν ὅτι εἰς τὴν φύσιν εὑρίσκονται διεσπαρμένα ὅσα συνιστῶσι τὸ ἀρχέτυπον τῶν ἀρίστων εἰκόνων καὶ ἀνδριάντων, δὲν ἠξεύρω εἰς ποῖα σπήλαια, καὶ πυκνόδενδρα

δάσῃ θέλει μᾶς ϛείλει ὁ κ. Οἰκονόμος, διὰ νὰ εὕρωμεν τὸ ἀρχέτυπον τῶν λαμπρῶν οἰκοδομημάτων, καὶ τῆς τεχνικῆς μουσουργίας. Ἐὰν ἡμεῖς ὁμολογήσωμεν ὅτι ὁ Ζεῦξις ἀπὸ πέντε παρθένους ἐζωγράφησεν ἓν καλὸν εἶδος· καὶ ὁ Παῤῥάσιος ταύτην τὴν παραγγελίαν τοῦ Σωκράτους ἠκολούθει, διὰ νὰ γράφῃ τὰς εἰκόνας καλάς· νομίζω ὅμως ὅτι ὁ κ. Οἰκονόμος δὲν θέλει ἀπαιτήσει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι πέντε ἢ ἓξ ἀνέμου συρισμάτων μιμήματα ἐμεταχειρίζετο ὁ Τιμόθεος, ἢ Ἀντιγένης, ἢ ὅϛτις ἄλλος ἐκυθέρνα διὰ τοῦ αὐλοῦ του Ἀλέξανδρον τὸν Φιλίππου· οὔτε ὅτι τὰ ἀδόμενα καὶ μουσουργούμενα συνθέματα τοῦ Heydin, τὰ ὁποῖα ἀνακινοῦσι νοῦν καὶ καρδίαν ἀνθρώπινον, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ κελαδημάτων πτηνῶν μιμήματα ἐξευγενισμένα. Ἐγὼ τοὐλάχιϛον δὲν πείθομαι τόσον εὔκολα· καὶ εἰς τοῦτο δὲν εἶμαι μόνος· πολλοὶ μάλιϛα, ἀναγκαζόμενοι νὰ δεχθῶσιν αὐτό, ἤθελαν συνάξει ἀϛεῖζόμενοι, ὅτι καὶ ἡ ὀρχηϛική λοιπὸν εἶναι ἐξευγενισμένα μιμήματα τῶν ἀρνίων καὶ μόσχων. Τότε καὶ τὸ ὀρθοπεριπατητικὸν τοῦ ἀνθρώπου ἤθελεν εἶσθαι ἐξευγενισμένον μίμημα τοῦ τετραποδίσματος τῶν ζώων· καὶ ἡ ἔναρθρος αὐτοῦ φωνή, ἐξευγενισμένη μίμησις τῆς ἀνάρθρου ἐκείνων. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἠμποροῦσιν, ὡς θέλουσι, νὰ ἀϛεισθῶσιν· εἰς ἐμὲ δὲ, διὰ νὰ ἐξαγορευθῶ καθαρὰ, ἐὰν ὁ κ. Οἰκονόμος δὲν δώσῃ σαφεϛέραν ἑρμηνείαν τῆς Ἀριϛοτελικῆς ἀρχῆς, μένουσι πολλαὶ ἀπορίαι.

Καὶ ἐὰν ἡ μίμησις τῆς φύσεως δὲν ἦναι ἡ γενικὴ ἀρχὴ ὅλων τῶν καλῶν τεχνῶν, ποία εἶναι λοιπόν; αὐτὸ δὲν ἀνήκει εἰς ἐμέ· καὶ τολμᾷς νὰ ἀναιρέσῃς τὸν Ἀριϛοτέλη; ἐγὼ δὲν ἀναιρῶ οὐδένα· τὸ νὰ ζητῇ ὅμως σαφεϛέραν ἐξήγησιν εἶναι, μὲ φαίνεται, συγχωρημένον εἰς τὸν καθένα. Οἱ συγγραφεῖς ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος χρέος ἔχουσι ν' ἀποκρίνωνται εἰς τὰ δίκαια ἐρωτήματα περὶ τῶν περιεχομένων εἰς τὰ συγγράμματά των. Οὕτως κοντὰ εἰς τὰ ἀνωτέρω ἠμπορεῖ νὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς καὶ ἄλλα πολλά. Πόθεν μᾶς βεβαιόνει π. χ. ὁ κ. Οἰκονόμος ὅτι εἰς τὰ σωζόμενα λείψανα τῆς Ποιητικῆς τοῦ Ἀριϛοτέλους περιέχεται ἐντελῶς ἡ περὶ τούτου γνώμη του; ἢ νομίζει ὁ Κ. Οἰκονόμος ὅτι ἔχομεν ἀνελλιπῆ τὴν ποιητικὴν ταύτην; τότε θέλει δυσκολευθῆ νὰ ἐξηγήσῃ πολλὰς ἀκαταλληλίας, καὶ μάλιϛα εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχήν· ἀλλὰ καὶ τούτου δοθέντος, πόθεν δῆλον ὅτι τὴν ἀρχὴν ταύτην δὲν ἐνόει ὁ φιλόσοφος πολὺ

διαφόρως παρ' ὅ τι τὴν ἐνόησαν οἱ ὑπομνηματιϛαί του; Καὶ τί ἤθελεν εἰπεῖ τελευταῖον ὁ κ. Οἰκονόμος, ἐὰν τὸν ἔλεγε κανεὶς, ὅτι ὁ μέγας εἰς τὸν ἐμπειρικὸν κόσμον Ἀριϛοτέλης δὲν ἦτον ἐπίσης καὶ εἰς τὸν ἰδανικόν; ἔχουσιν ὅλοι τὰ ὅριά των. Ζητεῖς ἐμπειρίαν καὶ παρατήρησιν; πρόϛρεξε εἰς τὸν μέγαν παρατηρητὴν τῆς φύσεως Ἀριϛοτέλη· θέλεις ἰδανικὰ καὶ ὑπερκόσμια; ἀσπάσου τὸν ἰδανικώτατον, τὴν κορυφὴν τῆς Ἀρχαιότητος, τὸν θεῖον Πλάτωνα.

Ἱκανὴ σύγχυσις βασιλεύει καὶ εἰς τὰ περὶ ῥυθμοῦ γραφόμενα (σελ. 129)· διότι α'. μὲν, ἀντὶ νὰ σαφηνίσῃ, ὡς ἦτον χρεία, τὸν ὁρισμὸν τοῦ Ἀριϛοξένου, ἢ Ἀριϛείδου, μεταβαίνει εὐθὺς εἰς τὸ ὑποκείμενον τοῦ ῥυθμοῦ· β' δὲ, οὔτε εἰς τὰ συνιϛῶντα τὸ ὑποκείμενον αὐτοῦ δίδει καμμίαν ἐξήγησιν, οὔτε δι' αὐτῶν ἑρμηνεύει ἀκριβέϛερα τὴν φύσιν τοῦ ῥυθμοῦ. Δὲν ἠξεύρω μὲ ποίαν σαφήνειαν τὰ ἑρμηνεύει εἰς τοὺς ἀκροατάς του ὁ κ. Οἰκονόμος, εἰς ἐμὲ ὅμως δὲν εἶναι πολὺ εὔληπτα· διότι εἰς τὴν λέξιν καὶ εἰς τὸ μέλος ἀκούεται ὁ ῥυθμός· εἰς τὴν σωματικὴν κίνησιν βλέπεται· οὔτε δὲ εἰς τὰ δύο πρῶτα ἀκούεται μόνος, οὔτε εἰς τὸ τρίτον βλέπεται μόνος ὁ ῥυθμός· ἀλλ' εἰς μὲν τὸ μέλος ἀποδίδεται καὶ μελῳδία· εἰς δὲ τὴν λέξιν καὶ μελῳδία καὶ ἔναρθρος φωνὴ, παραϛατικὴ ἐννοίας· εἰς δὲ τὸ κινούμενον σῶμα καὶ χρώματα καὶ σχήματα. Ὁ δὲ κ. Οἰκονόμος πῶς ἐννοεῖ πάντα ταῦτα; εἰς ὅλην τὴν λέξιν, εἰς ὅλον τὸ μέλος, εἰς ὅλην τὴν κίνησιν, θεωρεῖ τὸν ῥυθμὸν, ἢ εἰς μέρος μόνον, καὶ εἰς ποῖον; ἡ δύναμις τῆς λέξεως, διὰ τῆς ὁποίας τέρπονται ἢ ἀνακινοῦνται αἱ ἀνθρώπινοι φρένες, ἀναφέρεται εἰς τὸν ῥυθμόν; ἐκ τοῦ μέλους τοῦ περὶ τὸν βαρὺν καὶ ὀξὺν τόνον εἰς τὸν ῥυθμόν; εἰς τὴν κίνησιν, συνάπτονται καὶ τὰ διάφορα σχήματα καὶ χρώματα εἰς τὸν ῥυθμόν; ἢ πῶς ἀλλέως; Ἔπειτα, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριϛείδου, ὁ ῥυθμὸς λέγεται, ὄχι μόνον ἐπὶ κινουμένων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀκινήτων πραγμάτων· „ῥυθμὸς καλεῖται τριχῶς· λέγεται γὰρ ἐπὶ τῶν ἀκινήτων σωμάτων, ὡς φαμὲν εὔρυθμον ἀνδριάντα, κἀπὶ πάντων τῶν κινουμένων· οὕτω γὰρ φαμὲν εὐρύθμως τινὰ βαδίζειν, καὶ ἰδίως ἐπὶ φωνῆς“· (περὶ Μουσ. Δ'.) πῶς ἔχει τοῦτο τὸ πρᾶγμα; περὶ πάντων τούτων δὲν ἀναγινώσκεται οὐδὲ γρῦ εἰς τὴν Ποιητικήν.

Εἰς δὲ τοὺς ἀκολούθους ϛίχους 12—18 τῆς αὐτῆς σελί-

θος, ἔνθα ἔπρεπε νὰ βάλῃ μόλιβδον εἰς τὴν διάνοιαν, ὡς λέγει ὁ Βάκων, πτερὰ ἔβαλεν ὁ κ. Οἰκονόμος, καὶ παραπετᾷ πράγματα, χρήζοντα ἑρμηνείας. „Ὁ ῥυθμὸς λοιπὸν τῶν ποιημάτων εἶναι χρόνου τάξις· ὁ δὲ χρόνος μόριον ποδός". Τὸ συμπερασματικὸν, λοιπὸν, συνάγεται, ὡς φαίνεται, ἀπὸ τὸν ὁρισμὸν τοῦ Ἀριςείδου, ἐν ᾧ τὰ ῥυθμιζόμενα λαμβάνονται ἀπὸ τὸν ὁρισμὸν τοῦ Ἀριςοξένου· ἆς ἦναι καὶ οὕτως· ἀλλὰ πῶς ἐννοεῖ τὸ πρᾶγμα ὁ κ. Οἰκονόμος; μόνον τῶν ποιημάτων ὁ ῥυθμὸς εἶναι χρόνου τάξις, ἢ ὅλων ἁπλῶς τῶν ῥυθμίζεσθαι δυναμένων; καὶ ὁποίου χρόνου; ὁμοίου, ἢ ἀνομοίου; καὶ ὁποία τάξις; ἐὰν π. χ. εἰς ἕνα εἶχον χρόνος μακρὸς μετ' ἄλλον μακρὸν ἕπεται κατὰ τάξιν, — — — — — —, ἢ βραχὺς μετὰ βραχὺν, υ υ υ υ υ υ, εἶναι αὐτὸ ῥυθμὸς, ἢ ὄχι; „ὁ δὲ χρόνος μόριον ποδός"· τοῦτο πάλιν πῶς εἶναι; ἐγὼ ἐνόμιζα ὅτι ποδὸς μόριον εἶναι ἡ συλλαβή· ὁ δὲ χρόνος εἶναι ἄλλου μακροτέρου χρόνου μόριον, ἕως εἰς τὸ βραχύτατον σημεῖον, τὸ ὡς στοιχεῖον λαμβανόμενον. „Ἐκ δὲ τῆς συμπλοκῆς τῶν ποδῶν γεννῶνται τὰ διάφορα μέτρα· ὥςε ὁ ῥυθμὸς εἶναι κυρίως πατὴρ τῶν μέτρων τῆς ποιητικῆς· τὸ δὲ μέτρον ὑπάρχει εἶδος ῥυθμοῦ". Πῶς συνάγει τὸ ἓν ἐκ τοῦ ἄλλου, καὶ πῶς συνάπτει ὅλα ταῦτα ὁ κ. Οἰκονόμος, δὲν εἶναι τόσον εὔληπτον· διότι κατὰ τὰ γραφόμενα πρέπει νὰ γένῃ τοιοῦτος συλλογισμός. Ὁ ῥυθμὸς τάξις χρόνου· ὁ χρόνος μόριον ποδός· ἄρα ὁ ῥυθμὸς τάξις μορίων ποδός· καὶ ὅμως οὔτε μορίων ποδῶν, οὔτε ποδῶν τάξις εἶναι ὁ ῥυθμός· τοιοῦτον εἶναι τὸ μέτρον. Ἔπειτα διὰ τί οἱ παλαιοὶ ὠνόμασαν τὸν ῥυθμὸν πατέρα τῶν μέτρων, οὔτε αὐτὸ μᾶς τὸ ἑρμηνεύει· καὶ πῶς τὸ μέτρον εἶναι εἶδος ῥυθμοῦ, ἢ μόριον, κατὰ τὸν Ἀριςοτέλη, καὶ αὐτὸ ἀνερμήνευτον τὸ παρατρέχει, σπεύδων, ἤθελεν εἰπεῖτις, ἵνα μᾶς διδάξῃ ὅτι τὰ μέτρα εἶναι ἐννέα. Νὰ ἐξαγορευθῶ τὴν ἀλήθειαν; ἀπὸ τοῦ σοφοῦ Οἰκονόμου τὸν κάλαμον ἤλπιζα γενναιότερα, τὰ ὁποῖα ἐξ ἅπαντος ἤθελε γράψει, ἐὰν δὲν ἐςερεῖτο τὰ ἀναγκαῖα βιβλία.

Μὲ καλλιώτερα βιβλία, καὶ μὲ ὀλιγωτέραν σπεῦσιν, ἰδοὺ πῶς ἐδύνατο κανεὶς, μὲ φαίνεται, νὰ φιλοσοφήσῃ περὶ ῥυθμοῦ.

Εἰς τὴν περὶ ῥυθμοῦ θεωρίαν δύο πράγματα εἶναι ἐρευνητέα· τὸ ὑποκείμενον, ἢ ἀντικείμενον, ἐὰν πειράζῃ ἡ λέξις,

εἰς ὃ θεωρεῖται ὁ ῥυθμός· Β'. τί εἶναι κυρίως ὁ ῥυθμός. Α'. Ἐπειδὴ πᾶσα ἡ ὕλη εἶναι ποσὸν αἰσθητὸν, εἰς διάςημα καὶ χρόνον περιεχόμενον, ἕπεται ὅτι καὶ τοῦ ῥυθμοῦ, αἰσθητοῦ καὶ αὐτοῦ ὄντος, ἡ ὕλη, ἢ τὸ ὑποκείμενον, πρέπει νὰ ἦναι τὸ αἰσθητὸν ποσόν. Τὸ ποσὸν ἢ εἶναι συνεχὲς, ἢ διακεκριμένον. Ὁ ῥυθμὸς, κατὰ τὸν Ἀριςόξενον (σελ. 272) „χωρὶς τοῦ ῥυθμισομένου καὶ τέμνοντος τὸν χρόνον οὐ δύναται γίγνεσθαι". Εἰς τὸ διακεκριμένον ποσὸν λοιπὸν πρέπει νὰ εὑρίσκεται κυρίως ὁ ῥυθμὸς, καὶ ὄχι εἰς τὸ συνεχές· οὔτε εἰς τὸ διάςημα, ἀλλ' εἰς τὸν χρόνον, καὶ εἰς τὸν διακεκριμένον, καὶ διαιρούμενον χρόνον. Ἡ διαίρεσις αὕτη τοῦ χρόνου γίνεται ἢ ἐκ φύσεως, ἢ ἐκ τέχνης. Ἡ τέχνη διὰ τριῶν μάλιςα ἐνεργεῖ αὐτὴν, διὰ λέξεως, μέλους καὶ σωματικῆς κινήσεως. Εἰς ταῦτα λοιπὸν τὰ τρία θεωρεῖται ὁ ῥυθμός. Ἐκ τούτων δὲ ἡ μὲν λέξις διαιρεῖ τὸν χρόνον διὰ γραμμάτων, συλλαβῶν, φωνῶν, περιόδων· τὸ δὲ μέλος διὰ φθόγγων, διαςημάτων, συςημάτων· ἡ δὲ σωματικὴ κίνησις διὰ σημείων καὶ σχημάτων. „Διαιρεῖται δὲ ὁ χρόνος ὑπὸ τῶν ῥυθμιζομένων τοῖς ἑκάςου αὐτῶν μέρεσι· ἔςι δὲ τὰ ῥυθμιζόμενα τρία, λέξις, μέλος, κίνησις σωματικά· ὥςε διαιρήσει τὸν χρόνον ἡ μὲν λέξις τοῖς αὐτοῖς μέρεσιν, οἷον γράμμασι καὶ συλλαβαῖς καὶ ῥήμασι καὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις· τὸ δὲ μέλος τοῖς ἑαυτοῦ φθόγγοις τε καὶ διαςήμασι καὶ συςήμασιν· ἡ δὲ κίνησις σημείοις τε καὶ σχήμασι καὶ εἴτι τοιοῦτόν ἐςι κινήσεως μέρος" (Ἀριςοξ. Ῥυθμ. σ. 278). Διὰ τὴν μεγάλην δὲ συγγένειαν τοῦ συνεχοῦς καὶ διακεκριμένου ποσοῦ ἔχει καὶ τὸ πρῶτον πολλὰς ἰδιότητας τοῦ δευτέρου· κατὰ τοῦτο λέγομεν ἀνδριάντα εὔρυθμον, καὶ τὰ ὅμοια.

Κατὰ τὰ ἄνω λοιπὸν ἡ λέξις, καθ' ὃ ἔναρθρος φωνὴ καὶ παραςατικὴ ἐννοίας, ἀναφέρεται εἰς τὴν διαλεκτικήν· καθ' ὃ διαγράφει τὴν φύσιν, εἰς τὴν ποιητικὴν, καὶ μόνον ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς λέξεως, καθ' ὃ θεωρεῖται χρόνου διαίρεσις, ἰδιάζει εἰς τὸν ῥυθμόν· ἐκ τοῦ μέλους τοῦ περὶ βαρέος καὶ ὀξέος τόνου συνιςᾷ τὴν ἁρμονίαν· ἡ δὲ διαίρεσις τοῦ χρόνου ἀποβλέπει μόνον τὴν ῥυθμικήν. Ὡσαύτως καὶ εἰς τὴν σωματικὴν κίνησιν, οὔτε χρώματα, οὔτε σχήματα, ἀλλὰ μόνον τὸ περὶ τὴν διαίρεσιν τοῦ χρόνου ἀναφέρεται εἰς τὸν ῥυθμόν.

Β'. Εἰς τὴν τακτικὴν λοιπὸν διαδοχὴν τῶν μορίων τοῦ

χρόνου συνίζαται κυρίως ὁ ῥυθμός· τί δὲ ἀπαιτεῖται πρὸς τοῦτο; α'. πρέπει νὰ ἦναι πολλὰ καὶ διάφορα μόρια χρόνου· ἐξ ἑνὸς μόνου δὲν γίνεται εὐδεὶς ῥυθμός· β'. οὕτως νὰ διαδέχωνται ἄλληλα, ὥςε νὰ συνδέωνται καὶ νὰ κρέμωνται ἀπ' ἀλλήλων, καὶ τὸ ἓν νὰ προσδιορίζῃ τὸ ἄλλο. Ὅταν εἰς ἕνα στίχον, φέρ' εἰπεῖν, ἀποχωρίζεται μία συλλαβὴ ἐκ τῶν προηγουμένων ἢ ἑπομένων, τότε παύει ὁ ῥυθμός. Ἀχώριςος ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ῥυθμοῦ εἶναι ἡ, περὶ τῆς ὁποίας οὐδὲ λόγος γίνεται εἰς τὴν ποιητικὴν, ἄρσις καὶ θέσις, ἥτις κυρίως κ.τ.λ. κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Ἐκ τοιούτων ἀρχῶν ὁρμώμενος ἤθελε μεταβῆ εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν διαφόρων ῥυθμῶν, ἐκ τῶν ἁπλουςέρων εἰς τοὺς συνθέτους· π. χ. ἐκ τοῦ – ⏑ – εἰς τὸν ⏑ ⏑ –. Τοῦτο ἤθελε τὸν δώσει ἀφορμὴν νὰ ἐξηγήσῃ διὰ τί συνήθως εἰς τοὺς τραγικοὺς γίνεται μετάβασις ἐκ τοῦ ἑνὸς εἴδους τῶν τοιούτων στίχων εἰς τὸ ἄλλο· πρὸς δὲ νὰ λαλήσῃ ὀλίγα τινὰ περὶ προσῳδίας, περὶ τόνων, ποίαν σχέσιν ἔχουσι ταῦτα πρὸς ἄλληλα· περὶ προφορᾶς, ἐὰν ἡ κατὰ τοὺς τόνους, ἢ ἡ κατὰ τὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν ἐκφώνησις τῶν ἑλληνικῶν λέξεων ἦναι ὀρθοτέρα. Ἡ Λατινικὴ γλῶσσα π. χ. ὁμολογεῖται διάλεκτος τῆς Ἑλληνικῆς· διὰ τί λοιπὸν ἡ μία κατὰ τὴν ποιότητα, ἡ δὲ ἄλλη κατὰ τοὺς τόνους; λανθάνονται οἱ Εὐρωπαῖοι ἐπίσης καὶ εἰς τῶν δύο τὴν προφορὰν, ἢ ἐν μέρει αὐτοὶ, καὶ ἐν μέρει ἡμεῖς; Τοιαῦτα καὶ παραπλήσια ἤθελε φιλοσοφήσει κανεὶς ἔχων βιβλία κριτικώτερα, πάντων δὲ κάλλιςα ὁ κ. Οἰκονόμος, ἴδιον ἔργον ἔχων τὴν Φιλολογίαν, καὶ ὄχι πάντη ἄπειρος τῆς Μουσικῆς· ἀλλὰ παρόμοια λεπτολογήματα δὲν εὑρίσκονται, οὔτε εἰς τὸν Φουρμάνον βέβαια, οὔτε εἰς τὸν Γάλλον Ἀββᾶν.

Δι' ἔλλειψιν ὡσαύτως τῶν καλῶν βιβλίων οὔτε εἰς τῶν μέτρων τὴν μερικὴν ἑρμηνείαν εἶναι πολὺ εὐτυχέςερος ὁ κ. Οἰκονόμος· „Εἰς τὸ ἡρωϊκὸν μέτρον, λέγει (σελ. 130), ἐκτὸς τῶν δακτύλων καὶ σπονδείων, σπανίως μὲν, εὑρίσκονται ὅμως καὶ ἄλλοι πόδες, ὡς ἀνάπαιςος, ἀμφίβραχυς καὶ ἀμφίμακρος, ἢ ἀμφίμακρυς, ὡς τὸν ὀνομάζει ὁ συγγραφεύς. Τὸ πρᾶγμα φαίνεται ὅτι δὲν ἔχει οὕτω· τοὐλάχιςον τὰ παραδείγματά του δὲν τὸ ἀποδεικνύουσιν. Ὁ περὶ ἀναπαίςου ἐπιφερόμενος στίχος εἶναι ὁ γνωςὸς ἐκεῖνος“.

„Βορέης | καὶ Ζέφυρος κ. τ. λ.“. (Ἰλ. Ι. στίχ. 5·) τὸ ε εἰς τὸ μέσον τοῦ πρώτου ποδὸς ἠκούετο πολλὰ ὀλίγου εἰς τὴν προφορὰν (ἴσως ὡς τὸ ἐδικόν μας βορεᾶς), ἢ καὶ ἐκατηκοῦετο παντελῶς. Εἰς τοιαύτην περίςασιν τὸ προηγούμενον βραχὺ μεταβάλλεται εἰς μακρόν· ὥςε τὸ πρώην βορέης ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ Βῶρῆς· καὶ εἰς δήλωσιν τούτου ἐδιπλασίασαν οἱ μετέπειτα τὸ ρ (Βορρᾶς), ὡς ἔπραξαν εἰς πολλότατα ἄλλα οἱ γράψαντες τὰ ὁμηρικὰ ἔπη.

Διὰ τὸν ἀμφίβραχυν πόδα ἐπιφέρει τὸν

„Οὔτι μοι | αἰτίη | ἐσσὶ κ. τ. λ.“. (Ἰλ. Γ. στίχ. 169). Λάθος εἰς τὴν ὀνομασίαν πρέπει νὰ ἦναι· διότι ὁ στίχος οὗτος εἶναι ἀμφίμακρος, καὶ ὄχι ἀμφίβραχυς, καὶ ὡς τοιοῦτον τὸν ἐπιφέρουσιν (ὅρα Μετρ. Ζ. Πωπ. σελ. 240)· ἀλλὰ, καὶ τῆς ὀνομασίας ἀληθευούσης, δὲν ἀληθεύει τὸ πρᾶγμα. Εἰς τὸν στίχον αὐτὸν, οὔτε ὁ πρῶτος, οὔτε ὁ δεύτερος ποῦς εἶναι ἀμφίμακρος· διότι μακρὰ συλλαβὴ εἰς θέσιν ποδὸς, ἑπομένου φωνήεντος, γίνεται βραχεῖα· ἀλλέως ἤθελε γεννηθῆ χασμῳδία. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὅσους νομίζει ἀμφιμάκρους πόδας ὁ κ. Οἰκονόμος, εἶναι καθαροὶ δάκτυλοι, ὡς παρατηροῦσιν οἱ νεώτεροι Μετρικοί. Τῶν ἐνδεχομένων καὶ οἱ Μετρικοὶ νὰ λανθάνωνται, καθὼς ὅλοι οἱ ἄνθρωποι λανθάνονται· ἀλλ' ἐὰν τὸ

Οὐτῑμοῑ | αῑτῑη |

εἶναι ἀμφίμακροι, διὰ τί δὲν εἶναι καὶ ὁ πρῶτος ποῦς τοῦ ἐπιφερομένου πρώτου στίχου τῆς Ὀδυσσείας,

Ἄνδρα μοι | ἔννεπε κ. τ. λ.;

Ἢ πόθεν δῆλον ὅτι ὁ εἷς δάκτυλος, ὁ δὲ ἄλλος ἀμφίμακρος; ἔργον τοῦ κυρίου Οἰκονόμου εἶναι νὰ μᾶς τὸ ἐξηγήσῃ.

Διὰ τὸ γενόμενον λάθος δὲν μένει στίχος ἵνα ἀποδείξῃ τὸν ἀμφίβραχυν· ἂς ὑποθέσωμεν ὅμως ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐπέφερεν ἀλανθάςως τὸν κοινῶς ὑπὸ τῶν Μετρικῶν ἐπιφερόμενον,

„Ἕως ὁ | ταῦθ' ὥρμαινε κ. τ. λ. Ἰλ. Α. στίχ. 193. (Μετρ. Ζην. Πωπ. σελ. 240.)

Οἱ νεώτεροι Μετρικοὶ ἀποβάλλουσιν ἀπὸ τὸ ἡρωϊκὸν μέτρον ἐπίσης καὶ τὸν ἀμφίβραχυν, ὡς τὸν ἀμφίμακρον. Τὸ, ἕως ὁ, λέγουσιν αὐτοὶ, ἰσοδυναμοῦσιν εἰς τὴν προφορὰν μὲ

τὸ, εἶος ὁ, τὸ ὁποῖον συνιςᾷ δάκτυλον. Μὲ πολλοὺς λόγους δύναται νὰ τὸ ἀναιρέσῃ ὁ κ. Οἰκονόμος· ἀλλ' ὅταν φανῶσιν οἱ λόγοι, γράφονται τὰ δέοντα· τώρα δὲ, εἰς ἀποφυγὴν τῆς πολυλογίας, ἂς θεωρηθῇ ὡς λῆμμα. —

(Ἀκολουθεῖται.)

Περισπούδαςέ μοι φίλε Κοκκινάκη.

Ἐκ τοῦ Ἰασίου· 1820. Φευρ. 27.

Ἐνταῦθα ἐφάνη πρὸ μηνῶν ἤδη τινῶν ἓν βιβλιάριον Ἑλληνιςὶ ἐκδεδομένον ἐν Λειψίᾳ, μικροῦ παντάπασιν ὄγκου, μὲ ἐπιγραφήν·

„Ἀπόπειρα Ἀναλύσεως τοῦ νοουμένου, ἑ„τεροίας παρὰ τὰς νῦν. Παρὰ τοῦ Ἀποπειρο„γράφου τῆς Ῥουμουνίας". Τὸ βιβλιάριον τοῦτο εἶναι μία δοκιμὴ τοῦ πῶς ἐδύνατο μία γλῶσσα νὰ εἶναι διόλου ἁπλῆ, εὐκολωτάτη, ἐν ταὐτῷ πλουσιωτάτη καὶ ἱκανὴ νὰ ὁδηγήσῃ ἕκαςον εἰς ὁποιανδήποτε τέχνην καὶ ἐπιςήμην, κατὰ πολλὰ εὐκολωτέρως, ταχυτέρως, πλουσιωτέρως ἄλλων ὁποιωνδήποτε γλωσσῶν (τὰς ὁποίας ὁ συγγραφεὺς ὀνομάζει ἐμπειρικὰς) καὶ ἐντελῶς εὐκολομαθητοτέρα εἰς ἕνα ὁπωσοῦν λόγιον, καὶ μάλιςα εἰς δύω ἢ τρεῖς μῆνας γραπτὴ, ἀλλ' οὐχὶ οὕτως εὐκόλως, καὶ ὁμιλητή· ἐπειδὴ ἡ ὁμιλία μιᾶς ὁποιασοῦν γλώσσης, εἶναι ἔργον καὶ ἄσκησις ξεχωριςή. Καινὴ διόλου ἰδέα· διὰ τοῦτο καὶ προσκρούει τὸ βιβλίον εἰς καθ' ἕνα μὴ θέλοντα νὰ σκέπτεται, καὶ μάλιςα εἰς ἕνα ἑλληνιςὴν, ἢ λατινιςὴν καὶ ἁπλῶς φιλολόγου καταδιαπανήσαντα πεντάδας χρόνων, καὶ μὴ δυνάμενον ἔτι νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τελειότητα· ἐπειδὴ τοῦτο ὑπορύττει καὶ κατακρημνίζει πάντα πύργον φιλολογίας, ἐπερειδόμενον εἰς τὴν σαθρὰν βάσιν τοῦ ἐμπειρισμοῦ.

Ἠξεύρομεν πόσον οἱ ἄνθρωποι, καὶ μάλιςα οἱ σοφοὶ προσκρούονται ἀπὸ καινὰς ἰδέας, διὰ φιλαυτίαν πάντως, καθὼς καὶ ὁ Χαρδένης κατεδικάσθη εἰς τὴν ἐπωνυμίαν τῆς παραφροσύνης ἀπὸ τοὺς σοφοὺς τῆς Λόνδρας.

Ὁ συγγραφεὺς βεβαιοῖ ὅτι, δὲν εἶχεν ἔτι τὴν τύχην ἐκ

νὰ ἀναγνωσθῇ τὸ βιβλίον του ἀπὸ Ἑλληνιςὰς φιλοσόφους, ἢ φιλοσοφοῦντας κἂν ὀλίγον, καὶ ἐκ τούτου προέρχεται ἡ ἄκρα σιωπή· βεβαιοῖ μάλιςα ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι ἀναναίρετον καθόλου μὲ ἐπιχειρήματα ἔχοντα βάσιν τὸν ὀρθὸν λόγον. Τὸ ἥμισυ τοῦ βιβλιαρίου τούτου εἶναι ἡ θεωρία τῆς γλώσσης, ἀκριβῶς ἐπερειδομένη εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον. Πάσα συνήθεια καὶ ἐνδοξότης, πᾶς κανὼν, ἔχων βάσιν τὸν ἐμπειρισμὸν, ἀπορρίπτεται, καὶ μὲ ἀγανάκτησιν μάλιςα, ὡς ἐμπόδια τῆς ἀληθινῆς τῷ ὄντι καὶ πραγματικῆς μαθήσεως· τὸ δὲ τέχνευμα τοῦ νὰ καταντήσῃ εἰς ὀλίγα φύλλα τὸ λεξικὸν, εἶναι τὸ ἑξῆς· Κατατάττει τὰς λέξεις, τὰς ἀναγκαίας εἰς τὴν γλῶσσαν, εἰς ῥήματα, ὀνόματα καὶ μόρια· ἀπὸ τὸ λεξικὸν ἀπορρίπτονται ὅλα τὰ παράγωγα, τὰ σύνθετα καὶ ὅλαι αἱ περιττὰ λέξεις· διότι, λέγει, παράγωγα καὶ σύνθετα, μὴ συμβάλλοντα εἰς τὴν κατάληψιν τῆς λέξεως, πρέπει νὰ ἀποσκορακισθῶσι διόλου, ἐπειδὴ οὕτω προσάζει ὁ ὀρθὸς λόγος, ὁ μέγας νόμος τοῦ δημιουργοῦ· διὸ καὶ παραλογία καὶ ἀτοπία εἶναι τὸ νὰ εἰσάγωνται τὰ τοιαῦτα εἰς τὸ λεξικόν. Ἡ ἀνάλυσις, λέγει, τοῦ νοουμένου, ἢ ἡ γλῶσσα, ὡς καθαρὸν γέννημα τοῦ νοὸς, ὥσπερ καὶ ἡ γεωμετρία, δὲν ἔπρεπε νὰ ὄζῃ ἀπὸ ἐμπειρισμὸν, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ εἶναι καθαρῶς ὅλη ἔργον νοὸς, ἐπειδὴ τῷ ὄντι τοῦτο ἠμπορεῖ νὰ προζεννήσῃ καὶ τὴν ἄκραν εὐκολίαν της, καὶ τὴν μεγάλην διαμονήν της. Ἔτι δὲ ἀπορρίπτει ἀπὸ τὸ λεξικὸν πολλὰς ἄλλας λέξεις, αἱ ὁποῖαι ἠμποροῦν νὰ εἶναι παράγωγοι, ἢ σύνθετοι. Ὅλα τὰ παράγωγα εἶναι μὲ τοιαύτην τάξιν προσηρμοσμένα, ὥςε ἕκαςος, ἀκούων αὐτὰ, εἶναι περιττὸν νὰ ἐρωτᾷ τί σημαίνουσιν· ἀρκεῖ μόνον νὰ ἠξεύρῃ τὴν μεταλεξικὴν θεωρίαν, οὖσαν καὶ αὐτὴν ὀλιγωτάτων σελίδων. Τὸ λεξικὸν τοῦτο εἶναι οὐ μόνον ἐγκολπιςὸν, ἀλλὰ καὶ ἐγκολπιςότατον, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει ἀπὸ τὰ ῥήματα, καὶ πρῶτον ἀπὸ ῥήματα ἄκλιτα, τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ ἐκφωνήματα (τὸ προαύλιον καὶ προοίμιον τῆς γλώσσης) τὰ δηλοῦντα καὶ αὐτὰ ψυχικὰς διαθέσεις, ἀνεπισκέπτως ὅμως. Ἔπειτα κατατάττει τὰ κλιτὰ ῥήματα, ὕςερον τὰ γένη τῆς φυσικῆς ἱςορίας, καὶ τὰς ὀνομασίας τῶν μερῶν τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν, καὶ ὀλίγα τινὰ ἐπίθετα, τὰ ὁποῖα λέγει κατηγορήματα, (ἂν καὶ τὰ πλείω ἠμποροῦσαν νὰ εἶναι ῥηματικὰ), ἔπειτα

τὰς λέξεις, καθὼς αὐλή, χωράφι, οἶνος, ἔαρ καὶ τ. λ.· ὕστερον ὀλίγα μόρια. Ὅθεν ὅλαι αἱ λέξεις τοῦ λεξικοῦ εἰσὶ μονοσύλλαβοι, αὐτογνώριστοι ἂν εἶναι ζῶον, ἢ φυτὸν, ἢ μέρος ζώου, ἢ μέρος φυτοῦ, καὶ εἰς ἄλλα αὐτογνώριστοι ἔτι, ἂν εἶναι ῥῆμα, ἢ ἐπίθετον, ἢ μόριον, ἢ παράγωγον. Τῶν γραμμάτων δὲ, πέντε μὲν εἰσὶ φωνήεντα, ὀκτὼ δὲ δίφθογγοι (διφώνως μονοσύλλαβοι λέξεις προφερόμεναι), ἓξ τρίφθογγοι καὶ τριάκοντα σύμφωνα, διὰ νὰ ἠμπορῇ τις νὰ παρασήσῃ καὶ ξένας λέξεις· οἷον· γεωγραφικὰς καὶ ἱστορικάς. Γελοῖον, λέγει, καὶ βάρβαρον ἡ παράστασις ἑνὸς συμφώνου διὰ πολλῶν, καὶ γελοιότερον ἔτι καὶ πρόσκοψις εἰς τὴν μάθησιν, τὸ νὰ μὴ προφέρῃ τις, ὅσον τὸ δυνατὸν τὰ κύρια ὀνόματα ἐπιχωρίως, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀδύνατον, ἄνευ τινὸς πλουσίου ἀλφαβήτου. Εἰς τὸ τέλος εἶναι καὶ μία σύνθεσις περιλαμβάνουσα τὰ μαστὰ ζῶα· ἔπειτα λέγει ὅτι, ἡ θεωρία ἤθελεν εἶναι ἀτελὴς, ἄνευ τοῦ λεξικοῦ καὶ τῆς συνθέσεως. Αὐτὸς ὁ ἴδιος συγγραφεὺς λέγει ὅτι, δὲν ἦτον ὁ σκοπός του νὰ εἰσάξῃ καὶ νὰ διδάξῃ νέαν γλῶσσαν, ἀλλὰ μόνον νὰ δείξῃ τίνι τρόπῳ ἔπρεπε νὰ εἶναι μία γλῶσσα, ἄξια τῷ ὄντι ἐπαίνου· καὶ ὅτι, μίαν τοιαύτην γλῶσσαν μεθοδικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἔπρεπε νὰ ἔχωσι κἂν οἱ σοφοὶ, ἀπορρίπτοντες τὸν ἐμπειρισμὸν ἐκεῖ ὅπου πρέπει νὰ εἶναι. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἀδύνατον ὅμως εἰς ἐπιστολὴν ἔκτασιν νὰ σοὶ δώσω μίαν πλατυτέραν ἰδέαν· ἀλλ' ὅταν ἔξῃς τὸ βιβλιάριον, ἔξεις καὶ τὴν διεξοδικωτέραν, λεπτομερεστέραν καὶ πληροφορεστέραν αὐτοῦ ἔννοιαν.

Καταχώρισον ταύτην μου τὴν πρὸς σὲ ἐπιστολὴν, πρὸς κοινὴν εἰδοποίησιν τοῦ γένους, εἰς τὸν φιλολογικόν σου Λ. Ἑρμῆν.

Ὁ φίλος σου
Μανουὴλ Βερνάρδος Καμηνάρης Κρής.

Ε Ἴ Δ Η Σ Ι Σ

πρὸς τοὺς ἐν ἐπιγνώσει φιλομαθεῖς ὁμογενεῖς.

Παντοῦ φιλοτιμοῦνται νὰ συσήνουν σχολεῖα, ἀπὸ ζῆλον πρὸς τὸ γένος βέβαια, καὶ εἴστινα μέρη κατώρθωσαν ἤδη

πρὸ χρόνου καὶ τὴν σύστασιν αὐτῶν· πλὴν ὁ καιρὸς, παραβαλλόμενος μὲ τὸν ζῆλον, μὲ τὴν προθυμίαν καὶ μὲ τὴν συνδρομὴν, παντάπασιν εἶναι ἀσήμαντος· τὸ ὁποῖον εἶναι περιττὸν καὶ νὰ λέγῃ τις. Τοῦτο δὲ προέρχεται κατὰ πρῶτον ἀπὸ τὴν παράβασιν ἑνὸς κανόνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔλαβε τοὺς πρώτους σοφοὺς, εἶναι τώρα ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας ἐνιαυτοί· ὅθεν καὶ δὲν ἔπαυσαν συσήνοντες καὶ παραγγέλλοντες αὐτὴν τὴν ἀρχὴν, αὐτὴν λέγω τὴν θεμελιώδη διδασκαλίαν· „Πρέπει νὰ βαδίζῃ τις εἰς τὴν σπουδὴν ἀπὸ τὰ γνωστὰ εἰς τὰ ἄγνωστα". Διδασκαλία ἀληθεστάτη καὶ ἀναγκαιοτάτη διὰ τὴν μάθησιν, ἡ ὁποία, χωρὶς αὐτὴν, δύσκολα κατορθόνεται, διὰ νὰ μὴν εἰπῶ ἀδύνατα.

Ἂς παρατηρήσῃτις, παρακαλῶ, μὲ προσοχὴν ὅμως μεγάλην καὶ χωρὶς πρόληψιν, μὲ καθαρότητα καρδίας καὶ χωρὶς ἰδίους κερδαλέους σκοπούς, καὶ θὰ καταλάβῃ βέβαια αὐτὸ ὁποῦ λέγω. Ἐπειδὴ ἂν τὸν χυδαῖον λαὸν λανθάνῃ τί ἐστι μάθησις, τοὺς προὔχοντας ὅμως σχεδὸν παντοῦ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους κρέμαται καὶ ἡ σύστασις τῶν σχολείων, δὲν τοὺς λανθάνει. Καθεὶς σχεδὸν ἠξεύρει ὅτι πρέπει νὰ μανθάνωμεν, καθόλου, πράγματα ὁποῦ μᾶς εἶναι ὠφέλιμα, ἀναγκαῖα μάλιστα εἰς τὴν ζωήν· καὶ ὅσον πλειότερα ἠξεύρομεν, τόσον καὶ πλειότερον πεπαιδευμένοι λεγόμεθα· ἔτι δὲ καὶ τοὺς τρόπους τοὺς εὐκολυντικοὺς τῆς μαθήσεως, τόσον τῶν πραγμάτων ὁποῦ βλέπομεν, ἢ ἀκούομεν, τῶν τε παρόντων καὶ τῶν περασμένων, ὅσον καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους μας ἐν τῷ βίῳ σχέσεων. Οἱ εὐκολυντικοὶ λοιπὸν αὐτοὶ μαθήσεως τρόποι εἶναι τὰ γράμματα. Εἰς αὐτὴν τὴν μάθησιν, τὴν ὄντως μάθησιν, ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ βαδίζῃ τις ἀπὸ τὰ γνωστὰ εἰς τὰ ἄγνωστα· δηλαδὴ πρέπει νὰ ἀρχίζουν οἱ νέοι, μὲ ὁδηγὸν τὸν διδάσκαλον, ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ ἠξεύρουν, διὰ νὰ μάθουν καὶ ἄλλα, ὁποῦ δὲν ἠξεύρουν ἀκόμη. Καθεὶς ἄλλος τρόπος παραζαλίζει τοὺς νέους, τοὺς συγχύζει, καὶ τοὺς μὲν κάμνει νὰ ἀηδιάζουν καὶ νὰ ἀποστρέφωνται τὰ σχολεῖα (καὶ οὗτοί εἰσι, κατὰ τὸ σύνηθες, οἱ εὐφυέστεροι), τοὺς δὲ, νὰ ἀπατῶνται εἰς τὴν μάθησίν των, καὶ νὰ ἐπιμένουν, καὶ νὰ καταντοῦν νὰ γίνωνται καὶ ὀπτασιώδεις οἱ πλείους, ἂν ἄλλα περιστατικὰ δὲν τοὺς ξαναφέρουν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθινῆς μαθήσεως.

Διὰ νὰ ἀρχίζουν λοιπὸν οἱ νέοι ἀπὸ τὰ γνωστὰ, καὶ νὰ

βαδίζουν ἐπὶ τὰ ἄγνωστα, ἔπρεπε νὰ μὴν ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ ἄλφα καὶ βῆτα· ἀλλ' ὁ διδάσκαλος νὰ συνομιλῇ μὲ αὐτούς, διδάσκων ἐκεῖνα ὁποῦ ἀκόμη δὲν ἠξεύρουν, τὰ πράγματα λέγω τῶν οἴκων, τῶν κήπων καὶ τῆς κώμης, τόσον ἐδώδιμα, ὅσον καὶ φορέματα καὶ οἰκήματα καὶ χόρτα καὶ δένδρα καὶ πτηνὰ καὶ ζῶα καὶ ὀψάρια ὁποῦ βλέπουν· καὶ πῶς γίνονται πολλὰ πράγματα, τὸ παν λέγω, ὁ ἄρτος, ὁ οἶνος καὶ τ.λ.

Ἐδὼ πρέπει νὰ ἔχουν οἱ νέοι ὄμματα καὶ ὦτα, καὶ ὄχι σκέψιν, τὴν ὁποίαν δὲν πρέπει ἀκόμη νὰ ὑποθέτῃ τις εἰς αὐτούς. Δὲν λέγω ὄρεξιν καὶ προθυμίαν, τὰ ὁποῖα τὰ ἔχουν οἱ μικροὶ, καὶ μάλιστα εἰς ἕνα μεγάλον βαθμόν, ἀρκεῖ μόνον νὰ καταλαμβάνουν τί σπουδάζουν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔχουν νὰ μάθουν οἱ νέοι σπουδάζοντες καὶ ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον. Εἰς αὐτὸν τὸν ὀλίγον χρόνον μεγαλόνει ἀρκετὰ καὶ ἡ σφαῖρα τῶν γνώσεων τῶν νέων, καὶ ἀκολούθως πλουτίζεται καὶ ἡ γλῶσσα των ἀπὸ λέξεις καὶ φράσεις, καὶ γίνεται, ὅσον τὸ δυνατὸν, τελεία διὰ τὴν ἡλικίαν των. Ἕκαστος ἠξεύρει ὅτι, ὅσον νεώτερος τίς, τόσον καὶ εὐκολώτερα μανθάνει γλῶσσαν· καὶ τίς ἀμφιβολία ὅτι πρέπει καθεὶς νὰ μανθάνῃ πρῶτον, ὅσον τὸ δυνατὸν, καλὰ, νὰ ἐξηγῆται διὰ τὰ πράγματα ὁποῦ βλέπει καθημερινῶς καὶ ἐπάνω του καὶ τριγύρω του;

Οὕτω λοιπὸν, ἀφ' οὗ ὁ κύκλος τῶν γνώσεων τῶν παιδίων μεγαλώσῃ ἀρκετὰ, καὶ ἠμποροῦν νὰ ἐξηγῶνται ἐλεύθερα διὰ ἐκεῖνα ὁποῦ ἠξεύρουν, ἀρχίζουν ἐνταυτῷ καὶ νὰ σκέπτωνται· τότε πρέπει ὁ διδάσκαλος νὰ τοὺς κάμνῃ νὰ παρατηροῦν ὅτι αἱ ὁμιλίαι εἶναι σύνθετοι ἀπὸ τὰς λέξεις, αἱ δὲ λέξεις εἶναι συνθεμέναι ἀπὸ συλλαβὰς, καὶ αἱ συλλαβαὶ ἀπὸ γράμματα, καὶ ὅτι τὰ γράμματα εἶναι δύο λογιῶν, φωνήεντα δηλαδὴ καὶ σύμφωνα· νὰ τοὺς μάθῃ δηλαδὴ τὰς γραμματικὰς ἀρχὰς τῆς γλώσσης ὁποῦ ὁμιλοῦν, καὶ οὗτος ὁ τρόπος εἶναι ὁ φυσικώτερος καὶ εὐκολώτερος διὰ τὰ παιδία. Τότε οἱ νέοι ἠμποροῦν μόνοι των νὰ εὕρουν πόσα γράμματα εἶναι, καὶ πόσα φωνήεντα, καὶ πόσα σύμφωνα καὶ τ. λ. καὶ τ. λ. Παρομοίας παρατηρήσεις ἠμποροῦν νὰ κάμουν τὰ παιδία, νὰ διακρίνουν καὶ τίνες λέξεις ὀνόματα, καὶ τίνες ῥήματα, ποσαχῶς μεταβάλλεται εἰς τὴν ὁμιλίαν ἑκάστη λέξις καὶ τ. λ. Τότε δὲ πρέπει ὁ διδάσκαλος νὰ διδάξῃ τὰ παιδία καὶ τὰ σημεῖα τῶν γραμμάτων, καὶ νὰ τὰ γνωρίζουν καὶ νὰ τὰ κάμνουν μόνα των, καὶ νὰ γράφουν ὁλοκλήρους λέξεις. Ἐδὼ εἰς τὴν ἀρχὴν εἶναι πολλὰ καλλίτερον, καθὸ καὶ πολλὰ εὐκολυντικώτερον, νὰ γράφῃ ὁ διδάσκαλος πρῶτα μὲ κιμωλίαν γῆν (τεμπεσίρι) ἐπάνω εἰς μίαν τράπεζαν μαύρην, ὑψηλὰ ὀρθὰ ζημένην, τὸ α, τὸ β, καὶ τ. λ. σημεῖα τῶν γραμμάτων· οὕτω βλέπουν ἐνταυτῷ ὅλα τὰ παιδία καὶ τὰ γράμματα καὶ τὴν διαφορετικὴν κίνησιν τῆς χειρὸς τοῦ διδασκάλου διὰ τὸ καθ' ἕνα γράμμα· νὰ βάνῃ ἔπειτα ὁ διδάσκαλος κατὰ σειρὰν κάθε παιδὶ νὰ κάμνῃ καὶ μόνον του πρῶτον τὸ ἓν γράμμα, ὕστερον τὸ ἄλλο καὶ τ. λ. Οὕτως οἱ μικροὶ, ὄντες ὑπόχρεοι νὰ γράφουν, ἐνώπιον πάντων, θὰ φιλοτιμηθοῦν, θὰ προσέξουν, θὰ βάλουν ὅλα τὰ δυνατά των, διὰ νὰ μὴν ἐντραποῦν, καὶ θὰ μάθουν πολλὰ ὀγλίγωρα νὰ γράφουν τὰ σημεῖα τῶν γραμμάτων. Καλὸν εἶναι ἔτι τὸ νὰ ἐκλέξῃ ὁ διδάσκαλος τοὺς ἐπιτηδειοτέρους νέους, νὰ τοὺς ἔχῃ ὡς ὑποδιδασκάλους καὶ βοηθούς του. Ἀφ' οὗ δὲ μάθουν οἱ νέοι νὰ κάμνουν καλὰ τὰ σημεῖα, θὰ γράψῃ ὁ διδάσκαλος καὶ συλλαβὰς καὶ λέξεις (ἀπὸ ἐκείνας ὁποῦ ἠξεύρουν), ἔπειτα καὶ φράσεις ὁλοκλήρους, καὶ θὰ βάνῃ τὰ παιδιὰ νὰ μάθουν παρομοίως νὰ γράφουν καὶ αὐτά. Τίς ἀμφιβολία, ὅτι οἱ νέοι ἔχοντες ἓν ἀντιληπτικὸν, ἂς εἰπῶ καὶ ἐγκολαπτικὸν, ζωηρότατον, θὰ μάθουν οὕτω καὶ τὴν μισὴν ὀρθογραφίαν, ἡ ὁποία κρέμαται πολὺ πλέον ἀπὸ τὴν πρᾶξιν, παρὰ ὑπὸ κανόνας; οἱ καθαυτὸ κανόνες εἶναι ὀλίγοι, καὶ ἀνεπαισθήτως τοὺς μανθάνουν καὶ αὐτοὺς, τοὺς μὲν παρατηροῦντες καὶ μόνοι των, τοὺς δὲ ποτὲ ἐρωτῶντες καὶ τὸν διδάσκαλον. Ὁποῖος διδάσκαλος παραδίδει εἰς νέους χωρὶς θεωρίαν ὀρθογραφικὴν, δὲν ἠξεύρει μὲ τελειότητα τί κάμνει. Εἶδα πολλοὺς ὁποῦ παρεδόθηκαν δὶς καὶ τρὶς τὸ ὀρθογραφικὸν τοῦ Γαζῆ, καὶ δὲν ἤξευραν νὰ ὀρθογράφουν· πλὴν οἱ τοιοῦτοι δὲν ἦτον λογιώτατοι, τὸ ὁποῖον δὲν γίνεται τις μὲ παραδόσεις κλιτικῶν, ὀρθογραφικῶν, συντακτικῶν, ἀλλὰ μὲ πολλὴν καὶ προσεκτικὴν καὶ παρατηρημένην ἀνάγνωσιν· εἶδα καὶ ἄλλους ὁποῦ παραδόθηκαν δὶς καὶ τρὶς συντακτικὰ, πλὴν ματαίως· τοῦτο ἠμποροῦν νὰ τὸ παρατηρήσουν καὶ ἄλλοι, καὶ συμφήσουσί μοι ἀναμφιβόλως. Ἡ μάθησις μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ εἶναι πολὺ ὀγλίγωρος, ἐπειδὴ οἱ νέοι γνωρίζουν οὕτω τὴν ὠφέλειαν τῶν γραμμάτων. Οὗτος ὁ τρόπος εἶναι ἐπιδεκτικὸς ἀκόμη μιᾶς θαυμασίας τῷ ὄντι καὶ εὐκολυντικω-

τάνης πάξεως, ὥστε νὰ χρησιμεύσῃ καὶ εἰς ἄλλα, καὶ ὄχι μόνον τοῦ γραψίματος, καὶ ὁ καιρὸς ὀγλίγωρα θὰ κάμῃ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ φανερὸν καὶ κοινῶς πρακτόν.

Οἱ νέοι ἔπειτα δὲν πρέπει νὰ ἀφήσουν τὴν ὁδὸν ὁποῦ ἄρχισαν, ἡ ὁποία εἶναι τὸ νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ βαδίζουν ἀπὸ τὰ γνωστὰ εἰς τὰ ἄγνωστα· πρέπει νὰ ἐξακολουθήσουν καὶ μὲ βιβλία, ἐκεῖνα ὁποῦ ἕως τώρα ἦτον τὸ ὑποκείμενον τῶν συνομιλιῶν των· νὰ σπουδάσουν δηλαδὴ, μὲ τὴν ὁδηγίαν τοῦ διδασκάλου, συστηματικώτερα ὀλίγον, τινὰ ζῶα, τινὰ φυτὰ, τινὰ ἄλατα, μέταλλα καὶ ἁπλῶς ὀρυκτὰ, τὰ ἀναγκαιότερα, καὶ τὰ ἀξιώτερα περιεργείας, καὶ τὴν οἰκονομίαν· ἔπειτα μίαν γεωγραφίαν πρακτικὴν, ἐπιπολαίως, ἵν' οὕτως εἴπω, καὶ καθολικωτέρως πρῶτον, εἶτα περιστατικωτέρως καὶ μερικωτέρως. Φυσικὰ ὁμιλῶ· ἐπειδὴ σπουδάζοντες οἱ νέοι τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν ζωὴν πράγματα, καὶ τὰ ἀξιώτερα περιεργείας, θὰ ἐρωτοῦν βέβαια συχνὰ τὸν διδάσκαλον, ποῦ γίνεται τοῦτο; ποῦ γίνεται αὐτό; ποῦ ἐκεῖνο; ποῦ τὸ ἄλλο; καὶ τ. λ. Ἔπειτα νὰ σπουδάσουν οἱ νέοι μίαν ἀριθμητικὴν ἐκτεταμένην ὅσον τὸ δυνατὸν, ὡς ἀναγκαίαν μάλιστα καὶ εἰς τὸν ἐμπορικὸν βίον· ἔπειτα μίαν σύντομον γεωμετρίαν, εἰς γύμνασιν τοῦ νοητικοῦ των, καὶ διὰ νὰ ἠξεύρουν κἄν, τί θὰ εἰπῇ τρίγωνον, κύκλος, κύβος, πυραμὶς, πολύεδρον καὶ τ. λ., καὶ νὰ μὴ ξιππάζωνται ἀκούοντες, ὅτι ἠμπορεῖ νὰ μετρήσῃ τις τὸ ἀπόσημα τῆς σελήνης καὶ τ. λ.. Ἔπειτα τὴν ἱστορίαν, ἀρχίζοντες ἀπὸ τὸν χρόνον των καὶ ἀπὸ τὸν τόπον των· ἐπειδὴ γελοῖον, καὶ βάρβαρον παντάπασιν, τὸ νὰ πηδᾷ ὁ διδάσκαλος εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἢ εἰς τὴν Σίναν, καὶ νὰ ἀναγκάζῃ καὶ τὸν ἄθλιον μαθητὴν, μὲ τρυφεροὺς καὶ ἀδυνάτους ἀκόμα πόδας του, νὰ συμπηδᾷ μὲ αὐτόν, διὰ νὰ ἀρχίζῃ γεωγραφίαν ἢ ἱστορίαν τάχα ἀπὸ μίαν ἄκραν τῆς οἰκουμένης. Γελοῖον παρομοίως παρόμοια πηδήματα καὶ εἰς τὸ χρονικὸν διάστημα. Πόσον ὠφελεῖ τὸν κοινωνικὸν ἄνθρωπον ἡ ἱστορία, τὸ εἶπαν πολλοὶ ἱστορικοὶ, καὶ περίφημοι, ἂν θέλῃς, τόσον παλαιοὶ, παλαιότατοι, ὅσον καὶ νέοι, νεώτατοι, καὶ τὸ λέγουν ἀκόμη· ἐγὼ φθάνει νὰ εἰπῶ, ὅτι εἶναι ἄξια νὰ λέγεται ἡ ἱερὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διδάσκαλος, καὶ ὅτι ὁ ἀνέννοιος τῆς ἱστορίας εἶναι τὸ νήπιον τοῦ κόσμου. Πλὴν οἱ μαθηταὶ καὶ μόνοι των πρέπει νὰ διαβάζουν καὶ ἄλλα ἱστορικὰ βιβλία εἰς τὴν αὐτὴν

γλῶσσαν· ἐπειδὴ ὅσον πλειότερα ἱστορικὰ βιβλία διαβάσῃ τις, τόσον καλλίτερα ἐρεύνεται καὶ εἰς τὰ ὀλίγα ὁποῦ θὰ ἐνθυμᾶται· ὅσον ἀκόμα καλλίτερα, τόσον εὐκολώτερα, τόσον καταλληπτότερα καὶ κριτικώτερα θὰ διαβάζῃ ἔπειτα καὶ τὰ Ἑλληνικὰ, ἐκεῖνος ὁποῦ μέλλει νὰ κάμῃ μίαν ξεχωρίζην σπουδὴν εἰς αὐτα. Αἱ δυσκολίαι θὰ ἀπαντῶνται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τὰς ἀναγνώσεις, αἴτινες προξενοῦνται ἀπὸ αὐτὸ, τὸ ὅτι δηλ. δὲν ἔχει τις πολλὰ βιβλία διαβασμένα. Ἡ κατάληψις τῶν βιβλίων εἶναι εἰς εὐθὺν λόγον πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν. Ἐν σχολεῖον ὁποῦ δὲν ἔχει βιβλιοθήκην, εἶναι πρᾶγμα πολλὰ ἀσήμαντον. Μετὰ ταῦτα, κοινῶς ὁμιλοῦντες, καλὸν καὶ ἀναγκαῖον εἶναι μάλιστα, τὸ νὰ ἔχῃ ὁ νέος τινὰς ἐννοίας φυσικῆς, διὰ νὰ ἠμπορῇ νὰ ἠξεύρῃ τινὰ φαινόμενα ὁποῦ βλέπει κάθε ἡμέραν, τινὰς ἐννοίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τινὰς ἐννοίας ἰατρικὰς καὶ χημικὰς, τινὰς ἐννοίας τοῦ κόσμου καθόλου καὶ τ. λ.· ὥστε, ὅστις σπουδάσῃ τέσσαρας ἢ πέντε χρόνους, νὰ εὔγῃ ἀπὸ τὸ σχολεῖον ἀρκετὰ ἐολισμένος διὰ τὸν κόσμον, ἠξεύρων τὰ ἀναγκαιότερα καὶ ἀξιώτερα περιεργείας. Ταῦτα λέγω διὰ τὴν ἀναγκαίαν κοινῶς μάθησιν· ἀλλ' ὅστις θέλει, καὶ ἡ οἰκιακή του κατάστασις τῷ συγχωρεῖ, διὰ νὰ σπουδάσῃ περιστατικώτερον καὶ βαθύτερον τινὰ ἐπιστήμην, εἶναι θαυμασίως ἑτοιμασμένος μὲ αὐτὴν τὴν ἀναγκαίαν μάθησιν, καὶ δι' αὐτὴν, καὶ διὰ κάθε ἄλλην ἁπλῶς σπουδήν. Σπουδάζων τις τὴν ἱστορίαν, ἠμπορεῖ νὰ μάθῃ καὶ τὴν θρησκείαν· κοινῶς ὅμως, ἔχουν πλέον οἱ νέοι ἰδέαν περὶ θεοῦ ἀπὸ τὴν σπουδὴν τῆς φυσικῆς ἱστορίας· ἐπειδὴ σπουδάζοντες οἱ νέοι τὰ ἀναγκαιότερα τῆς φυσικῆς ἱστορίας, καὶ ἀρχίζοντες ἀνεπαισθήτως νὰ σκέπτωνται, θὰ παρατηρήσουν καὶ μόνοι των, ἢ θὰ τοὺς προλάβῃ ὁ διδάσκαλος εἰς αὐτὸ, ὅτι εἶναι ἕνας καθόλου δημιουργὸς, ἔσχατον αἴτιον, πρωταίτιον ὅλων τῶν πραγμάτων ὁποῦ βλέπουν κατασκευασμένα μὲ τόσην τάξιν. Ἡ δὲ σπουδὴ τῶν λεγομένων Ἑλληνικῶν, θὰ εἶναι καὶ αὐτὴ πολλὰ εὔκολος, καὶ ἔργον πέντε ἢ ἓξ μηνῶν, καὶ ὄχι περισσότερον. Τώρα ὅμως πολλοὶ σπουδάζουν πολλοὺς χρόνους Ἑλληνικὰ, καὶ δῆλον τὸ ἀποτέλεσμα· ἡ μεγάλη δυσκολία προέρχεται ἀπὸ αὐτὸ ὁποῦ ἀρχίζουν νὰ σπουδάζουν, βαδίζοντες ἀπὸ τὰ ἄγνωστα εἰς τὰ γνωστὰ, δηλαδὴ σπουδάζουν, χωρὶς νὰ ἠξεύρουν τί σπουδάζουν, καὶ ἐνιαυτοὶ ὁλόκληροι περ-

νοῦν, ὁ δ' ἄθλιος μαθητὴς δὲν καταλαμβάνει ἀκόμη τί διαβάζει. Κανόνες ἁπλῶς καὶ ῥητορικοὶ λόγοι, εἶναι πάντη ἀνωφελεῖς εἰς τὰ παιδία, φθείρουν μάλιστα τὸν νοῦν των, τὸ χειρότερον. Ῥητορικοὶ λόγοι εἶναι μόνον καλοὶ εἰς ἕνα ὁποῦ ἀπέκτησε πλέον τὰς ἀναγκαίας ἐννοίας, ὁποῦ ἠξεύρει πλέον πολλὰ πράγματα, καὶ ὄχι εἰς ἀρχαρίους νέους. Δὲν ἀνέφερα Λογικήν, ἐπειδὴ ὁ φυσικὸς τρόπος τῆς σπουδῆς, ἡ ἀπὸ τὰ γνωστὰ εἰς τὰ ἄγνωστα βάδισις, εἶναι μία πρακτικὴ λογική· καὶ ἡ γεωμετρία ξεχωριστὰ δυναμόνει πολὺ τὴν λογικὴν δύναμιν τῶν παιδίων. Δὲν ἀνέφερα Μεταφυσικήν, ἐπειδὴ κάθε τι ἔχει τοὺς λόγους καὶ τὰς αἰτίας του, καὶ ὅσις ὁμιλεῖ διὰ τὸ κάθε τι καλλίτερα, ἐκεῖνος εἶναι καὶ μεταφυσικώτερος· πλὴν πόσα πρέπει νὰ μάθῃ τις, διὰ νὰ ὁμιλῇ ἔπειτα διὰ τοὺς λόγους καὶ αἰτίας τοῦ κάθ' ἑνὸς πράγματος! τὸ Μεταφυσικὴ, τὸ ἴδιον αὐτὸ δηλοῖ· ἂν δὲν θέλωμεν νὰ ματαιοπουδάζωμεν λέξεις μόνον. Δὲν ἀνέφερα Ἠθικήν, ἐπειδὴ ἡ σπουδὴ, καθὼς πρέπει τῆς ἱσορίας, εἶναι ἀκόμη καὶ μία πρακτικὴ ἠθικὴ, καὶ μία πρακτικὴ πολιτική. Εἶπαν, εἶναι τώρα ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας ἐνιαυτοὶ, περὶ ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς ἀρκετώτατα· εἶπαν μάλιστα ὅσα πρέπει νὰ ῥηθοῦν, ἀλλ' ἀκόμη ζητεῖται, ἂν ὁ κόσμος εἶναι ἠθικώτερος καὶ πολιτικώτερος· πλὴν ἂς εἶναι· εἰς τὴν ἱσορίαν θὰ παρεμβληθοῦν τινὰ ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλην, καὶ ἀπὸ τοὺς Πυθαγορικοὺς, διὰ νὰ ἠξεύρῃ κἄνεις, ὅτι ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ εἶναι παλαιότατα διδάγματα, καὶ πολὺ τελειότερα ἀπὸ τὰ φυσικὰ διδάγματα, τὰ ὁποῖα πρέπει μάλιστα νὰ τὰ ζητῶμεν εἰς τὰ συγγράμματα τῶν νεωτέρων.

Ταῦτα πάντα σοχαζόμενοι τινὲς φιλογενεῖς, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκδώσουν μίαν συλλογὴν βιβλίων, τὴν ὄντως κοινὴν ἐγκυκλοπαιδείαν, ὅπου νὰ περιέχωνται τὰ ἀνωτέρω, τὰ ὁποῖα θὰ συνίσανται·

„Πρῶτον, εἰς δύο τόμους περιέχοντας ζῶα, τετράποδα, πτηνὰ, ψάρια, ἀμφίβια, ἔντομα, σκώληκας, τὰ ἀξιολογώτερα, τόσον διὰ τὴν ὠφέλειάν των ἢ βλάβην, ὅσον καὶ διὰ τὸ ἀξιοθαυμαστότατόν των (Ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς αὐτῆς θὰ παρατηρηθῇ καὶ εἰς τὰ ἑφεξῆς)· ἔτι δὲ καὶ οἰκονομικά.

„Δεύτερον, εἰς τρεῖς τόμους περιέχοντας πρακτικὴν γεωγραφίαν ὅλης τῆς οἰκουμένης, καθόλου μὲν τὰ μακρυνὰ, λεπτομερῶς δέ πως τὰ πλησίον, λεπτομερεστέρως τὰ ἡμέτερα.

„Τρίτον, εἰς ἕνα τόμον περιέχοντα ἀριθμητικὴν καὶ γεωμετρίαν, καὶ γεωμετρικά τινα, καὶ θεωρίαν γεωγραφίας, ὅση ἐςὶ κοινῶς ἀναγκαία.

„Τέταρτον, εἰς τρεῖς τόμους περιέχοντας ἱςορίαν, ἡ ὁποία εἶναι κλίμαξ εἰς τὴν ἠθικὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν τοῦ κόσμου, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν φθάνει τις ἂν διαβάσῃ καὶ ὅλους τοὺς ῥητορικοὺς λόγους.

„Πέμπτον, εἰς ἕνα τόμον περιέχοντα ἀνατομικὰ, φυσιολογικὰ, ἰατρικὰ, χειρουργικὰ, ὅσα ἠμποροῦν νὰ ἠξεύρουν κοινῶς ὅσοι κἂν ἐσπούδασαν, καὶ μάλιστα κάμνουν καὶ τὸν διδάσκαλον. Ἀτοπία, παραξενότης ἡ καθόλου ἀνεννοιότης αὐτῶν· εἶναι ἐντροπὴ, καὶ μάλιστα μεγάλη τὸ νὰ μὴν ἠξεύρῃ τις πόσους ὀδόντας ἔχει, τί ἐςὶ νεῦρον, τί ἀρτυρία, τί φλέβα, τί λυμφαγγεῖον καὶ τί χρησιμεύουν καὶ τ. λ. καὶ τ. λ.

„Ἕκτον, εἰς δύο τόμους περιέχοντας φυσικὰ, κοσμολογικὰ καὶ ἕτερα περίεργα. Χαλκογραφίαι ἀνάλογοι θέλουν προσεθῇ εἰς τοὺς τόμους, καὶ ἑπομένως θὰ ἀναλιφθῇ ἡ προσήκουσα καὶ ἀναγκαία φροντὶς καὶ κόποι, τόσον διὰ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν ἐρεότητα τοῦ τυπικοῦ χάρτου, ὅσον καὶ διὰ τὴν κομψότητα καὶ γλαφυρότητα καὶ τὴν δυνατὴν ἀκρίβειαν τῶν χαλκογραφιῶν. Ἕκαςος τόμος θὰ περιέχῃ ἀπὸ 500 ἕως 600 σελίδας εἰς τέταρτον· οἱ τόμοι ὅλοι δώδεκα. Τὸ ἔργον μεγάλου καὶ κοπιαςικὸν, καὶ μόνον μία ἐν ἐπιγνώσει φιλογένεια κατορθόνει νὰ τὸ ἀναδεχθῇ τις. Δίδεται λοιπὸν εἴδησις εἰς τοὺς ἐν ἐπιγνώσει φιλογενεῖς, διὰ νὰ συνδράμουν χρηματικῶς εἰς τὴν ἔκδοσιν, ἐπειδὴ τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ὑπὲρ διδασκαλικὴν χρηματικὴν δύναμιν. Τρεῖς πεπαιδευμένοι πρέπει ἡμέραν καὶ νύκτα πέντε ἐνιαυτοὺς νὰ καταγίνωνται εἰς τὴν σύνθεσιν. Ἂς μὴ φαντασθῇ τις ὅτι τὸ ἔργον ἀναλαμβάνεται μὲ κερδοσκοπίαν καὶ ῥυπαρότητα. Ὅσοι μας γνωρίζουν, γνωρίζουν βέβαια καὶ τὴν εἰλικρίνειαν καὶ ἀφιλοκέρδιάν μας, καὶ τὴν προτίμησιν μας ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, καὶ μὲ ἰδίων ὠφελειῶν θυσίας ἔτι. Ἡ τιμὴ τῶν 12 τόμων εἶναι ὀκτὼ χρυσοῖ Ὀλλάνδας ἢ βασιλικοὶ τῆς Γερμανίας, ἐξ ὧν θὰ δοθοῦν δύω πρῶτον· δύο μετὰ τὴν παραλαβὴν τῶν τριῶν τόμων, καὶ ἐφεξῆς ὁμοίως, καὶ δόσις οὐδεμία ὅτε καὶ οὐδὲν ἐπίλοιπον.

Ἡ φροντὶς τῆς παραλαβῆς τῶν χρημάτων καὶ ἀποςολῆς *)

ἔπειτα ὅποι δεῖ, ἐμπιςεύεται τῷ γνωςῷ καὶ πιςῷ, τιμίῳ καὶ εἰλικρινεῖ, φιλογενεῖ καὶ ὁμογενεῖ Μανουλάκη Βερυάρδῳ ἐκ Κρήτης τῷ καὶ ἄρχοντι Καμηνάρη ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαβίας διατρίβοντι· οὗτος γάρ, ὑπέρτις ἄλλος, ἱκανὸς τῶν τοιούτων. Ἐγὼ μὲν καὶ οἱ συνεργάται μου, ὅσον τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀναδεχόμεθα τὸ ἐπιπονώτατον τουτοῖ ἔργον τῶν ὁμογενῶν ἕνεκα, καὶ ἤδη χαίρομεν, ὡς ἤδη τὰ πρὸς τὴν Πατρίδα ἀποδεδωκότες· εἰ δ' οἱ ὁμογενεῖς ψυχροὶ, βαρεῖς, βραδεῖς καὶ ἀκίνητοι πρὸς τὰ καλὰ, ἡμεῖς εἰς ἀπραξίαν ἀναγκασθέντες, ἐσόμεθα κἄν ἔξω πάσης ἐνοχῆς καὶ αἰτίας, καὶ οὐδὲ τὸ συνειδὸς βαρέως καὶ ἀλγεινῶς ἡμῖν ἐπικείμενον ἔξομεν.

Ἐκ τοῦ Ἰασίου τῇ ά. Μαρτίου 1820.

Ὁ Φιλιππίδης.

Νέος Ἡγεμὼν Ἕλλην, μὲ προγονικὰ φρονήματα ποτισμένος, καὶ μὲ τὰ καλὰ τῆς παιδείας ςολισμένος, ὁ ὑψηλότατος Λύθέτης Μιχαὴλ Σοῦτζος, μόλις ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον τῆς Μολδαυΐας ἐφρόντισε νὰ περιβάλῃ τὰς Μούσας κ' ἔδωκεν ἐντὸς ὀλίγου σημεῖα λαμπρὰ τῆς ἀρετῆς καὶ μεγαλοφροσύνης του. Φλεγόμενος ἀπὸ τὸν ἔρωτα τῶν καλῶν, καὶ γνωρίζων τὴν ἀξίαν τῆς παιδείας, ἀγωνίζεται παντοίως νὰ ταχύνῃ τὴν διάδοσίν της εἰς τὸ ὑπήκοόν του καὶ τὴν φίλην πατρίδα του. Ἐπεκύρωσε καὶ ηὔξησε τὴν εἰς τὸν Λ. Ἑρμῆν ἐτήσιον χορηγίαν. Ἐξέτασεν εἰς ποίας πόλεις τῆς φωτισμένης Εὐρώπης εὑρίσκονται ὁμογενεῖς σπουδαςαὶ, ἱκανοὶ νὰ ὠφελήσωσι τὴν Ἑλλάδα· καὶ λαβὼν πληροφορίας παρ' ἀνδρῶν ἀξιοπίςων, διώρισε τ' ἀναγκαῖα ἔξοδα εἰς τρεῖς μαθητὰς, τῶν ὁποίων ὁ μὲν σπουδάζει εἰς Λειψίαν, οἱ δὲ ἄλλοι δύο, Ν. Κοριτζᾶς καὶ Κ. Ἐςιώτης, εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Γαλλίας.

Εἰς ταύτας τὰς εὐεργεσίας ἐπρόσθεσε καὶ ἄλλην ὄχι μικροτέραν τὸ φιλόμουσον ὕψος του. Ἐπειδὴ τὰ εἰσοδήματα τῆς ἐν Ἰασίῳ σχολῆς δὲν ἐξαρκοῦσι, συνεισφέρει ἐξ ἰδίων του τὸ ἥμισυ τοῦ μισθοῦ τοῦ διδασκάλου τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου, κυρίου Κλεοβούλου.

Ἁπλῆ διήγησις τοιούτων ἔργων εἶναι τὸ κάλλιςον αὐτῶν ἐγκώμιον. Ὅταν τὰ πράγματα αὐτὰ ὁμιλῶσιν, ἄλλοι λόγοι εἶναι περιττοί. Ἂν ὅμως χρειάζεται τί περισσότερον διὰ

νὰ εἰκονίσῃ ἐντελῶς τὰ γενναῖα καὶ ὑψηλὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἡγεμόνος φρονήματα, ἀντὶ νὰ ὁμιλήσωμεν ἡμεῖς, θέλομεν παραχωρήσει τὸν λόγον εἰς ἄλλον ἱκανώτερον καὶ νὰ τὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ τὰ παραςήσῃ, εἰς τὸν ἄξιον ὑπουργὸν τῆς ἐξουσίας του, τὸν ἐνάρετον καὶ φιλοκαλώτατον Ἄρχοντα Ποςέλνικον κύριον Ἰακωβάκην Ῥίζον. Ἰδοὺ ἡ ἐπιςολή του.

„Κύριοι Ἐςιῶτα καὶ Κοριτζᾶ."

„Ὁ ὑψηλότατος Ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας κύριος Μιχαὴλ „Σοῦτζος, ἀνὴρ τῷ ὄντι φιλογενὴς, θεωρεῖ τὴν ἡγεμονίαν „του ὄργανον ὠφελείας τῶν φιλτάτων ὁμογενῶν, καὶ ποθεῖ „μάλιςα νὰ βοηθῇ ἐκείνους, ὅσοι δύνανται νὰ πολλαπλα„σιάσουν ἔπειτα τὰ φῶτα τῆς Φιλοσοφίας εἰς τὴν κοινὴν πα„τρίδα. Κελευσθεὶς ἐγὼ νὰ ἐρευνῶ εἴ τινες ἐνδεεῖς σπουδά„ζουσιν εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, καὶ πληροφορηθεὶς „ἀπὸ τὸν ἐλλόγιμον κύριον Ν. Σ. Πίκκολον ὅτι ὑμεῖς σπου„δάζετε εἰς Παρισίους, διὰ χρηματικὴν δὲ ἔνδειαν κινδυνεύε„τε νὰ διακόψετε τὴν συνέχειαν τῆς σπουδῆς σας, ἀνέφερα „περὶ ὑμῶν εἰς τὸν Ἡγεμόνα, ὅςτις τιμῶν ὑμᾶς, καὶ θαυ„μάζων τοὺς νέους τῆς Φιλοσοφίας Κλεάνθας, πέμπει πρὸς ὑ„μᾶς ἀνὰ χίλια πεντακόσια φράγκα βοήθειαν ἐτήσιον. Θέ„λετε τὴν λάβει παρὰ τοῦ φιλογενοῦς Ἄρχοντος Βαρνοῦ „κυρίου Κωνςαντίνου Σακελλαρίου. Χαίρω ὅτι ὑπουργῶν ἡ„γεμόνα εἰλικρινῶς φιλογενὴ γίνομαι ὄργανον πράξεων ἐνα„ρέτων· χαίρω ὅτι μὲ τὴν καλὴν ταύτην ἀφορμὴν λαμβάνω „τὴν τιμὴν νὰ γράψω πρὸς τοιούτους ὁμογενεῖς μου."

Ἐν Ἰασίῳ Ἰανουαρίου ά, 1820. Ὁ ὁμογενὴς καὶ φίλος ὑμῶν Ἰακωβάκης Ῥίζος.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ταύτης τῆς ἐπιςολῆς, καθεὶς βέβαια χαίρων ἐκφωνεῖ· „Εἰς τοιοῦτον Ἡγεμόνα τοιοῦτος ἔπρε„πεν ὑπουργός". Εὐτυχὴς τῷ ὄντι καὶ σπανία ἕνωσις! ἥτις, ἐν ᾧ μᾶς ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τὴν ἀοίδιμον ἐκείνην τοῦ Αὐγούςου καὶ τοῦ Μαικήνα, ὑπόσχεται εἰς τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἐπίσης ὠφελίμους καὶ ἴσως ὄχι ὀλιγώτερον ἐνδόξους καρπούς. „Ἂς φανοῦν Μαικῆναι, καὶ δὲν θέλουν λείψει „Μάρωνες" ἔλεγεν ὁ Μαρτιάλιος (1). Ἡ Θεία Πρόνοια μᾶς

(1) Sint Mœcenates, non deerunt, Flacce, Marones.
M. V. Martial. epigrammat. VIII, 56.

ἔδωκε καὶ Αὔγουςον κατὰ τὸ φιλόμουσον καὶ Μαικῆναν. Πόσα λοιπὸν δὲν πρέπει ἀκόμη νὰ ἐλπίζωμεν!

Ὁ ὑψηλότατος Ἡγεμὼν δὲν ἐπρόσμενε νὰ προςρέξωσιν οἱ φιλομαθεῖς εἰς τὴν μεγαλοδωρίαν του· ἀλλ' αὐτὸς προλαμβάνων τὰς χρείας των, τοὺς ἐζήτησε διὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Τοιοῦτον κηδεμονίας καὶ προθυμίας παράδειγμα θέλουν ἀναμφιβόλως φιλοτιμηθῆ νὰ μιμηθῶσι καὶ ἄλλοι. Ἂν ἦναι ἔνδοξον ν' ἀνοίξῃ τις πρῶτος τὸ ςάδιον τῶν καλῶν, εὐκλεὲς ὁμοίως καὶ ψυχῆς εὐγενοῦς εἶναι νὰ φροντίσῃ ὁ ὕςερος νὰ μὴν ἀγωνισθῇ κατώτερα ἀπὸ τὸν πρῶτον. Ἡ πατρὶς ἀποδέχεται μὲ χαρὰν ὅλων τὰς εὐεργεσίας καὶ τὰς ἀποταμιεύει εἰς τὴν ἰςορίαν, διὰ νὰ διαιωνίσῃ τὴν δόξαν αὐτῶν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην της.

Ἡ αὔξησις τοῦ ὑπὲρ τῆς παιδείας ζήλου χρεωςεῖται ἀναντιρρήτως εἰς τὴν εἴσαξιν καὶ πρόοδον τῆς φιλοσοφίας. Καθὼς αὐτὴ ὑπέκκαυσε τὸν ζῆλον, ὁ ζῆλος ἀμοιβαίως ἐνισχύει καὶ ταχύνει τὰ βήματά της. Ὄχι μόνον λοιπὸν ἄρχισε προφανῶς ἡ βελτίωσις τοῦ γένους, ἀλλὰ καὶ προχωρεῖ ςαθερά, καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐμποδισθῇ ἀπὸ τὰς κραυγὰς καὶ συκοφαντίας τῶν ἀντιφιλοσόφων, οἱ ὁποῖοι κινοῦσι πάντα λίθον διὰ νὰ μᾶς ἀναγκάσουν νὰ ὀπισθοποδίσωμεν ὅπου αὐτοὶ ἔμειναν καὶ κρατοῦνται ἀλύτως δεμένοι ἀπὸ τὴν ἐντροπὴν, τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὸν φθόνον.

Ἐκ Παρισίων, 18 Μαρτίου, 1820.

Σ.

Δύο προκηρύξεις ἀνεφάνησαν εἰς τὸν Λ. Ἑρμῆν περὶ τῆς τῶν Χρυσοςομικῶν ἐκδόσεως, τῆς μὲν ἐν Ἰασίῳ μελετωμένης (Ἴδ. Λ. Ἑρμ. Ἀρ. 3'.), τῆς δὲ, ἐν Κωνςαντινουπόλει (Ἴδ. Λ. Ἑρμ. Ἀρ. 4'.). Τώρα μᾶς πληροφορεῖ φίλος ἐξ Ἰασίου, ὅτι ἡ ἐκεῖ δὲν βάλλεται εἰς πρᾶξιν, ἀλλ' ἡ ἐν Κωνςαντινουπόλει. Σεβόμενος ὁ ὑψηλότατος Ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας τοὺς Πατριάρχας ἡμῶν, ἤτοι τὸν Οἰκουμενικὸν καὶ τὸν τῶν Ἱεροσολύμων, οἵτινες ἔγραψαν περὶ τούτου πρὸς τὸ Θεοφρούρητον Ὕψος του, συγκατένευσε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐν Ἰασίῳ, διὰ νὰ μὴ προξενηθῇ ζημία εἰς τὴν προεπιχειρισθεῖσαν ἐν Κωνςαντινουπόλει, εἰς τὴν ὁποίαν ἤδη καὶ προκατεβλήθησαν ἱκαναὶ ποσότητες.

Οἱ ἐκδόται τοῦ Λ. Ἑρμοῦ.

ΕΡΜΗΣ ὁ ΛΟΓΙΟΣ.

Τῆ α'. 9 Μαΐου.

1820

ΠΟΙΗΤΙΚΗ'.

Ἀκολουθία τοῦ παραρτήματος εἰς τὴν ἐπίκρισιν τῆς ποιητικῆς τοῦ κυρίου Οἰκονόμου· ὅρα Λ. Ἑρ. 1820. Ἀρ. 8. σελ. 213—228.

Εἶναι ἀπορίας ἄξια ὅσα καὶ περὶ τῆς ἐν ταῖς κωμῳδίαις παραβάσεως λέγονται. „Ἡ δὲ Κωμῳδία ἔχει καὶ μέτρον ἰδιαίτερον τὴν παράβασιν, εἶδος ᾄσματος χορικοῦ" κ.τ.λ. (Ποιητ. σελ. 133). Πῶς ἡ παράβασις, εἶδος ᾄσματος οὖσα, ὡς λέγει, εἶναι μέτρον ἰδιαίτερον; Εἶδος ᾄσματος, ἢ εἶδος μέτρου τὴν ἐννοεῖ ὁ κύριος Οἰκονόμος; ἢ ἐννοεῖ ἄρά γε, ὅτι αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ ᾄσματος ἔχει μέτρον ἰδιαίτερον; Ἀλλὰ καὶ δοθέντος ὅτι τὸ ἀσαφῶς ἐκφρασμένον τοῦτο χωρίον ἔχει ταύτην τὴν ἔννοιαν, πάλιν δὲν ἀληθεύει· διότι ἀ. μὲν ὅλα τὰ μέρη τῆς παραβάσεως δὲν ἔχουσι τὸ αὐτὸ μέτρον· καὶ τοῦτο δὲν ἀπαιτεῖ μεγάλην ἕξιν τῆς Μετρικῆς· ἀρκεῖ νὰ μετρήσῃ κανεὶς μηχανικώτατα τὰ μέρη ταῦτα συλλαβὴν πρὸς συλλαβὴν, διὰ νὰ τὸ πληροφορηθῇ· β'. δὲ τὸ μέτρου ἑνὸς μέρους τῆς παραβάσεως εἰς τὴν δε τὴν κωμῳδίαν δὲν εἶναι ἀναγκαίως καὶ εἰς τὴν ἄλλην· τὸ Κομμάτιον φέρ' εἰπεῖν εἰς τοὺς Ἀχαρνεῖς, καὶ εἰς τὴν Εἰρήνην συνίσταται ἐξ ἀναπαιστικῶν τετραμέτρων, ἐν ᾧ ἀλλαχοῦ ἐκ διμέτρων. Ἡ κυρίως παράβασις, περὶ ἧς κατωτέρω, τῶν Νεφελῶν ἔχει τὸ σύνηθες εἰς τοὺς Κωμικοὺς εὐπολίδειον πολυσχημάτιστον μέτρον, ἔχον συνήθως τὸν ἑξῆς τύπον,

— ⏑ — ⏑ | — ⏑ ⏑ — |
— ⏑ — ⏑ | — ⏑ —

ἐν ᾧ ἄλλων ἔχουσι ἀναπαιστικοὺς τετραμέτρους, καὶ καθεξῆς.

Ὅσα κατωτέρω εἰς τὴν αὐτὴν σελίδα (στίχ. 7—10) λέγει ὁ κ. Οἰκονόμος, ἂς μὲ συγχωρήσῃ νὰ τὸν εἴπω ὅτι, δὲν

μαρτυροῦσιν ὀρθὴν ἰδέαν οὔτε περὶ τῆς σκηνῆς, οὔτε περὶ τοῦ χοροῦ, οὔτε περὶ τῆς διαιρέσεως τῶν δραμάτων παρ' Ἕλλησιν. Ἀλλὰ περὶ τούτων εἰς τὸν προσήκοντα καιρὸν καὶ τόπον· τώρα ὅμως ἀς σημειωθῇ μόνον περὶ τῶν μερῶν τῆς παραβάσεως. Εἰς πληροφορίαν ὅτι τὰ μέρη αὐτῆς εἶναι τέσσαρα, μᾶς ἐέλλει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν σχολιαστὴν τοῦ Ἀριστοφάνους. Εἰς ποῖον μέρος λέγει ταῦτα ὁ σχολιαστής, οὔτε ὁ συγγραφεὺς τὸ σημειόνει, οὔτε ἐγὼ τὸ εὑρίσκω. Ὁ ἐδικός μου σχολιαστής, ἀναφέρων καὶ περὶ ἀτελῶν, λέγει ῥητῶς ὅτι τὰ μέρη τῆς ἐντελοῦς παραβάσεως εἶναι ἑπτά. „Ἡ μὲν οὖν παράβασις ἡ ἐκ τούτων συγκειμένη τελεία ἐστί· εἰσὶ δὲ καὶ ἀτελεῖς παραβάσεις. Ἑπτὰ δὲ ὄντων τῶν τῆς παραβάσεως μερῶν κ. τ. λ.“ (σχολ. Ἀριστοφ. Νεφέλ. στίχ. 518).

Εἶναι δὲ τὰ μέρη ταῦτα· α. Κομμάτιον· β. κυρίως Παράβασις· γ. Μακρὸν ἢ Πνῖγος· δ. ΩΙδὴ (καὶ Στροφή)· ε. Ἐπίῤῥημα· ϛ. Ἀντῳδὴ (καὶ Ἀντιστροφή). ζ. Ἀντεπίῤῥημα. Πολλάκις παραλείπονται μέρη τῆς παραβάσεως, ἡ ὁποία τότε, κατὰ τὴν ἄνω μαρτυρίαν τοῦ σχολιαστοῦ, γίνεται ἀτελής· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀναιρεῖ τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων· διότι ὡς μὴ ἀπαραιτήτως ἀναγκαία εἰς τὸ δρᾶμα ἐνίοτε παραλείπεται παντελῶς· καὶ ἄλλο τε πάλιν εἶναι διπλῆ· οὕτως π. χ., εἰς τὸν Πλοῦτον, καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησιαζούσας, ἢ Θεσμοφοριαζούσας, ὡς τὰς ὀνομάζει μὲ νέον ὄνομα ὁ κύριος Οἰκονόμος (Ποιητ. σελ. 435) συγχέων δύο διάφορα δράματα διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, λείπει τελείως. Εἰς τοὺς Βατράχους λείπουσι τὰ τρία πρῶτα μέρη, Κομμάτιον, Παράβασις, Μακρόν. Εἰς τὰς Θεσμοφοριαζούσας εἶναι μόνον τρία, Παράβασις, Μακρόν, Ἐπίῤῥημα· εἰς δὲ τοὺς Ἱππεῖς, καὶ εἰς τὰς Νεφέλας εἶναι διπλῆ. Τοσαῦτα μόνον πρὸς ἐνθύμησιν τοῦ κυρίου Οἰκονόμου· ἐὰν δὲ εὑρίσκῃ ἀμφίβολα ἢ σκοτεινὰ τὰ λεγόμενα, φθάνει νὰ τὸ φανερώσῃ διὰ τοῦ Λ. Ἐ., καὶ τότε θέλει ἔχει ἀκριβεστέραν ἑρμηνείαν ὅλων τῶν ἄνω, σημείωσιν ποῦ ἀρχίζει, καὶ ποῦ τελειόνει ἕκαστον μέρος τῆς Παραβάσεως εἰς τὰς Κωμῳδίας τοῦ Ἀριστοφάνους, ποῖον μέτρον ἔχει τὸ καθέν, καὶ εἴτι ἄλλο κρίνεται ἀναγκαῖον. Τοῦτο δὲ ἐκρίθη πάντη περιττὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Οὐδὲ τὰ περὶ στιχουργίας εὐχαριστοῦσι πολύ· τοὐλάχιστον ἐγὼ ἤλπιζα περισσότερον ἀπὸ τοῦ σοφοῦ Οἰκονόμου τὴν γρα-

φίδα· τίνα λόγον π. χ. ἔχει ἡ στιχουργία πρὸς τὴν ποίησιν; πόσον εἶναι ἀναγκαία ἡ πρώτη πρὸς τὴν δευτέραν, καὶ πόσον ὄχι; διὰ τί ὅλα τὰ ἔθνη τὰς ἔχουσιν ἡνωμένας; διὰ ποίαν αἰτίαν τῶν Ἑλλήνων ἡ στιχουργία εἶναι ἡ τελειοτάτη; διὰ τί δὲν δύνανται αἱ νεώτεραι γλῶσσαι νὰ μιμηθῶσιν ἐντελῶς τὴν Ἑλληνικήν; τίνα λόγον ἔχει ἡ ῥυθμικὴ πρὸς τὴν ἔμμετρον ποίησιν; πῶς εἰς τὴν ῥυθμικὴν ἐπροσκολλήθη ἡ ὁμοιοκαταληξία; εἰς ποίας γλώσσας εἶναι αὐτὴ μᾶλλον, καὶ εἰς ποίας ἧττον ἀναγκαία; τοιαῦτα ζητήματα φιλοσοφικῶς ἐξεταζόμενα τόσον δικαιότερον τὰ ἐπρόσμενα εἰς τὴν Ποιητικήν, ὅσον περισσότερον σέβας προσφέρω εἰς τὴν φυσικὴν εὐφυΐαν, καὶ εἰς τὴν παιδείαν τοῦ συγγραφέως· καὶ ὅμως, εἰς ἀναπλήρωσιν πάντων τούτων, λέγει ὁ κύριος Οἰκονόμος, ὅτι ἡμεῖς ἀντὶ τῶν παλαιῶν μέτρων, ἔχομεν τὴν ὁμοιοκαταληξίαν, ἔπειτα ἐπιφέρει καὶ παραδείγματα ἀρκετά· ὑπομονή· πρέπει νὰ εὐχαριστηθῶμεν μὲ ὅσα μᾶς δίδουσι.

Ἀλλ' ὅτι μὲν καὶ ἡμεῖς, κατὰ τὸν σημερινὸν Εὐρωπαϊσμόν, ἀπεκτήσαμεν αὐτὴν τὴν εἴτε χάριν, κατά τινας, εἴτε μεγάλην ψώραν, κατὰ πολλοὺς ἄλλους, τοῦτο εἶναι ἀναντίῤῥητον. Ὅτι ὅμως, ἐκτὸς τῶν ὁμοιοκαταλήκτων, σώζει τὸ ἔθνος ἄσματα ῥυθμικὰ χωρὶς τοιαῦτα ϛολίδια, ἤ, διὰ νὰ λαλήσω ὀρθότερα, χωρὶς τῆς κομμωτικῆς τὴν etiquette, δὲν ἔπρεπε, ϛοχάζομαι, νὰ παρασιωπηθῇ. Τὰ ἡρωϊκὰ λεγόμενα ἄσματα τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος, δι' ὧν ἄδονται „κλέα ἀνδρῶν“, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα τόσον πολὺ ἀρέσκονται οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων μας, ὥϛε πλῆθος ἄπειρον στιχουργοῦσι καθ' ἑκάστην· τὰ ἁπλῶς ἀγροικικά, τὰ ὁποῖα εἶναι τόσον συνειθισμένα εἰς τὰς εὐθυμίας των, ἂν ὄχι διὰ τοῦτον τὸν λόγον διότι, σώζοντα λείψανα μετρικῆς καταμετρήσεως, εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐξεταζόμενα ἀκριβέστερον θέλουν φέρει εἰς καλλιώτερον δρόμον, τουλάχιστον διότι ὡς μικρὸν σπέρμα, ἐκ τοῦ ὁποίου δυνατὸν νὰ βλαστήσωσι, ὡς συνέβη εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, τελειότερα εἴδη ποιήσεως, δὲν ἔπρεπε, ϛοχάζομαι, νὰ παρασιωπηθῶσιν.

Ἴσως μοῦ συγχωρηθῶσιν ὀλίγα ἐξ αὐτῶν παραδείγματα, τῶν ὁποίων τὴν καταμέτρησιν παρακινδυνεύω ἐνταῦθα, ὡς ἄδονται εἰς τὸν τόπον·

Ἰαμβικὸς τετράμετρος καταληκτικός·

's τοῦ Μόσχοβω | τὸ κάτεργον | Σταθᾶς ψυχο | μαχᾶει

Βολαῖς βολαῖς | ἀνεβογγᾷ | τὴν γῆν ἀνα | τρομάζει·
κ. τ. λ.

Τροχαϊκὸς τετράμετρος ἀκατάληκτος·

Αἱ κακαῖς μου | συνεμφάδες | ἀκαμάτραν | μὲ φωνάζουν· |
Κ' ἐγὼ γνέθω | τὴ λυγαδιάζω | πέντε μῆνας πέντ' ἀδράχτια |
Πέντε μῆνας | πέντ' ἀδράχτια! | πότε τά 'γνε | σα ἡ καϋμένη! |

Ὡσαύτως κατὰ τὸν ἰαμβικὸν τόνον·

Σηκόνομαι πολὺ ταχυὰ δυ' ὥραις ὅσον νὰ φέξῃ,
Παίρνω νερὸν καὶ νίβομαι, ὅσον νὰ ξαγρυπνήσω·
Κούω τὰ πεῦκα ποῦ βροντοῦν, καὶ ταῖς ὀξυαῖς ποῦ σρίζουν,
Καὶ τὰ γιατάκια τῶν κλεφτῶν σκούζουν γιὰ τὸν Βαρζόκαν·
—
'ς τὰ δόντια φέρουν τὰ σπαθιὰ, 'ς τὰ χέρια τὰ τουφέκια·
—
'ς ἀν κυπαρίσσι λίγυσε, σὰν πεῦκος πέφτει κάτω.
— κ. τ. λ.

Τῶν ἐνδεχομένων εἶναι νὰ καταγελάσῃ τὴν ἀβελτηρίαν μου ὁ κύριος Οἰκονόμος, πρῶτον ὅτι εἰς πράγματα ὑψηλὰ παρενείρω τοιαῦτα ταπεινότατα· δεύτερον ὅτι δὲν ἐννοῶ, ἢ δὲν θέλω νὰ ἐννοήσω, ὅτι γίνεται μνεία τῶν τοιούτων εἰς τὴν Ποιητικὴν διὰ τῶν λόγων „ . . . . . .
Ἀπὸ τὰ τροχαϊκὰ, φέρ' εἰπεῖν, τοῦ Αἰσχύλου ἐκεῖνα,

Ὦ βαθυζώνων ἄνασσα κ. τ. λ. (Πέρσ. σίχ. 155)

ἐμόρφωσαν τοὺς ὀρχηματικοὺς δεκαπεντασυλλάβους σίχους, τοὺς ὁποίους ὠνόμασαν κολιτικοὺς καὶ δημοτικοὺς " (Ποιητ. σελ. 148). Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρῶτον τῆς ἀβελτηρίας ταύτης, τώρα εἶναι ἴσως παρὰ καιρὸν, ἄλλοτε δὲ εὐκαιρίας δοθείσης, ἐλπίζω νὰ ἐκθέσω, κατὰ τὴν γνώμην μου, τὴν κατὰ πολλοὺς λόγους ἀξίαν τῶν ἐθνικῶν τούτων ἀσμάτων· ἐντοσούτῳ ἂς ἀναγνώσῃ περὶ τούτου, ὅστις ἐπιθυμεῖ, τὴν περὶ σκολιῶν τῶν Ἑλλήνων διατριβὴν τοῦ Ἰλγενίου, καὶ τὴν εἰς τὸ Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst. X. Jahrgang. M. December 1819. Wien, τῆς ὁποίας τὴν μετάφρασιν ἑτοιμάζουσι διὰ τὸν Λ. Ἑ. περὶ δὲ ῥυθμικῆς ποιήσεως ἰδιαιτέρως, Antiquit. poetiq. par (C. Bauchaud.). Περὶ δὲ τοῦ δευτέρου τῆς ἀβελτηρίας, διὰ νὰ παρατρέξω πᾶσαν ἄλλην ἀντιλογίαν, λέγω ὅτι τόσον δικαιότερον ἦτον νὰ ἐρευνήσῃ ὁ κ. Οἰκονόμος ἄν, καθὼς ἐκ τῶν τροχαϊκῶν ἐγεννήθησαν οἱ πολιτικοὶ σίχοι, οὕτως ἦναι δυνατὸν νὰ γένῃ πάλιν ἀναπόδισις· νὰ φιλοσοφήσῃ ποίαν τελειότητα ἐπιδέχεται ἡ οὕτως γεννηθεῖσα σημερινή μας ποίησις, καὶ εἰς τοῦτο νὰ ἐπιμείνῃ· ὁ δὲ, λησμονήσας τὸ ἔργον τοῦ Κριτικοῦ καὶ συμβούλου, εὔχεται μόνον εἰς τοὺς συγγραφεῖς τοῦ φιλτάτου γένους του νὰ εἰσαγάγωσι τὴν προφορὰν τῶν προγόνων (Ποιητ. σελ. 149. σίχ. 1—4). Καλὸν καὶ ἅγιον πρᾶγμα αἱ εὐχαί· ἀλλὰ μὲ μόνας αὐτὰς δὲν κατορθόνει κανείς· ἔπρεπε νὰ μᾶς διδάξῃ ὁ κ. Οἰκονόμος πόθεν καὶ πῶς νὰ ἀρχίσωμεν, πῶς νὰ βαδίσωμεν, διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν αὐτὸ τὸ καλὸν, ἀφ' οὗ μάλιστα τὸ νομίζει δυνατὸν (Ποιητ. αὐτόθι).

Ἀρχῶν περιέργων, καὶ παρατηρήσεως ἀξίων, μὲ καιρὸν καὶ ὄρεξιν περισσοτέραν, ἤθελεν εὑρεῖ βέβαια πλούσιον θερισμὸν κανεὶς εἰς τὴν Ποιητικήν· ἀλλ' ἀντὶ τῶν πολλῶν ἀρκοῦσιν ἴσως μία ἢ δύο. Θαυμαστὸν φαίνεται π. χ. τὸ περὶ κρίσεως λεγόμενον ὅτι „Ποτὲ δὲν εὑρέθη διαφωνία μεταξὺ τῶν πεπαιδευμένων καὶ τῶν δημοτῶν περὶ τοῦ ἀγαθοῦ ῥήτορος· ὡσαύτως ὁ ἔμπειρος κιθαριστὴς, ἢ αὐλητὴς εὐδοκιμεῖ ἐπίσης καὶ εἰς τοὺς εὐμούσους ἄνδρας, καὶ εἰς τὸν ἄμουσον ὄχλον· . . . . . καὶ καλή τις εἰκὼν ὁμοίως ἀρέσκει καὶ εἰς τοὺς ὀλίγους καὶ εἰς τοὺς πολλούς" (Ποιητ. σελ. 47). Φοβοῦμαι μήπως εὕρῃ πολλὰς δυσκολίας εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς ταύτης ὁ συγγραφεύς· διότι ὅλον τὸ ἐναντίον φαίνεται διδάσκουσα ἡ καθημερινὴ πεῖρα· ἐκεῖνον τὸν ῥήτορα χειροκροτεῖ ὁ ὄχλος, τὸν ὁποῖον δὲν ὑποφέρει ὁ πεπαιδευμένος· εἰς τὰς πολυθαρρεῖς δὲ καὶ παραλλάς εἰκόνας πτοούμενος καταφρονεῖ ὅσας θαυμάζει διὰ τὴν ἁπλότητά των ὁ τεχνίτης. Καὶ ὄντως πολλὰ ὀλίγον ἀξιοσύστατος φαίνεται ἡ παιδεία, ἐὰν δὲν καθιζᾷ πολὺ κρείττονα τὴν κρίσιν τῶν ἐχόντων παρὰ τὴν τῶν ἀμελούντων αὐτήν. Εἰς ἄλλου τινὰ ἦτον ἴσως χρεία μακρῶν ἀποδείξεων· τὸν κύριον Οἰκονόμον ὅμως ἀρκεῖ νὰ τὸν ἐνθυμίσῃ κανεὶς, ὅτι καὶ ὁ Ζεῦξις διεφωνοῦσεν ἀπὸ τὸν Μεγάβαζον εἰς τὴν περὶ ζωγραφίας κρίσιν, ὅτε τὸν ἐσυμβούλευε νὰ μὴ λαλῇ περὶ τέχνης (Αἰλ. π. ἱς. Β'. Ε'.)· καὶ ὁ Ἀπελλῆς ἤλεγξε τὸ ἄκριτον τοῦ Ἀλεξάνδρου (Αὐτόθι Γ'.)· καὶ ὁ Πολύκλειτος ἀπέδειξεν ἐμπράκτως τὴν διαφορὰν τῶν τεχνικῶν καὶ ἀτέχνων (Αἰλ. π. ἱς. ΙΔ'. ἡ)· καὶ ὁ κιθαριστὴς ἀπέδειξεν εἰς τὸν

αὐτὸν Ἀλέξανδρον, μὴ διακρίνοντα τὴν διαφορὰν τοῦ τε χνικοῦ καὶ ἀτέχνου κιθαρίσματος (Αἰλ. π. ἱς. Γ'. λϛ')· καὶ ὁ ψάλτης εἰς τὸν Ἀντίγονον (Αἰλ. π. ἱς. Θ'. λς')· καὶ ὁ αὐλητὴς ἐξύλισε τὸν μαθητήν του, διότι εὐδοκίμησεν εἰς τὸν ὄχλον (Αἰλ. π. ἱς. ΙΔ'. ή).

Κατὰ δυςυχίαν μου μεγάλην, οὔτε ἐκ φύσεως, οὔτε ἐκ τέχνης εἶμαι ῥήτωρ, καὶ ὅμως ἀπὸ τὰς κοινὰς ἐννοίας (sans commun), καὶ ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον ὁδηγούμενος, τολμῶ νὰ εἴπω τὴν γνώμην μου, ὅτι, ὅσαι διδαχαὶ τοῦ κυρίου Οἰκονόμου ἀρέσκουσιν εἰς τὸν ὄχλον, ἐκείνας νὰ τιμᾷ ὀλιγώτερον· καὶ τοῦτο χωρὶς νὰ βλαφθῇ ἡ ὑπόληψις οὔτε τοῦ ἱεροκήρυκος, οὔτε τοῦ ἀκροατηρίου· „il frivolo ed inconcludente applauso che or fassi dalla imperita moltitudine agl' ingegnosi di lui giuochi non basteranno a difenderli dalla giusta severità de' dritti pensatori. (A. o. l.)

Ὅσα λέγονται περὶ ῥήτορος εὔκολον νὰ προσαρμοσθῶσι καὶ εἰς τὸν ποιητήν· καὶ περὶ τούτου ἔχομεν ἱκανὰς μαρτυρίας πάλιν. Ὅσα δράματα τοῦ Ἀριςοφάνους δὲν ἤρεσκαν τὸν Ἀλέξανδρον, ἐφανέρωσεν ὁ Ἀντιφάνης εἰς ποίους συνήθως τὰ τοιαῦτα ἀρέσκουσι· σαφεςέρα ἐξήγησις εἶναι περιττὴ (ὁρα Ἀθήν. ιγ'. Ι). Ὁ δὲ κύριος Οἰκονόμος θέλει ἐνθυμεῖσθαι βέβαια πῶς κρίνει περὶ τῶν τοιούτων ὁ ποιητικώτατος Ἄγγλος. „Now, this over-done, or come tardy off, tho' it make the Unskilful laugh, cannot but make the Judicious grieve: The censure of which one must in your Allowance o' er-sway a whole theatre of others", (Schakespear. Hamlet, Act. III, Scene I.)

Τὸ πρᾶγμα τοῦτο τόσον εἶναι περιεργίας ἄξιον, ὥςε δὲν μεταβαίνω εἰς ἄλλο, πρὶν εἴπω, διὰ τοῦ ἑξῆς ἱςορικοῦ παραδείγματος, πῶς φαίνεται ὅτι ὁμοιάζει, τῶν σοφῶν καὶ ἀσόφων ἡ φαινομένη ὁμοιότης εἰς τὴν κρίσιν τοῦ καλοῦ· παραπολλοὶ ἐπαίνεσαν τὴν γνωςὴν πρᾶξιν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος πρὸς τὸν ἰατρόν του Φίλιππον (Curtii Rufi de reb. gest. Alex. III. c. VI.)· καὶ ἀρχοντικῆς δὲ οἰκίας διδάσκαλος, μεταξὺ τῶν πολλῶν, ἐξηγῶν εἰς τὸν μαθητήν του τὴν ἱςορίαν. Τὸ ἀρχοντόπωλον ἐταραζάλιζε τοὺς τυχόντας, κατὰ τὸ κοινὸν ἔθος, μὲ τὴν ἐπίδειξιν τῆς πολυμαθείας καὶ κρίσεώς του. Ἀπίθανον δὲν εἶναι ὅτι πολλοὶ ἄλλοι μωρότεροι τὸ ἐπίςευαν.

Ὅτε ὅμως ὁ μελαγχολικὸς φιλόσοφος τὸ ἠρώτησεν, ἐνώπιον τῶν γονέων του, τί ἦτον ἐπαινετὸν εἰς τὴν πρᾶξιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, τότε ἀπεκρίθη ἀσυςόλως τὸ ἀρχοντόπωλον, Διότι ἔπιε τὸ κατάπικρον ἰατρικὸν, χωρὶς νὰ σουφρώσῃ τὰ χείλη του, ἐν ᾧ αὐτὸ πρὸ ἡμερῶν οὐδὲ χρυσᾶ κατακότια δὲν ἠδύνατο νὰ καταπίῃ. Τῶν συγγενομένων τὰ γέλια ἐπληροφόρησαν ἴσως τὸν ὁμοτράπεζον παιδαγωγὸν, ὅτι δὲν ἐπρόκοπτεν ὁ τρόφιμός του, ὡς ἐκεῖνος ἐφαντάζετο. Ὅταν δὲν ἦναι σαφὴς διαφωνία, μεγάλη ὑποψία εἶναι ὅτι τοιαῦτα παρεννοήματα (mal-entendus· equivoci) παρεμπίπτουσιν εἰς τὴν φαινομένην ὁμοφωνίαν τῶν πεπαιδευμένων καὶ ἀπαιδεύτων. Χρειάζεται ὅμως Ῥουσσὼς ἵνα ἐρωτήσῃ.

„Τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν ἐθνῶν, λέγει ὁ κύριος Οἰκονόμος, μεταβάλλονται· αἱ μεγάλαι πράξεις παρέρχονται, καὶ „ποικίλως μεταμορφόνονται· ἀλλ' ἡ αἰσθητικὴ κρίσις μένει „πάντοτε καὶ παντάχοῦ ἀναλλοίωτος" (Ποιητ. σελ. 113). Τοῦτο, ἐὰν δὲν τὸ σχολιάσῃ ὁ συγγραφεὺς, μὲ δυσκολίαν ἐννοεῖται· διότι, ἐὰν ἡ αἰσθητικὴ κρίσις μένῃ παντάχοῦ, καὶ πάντοτε ἀναλλοίωτος, τίς ἡ χρεία νὰ τὴν μανθάνωσιν οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, ὡς συμβουλεύει κατωτέρω εἰς τὴν αὐτὴν σελίδα; Ἔπειτα δὲ, ἐὰν τοῦτο ἀληθεύῃ, τί σημαίνουσι τὰ ἀνωτέρω ἐκεῖνα; „Διὰ πόνη„ρᾶ τινος δαίμονος βάσκανίαν, μᾶλλον δὲ διὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύ„σεως τὴν ἀδυναμίαν, καὶ ἡ πλέον ὀξυτάτη αἰσθητικὴ κρίσις „ἀμεληθεῖσα διαφθείρεται, καὶ ἐξυβρίζει, καὶ ἐκπίπτει εἰς ἀσω„τείαν ἐπίσης, καθὼς καὶ ἡ αὐςηρὰ σωφροσύνη εἰς τὴν ἀκολα„σίαν. Τότε, ἀντὶ τῆς ὑγιοῦς αἰσθητικῆς κρίσεως, ἐγείρεται „ἑταιρική τις καὶ ἀνάγωγος Μοῦσα, ἥτις μολύνει καὶ τὰ γράμ„ματα καὶ τὰς τέχνας (τῆς αὐτ. σελίδ. ςιχ. 4—11)". Πῶς συμβιβάζονται ταῦτα; διὰ νὰ ψαύσωμεν δὲ πάλιν ὀλίγον τὸ προηγούμενον, ἀφ' οὗ ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον ὑγιὴς καὶ ἑταιρικὴ κρίσις, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ εὑρεθῇ ποτὲ διαφωνία; καὶ ἀφοῦ φθείρεται, πῶς μένει ἀναλλοίωτος; δὲν ἠξεύρω πῶς εἶναι εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, εἰς τὴν Εὐρώπην ὅμως ἀλλάσσει, μὲ φαίνεται, ἡ αἰσθητικὴ κρίσις· ἕνα καιρὸν π. χ. ἐπεκρατοῦσεν εἰς τὴν τεκτονικὴν ἡ Γοτθικὴ λεγομένη αἴσθησις· τώρα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον γίνεται ἑλληνικωτέρα· μὲ τὸν καιρὸν τίς οἶδε πάλιν;

Πολλὰ ἴτωχὴ πρέπει νὰ ἦναι τῆς Σμύρνης ἡ βιβλιοθήκη, ἐὰν ἦναι συγχωρημένον νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τούτου, ὅτι ὁ κύριος Οἰκονόμος συγχέει (Ποιητ. σελ. 272) τὸν Τραπεζούντιον Βησσαρίωνα, τὸν μετέπειτα Καρδινάλιν, ἄνδρα δηλ. ἀποθανόντα πρὸ τεσσάρων περίπου ἑκατονταετηρίδων (τὸ 1472 μ. χρ.) μὲ τὸν ὁλοκλήρους ἑκατονταετηρίδας μετέπειτα ζήσαντα Βησσαρίωνα Μακρῆν τὸν Ἰωαννίτην, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔχομεν τὴν, Ὀρθόδοξον Θεολογίαν, καὶ τὴν κοινοτάτην, Σταχυολογίαν. Ἂν τὸ λεξικὸν τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν μετάφρασιν ἐκαταγίνετο ἕνα καιρὸν ὁ κύριος Οἰκονόμος, τοὺς συγχέῃ, περὶ τούτου δὲν ἠξεύρω· ὁ Βοερνῆρος ὅμως, ὁ Ὄδιος, εἰς τοὺς βίους τῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν μεταφυτευσάντων τὰ γράμματα Ἑλλήνων, καὶ ὁ ἰδιαιτέρως γράψας τὸν βίον τοῦ Καρδινάλεως Βησσαρίωνος Βανδίνης (ἐν Ῥώμῃ 1777), ὅσον ἐγὼ ἐνθυμοῦμαι, δὲν τὸν ὀνομάζουσιν οὐδαμοῦ Μακρῆν. Εἰς τὸ πονημάτιον Δ. Προκοπίου Μοσχοπολίτου (Φαβρικίου Ἑλλην. Βιβλ. ἔκδοσ. 1722. Τόμ. ιά. σελ. 781. XXXI.) ἀνεφέρεται ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Βησσαρίων, ἐκτὸς ὅτι λείπει τὸ ἐπώνυμον Μακρῆς· φαίνεται λοιπὸν ὅτι λείπει τοῦ Φαβρικίου ἡ ἀρχαιοτέρα ἔκδοσις ἀπὸ τὴν βιβλιοθ. τῆς Σμύρνης. Πρέπει δὲ, πρᾶγμα παράξενον, νὰ λείπῃ καὶ αὐτὴ τοῦ Μελετίου ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία· διότι ἀλλέως ἤθελεν ἰδεῖ ὁ κύριος Οἰκονόμος ὅτι ἐκεῖ διαχέλλονται δύο Βησσαρίωνες (Μελετ. Ἐκκλ. Ἱστορ. Τόμ. Γ'. σελ. 308 καὶ 488).

Ἀλλὰ περὶ τούτου μὲν τῶν ἐνδεχομένων εἶναι νὰ λαν-θάνωμαι προτιμῶν ἄλλων γνώμην, παρὰ τὴν τοῦ συγγραφέως· διὰ τοῦτο ἂς ἀφεθῇ τοῦ ζητήματος ἡ λύσις εἴς τινα λόγιον Ἰωαννίτην, ὅς τις πιθανὸν νὰ ἠξεύρῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ συμπολίτου του καλλιώτερα παρὰ τοὺς ξένους· ὅ,τι ὅμως εἰς θαυμασμὸν μὲ φέρει εἶναι τὸ ἑξῆς, (Ποιητ. αὐτόθι) ὅτι ἀφίνεται τὸ πρᾶγμα εἰς διχαγμὸν, ἐὰν εὑρέθησαν τὰ ποιήματα τοῦ Κοΐντου ὑπὸ Βησσαρίωνος, ἢ ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Λασκάρεως (ἢ τοῦ Λασκάρεως Κωνσταντίνου, κατὰ τὸν κ. Οἰκονόμον), ἀφοῦ ὁ ἴδιος Λάσκαρις ἀποδίδει τὴν εὕρεσιν τοῦ Κοΐντου εἰς τὸν Βησσαρίωνα. Δὲν ἠξεύρω ἂν δὲν ἔχῃ τελείως Γραμματικὴν τοῦ Λασκάρεως τὸ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον τῆς Σμύρνης, θέλω ὅμως, περιεργίας χάριν, νὰ προσθέσω ὁλόκληρον τὴν ῥῆσιν τοῦ Λασκάρεως". Ἡ δὲ ποίησις τοῦ Ὁμη-

ρικωτάτου Κοΐντου ἤδη πολὺν χρόνον ἄγνωστος ἦν, καὶ οἷον ἠφανισμένη. Ὁ δὲ Θεοσεβέστατος Βησσαρίων ὁ Νικαίας, Καρδιναλὶς Θουσκουλάνου, ὁ πάνυ τ' ἀγαθὸς, καὶ ὄντως σοφὸς, καὶ, ἵν' Ὁμηρικῶς εἴπω, ἰσόθεος φωτὶ, καὶ ἄλλα τε πλεῖστα ἐφ' ἡμῶν, καὶ ταύτην ἐξ Ἀπουλίας ἀνασώσας, τοῖς βουλομένοις μετέδωκεν· ἣν καὶ αὐτὸς πάλαι μὲν ἐπόθουν, νῦν δὲ ἀγαθῇ τύχῃ κτησάμενος, δημοσίως ἀναγνώσομαι μετὰ τὰ Ἀργοναυτικὰ τοῦ σοφοῦ Ὀρφέως· ἃ δὴ πάλαι καταμελήθέντα μόλις ποτὲ αὐτὸς ἐν Μεδιολάνῳ εὑρὼν σεσηπότα, ἐκγράψας τε, καὶ τοῖς ἄλλοις μεταδοὺς, δημοσίως ἀναγινώσκω, πολλῶν καὶ λογίων νέων φοιτώντων· καὶ νῦν εἰς τὰ ἔσχατα τῶν δυςυχῶν Ἑλλήνων ἀνεθίω ὁ ἡγουμένος ἐκεῖνος Ὀρφεύς". (Κ. Λασκάρ. Γραμματ. βιβλ. τρίτ. περὶ Β'. κλίσ. τῶν Συνηρημ. ἔκδοσ. Ἄλδου καὶ σελ. 241. ἔκδοσ. 1546 aquâ Hieronymum f. Srolum.) Λυποῦμαι ὅτι δὲν ἔχω καὶ τὸν Φουρμάνον πρόχειρον ἵνα ἴδω ἂν τὸν ἀκολουθῇ πιςῶς καὶ τὴν φορὰν ταύτην, ἢ ὄχι, ὁ κ. Οἰκονόμος.

(Ἀκολουθεῖται.)

ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΧΗΜΙΑ.

Περὶ τῶν ἠλεκτρικῶν ἰδιοτήτων τῶν μετάλλων καὶ περὶ τῶν ἠλεκτρικῶν δυνάμεων, θετικῶν καὶ ἀποφατικῶν, τῶν ἀπολύτως ἀποδιδομένων εἰς τινὰ σώματα· ὑπὸ τοῦ κ. Tatum.

Ἐκ τῶν Annales générales des Sciences physiques, par M. M. Bory de St.-Vincent, Drapiez et Van Mons. Τόμ. Α, σελ. 74.

Διὰ ν' ἀποδείξῃς ὅτι τὰ μέταλλα ἔχουσιν ὅλας τὰς ἠλεκτρικὰς ἰδιότητας τῶν ὑελωδῶν καὶ ῥητινωδῶν σωμάτων, ἀρκεῖ νὰ τὰ τρίψῃς συναλλήλως. Μὲ τοῦτο τὸ μέσον αἱ θετικαὶ καὶ ἀποφατικαὶ ἰδιότητες αὐτῶν θέλουν ἀναπτυχθῇ εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν τῆς ἐνεργείας μὲ τὰ ἄλλα.

Παράδειγμα Α'. Λάβε δίσκον ψευδαργύρου, ἔχοντα διάμετρον δύο περίπου δακτύλων καὶ μὲ λαβίδα. Τρίψε τον

ἐλαφρὰ εἰς μετάξιον, πλησίασέ τον εἰς τὸ ἠλεκτρόμετρον, καὶ θέλεις ἰδεῖ σημεῖα φανερὰ θετικῆς ἠλεκτρικῆς.

Παράδ. Β'. Ἀντὶ τοῦ ψευδαργυροῦ δίσκου, λάβε ἀργυροῦν, καὶ τρίψε τον εἰς μετάξιον, ἢ μᾶλλον εἰς δέρμα γάττου, διότι μὲ τοῦτο διεγείρονται σπινθῆρες ὁρατοὶ καὶ ἀκουστοί· πλησίασέ τον εἰς τὸ ἠλεκτρόμετρον, καὶ θέλει δείξει ἀποφατικὴν ἠλεκτρικήν.

Ἐντεῦθεν δῆλον ὅτι εἰς τὰ μεταλλικὰ σώματα διεγείρονται θετικαὶ καὶ ἀποφατικαὶ ἠλεκτρικαὶ, καὶ μὲ τὰ αὐτὰ μέσα, τὰ ὁποῖα μεταχειριζόμεθα διὰ νὰ τὰς κινήσωμεν εἰς τὰς ὑελώδεις καὶ ῥητινώδεις οὐσίας· ὅτι ἡ ἠλεκτρικὴ, εἴτε θετικὴ, εἴτε ἀποφατικὴ, δὲν ἀνήκει εἰς ἰδιαιτέραν τινὰ τάξιν σωμάτων, ἀλλὰ κρέμεται ἀπὸ τὴν μεγαλητέραν ἢ μικροτέραν τοῦ τρίβοντος σώματος ἕλξιν διὰ τὴν ἠλεκτρικήν.

Παράδ. Γ'. Τρίψε τὸν ψευδαργυροῦν δίσκον μὲ δέρμα γάττου, ἀντὶ μεταξίου, καὶ ἡ ἠλεκτρικὴ θέλει εἶναι ἀποφατική.

Παράδ. Δ'. Ἂν τρίψῃς μετάξιον μαῦρον μὲ ἄσπρον, τοῦτο θέλει ἠλεκτρισθῆ θετικῶς, ἐκεῖνο δὲ ἀποφατικῶς.

Παράδ. Ε'. Ἂν τρίψῃς μετάξιον ἄσπρον μὲ δέρμα γάττου, θέλει δώσει σημεῖα ἀποφατικῆς ἠλεκτρικῆς.

Παράδ. Ϛ'. Ὅταν τρίψῃς μετάξιον κίτρινον μὲ ἄσπρον, τοῦτο ἀποκτᾷ θετικὴν, ἐκεῖνο δὲ ἀποφατικὴν ἠλεκτρικήν.

Παράδ. Ζ'. Τρίψε πάλιν τὸ κίτρινον μετάξιον, μὲ μαῦρον ὅμως· τὸ πρῶτον θέλει ἠλεκτρισθῆ θετικῶς.

Ἐκ τούτων τῶν πειραμάτων πρέπει νὰ συνάξωμεν ὅτι τὰ αὐτὰ σώματα ἠμποροῦν, κατὰ τὴν θέλησίν μας, νὰ γείνουν θετικὰ καὶ ἀποφατικὰ, καὶ ὅτι τὰ μεταλλικὰ σώματα, καθὼς τὰ ὑελώδη καὶ ῥητινώδη, εἶναι ἐπιδεκτικὰ, διὰ τῶν αὐτῶν ἐρεθιζικῶν μέσων, τῶν αὐτῶν ἠλεκτρικῶν κατασάσεων. Ἡ διάκρισις ἄρα τῶν σωμάτων εἰς ἠλεκτρικὰ καὶ ἀνήλεκτρα, ἢ θετικὰ καὶ ἀποφατικὰ, θεμελιόνεται εἰς πράγματα ἀπατηλὰ καὶ ἐναντία τῆς πείρας.

ΧΗΜΙΑ.

Περὶ τῆς Γλίας καὶ τοῦ Ζυμίου, ὑπὸ τοῦ κ. Taddei. Τόμ. Α, σελ. 83.

Καταγινόμενος εἰς ἐρεύνας περὶ τῆς ζυμώσεως ἐν γένει,

καὶ ἰδίως περὶ τῆς τῶν ὀσπρίων καὶ τῶν δημητριακῶν καρπῶν, εὕρηκα ὅτι ἡ κόλλα (gluten) τοῦ σίτου εἶναι σύνθετος ἀπὸ δύο πολλὰ χωριστὰ στοιχεῖα, τῶν ὁποίων τὸ μὲν ὀνομάζω Γλίαν (gliadin), τὸ δὲ ἄλλο Ζύμιον (Zimome). Εἰς τὸ πρῶτον χρεωστεῖ ἡ κόλλα τὸ συσταλτικόν της (contractilité)· τὸ δεύτερον συστένει τὴν ζύμην της (forment).

Ζυμώσας ἄλευρον σίτου μὲ σκόνην ῥητίνης γαϋάκου, εἶδα ὅτι τὸ φύραμα, διὰ τὴν μὲ τὸν ἀέρα συναφήν του ἐλάμβανε χρῶμα γαλανὸν ὡραιότατον. Τὸ ἄλευρον τῶν ἄλλων σιτωδῶν ἐπροξενοῦσε τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, πλὴν μὲ ἀμαυροτέρας χρωματίσεις. Ὁ κ. Ῥιδόλφις (Ridolfi), ἐξακολουθῶν τὰ πειράματα ταῦτα, ἐγνώρισεν ὅτι τὸ γαλανὸν χρῶμα, τὸ ὁποῖον ἐλάμβανεν εἰς τὴν εἰρημένην περίστασιν τὸ φύραμα τοῦ ἀλεύρου μὲ τὴν ῥητίνην τοῦ γαϋάκου, ἐχρεωστεῖτο εἰς τὸ ζύμιον, καὶ ὅτι τὰ ἐνδεῆ κόλλας ἄλευρα ἔδιδαν πολλὰ ὀλίγον χρῶμα. Πρὸς τούτοις τὸ ἄμυλον καὶ αἱ ἄλλαι φυτικαὶ οὐσίαι αἱ μὴ περιέχουσαι κόλλαν, δὲν προξενοῦσι κάνένα χρωματισμόν. Τὸ ἐκ σίτου ἄλευρον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ κόλλα εἶναι φθαρμένη, δίδει ὡσαύτως ὀλίγον χρῶμα· ὥστε ἡ ῥητίνη τοῦ γαϋάκου εἶναι πολύτιμον ἀντιδραστικὸν διὰ τὴν καλὴν ποιότητα τοῦ σίτου, καθὼς καὶ ὁ σῖτος διὰ τὴν τῆς ῥητίνης τοῦ γαϋάκου. Ἡ καθαρὰ κόλλα, καὶ ἔτι μᾶλλον τὸ καθαρὸν ζύμιον, προξενοῦσι διὰ τῆς ἑνώσεώς των μὲ τὴν ῥητίνην τοῦ γαϋάκου καὶ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ ἀέρος, λαμπρότατον γαλανὸν χρῶμα.

Ἡ ῥητίνη τοῦ γαϋάκου μόνη, ἐκτεθειμένη εἰς τὸ κατ' εὐθεῖαν ἢ διεσκορπισμένον φῶς τοῦ ἡλίου (lumière directe ou diffuse), λαμβάνει σχεδὸν παρευθὺς χρῶμα πράσινον, χωρὶς κάμμίαν συνέργειαν τοῦ ἀέρος. Δὲν συμβαίνει ἄρα γε οὕτως καὶ ὅταν εἶναι ἑνωμένοι μὲ τὸ ζύμιον; Ἡ παρατήρησις τῆς μεταβολῆς ταύτης τοῦ χρώματος, γνωστὴ εἰς ὅλους τοὺς καιροὺς, ἀδίκως ἀποδίδεται εἰς τὸν Βολλάστωνα (Wollaston). Ἡ πνευματώδης διάλυσις (Solution Spiritueuse) τοῦ γαϋάκου λαμβάνει τὸ αὐτὸ χρῶμα διὰ προσθήκης ὀλίγου νιτρικοῦ ὀξέος· καὶ ὁ κ. Van Mons ἀνήγγειλε τὴν διάλυσιν ταύτην, ὡς ἀντιδραστικὸν τοῦ νιτρικοῦ αἰθέρος καὶ τοῦ γλυκέος πνεύματος τοῦ νίτρου (esprit de nitre doux), τὰ ὁποῖα παντελῶς ἐλευθερωμένα ἀπὸ περιττὸν ὀξὺ διὰ τῆς ταρ-

ταρικῆς ποτάσσης, δὲν ἀλλάσσουσι πλέον τὸ χρῶμά της. Βρυγνατέλλης (Brugnatelli) ὁ υἱὸς παρετήρησεν ὅτι ἓν κομμάτιον ἰώδης εἰς τὴν ἀσθενῆ πνευματώδη διάλυσιν τοῦ γαϋάκου, καθὼς ἓν κομμάτιον μεταλλικοῦ χαμαιλέοντος εἰς τὸ νερὸν, περικυκλόνονται ἀπὸ χρωματισμένας ζώνας, αἱ ὁποῖαι διαδέχονται ἀλλήλας κατὰ τὴν τάξιν τῶν πρισματικῶν χρωμάτων.

Θεραπευτική. Σελ. 97.

Ὁ Βόραξ ἐπροβλήθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὡς τοπικὸν σχεδὸν ἄσφαλτον διὰ τὰ καρκινώδη ἕλκη. Προσαρμόζουν εἰς τὸ ἕλκος μὲ ξαντὸν τὴν διάλυσίν του (καθαρὰν, ἢ μεμιγμένην μὲ ἐκχύλισμα ὑοσκυάμου) εἰς 60 μέρη νεροῦ. Ὁ ξαντὸς πρέπει νὰ διατηρῆται πάντοτε ὑγρός. Τὸ αὐτὸ ἄλας καὶ μὲ τὴν αὐτὴν ἐπιτυχίαν μετεχειρίσθησαν διὰ τὴν θεραπείαν τῶν χοιραδικῶν οἰδημάτων, ἐσωτερικῶς μὲν μὲ δόσιν πολλῶν κόκκων τρὶς τῆς ἡμέρας, ἐξωτερικῶς δὲ, ἐνδυνουτέστο μὲ κηρωτὸν κατεσκευασμένον μὲ κητοξύγγιον (blanc de baleine).

Κρυσάλλωσις τεχνητὴ τοῦ λευκοχρύσου. Σελ. 98.

Ὁ κ. Freysmuth θέλων νὰ κάμῃ προσδιορισμὸν ποιοχειομετρικὸν, διέλυσεν εἰς βασιλικὸν ὕδωρ δέκα περίπου οὐγκίας καθαροῦ λευκοχρύσου, καὶ κατεκρήμνισε διὰ τοῦ σιδήρου τὴν διάλυσιν. Ἡ πρᾶξις αὕτη δὲν ἐπέτυχεν ὁλοκλήρως· διότι συγχρόνως μὲ τὸν λευκόχρυσον κατεκάθισε πολὺ κατακρήμνισμα σιδηρῶδες κίτρινον, τὸ ὁποῖον δὲν διελύετο εἰς τὸ βραζὸν ὑδροχλωρικὸν ὀξύ. Ὅλα ὁμοῦ διελύθησαν πάλιν εἰς τὸ βασιλικὸν ὕδωρ, ἐξατμίσθησαν μέχρι ξηρότητος, καὶ δυνατὰ ἐκαύσθησαν. Ἔμεινεν ὀξείδιον ἐρυθρὸν σιδήρου, τὸ ὁποῖον ταύτην τὴν φορὰν ἦτον διαλυτὸν εἰς τὸ θερμὸν ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, καὶ μεταξὺ αὐτοῦ εὑρίσκετο διεσκορπισμένος ὁ ἀποξειδωμένος λευκόχρυσος, ἔχων μεγίστην μεταλλικὴν λαμπρότητα. Ἐξετάζων προσεκτικώτερον τὸ μέταλλον τοῦτο, ὁ κ. Freysmuth ἀνεκάλυψε πολλὰ ἀθροίσματα συνισάμενα ἀπὸ κρύσαλλα ἀποξειδωμένου λευκοχρύσου πρισματικὰ τετράγωνα, λεπτὰ καὶ ἔχοντα μῆκος ὡς 1/4 δακτύλου.

N.

Ἐν Παρισίοις, 26 Μαρτίου, 1820.

Δοκίμιον περὶ τῆς Θεωρίας τῶν Χημικῶν ἀναλογιῶν κτλ. ὑπὸ Ι. Ι. Βερζελίου κτλ.

(Λ. Ἑ. Ἀρ. 6. Σελ. 152—160. Ἄρθρον δεύτερον καὶ τελευταῖον.)

Εἴδαμεν ἤδη ὅτι ἡ τῶν προσδιωρισμένων ἀναλογιῶν ἀρχὴ εἶναι πόρισμα γενικὸν τῆς ἀποκτημένης πείρας. Τὰ σώματα λοιπὸν σύγκεινται ἀπὸ μόρια ἀδιαίρετα, ἢ τῶν ὁποίων ἡ συνέχεια δὲν ἠμπορεῖ νὰ νικηθῇ ἀπὸ κάμμίαν μηχανικὴν δύναμιν. Τῷ ὄντι, ἡ τῶν ἀναλογιῶν σαθερότης ὑποθέτει ἐξάπαντος τῶν μορίων αὐτῶν τὴν σαθερότητα.

Τὰ οὐσιωδῶς ἀναλλοίωτα καὶ ὡρισμένα ταῦτα μόρια εἶναι τὰ ἄτομα. Ὠνομάσθησαν προσέτι μόρια, ὄγκοι, ἰσοδύναμα χημικὰ (équivalens chimiques), κτλ. Ὁ Βερζέλιος προτιμᾷ τὴν ὀνομασίαν ἄτομα ὡς σημαντικωτέραν τῶν τελευταίων τῆς ὕλης μορίων, τὰ ὁποῖα τότε γίνονται ἀληθῶς ἀδιαίρετα, ὅταν καταντήσωσι πλέον διὰ τὴν μικρότητα αὐτῶν ἀνεκλόγιστα.

Τὰ ἄτομα οὕτως ἐννοούμενα ἀναπαλοῦσιν εἰς τὴν μνήμην καὶ βεβαιόνουσι τὰς θεωρίας ἑνὸς τῶν μεγαλοφυεστάτων τῆς ἀρχαιότητος ἀνδρῶν, τοῦ Ἐπικούρου λέγω, ὅς τις ἀνέμιξεν ἀναμφιβόλως μὲ τὰς μεγάλας ταύτας ἰδέας λεπτολογίας γελοίας καὶ τῆς φαντασίας του πλάσματα. Ἔπλασε κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων συνήθειαν, συζήματα ὄχι διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ φαινόμενα, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴν ἔχῃ χρείαν ἀπ' αὐτά. Τοιαύτη ἦτον ἡ τύχη τοῦ εὐφυεστάτου τούτου λαοῦ. Παντοῦ σχεδὸν ἔδειξε πνεῦμα ἀξιοθαύμαστον, καὶ παντοῦ σχεδὸν τὸ ἐκακομεταχειρίσθη.

Δὲν ἀρκοῦσεν ὅμως ν' ἀποδειχθῇ ὅτι ὅλα τὰ σώματα ἐπ' ἄκρον ἀναλυόμενα καταντῶσιν εἰς ἀρχικὰ μόρια, καὶ σαθερῶς διακεκριμένα δι' ἕκαστον στοιχεῖον. Ἔπρεπε πρὸ πάντων νὰ προσδιορισθῶσιν οἱ νόμοι, κατὰ τοὺς ὁποίους γίνονται τῶν μορίων αἱ συνθέσεις, καὶ προσδιορίζονται τὰ ὅριά των. Εἰς τὰ δύο ταῦτα κεφάλαια περιέχεται ὁλόκληρος ἡ τῶν χημικῶν ἀναλογιῶν θεωρία.

Φανερὸν ὅτι δὲν ἠμποροῦμεν νὰ συνάξωμεν τοὺς νόμους τούτους ἀπὸ μίαν γενικὴν ἀρχήν. Ἔργον τῆς παρατηρήσεως

μόνης εἶναι νὰ προσδιορίσῃ τὴν τῶν δυνατῶν ἀναλογιῶν ἔκτασιν, καὶ εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ τὰς βεβαιώσωμεν ἀλληλοδιαδόχως. Ὁ Βερζ. διὰ νὰ διακρίνῃ καλήτερα τὰς συνθετικὰς ἀναλογίας τὰς ὁποίας ἡ παροῦσα πεῖρα ἔδωκε, τὰς διαιρεῖ εἰς πολλὰς τάξεις. Οὕτως ἀπὸ τὴν τῶν ἁπλῶν μορίων ἕνωσιν γενναῖται ἡ πρώτη τῶν συνθέτων ἀτόμων τάξις· ἡ δευτέρα γενναῖται ἀπὸ τὴν πρώτην· ἡ δὲ τρίτη ἀπὸ τὴν δευτέραν, καὶ οὕτως ἐφεξῆς. Ὁ ἀκριβὴς τούτων τῶν τάξεων ὅρος δὲν εἶναι γνωςός· εἶναι μ' ὅλον τοῦτο βέβαιον ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐκταθῇ μεγάλως· διότι ἡ συγγένεια ὀλιγοςεύει τόσον γλήγορα, ὥςε εἰς τὴν τρίτην τάξιν τὰ ἀποτελέσματά της εἰς μόνα σχεδὸν τὰ ὀρυκτὰ φαίνονται.

Τὰ σύνθετα ἄτομα εἶναι διττά· ὀργανικὰ καὶ ἀνόργανα. Τὰ ἀνόργανα ποτὲ δὲν περιέχουν ὑπὲρ τὰ δύο ςοιχεῖα· τὰ δὲ ἄλλα περιέχουν πάντοτε τοὐλάχιςον τρία. Ἀπὸ τὴν πρωτίςην ταύτην διαφορὰν μεταξὺ τῆς ἀκατεργάςου καὶ τῆς ὀργανισμένης ὕλης πηγάζουν ὡς ἀπὸ ἀρχὴν τόσαι ἄλλαι μέγιςαι καὶ ποικιλώταται διαφοραί.

Εὔκολα προβλέπει τις ὅτι τὰ ἀνόργανα σώματα πρέπει, ὡς ἁπλᾶ νὰ ὑπόκηνται εἰς νόμους συνθέσεως ἁπλουςάτους καὶ κανονικωτάτους. Ὁ γενικώτατος πάντων εἶναι ὅτι ἓν μόνον ἄτομον ςοιχείου τινὸς ἑνόνεται μὲ ἕν, δύο, τρία, κτλ., ἄτομα ἄλλου τινὸς ςοιχείου. Ὅθεν ὁ εἷς τῶν τῆς συνθέσεως ὅρων ἠμπορεῖ πολλάκις νὰ παραςαθῇ διὰ τῆς μονάδος. Τοῦ δὲ δευτέρου τὰ ἀληθῆ ὅρια δὲν εἶναι γνωςά· ἀλλὰ μετὰ νεωτέρας προόδους θέλουν ἀναμφιβόλως προσδιορισθῆ, διότι βέβαιά δὲν εἶναι ἀσπροσδιόριςα.

Δευτέρα ἀναλογία, ἀμετάβλητος καὶ αὐτὴ καθὼς ἡ προηγουμένη, ἂν καὶ πολὺ σπανιωτέρα, εἶναι ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν δύο ἄτομα ἑνὸς ςοιχείου ἑνόνονται μὲ τρία ἄτομα ἄλλου τινός. Εἰς ταύτην καὶ οἱ δύο τῆς συνθέσεως ὅροι εἶναι ςαθεροί. Τελευταῖον εἰς τὸ γένος τῶν ὀρυκτῶν εὑρίσκομεν τινὰ παράδειγματα ἑνώσεως τριῶν ἀτόμων ἑνὸς ςοιχείου μὲ τέσσερα ἄλλου τινός. Πλὴν τοιαῦται συνθέσεις, ὅπου ἐνήργησαν αἱ πλέον ἀδύνατοι συγγένειαι μὲ ὑπερβολικὴν ἀνάπαυσιν καὶ βραδύτητα, εἶναι, πιθανώτατα, ὁ τελευταῖος τῶν δυνατῶν συνθέσεων βαθμός.

Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ἦναι περιωσμέναι αἱ ἀναλογίαι τῶν

ἁπλῶν ἀτόμων, αἱ τῶν συνθέτων ἔχουσιν ἔτι ςενώτερα ὅρια. Οὕτως ἡ ἀναλογία μεταξὺ δύο συνθετομένων ὀξειδίων εἶναι πάντοτε τοιαύτη, ὥςε τὸ ὀξυγόνον τοῦ ἑνὸς εἶναι πολλαπλάσιον κατ' ἀριθμὸν ὁλοσχερῆ τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἄλλου. Τὴν αὐτὴν ἀκριβῆ ἀναλογίαν φυλάττει καὶ τὸ θεῖον εἰς τὴν ἕνωσιν δύο θειούχων (Sulfures)· καὶ ἐπειδὴ τὸ ὀξυγόνον καὶ τὸ θεῖον εἶναι πάντοτε ἠλεκτραποφατικά, φανερὸν ὅτι ἠμποροῦμεν νὰ ἀνάξωμεν εἰς τοῦτον τὸν νόμον ὅλας τὰς ἑνώσεις δύο συνθέτων σωμάτων τὰ ὁποῖα ἔχουσι κοινὸν ἠλεκτραποφατικὸν ςοιχεῖον.

Τὰ φωσφορικά, ἀρσενικὰ καὶ ἀζωτικὰ ὀξέα παρεκτρέπονται μὲν τούτου τοῦ κανόνος· ἀλλ' ὑποπίπτουσιν εἰς ἄλλον ὄχι ὀλιγώτερον ςαθερόν· διότι τὰ ὀξέα ταῦτα ἑνόνονται πάντοτε μὲ ἄλλα ὀξείδια κατὰ λόγον τοιοῦτον, ὥςε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτόμων τοῦ ἐν τῷ ὀξειδίῳ ὀξυγόνου, εἶναι ἕν, ἢ πολλὰ πεμπτημόρια, καὶ σπανίως ἓν ἢ πολλὰ δεκατημόρια τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀτόμων τοῦ ὀξυγόνου τῶν εἰς $\overline{\text{ικον}}$ ὀξέων· καὶ ἓν ἢ δύο τριτημόρια τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ εἰς τὰ εἰς $\overline{\text{ωδες}}$ ὀξέα. Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶναι ὅτι, ἐὰν ὑποθέσωμεν εἰς τὸ ῥιζικὸν τῶν τριῶν ἀνωμάλων ὀξέων τὸ πεμπτημόριον τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀναγκαίου διὰ τὴν γέννησιν τῶν εἰς $\overline{\text{ικον}}$ ὀξέων, τότε ὑποτάττονται καὶ αὐτὰ εἰς τὸν γενικὸν νόμον.

Ὀλίγον παρετηρήθησαν οἱ τρόποι τῆς συνθέσεως τῶν συνθέτων τῆς δευτέρας καὶ τρίτης τάξεως ἀτόμων· μ' ὅλον τοῦτο ὁ Β. εἶδεν ὅτι εἰς τῶν ὀξειδωμένων σωμάτων τὴν ἕνωσιν, τὸ ὀξυγόνον ἑνὸς τῶν ὀξειδίων εἶναι πάντοτε ὑποπολλαπλάσιον κατὰ ἀριθμὸν ὁλοσχερῆ τοῦ ὀξυγόνου ἑκάςου τῶν ἄλλων ὀξειδίων.

Εἰς τὴν ὀργανικὴν φύσιν ἡ τῶν ἀναλογιῶν τάξις μεταβάλλεται ὁλοτελῶς, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, δὲν ὑπάρχουσιν ἀκριβῶς ὡρισμέναι ἀναλογίαι. Τοὐλάχιςον ἕως τώρα δὲν εὑρέθη κανένας νόμος ὅςτις νὰ περιορίζῃ τὰς συνθέσεις εἰς τινὰς ἀναλογικοὺς ἀριθμούς, καὶ τὰ ἄτομα αὐτῶν ἠμποροῦν, ὡς φαίνεται, νὰ ἑνόνωνται εἰς ἄπειρον σχεδὸν πλῆθος βαθμῶν.

Παρατήρησε ὅμως μεταξὺ τῆς γενικῆς ταύτης συγχύσεως δύο ἀρχὰς ἐπίσης ἀμετακινήτους. Ἡ μία ἀπαιτεῖ τριῶν τοὐλάχιςον ςοιχείων συνδρομὴν, διὰ τὴν τῶν ὀργανικῶν συνθέτων μόρφωσιν. Ἡ δὲ ἄλλη δὲν δέχεται εἰς αὐτὰ εἰμὴ πολλὰ μικρὸν ἀριθμὸν διαφόρων ςοιχείων. Τὸ ὀξυγόνον, τὸ ὑδρογό-

νον, ὁ ἄνθραξ, τὸ ἄζωτον, καὶ ἐλάχιστα ποσότητες σιδήρου, θείου, φωσφόρου, κτλ. ἠμποροῦν μόνον νὰ ἔμβωσιν εἰς αὐτά· τὰ δὲ ἐπίλοιπα ὅλα δὲν ἔχουσι χώραν. Διὰ νὰ γένῃ λοιπὸν ἡ ἄπειρος ποικιλία τῶν φυτικῶν καὶ ζωϊκῶν προϊόντων, ἔπρεπε νὰ ἀναπληρωθῇ ἡ ὀλιγότης τῶν στοιχείων μὲ τὸ πλῆθος τῶν συνθέσεων.

Τὰ ὀργανικὰ τῆς πρώτης τάξεως ἄτομα διαιροῦνται εἰς δύο κλάσεις. Ἡ πρώτη περιέχει μόνον ὀλίγα στοιχειώδη ἄτομα, καὶ ἡ παραμικρὰ εἰς τὴν σύνθεσίν των μεταβολὴ εἶναι ἱκανὴ νὰ τὰ μεταβάλῃ εἰς σώματα διαφόρους ἰδιότητας ἔχοντα. Οὕτω τὸ κιτρικὸν ὀξὺ διαφέρει ἀπὸ τὸ τοῦ ἠλέκτρου μόνον καθ' ἓν ἄτομον ὀξυγόνου· τὸ ἠλεκτρικὸν ἀπὸ τὸ ὀξικὸν, κατὰ δύο ἄτομα ἄνθρακος· καὶ τὸ ὀξικὸν ἀπὸ τὸ κικκιδικὸν, κατὰ δύο ἄτομα ὑδρογόνου κτλ. Τὰ περισσότερα φυτικὰ ὀξέα ἀνήκουσιν εἰς ταύτην τὴν κλάσιν.

Ἡ δὲ δευτέρα περιέχει τὰ ἐκ περισσοτέρων ἀτόμων σύνθετα. Εἰς ταῦτα μικραὶ μεταβολαὶ συνθέσεως προξενοῦσι μικρὰς διαφορὰς ἰδιότητος. Ἐντεῦθεν παράγονται σειραὶ σωμάτων ἀναλόγων μὲν κατὰ τὰς γενικὰς αὐτῶν ποιότητας, διακεκριμένων δὲ κατὰ τὰς εἰδικάς. Εἶναι κυρίως εἰπεῖν, διάφορα εἴδη ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ γένους. Παραδείγματα δὲ τούτων εἶναι τὰ παχέα καὶ πτητικὰ ἔλαια, αἱ ζαχάρεις, τὰ κόμμια, κτλ.

Τέλος πάντων ὁ Β. ἔδειξεν ὅτι τὰ ὀργανικὰ καὶ ἀνόργανα ἄτομα ἑνούμενα πρὸς ἄλληλα, ἀκολουθοῦσιν ἀκριβῶς τοὺς αὐτοὺς νόμους μὲ τὰ ἀνόργανα σύνθετα ἄτομα. Μόνον λοιπὸν εἰς τὴν ζῶσαν φύσιν εἶναι δυνατὸν τὸ πλῆθος τῶν ἀναλογιῶν.

Τοιοῦτον εἶναι τὸ σύνολον τῶν νόμων οἱ ὁποῖοι συνιστῶσι τὴν τῶν χημικῶν ἀναλογιῶν θεωρίαν. Ἂν καὶ γενικοὶ, δὲν περιλαμβάνουσιν ὅμως εἰμὴ τὰ γνωστὰ φαινόμενα. Ἄλλα λοιπὸν νεώτερα ἠμποροῦν νὰ τοὺς ἐκτείνωσι καὶ νὰ τοὺς μεταχειρίσωσι. Τὰ περιορίζοντα οὕτω τὰς τῶν ἀτόμων ἀναλογίας αἴτια εἶναι ἀκόμη πολλὰ σκοτεινά· ἀλλ' αἱ δυνάμεις, ὅθεν προέρχονται αἱ ἀμοιβαῖαι αὐτῶν συνθέσεις, φαίνεται ὅτι εἶναι ἤδη δυνατὸν νὰ δειχθῶσιν. Ἐδῶ ἀρχίζει ἡ τῆς ἠλεκτρικῆς χημικὴ ἐπίῤῥοια.

Θεωροῦντες τὰ ἄτομα ὡς ἀναλλοίωτα δὲν ἠμποροῦμεν βέβαια νὰ δεχθῶμεν ὅτι διαπερῶνται ἀμοιβαίως. Ἡ ἕνωσις λοι-

πὸν αὐτῶν γίνεται ἁπλῶς δι' ἐπιθέσεως, ἥτις μεταξὺ μὲν τῶν ἑτερογενῶν ἀτόμων προξενεῖ τὴν χημικὴν σύνθεσιν· μεταξὺ δὲ τῶν ὁμογενῶν, τὴν μηχανικὴν συνοχήν. Ἡ δύναμις, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κρέμεται ἡ ἐπίθεσις, ὠνομάσθη συγγένεια· λέξις, ἥτις καθ' αὑτὸ δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ σύντομος ἔκφρασις τοῦ παρατηρηθέντος φαινομένου. Διότι λέγοντες ὅτι σῶμα ἔχει συγγένειαν μὲ ἄλλο ἐννοοῦμεν ἁπλῶς ὅτι τὸ ἕλκει, ἢ ἕλκεται ἀπ' αὐτό. Παραδεχθέντες δὲ οἱ χημικοὶ τοῦτο τὸ φαινόμενον ὡς ἀρχικὸν, ἠμπόρεσαν πολὺν καιρὸν νὰ ἐξηγήσωσι μὲ σπανίαν ἐπιτυχίαν δι' αὐτοῦ πάμπολλα μερικὰ ἀποτελέσματα ἐξ αὐτοῦ παραγόμενα.

Πλὴν αἱ τῆς χημίας πρόοδοι ἐκίνησαν τινὰς εἰς ἐπιθυμίαν νὰ γνωρίσωσι τὴν αἰτίαν τούτου, καὶ τὴν δεικνύουσιν ἤδη εἰς ἓν γενικώτερον φαινόμενον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, εἰς πειραματικὴν ἀνωτέρας τάξεως δύναμιν, τουτέστι τὴν ἠλεκτρικήν. Αὕτη φαίνεται τῷ ὄντι ὅτι εἶναι κοινὴ πηγὴ τῶν συγγενειῶν καὶ τοῦ θερμογόνου, καὶ οὕτω τὰ φαινόμενα ὅλα ἀναγόμενα εἰς μίαν μόνην αἰτίαν ἐκφράζονται γενικώτερον. Τὰ πορίσματα ταῦτα, καθὸ μάλιστα ἀξιόλογα, πρέπει νὰ καθυποβληθῶσιν εἰς αὐστηρὰν ἔρευναν. Πρὶν νὰ τὰ δεχθῶμεν πρέπει νὰ τὰ βεβαιώσωμεν· καὶ βεβαίωσις συστήματος τινὸς εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ εἰς τὰ φαινόμενα. Ἂν δὲν τὰ περιλάβῃ ὅλα, εἶναι ἀδιόρθωτος ἐσφαλμένον ἢ ἀτελές. Εἶπα ὅλα, διότι δὲν βεβαιόνουν τοὺς κανόνας αἱ ἐξαιρέσεις, μ' ὅλον ὅτι μία κοινὴ καὶ εὔκολος γνώμη λέγει τὸ ἐναντίον.

Ἀλλ' ἡ δοκιμὴ ὅλων τῶν γνωστῶν φαινομένων εἶναι ἐπίσης ὀχληρὰ καὶ ἀνωφελής. Τινὰ ἐξ αὐτῶν ἀρκοῦσιν, ὅταν ἦναι ἀρκετὰ γενικὰ ὥστε νὰ δυνηθῇ τις νὰ συνάξῃ ἀπὸ τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν ὅλων τῶν ἄλλων τὴν ἐξήγησιν. Τοιοῦτον εἶναι μάλιστα τῆς καύσεως τὸ φαινόμενον. Τοῦτο, καθ' ὅλην τὴν σημασίαν του λαμβανόμενον, προηγεῖται, συνοδεύει, ἢ συνιστᾷ τὰς περισσοτέρας χημικὰς ἐργασίας, καὶ δὲν εἶναι κάμμία ἐξ αὐτῶν, εἰς τὴν ὁποίαν σῶμά τι νὰ μὴ καῇ τέλος πάντων, ἢ νὰ μὴν ἀποκαῇ (ἀποξειδωθῇ). Διὰ τοῦτο ἡ τῆς καύσεως θεωρία πάντοτε ἐσάθη ἡ βάσις τῆς χημικῆς θεωρίας, καὶ ἡ ἰσορία της ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς ὅλης τῆς ἐπιστήμης ἰσορία.

Ὁ Stahl ἐξήγησε πολὺν καιρὸν τὴν καῦσιν διὰ τῆς νομιζομένης ἀπελευθερώσεως οὐσίας τινὸς, τὴν ὁποίαν ὠνόμαζε

φλογιστικόν. Ὁ δὲ Lavoisier ἀπέδειξε δι ἀποφασιστικῶν πειραμάτων ὅτι ἡ καῦσις τῶν σωμάτων ὄχι μόνον δὲν ἀφαιρεῖ τι ποτε, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἑνόνει μὲ αὐτὰ μίαν βαρεῖαν καὶ ἀόρατον οὐσίαν, τὸ μετὰ ταῦτα πολυθρύλλητον ὀξυγόνον. Ὁ Bayen εἶχε παρατηρήσει προλαβόντως ἓν φαινόμενον τὸ ὁποῖον ἀνέτρεπε τὸ τοῦ Stahl σύστημα. Εἶχεν ἰδεῖ ὅτι τὰ μέταλλα ὀξειδούμενα αὐξάνουσι κατὰ τὸ βάρος, καὶ ὅτι ἡ αὔξησις αὕτη προήρχετο ἀπὸ τὴν ἀπορρόφησιν μορίων τινῶν τοῦ ἀέρος. Δὲν προσδιώρισεν ὅμως τὴν φύσιν τοῦ ἀέρος τούτου, καὶ ἡ ὡραία του παρατήρησις τὴν ὁποίαν ἔκαμε καὶ ὁ Jean Rey εἰς τὴν δεκάτην ἑβδόμην ἑκατοντάετηρίδα, ἔμελλε νὰ χαθῇ πάλιν, ἂν ὁ μεγαλοφυὴς Lavoisier δὲν ἀνεκάλυπτεν ὅλας τὰς συνεπείας της. Τοῦτο ἀποδεικνύει κάλλιστα ὅτι εἰς τῶν ἐπιστημῶν τὸν δρόμον, πολλάκις πλησιάζομεν εἰς ἀληθείας τινάς, καὶ πολλάκις ἠμποροῦμεν νὰ παρεκτραπῶμεν ἀπὸ αὐτάς.

Ὅθεν κατὰ τὸν L. ὅταν σῶμά τι καίεται, ἑνόνεται μὲ ὀξυγόνον, καὶ καῦσις καθ' αὐτὸ εἶναι ἡ ἕνωσις αὕτη. Τὸ ἀπορροφούμενον ὀξυγόνον μετατρέπει εἰς στερεὰν κατάστασιν ἀποβάλλον τὸ κρυπτὸν θερμογόνον του· καὶ ἐντεῦθεν προέρχεται τὸ ἀπελευθερούμενον θερμογόνον, ἤτοι ἡ ἀναπτυσσομένη κατὰ τὴν καῦσιν θερμότης. Ἐξήγησις, θαυμαστὴ διὰ τὴν ἁπλότητα, πλὴν δὲν ἐξαρκεῖ πλέον εἰς τὰς χρείας τῆς ἐπιστήμης.

Διότι ὁ ἄνθραξ καίων εἰς τὸ ὀξυγόνον, καὶ μεταβάλλων αὐτὸ εἰς ἀνθρακικὸν ὀξύ, δὲν σμικρύνει τὸν ὄγκον του, καὶ αὐτὸς μεταβάλλεται εἰς πνεῦμα. Μ' ὅλην δὲ τὴν ἀληθῆ ταύτην ἀραίωσιν, ἡ θερμοκρασία ὑψόνεται τόσον, ὥστε ἀποτελεῖ σφοδροτάτην πύρωσιν. Πρόσθες καὶ ὅτι ἡ εἰδικὴ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος θερμότης εἶναι ἀνωτέρα τῆς τοῦ ὀξυγόνου, καὶ ὅτι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς εἰδικῆς τοῦ ἄνθρακος θερμότητος καὶ τῆς τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος εἶναι πολλὰ μικρά, καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἄκραν ἐπίτασιν τῆς ἀποτελουμένης θερμότητος. Ἡ δὲ τοῦ ὑδρογόνου καῦσις εἶναι παράδειγμα ἀκόμη καταπληκτικώτερον. Τὸ ὑδρογόνον καιόμενον ἀφίνει ὑπερβολικὴν ποσότητα θερμογόνου, καὶ ὅμως τὸ ἐκ τῆς τοῦ ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου ἑνώσεως ἀποτελούμενον ἀεροειδὲς ὕδωρ ἔχει ὄγκον πολλαπλασίως μεγαλήτερον παρὰ τὸν ὄγκον τῶν δύο ἀναμεμιγμένων ἀεροειδῶν στοιχείων.

Ἔπειτα, πάμπολλα φαινόμενα μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ ὀξείδωσις δὲν εἶναι μόνη τοῦ πυρὸς πηγή. Πρὸ πολλοῦ παρετη-

ρήθη ὅτι γεννᾶται καὶ ἐκ τῆς ἑνώσεως τῶν μὲ τὸ θεῖον θερμαινομένων μετάλλων· καὶ εἶναι γνωστὸν τὴν σήμερον ὅτι δὲν γίνεται κάμμία σύνθεσις χωρὶς ν' ἀκολουθήσῃ θερμογόνου ἀπελευθέρωσις. Εἶναι ἀποδεδειγμένον ὅτι αἱ πλέον δυναταὶ συγγένειαι φέρουν διὰ τοῦ χορτασμοῦ των τὴν θερμοκρασίαν μέχρι πυρακτώσεως, ἐν ᾧ αἱ πλέον ἀδύνατοι τὴν ὑψόνουν μόλις τινὰς βαθμούς.

Αἱ δύο λοιπὸν προτάσεις εἰς τὰς ὁποίας θεμελιόνεται ἡ τοῦ L. θεωρία πρέπει νὰ μετασχηματισθῶσιν. Ἔπρεπεν ἴσως διὰ νὰ ἐννοήσωμεν καλήτερα τὴν τοῦ πυρὸς ἀρχήν, νὰ ἀναβῶμεν εἰς τὴν πλέον καθαράν του μορφήν, ἤγουν εἰς τὸν ἠλεκτρικὸν σπινθῆρα. Τὸ ἠλεκτρικὸν τοῦτο πῦρ εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ τῶν χημικῶν συνθέσεων· ἀνάπτει τὰ φλογιστὰ σώματα· τήκει καὶ μετεωρίζει τὰ μέταλλα· θερμαίνει τὸ ὕδωρ ἕως βρασμοῦ, καὶ τὰ στερεὰ σώματα μέχρις ἐκπυρώσεως. Ὁ εἰς τὸ κενὸν διὰ τῆς ἠλεκτρικῆς σήλης πυρούμενος ἄνθραξ ἀφίνει θερμογόνον, καθὼς ὁ διὰ τῆς ὀξειδώσεως καιόμενος. Αὕτη ἡ τελεία τῶν ἀποτελεσμάτων ταυτότης ἀποκαλύπτει ἀναμφιβόλως ταυτότητα αἰτίας, καὶ ἡ τῶν ἀντικειμένων ἠλεκτρικῶν ἕνωσις φανερόνεται ὡς ἀληθὴς τοῦ πυρὸς πηγή.

Δύο μέταλλα συναπτόμενα γίνονται ἠλεκτρικά· ἡ ἠλεκτρικὴ αὕτη αὐξάνει ἀναλόγως μὲ τὴν δύναμιν τῶν ἀμοιβαίων αὐτῶν ἠλεκτρικῶν, καὶ ἠμποροῦμεν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον νὰ τὴν ἰδοῦμεν εἰς ὅλα τὰ σώματα ὅσα ἔχουσι συγγένειαν πρὸς ἄλληλα. Ὅταν αὐτὰ πλησιάζουν νὰ συντεθῶσι, φανερόνουν ἐλευθέρας ἀντικειμένας ἠλεκτρικάς, αἱ ὁποῖαι αὐξάνουσι μὲ τὴν θερμοκρασίαν ἕως εἰς τὸν ὅρον τῆς καύσεως. Εἰς τὴν στιγμὴν τῆς ἑνώσεως, πᾶν σημεῖον ἠλεκτρικῆς παύει, καὶ πολλάκις ἐκλάμπει πῦρ. Εἰς πᾶσαν λοιπὸν χημικὴν ἕνωσιν γίνεται οὐδετέρωσις τῶν ἀντικειμένων ἠλεκτρικῶν, καὶ αὐτὴ εἶναι καθ' αὐτὸ αἰτία τοῦ πυρός (1). Ὁ Β. δὲν διακρίνει τὸ φῶς ἀπ' αὐτό, διότι πολλάκις ἡ σύγχρονος αὐτῶν ἀπελευθέρωσις δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ βαθμὸς ὑ-

(1) Τὸ συμπέρασμα τοῦτο τὸ εἶχεν ἤδη προαισθανθῆ ὁ Davy. Βιαζόμενος δὲ νὰ ἐκθέσω τὰ πορίσματα, δὲν ἐδυνήθην εἰς τὴν συνοπτικήν ταύτην ἀνάλυσιν, νὰ δείξω τὰ ἐλλείποντα φαινόμενα, ὅθεν ἐκεῖνα παράγονται. Τὰ φαινόμενα ταῦτα δὲν εἶναι ἄλλα τοῦ Β. · χρεωστεῖ πολλὰ εἰς τοὺς ἐνδοξοτέρους συγχρόνους του, καὶ ὀνομαστὶ εἰς τὸν Berthollet, Volta, Davy, Gay-Lussac. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς τοὺς ἀνέφερε πάντοτε, ἐκεῖνα περιττὸν νὰ τοὺς ὀνομάσω κ' ἐγὼ εἰς τὴν συνοψίν μου, ἤτις, πάλιν τὸ λέγω, εἶναι διωρισμένη διὰ μόνον τὰ γενικὰ πορίσματα.

ψηλότερος τοῦ ἀπελευθερουμένου χωρὶς φωτὸς θερμογόνου. Καὶ ἡ μὲν μόνιμος ἕνωσις τῶν συνθέτων σωμάτων, ἤτοι ἡ συνοχή των, δὲν ἐξηγεῖται ἀποχρώντως· ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ὁ Β. εἶδεν ὅτι τὰ σώματα ἀποκαθιςάμενα ἀπό τινα περίςασιν εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν ἠλεκτρικὴν κατάςασιν, χωρίζονται καὶ ἀναλαμβάνουσι τὰς ἀρχικάς των ἰδιότητας.

Τὰ σώματα διαιροῦνται εἰς ἠλεκτροκαταφατικὰ καὶ ἠλεκτραποφατικά. Τὰ ἁπλᾶ σώματα καὶ τὰ ὀξείδια τῆς πρώτης κλάσεως λαμβάνουσι πάντοτε τὴν καταφατικὴν ἠλεκτρικὴν, ὅταν ἀπαντῶσι σώματα ἁπλᾶ, ἢ ὀξείδια τῆς δευτέρας· καὶ τὰ ὀξείδιά της φέρουται πάντοτε πρὸς τὰ ὀξείδια τῆς ἄλλης, καθὼς αἱ ἁλικαὶ βάσεις μὲ τὰ ὀξέα. Οὕτω κατὰ τὴν ἤδη παλαιὰν διαίρεσιν τῶν ὀξειδίων εἰς ὀξέα καὶ βάσεις, τὰ μὲν ὀξέα συγκροτοῦσι τὴν ἠλεκτραποφατικὴν κλάσιν, αἱ δὲ βάσεις τὴν ἠλεκτροκαταφατικήν.

Ἡ ἠλεκτρικὴ λοιπὸν τάξις τῶν καυςῶν σωμάτων συμφωνεῖ ἐν γένει μὲ τὴν τῶν ὀξειδίων. Τὸ ὀξυγόνον ἔχει τὸν πρῶτον τόπον ὡς ἀποφατικώτατον· πρὸς τούτοις αὐτοῦ μόνου αἱ σχέσεις εἶναι ἀμετάβλητοι. Εἰς δὲ τὸ ἑξῆς τῆς σειρᾶς, τῶν σωμάτων τὰ καταφατικὰ πρὸς τὰ προηγούμενα, εἶναι ἀποφατικὰ πρὸς τὰ ἑπόμενα. Τὸ θεῖον, παραδείγματος χάριν, εἶναι καταφατικὸν πρὸς τὸ ὀξυγόνον, καὶ ἀποφατικὸν πρὸς τὰ μέταλλα. Μετὰ τὸ ὀξυγόνον ἕπεται τὸ θεῖον, ἔπειτα τὸ ἄζωτον κτλ.· τὰ δὲ ῥιζικὰ τῶν καλίων καὶ τῶν καλικῶν γαιῶν εἶναι τελευταῖα, ὡς καταφατικώτατα, κτλ.

Ὁσάκις σῶμά τι γίνεται ἠλεκτρικὸν, αἱ δύο ἠλεκτρικαὶ φανερόνονται εἴτε εἰς διάφορα αὐτοῦ μέρη, εἴτε εἰς τὴν σφαίραν τῆς ἐνεργείας του. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, αἱ ἠλεκτρικαὶ εἶναι σύγκεντρωμέναι εἰς δύο ἐναντία σημεῖα· καὶ τοῦτο συνιςᾷ γενικὴν πολιτικότητα. Ὁ Β. δέχεται προσέτι εἰδικὴν πολιτικότητα, διὰ τὴν ὁποίαν ἐπικρατεῖ ποῦ μὲν ὁ ἀποφατικὸς πόλος, ποῦ δὲ ὁ καταφατικὸς πόλος. Ἐξ αὐτῆς τῆς αἰτίας τὰ σώματα ἄλλα μὲν εἶναι ἀποφατικὰ, ἄλλα δὲ καταφατικά.

Ἡ συγγένεια κρέμεται ἀπὸ τὴν γενικὴν πολιτικότητα, αἱ δὲ ἐκλεκτικαὶ συγγένειαι ἀπὸ τὴν ἐναλλὰξ ὑπεροχὴν τῶν εἰδικῶν πολιτικοτήτων. Ἐν συντόμῳ ἀπὸ τὴν διῃρημένην ἠλεκτρικὴν γεννᾶται ἡ συγγένεια μὲ ὅλας τὰς διαφοράς της, καθὼς ἀπὸ τὴν ἡνωμένην τὸ θερμογόνον μὲ ὅλας τὰς μορφάς τε. Πᾶσα λοιπὸν χημικὴ ἐνέργεια εἶναι ἠλεκτρικὸν ἀποτέλεσμα.

Εὔκολα βλέπομεν ὅτι τὸ σύγγραμμα τοῦ Β. ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ διττῶς. Τὰ φαινόμενα καὶ αἱ ἄμεσοι αὐτῶν συνέπειαι, ἤτοι οἱ πηγάζοντες ἀπ' αὐτὰ πειραματικοὶ νόμοι, παραςένουν σύςημα νέων καὶ γενικῶν ἀληθειῶν, μὲ τὰς ὁποίας προθύμως θέλει πλουτισθῇ ἡ ἐπιςήμη. Αἱ δὲ τολμηραὶ θεωρίαι, καὶ εὐφυεῖς εἰκασίαι ἀπαιτοῦν αὐςηρὰν ἐξέτασιν, καὶ ἡ ἐπιςήμη θέλει τὰς ἀποδεχθῇ μὲ συςολήν. Τὸ σύγγραμμα μαρτυρεῖ πρὸς μέγιςον τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς καύχημα, πόσον ἰσχύουν μεγαλοφυοῦς ἀνδρὸς ἐπίμονοι ἔρευναι.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ.

Αἱ ὠφέλειαι, αἱ ὁποῖαι προξενοῦνται εἰς ἓν ἔθνος ἀπὸ τὰς γνώσεις τῆς Γεωγραφίας εἶναι σχεδὸν φαναραὶ εἰς κάθε γνωςικὸν καὶ φιλομαθῆ ἄνθρωπον. Διὰ νὰ μὴν ὑςερῆται λοιπὸν τὸ γένος μας τοιούτων ἐπωφελῶν καὶ χρησίμων γνώσεων, ἐπαρακινήθην ἐν ᾧ ἤμην εἰς τὰς Ἀθήνας διδάσκαλος, καὶ ἐτύπωσα διὰ τὰ σχολεῖα εἰς τὴν Βενετίαν μίαν νεωτέραν καὶ μεθοδικήν μου γεωγραφίαν ἁπάσης τῆς Οἰκουμένης. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ ἦτον κατὰ πολλὰ σύντομος, ὡς διαλαμβάνουσα γενικῶς διὰ ὅλον τὸν κόσμον, ἐδιάσθην πέρισυ νὰ περιέλθω καὶ νὰ καταγράψω λεπτομερῶς, νεωςὶ καταμετρήσας ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὅσα ὁ θαυμαςὸς Ὅμηρος, ὁ νέος Ἀνάχαρσις, καὶ ὁ περιηγητὴς Παυσανίας περιῆλθον, καὶ κατέγραψαν, καὶ τοῦτο ὄχι δι' ἄλλο, παρὰ διὰ νὰ κάμω ἕνα νέον Παυσανίαν, ἢ καὶ ἕνα νέον Ἀνάχαρσιν, ἤτοι μίαν νεωτέραν γεωγραφικὴν ἔκθεσιν τῶν ἑξῆς ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος, δηλ. τῆς Αἰτωλίας, καὶ Ὀζωλαίας Λοκρίδος, τῆς Φωκίδος, Ὀπουντίων καὶ Σεικνημίδων Λοκρῶν, τῆς Λεβαδίας, καὶ ὅλης τῆς Βοιωτίας, τῆς Εὐρίππου, τῆς Ἀττικῆς, καὶ τῆς Μεγαρίδος γῆς, τῆς Κορίνθου, καὶ Σικυωνίας, τῶν Καλαβρύτων, τῆς Βοςίτσας, τῆς παλαιᾶς Πάτρας, καὶ ὅλης τῆς Ἀχαΐας, τῆς Ἠλίδος καὶ Τριφυλλίας γῆς, τῆς Ἀρκαδίας, τοῦ Λεονταρίου, καὶ ὅλης τῆς Καρυτινῆς ἐπαρχίας, τῆς Κορώνης, Μοθώνης, Ἀνδροόσης, καὶ Καλαμάτης, καὶ ὅλης τῆς Μεσσηνίας γῆς, τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς Μάνης, τῆς παλαιᾶς τε καὶ νέας Σπάρτης, τοῦ Ἕλους, καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῶν ἐλευθερολακώνων, ἀπὸ Πραςὸν ἕως ἅγιον Πέτρον, τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ ὅλης τῆς Ἀργολίδος γῆς· τὰ ὁποῖα αὐτὰ

μέρη ἐχρημάτισαν τὸ θέατρον τοῦ κόσμου, καὶ τὸ θαῦμα ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν.

Εἰς τὴν καταγραφὴν αὐτῶν τῶν ἐπαρχιῶν λοιπὸν, πρῶτον κατατάττω τὴν ἐπωνυμίαν καὶ ἐτυμολογίαν αὐτῶν, τοὺς ἀρχαίους κατοίκους, ποῖοι καὶ πόθεν ἦλθον, τοὺς βασιλεῖς, τοὺς ἥρωας, καὶ σοφοὺς αὐτῶν ἅπαντας, καὶ ὁποίαν βοήθειαν ἔπεμψαν εἰς τὴν κατὰ τῆς Τρωάδος ἐκστρατείαν· β΄· τὰ σύνορα· γ΄· τὸ μῆκος καὶ πλάτος, καὶ τὸ ἐμβαδὸν αὐτῶν εἰς τετραγωνικὰ μίλια· δ΄· ὅλα σχεδὸν τὰ ὄρη καὶ βουνά· ε΄· τοὺς ποταμοὺς, καὶ τὰς ἀλληγορίας αὐτῶν· ς΄· τὸ κλίμα τοῦ τόπου, καὶ τὴν κρᾶσιν τοῦ ἀέρος· ζ΄· τὰ προϊόντα, ὁποῖα καὶ πόσα καὶ πρὸς πόσην τιμήν· η΄· τοὺς κατοίκους, πόσοι καὶ πόσας ψυχὰς εἰς κάθε τετραγωνικὸν μίλιον περιλαμβάνονται· θ΄· τὰ ἤθη· ι΄· τὴν διάλεκτον καὶ προφορὰν αὐτῶν· ια΄· τὴν θρησκείαν· ιβ΄· τὰς ἀρχαιότητας καὶ περίεργα αὐτῶν· ιγ΄· τὰς πόλεις καὶ χώρας, κατὰ τὸν Παυσανίαν, καὶ νέον Ἀνάχαρσιν, τὰ πλάτη καὶ μήκη αὐτῶν, νεωστὶ παρατηρημένα· τὰ ἀρχαῖα καὶ νέα ὀνόματα, τοὺς θεμελιωτὰς, τοὺς σοφοὺς καὶ ἥρωας αὐτῶν, τὰ μνημεῖα, τοὺς τάφους, καὶ τὰ ἐπιγράμματα, τοὺς πολέμους, καὶ τὰ νομίσματα, τὰς ἑορτὰς, καὶ τὰς πανηγύρεις τὰς νέας τε καὶ ἀρχαίας, τὸν τόπον, καὶ τὰ ἔθιμα αὐτῶν, τὰ νέα σχολεῖα, τὰς τέχνας, καὶ τὴν πρόοδον αὐτῶν, καὶ ἄλλας τινὰς νεωτέρας ἀνακαλύψεις μου, τὰς ὁποίας διὰ συντομίαν τὰς παραλείπομεν. Πρὸς τὸ τέλος αὐτῶν τῶν ἐπαρχιῶν προσαρμόζω καὶ ἀπὸ μίαν νεωτέραν γεωγραφικὴν χάρταν ὅλων τῶν ἄνω εἰρημένων ἐπαρχιῶν, μὲ τὰ νέα καὶ παλαιὰ ὀνόματα. Τὴν βίβλον ταύτην λοιπὸν, τὴν γέμουσαν παντοίων ἰδεῶν, καὶ χρησίμων γνώσεων, διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν φιλομούσων καὶ φιλομαθῶν ἀνθρώπων, μετ' οὐ πολὺ θέλω δώσειν εἰς φῶς. Ὅθεν ὅςις ὀρέγεται νὰ ἔχῃ ἓν τοιοῦτον βιβλίον, ἂς γράψῃ τὸ ὄνομάτου, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν βιβλίων, καὶ ἂς τὰ πέμψῃ εἰς ἐμὲ τὸν Ἴδιον, εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἡ τιμὴ τοῦ βιβλίου δὲν διορίζεται, ἐπειδὴ καὶ δὲν εἶναι γνωστὴ ἡ δαπάνη αὐτῆς. Ἡ βίβλος εἶναι δίτομος, τὸ διπλοῦν τοῦ Παυσανίου κατὰ τὸν ὄγκον καὶ ὕλην. Κατὰ τὸ παρὸν τυπώνω εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μίαν δίτομον καὶ ἐντελεστάτην πρακτικὴν Ἰατρικὴν, καὶ χειρουργίαν, κατὰ τὸ νέον σύστημα τῆς ἰατρικῆς. Ἔρρωσθε.

Διονύσιος ὁ Πύῤῥος Θετταλὸς ἰατροφιλόσοφος.

Κύριοι ἐκδόται τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ.

Προσφέρω εἰς τὸ κοινὸν τὴν ἑξῆς ἀγγελίαν, τὴν ὁποίαν παρακαλῶ νὰ κηρύξετε διὰ τοῦ Λ. Ἑρμοῦ. Αἱ δὶ αὐτοῦ κατὰ καιροὺς ἐκδοθεῖσαι εἰδήσεις περὶ διαφόρων εἰς τὸ τῆς Ὀδησσοῦ θέατρον παρασταθεισῶν τραγῳδιῶν, διήγειρον τὴν ἀμιλλαν τῶν ἐταῦθα Γραικῶν μας, καὶ φιλόμουσά τινα μειράκια, μαθηταὶ τοῦ ἐδῶ γυμνασίου, μετέφρασαν ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸν μίαν τραγῳδίαν „τὸν θάνατον τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος", καὶ μὲ θέλησιν καὶ προθυμίαν ὅλων τῶν ἐνταῦθα ὁμογενῶν μας, τὴν παρέσησαν κατὰ τὴν 9. Φεβρουαρίου μὲ πολλὴν χαρὰν ὅλων ἡμῶν καὶ κρότον. Τὰς δ' ἀνηκούσας εἰς ἕκασον τῆς τραγῳδίας πρόσωπον σολὰς ἔλαβον ἀπὸ τὸ κοινὸν θέατρον τῆς πόλεως, τὰς ὁποίας προθυμώτατα οἱ ἔφοροι ἔδωκαν, καὶ μὲ πολλὴν των εὐχαρίσησιν. Εἰς δὲ τὴν παράστασιν τὰ πρόσωπα εὐδοκίμησαν ὅλα, ἀλλ' εἰς τὸ πάθος καὶ τὴν ἀπὸ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ δράματος ἀπαιτουμένην ἀνάλογον μίμησιν, ἐκροτήθησαν κατ' ἐξοχὴν οἱ ὑποκρινόμενοι τὸν Ἀντώνιον, τὸν Βροῦτον, ὀλίγον δὲ, καὶ ὁ τὸν Καίσαρα. Συνῆλθε δὲ πλῆθος θεωρῶν τόσον πολὺ, ὥσε τὸ διορισθὲν οἴκημα, ἄλλως εὐρύχωρον, ἐφάνη στενώτατον. Διέπρεπε δὲ μεταξὺ τῶν ἄλλων θεωρῶν ὁ ἐνδοξότατος κύριος Καῖσαρ Πελεγρίνης, Ῥωσσικὸς Κόνσολος καὶ Ἱππεύς, οἱ ἔφοροι καὶ ἐπίτροποι τῆς ἐνταῦθα Κοινότητος τῶν Γραικῶν, ὁ Ἔφορος τῆς σχολῆς κύριος Προκόπιος Καρτζιώτης, ἀνὴρ φιλόμουσος καὶ φιλογενὴς μέχρις ἐνθουσιασμοῦ, καὶ ἄλλοι πάμπολλοι ὁμογενεῖς καὶ ἀλλογενεῖς αὔδρες, καὶ πολλόταται Ἑλληνίδες. Εἰς τὸ τέλος τοῦ δράματος μετὰ κρότου χειρῶν μεγάλου, ἔκραζον πολλὴν ὥραν οἱ θεωροὶ Εὖγε! Εὖγε! Εὖγε! Τελευταῖον τοὺς παρεκάλεσαν νὰ παρασήσουν καὶ ἐκ δευτέρου τὴν τραγῳδίαν, καὶ εἰς τὰς 16. τοῦ αὐτοῦ τὴν παρέσησαν μὲ περισσοτέραν εὐδοκίμησιν, χειροκροτηθέντες πολὺ περισσότερον. Οἱ δὲ προοῦχοντες μετὰ ταῦτα ἔκαμον ὁμιλίαν διὰ νὰ ἐνοικιάσουν μὲ συνεισφορὰν ἀργυρίων, οἴκημα μέγα εἰς παράστασιν τοιούτων. Τὴν μεταφρασθεῖσαν τραγῳδίαν μελετοῦν νὰ ἐκδώσωσιν· ἀλλ' ἡ μετάφρασις ἔχει χρείαν νὰ διορθωθῇ εἰς τὸ λεκτικὸν ἀπὸ κάλαμον ἐμπειρότερον. Ὑγιαίνετε.

Τῇ 23 Φεβρουαρίου. 1820. Τεργέσῃ.

Χρισόδουλος Ἱερόπαις.

Διὰ Βιέννην.

Φίλε ἐκδότα τοῦ Λ. Ἑρμοῦ, Κωνς. Κοκκινάκη.

Ἐκ τοῦ Ἰασίου τῇ 7. Μαρτίου, 1820.

Ἀμέσως ὅτε, διὰ τῆς ἀγρύπνου φροντίδος, καὶ τῶν σοφῶν διατάξεων τοῦ ὑψηλοτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος κυρίου κυρίου Μιχαὴλ Γρηγορίου Σούτζου, ἐκόπασεν ἡ ἐπιδημικὴ νόσος τῆς ἀνθρωποφθόρου πανούλους εἴτε τὴν πόλιν τοῦ Ἰασίου καὶ εἰς ὅλην τὴν Μολδαβίαν, ἐνοικιάσθη διὰ προσαγῆς τοῦ θεοσυντηρήτου ὕψους του, καὶ διὰ δαπάνης γενναίας τοῦ εὐγενεστάτου ἄρχοντος Ἄγα Κυρίου Νικολάου Ῥωσσέτου ἁρμόδιος οἶκος, ὅπου ἔγινεν ἡ πρέπουσα εἰς τὴν ἀλληλοδιδακτικὴν μέθοδον προπαρασκευή· καὶ ἀπὸ πρώτης Μαρτίου τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους 1820. ἤρξατο ὁ κύριος Γ. Κλεόβουλος εἰς τὸ νέον σχολεῖον μεθ' ἁπάσης τῆς ἀπαιτουμένης ἐπιμελείας νὰ διδάσκῃ τοὺς ἐν Παρισίοις ὑπ' αὐτοῦ προσκεθέντας πίνακας, καὶ τὴν ἤδη παρὰ τοῦ ἰδίου εἰς τὴν αὐτὴν μέθοδον προσαρμοζομένην, καὶ ἐν τῇ τοῦ Ἰασίου Ἑλληνικῇ Τυπογραφίᾳ ἐκδιδομένην Ἀριθμητικήν τε καὶ Ἱερὰν Κατήχησιν. Δάκρυα χαρᾶς περιέχυσαν ἐμέ τε καὶ ἄλλους τοὺς παρευρεθέντας, φίλε Κοκκινάκη, ὅταν εἶδον τὴν ἄκακον καὶ παιδικὴν ἡλικίαν τῶν τε ἀντεπίων καὶ τῶν παρεπιδημούντων Γραικῶν συρρέουσαν ἐκ τῶν διαφόρων ῥυμῶν τῆς πόλεως, καὶ τοὺς φιλοσόργους αὐτῶν γονεῖς ὁδηγοῦντας αὐτὴν εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ πηγὰς τῶν φώτων τῆς τε Ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας καὶ τῆς λοιπῆς παιδείας. Ἐπειδὴ τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν συνηθροίσθησαν 30 παῖδες, τὴν δὲ δευτέραν 50 καὶ τὴν τρίτην 80, καὶ οὕτως ἐνεπλήσθη ἡ παχὺς τοῦ σχολείου, εἰς τὸ ἑξῆς θέλει φροντισθῇ καὶ ἄλλος οἶκος, καὶ γένῃ δευτέρα πρόοτιμασία, καὶ διορισθῇ ἄλλος τις διδάσκαλος μαθητὴς τοῦ κυρίου Κλεοβούλου· καὶ ἑπομένως μεταφερθῇ ἡ μέθοδος καὶ εἰς τὴν ἐντόπιον γλῶσσαν, καὶ διαδοθῇ εἰς ὅλας τὰς χωραρχίας τῆς Μολδαβίας. Τὸ θεοφρούρητον ὕψος του διώρισε, δι' αὐθεντικῆς ἐκλογῆς, ἐφόρους καὶ ἐπιτρόπους τοῦ τε ἀποκατασταθέντος σχολείου καὶ τῶν εἰς τοιοῦτον ἀποκαταστηθησομένων, τὸν πανιερώτατον καὶ θεοσεβέστατον ἅγιον Μολδαβίας κύριον κύριον Βενιαμὶν, τὸν ἐκλαμπρότατον καὶ φιλόμουσον αὐθεντόπαιδα κύριον Σκαρλάτου Γκίκαν, τὸν εὐγενέστατον καὶ φιλογενῆ ἄρχ. μέγαν Ποσελνικὸν κύριον Ἰακωβάκην Ῥῆζον, καὶ τὸν εὐγενέστατον καὶ φιλοπάτριδα ἄρχ. Ἄγαν κύριον Νικόλαον Ῥωσσέτον, ἵνα φροντίζωσιν ἀγρύπνως καὶ ἐπιμελῶνται ἀόκνως ὑπὲρ τῆς εὐταξίας καὶ ἐναρμονίου διαμονῆς αὐτοῦ.

Μέγας εἶναι, φίλε, ὁ ζῆλος καὶ πολλὴ ἡ προθυμία τοῦ ὑψηλοτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος ὑπὲρ τῶν κοινῶν συμφερόντων, οἷον· ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ τῆς εὐνομίας, ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ὑπηκόου αὐτοῦ, καὶ ὑπὲρ τῆς ἀναπαύσεως τῶν ἐν τῷ νοσοκομείῳ ἀσθενούντων. Εἰς τὸ νοσοκομεῖον τοῦτο ὑπῆγεν ὁ φιλάνθρωπος ἡγεμὼν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Ἁγίου Σκυριδῶνος, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ μοναστήριον εὑρίσκεται τὸ οἰκοδόμημα τοῦ νοσοκομείου, καὶ μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν περιῆλθεν εἰς ὅλας τὰ οἰκεῖα τῶν ἀσθενούντων, φιλοδωρήσας πλουσιοπαρόχως καὶ μεγαλοπρεπῶς αὐτούς τε καὶ τοὺς ἰατρούς, χειρουργοὺς τε καὶ ὑποχειρουργοὺς, διατάξας ἐυσυνεχῶς καὶ φιλανθρώπως τὰ περὶ τῆς ἐναρμονίου κηδεμονίας καὶ ἀναπαύσεως τῶν δυσυχῶν ἀσθενούντων. Ἰδοὺ φιλάνθρωπα ἔργα! Ἰδοὺ φιλοσοργία ἡγεμονική! Ἰδοὺ γενναῖα φρονήματα! Ἰδοὺ καὶ ἀμάραντοι στέφανοι ἐπαίνων καὶ ἀθανασίας!

Ὁ φίλος σου

Μανουὴλ Βερνάρδος Καμηνάρης.

ΕΡΜΗΣ ὁ ΛΟΓΙΟΣ.

Τῇ ιδ'. 10 Μαΐου.

1820

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗ.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ παρὰ ΒΕΝΙΑΜΙΝ ΛΕΣΒΙΟΥ.

Τόμος Α'. Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐςρίας ἐκ τῆς Τυπογραφίας τοῦ Ἰωάννου Σνέϊρερ. 1818. εἰς 8ον. Περιέχει Ἀφιερωτ. ἐπιςολ., καὶ Πρόλογ. πρὸς τοὺς φιλαναγνώς. Σελ. ιδ, καὶ κείμενον εἰς ΙΓ Κεφάλ. διῃρημένον· Σελ. 197.

Κανεὶς δὲν ἀμφιβάλλει, ὅτι ὅσα ἕως τώρα εἰς τὴν γλῶσσάν μας ἐφάνησαν μαθηματικὰ συγγράμματα, ἔγειναν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον εἰς τὸ γένος ὠφέλιμα. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἐμπορεῖ ποτὲ νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ἔχει τὸ γένος χρείαν νὰ ἀποκτήσῃ καὶ ἄλλα τούτων συςηματικώτερα καὶ πληρέςερα (*). Βέβαια καὶ ταύτης τῆς χρείας τὴν ἀναπλήρωσιν ἐλπίζει τὸ γένος ἀπὸ τοὺς καιρὸν καὶ δύναμιν ἔχοντας, τῶν ὁποίων τοὺς κόπους εἶναι κατ' εὐτυχίαν προθυμώτατον νὰ ὑποδεχθῇ μετὰ χαρᾶς καὶ εὐγνωμόνως νὰ ὑποςηρίξῃ. Ὁ δὲ κύριος Βενιαμὶν, ὅςις μάλιςα εἰς καιρὸν χρείας ἐπροθυμήθη νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ γένος νέα μαθηματικὰ συγγράμματα, τῶν ὁποίων ἔχομεν ἀνὰ χεῖρας τὸν Α' Τόμον, τὰ Στοιχεῖα τῆς Ἀριθμητικῆς, εἶναι ἀξιέπαινος διὰ τὴν προθυμίαν του. Ἀλλὰ Τί ἐμπορεῖ τάχα νὰ συνεισφέρῃ τὸ νεοφανὲς τοῦτο σύγγραμμα εἰς τὴν παροῦσαν τοῦ γένους χρείαν; καὶ, ὁποίαν τάξιν ἀξίζει νὰ λάβῃ μεταξὺ ὅσων ἔχομεν μαθηματικῶν συγγραμμάτων; Ταῦτα τολμῶ νὰ ἐξετάσω ἐδῶ κατὰ

(*) Περὶ τούτου ὡμίλησαν καὶ ἄλλοι πολλοὶ (ὅρα πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν ἀξιόλογον ἐπιςολὴν τοῦ ἀνωνύμου συγγραφέως. Λ. Ε. ἔτους 1819. Ἀρ. 19. Σελ. 753—62), ὥςε κρίνω περιττὸν νὰ ἐκτάνθῶ πλειότερον.

τὴν ἰδικήν μου κρίσιν. Πρὸ τοῦ νὰ ἔμβω δὲ εἰς τὴν ἐξέτασιν, εἶναι χρεία περὶ αὐτῆς ταύτης τῆς διατριβῆς μου νὰ εἴπω ὀλίγα τινά.

Εἰς τὴν παροῦσάν μου διατριβὴν οὔτε ὅλους τοὺς παραγράφους τοῦ προκειμένου βιβλίου ἠθέλησα νὰ ἐξετάσω, οὔτε, ὅσους ἐξέτασα, νὰ ἐξετάσω καταλεπτῶς, ἀλλὰ περιωρίσθην μόνον εἰς τὰ κυριώτερα, ὅσα, ὡς νομίζω, εἶναι ἱκανὰ νὰ παρασήσωσιν εἰς τὸν ἀναγνώστην τὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Ὅσα ἐξέτασα, ἀνέφερον πάντοτε ἐν περιλήψει, καὶ διὰ συντομίαν δὲν ἐφύλαξα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς αὐτὰς λέξεις τοῦ συγγραφέως. Ἐπροχώρησα κατὰ τὴν σειρὰν τῶν παραγράφων τοῦ ἐξεταζομένου βιβλίου· κάποτε ὅμως ἄλλαξα τὸν δρόμον τοῦτον, ὅταν ἡ χρεία τὸ ἐκάλει. Πολλάκις ἠναγκάσθην νὰ ἐκθέτω εἰς πλάτος πολλὰς μαθηματικὰς γνώσεις, ὅσαι συμβάλλουσιν εἰς τὰς ἐξετάσεις μου, τὸ ὁποῖον μάλιστα αὔξησε πολὺ πλειότερον τὸν ὄγκον τῆς παρούσης διατριβῆς· ἀντὶ τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἤθελα φέρει εἰς μαρτυρίαν κανὲν ἀπὸ τὰ εἰς τὴν γλῶσσάν μας γραμμένα μαθηματικὰ συγγράμματα, ἂν εἰς αὐτὸ εὕρισκον, ὡς ἐπεθύμουν, τὰς γνώσεις αὐτάς. Ἔπρεπε ν' ἀρχίσω ἀπὸ τὸν πρὸς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ Συγγρ. πρόλογον; ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ τούτου ἔχω σκοπὸν νὰ εἴπω ὀλίγα τινὰ εἰς τὸ τέλος τῆς παρούσης διατριβῆς, ἀρχίζω ἀπὸ τὴν καθαυτὸ πραγματείαν.

(Ἐξέτασις τοῦ Κεφαλ. Α'.)

Τὸ κεφάλαιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφει ὁ Συγγραφεὺς Περὶ Ἀριθμῶν, δὲν περιέχει μόνον ὅσα ἀποβλέπουσι τοὺς ἀριθμούς, ἀλλὰ καὶ τὴν περὶ ποσοῦ καὶ ποσότητος θεωρίαν, τὸν ὁρισμὸν τῆς Μαθηματικῆς, καὶ ἄλλα τινά, τὰ ὁποῖα ἀνήκουσι γενικῶς εἰς ὅλην τὴν Μαθηματικήν· διὰ τοῦτο νομίζω, ὅτι ἤθελεν εἶσθαι συσημματικώτερον, ἂν ἔταττεν ὁ Συγγρ. ταῦτα εἰς ἰδιαίτερόν τι κεφάλαιον, ὀνομάζων αὐτὸ εἰσαγωγὴν, ἢ ὅπως ἄλλως ἤθελεν. Ἐκεῖ ἠμπορεῦσε νὰ προσθέσῃ καὶ τὰ ἑφεξῆς: Τὴν διαίρεσιν καὶ ὑποδιαίρεσιν τῶν μαθημ. ἐπισημῶν καὶ τὴν ἔννοιαν ἑκάστης τούτων· π. χ. τί εἶναι ἡ λεγομένη καθαρὰ· καὶ τί ἡ μικτὴ Μαθηματικὴ κ. τ. λ.· Περὶ τῆς μεθόδου τῆς Μαθηματικῆς· Περὶ τῆς ἐκ τῆς Μαθημ. ὠφελείας, καὶ τὰ παρόμοια, τὰ ὁποῖα δὲν ἔπρεπε βέβαια νὰ παραμελήσῃ, ἀφοῦ εἶχε σκοπὸν νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ γένος συσημματικὸν καὶ διδακτικὸν σύγγραμμα.

(Ἐξέτασις τῶν §. 1 καὶ 2.)

Ὁ Συγγραφεὺς θέλει νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τί εἶναι φυσικὸν σῶμα·

„Πᾶν ἐκεῖνο (λέγει), ὅπερ ἐνεργεῖ εἰς τὰς αἰσθή-„σεις ἡμῶν, ὀνομάζεται σῶμα". Ὁ ὁρισμὸς οὗτος, τὸν ὁποῖον ὁ κ. Β μιμηθεὶς ἀρχαιοτέρους τινὰς φυσικοὺς, ἐδῶ ἐκθέτει, δὲν εἶναι ὀρθός· διότι δὲν ὁρίζει αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ φυσικὸν σῶμα, ἀλλ' ἀφορᾷ πλειότερον εἰς τὴν ὁποίαν τὰ σώματα γεννῶσιν εἰς τὰ αἰσθητήρια τοῦ ἀνθρώπου ἐντύπωσιν. Οἱ φυσικοὶ δίδουσιν ἄλλον ὁρισμὸν τοῦ φυσικοῦ σώματος, τὸν ἑφεξῆς: Σῶμα φυσικὸν εἶναι ὕλη μὲ προσδιωρισμένην ἔκτασιν. Ἰδοὺ ὁρισμὸς ἀκριβὴς, ὅστις ἀναντιῤῥήτως ὁρίζει αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ φυσικὸν σῶμα. Τοῦτον ἔπρεπε νὰ φροντίσῃ καὶ ὁ κ. Β. νὰ καταχωρίσῃ εἰς τὸ σύγγραμμά του, ἀφοῦ εἶχε σκοπὸν νὰ ὁρίσῃ τὸ φυσικὸν σῶμα. Ἀλλ' ἔς· ἂς ἦναι ὁ ὁρισμὸς ὁποῖος κ' ἂν ἦναι· ἀφοῦ ὅμως εἶπε τί εἶναι σῶμα φυσικὸν, ἔπρεπε νὰ ἐνθυμηθῇ, ὅτι γράφει περὶ Μαθηματικῆς καὶ ὄχι περὶ Φυσικῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ διακρίνῃ σῶμα φυσικὸν ἀπὸ σῶμα μαθηματικόν. Τί εἶναι σῶμα φυσικὸν, εἶπον ἀνωτέρω· ἐὰν δὲ ἀπὸ διάσημά τι νοήσωμεν ἀποχωρισμένην τὴν τοῦτο πληροῦσαν ὕλην, λαμβάνομεν τὴν κατάληψιν (*) τοῦ κενοῦ διασήματος, καὶ τοῦτο ὀνομάζομεν μαθηματικὸν σῶμα. Εἰς τὴν Μαθηματικὴν, ὅταν ἦναι λόγος περὶ σώματος, ἄλλο παρὰ τὸ μαθηματικὸν σῶμα δὲν ἐννοοῦμεν. Ἀλλ' ὁ κ. Β. ἔκρινε περιττὴν τὴν διάκρισιν τῶν δύο τούτων σωμάτων· διότι νομίζει, ὡς θέλομεν ἰδεῖν κατωτέρω, ὅτι τὰ φυ-

(*) Τὰς λέξεις, κατάληψις καὶ καταλαμβάνω μεταχειρίζομαι ἀντὶ τῶν γερμανικῶν Vorstellung καὶ sich vorstellen. Τὰς μεταχειρίζομαι δὲ, ἕως νὰ εὑρεθῶσιν ἄλλαι τούτων προσφυέστεραι.

σικὰ σώματα εἶναι ἀντικείμενον τῆς Μαθηματικῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἐξακολουθεῖ τὴν περὶ τούτων ὁμιλίαν του.

Τὰ φυσικὰ σώματα, λέγει, συνίζανται ἀπὸ μέρη, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ εἶναι φυσικὰ σώματα καὶ διαιρούμενα εἰς τμήματα, μένουσι πάλιν φυσικὰ σώματα. Τοῦτο εἶναι τῷ ὄντι γνῶσις διόλου περιττὴ εἰς τὴν Μαθηματικήν· διότι, ἂν τὰ φυσικὰ σώματα τεμνόμενα μένουσι πάλιν φυσικὰ σώματα, καὶ δὲν μεταβάλλονται εἰς ἄλλο τι διάφορον τῶν φυσικῶν σωμάτων, τοῦτο δὲν ἐξετάζει παντελῶς ἡ Μαθηματική.

Ἀφοῦ εἶπε τοιαῦτα περὶ τῶν φυσικῶν σωμάτων, συνάγει πόρισμα

„Τώρα πᾶς τις ὁμολογεῖ, ὅτι εἶναι τὸ ὅλον „μεῖζον ἑκάστου τῶν ἰδίων μερῶν“.

Τὸ, τὸ ὅλον εἶναι μεγαλήτερον τοῦ οἰκείου μέρους, εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ ἀξιώματα τῆς Γεωμετρίας. Τὰ ἀξιώματα ἔχουσιν ἀμέσως τὸ βέβαιον· δὲν εἶναι εἰς ὑψηλοτέρας καὶ καθολικωτέρας γνώσεις, ἀλλ' εἰς τὴν ἄμεσον ἐποψίαν (*) θεμελιωμένα, καὶ περιέχουσιν εἰς ἑαυτὰ τὰς ἀρχὰς ἄλλων προτάσεων. Διὰ τοῦτο ἀπέτυχον ὅσοι ἐπεχείρησαν νὰ τεχνουργήσωσι δείξεις τῶν ἀξιωμάτων. Κατὰ τοῦτο ἀπέτυχε καὶ ὁ κ. Β. θέλων νὰ συνάξῃ τὸ ἀξίωμα ὡς πόρισμα ἐκ τῶν προηγουμένων, καὶ τόσον πλειότερον ἀπέτυχε, καθ' ὅσον τὸ πόρισμά του δὲν ἔχει οὔτε τὴν παραμικρὰν ἀκολουθίαν μὲ τὰ,

(*) Οὕτω μετέφρασα τὴν Γερμ. λέξιν Anschauung Λατ. intuitus. Ἐποψία εἶναι μία μερική κατάληψις, ἥτις ἀμέσως νοῖ ἓν ἀντικείμενον, ἀναφέρεται· εἴτε, ἡ κατάληψις ἑνὸς ἀτόμου (individuum)· π. χ. ἡ κατάληψις τοῦ κανονικοῦ ἑξαγώνου, κ. τ. λ. Ἔξαναντίας ἔννοια (γερμ. Begriff. Λατ. Conceptus) εἶναι καθολικὴ κατάληψις, ἥτις ἀναφέρεται εἰς πολλὰ ἀντικείμενα διὰ μέσου τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν τῶν ἀντικειμένων· π. χ. ἡ κατάληψις τοῦ πολυγώνου, τῆς καμπύλης γραμμῆς, κ. τ. λ. Ἡ λέξις ἐποψία εἶναι ἀληθινὰ πολὺ μερικὴ ὡς πρὸς τὴν ὁποίαν τῆς ἀποδίδομεν δύναμιν· διότι δὲν λέγεται μόνον ἐπὶ ὁράσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν αἰσθήσεων καὶ ἐπὶ τοῦ θυμικοῦ (Gemüth). Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ πάσχουσι καὶ ἡ γερμ. λέξις Anschauung καὶ ἡ λατ. intuitus.

Ἀντ' αὐτῆς μεταχειρίζεται ὁ διδάσκαλος κύριος Ηούμας τὴν λέξιν ἐποπτεία.

ἐκ τῶν ὁποίων τὸ συνάγει, προηγούμενα· διότι ἂν τὰ φυσικὰ σώματα διαιρούμενα δὲν μεταβάλλουσι τὴν φύσιν αὐτῶν, τοῦτο δὲν εἶναι καμμία δεῖξις τοῦ, τὸ ὅλον εἶναι μεγαλήτερον τοῦ οἰκείου μέρους.

Ὅσα εἶπεν ὁ κ. Β. ἕως ἐδῶ, θεωρεῖ, φαίνεται, ὡς προπαρασκευαστικὰ εἰς τὴν περὶ ποσότητος καὶ ποσοῦ θεωρίαν του. Μ' ὅλον τοῦτο ἕκαστος βλέπει, ὅτι δὲν συμβάλλουσιν οὔτε τὸ παραμικρὸν εἰς τὴν περὶ ποσότητος θεωρίαν· ἀ. μὲν, τὸ, τὰ φυσικὰ σώματα διαιρούμενα εἰς μέρη διασώζουσι τὴν φύσιν αὐτῶν, ὡς ἀνωτέρω εἶπον, εἶναι ἀλλότριον εἰς τὴν Μαθηματικήν, καὶ δὲν συνεισφέρει τίποτε εἰς τὸ περὶ ποσότητος· β'. δὲ, τὸ ἀξίωμα, τὸ ὅλον εἶναι μεγαλήτερον τοῦ οἰκείου μέρους, δὲν πρέπει νὰ προηγῆται τῆς περὶ ποσότητος θεωρίας, ἀλλὰ νὰ ἕπεται. Πρῶτον πρέπει τις νὰ μάθῃ, τί εἶναι ποσότης καὶ ποσὸν, διὰ νὰ ἐμπορῇ ὕστερον νὰ ἐφαρμόζῃ εἰς ταῦτα, ὄχι μόνον τὸ ἄνω εἰρημένον ἀξίωμα, ἀλλὰ καὶ ὅλας τὰς ἄλλας μαθηματικὰς ἀληθείας.

Μετὰ ταῦτα μεταβαίνει εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ ποσοῦ καὶ ποσότητος, ὡς ἐφεξῆς·

„Τὰ σώματα, λέγει, (τὰ φυσικὰ σώματα δηλ.) „καθὸ ὑπόκεινται εἰς καταμέτρησιν ὀνομάζονται „ποσὰ καὶ ποσότης ἀφωρισμένως“.

Κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ κ. Β. μόνα τὰ φυσικὰ σώματα ὀνομάζονται, ὄχι μόνον ποσὰ, ἀλλὰ καὶ ποσότης ἀφωρισμένως. — Ἂς παρατηρήσωμεν, ὡς ἐν παρόδῳ, ὅτι συγχέει ποσὸν (συγκεκριμένως) καὶ ποσότητα (ἀφωρισμένως) Ποσὸν διαφέρει τόσον τῆς ποσότητος, ὅσον τὸ συγκεκριμένον τοῦ ἀφωρισμένου — (*). Ἂς ἔλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον·

(*) Τὸ συγκεκριμένον εἶναι ὅλως διόλου ἀναντίον τοῦ ἀφωρισμένου. Ὅταν λέγωμεν καταλαμβάνομεν τι συγκεκριμένως, ἐννοοῦμεν ὅτι τὸ καταλαμβάνομεν ὡς εὑρίσκεται πραγματικῶς εἰς τὴν φύσιν, ἢ ὡς ἐδύνατο ἀναλόγως τῶν νόμων τῆς φύσεως νὰ εὑρεθῇ. Ὅταν δὲ λέγωμεν καταλαμβάνομεν τι ἀφωρισμένως, σημαίνει, ὅτι καταλαμ-

„μόνα τὰ φυσικὰ σώματα, λέγει, εἶναι ποσά“· καὶ κατὰ τί; „καθότι (λέγει) ὑπόκεινται εἰς καταμέ-„τρησιν“· μὲ τοῦτο νομίζει, ὅτι μᾶς ἐξήγησε κατὰ τί ὀνομάζονται ποσά. Ἀλλ' εὔκολα ἐμπορεῖ νὰ ἴδῃ ἕκαστος, ὅτι πραγματικῶς δὲν μας ἐξήγησε τίποτε. Τοῦτο γίνεται φανερὸν ἐκ τῶν ἐφεξῆς.

Μέτρησις εἴτε καταμέτρησις ποσοῦ τινος εἶναι ἡ κατὰ διαδοχὴν σύνθεσις τῶν μερῶν του (*). Μετρῶ σημαίνει προςδιορίζω ποσάκις τὸ μέτρον περιέχεται εἰς ποσόν τι· πρὸς τούτοις μέτρησις καὶ ζήτησις τῆς ποσότητος ποσοῦ τινὸς εἶναι ἕν καὶ τὸ αὐτὸ καὶ δὲν ἔχει οὔτε τὴν παραμικρὰν διαφοράν. Ἐὰν λοιπὸν εἰς τὴν ἀνωτέρω φράσιν τοῦ κ. Β. ἀντὶ τοῦ Μέτρησις βάλωμεν τὸ τούτου ἰσοδύναμον ζήτησις τῆς ποσότητος ποσοῦ τινὸς, βλέπομεν φανερὰ, ὅτι μᾶς εἶπε κυρίως τοῦτο: Τὰ σώματα καθὸ ὑπόκεινται εἰς ζήτησιν τῆς ποσότητος ὀνομάζονται ποσὰ καὶ ποσότης. Ἀλλ' εἶναι τοῦτο ἐξήγησις; Ἕκαστος βλέπει, ὅτι εἶναι καθαυτὸ ταυτολογία. Ἕως τώρα μᾶς ἐδίδαξεν ὁ κ. Β. (διὰ νὰ ἀνακεφαλαιώσω τὰ εἰρημένα), ὅτι τὰ ἀντικείμενα τῆς ἐννοίας τῆς ποσότητος εἶναι μόνα τὰ φυσικὰ σώματα· ἐνόμισε δὲ, ὅτι μᾶς ἐξήγησε κατὰ τί, χωρὶς νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ κυρίως τίποτε.

Ἐκ τούτου συνάγει συμπέρασμα·

„Ὥςε ποσότης.... εἶναι πᾶν ἐκεῖνο, ὅπερ ὑπό-

βάνομεν ἁπλῶς ἔννοιαν, χωρὶς νὰ ἀποβλέπωμεν παντάπασιν εἰς τὰ διὰ τῆς ἐννοίας ταύτης νοούμενα ἀντικείμενα.

(*) Ὅταν μετρῶ ποσόν τι, προσθέτω ἓν μέρος κατόπιν τοῦ ἄλλου (κατὰ διαδοχὴν) εἰς τὰ λοιπὰ, καὶ οὕτω γεννᾶται ἓν προςδιωρισμένον ὅλον. Ἐὰν π. χ. θέλω νὰ λάβω προςδιωρισμένην ἔνοιαν τῆς ποσότητος ποσοῦ τινὸς χ, εἶναι ἀνάγκη πρῶτον μὲν τὸ ποσὸν α (τὸ ὁποῖον ἐκλαμβάνω ὡς μονάδα) νὰ προσθέτω εἰς ἑαυτὸ ἀδιακόπως (καὶ τοῦτο εἶναι τί κατὰ διαδοχὴν σύνθεσις), ὥςε γίνεται χ = α + α + α + ... ἡ μονὰς α ὀνομάζεται ἐδῶ καὶ μέτρον. Δεύτερον δὲ πρέπει νὰ προςδιορίσω ποσάκις τὸ α προςτίθεται εἰς ἑαυτὸ, ἢ ἀς τὸ χ περιέχεται. Τότε λέγω, ὅτι ἐμέτρησα τὸ ποσὸν χ διὰ τοῦ ποσοῦ α· ὁ προςδιορισμὸς τοῦ ποσάκις ὀνομάζεται ἀριθμὸς, ὥςε ἡ μέτρησις ποσοῦ τινὸς ἄλλως παρὰ δὲ ἀριθμὸν εἶναι ἀδύνατος.

„κειται εἰς αὔξησιν καὶ μείωσιν Μετὰ προς-„διορισμοῦ“.

Ὁ ὁρισμὸς οὗτος, ὅςις δὲν περιέχει βέβαια τὴν ἀφωρισμένην ἔννοιαν τῆς ποσότητος, ἀλλ' εἶναι ὁρισμὸς τοῦ ποσοῦ, εὑρίσκεται συνήθως εἰς τὰ πλειότερα μαθηματικὰ συγγράμματα· χωρὶς ὅμως τοῦ „Μετὰ προςδιορισμοῦ“ τὸ ὁποῖον ἐπρόσθεσεν ὁ κ. Β. χωρὶς ἀνάγκην· διότι ἂν ὑποθέσωμεν τὰ ποσὰ αὐξανόμενα ἢ μειούμενα ἀορίςως, πάλιν μένουσι ποσά. Πῶς δὲ ὁ ὁρισμὸς οὗτος ἐμπορεῖ νὰ συναχθῇ ὡς πόρισμα ἐκ τῶν προηγουμένων, ὡς νομίζει ὁ κ. Β., ὅτι συνάγεται, τοῦτο μόνος αὐτὸς δύναται νὰ μᾶς λύσῃ.

Ἂς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὸ δ' τμῆμα τοῦ § 2., διὰ νὰ μὴ διακόψωμεν τὴν συνέχειαν τῆς περὶ ποσότητος θεωρίας του.

„Αἱ μὲν τῆς ἀριθμητικῆς μονάδες εἶναι ὄντα αὐ-„θύπαρκτα, αἱ δὲ τῆς γεωμετρίας τῆς ἰδιότη-„τος τῶν σωμάτων“.

Ἀνωτέρω μᾶς ὠνόμασε μόνα τὰ φυσικὰ σώματα ποσά· ἐδῶ ἔξαφνα φέρει εἰς τὸ μέσον καὶ τὰς ἰδιότητας τῶν φυσικῶν σωμάτων. Ἓν ἀπὸ τὰ δύο ἐμπορεῖ νὰ συμπεράνῃ τις· ἢ ὅτι ἐλησμόνησεν, ὅτι ἀνωτέρω ὠνόμασε μόνα τὰ φυσικὰ σώματα ποσὰ, ἢ ὅτι ἐκεῖ μὲν ἀτελῆ, ἐδῶ δὲ ἐντελῆ ἐκθέτει τὸν κατάλογον τῶν ποσῶν του. Ἂς δεχθῶμεν τὸ δεύτερον. Ἐδῶ μᾶς διαιρεῖ ὅλα τὰ ποσὰ εἰς δύω κλάσεις· εἰς φυσικὰ σώματα καὶ εἰς ἰδιότητας τῶν σωμάτων, καὶ τὰ διανέμει εἰς τὰ δύω γενικὰ μέρη τῆς καθαρᾶς Μαθηματικῆς, τὰ μὲν φυσικὰ σώματα εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν, τὰς δὲ ἰδιότητας τῶν φυσικῶν σωμάτων εἰς τὴν Γεωμετρίαν (ὡς ἂν ἦτον ἡ Ἀριθμητικὴ Σωματολογία καὶ ἡ Γεωμετρία, Φυσική!). Τοιαύτη εἶναι ἡ περὶ ποσότητος θεωρία του! εἰς τὴν ὁποίαν βλέπει ἕκαςος, ὅτι, ἐνῷ ζητεῖ νὰ μορφώσῃ τὰς ἐννοίας τοῦ ποσοῦ καὶ τῆς ποσότητος, μένει προςηλωμένος εἰς τὰ ἀντικείμενα τῆς πείρας, χωρὶς νὰ ἐμπορῇ νὰ ἀφαιρεθῇ ἀπ' αὐτά.

Ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν ποσῶν τοῦ κ. Β. ἀποκλείεται πᾶν εἶδος καθαροῦ ποσοῦ. Π. χ. ὁ χρόνος, τὸ καθαρὸν διάςημα κ. τ. λ. κατὰ τὴν ἔννοιάν του δὲν εἶναι ποσά· ἔξω ἂν νομίζῃ, ὅτι καὶ ὁ χρόνος καὶ τὰ καθαρὸν διάςημα εἶναι φυσικὰ σώματα ἢ ἰδιότητες τούτων (!!!). Πρὸς τούτοις τὸ

τρίγωνον ἢ τὸ μαθηματικὸν σῶμα, τὰ ὁποῖα μέσα εἰς τὴν φαντασίαν του παραφαίνει ὁ μαθηματικὸς, καὶ τῶν ὁποίων τὰς εἰκόνας σχεδιάζει ἐπάνω εἰς τὸν χάρτην ἢ . . . . ταῦτα κατὰ τὸν κ. Β. δὲν εἶναι ποσὰ, ἔξω ἂν νομίζη, ὅτι καὶ ταῦτα εἶναι φυσικὰ σώματα ἢ . . . (!!!). Ἐξεναντίας ὁ κατάλογος οὗτος περιλαμβάνει ἀντικείμενα (τὰ φυσικὰ σώματα καὶ τὰς ἰδιότητας τῶν σωμάτων), τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι κυρίως τῆς καθαρᾶς ἐννοίας τῆς ποσότητος ἀντικείμενα· ναὶ, ἀποδίδομεν εἰς αὐτὰ ποσότητα, καθὸ εἶναι ἐν χρόνῳ καὶ διαστήματι, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἁπλῶς ποσά· διότι καθαρὰ δὲν εἶναι, ἀλλὰ μικτὰ ποσά· καὶ διὰ τοῦτο οὔτε ἀντικείμενα εἶναι τῆς καθαρᾶς μαθηματικῆς.

Ἀφοῦ ὁ κ. Β. ὑπόσχεται νὰ γράψη περὶ καθαρᾶς Μαθηματικῆς (εἰς τὸν πρόλογόν του ὑπόσχεται νὰ γράψη περὶ Ἀριθμητικῆς Γεωμετρίας καὶ Ἀλγέβρης) τί ἀναφέρει φυσικὰ σώματα καὶ ἰδιότητας τούτων; Ἀντικείμενα τῆς ἀφηρημένης ἐννοίας τῆς ποσότητος εἶναι τὰ καθαρὰ ποσὰ, ὅσα δηλ. καθυποβάλλονται εἰς τὴν καθαρὰν ἐποψίαν (ἐν διαστήματι καὶ χρόνῳ) (*).

Ἡ καθαρὰ Μαθηματικὴ ἐξετάζει τὴν ποσότητα καὶ τὰ ποσὰ καθαρῶς, χωρὶς νὰ ἀποβλέπη παντελῶς εἰς τὰ ἀντικείμενα τῆς πείρας. Ἡ καθαρὰ Γεωμετρία π. χ. ἐξετάζει τὸ τρίγωνον, ὄχι ὡς σχῆμα τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἀντικειμένου τῆς πείρας· ἐξετάζει τὸ μαθηματικὸν σῶμα (ποσὸν καθαρὸν) αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, καὶ ὄχι ὡς σχῆμα τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ φυσικοῦ σώματος. Ἡ καθαρὰ Ἀριθμητικὴ ἐξετάζει τὰς συζεύξεις τῶν ἀριθμῶν καὶ τοὺς κανόνας τῶν συζεύξεων τούτων ἀφηρημένως, καὶ δὲν φροντίζει, ἂν εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῶν ποσῶν οἱ ἀριθμοὶ ἀναφέρονται. Ἡ δὲ τῶν καθαρῶν μαθηματικῶν γνώσεων ἐφαρμογὴ εἰς τὰ ἀντικείμενα τῆς πείρας, τοῦτο εἶναι ἔργον τῆς μικτῆς Μαθηματικῆς, ἥτις δὲν εἶναι ἐπιστήμη καθ' ἑαυτὴν, ἀλλὰ συνεφαρμογὴ τῶν γνώσεων τῆς Μαθηματικῆς καὶ τῆς Φυσικῆς εἰς τὰ ἀντικείμενα τῆς πείρας.

(*) Χρόνος καὶ διάστημα εἶναι αἱ συνθῆκαι, ὑπὸ τὰς ὁποίας τὰ ἀντικείμενα ἐμφαίνονται.

Ἂς ἔλθωμεν τώρα (εἰς ὅλον τὸν § 2) καὶ εἰς τὰς ὁποίας θεωρεῖ ὁ Συγγρ. διαφορὰς μεταξὺ τοῦ συνεχοῦς καὶ διακεκριμένου ποσοῦ. Τρεῖς διαφορὰς εὑρίσκει μεταξὺ αὐτῶν· ἡ πρώτη, λέγει, εἶναι, ὅτι τὰ μὲν μέρη τοῦ συνεχοῦς συνέχονται ἀλλήλοις, τὰ δὲ τοῦ διακεκριμένου εἶναι χωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων· ἡ δευτέρα, ὅτι τὰ μέρη τοῦ διακεκριμένου εἶναι ποσὰ συνεχῆ· ἡ τρίτη, ὅτι αἱ μὲν μονάδες τῆς Ἀριθμητικῆς εἶναι ὄντα αὐθυπαρκτα, αἱ δὲ τῆς Γεωμετρίας εἶναι αἱ ἰδιότητες τῶν σωμάτων.

Διὰ νὰ ἐξετάσω ἑκάστην τούτων κατ' ἰδίαν, πρέπει νὰ ἐκθέσω πρῶτον τὰς ἐννοίας τοῦ συνεχοῦς καὶ διακεκριμένου ποσοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων πηγάζει ἡ μεταξὺ αὐτῶν κυρία διαφορά.

Συνεχὲς λέγεται τὸ ποσὸν τοῦ ὁποίου τὰ μέρη συνέχονται ἀλλήλοις, καὶ δὲν ἔχουσιν διωρισμένην πληθύν.

Διακεκριμένον δὲ εἴτε διωρισμένον, τὸ ὁποῖον ἔχει διωρισμένην πληθὺν χωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων μερῶν.

Ἐκ τούτων βλέπει ἕκαστος, ὅτι ἡ μὲν πρώτη τοῦ Συγγρ. διαφορὰ εἶναι ἀτελὴς — διότι συνεχὲς διαφέρει τοῦ διακεκριμένου ποσοῦ, ὄχι μόνον κατὰ τὴν συνέχειαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν διορισμὸν τῶν συμπληρωτικῶν αὐτῶν μερῶν. Καὶ αὕτη εἶναι ἡ κυρία καὶ μόνη μεταξὺ συνεχοῦς καὶ διακεκριμένου διαφορὰ — αἱ δὲ λοιπαὶ δύω διαφοραὶ, τὰς ὁποίας ἠθέλησεν ὁ κ. Β. νὰ δημιουργήσῃ, εἶναι ἀσύστατοι. Διότι ἡ μὲν δευτέρα διαφορά του παντάπασιν δὲν εἶναι διαφορὰ, ἀλλ' ὁμοιότης· ὄχι μόνον ἕκαστον τῶν συμπληρωτικῶν μερῶν τοῦ διακεκριμένου, ἀλλὰ καὶ ἕκαστον τῶν τοῦ συνεχοῦς εἶναι πάλιν ποσὸν συνεχὲς, καὶ κατὰ τοῦτο συνεχὲς καὶ διακεκριμένον ποσὸν εἶναι ὁμοιόταται. Ἡ δὲ τρίτη διαφορά του, καὶ ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ μὲν Ἀριθμητικὴ ἔχει ἀντικείμενον τὰ αὐθύπαρκτα ὄντα, ἡ δὲ Γεωμετρία τὰς ἰδιότητας τούτων (τὸ ὁποῖον, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, δὲν εἶναι ἀληθὲς), ἤθελεν εἶσθαι τὸ πολὺ διαφορὰ μεταξὺ Ἀριθμ. καὶ Γεωμετρ. καὶ ὄχι ποτὲ μεταξὺ συνεχοῦς καὶ διακεκριμένου ποσοῦ.

Δὲν πρέπει νὰ ἀποσιωπήσω καὶ τοῦτο; Ὁ Συγγρ. μετα-

χειρίζεται καὶ ἐδῶ καὶ εἰς ὅλον τὸ σύγγραμμα τὴν λέξιν ὑποκείμενον ἀντὶ τῆς, ἀντικείμενον, ἐνῷ ἡ διάκρισις τῶν δύω τούτων εἶναι ἀναγκαιοτάτη. Ἔχω π. χ. γνῶσιν πράγματος τινός· τὸ γνωριζόμενον πρᾶγμα εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς γνώσεώς μου, ἐγὼ δὲ τὸ ὑποκείμενον.

Πρὸς τούτοις δὲν πρέπει νὰ παραβλέψω ἄλλο χειρότερον, τὸ ἐφεξῆς. Νομίζει, ὅτι ἐπιςήμη καὶ ἀντικείμενον τῆς ἐπιςήμης εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό! Εἰς ὅλον τὸν § 2 μεταχειρίζεται ἀδιαφόρως τὰς φράσεις „αἱ μονάδες τῆς Ἀριθμ.“ καὶ „αἱ μονάδες τοῦ διακεκριμένου ποσοῦ“ „αἱ „μονάδες τῆς Γεωμετρ.“ καὶ „αἱ μονάδες τοῦ συν„εχοῦς ποσοῦ“ κ. τ. λ..

Ἂς ἐξετάσωμεν τώρα καὶ τὴν τῶν μαθηματικῶν ἐπιςημῶν ἔννοιαν τοῦ Συγγρ., τὴν ὁποίαν ἀνωτέρω παρέτρεξα, διὰ νὰ μὴ διακόψω τὴν περὶ ποσότητος θεωρίαν του.

„Πᾶσα λοιπὸν (λέγει) ἐπιςήμη, ἥτις ἔχει δὶ„ ὑποκείμενον (γρ. ἀντικείμενον) τὴν ποσότητα ὀ„νομάζεται Μαθηματική“.

Τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές· ἰδοὺ διὰ τί· α. Ὄχι πᾶσα ἐπιςήμη, ἥτις ἔχει ἀντικείμενον τὴν ποσότητα, εἶναι Μαθηματική· διότι καὶ ἡ Φιλοσοφία ἔχει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ποσότητα ἀντικείμενον, καὶ ὅμως οὔτε ὀνομάζεται οὔτε εἶναι Μαθηματική· β. Ἡ Μαθηματικὴ δὲν ἔχει μόνον καὶ μόνον ἀντικείμενον τὸ ποσόν, ἀλλ' ἐξετάζει καὶ ποιότητας· διότι ὁμιλεῖ περὶ διαφορᾶς, γραμμῆς, ἐπιφανείας (*), σώματος (μαθηματικοῦ)· πρὸς τούτοις περὶ θέσεων, ὁμοίως περὶ συνεχείας τοῦ διαςήματος (*). Ἡ δὲ ἀκριβὴς ἔννοια τῶν μαθηματικῶν ἐπιςημῶν εἶναι ἡ ἑφεξῆς: Μαθηματικὴ ἐπιςήμη εἶναι σύςημα γνώσεων ἐκ τῆς κατασκευῆς τῶν ἐννοιῶν (**).

(*) Σημεῖον, γραμμὴν καὶ ἐπιφάνειαν ἐκλαμβάνω κατὰ τὴν γνησίαν θεωρίαν τῆς Μαθηματικῆς. Τοῦτο ἔκρινα ἀναγκαῖον νὰ σημειώσω ἐδῶ, διὰ νὰ μὴ συμβῇ καμμία σύγχυσις.

Τινὲς ἀπεχείρησαν νὰ δημιουργήσωσιν ἄλλην παρὰ τὴν μαθηματικὴν, σημείου, γραμμῆς καὶ ἐπιφανείας θεωρίαν, ἥτις εἶναι ὡς ἐφεξῆς. Κατ' αὐτοὺς καὶ ἡ ἐπιφάνεια καὶ ἡ γραμμὴ καὶ τὸ σημεῖον εἶναι σώματα (μαθηματικά), καὶ τῆς μὲν ἐπιφανείας ἡ μία διάςασις (τὸ βάθος), τῆς δὲ γραμμῆς αἱ δύω (τὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος), τοῦ δὲ σημείου καὶ αἱ τρεῖς (τὸ βάθος, τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος) εἶναι μικρόταται. Τὸ σημεῖον δέχεται ἀπειράριθμα μεγέθη, ὡς ἀνάλογον πάντοτε μὲ τὴν γραμμὴν, τῆς ὁποίας εἶναι μέρος· ὁμοίως καὶ ἡ γραμμὴ (κατὰ πλάτος καὶ βάθος), ὡς ἀνάλογος μὲ τὴν ἐπιφάνειαν, τῆς ὁποίας εἶναι μέρος· παρομοίως καὶ ἡ ἐπιφάνεια (κατὰ βάθος), ὡς ἀνάλογος μὲ τὸ σῶμα, τοῦ ὁποίου εἶναι μέρος. Πρὸς τούτοις καὶ τὸ σημεῖον καὶ ἡ γραμμὴ καὶ ἡ ἐπιφάνεια δέχονται ἀπειράριθμα σχήματα κατὰ τὸ σῶμα, τοῦ ὁποίου εἶναι μέρη. Τοιαύτη εἶναι ἡ θεωρία αὕτη. Κατ' αὐτοὺς λοιπὸν (διὰ νὰ ἀνακεφαλαιώσω τὰ εἰρημένα) τὰ ἁπλούςατα ςοιχεῖα (τὸ σημεῖον ἡ γραμμὴ καὶ ἡ ἐπιφάνεια) εἶναι ἀπειράριθμα καὶ κατὰ τὸ μέγεθος καὶ κατὰ τὸ σχῆμα· ἀξιόλογα τῷ ὄντι ςοιχεῖα! Πρὸς ἀναίρεσιν τῆς θεωρίας ταύτης δὲν εἶναι χρεία νὰ εἴπῃ τις τίποτε· ἡ ἁπλῆ ἔκθεσις αὐτῆς ἐξαρκεῖ νὰ δείξῃ ὁποία εἶναι. Τοῦτο μόνον λέγω ὡς ἐν παρόδῳ, ὅτι οἱ δημιουργοί της εἶχον τὸν νοῦν των πλαιότερον εἰς τὴν πρακτικὴν παρὰ εἰς τὴν ἐπιςημονικὴν Γεωμετρίαν. Εἶναι ἀδύνατον νὰ δεχθῇ τοιαύτην θεωρίαν, ἥτις ἔχει καθαρὰν τοῦ διαςήματος ἔννοιαν.

Τὴν θεωρίαν ταύτην ἐδέχθη καὶ ὑπερασπίσθη καὶ ὁ διδ. κ. Κούμας· (ὅρα Σειρ. Μαθημ. καὶ Φυσικ. ἐπιςημ. Τόμ. Β'.)

(*) Ὅρα Mellin's Kritisches Wörterbuch, λέξ. Mathematic.

(**) Κατασκευάζεται ἡ ἔννοια, ὅταν ἐκθέτεται διὰ τῆς εἰς αὐτὴν ἀναλόγου ἐποψίας.

Ἐξέτασις τοῦ §. 3.)

„Ἀριθμητικὴ.... (λέγει).... εἶναι... ἐπιςήμη πε„ρὶ τῶν διακεκριμένων μονάδων, εἴτε τῶν ἀριθ„μῶν καὶ παθῶν αὐτῶν“.

Πῶς τάχα μεταχειρίζεται ἐδῶ τὸ μόριον εἴτε, ὡς ἐπεξηγηματικὸν ἢ ὡς διαζευκτικόν; ἂν ὑποθέσωμεν τὸ πρῶτον, συνάγεται, ὅτι μονάδες, ἀριθμοὶ καὶ πάθη τούτων εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό· σύγχυσις ὄχι μικρά! ἂν ὑποθέσωμεν τὸ δεύτερον, τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀριθμητικῆς μένει ἀμφίβολον, εἶναι ἢ αἱ μονάδες ἢ οἱ ἀριθμοὶ καὶ τὰ πάθη των! Τὰ συναγόμενα ταῦτα ἄτοπα δεικνύουν, ὁποῖος εἶναι ὁ ὁρισμὸς τοῦ συγγραφέως.

Ὁ ἀκριβὴς ὁρισμὸς τῆς Ἀριθμ. εἶναι ὁ ἑφεξῆς: Ἀριθμητικὴ εἶναι ἡ ἐπιςήμη, ἥτις διδάσκει τὴν γνῶσιν τῶν ἰδιοτήτων καὶ σχέσεων τῶν ἀριθμῶν, καὶ τὴν μέθοδον, πῶς ἐκ δοθέντων ἀριθμῶν καὶ τῶν τούτων σχέσεων εὑρίσκει τις ἄλλους ἀγνώςους.

Ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔπλασεν ὁρισμὸν ὁ Συγγρ. ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ ἐξηγήσῃ τρεῖς λέξεις, ἐπιςήμην, ἀριθμὸν καὶ πάθος.

„Ἐπιςήμη, λέγει, εἶναι γνῶσις.... μετὰ ἀποδείξεων".

Ἔπρεπε βέβαια νὰ παραχωρήσῃ τὸν ὁρισμὸν τῆς ἐπιςήμης εἰς τὴν Λογικήν· ἀφοῦ ὅμως ἤθελεν εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν νὰ μᾶς ὁρίσῃ τὴν ἐπιςήμην, ἔπρεπε κἂν νὰ τὴν ὁρίσῃ ἀκριβῶς. Ἐπιςήμη δὲν εἶναι μόνον γνῶσις μετὰ δείξεων, ἀλλὰ σύςημα γνώσεων, καὶ διαφέρει τῶν κοινῶν (τῶν μὴ ἐπιςημονικῶν) γνώσεων, καθότι ἐκεῖναι εἶναι ἁπλῶς ἄθροισμα γνώσεων.

Ἀκόμη πλειότερον ἀπέτυχεν εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ.

„Ἀριθμὸς (λέγει) εἶναι διάκρισις ἰδεῶν".

Ἰδέα διακρίνεται ἀπὸ ἄλλην ἰδέαν διὰ τῶν χαρακτηριςικῶν αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἀριθμὸς οὔτε ἰδέας οὔτε ἐννοίας εἶναι διάκρισις, ἀλλ' εἶναι πληθύς, ἥτις ὡρισμένως γνωρίζεται διὰ τῆς κατὰ διαδοχὴν προςθήκης τοῦ ἑνὸς εἰς ἕν..... Ἡ δὲ τῶν παθῶν ἐξήγησίς του εἶναι τρόπον τι, ἀγνώςου δι' ἄλλων ἀγνωςοτέρων ἐξήγησις.

(Ἐξέτασις τοῦ §. 4.)

Ἐπειδὴ εἰς τὸν παράγραφον τοῦτον ὑπαινίττεται ὁ κ. Β. τὸ δεκαδικὸν σύςημα, κρίνω ἀναγκαῖον, πρὶν ἔμβω εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ παραγράφου τούτου, νὰ προτάξω καὶ περὶ τοῦ γενικοῦ καὶ περὶ τῶν μερικῶν συςημάτων τῆς ἀριθμήσεως ὀλίγα τινά, τὰ ὁποῖα συμβάλλουσιν εἰς τὴν ἐξέτασίν μου.

(Περὶ συςήματος ἀριθμήσεως ἐν γένει.)

Μὲ ἁπλῆν πρᾶξιν τῆς ἀριθμήσεως ἀριθμεῖ τις ἕως εἴς τινα

ὡρισμένην πληθύν, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ, ὡς τὴν μεγίςην, καὶ τὴν διορίζει ὡς θεμέλιον ἀριθμόν· ταύτην ἐκλαμβάνει ὡς ἓν μόνον πρᾶγμα, ὡς μονάδα ἀνωτέρου βαθμοῦ, καὶ ἀριθμεῖ περαιτέρω ἕως νὰ φθάσῃ εἰς πληθύν τινα ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν μονάδων συνιςαμένην, τῆς ὁποίας ὁ ἀριθμὸς ἐξισοῦται μὲ τὸν θεμέλιον ἀριθμόν. Τὴν πληθὺν ταύτην ἐκλαμβάνει πάλιν ὡς μονάδα ἀνωτέρου βαθμοῦ, καὶ μορφόνει κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον νέαν συνθετωτέραν μονάδα. Ἀκολουθῶν ἑκάςοτε τὸν κανόνα τοῦτον ἀναβαίνει εἰς μονάδας πάντοτε ἀνωτέρου βαθμοῦ, ἑκάςη τῶν ὁποίων μορφόνεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκ τῆς προςεχῶς κατωτέρας. Ἰδοὺ ἐν συντόμῳ τὸ ἀριθμήσεως σύςημα ἐν γένει. Κατὰ τὸν ςαθερὸν τοῦτον καὶ ἀπαράβατον κανόνα εἶναι μορφωμένα καὶ ὅλα τὰ γνωςὰ μερικὰ συςήματα. Π. χ.

(Περὶ μερικῶν συςημάτων τῆς ἀριθμήσεως.)

Εἰς τὸ δεκαδικὸν σύςημα, μὲ ἁπλῆν πρᾶξιν τῆς ἀριθμήσεως ἀριθμοῦμεν ἕως εἰς τὰ δέκα, καὶ τοῦτον διορίζομεν ὡς θεμέλιον ἀριθμὸν τοῦ συςήματος· τοῦτον θεωροῦμεν ὡς μονάδα δευτέρου βαθμοῦ, καὶ ἀριθμοῦμεν, ἕως νὰ φθάσωμεν εἰς πληθύν, ἥτις ἐξισοῦται μὲ τὸν θεμέλιον ἀριθμὸν δέκα, τουτέςιν ἕως δέκα δεκάδας (ἑκατόν)· τοῦτον λαμβάνομεν ὡς μονάδα τρίτου βαθμοῦ, καὶ ἀριθμοῦμεν ἕως δέκα ἑκατοντάδας (χίλια) κ. τ. λ.. Εἰς τὸ δυαδικὸν σύςημα ἀριθμοῦμεν ἕως δύο, τοῦτον διορίζομεν ὡς θεμέλιον ἀριθμὸν καὶ ἀριθμοῦμεν ἕως δύω δυάδας (τέσσαρα) . . . . ἕως δύω τετράδας (ὀκτὼ) . . . . ἕως δύω ὀκτάδας (δεκαεξ) κ. τ. λ. (*).

Εἰς τὸ τετραδικὸν σύςημα ἀριθμοῦμεν ἕως τέσσαρα, καὶ τοῦτον διορίζομεν ὡς θεμέλιον ἀριθμὸν, καὶ ἀριθμοῦμεν ἕως τέσσαρας τετράδας (δεκαεξ) κ. τ. λ. (**).

Ἡ γνῶσις τοῦ συςήματος τῆς ἀριθμήσεως (κατὰ τὸ ὁποῖον ἀριθμοῦμεν) εἶναι μία ἀπὸ τὰς οὐσιώδεις καὶ ἀπαραιτήτους γνώσεις εἰς τὴν ἀριθμητικὴν ἐπιςήμην. Τοῦτο δεικνύεται ἐκ τῶν ἑφεξῆς· α'. Ἡ ἀρίθμησις εἶναι ὄχι μόνον ἡ

(*) Ὅρα Leibnitii Opera omnia Tom. 3, Genevae, 1768, pag. 346.
(**) Ὅρα Weigelii Philosoph. Mathem. pag. 175.

πρωτίστη πρᾶξις, ἀλλ' ἐνταῦτῷ καὶ ἡ βάσις τῆς ὅλης Ἀριθμ., καθότι πᾶσα ἐργασία εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναχθῇ εἰς τὴν ἀρίθμησιν· διὰ τοῦτο ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τοῦ συστήματος τῆς ἀριθμήσεως, μὲ τὸ ὁποῖον εἶναι ἐσωτερικῶς ἑνωμένοι οἱ σαθεροὶ κανόνες τῆς ἀριθμήσεως, εἶναι μία ἀπὸ τὰς οὐσιώδεις γνώσεις εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν Ἀριθμητικὴν· β'. Ἡ μέθοδος, τὴν ὁποίαν μεταχειριζόμεθα εἰς πᾶσαν ἐργασίαν τῆς Ἀριθμητικῆς, θεμελιοῦται ἀμέσως ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ συστήματος (κατὰ τὸ ὁποῖον ἀριθμοῦμεν), καὶ κατὰ τοῦτο ἡ μετὰ λόγου γνῶσις τούτου εἶναι μία ἀπὸ τὰς οὐσιώδεις καὶ ἀπαραιτήτους γνώσεις εἰς τὴν ἀριθμητικὴν ἐπιστήμην· ἄλλως ἡ ἀριθμητικὴ μέθοδος καταντᾷ μηχανικὴ καὶ ἄλογος.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἱκανὸν ἓν μόνον μερικὸν σύστημα, ὡς μονομερὴς γνῶσις, νὰ μᾶς ἀναβάσῃ εἰς τὴν καθολικὴν ἔννοιαν τοῦ συστήματος τῆς ἀριθμήσεως· εἶναι ἀνάγκη νὰ προσέξωμεν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μερικὰ συστήματα, ὅσα ἐμορφώθησαν ἀπὸ ἄλλους (τοὺς ὁποίους ἀνέφερον), καὶ τελευταῖον εἰς τὸ γενικὸν σύστημα, ἰδὲ ἔκθεσα ἀνωτέρω. Τότε ἀποκτῶμεν κυρίως καθαρὰν ἔννοιαν τοῦ συστήματος τῆς ἀριθμήσεως· τότε βλέπομεν φανερὰ ποίαν σχέσιν ἔχει ὁποιονδήποτε σύστημα ἀριθμήσεως πρὸς ὅλην τὴν ἀριθμητικὴν ἐπιστήμην· καὶ τότε ἐμποροῦμεν νὰ μάθωμεν, διατί ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀρίθμησιν ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς συστήματα.

Ὅστις ἐπιχειρεῖ νὰ γράψῃ βιβλίον τῆς ἀριθμητικῆς ἐπιστήμης, καὶ παρατρέχει τὸ περὶ γενικοῦ καὶ μερικῶν συστημάτων κεφάλαιον, ἐκεῖνος (τολμῶ νὰ εἴπω) παρατρέχει τὸ οὐσιωδέστερον μέρος τῆς ἀριθμητικῆς. Τοιοῦτόν τι ἔπαθε καὶ ὁ συγγραφεύς μας· μόλις ἀνέφερε τὸ ὄνομα τῶ δεκαδικῶ συστήματος!

Ἂς ἔλθωμεν τώρα καὶ εἰς τὸν παράγραφον, ὅστις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὰ προειρημένα.

„Ἐπειδὴ (λέγει)... εἶναι δυνατὸν τὸ μέγεθος τῶν „ἀριθμῶν... νὰ προχωρήσωσιν ἐπάπειρον, τέ„του ἕνεκεν εἶναι ἀδύνατον εἰς τοὺς ἀριθμοὺς νὰ „ὑπάρξῃ ἕκαστος αὐτῶν ἀπολύτως: τουτέστιν ἄ„νευ ἀναφορᾶς τινὸς ὡς πρὸς τοὺς λοιπούς".

Ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ ἀριθμῶμεν κατὰ σύστημα. Ἀλλ' εἶναι ἀπορίας ἄξιον, πῶς ἀποδίδει τὴν

ἀνάγκην ταύτην εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀριθμούς! ἐνῷ ἡ ἀνάγκη αὕτη μόνον πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἔχει σχέσιν. Ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ ξενὸν τῆς φαντασίας του δὲν ἐμπορεῖ εὔκολα νὰ κατανοήσῃ ὄχι μόνον ἄπειρον, ἀλλ' ὁπωσοῦν μέγα πλῆθος πραγμάτων· διὰ τοῦτο ἀναγκάζεται νὰ τὸ ἀναλύῃ πάντοτε εἰς μικρότερα πλήθη κατά τινα σαθερὰν τάξιν, καὶ τὸ ἐκφράζει ὄχι δι' ἑνὸς ἀριθμοῦ, ἀλλὰ διὰ συνθέσεως ἀριθμῶν. Καὶ αὕτη εἶναι ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ἠναγκάσθη ὁ ἄνθρωπος νὰ καταφύγῃ εἰς σύστημα ἀριθμήσεως.

„Οὕτω (λέγει) μέχρι μὲν τῶν δέκα ἡμεῖς ἀριθ„μοῦμεν δὶ ἰδίων ὀνομάτων . . ".

Δικαίως ἐμπορεῖ νὰ ἀπορήσῃ τις, πῶς ἔξαφνα ὁ κ. Β. μετέβη εἰς τὰ ὀνόματα τῶν ἀριθμῶν, ἐνῷ ὁ λόγος εἶναι περὶ αὐτῶν τῶν ἀριθμῶν. Ἀλλ' ἀκόμη πλειότερον ἐμπορεῖ ν' ἀπορήσῃ τις διὰ τὴν ὁποίαν φέρει τοῦ Ἱερακλ. (γρ. Ἱεροκλ.) μαρτυρίαν. Μὲ τίνα σκοπὸν φέρει τάχα τὴν μαρτυρίαν ταύτην! νὰ μᾶς βεβαιώσῃ ἴσως, ὅτι ἀριθμοῦμεν κατὰ τὸ δεκαδικὸν σύστημα; ἀλλ' εἰς τοῦτο ἡ μαρτυρία τῶν παλαιῶν, διὰ νὰ μὴ τὴν ὀνομάσω ἄλλως, εἶναι ἄκαιρος· κανεὶς δὲν ἔχει χρείαν μαρτυρίας διὰ νὰ μάθῃ, ὅτι ἀριθμοῦμεν κατὰ τὸ δεκαδικὸν σύστημα, καθὼς οὔτε, ὅτι ἔχομεν ἀριθμητικὴν ἐπιστήμην. Νὰ μᾶς δείξῃ ἴσως τὴν ἀρχαιότητα τοῦ δεκαδικοῦ συστήματος; ἀλλὰ τότε ἔπρεπε νὰ μᾶς φέρῃ μαρτυρίαν ἀπὸ πολὺ παλαιοτέρους τοῦ Ἱεροκλέους συγγραφεῖς, τοὐλάχιστον ἀπὸ τὸν Ἀρχιμήδην, ὅστις περιγράφει ἀκριβέστατα τὸ δεκαδικὸν σύστημα. Τὸ πιθανώτερον εἶναι, ὅτι ἔφερε τὴν μαρτυρίαν χωρὶς κανένα σκοπόν· διότι ἡ μαρτυρία δὲν ἔχει οὔτε τὴν παραμικρὰν σχέσιν πρὸς τὰ μαρτυρούμενα. Ὁ Ἱεροκλῆς ὁμιλεῖ περὶ τοῦ δεκαδικοῦ συστήματος· ὁ δὲ κ. Β. περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν ἀριθμῶν.

„. . . Οἱ ἀριθμοὶ (λέγει) βαίνουσι κατὰ δεκάδα, τοῦτο εἶναι ἡ ἐπαρίθμησις". Ἰδοὺ τί μᾶς διδάσκει! ἀρίθμησις, λέγει, καὶ σύστημα ἀριθμήσεως εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό! Καὶ ἐπιπόλαιον προσοχὴν ἂν ἔδιδεν εἰς τὰ λοιπὰ συστήματα, ἤθελε μάθει, ὅτι καὶ κατ' αὐτὰ δυνάμεθα ν' ἀριθμήσωμεν, ὡς καὶ κατὰ τὸ δεκαδικόν, καὶ ἤθελε πληροφορηθῆν, ὅτι ἄλλο ἀρίθμησις καὶ ἄλλο σύστημα ἀριθμήσεως.

(Τὸ τέλος εἰς τὸ ἀκόλουθον τετράδιον.)

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

ΖΗΤΗΜΑ Δ'.

Ἔβλαψε τὸ τοιοῦτο τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἢ ὠφέλησε περισσότερον;

(Ἀκολουθία τῆς πρὸς Ἰάκωβον Ῥοῦταν ἐπιστολῆς, περὶ κλασικῶν συγγραφέων Ἑλλήνων· ὅρα Λ. Ε. σελ. 79. Ἀρ. 3.)

Ἐὰν παραβάλωμεν τὴν πρώην σημειωθεῖσαν ἀρθονίαν μὲ τὴν σημερινὴν ὀλιγότητα τῶν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, καὶ ζητήσωμεν ἔπειτα τοὺς λόγους τοῦ τοιούτου, εἶναι δύσκολον κατὰ πρώτην προσβολὴν νὰ μὴ ἀποδώσωμεν ἐν μέρει τὴν ἔλλειψιν ταύτην εἰς τὴν διάκρισιν καλῶν καὶ κακῶν συγγραφέων. Διότι ἡ μεγάλη ὑπόληψις τῶν ἐπικριτῶν· ἡ φιλοτιμία ἑκάστου ἵνα ἀποκτᾷ κάλλιον τοὺς ἀρίστους, παρὰ τοὺς κατωτέρους· ἡ φυσικὴ κλίσις τῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων νὰ ἀποφεύγωσι τοὺς πολλοὺς κόπους, ὅταν ἀρχίζωνται ὅτι μὲ ὀλιγωτέρους φθάνουσιν εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν („τὸ δὲ ὀλίγου γινόμενον μάτην διὰ πολλοῦ γένοιτ' ἄν", λέγει ὁ κοινὸς λόγος)· τὸ κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ δυσαπόκτητον καὶ δυσφύλακτον τῶν βιβλίων, ταῦτα πάντα ἔπρεπε φυσικὰ νὰ παρακινήσωσιν ἕνα καθένα φιλομαθῆ νὰ στρέψῃ τὴν φροντίδα του εἰς τὴν ἀπόκτησιν μόνων τῶν ἐκλεκτῶν, ἀφίνων τοὺς λοιποὺς συγγραφεῖς εἰς ὀλίγους ἰδιοτρόπους ἀνθρώπους, ὅσοι τρέφονται ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν βιβλίων, τοὺς ἀληθινοὺς βιβλιοφάγους.

Ὅλα σχεδὸν τὰ πράγματα τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἐμπόριον· συμβαίνει λοιπὸν καὶ εἰς ταῦτα ὅτι εἰς τὸ κυρίως ἐμπόριον· ἐκεῖνα καλλιεργοῦνται καὶ περιέπονται περισσότερον, ὅσα καὶ ζήτησιν ἔχουσι περισσοτέραν εἰς τὴν δε, ἢ ἐκείνην τὴν φορὰν τοῦ καιροῦ. Ὅτι δὲ τὰ καλλιεργούμενα καὶ τιμώμενα περισσότερον καὶ αὐξάνουσι μὲ κάποιαν βλάβην τῶν ἄλλων, τοῦτο καὶ παλαιὰ παρατήρησις εἶναι, καὶ ἡ καθημερινὴ πεῖρα τὸ βεβαιοῖ. Ὄχι πολὺ διάφορον φαίνεται ὅτι συνέβη εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ὑπόθεσιν. Ὅτε ἀνεγινώσκοντο κα-

τὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον πάντες οἱ συγγραφεῖς τῶν Ἑλλήνων, τότε καὶ τὰ ἀντίγραφά των ἐπολλαπλασιάζοντο περισσότερον. Ἀφ' ὅτου δὲ παρὰ τοὺς ἐγκρίτους ἄρχισαν νὰ μὴ τιμῶνται οἱ ἄλλοι παραπολύ, τότε καὶ οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος Ἀντιγραφεῖς, ἢ Καλλιγράφοι, παραμελοῦντες τοὺς λοιπούς, ἀντέγραφαν μόνους ἐκείνους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ ἀμοιβὴν τῶν κόπων ἤλπιζαν περισσοτέραν, ἕως οὗ τελευταῖον αὐξάνουσα παχυτέρα ἡ ἀμάθεια ἔφερε παντελῆ λογοπεριφρόνησιν. Τότε πλέον δὲν ἐπολλαπλασιάζοντο τὰ τῶν ἐγκρίτων, καὶ εἰς μόνας τὰς ἐπισήμους βιβλιοθήκας περιωρίσθησαν τὰ ἀντίγραφα τῶν ἄλλων. Ὁ ἀφανισμὸς τῶν βιβλιοθηκῶν συναφάνισε καὶ τὰ ἀντίγραφα, καὶ οὕτως ἔγινεν ἡ ζημία ἀνήκεστος. Μὲ τὴν ἀῤῥωστίαν ἐκείνην εἰμποροῦσε τρόπον τινὰ νὰ παρομοιάσῃ κανεὶς τὸ συμβὰν τοῦτο, ἥτις πρήσκει τὴν κεφαλὴν μὲ ζημίαν ὅλων τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ σώματος.

Τοιαῦτα τινὰ, ὡς φαίνεται, συλλογιζόμενοι πολλοὶ τῶν νεωτέρων σοφῶν δὲν ὤκνησαν νὰ κινήσωσιν ἀμφιβολίαν ἂν ἡ τοιαύτη ἐκλογὴ ὠφέλειαν ἐπροξένησεν ἢ ζημίαν μεγαλητέραν εἰς τὰ γράμματα. Οὕτως ὁ Ῥυγκένιος λέγει (Κριτικ. ἱστορ. τῶν ἑλλήν. Ῥητόρ. σελ. 97) ὅτι καὶ ὑπὲρ, καὶ κατὰ, δυνατὸν νὰ λεχθῶσι πολλά· ὁ δὲ ἐν Γοττίγγῃ ἀκαδημιοδιδάσκαλος (Professor) τῶν ἱστορικῶν μαθημάτων κύριος Ἑερένιος, ἐπίσημος διὰ τὰ σοφά του συγγράμματα ἀνευδοιάζως κατακρίνει τὸ πρᾶγμα ὡς ἐπιβλαβὲς καὶ ὀλέθριον εἰς τὰ γράμματα „zum grossen Schaden der Litteratur. (Heeren Geschichte der classisch. Philologie B. I. Einleitung. S. 32).

Ἄνθρωποι, οἵτινες πτοοῦνται εἰς τὸ πλῆθος ἁπλῶς, ἐπιχειρίζόμενοι εἰς τοιούτων ἐπισήμων ἀνδῶν γνώμας, εὔκολον εἶναι νὰ συγγράψωσιν ὁλοκλήρους πραγματείας κατὰ τῶν αἰτίων τῆς ἐκλογῆς, καταβοῶντες ὅτι ἐξ αἰτίας των ἐξερήθημεν μυριάδας συγγραμμάτων. Ἐζημιώθη ἡ Ἑλλὰς, ἐζημιώθη ἡ Εὐρώπη, καὶ ἐβλάφθη τὰ καίρια ὁ κόσμος ὅλος. Πόσον ὠφέλιμον, καὶ πόσον ἔνδοξον ἐν ταυτῷ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐὰν ἔσωζαν ὅλους τοὺς συγγραφεῖς της! Εἰς πόσας ἐπιστήμας ἤθελαν προκόψει περισσότερον οἱ Εὐρωπαῖοι, ἐὰν εὕρισκαν τὰς παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἀρχάς! Μὴ εὐδοκιμοῦντες οἱ νεώτεροι ἀνδριαντοποιοὶ, ὡς οἱ ἀρχαῖοι, εἰς τὴν ἀναλογίαν τῶν μερῶν τοῦ σώματος, διότι δὲν ἔχουσι τὸν κανόνα τοῦ Πολυ-

κλείτου (ὅρα κατωτέρω Ζήτ. ε.), δὲν ἀποδεικνύουσι τρανῶς τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων; Πόσον φωτισμένη καὶ εὐτυχεστέρα ἤθελεν εἶσθαι ὅλη ἡ οἰκουμένη, ἐὰν δὲν ἐγίνετο ἡ ζημία αὕτη! Τοιαῦτα καὶ παραπλήσια ἄλλα δυνατὸν νὰ κραυγάσωσι πολλοὶ, παρασυρόμενοι ἀπὸ τὸν ὑπερβολικὸν ζῆλόν των.

Μὲ διαλεκτικὰς λεπτολογίας πολλαχῶς ἠδύνατο νὰ γένῃ ἀπάντησις εἰς ὅλα ταῦτα τὰ τῶν δευτέρων· καὶ πρῶτον μὲν ἡ τιμὴ τῶν πραγμάτων δὲν σέβει εἰς τὸ πολὺ ἁπλῶς· ἐὰν τοῦτο ἦτον, τότε τὰ πολυπληθῆ σμήνη τῶν Σκυθῶν ἤθελαν εἶσθαι προτιμότερα εἰς τὴν ἰσορίαν τῶν ἐθνῶν παρὰ τοὺς εὐαρίθμους Ἕλληνας (ὅρα Böckh Staatshaushalt. der Athener. Α΄. σελ. 1. καὶ Müller Geschicht. hellenisch. Stäm. und Städte· Bresl. 1820. σελ. 14). Ἔπειτα δὲ ὁ ἀφανισμὸς τῶν συγγραμμάτων δὲν ἐλαττόνει τὸ σέβας πρὸς τὸν γνωσὸν διὰ τὴν εὐφορίαν του τόπον· μάλιστα ἂν ἦτον ἐνδοξότερον εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ νὰ ἐσώζοντο ὅλα τὰ γραφθέντα βιβλία ἢ ὄχι, τοῦτο εἶναι ἀμφίβολον· διότι τώρα μεταξὺ εἰς πολλὰ θεῖα παραβλέπονται καὶ ὀλίγα ἀνθρώπινα· τότε ἔμαθαν ἤθελαν ἀριθμηθῇ καὶ οἱ Ἕλληνες εἰς τὰ κοινὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα μεταξὺ εἰς μυριάδας ἀχρήστων ἔχουσι καὶ ὀλίγα καλά.

Πρὸς τούτοις ἂν οἱ Εὐρωπαῖοι, καταγινόμενοι μέχρι τοῦδε εἰς τὴν μετάφρασιν, ἐπεξεργασίαν καὶ ἔκδοσιν τῶν ἀναριθμήτων Ἑλληνικῶν βιβλίων, σωθέντων καθ' ὑπόθεσιν, δὲν ἤθελαν ἀπαμβλύνει τὴν ἐδικήν των γονιμότητα, καὶ περὶ τούτου εὐλόγως δυνατὸν νὰ κινηθῇ ζήτημα· διότι περὶ ἀνθρώπων, οἵτινες εἰς ὅλην των τὴν ζωὴν ἄλλο δὲν ἐργάζονται παρὰ τὸ μηχανικῶς μεταγλωττίζειν τὰς ἐννοίας τῶν ἄλλων, περὶ τούτων μὲ κάποιον δίκαιον ἴσως λέγεται ὅτι εἰς ἄλλους ἀφίνουσι τὴν φροντίδα νὰ συλλογίζωνται ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ ἄλλο δὲ πρᾶγμα παράξενον ἤθελαν διϊσχυρισθῇ πολλοὶ τολμηρότεροι, ὅτι δηλαδὴ, ἵνα μὴ ἀπαμβλυνθῇ μὲ τὸν καιρὸν τὸ γόνιμον καὶ δραστήριον τῶν ἀνδρῶν τῶν μετέπειτα, καταπονηθὲν ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀναγνωστέων βιβλίων, ὅ,τι τότε ἐγίνετο ἐκ τύχης, ἔπρεπε νὰ γίνεται τώρα ἐκ προνοίας, νὰ ἀφανίζωνται ἀνὰ τόσας ἑκατονταετηρίδας ἱκαναὶ μυριάδες βιβλίων.

Παρατρέχονται τοιαῦται ἀπολογίαι ὄχι τόσον διὰ τὴν ἀτοπίαν των, ἡ ὁποία, καθ' ἑαυτὸ θεωρουμένου τοῦ πράγμα-

τος, δὲν εἶναι τόση, ὅση κατ' ἀρχὰς φαίνεται, ὅσον διότι εὑρίσκονται ἀνάρμοσοι εἰς τὴν ἐδικήν μας ὑπόθεσιν, ἐπειδὴ ὁρμῶνται ὡς ἐξ ὁμολογουμένων ἀρχῶν, ὅτι διὰ τοῦτο ἀφανίσθησαν τὰ Ἑλληνικὰ συγγράμματα, διότι ἐχωρίσθησαν, καλὰ καὶ κακὰ, ἐν ᾧ τὸ ζήτημά μας εἶναι ἂν ἀληθεύῃ ἡ ἀρχὴ αὕτη ἢ ὄχι. Ἐξ ἐναντίας παρὰ εἰς τὰς ἀπολογίας ἂς ὑποτεθῇ ὅτι ἀληθινὰ ἤθελεν εἶσθαι μέγα καλὸν, τιμὴ τῆς Ἑλλάδος, ὠφέλεια τῆς Εὐρώπης, καὶ μεγάλη εὐτυχία ὅλου τοῦ κόσμου τὸ νὰ ἐσώζοντο, ἐὰν ὄχι ὅλα τὰ γραφθέντα, ἀφ' ὅτου εὑρέθη τοῦ γράφειν ἡ τέχνη ἕως εἰς τὴν τελευταίαν σιγμὴν τῆς ἑλληνικῆς γραφίδος, τοὐλάχιστον τὰ ἀξιολογώτερα φιλοπονήματα· τὸ ζήτημα εἶναι ἂν οἱ χωρίσαντες τὸν κανόνα συνήργησαν εἰς τὴν φθορὰν τῶν γραφθέντων, ἢ ὄχι τὰ φαινόμενα, ὡς ἴδομεν ἀνωτέρω, τοὺς καταδικάζουσιν. Ἐπειδὴ ὅμως πᾶν τὸ φαινόμενον δὲν εἶναι πάντοτε ἀληθές· ἐπειδὴ μάλιστα τοιαύτη εἶναι πολλάκις τῆς ἀληθείας ἡ τύχη, ὥστε κινδυνεύει νὰ πνιγῇ, ὅταν γειτονεύῃ μὲ τὸ ψεῦδος, διὰ τοῦτο εἰς τὰς τοιαύτας περιστάσεις πρέπει νὰ γίνεται ἀκριβεστέρα ἔρευνα.

Διὰ νὰ προσδιορισθῇ ἂν ἡ ἐκλογὴ αὕτη ἐσύμβαλεν εἰς τοῦτο, ἢ ὄχι· καὶ ἂν πολὺ, ἢ ὀλίγον, πρέπει νὰ δειχθῶσιν ὅλα τὰ αἴτια, ὅσα ἐπροξένησαν τὸ καθόλου ναυάγιον· καὶ οὕτως, γενομένης ἀντεξετάσεως τοῦ μικροῦ πρὸς τὰ μεγάλα, ἀναφαίνεται τὸ πρᾶγμα καθαρώτερα, τίνα συνήργησαν πολὺ, καὶ τίνα ὀλίγον, τίνα ἦσαν ἀδιάφορα, καὶ τίνα πάλιν ἐχρησίμευσαν εἰς τὸ ἐναντίον. Ἡ περὶ συγγραμμάτων φροντὶς ἢ ἀμεριμνία συνέχεται πάντοτε μὲ τὴν προκοπὴν, ἢ φάσιν τῆς παιδείας. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἴσως ἄπο σκοποῦ νὰ διέλθωμεν συντόμως τὴν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς πτῶσιν τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, καὶ τὸν ἀφανισμὸν τῶν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, καὶ πάλιν ἔπειτα ἀναλαμβάνομεν τὸν λόγον ἔνθα τώρα τὸν ἀφίνομεν.

Πρὸς ὀρθοτέραν δὲ ἐπίκρισιν τῶν πραγμάτων καλὸν φαίνεται νὰ προταχθῇ καὶ ἡ ἑξῆς παρατήρησις. Ὅτε τὸ πατροπαράδοτον ἐλάττωμα τῶν Ἑλλήνων, ἡ διχόνοια, ἐπέφερε τελευταῖον εἰς τὸν αὐχένα των τὴν, χρυσῆν μὲν μέχρι τινὸς, πάντοτε ὅμως ἄλυσον τῆς δεσποτικῆς Ῥώμης, τότε ἔπρεπε καὶ αὐτοὶ νὰ δοκιμάσωσι τὴν τύχην τῶν καλῶν καὶ ποικίλων ἐθνῶν τῆς ἀπεράντου Μοναρχίας. Ὅσον ἀποβλέπει δηλ.

τὸ ἐκ τοῦ ἡγεμόνος, ἔπρεπε ποτὲ μὲν νὰ ἔχωσι διωρισμένους καλλιεργητὰς τῆς παιδείας, καὶ ὑπηρέτας τῶν Μουσῶν, ποτὲ δὲ νὰ ςερῶνται καὶ αὐτὸ μετὰ πολλῶν ἄλλων, ὡς συνέβαινεν νὰ ἦναι ἡ θέλησις τοῦ κατὰ καιρὸν ἄρχοντος· ἀπαράλλακτα ὡς ἡ τύχη τῶν εἰς τὰ φυτώρια καλλιεργουμένων φυτῶν κρέμαται ἀπὸ τὴν διάθεσιν τοῦ ἐπιμελητοῦ, ἢ περιεπόμενα νὰ προκόπτωσιν, ἢ παραμελούμενα νὰ καταξηραίνωνται τὸ μέρος ἐκείνου. Ὅσον ἀποβλέπει τὸ ἔθνος, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον, οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ χωρίζωνται ἐκ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους. Κεῖται τοῦτο εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔθνους, εἰς τὴν ἐκ τῆς πολυκαιρίας συγήθειαν, ἢ εἰς ἄλλο ἄγνωςον αἴτιον, βέβαιον εἶναι ὅτι εἰς τὴν παλαιὰν Ῥώμην τὸ φυτὸν τῆς παιδείας, κλεισμένον καὶ περιβαλπόμενον εἰς τὰ φυτηκόμια (Serres) ὀλίγων τινῶν, δὲν ἔγινεν οὐδέποτε φυτὸν ἐντόπιον, εἰς τοὺς ὑπαιθρίους κήπους τοῦ ὅλου ἔθνους καλλιεργούμενον, ὡς ἦτον εἰς τὴν ἀπαραδειγμάτιςον κατὰ τοῦτο Ἑλλάδα (ὅρα περὶ τούτου καὶ, Esquisse d'un Tableau historique des progrès de l'esprit humain de Condorcet. σελ. 122·), καὶ δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν, ἐν ᾧ εἰς τὴν Ῥώμην ἐξερριζώθη παντάπασιν τόσον εὔκολα, εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐσώζετο, ἂν ὄχι πάντοτε ἀνθισμένον καὶ ἀγλαόκαρπον, πάντοτε ὅμως κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον χλοάζον· τοὐλάχιςον τοιοῦτον ἀφανισμὸν πρόρριζον δὲν ἔπαθε ποτὲ εἰς τὴν μητέρα τῶν Μουσῶν· ὡς καὶ εἰς τὴν ςιγμὴν ταύτην δὲν ἔχασε τὴν φυσικὴν ἀρετήν της, φθάνει νὰ λάβῃ μικρὰν βοήθειαν τὴν ὁποίαν ἐπικαλεῖται ἀπὸ ξένους καὶ ἐδικούς. Φανερὸν λοιπὸν γίνεται ὅτι, κατὰ τὴν παρατήρησιν ταύτην, ὅταν λαλῶμεν εἰς τὸ ἑξῆς περὶ πτώσεως γραμμάτων εἰς τὴν Ἑλλάδα, παραβάλλομεν Ἕλληνας μὲ Ἕλληνας, τοὺς ὑςέρους μὲ τοὺς προτέρους, ὄχι μὲ τὰ λοιπὰ ἔθνη, τὸ ὁποῖα δὲν ἠδύναντο νὰ παραβληθῶσι μὲ τοὺς διδασκάλους των μέχρις αὐτῆς τῆς πτώσεώς των.

Ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ Χριςοῦ πρώτη, δευτέρα, τρίτη.

Μετ' αὐτὸν σχεδὸν τὸν θάνατον τοῦ Αὐγούςου ἄρχισεν ἡ ἀμέλεια τῶν γραμμάτων, καὶ ἐντεῦθεν ἴσως ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἱςορία τῆς πτώσεως αὐτῶν. Ἐπειδὴ ὅμως κυρίως εἰς τὴν περίοδον ταύτην δὲν ἔπαθαν καταδρομὴν, ἀλλὰ μάλιςα εὗρηκαν, εἰς τὴν πρώτην, ὑπεράσπισιν ὑπὸ τὸν Οὐεσπασιανόν· τὸ δὲ θαυμασιώτερον καὶ αὐτὸς ὁ Δομιτιανὸς ἐπροσπάθησε νὰ ἐπανορθώσῃ ὅσαι ζημίαι ἐπροξενήθησαν εἰς τὴν ἐπὶ Νέρωνος πυρκαϊάν· μετὰ δὲ τὸν Δομιτιανὸν ἀρχίζει ἐπὶ Νερούα ἡ εὐτυχὴς περίοδος καὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὰ γράμματα, διαρκέσασα μέχρι τῆς τελευτῆς Ἀντωνίνου τοῦ Φιλοσόφου (Μάρκου Αὐρηλίου. 180· μετὰ Χριςόν)· εἰς δὲ τὴν τρίτην, ἐὰν δὲν ἔγινε τίποτε γενναῖον εἰς διατήρησίν των, τοὐλάχιςον δὲν ἔγιναν ζημίαι καὶ φθοραί· διὰ τοῦτο παρατρέχοντες τὰς πρώτας τρεῖς ἀρχίζομεν ἀπὸ τὴν ἀκόλουθον, ἥτις εἶναι

Ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ Χριςοῦ τετάρτη.

Ὅτε Κωνςαντῖνος ὁ ἀοίδιμος βασιλεύσας ἔκλεισε τὰ ἱερὰ (Πασχάλιον, παρὰ Heyne de interitu operum artis priscae etc. in Commentat. Societ. Gottin. Vol. XII. σ. 300), τότε ἔπρεπεν ἀναγκαίως καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς φυλαττόμενα βιβλία νὰ παραμελῶνται. Γραμμένα μάλιςα ὄντα εἰς εὔφθαρτον ὕλην, τὴν πάπυρον, καὶ φυλαττόμενα εἰς κιβώτια, χωρὶς τελείως νὰ ἀερίζωνται, ὡς εἶναι τὴν σήμερον (Βίλλοισ. Προλεγόμεν εἰς Ὅμηρ. σελ. 40), τίποτε δὲν ἐχρειάζοντο περισσότερον διὰ νὰ καταντήσωσιν ἀρχότερα εἰς τὴν φθορὰν, εἰς ἣν ἔκλιναν οἴκοθεν. Ὅτε μετέπειτα ὁ εὐσεβέςερος τοῦ Κωνςαντίνου Θεοδόσιος, καὶ κατέλυσε καὶ κατέςρεψε μέχρις ἐδάφους τοὺς ναοὺς τῶν Ἑλλήνων (Πασχάλ. ὡς ἄνωθεν), τότε ἔγινε βῆμα ποῤῥωτέρω εἰς τὴν φθορὰν. Ὅτε τελευταῖον, διὰ νὰ ἀφήσωμεν τὰς ἐν Συρίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ φθορὰς, ἀφανίσθη τὸ Σεραπεῖον (Heeren ἱςορ. φιλολ. Η. σελ. 44), τότε συναφανίσθησαν καὶ ὅσα βιβλία εἶχαν διασωθῆ ἀπὸ τὰς φλόγας εἰς τὴν ἐπὶ Καίσαρος πολιορκίαν τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ ἀπὸ τὰς καταδρομὰς καὶ λεηλασίας εἰς τὰς συχνὰς ἐμφυλίους ςάσεις τῆς φιλέριδος ταύτης πόλεως.

Πρότερον τοῦ Θεοδοσίου ὁ τρυφηλὸς Ἰοβιανὸς ἄλλο ἀξιομίμητον δὲν εὕρηκεν εἰς ὅλην τὴν ἱςορίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἰμὴ βοηθούμενος ἀπὸ τὰς παλλακάς του νὰ καύσῃ τὸν ὑπὸ Ἰουλιανοῦ εἰς βιβλιοθήκην μετατραπέντα ναὸν, ἐκδικούμενος ἴσως τὴν ἐχθράν του παιδείαν, ὡς ὁ Ἀλέξανδρος τοὺς κοινοὺς ἐχθροὺς τῶν Ἑλλήνων βαρβάρους (ὅρα Σουΐδ. λ. Ἰοβιαν· καὶ Κοΐντ. Κυρτίου βιβλ. ε. κεφ. ζ'.).

Ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ Χριστοῦ πέμπτη.

Συνεχῶς καὶ ἀλληλοδιαδόχως κατασπαράσσεται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς παιδείας βαρβάρων τὸ Δυτικὸν Βασίλειον, εἰς τὸ ὁποῖον βέβαια εἶχαν συναχθῆ πολλὰ χειρόγραφα Ἑλληνικὰ τοὺς παρελθόντας χρόνους. Τρὶς λεηλατεῖται ἡ μητρόπολις Ῥώμη, καὶ ἔρμαιον τοῦ τολμήσαντος γίνεται ἡ πρώην δέσποινα τῆς οἰκουμένης· κατεδαφίζεται ἡ δευτέρα μητρόπολις τῆς βορείου Ἰταλίας, τὰ Μεδιόλανα, καὶ ἀφανίζεται ἡ Ἀκυληΐα, διὰ νὰ μὴ ἀνεγερθῇ πλέον. Τρέμει ἡ Ῥώμη εἰς τὴν πρὸ τῶν πυλῶν της θείαν μάστιγα, τὸν Ἀττίλαν· καὶ ἑτοιμάζεται νὰ παραδώσῃ τὴν Ἰταλίαν ὁ ἀνάξιος Οὐαλεντινιανός.

Συγχρόνως δὲ οἱ Γότθοι εἰς τὸ ἀνατολικὸν δὲν ὑπέφεραν νὰ ἦναι κατώτεροι τῶν Οὔννων. „Οἱ δὲ ἐπὶ λείαν ἕτοιμον τῶν ἀγρῶν καὶ παντελῆ τῶν πόλεων ἀπώλειαν ἐχώρουν, τοὺς μὲν ἄνδρας ἡβηδὸν ἀποσφάττοντες, παιδάρια δὲ καὶ γυναῖκας ἅμα τῷ πλούτῳ παντὶ λῃζόμενοι" (Ζωσίμ. Β. ε. κεφ. ε. 8.). Ὅσα δὲ διέφευγαν τὰς λεηλασίας τῶν Γότθων, φθείρονται ἀπὸ τοὺς σεισμοὺς, ἢ γίνονται ἅλωμα πυρός. Αἱ συχναὶ πυρκαϊαὶ τῆς σημερινῆς Κωνσταντινουπόλεως φαίνεται νὰ ἦναι κληρονομικὸν νόσημα. Αἱ ὑπὲρ τὰς δέκα μεγάλαι πυρκαϊαὶ εἰς τὴν δε τὴν ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ Ἀρκαδίου μέχρις Ἀναστασίου (Heyne σελ. 294—295), μ' ὅλον ὅτι, ὡς ἀναφέρουσιν, ἔκλαψαν περισσότερον τὰ ἔργα τῶν τεχνῶν, οὐδὲ τὰ βιβλία ὅμως ἐφειδωλεύθησαν. Μόνη ἡ ἐπὶ Ζήνωνος γενομένη (ἐν ἔτει 475) ἠφάνισε μαζὶ μὲ τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην 120.000 τόμους. Εἴτε ἀληθεύει τὸ λεγόμενον ὅτι μεταξὺ αὐτῶν ἦτον ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, μετὰ καὶ τῆς Ἱστορίας τῆς τῶν ἡρώων πράξεως, γραμμένης μὲ χρυσᾶ γράμματα εἰς ὄφεως ἔντερα ἑκατὸν εἴκοσι ποδῶν μακρὰ, (παρὰ Heyne σ. 295) εἴτε ὄχι, τοῦτο εἶναι ὅμως ἀληθέστατον ὅτι ὁ ἀφανισμὸς τοσούτων βιβλίων, ὑποφερτὸς ἴσως εἰς τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἦτον ἀνήκεστος ζημία εἰς τὴν περίοδον τοῦ τότε καιροῦ.

Ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ Χριστοῦ ἕκτη.

Πολλὰ ὀλιγοχρόνιος ἦτον εἰς τὸ ποτὲ δυτικὸν βασίλειον ἡ ἡσυχία, ἡ ὁποία ἐξέθρεψε τὸν Βοήθειον καὶ Κασσιόδωρον. Τὰ ὅπλα τοῦ Τωτίλα, κατεδαφίζοντα τὰς ἐπισήμους πόλεις, καὶ ἡσυχίαν ἐσήκωσαν, καὶ Μούσας ἐξώρισαν. Οἱ Λογγοβάρδαι, θρασύτεροι τῶν πρώην βαρβάρων, καταπατοῦσιν ὅσα

ἄσυλα τῆς παιδείας ἐσεβάσθησαν ἐκεῖνοι, τὰ μοναστήρια καὶ ἐγκλείστρα (Heeren σελ. 64.). Ὁ δὲ Πάπας Γρηγόριος, ὁ λεγόμενος μέγας, εἴτε ἔκαυσε πολλὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος, ὡς τὸν κατηγοροῦσιν, (ὅρα μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ Ποιητ. τοῦ ἡμετ. Οἰκονόμου σελ. ξή.) εἴτε ὄχι, ὡς λέγουσιν οἱ ὑπερασπισαί του (Tiraboschi Letteratura III. p. 87. παρὰ Heeren. σελ. 68), ἀς τὸ ἀποφασίσωσιν ἄλλοι, ὁπόσοι δὲν κρίνουσι φρονιμώτερον νὰ διεάσωσι περὶ τοῦ πράγματος, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Βαΰλίου. (λεξ. Ἱερο. κριτ.) Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐπέπλητε τὸν Ἐπίσκοπον τῆς Βιέννης Δεσιδέριον, διότι ἀνεγίνωσκε τοὺς Ἕλληνας ποιητάς" quia in uno ore secum jovis laudibus christi laudes non capiunt (παρὰ Heeren σελ. 66.). Ἄνθρωπος μὲ τοιαῦτα φρονήματα, καὶ ἂν αὐτὸς δὲν ἔκαυσε βιβλία, ὀλίγον βέβαια ἤθελε φροντίσει ἵνα μὴ καῶσιν ἀπ' ἄλλον· τοὐλάχιστον φροντίδα περὶ πραγμάτων καταφρονουμένων δὲν εἰμποροῦσε νὰ ἔχῃ οὐδεμίαν.

Ὅσα δὲν ἔκαιεν ὁ Γρηγόριος εἰς τὴν Ῥώμην τὰ ἔκαιαν αἱ συνειθισμέναι πυρκαϊαὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Δύο μάλιστα ἀναφέρονται εἰς τὴν δε τὴν περίοδον ἐν ἔτει 552 καὶ 560 (Κεδρηνὸς παρὰ Heyne. 295). Ὁ δὲ καλὸς Ἰουστινιανὸς, ὡς νὰ μὴ ἀρκοῦσεν ὅτι κατεβρόφᾶτο ἡ πᾶσα παιδεία ἀπὸ τὴν περὶ Δικαίου, ἠθέλησε νὰ τὴν καταπνίξῃ τελείως. Φιλοτιμούμενος νὰ νικήσῃ τὸν Σολομῶντα εἰς τοὺς λαμπροὺς ναοὺς ἐξέκοπτε τοὺς μισθοὺς τῶν διδασκάλων, ἵνα ἀπαντήσῃ τὴν ὑπέρογκον δαπάνην. (Ζωναρ. ιδ'. σελ. 50. παρὰ Heeren. 52) Καὶ ἴσως κατὰ τοῦτο δὲν ὡμοίαζε πολὺ μὲ Λοδοβίκον τὸν ΙΑ' τῆς Γαλλίας, μὲ τὸν ὁποῖον τινὲς τὸν παραβάλλουσιν (Heyne Comment. I. Σ. 282.). Ἀπὸ βασιλέα, ὅς τις ἀποφασίζει νὰ ἀγροικίσῃ τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ καλλύνῃ νὰ κτίρια, ὅτι δὲν ἤλπιζαν πολλὴν βοήθειαν τὰ γράμματα κατάδηλον γίνεται καὶ ἀπὸ τὴν περιποίησιν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐπιμελητὰς τῶν γραμμάτων. Οἱ ἑπτὰ φιλόσοφοι, διδάσκαλοι τῶν Ἀθηνῶν, (Διογένης, Ἑρμείας, Εὐλάλιος, Πρισκιανὸς, Ἰσίδωρος καὶ Συμπλίκιος) ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσωσι καταφύγιον εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος, (Heeren, 53) ὄντες κατὰ τοῦτο ἐλεεινότεροι ἀπὸ τοὺς πολλὰς ἑκατονταετηρίδας μετέπειτα ὁμοιοπαθεῖς των, οἵτινες ὄχι μόνον πατρίδα νέαν, ἀντὶ τῆς παλαιᾶς, ἀλλὰ καὶ προσασίαν καὶ τιμὴν, καὶ ἄσυλα εὐ-

ρηκαν διὰ τὰς μετ' αὐτῶν διωκομένας ἐκ τῆς Ἑλλάδος Μούσας. Τάλαινα πατρὶς πόσον εἶσαι διὰ τὴν τύχην σου ἀξιοδάκρυτος! νὰ σὲ φεύγωσι πολλάκις ἀναγκάζονται ὅσοι καὶ δύναμιν καὶ προαίρεσιν ἔχουσιν ἵνα σὲ ὠφελήσουν. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον· εἰς τοιαύτας περιστάσεις καὶ ἡ παιδεία, καὶ τὰ ὄργανα τῆς παιδείας, ὀλίγον εὐδοκιμοῦσιν.

(Ἀκολουθεῖται.)

Τῶν ἐθνῶν αἱ συμφοραὶ ὁμοιάζουσαι τὰς ἀνθρωπίνους ἀσθενείας, ἄλλαι μὲν ἐπιδέχονται θεραπείαν, ἄλλαι δὲ φέρουσιν ἠθικὸν τῶν ἐθνῶν θάνατον, ὅςις εἶναι ἡ βαθμηδὸν συμβαίνουσα παντελὴς ἀπώλεια τῆς γλώσσης αὐτῶν καὶ θρησκείας. Ὅταν τῶν δύο τούτων πολυτίμων λειψάνων αἱ βάσεις διασωθῶσι μεταξὺ ἔθνους, εἰς τοιαύτας συμφορὰς περιπεσόντος, τὸ ἔθνος ζῇ, καὶ ἀσφαλεστάτην ἔχει θεραπείαν του τὴν παιδείαν. Ὅταν καὶ παιδευτήρια ἱκανὰ καὶ εἰς διάδοσιν αὐτῆς ἐπιτήδεια φθάσῃ νὰ ἀποκτήσῃ, τότε ἀναγκαίως ἕπεται ἡ τελεία τοῦ ἔθνους ἀνόρθωσις, καθὼς τοῦ ἡλίου ἡ ἀνατολὴ μετὰ ζοφερὰν νύκτα. Ὁ παυδαμάτωρ χρόνος δὲν ἐφθόνησε τόσον τὴν τύχην τῆς πολυπαθοῦς Ἑλλάδος, ὥςε καὶ νὰ τὴν καταδικάσῃ εἰς αἰώνιον θάνατον· ἐπροσάχθη, φαίνεται, ἀπὸ τὸν ἄχρονον πατέρα του νὰ τῆς διατηρήσῃ μετὰ πολλὰς καὶ παντοίας βασάνους τὰς ἱερὰς ἐκείνας τοὐλάχιςον βάσεις, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν, καὶ ν' ἀφήσῃ ἔπειτα τὴν παιδείαν νὰ ἐποικοδομήσῃ εἰς αὐτὰς τὴν ἀρχαίαν της δόξαν. Ἂν ἡ παιδεία δὲν ἐπέστρεψεν ἀκόμη εἰς τὴν φίλην ἡμῶν πατρίδα, ἐπέβλεψεν ὅμως εὐμενῶς καὶ ἐγνώρισε τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων της λάτρων, καὶ ἤδη ἑτοιμάζεται μετὰ πολυχρόνιον περιπλάνησιν νὰ παλινοςήσῃ εἰς τὸ ἱερὸν αὐτῆς ἔδαφος, ὅπου νὰ λάβῃ νέας λατρείας, καὶ νὰ διασπείρῃ πλουσίως τὰς θείας εὐεργεσίας της. Ἀλλὰ καὶ ἡ παροῦσα τῶν Ἑλλήνων γενεὰ ἴδε καὶ ἐγνώρισε μὲ χαρὰν καὶ ἐνθουσιασμὸν τοὺς θαυμασίους αὐτῆς προδρόμους, καὶ ἄρχισεν ἤδη πρὸ χρόνων τινῶν πανταχοῦ σχεδὸν νὰ ἀνεγείρῃ ναοὺς πρὸς δεξίωσιν τῆς φωτοφόρου θεᾶς, οἵτινες εἶναι τὰ δημόσια τῆς πατρίδος σχολεῖα, ἂν καί τινα ἐξ αὐτῶν κλονίζωσι κατὰ καιροὺς σφοδρὰ μὲν ἀλλὰ βραχυβλαβῆ πνεύματα τοῦ παλαιοῦ

χειμῶνος. Μεταξὺ τῶν σχολείων τούτων ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔκτισεν ἡ γνωςὴ ὁμόνοια τῶν φιλοπάτριδων Χίων, καὶ ἐςήριξαν αἱ σοφαὶ συμβουλαὶ καὶ διδασκαλίαι ἀνδρῶν φιλογενεςάτων, διαλάμπει τὴν σήμερον ὑπὸ τὸν φαιδρὸν οὐρανὸν τῆς ὡραίας νήσου Χίου, καὶ ὁ Λόγιος Ἑρμῆς σπεύδει νὰ εὐφράνῃ τοὺς φιλομούσους ἀναγνώςας του, προσφέρων εἰς αὐτοὺς τερπνὴν καὶ ὠφέλιμον ψυχαγωγίαν, τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐν αὐτῷ γενομένων ἀκολούθων ἀξιολόγων ὁμιλιῶν, τερπνοτέραν δὲ τὰς ἐφεξῆς ἀγγελίας.

Ὁ ἐν Ῥωσσίᾳ διατριβῶν εὐγενεςάτος ἐκεῖνος συμπατριώτης μας κύριος Ἰωάννης Ἀνδρέου Βαρβάκης, τοῦ ὁποίου μέρος τῶν θαυμασίων ἀγαθοεργιῶν εἶχε κηρύξει ὁ Λ. Ἑρμῆς (1), ἐςερέωσεν ἔτι μᾶλλον τὰς βάσεις τοῦ ἀνωτέρω σχολείου μὲ λαμπροτάτην καὶ παντοτινὴν δωρεὰν, συμποσουμένην εἰς 125 χιλιάδας γροσίων (2). Ἄλλος φιλογενὴς, ὁ ἐν Μολδαυΐᾳ διατρίβων εὐγενεςάτος Ἄρχων Στόλνικος κύριος Σταμάτιος Φουρναράκης ἐκ πατρίδος Χίου, ἐπροσφέρεν ἐτήσιον δῶρον εἰς αὐτὸ τὸ σχολεῖον γρόσια χίλια (3). Ἡμνήμη τῶν ὀνομάτων τῶν δύο τούτων καὶ τῶν τοιούτων (4) ὁμογενῶν θέλει διαμείνει ἀνεξάλειπτος ὄχι μόνον εἰς τὴν ἱςορίαν τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νέας ἐποχῆς τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς εὐγνώμονας καρδίας τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεςέρων. Ὅταν συγχρόνως μὲ τοιοῦτον φιλομαθείας πνεῦμα τοῦ γένους, γεννῶνται καθ' ἡμέραν καὶ τοιοῦτοι ἥρωες φιλογενείας, τίς ἀμφιβάλλει πλέον, ὅτι τῆς παιδείας ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν φίλην ἡμῶν πατρίδα κατὰ θείαν βουλὴν θαυμασίως τελεῖται;

Οἱ Ἐκδόται.

(1) Ἴδε Σελ. 646—656 Ἔτους 1819.

(2) Χωρὶς τούτων ἐχάρισεν ὁ φιλάνθρωπος Βαρβάκης ἄλλας 20 χιλιάδας εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς πόλεως Χίου.

(3) Καὶ ὁ Λ. Ἑρμῆς ἐπροικίσθη μὲ ἐτήσιον συνδρομὴν γροσίων 150 ἀπὸ τὸν φιλόμουσον τοῦτον ἄνδρα. Ὁ πρὸς τοιαύτας φιλοκάλους εὐεργέτας ὀφειλόμενος ἔπαινος εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ ζωγραφισμένος εἰς τὰς πράξεις τῆς φιλοκαλίας των, καὶ οἱ εὐεργετούμενοι πλέκουσι πρὸς τοὺς εὐεργέτας κάλλιςον στέφανον ἐγκωμίων, ἐκθέτοντες εἰς τὸ κοινὸν τοιαύτην τὴν εὐεργεσίαν ὁποία τρόφιμοι εἶναι, καὶ κηρύττοντες ἀτέχνως τὴν εἰλικρινῆ εὐγνωμοσύνην των.

(4) Τοιοῦτον γενναῖον συνδρομητὴν ἀπόκτησον καὶ τὸ σχολεῖον τοῦ Μεσόβου προικισθὲν ἀπὸ αὐτὸν μὲ 70 χιλιάδας Ῥούβλια, καθὼς μᾶς πληροφορεῖ φίλος ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, χωρὶς νὰ μᾶς σημειώσῃ τὸ ὄνομά του.

Ὁ Μ Ι Λ Ι Α

εἰς τὴν δημόσιον ἐξέτασιν τῶν μαθητῶν τῆς σχολῆς τῆς Χίου.

Τὴν 7. Ἰανουαρίου 1820.

π α ρ ὰ

ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΒΑΜΒΑ.

Ὅλα τὰ θεάματα καὶ ἀκούσματα ἔχουν ἐπιῤῥοὴν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. ἀνάλογον μὲ τὴν προξενουμένην ἀπὸ αὐτὰ ἡδονὴν καὶ ὠφέλειαν. Ἐντεῦθεν βλέπομεν τὰς διαφόρους τέχνας καὶ ἐπιςήμας νὰ λαμβάνωσι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων διαφόρους βαθμοὺς ὑπολήψεως καὶ τιμῆς. Αὕτη δὲ ἡ ἡδονὴ καὶ ὠφέλεια δὲν ἐννοεῖται ὁμοία μὲ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν βλέπομεν εἰς τὰ τετράποδα περιωρισμένην ἁπλῶς εἰς τὴν ὕλην, ἀλλ' ἡδονὴ καὶ ὠφέλεια πρέπουσα εἰς τὸ ἡγεμονικὸν τοῦτο καὶ θεόπλαςον δημιούργημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ τρισυπόςατος θεότης τρόπον τινὰ ἐφιλοτιμήθη νὰ δείξῃ τὴν ἄπειρον σοφίαν καὶ παντοδυναμίαν της. Ἀλλὰ ποῖον θέαμα ἢ ἄκουσμα ἐμπορεῖ, ὅςις ὀρθῶς φρονεῖ, νὰ εὕρῃ ἡδονικώτερον καὶ ὠφελιμώτερον παρὰ τὴν ἠθικὴν τῶν νέων καὶ πνευματικὴν γύμνασιν, τὰ ὁποῖα συγκροτοῦν τὴν ἀληθινὴν παιδείαν; Δὲν εἶναι μουσικὰ κρούσματα· ὀργάνων, ἰσόχρονον τὸ πολὺ ἔχοντα τὴν ἡδονὴν μὲ τὴν ἀκρόασιν· δὲν εἶναι βάρβαρα θεάματα μονομάχων, εὐφραίνοντα καρδίας αἱματοχαρεῖς· οὔτε ἀσεβεςάτη πανήγυρις θυσιῶν ἀνθρωπίνων, μὲ τὰς ὁποίας ἡ πλάνη ἐπενόησε νὰ τιμᾷ τὴν θεότητα· εἶναι ἀνάπτυξις τοῦ θείου Λογικοῦ· πρόοδος ἀπὸ τὸ μηδὲν τῆς ἀγνοίας εἰς τὴν γνῶσιν τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· ἠθικὴ μόρφωσις καὶ διάπλασις τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα θεοῦ· τὸν ὁποῖον αὐτὸς ὁ δημιουργὸς τοῦ παντὸς ἔβαλεν ἐπὶ τῆς γῆς, ὄχι ὡς ἓν τῶν ἄλλων ζώων νὰ κυλίεται εἰς τὸν χοῦν, ἢ νὰ περιπλανᾶται εἰς τοὺς ἀνέμους, ἢ νὰ περιέρχεται ἄφρονος τὰ ζοφερὰ βάθη τῆς θαλάσσης, ἀλλὰ κατέςησεν αὐτὸν νὰ ᾖναι λάτρης τῆς θεότητός του, γνώςης τῶν θείων του ποιημάτων, καὶ ἄρχων πάσης τῆς γῆς. „Ἄρχετε τῶν ἰχθύων

„τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πάντων „τῶν κτηνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν „τῶν ἑρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς (1)". Τί ἄλλο ἡδονικώτερον καὶ μεγαλοπρεπέςερον παρὰ τὴν γύμνασιν καὶ πρόοδον τοῦ τοιούτου δημιουργήματος πρὸς τὸν θεῖον σκοπὸν τοῦ δημιουργοῦ;

Τί δὲ καὶ ὠφελιμώτερον; Ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται κατὰ φύσιν καὶ ἀνάγκην κοινωνικός. Κατὰ φύσιν, διότι ἔχει λόγον προφορικὸν, δυνάμεις μαθήσεως, καὶ ῥοπὴν αὐθόρμητον εἰς τὸ μεταδοτικὸν, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἴδια ζώου ἀκοινωνήτου. Κατ' ἀνάγκην δὲ πάλιν, διότι, ἂν καὶ μὲ θεῖα προτερήματα προικισμένος, εἶναι ὅμως ἀδύνατος καθ' ἑαυτὸν, καὶ χωρὶς κοινωνικὸν βίον δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἀναπτύξῃ τὰ προτερήματα ταῦτα, οὐδὲ ἁπλῶς νὰ ζήσῃ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη φύσει κοινωνικὸς, σκοπὸς δὲ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς εἶναι ἡ εἰς θεὸν λατρεία, καὶ ἡ ἀναγκαία εἰς ἕκαςον ἀνάπαυσις καὶ ἀσφάλεια, εἰς ἐκτέλεσιν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου δυνάμεις ἄλλας οἴκοθεν δὲν ἔχει ὁ ἄνθρωπος παρὰ τὸ Λογικὸν, τί ἄλλο λοιπὸν ὠφελιμώτερον, μᾶλλον δὲ καὶ ἀναγκαιότερον παρὰ τὴν γύμνασιν τούτου; Ποῖον ἔθνος, ποία πόλις, ποία οἰκογένεια, ποῖος ἄνθρωπος τέλος πάντων ἀπαίδευτος τὸν νοῦν, ἔζησε ποτὲ εὐτυχῶς καὶ ἀξίως τοῦ σκοποῦ, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπλάσθη;

Μ' ὅλην τὴν ἁπλουςάτην ταύτην ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν βεβαιοῖ ὁ ὀρθὸς λόγος, μαρτυροῦν ὅλοι οἱ πλέον ἔνδοξοι ἄνδρες ἐθνικοὶ καὶ ἐκκλησιαςικοὶ, καὶ αὐτὰ τὰ καθημερινὰ παραδείγματα ἐπισφραγίζουν, εὑρίσκονται ἀκόμη εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον ἄνθρωποι, ὄχι οἱ παντάπασιν ἁπλοῖ καὶ ἀμαθεῖς, οὗτοι μάλιςα βλέποντες καὶ ἀκούοντες, κρίνουν ὀρθότερα καὶ ἀπαθέςερα τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἄνθρωποι τόσον διεφθαρμένοι τὴν κρίσιν ἢ καὶ τὴν θέλησιν, ὥςε διαβάλλουν τὴν γύμνασιν τοῦ Λογικοῦ, τὴν λεγομένην Παιδείαν, οἱ μὲν ὡς περιττὴν, οἱ δὲ ὡς ἀσύμφορον οἱ δὲ ὡς ἄλλο τί· καὶ δὲν αἰσθάνονται ὅτι μὲ τὰς διαβολάς των ὄχι μόνον δείχνουν φθόνον μισόκαλον καὶ μισάνθρωπον, ἀλλὰ τρόπον τινὰ βλασφημοῦν εἰς αὐτὸν τὸν θεὸν διὰ τί νὰ πλάσῃ λογικὸν τὸν ἄνθρωπον. Ὅςις βέβαια κατατρέχει τὰ ἀληθινὰ ἀποτελέσματα αἰτίας τινὸς, οὗτος πολεμεῖ αὐτὴν τὴν αἰτίαν, ἀποτέλεσμα δὲ τοῦ λογικοῦ ἀληθὲς καὶ φυσικὸν εἶναι

(1) Γεν. κεφ. α', [illegible].

ἡ παιδεία, αἰτία δὲ ποιητικὴ καὶ δημιουργικὴ τοῦ λογικοῦ αὐτὸς ὁ Θεός.

Αἱ τέχναι, αἱ ἐπιςῆμαι, καὶ συντόμως, ἡ λεγομένη σοφία τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἀναντιρρήτως δῶρον Θεοῦ, εἶναι μετάδοσις ἐκείνης τῆς ἀπείρου Σοφίας, τὴν ὁποίαν ἐξυμνοῦμεν εἰς τὰς ἱερὰς τελετὰς, καὶ ἡ ὁποία μᾶς φωνάζει διὰ τοῦ Σολομῶντος μὲ ὑψηλὸν κήρυγμα. „Ἔλθετε, φάγετε τὸν ἐμὸν „ἄρτον, καὶ πίετε οἶνον, ὃν κεκέρακα ἡμῖν (1). Ἐγὼ ἡ Σο„φία κατεσκεύασα βουλὴν, καὶ γνῶσιν καὶ ἔννοιαν ἐγὼ ἐπε„καλεσάμην (2)". Αἱ Θεῖαι γραφαὶ, τὰ ἱερὰ συγγράμματα τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ἀλήθειαι Θεολογικαὶ, φυσικαὶ, μεταφυσικαὶ, ἠθικαὶ, γεωμετρικαὶ, ἀπ' ὅλα τὰ συςήματα τῶν ἐπιςημῶν μετέχουν.

Πολλαὶ, ναὶ, δυςυχίαι συμβαίνουν εἰς τὸν κόσμον, τὰς ὁποίας δὲν ἐμποροῦν νὰ προβλέψωσι καὶ νὰ ἀπαντήσωσιν οὐδὲ οἱ πλέον σοφοί· τοὐλάχιςον ὅμως τὰς ὑποφέρουν γενναιότερα οἱ ἀχυρωμένοι μὲ τὴν γύμνασιν τοῦ λογικοῦ καὶ μὲ τὴν ἠθικὴν ἄσκησιν· δὲν πίπτουν εἰς ἀλογίας καὶ ἀτοπίας, δὲν ζητοῦν νὰ θεραπεύωσι τὴν λύπην μὲ τὴν μέθην, τὴν δυςυχίαν μὲ τὴν ἀπελπισίαν, τὰς ἀφεύκτους συμφορὰς τοῦ βίου μὲ ἄλλους ἑκουσίους κινδύνους. Ὁ Ξενοφῶν, μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, ὅταν ἔλαβε τὴν λυπηρὰν ἀγγελίαν, ὅτι ὁ πρωτότοκός του υἱὸς ἐθανατώθη εἰς τὴν μάχην τῆς Μαντινείας, ἐλυπήθη μὲν ὡς πατὴρ, πλὴν ὡς ἀνὴρ πεπαιδευμένος οὔτ' ἔπραξεν οὔτ' εἶπε τίποτε ἀπρεπές. Ὁ Ἀναξαγόρας μαθὼν καὶ οὗτος τὸν ἄωρον θάνατον τοῦ υἱοῦ του, εἶπε μὲ λύπην φρόνιμον· Ἤξευρα ὅτι ἐγέννησα θνητὸν υἱόν. Εἶναι τάχα μικρὸν ἀγαθὸν καὶ τοῦτο τῆς παιδείας νὰ μετριάζῃ τὰς προσβολὰς τῶν ἀφεύκτων συμφορῶν; Εἰς πολλὰς ὅμως τοιαύτας συμφορὰς ἡ παιδεία προσφέρει καὶ ἑτοίμην βοήθειαν. Ὁ Ἀρίςιππος μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, ὅταν ἐναυάγησεν εἰς τὰ παράλια τῆς Ῥόδου, ἰδὼν ἐκεῖ γεωμετρικὰ σχήματα, Θαρσεῖτε, εἶπεν εἰς τοὺς δυςτυχεῖς συντρόφους του· ἐδῶ βλέπω ἴχνη ἀνθρώπων. Ἀνέβη λοιπὸν εἰς τὴν χώραν, ἐμβῆκεν εἰς σχολήν τινὰ, καὶ γνωρισθεὶς διὰ τῶν σοφῶν ἐρωτήσεων καὶ ὁμιλιῶν του, ἔλαβε μεγάλας περιποιήσεις καὶ αὐτὸς καὶ δι' αὐτὸν ὅλοι του οἱ σύντροφοι. Ὅ-

(1) Παροιμ. Σολ. θ', 5. — (2) Κεφ. η'.

ταν δὲ οὗτοι μέλλοντες νὰ ἐπιςρέψωσιν εἰς τὴν πατρίδα, τὸν ἐρώτησαν ἂν ἔχῃ τίποτε νὰ μηνύσῃ εἰς τοὺς συγγενεῖς του, Σᾶς παραγγέλλω, ἀπεκρίθη, νὰ τοὺς εἰπῆτε μὲ τοιαῦτα πράγματα νὰ ἐφοδιάζωσι τοὺς υἱούς των, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ ναυάγιον νὰ μὴ χάνωσιν, ἐννοῶν τὴν παιδείαν, ὡς μόνον ἀναφαίρετον κτῆμα. Ἀλλὰ τί νὰ διατρίβω εἰς ἀτομικὰ παραδείγματα; οἱ Ῥωμαῖοι νικήσαντες τοὺς Ἕλληνας, δὲν ἐβιάζοντο νὰ τοὺς σέβωνται διὰ τὴν ἔτι σωζομένην παιδείαν των, καὶ νὰ τοὺς μεταχειρίζωνται πολὺ φιλανθρωπότερον παρὰ τὰ ἄλλα ἔθνη; Οὕτω καὶ εἰς τὰ πλέον μεγάλα δεινὰ, ὅσα δύναμις ἀνθρωπίνη νὰ ἐμποδίσῃ οὐὲν ἐμπορεῖ, ἡ παιδεία τὰ μετριάζει τοὐλάχιςον, καὶ ἀνακουφίζει τοὺς πάσχοντας.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἀφεύκτων τούτων συμφορῶν, πόσαι ζημίαι, πόσαι ἀτοπίαι, πόσοι ἄλλοι κίνδυνοι, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ ταλαίπωρος ἄνθρωπος πίπτει διὰ τὴν ἀπαιδευσίαν του! Πόσα πάθη, εἰς τὰ ὁποῖα ἔχει φυσικὴν κλίσιν, καὶ μὴν ἐξεύρων διὰ τὴν ἀμάθειαν νὰ τὰ οἰκονομῇ, ἐκτραχηλίζεται εἰς τοὺς κρημνοὺς τῆς ἀπωλείας! Εἶναι βέβαια, εἶναι διάφοροι κράσεις καὶ διαθέσεις σωμάτων, αἱ μὲν κλίνουσαι μᾶλλον εἰς τὸ ὀξύθυμον, αἱ δὲ εἰς τὸ φιλήδονον, αἱ δὲ εἰς ἄλλο τι τῶν λεγομένων Ἠθικῶν παθῶν. Ἀπὸ τοιαύτας λοιπὸν φυσικὰς διαθέσεις, ὅταν τὸ λογικὸν μένῃ ἀπαίδευτον, ὁ ἄνθρωπος παρασύρεται εἰς ὀλεθρίους ὑπερβολὰς, ὡς πλοῖον ἀκυβέρνητον εἰς τοὺς σκοπέλους. Ὅταν δὲ λάβῃ παιδείαν, τὰς διορθόνει, καὶ ὡς ἀνδρεῖος καὶ ἐπιςήμων ἱππικὸς τὰς διευθύνει εἰς τοὺς λογικούς του σκοπούς. Ὁ Στίλπων, ἔνδοξος φιλόσοφος Μεγαρεὺς, ἱςορεῖται ὅτι ἦτον ἐπιρρεπὴς εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ εἰς τὴν οἰνοποσίαν, διὰ τῆς παιδείας ὅμως ἐγίνη ἄνθρωπος τιμιώτατος. Ὁ Σωκράτης θαυμάζεται διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ σοφίαν του· ἀλλ' ὁ Ζώπυρος, περιβόητος φυσιογνώμων, εἶπε μίαν ἡμέραν ἔμπροσθεν πολλῶν ὅτι ὁ Σωκράτης εἶναι ἄνθρωπος δύσνους καὶ ἀσελγής. Τινὲς τῶν παρευρεθέντων μαθητῶν τοῦ Σωκράτους γελῶντες ἀνέφεραν εἰς τὸν διδάσκαλόν των τὴν κρίσιν τοῦ Ζωπύρου ὡς ἀνόητον. Πλὴν ὁ Σωκράτης, ἀληθὴς, εἶπεν, ἡ κρίσις τοῦ Ζωπύρου· τοιαύτας τωόντι διαθέσεις ἔλαβα ἀπὸ τὴν φύσιν, ἡ παιδεία ὅμως τὰς ἐδιόρθωσε.

Ταῦτα, ἀκροαταὶ, δὲν εἶναι σημεριναὶ ἀλήθειαι. Ἡ πεῖρα ὅλων τῶν αἰώνων, καὶ ἡ κρίσις ὅλων τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν

μᾶς τὰ βεβαιόνουν πάντοτε. Χωρὶς σπουδαίαν ἀνατροφὴν, χωρὶς γύμνασιν τοῦ λογικοῦ, χωρὶς παίδειαν λέγω, ἀδύνατον ἢ ἄνθρωπος, ἢ πόλις, ἢ ἔθνος νὰ εὐτυχῇ. Συμπατριῶται, ὅς τις θέλει δικαίως νὰ ἐπαινῇ, εὑρίσκει ἀναμφιβόλως μεγάλας ἀφορμὰς ἐπαίνων εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν κοινῶν καλῶν πατριωτικὸν ζῆλόν σας· εὑρίσκει εἰς τὰ δημόσια νοσοκομεῖα, εὑρίσκει εἰς τὰς φιλανθρώπους ἐπισκέψεις τῶν φυλακῶν, εὑρίσκει εἰς τὴν πατρικὴν διοίκησίν σας, εὑρίσκει εἰς ὅσα ἐκάμετε μέχρι τοῦδε ὑπὲρ τῆς Σχολῆς· ἀλλὰ τὸ καλὸν τοῦτο εἶναι τόσον μέγα, ὥςε ἀφίνων τοὺς δικαίους ἐπαίνους σας εἰς τὴν ὑπαθῆ κρίσιν τῶν ὁμογενῶν καὶ ἀλλοεθνῶν, λέγω μ' ὅλην τὴν βεβαιότητα τῆς ἀληθείας καὶ ὠφελείας, ὅτι ἡ δημόσιος αὕτη Σχολὴ, τὰ κοινὰ παιδαγωγεῖα καὶ ἡ οἰκειακὴ ἀνατροφὴ τῶν τέκνων σας, πρέπει πάντοτε νὰ ἦναι ἡ μεγαλητέρα φροντίς σας. Μὴ περιορίζωμεν τὴν σκέψιν καὶ ἐπιμέλειάν μας εἰς τὰ ἀπαντῶντα τυχηρῶς κακὰ ἢ καλὰ, ἀλλ' ἂς βαθύνωμεν εἰς τὰς ῥίζας τῶν κακῶν καὶ καλῶν, καὶ ἐκείνας μὲν ἂς ἐκκόπτωμεν, ταύτας δὲ ἂς περιθάλπωμεν, καὶ οὕτω θέλομεν ἔχειν βέβαιον σύζημα εὐτυχίας. Αἰτίαι τῶν καλῶν εἶναι ὁ φωτισμὸς τοῦ νοὸς, καὶ ἡ ἐξ ἀρχῆς σπουδαία ἀνατροφή. Τὰς αἰτίας ταύτας τῶν καλῶν κηρύττει πάντοτε, καὶ ἀγωνίζεται νὰ συζήσῃ ἡ δημόσιος αὕτη σχολή. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὅμως τοῦ κοινωφελεςάτου τούτου σκοποῦ, ἀνάγκη τῆς κοινῆς πάντων καὶ μερικῆς ἑκάςου εὐνοίας καὶ προθυμίας. ΧΙΟΙ, ὑπὸ πάντων κηρύττεσθε ὅτι ὅσα κοινωφελῆ ἐπιχειρισθῆτε, ταῦτα καὶ διατηρεῖτε καὶ τελειοποιεῖτε. Ἡ σχολὴ αὕτη ἔςω πάντοτε τὸ μεγαλήτερον ὑποκείμενον τῆς φιλοτιμίας σας, διότι εἶναι καὶ τὸ πάντων ἐνδοξότερον καὶ ὠφελιμώτερον.

Μαθηταὶ, τῆς φιλομαθείας σας ὁ σκοπὸς εἶναι ἡ ἐκ τῆς παιδείας δόξα καὶ ὠφέλεια. Δόξα ὅμως καὶ ὠφέλεια ἀληθὴς δὲν ὑπάρχει χωρὶς τὴν ἀρετὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀποτείνεται ἡ παιδεία. Ἡ αὐτὴ σοφία, ἥτις μᾶς διδάσκει τὰς ἀποκρύφους σχέσεις καὶ αἰτίας τῶν φυσικῶν φαινομένων, ἡ αὐτὴ μᾶς ἐξηγεῖ καὶ τὰ ἀπόῤῥητα τοῦ ἀνθρωπίνου ἠθικοῦ κόσμου, καὶ μᾶς ὁδηγεῖ πρὸς τὴν ἀληθινὴν εὐτυχίαν μὲ τὸ φῶς τῆς οὐρανίου διδασκαλίας, τοῦ θεοσδότου ὀρθοῦ λόγου, καὶ τῆς πείρας τῶν ἀπ' ἀρχῆς γενεῶν. Ἡ γνῶσις τῶν ἠθικῶν ἀληθειῶν δὲν εἶναι εἰς οὐδὲν κατωτέρα τῆς γνώσεως τῶν φυσικῶν· ἐὰν

δὲ ἐξετάσωμεν καὶ τὴν ἄμεσον αὐτῶν ὠφέλειαν, τίς δὲν θέλει ὁμολογήσειν ὅτι αἱ ἠθικαὶ ὑπερέχουν τοσοῦτον, ὅσον ἡ ἀρετὴ πάντα τὰ ἄλλα; Ἂς ἔχῃ τίς, εἰ δυνατὸν, ὅλον τὸ θεωρητικὸν μέρος τῆς σοφίας, ἔςω ἄριςος μαθηματικὸς, ἄριςος ἀςρονόμος, ἄριςος φυσικός· ἂν δὲν ἔχῃ καὶ τὸ ἠθικὸν, ἀλλ' ἦναι ἀκρατὴς εἰς τὰ πάθη, καὶ ἄτακτος εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον, πῶς ἐμπορεῖ ὁ τοιοῦτος νὰ ζήσῃ θεαρέςως καὶ εὐδαιμόνως καθ' ἑαυτὸν, ἢ μὲ τοὺς ἄλλους; Ἀλλὰ δὲν εἶναι, δὲν εἶναι δυνατὸν οὐδὲ σοφίαν νὰ ἀποκτήσῃ ὁ τοιοῦτος· οἱ Πυθαγόραι, οἱ Ζήνωνες, οἱ Σωκράται, οἱ Πλάτωνες, ὅλοι συντομως οἱ ἔνδοξοι κατὰ τὴν σοφίαν, ἐςάθησαν καὶ ἄνδρες ἐνάρετοι. Τὸ τέλος τῆς παιδείας, τὴν ὁποίαν καθ' ἡμέραν διδάσκεσθε, εἶναι τὸ ὀρθῶς σκέπτεσθαι, καὶ λογικῶς ζῆν· εἰς τοῦτο ἀποτείνονται ὅλοι οἱ ἀγῶνες τῆς δημοσίου ταύτης Σχολῆς· τοῦτο προσμένει ἀπὸ σᾶς ἡ κοινὴ Πατρὶς, νὰ σᾶς ἴδῃ πεπαιδευμένους χριςιανοὺς, πολίτας τιμίους, ἄνδρας ἀγαθοὺς. Ταῦτα λοιπὸν, μαθηταὶ, φρονοῦντες πάντοτε, καὶ ὑπὲρ τούτων σεμνῶς ἀνταμιλλώμενοι, καὶ ἀλλήλους παρακελευόμενοι, σπεύσατε εἰς τὸ ἔνδοξον τοῦτο ῥάδιον νὰ εὐφράνετε Θεὸν, Πατρίδα, γονεῖς, καὶ τοὺς ὑπὲρ ὑμῶν ἀγωνιζομένους διδασκάλους.

Ὁ ΜΙΛΙΑ

Ἰακώβου Πιτζιπιοῦ τοῦ Γεωργίου.

Μεγάλην αὐθάδειαν ἤθελε μοῦ κατηγορήσειν τις, βλέπων νέον μόλις ἀρχίζοντα νὰ ἐκβαίνῃ ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας τὰ παιδαριώδη φρονήματα, κ' ἔπειτα τολμῶντα νὰ παῤῥησιάζεται ἐπὶ τοῦ σεβασμίου τούτου βήματος ἔμπροσθεν σοφοῦ Ἀρχιερέως, σοφῶν διδασκάλων, καὶ ἄλλων φιλελλήνων λογίων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐσύντρεξαν εἰς τὴν λαμπρὰν καὶ μεγαλοπρεπῆ ταύτην λογικὴν πανήγυριν, διὰ νὰ ἴδωσιν αὐτοψεὶ τοὺς καρποὺς τοῦ ὁποίου ἡ πατρὶς ἐφύτευσεν ἀμπελῶνος. Ἀλλ' οὔτε οἱ ἔνδοξοι ἐκεῖνοι τῆς ἀρχαιότητος ἥρωες ἀπολαμβάνοντες τὴν ἐκ τῶν μεγάλων κινδύνων προερχομένην δόξαν, κατεφρόνουν κατὰ τὸν φιλόσοφον Πλούταρχον (1) τὴν ἐκ τῶν

(1) Ἐν βίῳ Γαΐου Μαρίου 6.

μικρῶν κόπων, οὔτε οἱ πλούσιοι ἀποβάλλουν τὰς μικρὰς ἀφορμὰς, αἵ τινες ἐμποροῦν νὰ αὐξήσουν, ἔςω καὶ ὀλίγον, τὸν ἑαυτῶν πλοῦτον, οὔτε σεῖς, ὦ φιλοπάτριδες ΧΙΟΙ, γενόμενοι ἀκροαταὶ τοιούτων σοφῶν Διδασκάλων ἀξίων τῆς Ἑλληνικῆς μεγαλοψυχίας σας, ἀποποιεῖσθε τὴν ταπεινὴν ὁμιλίαν συμπατριώτου νέου, κινουμένου ὅμως ἀπὸ τὴν προθυμίαν τοῦ νὰ δείξῃ εἰς τὴν πατρικήν σας ἀγάπην Ἰδιόν τι ἀγώνισμα, προβάλλων, ὅτι ἡ πολυμάθεια βλάπτει τοὺς κακῶς ἀνατεθραμμένους. Γνώμη ἀχαριστότατη, πάντοτε ὅμως ἀξία περιεργείας. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποβάλω τὴν ἐκ τῆς ἀδυναμίας μου δικαίαν δειλίαν, ἐπικαλοῦμαι τὴν εὐνοϊκήν σας καὶ πατρικὴν ἀκρόασιν.

Εἶναι πολλὰ μεγάλη ἡ μεταξὺ τῆς πολυμαθείας καὶ τῆς παιδείας διαφορά· ἡ πολυμάθεια εἶναι ἔργον μνήμης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν μετέχουν ἐπιπροσὸν καὶ αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῶα. Παιδείαν ὅμως λέγοντες οἱ παλαιοὶ καὶ νέοι σοφοὶ, ἐννοοῦν μάθησιν καὶ ἄσκησιν ἐνταυτῷ τῶν καλῶν· καὶ τοῦτο συνιςᾷ τὴν λεγομένην σπουδαίαν ἀνατροφήν· ὅθεν καὶ Πεπαιδευμένος κυρίως λέγεται καὶ εἶναι ὁ ἔχων μάθησιν καὶ ἤθη χρηςά. Πόσον δὲ ὠφέλιμοι καταςένονται καὶ εἰς ἑαυτοὺς καὶ εἰς τὸν πλησίον των οἱ καλῶς ἀνατραφέντες καὶ μαθητεύσαντες, μᾶς βεβαιοῖ καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ τὰ παραδείγματα ὅλων τῶν αἰώνων. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει δύο δυνάμεις γενικὰς, νοητικὴν καὶ ἠθικήν· καὶ ἡ μὲν νοητικὴ ἔχει διὰ ὑποκείμενόν της τὰς ἰδέας, ἡ δὲ ἠθικὴ τὰς πράξεις· ἡ συμφωνία τῶν πράξεων μὲ τὰς ὀρθὰς ἰδέας συγκροτεῖ τὸν ἐνάρετον ἄνθρωπον, τὸν ἀληθῆ Χρισιανὸν, τὸν κοινωφελῆ πολίτην· ἀλλ' ὅταν αἱ ἰδέαι ὦσι ψευδεῖς καὶ βλαπτικαὶ, ἡ συμφωνία τῶν πράξεων μὲ τοιαύτας ἰδέας, εἶναι μᾶλλον συνωμοσία ὀλέθριος καὶ εἰς αὐτὸν τὸν πράττοντα καὶ εἰς τοὺς συζῶντάς μὲ αὐτόν. Ὅταν δὲ πάλιν ὁ νοῦς ἔχῃ ὀρθὰς ἰδέας, ἡ δὲ ἠθικὴ δύναμις ἐσυνείθισε νὰ καταγίνεται εἰς τὴν περιποίησιν τῶν ἀλόγων παθῶν, τότε ὁ ἄνθρωπος εἶναι δυςυχέςερος διὰ τὸν ἑαυτόν του, καὶ βλαπτικώτερος εἰς τὸν πλησίον του.

Φαίνεται ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι ὅσα ζῶα εἶναι εὐφυέςερα καὶ εὐγενέςερα, ταῦτα, ὅταν δὲν λάβωσι τὴν πρέπουσαν γύμνασιν, καταςένονται καὶ τὰ πλέον ἀχρεῖα. Μὲ ταῦτα συγκρίνων τοὺς ἀνθρώπους ὁ σοφώτατος Σωκράτης, ἔλεγεν. „Ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς εὐφυεςάτους, ἐρρωμε-

„νεςάτους τε ταῖς ψυχαῖς ὄντας καὶ ἐξεργαςικωτάτους ὧν ἂν „ἐγχειρῶσι, παιδευθέντας μὲν καὶ μαθόντας ἃ δεῖ πράττειν, „ἀρίςους τε καὶ ὠφελιμωτάτους γίγνεσθαι (Πλεῖςα γὰρ καὶ „μέγιςα ἀγαθὰ ἐργάζεσθαι). Ἀπαιδεύτους δὲ καὶ ἀμαθεῖς „γενομένους, κακίςους τε καὶ βλαβερωτάτους γίγνεσθαι· κρί„νειν γὰρ οὐκ ἐπιςαμένους ἃ δεῖ πράττειν, πολλάκις ἐπιχει„ρεῖν πονηροῖς πράγμασι· μεγαλείους δὲ καὶ σφοδροὺς ὄν„τας, δυσκαθέκτους τε καὶ δυσαποτρέπτους εἶναι. Διὸ πλεῖ„ςα καὶ μέγιςα κακὰ ἐργάζεσθαι (1)“. Οἱ κακῶς ἀνατεθραμμένοι πολυμαθεῖς, ὄντες, νὰ εἴπω οὕτω, φύσει κακοποιοὶ, θέλουν ὁδηγεῖσθαι ἀπὸ τὴν πολυμάθειαν ταύτην εἰς ἐφεύρεσιν καὶ ἐκτέλεσιν τῶν μεγαλωτάτων κακιῶν. Ταύτην μεταχειριζόμενοι ὄργανον τῆς κακίας των, γίνονται βλαπτικοὶ εἰς ἑαυτοὺς, ἀφανισμοὶ τῆς πατρίδος, καὶ μάςιγες τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Διὰ τοὺς τοιούτους ὁμολογεῖ καὶ ὁ σεβάσμιος Πλάτων ὅτι φοβεῖται περισσότερον, παρὰ διὰ τοὺς παντελῶς ἀμαθεῖς. „Μᾶλλον δέδοικα τοὺς ἡμμένους μὲν αὐτῶν τού„των τῶν μαθημάτων, κακῶς δ' ἡμμένους, οὐδαμοῦ γὰρ δεινὸν „οὐδὲ σφοδρὸν ἀπειρία τῶν πάντων, οὐδὲ μέγιςον κακόν, „ἀλλ' ἡ πολυπειρία καὶ πολυμαθία μετὰ κακῆς ἀγωγῆς γί„νεται πολὺ μείζων ζημία (2)“.

Ἀλλ' ἤθελεν εἰπεῖν τις ὅτι οἱ κακῆς ἀνατροφῆς πρέπει μάλιςα νὰ καταγίνωνται εἰς τὴν μάθησιν διὰ νὰ ἐκριζώσωσι κατ' ὀλίγον ἀπὸ τὰς ψυχάς των τὰς ὁποίας παιδιόθεν ἀπέκτησαν κακὰς ἕξεις. Τῶν τοιούτων ἕξεων τὸ δυσεξάλειπτον, ἤ, τολμῶ νὰ εἴπω, ἀνεξάλειπτον σιμὰ τῆς μαρτυρίας καὶ ὁμοφωνίας τῶν σοφῶν, καὶ αὐτὴ ἡ πεῖρα βεβαιοῦσα μᾶς δείχνει εἰς κάθε αἰῶνα ἄπειρα πραγματικὰ παραδείγματα. Διονύσιος ὁ Β. θέλων νὰ κακοποιήσῃ Δίονα τὸν Συρακούσιον φυγόντα ἀπὸ τὴν Σικελίαν, ἐπρόςαξε νὰ ἀνατραφῇ κακῶς ὁ υἱός του· ςενοχωρούμενος ἔπειτα ὁ νέος μετὰ τὴν ἐπιςροφὴν τοῦ πατρός του νὰ μεταβάλῃ τὴν κακήν του διαγωγὴν, ἐρρίφθη ἑκουσίως ἀπὸ τὸ ἀνώγεον τῆς πατρικῆς του οἰκίας. Καὶ τίς ἡ χρεία παραδειγμάτων, ἀφοῦ βλέπομεν τὸν μέγαν Ἀλκιβιάδην μ' ὅλον ὅτι κλαίει ἐλεγχόμενος ἀπὸ τὸν Σωκράτην, νὰ ἀδυνατῇ, μ' ὅλον τοῦτο εἰς τὸ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς συμ-

(1) Ξενοφ. Ἀπομ. βιβλ. 3, κεφ. 3. (2) Πλάτ. Νομ. 5.

δουλάρτου, προκατειλημμένος ἀπὸ τὴν κακὴν ἀνατροφὴν τῶν κολάκων; Τὰ πνεύματα τῶν κακῶς ἀνατεθραμμένων εἶναι ὡς χάρτης μελανωμένος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου νὰ γράψῃ τις εἰς τὸ ἑξῆς εἶναι τῶν ἀδυνάτων. Συνεθίζοντες κατ' ὀλίγον εἰς τῆς κακίας τὴν πρᾶξιν, μεταβάλλουν εἰς ἔργανον κακίας καὶ αὐτὰς τὰς ἀρετάς, ὡς οἱ καχεκτικοὶ εἰς φθοροποιοὺς χυλοὺς καὶ τὰ πλέον ὑγιεινὰ φαγητά. Περὶ τῶν τοιούτων λέγει καὶ ὁ Προφήτης Ἱερεμίας „Εἰ ἀλλάξεται αἰθίοψ τὸ δέρμα αὐ„τοῦ, καὶ παρδαλὶς τὰ ποικίλματα αὐτῆς, καὶ οὗτοι δυνή„σονται εὖ ποιεῖν μεμαθηκότες κακά (1)".

Ἀλλὰ τί πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ἐντεῦθεν; ὅτι πρέπει τάχα νὰ ἐμποδίζωνται ἀπὸ τὴν μάθησιν οἱ κακῶς ἀνατεθραμμένοι; τοῦτο δὲν ἤθελεν εἶσθαι, μοὶ φαίνεται, οὔτε φιλάνθρωπον, οὔτε ὀρθὸν πολιτικῶς ἐξεταζόμενον. Ἂν ἡ μάθησις ἦναι καλὸν, κατὰ τίνα λόγον φιλανθρωπίας πρέπει νὰ ἐμποδίζεται, διότι οὗτος ἢ ἐκεῖνος μέλλουν νὰ τὴν κακομεταχειρισθῶσιν; Ἔχει καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθὰ ἡ ἀνθρώπινος συγκοινωνία, τὰ ὁποῖα πολλοὶ κακομεταχειρίζονται· κανεὶς ὅμως νόμος δὲν ἐμποδίζει τὴν ἀπόκτησιν αὐτῶν, ἂν καὶ παιδεύῃ τὴν βλαπτικὴν κατάχρησιν. Εἰς τοὺς κακῶς ἀνατεθραμμένους γίνονται ὄργανα κακίας καὶ πλοῦτος, καὶ πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ μάχαιρα, καὶ πάντα, ὅσα ὁ Θεὸς ἔδωκε καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐφεῦρον διὰ τοῦ λογικοῦ πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν· πλὴν δὲν ἐμποροῦν ποτὲ νὰ περιορισθῶσιν. Ἔπειτα τίς δὲν ὁμολογεῖ ὅτι τὸ φιλανθρωπότερον καὶ δικαιότερον, ἅμα δὲ καὶ συμφερώτερον εἶναι νὰ φροντίζωσι καὶ γονεῖς, καὶ ἄρχοντες, καὶ πρὸ πάντων οἱ ἱεροὶ ποιμένες, τὴν σπουδαίαν καὶ ἐνάρετον ἀνατροφὴν τῶν παίδων, διὰ νὰ γίνωνται πολῖται ὠφέλιμοι καὶ εἰς ἑαυτοὺς καὶ εἰς τὴν πατρίδα των;

Ῥίψατε τοὺς ὀφθαλμούς σας εἰς ὅλα τὰ ἀρχαῖα πεπολισμένα ἔθνη, καὶ θέλετε ἰδεῖν ὁποίους νόμους ἐφύλαττον διὰ τὴν καλὴν ἀνατροφὴν τῶν παίδων. Οἱ ἱερεῖς τῆς Αἰγύπτου ἔπρεπε νὰ ἀνατρέφωσι χωρὶς ἐξαίρεσιν ὅλα τὰ τέκνα τῆς πατρίδος. Ὁ Κικέρων ἀποδίδει ὅλας τὰς εὐτυχίας τῆς Σπάρτης, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ νέοι ἀναγκαζόμενοι ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ

(1) Ἱερεμ. κεφ. 13, 23.

Λυκούργου ἐλάμβανον καλὴν ἀνατροφήν. Ὅταν ὁ Ἀντίπατρος στρατηγὸς τῶν Μακεδόνων νικήσας τοὺς Λακεδαιμονίους, ἐζήτει νὰ λάβῃ ἀπὸ αὐτοὺς ὁμήρους πεντακοσίους παῖδας, Εὐδαμίδας ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης τὸν ἀπεκρίθη". Προκρίνομεν νὰ ἀποθάνωμεν καλήτερα, παρὰ νὰ ἀνατραφοῦν οἱ υἱοί μας κακῶς στερημένοι τῆς ἰδικῆς μας ἐπιμελείας". Τὸ κριτήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔχον τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ νὰ ἀνατρέφωνται καλῶς ὅλοι οἱ νέοι, εἶχε πρὸς τούτοις καὶ τὴν φροντίδα τοῦ νὰ ἀποκλείῃ τὴν εἰς τὰ πολιτικὰ εἴσοδον εἰς τοὺς κακῶς ἀνατεθραμμένους. Πρώτη φροντὶς τοῦ Νουμᾶ, τοῦ Μίνωος, τοῦ Ζωροάστρου, καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ἐνδόξων νομοθετῶν ἐσάβη νὰ διορίσωσι νόμους περὶ τῆς καλῆς τῶν παίδων ἀνατροφῆς. Τοῦτο μᾶς προσάζει καὶ ἡ οὐρανοδίδακτός μας θρησκεία, καὶ μᾶς φοβερίζει κατὰ τὸν Θεῖον Χρυσόστομον, ὅτι θέλει μᾶς τιμωρήσειν αὐστηρῶς, ἂν τὸ ἀμελῶμεν „οὐ γὰρ τοὺς παῖδας μόνον κακοὺς μὲν ὄντας πρὸς τοὺς γεννήτορας κολάζει, γενομένους δὲ ἀγαθοὺς ἀποδέχεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν πατέρων τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο ποιεῖ, κολάζων μὲν πικρῶς τοὺς ἀμελοῦντας αὐτῶν, τιμῶν δὲ καὶ ἐπαινῶν τοὺς ἐπιμελουμένους (1)".

Διὰ τὸν ἱερέα Ἠλὶ μᾶς διηγεῖται ἡ ἱερὰ Γραφὴ εἰς τὸ δεύτερον κεφάλαιον τῶν βασιλειῶν, ὅτι ἐσυμβούλευσε τοὺς υἱούς του νὰ ἀπέχωσιν ἀπὸ τὰ κακὰ ἔργα, μὲ τὰ ὁποῖα καθημερινῶς ὕβριζον τὸν Θεόν. „Καὶ ἤκουσεν Ἠλὶ ἃ ἐποίουν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ εἶπεν αὐταῖς· ἵνα τί ποιεῖτε κατὰ τὸ ῥῆμα τοῦτο; μὴ τέκνα μὴ, ὅτι οὐκ ἀγαθὴ ἡ ἀκοὴ ἣν ἐγὼ ἀκούω περὶ ὑμῶν· μὴ ποιεῖτε οὕτως"· εἰς τὸ ἀκόλουθον ὅμως κεφάλαιον προχωροῦσα ἡ γραφὴ λέγει ὅτι ὁ Ἠλὶ δὲν ἐσυμβούλευσε τοὺς υἱούς του· „καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Σαμουὴλ· ἐκδικῶ „ἐγὼ τὸν οἶκον Ἠλὶ, ἐν ἀδικίαις υἱῶν αὐτοῦ, ἃς ἔγνω καὶ „οὐκ ἐνουθέτει αὐτούς". Δὲν εἶναι βέβαια ἄλλος ὁ σκοπὸς τῆς ἱερᾶς γραφῆς παρὰ νὰ δείξῃ μὲ τοῦτο ὅτι δὲν ἀρκεῖ εἰς ἀθώωσιν τῶν γονέων ἡ μικρὰ συμβουλὴ, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουν ἐκπλήρωσιν τοῦ τόσου μεγάλου των χρέους· οἱ γονεῖς ἔχουν χρέος νὰ ἐπιμελῶνται τὴν ἀνατροφὴν τῶν υἱῶν των ὄχι μόνον μὲ λόγους, ἀλλὰ καὶ χειρὶ, καὶ ποδὶ, καὶ πάσῃ τῇ δυνάμει·

(1) Ἰωάν. Χρυσόσ. πρὸς πατέρα πιστόν.

Φίλοι συνηλικιῶται καὶ συμμαθηταὶ, οἱ ἀλλοεθνεῖς ἄλλοι μὲν καταφρονητικῶς μᾶς ἐκατηγόρουν, ὡς ἐκτρώματα τῆς παλαιᾶς εὐγενεςάτης Ἑλλάδος, ἄλλοι δὲ φιλανθρωπότεροι μᾶς ἐλυποῦντο διὰ τὴν ἀπαιδευσίαν μας. Καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν εἶχαν δίκαιον καὶ πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, ἀναγινώσκοντες τὰ συγγράμματα τῶν ἐνδόξων προγόνων μας, καὶ βλέποντες πόσον ἀπεμακρύνθημεν ἀπὸ τὴν εὐγένειαν ἐκείνων· μ' ὅλα ταῦτα ἐκείνων ἀπόγονοι εἴμεθα, τὴν γλῶσσαν ἐκείνων λαλοῦμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ οἱ χωρικοί μας, καὶ οἱ ποιμένες μας. Εἴμεθα τέκνα τῆς Ἑλλάδος δυςυχῆ διὰ τὴν ἀμάθειαν, ἀλλ' ὄχι ποτὲ ἐκτρώματα· πλέον εὐτυχεῖς ὅμως ὑπὲρ τοὺς προγόνους ἐκείνους κατ' ἄλλο μέγιςον πάντων, κατὰ τὴν εἰς Θεὸν, λέγω, ἀληθινὴν λατρείαν. Εἴμεθα Ἕλληνες τὴν φύσιν, καὶ Χριςιανοὶ τὴν πίςιν. Ἡ Ἑλληνικὴ φύσις μᾶς διεγείρει εἰς τὰ καλὰ καὶ ἔνδοξα, ἡ οὐράνιος ἡμῶν πίςις μᾶς ὁδηγεῖ. Ἂν ὑπακούωμεν καὶ εἰς τὰ δύο, τίς ἀμφιβάλλει ὅτι καὶ ἐδῶ εἰς τὴν φιλτάτην πατρῴαν γῆν θέλομεν ἀπολαμβάνειν τὴν δόξαν καὶ εὔκλειαν τῆς σοφίας καὶ ἀρετῆς, καὶ ἐκεῖ εἰς τὴν οὐράνιον πατρίδα, τὴν αἰώνιον δόξαν διὰ τὴν ἐδῶ ἐνάρετον καὶ λογικήν μας ζωήν; Ἂς ἀναλάβωμεν λοιπὸν τὴν πατρικὴν κληρονομίαν, τὴν εἰς τὰ καλὰ ἔνδοξον ἅμιλλαν, φωνάζοντες πρὸς ἀλλήλους τὸ τοῦ θαυμαςοῦ Πλουτάρχου· „Οὐκ ἂν ἐβουλόμην σε κατὰ τοῦτο κρείττονά μου γενέσθαι· πειράσομαι δὲ πρὸς καλὴν ἀρχὴν ἁμιλλώμενος, ὑπερβαλέσθαι τοῖς ἔργοις (1)".

Ὀ Μ Ι Λ Ὶ Α

Α Μ Β Ρ Ο Σ Ι Ο Υ Α Ρ Γ Ε Ν Τ Η,

ΕΙ ΣΥΜΦΕΡΕΙ ΤΟΙΣ ΧΙΟΙΣ ΝΑΥΠΗΓΕΙΣΘΑΙ.

Ὁποῖον μέρος τῆς ἰςορίας καὶ ἂν ἀναγνώσωμεν, βλέπομεν, ὅτι ἐκεῖναι αἱ πόλεις αὐξήνθησαν καὶ ἀνέβησαν εἰς μεγάλον βαθμὸν δόξης καὶ λαμπρότητος, εἰς τὰς ὁποίας ἐδίδετο ἐξίσου εἰς ὅλους ἄδεια τοῦ λέγειν. Τὴν ἐναργεςάτην ταύτην ἀλήθειαν γνωρίσας καὶ ὁ Κάτων, ἔνδοξος καὶ σοφὸς ἀνὴρ Ῥωμαῖος, δημηγορῶν ποτὲ εἰς τὴν γερουσίαν τῆς Ῥώμης, εἶπεν, ὅτι τὸ μεγαλήτερον ἀπ' ὅλα μέσον, μὲ τὸ ὁποῖον ἡ Ῥώμη ἔφθασεν εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην λαμπρότητα ἦτον, ὅτι ἕκαςος πολίτης εἶχε τὴν ἄδειαν νὰ συμβουλεύῃ τὰ ὠφέλιμα εἰς αὐτήν. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ λέγειν ἔχει τόσην μεγάλην ἐπιῤῥοὴν εἰς τὴν εὐτυχίαν ὄχι μόνον ἑκάςου ἀνθρώπου κατ' ἰδίαν, ἀλλὰ καὶ πόλεων ὁλοκλήρων καὶ ἐθνῶν, νομίζω, ὅτι δὲν πρέπει πάντοτε νὰ περιορίζεται εἰς τοὺς ὅσοι ἔχουν ἐκ τῆς ἡλικίας τὸ ἀξιόπιςον καὶ σεβάσμιον διὰ τὴν πολυπειρίαν, ἀλλὰ νὰ δίδεται καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους, ὄχι μόνον πρὸς γύμνασιν τοῦ λόγου καὶ τῆς κρίσεως αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διότι, ὅσα ἡ πεῖρα ἀκόμη δὲν τοὺς ἔμαθε, πολλάκις ἡ ἀνάγνωσις καὶ μελέτη τοὺς ἐδίδαξεν. Ὅθεν δὲν ἤθελεν εἶσθαι οὔτε δίκαιον, οὔτε ὠφέλιμον, νὰ μένῃ συνεςαλμένη καὶ ἄφωνος ἡ ἀλήθεια διὰ μόνην τὴν διαφορὰν τῆς ἡλικίας, ὅταν μάλιςα ἡ νεότης, φυλάττουσα ὅλον τὸ ὀφειλόμενον σέβας πρὸς τοὺς μεγαλητέρους, δὲν προβάλλῃ συμβουλὴν, ἀλλὰ μελέτην. Παρακαλῶ λοιπὸν, σοφὲ ἱεράρχα, καὶ εὐγενέςατοι πατέρες τοῦ δήμου, νὰ δεχθῆτε μὲ εὔνοιαν τὸν ὀλίγον τοῦτον καρπὸν τῆς ἀναγνώσεως καὶ μελέτης μου, ὅςις, ἂν ὄχι ἄλλο, δείχνει τοὐλάχιςον, ὅτι ἀπὸ τώρα αἰσθάνομαι ἱερὸν χρέος πρὸς τὴν πατρίδα, νὰ διευθύνω τὸν νοῦν μου εἰς τὴν δόξαν καὶ εἰς τὸ συμφέρον της. Παῤῥησιάζομαι δὲ σήμερον νὰ σᾶς προβάλω τὴν ναυτικὴν, ὡς ἓν τῶν μεγίςων συμφερόντων.

Ἀδύνατον εἶναι βέβαια νὰ παραςήσω ὅλα τὰ καλὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἐμπορεῖ νὰ προξενήσῃ ἡ σύςασις τῆς ναυτικῆς, καὶ πόσην ἐπιῤῥοὴν ἔχει ἐπάνω εἰς τὰς τέχνας. Ἀπὸ τὸ ἓν μέρος, ἐξαπλόνει τὸ ἐμπόριον, ζωογονεῖ ὅλας τὰς ἄλλας τέχνας, καὶ αὐξάνουσα τὰ χρηματικὰ μέσα, πολυπλασιάζει τὰ μέσα τῆς μαθήσεως, καὶ κρατεῖ τοὺς ἀνθρώπους ἐνταυτῷ εἰς ἀνάπαυσιν καὶ ἐνέργειαν, τὰ ὁποῖα μάλιςα συντηροῦν τὰς πόλεις. Διότι ἡ ἀνάπαυσις χωρὶς τῆς ἐνεργείας φέρει τὸν ἄνθρωπον εἰς χαυνότητα, ἡ δὲ ἐνέργεια χωρὶς τῆς ἀναπαύσεως τὸν κάμνει ἢ θηρίον, ἢ ἀνδράποδον. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, διὰ τῆς ναυτικῆς ὁ ἄνθρωπος περιερχόμενος εἰς ξένας γέας, ἐκτείνει τὸ πνεῦμάτου, ἀποκτᾷ πάντοτε νέας ἰδέας, λαμβάνει συγκοινωνίαν μὲ τὰ φωτισμένα ἔθνη, καὶ πανταχόθεν ἐκλέγει τὰ ὠφέλιμα. Διὰ τῆς ναυτικῆς μετακε-

(1) Πλούταρ. ἐν βίῳ Ἄρις.

μίζονται τὰ προϊόντα ἑνὸς τόπου εἰς ἄλλον· δι αὐτῆς τελειοποιοῦνται ὅλαι αἱ τέχναι καὶ ἐπιςήμαι· δι αὐτῆς ἀνεκάλυψεν ὁ Κολόμβος τὴν Ἀμερικήν, δι αὐτῆς οἱ Πορτογάλοι τὴν Μεσημβρινὴν Ἀφρικήν, καὶ τὸν ἐκεῖθεν δρόμον πρὸς τὰς Ἰνδίας. Τὴν ἐκ τῆς ναυτικῆς ὠφέλειαν γνωρίσας καὶ ὁ μέγας Πέτρος, ἄφησε τὴν ἡγεμονίαν, καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν τότε περίφημον διὰ τὴν ναυπηγίαν της Ὁλλάνδαν νὰ τὴν διδαχθῇ· ἐπιςρέψας ἔπειτα, καὶ ἀναλαβὼν τοὺς οἴακας τῆς Βασιλείας, πρῶτος αὐτὸς ἐδίδαξε τὸ ἔθνος του τὴν ναυτικήν, καὶ τὴν κατέςησε μίαν ἀπὸ τὰς βάσεις τῆς δυνάμεως καὶ δόξης τοῦ Βασιλείου του. Ἂν ἦναι χρεία νὰ ἀνατρέξωμεν καὶ εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους αἰῶνας, ἔχομεν τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους Φοίνικας, οἵτινες κατοικοῦντες γῆν ὀλίγην καὶ πετρώδη (1), ἐδόθησαν εἰς τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον, καὶ κατεςάθησαν τὸ πλέον ἔνδοξον, τὸ πλέον δυνατὸν καὶ πλούσιον ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα ἔθνη. Εἰς τὸ περίφημον τοῦτο ἔθνος ἀποδίδουν τὴν εὕρεσιν τῆς ναυτικῆς, τῆς τέχνης τοῦ γράφειν, καὶ τῆς ἀριθμητικῆς. Ἀφοῦ κατεπλούτησαν διὰ τῆς ναυτικῆς, ἔςειλαν ἀποικίας εἰς Κύπρον, Ῥόδον, Σικελίαν καὶ Σαρδινίαν· ἀπέρασαν τὸν Ἡράκλειον πορθμὸν, καὶ ἀνεκάλυψαν τὰ Μεσημβρινὰ μέρη τῆς Ἱσπανίας, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτησαν ἀναρίθμητον πλοῦτον διὰ τῶν μεταλλείων της. Σιδὼν ἡ πρώτη μητρόπολις τῆς Φοινίκης, ἐθαλασσοκράτει πολὺν καιρόν. Ταύτην διεδέχθη ἡ περίφημος διὰ τὸν πλοῦτόν της Τύρος, περὶ τῆς ὁποίας ἤθελαν φαίνεσθαι ἀπίςευτα, ὅσα μᾶς διηγοῦνται οἱ ἱςορικοὶ, ἂν καὶ αὐτὸς ὁ προφήτης Ἰεζεκιὴλ δὲν τὰ ἐμαρτύρει μὲ τοὺς ἀκολούθους λόγους. „Κέδρος ἐξ Ἀνὲρ ᾠκοδομήθη σοι· ταινίαι σανίδων, κυπάρισσοι ἐκ τοῦ Λιβάνου ἐλήφθησαν τοῦ ποιῆσαί ἱςούς. Ἐλατίνους ἐκ τῆς Βασανίτιδος ἐποίησαν τὰς κόπας σου. Βύσσος μετὰ ποικιλίας ἐξ Αἰγύπτου ἐγένετό σοι ςρωμνὴ τοῦ περιθεῖναί σοι δόξαν καὶ περιβαλεῖν σε (2)". Καὶ πάλιν κάτωτέρω. „Πόσον τινὰ εὗρες μισθὸν ἀπὸ τῆς θαλάσσης; ἐνέπλησας ἔθνη ἀπὸ τοῦ πλήθους σου, καὶ ἀπὸ τοῦ συμμίκτου σου ἐπλούτισας πάντας τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς." Τὴν εὐδαιμονίαν ταύτης τῆς πόλεως θαυμάζων τρόπον τινὰ καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγει. „Τίς ταῦτα ἐπεβούλευσεν ἐπὶ Τύρον; μὴ ἥσσων ἐςί; ἢ οὐκ ἐπισχύει; οἱ ἔμποροι αὐτῆς ἔνδοξοι „ἄρχοντες τῆς γῆς (1)". Τί δὲ καὶ οἱ Καρχηδόνιοι; δὲν ἀπέκτησαν καὶ οὗτοι ἀναρίθμητα πλούτη διὰ τῆς ναυτικῆς; ἀποσιωπῶ τοὺς Αἰγυπτίους, οἵτινες εἰς τὸν καιρὸν τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του Πτολεμαίων, ἐναγκαλισθέντες τὴν ναυτικὴν, ἤκμασαν καὶ εἰς πλοῦτον, καὶ εἰς τέχνας, καὶ εἰς ἐπιςήμας. Ἀλλ' ἐὰν ἀπὸ τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα ἔθνη μεταφέρωμεν τὴν περιέργειάν μας εἰς τὰ σημερινὰ, τίς δὲν θέλει ἐκπλαγῆν, βλέπων μίαν νῆσον κεχωρισμένην τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἠπείρου διὰ τοῦ Ὠκεανοῦ, πτωχὴν ποτὲ καὶ ἄδοξον, νὰ ἀναβῇ εἰς τὸν ὑπέρτατον τοῦτον βαθμὸν τῆς σοφίας, τοῦ πλούτου καὶ τῆς δυνάμεως, ὥςε νὰ συνέχεται διὰ τῶν πλοίων της μὲ τὰ πέρατα τῆς γῆς; Ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ναυτικῆς, ἀνέβην εἰς τοιαῦτα μεγάλα καὶ ὑπερφυῆ, νὰ εἴπω οὕτω, πράγματα. Εἰς ἡμᾶς ὅμως, συμπατριῶται, ἡ ναυτικὴ εἶναι ἀναγκαία, διὰ νὰ ζῶμεν καλήτερα. Τί ἄλλο βλέπομεν εἰς τὴν νῆσον ταύτην παρὰ ὀλίγας ὀργυιὰς γῆς ἀπὸ σκληρὰ καὶ ἄκαρπα ὄρη περιτριγυρισμένας; Τὸ ναυτικὸν συμφέρει καὶ εἰς τοὺς ὅσοι κατοικοῦν πολλὴν καὶ εὔφορον γῆν, ἂν μόνον ἔχωσιν εἰς τοῦτο θέσεις ἐπιτηδείας· διότι ἐνθαρρύνει τὴν γεωργικὴν, τελειοποιεῖ τὰς μηχανικὰς τέχνας, καὶ ἀκολούθως τὰς ἀναπαύσεις τοῦ βίου, καὶ ἐνταυτῷ κρατεῖ πλέον ἐνεργὰ καὶ τὰ σώματα καὶ τὸ πνεῦμα τῶν κατοίκων. Ἀλλ' ἡμεῖς μ' ὅλην τὴν γεωργικὴν ἐπιμέλειαν, μόλις τρεφόμεθα εἰς τριῶν μηνῶν διάςημα ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς πατρίδος· πολλῶν δὲ χωρίων μας κάτοικοι, ςερούμενοι καὶ τῶν ὀλίγων τούτων προϊόντων, βιάζονται νὰ δουλεύωσιν εἰς ξένους τόπους, καὶ νὰ ὠφελῶσιν ἄλλους μὲ τοὺς ἐργατικούς των βραχίονας. Ἂν εἴχομεν καὶ ὀλίγα ἐργοχειρεῖα, ἐξέλιπον καὶ ταῦτα. Ὅθεν συμβαίνει νὰ αὐξάνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν δυςυχῶν, καὶ ἐντεῦθεν νὰ φθείρωνται μᾶλλον τὰ ἤθη. Ἔπειτα πῶς δὲν εἶναι διὰ τὴν πατρίδα μας λυπηρὸν, διὰ νὰ μὴν εἴπω τί ὀχληρότερον, ξένοι ναῦται νὰ ἀπολαμβάνωσι τοὺς καρπούς τῆς ἐμπορικῆς κατας̆άσεως πολλῶν εὐπατριδῶν, ἐνῷ ἡμεῖς ἔχομεν καὶ λιμένας, καὶ ναύτας ἐπιτη-

(1) Στενή τις καὶ ἀλιτενὴς (Στράβ. βιβλ. 15, 756).

(2) Ἰεζεκιὴλ κεφ. κζ'.

(1) Ἡσαΐ. κγ', 8.

δειοτάτους εἰς ναυτικήν; Διὰ ταῦτα καὶ διὰ πολλὰ ἀκόμη αἴτια, συμφέρει ὦ ἄνδρες ΧΙΟΙ, νὰ ἐναγκαλισθῶμεν τὸ ναυτικὸν, ὁμοῦ μὲ τὸ ἐμπόριον· καὶ ὅταν θελήσωμεν, πολλὰ εὐκόλως τὸ κατορθόνομεν· διότι, ἡ πατρίς μας καὶ θέσιν καλὴν ἔχει, καὶ λιμένας, καὶ ναύτας ἀξιολόγους, καὶ τὴν Ἀσίαν πλησίον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θέλουν ἔρχεσθαι τὰ πρὸς ναυπηγίαν χρειαζόμενα ξύλα. Διὰ νὰ ἀπολαμβάνωμεν ὅμως τὰ καλὰ τῆς ναυτικῆς ἄμικτα τῶν παρεπομένων κακῶν, πρέπει, συμπατριῶται, νὰ προασφαλιζώμεθα μὲ παιδείαν καὶ καλὴν ἀνατροφήν. Ταῦτα ἂν καὶ πάντοτε συμφέροντα, τώρα ὅμως, καὶ ἔτι μᾶλλον εἰς τὸ ἑξῆς, μᾶς εἶναι καὶ ἀναγκαῖα, ἐὰν δὲν θέλωμεν, ζητοῦντες τὸ χρυσοῦν δέρας εἰς τὴν Κολχίδα, νὰ ναυαγήσωμεν εἰς τὰς Συμπληγάδας. Χωρὶς βέβαια τῆς παιδείας, θέλομεν πίπτειν συνεχῶς εἰς κινδύνους συνειθισμένους εἰς τὴν ἀμάθειαν. Χωρὶς δὲ τῆς καλῆς ἀνατροφῆς, περιερχόμενοι διαφόρους τόπους, θέλομεν μιμεῖσθαι τὰ κακὰ παραδείγματα, καὶ οὕτω θέλομεν εἰσάγειν εἰς τὴν πατρίδα, ὑπὸ τὸ φαινόμενον τῆς εὐτυχίας, δυσυχίαν ἀληθινήν. Ταῦτα λοιπὸν τὰ δύο ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν, ὦ σεβάσμιοι πατριῶται, ἂς ἐναγκαλισθῶμεν τὴν πολύφορον ναυτικήν· ἂς βίψωμεν τὰ ὄμματα εἰς τοὺς πλησιοχώρους μας, καὶ θέλομεν ἰδεῖν εἰς ποῖον βαθμὸν πλούτου ἔφθασαν διὰ τῆς ναυτικῆς, ζεροῦμενοι πρότερον καὶ αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων. Καὶ οἱ πρόγονοί μας διέτρεψαν τὸ πάλαι εἰς τὴν ναυτικήν· δὲν θέλει εἶσθαι νέα ἡ ἐπιχείρησις, ἀλλὰ προγονικῆς φρονήσεως ἀνακάλεσις. Ἂς σπουδάσωμεν λοιπὸν νὰ τοὺς μιμηθῶμεν εἰς τὰ συμφέροντα καὶ ἔνδοξα. „Τὸ γὰρ μηδὲ ἀλλοτρίοις χρῆσθαι παραδείγμασιν, ἀλλ' οἰκεῖα ὑπάρχειν, πῶς οὐκ εἰκὸς ὑμᾶς ὑπ' αὐτῶν παροξύνεσθαι καὶ φιλονεικεῖν, ὅπως τοῖς προγόνοις ἑαυτοὺς ὁμοίους παρασκευάσετε"; (1)

Τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολὴν, πεμφθεῖσαν ἀπὸ φίλου ἄνδρα τοῦ ἐν Κωνσταντινοπόλει Φιλογενέστατον κ. Ἰω. Πολυχρονιάδην μετὰ χαρᾶς καταπάττομεν εἰς τὴν ἐφημερίδα μας, διὰ νὰ γνωρίσωσιν οἱ ἀναγνῶσαι ἐκ τῶν λόγων ἐνταυτῷ καὶ πράξεων τοῦ σεβασμίου ἐπιστολογράφου τὴν καθαρὰν πρὸς τοὺς συμπατριώτας του ἀγάπην, καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ αὐτῶν ἔνθερμον

(1) Ἰσοκράτης πρὸς Φιλίπ. σελ. 102. ἔκδοσις Κοραῆ.

ζῆλόν του. Εὐχόμεθα ἐκ ψυχῆς καὶ ἐλπίζομεν εἰς τὸ ἑξῆς νὰ εὐφραίνωμεν τοὺς ἀναγνώσας ἡμῶν μὲ εἰδήσεις πολλῶν τοιούτων παραδείγμάτων εὐσεβείας καὶ φιλοκαλίας, διδομένων ἐκ μέρους τοῦ σεβασοῦ ἡμῶν Ἱερατείου.

Πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς κατὰ τὴν Πελοπόννησον χώρας Πολιανῆς.

Ἀγαπητοὶ καὶ γλυκύτατοι Συμπατριῶται!

Σᾶς παρακαλῶ νὰ μοι συγχωρέσετε νὰ σᾶς ὀνομάζω Ἀγαπητοὺς καὶ Γλυκυτάτους, ἐπειδὴ σεῖς εἶσθε τὸ ἀγαπητότερον καὶ γλυκύτερον πρᾶγμα τῆς ζωῆς μου. Ἐσᾶς ποθῶ, Πατριῶται! ἐσᾶς ἀγαπῶ, δι' ἐσᾶς ἀναπνέω, καὶ τέλος ἐσᾶς λατρεύω μετὰ Θεόν! Μ' ὅλον ὁποῦ συνανεστράφην πολλοὺς, ἤκουσα καὶ εἶδον πολλὰ, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ἀγάπην τὴν ἐδικήν σας, ὅλαις ἡ εὐτυχίαις μ' ἐφάνησαν σκύβαλα. Διὰ τοῦτο, γλυκύτατοί μου συμπατριῶται, παρακινούμενος ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα καὶ εἰς τὰ τέκνα της, ἀπεφάσισα νὰ σᾶς γράψω τὰ παρόντα μου.

Μὲ φαίνεται, ὅτι γνωρίζετε καλῶς, πῶς οἱ ἄνθρωποι κατ' ἀρχὰς πρὸ τοῦ νὰ ἐπινοήσουν τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, ἐζοῦσαν εἰς τὰ ὄρη, καθὼς τὰ θηρία οἱ λέοντες καὶ αἱ ἄρκτοι, ἀλλ' ὅμως τότε ἄρχησαν νὰ ἡμερεύουν, νὰ κατοικῶσιν εἰς πόλεις, νὰ ἔχωσι κοινωνίαν ἀναμεταξύτων, καὶ τέλος πάντων τότε τολμῶ εἰπεῖν ἐγνώρισαν καὶ Θεὸν, ὅταν ἄρχισαν νὰ προκόπτουν εἰς τὰς μαθήσεις. Λοιπὸν αἴτιον τοῦ ἐξευγενισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ἡ παιδεία, τὴν ὁποίαν ὡς προῖκα ὁ ποιητής μας Θεὸς ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς, διὰ νὰ ἀκονῶμεν τὸ λογικόν μας, καὶ μὲ αὐτὸ νὰ ἀντιμαχώμεθα εἰς ὅλους τοὺς αἰσθητοὺς καὶ νοητοὺς ἐχθροὺς τῶν συμφερόντων τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματός μας.

Ὅλα τὰ Ἔθνη, ὅσα ἐνηγκαλίσθησαν τὴν Παιδείαν, ὅλα ἐπλούτησαν μὲ τὸ μέσον της, ὅλα ἐτιμήθησαν, καὶ φαίνον-

ται εἰς τὸν κόσμον, καθὼς πρέπει νὰ φαίνεται ὁ ἄνθρωπος; τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἔπλασε διὰ νὰ φαίνεται ὄχι ὡς θηρίον, ἀλλ' ὡς βασιλεὺς ὅλων τῶν λοιπῶν κτισμάτων του. Ἠξεύρετε ποῖοι εἶναι πτωχοί; ποῖοι εἶναι οἱ καταφρονημένοι, καὶ μισημένοι ὡς καὶ ἀπὸ τὸν Θεόν; εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ μέχρι τοῦδε δὲν ἐγνώρισαν τί ἐστι προκοπή. Πρὸς τούτους φωνάζει καθ' ἡμέραν ἡ ἁγία μας Ἐκκλησία „Δράξασθε παιδείας, μήποτε ὀργισθῇ Κύριος" ἀγαπήσετε, λέγει, τὴν προκοπὴν διὰ νὰ μὴν ὀργισθῇ ὁ Θεός. Δοκοῦν τί πρέπει νὰ εἴπωμεν ἡμεῖς, οἵτινες μέχρι τοῦδε δὲν ἠξιώθημεν νὰ ἔχωμεν ἐργαστήρια τῆς προκοπῆς εἰς τὴν Πολιτείαν μας; ἆρά γε μας ἀγαπᾷ ὁ Θεός; βέβαια, ἐὰν ἕως τώρα προσμένῃ τὴν μετάνοιάν μας· εἰς τὸ ἑξῆς ὅμως ἂν ἀμελήσωμεν, ἄφευκτα πρέπει νὰ παροργισθῇ ἐναντίον μας. Λοιπὸν πόσον ὀλέθριον πρᾶγμα εἶναι καὶ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὸ σῶμα τὸ νὰ ἔχῃ τινὰς ἐχθρόν του τὸν ὕψιστον Θεόν, καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους νὰ τὸν κατακρίνουν, διατί αὐτὸς εὑρίσκεται εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας, ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ βαστοῦν ἀναμμένας λαμπάδας εἰς τὰς χεῖρας των!

Ὅθεν, ἀγαπητοί μου συμπατριῶται, σᾶς παρακινῶ νὰ φροντίσετε καὶ ἐσεῖς, νὰ ἀποκτήσωμεν εἰς τὴν πολιτείαν μας ἕνα ἐργαστήριον τῆς παιδείας, ἕνα σχολεῖον δηλ. Ἑλληνικόν, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ διδάσκωνται τὰ τέκνα τῆς πατρίδος καὶ τῶν περὶξ τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ ταῦτα μαθήματα, καὶ θεοπαράδοτα λόγια. Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι δύσκολον· φθάνει μόνον νὰ ἀκούσετε τὰς συμβουλὰς ἑνὸς συμπατριώτου σας, τοῦ ὁποίου ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα καὶ εἰς ἐσᾶς εἶναι περισσοτέρα ἀπὸ κάθε ἄλλην, καὶ ἡ ἀπόφασις σαθερὰ μέχρι τελευταίας ἀναπνοῆς.

Κάθε πρᾶγμα δὲν τελειώνεται, ἐὰν δὲν πηγαίνουν ἔμπροσθεν τὰ χρήματα. Πῶς λοιπὸν νὰ ἐξοικονομήσωμεν αὐτά; ὁ τρόπος εἶναι εὔκολος, φίλοι μοι καὶ ἀγαπητοὶ πατριῶται, ἐὰν μιμηθῆτε ταῖς ἄλλαις πολιτείαις, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι ἐσυμφώνησαν, καὶ καθεῖς ἔδωκε μικρὰν ποσότητα χρημάτων. Λοιπὸν καὶ ἐσεῖς, φίλοι, πρέπει πρὸ πάντων νὰ φιλοτιμηθῆτε ὁ καθεῖς νὰ καταβάλετε, ὅσα ἡ προαίρεσίς σας σᾶς παρακινήσῃ· καὶ ὅταν τοῦτο τὸ κάμετε ἐσεῖς, βέβαια ἡ ποσότης

σας δὲν θέλει φθάσει, πλὴν γίνεται αἰτία νὰ παρακινηθοῦν καὶ ἄλλοι νὰ δώσουν διὰ τὸ σχολεῖον μας. Καὶ διὰ νὰ σᾶς δείξω καὶ ἐγὼ πραγματικῶς, ὅσον προθυμοποιοῦμαι, ὑπόσχομαι κατ' ἔτος νὰ μετρῶ διὰ τὸ σχολεῖον μας γρόσια χίλια 1000, καὶ γράψετε τὸ ὄνομά μου εἰς τὸ κατάστιχον τῶν βοηθούντων, εἴτε εἰς τὸν πρῶτον ἀριθμόν, εἴτε εἰς τὸν δεύτερον, εἴτε ὅπου θέλετε.

Πρὸς τούτοις θέλω φροντίσει καὶ διὰ διδάσκαλον ἔμπειρον ὥστε εἰς ὀλίγον διάστημα νὰ ἰδῶμεν τὰ παιδία τῆς πατρίδος πεπαιδευμένα, καὶ τοὺς καρποὺς τῶν κόπων μας ὡρίμους, διὰ νὰ χαρῆτε καὶ νὰ χαρῶμεν· ἐπειδὴ ὁ Ἅγιος Θεὸς θέλει μᾶς ἀγαπᾷ, οἱ ἄνθρωποι θέλουν μᾶς ἐπαινεῖ, καὶ τὰ συμφέροντά μας θέλουν μας εὐφραίνει· ἐπειδὴ ἐλπίζομεν διὰ μέσου τῆς παιδείας νὰ συναναστρεφώμεθα μὲ κάθε ἄνθρωπον, νὰ πραγματευώμεθα εὐκόλως, καὶ νὰ ἐργαζώμεθα καθὼς ὅλοι. Εἶμαι βέβαιος, ὅτι θέλετε ἀκούσει τὰς συμβουλάς μου, καὶ τὰς βάλετε εἰς πρᾶξιν παρευθύς· διότι ἀπὸ τὴν ἐδικήν μου γνωρίζω καὶ τὴν ἐδικήν σας καρδίαν. Σχολείου δὲ οἰκοδομῆς δὲν εἶναι χρεία κατὰ τὸ παρόν, εἰς ἐμὲ φαίνεται ἁρμόδιον τὸ Μοναστήριον τῆς Ἁγίας Σολομονῆς. Ἐκεῖ λοιπὸν νὰ συγκροτηθῇ τὸ σχολεῖον, ἢ τέλος ὅπου κρίνεται ἀζήμιον καὶ εὔκολον καὶ εἰς τοὺς συναθροισθησομένους ξένους μαθητὰς ἐκ τῶν περὶξ διὰ νὰ σπουδάζουσι· πλὴν ἡ γνώμη μου εἶναι ἐκεῖ νὰ γένῃ, ἐπειδὴ εἶναι ἥσυχον, καὶ θέλουν εὑρίσκονται πάντοτε καὶ οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, νὰ ἀκούουν καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά, ὡς χρέος κάθε χριστιανοῦ.

Εὐθὺς ὁποῦ ἀποφασίσετε περὶ τούτου, καὶ γένῃ ἡ χρηματικὴ καταβολή, πρέπει ἀμέσως νὰ γράψετε ἓν γράμμα κοινὸν ὅλοι, καὶ νὰ ὑπογραφθῆτε, τὸ ὁποῖον στείλετε εἰς ἐμέ. Ἐγὼ δὲ τότε κατὰ χρέος θέλω λάβει φροντίδα νὰ τὸ δείξω εἰς ὅλους μου τοὺς φίλους διὰ νὰ βοηθήσουν καὶ αὐτοί, καὶ πρὸς τούτοις θέλω φροντίσει νὰ σᾶς στείλω κάτω καὶ τὸν Διδάσκαλον, διὰ νὰ ἀρχήσῃ ὅσον ὀγλίγωρα, τόσον καλλιώτερα· φθάνει μόνον, ἐσεῖς γλυκύτατοί μου πατριῶται, νὰ κάμετε κάθε τρόπον νὰ ἀποφασίσετε αὐτὸ τὸ θεῖον ἔργον, καὶ νὰ καταλάβετε ὅτι εἶναι ἀρεστὸν θεῷ καὶ ἀνθρώποις, ὅτι εἶναι ἔνδοξον, ἐπαινετόν,

καὶ τέλος πάντων ὅτι εἶναι εὔκολον, ἐπειδὴ ἀπὸ λόγου σας χρειάζεται ἀπόφασις, ἀγάπη, καὶ ὀλίγη χρηματικὴ καταβολή, ἐγὼ δ' ἔχων συνεργὸν τὴν θείαν βοήθειαν ἐλπίζω διὰ τῶν φίλων ν' ἀναπληρώσω τὰ λοιπὰ, καὶ μὴν σᾶς μέλῃ καθόλου. Τώρα δὲ προσμένω ἀπόκρισίν σας ὑπογεγραμμένην κοινῶς, καὶ τελείαν ἀπόφασίν σας περὶ τοῦ σχολείου, καὶ τὴν δήλωσιν τῆς πανοικὶ ὑγείας σας, τὴν ὁποίαν εὔχομαι νὰ ἔχετε εἰς ἔτη πάμπολλα, ἀξιούμενοι καὶ τῶν ἐλευσομένων ἑορτῶν τῶν χριστοῦ γενεθλίων, καθὼς καὶ τῶν λοιπῶν, εὐτυχῶς εἰς χρόνους πολλούς· καὶ ἄμποτες ἀποκαταστάσεις τῆς σχολῆς, νὰ ἀξιωθῶ καὶ ἐγὼ νὰ χαρῶ μαζῆ σας, καὶ νὰ ἀποθάνω εἰς τὰς ἀγκάλας σας.

1819. 15. Δεκεμβρίου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ διάπυρος ἐν Χριστῷ εὐχέτης σας
Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος.

Ἔδησις τοῦ βιβλιοπώλου Schalbacher (Wallnerstrasse Nro. 280.)

Ὁ πρὸ πολλοῦ ἀναμενόμενος γ'. τόμος τῆς „Παυσανίου Ἑλλάδος Περιηγήσεως" ἔκδοσις Κλαυσερίου, πωλεῖται τώρα εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖόν μου πρὸς Π. Β. 40 ἀργυρᾶ.

ΕΡΜΗΣ ὁ ΛΟΓΙΟΣ.

Τῇ α'. 11 Ἰουνίου.

1820

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Φίλε Ἐκδότα τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ,

Μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν ἀνέγνωσα τὴν καταχωρισθεῖσαν εἰς τὸν Λόγιον Ἑρμῆν (*) μετάφρασιν τῆς Γερμανικῆς ἐπικρίσεως τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἱπποκράτους· τὸν ὁποῖον (διὰ τυπογραφικὸν ἀναμφιβόλως παρόραμα) ἐπονομάζει Κεῖον (1), ἀντὶ τοῦ Κῶον, ἡ μετάφρασις. Αὐ καὶ δὲν συμφωνῶ κατὰ πάντα μὲ τὴν γνώμην τοῦ σοφοῦ Γερμανοῦ, τὸν ἐπαινῶ ὅμως εἰς τοῦτο, ὅτι δὲν ἐμιμήθη τὸν τόσον εὔκολον καὶ συνήθη τρόπον τοῦ γράφειν, ἢ μᾶλλον τοῦ ἀντιγράφειν, ὅσα πρότερον ἄλλοι ἔγραψαν. Ὁ τρόπος οὗτος, ἴδιος μάλιστα τῶν σχολαστικῶν, γεμίζει τὸν κόσμον ἀπὸ βιβλία, καὶ φορολογεῖ ἀναισχύντως τοὺς ἀγοράζοντας αὐτά· ἀλλὰ τόσον ὀλίγον συντελεῖ εἰς τὴν πρόοδον τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, ὅσον καὶ τὴν ἐμποδίζει, ἀναγκάζων τὸν ἀναγνώστην, νὰ πληρόνῃ ματαίως τὸ „πολυτελὲς ἀνάλωμα τοῦ χρόνου" ὡς τὸ ὠνόμαζεν ὁ Θεόφραστος.

Μεταξὺ ὅσων ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ ἀπ' ἄλλους ὁ Γερμανὸς κριτὴς ἐπαρατήρησα ὀλίγα τινὰ τὰ ὁποῖα ἄξιον τῆς κρίσεως του ἦτο νὰ ἐξετάσῃ ἀκριβέστερον. Ἓν μόνον ἀρκοῦμαι νὰ σημειώσω κατὰ τὸ παρὸν, ἐπιριζόμενον εἰς ἀνέξέταστον κακὴν γραφὴν τῶν Ἱπποκρατικῶν βιβλίων, διορθωθεῖσαν πρὸ πολλοῦ ἀπὸ ἕνα τῶν ὁμογενῶν μας, καὶ καταχωρισμένην εἰς τὴν Γαλλικὴν μετάφρασιν τοῦ Περὶ ἀέρων κ.τ.λ. βιβλίου τοῦ

(*) Ἀρ. 5. Σελ. 134.

(1) Κεῖος λέγεται ὁ γεννηθεὶς εἰς ἀπὸ τὴν Κέων νῆσον, τὴν ἀπὸ τῶν Πτολεμαίων ὀνομαζομένην Κίαν, σήμερον δὲ χυδαϊκῶς, Τσίαν. Ὁ Ἱπποκράτης εἶχε πατρίδα τὴν Κῶν.

Ἱπποκράτους (2). Ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζε τὴν διόρθωσιν ταύτην, ὡς φαίνεται, ὁ Γερμανὸς ἰατρὸς, συμφέρει νὰ καταχωρισθῇ καὶ δεύτερον εἰς τὴν πολύτιμον ἐφημερίδα σου, διὰ νὰ παύσῃ ἡ πλάνη· πλάνη βέβαια μικρὰ καὶ ἀβλαβὴς, ἀλλ' ὅμως πλάνη, τὴν ὁποίαν οὐδ' εἰς τὰ μικρὰ πρέπει νὰ καταφρονῇ ὅστις ἀγαπᾷ νὰ τὴν φεύγῃ εἰς τὰ μεγάλα.

Λέγει ὁ Γερμανὸς ἰατρὸς (Λ. Ἑ. σελ. 172)· „Εἰς τὸ „δεύτερον (3) βιβλίον [τῶν Ἐπιδημιῶν] φέρεται, ὡς ἐπαρα„τήρησεν ἤδη ὁ Σπρεγγέλιος, Κυνικός τις φιλόσοφος"· διὰ νὰ συμπεράνῃ ἐκ τούτου μὲ τὸν Σπρεγγέλιον, ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο, ἐπειδὴ ὀνομάζει Κυνικὸν φιλόσοφον, δὲν εἶναι γνήσιον βιβλίον τοῦ Ἱπποκράτους, εἰς τοῦ ὁποίου τοὺς χρόνους ἡ Κυνικὴ αἵρεσις δὲν εἶχεν ἀκόμη γεννηθῆν. Ἰδοὺ τί λέγει ῥητῶς περὶ τούτου ὁ Σπρεγγέλιος· „Ἡ βεβαιοτέρα ἀπόδειξις „τῆς νοθείας, τουλάχιστον τοῦ τετάρτου βιβλίου τῶν Ἐπιδη„μιῶν, εἶναι ὅτι εἰς αὐτὸ ὀνομάζεται Κυνικός τις φιλόσοφος· „καὶ ὅμως ὁ Ἀντισθένης [ἀρχηγὸς τῆς Κυνικῆς αἱρέσεως] ἦτο „μαθητὴς τοῦ [νεωτέρου παρὰ τὸν Ἱπποκράτην] Σωκράτους (4)".

Ἐδῶ πρῶτον σημειόνω, ὅτι πρῶτος ὁ Ἄλλερ (Haller) ἔκαμε τὴν παρατήρησιν ταύτην, ἐκ τοῦ ὁποίου τὴν ἔλαβεν ὁ Σπρεγγέλιος. Δεύτερον, ὅτι, ἐπειδὴ εὑρίσκασι Κυνικοῦ μνήμην εἰς τὸ τέταρτον τῶν Ἐπιδημιῶν, δὲν ἐβίασαν τοὺς κανόνας τῆς Κριτικῆς οὔτ' ὁ Ἄλλερ, οὔτ' οἱ ἀκολουθήσαντες τὸν Ἄλλερα, συμπεράναντες ἐξ αὐτοῦ τὴν νοθείαν τοῦ βιβλίου. Τοῦτο μόνον εἶναι ἀπορίας ἄξιον, ὅτι κανεὶς ἐξ αὐτῶν δὲν ὑπωπτεύθη τὸ προφανῶς γραφικὸν ἁμάρτημα τοῦ Κυνικὸς, ὡς τὸ ἔδειξεν ἡ ἀνωτέρω ὀνομασθεῖσα διόρθωσις, κατὰ τὴν ὁποίαν, πρέπει νὰ γραφθῇ Κυνίσκος, ὄνομα κύριον ἀν-

(2) Traité d'Hippocrate, Des airs, des eaux et des lieux, Paris, 1800, Discours prélimin. pag. lxii.

(3) Εἰς τὸ τέταρτον, ἔπρεπε νὰ εἴπῃ· ἀλλ' ἴσως εἶναι καὶ τοῦτο σφάλμα τυπογραφικόν.

(4) Ein sicherer Beweis wider die Authenticität, wenigstens des vierten Buches der Epidemien ist es, dass in demselben eines Kynischen Philosophen Erwähnung geschieht, und Antisthenes war doch ein Schüler des Socrates. Sprengel, Apologie des Hippocrat. Th. I. S, 81.

δρὸς (5), ὡς ἦτο καὶ τὸ Κυνίσκα γυναικός (6). Ὅτι μάλιστα βεβαιόνει τὴν ἀπλουστάτην διόρθωσιν ταύτην, εἶναι παράλληλον ἄλλο μέρος τοῦ ἕκτου βιβλίου τῶν Ἐπιδημιῶν, τοῦτο μόνον διαφέρον ἀπὸ τὸ προκείμενον, ὅτι ἐδῶ μὲν (7) λέγει, „Πρὸς ὃν Κυνικὸς εἰσήγαγέ με", ἐκεῖ δὲ (8), „Πρὸς „ὃν ὁ Κυνίσκος ἤγαγέ με". Ὅθεν ἤθελέ τις καὶ συμπεράνειν, ὅτι τοῦ τετάρτου ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἴσως ὁ αὐτὸς καὶ ὅστις ἔγραψε τὸ ἕκτον. Ἀφίνων ὅμως τὰς διαζόμενας περὶ τῶν τοιούτων ὑπολήψεις, τοῦτο μόνον ἀδιαλείπτως πιστεύω, ὅτι Κυνικοῦ, ἢ Κυνικῆς αἱρέσεως μνήμη, οὔτ' εἰς τὰ γνήσια τοῦ Ἱπποκράτους, οὔτ' εἰς τὰ ψευδῶς εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενα βιβλία εὑρίσκεται (9).

Τούτου ἔτι ἀπορώτερον εἶναι, ὅτι καὶ ὁ Ἄλλερ καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἐκοπίασαν ματαίως ζητοῦντες εἰς κακὴν γραφὴν τὸν χρόνον τῆς συντάξεως τοῦ τετάρτου βιβλίου τῶν Ἐπιδημιῶν, ὅταν ὁ χρόνος οὗτος συμπεραίνεται ἀναντιῤῥήτως ἀπὸ ἄλλο μέρος τοῦ αὐτοῦ βιβλίου (10), ὅπου λέγει ὁ Ψευδοϊπ-

(5) Κυνίσκος, ὄνομα κύριον, εὑρίσκεται εἰς τὸν Ἡρόδοτον (ϛ', 71), εἰς τὸν Ξενοφῶντα (Κύρ. Ἀναβ. ζ', α', 13), εἰς τὸν Σουΐδαν (λέξ. Ποσείδιππος).

(6) Κυνίσκα ὠνομάζετο ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀγησιλάου (Ξενοφ. Ἀγησιλ. 9', 6).

(7) Ἐπιδημ. δ', 28, § 24. σελ. 764.

(8) Ἐπιδημ. ϛ', 7. σελ. 818.

(9) Καθὼς ἐδῶ οἱ ἀντιγραφεῖς τοῦ ἕκτου βιβλίου τὸν Κυνίσκον, ἀντιγράφοντες τὸ τέταρτον, ἐμετάβαλαν εἰς τὸν Κυνικὸν, ἴσως ἄλλοι ἀντιγραφεῖς ἔκαμαν τὸ ἐναντίον εἰς τὸν Λουκιανὸν (Κατάπλ. ἢ Τύραννι. § 7), ὅπου ἡ Κλωθὼ, ἐξαταζουσα τοὺς ὁποίους ἔφερ' εἰς αὐτὴν νεκροὺς ὁ Ἑρμῆς, τὸν ἐρωτᾷ, „Ποῦ δὲ ὁ φιλόσοφος ΚΥΝΙΣΚΟΣ, ὃν ἔδει τῆς Ἑκάτης τὸ δεῖ„πνον φαγόντα, καὶ.... σηπίαν ὠμὴν, ἀποθανεῖν"; Ἐπειδὴ ἐδῶ ὁ λόγος εἶναι τῷ ὄντι περὶ Κυνικοῦ φιλοσόφου, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ὠμὴ σηπία, ἥτις ἐκατέβασεν εἰς τὸν Ἅιδην τὸν πρωτομάρτυρα τῆς Κυνικῆς αἱρέσεως Διογένην (Ἰδ. Λουκιαν. Βίων πρᾶσ. § 10, καὶ Διογέν. Λαέρτ. ϛ', 76), ἀνδεχόμενον ἡ ὀρθὴ γραφὴ νὰ ἦτο, „Ποῦ δὲ ὁ φιλόσοφος Ο' ΚΥΝΙΚΟ'Σ κ. τ. λ.". Ἐνδέχεται ὅμως καὶ νὰ ἔπαιξε, κατὰ τὴν συνήθειάν του, ὁ Λουκιανὸς, παρῳδήσας τὸ δηλωτικὸν τῆς αἱρέσεως ἐπίθετον, εἰς ἀνδρὸς ὄνομα κύριον, τὸν Κυνίσκον.

(10) Ἐπιδημ. δ', 12, § 17, σελ. 751.

ποκράτης, „Ἡλίου χειμερινέων τροπέων, ἄστρον οὐ σμικρόν· „πέμπτῃ δὲ ὕστερον καὶ ἕκτῃ σεισμός". Ἐκ τούτου γίνεται φανερὸν, ὅτι ἐσύνταξε τὸ τέταρτον βιβλίον ὁ συγγραφεὺς, ὅστις ἂν ᾖναι, συγχρόνως, ἢ μικρὸν ὕστερον τῆς φανερώσεως τοῦ μεγάλου ἄστρου, ἢ Κομήτου, τοῦ ὁποίου ἀποτέλεσμα ἐπίστευε καὶ αὐτὸς καὶ οἱ σύγχρονοί του ἰατροὶ τὸν ἐπακολουθήσαντα σεισμόν. Ἔμεινε λοιπὸν νὰ ἐρευνήσωμεν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου· καὶ ἡ εὕρεσις αὐτοῦ θέλει μᾶς ἀνακαλύψειν καὶ τὸν χρόνον τῆς ζωῆς τοῦ συγγραφέως.

Ὁ σεισμὸς, ὡς θέλομεν ἰδεῖν μετ' ὀλίγον, εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ ὅστις συνέβη κατὰ τὴν ἑκατοστὴν πρώτην Ὀλυμπιάδα· σεισμὸς τόσον ὀλέθριος, ὥστε ἐκατάχωσε δύο πόλεις ὁλοκλήρους τῆς Πελοποννησιακῆς Ἀχαΐας, τὴν Ἑλίκην καὶ τὴν Βοῦραν, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ ἐσημειώθη ἀπὸ πολλοὺς συγγραφεῖς. Πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης (11) μᾶς τὸν ἱστορεῖ οὕτως· „Ὅτε γὰρ „μέγας κομήτης, ὁ γενόμενος περὶ τὸν ἐν Ἀχαΐᾳ σεισμὸν, „καὶ τὴν τοῦ κύματος ἔφοδον . . . . ἐφάνη μὲν χειμῶνος ἐν „πάγοις καὶ αἰθρίαις ἀφ' ἑσπέρας, ἐπὶ ΑΡΙΣΤΑΙΓΟΥ ἄρχοντος „. . . . τὸ δὲ φέγγος ἀπέτεινε μέχρι τοῦ τρίτου μέρους τοῦ „οὐρανοῦ, οἷον ΑΛΜΑ· διὸ καὶ ἐκλήθη ΟΔΟΣ". Δύο σφάλματα ἔχει ἡ ῥῆσις τοῦ Ἀριστοτέλους, κατὰ τοὺς Κριτικοὺς· τὸ πρῶτον (ἴσως αὐτοῦ τοῦ φιλοσόφου μνημονικὸν ἁμάρτημα) πρέπει νὰ μεταβαλθῇ εἰς τὸ ΑΣΤΕΙΟΥ ἐπειδὴ τοῦτο εἶχεν ὄνομα ὁ τότε Ἄρχων· τὸ τελευταῖον εἰς τὸ ΔΟΚΟΣ. Εἶναι καὶ τρίτον αὐτῆς σφάλμα, ἂν δὲν λανθάνωμαι, τὸ ἅλμα, εἰς τοῦ ὁποίου τὸν τόπον ἁρμόζει κάλλιον τὸ ΛΑΜΠΑΣ.

Μετὰ τὸν Ἀριστοτέλην, χρονολογεῖ τὴν συμφορὰν ταύτην ὁ Σικελιώτης Διόδωρος (12), λέγων· „Ἐπ' ἄρχοντος δ' „Ἀθήνησιν ΑΣΤΕΙΟΥ . . . κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἐγένοντο „σεισμοὶ μεγάλοι καὶ κατακλυσμοὶ χώρας καὶ πόλεων ἄπι„σοι . . . . Ἐγένετο δὲ τοῦτο τὸ πάθος τῆς Ἀχαΐας περὶ δύο „πόλεις, Ἑλίκην τε καὶ Βοῦραν". Καὶ μετ' ὀλίγα (13) προσ-

(11) Μετεωρολογ. α', 6.

(12) Διόδωρ. Σικελιώτ. ιε', 48.

(13) Ὁ αὐτ. ιε', 50.

θέτει· „Ὤφθη γὰρ κατὰ τὸν οὐρανὸν ἐπὶ πολλὰς νύκτας „ΛΑΜΠΑΣ μεγάλη καομένη, ἀπὸ τοῦ σχήματος ὀνομασθεῖσα „πυρίνη ΔΟΚΙΣ". Ἔπειτα διηγεῖται τὴν ἐν Λεύκτροις τῶν Θηβαίων καὶ τῶν Λακεδαιμονίων μάχην εἰς τοιαύτην ἀκολουθίαν χρόνου, ὥστε συμπεραίνεται ὅτι ἔγινε δύο ἔτη μετὰ τὸν σεισμόν. Καὶ τοῦτο ἐσημειώθη ῥητῶς ἀπὸ τὸν Στράβωνα.

Ὁ Γεωγράφος οὗτος, ἀφοῦ εἶπε (14) περὶ τῶν δύο πόλεων, „Βοῦρα δὲ καὶ Ἑλίκη, ἡ μὲν ὑπὸ χάσματος, ἡ δ' „ὑπὸ κύματος ἠφανίσθη", ἐπαναλαμβάνει (15) ἰδίως περὶ τῆς δευτέρας· „Κατεκλύσθη δὲ ἡ Ἑλίκη δυσὶν ἔτεσι πρὸ τῶν „Λευκτρικῶν". Κατεκλύσθη λοιπὸν τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἑκατοστῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος, τοῦ ὁποίου μάρτυρα ἔχομεν τὸν Παυσανίαν (16)· „Ἐγένετο δὲ τῆς Ἑλίκης ἀπώλεια ΑΣΤΕΙΟΥ „μὲν Ἀθήνησιν ἔτι ἄρχοντος, τετάρτῳ δὲ ἔτει τῆς πρώτης „Ὀλυμπιάδος ἐπὶ ταῖς ἑκατόν. . . . Ὅτε δὲ Ἑλίκην ἐποίη„σεν ἄδηλον ἐξ ἀνθρώπων ὁ θεὸς, τότε καὶ τὴν Βοῦραν σει„σμὸς ἐπέλαβεν ἰσχυρὸς κ. τ. λ.". Ἀφίνω τοὺς ἄλλους συγγραφεῖς Ἕλληνας, καὶ Ῥωμαίους ὄχι ὀλίγους, ὅσοι ἱστόρησαν τὴν φθορὰν ταύτην, καὶ ἀρκοῦμαι εἰς μίαν ἀκόμη μαρτυρίαν τῆς Παρίου χρονολογίας. Εἰς αὐτὴν (17) εὑρίσκομεν σημειωμένα τὰ ἑξῆς· „Ἄρχοντος Ἀθήνησιν ΑΣΤΕΙΟΥ. Κατεκάη δὲ „τότε καὶ ἐν οὐρανῷ ἡ μεγάλη ΛΑΜΠΑΣ· ἀφ' οὗ ἐν Λεύκ„τροις μάχη ἐγένετο Θηβαίων καὶ Λακεδαιμονίων".

Μετὰ τὰς μαρτυρίας ταύτας δὲν μένει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ Ψευδοϊπποκράτης, συγγραφεὺς τοῦ τετάρτου τῶν Ἐπιδημιῶν βιβλίου ἔζη τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἑκατοστῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος, τὸ ὁποῖον συμπίπτει μὲ τὸ 373 ἔτος πρὸ Χριστοῦ, ὅτε ἐφάνη εἰς τὸν οὐρανὸν ἡ λαμπὰς, ἢ ὁ κομήτης, τὸν ὁποῖον αὐτὸς ὀνομάζει, „Ἄστρον οὐ σμικρόν". Ἀλλ' εἰς τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔτος ἔζη ἀκόμη καὶ ὁ γνήσιος Ἱπποκράτης, ἂν δὲν ἐπλα-

(14) Γεωγραφ. σελ. 59.

(15) Αὐτ. σελ. 384.

(16) Ε', 24.

(17) Marmar. Oxon. XXIII. 83, 84, pag. 20. Ἐξ ἀπροσεξίας, ὡς φαίνεται, ὁ Κερατίνης (Fast. Attic. tom. IV, pag. 5), φέρων τὴν μαρτυρίαν ταύτην, ἀντὶ τοῦ, „Ἡ μεγάλη λαμπὰς" ἔγραψε, „Μέγας κομήτης".

νήθησαν οἱ Χρονολόγοι, σημειώσαντες τὸν θάνατον αὐτοῦ εἰς τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἑκατοστῆς ἕκτης Ὀλυμπιάδος, ἤγουν τὸ 356 πρὸ Χριστοῦ (18). Ὁ Γαληνὸς εἰκάζει ὅτι συγγραφεὺς τοῦ τετάρτου τῶν Ἐπιδημιῶν, ὡς καὶ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ ἕκτου βιβλίου εἶναι ὁ Θέσσαλος, υἱὸς τοῦ Ἱπποκράτους (19). Ὅςις ἂν ἦναι, ὁ αὐτὸς, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἔγραψε καὶ τὰ Περὶ χυμῶν βιβλίον.

Ἀπορεῖ ὁ Σπρεγγέλιος εἰς τὴν ἀταξίαν καὶ ἀσυναρμοςίαν τοῦ ἕκτου βιβλίου τῶν Ἐπιδημιῶν, καὶ τὸ κρίνει ὡς συνάθροισιν λειψάνων ἄλλου τινὸς ἀφανισμένου βιβλίου, ἀναπληρωθέντων καὶ συρραφθέντων, ὅπως ἔτυχεν, ἀπὸ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς λογίους (20). Ἀλλ' ἡ αὐτὴ ἀταξία κυριεύει διόλου καὶ εἰς τὸ τέταρτον, ἀκόμη καὶ εἰς τὸ Περὶ Χυμῶν· τὴν ὁποίαν ηὔξησαν καὶ τὰ πολλὰ τῶν ἀντιγραφέων σφάλματα, καὶ προσηύξησαν ἔπειτα αἱ διὰ τύπων ἐκδόσεις. Διότι οἱ ἐκδόται, ἀναγκαζόμενοι ἀπὸ τὴν ἐκ τῆς ἀταξίας ἀσάφειαν, διέςιξαν ἄλλος κατ' ἄλλον τρόπον τὰς φράσεις καὶ τὰς περιόδους, ὥςε ἐμετάβαλαν πολλότατα μέρη εἰς ἀληθινὰ αἰνίγματα. Νομίζω ὅμως, ὅτι ἡ ἀταξία δὲν ἐγεννήθη τόσον ἀπὸ σύρραψιν λειψάνων ἀναρμόςων, ὅσον ἀπὸ κολοβὰς σημειώσεις ἰατροῦ, ὅςις τὰς ἔγραφε, καθόσον τὸν ἐσυγχώρουν αἱ ἰατρικαί του ἄλλαι ἀσχολίαι, εἰς μνήμην μόνον, καὶ μὲ σκοπὸν νὰ τὰς ἀναθεωρήσῃ ἔπειτα, κατὰ σχολὴν, νὰ τὰς ἐξαπλώσῃ, καὶ νὰ τὰς συναρμόσῃ εἰς τὴν πρέπουσαν τάξιν. Τίς δὲν γνωρίζει τὴν συνήθειαν ὄχι μόνον τῶν ἰατρῶν, ἀλλ' ἁπλῶς παντὸς λογίου ἀνδρὸς, ὅςις, βιαζόμενος νὰ ἀναβάλῃ εἰς ἄλλον καιρὸν τὴν σύνταξιν βιβλίου τινὸς, ἀρκεῖται νὰ σημειώνῃ καὶ νὰ συναθροίζῃ κεφαλαιωδῶς τὰς κυριωτέρας ἐννοίας, ὡς ὕλην μελλούσης οἰκοδομῆς, αἱ ὁποῖαι καταντοῦν ὄχι σπανίως νὰ γίνωνται καὶ εἰς αὐτὸν αἰνίγματα; ἂν τὰς ἀφήσῃ πολὺν καιρὸν ἀχρήςους; Ὀλίγα παραδείγματα ἀπὸ τὸ τέταρτον τοῦτο βιβλίον τῶν Ἐπιδημιῶν ἀρκοῦν νὰ πληροφορήσωσι τὸν ἀναγνώςην.

(18) Sax. Onomast. literar. tom. I, pag. 44.

(19) Γαλην. Περὶ δυσπν. τόμ. 3, σελ. 187, ἂν καὶ ἡ ῥήσις τοῦ Γαληνοῦ ἦναι ἐδῶ ὀλίγον ἀμφίβολος, τοὐλάχιςον περὶ τοῦ τετάρτου βιβλίου.

(20) Sprengel, Apologie des Hippocrat. Th. I. S. 82.

Λέγει καταρχὰς τοῦ βιβλίου (σελ. 742) ὁ συγγραφεύς· „Τὸ χολῶδες τῷ σχοινοπλόκῳ κατακορές. Καὶ τὰ καυςικὰ „καταφερομένῳ, περὶ ἰσημερίην κάτω αἷμα πολὺ διήλθε. „Γέροντι πάνυ σφόδρα ἀπεγένετο, οὐ πρόσω τεσσαρεσκαίδε„κα ἡμερέων". Τοιαύτη εἶναι τῆς ἐκδόσεως τοῦ Λινδενίου (van der Linden) ἡ ςίξις (σύμφωνος μὲ τὴν μετάφρασιν τοῦ Κόρναρίου)· ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ Φοέσιος τοῦτο μόνον διαφέρει, ὅτι ὑποςίζει μετὰ τὸ Ἰσημερίην, καὶ ὄχι μετὰ τὸ, καταφερομένῳ. Εἰς τὴν ἐκ τῆς ςίξεως ἀμφιβολίαν ταύτην πρόσθες ὅτι καὶ ἀντὶ τοῦ, Ἰσημερίην, ὁ πρῶτος μεταφράσας τὸν Ἱπποκράτην Κάλβος εὕρηκεν εἰς τὰ ἀντίγραφά του δύο γραφὰς, Μεσημβρίην καὶ Ἰσημερίην, καὶ ἀντὶ νὰ ἐκλέξῃ μίαν ἐκ τῶν δύο, ἔβαλε, κατὰ τὴν συνήθειάν του, καὶ τὰς δύο, circa meridiem aequinoctium ve.. Πρόσθες ἀκόμη ὅτι ὅλοι, καὶ ἐκδόται καὶ μεταφραςαὶ, ἐνόησαν τὸ Ἀπεγένετο ὡς συνώνυμον τοῦ Ἀπέςη, καὶ ἐξήγησαν τὴν φράσιν, τὰ καυςικὰ καταφερομένῳ, ustoria adhibenti, ὡς νὰ ἐσήμαινε, τοῖς καυςικοῖς χρησαμένῳ. Τούτους ἠκολούθησε καὶ ὁ Γρίμμης (Grimm) εἰς τὴν Γερμανικήν του μετάφρασιν, τοῦτο μόνον διαφέρων, ὅτι χωρίζει τὸ ἀπὸ τοῦ „Γέροντι πάνυ σφόδρα" μέχρι τέλους εἰς νέον παράγραφον, ὡς ἄλλου ἀῤῥώςου ἱςορίαν (21). Μετὰ τόσας σοφῶν ἰατρῶν ἐξηγήσεις ἀτυχεῖς συγχωρεῖται καὶ εἰς ἐμὲ νὰ προβάλω νέαν ἄλλην, ἀτυχεςέραν ἴσως, ἀλλὰ δυνατὴν νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς ἄλλον τινὰ τῆς λύσεως τοῦ αἰνίγματος. Καὶ πρῶτον, τὸ Καυςικὰ δὲν σημαίνει ἐδῶ τὰ καυςήρια μέσα ἢ ὄργανα, τὰ ὁποῖα ἐμεταχειρίζοντο εἰς διαφόρους νόσους καίοντες τὸ δέρμα· ἀλλ' εἶναι συνώνυμον τοῦ Καυσώδεα ἢ Καυματώδεα. Τὸ δὲ καταφερομένῳ σημαίνει τὴν εἰς ὕπνον καταφορὰν, ἢ τὸ κῶμα, τὸ κοινῶς λεγόμενον Βύθισμα, ὡς λέγομεν καὶ τὸν καταφερόμενον τοιοῦτον ἄῤῥωςον, Βυ-

(21) Grimm, Hippocrat. Werk. Th. II. S. 55.

Der Seiler war voll von gallichter Schärfe, und da man ihm um die Tag- und nachtgleiche ätzende Mittel auflegte: so gieng viel Blut aufwärts von ihm.

Bey einem Greise zertheilte sie sich gegen den vierzehnten Tag hin ganz ungemein.

βισμένου. Τὸ δὲ Ἀπεγένετο, εἶναι ἀδύνατον νὰ σημάνῃ ἐδῶ ἄλλοτι παρὰ τὸ Ἀπέθανε. Κατὰ ταύτην λοιπὸν τὴν ἐξήγησιν τῶν λέξεων ἡ ἱςορία πρέπει νὰ ςιχθῇ οὕτως· „Τὸ „χολῶδες τῷ σχοινοπλόκῳ κατακορὲς καὶ τὰ καυςικὰ κατα„φερομένῳ (22) περὶ ἰσημερίην· κάτω αἷμα πουλὺ διῆλθε, „γέροντι πάνυ σφόδρα. Ἀπεγένετο οὐ πρόσω τεσσαρεσκαί„δεκα ἡμερέων".

Κατωτέρω (σελ. 743)· „Περὶ ἰσημερίην ὁ Χαλκηδόνιος „.... ἐκ ῥήγματος περὶ μαζὸν δεξιὸν ὀδυνώμενος, ἔπτυεν „ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε ὑπόχλωρον.... Οὐκ ἀπεικὸς ἐδόκει „ἔμπυος ἔσεσθαι· οὐκ ἐγένετο. Στῆθος Ἀριςοδήμῳ ἐκαύθη". Ἐξ ἑνὸς μέρους, ὁ Χαλκηδόνιος, εἴτ' ἐθνικὸν, εἴτε κύριον ὄνομα ὑποτεθῇ, βέβαιον ὅτι δὲν εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ ὁ Ἀριςόδημος· ἀπὸ τἄλλο, ἂν ἐξετάσῃ τις τὰ συμπτώματα τῆς ἀῤῥωςίας τοῦ Χαλκηδονίου, πείθεται τρόπον τινὰ νὰ ἀναφέρῃ εἰς αὐτὸν καὶ τὴν καῦσιν τοῦ ςήθους, τὴν ὁποίαν οἱ παλαιοὶ ἐμεταχειρίζοντο εἰς τὰς ςηθικὰς νόσους (23). Τῶν δύο λοιπὸν τὸ ἕν, ἢ ἡ φράσις ὅλη, „Στῆθος Ἀριςοδήμῳ ἐκαύθη" πρέπει νὰ τεθῇ εἰς χωριςὸν παράγραφον, ὡς ἔκαμεν ὁ Γρίμμης, καὶ νὰ νοηθῇ ὡς ἀῤῥώςου δευτέρου ἱςορία κολοβή, σημειωθεῖσα μόνον (καθὼς εἶπα ἀνωτέρω) εἰς μνήμην καὶ χρῆσιν ἰδίαν τοῦ ἰατροῦ· ἢ εἰς τόπον τοῦ Ἀριςοδήμου, νὰ βαλθῇ ἄλλοτι, δὲν ἐξεύρω ποῖον, διὰ νὰ θεωρηθῇ ἡ φράσις, ὡς μέρος τῆς ἱςορίας τοῦ Χαλκηδονίου, καὶ ἡ καῦσις τοῦ ςήθους, ὡς γενομένη εἰς αὐτὸν τὸν Χαλκηδόνιον. Ἤθελα ἴσως τολμήσειν νὰ προτάλω διόρθωσιν, „Στῆθος ΑΝΗΣΤΩ ΛΙΝΩ ἐκαύθη", πρῶτον, ἐὰν τὸ Ἄνησον λίνον (24) εὑρίσκετο καὶ εἰς ἄλ-

(22) Οὕτως ἡ φράσις γίνεται ταυτόσημος μὲ τὴν εἰς τὸ ἕβδομον τῶν Ἐπιδημιῶν βιβλίον (σελ. 875)· „Πυρετὸς αὐτίκα ἤρξατο πουλὺς, καὶ καταφορὴ πολλή".

(23) Τὸ „Καίειν τὰ ςήθεα καὶ τὸ μετάφρενον" παραγγέλλεται συχνὰ ἀπὸ τὸν συγγραφέα τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὸν Ἱπποκράτην περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν βιβλίου.

(24) Λινάριον ἄνεσον, εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν εἰς τῆς ὁποίας τὰ Λεξικὰ ἡ λέξις Ἄνεσον (ἀπὸ τὸ Νέθω, τὸ καὶ μὲ τὸ δίγαμμα προφερόμενον Γνέθω), δὲν εὑρίσκεται ἀκόμη, ὡς οὐδ' εἰς τὰ Ἑλληνικὰ τὸ Ἄνησον (ἀπὸ τὸ Νήθω).

λα μέρη τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν Ἱπποκράτην συγγραμμάτων· δεύτερον, ἐὰν ἦτο βέβαιον, ὅτι εἶναι ἀκριβῶς ταυτόσημον μὲ τὸ συχνὰ εἰς αὐτὰ εὑρισκόμενον Ὠμόλινον. Τοῦτο σημαίνει ὕφασμα λιναρίου ἀκόμη ἀλεύκαντον, ἤ, ὡς συνήθως τὸ ὀνομάζομεν, Παυίον ἀλεύκαντον ἢ ἄγναφον, „Ὠμόλινα, τὰ ἄγρια ὀθόνια" λέγει ὁ Ἡσύχιος. Ἀλλ' Ὠμόλινον πρώτως καὶ κυρίως, ἔπρεπε νὰ λέγεται καὶ αὐτὸ τὸ λινάριον, τὸ ὁποῖον, πρὶν νεσθῇ, διὰ νὰ γένῃ ἐπιτήδειον εἰς ὕφανσιν, ἐξαναγκὴς πρέπει πρῶτον νὰ τριφθῇ καὶ νὰ λευκανθῇ· καὶ Ὠμόλινον ἀκόμη τὸ λευκασμένον μέν, ἔτι ὅμως ἄνεσον λινάριον. Τοῦτο λέγων, δὲν διϊσχυρίζομαι νὰ μεταβάλω τὸν πρὸ εἴκοσι δύο ἑκατονταετηρίδων ἀποθανόντα Ἀριςόδημον εἰς Ἄνησον λίνον. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὁ τρόπος τῆς καύσεως, τὸν ὁποῖον ὄχι μόνον εἰς τὰς ςηθικὰς, ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἄλλας νόσους ἐμεταχειρίζοντο οἱ παλαιοὶ, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὰς ἀρθριτικὰς, ὡς, παραδείγματος χάριν, εἰς τὴν ἰσχιάδα· „Καῦσαι δὲ καθ' ὁκοῖον ἂν τόπον ἐοῦσα τυγχά„νῃ ἡ ὀδύνη· καίειν δὲ τῷ ὠμολίνῳ (25)". Παρὰ τὸ Ὠμόλινον ἐμεταχειρίζοντο καὶ ἄλλα μέσα, οἷον ἤσκαν, σίδηρον πυρωμένον, ἢ ἀδράκτιον βαμμένον εἰς βραςὸν ἔλαιον· „Καίειν „δὲ χρὴ τὰ μὲν σαρκώδεα σιδηρίοισι, τὰ δὲ ὀςώδεα καὶ νευ„ρώδεα μύκησι.... Καῦσαι δὲ ἐν πυξίνοισιν ἀτράκτοισι, „βάπτων εἰς ἔλαιον ζέον.... ἢ μύκησιν (26)". Οἱ μύκητες εἶναι γένος ἀμανιτῶν, ὅθεν γίνεται ἡ ἤσκα (27)· καὶ ἀναλογοῦν, ὡς καὶ αὐτὸ τὸ ὠμόλινον, μὲ τὴν σήμερον συνηθεςάτην εἰς τοὺς Ἀσιανοὺς καῦσιν, τὴν ὀνομαζομένην Μόξαν (28), ἢ μᾶλλον Μύξαν, συγγενὲς ὄνομα τοῦ Μύκητος (29), ἂν καὶ εἰς τόπον τοῦτον οἱ Ἀσιανοὶ μεταχειρί-

(25) Περὶ παθῶν, σελ. 180.

(26) Περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν, σελ. 221 καὶ 236.

(27) Αὐτὸ τῆς ἤσκας τὸ γαλλικὸν ὄνομα, Amadou, πιθανὸν ὅτι ἐπυγκόφθη ἀπὸ τὸ Ἀμανίτης.

(28) Ide Van Swieten, Commentar. in Boerh. aphorism. tom. I, pag. 336.

(29) Ἡ Μύξα (ὅθεν παράγεται τῶν Γάλλων τὸ Mèche, καὶ τῶν Ἱσπανῶν τὸ Mecha), σημαίνει καὶ τὸ κοινῶς φωτύλλιον· ὅθεν ὀνομάζεται καὶ Ἀίμυξος λύχνος, ὁ δύο φωτύλλια ἔχων λύχνος. Τὸ Κάρκαδον, ἤγουν

ζονται εἴδός τι ἀψινθίου (Artemisia Chinensis, κατὰ τὸν Λινναῖον).

Κατωτέρω (σελ. 747), περιγράφων τῶν οὐρῶν γυναικὸς ἀῤῥώστου τὴν κατάστασιν, λέγει· „Τὸ ἐναιώρημα διεσηκὸς, οἷον „ΘΡΙΞ ΕΞ ΟΪΟΣ· ΟΥ· τὸ ὑφιστάμενον. Ἔπειτα οὐρεῖτο τὸ „μέν τι τοιοῦτον, τὸ δὲ ἱδρυμένον κ. τ. λ.“· Οὕτως γεγραμμένον καὶ γραμμένον εὑρίσκεται εἰς τοῦ Λινδενίου τὴν ἔκδοσιν τὸ κομμάτιον τοῦτο. Ὁ δὲ Φοέσιος (σελ. 1123) γράφει καὶ σχίζει· „Τὸ ἐναιώρημα διεσηκός. οἷον ἔξω ἐξ οἴος, οὐ τὸ ὑ„φιστάμενον ἔπειτα οὐρεῖτο. καὶ τὸ μέν τι τοιοῦτον, τὸ δὲ „ἱδρυμένον κ. τ. λ.“ Καὶ λέγει ὅτι τὸ, „Οἷον ἔξω ἐξ οἴος“ εἶναι διόρθωσις τοῦ Κορναρίου, ἀντὶ τῆς γραφῆς τῶν ἀντιγράφων, „Οἷον ἔξω ἐξ οἴου“· ἀλλὰ δὲν μᾶς ἐξηγεῖ τί σημαίνει τὸ παράξενον ἐπίῤῥημα ἔξω καὶ εἰς τὸ κείμενον, καὶ εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ Κορναρίου, velut extrinsecus ex oviculâ. Ἡ μετάφρασις τοῦ Κάλβου, ἂν καὶ ἰατρικῶς θεωρουμένη φαίνεται εὐλογωτέρα, αὐξάνει τὴν ἀπορίαν, λέγουσα, tanquam nubilum, ἤγουν „οἷον νεφελῶδες.“ (30). Διὰ νὰ μὴ μακρολογῶ, ἰδοὺ πῶς εἰκάζω, ὅτι ἐγράφετο παλαιὰ καὶ ἐσχίζετο τὸ κομμάτιον, χωρὶς τὴν ἄρνησιν· „Τὸ ἐναιώρημα διεσηκός· „οἷον ΤΡΙΞ ΠΞ ΟΪΝΟΥ τὸ ὑφιστάμενον. Ἔπειτα οὐρεῖτο τὸ „μέν τι τοιοῦτον, τὸ δὲ ἱδρυμένον“. Ἡ διόρθωσις, καὶ ἰατρικῶς καὶ κριτικῶς θεωρουμένη, εἶναι ἀβίαστος, εἶναι ἁπλουστάτη. Μ' ὅλον τοῦτο, ἀντὶ νὰ φαντασθῶ, ὅτι ἔλυσα τὸ αἴνιγμα, ὁμολογῶ τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁμολογίαν ἀγανακτῶν καὶ ὁ Φοέσιος, In importuno salo naviganti nulla cynosura apparet, ad quam navigationis cursum nostrum flectamus.

Κατωτέρω (σελ. 763)· „Ὃς ἐν τῇ κυήμῃ ἕλκος ἔσχε, „καὶ τῷ ἀττικῷ ἐχρήσατο κ. τ. λ.“. Ὁ Φοέσιος εἰκάζει, ὅτι

τὸ ἀνθρακωθὲν ἀπὸ τὴν καῦσιν μέρος τοῦ φυλλίου, ὠνομάζετο ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας Μύκης. Καὶ σημείωσε, ὅτι Κάρκαδον ἀκόμη ὀνομάζομεν καὶ τὴν συναθροιζομένην εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δέρματος, μετὰ φλογώσιν τεχνητὴν ἢ φυσικὴν, ξηρὰν καὶ τραχεῖαν ὕλην· ὄνομα συγγενὲς μὲ τὸ Κάρκαρον, τὸ τραχύ, κατὰ τὸν Ἡσύχιον.

(30) Ὅθεν καὶ ὁ Γρίμμης, συῤῥάψας τοῦ Κορναρίου μὲ τοῦ Κάλβου τὴν μετάφρασιν, εἶπε, Wie eine zerstreute Wolke und wie Schaafwolle,

τὸ Ἀττικὸν ἤτον εἶδος ἐμπλάστρου (31), οὕτως ὀνομασθὲν, καθ' ὁμοιότητα ἄλλου ἐμπλάστρου ὀνομαζομένου Ἀτταλικοῦ. Ὁ λόγος ἐδῶ εἶναι περὶ τοῦ ἀττικοῦ μέλιτος. Ἴσως ἡ δοτικὴ Μέλιτι ἐπαρωράθη ἀπὸ τὸν ἀντιγραφέα· πιθανὸν ὅμως ὅτι καὶ ὠνόμαζαν ἐλλειπτικῶς Ἀττικὸν τοῦ Ὑμηττοῦ τὸ μέλι, διὰ τὴν ἐξοχήν του, ὡς ἔλεγαν καὶ Θάσιον ἁπλῶς τὸν οἶνον τῆς Θάσου. Ὅτι δὲ ἐμεταχειρίζοντο τὸ μέλι οἱ παλαιοὶ εἰς τὰ ἕλκη, σμίγοντες αὐτὸ μὲ ἄλλα εἴδη εἶναι γνωσὸν εἰς τοὺς ἰατρούς. Εἰς τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸν Ἱπποκράτην βιβλίον Περὶ ἑλκῶν (σελ. 674) παραγγέλλεται „Μέλι ὡς κάλλιστον“· καὶ τοιοῦτον ἤτο τὸ Ἀττικόν.

Κατωτέρω (σελ. 763)· „Ἡ Ἱππίου ὑδροπιώδης, ἡ καὶ „ἐπὶ τρία ἔτεα ἦρος ἀρχομένου ἔβησσεν, ΕΠΙ ΠΛΕΟΝ ΔΕ· „διεπύησεν, ἐς χειμῶνα ἐξυδατώθη“. Τὴν εὐκολωτάτην διόρθωσιν, Ὑπὸ Πλειάδα, δὲν ἀναφέρω ἐδῶ (32), πλὴν διὰ νὰ δείξω πόσα εὑρίσκονται ἀκόμη εἰς τὸν Ἱπποκράτην χρείαν ἔχοντα διορθώσεως. Οὕτω διορθωμένον τὸ κομμάτιον σημαίνει, ὅτι ἡ ἄῤῥωστος ἔβησσε τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔαρος τρία ἔτη συνεχῶς· τὸ τρίτον ἔτος, πρὸς τοῦ φθινοπώρου τὸ τέλος (τὸ ὁποῖον οἱ παλαιοὶ ἐσήμαιναν μὲ τὸ Πλειὰς ἢ Πλειάδος δύσις), μετὰ τὸν βῆχα ἤρχισε νὰ ὑδροπιάζῃ· καὶ τὸν ἀκόλουθον χειμῶνα ἔπαθε τέλειον ὕδρωπα. Εἰς τὸ Περὶ νούσων βιβλίον δεύτερον (σελ. 84) τὸν ὀνομάζει Ὕδερον πλεύμονος.

Ἐδῶ, φίλε, τελειόνω τὰς εἰς τὸ τέταρτον βιβλίον τῶν ἐπιδημιῶν διορθώσεις, ἢ μᾶλλον ἀπορίας μου, τὰς ὁποίας εὐκόλως ἠμπόρουν νὰ ἐξαπλώσω, ἂν δὲν ἐλυπούμην τὸν μέλλοντα νὰ τὰς δεχθῇ τόπον τῆς ἐφημερίδος σου, χρεωζούμενον εἰς ἄλλα ἀξιολογώτερα. Τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τὰ γνήσια καὶ τὰ νόθα συγγράμματα γέμουν ἀπὸ τόσας γραφικὰς ἀσχημίας, ὥστε πολλάκις ἀπελπίζομαι νὰ ἴδω ποτὲ καλὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο ἀρκεῖ εἰς ἀπολογίαν τῶν μέχρι τῆς σήμερον ἐκδοτῶν, καὶ εἰς ἐνισχύσιν ἀκόμη τοῦ μέλλοντος εἰς τὸ ἑξῆς νὰ τὸν ἐκδώσῃ. Ἀξ συνεισφέρῃ καὶ αὐτὸς ὅ,τι δύναται εἰς

(31) Ὅθεν καὶ ὁ Γρίμμης τὸ μετέφρασεν Atheniensisches Pflaster.

(32) Ἰδ. τὴν Γαλλικ. μετάφρασιν τοῦ Περὶ ἀέρων κ. τ. λ. τόμ. 2, σελ. 198, ἐκδ. Κορ.

βοήθειαν μεταγενεστέρων ἄλλων ἐκδοτῶν· τοὺς ὁποίους ἴσως ἡ τύχη βοηθήσῃ μὲ κανένος ἔτι ἀγνώστου ἀντιγράφου παλαιοῦ ἀνακάλυψιν. Τοῦτο μόνον ἀς προσέχῃ, μὴν ἐπιχειρήσῃ τὴν ἔκδοσιν, ἐὰν πρῶτον δὲν ἀναδεχθῇ τὸν φρικτὸν κόπον νὰ συντάξῃ πίνακα ἀκριβέστατον λέξεων καὶ φράσεων ὅλης τῆς βίβλου.

Ὁ τελευτήσας ὑπέργηρως ἰατρὸς Τριλλέρος ἐδαπάνησε μέγα μέρος τῆς ζωῆς του ἑτοιμαζόμενος εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἱπποκράτους. Ὁποία ἦτον ἡ ἑτοιμασία του, εἶναι ἄγνωστον εἰς ἐμέ· ὅσον ὅμως δύναμαι νὰ συμπεράνω ἀπὸ τὸ ἀναφερόμενον εἰς Ἱπποκράτην Περὶ ἀνατομῆς πολλὰ μικρὸν τεμάχιον, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1728 ἔτος, ὡς δεῖγμα μελλούσης ἐκδόσεως, καὶ ἀπὸ ἄλλους τινὰς τόπους τοῦ Ἱπποκράτους διορθωθέντας εἰς ἄλλα μέρη καὶ κατ' ἄλλους χρόνους, πιθανοῦ ὅτι αἱ μεγάλαι δυσκολίαι τὸν ἐμπόδισαν νὰ πληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του.

Ὁ περὶ ἐκδόσεως τοῦ Ἱπποκράτους λόγος μοῦ ἔφερε, φίλε, εἰς τὴν μνήμην τὴν ὁποίαν ὄχι πρὸ πολλοῦ ἀνέγνωσα εἰς τὸν ἀξιόλογον Ἑρμῆν σου μελετωμένην ἔκδοσιν τοῦ Χρυσοστόμου· καὶ ἤρχισα νὰ σχεδιάζω τὴν περὶ αὐτῆς κρίσιν μου, διὰ νὰ σὲ τὴν κοινωνήσω διὰ τῆς παρούσης ἐπιστολῆς. Ἀλλὰ βλέπων, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἔμελλεν ὄχι μόνον νὰ γένῃ πολλὰ μακρὰ, ἀλλὰ κατόπιν τινὰ τερατώδης, συγκολλῶσα τὸν Χρυσόστομον μὲ τὸν Ἱπποκράτην, πρεπωδέστερον ἐνόμισα νὰ τὴν ἀφήσω. Ἴσως τὸ ἑξῆς, ἂν λάβω πλειότερον καιρὸν, θέλωσε παρακαλέσειν νὰ τὴν δημοσιεύσῃς διὰ τῆς Ἐφημερίδος σου, ὄχι ὡς συμβουλήν, ἐπειδὴ οὔτε ἱκανὸς, οὔτε τόσον τολμηρὸς εἶμαι, ὥστε νὰ συμβουλεύω τοὺς μὴ ζητοῦντας μηδὲ χρείαν ἔχοντας τῆς συμβουλῆς μου· ἀλλ' ὡς γνώμην ἰδίαν μου, ὑπεύθυνον νὰ κριθῇ καὶ νὰ κατακριθῇ ἀπὸ σοφωτέρας ἄλλων γνώμας. Ὑγίαινε!

19. Ἀπριλίου, 1820. Ι. Κ.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗ.

(Τέλος τῆς ἐν τῷ Λ. Ἑρ. Ἀρ. 10, Σελ. 265 - 279 διατριβῆς.)

(Ἐξέτ. τῶν § 9 ἕως 16.)

Ἐδῶ ὁμιλεῖ περὶ γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως τῶν ἀριθμῶν, ἀλλὰ μὲ πολυλογίαν, τὴν ὁποίαν εὔκολα ἐμποροῦσε βέβαια

ν' ἀποφύγῃ, ἂν ἐφρόντιζε νὰ ἐκθέσῃ τὰς ἀρχὰς τοῦ συσήματος τῆς ἀριθμήσεως.

(Ἐξέτ. τοῦ κεφ. Β'., εἴτε τῶν § 16 ἕως 22· ἐδῶ συμπεριλαμβάνεται καὶ ὁ § 28.)

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἐκτάνθη ὁ συγγραφ. παραπολύ. Οἱ § 16, 17, 18, 20, 21 καὶ 22 μὲ ὅλην τὴν ἄμετρον πολυλογίαν δὲν περιέχουσι κυρίως ἄλλο παρὰ τὴν ἐξήγησιν ὀκτὼ σημείων· ἐξήγησιν τὴν ὁποίαν ἐμποροῦσε νὰ περικλείσῃ τὸ πολὺ εἰς δέκα στίχους.

(Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ § 16) ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν Ἀριθμητικήν του καὶ κάποιας γραμματικὰς σημειώσεις περὶ τοῦ ἔχω ῥήματος . . . κ. τ. λ., καὶ ὁ σκοπός του; διὰ νὰ μεταφράσῃ τὸ ἔχω εἰς τὴν μαθηματικὴν διάλεκτον διὰ τοῦ σημείου †, μεταφρασιν, τὴν ὁποίαν βέβαια κανεὶς δὲν ἐμπορεῖ νὰ δεχθῇ. Τὸ † μεταχειρίζονται οἱ μαθηματικοὶ παντάχοῦ, ὅπου εἶναι χρεία προσθέσεως, καὶ ὅταν περὶ τοῦ, ἔχω· καὶ ὅταν περὶ τοῦ, δὲν ἔχω· καὶ ὅταν οὔτε περὶ τοῦ, ἔχω οὔτε περὶ τοῦ, δὲν ἔχω εἶναι ὁ λόγος.

(Εἰς τοὺς § 18 καὶ 19) συγχέει τὴν σημασίαν τῶν σημείων † καὶ —, ὡς ἁπλῶς προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως σημείων μὲ τὴν ἀντιθετικὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν δέχονται τὰ δύο ταῦτα σημεῖα, ὅταν παραλαμβάνωνται εἰς δήλωσιν ἀριθμῶν, ὅτινες ἐκφράζουσιν ἀντιθέτους πρὸς ἀλλήλους ποσότητας· Ὅπου ἴδῃ τὸ †, ἢ τὸ — σημεῖον, νομίζει, ὅτι ἐκεῖ εἶναι καὶ ἔννοια ἀντιθετικῶν ποσοτήτων.

„Πᾶς ἀριθμὸς (λέγει) δεχόμενος τὸ † ὀνομάζεται θετικός“ . . . Διὰ νὰ δείξω τὴν ἀνάγκην τῆς διακρίσεως τῶν δύο τούτων διαφόρων σημασιῶν τῶν σημείων † καὶ —, κρίνω εὔλογον νὰ εἴπω ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν ἀντιθετικῶν πρὸς ἀλλήλας ποσοτήτων.

(Τί εἶναι ἀντιθετικαὶ καὶ πῶς ἀλλήλας ποσότητες (*).)

Εἶναι τινὲς ποσότητες, ἔχουσαι μὲν τὰ ἐσωτερικὰ χα-

(*) Πολλοὶ συνηθίζουσιν εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς ἀντιθετικῆς ἐννοίας τῶν ποσοτήτων νὰ ἀρχίζωσιν ἀπὸ τὰ σημεῖα † καὶ —. Τοῦτο εἶναι, μὲ φαίνεται, διόλου ἀντίστροφον. Ἐπειδὴ τὰ † καὶ — ἄλλα παρὰ σημεῖα δὲν εἶναι

φακτηριζικὰ ἐντελῶς σύμφωνα, εὑρισκόμεναι δὲ εἰς τοιαύτην σχέσιν πρὸς ἀλλήλας, ὥςε ἐὰν ἑνωθῶσι πραγματικῶς, ἀναιροῦσιν ἀλλήλας τοιουτοτρόπως, ὥςε ἡ μία ἀφανίζει τῆς ἄλλης τόσην, ὅσην αὐτὴ ἔχει ποσότητα, καὶ διὰ τοῦτο καὶ αὕτη ἀφανίζεται ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἄλλην. Τοιαῦται ποσότητες ὀνομάζονται ἀντιθετικαί (*). Δὲν εἶναι ἀντιφατικαὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀντιφάσεως τῆς Λογικῆς, ἀλλὰ πολέμιαι τρόπον τινὰ πρὸς ἀλλήλας· π. χ. δυνάμεις αἵτινες εἰς ἓν σημεῖον κατ' ἐναντίαν θέσιν ἑλκύουσιν ἢ ὠθοῦσι κ. τ. λ. Ἐκ τῶν ἀντιθετικῶν τούτων ποσοτήτων θετὴ λέγεται πάντοτε ἐκείνη, τὴν ὁποίαν θέτομεν, εἴτε προσδιορίζομεν· ἀντίθετος δὲ ἐκείνη, ἥτις ἀμέσως διὰ τῆς θετῆς πρέπει νὰ προσδιορισθῇ· αἱ δύο δὲ μὲ κοινὸν ὄνομα ὀνομάζονται ἀντιθετικαὶ (πρὸς ἀλλήλας.). Ἡ ἔννοια αὕτη εἶναι ἀμοιβαία· ἡ θετὴ ἀντίθετου λέγεται θετὴ, ὡς καὶ ἀντίθετος θετῆς λέγεται ἀντίθετος· μία δὲ τούτων μόνη καθ' ἑαυτὴν οὔτε θετὴ οὔτε ἀντίθετος εἶναι.

Οἱ ἀριθμοὶ, οἵτινες ἐκφράζουσι τοιαύτας πρὸς ἀλλήλας ἀντιθετικὰς ποσότητας, ὀνομάζονται καὶ αὐτοὶ ἀντιθετικοὶ, εἰς τὰς συζεύξεις τῶν ὁποίων σημειοῦμεν τὸν μὲν θετικὸν διὰ τοῦ σημείου †, τὸν δ' ἀντιθετικὸν διὰ τοῦ —· τότε καὶ τὰ δύο ταῦτα σημεῖα λαμβάνουσι σημασίαν ἀντιθετικήν· ὅπου δὲ ἐκλαμβάνονται τὸ μὲν † μόνον ὡς ἁπλοῦν σημεῖον προσθέσεως, τὸ δὲ — μόνον ὡς ἁπλοῦν σημεῖον ἀφαιρέσεως, ἐκεῖ οὔτε θετικὰ οὔτε ἀντιθετικὰ εἶναι.

(Εἰς τὸ τέλος τοῦ § 19) φρονεῖ ὁ κ. Β. ὅτι τὸ μηδὲν εἶναι μεγαλήτερον τῆς ἀντιθέτου ποσότητος! Τοῦτο εἶναι ἀτοπώτατον. Ἡ ἀντίθετος εἶναι ἐπίσης πραγματικὴ ποσότης, ὡς

ὁ ὀρθὸς λόγος ἀπαιτεῖ νὰ ἐκθέσῃ τις πρῶτον τὴν ἔννοιαν τῶν ἀντιθετικῶν ποσοτήτων, νὰ μεταβῇ κατόπιν εἰς τοὺς ἀριθμοὺς, οἵτινες παρεγαίνουσι ταύτας, καὶ ὕστερον νὰ δείξῃ καὶ τὰ πρὸς διάκρισιν τούτων μεταχειριζόμενα σημεῖα.

(*) Αἱ λέξεις, θετὴ, ἀντίθετος καὶ ἀντιθετικαὶ, μὲ φαίνονται κροσφυέστεραι παρὰ τὰς ὁποίας ἄλλοι μεταχειρίζονται, καταφατικὴ, ἀποφατικὴ, καὶ ἄλλας.

καὶ πᾶσα θετὴ, καὶ μόνον σχετικῶς ὡς πρὸς τὴν θετὴν ὀνομάζεται ἀντίθετος· τὸ δὲ μηδὲν εἶναι στέρησις πάσης ποσότητος. Πῶς λοιπὸν ἡ στέρησις πάσης ποσότητος εἶναι μεγαλήτερα πραγματικῆς ποσότητος;

(Εἰς τὸν § 28) νομίζει ὁ Συγγρ. ὅτι τὸ † δὲν εἶναι πάντοτε προσθέσεως, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἀφαιρέσεως σημεῖον· ὁμοίως τὸ — ὄχι πάντοτε ἀφαιρέσεως, ἀλλὰ πολλάκις καὶ προσθέσεως, καὶ καυχᾶται μάλιςα διὰ ταύτην τὴν ἀνακάλυψιν, ἥτις διέφυγε τάχα ἕως τώρα ὅλους τοὺς μαθηματικούς!

„Πρᾶγμα (λέγει) ἐναντίον τῆς κοινῆς ἰδέας τῶν „μαθηματικῶν".

Τωόντι οἱ μαθηματικοὶ οὔτε ἔκαμαν τοιαύτην ἀνακάλυψιν, οὔτε θέλουσι νὰ οἰκειοποιηθῶσι τὴν τιμὴν αὐτὴν, ἀλλὰ παραιτοῦσι καὶ τὰ δύο εἰς τὸν κ. Β. καὶ θεωροῦσι τὸ μὲν † (καθ' ἑαυτὸ) προσθέσεως μόνον, τὸ δὲ — (καθ' ἑαυτὸ) ἀφαιρέσεως μόνον σημεῖον· εἰς δὲ τὰ παραδείγματα — 150 — 100 = — 250 καὶ — 150 † 50 = — 100, τὰ ὁποῖα φέρει ὁ κ. Β., διὰ νὰ ἐρεύνῃ τὴν ἀνακάλυψίν του, εἰς ταῦτα δὲν ἐκλαμβάνονται τὰ † καὶ —, ὡς σημεῖα ἁπλῶς προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως, ἀλλ' ὡς σημεῖα ἀριθμῶν, οἵτινες ἐκφράζουσιν ἀντιθέτους πρὸς ἀλλήλας ποσότητας, καὶ διὰ τοῦτο τὰ γράφομεν καὶ οὕτω: τὸ α. — (150 † 100) = — 250· τὸ β'. — (150 — 50) = — 100.

(Ἐξέτ. τοῦ § 23.)

Τρία τινὰ συγχέει ἐδῶ, Ἰδιότητας τῶν ἀριθμῶν (ἐπάνω εἰς τὰς ὁποίας θεμελιοῦνται αἱ δυναταὶ συζεύξεις τούτων . . .), Προβλήματα ἀριθμητικὰ (τὰ ὁποῖα λύονται διὰ τῶν ἀριθμητικῶν πράξεων) καὶ Πάθη τῆς Ἀριθμητικῆς (αἱ πράξεις διὰ τῶν ὁποίων λύονται τὰ ἀριθμητικὰ προβλήματα), τὰ ὁποῖα διαφέρουσιν, ὡς ἕκαςος βλέπει, παραπολὺ ἀπ' ἀλλήλων.

Μετὰ ταῦτα δίδει τὸν ὁρισμὸν τῆς προσθέσεως·

„Πρόσθεσις (λέγει) εἶναι . . . δοθέντων τῶν με„ρῶν ἑνὸς ὅλου νὰ εὕρῃ τις τὸ ὅλον".

ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι ὀρθός· διότι ὁρίζει τὸ ἀριθμητικὸν πρόβλη-

μα, τὸ ὁποῖον λύεται διὰ τῆς προςθέσεως, καὶ ὄχι αὐτὴν τὴν πρᾶξιν τῆς προςθέσεως. Ὁ ἀκριβὴς ὁρισμὸς αὐτῆς εἶναι ὁ ἑφεξῆς: Πρόςθεσις εἶναι ὁμοειδῶν ἀριθμῶν, ὡς μερῶν ἐκλαμβανομένων, εἰς ἕνα ἀριθμὸν ἕνωσις, ὅςις ὡς ὅλον τοὺς περιλαμβάνει εἰς ἑαυτόν.

Ἔπειτα περιγράφει τὴν μέθοδον τῆς ἐργασίας, μόνον μηχανικῶς· τοὺς δὲ λόγους ταύτης παρατρέχει ἐξ ὁλοκλήρου, σφάλμα τῶ ὄντι ἀσυγχώρητον εἰς συγγραφέα ἀριθμητικῆς ἐπιςήμης. Ὁ ἁπλῶς πρακτικὸς ἀρκεῖται μόνον εἰς τὴν μηχανικὴν μέθοδον· ὁ δὲ ἐπιςήμων ἐρευνᾷ καὶ τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους αὕτη ἢ ἐκείνη ἡ πρᾶξις ἐκτελεῖται τοιουτοτρόπως καὶ ὄχι ἄλλως. Διατί (ἐρωτᾷ ὁ ἀναγνώςης τὸν κ. Β.) εἶναι ἀνάγκη νὰ γράφωνται οἱ προςθετέοι ὁριζοντίως ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου κατὰ ςήλην . . . ; Διατί ἀρχίζει τις ἀπὸ τὴν κατωτάτην ςήλην . . . ; Διατί ἀπαιτεῖται τὸ κεφάλαιον ἑκάςης ςήλης νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὸν 9 ἀριθμόν . . . κ. τ. λ; Ἐπειδὴ τοὺς λόγους τούτων παρέβλεψεν ὁ κ. Β. κρίνω ἀναγκαῖον νὰ εἴπω ἐν συντόμῳ περὶ αὐτῶν.

Εἰς τὴν πρόςθεσιν, ὡς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς πράξεις τῆς Ἀριθμητικῆς ἀπαιτεῖται ἐξ ἀνάγκης ὁ ζητούμενος ἀριθμὸς νὰ ἦναι μορφωμένος κατὰ τὸ δεκαδικὸν σύςημα, κατὰ τὸ ὁποῖον εἶναι μορφωμένοι καὶ οἱ δοθέντες· διὰ τοῦτο καὶ ἐδῶ εἰς τὰς πράξεις τῆς Ἀριθμητικῆς, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξακολουθήςῃ τις τὴν αὐτὴν ἐργασίαν, καὶ τοὺς αὐτοὺς κανόνας, ὅσα ἐξακολουθοῦνται καὶ εἰς τὴν κατὰ τὸ δεκαδικὸν σύςημα μόρφωσιν τῶν ἀριθμῶν. Τοῦτο εἶναι ἄφευκτος συνθήκη. Ἐκ ταύτης πηγάζουσιν ἀμέσως οἱ κανόνες τῶν πράξεων· π. χ. οἱ τῆς προςθέσεως: Γράψε ὑπ' ἀλλήλους τοὺς δοθέντας ἀριθμοὺς, ὥςε τὰ μέρη των, τὰ εἰς ταυτοβάθμους μονάδας ἀναφερόμενα νὰ ἦναι κατὰ κάθετον σειρὰν τεταγμένα (διὰ νὰ ἀθροίσῃς τὰ ταυτόβαθμα μέρη τῶν προςθετέων)· ἄθροισε τὰς καθέτους σειρὰς, ἀρχίζων ἀπὸ τὴν κατωτάτην (ὡς καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν ἀριθμῶν ἀρχίζεις ἐκ τῆς κατωτάτης μονάδος)· Καὶ τελευταῖον, γράψε τὰ τούτων ἀθροίσματα, τῶν ὁποίων τὸν μὲν κατώτερον ἀριθμὸν γράψε ὑπὸ τὴν αὐτὴν κάθετον σειρὰν, ἐκ τῆς ὁποίας οὗτος προέκυψε, τοὺς δὲ ἀνωτέρους, ἐὰν ὑπάρχωσι, πρόςθες εἰς τὴν προςεχῶς ἀνωτέραν σειρὰν, ὡς μέρη ταύτης (διότι καὶ εἰς τὴν κατὰ σύςημα μόρφωσιν τῶν ἀριθμῶν εἶναι συνθήκη ἄφευκτος, ὁποιουδήποτε βαθμοῦ ἀριθμὸς νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ ποτὲ τὸν θεμέλιον ἀριθμὸν τοῦ συςήματος).

Τὸ παράδειγμα τοῦτο τῆς προςθέσεως εἶναι ἱκανὸν νὰ δώσῃ νύξιν καὶ διὰ τὰς λοιπὰς πράξεις τῆς Ἀριθμητικῆς.

(Εξέτ. τοῦ § 25.)

Ἐδῶ δίδει ὁ Συγγ. τὸν ὁρισμὸν τῆς ἀφαιρέσεως.

„Ἀφαίρεσις (λέγει) εἶναι δοθέντων δύο ἀριθμῶν „νὰ εὕρῃ τις τὴν ὑπεροχὴν τοῦ μείζονος".

ὁ ὁποῖος εἶναι ὁρισμὸς τοῦ προβλήματος, τὸ ὁποῖον λύεται διὰ τῆς ἀφαιρέσεως, καὶ ὄχι αὐτῆς τῆς ἀφαιρέσεως. Ὁ ἀκριβὴς ὁρισμὸς εἶναι ὁ ἑφεξῆς: Ἀφαίρεσις εἶναι ἡ πρᾶξις, ἥτις ἐξ ἑνὸς δοθέντος ὅλου ἀποκόπτει ἓν γνωςὸν μέρος καὶ προςδιορίζει τὸ κατάλοιπον.

Μετὰ ταῦτα περιγράφει τὴν μέθοδον τῆς πράξεως, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ μόνον μηχανικῶς, ὡς καὶ εἰς τὴν πρόςθεσιν.

(Εξέτ. τοῦ § 27.)

. . . . „ἡ πρόσθεσις (λέγει) καὶ ἡ ἀφαίρεσις „ἄλλο δὲν εἶναι εἰ μὴ ἐξίσωσις".

Τοῦτο εἶναι σύγχυσις. Ἰδοὺ διατί. Ἐξίσωσις εἶναι παράθεσις δύο ἴσων πρὸς ἀλλήλους ἀριθμῶν· γράφεται δὲ, παρεντιθεμένου, μεταξὺ τῶν ἴσων ἀριθμῶν, τοῦ σημείου =, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦτο λέγεται σημεῖον ἰσότητος. Βέβαια, ἐὰν ἐπιθυμήσῃς νὰ παραθέσῃς τοὺς δοθέντας 4, 6, π. χ. μὲ τὸν εὑρεθέντα 10, συνιςᾷ τὴν ἐξίσωσιν 4 + 6 = 10· ἀλλ' ἡ παράθεσις αὕτη δὲν εἶναι πρᾶξις τῆς προςθέσεως· τὸ αὐτὸ ἐννοεῖται καὶ περὶ τῆς ἀφαιρέσεως.

(Ἐξέτασις τοῦ § 28.)

Τὸν § τοῦτον ἐξέτασα ἀνωτέρω. Ἐδῶ δὲ μένει νὰ ἐξετάσω καὶ τὸ ἐφεξῆς συμπέρασμα,

„Ὥςε ἀφαίρεσις (λέγει) . . . εἶναι . . . ἐναντιότης σημείων . . . καὶ πρόςθεσις ταὐτότης σημείων".

τὸ ὁποῖον εἶναι μεγάλη σύγχυσις· εἰς τὰς περιπτώσεις, ὅπου συνευρίσκονται ἀριθμοὶ, ἀντιθετικὰς ποσότητας ἐκφράζοντες, ὅταν ἦναι χρεία συμβολικῆς προςθέσεως τούτων, τότε τάττομεν αὐτοὺς τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου μὲ τὰ αὐτὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν· ὅταν δὲ ἦναι χρεία συμβολικῆς ἀφαιρέσεως, τότε μεταβάλλομεν τὸ σημεῖον τοῦ ἀφαιρετέου, τάττοντες αὐτὸν κατόπιν τοῦ σημειωτέου. Ἀλλ' εἶναι δυνατὸν ἐκ τούτου νὰ συνάξῃ τις γενικὸν συμπέρασμα, ὅτι ἡ πρᾶξις τῆς προςθέσεως εἶναι ταυτότης, ἡ δὲ τῆς ἀφαιρέσεως ἐναντιότης σημείων;

(Ἐξέτ. τοῦ § 29.)

Καὶ ὁ ὁρισμὸς τοῦ πολλαπλασιασμοῦ δὲν εἶναι ἀκριβής· ἀκριβέςερος δὲ εἶναι ὁ ἐφεξῆς: Πολλαπλασιασμὸς εἶναι, ἐξ ἑνὸς τῶν δύο δοθέντων τρίτου τινὸς ἀριθμοῦ γέννησις διὰ τῆς αὐτῆς ἐργασίας, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἄλλος ἐγεννήθη ἐκ τῆς μονάδος.

Καὶ ἐδῶ περιγράφει τὴν μέθοδον χωρὶς λόγων.

(Ἐξέτ. τοῦ § 38.)

Καὶ ὁ ὁρισμὸς τῆς διαιρέσεώς του δὲν εἶναι ὀρθός· ὁ δὲ ἀκριβὴς εἶναι ὡς ἐφεξῆς: Διαίρεσις εἶναι, εὕρεσις ποσάκις ὁ εἷς τῶν δοθέντων ἀριθμῶν περιέχεται εἰς τὸν ἄλλον διὰ τῆς τοσάκις ὅσον εἶναι δυνατὸν, τοῦ πρώτου ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἀφαιρέσεως.

Καὶ ἡ περιγραφὴ τῆς πράξεως ταύτης εἶναι μόνον μηχανική.

(Ἐξέτ. τοῦ § 49.)

Ὁ ὁρισμὸς τοῦ κλάσματος τοῦ Συγγρ. δὲν εἶναι τόσον ταυτικός· ὁ δὲ κυρίως ὁρισμὸς τοῦ κλάσματος εἶναι οὗτος:

Κλάσμα εἶναι ἀριθμὸς περιέχων ἓν ἢ πολλὰ ἐκ τῶν ἴσων ἀλλήλοις μερῶν, εἰς ἅτινα ἡ θεμέλιος μονὰς διῃρέθη.

Πολὺ χειροτέρα τοῦ ὁρισμοῦ εἶναι ἡ ἐφεξῆς σύγχυσις,

„Πᾶσα διαίρεσις, ἧς τινος ὁ διαιρέτης εἶναι μείζων τοῦ διαιρετέου, εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ κλάσμα".

Βέβαια τὸ πηλίκον τὸ προκύπτον ἐκ τῆς διαιρέσεως, ἥτις ἔχει τὸν διαιρέτην μείζονα τοῦ διαιρετέου, εἶναι κλάσμα· ἀλλὰ ποτὲ ἡ πρᾶξις τῆς διαιρέσεως δὲν εἶναι κλάσμα.

(Ἐξέτ. τοῦ § 54.)

Ἐδῶ συγχέει ὁ Συγγρ. κλάσμα καὶ λόγον (γεωμετρικὸν), ὁμοίως καὶ εἰς τὸν § 131.

„Ὁ λόγος (λέγει) ἄλλο δὲν εἶναι εἰ μὴ κλάσμα".

Ἕκαςος ἀριθμὸς εἴτε ὁλοσχερὴς, εἴτε κλασματικὸς, θεωρούμενος μόνον ὡς πρὸς τὴν σχέσιν, τὴν ὁποίαν δύο ἄλλοι δοθέντες ἀριθμοὶ ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους, λέγεται λόγος (μαθηματικὸς) τούτων, ὡς π. χ. ὁ $\frac{1}{2}$ λέγεται γεωμετρικὸς μὲν λόγος τοῦ 2 πρὸς τὸν 4, ἀριθμητικὸς δὲ τοῦ $5 + \frac{1}{2}$ πρὸς τὸν 5· ἐκτὸς δὲ τοιαύτης σχέσεως ἕκαςος εἴτε ὁλοσχερὴς, εἴτε κλασματικὸς ἀριθμὸς καθ' ἑαυτὸν θεωρούμενος, οὔτε γεωμετρικὸς, οὔτε ἀριθμητικὸς λόγος εἶναι.

(Ἐξέτ. τῶν § 78 καὶ 83.)

Ἀπορεῖ ὁ Συγγρ. καὶ ἀπορίαν οὐσιώδη, ὡς λέγει·

„Τίνος ἕνεκεν οὔτε προςθέσεως οὔτε ἀφαιρέσεως γινομένης εἰς κλάσματα ἑτεροειδῆ, νὰ γίνεται πολλαπλασιασμός; . . . . καὶ διαίρεσις;"

Τῷ ὄντι εἶναι ἀπορία οὐσιώδης! καὶ ἀκόμη οὐσιωδεςέρα γίνεται διὰ τὴν ὁποίαν δίδει εἰς αὐτὴν λύσιν: „πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κόπου τοῦτο γίνεται"· ὡς ἂν ἔλεγεν ὁ κ. Β.: Διατί εἰς μὲν τὴν πρόςθεσιν καὶ ἀφαίρεσιν (τῶν κλασμάτων) ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖςον εἶναι ἀνάγκη, εἰς δὲ τὸν πολλαπλασιασμὸν καὶ τὴν διαίρεσιν

δὲν εἶναι ἀνάγκη, νὰ ἀναχθῶσι πρῶτον τὰ κλάσματα εἰς τοὺς αὐτοὺς παρονομαστάς; Διότι ἐκεῖ εἶναι ἀνάγκη, καὶ ἐδῶ δὲν εἶναι ἀνάγκη! Καὶ ἡ ἀπορία καὶ ἡ λύσις εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό!

(Ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν κεφαλ.)

Τὰ λοιπὰ κεφ. τοῦ συγγράμματος πραγματεύονται περὶ τῆς ἐξαγωγῆς τῆς τετραγωνικῆς καὶ κυβικῆς ῥίζης, καὶ περὶ ἄλλων τινῶν πρακτικῶν μεθόδων τῆς Ἀριθμητικῆς, τὰ ὁποῖα συνήθως ἀπαντῶνται εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ μαθηματικὰ συγγράμματα. Ὅ,τι δὲ χαρακτηρίζει τὰ τοῦ συγγραφέως μας εἶναι, οἱ μὴ ὀρθοὶ ὁρισμοὶ, αἱ συγχύσεις (ὡς π. χ. οἱ ὁρισμοὶ τῆς μεθόδου τῶν τριῶν, τῆς μεθόδου τῆς εὑρέσεως τοῦ τόκου, κ. τ. λ.) καὶ ἄλλα παρόμοια.

Ἂς ἔλθωμεν τώρα καὶ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς περὶ μονάδος καὶ τοῦ συγκεκριμένου ἀριθμοῦ δόξης τοῦ Συγγρ.

(Ἐξέτ. τῆς περὶ μονάδος καὶ τοῦ συγκεκριμένου ἀριθμοῦ δόξης τοῦ Συγγρ. (*).)

Δύο σφοδρὰς φιλονεικίας ἐπεχείρησεν ὁ Συγγρ. νὰ κινήσῃ ἐναντίον ὅλων τῶν Μαθηματικῶν! Ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρώτη εἶναι Ὑπὲρ τῆς μονάδος, ἡ δὲ δευτέρα Κατὰ τοῦ συγκεκριμένου ἀριθμοῦ. Ἂς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὴν πρώτην. Ὁ κ. Β. διισχυρίζεται, ὅτι ἡ μονὰς εἶναι ἀριθμός· κατὰ τὸν ὁποῖον δὲ τρόπον ἐκθέτει τὴν γνώμην του, ἤθελε νομίσει τις ἴσως, ὅτι αὐτος πρῶτος ἐγέννησε τώρα τοιαύτην γνώμην. Ἀλλ' ὅμως ἡ γνώμη αὕτη δὲν εἶναι νέα· καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ ἠθέλησαν νὰ ὑπερασπισθῶσι τὴν ἀθεμελίωτον ταύτην γνώμην. Δὲν ἀξίζει βέβαια τὸν κόπον νὰ ἐρευνήσω, πόσοι καὶ τίνες ἦσαν τοιαύτης γνώμης, ἀλλ' ἀρκεῖ μόνον νὰ ἀναφέρω ὅ,τι εἶπε κατ' αὐτῶν ὁ σοφὸς Κονδιλλιάκος (La langue des calculs, Tom. 1, Paris, 1801, pag. 46)· „Quelquefois on se trompe plus grossièrement encore: car, „sans se sendre compte de ce que signifie un mot, on sup-

(*) Ὁ Συγγρ. ὁμιλεῖ περὶ μονάδος καὶ περὶ τοῦ συγκεκριμένου ἀριθμοῦ εἰς διάφορα μέρη τοῦ συγγράμματός του· Ταῦτα ὅλα ἐκρίναμεν εὔλογον νὰ ἐξετάσωμεν ὁμοῦ ὅλα ὁμοῦ.

„pose qu' il a toujours la même signification, et on agite „des questions absurdes ou puériles. Ceux, par exemple, „qui ont demandé si l'unité est un nombre, n'ont pas vu „que le mot nombre a deux acceptions différentes: Dans la „première, il ne se dit que d'une multitude d'unités: et „alors il est évident que l'unité n'est pas un nombre: elle „en diffère, comme le simple du composé. Mais, parceque „les nombres sont formés d'unités, l'analogie a fait donner „par extention, à l'unité simple, la même dénomination qu' „à plusieurs unités réunies, et l'unité est devenue un nom„bre". Ἤγουν· „Κάποτε ἀποπλανοῦνται ἀκόμη ἀγροικότερα· διότι χωρὶς νὰ προσέξωσιν εἰς τὴν σημασίαν λέξεως τινὸς, ὑποθέτουσιν, ὅτι ἔχει πάντοτε τὴν αὐτὴν σημασίαν, καὶ γεννῶσι ζητήσεις ἀτόπους ἢ παιδαριώδεις. Π. χ. ἐκεῖνοι, παρὰ τῶν ὁποίων ἐζητήθη τὸ, ἂν ἡ μονὰς ἦναι ἀριθμὸς, δὲν ἐγνώρισαν, ὅτι ἡ λέξις ἀριθμὸς ἔχει δύω διαφόρους σημασίας. Κατὰ τὴν πρώτην σημασίαν σημαίνει πλῆθυν μονάδων, καὶ κατὰ τοῦτο, ὡς εἶναι φανερὸν, ἡ μονὰς δὲν εἶναι ἀριθμός· αὕτη διαφέρει τοῦ ἀριθμοῦ, ὡς τὸ ἁπλοῦν τοῦ συνθέτου. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ ἀριθμοὶ ἐμορφώθησαν ἐκ μονάδων, ἐξ ἀναλογίας κατ' ἔκτασιν τῆς σημασίας ἐδόθη καὶ εἰς τὴν ἁπλῆν μονάδα ἡ αὐτὴ ὀνομασία, τὴν ὁποίαν καὶ πολλαὶ μονάδες ἑνωμέναι ἔχουσι, καὶ ἡ μονὰς κατεσάθη ἀριθμός".

Τὰ λόγια ταῦτα τοῦ Κονδιλλιάκου εἶναι χωρὶς ἀμφιβολίαν ἱκανὰ νὰ δείξωσι τὴν πλάνην τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος γνώμης. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ κ. Β. φέρει καὶ πολλοὺς ἰδικούς του λόγους, διὰ νὰ στερεώσῃ τὴν γνώμην ταύτην, δὲν εἶναι ἔξω τοῦ προκειμένου νὰ ἐξετάσω ὀλίγον καὶ τινὰς ἐκ τούτων.

(Εἰς τὸ τέλος τοῦ § 51) ἐπειδὴ, λέγει, $\frac{12}{12} = 1$, $\frac{1000}{1000} = 1$, κ. τ. λ. καὶ 10 ἀριθμητὴς καὶ 10 παρονομαστὴς κ. τ. λ. εἶναι ἀριθμοί· ἄρα καὶ ἡ 1 εἶναι ἀριθμός! (*) Ἡμ-

(*) Διὰ νὰ δείξῃ τις τὴν ἀρετὴν τοιούτων συλλογισμῶν, ἄλλο μέσον ἀρμοδιώτερον, νομίζω, δὲν εἶναι παρὰ νὰ πλάσῃ ἄλλους παρομοίους μὲ τούτους.

πορεύσε κατ' αὐτὸν νὰ εἴπῃ τις $\frac{2}{3}$ σημαίνει δύο τριτημόρια· ἐπειδὴ δὲ ὁ 2 κατ' ἰδίαν καὶ ὁ 3 κατ' ἰδίαν εἶναι ὁλοσχερὴς ἀριθμός· ἄρα καὶ τὸ κλάσμα δύο τριτημόρια εἶναι ὁλοσχερὴς ἀριθμός (!). Δὲν εἶναι ἀπαράλλακτος Συλλογισμός;

Ὁ κ. Β. φέρει καὶ ἄλλα ἐπιχειρήματα. Ἂν, λέγει, ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἀριθμοῦ δέκα εἶναι 10, δηλ. 1 καὶ 0· ὁ δὲ τῆς μονάδος 1· ἄρα ἀποβαλλομένου ἀπὸ τοῦ 10 τοῦ 0, ὅς ις σημαίνει μηδὲν, ὁ ἐναπολειφθεὶς 1 εἶναι ἀριθμός!!!, καὶ ἂν τοῦτο δὲν δέχεται ὁ ἀναγνώστης, τὸν βιάζει ὁ κ. Β. νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι τὸ μηδὲν κάμνει θαύματα! Τοιούτους συλλογισμοὺς μᾶς τεχνουργεῖ! Ἐὰν ἄλλος τις ἀσεϊζόμενος ἔπαιζε μὲ τοὺς χαρακτῆρας τῶν Ἑλληνικῶν στοιχείων, ἤθελε βέβαια μιμηθῆν ἀπαράλλακτα τὸν συλλογισμὸν τοῦ κ. Β. π. χ. τὸ σύμφωνον θῆτα γράφεται Θ, δηλ. Ο μὲ μίαν γραμμὴν ὁριζόντιον εἰς τὸ μέσον, τὸ δὲ φωνῆεν Ὀμικρὸν γράφεται Ο. ἄρα ἀποβαλλομένης ἀπὸ τοῦ Θ τῆς ὁριζοντίου γραμμῆς —, ἥτις δὲν σημαίνει κανὲν στοιχεῖον, τὸ κατάλοιπον ὁ μικρὸν εἶναι σύμφωνον, καὶ ὄχι φωνῆεν! Δὲν εἶναι συλλογισμὸς ἀπαράλλακτος; Ἂν ὁ κ. Β. μετεχειρίζετο ἀντὶ τῶν χαρακτήρων 10 καὶ 1 τοὺς Ἑλληνικοὺς ι καὶ α, ἢ τοὺς λατινικοὺς X καὶ I (διότι καὶ οὗτοι εἶναι χαρακτῆρες τῶν, δέκα καὶ ἑνὸς) δὲν ἤθελεν ἐμπορέσει βέβαια νὰ παίξῃ τοιουτοτρόπως. Ἀλλὰ τίς ἄραγε ἡ ἀφορμὴ τῆς σφοδρᾶς ταύτης τοῦ κ. Β. φιλονεικίας; Εὔκολα ἐμπορεῖ νὰ τὴν ἐννοήσῃ τις, ἐὰν σιμὰ τῶν ἄλλων ἀναγνώσῃ καὶ τὸν § 64. Εἰς τὸν παράγραφον τοῦτον δεικνύει ἀληθινὰ ὁ κ. Β. ὅτι δὲν ἔχει ἔννοιαν καθαρὰν τῆς μονάδος. Τὸ κλάσμα, λέγει, δὲν εἶναι πάντοτε μικρότερον μονάδος (ἐδῶ ἐλησμόνησε βέβαια τὸ ἀξίωμα, τὸ ὅλου εἶναι μεγαλήτερον τοῦ οἰκείου μέρους), ἀλλὰ καὶ μεγαλήτερον, καὶ παραινεῖ τὸν ἀναγνώστην νὰ προσέξῃ μὴ ἀπατηθῇ. Ἀλλὰ τῷόντι ἀπατᾶται αὐτὸς ὁ ἴδιος· διότι ἂν εἶχε καθαρὰν ἔννοιαν τῆς μονάδος, ἤθελεν νοήσειν, ὅτι τὰ $\frac{3}{4}$ τῆς ἀποσάσεως τοῦ Ἡλίου ἀπὸ τῆς Γῆς εἶναι πάντοτε κλάσμα, ὡς ὅλα τ' ἄλλα κλάσματα, μικρότερον τῆς μονάδος, εἰς τὴν

ὁποίαν ἀναφέρεται. Μονὰς ἐλήφθη ἐδῶ ὅλη ἡ ἀπόσασις τοῦ ἡλίου ἀπὸ τῆς γῆς. Ὅταν δὲ συγκρίνῃ τὸ ἀπόσημα μὲ λεύγας, τότε αἱ 85000000 λεῦγαι εἶναι ὁλοσχερὴς ἀριθμός, τοῦ ὁποίου μονὰς εἶναι ἡ λεύγη.

Ἂς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὴν δευτέραν φιλονεικίαν. Ὁ κ. Β. (§ 36 καὶ § 47) ἀγωνίζεται νὰ καταργήσῃ τὴν ὁποίαν οἱ Μαθηματικοὶ ἔχουσιν ἔννοιαν τοῦ συγκεκριμένου ἀριθμοῦ· καὶ μὲ μεγάλην ὑπεροψίαν ὑβρίζει ὅλους τοὺς Μαθηματικοὺς, ὀνομάζων αὐτοὺς φαντασιώδεις, τέρατα πλάσαντας καὶ τὰ παρόμοια! Τοῦτο εἶναι παράξενον τῷόντι· Ἀλλ' ἀκόμη παραξενώτερον γίνεται, ἐὰν μάθωμεν καὶ τὴν ἀφορμήν. Ἡ ἀφορμὴ καὶ τοῦ πολέμου καὶ τῶν ὕβρεων εἶναι, ὅτι δὲν ἐννόησε, τί δηλοῖ ὁ τεχνικὸς ὅρος, συγκεκριμένος ἀριθμός. Νομίζει, ὅτι οἱ Μαθηματικοὶ ὀνομάζοντες τοὺς ἀριθμοὺς συγκεκριμένους, τοὺς μετέβαλον τάχα εἰς παχυλὰ πράγματα (τοῦτο γίνεται φανερὸν ἐκ τῶν παραδειγμάτων του) (!!!). Διὰ τοῦτο κρίνω ἀναγκαῖον νὰ ἐκθέσω ἐδῶ τοὺς ὁρισμοὺς τῶν τεχνικῶν ὅρων, συγκεκριμένος καὶ ἀφηρημένος ἀριθμός.

Ἀφηρημένον λέγομεν τὸν ἀριθμὸν, ὅταν τὸν νοοῦμεν ἀφηρημένως, χωρὶς νὰ ἀποβλέπωμεν, ἂν εἰς ταῦτα ἢ ἐκεῖνα τὰ ποσὰ ἀναφέρεται.

Συγκεκριμένον δὲ, ὅταν, νοοῦντες τον, ἀποβλέπωμεν ἐν ταὐτῷ εἰς τὰ ποσὰ, εἰς τὰ ὁποῖα προσδιωρισμένως ἀναφέρεται.

Εἰς τὴν μικτὴν ἀριθμητικὴν (ἂς φιλονεικῇ ὅσον θέλει ὁ κ. Β.) εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποβλέπωμεν καὶ εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ἀριθμοὶ ἀνάγονται ποσά· ἄλλως δὲν ἐξεύρομεν ὕστερον, εἰς τίνα ποσὰ ἀναφέρονται οἱ ἐκ τῶν ὑπολογισμῶν προκύπτοντες ἀριθμοί· π. χ.

πηχ. γρ. πηχ. γρ.
A. 1 : 5 :: 10 : x
γρ. πηχ. γρ. πηχ.
B. 1 : 5 :: 10 : x

Αἱ προκείμεναι ἀναλογίαι ἐκφράζονται διὰ λέξεων ὡς ἑξῆς· Α. εἰς πῆχυς (ὑφάσματος) ἔχει λόγον πρὸς 5 γρόσια,

ὡς καὶ 10 πήχεις πρὸς χ, τὴν ζητουμένην ποσότητα γροσίων. Β. 1 γρόσιον ἔχει λόγον πρὸς 5 πήχεις (ὑφάσματος) ὡς καὶ 10 γρόσια πρὸς χ, τὴν ζητουμένην τῶν πήχεων ποσότητα. — Ἕκαστος καὶ μικρὸν ἂν προσέξῃ, καταλαμβάνει, ὅτι αἱ ἀναλογίαι αὗται οὔτε περιέχουσιν ἀνοησίαν τινὰ, ὡς φαντάζεται ὁ κ. Β., οὔτε εἶναι δυνατὸν ἐξ αὐτῶν νὰ συναχθῶσι τὰ, ὅσα ΘΕΛΕΙ νὰ συνάγωνται, ἀλλόκοτα: ὅτι ἡ Ὑλη τοῦ ὑφάσματος ἐκβάλλεται ἐκ τῶν νομισμάτων, καὶ τὰ νομίσματα ἐκ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰ παρόμοια. —

Ἡ εὕρεσις τοῦ ἀγνώστου εἰς τὰς προκειμένας ἀναλογίας γίνεται διὰ τῆς μεθόδου τῶν τριῶν· ἐπειδὴ δὲ ὁ πρῶτος ὅρος τῆς ἀναλογίας εἶναι μονὰς, πολλαπλασιάζονται μόνον οἱ μέσοι ὅροι 5 χ 10, καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν γινόμενον 50 εἶναι ὁ ζητούμενος ἀριθμός. Ἀλλ' εἰς τὴν πρώτην ἀναλογίαν τὸ 50 ἀναφέρεται εἰς γρόσια, εἰς δὲ τὴν δευτέραν εἰς πήχεις.

Ἂν ὁ κ. Β. δὲν θέλῃ νὰ ἀποβλέψῃ παντάπασιν εἰς τὰ ὁποῖα ἐδῶ οἱ ἀριθμοὶ ἀναφέρονται προσδιωρισμένα ποσὰ, ἀλλ' ἐκθέτῃ καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις τὴν ἀναλογίαν 1 : 5 :: 10 : χ = 50, τότε δὲν ἐξεύρει βέβαια εἰς τί ἀναφέρεται ὁ ἀριθμὸς 50, οὔτε εἰς τὴν πρώτην οὔτε εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν· φρονιμώτερα βέβαια ἤθελε πράξει, ἂν ἐφρόντιζε νὰ μάθῃ τί ἐννοοῦσιν οἱ Μαθηματικοὶ μὲ τοὺς τεχνικοὺς ὅρους, ἀφωρισμένος καὶ συγκεκριμένος ἀριθμός· διὰ νὰ μὴ ἀναγκάζηται νὰ καταφεύγῃ εἰς ἀλλόκοτα σοφίσματα, καὶ νὰ παίζῃ μὲ τὰ σημεῖα † καὶ — . . . . !!!

Ἂς μεταβῶμεν καὶ εἰς τὸν πρόλογον.

(Ἐξέτασις τοῦ προλόγου.)

Εἰς τὴν σελίδα 1' ὁ κ. Β. μόνην τὴν Μαθηματικὴν ὑπερκηφανεύεται, ὅλον δὲ τὸ πλῆθος τῶν λοιπῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων καταφρονεῖ μὲ μεγάλην ὑπεροψίαν! Ἀφίνων τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὰ παχέα λόγια εἰς τὸν κ. Β. ἔρχομαι νὰ ἐκθέσω ἐδῶ μὲ συντόμιαν, Τί συνεισφέρει κυρίως ἡ Μαθηματικὴ εἰς τὴν καθολικὴν παιδείαν τοῦ ἀνθρώπου.

(Τίς ἡ ὠφέλεια τῆς Μαθηματικῆς.)

Μεγάλη καὶ πολυειδὴς εἶναι ἡ τὴν ὁποίαν ἐκ τῆς Μαθη-

ματικῆς ὁ ἄνθρωπος ἀπολαμβάνει ὠφέλεια. Ταύτην ἐμπορεῖ νὰ διαιρέσῃ τις εἰς δύο· α. μὲν εἰς ἔμμεσον, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουσιν ἡ ἐπιρροὴ τῆς Μαθηματικῆς εἰς τὰς ἀνθρωπίνους ἐργασίας, καὶ ἡ χρῆσις αὐτῆς, ὡς προπαρασκευῆς εἰς ἄλλας ἐπιστήμας· καὶ β'. εἰς ἄμεσον ὠφέλειαν τοῦ ἀνθρώπου, καθότι ἡ Μαθηματικὴ συμβάλλει πολὺ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ὅτι ἡ πρώτη εἶναι μεγάλη, εὔκολα ἐμπορεῖ νὰ ἐννοήσῃ τις. Πολλὰ ὀλίγαι βέβαια ἐργασίαι τοῦ ἀνθρώπου εἶναι, ὅσαι δὲν ἔχουσι χρείαν ἐν μέρει τῆς Μαθηματικῆς· τὸ δὲ πλειότερον μέρος τῶν ἀνθρωπίνων ἐργασιῶν ἐπιστηρίζονται ἐν μέρει εἰς μαθηματικὰς ἀρχὰς, καὶ τελειοποιοῦνται, καὶ ἐμποροῦσιν ἀκόμη νὰ φθάσωσιν εἰς μεγαλητέραν ἐντέλειαν, καθ' ὅσον πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡ Μαθηματικὴ δίδει εἰς αὐτὰς δαψιλεστέραν βοήθειαν. Ἔτι ἡ χρῆσις τῆς Μαθηματικῆς ὡς προπαρασκευῆς εἰς ἄλλας ἐπιστήμας εἶναι ἀναγκαία καὶ ἀπαραίτητος. Ἐκ τῶν πολλῶν τούτων ἀρκεῖ νὰ φέρω εἰς παράδειγμα μόνον τὴν Φυσικὴν καὶ Γεωγραφίαν, αἵτινες θέλουσι μείνειν τῷόντι κολωβαὶ, ἐὰν στερηθῶσι τὴν ὁποίαν δέχονται μεγάλην τῆς Μαθηματικῆς βοήθειαν. Ἀλλὰ παντάπασι μικροτέρα δὲν εἶναι καὶ ἡ ἄμεσος τῆς Μαθηματικῆς ὠφέλεια. Καμμία ἄλλη ἐπιστήμη δὲν ἐξακολουθεῖ τοὺς κανόνας τῆς Λογικῆς μὲ τόσην ἀκρίβειαν, ὡς ἡ Μαθηματική. Αὕτη εἶναι ἡ μόνη ἐπιστήμη, εἰς τὴν ὁποίαν σχεδὸν πάντοτε ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ φθάσῃ ἕως εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῆς βεβαιότητος· καὶ τοῦτο βέβαια δίδει εἰς τὰς γνώσεις τοῦ ἀνθρώπου τὸ στερεὸν καὶ ἀδιάσειστον, ὡς εἰς οὐδεμίαν ἄλλην ἐπιστήμην. Ἡ Μαθηματικὴ ἐξασκεῖ τὸν νοῦν, καὶ τοῦτο συμβάλλει πολὺ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος· διότι αἱ δυνάμεις ἀποκτῶσι διὰ τῆς ἀσκήσεως μεγαλητέραν ἰσχύν. Εἰς ταῦτα συντρέχει καὶ ἡ ἀξιόλογος μέθοδος, μὲ τὴν ὁποίαν πραγματεύεται τις τὴν Μαθηματικήν. Ὁ Μαθηματικὸς ἀρχίζει ἀπὸ τὰς ἁπλουστάτας προτάσεις, προχωρεῖ ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὰς συνθετωτέρας ἀληθείας, καὶ τελευταῖον συνάγει συμπεράσματα περὶ πραγμάτων, ἅτινα φαίνονται, ὅτι ὑπερβαίνουσι πᾶσαν δύναμιν τοῦ νοός. Ἀλλὰ τὸ ἀξιολογώτερον ἀπ' ὅλα εἶναι τὸ ἑφεξῆς. Ὁ Μαθηματικὸς ἀρκεῖται εἰς μέτριον ἀριθμὸν προτάσεων (ἀρχῶν εἴτε στοιχείων), εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὁποίων ὅλαι καὶ αἱ πλέον δύσκολοι συζητήσεις ἐπιστηρίζονται.

Τοιαύτη εἶναι ἡ ἐκ τῆς Μαθηματικῆς ὠφέλεια. Ἀλλὰ μὲ ὅλα τῆς τὰ ἀξιόλογα ταῦτα προτερήματα ἡ Μαθηματικὴ μόνη δὲν ἀποτελεῖ ὁλόκληρον τὴν παιδείαν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως καὶ ἂν θεωρήσωμεν τὸ πρᾶγμα, αἱ μαθηματικαὶ γνώσεις εἶναι μονοειδεῖς· περιορίζονται μόνον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τῶν πραγμάτων. Τὰ κυρίως ἀντικείμενάτων εἶναι ὁ χρόνος καὶ τὸ διάστημα (αἱ δύω συνθῆκαι, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐμφαίνονται τὰ ἀντικείμενα). Αὐτὴν δὲ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων διδάσκουσιν ἄλλαι παρὰ τὴν Μαθηματικὴν ἐπιστῆμαι. Ἀς λάβῃ εἰς βοήθειαν ἡ Μαθηματικὴ καὶ τὴν πεῖραν (μόνη ἡ Μαθημ. φρονεῖ ὁ κ. Β. μετὰ τῆς πείρας ἀνακαλύπτει τὰ μυστήρια τῆς φύσεως!), τί ἄλλο ἐμπορεῖ νὰ γεννήσῃ παρὰ τὴν μικτὴν μαθηματικήν; Τί λέγω! οὔτε αὐτὴν τὴν μικτὴν Μαθημ. δὲν εἶναι ἱκανὴ μόνη νὰ γεννήσῃ, χωρὶς νὰ συνδράμῃ ἐπίσης καὶ ἡ Φυσική. Ὁ σκοπός μου δὲν εἶναι νὰ πέσω εἰς τὸ ἐναντίον ἄκρον, νὰ σμικρύνω τὴν Μαθηματικὴν καὶ νὰ ὑπερυψώσω τὰς ἄλλας ἐπιστήμας· ὄχι· μὴ γένοιτο! Τοῦτο εἶναι ἴδιον τοῦ σχολαστικοῦ καὶ ἡμιμαθοῦς. — Ὁ ἡμίμαθὴς ὅστις μίαν μόνην ἐπιστήμην ἔμαθεν ἀμελήσας τὰς ἄλλας, αὐτὸς μόνος ἐπαινεῖ μὲ ὑπερβολὴν τὴν ἐπιστήμην, τὴν ὁποίαν ἔτυχε νὰ μάθῃ, καὶ καταφρονεῖ ἀπειροκάλως ὅλας τὰς ἄλλας· μόνος ὁ ἡμιμαθὴς λέγω· διότι, ὅσις· ἐσπούδασε μὲ ἀκρίβειαν ὁποιανδήποτε ἐπιστήμην καθ' ὅλην τῆς τὴν ἔκτασιν, ἐκεῖνος ἐγνώρισε πραγματικῶς τὴν σεμνὴν συγγένειαν, τὴν ὁποίαν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἔχει πρὸς ὅλας τὰς ἄλλας ἡ ἐπιστήμη του, καὶ δὲν τολμᾷ νὰ καταφρονήσῃ οὔτε τὴν παραμικρὰν ἀπὸ τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας. — Ὁ σκοπός μου ἐξεναντίας εἶναι νὰ ἀποδώσω εἰς ἑκάστην ἐπιστήμην τὴν πρέπουσαν ἀξίαν. Μία καὶ μόνη ἐπιστήμη, ὁποία καὶ ἂν ἦναι, δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ φέρῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς ἱκανὸν τῆς παιδείας βαθμόν. Ὅλαι δὲ σχεδὸν αἱ ἐπιστῆμαι ὁμοῦ ἑνωμέναι δύνανται νὰ ἀναβάσωσι τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν, ὅσον εἶναι δυνατὸν, ὑψηλὸν βαθμὸν τῆς Παιδείας. Ὁ σύλλογος τῶν ἐπιστημῶν ὁμοιάζει ἀξιόλογον τινὰ εἰκόνα, τῆς ὁποίας ἕκαστον μέλος εἶναι μὲν θαυμασίως ἐκτελεσμένον, τὸ ὅλον δὲ, ὅπου θεωρεῖται ἡ ἁρμονία τῶν μελῶν, τὸ διεσπαρμένον ποικίλλον συρρέει εἰς ἕν, καὶ τὸ ἓν μέλος δεικνύει τὸ ἄλλο λαμπρότερον, τῆς δίδει τὸ πλῆρες

κάλλος (*). Οὕτω καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας· οὔτε αὕτη μόνη οὔτ' ἐκείνη μόνη ἡ ἐπιστήμη, ἀλλ' ὅλαι ὁμοῦ ἀπαρτίζουσι τὸ ὅλον σῶμα τῆς παιδείας. Ὦ! πόσον ἔλαμψαν ἐκεῖνοι οἱ μεγάλοι ἄνδρες, Πλάτωνες, Ἀριστοτέλεις, Λεϊβνίτιοι, Κάντιοι καὶ ἄλλοι πάμπολλοι, τοὺς ὁποίους ἐχειραγώγησαν ὅλαι σχεδὸν αἱ ἐπιστῆμαι!

Εἰς τὴν Σελίδ. θ'. δεικνύει ὁ συγγραφεὺς, ὅτι δὲν ἔκρινε μὲν τόσον καλὸν τὸ σύγγραμμάτου· ἀπεφάσισε δὲ νὰ τὸ ἐκδώσῃ εἰς φῶς, γνωρίζων, ὅτι τὰ πνεύματα τῶν ὁμογενῶν δὲν εἶναι ἐπιτήδεια δι' ἄλλα καλήτερα συγγράμματα!

„Οἷος εἶναι ὁ σόμαχος (λέγει ῥητῶς) τοιαῦτα „πρέπει νὰ ἦναι καὶ τὰ φαγητά". κ. τ. λ. ἀξιόλογον τῳόντι δικαιολόγημα εἰς τοιαύτην φρικτὴν πρὸς ὅλον τὸ γένος καταφρόνησιν!

Ἂν οἱ σόμαχοι (ἐὰν μ' ἦναι συγχωρημένον νὰ μεταχειρισθῶ τὴν μεταφορὰν τοῦ κ. Β.) τῶν ὁμογενῶν δὲν εἶναι ἀκόμη ἐντελῶς ὑγιεῖς, τὰ προσφερόμενα εἰς αὐτοὺς φαγητὰ πρέπει διὰ τοῦτο νὰ ἦναι καλομαγειρευμένα καὶ εὔπεπτα· διότι ἀδύνατοι σόμαχοι κακομαγειρευμένα καὶ δύσπεπτα φαγητὰ δὲν ἐπιδέχονται.

Ἀλλ' εἶναι δίκαιον νὰ καταφρονῇ ὁ κ. Β. μὲ τόσην ὑπεροψίαν ὅλον τὸ γένος; Τοιαῦται καταφρονήσεις καὶ εἰς τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα δὲν ἦσαν συγχωρημέναι· πολὺ πλειότερον τώρα, ὅταν ὄχι μόνον πολλοὶ νέοι ἀπὸ τοὺς εἰς τὰ σοφὰ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης σπουδάσαντας (τῶν ὁποίων κατ' εὐτυχίαν ὁ ἀριθμὸς καθ' ἡμέραν αὐξάνει) εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ προσφέρωσιν εἰς τὸ γένος ὠφέλιμα τῳόντι καὶ καλὰ συγγράμματα, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπὸ τὰ καλὰ γυμνάσια τῆς Ἑλλάδος ἐξερχόμενοι εἶναι ἱκανοὶ νὰ κρίνωσι καὶ κατ' ἀξίαν νὰ τιμήσωσι τοιαῦτα μαγειρεύματα! Καὶ ἄλλα παρόμοια περιέχει ὁ πρόλογος· ἀλλ' ἀρκοῦσι τὰ δύο ταῦτα παραδείγματα.

Ἀφοῦ λοιπὸν εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο καὶ ἡ περὶ ποσότητος θεωρία, καὶ ἡ ἔννοια τῆς μονάδος καὶ ἡ ἔννοια τοῦ

(*) Τοιαύτην θαυμασίαν παραβολὴν ἔκαμε γερμανός τις σοφός.

ἀριθμοῦ εἶναι σαθρά· Ἀφοῦ οὔτε ἕνα ὁρισμὸν ὀρθὸν δὲν εὑρίσκει τις, οὔτε ἕνα λόγον εἰς τὰς ἀριθμητικὰς πράξεις· Ἀφοῦ ἄλλο παρὰ συγχύσεις καὶ παραλογισμοὺς δὲν ἀπαντᾷ τις· Ἀφοῦ κ. τ. λ. . . Τί ἐμποροῦ τοῦτο (διὰ νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸ θέμα τῆς παρούσης διατριβῆς) νὰ συνεισφέρῃ εἰς τὴν παροῦσαν τοῦ γένους χρείαν; Καὶ, ὁποίαν τάξιν ἀξίζει νὰ λάβῃ μεταξὺ ὅσων ἔχομεν τῆς Μαθηματικῆς συγγραμμάτων; Ἂς ψηφίσωσιν ἄλλοι περὶ τούτων· ἐγὼ δὲ εὔχομαι εἰς τὸ γένος μου τὰ καλήτερα.

Γ. Γλαράκης.

Φίλοι Ἐκδόται τοῦ Λ. Ἑρμοῦ.

Πολλοὶ τῶν ἡμετέρων πεπαιδευμένων εἰς διάφορα μέρη τοῦ Λ. Ἑρμοῦ ἐθεώρησαν αὐτήν μας τὴν φιλολογικὴν ἐφημερίδα, ὡς ἓν ἀπὸ τὰ πρὸς φωτισμὸν τοῦ γένους συντελεστικώτατα μέσα, καὶ μάλιστα εἰς τὸ τρίτον τετράδιον τοῦ παρελθόντος ἔτους εὑρίσκονται ἀναντίῤῥητοι ἀποδείξεις τῆς γνώμης αὐτῆς, ὥστε τὴν σήμερον πολλὰ ὀλίγοι ἔμειναν οἱ τὰ ἐναντία φρονοῦντες. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς τούτου, ποῖος μὲ ὀρθὴν κρίσιν καὶ φίλος τῆς ἀληθείας δὲν βλέπει ἐναργέστατα τὴν ἐξ αὐτῆς μεγάλην ὠφέλειαν, καὶ μόνον καθ' ὅσον ὡς φιλολογικὴ ἐφημερὶς ἐνασχολεῖται εἰς τὴν κοινοποίησιν τῶν φιλολογικῶν τοῦ γένους πραγμάτων; Τοῦτο τὸ περιοδικὸν σύγγραμμα μᾶς ἐδιγάζει, διὰ νὰ εἴπω οὕτω, ἀπὸ τὸν στενώτατόν μας κύκλον, μᾶς μεταβιβάζει ἀπὸ τόπον εἰς τόπον, μεγεθύνει καὶ γενικεύει τὰς ἰδέας κ' ἐπιθυμίας μας, καὶ ἐκτείνει ἀκολούθως καὶ τοῦ νοός καὶ τοῦ θυμικοῦ μας τὴν σφαῖραν. Δι' αὐτοῦ περιηγούμεθα καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν πεφωτισμένην Εὐρώπην, παρατηροῦμεν τῶν φιλοκάλων ὁμογενῶν τὰ ἔργα, καὶ τὰς ὑπὲρ τῆς παιδείας προσπαθήσεις των, καὶ ἐρεθιζόμεθα πρὸς μίμησιν τῶν ἀξιολόγων τούτων ἀνδρῶν, ἢ αὐξάνει ὁ ζῆλος καὶ τὸ θάῤῥος μᾶς βλέποντες καὶ ἄλλους πολλοὺς συνεργάτας. Δι' αὐτοῦ συναναστρεφόμεθα μὲ τοὺς ἀπανταχοῦ σπουδαίους Ἕλληνας, γνωρίζομεν τὰ φρονήματά των, τὰ παραβάλλομεν μὲ τὰ ἐδικά μας, καὶ οὕτω ἀνεπαισθήτως πολλαπλασιάζομεν τὰς ἰδέας

μας, γυμνάζομεν τὸ κριτικόν μας, ὀλιγωστεύομεν τὰς προλήψεις μας, καὶ κατ' ὀλίγον ὀλίγον ἐλευθερούμενοι ἀπὸ τῆς κατακυριευούσης τοὺς περιωρισμένους νόας φιλαυτίας τὸν ὀλέθριον ζυγὸν, γινόμεθα καὶ εἰς τὸ κοινὸν χρησιμώτεροι. Οἱ συντρέχοντες λοιπὸν εἰς τὴν διατήρησιν τοιούτου κοινωφελοῦς συγγράμματος εἶναι ἄξιοι τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τῶν ἐπαίνων ὅλων τῶν ὁμογενῶν, ὡς ἀληθεῖς φίλοι τῶν καλῶν καὶ ἐνεργοὶ τῆς προόδου μας, καὶ δικαίως πρέπει νὰ κυρύττωνται εἰς ὅλον τὸ γένος αἱ πρὸς τὸν Λ. Ἑρμῆν εὐεργεσίαι των. Τοιοῦτοι ἄνδρες ἔνθερμοι τῶν καλῶν ζηλωταὶ, σολίζουν καὶ τὴν ἄλλως λαμπρὰν Κωνσταντινούπολιν· οὗτοι μαθόντες τὴν πρὸ ὀλίγου ἐπαπειλουμένην τοῦ Λ. Ἑρμοῦ δυσχίαν, συνεισέφεραν προθύμως καὶ γενναίως εἰς τὸ νὰ ἐμποδισθῇ ἡ πτῶσις του, μὴ σέργοντες κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ὑστερηθῶμεν τὴν ἐξ αὐτοῦ ὠφέλειαν, καὶ τὴν παρὰ τῶν σοφῶν ξένων τιμήν. Διατοῦτο πειθόμενος μᾶλλον εἰς τῆς εὐγνωμοσύνης τὸ αἴσθημα, παρὰ εἰς τὴν εὐγενῆ αὐτῶν μετριοφροσύνην, ἰδοὺ σέλλω εἰς τὴν Ἑλλογιμότητά σας τὴν καταγραφὴν τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, καὶ κηρύξατε αὐτὰ διὰ τῆς ἐφημερίδος σας εἰς τὸ πανελλήνιον. (*)

(*) Ἰδοὺ ἡ καταγραφὴ τῶν ἀναφερομένων ἰδιαιτέρων συνδρομητῶν.

Ἰωάννης Ῥασὴς ἰατρὸς δὶ ἓν ἀντίτυπον		Γρόσια	100
Σ. Παπαρεγόπουλος	ὁμοίως	»	150
Ἰωάννης Ξένος	ὁμοίως	»	100
Γ. Κατακάζης	ὁμοίως	»	150
Κυριακὸς Κουμπάρης	ὁμοίως	»	150
Δημήτριος Ἀποσόλου Παπᾶ, χωρὶς ἀντ.		»	100
Πέτρος Σκυλίτζης Ὀμηρίδης	ὁμοίως	»	100
Ἰωάννης Μπάρμπης δὶ ἓν ἀντίτυπον		»	85
Παναγιώτης Σέκερις	ὁμοίως	»	150
Ἀναστάσιος Ἰωάννου Κένταρη	ὁμοίως	»	150
Χρισόδουλος Πασχάλη Ἰατρὸς	ὁμοίως	»	500
Δύο ἀνώνυμοι φίλοι λόγοι	ὁμοίως	»	100
Περικλῆς Φιλίππου	ὁμοίως	»	100
Ἰωάννης Γεωρ. Παπχάλογλου χωρὶς		»	200
Παλαιολόγος Λεμονῆς	ὁμοίως	»	50
Πελισσάριος Διογενίδης δὶ ἓν ἀντίτυπ.		»	100
Σ. Καλογηράκης	ὁμοίως	»	65
Ἀλέξανδρος Μαῦρος χωρὶς		»	150
Κωνς. Λέλλης	ὁμοίως	»	75
Νικόλαος Στεφανάκη	ὁμοίως	»	50
Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος δὶ ἓν ἀντίτυπον		»	100

Εἰς ταύτην τὴν εὐκαιρίαν δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ ὁ ζῆλος καὶ ἡ προθυμία τοῦ κυρίου Ἰωάννου Πολυχρονάδου· οὗτος ὁ πρὸς τὰ καλὰ ἐνθουσιασμένος ὁμογενής μας, ὁ διὰ τὴν εἰλικρινῆ φιλογένειάν του γνωσὸς εἰς πολλοὺς τῶν λογίων μας καὶ φιλοκάλων, θεωρῶν εἰς τὴν παροῦσαν μάλιστα ἐποχήν, ὡς τὸ κυριώτερον χρέος παντὸς Ἕλληνος τὴν περὶ τὰ κοινωφελῆ φροντίδα, δὲν παύει συνεργῶν κατὰ δύναμιν εἰς ὅλα τὰ γενικῶς, ἢ μερικῶς τὴν τοῦ γένους βελτίωσιν ἀφορῶντα· οὗτος καὶ τώρα μαθὼν τὰ περὶ χρηματικῆς καταστάσεως τοῦ Λ. Ἑρμοῦ, ἔτρεξεν εὐθὺς εἰς ὅλας τὰς δυναμένας φίλους του· παρέσησε τὴν μεγάλην χρείαν του, καὶ ἀναδεχθεὶς τὴν περὶ τούτου φροντίδα καὶ ἠυξήσεν ἐμμέσως, καὶ εὐκόλυνε τὴν συνδρομήν. Πόση λοιπὸν χάρις χρεωστεῖται καὶ εἰς τοῦτον τὸν ἄνδρα!

Εἰς ταύτην προσέτι τὴν εὐκαιρίαν, διὰ νὰ μὴν φανῶ ἀδιάφορος εἰς τὴν φιλικήν σας παραγγελίαν, κ' ἐνταυτῷ πρὸς εὐχαρίστησιν τῶν ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ βλέπουν τὰ σχολεῖα μας μεταρρυθμιζόμενα, καὶ τοὺς κοπιάζοντας διὰ τὴν κοινὴν ὠφέλειαν τιμωμένους ἀπὸ τοὺς φιλοπάτριδας ὁμογενεῖς καὶ τοὺς προύχοντάς μας, σᾶς δίδω καὶ τὴν ἀκόλουθον χαροποιὰν εἴδησιν. Οἱ κατὰ τὸν Γαλατᾶν φιλογενεῖς Ἕλληνες, ἀπὸ πατριωτικὸν ζῆλον κινούμενοι, ἀπεφάσισαν νὰ ἀποκαταστήσουν τὸ ἐκεῖ σχολεῖον εὐμέθοδον, τελειότερον, ἐλεύθερον, εἰ δυνατὸν, ἀπὸ τὴν κατατυραννοῦσαν τὰ περισσότερα σχολεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως σχολαστικὴν ἀθλιότητα καὶ ἀλαζονείαν (*), καὶ σύμφωνον, ὅσον ἐνδέχεται μὲ τὸ περὶ παι-

(*) Πολλάκις μὲ παρακινήσατε νὰ ἐξετάσω τὴν κατάστασιν τῶν σημαντικωτέρων σχολείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ νὰ σᾶς πέμψω τὰς παρατηρήσεις μου, διὰ νὰ μάθουν οἱ ὁμογενεῖς, πόσον συναγωνίζεται μὲ τὰς λοιπὰς Ἑλληνικὰς πόλεις διὰ τὸν φωτισμόν μας καὶ αὕτη ἡ μεγάλη καὶ πολλὰ δυναμένη πόλις, ἡ καθέδρα καὶ τῶν πολιτικῶς καὶ τῶν πνευματικῶς ἰσχυόντων. Μὴ θέλων λοιπὸν νὰ φανῶ τῶν φιλικῶν χρεῶν παραβάτης, καὶ ἀδιάφορος περὶ τῶν φιλολογικῶν πραγμάτων τοῦ γένους, καὶ γνωρίζων ἐνταυτῷ πόσον αἱ τοιαῦται ἐξετάσεις εἶναι ὠφέλιμοι, ἐδαπάνησα εἰς τοῦτο τὸ μεγαλήτερον μέρος τῆς ὀλιγοχρονίου εἰς Κωνσταντινούπολιν διατριβῆς μου. Ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν

δείας τὴν σήμερον κυριεῦον πνεῦμα, καὶ τρόπον τινὰ νὰ τὸ συσήσουν ἐκείνου, καὶ κατέβαλαν προθύμως τὰ εἰς τοῦτο ἀπαιτούμενα χρήματα. Ἀλλ' ἐπειδὴ μήτε τὰ χρήματα, μήτε τὰ διάφορα ἀνάλογα μέσα, τὰ ἀναγκαῖα πρὸς σύσασιν καὶ

τὸ ὀνομασθὲν Σχολεῖον τοῦ γένους εἴλκυσε καὶ ἔπρεπε νὰ ἑλκύσῃ τὴν προσοχήν μου· καὶ μόνη αὕτη ἡ ὀνομασία δίδει εἰς πάντα Ἕλληνα τὸ δικαίωμα νὰ ἐρευνήσῃ καὶ νὰ πληροφορηθῇ, ἂν τὸ ῥηθὲν σχολεῖον εἶναι ἄξιον, καὶ μάλιστα τὴν σήμερον, τίτλου τόσον λαμπροῦ, ἂν δηλαδὴ, καὶ πῶς παρὰ δίδωνται εἰς αὐτὸ, ὅσα μαθήματα δύνανται καὶ συμφέρει νὰ διδάσκωνται οἱ ἐπίγονοι τῶν ἀθανάτων ἐκείνων διδασκάλων καὶ ἠθοποιῶν ὅλης τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης· ἂν, καὶ πῶς ἐνεργῇ εἰς ὅλον τὸ γένος, καὶ ἂν πρὸς τῆς ἄλλας καταζάλλεται ἀπ' ὅλους τοὺς κατὰ δύναμιν, ἢ καὶ παιδεύειν προσέχοντας τοῦ γένους ἡ δυνατὴ ἐπιμέλεια περὶ τῆς καταστάσεως καὶ τῆς βαθμηδὸν βελτιώσεώς του. Ἀλλὰ διὰ τὴν αἰφνίδιον ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν ἀναχώρησίν μου δὲν ἐπρόφθασα νὰ βάλω εἰς τάξιν τὰς περὶ τούτου τοῦ σχολείου καὶ μερικῶν ἄλλων παρατηρήσεις καὶ σκέψεις μου· ὅταν ὅμως ἡσυχάσω, θέλω ἐκπληρώσει τὸ χρέος μου, καὶ τότε, ἐλπίζω, θέλει ἀποδειχθῇ καὶ τ' ἀληθεία τοῦ ὅτι εἰς τὰ περισσότερα σχολεῖα αὐτῆς τῆς πόλεως κυριεύει μεγάλη ἀμεθοδία, ἀφόρητος σχολαστικὴ ἀλαζονεία, καὶ ὅση ἐνδέχεται ἀτέλεια· ἴσως ἕως τότε προφθάσω νὰ ἴδω καὶ τὰ σχολεῖα τῶν Ἰουδαίων, τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Χίου, καὶ ἠμπορέσω νὰ προσθέσω καὶ περὶ αὐτῶν τὰ οὐσιωδέστερα. Πρέπει ὅμως νὰ προηγεύρετε, ὅτι εἰς ὅσα μέλλω νὰ γράψω δὲν ἔχω σκοπὸν ν' ἀκολουθήσω τὴν γνώμην ἐκείνων, ὅσοι φρονοῦν ὅτι μόνον τὰ καλὰ μας συμφέρει καὶ πρέπει, διὰ τὴν δόξαν τάχα τοῦ γένους, νὰ κηρύττωνται, τὰ δὲ ἐναντία νὰ καλύπτωνται μὲ τὴν ἀξιόμεμπτον καὶ κενόδοξον σιωπὴν, ἢ νὰ φολίζωνται μὲ τὴν βδελυρὰν κολακείαν· ἀλλὰ θέλω φανῇ πιστότατος φίλος τῆς ἀληθείας, ἐξετάζων ἀπαθέστατα τὰ πράγματα, καὶ δὲν θέλω ἐμποδισθῇ ἀπὸ κφένα ἄλλον σοχασμὸν εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν αἰτιῶν καὶ ἀποτελεσμάτων. Ἀληθινὰ, ἡ ἀλήθεια εἶν' μαλώτερα, καθὼς λέγει καὶ ἡ παροιμία, ἀλλ' ἡ σιωπὴ καὶ ἡ κολακεία ἕως τώρα εἰς τί μᾶς ὠφέλησαν, καὶ εἰς τί ἠμποροῦν νὰ μᾶς χρησιμεύσουν; Ἂς μαλόνουν ὅσοι δὲν προσπαθοῦν νὰ μὴν τρομάζουν τὴν ἀλήθειαν· ἀπὸ τὴν ἀπάτην καὶ κολακείαν, ἀπὸ τὴν σιωπὴν καὶ ἀδιαφορίαν πηγάζουν αἱ περισσότεραι δυσχίαι μας· ἂς μὴ προσεύχωμαι τοῦ λοιποῦ εἰς αὐτὰ τὰ ἐλεύθερα μέσα ἄνθρωποι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐλπίζομεν ἀμέσως τὸν φωτισμόν μας. Ὅπως καὶ ἂν εἶναι, ἐγὼ δὲν τολμῶ μήτε νὰ σιωπήσω, μήτε νὰ παραμορφώσω τὰ πράγματα. Καὶ λοιπὸν ἂν σοχα-

διατήρησιν τῶν τοιούτων κοινωφελῶν καταςημάτων δὲν δύνανται νὰ προξενήσουν ὠφέλειαν χωρὶς τὴν ἐπιςασίαν φιλογενῶν καὶ εἰδημόνων ἀνθρώπων, ἔκλεξαν ὅλοι συμφώνως ἐπιςάτην ἀνεξάρτητον τὸν κύριον Πολυχρονιάδην, ὡς ἱκανὸν διὰ τὸν πραγματικὸν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ὠφελείας ζῆλον του, διὰ τὰ περὶ ὀρθῆς παιδείας φρονήματά του, καὶ διὰ τὴν μὲ πολλοὺς τῶν σπουδαίων ὁμογενῶν φιλίαν του, νὰ διοργανίσῃ τὸ σχολεῖον ἀναλόγως μὲ τὸν σκοπὸν τῆς συςάσεως του. Τὴν εἰς τοῦτο ἱκανότητα τοῦ ἀνδρὸς γνωρίζουσα κάλλιςα καὶ ἡ αὐτοῦ Σεβασμιωτάτη Παναγιότης, ὄχι μόνον ἐνέκρινε τὴν εὐτυχῆ ἐκλογὴν τῶν φιλοκάλων ἐπιτρόπων τοῦ ῥηθέντος σχολείου, ἀλλὰ καὶ ἐπεκύρωσεν αὐτὴν μὲ Πατριαρχικόν της γράμμα, ἀποδεχθεῖσα καὶ ὅλας τὰς γενομένας συνθήκας· ὥςε δὲν μένει πλέον ἄλλο ἐμπόδιον, εἰ μὴ ἡ τῶν ἀξίων διδασκάλων σπανιότης, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐλπίζεται καὶ ἡ τούτου διόρθωσις, καὶ τότε ὁ κύριος Πολυχρονιάδης θέλει φροντίσει νὰ κοινοποιήσῃ δι' ὑμῶν τὰ περὶ τῆς τάξεως, μεθόδου, καὶ ὅλης τῆς καταςάσεως τοῦ σχολείου, παρακινῶν καὶ τοὺς πεπαιδευμένους τοῦ γένους μας νὰ συνεισφέρουν διὰ τῶν συμβουλῶν καὶ σκέψεών των εἰς τὴν πρόοδον καὶ βελτίωσίν του.

Σᾶς πέμπεται καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους Πατριαρχικὸν γράμμα, διότι εἶναι ἄξιον νὰ καταχωρισθῇ εἰς τὴν ἐφημερίδα σας, ὡς δηλωτικὸν τοῦ ὑπὲρ τῆς παιδείας ζήλου καὶ τῶν φρονημάτων τοῦ σεβασμιωτάτου μας Πατριάρχου.

ζεσθε, ὅτι ὁ Λ. Ἑρμῆς δὲν εἶναι ἀκόμη εἰς κατάςασιν νὰ δείξῃ τοσαύτην, αὐςηρότητα, παρακαλῶ νὰ μοὶ τὸ σημειώσετε, διὰ νὰ μὴ κοπιάσω εἰς μάτην (*).

(*) Οἱ Ἐκδόται τοῦ Λ. Ἑρμοῦ νομίζουσι τουλάχιςον ὅτι πάντοτε εἶχαν καὶ ἔχουν καὶ θέλουν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κηρύττωσι διὰ τοῦ Ἑρμοῦ τόσον ἀθῶα πράγματα, ὁποῖα εἶναι αἱ περὶ τῶν σημερινῶν σχολείων τῆς Ἑλλάδος καὶ περὶ παντὸς ἄλλου πράγματος ἀφορῶντος τὴν παιδείαν τοῦ γένους, ἀγγελίαι καὶ γνῶμαι τῶν συνεργάτων του, ἐὰν ὅμως ἐκθέτωνται αὐταὶ μὲ ἀλήθειαν καὶ φρόνησιν· οὗτος εἶναι κυρίως ὁ σκοπὸς τοῦ Ἑρμοῦ. Ὅθεν παρακαλοῦμεν τὸν φίλον ἐπιςολογράφον, ἐλευθέρως νὰ γράψῃ καὶ νὰ μᾶς ςείλῃ διὰ τὸν Ἑρμῆν ὅσα ὑπόσχεται.

Ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἀποσιωπήσω τὸν ζῆλον, τὸν ὁποῖον δεικνύουν οἱ ἀξιέπαινοι Πάτμιοι εἰς τὸ νὰ ἀποκαταςήσουν τὸ σχολεῖον τῆς νήσου των, ἀναλόγως μὲ τὴν παροῦσαν κατάςασιν τῆς παιδείας μας, καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς τωρινῆς ἐποχῆς, τοσοῦτον λαμπρὸν καὶ ὠφέλιμον, ὅσον ὑπῆρχε καὶ πρὸ μερικῶν χρόνων. Ὅλοι σχεδὸν τῆς νήσου ταύτης οἱ κάτοικοι καταγίνονται μὲ πολλὴν προθυμίαν, καὶ καταβάλλουν μὲ χαρὰν, ὅσα ἕκαςος δύναται, διὰ τὴν ταχεῖαν ἐκτέλεσιν τῶν φιλογενῶν σκοπῶν των, καὶ διὰ τὴν εἰς τὸ μέλλον εὐτυχῆ κατάςασιν τοῦ σχολείου των. Δὲν ὑποφέρομεν, μοὶ ἔλεγον πρό τινων ἡμερῶν δύο ἐκ τοῦ ἱεροῦ κλήρου σεβάσμιοι Πάτμιοι, δὲν ὑποφέρομεν νὰ βλέπωμεν τὴν Πάτμον, τὴν ποτὲ τόσον περίφημον διὰ τὸ σχολεῖόντης, τὴν σήμερον ἀδιαφοροῦσαν διὰ τὸν φωτισμόν μας. Πόσην χαρὰν ἡσθάνθην ἀκούων τοιούτους λόγους ἀπὸ ἱερωμένων ςόματα, καὶ βλέπων αὐτοὺς προςπαθοῦντας καὶ κοπιάζοντας διὰ νὰ φανῶμεν ἄξιοι τῶν λαμπρῶν Ἑλλήνων ἀπόγονοι! Ἀφοῦ καὶ τὰ μέλη τοῦ ἱεροῦ τούτου τάγματος ἤρχισαν ὄχι μόνον νὰ μὴν ἀδιαφοροῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑπερασπίζωνται τὴν παιδείαν, δὲν εἶναι πλέον φόβος μήτε νὰ ὀπισθοδρομήσωμεν, μήτε νὰ ςαματήσωμεν.

Γρηγόριος Ἐλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνςαντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Τίμιοι καὶ χρήσιμοι συνενορῖται, Εὐλογημένοι χριςιανοὶ τῶν κατὰ τὸν Γαλατῶν κειμένων Ἱερῶν καὶ Σεβασμίων τεσσάρων Ἐκκλησιῶν, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ θυχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις. Μὲ χαρὰν τῆς ψυχῆς μας ὑπερβάλλουσαν μανθάνομεν τὸν ἔνθερμον ζῆλον, καὶ τὴν ἐξαίρετον φιλοτιμίαν, ὁποῦ ἔχε[illegible] ἐν γένει οἱ κάτοικοι τοῦ Γαλατῶ εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ

*)

Ἑλληνικοῦ αὐτόθι Σχολείου, καὶ τὴν πρόοδον τῶν τέκνων σας εἰς τὸ ἐξαίρετον αὐτὸ χρῆμα τῆς παιδείας καὶ τῆς μαθήσεως, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ Σᾶς ἐπιχορηγοῦμεν ἀφθόνους τὰς πατρικὰς εὐχάς, καὶ Σᾶς καταφέρομεν μὲ τὰς ἐγκαρδίους μας εὐλογίας, καὶ τοὺς προσήκοντας ἐπαίνους, καὶ τὰ ἐγκώμια. Ἐπεὶ δὲ μὲ τὸν αὐτὸν ζῆλον φερόμεναι, ἐφροντίσατε εἰς τὸ νὰ ἐκλέξητε, γνώμῃ κοινῇ, καὶ ἔφορον, καὶ ἐπιστάτην τοῦ κοινοῦ ὑμῶν τούτου Σχολείου τὸν τιμιώτατον καὶ ἡμέτερον κατὰ πνεῦμα ἰδὲν ἀγαπητὸν κύρ. Ἰωάννην Πολυχρονιάδην, ἐγκρίνοντες καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτοῦ τιμιότητα, ὡς λόγου πολλοῦ ἐγκρατῆ, διάπυρον τρέφοντα ζῆλον περὶ τὴν κοινὴν πρόοδον, καὶ ἐπίδοσιν, καὶ ἠθῶν χρηστότητι, καὶ φρονημάτων εὐσεβείᾳ κεκοσμημένον, γράφοντες εὐχόμεθα καὶ εὐλογοῦμεν πάντας ὑμᾶς πατρικῶς, καὶ ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν ἐκκλησιαστικῶς, ὅπως γινώσκοντες τὴν αὐτοῦ τιμιότητα κοινῇ ὑμῶν γνώμῃ, καὶ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησιαστικῇ συναινέσει, ἔφορον καὶ ἐπιστάτην τοῦ αὐτόθι κοινοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, τιμᾶτε, καὶ ἀγαπᾶτε αὐτὸν, καὶ πείθησθε, καὶ ὑποτάσσησθε, ὅς τις ἔχει νὰ φροντίζῃ ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως αὐτοῦ, καὶ καλῆς συστάσεως, καὶ ὑπὲρ τῆς εὐταξίας αὐτοῦ, καὶ σύρυθμίας, καὶ ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ ἐπιδόσεως τῶν τέκνων ὑμῶν, καὶ ἐνὶ λόγῳ, κατὰ τὸν ἐνόντα αὐτῷ ζῆλον, ἔχει νὰ προνοῇ ὑπὲρ πάντων τῶν συντεινόντων πρὸς ὠφέλειαν, καὶ εὐκλειαν ὑμῶν, καὶ τῆς Σχολῆς ταύτης. Διὸ ποιήσατε προθύμως, καὶ εὐπειθῶς, ὡς Ἐκκλησιαστικῶς ὑμῖν γράφοντες παρακελευόμεθα, καὶ μὴ ἄλλως ἐξ ἀποφάσεως, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις, καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος, εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

αωκ΄. Ἐν μηνὶ Ἰανουαρίου Ἰνδικτιῶνος ἡ.

Φιλογενεῖς ἀγαπητοί μου Ὁμογενεῖς!

Πολλὰ καὶ διάφορα βιβλία, τόσου μεταφράσεις καθὼς καὶ συνθέματα ἴδια, τῆς πρακτικῆς Ἀριθμητικῆς ἐξεδόθησαν εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν· μ' ὅλον τοῦτο καὶ διὰ ταύτης εἰδοποιεῖσθε πάλιν καὶ ἕτερον τοιοῦτον. Ὁ σκοπός μου, ἀγαπητοί μου ὁμογενεῖς! δὲν ἀποβλέπει τοῦ ν' αὐξήσω τὰ ἀριθμητικὰ συγγράμματα τοῦ ποθητοῦ μου Γένους ἁπλῶς μὲ ἕν περισσότερον, ἀλλὰ ν' ἀναπληρώσω τὴν ἔλλειψιν τῶν μέχρι

τοῦδε ἐκδοθέντων δι' ἑνὸς τοιούτου, οἷον ὑπόσχεται νὰ ἦναι τὸ παρ' ἐμοῦ ἐκδιδόμενον. Διότι ἀφ' οὗ χρόνους ἱκανοὺς ἐγυμνάσθην κατὰ διαφόρους τρόπους εἰς αὐτὸ τὸ εἶδος, καὶ πολλοὶ φίλοι μου φιλογενεῖς παρεκίνησάν με διὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ, ἴδον ὅτι ἀναγκαῖον εἶναι βιβλίον Ἀριθμητικῆς πλήρες, ὅσον τὸ δυνατὸν, καθ' ὅλους τοὺς ἀναγκαίους τρόπους τοῦ λογαριάζειν, καὶ μάλιστα δι' ἐμπόρους, εἰς τῶν ὁποίων τὸ ἐπάγγελμα ἐνασχολοῦνται οἱ πλεῖστοι τῶν ἡμετέρων, καὶ διαπρέπουσι διὰ τὰς ἐμπορικὰς γνώσεις, τὰς συντεινούσας πρὸς αὔξησιν τοῦ ἐμπορίου.

Ὅτι δὲ τὸ παρ' ἐμοῦ ἐκδιδόμενον βιβλίον εἶναι πάντῃ πλῆρες δὲν λέγω, πληρέστερον ὅμως τολμῶ εἰπεῖν ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντων, ἅτινα πραγματεύονται τὰ περὶ ἐμπορίου· διότι ἀνέγνωσα αὐτὰ, ἐσημείωσα τὰς ἐλλείψεις, καὶ ἐσύνθεσα αὐτὰς ἄλλας μὲν ἐρανισθεὶς παρὰ Συγγραφέων περιβλέπτων νεωτέρων, καὶ ἄλλας ὁδηγηθεὶς ἀπὸ τῆς πολυχρονίου μου ἰδίας πράξεως. Ἐσημείωσα εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο, ἐκτὸς τῆς θεμελιώδους καὶ εὐμεθόδου προοδηγίας, τοὺς ἀναγκαίους, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, τρόπους τοῦ λογαριάζειν μὲ συντομίαν· ἐνασχολοῦμαι δὲ διεξοδικώτερον περὶ τῆς Ἀλύσου, καὶ καθ' ὅλα τὰ λοιπὰ εἴδη πληρέστερον τῶν ἄλλων. Ἐνὶ λόγῳ ἐλπίζω νὰ εὐχαριστήσω τοὺς φιλογενεῖς Ὁμογενεῖς μου, ὥστε διὰ τούτου ν' ἀπολαύσω καὶ τὴν ἀγάπην των διὰ πάντοτε, ἵνα καὶ ἀκολούθως ἐνασχολῶμαι περὶ τοιούτων ἀξιολόγων πραγμάτων.

Προσκαλοῦνται λοιπὸν ὅλοι οἱ φιλογενεῖς καὶ φιλόκαλοι, ἵνα δείξωσι τὴν συνήθη των γενναιότητα μὲ συνδρομὴν ἀδρὰν πρὸς ἔκδοσιν αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, τὸ ὁποῖον ἕτοιμον ὂν πλέον, θέλει δοθῇ μετ' ὀλίγον καὶ εἰς τὰ Πιεστήρια· ἐπειδὴ δὲ ἕκαστος εὐχαριστεῖται νὰ ἔχῃ ὁποιονδήποτε βιβλίον, ἐκτὸς

τῆς ἀξιολόγου ὕλης του, καὶ τύπου ὡραῖον καθὼς καὶ χάρτην, δὲν παρέβλεψα καὶ τοῦτο, καίτοι πολυέξοδα τὰ τοιαῦτα. Τὸ σχῆμα ἔσεται ὄγδοον μέγα εἰς Τόμους δύω περίπου ἑξακοσίων σελίδων, καὶ μὲ δέσιμον ἁπλοῦν.

Ἡ τιμὴ αὐτοῦ τοῦ βιβλίου διορίζεται διὰ μὲν τοὺς Συνδρομητὰς εἰς τὰ τῆς Πατρίδος μέρη ἀνέξοδος ἕως ἐκεῖ, Γρόσια δέκα μὲ δέσιμον ἁπλοῦν· διὰ δὲ τοὺς ἐνταῦθα Φιορίνια τρία εἰς Εἰκοσάρια ἀνὰ τρία τὸ ἓν Φιορίνι, ὅταν λάβωσι τὸ βιβλίον. Καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς Συνδρομητὰς, οἵτινες εὑρίσκονται εἰς τὴν Καισαροβασιλικὴν ἐπικράτειαν, καθὼς καὶ εἰς ἑτέρας, διορίζεται ὡσαύτως Φιορίνια τρία ἀργυρᾶ ὡς ἀνωτέρω.

Ὁ Κατάλογος τῶν φιλογενῶν Συνδρομητῶν προσεθήσεται ἐν τῷ τέλει τοῦ βιβλίου, διὸ παρακαλοῦνται νὰ στείλωσιν ὅσον τάχιστα τὰ τίμια ὀνόματά των· οἱ δὲ ἀκόλουθοι φιλογενεῖς Συμπατριῶται παρακαλοῦνται νὰ ἐπισπεύσωσι διὰ τὴν καταγραφὴν τῶν φιλογενῶν Συνδρομητῶν.

Ἐν Βιέννῃ τῇ 4. Ἀπριλλίου 1820.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Μ. ΔΟΥΚΑ,

ἐκ Βιατίσης.

ΕΡΜΗΣ ὁ ΛΟΓΙΟΣ.

Τῇ ιε. 12 Ἰουνίου.

1820

ΦΥΣΙΚΑΙ ἘΠΙΣΤΗΜΑΙ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ἩΛΕΚΤΡΟΥ (βαρβαροτουρκιστί, Κεχλιμπαρίου) ὑπὸ τοῦ Κ. Drapiez (Annales générales des Sciences physiques, Tom. I. p. 109).

Πολὺν καιρὸν τὸ Ἤλεκτρον ἐνομίσθη ὀρυκτὸν πολύτιμον, διὰ τὸ ὁποῖον ἡ φύσις ἐφαίνετο τόσον φειδωλὴ, ὡς ἐχρειάζετο συνδρομὴ πολλῶν εὐτυχῶν περιστάσεων διὰ νὰ τὸ κάμῃ πρόχειρον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Τινὲς μάλιστα παλαιοὶ λαοὶ, πλανημένοι ἀπὸ δεισιδαίμονας δόξας, ἦλθαν εἰς τόσην ἀτοπίαν, ὡς ἐνόμισαν τὸ Ἤλεκτρον θείαν ἔκκρισιν. Οἱ ποιηταὶ αὐτῶν τὸ ἔψαλαν ὡς ἱερὰ δάκρυα, τὰ ὁποῖα ἔχυναν ἀπὸ ἀδελφικὴν στοργὴν αἱ Ἡλιάδες καὶ Μελεαγρίδες. Οἱ φιλήδονοι Ἀσιανοὶ, ἀγαπῶντες τὴν λαμπρότητα καὶ πολυτέλειαν, ἐζήτησαν τὸ Ἤλεκτρον ὡς στολισμὸν διὰ τὸ ὡραῖον χρυσαυγὲς χρῶμά του. Μετέπειτα οἱ λεγόμενοι φιλόσοφοί των, ἀνακαλύψαντες τὴν ἑλκυστικὴν τῶν ἐλαφρῶν σωμάτων ἰδιότητα αὐτοῦ, καὶ ἀφινόμενοι εἰς τὴν πολλάκις ἐμπειρικὴν φαντασίαν των ἰδεάσθησαν νὰ τοῦ ἀποδώσουν ἰδιότητας παραδόξους καὶ τόσων κακῶν θεραπευτικὰς, ὥστε ὄχι μόνον ὡς προφυλακτήριον τὸ ἐδέχθησαν ἐν γένει, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ πλεῖστον μέρος τῶν φαρμακευτικῶν ἀναγραφῶν (formules pharmaceutiques) τὸ μετεχειρίσθησαν. Ἐντεῦθεν, καὶ κατὰ τὰ διάφορα αἰσθήματα τῶν μεταχειριζομένων αὐτὴν, ἡ οὐσία αὕτη ἔλαβε κατὰ διαδοχὴν τὰ πομπώδη ὀνόματα ἄμβαρις κιτρίνη, ἤλεκτρον(1), τὰ ὁποῖα παρασένουν εἰς τὸν νοῦν ἢ τὴν εὐωδίαν τῶν πλέον

(1) Εἰς τὸν Ὅμηρον καὶ Ἡσίοδον ἡ λέξις αὕτη σημαίνει Μέταλλον σύνθετον ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Ἴδ. Λεξικ. Σναϊδέρου. (Σημ. τοῦ Μεταφρ.)

περισπουδάζων μύρων, ἢ τὸ πολύτιμον τῶν λαμπροτάτων μετάλλων (1), καὶ τὸ ἐμφαντικώτερον ἔτι ὄνομα Καραμπὲ (Karabé), τὸ ὁποῖον κατὰ γράμμα μεταφραζόμενον ἀπὸ τὴν Περσικὴν γλῶσσαν ἠμπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ εἰς τὴν ἐδικήν μας, ἀχυροσύρτης.

Τὸ Ἤλεκτρον δὲν εἶναι πολλὰ δαψιλὲς· ἀπαντᾶται ὅμως εἰς διάφορα μέρη, καὶ μάλιςα εἰς τὴν Δουκικὴν Προυσσίαν (Prusse ducale), ὅπου τακτικὰ μεταλλευόμενον φθάνει εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς χρείας καὶ φέρει ἀξιόλογον εἰσόδημα εἰς τὴν διοίκησιν, ἥτις τὸ φυλάττει ἀκριβῶς ἰδιόντης κτῆμα, καὶ μόνη πωλεῖ τὸ προϊόν. Τὸ ἤλεκτρον εὑρίσκεται ἐκεῖ ὄχι εἰς ἀκεραίας πλάκας (2), ἢ φλέβας, ἀλλὰ εἰς κομμάτια, τῶν ὁποίων τὰ μικρότατα εἶναι ὡς κόκκοι κεχρίου, τὰ δὲ μέγιςα, ὡς ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀνθρώπου. Εὑρίσκεται δὲ μεταξὺ κομματίων ἀσφαλτώδους ξύλου, χαλικίων κυλισμένων, κ. λ., ὁμοῦ μὲ ἄλλα εὐκαυςότατα ὀρυκτὰ, καθὼς ὁ γαγάτης, ὁ γαιάνθραξ (houille), κ. λ., εἰς 30 ἢ 40 γαλλομέτρων βάθος σχιςώδους γῆς. Οἱ ἐργάται τὸ χωρίζουν εἰς πέντε εἴδη· τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον ὀνομάζουσι Sortiment, περιέχει τὰ μεγαλήτερα καὶ ἐκλεκτότερα κομμάτια· τὸ Tonnenstein εἶναι ὁμοίως εἰς μεγάλα κομμάτια, κατώτερα ὅμως κατὰ τὴν ποιότητα· τὰ δυο ταῦτα εἴδη δίδονται εἰς τὰ βασιλικὰ ἐργαςήρια τῶν πόλεων Königsberg, Stolpe καὶ Dantzick, ὅπου 200 ἐργάται κόπτουν, τορνεύουν καὶ γλύφουν τὸν ὡραιοτάτην ταύτην ἄσφαλτον, διὰ νὰ κατασκευάσουν ἐξ αὐτῆς διάφορα ςολίδια. Τὸ τρίτον εἶδος, τὸ ὁποῖον φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐργασίας, διὰ τὴν ὁποίαν εἶναι διωρισμένον, περιλαμβάνει ὡσαύτως τὸ κάλλιςον, εἰς μικρὰ ὅμως κομμάτια, τὰ ὁποῖα, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦν νὰ δουλευθοῦν, τὰ μεταχειρίζονται εἰς κατασκευὴν τῆς ὡραιοτέρας καὶ ςερεωτέρας βερνίκης ἀπ' ὅλας, ὅσαι παρασκευάζονται μὲ τηκτὰς ῥητίνας. Τὸ Sandstein τὸ ὁποῖον συνίςαται μόνον ἀπὸ σκιερὸν ἤλεκτρον, ἔχει χρῶμα ῥυπαρὸν καὶ μελανωγὲς, καὶ εἶναι διωρισμένον εἰς χημικὰς καὶ φαρμακευτικὰς χρήσεις. Τέλος, τὸ κατώτερον τὸ ὀνομαζόμενον Schluck, τὸ ὁποῖον περιέχει πολλὰς ἀκαθαρσίας πωλεῖται εὐθηνότατα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὑπομονὴν νὰ τὸ καθαρίζουν, ἢ τὸ μεταχειρίζονται εἰς ποταπὰ ἔργα.

Δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ἀφ' οὗ ἡ παρατήρησις μᾶς ἐδίδαξε νὰ ζητῶμεν εἰς τὸν κόλπον τῆς γῆς τὸ ἤλεκτρον. Προτήτερα αὐτὸ ἐνομίζετο προϊὸν τῆς θαλάσσης, γινόμενον ἀπὸ τὴν διάλυσιν ἢ ἀποσύνθεσιν τῶν μαλακίων, ἢ καὶ ἔκκρισις αὐτῶν ἴσως. Ἡ γνώμη αὕτη ἐφαίνετο τόσον πιθανωτέρα, ὅσον ἕως τότε τὸ ἤλεκτρον δὲν εἶχεν εὑρεθῇ εἰμὴ παρὰ τοὺς ὑποκειμένους εἰς τὰς προσβολὰς τῶν κυμάτων αἰγιαλούς. Αἱ πρῶται ἀνιχνεύσεις πρὸς μετάλλευσιν τοῦ ἠλέκτρου εἰς τὴν Προυσσίαν, ἄρχισαν τὸ 1650 ἔτος, καὶ μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῶν οἱ ὀρυκτολόγοι ἠμπόρεσαν νὰ ςοχασθοῦν ὅτι τὸ πλῆθος τοῦ καὶ μέχρι τῆς σήμερον εὑρισκομένου ἠλέκτρου εἰς ὅλην τὴν μεταξὺ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Ὄδερ καὶ Μέμελ παραλίαν, εἶχεν ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὴν γῆν διὰ τῆς ὑποσκαπτικῆς ἐνεργείας τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον κατὰ λόγον τῆς μεγάλης ποσότητός του καὶ εἰς μεγάλα βάθη πρέπει, ὡς ἰσχυρότατος μοχλὸς, νὰ σκάπτῃ καὶ νὰ καταχώνῃ ἀμοιβαίως τὴν γῆν τὴν σχηματίζουσαν τὴν κοίτην του· ἡ δὲ ἄσφαλτος, χωρισθεῖσα ἀπὸ τὴν μεταλλοπετράντης (gnugne) καὶ ἀναβᾶσα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν διὰ τὴν ἰσότητα τῆς εἰδικῆς βαρύτητός της μὲ τὴν τοῦ ὑεροῦ, ἐρρίφθη ἐνίοτε εἰς τὸ ἐνδότερον τῆς ἀπὸ τὴν βίαν τῶν ἀνέμων καὶ ἀφέθη ἀπὸ τὰ κύματα, ὡς ἀφρὸς βλαβερὸς εἰς τὴν εὐκινησίαν των.

Τὰ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Γερμανίας καὶ τὰ εἰς Σουηκίαν, Πολωνίαν, Ἰταλίαν, Σικελίαν καὶ Ἱσπανίαν εὑρεθέντα μεταλλεῖα τοῦ ἠλέκτρου εἶναι πολλὰ κατώτερα κατὰ τὴν ποσότητα τοῦ προϊόντος ἀπὸ τὰ τῆς Δουκικῆς Προυσσίας καὶ τῆς Πομεράνίας. Εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ ἤλεκτρον εὑρέθη μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ πολλὰ ὀλίγον, κατὰ τὸ St. Genies de Dromont, κα-

(1) Ὁ Pomet ἀναφέρει εἰς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ ἱςορίαν τῶν φαρμάκων (hist. Naturel. des drogues, L. 3., p. 83.) ὅτι εἰς τὴν Πολωνίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν μεγάλα κομμάτια καθαρωτάτου ἠλέκτρου ἐπωλοῦντο διὰ ἰσοβαρὲς μάλαγμα, καὶ ὅτι μάλιςα ἐπροτιμῶντο ἀπὸ τοῦτο τὸ μέταλλον.

(2) Couches. Τοῦτο σημαίνει, νομίζω, ἡ λέξις εἰς ταύτην τὴν περικοπὴν Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου (Βιβλιοθ. Ἱςορικ. Ε, 36. 37.) ,, ... Κα,, τὰ πλείονας τόπους ἀνοιξαντες ςέμα, καὶ κατὰ βάθος ὀρύττοντες τὴν γῆν, ,, ἐρευνῶσι τὰς πολυαργύρους καὶ πολυχρύσους πλάκας τῆς γῆς ''. Ἂν ἡ εἰκασία μου ἦναι ἀληθὴς, ἂς προςεθῇ ἡ σημασία αὕτη τῆς Πλακὸς εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Λεξικά.

τὰ τὸ Ongles, κατὰ τὸ Lure près Forcalquier ἐπὶ σχιστοῦ ἀργιλλώδους καὶ ὑποφαίου, μὲ ξύλον ἀσφαλτῶδες· κατὰ τὸ St. Symphorien près de Boanne, τὸ St. Paulet au Gévaudan, μεταξὺ μεταλλείων γαιάνθρακος· κατὰ τὸ Villers près Soissons, κατὰ τὸ Homblières près St. Quentin, εἰς πλάκα πυριτώδους γῆς ἔχουσαν πάχος ἑνὸς ἡμίσυ περίπου γαλλομέτρου καὶ εἰς τεσσάρων γαλλομέτρων βάθος.

Ὁ Κύριος Drapiez εὕρηκεν εἴς τι μικρὸν χωρίον τῆς Ἀυνονίας (le Hainaut) πλησίον τῆς Leval ὀνομαζόμενον Trahenières καὶ μίαν λεύγαν ἀπέχον τῆς Binche, μεταλλεῖον ἠλέκτρου ἀρκετὰ πλούσιον. Ἡ γῆ τοῦ χωρίου τούτου εἶναι διόλου ἀσφαλτώδης, κειμένη μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων γαιανθρακείων (ἢ γαιανθρακούχων κοιλάδων (bassins houillers) τοῦ Mons καὶ Charleroi, καὶ συνεχομένη μὲ τὸ ἰδιαίτερον γαιανθρακεῖον τοῦ Marimont . . . . Εἶναι δὲ σκεπασμένη ἀπὸ κεραμῖτιν γῆν (terre glaise), καὶ ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ ὡς 500 τετραγωνικῶν γαλλομέτρων ἔκτασιν, ὅπου εἶναι διασκορπισμένον τὸ Ἤλεκτρον. Τὸ χρῶμα τῆς κεραμίτιδος ταύτης εἶναι φαιὸν ἀκριβῶς καὶ δὲν ὑπογαλανίζει· ἔχει κόκκους ἀρκετὰ λεπτοὺς, εἶναι πυκνὴ, ἀποκτᾷ μεγάλην σκληρότητα διὰ τῆς ὀπτήσεως καὶ χρῶμα κεράμου ἐρυθρόν. Εἶναι ἐν γένει ὁμογενὴς καὶ περιέχει, πλὴν τοῦ Ἠλέκτρου, λείψανα δένδρων, τὰ ὁποῖα δὲν ἦσαν προφανῶς κωνοφόρα, καὶ κρύσαλλα εὐτύπωτα μικρὰ καὶ μεγάλα τραπεζιακοῦ γύψου (chaux sulfatée trapézienne). Ὁ Κ. Drapiez δὲν εὕρηκεν εἰς αὐτὴν ἴχνη πυρίτιδος· συμπεραίνει ὅμως ὅτι πρέπει νὰ περιέχῃ καὶ πυρῖτιν, διότι τὰ τοιαῦτα εἴδη τῆς κεραμίτιδος ποτὲ σχεδὸν δὲν εἶναι ἐλεύθερα ἀπ' αὐτήν.

Ὁ συγγραφεὺς, διὰ διαφόρους αἰτίας δὲν ἐδυνήθη νὰ μετρήσῃ τὸ βάθος τῆς πλακὸς τῆς κεραμίτιδος. Ἀπ' ὅσας ὅμως πληροφορίας ἔλαβε καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν περὶ ἐκεῖνα μερῶν, νομίζει ὅτι τὸ βάθος τῆς παρούσης μεταλλείας ἠμποροῦσε νὰ ἦναι τριῶν ἢ τεσσάρων μέτρων.

Τὸ Ἤλεκτρον τοῦ Trahenières ὀλίγον διαφέρει ἀπὸ τὸ εὑρισκόμενον εἰς πᾶς συλλογὰς τῶν μουσείων καὶ εἰς τὴν ἐμπορίαν. Ἀπαντᾶται εἰς κομμάτια διαφόρου μεγέθους, τῶν ὁποίων τὰ μεγαλήτερα εἶναι ὡς αὐγὰ ὄρνιθος. Εἶναι κόκκινον πορτοκαλλίζον, διαφανὲς, λαμπρότατον, μαλακὸν καὶ ψα-

θαρόν. Τὸ θρύμμα του (sacassure) εἶναι κογχοειδὲς καὶ λαμπρόν, ἡ σκόνη του χρυσοκίτρινος καὶ εὔοσμος. Τριβόμενον ἀναπτύσσει τὴν ῥητινώδη ἠλεκτρικήν· ἡ εἰδική του βαρύτης εἶναι 1,065. ἀνάπτει εὔκολα, καίεται σχεδὸν ὅλον, καὶ εἰς τὴν καῦσιν φουσκόνει καὶ ἀποπέμπει ἀρκετὰ νόσιμον εὐωδίαν.

Διὰ πολλῶν ἀναλύσεων, τὰς ὁποίας περιττὸν κρίνω νὰ ἀναφέρω, ὁ Κ. Drapiez εὕρηκεν ὅτι 100 μέρη Ἠλέκτρου τοῦ Trahenières περιέχουν

1. Ῥευστὸν ἀερῶδες (εἰς ταθμὸν)	1,40
2. Ἠλέκτρου ὀξύ	4,65
3. Ὀξινὸν ὀξύ	1,15
4. Ἔλαιον ῥευστὸν (ἐργασία α.)	16,50
5. Ἔλαιον πυκνὸν (ἐργασία β')	24,00
6. Ἔλαιον συνεχνικὸς (ἐργασία γ')	7,50
7. Ἔλαιον διαλελυμένον διὰ τῆ θειϊκῆ αἰθέρος (ἐργασία δ')	3,20
8. Κατάλοιπον ἀνθρακῶδες	39,50
9. Χαμὸς εἰς τὰς διαφόρους ἐργασίας	2,10
	100,00

Αἱ διάφοροι αὗται οὐσίαι ἀναλυόμεναι εἰς τὰ στοιχεῖά των δίδουν ὡς χημικὰ συστατικὰ τοῦ Ἠλέκτρου τούτου:

Ἄνθρακος	80,59
Ὑδρογόνου	7,31
Ὀξυγόνου	6,73
Τιτάνου	1,54
Λευκαργίλου (*)	1,10
Στίας (silice)	0,63
Χαμὸς	2,10
	100,00

(*) Alumine. Χρωσῶ τὴν λέξιν ταύτην καὶ τὴν ἀκόλουθον εἰς τὴν καλοκἀγαθίαν τοῦ Ἰατροῦ Γ. Γλαράκη τοῦ Χίου, ὅστις ἐσύνταξε πλήρη ὀρυκτολογικὴν πραγματείαν, καὶ ἀσχολήθη μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν εἰς τὴν ὀνοματοθεσίαν. Εὐκταῖον εἶναι νὰ κοινοποιηθῇ τὸ σύγγραμμα τοῦτο διὰ τοῦ τύπου, διὰ πολλὰ αἴτια, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις διὰ νὰ δώσῃ παράδειγμα καὶ εἰς ἄλλους ὁμογενεῖς σπουδαρὰς νὰ συντάττωσι τὰ λεξικὰ τῶν σπουδαζομένων ἀπ' αὐτοὺς ἐπιστημῶν ἢ τεχνῶν, μελετοῦντες μετ' ἀκριβείας τῶν παλαιῶν τεχνολόγων καὶ ἐπιστημόνων Ἑλλήνων τὰ συγγράμματα. Ὅστις ἐπεχείρησε νὰ μεταφράσῃ

Ὁ Κ. Drapiez ἀναλύσας τὸ ὡραιότατον καὶ καθαρώτατον κοινὸν ἤλεκτρον εὕρηκε πολλὰ μικρὰς διαφορὰς εἰς τὰ ἀποτελέσματα· ὅθεν νομίζει ὅτι τὸ νεωςὶ ἀνακαλυφθὲν εἶναι ὅμοιον καὶ τὸ αὐτὸ μὲ τὸ πρὸ πολλοῦ γνωςόν.

Μετὰ ταῦτα ἀναλύσας τὴν κόπαλίνην (résine copal), διὰ νὰ συγκρίνῃ τὰ συςατικὰ αὐτῆς μὲ τὰ τοῦ Ἠλέκτρου, εὕρηκε διαφορὰς ὄχι μικρὰς καὶ εἰς τὰ τῆς καταςαλάξεως προϊόντα, καὶ εἰς τῶν ςοιχείων τὰς ἀναλογίας. Πρῶτον μὲν ἡ καταςάλαξις ἔδωκε περισσοτέρους ἀέρας καὶ ὀλιγώτατον ὀξὺ ἠλέκτρου· καὶ, ἐξ ἐναντίας πολλὰ περισσότερον ὀξικὸν ὀξύ. Αἱ ἀναλογίαι τῶν δύο τούτων ὀξέων ἦσαν 1,82 τοῦ πρώτου καὶ 3,20 τοῦ δευτέρου. Ἔπειτα μιᾶς μόνον λογῆς ἔλαιον εὕρηκεν, εὐδιαλυτώτατον εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ οἴνου, καὶ οὐδὲ μικρὸν τῆς ἐλαιηρᾶς ἐκείνης καὶ συνεςηκυίας ὕλης (ἀνωτέρ. ἐργασ. γ'), τὴν ὁποίαν ὁ θειϊκὸς αἰθὴρ καὶ ἡ ἀῤῥόα τοῦ ἀέρος καὶ τῆς θερμότητος ἐνέργειαι εἶχαν καταςήσει ψαθαρὰν καὶ θρύμμα ἔχουσαν κρυςαλλοφανές. Τὸ ἀνθρακῶδες κατάλοιπον ἦτον ὁμοίως πολλὰ ὀλιγώτερον. Τέλος, τὰ ἐκ τῶν διαφόρων ἀναλύσεων χημικὰ ςοιχεῖα ἦσαν:

Ἄνθραξ	72,95
Ὑδρογόνον	12,20
Ὀξυγόνον	8,75
Τίτανος	1,05
Στία	1,40
Χαμὸς	3,65
	100,00

δὲν λέγω πόνημα, ἀλλ' ἁπλῶς ἄρθρον νεωτέρων ἐδεῶν περιεκτικὸν, ἠξεύρει τὰς πολλὰς καὶ βαρείας δυσκολίας τῆς ὀνοματοθεσίας. Εἶναι μέν τινες, οἱ ὁπαῖοι τίποτε δὲν εὑρίσκουν δύσκολον, καὶ μεταχειρίζονται τὴν γλῶσαν, ὡς οἱ οἰκοδόμοι τὰς πέτρας· κόπτουν, σχίζουν, κολλοῦν, καὶ τί δὲν κάμνουν; Πλὴν δι' αὐτοὺς δὲν ὁμιλῶ· εἰς αὐτοὺς τοιοῦτα βοηθήματα εἶναι περιττά· αὐτοὶ μήτε ἀπὸ τὰ κοινὰ Λεξικὰ χρείαν δὲν ἔχουν, γράφουν ὅ,τι τύχῃ, λέγοντες ὅτι μεταφράζουν, καὶ ἂς τοὺς καταλάβῃ ὅςις θέλῃ. Ὁ Α. Ἑρμῆς ἐςηλίτευσε τινὰς τούτων τῶν κυκεώνων, καὶ ἠμποροῦσέ τις νὰ συντάξῃ ἀρκετὰ χονδρὸν βιβλίον, ποῦ κωμικὸν, ποῦ ἀλεεινὸν, παντοῦ σχεδὸν ἀκατάληπτον, καὶ νὰ ἐπιγράψῃ εἰς αὐτὸ τὴν ἑξῆς, ἢ ἄλλην ὁμοίαν, φράσιν. „Οἱ „Ἕλληνες εἶχαν δαιμόνιον καὶ προσαρμογήν".

Μέρος τοῦ ἠλέκτρου τοῦ Tralenières, τετηγμένου εἰς μετάλλινον ἢ γήϊνον ἀγγεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον προσθέτεται μέρος λινελαίου ἢ καρυελαίου, καὶ, εἰς τὸ ὁποῖον, ὅταν τὸ μίγμα γεύνῃ διὰ τοῦ πυρὸς διαφανές, διαλύονται τρία μέρη πτητικῆς τερμεντίνης, δίδει βερνίκην ἐπίσης ὡραίαν καὶ λαμπρὰν μὲ τὴν ἐκ τοῦ καλλίςου ἠλέκτρου κατεσκευασμένην. Παρετήρησε μόνον ὁ Κ. Drapiez ὅτι αὐτὴ ἐςέγνυνε πάρα γλήγορα, καὶ ἀκολούθως ἐσηούρονε. Πλὴν τὸ μικρὸν τοῦτο ἐλάττωμα, προερχόμενον ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν τοῦ ἠλέκτρου ἐκείνου ψαθαρότητα, εὔκολα θεραπεύεται, ὅταν προπαρασκευάσῃτις τὸ ξηρατὸν ἔλαιον (huile siccative) ἐλαςικώτερον· καὶ πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ νὰ τὸ βράσῃτις εἰς μαλακὸν πῦρ μὲ μίγμα μολυβδίνου ὀξείδιου, θειϊκοῦ ψευδαργύρου καὶ γεώδους ξυλίτιδος (lignite terreux), ὅλων ὁμοῦ κοπανισμένων. Τότε ἡ βερνίκη αὐτοῦ δὲν διαφέρει παντάπασιν ἀπὸ τὰς πλέον περισπουδάςους.

Πλὴν τῆς ὠφελείας ταύτης διὰ τὰς τέχνας καὶ τὴν ἐμπορίαν ἀπὸ τὴν μετάλλευσιν τοῦ ἠλέκτρου τούτου, θέλει προέλθει καὶ ἄλλη. Αὐτὸ βλάπτει τὴν κεραμῖτιν, διότι τηκόμενον εἰς τὸν φοῦρνον κάμνει πολλὰ κενὰ εἰς αὐτὴν, καὶ ἀκολούθως αἱ κεραμίδαις γίνονται ὀλιγώτερον ςερεαῖς.

Πρὸς τὸ τέλος ἐξετάζει ὁ Κ. Drapiez τὰς διαφόρους γνώμας τῶν παλαιῶν καὶ νεωτέρων φυσιογράφων περὶ τῆς φύσεως καὶ ἀρχῆς τοῦ Ἠλέκτρου. Τινὲς σοφοὶ ἐνόμισαν, λέγει, ὅτι αὐτὸ ἐνδέχετο νὰ ἦναι ξηραμμένη καὶ σκληρυμμένη ἔκκρισις τινὸς μεγάλου καὶ θαλασσίου μαςοφόρου ζώου. Ἄλλοι εἶπαν ὅτι εἶναι φυτικὸν ἔλαιον, χωρισθὲν διὰ τῆς θερμότητος ἀπὸ τὸ ἀσφαλτῶδες ξύλον, καὶ λαβὸν σύςασιν εἴτε διὰ τοῦ ὀξέος τῶν μυρμήκων, εἴτε διὰ τοῦ ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν πυριτίδων. Ἄλλοι πάλιν, θέλοντες νὰ καταπείσθοῦν ὅτι ἡ ἀρχικὴ τοῦ Ἠλέκτρου ὕλη γεννᾶται ἀπό τι ἔντομον κηριοποιὸν, ἀπὸ εἴδός τι μελίσσης, τοῦ ὁποίου τὰ μελίκηρα (1) ἀποτεθει-

(1) Patrin, histoire naturelle des minéraux, t. V. p. 348 et suiv. et Nouveau Dict. d'hist. naturel., 1ère édit. tom. 21, p. 479 et suiv. — Ὁ Denys Montfort εἰς τὴν Histoire des Mollusques, faisant suite à Buffon, édit. Sonnini, tom. 1er., p. 395, ἀναφέρει τὴν αὐτὴν γνώμην, τὴν ὁποίαν εἶχε προβάλει πρότερον ὁ Koepmann εἰς τὴν Hist. des drogues, chap. 26, ὡς πρὸς τὴν ἄμβαρον ὅμως.

μένα εἰς τοὺς κορμοὺς τῶν δένδρων, μὲ αὐτὰ καταχωσμένα, ἔπειτα κατακυλισμένα εἰς τὰ βάθη τῶν ὑδάτων, μετεβλήθησαν εἰς ἤλεκτρον ἀπὸ τὴν ἀθρόαν ἐνέργειαν τῶν ἀέρων, τῶν ἀσφάλτων, τῶν θειϊκῶν καὶ ἄλλων ἁλάτων. Ἀλλ' ἡ πλέον ἐπικρατοῦσα γνώμη περὶ γενέσεως τῆς οὐσίας ταύτης εἶναι ὅτι αὐτὴ ἐχρημάτισε πρῶτον χυμὸς (2) φυτικὸς ῥητινώδης (3), ὁσις εἰς διάφορα βάθη καὶ πολὺν καιρὸν καταχωσμένος μὲ τὰ ἐξ ὧν ἐξέτρεχε δένδρα ἠμπόρεσε νὰ διατηρηθῇ εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς διὰ τὴν ῥητινώδη αὐτοῦ φύσιν, μ' ὅλον ὅτι τῶν δένδρων τὰ ὑφάσματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναγκαίως ἔπρεπε νὰ περιέχεται, ἐξέλιπαν ὁλοκλήρως· ὅτι τέλος πάντων ἡ ἀλλοίωσις, ἡ ὁποία τὸν μετεσχημάτισεν ὁποῖον τώρα τὸν γνωρίζομεν καὶ τὸν χωρίζει ἀπ' ὅλας τὰς ἄλλας γνωσὰς ῥητίνας (ὅσην ὁμοιότητα καὶ ἂν δείχνῃ τὸ ἤλεκτρον κατὰ πρώτην προσβολὴν μὲ τὴν ἐκρέουσαν ἀπὸ τὸν κοπάλιον ῥοῦν [Sumac (*) copal, rhus copalinum], δένδρου αὐτοφυὲς τῆς Κορολίνας), ἡ ἀλλοίωσις αὕτη, λέγω, δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀποδοθῇ καρὰ εἰς τὰς ἀνατρεψάσας τὴν διάταξιν τῶν πλακῶν τῆς γῆς μεταβολάς. Ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἀναμφιβόλως παραδεκτή. Ἀλλ' ἂν ἦναι χρεία ἐξάπαντος, διὰ νὰ ἐξηγήσωμεν τὰ πάντα, νὰ προσρέξωμεν εἰς ὑποθέσεις, δὲν ἤθελεν εἶναι ἄτοπον,

(2) Οἱ Λατῖνοι τὸ ἀνόμασαν Succinum, ἀπὸ τὴν λέξιν Succus, (Χυμός)· ὅθεν τὸ τῶν Γάλλων Succin.

(3) Ἕνας συγγραφεὺς τοῦ καιροῦ μας, περίφημος διὰ λαμπροτάτας περιγραφάς, καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο βαμμένας ὀπωσοῦν εἰς τὴν φαντασίαν, λέγει εἰς τὸν Α' τόμ. τῆς προσημειωθείσης Histoire des Mollusques, σελ. 377, „ὅτι εἶναι τὴν σήμερον ὁμολογούμενον ὅτι τὸ Ἤλεκτρον εἶναι κοπάλινον κόμμι, τὸ ὁποῖον παλαιούμενον σκληρύνεται καὶ ἀποκτᾷ ποτὲ μὲν διαφάνειαν, ποτὲ δὲ σκληρότητα, κατὰ τοὺς τόπους εἰς τοὺς ὁποίους κατεχώσθη ἡ διατηρήθη· ὅτι εἶδε πλάκας κοπαλίνου κόμμιος συναγμένας εἰς τὰς ῥίζας τῶν φερόντων αὐτὸ δένδρων, καὶ νωρὶς σκλιμένας ἀπὸ τὴν Καϋένην [ἐπαρχίαν τῆς Ἀμερικῆς] εἰς τὸν φυτολογικὸν κῆπον [τῶν Παρισίων], αἱ ὁποῖαι ἐγνωρίσθησαν ὅτι ἦσαν Ἤλεκτρον".

(*) Κατὰ λάθος τὸ δένδρον τοῦτο (Γερμανιστὶ, Sumach) μετεμορφώθη εἰς σαφὸν φυτολόγον ἀπὸ τὸν μεταφραστὴν τοῦ Σναϊδερείου Λεξικοῦ (Λέξ. Ῥοῦς). „Ὁ Σοῦμαχ καλεῖ τοῦτο, Rhus cariorum, ὁ δὲ Δινναῖος, Rhus, „ἡ δὲ συνήθεια Ῥοῦδιον".

νομίζω, νὰ δεχθῶμεν τὴν ἁπλουστάτην καὶ φυσικὰ ἐρχομένην εἰς τὸν νοῦν, ἐκείνην δηλ., ἥτις μᾶς παραστένει τὰ στοιχεῖα τοῦ ἠλέκτρου γεννημένα ἀπὸ αὐτοματοῦς ἀποσυνθέσεις εἰς τὰ ὑπόγεια χάσματα, διὰ συναντήσεως καὶ συνθέσεως κατὰ ἑλκτικὴν δύναμιν τρανῶς μαρτυρουμένην ἀπὸ τὴν ἐνεργοῦσαν χημίαν. Διατί τάχα ἡ ῥητινώδης αὕτη ἄσφαλτος νὰ μὴν ἠμπόρεσε νὰ γεννηθῇ καθὼς καὶ οἱ μέγιστοι ἐκεῖνοι ὄγκοι ἀσφάλτου γαιάνθρακος, ἀσφάλτου γαγάτου, ἀσφάλτου πετρελαίου, ἢ κυρίως ἀσφάλτου (bitumeaspalte), κ. λ., κ. λ., διὰ τὰς ὁποίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῶμεν προϋπόγειον γένεσιν, γένεσιν, ἥτις μετὰ παρέλευσιν ἀναριθμήτων αἰώνων δὲν ἤθελε πάθει παρὰ μικρότατον καὶ λεπτότατον μετασχηματισμόν; Κλίνω δὲ νὰ πιστεύσω ὅτι ὅλον τὸ εὑρισκόμενον εἰς τὴν φύσιν Ἤλεκτρον δὲν προεχρημάτισε κοπαλίνη, ἤτοι κοπαλίου ῥοὸς ῥητίνη, καταχωσμένη πρὸ ἀρχαιοτάτων αἰώνων εἰς τὰς ἀβύσσους μὲ τὰ φέροντα αὐτὴν δένδρα, διότι εὕρηκα ὁμοίως περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος θέρους Ἤλεκτρον εἰς μεταλλόπετραν διόλου στιφὴν χωρὶς κἀνὲν σημεῖον φυτικῆς ὕλης φθαρμένης. Ἐργάται ἀνορύττοντες χάλικας ἢ ἀμμοπέτρας (grès) διὰ στρώσιμον τῶν δρόμων εἰς τὰς λιθοτομίας τοῦ St. Denis, μᾶς ἔφεραν δεῖγμα ταύτης τῆς ἀμμοπέτρας περιεχούσης δύο σφαιρίδια ἠλέκτρου ἔχοντα μέγεθος πίσου, καὶ ἀπείρους ἄλλους μικροτέρους κόκκους περὶ ἐκεῖνα διεσπαρμένους, καὶ προφανῶς συσσωματωμένους μὲ τὸ φύραμα τῆς πέτρας. Τοῦτο ἐπιστηρίζει καὶ τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὰ Χρονικὰ τῆς Χημίας (1), ὅτι ὁ Κόμης Dunin Borkousky εἶχεν εὕρει Ἠλέκτρου κομμάτια εἰς ἀμμοπέτρας (2) καὶ τὸ εἰς τὸ Edimburg Monthly Magazine. „Ὅτι ἀξιόλογος ὄγκος Ἠλέκτρου εἶχεν ἀνα-

(1) 1818, tom. 9, p. 405.

(2) Μ' ὅλον τοῦτο δὲν εἶναι παράδοξον ν' ἀπαντήσῃ τις εἰς τὰς πλάκας τῆς ἀμμοπέτρας λείψανα φυτῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐξανθρακωμένα, ὁμοῦ μὲ τὰ μεταβαίνοντα εἰς κατάστασιν στιφῶν ψευδομορφώσεων (pseudomorphoses quarzeuses). Εὕρηκα μάλιστα ἀρκετὰ ὀγκώδη κομμάτια τοιούτων λειψάνων εἰς τοὺς εὐρυτάτους ψαμαθῶνας τῆς Ἀρκτικῆς ἐπαρχίας (département du Nord), μεταξὺ τοῦ Douai καὶ Cambrai, ἔπου κείτονται ἀποχωρισμένοι οἱ ὑπερμεγέθεις ἐκεῖνοι ὄγκοι ἀμμοπέτρας, τοὺς ὁποίους διαμοιράζουν κατὰ κύβους διὰ στρώσιμον τῶν γειτονευόντων δρόμων.

„καλυφθῇ κατὰ τὸ 1813 ἔτος εἰς τὰ βουνὰ τὰ ὁρίζοντα τὴν ἐ-
„παρχίαν Santander πρὸς τὰ βόρεια τῆς Ἱσπανίας· ἦτον δὲ
„συγκολλημένος μὲ τιτανώδη πέτραν, καὶ τόσον ζενὰ ἐνω-
„μένος μὲ αὐτὴν, ὥζε ἀδύνατον ἐζάθη νὰ ἐκκόψωμεν μικρὰ
„κομμάτια αὐτῆ ἀλλέως, παρὰ συντρίβοντες ὅλον τὸν ὄγκον(1)".

Ἐν Παρισίοις, 27 Ἀπριλίου 1820.

Ν.

ΣΧΟΛΕΓΑ ΈΛΛΑΆΔΟΣ.

Ἄλλα τερπνότερα ἀγγέλματα ὁ Λ. Ἑρμῆς, ἄλλα τερπνότερα καὶ κοινωφελέζερα ἀκούσματα οἱ φιλόκαλοι αὐτοῦ ἀναγνῶζαι δὲν ἔχουσι, παρὰ τὰ περὶ πρόοδων τῆς Παιδείας εἰς τὴν φίλην Ἑλλάδα. Διὰ τοῦτο σπεύδομεν προθύμως νὰ κηρύξωμεν τὰ ἀκόλουθα νέα. Καὶ πρῶτον τὰς περὶ τῶν ἐν Ἀδριανουπόλει μεταρρυθμηθέντων σχολείων εἰδήσεις, αἱ ὁποῖαι συνέχονται μὲ τὰς ἤδη προκηρυχθείσας εἰς τὸν 19'. Ἀρ. τοῦ Λ. Ἑρμοῦ τοῦ παρελθόντος ἔτους Σελ. 778. κ. ε., ὅπου εἶχε μάθει τὸ κοινὸν τὴν ζερεὰν τῶν Ἀδριανουπολιτῶν ἀπόφασιν, νὰ βάλωσιν εἰς πράξιν τὸ περὶ Ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ γυμνασίου προβληθὲν σχεδίου ἑνὸς εὐγενοῦς συμπολίτου των. Τὸ ἀκόλουθον ἀπόσπασμα ἐπιζολῆς, τὸ ὁποῖον ὁμοῦ μὲ τὸν ἐφεξῆς λόγον μᾶς ἀπέζειλεν ἀνὴρ φιλογενὴς ἐκ Βουκουρεζίου, περιγράφει τὰ εὐτυχῆ ἀποτελέσματα τῆς τότε ἀποφάσεως τῶν ἀξιεπαίνων Ἀδριανουπολιτῶν, καὶ ἐξεικονίζει τὰ γενναῖα αὐτῶν φρονήματα.

ΆΠΟΌΣΠΑΣΜΑ

ἐπιζολῆς 31. Ἰανουαρίου 1820 τῶν ἐπιτρόπων τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει σχολῆς πρὸς ἕνα ἐπίσημον συμπολίτην των, διατρίβοντα εἰς Βουκουρέζιον.

Ἡ μεγάλη προθυμία τῶν συμπολιτῶν μας διὰ τὴν μεταρ-

(1) No. V.

ρύθμισιν τοῦ σχολείου μας εἶναι ἐπιτίγραπτος· ἐν γένει ὅλοι ἐφιλοτιμήθησαν νὰ συνεισφέρωσι τὰ κατὰ δύναμιν. Μεταξὺ τῶν λοιπῶν διακρίνεται ὁ κύριος Χατζῆ Βλασάκης Σταύρου ἔμπορος τὸ ἐπάγγελμα, ὅζτις ἐξ οἰκείας προαιρέσεως ἀφιέρωσεν εἰς τὴν σχολὴν ἓν ὑποζατικόν του, ἐκτιμώμενον ἐπέκεινα τῶν γροσίων εἴκοσι χιλιάδων (*). Περικλέον κοντὰ εἰς ὅλα, οἱ ἔγκριτοί μας ἐπροίκισαν ἔτι τὸ σχολεῖον καὶ μὲ ἓν εἰσόδημα χρονικὸν περίπου γροσίων πέντε χιλιάδων, τὰ ὁποῖα ἦτον ἄσπρα τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ κοινῇ τῇ γνώμῃ ἀφιερώθη τὸ εἰσόδημα αὐτῶν πρὸς ὄφελος τοῦ σχολείου, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκοδομὴ ηὐξήνθη ἔτι μ' ἄλλα δύο πλησιάζοντα ὁσπίτια, καὶ ἐκαλλωπίσθη ἀρκετά. Ἐνγένει ὅλη ἡ ἀναγκαία συνδρομὴ εἶχε γένει, καὶ οἱ συμπολῖταί μας εὑρίσκοντο εἰς λύπην ἀπερίγραπτον, βλέποντες νὰ χαυνώνεται ἡ καλή των προθυμία, ἐξ αἰτίας ὁποῦ δὲν εὕρισκον ἕνα ἀρχιδιδάσκαλον τῆς σχολῆς των, τοιοῦτον ὥζε νὰ ἠμποροῦν νὰ περιμένουν ἀπὸ τοὺς κόπους του ἀναλόγους καρποὺς τῆς προθυμίας των. Ὄντες λοιπὸν εἰς τοιαύτην ἀμηχανίαν, ἐξαίφνης καὶ παρελπίδα ἴδομεν ἔμπροσθέν μας τὸν, πρὸ χρόνων ἱκανῶν, ἐν Ἰταλίᾳ διατρίψαντα συμπολίτην ἡμῶν ἐξοχώτατον κύριον Στέφανον Καραθεοδωρῆ, ἄνδρα πολυμαθῆ καὶ σεμνὸν τὰ ἤθη. Σᾶς ἀφίνομεν λοιπὸν νὰ ζοχασθῆτε τὴν ὅσην χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν ἔφερεν εἰς ὅλην τὴν πατρίδα ἡ αἰφνίδιος τούτου ἄφιξις· παρευθὺς ἀρχίσαμεν νὰ σκεπτώμεθα κατὰ μέρος, καὶ κοινῇ μετὰ τῶν προύχόντων συμπολιτῶν, καὶ τοῦ σεβαζοῦ ἡμῶν Δεσπότου περὶ τῆς εἰσάξεώς του εἰς τὴν σχολήν. Τέλος μετὰ διαφόρους συσκέψεις, κοινῇ γνώμῃ, ἀπεφασίσθη, εἰ δυνατὸν, ἡ ἀποκατάζασίς του ὡς ἀναγκαία ϗ ἀπαραίτητος, τὸν ὁποῖον μετὰ τὴν προσήκουσαν ἱκανὴν συνομιλίαν ἀνεπείσαμεν μετὰ λόγου, ϗ προθύμως ἐδέχθη τὸ πρόβλημα. Καὶ δὴ συνελθόντες ἐν τῷ Συνοδικῷ τῆς ἁγιωτάτης Μητροπόλεως μετὰ πῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν καὶ λοιπῶν προκρίτων συμπολιτῶν, παρόντος καὶ τοῦ σεβαζοῦ ἡμῶν Ἀρχιερέως, ἀπεκαταζήσαμεν αὐτὸν ψήφῳ κοινῇ ἀρχιδιδάσκαλον τῆς σχολῆς ἡμῶν. Οὕτω λοιπὸν εἰς τὰς 12 Ἰανουαρίου

(*) Αὐτὸς φαίνεται εἶναι ὁ μεγαλόδωρος ἐκεῖνος Ἀδριανουπολίτης, τοῦ ὁποίου τὴν εὐεργεσίαν ἐκηρύξαμεν ἤδη (παράβαλε Λ. Ἑρμῆν ὡς ἀνωτέρω), ἀλλὰ τὄνομα μᾶς ἦτον ἄγνωζον.

συνελθόντων εἰς τὴν σχολὴν τοῦ τε Παναγιωτάτου Πατριάρχου συμπολίτου ἡμῶν κυρίου Κυρίλλου, καὶ σεβασοῦ ἡμῶν Ἀρχιερέως, μετὰ τῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν, καὶ λοιπῶν προκρίτων τῆς πατρίδος, ἐξεφώνησε λόγον περὶ παιδείας ἀξιόλογον, καὶ τὴν ἔφεξῆς ἡμέραν ἤρξατο τῆς αἰσίας παραδόσεως καὶ εὐμεθόδου διδασκαλίας του, ὅθεν εἰς ἡμᾶς δὲν μένει ἄλλο εἰμὴ μεγαλοφώνως ν' ἀναβοήσωμεν πρὸς σὲ, χαῖρε . . . . . ἡμέτερε συμπολίτα χαρὰν πνευματικὴν καὶ ἀγαλλίασιν, διότι ἠξιώθης ν' ἀκούσῃς τὸ πρὸ πολλοῦ σοι καταθύμιον, δηλονότι τὴν καλὴν ἔκβασιν τῆς σχολῆς διὰ τῆς ἐνθρονίσεως τοῦ σοφοῦ διδασκάλου καὶ ἐξοχωτάτου κυρίου Στεφάνου Καραβεοδωρῆ, καὶ τούτου, ἀγαθῇ τύχῃ, ἡμετέρου συμπολίτου. Εὔχου λοιπὸν μακροζωΐαν καὶ εὐζωΐαν τούτου καὶ ἀγαθὴν πρόοδον τῶν νεοφώτων μαθητῶν.

Ἐκ τῆς προσόδου τῆς σχολῆς μας πληρόνονται ἤδη τρεῖς διδάσκαλοι τῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς, καὶ τρεῖς τῶν τριῶν παιδαγωγικῶν σχολείων, ἅτινα ἐσυσήσαμεν εἰς τὰ τρία μεγαλήτερα προάστεια τῆς πολιτείας μας, Ἱλδιρίμι, Κιΐκι, καὶ Κυρισχανά. Εἴθε ὁ οἰκονομήσας Κύριος τὰ πάντα τῆς σχολῆς μας μέχρι τοῦ δε, νὰ εὐδοκήσῃ εἰς τὸ ἐξῆς πρὸς αὔξησιν τῆς προσόδου, διὰ ν' αὐξήσωμεν περισσότερον καὶ νὰ πολυπλασιάσωμεν τοὺς διδασκάλους καὶ τὰ ἀναγκαῖα τῆς σχολῆς.

Οἱ Ἐπίτροποι τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει Σχολῆς.
Μαργαρίτης Βεράμης
Δημήτριος Ζώτου
Βασίλειος Σωτήριχος.

Λόγος ἐκφωνηθεὶς παρὰ τοῦ σοφοῦ Διδασκάλου κυρίου Στεφάνου, εἰς τὴν τῆς Ἀδριανουπόλεως σχολήν.

Καταντήσας παρ' ἐλπίδα εἰς τὴν πατρίδα μου, τιμηθεὶς ὑπὲρ τὸ ἀνῆκον ἀπὸ τοὺς φιλοκάλους συμπολίτας μου, εὑρίσκομαι ἤδη παρὰ δόξαν καὶ πεφορτισμένος ἀπὸ βάρος τιμιώτατον μὲν, ἀλλ' ὑπὲρ τὰς δυνάμεις μου. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἡ Θεία Πρόνοια οὕτως ἐξωκονόμησεν, οὕτως ηὐδόκησαν δύω πανσέβασά μοι ὑποκείμενα, οὕτως ἔκριναν εὔλογον ὅσοι φροντίζουν τὸ κοινὸν καλὸν, τοιαύτην γνώμην ἔχουν καὶ οἱ εὐτυχῶς ἐπιστατοῦντες εἰς τὰ κοινὰ παιδεύματα τῶν νέων τῆς πατρίδος, τόλμημα ἤθελεν ὑπολειφθῇ ἡ ἐδική μου ἀντίστασις, καὶ ἡ εἰλικρινὴς ἐξομολόγησις τῆς ἀνικανότητός μου δι' ἀποφυγὴν, πρόσχημα ὄχι εὐπρόσωπον ὑποκρυπτομένης ἀνυποταξίας. Διὸ καὶ πρῶτον μὲν τὴν θείαν χάριν ἐπικαλεσθεὶς τὴν τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσαν καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦσαν, ὑποστηριζόμενος δὲ μὲ παναγίους καὶ πανιέρους εὐχὰς, καὶ ἐνθαρρυνόμενος ἀπὸ τοὺς φροντίζοντας καὶ ἐπιστατοῦντας τὴν κοινὴν παιδείαν, ἀναδέχομαι, καὶ μ' ὅλον ὅτι παρ' ἀξίαν, τὴν τῶν νέων διδασκαλίαν κατὰ τὸ δοθὲν σχέδιον, καὶ ἄμποτε τὸ τέλος νὰ ἀποβῇ τοιοῦτον ὁποῖον ὅλοι κοινῶς τὸ ἐπιθυμοῦμεν.

Ἔθος ὅμως ἐστάθη καὶ κατ' ἐμὴν κρίσιν πολλὰ εὔλογον, ὅσοι ἀναδέχονται κοινῇ παιδείαν νέων, νὰ ἐκφωνῶσι λόγον τινὰ προτρεπτικὸν εἰς μάθησιν, διὸ καὶ πολλοὶ τοιοῦτοι λόγοι ἐξεφωνήθησαν ἀπὸ τοὺς κατὰ τόπους σοφοὺς διδασκάλους, καὶ πολὺν καρπὸν ἐκ ταύτης τῆς σπορᾶς ἐθέρισαν, οἵτε ἁπλοῖ ἀκροαταὶ, καὶ οἱ σπουδάζοντες νέοι. Πρέπει λοιπὸν καὶ ἐγὼ τὴν καλὴν καὶ ἐπωφελῆ ταύτην συνήθειαν ἀκολουθῶν νὰ προσφέρω ὁμιλίαν τινὰ ἀνάλογον μὲ τὰς δυνάμεις μου εἰς τοῦτο τὸ αἰδέσιμον ἀκροατήριον, ὅπου ἔζοχα ὑποκείμενα καὶ τοῦ γένους ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ τῆς πατρίδος παρεστέκονται. Ἀλλὰ προτροπὴν εἰς τὴν μάθησιν δὲν θέλω κάμει· ἐπειδὴ πρὸ ἐμοῦ μέσα εἰς ταύτην τὴν πόλιν δύω σεβάσμιοι ἀρχιερεῖς, τὰ ἀκρόθινα νὰ εἰπῶ οὕτω τῆς μητρός μας Ἐκκλησίας εἰς τοὺς παρόντας χρόνους, κατὰ σειρὰν θεία εὐδοκία ἐνταῦθα ἀρχιερατεύσαντες, ἐκτεταμένα καὶ ζωηρὰ σᾶς ἐπαρακίνησαν εἰς τὴν μάθησιν, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν κοινὰ ἀγαθὰ διετράνωσαν μὲ λόγους, καὶ μὲ τὸ παράδειγμά των. Ἔπειτα καὶ παιδιόθεν μου ἤκουσα, καὶ τώρα ἐρευνῶν ἀνευρίσκω ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς τερπνῆς καὶ μεγαλοπρεποῦς ταύτης πόλεως κλίσιν μεγάλην ἐμφαίνουν πρός τε τὰς καλὰς λεγομένας τέχνας καὶ τὴν μάθησιν, ὡς τὰ μέχρι τῆς ὥρας διαρκοῦντα μνημεῖα, καὶ τὴν εἰς ταῦτα εὐφυΐαν των παραστέκουν. Ἔπειτα καὶ ἡ νέα αὕτη μεταρρύθμισις τῆς σχολῆς, καὶ ἡ εὐπρεπεστάτη ὁμήγυρις αὕτη ἱκανὰ βεβαιώνουν τὸν λόγον μου. Διὸ ἂν δὲν ἐνομίζετο εἰς μὲν τοὺς συμπολίτας ὡς πρὸς εἰδότας περιττὸν, εἰς δὲ τοὺς ξένους πε-

φιαυτολογία, εἶχα νὰ ἐπαινέσω ἐπ' ἀρετῇ πολλοὺς τῶν ἀναπαυόντων, ὧν τὸ μνημόσυνον εἴη αἰώνιον, καὶ πολλοὺς τῶν ζώντων, ἔτι δὲ καὶ παριζαμένων. Ὅθεν προτροπὴν ἐπὶ μαθήσει εἰς ἄνδρας, καὶ νέους φύσει πως φερομένους εἰς τὴν γνῶσιν τῶν καλῶν, καὶ εἰς ταῦτα παρορμηθέντας, ὡς δείχνουν τὰ πράγματα δὲν θέλω κάμει.

Θέλω ἐκθέσει ὅμως ἐν συνόψει τὰ ἐμπόδια πρὸς κοινωσιν καὶ πρόοδον τῆς παιδείας, διὰ νὰ προθυμοποιηθῶμεν εἰς τὴν μετακίνησιν αὐτῶν· ἐπειδὴ οὕτω καὶ ὁ γεωργὸς πρὶν νὰ καταθέσῃ τὸν σπόρον φροντίζει τὸν καθαρισμὸν τοῦ χωραφίου ἀπὸ τὰ ἐμπόδια εἰς ἐλευθέραν βλάζησιν, διὰ νὰ γνωρισθῇ ἀκριβῶς ποῖος τις ὁ σπόρος, καὶ ποσαπλοῦν τὸν φέρει ἡ γῆ.

Τὰ ἐμπόδια ταῦτα ἀνάγονται εἰς δύω, εἰς τὴν προαίρεσιν, καὶ εἰς τὰ μέσα· καὶ τὰ μὲν εἰς τὴν προαίρεσιν κορωνίδα ἔχουν τὴν ἀσυλλόγιζον ἐκείνην γνώμην ὅτι τὰ γράμματα ἐν γένει, καὶ μάλιζα τὰ Ἑλληνικά, πρὸ δὲ πάντων αἱ ἐπιζήμαι βλάπτουν τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς κάμνουν κακοὺς φαυλοθίους, καὶ τελευταῖον ἀθρήσκους καὶ ἀθέους. Ἐγὼ δὲν θέλω νὰ ἐξετάσω κατὰ τὸ παρὸν, ποῖοί τινες πυρωνίζαι ἔσπειραν τὸ ἀπεχθὲς τοῦτο δόγμα, καὶ ποῖοί τινες ἐχρημάτισαν ἕως καιρὸν οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ ἐπιμεληταί του· ἀλλὰ θέλω ἀναφέρῃ μετ' εὐχαριζήσεώς μου τὰ παραδείγματα τῆς χρηζοηθείας, τῆς εὐσεβείας, καὶ τῆς ἁγιότητος, ἐξελέγχοντα πραγματικῶς τὸ βλαπτικὸν τῆς γνώμης ταύτης. Καὶ ἐκ μὲν τῶν παλαιῶν Σωκράτης ἐκεῖνος ὁ τοῦ Σωφρονίσκου, τὸν ὁποῖον τὸ μαντεῖον ἀνδρῶν ἁπάντων σοφώτατον διεθρύλλησε, τοσοῦτον χρηζὸς τὸν τρόπον καὶ εὐσεβὴς ἐχρημάτισεν εἰς τὰ θεῖα, ὥζε ἀπὸ τὴν σχολήν του ἐβγῆκαν οἱ ἐναρετώτεροι καὶ οἱ εὐλαβέζεροι τῶν Ἀθηναίων, Ξενοφῶν λέγω, καὶ Πλάτων, καὶ Εὐριπίδης, καὶ Ἰσοκράτης, καὶ εἴτις ἄλλος ἔνδοξος πολίτης. Ἐκ δὲ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας τίνες ἐκράτυναν, καὶ ἐλάμπρυναν, καὶ εἰσέτι λαμπρύνουν τὸ ἔθνος τὸ ἅγιον, τοῦτο τὸ βασίλειον ἱεράτευμα; Βέβαια οἱ συγγράζαντες καὶ διδάξαντες Ἀπόζολοι, οἱ συγγράψαντες καὶ διδάξαντες πατέρες „ὧν τοῖς δόγμασιν ἑπόμεθα". Καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων δὲν εἶναι Πλάτων ὁ Ῥῶσσος, Εὐγένιος ὁ λεγόμενος Βούλγαρις, Νικηφόρος ὁ Θεοτόκης, ἔτι δὲ καὶ τίνες τῶν κατ' αὐτὴν τὴν ἁγιωτάτην Μητρόπολιν τῆς Ἀδριανουπόλεως διαπρε-

πόντων, ἄνδρες μὲ παντοίαν ἰδέαν λόγου, καὶ γνώσεως συγκροτημένοι; Ἐγὼ ἐξομολογοῦμαι ἐν καθαρῷ συνειδότι, κατ' ἐμὴν κρίσιν τόσον χρειάζεται νὰ βλάψῃ ἡ Ἑλληνικὴ μάθησις τὰ χρηζὰ ἤθη καὶ τὴν εὐσέβειαν, ὥζε νομίζω καὶ διὰ ταύτης μὲν μεγαλύνεται καὶ ὑπερλάμπει ἡ πίζις, (μάρτυρες δὲ τῆς ἀληθείας ταύτης ἡ ἐκκλησιαζικὴ δόξα καὶ μεγαλοπρέπεια ἐπὶ Βασιλείου, Γρηγορίε Χρυσοζόμου & τῶν λοιπῶν πατέρων, ὅσοι ἐσπούδασαν εἰς Ἑλληνικὰ σχολεῖα τὰ μαθήματα) καὶ τούναντίον χωρὶς ταύτης τῆς παιδείας ἀπαμαυροῦται καὶ παντελῶς ἐκλείπει ἀπὸ ὁλόκληρα μέρη γῆς. Ἂς παραπονηθῶ μὲ λόγια ἐναρέτου τινὸς ἀνδρὸς διὰ τὴν παντελῆ ἔκλειψιν τοῦ χριζιανισμοῦ κατὰ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν καὶ Αἴγυπτον „τὰς χαριεζάτας ἐκείνας πεδιάδας, λέγει, καὶ τοὺς λόφους, ὅ,που πάλαι ποτὲ ὁ εὐσεβὴς περιηγητὴς ἔβλεπε σκεπασμένους ἀπὸ τὰ ἀρνία τῆς πίζεως, ἀπὸ τὰ ποίμνια τοῦ Ἰησοῦ Χριζοῦ ὑπὸ τῆς ποιμαντικῆς ῥάβδου χιλιάδων λογικῶν ποιμένων, τὴν σήμερον τὰ βλέπει κάταυχμα, καὶ ἀπὸ φαρμακεροὺς ὄφεις διατρεχόμενα, ἀντὶ δὲ ζαθμῶν εἰρηνικῶν ἀρνίων ἄντρα λεόντων ὠρυομένων, καὶ φωλεὰς δρακόντων συριζόντων βλέπει. Καὶ διατί ἆρά γε αὕτη ἡ μεταβολή; διότι ὑπετάγησαν εἰς ζυγὸν δεινόν; ὄχι· τοῦτο δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ ἀποχωρίσῃ τοὺς λογικοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν λατρείαν ὡς ἐκ δοκιμῆς τὸ γνωρίζομεν. Διότι ἐξέλιπαν οἱ ἱερεῖς; ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ λείπουν, ὅταν λείπουζιν οἱ Χριζιανοί. Διότι Ἐκκλησίας δὲν εἶχον; ἀλλ' οἱ περιηγηταὶ μᾶς περιέγραψαν ἄχρι καιροῦ ἐρήμους ἐκκλησίας, ἔπειτα οἱ Χριζιανοὶ τῶν πρώτων αἰώνων ἐπληθύνθησαν χωρὶς κάμμίαν Ἐκκλησίαν. Δὲν εἶναι λοιπὸν αὐτὰ τὰ αἴτια τῆς παντελοῦς ἐκλείψεως τοῦ Χριζιανισμοῦ εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη· ἀλλ' εἶναι ἡ ἀποβαρβάρωσις καὶ τῶν ἱερέων καὶ τοῦ λαοῦ, διότι οἱ ἱερεῖς ὄντες ἀμαθεῖς διόλου δὲν ἐδίδασκον πλέον τὴν ἐν πνεύματι λατρείαν, ἡ ὁποία δένει τὸν ἄνθρωπον μὲ ἀδαμαντίνους ἁλυσίδας, εἰς τὸ ὑποπόδιον τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ, καὶ δὲν δύναται νὰ τὴν ἀποσπάσῃ ἐκεῖθεν οὔτε αὐτὴ ἡ ἰδία του προαίρεσις. Ὁ λαὸς πάλιν ἐκβαρβαρωθεὶς πάντῃ δὲν κατελάμβανε πλέον διαφορὰν θρησκεύματος, δὲν ἐγνώριζε τὴν ἐπιφάνειαν τῆς χάριτος, καὶ ἔτως ἀπὸ ὀλίγον ὀλίγον ἐξέκλινεν εἰς τὰς παραδόσεις τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἄφησε τὸν Θεὸν, ὅ,πε τὸν ἐπλασούργησε καὶ μὲ τὴν ἔγχυσιν τοῦ ἰδίου του τιμίου αἵματος τὸν

ἀπέκλινεν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Ἡ ἀμάθεια, ὦ φίλοι συμπολῖται, ἀπέσβυσεν ἐκεῖ τὸν λύχνον τῆς εὐσεβείας· τὸ ἴδιον ἤθελεν ἀκολουθήσει καὶ εἰς ταῦτα τὰ μέρη, εἰ μὲν ἔλειπε τὸ πάλαι ἡ διδασκαλία καὶ τὰ συγγράμματα τῶν θεοπνεύστων ἐκείνων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι κατανοήσαντες τὴν ἐκ τῆς ἀπαιδευσίας βλάβην τῶν Χριστιανῶν καὶ βλέποντες βασιλέα ἀπαγορεύοντα ῥητῶς εἰς αὐτοὺς τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, ἔσπευσαν φιλοτίμως νὰ τὴν διασπείρωσι κἂν μὲ Χριστιανικὰ νοήματα, ἄλλως ὅμως τόσον ἐνομίζετο ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία ἀναγκαία, ὥστε ὁ οὐρανοβάμων Βασίλειος, ὁ τὴν φύσιν τῶν ὄντων τρανώσας, καὶ λόγον συνέταξε, πῶς καὶ πόσον τὰ τέκνα τῶν Χριστιανῶν δύνανται νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῶν τοιούτων μαθημάτων. Καὶ τὸ πάλαι μὲν οὕτω καὶ οἱ τοιοῦτοι μᾶς ἔσωσαν τὴν πίστιν διὰ τῆς παιδείας· εἰς δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους οἱ κατὰ καιροὺς διαπρέψαντες πεπαιδευμένοι προσάται τοῦ νόμου τῆς χάριτος, καὶ τὰ ὀλίγα γράμματα ὅ,που κακὰ κακῶς ἄχρι καὶ τῆς σήμερον μανθάνομεν, μᾶς διέσωσαν ταύτην τὴν ἱερὰν μερίδα, καὶ χάριτι Θεοῦ καθεὶς ἀπὸ ἡμᾶς δύναται νὰ εἰπῇ καυχώμενος „ εἰμὶ ὅ εἰμί ". Διὰ τοῦτο καὶ τὸ χρυσοῦν στόμα τῆς Ἐκκλησίας παραγγέλλει εἰς μίαν τῶν ὁμιλιῶν του μὲ τόσον ζῆλον τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Θείας Γραφῆς εἰς κάθε Χριστιανὸν μικρὸν, ἢ μέγαν, καὶ κατὰ πάντα οἶκον πτωχικὸν, ἢ πλούσιον· καὶ δὲν ἐξαιρεῖ οὔτε στρατιώτην, οὔτε δοῦλον, οὔτε ὑπανδρευμένον. Δὲν δύναται τίς νὰ πρεσφασισθῇ, λέγει ὁ Θεῖος οὗτος πατὴρ, οὔτε ὅτι δὲν ἐννοεῖ βαθέως τὰ θεολογικὰ νοήματα· ἡ μόνη προσοχὴ, λέγει, εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐπισύρῃ τὴν θείαν χάριν, καὶ τὸν φωτισμὸν εἰς τὸν ἀναγινώσκοντα· ἂν δὲν ἔχῃ καὶ διδάσκαλον, ὁ Δεσπότης, λέγει, γίνεται διδάσκαλος εἰς ὅσα δὲν ἐννοοῦμεν. Ἀλλ' ἂν κατὰ τὸ ἱερὸν στόμα τῆς Ἐκκλησίας, ἦναι τόσον ἀπαραίτητος ἡ ἀνάγνωσις τῆς θείας γραφῆς εἰς ἕκαστον Χριστιανὸν, ἄλλο τόσον φυσικὰ εἶναι καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα δι' ὧν ἐννοοῦνται τὰ θεῖα βιβλία, εἰς τῶν ὁποίων τὴν συχνὴν μελέτην καὶ ἀνάγνωσιν ἀναποφεύκτως διοριζόμεθα ἀπὸ τοὺς θείους πατέρας καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν σωτῆρά μας, „ ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς ".

Ὥστε συμπεραίνομεν σφάλμα κοινοβλαβὲς καὶ ψυχολέθριον ὅπου ἔβαλαν κατ' ἀρχὰς, καὶ διαφυλάττουν μέχρι τῆς σήμερον τὸ πρόσκομμα ἐκεῖνο ὅτι τὰ γράμματα καὶ μάλιστα

τὰ Ἑλληνικὰ βλάπτουν τὰ ἤθη. Τὸ δὲ ἄλλο παραδοξολόγημα ὅτι αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι βλάπτουν τὰ ἤθη εἶναι καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ὄψεως ἀσύστατον. Διότι τῷ ὄντι τί ἄλλο κατ' ἀκρίβειαν εἶναι ἡ Χημία, εἰμὴ αἱ παρατηρήσεις τῶν καθ' ἑκάστην χημευτικὴν ἐργασίαν συμβαινόντων εἰς τὰς ἀναλογίας τέχνας, οἷον τοῦ φαρμακοπώλου, τοῦ μεταλλουργοῦ, τοῦ βαφέως κτλ. ἀλλ' ἂν αὗται αἱ τέχναι εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὸ νὰ ἐμπεριέχωσι, ἢ νὰ διδάσκωσι γνώμην τινὰ ἀντίθεον, μακρότερα εἶναι ἡ Χημία. Οὕτως ἡ Μηχανικὴ εἶναι θεωρία τῶν μηχανῶν καὶ τῶν τροπῶν αὐτῶν, δηλαδὴ τὸ ἄθροισμα παρατηρήσεων γενομένων ἐπάνω εἰς τοὺς μύλους, εἰς τὰ πλοῖα, εἰς τὰς μηχανικὰς μετακινήσεις τῶν σωμάτων· ἀλλ' ἂν οἱ μυλλωνάδες καὶ οἱ μαραγκοὶ καὶ οἱ βαρκάζοι ποτὲ δὲν ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τὴν τέχνην των νὰ βλασφημῶσι, πώποτε δὲν θέλει τὸ διδαχθῇ καὶ ὁ μηχανικὸς ἀπὸ τὴν μηχανικήν. Οὕτως ἡ Φυσικὴ εἶναι σύνταγμα συναθροισμένων παρατηρήσεων τῶν καθ' ἑκάστην ὑπ' ὀφθαλμὸν συμβαινόντων, ὅτι τὰ σώματα ἐν γένει πίπτουσιν εἰς τὴν γῆν, καὶ ὅτι ἀφ' ὅσον ὑψηλὰ πίπτουσι, τοσοῦτον σφοδρότερα εἶναι ἡ πτῶσις, καὶ ὁ κτύπος εἶναι πρωτόγονος παρατήρησις καὶ δὲν ἐμπεριέχει κἀμμίαν κακοήθειαν μέσα της· ἄρα καὶ ἡ παρατήρησις μὲ ποῖον τινὰ νόμον γίνεται ἡ κίνησις τῆς πτώσεως ταύτης δὲν ἐμπεριέχει κακοήθειάν τινα, οὔτε ἀντιθεϊσμὸν, ὥστε πείθω ἐμαυτὸν ὅτι ὅσοι ἐναντιώθησαν εἰς τὰς ἐπιστήμας δὲν εἶχαν ἀκριβῆ ἰδέαν αὐτῶν. Ἀλλὰ λέγουσι, μαθόντες τινὲς τὰ τῆς φύσεως ἔγιναν κακοὶ ἄνθρωποι· ὄχι, αὐτοὶ πρότερον κακοὶ ὄντες ἀπὸ κακὴν ἀγωγὴν ἔγιναν χείριστοι παιδευθέντες· πλὴν ἐγὼ λέγω ὅτι πολλοὶ ὄντες ἴσως φύσει κακοὶ τοὺς ἐπανώρθωσεν εἰς τὸ ἀγαθὸν ἡ παιδεία· οὕτως ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος Σωκράτης ὡμολόγησεν εἰς δόξαν τῆς παιδείας τὴν ἰδίαν του ἐπανόρθωσιν. Καὶ εἰμὲν τὰ σχολεῖα τῶν Ἀθηνῶν ἔφεραν ἕνα Ἰουλιανὸν, ἔφεραν ὅμως καὶ Βασίλειους, καὶ Γρηγορίους κτλ. καὶ ἂν ἡ Ἀλεξανδρινὴ σχολὴ ἔφερεν ἕνα Πρόκλον ἢ Πορφύριον, ἔφερεν ὅμως καὶ Ἀθανάσιον καὶ Κύριλλον, καὶ εἴτινα ἄλλον προσάτην καὶ ὑπέρμαχον τῆς εὐσεβείας. Διὸ μοὶ φαίνεται ἐξ ἴσου μωρὸν τὸ νὰ ἀφαιρέσῃ τίς ἐκ μέσου τὴν παιδείαν, διότι εὑρίσκονται κατὰ καιροὺς οἱ κακομεταχειριζόμενοι αὐτὴν, καὶ τὸ νὰ θελήσῃ νὰ σβέσῃ τὸ πῦρ ἀπὸ τὸν κόσμον, διότι εὑρίσκονται ἐνίοτε ἄνθρωποι κακότροποι, καὶ

ἀνάπτουν πυρκαϊὰς εἰς τὰς πόλεις. Συμπέρασμα λοιπὸν γενικὸν εἶναι ἐσφαλμένη ἡ γνώμη ἐκείνων ὁποῦ λέγουν ὅτι τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιςῆμαι βλάπτουν νὰ ἤθη· καὶ ἐν παραρτήματι ἂς ἐξελέγξωμεν ἐδῶ καὶ τὴν ἄλλην γνώμην ὅτι αἱ γυναῖκες δὲν πρέπει νὰ μανθάνωσι γράμματα. Πόσην ὠφέλειαν δύνανται νὰ προξενήσωσιν αἱ γυναῖκες εἰς τὴν ἀνατροφήν μας ὅταν ἠξεύρωσι γράμματα, δὲν εἶναι τοῦ παρόντος καιροῦ νὰ ἐξετασθῇ, τόσο μόνον βεβαιόνω ὅτι ὅταν ἡ μητέρα ἠξεύρει γράμματα, τὸ παιδὶ τρεῖς, καὶ ἴσως τέσσαρας χρόνους πρωϊμώτερα γίνεται ὠφέλιμον εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τοὺς γονεῖς· τοῦτο ἐπαρατήρησα εἰς μέρη ὁποῦ διδάσκουν αἱ ἴδιαι μητέρες τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τὰ τέκνα των.

Ἀλλ' ἡμεῖς ἕως τώρα ἐξετάζαμεν τὴν παιδείαν ὡς ψυχωφελῆ, ἂς τὴν θεωρήσωμεν καὶ ὡς ὠφέλιμον εἰς τὴν ζωήν. Εἰς τοῦτο ἔχω ὀχὶ πλέον λόγους, ἀλλὰ μάρτυρας ἀυτοπαθεῖς· ποσάκις τῆς ἡμέρας δὲν ἀδημονοῦν καὶ βλασφημοῦν πολλοὶ ὅτι δὲν ἔμαθαν γράμματα, ἔχοντες ἀνάγκην αὐτῶν καὶ διὰ τὰ κατάςοιχά των καὶ διὰ τὰς γραφὰς τῆς ἀντιαποκρίσεώς των! ὅταν δὲ πάλιν οἱ ἀγράμματοι ἐν καιρῷ ἀργίας ςενοχωροῦνται, καὶ δὲν ἠξεύρουσι πῶς νὰ περάσωσι τὴν ἡμέραν των ἢ ἐνασχολοῦνται εἰς κατασυρμοὺς καὶ πονηρεύματα, οἱ μαθόντες γράμματα εὔθυμα περνοῦν τὴν ὥραν των μὲ αὔξησιν τῶν γνώσεων, καὶ μὲ θείαν μελέτην τῶν ἐντολῶν τῆς χάριτος. Ἀλλὰ τὰ ἐκ τῆς παιδείας καὶ μαθήσεως καλὰ εἶπα καὶ εἰς τὰ προοίμια τοῦ λόγου διατὶ καὶ δὲν θέλω τὰ ἀναφέρῃ, ἐπειδὴ εἰς ταύτην τὴν πόλιν ἐδιδάχθησαν καὶ ἱεροπρεπέςερα, καὶ ἐκφαντορικώτερα πρὸ ἐμοῦ, καὶ κάρπὸν μέγαν, ὡς ἐκ τῶν σημερινῶν πραγμάτων βλέπομεν, ἔφεραν· ἔτι δὲ εἶναι ἄγνωςον τὸ ἐμπόδιον „Ἡ μάθησις βλάπτει“· ὅλοι ἐγνώρισαν τὴν ἀνάγκην τῶν γραμμάτων. Διὸ καὶ ὄχι μόνον τὰ πρῶτα τέσσαρα κοινὰ σχολεῖα ἐνώσαντες ὑπὸ φιλογενῶν καὶ πεπαιδευμένων ἐπιτρόπων τὰ μετερρύθμισαν, καὶ τὰ ἐπροίκισαν ἀξίως τῆς μεγαλειότητος τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ πέμπτον σχολεῖον κοινὸν γραμμάτων ἐπροβλήθη νὰ συςηθῇ, ὥςε μετὰ τρεῖς καὶ τέσσαρας χρόνους δὲν θέλει εἶναι νέος ἀπὸ τοὺς σήμερινοὺς ὅπου νὰ μὴ μακαρίζῃ τοὺς αἰτίους τῆς συςάσεως τούτων τῶν κοινῶν σχολείων.

Θέλω λοιπὸν μεταβῆ εἰς τὰ ἐμπόδια τὰ ἐκ τῶν μέσων, αὐτὰ δὲ εἶναι, α. ἡ μέθοδος, β. τὰ βιβλία.

Αἱ παλαιαὶ μέθοδοι ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖςον κοπιαςικαὶ εἰς πᾶν εἶδος γνώσεως. Διὰ νὰ μάθῃ τις μίαν γλῶσσαν ἤτον ἀνάγκη νὰ τὴν σπουδάζῃ καὶ ὀκτὼ, καὶ δέκα χρόνους, ὅθεν θαυμαςικῶς ἀναφέρονται κοντὰ εἰς τοὺς ἀρχαίους, ἄνθρωποι δίγλωττοι καὶ ποτὲ σχεδὸν τρίγλωττοι· τὴν σήμερον ὅμως ὁ καιρὸς ἐσμικρύνθη εἰς ἕνα, ἢ καὶ δύω χρόνους. Διατί; διότι τὰ λεξικὰ ἐτελειοποιήθησαν καὶ ἔγιναν πάγκοινα, καὶ γραμματικαὶ εὐμεθοδέςεραι, αἱ ἀναλογίαι καὶ αἱ παραγωγαὶ φιλοσοφικώτεραι. Τὸ πάλαι ὅποιος ἐγνώριζε τὰς ἀρχὰς τῶν μαθηματικῶν, μέγας ἐνομίζετο, τὴν σήμερον καὶ αἱ ὑψηλότεραι θεωρίαι ἔγιναν τετριμμέναι. Τὸ πάλαι μία μικρὰ γνῶσις Γεωγραφίας ἐχαρακτήριζε τοὺς ἐξόχως πεπαιδευμένους· τὴν σήμερον εἰς τοὺς φωτισμένους ἀπὸ τὴν παιδείαν τόπους, καὶ τὰ ὑπομάζια βρέφη ἀκόμη γνωρίζουν τὴν ἀκριβῆ γεωγραφίαν. Διατί; διότι αἱ γεωγραφίαι ἐπολλαπλασιάσθησαν, αἱ σφαῖραι ἔγιναν τὸ κοινὸν, νὰ εἴπω οὕτω, νοικοκυρὶ τῶν σπιτίων, οἱ γεωγραφικοὶ πίνακες, ὁ κοινὸς ςολισμὸς τῶν τείχων. Τὸν παλαιὸν καιρὸν διὰ νὰ μάθῃ τίς μίαν ἐφεύρεσιν, ἢ ἐπινόημα ὠφέλιμον, ἀπαραιτήτως ἢ ἔπρεπε νὰ πλεύσῃ ἕως τὸν τόπον ὅπου τὸ πρᾶγμα εὑρέθη, ἢ κατὰ περίςασιν νὰ τὸ ἀκούσῃ ἀπὸ τοὺς κατὰ περίςασιν καὶ αὐτοὺς ἀκούσαντας· τὴν σήμερον ὅμως αἱ ἐφημερίδες εἶναι ἡ κοινὴ ἀποθήκη ὅλων τῶν νέων ἐφευρέσεων καὶ ἐπωφελῶν εἰδήσεων. Πρὸ ὀλίγου τὰ κοινὰ λεγόμενα γράμματα ἐδιδάσκοντο καὶ ἐπιπόνως καὶ πολυδαπάνως, ὁ Λαγκαςέρος ὅμως εὐκόλυνε τὴν μέθοδον, καὶ τὴν σήμερον ἄνθρωποι ἑβδομῆντα καὶ ὀγδοῆντα χρόνων ἔμαθον εὐκολώτατα καὶ ἀναγινώσκουσι τὰ θεῖα βιβλία. Τί λοιπὸν πρέπει νὰ συνάξωμεν ἀπὸ τὰ ῥηθέντα; ὅτι αἱ μέθοδοι τελειοποιοῦνται καθ' ἑκάςην, ἐπειδὴ κατὰ τὸ ἀπόφθεγμα ἐκεῖνο, „σοφὸν ὁ χρόνος“, καὶ ὅτι ὅσοι ἐναντιώνονται εἰς τὰς δοκιμασμένας ταύτας μεθόδους κάμνουσι κάκιςα, διότι ὄχι μόνον εἰς τοὺς νέους γίνονται πρόσκομμα κάμνοντές τους νὰ κοπιάζωσι ματαίως μὲ μεθόδους καὶ τρόπους δυσκολωτάτους, καὶ οὕτως τρομάζοντες τοὺς περισσοτέρους, καὶ ἀποκαταςαίνοντες αὐτοὺς λειποτάκτας τῆς παιδείας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἑαυτοὺς ἀληθινὴν ἐντροπὴν προξενοῦσιν. Ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἐντροπὴ τὸ νὰ

μὴν ἠξεύρω τί ἄγνωστον εἰς τὸν καιρόν μου, ἀλλ' ἐντροπὴ μεγάλη καὶ θεοδέλυκτος τὸ νὰ ἐναντιωθῶ, ἀφ' οὗ εὑρεθῇ καὶ κριθῇ τοῦτο κοινῇ ὠφέλιμον. Διὰ νὰ ἀφαιρεθῇ λοιπὸν ἐκ μέσου ἡ ἀπὸ τὰς μεθόδους δυσκολία καὶ ἀργοπορία, τὰς ἐπωφελεστέρας καὶ συντομωτέρας ὅσας ὁ χρόνος εὗρε πρέπει εἰλικρινῶς καὶ μετὰ προθυμίας νὰ ἐναγκαλιζώμεθα, καὶ τοῦτο θέλει εἶναι ἡ κοινὴ φροντὶς τῶν τε ἐπιτρόπων τῶν κοινῶν παιδευμάτων καὶ τῶν διδασκάλων. Τὸ δὲ δεύτερον ἐμπόδιον τὸ ἐκ τῶν βιβλίων πάλαι μὲν ποτὲ ἦτον μέγιστον, ἐπειδὴ ἐχρειάζετο τὴν ἀπαραίτητον ἀντιγραφὴν ἡ ὁποία ἔφθειρε τὸν καιρὸν τῆς μελέτης· τὴν σήμερον ὅμως ὁ τύπος καὶ εὐκόλυνε, καὶ ηὔξησε τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν βιβλίων. Μ' ὅλον τοῦτο τὸ γένος μας ἀκόμη, καὶ ἂς τὸ ὁμολογήσωμεν διὰ νὰ ἀρθῇ καὶ τοῦτο τὸ ἐμπόδιον, τὸ γένος μας λέγω, καὶ μάλιστα ἐδῶ ἡ Ἀδριανούπολις ἀκόμη δὲν ἀπήλαυσεν τὴν πρέπουσαν ὠφέλειαν, οὔτε πολλὰ βιβλία εὔχρηστα ἔχομεν, οὔτε ἡμεῖς ἐδῶ τὰ ὀλίγα εὑρισκόμενα γνωρίζομεν· ἀλλὰ ὑποθέτοντες καὶ νὰ διορθώσωμεν τοῦτο τὸ ἄτοπον, γνωρίζετε βέβαια ὦ φίλοι συμπολῖται, ὅτι μὲ τὴν ἀνάγνωσιν ἑνὸς καὶ δύω βιβλίων, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προκόψῃ ὡς πρέπει ὁ ἄνθρωπος, μάλιστα τοὐναντίον εἶναι παρατηρημένον ὅτι ἡ ἀνάγνωσις ἑνὸς μόνου βιβλίου κάμνει τὸν ἄνθρωπον προπετέστερον· ὅθεν καὶ τὸ ἀξεῖον ἐκεῖνο „Ῥῦσαι ἡμᾶς Κύριε ἀπὸ τὸν πονηρὸν, καὶ ἀπὸ ὅποιον ἀνέγνωσεν ἓν μόνον βιβλίον". Ταῦτα λέγων δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι πολλοὶ μὲ ὀλιγώτατα βοηθήματα βιβλίων ἔφθασαν εἰς βαθμὸν παιδείας ἀξιόλογον, μάλιστα ἐγὼ γνωρίζω ἕνα τῶν τοιούτων· θέλω ὅμως νὰ προσθέσω ὅτι τὰ τοιαῦτα πνεύματα ἔξοχα εἰς τὴν φύσιν των εἰμὲν εἶχαν καὶ τὸ εὐμέθοδον εἰς τὴν παιδικὴν μάθησιν, καὶ εὐπορίαν βιβλίων παντὸς εἴδους εἰς τὰς μελέτας των, ἤθελαν εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερα, ἀφ' ὅ,τι ἡμεῖς τὴν σήμερον τὰ θαυμάζομεν. Ὁ ἀριθμὸς λοιπὸν τῶν χρησίμων βιβλίων εἶναι ἀναγκαῖος εἰς ὅν, τινα θέλει νὰ λάβῃ παιδείαν ὀρθὴν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι καὶ δύσκολον καὶ περιττὸν ἴσως εἰς καθ' ἕνα ἕκαστον σύναξις πολλῶν βιβλίων, ἐπενοήθησαν αἱ κοιναὶ βιβλιοθῆκαι, εἰς τὰς ὁποίας ὁ καθεὶς δύναται νὰ ἀναγνώσῃ τὰ χρειαζόμενα εὐκόλως, ὁ ἱερεὺς ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὴν ἱερωσύνην του καὶ εἰς τὸ ποίμνιον ὅπου ὁ θεὸς τὸν ἐνεπιστεύθη, ὁ πεπαιδευμένος ὅσα τὸν ὠφελοῦσι, καὶ ὁ τεχνίτης ὅσα

τὸν χρησιμεύουσι. Μέγα ἐμπόδιον μᾶς εἶναι εἰς τὴν σπουδὴν καὶ ἡ ἔλλειψις τῆς βιβλιοθήκης, φθάνει τὸ νὰ θέλωμεν καὶ οἱ πόροι εἶναι ἕτοιμοι· ὑποθέτοντες ποσότητά τινα ἀναγκαίαν εἰς τοιαύτην συλλογὴν, εἰ μὲν ἡ πολιτεία ὅλη ἐδύνατο νὰ πληρόνῃ πολλοστὸν μόνον αὐτῆς καὶ ὄχι περισσότερον τὸν καθ' ἕκαστον χρόνον ἐπὶ τούτῳ, ἀπὸ 40 χρόνους καὶ ἐδῶ ἠθέλαμεν ἔχει τὴν σήμερον τὴν καλλίστην τῶν ἀναγκαίων βιβλιοθηκῶν. Ἀλλ' εἰς τοὺς χρόνους τῶν πατέρων μας, καὶ τῶν πάππων μας, ὧν τὸ μνημόσυνον εἴη αἰώνιον, περὶ τοιούτων πραγμάτων ὀλίγος ἐγένετο λόγος, ἔτε ἄνθρωπος ἴσως εἶχαν νὰ τὸ παρακινήσωσιν εἰς τὰ τοιαῦτα. Τώρα ὅμως, ὦ φίλοι συμπολῖται, ἐπειδὴ εὐτυχῶς καὶ προαιρέσει καὶ προτροπῇ ἀρχίσετε τὰ καλὰ, κάμετε ἐν καιρῷ καὶ περὶ τούτου μίαν σκέψιν, καὶ εἴσθε βέβαιοι ὅτι μετὰ σαράντα καὶ πενῆντα χρόνους ὅλοι θέλουν σᾶς μακαρίζει· μετὰ 40 εἴπα ἢ 50, ἔως καὶ 100· τὸ καλὸν εἶναι αἰώνιον καὶ γίνεται διὰ τοὺς αἰῶνας· ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος δὲν ἐξετάζει πότε ἔχει νὰ ἀπολαύσῃ ἀπὸ τὸ πραττόμενον, μόνον τί κάμνει καθ' ὁ καλὸν καὶ τὸ προσφέρει εἰς τοὺς ὁμοίους ἀδελφοὺς καὶ ἀπογόνους, ἔως καὶ μετὰ αἰῶνας, ἀφίνων τὸ ὄνομά του ἀθάνατον. Καὶ οὕτως ἐγὼ ἤκουσα νὰ ἐνθυμῶνται ἐκείνους ὅ,που ἐφύτευσαν τριγύρου εἰς ἕνα θεῖον ναὸν, δάσος εὐσκυφύλλων δένδρων, ὑποκάτω τῶν ὁποίων τὰ τέκνα των καὶ οἱ ἀπόγονοί των συναζόμενοι ἐν καιρῷ θέρους τοὺς ἐμακάριζαν μὲ δάκρυα εὐγνωμοσύνης.

Εἶναι δυσχῶς καὶ ἄλλα ἐμπόδια εἰς τὴν παιδείαν, οἷον αἱ συχναὶ καὶ κατ' ἀρέσκειαν ἀλλαγαὶ τῶν διδασκάλων ἐπὶ ὁποιαδήποτε προφάσει, αἱ ἀκαταστασίαι προερχόμεναι ἀπὸ τοὺς μαθητὰς, αἱ ταραχαὶ τῶν σχολείων εἰς τὰς μεταβολὰς τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων. Ἀλλὰ τὸ ἡμέτερον σχολεῖον θέλει φέρεσθαι ἀνώτερον, ἐλπίζω, τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἀπευκταίων μεταβολῶν, καὶ θέλει μένει ἀπὸ ταύτην τὴν ἐποχὴν διὰ παντὸς ἀκλόνητον ὑποκάτω τῆς κραταιᾶς χειρὸς τοῦ ὑψίστου εἰς κοινὸν ὄφελος, ὄχι μόνον τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ τῶν περὶξ τῆς εὐδαίμονος ταύτης ἐπαρχίας. Καὶ τοιοῦτον εὐχηθῆτέ το, ὦ Παναγιώτατε πάτερ, γέννημα, θρέμμα καὶ σεμνὸν καύχημα ταύτης τῆς μεγαλοπρεποῦς πόλεως, καὶ παίδευμα ἱερόδρυτον ταύτης τῆς σχολῆς. Καὶ σὺ, ὦ Σεβασμιώτατε Ἱεράρχα, εἰς ὃν ἡ θεία πρόνοια κατ' εὐχὴν, καὶ ἐπὶ κοινῇ

ὠφελείᾳ, ἐνεπιζεύθη τὸ ἡμέτερον ἐκκλησιαστικὸν πλήρωμα, ἀμφότεροι σοφοὶ ποιμένες, καὶ τῶν θείων μυσταγωγῶν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ζωντανοὶ καὶ ἔνδοξοι τύποι, εὐχηθῆτε καὶ εὐλογήσατε τὸ νέον τοῦτο κατάσημα, ἵνα ἐξ αὐτοῦ ὡς ἐκ θείας λυχνίας διαθοῦῃ εἰς τοὺς χριστιανοὺς τὸ φῶς τῆς εὐσεβείας, καὶ πάσης ἄλλης μαθήσεως καθαρὸν, καὶ μὴ κατὰ παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὡς παραγγέλλει τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, κατὰ Χριστόν. Σεῖς δὲ, ὦ ἐντιμότατοι κληρικοὶ, Δημογέροντες, Γέροντες, ἐλλογιμώτατοι ἐπίτροποι τῆς κοινῆς παιδείας, & ὅσοι ἄλλοι ἠξιώσατε νὰ παρευρεθῆτε εἰς τὴν σύναξιν ταύτην, κρατύνατε μὲ προθυμίαν τὰ σχολεῖα, ὄντες βέβαιοι ὅτι μὲ τοῦτο κάμνετε τὸ μέγιστον καλὸν εἰς τοὺς ἀπογόνους σας. Καὶ σεῖς, ὦ νέοι, ἡ γλυκεῖα φροντὶς καὶ ἐλπὶς τῶν φιλομαθῶν γονέων σας, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς στρέφω τὸν λόγον μου μὲ ἀδελφικὴν ἀγάπην, καὶ σᾶς ἀφιερόνω μέρος τῆς ἱκανότητός μου ἐπ' ἐλπίδι βελτιώσεως, ἐνθυμεῖσθε πάντοτε ταύτην τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν αἰδέσιμον ταύτην συνάθροισιν, καὶ παραδόσετε ἀπὸ στόμα εἰς στόμα δι' αἰώνιον μνήμην καὶ μακαρισμὸν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς τὰ ὀνόματα τῶν παρακινησάντων, συνεργησάντων καὶ ἐπιστησάντων εἰς τὸ κοινὸν τοῦτο καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος.

Καὶ σὺ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, παροχεῦ τῶν φώτων, ὁ φωτίζων πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, εὐδόκησον εἰς τὴν δικαιοσύνην τῶν λόγων μου καὶ κατάγραψον τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἰς τὸ βιβλίον τῶν ζώντων ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἐν τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. ἀμήν.

Ἐξεδώκαμεν πρὸ πολλοῦ εἰς τὸν Λ. Ἑρμῆν δύο γράμματα τῆς ἐν Ἰασίῳ κυρίας Βασιλικῆς Νικολάου ἐκ πατρίδος Σιατίστης, ἓν πρὸς τὸν τότε Παναγιώτατον ἡμῶν Πατριάρχην, καὶ ἄλλο πρὸς τοὺς Προεστῶτας τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐμπορικοῦ Σώματος τῶν Γραικῶν, κατὰ τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀποφασίσει ἡ φιλογενὴς αὕτη Ἑλληνὶς νὰ ἀνορθώσῃ τὴν ἐν τῇ πατρίδι αὐτῆς Ἑλληνικὴν σχολὴν, καὶ δι' αὐτὸ τὸ τέλος τὴν εἶχε προικίσει μὲ 40 περίπου χιλιάδων γροσίων κεφάλαιον ἐκ κληρονομίας ἑνὸς προαποθανόντος ἀδελφοῦ της (ἴδε Λ. Ἑρμῆν τοῦ 1817 ἔτους, Ἀρ. 5, Σελ. 90 ἕως 96). Τότε ηὐχόμεθα νὰ κηρύξωμεν ὅσον οὔπω τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐν τοῖς γράμμασιν ἐκείνοις διατεταγμένων, καὶ τώρα ἀναγγέλλομεν μὲ χαρὰν μας, ὅτι ἡ πρὸ πολλοῦ παρὰ τῶν φιλομούσων Σιατιστέων ἐπιθυμουμένη σύστασις αὐτῆς τῆς σχολῆς κατωρθώθη τέλος πάντων διὰ τῆς ἀνωτέρω γενναίας συνδρομῆς, καὶ τῆς ἐπιμελείας καὶ προστασίας τῶν φιλογενῶν ἐπιτρόπων, καὶ τῶν ἄλλων συμπολιτῶν τῆς πόλεως Σιατίστης (*)· τὴν χαροποιὰν δὲ ταύτην εἴδησιν μανθάνομεν ἀπὸ γράμματα τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Σισανίου καὶ Σιατίστης κυρίου Ἰωαννικίου καὶ τῶν ῥηθέντων ἐπιτρόπων πρὸς τὸν ἐδῶ φιλογενῆ συμπατριώτην αὐτῶν κύριον Ἰωάννην Μανούσην, ὅστις προθύμως μᾶς ἄφησε νὰ τ' ἀναγνώσωμεν διὰ νὰ κηρύξωμεν τὰ ἐν αὐτῇ οὐσιώδη. Οὕτω λοιπὸν οἱ κόποι τῆς εὐγενοῦς ἐκείνης Ἑλληνίδος Βασιλικῆς ὄχι μόνον δὲν ἐματαιώθησαν, ἀλλὰ καὶ ἀξίως ἀνταμείβονται ἀπὸ τοὺς εὐγνώμονας καὶ εὐαισθήτους Σιατιστεῖς, οἵτινες πρὸς ἔπαινον καὶ μνήμην αἰώνιον τῆς εὐεργέτιδος, τῆς διὰ τὸ ἀναλημφθὲν ἱερὸν σχῆμα ἐπονομασθείσης Βαρβάρας, διώρισαν νὰ γίνεται κατ' ἔτος μονεκκλησία κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Ὀρθοδοξίας. Κατὰ δὲ τὴν λαμπρὰν ἑορτὴν τῆς ἀνακαινίσεως τῆς σχολῆς ἔγινεν ἱερὰ λειτουργία παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἀρχιερέως, καὶ πανταχόθεν συνέδραμαν ἐνθουσιῶντες ὅλος ὁ λαὸς τῶν Σιατιστέων εἰς τὸν ἱερὸν τόπον, ὅπου ἐμνημονεύθησαν καὶ ἐμακαρίσθησαν παρὰ πάντων τὰ ὀνόματα τῶν συνδρομητῶν τῆς σχολῆς, καὶ κατ' ἐξοχὴν τῆς φειμνήσου κυρίας Βασιλικῆς. Κατ' αὐτὴν τὴν εὐκαιρίαν ἐξε-

---

(*) Κατάλογος τῶν συνδρομητῶν τῆς σχολῆς.

„Οἱ ἐξ ἀρχῆς κτίτορες καὶ θεμελιωταὶ τῆς σχολῆς.

„Ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει προκάτοχος ἡμῶν κύριος Νεόφυτος, γρόσια 2000.

„Ἡ ἐν Ἰασίῳ κυρία Βασιλικὴ Νικολάου, τὸ τρίτον μέρος τῆς περιουσίας τοῦ μακαρίτου αὐταδέλφου αὐτῆς Γεωργίου.

„Ὁ μακαρίτης Κωνσταντῖνος Δούκα Κατζῆ Μιχαὴλ, γρόσια 1300.

„Ὁ μακαρίτης Γεώργιος Αὐξεντιάδης, τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ.

„Ὁ τιμιώτατος κύριος Ναούμ Δημητρίου Σιατιστεὺς, δέκα σώματα Γραμματικὰς Ζαχαριάδου.

„Γεώργιος Πασχάλης, Παναγιώτης Μιχαὴλ, Εὐστράτιος, καὶ οἱ ἐνταῦθα ἐντιμότατοι ἐπίτροποι καὶ πολῖται συνεργήσαντες καὶ συνεργοῦντες λόγῳ καὶ ἔργῳ εἰς τὴν σχολήν.

φώνησεν ὁ διδάσκαλος τῆς σχολῆς κύριος Ἀργύριος τὸ ἀκόλουθον λογίδριον, ἐκδιδόμενον τοιοῦτον, οἷον εἶναι τὸ χειρόγραφον.

ΛΟΓΙΔΡΙΟΝ.

Ἐγκωμιαζομένου δικαίου, εὐφρανθήσονται λαοί!

„Σήμερον ἐπλήρωθη καὶ εἰς ἡμᾶς, Πανιερώτατε καὶ Θεοπρόβλητε ἡμῶν αὐθέντα καὶ δέσποτα, εὐλαβέστατοι Ἱερεῖς, ἐντιμότατοι κληρικοὶ, τιμιώτατοι πραγματευταὶ καὶ πᾶσα τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ἡ ὁμήγυρις! σήμερον ἐπλήρωθη καὶ εἰς ἡμᾶς τὸ σοφὸν τοῦτο τοῦ Σολομῶντος ῥητόν. „Ἐγκωμιαζομένου δικαίου, εὐφρανθήσονται λαοί". Ἐκηρύχθη ἡ χρονικὴ κατὰ τὸ χρέος μας μονεκκλησία πρὸς ἐγκώμιον καὶ μνήμην αἰώνιον τῆς εὐεργέτιδος ἡμῶν κυρίας Βασιλικῆς, καὶ συνήχθη μετ' εὐφροσύνης φαιδρὸν ὅλον τὸ τῆς Σιατίσης ὀρθόδοξον πλήρωμα. Ἐπλήρωθη, βλέπω, ὁ περικαλλὴς οὗτος καὶ εὐρύχωρος, Ἱερὸς ναὸς τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν· πᾶν μένος, καὶ πᾶσα ἡλικία συνέδραμον ὁμοθυμαδὸν, φιλοτιμούμενοι νὰ δείξωσι μὲ τὴν φαινομένην παρουσίαν τῶν σωμάτων τους τὴν ὀφειλομένην εὐγνωμοσύνην τῆς καρδίας τους· ἀντιχοῦν τὰ Ἱερὰ τείχη τοῦ θείου τούτου ναοῦ ἀπὸ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα· αἱ μελῳδίαι προβαίνουσαι γίνονται ἰσχυρότεραι, ὡς καὶ ἐπὶ Μωϋσέως ποτὲ αἱ οὐράνιαις ἐκείναις σάλπιγγες. Ἀρχιερεῖς ὁμοῦ, Ἱερεῖς ἱεροπρεπῶς καὶ λαμπρῶς ἡμφιασμένοι περιασπάζουσι τὸ ἱερὸν βῆμα καὶ μετὰ πάσης μελῳδικῆς ἁρμονίας τὸν τρισάγιον ὕμνον ἀναμέλπουσιν. Ἀναγνῶσται ἀναγινώσκουσι καλοφώνως τὰ ἀποστολικὰ παραγγέλματα, καὶ Ἱεροδιάκονοι εὐαγγελίζονται εὐσεβοφρόνως τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα. Καὶ ἂν εἰς ὅλας τὰς ἱερὰς τελετὰς τῆς ἁγίας ἐκκλησίας μας συμπαραστέκωνται ἄγγελοι (καθὼς καὶ εἶναι τῇ ἀληθείᾳ, καὶ ἀδιστάκτως πιστεύομεν) καὶ συνδιακονῶσι, καὶ συλλειτουργῶσι, καὶ συμπροσφέρωσι τὰς πρὸς τὸν οὐράνιον Θεὸν καὶ Πατέρα, λατρείας καὶ ἱκεσίας μας, ὡς διακονικὰ πνεύματα, συνευφραίνονται καὶ αὐτοὶ βέβαια σήμερον, καὶ μὲ πολλὴν προθυμίαν προετοιμάζουσι τοὺς οὐρανίους στεφάνους, μὲ τοὺς ὁποίους ἔχει νὰ στέψῃ ὁ οὐράνιος Βασιλεὺς τὴν θείμνηστον Βασιλικὴν τὴν εὐεργέτιδα, καὶ κτίτορα τοῦ σχολείου μας, καὶ ὅλους ὁμοῦ τοὺς φιλοκάλους καὶ φιλογενεῖς, ὅσοι ἔργῳ καὶ λόγῳ συνέργησαν καὶ συνέτρεξαν καὶ συνεργοῦσι καὶ συντρέχουσιν εἰς τὴν καλὴν στέρεωσιν, καὶ τὴν εὐκατάστατον κατάστασιν τοῦ θεαρέστου τούτου καὶ κοινωφελοῦς πράγματος καὶ ὀνόματος. Συναρπαγμένος λοιπὸν καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὴν πάγκοινον ταύτην χαρὰν, ἀνέβηκα εἰς τοῦτην τὴν Ἱερὰν καὶ θείαν τοῦ ναοῦ περιωπὴν, καὶ βλέπωντας πανταχόθεν τὸν ἀλλεπάλληλον κυματισμὸν τοῦ λαοῦ, τὴν εὐρυθμίαν τοῦ βήματος, τὴν εὐκοσμίαν τοῦ κλήρου, τὴν εὐταξίαν τῶν χορῶν καὶ τὴν ἁρμονικὴν συμφωνίαν ἁπάσης ὁμοῦ τῆς ἐκκλησίας, ἔγινα ὅλος ἐκθαμβος· μὲ ἔφυγεν ἀπὸ τὸ στόμα ἡ γλῶσσα καὶ ἔμελλον νὰ διαμείνω σχεδὸν καὶ ἄλαλος, ἂν αὐτὴ ἡ ἰδία μου ἀπορία καὶ ἔκπληξις δὲν ἤθελε μὲ ἀναγκάσῃ νὰ ἐκφωνήσω μὲ φωνήν· „Αἰωνία ἡ μνήμη τῆς θείμνήστου καὶ ἀξιεπαίνου εὐεργέτιδος ἡμῶν κυρίας Βασιλικῆς· αἰωνία ἡ μνήμη τοῦ μακαρίτου ἀυταδέλφου αὐτῆς Γεωργίου, καὶ τῶν γονέων αὐτοῦ· „αἰωνία ἡ μνήμη τῶν ἀξιομνημονεύτων καὶ ἀξιεπαίνων ἀνδρῶν τῶν συνεργησάντων, καὶ συνεργούντων εἰς τὴν καλὴν „οἰκονομίαν τοῦ κοινωφελοῦς καὶ θεαρέστου εἰς τὴν σχολὴν „τῆς Σιατίσης ἀφιερώματος". Ἀλλὰ διὰ νὰ φανῇ καὶ ἡ ἐκφώνησίς μου αὕτη δικαιοτέρα, καὶ ἡ πάγκοινος αὕτη πανήγυρις εὐλογωτέρα, προσμείνατε, παρακαλῶ, εἰς ὀλίγον νὰ μὲ ἀκούσητε, καὶ μὲ ὀλίγα τὸ βεβαιώνεσθε. Ἂν εἶναι προσφορὰ εἰς τὸν κόσμον! ἂν εἶναι, λέγω, προσφορὰ εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠμπορῇ νὰ προσφέρῃ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ὅσα ἔχει εἰς τὴν γῆν ἀρεσκὴν καὶ εὐπρόσδεκτον θυσίαν εἰς τὸν οὐρανὸν, ἡ προσφορὰ ὁποῦ γίνεται εἰς τὰ σχολεῖα πρὸς φωτισμὸν καὶ βελτίωσιν τοῦ γένους, εἶναι ἡ πλέον ἐνάρετος καὶ εὐπρόσδεκτος εἰς τὸν Θεόν· ἡ σύστασις τῶν σχολείων εἶναι ἡ πρώτη πηγὴ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ἡ πρώτη βάσις τοῦ πολιτικοῦ, τὸ πρῶτον θεμέλιον τὸ χριστιανισμοῦ· χωρὶς τὰ σχολεῖα δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε πολιτικὸς, οὔτε χριστιανὸς ὁ ἄνθρωπος· διότι ὁ ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ εἶναι κἂν ὀλίγον καλλιεργημένον καὶ γυμνασμένον τὸ λογικόν του μὲ τὴν μάθησιν, διαμένει, τολμῶ νὰ εἰπῶ, ἄλογος καὶ ἀνόητος·

καὶ τὸ μαρτυροῦν αἱ παλαιαὶ Ἱςορίαι τῶν ἀμαθῶν ἐθνῶν, καὶ οἱ ἄγριοι, ὁποῦ καὶ ὡς τὴν σήμερον εὑρίσκονται εἰς μερικὰ μέρη τῆς γῆς μὲ σχῆμα μόνον ἀνθρωπίνης μορφῆς, μὲ ζωὴν ὅμως ἀλογωτέραν καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἄλογα· ὅθεν δὲν ἠμπορεῖ, νὰ εἶναι ἄνθρωπος χωρὶς τὰ σχολεῖα ὁ ἄνθρωπος· ἀλλ' οὔτε πολιτικὸς πάλιν ἠμπορεῖ νὰ γένῃ χωρὶς τὰ σχολεῖα ὁ ἄνθρωπος· διατὶ ὁ ἄνθρωπος χωρὶς νὰ εἶναι διδαγμένος τὸ φυσικὸν καὶ ἠθικὸν δικαίωμα μὲ τὴν μάθησιν, μένει ἀναμφιβόλως ὑςερημένος ἀπὸ τὰς πρώτας ἀρχὰς καὶ βάσεις τοῦ πολιτικοῦ δικαιώματος, ᾗ αὐτὴ νὰ εἶναι ζῶον κοινωνικὸν ᾗ φιλάνθρωπον, καταςαίνεται ζῶον ἀκοινώνητον καὶ ἀπάνθρωπον, καὶ τὸ μαρτυροῦν παλαιοὶ καὶ νέοι νομοθέται, ὁποῦ διὰ τοῦτο καὶ μόνον ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκδώσουν τοὺς νόμους, διὰ νὰ κάμουν εὐκοινώνητον καὶ πολιτικὸν τὸν ἄνθρωπον. Τῶρα ἔρχομαι νὰ εἰπῶ καὶ τὸ τρίτον, τὸ ὁποῖον ἴσως εἰς τοὺς περισσοτέρους θέλει φανῇ παράδοξον καὶ ἀπίθανον, εἶναι ὅμως καὶ αὐτὸ ὄχι ὀλιγώτερον πιθανὸν καὶ εὔλογον. Δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι οὔτε χριςιανὸς χωρὶς τὰ σχολεῖα ὁ ἄνθρωπος· ἐπειδὴ ἡ Χριςιανικὴ Θρησκεία ἀγκαλὰ καὶ εἶναι ὅλη Θεία, καὶ ἀποτέλεσμα τῆς Θείας χάριτος, λέγεται ὅμως καὶ ὀρθοδοξία, (καθὼς καὶ εἶναι τῇ ἀληθείᾳ) καὶ χρειάζεται τὴν ἀκριβῆ ἐκκλησιαςικὴν διδασκαλίαν καὶ κατήχησιν, καὶ οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ὀρθόδοξος χριςιανὸς ὁ ἄνθρωπος, ἂν δὲν ἰξεύρῃ τὰ ὀρθὰ καὶ Θεόπνευςα δόγματα τῆς κοινῆς ἡμῶν Μητρὸς, τῆς ἁγίας τοῦ Χριςοῦ ἐκκλησίας, ὁποῦ περιέχονται εἰς τὰ Ἱερὰ βιβλία τῆς Θεοπνεύςου γραφῆς· καὶ ἐπειδὴ ὅλα αὐτὰ τὰ Ἱερὰ καὶ ἅγια βιβλία εἶναι συνθεμένα εἰς ἡμᾶς μὲ τὴν παλαιὰν γλῶσσαν τῶν προγόνων μας, καὶ δὲν ἠμπορεῖ οὔτε ἀκροατὴς νὰ τὰ ἐννοήσῃ χωρὶς νὰ γυμνασθῇ ὀλίγον εἰς τὴν σχολὴν, οὔτε ἐξηγητὴς νὰ τὰ ἐξηγήσῃ χωρὶς νὰ διδαχθῇ εἰς τὰ σχολεῖα τὴν Ἑλληνικήν· διὰ τοῦτο λέγω καὶ ἐγὼ τολμηρῶς, ὅτι χωρὶς σχολεῖα καὶ μάθησιν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι οὔτε χριςιανὸς ὁ ἄνθρωπος, καί μοι τὸ μαρτυρεῖ ὁ Ἀπόςολος λέγων· πῶς πιςεύσουσιν, οὐκ ὄντος κηρύσσοντος! ἤγουν πῶς ἠμπορεῖ νὰ πιςεύσῃ καὶ νὰ γένῃ ὀρθόδοξος καὶ χριςιανὸς χωρὶς διδασκαλίαν, καὶ μάθησιν ὁ ἄνθρωπος· αὐτὸ τοῦτο μοι τὸ βεβαιώνει πρὸ πάντων μάλιςα καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριςὸς, ὁποῦ προςάζει ἀποφαςιςικῶς· ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς· καὶ τοῦτο τὸ

ἐρευνᾶτε, δὲν σημαίνει βιβαία ἄλλο, παρὰ νὰ ἀναγινώσκωμεν τὰ Ἱερὰ βιβλία, καὶ νὰ καταλαμβάνωμεν ἐν τ' αὐτῷ καὶ τὰ νοήματα, ὁποῦ εἰς αὐτὰ περιέχονται· ὅτι ὅμως τὰ Ἱερὰ ταῦτα βιβλία, οὔτε νὰ τὰ ἀναγινώσκωμεν, μανθάνομεν, οὔτε νὰ τὰ καταλαμβάνωμεν ἠμποροῦμεν, χωρὶς τὴν γύμνασιν τῶν σχολείων, καὶ τὴν μάθησιν, εἶναι γνωςὸν τοῖς πᾶσι, καὶ τυφλῷ κατὰ τὴν παροιμίαν δῆλον. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ κοινὴ ἡμῶν Μήτηρ, ἡ Ἁγιωτάτη τοῦ Χριςοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία μὲ Πατριαρχικὰ καὶ Συνοδικὰ γράμματα, ὄχι μόνον εἰς τὴν μάθησιν μᾶς παρακινεῖ ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν τρόπον τῆς ὑγιοῦς καὶ ὀρθῆς διδασκαλίας μᾶς ὁδηγεῖ, καὶ μᾶς παραγγέλλει νὰ αἰχμαλωτίζωμεν πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ Χριςοῦ κατὰ τὸν Ἀπόςολον, καὶ νὰ ἀποδειννύωμεν τοὺς μαθητάς μας χριςιανοὺς ἑλληνίζοντας εἰς τὴν φράσιν, καὶ Ἕλληνας χριςιανίζοντας εἰς τὰ δόγματα καὶ εἰς τὰ ἤθη καὶ εἰς τὸν βίον, τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦμεν καὶ ἡμεῖς ὡς γνήσια τέκνα αὐτῆς τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Ἀποςολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ μεταχειριζόμεθα τὴν παράδοσιν τῶν γραμματικῶν μαθημάτων, ὄχι μόνον διὰ τὴν τέχνην τοῦ ὀρθῶς λέγειν καὶ γράφειν, ἀλλὰ διὰ τὴν χρηςότητα μᾶλλον τῶν ἠθῶν καὶ τὴν ἀκριβῆ κατήχησιν τῶν πατροπαραδότων Θείων δογμάτων, καὶ ἐπιγράφομεν εἰς τὰς εἰσόδους τῶν φιλοσοφικῶν, μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν ἐπιςημῶν ὄχι τὸ τοῦ Πυθαγόρου· Ἀγεωμέτρητος μηδεὶς εἰσίτω! ἀλλὰ τὸ τῆς ἐκκλησίας παράγγελμα· Ἀκατήχητος μηδεὶς εἰσίτω! ἐπειδὴ ἰξεύρομεν, ὅτι ἡ ςοφία τοῦ κόσμου, ἂν δὲν φωτίζηται μὲ τὰς Θείας μαρμαρυγὰς τῆς οὐρανίου ςοφίας, καὶ ἀποκαλύψεως, εἶναι ἀπάτη κενὴ καὶ μωρία αὐτόχρημα, καθὼς τὴν ὀνομάζει καὶ ὁ Θεῖος Ἀπόςολος. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ εὐεργέτις ἡμῶν κυρία Βασιλικὴ Θείῳ ζήλῳ κινηθεῖσα, διὰ νὰ συςήσῃ τὴν ἐν τῇ Πατρίδι αὐτῆς ἑλληνικὴν σχολὴν, κατέφυγε Θεοπνεύςως εἰς τὴν προςασίαν καὶ ὑπεράσπισιν τῆς Ἁγιωτάτης κοινῆς ἡμῶν Μητρὸς Μεγάλης τοῦ Χριςοῦ Ἐκκλησίας, καὶ εἰς αὐτὴν, ὡς εἰς ςερεὰν καὶ ἀσάλευτον Πέτραν ἔςησε τὰ θεμέλια τῆς σχολῆς της, καὶ εἶναι διὰ τοῦτο ὄχι ὀλιγώτερον μακαριςὴ καὶ ἀξιέπαινος, ὅσον καὶ διὰ τὸ ἀδρὸν καὶ πλουσιοπάροχον αὐτῆς ἀφιέρωμα.

Ὅταν λοιπὸν τὸ σχολεῖον εἶναι ῥίζα καὶ ἀρχὴ, ὄχι μόνον τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ καὶ τοῦ Πολιτικοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ

τοῦ Χριςιανισμοῦ, καθὼς εἴπομεν, εἶναι αὐτόθεν φανερὸν, ὅτι ἡ σύςασις τῶν σχολείων εἶναι τὸ πλέον ὠφελιμώτερον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, τὸ πλέον ἀναγκαιότερον εἰς τὰς πόλεις, τὸ πλέον θεαρεςότερον εἰς τοὺς χριςιανοὺς· καὶ ἡ προσφορὰ, καὶ βοήθεια ὁποῦ γίνεται πρὸς σύςασιν σχολείων, εἶναι ἡ πλέον εὐάρεςος, καὶ εὐπρόσδεκτος θυσία εἰς τὸν Θεόν· ὅθεν μακάριοι καὶ τριςμακάριοι, ὅσοι ἠξιώθησαν νὰ συνεισφέρουν εἰς τὸ κοινὸν παρόμοια ψυχωφελῆ καὶ θεάρεςα ἀφιερώματα, μακαρία καὶ τριςμακάριος ἡ εὐεργέτις ἡμῶν κυρία Βασιλική, ὁποῦ ἐξελέξατο τὴν ἀγαθὴν μερίδα, καὶ εὐηργέτησε τὴν πατρίδα της μὲ τὴν πλέον ἀρεςὴν καὶ εὐπρόσδεκτον εἰς τὸν Θεὸν προσφοράν της· μακάριοι καὶ τριςμακάριοι, καὶ οἵτινες ἄλλοι μιμηθοῦν τὴν ἀξιομίμητον αὐτῆς προαίρεσιν καὶ συνεισφέρουν τὸ κατὰ δύναμιν ἕκαςος εἰς τὸν καταρτισμὸν καὶ πλουτισμὸν τοῦ σχολείου τῆς πατρίδος των· θέλει μνημονεύωνται βεβαίως αἰωνίως ὡς σήμερον, καὶ θέλει ἀκούσουν ἐδῶ μὲν, τὸ, αἰωνία ἡ μνήμη, ἐκεῖ δὲ τὸ, εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιςὲ, ἐπὶ ὀλίγων ἦς πιςὸς, ἐπὶ πολλῶν σε κατας ήσω, εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου.

Μετὰ τὴν ἀποτύπωσιν τοῦ Ἑρμοῦ λαμβάνομεν ἀργὰ τὴν ἀκόλουθον ἑνὸς τῶν φιλτάτων ἡμῶν ἀνωνύμων συνεργατῶν ἐπιςολὴν, γέμουσαν ἀπὸ νέας τερπνὰς ἀγγελίας καὶ γλυκέα αἰσθήματα, διὰ τῆς κοινοποιήσεως τῶν ὁποίων σπεύδομεν νὰ συνευφρανθῶμεν μὲ τοὺς φιλοπάτριδας καὶ φιλοκάλους ἡμῶν ἀναγνώςας.

Φίλτατέ μοι κύριε Κοκκινάκη.

Ἐκ Κερκύρας 14 Ἀπριλίου. 1820.

Ἀγαθῶν μηνυμάτων ἄγγελος ἔρχομαι πρὸς σὲ καὶ διὰ σοῦ εἰς ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν γένος. Πολλὰς πόλεις καὶ πολλοὺς ἄνδρας ἐδόξασεν εἰς τὰς ἡμέρας μας ὁ Πατριωτισμὸς, πατροπαράδοτος κληρονομία τῶν Ἑλληνικῶν καρδιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνίκητοι ἀπὸ τοῦ πονηροῦ Δαίμονος τὴν δυσκατάμαχητον ἔχθραν

λαμπρύνονται καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς κόλπους τοῦ σκότους μὲ ὅσα ἀνεγείρουν ἀκάματοι Τρόπαια, μὲ αὐτὰ τῆς ἐθνικῆς πτώσεως τὰ ἐρείπια· τὰ νεοφανῆ ὅμως ἔργα τῆς Πατριωτικῆς ἐλευθεριότητος τῶν Ἰθακησίων, μικρῶν μεγάλων, ἀνδρῶν καὶ Γυναικῶν ὡς γνωρίσματα εἰς τὸ ἄκρον μεγαλοφρόνων ψυχῶν, εἶναι καὶ ὅλης τῆς χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης τοῦ ἔθνους καὶ ὅλων τῶν ἐπαίνων καὶ τοῦ θαυμασμοῦ τῆς πεπαιδευμένης καὶ φιλανθρώπου Εὐρώπης ἄξια. Πόσης ἀγαλλιάσεως καὶ εὐγενοῦς ἐπάρσεως γίνεται ἔνθους ὁ φιλογενὴς ὅτι βλέπει πῶς εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τὸ φρόνημα, ἡ εὐχὴ, καὶ ἡ κραυγὴ ὅλων εἶναι ἡ παιδεία; ὅτι ὄχι μόνον οἱ λαμπροὶ τῶν μεγάλων οἶκοι, ἀλλὰ καὶ αἱ σκοτειναὶ τῶν πτωχῶν καλύβαι τὰς θύρας ἔχουν εἰς ὑποδοχὴν τῶν Μουσῶν ἀνοικτάς; ὅτι ὁ πρὸς αὐτὰς διακαὴς ἔρως ἁρπάζει τοὺς ἰδίους ἀπὸ τῶν μητέρων τὰς ἀγκάλας διὰ νὰ τοὺς ἀποδείξῃ εἰς τὰ σοφὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης ἐμπράκτως Ἕλληνας; ὅτι ὁ πλούσιος προφθάνει τὰς χρείας τοῦ γένους μὲ τὸν πλοῦτον του, ὁ πτωχὸς μὲ τὸν ὀβολόν του, ἡ γυνὴ μιμεῖται τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνδρὸς, τὸ ἀνήλικον τέκνον τοῦ πατρὸς, ἡ τρυφερὰ κόρη τῆς μητρός; Οὕτως ἐχόντων καὶ προχωρούντων τῶν πραγμάτων, εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ φανῇ ἡ νέα Ἑλλὰς σοφῆς μητρὸς σοφὴ θυγάτηρ;

Ἠυξησε καθημερινῶς αὐξάνει ὁ ἀριθμὸς τῶν Σχολείων εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ πολλὰ βραδύνει ἐξ ἀνάγκης ἡ πρόοδος τῆς γενικῆς ὠφελείας, διὰ τὴν ἔλλειψιν παιδιδασκαλείου, τὸ ὁποῖον ἔχον εἰς τοὺς κόλπους του ἱκανὸν ἀριθμὸν φιλοπόνων ἀνδρῶν εἰς πᾶσαν ἐπιςήμην ἐξησκημένων, καὶ πλούσιον ἀφ' ὅσα ἡ διάδοσις τῶν ἐπιςημῶν χρειάζεται, μόνον δύναται νὰ καταρθώσῃ τὸ μέγα τοῦ ἀναφωτισμοῦ ἔργον. Ἡ Ἑπτάνησος Ἰονικὴ Πολιτεία πρὸ χρόνων πολλῶν ἐμελέτησε τὴν σύςασιν τοιούτου Μουσοτροφείου, ἀλλ' αἱ ἀνωμαλίαι τῶν καιρῶν τὴν ἐμπόδισαν. Καλῇ τύχῃ τώρα ὁ κοινωφελέςατος τοῦτος σκοπὸς ἐγγίζει τὴν ἔκβασίν του. Γεώργιος ὁ Δ'. βασιλεὺς τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ προςάτης τῶν Ἰονικῶν Νήσων ἐπρόβαλεν εἰς τὴν Πανιόνιον Βουλὴν ὡς μέγαν πρόεδρον τοῦ Παιδεπιςημίου (ἡ ὁποία καὶ ἐψήφισε) τὸν Κόμητα Γυϊλφορδ, θαυμάζοντος διὰ τὰς ἀδρὰς του δαπάνας, τὴν ἀκοίμητον καὶ πατρικὴν φροντίδα, τὸν ἀκάματον ζῆλον εἰς ὠφέλειαν τοῦ

τοῦ Χριστιανισμοῦ, καθὼς εἴπομεν, εἶναι αὐτόθεν φανερὸν, ὅτι ἡ σύστασις τῶν σχολείων εἶναι τὸ πλέον ὠφελιμώτερον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, τὸ πλέον ἀναγκαιότερον εἰς τὰς πόλεις, τὸ πλέον θεαρεστότερον εἰς τοὺς χριστιανοὺς· καὶ ἡ προσφορὰ, καὶ βοήθεια ὁποῦ γίνεται πρὸς σύστασιν σχολείων, εἶναι ἡ πλέον εὐάρεστος, καὶ εὐπρόσδεκτος θυσία εἰς τὸν Θεόν· ὅθεν μακάριοι καὶ τρισμακάριοι, ὅσοι ἠξιώθησαν νὰ συνεισφέρουν εἰς τὸ κοινὸν παρόμοια ψυχωφελῆ καὶ θεάρεστα ἀφιερώματα. μακαρία καὶ τρισμακάριστος ἡ εὐεργέτις ἡμῶν κυρία Βασιλική, ὁποῦ ἐξελέξατο τὴν ἀγαθὴν μερίδα, καὶ εὐηργέτησε τὴν πατρίδα της μὲ τὴν πλέον ἀρεστὴν καὶ εὐπρόσδεκτον εἰς τὸν Θεὸν προσφοράν της· μακάριοι καὶ τρισμακάριοι, καὶ οἵτινες ἄλλοι μιμηθοῦν τὴν ἀξιομίμητον αὐτῆς προαίρεσιν καὶ συνεισφέρουν τὸ κατὰ δύναμιν ἕκαστος εἰς τὸν καταρτισμὸν καὶ πλουτισμὸν τοῦ σχολείου τῆς πατρίδος των· θέλει μνημονεύωνται βεβαίως αἰωνίως ὡς σήμερον, καὶ θέλει ἀκούσουν ἐδῶ μὲν, τὸ, Ἀιωνία ἡ μνήμη, ἐκεῖ δὲ τὸ, εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ, ἐπὶ ὀλίγων ἦς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω, εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου.

Μετὰ τὴν ἀποτύπωσιν τοῦ Ἑρμοῦ λαμβάνομεν ἀργὰ τὴν ἀκόλουθον ἑνὸς τῶν φιλτάτων ἡμῶν ἀνωνύμων συνεργατῶν ἐπιστολὴν, γεμουσαν ἀπὸ νέας τερπνὰς ἀγγελίας καὶ γλυκέα αἰσθήματα, διὰ τῆς κοινοποιήσεως τῶν ὁποίων σπεύδομεν νὰ συνευφρανθῶμεν μὲ τοὺς φιλοπάτριδας καὶ φιλοκάλους ἡμῶν ἀναγνώστας.

Φίλτατέ μοι κύριε Κοκκινάκη.

Ἐκ Κερκύρας 14 Ἀπριλίου. 1820.

Ἀγαθῶν μηνυμάτων ἄγγελος ἔρχομαι πρὸς σὲ καὶ διὰ σοῦ εἰς ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν γένος. Πολλὰς πόλεις καὶ πολλοὺς ἄνδρας ἐδόξασεν εἰς τὰς ἡμέρας μας ὁ Πατριωτισμὸς, πατροπαράδοτος κληρονομία τῶν Ἑλληνικῶν καρδιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνίκητοι ἀπὸ τοῦ πονηροῦ Δαίμονος τὴν δυσκαταμάχητον ἔχθραν

λαμπρύνονται καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς κόλπους τοῦ σκότους μὲ ὅσα ἀνεγείρουν ἀκάματοι Τρόπαια, μὲ αὐτὰ τῆς ἐθνικῆς πτώσεως τὰ ἐρείπια· τὰ νεοφανῆ ὅμως ἔργα τῆς Πατριωτικῆς ἐλευθεριότητος τῶν Ἰθακησίων, μικρῶν μεγάλων, ἀνδρῶν καὶ Γυναικῶν ὡς γνωρίσματα εἰς τὸ ἄκρον μεγαλοφρόνων ψυχῶν, εἶναι καὶ ὅλης τῆς χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης τοῦ ἔθνους καὶ ὅλων τῶν ἐπαίνων καὶ τοῦ θαυμασμοῦ τῆς πεπαιδευμένης καὶ φιλανθρώπου Εὐρώπης ἄξια. Πόσης ἀγαλλιάσεως καὶ εὐγενοῦς ἐπάρσεως γίνεται ἔνθους ὁ φιλογενὴς ὅτι βλέπει πῶς εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τὸ φρόνημα, ἡ εὐχὴ, καὶ ἡ κραυγὴ ὅλων εἶναι ἡ παιδεία; ὅτι ὄχι μόνον οἱ λαμπροὶ τῶν μεγάλων οἶκοι, ἀλλὰ καὶ αἱ σκοτειναὶ τῶν πτωχῶν καλύβαι τὰς θύρας ἔχουν εἰς ὑποδοχὴν τῶν Μουσῶν ἀνοικτάς; ὅτι ὁ πρὸς αὐτὰς διακαὴς ἔρως ἁρπάζει τοὺς ἰδίους ἀπὸ τῶν μητέρων τὰς ἀγκάλας διὰ νὰ τοὺς ἀποδείξῃ εἰς τὰ σοφὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης ἐμπράκτους Ἕλληνας; ὅτι ὁ πλούσιος προφθάνει τὰς χρείας τοῦ γένους μὲ τὸν πλοῦτον του, ὁ πτωχὸς μὲ τὸν ὀβολόν του, ἡ γυνὴ μιμεῖται τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνδρὸς, τὸ ἀνήλικον τέκνον τοῦ πατρὸς, ἡ τρυφερὰ κόρη τῆς μητρός; Οὕτως ἐχόντων καὶ προχωρούντων τῶν πραγμάτων, εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ φανῇ ἡ νέα Ἑλλὰς σοφῆς μητρὸς σοφὴ θυγάτηρ;

Ἤυξησε καθημερινῶς αὐξάνει ὁ ἀριθμὸς τῶν Σχολείων εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ πολλὰ βραδύνει ἐξ ἀνάγκης ἡ πρόοδος τῆς γενικῆς ὠφελείας, διὰ τὴν ἔλλειψιν παιδιδασκαλείου, τὸ ὁποῖον ἔχον εἰς τοὺς κόλπους του ἱκανὸν ἀριθμὸν φιλοπόνων ἀνδρῶν εἰς πᾶσαν ἐπιστήμην ἐξησκημένων, καὶ πλούσιον ἀφ' ὅσα ἡ διάδοσις τῶν ἐπιστημῶν χρειάζεται, μόνον δύναται νὰ καταρθώσῃ τὸ μέγα τοῦ ἀναφωτισμοῦ ἔργον. Ἡ Ἑπτάνησος Ἰονικὴ Πολιτεία πρὸ χρόνων πολλῶν ἐμελέτησε τὴν σύστασιν τοιούτου Μουσοτροφείου, ἀλλ' αἱ ἀνωμαλίαι τῶν καιρῶν τὴν ἐμπόδισαν. Καλῇ τύχῃ τώρα ὁ κοινωφελέστατος τοῦτος σκοπὸς ἐγγίζει τὴν ἔκβασίν του. Γεώργιος ὁ Δ'. βασιλεὺς τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ προστάτης τῶν Ἰονικῶν Νήσων ἐπρόβαλεν εἰς τὴν Πανιόνιον Βουλὴν ὡς μέγαν πρόεδρον τοῦ Πανεπιστημίου (ἡ ὁποία καὶ ἐψήφισε) τὸν Κόμητα Γυΐλφορδ, πασίγνωστον διὰ τὰς ἀδράς του δαπάνας, τὴν ἀκοίμητον καὶ πάτρικὴν φροντίδα, τὸν ἀκάματον ζῆλον εἰς ὠφέλειαν τοῦ

γένους, καὶ τὴν εἰς ὅλους κοινῶς τοὺς Ἕλληνας εὐνοϊκήν του διάθεσιν. Ὁ Κόμης περιερχόμενος τὰς Ἰονίους Νήσους εἰς βελτίωσιν τῶν ἐντοπίων Σχολείων, καὶ παρατήρησιν ποία ἐξ αὐτῶν ἤθελεν εἶσθαι ἡ ἁρμοδιωτέρα εἰς τοῦ οἰκοδομήματος τὴν ἀνέγερσιν, ἔφθασε καὶ εἰς τὴν Ἰθάκην, ὅπου ἐν καιρῷ τῆς ἀνθηροτάτης του ἡλικίας διέτριψεν ἱκανὸν καιρὸν τερπόμενος εἰς τὴν περιδιάβασιν τῶν Λαερτίων Κηποτόπων, τοῦ λιμένος Φρενίχου, τῆς πηγῆς Ἀρεθούσης καὶ ὅσων ἄλλων ἀπεθανάτισεν ὁ ἀθάνατος ψάλτης τοῦ Ὀδυσσέως. Εὐκολώτερον νὰ αἰσθανθῇς σὺ παρὰ νὰ περιγράψω ἐγὼ δύναμαι ὅσον ἐνθουσιασμὸν ἐπροξένησεν ὁ ἐρχομὸς τοιούτου ἀνδρὸς εἰς τοιούτους ἄνδρας. Περιερχόμενος ὁ Κόμης τὰ πέριξ τῆς πόλεως ἐπεθύμησε νὰ μάθῃ ἂν ἐπωλεῖτο, καὶ διὰ πόσον, μία τερπνοτάτη ἀνωφερὴς τοποθεσία περίπου 400 τετραγωνικῶν πηχῶν, πολλὰ πλησίον τῆς πόλεως κειμένη, ἐπιτηδειοτάτη εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Πανεσιπημίου, ἂν ἡ Ἰθάκη ἤθελε κριθῇ ἁρμοδία εἰς τοῦτο. Τῆς τοποθεσίας αὐτῆς τὸ ἥμισυ ἦτον κτῆμα τοῦ εὐγενοῦς Κωνσαντίνου Ζαβοῦ, καὶ τὸ ἥμισυ τῶν εὐγενῶν ἐξαδέλφων του Σπυρίδωνος Ἰωάννου καὶ ἀδελφῶν Ζαβοῦ. Οἱ φιλογενέστατοι αὐτοὶ ἄνδρες μόλις ἤκουσαν τὴν πρότασιν, ἀπαρακινήτως τὴν ἐπρόσφεραν δωρεάν. Τὴν ἀκόλουθον αὐγὴν ὁ ζηλωτὴς τῶν καλῶν τῆς πατρίδος του καὶ τοῦ γένους ὅλου Κόμης Νικόλαος Βρετὸς Ὕπαρχος τῆς νήσου, ἐγκαρδιούμενος καὶ ἀπὸ τὸν ζῆλον τῶν συμπατριωτῶν του Προεξώτων ἐκήρυξεν εἰς τὴν πόλιν ὅτι ἐκρίθη εὔλογον νὰ γενῇ αὐτοθέλητος συνδρομὴ διὰ τὴν δαπάνην τοῦ Ἐπισημονικοῦ Οἰκοδομήματος, ἂν ἡ περὶ τούτου ἐκλογὴ πέσῃ εἰς τὴν νῆσόν των, καὶ τοιούτους ἀγγελιοφόρους ἔσπειρε ᾗ εἰς ὅλην τὴν νῆσον. Κοινὴ ἅμιλλα καὶ φιλοτιμία ἐκυρίευσε τότε ὅλους, ἐνθουσίασε πολλὰ τὸν λαὸν καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς ἐκκλησίας, καὶ τῶν φιλογενῶν ἀρχόντων τοῦ τόπου. Οἱ ἀγοραῖοι ἄφηναν τὴν ἀγορὰν, οἱ ναῦται τὰ πλοῖα, οἱ ἐργάται τὴν δίκελαν, οἱ ἔμποροι καὶ τεχνῖται ἔκλειον τὰ ἐργαστήρια, οἱ ἐξωμερῖται ἔμβαινον εἰς τὴν πόλιν ἀδιακόπως καὶ μικροὶ μεγάλοι, πτωχοὶ πλούσιοι, κληρικοὶ κοσμικοὶ ἔτρεχον σωρηδὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ὑπάρχου, καὶ συγχαιρόμενοι ὁ ἕνας τὸν ἄλλον ὑπεγράφοντο ἄλλοι διὰ πέτραις, ἄλλοι διὰ ἀσβέστην, ἄλλοι διὰ πληρωμὴν ἐργατικῶν, καὶ ὁ γυμνὸς καὶ νηστικὸς πτωχὸς ὑπέσχετο καὶ αὐ-

τὸς τὸν ἡμεροκάματόν του. Ἔπρεπε νὰ ἰδῇς τὰ φύλλα σου μὲ τὰ σεβασὰ ὀνόματα ὅλων τῶν συνδρομητῶν, ἀλλὰ δὲν ἔχω πρόχειρον τὸ Ὀνοματολόγιον· ἀρκεῖ νὰ μάθῃς ὅτι τὸ κεφάλαιον τῆς συνεισφορᾶς ἔφθασεν εἰς 220 Βαρκάδαις Πέτραις, 5745 Βατζέλια ἀσβέστην ἄφρεχον, καὶ 9628 ἐργατικά! Νὰ ἤκουες πόσον εὐφραδῆ ἦσαν τὰ χείλη τοῦ ὄντος Ἕλληνος ὑπάρχου, καὶ τῶν ὁμοφρόνων του συναρχόντων! Νὰ ἔβλεπες πόσον ὁ Πατριωτισμὸς ἔφερεν ἔμπροσθεν ὅλων τὴν παλαιὰν δόξαν τῆς Ἰθάκης, καὶ πῶς ὅλοι ἐνθουσιασμένοι ἐπεκαλοῦντο εὐμενεῖς τὰς ἱερὰς σκιὰς τοῦ Ἰθακοῦ καὶ τοῦ Ὀδυσσέως, ὅταν ἐπαρρησιάσθησαν πρὸς τὸν μέγαν πρόεδρον τοῦ Πανεπιστημίου προσφέροντες τὰς ἀνωτέρω τῆς νήσου δωρεὰς εἰς τὸν ἡγεμονικὸν οἶκον τοῦ Συνταγματάρχου Ἄγγλου κυρίου Δουμᾶ, ἐπαίνων καὶ τιμῆς ἀξίου διὰ τὴν πρὸς τοὺς καλοὺς Ἰθακησίους ἀγάπην του καθὼς ὅλοι ὁμολογοῦν, καὶ διὰ τὴν εἰς αὐτὸ τὸ ἔνδοξον ἔργον τῆς νήσου πολλήν του συνέργειαν, τῆς ὁποίας ἔγινα μάρτυς αὐτόπτης ὁ Ἴδιος. Μὲ πόσην θερμὴν καρδιὰν ὁ ὕπαρχος καὶ οἱ ἔγκριτοι ἔδιδον τοὺς ἀναπαυτικοὺς των οἴκους διὰ τοὺς καθηγητάς, εὐχαριστούμενοι νὰ ζήσουν αὐτοὶ εἰς ταπεινὰ οἰκίδια! μὲ ποίαν πατρικὴν ἀγάπην ὑπέσχοντο νὰ προμηθεύσουν μὲ κατοικίας καὶ τροφὰς ὑπὲρ τοὺς χιλίους νέους τῆς ἄλλης Ἑλλάδος διὰ ἑκατὸν μόνον τάλαρα τὸν χρόνον! Ἐγὼ φίλε πλήρης ἐνθεσιασμοῦ εἰς ἐκείνην τὴν εὐτυχεστάτην τῆς ζωῆς μου ἡμέραν, ἐμακάριζα τὸν ἑαυτόν μου ὅτι ἐχρημάτισα θεατὴς τοιούτου ζήλου, καὶ ὅτι ἠθέλησεν ὁ Θεὸς νὰ γεννηθῶ συναδελφὸς τοιούτου λαοῦ. Ἡ χαρὰ βέβαια πλημμυρεῖ τὴν φιλογενῆ σου καρδίαν, ὅσον καὶ ἂν εἶναι ψυχρὰ ἡ αὐτοσχέδιός μου αὐτὴ εἴδησις· ἀλλὰ ἑτοιμάσου τώρα εἰς ἀκρόασιν ἀκόμη χαροποιεστέρων ἀκουσμάτων. Αἱ Γυναῖκες τῆς Ἰθάκης ἀντίζηλοι τῆς δόξης τῶν ἀνδρῶν ἔκαμαν καὶ αὐταὶ ἀφ' ἑαυτῶν σύναξιν, ᾗ διὰ τὴν σκέπην τοῦ οἰκοδομήματος ὑπεγράφησαν ὀνομαστὶ διὰ 9500 κεραμίδια, καὶ οἱ καραβοκύριοι τῆς ἀγαθῆς κουροτρόφου νήσου μὴν ἀναπαυόμενοι εἰς τὴν γενικὴν συνεισφορὰν ὑπεσχέθησαν νὰ μεταφέρουν τὴν ξυλικὴν καὶ καρφικὴν ἀπὸ τοὺς Ἀδριατικοὺς, ἢ ἄλλους, λιμένας ἄναυλα. Τοιοῦτος ἐδείχθη ὁ Πατριωτισμὸς τῶν ἀξίων ἀπογόνων τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ σημείωσε ὅτι καὶ ἡ νῆσος των εἶναι πολλὰ πτωχή, καὶ ὁ ἀριθμὸς ὅλων τῶν ἐγκατοίκων της δὲν

ἀναβαίνει εἰς ἑπτὰ χιλιάδας. Εἰς τοιούτους μεγαλόφρονας ἄνδρας καὶ γυναῖκας δὲν ἔχει δίκαιον ἡ τωρινὴ Ἑλλὰς νὰ καυχᾶται; Ὁ ἥλιος τῆς σοφίας δὲν ἐβασίλευσεν, ὄχι, διὰ πάντα ἀπὸ τὸν ὁρίζοντα τῆς Ἑλλάδος, καθὼς ἀσεβῆ πολλάκις χαιρεκάκων ἀνδρῶν ἐβλασφήμησαν στόματα. Εἰς ὁποιονδήποτε ἔθνος φαίνεται λάμψις πατριωτισμοῦ, εἰς ἐκεῖνο τὸ ἔθνος ὁ ἥλιος τῆς σοφίας δὲν βασιλεύει διὰ πάντα· νέφος παχὺ διὰ πολὺν καιρὸν μᾶς τὸν ἔκρυψεν, ἀλλὰ ποῖος δὲν βλέπει ὅτι τὸ νέφος ἡμέραν παρ' ἡμέραν διασκεδάζεται, καὶ ὅτι ὁ ἥλιος ῥοδίζει πάλιν τὴν ἀνατολήν μας; Εὐτυχὴς ἡ τωρινὴ Ἑλλὰς ὅτι καυχᾶται εἰς τέκνα τόσον τρωμένα ἀπὸ τὸν Μητρικὸν πόθον, εὐτυχέστερα ὅμως τὰ τέκνα, καθ' ὅ,τι ἐκπληροῦντα τὰ ἱερὰ πρὸς τὴν μητέρα καθήκοντα, ἀγοράζουν τὴν ἀθανασίαν τοῦ ὀνόματός των.

Ὁ φίλος σου.

Ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς Ἀναγνώστου Τζετζόνη.

Ἐκ Βουκουρεστίου Ἀπριλίου 21η, 1820.

Φίλε μου.

„Τὸ ἑσπέρας ἔμελλε νὰ παραστῇ εἰς τὸ ἐδῶ θέατρον ἡ θαυμαστὴ τραγῳδία τοῦ Ἰουνίου Βρούτου, ποίημα τοῦ περιφήμου Βολταίρου, μεταφρασθὲν ἐκ τῆς Γαλλικῆς παρὰ τοῦ Ἰατροφιλοσόφου κυρίου Μιχαὴλ Κρησαρῆ, εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν ἡμῶν γλῶσσαν διὰ στίχων Ἰαμβικῶν. Κατὰ πρόσκλησιν ἑνὸς τῶν ἐνταῦθα ἀλλογάμων φίλων μου εὑράθην εἰς τὴν παράστασιν καὶ ὑπερευφράνθην, διότι τόσον ἔντονος καὶ καλὴ ἦτον ἡ ἀπαγγελία τῶν ὑποκρινομένων προσώπων, τόσον ζωηρὰ καὶ ἀνάλογα τὰ σχήματα, τόσον μεγάλη τῶν παθῶν ἡ κίνησις, ὥστε ἥρπασαν ἀνεπαισθήτως τὴν φαντασίαν μου καὶ ἐν ἀκαρεῖ τὴν μετέφερον εἰς τὸ ἀρχαιότατον ἐκεῖνο τῆς Ῥώμης Σενάτον. Τὰ αὐτὰ αἰσθήματα ἔπαθαν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι θεαταί, οἵτινες καταθελχθέντες ἀπὸ τὴν ἀξιόλογον παράστασιν, οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἀπὸ τοὺς καλοὺς καὶ εὐρύθμους στίχους, ἐνθουσιῶντες ἐχειροκρότουν μετὰ τὸ τέλος τῆς τραγῳδίας, ζητοῦντες νὰ μάθωσι τοῦ μεταφραστοῦ τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἀφ' οὗ ἤκουσαν διὰ τοῦ στόματος τοῦ κυρίου Σωμάκη, ἐτίμησαν διὰ πολλῶν εὐφημιῶν χειροκροτήσαντες ἐκ δευτέρου. Οἱ κατ' ἐξοχὴν εὐδοκιμήσαντες τῶν ὑποκριτῶν ἦσαν ὁ ῥηθεὶς κύριος Σωμάκης (παραστήσας τὸν Βροῦτον), Κωνσταντῖνος Ἀριστείας (τὸν Τίτον), Κάκη Μαρία Παππᾶ Ἰωάννου ἐκ Θεσσαλονίκης (τὴν Ἰουλίαν). Θέαμα τερπνότερον δὲν ἐθεώρησεν ἕως τοῦ νῦν ἡ ψυχή μου. Ἐν καθαρότητι τῆς ἡμῶν ἀδελφότητος καὶ ἀγάπης σὲ λέγω, ὅτι καὶ πρὸ τριάκοντα χρόνων ἴδον τὴν αὐτὴν τραγῳδίαν καὶ εἰς τὴν Κερκύρας τὸ θέατρον, ἀλλ' ἄλλο γλαῦξ, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἄλλο κορώνη φθέγγεται. Ἐν ᾧ δὲ κάτωθεν μὲν ὁ ὄχλος, ἄνωθεν δὲ οἱ ἀλλόγλωσσοι καὶ εὐγενεῖς συχνάκις ἐπεκρότουν, ἐγὼ μὲ ὑποκεκρυμμένα δάκρυα χαρᾶς ηὐχαρίστουν τὸ Θεῖον, ἀναπολῶν κατ' ἐμαυτὸν τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην τοῦ γένους ἡμῶν εὔκλειαν καὶ λαμπρότητα. Ὑγίαινε."

ΕΡΜΗΣ ὁ ΛΟΓΙΟΣ.

Τῇ α'. 13 Ἰουλίου.

1820

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Ἀποικίαι εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ῥωσσίαν.

(Μεταφρασθὲν ἐκ Γερμανικῆς ἐφημερίδος παρὰ Ε.)

Νέον εἶναι εἰς τοὺς χρόνους μας τὸ ἀπό τινων δεκαετηρίδων φαινόμενον τῶν πολλῶν ἀποίκων, οἵτινες συντρέχουσιν πάντοτε πληθυνόμενοι εἰς τὰ παράλια τῆς μαύρης θαλάσσης, εἰς ἐκείνους δηλαδὴ τοὺς τόπους, ὅθεν ἀπεδήμησαν πρὸς ἡμᾶς ἔθνη, τὰ ὁποῖα κατέστρεψαν μετὰ πολυχρόνιον πόλεμον τὸ παλαιὸν ἀνατολικορωμαϊκὸν βασίλειον καὶ ἐξησθένησαν τὸ δυτικορωμαϊκόν.

Ἐκεῖ, κατὰ τὰς νεωτάτας εἰδήσεις τῶν περιηγητῶν, σχηματίζεται νέον τι ἔθνος, μίγμα Εὐρωπαίων καὶ Ἀσιατῶν, τῶν ὁποίων αἱ πρῶται ἀποικίαι συνέβησαν κατὰ πρόσκλησιν τῆς Αὐτοκρατορίσσης Αἰκατερίνης τῆς Β' κατὰ τὸ 1762.

Ἐδόθη δὲ κατ' ἀρχὰς ἀναμφιβόλως, διὰ τὸ πολὺ τοῦ τόπου, εἰς τοὺς πρώτους ἀποίκους πολλὴ γῆ καὶ περισσοτέρα, παρ' ὅσην αὐτοὶ ἐμπόρουν νὰ ἐργασθῶσιν, καὶ ἔκτοτε ἔχουσιν ὅλοι οἱ ἄποικοι τέλειον τὸ τῆς γνώμης ἐλεύθερον, καὶ καμμία ἀρχιτέρα πολιτικὴ γνώμη δὲν πάσχει καταδρομήν, ἕκαστος δὲ τῶν ἀποίκων ἐμπορεῖ νὰ διαφυλάξῃ τὰ ἀρχαῖά του ἤθη, ἐὰν συμβιβάζωνται μὲ τὴν κοινὴν ἡσυχίαν, καὶ ἕκαστος νὰ ἀπολαύσῃ πολιτικὰς ἢ καὶ στρατιωτικὰς ἀξίας.

Οἱ κάτοικοι τῆς μεσημβρινῆς Ῥωσσίας δὲν ἔχουσι χρείαν νὰ κατασκάπτωσιν ἐπιπόνως δρυμοὺς τῆς χώρας, ὡς εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν, διότι ἡ διὰ πολυχρόνιον ἡσυχίαν εὔφορος γῆ τῆς μεσημβρινῆς Ῥωσσίας δίδει διὰ πολλῶν χρόνων πλουσίους θερισμοὺς, χωρὶς παντάπασιν νὰ κοπρίζεται, ἀλλὰ μόνον ἐπιπολαίως ἀροτριαζομένη. Ὑπανις (Bug), Βορυσθένης (Dnieper), Τύρας (Dniester), Τάναϊς (Don) καὶ οἱ εἰς αὐτοὺς ἐγχυνόμενοι μι-

κροὶ ποταμοὶ εὐκολύνεσι τὸ ἐμπόριον τῶν περιττῶν τῆς γῆς προϊόντων· ἡ διακόμισις τῶν φορτίων εἰς τὴν ξηρὰν εἶναι τὸν χειμῶνα εἰς ὅλην τὴν Ῥωσσίαν πολὺ εὐθηνοτέρα, ἢ εἰς ἄλλους τόπους. Ὡς καὶ ἐν καιρῷ πολέμου τῆς Ῥωσσίας κατὰ θάλασσαν συγχωρεῖται πάλιν εἰς τοὺς ἀποίκους τὸ ἐμπόριον εἰς τὰ μέσα τοῦ τόπου, καὶ τῶν ἀφίνει, ἐκτὸς μόνον ὅταν ἡ Ῥωσσία ἔχῃ πόλεμον μὲ τὴν Πόρταν, τὸ ἐμπόριον εἰς τὴν μεσόγαιον θάλασσαν ἐλεύθερον.

Εἰς ὅλον τὸ δυτικὸν μέρος τῶν παραλίων τῆς Μαύρης Θαλάσσης εἶχαν οἱ Γραικοὶ καὶ οἱ δυνατοὶ Γενουοὶ μέγα ἐμπόριον, τὰ δὲ παράλια ἦσαν πολλὰ πολυανθρωπότερα παρὰ τώρα. Ἕως εἰς τοὺς χρόνους μας ἐκατοίκουν ἐξ ἐναντίας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Νομάδες τὸ ἀνατολικὸν παράλιον, καὶ μάλιστα ἐκτείνοντο αὐτοὶ πολὺ εἰς τὰ ἐνδότερα, τὸ πάλαι μὲν Σκύθαι, τὴν σήμερον δὲ Τάταροι ἢ Καζάκοι ὀνομαζόμενοι. Οἱ τελευταῖοι ἐξερχόμενοι εἰς λῃστείαν κατέφευγον πότε μὲν ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Πόρτας, πότε δὲ τῆς Ῥωσσίας, ἢ Πολωνίας, χωρὶς νὰ ὑπόκεινται ἐντελῶς εἰς μίαν τῶν δυνάμεων τούτων.

Ἀφ' οὗ ἡ Ταυρὶς (Κριμαία) ἔγινε συστατικὸν μέρος τῆς Ῥωσσίας, ἐμετριάσθη καὶ ἡ τύχη τῶν μεταγενεστέρων Γραικῶν καὶ Γενουῶν, καὶ τῶν ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα ἐκεῖ μετοικησάντων Ἀρμενίων· ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν πρότερον ἤδη γεωργῶν Τατάρων ηὐξήθη.

Τώρα δὲ ζῶσιν εἰς τὰς πόλεις τὰς παραθαλασσίους τῆς Μαύρης Θαλάσσης καὶ εἰς τὰς πλησίον ποταμῶν εἰς αὐτὴν ἐγχυνομένων, ἐξόχως Ῥῶσσοι, Ἀρμένιοι, Γραικοί, Ἰταλοὶ καὶ Γάλλοι ὡς ἔμποροι καὶ χειροτέχναι. Τὴν γῆν δὲ γεωργοῦσιν ἐκεῖ κυρίως Ῥῶσσοι, Γερμανοί, Τάταροι καὶ Γραικοί.

Ἡ πρώτη ἐμπορικὴ πόλις εἶναι ἡ Ὀδέσσα, ἐκλεχθεῖσα ὡς γενικὴ ἀποθήκη τοῦ ἐμπορίου παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Ribas, μόλον ὅτι δὲν εἶναι εὔυδρος καὶ εὐλίμενος· εἶναι ὅμως ὁ ἀὴρ ἐκεῖ ὑγιεινὸς, καὶ τὸ παράλιον θερμότερον ἢ εἰς ἄλλα μέρη τῆς πόλεως. Ἡ Χερσὼν καὶ ἡ Νικολαγέβη διετάχθησαν πρότερον ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἐμπορικοὶ λιμένες, σεροῦνται ὅμως τὰ προτερήματα τῆς Ὀδέσσης. Εἰς αὐτῆς τὸν ἐλεύθερον λιμένα ἐξεφόρτωσαν καράβια ἐν ἔτει 1816, 49,364,704 Ῥουβλίων πραγματείας, κατὰ τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ τελωνίου. Ἡ θέσις τοῦ λοιμοκομείου της (quarantina) εἶναι ἀξιόλογος, ἐλπίζει δὲ ν' ἀποπαύσῃ μετουπολὺ καὶ κάλλιστον ὑδραγωγόν. Καὶ ὁ Τύρας, λέγουσι, θέλει χύνεσθαι ὅσον οὔπω διὰ μέσου διώρυγος εἰς τὸν Λιμάνα, ὅστις βέβει σιμὰ τῆς Ὀδέσσης. Τότε βέβαια ἀποκτᾷ ἡ Ὀδέσσα ἐξαίρετον λιμένα.

Μεταξὺ τῶν περὶ τὴν Ὀδέσσαν ἐπιδιδόντων ἀπρίκων διαπρέπουσιν οἱ Βούλγαροι τόσον διὰ τὴν φιλοπονίαν των, ὅσον καὶ διὰ τὴν φειδωλίαν των. Ἑκάστη οἰκογένεια ἔλαβεν 60 Διασσαιτίνας (Dissätinen (*)) τόπου· φειδωλοὶ δὲ ὄντες, σπανίως ἐξοδεύουσι πάλιν τὰ εἰσοδήματά των. Τοιοῦτοι νὰ ἦναι τοὺς ἐδίδαξεν ἡ ἀνάγκη, ὅτε κατεσενοχωροῦντο μὲ δοσίματα ἐν ὅσῳ ἦσαν ὑπήκοοι Ὀθωμανικοὶ, καὶ αὐτὴν τὴν συνήθειαν ἀκόμη δὲν ἀπέβαλον. Ὀλιγωτέραν ἐπίδοσιν κάμνουσιν οἱ ἄποικοι τῆς Σβεκίας, ἐπειδὴ ἦλθον πολλὰ πτωχοὶ καὶ φύσει μάλιστα ἀδύνατοι. Πολλοὶ τούτων ἔγιναν δοῦλοι ἄλλων ἀποίκων, μὴ ἐξεύροντες νὰ μεταχειρισθῶσι ἢ καὶ κακομεταχειισθέντες τὴν βοήθειαν τῆς διοικήσεως.

Κάλλιον ἐπέδωκαν εἰς τὰς ὄχθας τῆς Τακμάκης σιμὰ τούτων τῶν. Βυρτεμβεργίων οἱ Μεκλεμβούργιοι, τῶν ὁποίων πολλοὶ ἦλθον φέροντες μεθ' ἑαυτῶν τι. Ἐξ αὐτῶν τινὲς μάλιστα ἀγόρασαν τόπον, 7—8 Ῥουβλίων τὴν Διασσαιτίναν, καὶ ἐθέρισαν πολλάκις δεκαπλασίαν καὶ ἐνίοτε δεκατριπλασίαν τιμὴν τῶν σιταρίων των.

Εἰς τὸ Ταγαυρόκον εἰσῆξαν αὐτοὶ οὗτοι οἱ Γερμανοὶ τὴν γεωργίαν, ἥτις ἀντιβραβεύει τοὺς κόπους πλουσιοπαρόχως. Χειμαῤῥοὶ χωρίζουσι τὰς ἀποικίας τῶν Γερμανικῶν ἀπ' ἐκείνας τῶν Προυσσιακῶν Μεννονιτῶν ἤτοι Ἀναβαπτιζῶν, τῶν ὁποίων κορυφαῖος εἶναι κάποιος Vins καλούμενος· οὗτοι ἄρχισαν νὰ ἀποδημῶσι κατὰ τὸ 1801 ἔτος, διότι εἰς τὴν Προυσσίαν ἀπήτησαν παρ' αὐτῶν στρατιωτικὰς ὑπουργίας. Εἰς τούτους ἐδόθη τόπος 120,000 Διασσαιτίνων, ἐκ τῶν ὁποίων διεμοιράσθησαν ἤδη 65,000 εἰς 3,000 ἐγατοίκους. Αὐτοῦ τοῦ τόπου 15 Βερσῶν διάστημα κατοικοῦσι Νογαϊκοὶ Τάταροι. Εἰς ὄφελος τῶν Τατάρων τούτων, οἵτινες ἀπὸ Νομάδων ἔγιναν ἐντόπιοι κατοικοῦντες χώραν 280,000 Διασσαιτίνων, λέγουσιν ὅτι θέλει κατασκευασθῇ λιμὴν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Oubitchnei, ὅστις πότε μὲν φέρει τοῦτο τὸ ὄνομα, πότε δὲ τὸ

(*) Μία Διασσαιτίνα εἶναι 2400 τετραγωνικαὶ ὀργυιαί.

ὄνομα Nogaisk, καὶ χύνεται εἰς τὴν Μαιώτιδα λίμνην (Ἀζοφικὴν θάλασσαν). Εἰς τὴν Κριμαίαν εἶναι οἱ μετὰ χιόνος ἐνωμένοι λάλαπες συχνὸν ἐγχώριον κακὸν, καὶ βιάζουσι τοὺς κατοίκους νὰ ἔχωσι καταλύματα διὰ τὰ ζῶα. Ἡ φυτοτροφία ἐμπορεῖ ἐκεῖ μόνον εἰς περιφραγμένους κήπους, διὰ τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν λαγῶν, νὰ εὐδοκιμήσῃ.

Ἡ ἔλλειψις τῶν ξύλων βιάζει τοὺς χωρικοὺς νὰ οἰκοδομῶσι μὲ πλίνθους (pisé) τὰς καλύβας των.

Οἱ Γραικοὶ μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ 1775 ἐξερεώθησαν κοίλως εἰς τὴν Κριμαίαν πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν της. Πολλοὶ τούτου τοῦ γένους ἐπολέμησαν ὑπὸ τὴν Ῥωσσικὴν σημαίαν εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος· καὶ ἐπειδὴ κάμμία ἀμνηςία δὲν ὑπάρχει δι' αὐτοὺς ἐκ μέρους τῶν Ὀθωμανῶν εἰς τὴν πατρίδα των, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ἡ Ῥωσσικὴ διοίκησις τόπους σιμὰ εἰς τὴν Μαύρην καὶ Ἀζοφικὴν θάλασσαν. Τὰ κτήνη των εἶναι ευτελῆ, διότι δὲν κοπιάζουσι νὰ τὰ καλλιτερεύσωσιν· ὁμοίως ἀμελεῖται καὶ ἡ γεωργία. Τὴν αὐτὴν περὶ γεωργίας παρατήρησιν κάμνουσι καὶ εἰς τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος ὡς καταδυναςευομένης. Ἔθνη βραδέως ἀποκτήσαντα τοιαῦτα ἐθνικὰ σφάλματα, βραδέως καὶ τὰ ἀποβάλλουσιν, ὅταν βελτιωθῇ τῆς πολιτικῆς καὶ οἰκιακῆς ἐλευθερίας των ἡ κατάςασις. Καλὰς πλωτείας ςερεῖται ἀκόμη διόλου ἡ Κριμαία, πολλῷ μᾶλλον γεφύρας καὶ πλοιάρια.

Ὁ τόπος ὅσον πλησιέςερος εἰς τὸ Ταγαυρόκον, τόσον ἀκριβώτερος. Πλησίον τούτου τοῦ λιμένος, τουτέςιν ἕως 30 Βέρςας μακρὰν, ἀξίζει ἡ Δισσαιτίνη 70 ἕως 100 Ῥουβλία. Κατὰ τὸ 1817 εἰσήχθησαν ἐξαιρέτως, γεννήματα, σίδηρος, καὶ Ἑλληνικὸς οἶνος, ςαφίδες, ἔλαιον καὶ Μακεδονικὸς ταβάκος· 1,391 καράβια ἔπλευσαν εἰς τὴν Κωνςαντινούπολιν καὶ μακρύτερα. Τὰ δὲ ἐξαχθέντα ὑπερέβησαν τὰ εἰσαχθέντα κατὰ τιμὴν 9,301,053 Ῥουβλίων.

Ἡ πρωτεύουσα χώρα τῶν Ἀρμενικῶν ἀποικιῶν εἶναι ἡ Nachitschawan εἰς τὴν ἐπαρχίαν Jekatirinoslav, 56 Βέρςας μακρὰν τοῦ Ταγαυρόκου πρὸς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ταναΐδος. Κατὰ τὸ 1780 μετέφερεν ἐκεῖ ἡ Αὐτοκρατόρισσα Αἰκατερίνη τὰς πρώτας 1,000 οἰκογενείας τῶν ἀποίκων ἀπὸ τὴν Κριμαίαν. Τώρα δὲ εἶναι οἱ Ἀρμένιοι πολὺ περισσότεροι. Ἕκαςος δεκαοκταέτης ἄποικος ἀπήλαυσεν 65 Δισσαιτίνας.

Εἶναι δὲ καλοὶ γεωργοὶ καὶ πολλοὶ μετέρχονται ὄχι μικρὸν ἐμπόριον μὲ τὰ συνορεύοντα ἔθνη, τὰ μὴ ἀνήκοντα εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ὅθεν ἡ ἀγορὰ τῆς πρωτευούσης αὐτῶν χώρας πλημμυρεῖ πάντοτε ἀπὸ ἐξωτερικὰς πραγματείας. Καταγίνονται δὲ πολὺ εἰς τὸ μετάξιον καὶ τὴν κάνναβιν, ὁμοίως καὶ τὴν βαμβακὴν καὶ τὴν σκυτοδεψικήν.

Θαλάσσιοι πυρετοὶ ἀκολουθοῦσι συχνάκις εἰς ταύτην τὴν ἀποικίαν. Τοῦτο δὲ ἕπεται ἐκ τῆς συχνῆς ἰχθυοφαγίας καὶ τῶν πλημμυρῶν τοῦ Ταναΐδος, αἱ ὁποῖαι, μόλον ὅτι διαρκοῦσιν ὀλίγον μόνον καιρὸν, κάμνουσιν ὅμως πανταχοῦ εἰς θερμοὺς τόπους νοσερὸν τὸν ἀέρα.

Εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Aksai, ὅςτις χύνεται εἰς τὸν Ταναΐν, κεῖται ἡ κατὰ τὸ 1816 οἰκοδομηθεῖσα μητρόπολις τῶν Καζάκων Tscherkaskst. Ὁ τόπος εἶναι ὑγιεινὸς καὶ ἐλεύθερος ἀπὸ πλημμύρας. Ὑπὲρ τὰ 12 μιλλιόνια Δισσαιτίνας τόπου ἐδόθησαν εἰς τοὺς ἐγχωρίους Καζάκους νὰ τὸν μοιρασθῶσι καὶ γεωργήσωσιν. Εἰς τὸν εὔκαρπον τόπον των τιμᾶται μία λίτρα κρέατος 10 Φένιγα (pfennige), καὶ 31 λίτραι βριζοάλευρον 6 Ῥωσσίκια. Τὰ ποίμνιά των ἐδιωρθώθησαν κατὰ μέρος, τὰ δὲ βώδιά των εἶναι καλήτερα παρὰ τὰ τῶν Τατάρων καὶ Μεννονιτῶν. Οἱ Καζάκοι οἰκοδομοῦσι μὲ ξύλα ἐλάτης, καὶ τὰς οἰκίας των περικυκλόνει σκεπασμένον περίςυλον· τοῦτο δὲ εἶναι ἐθνικὴ συνήθεια. Τὰ ἀμπέλια προκόπτουσι κάλλιςα ἐπάνω τῶν πετρῶν καὶ λόφων τῶν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ταναΐδος, πρέπει ὅμως νὰ τὰ σκεπάζωσιν ἐκεῖ τὸν χειμῶνα μὲ χῶμα καὶ ἄχυρα.

Δὲν πατοῦν τὰ ςαφύλια εἰς τὰ ἀμπέλια, ἀλλὰ εἰς τὴν Tsimbiansk. Οἱ Γερμανοὶ ἄποικοι νομίζουσιν ὅτι τὰ μὲ κόκκινα ςαφύλια κλίματα τοὺς προσφέρουσι μεγαλήτερον κέρδος.

Παρὰ τὸν Ταναΐν δὲν κατεσκευάσθη ἀκόμη δρόμος διὰ τοὺς σύροντας τὰ πλοῖα, ὅςις εἶναι διὰ τὸν ἀνάπλουν ἀναπόφευκτος.

Οἱ Καλμοῦκοι τῆς Ἐπαρχίας Astrachan ζῶσιν ὡς νομάδες καὶ εἶχον εἰς τὸ 1806 ἔτος 57,463 καμήλους, 231,106 ἄλογα, 157,562 βώδια, καὶ 734,254 πρόβατα. Τὸ πωιγνίδιον κάμνει τοὺς ἐλευθέρους τούτους ἀνθρώπους πολλάκις πτωχοὺς, καὶ ἔπειτα δούλους τῶν Ῥώσσων καὶ συμπατριωτῶν των.

Εἰς τὴν ὄχθην τῆς Κούμας (Kouma), ἥτις ἀναβρύει εἰς

τὸν Καύκασον, καὶ χάνεται μὲ τὸ ἀμμῶδές της σῶμα εἰς τὴν Κασπείαν θάλασσαν, εὑρίσκονται τινὲς ἀγροὶ, κτήματα Ῥώσσων ἢ Ἀρμενίων.

Ὁ θάνατος ἐκεῖ εἶναι συχνὸς διὰ τὰς νοσερὰς πλημμύρας, ἀλλ' ἐπίσης μεγάλη εἶναι καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῶν δεσποτῶν μὲ τὴν ὁποίαν νοσοκομοῦσι τοὺς ἐλευθέρους καὶ δουλείου ἐργάταςτων. Οἱ ὑπόδουλοι χωρικοὶ συνειθίζουσιν ἐκεῖ νὰ ἀποδίδωσιν εἰς τοὺς κυρίουςτων ἓν ἔννατον. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ δοῦλοι, οἵτινες ἐκλέχθησαν εἰς οἰκιακὰς ὑπηρεσίας, ἐργάζονται μόνον τρεῖς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος διὰ τοὺς δεσπόταςτων, καὶ ἐμποροῦν νὰ βόσκωσιν εἰς τὰ ποίμνια τῶν δεσποτῶνων, ὅσα ζῶα καὶ ἂν ἔχωσιν ἢ ἀποκτήσωσιν.

Οἱ Ἀρμένιοι καὶ Ῥῶσσοι ἔχουσιν ἐκεῖ περίπου 40,000 Δισσαιτίνας τόπου. Ἡ δὲ γεωργία, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιμελῶς καταγίνονται, τοὺς δίδει πρὸς ἐξαγωγὴν Ὀρύζιον, βαμβάκιον καὶ σησάμιον.

Πούποτε δὲν ζῇ τις ἐνθηνότερα ἢ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Καυκάσου· μία μὲν λίτρα ψωμίου τιμᾶται 3 Κοπίκια, κρέας δὲ, 5—6, μία δὲ ὄρνιθα, 8 ἕως 10 Κοπίκια. Αὐτὸ ὅμως ἡ γεωργία δὲν δύναται ποτὲ νὰ ἀνθήσῃ διὰ τὸν ἐκ τῶν λησειῶν τῶν ὀρεινῶν ἐθνῶν τοῦ Καυκάσου κίνδυνον.

Τῆς Διοικήσεως σχέδιον μόνον εἶναι ἀκόμη ἕως τώρα νὰ κλείσῃ εἰς ὅσα ξένα πλοῖα ἔρχονται ἀπὸ τὴν μεσόγειον θάλασσαν τὴν εἰς τὴν Ἀσοβικὴν θάλασσαν εἴσοδον· ἂν ἐκτελεσθῇ τὸ σχέδιον, ὁ λιμὴν Kertch μὲ τὸν βαθύν του καὶ ἀσφαλῆ ὅρμον θέλει ἀποκτήσει λοιμοκομεῖον, τὸ ὁποῖον τώρα χρεῖται.

Βεβαίως ἡ ἐκτέλεσις τοῦ σχεδίου ἐκείνου θέλει βλάψει τοὺς λιμένας τῆς Θεοδοσίας καὶ τοῦ Ταγανρόκου. Τὸν λιμένα Kertch μετεχειρίσθη ἤδη καὶ ὁ Μιθριδάτης· ἐκεῖ εὑρίσκονται ἀκόμη τώρα χώματα ἀπεσαλμένα πρὸς κατασκευήν του.

Τὸ κατὰ θάλασσαν ἐμπόριον εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον ἔχουσιν ἤδη διόλου οἱ Ἄγγλοι εἰς χεῖρας. Οἱ ἀξιωματικοί τοῦ εἶναι εἰς ὑπουργίας τοῦ Περσικοῦ Δεσπότου, καὶ διοικοῦσι τὴν αὐλὴν καὶ τὴν πολιτικήν του κατὰ τὴν θέλησιν τῆς ἐν Καλκούτᾳ Ἀγγλικῆς Ἑταιρείας.

Κατὰ τὸ 1787 Ἠλίας ὁ φρουράρχης τῆς Βεγγάλης ἐπρόξενε τὴν Ἀγγλικὴν διοίκησιν νὰ κυριεύσῃ τὴν Κίναν μὲ 1500

Εὐρωπαίους καὶ ἕνα ἀριθμὸν Ἰνδῶν στρατιωτῶν (Sipays). Ὁ σκοπὸς ἔμεινεν ἀνεκτέλεστος, ἐμποροῦμεν ὅμως ἐξ αὐτοῦ νὰ συμπεράνωμεν τὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἀσιατῶν.

Ἡ Ῥωσσία χάνει ἐτησίως πολὺ ὀλιγωτέρους Νομάδας ἐκ τῆς ἐξόδου αὐτῶν παρ' ὅσους κερδίζει ἐκ τῆς εἰσόδου· διότι ἡ ταλαιπωρία τῶν εἰς ἐρήμους πεδιάδας τῆς Ῥωσσίας ἀποδημούντων εἶναι ὀλιγωτέρα, ἢ ἔξω τῶν συνόρων της. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ εἰσερχόμενοι Νομάδες ἔρχονται σπανίως εἰς ὁλόκληρα πλήθη καὶ ἔτι σπανιώτερον διὰ νὰ ὑποταχθῶσι μὲ τοὺς νόμουςτων καὶ ἔθιμα εἰς τὴν Ῥωσσικὴν διοίκησιν ὡς ἔφορόν τον, ἐκτὸς ἐὰν δὲν τοὺς βιάζῃ δυναμωτέρα φυλὴ Νομάδων ἢ ἐγκατοίκων, διὰ τοῦτο οἱ εἰσερχόμενοι ὀλιγώτερον παρατηροῦνται ἢ οἱ ἐξερχόμενοι, μόλον ὅτι σπανίως ἐξέρχονται παλλοί (*).

D. H.

Πρὸς τὸν κύριον Γ. Σταῦρον Ἰωάννου.

Εἰς Βιέννην τῆς Αὐστρίας.

Ἂν προσμένῃς ἀπὸ τὴν πρὸς σὲ παροῦσαν ἐπιστολὴν χαροποιὰς ἀγγελίας περὶ γινομένων, ἢ μελετωμένων καλῶν τῆς κοινῆς πατρίδος· περὶ τῶν ὁμογενῶν σπουδαστῶν εἰς τὰ διάφορα παγγυμνάσια τῆς Γερμανίας, καὶ μάλιστα τῆς Γοττίγγης, μὴ τὴν ἀναγνώσῃς, διότι τοιαῦτα δὲν περιέχει. Ἂν ἐπιθυμῇς νὰ μάθῃς πῶς κρίνουσιν οἱ ἐν αὐτοῖς σοφοὶ διδάσκαλοι τὰ διάφορα συστήματα τῶν λογίων μας περὶ τελειοποιήσεως τῆς σημερινῆς ἡμῶν γλώσσης καὶ παιδείας· τί φρονοῦσι βλέποντες τὸ παράξενον τοῦτο τῆς ἑκατονταετηρίδος φαινόμενον, τόσον ἀριθμὸν Γραικῶν, οἵτινες συστρειμμόνονται μὲ τοὺς ἐντοπίους εἰς τὰς παραδόσεις των· καὶ τί συμβουλεύουσιν ἀπὸ μεγάλην χρηστότητα πρὸς ἡμᾶς κινούμενοι, καὶ τότε μὴ τὴν ἀναγνώσῃς, διότι ἄλλοτε ἴσως ἄλλης περὶ τῶν τοιού-

(*) Αὕτη ἡ γνώμη εἶναι νέα. Καὶ οἱ Ῥῶσσοι αὐτοὶ ὁμολογοῦσιν, ὅτι ἡ Σιβηρία καὶ Ἀστραχάνη, διὰ τῆς ἐξόδου τῶν νομάδων, πλέον χάνουσιν ἢ κερδίζουσι· καὶ τὰ ἀριθμηθέντα δὲ ἔθνη ὀλιγοστεύουσιν κατ' ἔτος.

των, τῆς παρούσης ὅμως δὲν εἶναι τοιοῦτος ὁ σκοπός. Ἀπόβλεψέ την δὲ ἀπὸ πρώτης ἀρχῆς, ἂν ἐλπίζῃς νὰ εὕρῃς εἰς αὐτὴν βιβλίων κρίσεις, πραγματείας ἀπὸ ξένην γλῶσσαν μετάφρασιν, ἢ παραπλήσια ἄλλα. Δεινολογίας, παράπονα, τοιαῦτα λυπηρὰ ἂν ἔχῃς ἔρεξιν νὰ ἀκούσῃς, ἀνάγνωσε τὰ γραφόμενα ἥσυχα, κρῖνέ τα ἀφιλοπροσώπως, καὶ μὴ ὀκνήσῃς νὰ διορθώσῃς τὰ ἡμαρτημένα.

Χωρὶς νὰ ἐλαττωθῇ, φίλε, ὁ ἔπαινος ὁ χρεωςούμενος εἰς τὴν προθυμίαν καὶ σοῦ καὶ τῶν ὁμοιοφρόνων σου, ἡ μερικὴ πατρὶς ἡμῶν κεῖται ἀκόμη εἰς χαύνωσιν. Δυπηρὸν, πλὴν ἀληθινὸν, ἡ παιδεία εἶναι εἰς αὐτὴν παντάπασιν ἀμελημένη. Δύο σχολεῖα, καὶ ταῦτα καλῶς προικισμένα, ἔχομεν εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὁ δὲ ἐξ αὐτῶν καρπὸς ἕως τώρα πολλὰ δυσανάλογος. Μεταβολαὶ καὶ διορθώσεις τῶν παιδευτηρίων εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος γίνονται καθ' ἑκάςην· περὶ δὲ Ἰωαννίνων οὔτε μικρὸν ἀκούεται τίποτε, οὔτε μέγα. Ἀντιχοῦσι τῶν ξένων τὰ περιοδικὰ συγγράμματα ἀπὸ τὰ περὶ Χίου, τῶν δὲ Ἰωαννίνων οὔτε κἂν εἰς τὴν ἐδικήν μας ἐφημερίδα, τὸν Λ. Ἑ. δὲν φαίνεται τίποτε. Εἴτε δὲν ἔχουσι τελείως καν ἐν καλὸν ἵνα ἐπιδειχθῶσιν, εἴτε ἔχουσι καὶ τὸ κρύπτουσι, καὶ τὰ δύο εἶναι ἐπίσης ἀξιοκατάκριτα.

Ἀπορίας ἄξιον εἶναι πῶς οἱ ἄλλως φιλότιμοι συμπολῖταί μας καταδέχονται νὰ μένωσι πάντη ἀδιάφοροι διὰ τὸ κοινὸν καλὸν, ἐν ᾧ κατὰ δίκαιον λόγον, ὄχι νὰ ἀκολουθῶσι τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ νὰ προηγῶνται ἔπρεπεν. Ἀπὸ τὰ σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων ἐπροσμένετο Λάμπρος ὁ Φωτιάδης ἵνα φωτίσῃ τὴν Οὐγγροβλαχίαν, καὶ τώρα πρέπει ἐκ Βουκορεςίων νὰ προσμένωνται διδάσκαλοι διὰ τὰ περὶξ τῶν Ἰωαννίνων (Ἴδε Λ. Ἑ. 1819. σελ. 870—3). Τόσον μᾶς φέρει τοῦτο περισσοτέραν καταισχύνην, ὅσον καὶ χρηματικοὺς τρόπους ἔχομεν ἀρκετοὺς, καὶ περισσοτέρους νὰ ἔχωμεν εἰμποροῦμεν, καὶ ἀσφάλειαν μᾶς ὑπόσχονται μεγάλην οἱ δυνατοί.

Ἂν θεωρήσῃς τὸ πρᾶγμα ἐκ μέρους τῆς διοικήσεως, ἡ φιλομάθεια τοῦ ὑψηλοτάτου ἡγεμόνος τοῦ τόπου εἶναι παραπολὺ γνωςή· καὶ εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι ἤθελεν ἰδεῖ μὲ πολλὴν εὐχαρίςησιν εἰς τὴν μητρόπολίν του σχολεῖον καλλιώτερον παρὰ τὸ τῆς Χίου, ὅταν οἱ χρήζοντες αὐτοῦ, ὡς εἶναι δίκαιον, τὸ ςυςήσωσι, καὶ ὑπὸ τὴν κραταιὰν αἰγίδα του ἤθελε τὸ ὑπερασπίσει ἐν καιρῷ χρείας. Ἂν τὸ θεωρήσῃς ἐκ τῶν ἀναγκαίων εἰς τοῦτο μέσων, μόνη ἡ ὀρθὴ χρῆσις τῶν παρόντων, μὲ φαίνεται, δύναται νὰ κατορθώσῃ ἀρκετά· ἔπειτα οὔτε ἡ φροντὶς δὶ ἀπόκτησιν ἄλλων περισσοτέρων θέλει μείνει ἄκαρπος. Ἄνδρες ὡσαύτως εἰς τοῦτο χρήσιμοι οὔτε αὐτοὶ λείπουσι. Διὰ νὰ ἀφήσω τοὺς ὁπόσοι εὔκολα δυνατὸν νὰ εὑρεθῶσιν, ὅταν ἦναι θέλησις, ἀρκοῦμαι νὰ ἀναφέρω μόνον τὸν ὄντα, γνωςὸν εἰς ἡμᾶς, γνωςὸν καὶ εἰς τοὺς ξένους διὰ τὴν μεγάλην εὐφυΐαν καὶ προκοπήν του, τὸν κύριον Ψαλίδαν.

Συνειθίζουσι πολλοὶ, τῶν ἐδικῶν μας μάλιςα, νὰ κρίνωσι τὴν ἀξίαν τῶν ἀνδρῶν ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν γραφομένων καὶ ἐκδιδομένων περισσότερον παρὰ ἀπὸ τὴν ὑπ' αὐτῶν προξενουμένην ὠφέλειαν· καθὼς πάλιν ἄλλοι αὐτὰ τὰ γραφόμενα ὄχι κατὰ τὴν ἐνδόμυχον ἀξίαν των, ἀλλὰ κατὰ τὸν σκοπὸν εἰς τὸν ὁποῖον αὐτοὶ βιαίως τὰ σύρουσιν. Οὕτως ὁ ἄκρατος Μαθηματικὸς καταδικάζει τὸν Ὅμηρον, διότι δὲν περιέχει ἀποδείξεις, καὶ ἀποδοκιμάζει τὸν Βιργίλιον ὁ φιλοκερδὴς Δικολόγος, διότι δὲν εὑρίσκει εἰς αὐτὸν ὕλην κρισολογιῶν. Φανερὸν εἶναι ὅτι τόσον ἄτοπος εἶναι ἡ κρίσις τῶν δευτέρων, ὅσον ἄδικος ἡ τῶν πρώτων. Χωρὶς νὰ διϊσχυρισθῶμεν ὅτι τὸ νὰ γεμίσῃ κανεὶς τὸ πουγγίον του, καταπατήσας τὴν συνείδησίν του, εἶναι τόσον εὔκολον καὶ εἰς τὰ γράμματα, ὅσον εἰς πᾶν ἄλλο ἔργον· καὶ σιωπῶντες ὅτι δυνατὸν νὰ ὠφελήσῃ κανεὶς, χωρὶς νὰ γράψῃ πολλὰ, καὶ πάλιν νὰ ἦναι πολυγράφος, χωρὶς νὰ ὠφελήσῃ, ἂς παρατηρήσωμεν μόνον ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀδεικίνητοι παντογράφοι ἀλλέως δὲν γίνονται χρήσιμοι παρὰ ὅταν εὑρεθῶσιν ἄνδρες, ἱκανοὶ νὰ μορφώνωσι κεφαλὰς ἐπιτηδείας εἰς κατάληψιν τῶν γραφομένων, γράφοντες καὶ αὐτοὶ ὅσον ἡ περίςασις τοὺς συγχωρεῖ. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τούτων εἶναι καὶ ὁ κύριος Ψαλίδας.

Ἐὰν εἰς πολλοὺς γεωγραφικοὺς χάρτας, ἐσχάτως μάλιςα ἐκδοθέντας, ἦναι διωρθωμένον τὸ λάθος, τὸ ὁποῖον διέδωκεν εἰς πολλοὺς ὁ ἄλλως ἀξιέπαινος Μητροπολίτης τῶν Ἀθηνῶν, συμπολίτης μας Μελέτιος, νὰ νομίζωσιν ὡς Ἀχερουσίαν τὴν παρακειμένην εἰς τὴν πόλιν μας λίμνην, τοῦτο εἶναι μία ἀπὸ τὰς πολλὰς παρατηρήσεις τοῦ κυρίου Ψαλίδα, ὅς τις, ὁδηγούμενος ἀπὸ τὸν Θουκυδίδην, ἔθεσε τὴν Ἀχερουσίαν ἔνθα εἶναι ἡ ἀληθινὴ θέσις της. (Ἴδε Θουκυδ. Α'. μς. σελ. 87. ἔκδ. Bipont.) Ἐπειδὴ δὲ ἡ παρατήρησις αὕτη, μαζὶ μὲ πολ-

λὰς ἄλλας, δὲν εἶναι τόσον νεοφανὴς, διὰ τοῦτο μὲ φαίνεται παράξενον πῶς ὁ μακαρίτης Γρηγόριος Παλιουρᾶς, ὁ συμπολίτης μας, ἐκ τῆς συνήθους ἀρχῆς ὁρμώμενος, χωρὶς δισαγμὸν ὡροθέτησεν εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, Ἠλύσια πεδία καὶ Ἅδην, ὡς ἐὰν τὰ ἐλάμβανεν ἀπὸ ἀλανθάστους ἀπογραφὰς σημερινῆς πολιτειογραφίας.

Ἀπίθανον δὲν εἶναι νὰ ἔλθῃ εἰς δισαγμὸν, ἐὰν ὄχι ὁ πρὸς ὃν γράφονται τάδε, ἄλλος τις μήπως δὲν ἦναι πάντη ἀδέκαστος ἢ ψῆφός μου περὶ τοῦ ἀνδρός. Ἵνα ἀφαιρέσω πᾶσαν περὶ τούτου ὑποψίαν, εὔκολον μὲ εἶναι νὰ ἐπιφέρω ξένων μαρτυρίαν, παντὸς δεκασμοῦ ἐλευθέραν· ἀντὶ δὲ πολλῶν ἀκούομαι εἰς μόνην τὴν ἀξιόπιστον τοῦ Ἄγλου περιηγητοῦ, ἰδόντος τὴν πατρίδα μας τὸ 1812 — 13. „Ἀπὸ τὰ δύο γυμνάσια τῆς πόλεως ταύτης (Ἰωαννίνων) τὸν πρῶτον τόπον „ἔχει τὸ τοῦ Ἀθανασίου Ψαλίδα, ὅστις εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους εἰς τὴν σημερινὴν παιδείαν τῶν Γραικῶν. Ναὶ μὲν ὅτι „ἄλλοι συνέγραψαν περισσότερα παρ' αὐτὸν, ὁ Ψαλίδας ὅμως περιῆλθε πολλὰ, κατέχει πολλὰς γλώσσας, ἔχει κλασικὴν παιδείαν, εἶναι εὐφυέστατος Κριτικὸς καὶ ποιητὴς (α). „Εἶναι προσέτι ἔμπειρος εἰς πολλοὺς κλάδους τῆς Φιλολογίας „καὶ τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν. Τὸ μοναχὸν, „καὶ παρ' αὐτοῦ ἀναγνωριζόμενον, σύγγραμμά του εἶναι „ἡ „Ἀληθὴς Εὐδαιμονία", εἰς τὸ ὁποῖον ἐπικρατεῖ ὁ καθόλου „τόνος τοῦ Σκεπτισμοῦ. Ὡσαύτως εἶναι ἀνώνυμος συγγραφεὺς „τοῦ πεζοῦ καὶ ἐμμέτρου συντάγματος, „Ἔροτος Ἀποτελέσματα", τυπωθέντος ἐν Βιέννῃ 1792 (β)· τῶν ἐνδεχομένων νὰ συνήργησεν εἰς πολλὰ συγγράμματα, ἀγνώριστα „εἰς ἐμέ. Ἔχει πολλοὺς μαθητὰς, τοὺς ὁποίους διδάσκει ὄχι μόνον τὰς γλώσσας, ἀλλὰ καὶ Ἱστορίαν, Γεωγραφίαν, „καὶ διαφόρους κλάδους τῆς καθόλου Φιλοσοφίας. Ἔχει ἕνα „ἢ δύο συμβουλούς· ὁ χαρακτὴρ ὅμως τοῦ σχολείου τούτου „σώζεται μόνον ἀπὸ τὴν φήμην τοῦ ἐδικοῦ του ὀνόματος.

(Travels in the Jonian Isles, Albania, Thessaly, Macedonai etc. by Henry Holland· ἐκ τῶν Γεωγραφικῶν ἐφημερίδων Βερτούχου τόμ. 48. σελ. 292 — 93.)

(α) Αὐτὸ μόνον δὲν ἀληθεύει, ὅσον ἐγὼ ἠξεύρω.

(β) Ἴσως ἐκδότης, συγγράφας μόνα τὰ πεζὰ εἰς συναφειαν τῶν στίχων.

Ὅτε λοιπὸν οὔτε ἐκ τῆς διοικήσεως, οὔτε ἐκ τῶν μέσων, οὔτε ἐκ τῆς ἀξίας τῶν ἀνδρῶν δὲν προέρχεται, τότε τὸ σφάλμα κεῖται ἀλλοῦ, καὶ πρέπει εὑρεθὲν νὰ διορθωθῇ. Χρέος ἔχουσιν εἰς τοῦτο ἀπαραίτητον ὅσοι δὲν ἀδιαφοροῦσι διὰ τὸ κοινὸν καλόν. Ἐὰν δὲ τὰ κινήματα τῆς Ἰωνίας δὲν ἐξύπνισαν τὴν κοιμισμένην φιλοτιμίαν τῶν προὐχόντων, πρέπον εἶναι νὰ τὸ κατορθώσῃ τὸ παράδειγμα τῶν γειτονικῶν Ἑπτανήσων, ἐὰν ἦναι χρεία παραδειγμάτων εἰς τοιαῦτα πράγματα.

Ἐὰν σ' ἔλεγα ὅτι σὺ μάλιστα πρὸ παντὸς ἄλλου πρέπει νὰ κινήσῃς πάντα λίθον διὰ τοῦτο, ἤθελα πειράξει βέβαια τὸ καλόν σου αἴσθημα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον κυριευόμενος ἐνεργεῖς εἴτι δύνασαι, χωρὶς νὰ προσμένῃς ἄλλων παρακινήσεις. Καὶ ἤθελα πράξει ἀναξίως τοῦ ἀνδρικοῦ σου φρονήματος, ἐὰν ἐξώκελλα εἰς ἐγκώμια καὶ ἐπαίνους παρὰ καιρόν. Ἂς διώκωσι, φίλε, τοὺς ἐπαίνους ὅσων ἡ ἀκοὴ κνίζεται ἀπὸ τὰ τοιαῦτα, καὶ ἂς ἐπαινῶσιν ὅσοι θέλουσιν· οὐδεὶς φθόνος, φθάνει μόνον οἱ ἐπαινέται νὰ μὴ σκοπῶσι τὰ ἑαυτῶν ἐπαινοῦντες τοὺς ἄλλους, ὡς κατὰ δυσχίαν ἐσχάτως ἴδαμεν τὸ παράδειγμα, καὶ, τὸ χειρότερον, ἐκείνους, οἵτινες τόσον ἐλίγον τιμῶσι τοὺς ὑστερινοὺς ἐπαίνους, ὅσον φοβοῦνται τὰς πρώην κατηγορίας. Ἄλλο δὲ σὲ λέγω καὶ ἄκουε. Πρέπει νὰ τεθῇ πᾶσα σπουδὴ καὶ ἐπιμέλεια ἵνα γένῃ ἡ διόρθωσις ὅσον τὸ δυνατὸν ἀρχήτερα, ὄχι μόνον ἵνα μὴ χωρισθῶμεν ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ὁμογενεῖς, ἀπομένοντες ἐξόπισω, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλον λόγον τὸν ἑξῆς.

Ἕως τώρα ἤμεθα ὀλιγώτερον γνωρισμένοι. Τὰ καθ' ἡμῶν πολλάκις λεγόμενα ἄλλοι τὰ ἐπίστευαν, ἄλλοι ἐδίσταζαν περὶ αὐτῶν, ἄλλοι καὶ τὰ ἀναιροῦσαν, καὶ ἡμεῖς τελευταῖον εἴχαμεν εὐπρόσωπον πρόφασιν ὅτι δὲν μᾶς ἐγνώριζαν· τώρα ὅμως ὄχι μόνον οἱ πάλαι ἐξακριβοῦσι τὰ καθ' ἡμᾶς περισσότερον, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι νέοι ἀρχίζουσι νὰ μᾶς γνωρίζωσιν. Εἰς Γερμανοὺς καὶ Ἄγγλους ἤθελες ὑπολάβει· ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι πρὸ πολλοῦ ἤδη γνωρίζουσι τὰ πράγματά μας καλλιώτερα παρὰ ἡμᾶς αὐτούς. Δὲν ἠξεύρω ἂν ἦναι καὶ ἄλλοι τόσον ἀτυχεῖς, ἐγὼ ὅμως δὲν αἰσχύνομαι νὰ σὲ εἴπω ὅτι εἰς ξένον τόπον, καὶ ἀπὸ ξένων βιβλία (Ὀλλάνδ. περιήγ. ἀνωτ.) ἠξιώθην πρῶτον νὰ μάθω π. χ. πόσον ὑψηλὰ εἶναι τὰ βουνὰ τῆς πατρίδος μας. Εἰς τὰς ἀπομακρυσμένας Ἀμερικὰς, φίλε Σταῦρε, γινόμεθα τώρα γνωστοί. Ὅπου πρότερον μᾶς ἐ-

δειξεν ἡ τόλμη καὶ δεξιότης τῶν καραβοκυρίων καὶ ναυτῶν μας, ἐκεῖ τώρα ἀρχίζουν νὰ μᾶς γνωρίζωσι καὶ ἐκ τῆς παιδείας μας.

Εἰς τὴν Βοεῶνα καὶ Φιλαδελφίαν ὄχι μόνον ἀναγινώσκεται τὴν σήμερον ὁ Λ. Ἑρμῆς, ἀλλὰ καὶ ὅλα μας τὰ περὶ παιδείας κινήματα παρατηροῦνται καὶ ἐξετάζονται. Ποία λοιπὸν καταισχύνη εἰς ἡμᾶς ἐξαιρέτως τοὺς Ἰωαννίτας, ἐὰν μετὰ ἀκριβεσέρας ἐξετάσεις μᾶς εὕρωσιν εἰς τὴν ὁποίαν εἴμεθα κατάσασιν! Εἰς τὸ μὴ περαιτέρω πρέπει νὰ φθάσῃ ἡ ἀναλγησία μας, ἐὰν δὲν πασχίσωμεν νὰ διορθώσωμεν τὸ σφάλμα μας· καὶ τότε; τότε πλέον πρέπει νὰ μᾶς ἀφαιρέσωσι καὶ αὐτὸ τὸ ἐθνικόν μας ὄνομα· διότι ἄνθρωποι, οἵτινες, δυνάμενοι νὰ φωτισθῶσι, προαιροῦνται νὰ κυλίωνται εἰς τὴν ἀμάθειαν, οἱ τοιοῦτοι βέβαια Γραικοὶ δὲν εἶναι. Ἀλλ' ἕως αὐτοῦ ἐλπίζω νὰ μὴ καταντήσωμεν.

Πῶς ἐγνωρίσθημεν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἀμερικῆς, τῶν ὁποίων πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μας τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ ὄνομα δὲν ἠξεύρουσι, καὶ πόθεν δῆλον ὅτι διέπλευσεν τόσον μεγάλα πελάγη ὁ ἀγγελιοφόρος Ἑρμῆς μας, δὲν εἶναι ἴσως πάντη ἀπερίεργον πρᾶγμα. Ὅθεν δὲν ἠξεύρω περὶ ἄλλων, εἰς σὲ ὅμως δὲν ἤθελα πράξει, νομίζω, δυσάρεσα; ἐὰν σ' ἐδηλοποιοῦσα καὶ τοῦτο. Καὶ βέβαια, ἐὰν τὸ πολυάσχολόν σου ἐπάγγελμα δὲν σ' ἐμπόδισε νὰ τὸ μάθῃς ἀλλαχόθεν, θέλω σὲ τὸ φανερώσει. —

(Ἀκολουθεῖ.)

Ἐλλογιμώτατε Ἐκδότα τοῦ Λ. Ἑρμοῦ.

Πίσαι τῇ 1 Μαΐου 1820.

Σ' ἔγεινε καὶ ἄλλοτε γνωρὸν τὸ ὄνομα τοῦ σοφοῦ καὶ φιλέλληνος ἰατροῦ Ἰακώβου Βαρτσελώτη, τοῦ ὁποίου κατεχώρισας εἰς τὸν Λ. Ἑ. τὸν περὶ ὠφελείας τῆς τυπογραφικῆς σπουδῆς λόγον. Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶναι ἀξιοσύγκριτος εἰς τὸ γένος, διότι εἶναι εἰς ἄκρον φιλόγραικος, καὶ διότι ἀκολουθεῖ τὰ ἴχνη τῶν προγόνων μας. Σὲ γράφω καὶ τώρα τὴν ἀκόλουθον εἴδησιν ἑνὸς νεοφανοῦς ἰατρικοῦ βιβλίου του, τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖ νὰ κάμῃ γνωρὸν καὶ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς μας, τόσον περισσότερον, καθ' ὅσον αἱ ἀλήθειαι, τὰς ὁποίας κοινολογεῖ, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς ἄρχισαν ἤδη νὰ παρεκτρέπωνται, πηγάζουν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀθανάτου Ἱπποκράτους. Τὸ βιβλίον τοῦτο γραμμένον εἰς ἰταλικὴν γλῶσσαν, ἠμποροῦν νὰ τὸ ἀναγνώσουν ὅλοι οἱ ὁμογενεῖς ἰατροὶ, ἐξαιρουμένων ὀλίγων τινῶν, οἵτινες μὴ σπουδάσαντες εἰς τὰς ἀκαδημίας τῆς Ἰταλίας, τυχαίνει νὰ μὴ γνωρίζουν τὴν γλῶσσαν. Οἱ δὲ λοιποὶ ἀναγνῶσαι τοῦ Λ. Ἑ. δὲν θέλουν παραξενευθῆ βλέποντες παρὰ τὸ σύνηθες ἐκτεταμένην εἴδησιν βιβλίου, τὸ ὁποῖον μόνοι οἱ ἰατροὶ ἠμποροῦν νὰ ἐννοήσουν, ἂν συλλογισθοῦν, ὅτι τόσον ἀσφαλέστερον ἐμπιστευόμεθα τὸ πολυτιμότερον κτῆμα, τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑγείαν μας, εἰς τῶν ἰατρῶν τὰς χεῖρας, ὅσον αὐτοὶ φωτίζονται καλλίτερα ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας τὸν λύχνον. Ὑγιαίνοις!

Ὁ Φίλος σου. . . .

ΕΙΔΗΣΙΣ.

Ἐβγῆκεν εἰς φῶς ἐν Πίσαις, ἐκ τῆς Τυποφραφίας Νικολάου Καπούρρη 1819 ὁ α' τόμος τοῦ Epitome di Medicina pratica nazionale del Dottore Giacomo Barzelotti publico professore di essa nell' Imp. e R. università di Pisa, e onorario in quella Reale di Francia, per norma dei suoi discepoli. Ὁ δεύτερος τόμος εὑρίσκεται ἤδη εἰς τύπον. Ὁ συγγραφεὺς ἐκθέτει εἰς τὴν ἀφιερωτικὴν πρὸς τοὺς μαθητάς του ἐπιστολὴν, καὶ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ α' τόμου τὰ αἴτια, ἐκ τῶν ὁποίων παρεκινήθη νὰ συνθέσῃ νέαν ἐπιτομὴν πρακτικῆς ἰατρικῆς, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι τόσαι ἄλλαι παλαιαὶ καὶ νέαι. Ἓν νέον ἰατρικῆς σύστημα, λέγει, γεννηθὲν καὶ πρεσβευόμενον εἰς τινὰς μόνον πόλεις τῆς ἄνω Ἰταλίας, τὸ ὁποῖον κατὰ τύχην ἐξαπατᾷ τοὺς νέους, παρεκτρέπον αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἐπίμονον σπουδὴν τῆς ἀληθινῆς ἰατρικῆς ὅλων τῶν παρελθόντων αἰώνων, ἥτις ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν πεῖραν καὶ τὴν παρατήρησιν, τὸν ὑποχρέωσεν εἰς τοιοῦτον ἔργον, τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κανὼν καὶ ὁδηγὸς τῶν ἰδίων του μαθητῶν, διὰ νὰ μάθωσι νὰ προφυλάττωνται ἀπ' αὐτὴν τὴν νέαν κινδυνώδη ἐπιθημίαν, ἡ ὁποία κτυπᾷ τοὺς ἀπείρους καὶ γίνεται ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Αὐτὸς ἔβαλε διὰ τοῦτο σκοπὸν νὰ ἀναβιβάσῃ τοὺς νέους εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπιστήμης, ἐκ τῶν ὁποίων πάντοτε, κα-

τὰ τὸ μάλλον καὶ ἧττον, παρεκτράπησαν τὰ συςήματα, καὶ ἔκαμον αὐτὴν τῷ ὄντι πλέον ἀβέβαιον καὶ εἰκαςικὴν, παρ' ὅσον εἶναι καθ' ἑαυτήν. Τὰς ἀρχὰς ταύτας, λέγει, πρέπει τις νὰ ζητῇ εἰς τὰς πείρας, καὶ ὄχι εἰς τὰς διαφόρους τῶν ἰατρῶν δόξας, αἱ ὁποῖαι καὶ αὐταὶ συχνάκις θεμελιόνονται εἰς τὰς πείρας, κατὰ τὸν διάφορον ὅμως τρόπον τοῦ θεωρεῖν καὶ ἐξηγεῖν αὐτάς. Διὰ τοῦτο κάθε νέος, ὅςις ἀποφασίζει νὰ δοθῇ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς πρακτικῆς ἰατρικῆς, πρέπει νὰ σπουδάσῃ τὰς πλέον γνησίους πείρας, καὶ βοηθούμενος ἀπὸ τὰ φαινόμενα καὶ τὰ πλέον ςαθερὰ σημεῖα, νὰ διορίσῃ τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα τῶν ἀσθενειῶν, καὶ τὴν πλέον βεβαίαν μέθοδον τοῦ ἰατρεύειν αὐτάς, ἥτις ἐδοκιμάσθη εἰς διαφόρους καιροὺς καὶ τόπους καὶ εἰς ὅλας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους. Διότι ἡ ἰατρικὴ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγεννήθη, ηὔξησε καὶ ηὐδρώθη ὑπὸ τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Ἱπποκράτους, ὁ ὁποῖος τὴν ἐπλούτισε μὲ ὅλας τὰς ἐξηκριβωμένας πείρας τῶν ἀρχαίων, τῶν συγχρόνων του, καὶ μάλιςα μὲ τὰς ἰδικάς του, καθὼς ἐβεβαιώθη ἀπὸ ὅλον τὸν χορὸν τῶν ὅσοι ἠκολούθησαν τὰ ἴχνη του· ὥςε διὰ τὴν φιλοσοφικὴν διαίρεσιν αὐτῶν, κατέςη μία ἀπὸ τὰς εὐγενεςάτας ἐπιςήμας. Ὅθεν δὲν δύναται τις οὔτε νὰ ᾖναι οὔτε νὰ γείνῃ ἰατρὸς, χωρὶς νὰ γνωρίσῃ αὐτὰς τὰς πρὸς ἀλλήλας παραβεβλημένας καὶ ταυτισμένας οὕτως εἰπεῖν πείρας, τόσον εἰς τοὺς γνησίους χαρακτῆρας τῶν ἀσθενειῶν ὅσον εἰς τὴν βεβαιοτέραν μέθοδον τοῦ θεραπεύειν αὐτάς. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἐπιτομήν του ἐσυνάθροισεν ὅλα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν καὶ διορίζουν τὰς διαφόρους ἀσθενείας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Πρῶτον ἔδοσε τὸν ὁρισμὸν ἑκάςης αὐτῶν, ἑπομένως τὴν διαγνωςικὴν εἰκόνα, ἔπειτα ἐξέθεσε τὴν σειρὰν τῶν αἰτιῶν καὶ τὰ φανερὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν, τὰς συμπλοκὰς, τὴν ὑπαγόρευσιν τῆς θεραπείας, τὰ προγνωςικὰ, καὶ τέλος τὴν ἔκβασιν· αὐτὰ πρέπει νὰ γνωρίσουν καὶ νὰ μάθουν οἱ νέοι πρότερον, παρὰ τὰ δόγματα τῶν ἰατρῶν. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμποροῦν οἱ μαθητεύοντες νὰ ἐνθυμῶνται εὐκόλως τὰ ὀνόματα καὶ τοὺς ἀληθεῖς χαρακτῆρας τῶν ἀσθενειῶν, αὐτὸς ἔδοσε περιπλέον εἰς αὐτὰ μίαν νοσολογικὴν διάταξιν, ἀνάξας ὅλας τὰς ἀσθενείας εἰς δύω γενικὰς κλάσεις, τὰς μὲν ἐνεργείας ηὐξημένης (di azione accresciuta), τὰς δὲ ἐνεργείας ἠλαττωμένης (di azione diminuita), καὶ διαιρέσας ἕκαςον γένος καὶ εἶδος αὐ-

τῶν εἰς δύο τάξεις, ὥςε τὰ πράγματα φαίνονται μεταξύ των συνδεδεμένα, καὶ ὡς εἰς ἄλυσον ἐξηρτημένα ἀπ' ἀλλήλων. Ἡ ἐπιτομὴ αὕτη ἐν γένει παραςένει τὰ πράγματα μ' ὅλην τὴν εὐταξίαν καὶ σαφήνειαν, ἥτις βοηθεῖ τὸ μνημονικόν· καὶ χωρὶς νὰ κυριεύεται ἀπὸ κανὲν σύςημα, παλαιὸν, ἢ νεώτερον, προβάλλει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἡ δοκιμὴ καὶ ἡ παρατήρησις ἀπέδειξαν ὠφελιμώτερον εἰς τὴν ἰατρείαν τῶν ἀσθενειῶν, καὶ τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ὑγείας. Διὰ νὰ δύνανται δὲ οἱ ἀπειρότεροι νὰ ἀναπολῶσι μὲ περισσοτέραν εὐκολίαν τὰ πράγματα, ὁ συγγραφεὺς τὰ κατέταξεν ἐπιτομώτερον εἰς τέσσαρας συνοπτικοὺς πίνακας, ὥςε ὅλαι αἱ αἰσθένειαι ηὐξημένης ἐνεργείας διαγράφονται καὶ ἐκθέτονται ἀρκούντως εἰς τέσσαρας σελίδας. Ὅθεν ἔχομεν κάθε δίκαιον νὰ κηρύξωμεν ὡς ὠφέλιμον τὴν γνῶσιν αὐτοῦ τοῦ συγγράμματος, λέγοντες ἐνταυτῷ ἐλευθέρως καὶ τὴν γνώμην μας περὶ αὐτῆς τῆς ἐπιςήμης, δηλ. ὅτι πάντοτε εἶναι εἰκαςικὴ, ἀλλὰ θέλει καταςαθῇ ὀλιγώτερον, εἰς τὰς χεῖρας ἐκείνων, οἵτινες ἤθελαν ἀκολουθήσει, ὁμοῦ μὲ τὸν συγγραφέα τῆς ἐπιτομῆς, τὰ ἴχνη τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τῆς φύσεως.

Ἐπιςολὴ τοῦ Ὑψηλοτάτου καὶ Θεοσεβεςάτου Ἡγεμόνος πάσης Οὐγκροβλαχίας κυρίου κυρίου ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΟΥΤΖΟΥ πρὸς τὸν σοφὸν Κοραῆν,

τῆς ὁποίας ἀντίγραφον λαβόντες παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ συςενομένων, ἐντεῦθεν εἰς Παρισίους διαβάντων δύο εὐγενῶν ἀδελφῶν, κηρύττομεν αὐτὴν μετὰ χαρᾶς, ὡς νέαν λαμπρὰν εἰκόνα τῶν ὑπὲρ τῆς παιδείας καὶ τῶν πεπαιδευμένων τοῦ γένους εὐγενῶν φρονημάτων τοῦ ἀνωτέρω φιλομούσου Ἡγεμόνος.

Σοφολογιώτατε Κύριε Ἀδαμάντιε Κοραῆ! Δύο ἀδελφοὶ νεώτατοι, Ἀλέξανδρος καὶ Παναγιωτάκης, παμφίλτατοι ἡμῖν ἀνεψιοὶ, ἐπιθυμοῦντες καὶ αὐτοὶ τὸ ἀναγκαιότερον ἐφόδιον εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, τὰ καλὰ μαθήματα τῆς Εὐρώπης, ἔρχον-

ται εἰς τὴν σοφὴν τῶν Γάλλων μητρόπολιν. Καὶ ἡμεῖς μὲν δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι ὁ σοφὸς καὶ φιλογενὴς Κοραῆς μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας ἀποδέχεται τοὺς φιλομούσους, καὶ φροντίζει περὶ τούτων πατρικῶς κατὰ τὰς δυνάμεις του· οἱ νέοι ὅμως παραμυθητικώτατον ἐνόμισαν, τὸ νὰ λάβωσι γράμματα συστατικὰ παρ' ἡμῶν, καὶ νὰ γνωρισθῶσι τρόπον τινὰ πρὸς τὴν Σοφολογιότητά του· ὅθεν ἐφοδιάζοντες αὐτοὺς διὰ τοῦ παρόντος, οὔτε τὴν συγγένειαν ὡς συστατικὸν προβάλλομεν, οὔτ' ἄλλο τι περιττὸν σημειοῦμεν, ἀλλὰ λέγομεν ἁπλῶς, ὅτι τὰ παιδία εἶναι εὐφυῆ καὶ χρηστόηθη, προπαρεσκευασμένα ἐκ φύσεως καὶ παιδείας Ἑλληνικῆς εἰς τελειοτέραν μάθησιν. Ἐὰν δὲ συγχωρῆται εἰς τὴν πατρικὴν φιλοστοργίαν μας, νὰ προσθέσῃ καὶ προμηθευτικώτερόν τι περὶ αὐτῶν εἰς ταύτην τὴν ἐπιστολὴν, τοῦτο δὲν εἶναι ἄλλο, πλὴν ὅτι ὅσον εἶναι ἄξια τῆς ἀγάπης σου διὰ τὴν φυσικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτῶν εὐρυθμίαν, τόσον εἶναι ἄξια καὶ τῆς ἐπιστασίας σου διὰ τὴν πολλὴν νεότητα καὶ ἀπειρίαν. Ἐξεύρομεν ὅτι δὲν εὐκαιρεῖς νὰ συμβουλεύῃς τοὺς ὀλίγους τῶν παρόντων ὁμογενῶν, ἀσχολούμενος εἰς τὸ νὰ διδάσκῃς τοὺς πολλοὺς καὶ ἀπόντας· ἀλλὰ καὶ ὁ βραχὺς ἐνίοτε λόγος τοῦ στόματός σου, Σεβάσμιε Κοραῆ, ἔχει δύναμιν πρὸς τοὺς Τηλεμάχους ἀδιακόπου ὁμιλίας παρακολουθοῦντος Μέντορος. Ταῦτα μὲν περὶ τούτων, εὐχόμεθα δὲ τὴν κοινὴν εὐχὴν, νὰ ὑγιαίνῃς εἰς ἔτη πάμπολλα.

Τῆς σοφολογιότητός σου

ὅλως εὔνους καὶ ἀγαπητὸς

Τῇ 26. Ἀπριλίου, 1820. Ἐν Βουκουρεσίῳ. Ἀλέξανδρος Σοῦτζος
Βοεβόδας.

ΕΡΜΗΣ ὁ ΛΟΓΙΟΣ.

Τῇ ιέ. 14 Ἰουλίου.

1820

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

(Ἀκολουθία τῆς πρὸς Ἰάκωβον Ῥώταν ἐπιστολῆς, περὶ κλασικῶν συγγραφέων Ἑλλήνων· ὅρα Λ. Ε. Σελ. 280, Ἀρ. 10.)

Ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ χριστοῦ ἑβδόμη.

Μὲ τὴν τυραννίαν τοῦ Φωκᾶ, καὶ τὴν ἐκ ταύτης πυρκαϊὰν τῆς πόλεως, ἀρχίζει ἡ λυπηρὰ καὶ διὰ τὰ γράμματα, καὶ διὰ τὸ κράτος παροῦσα Ἑκατονταετηρὶς. Λεηλασίαι καὶ ἁρπαγαὶ ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸν, ἀνησυχίαι ἀπὸ τὸ βόρειον, φόβοι καὶ τρόμοι ἀπὸ τὸ μεσημβρινόν· Τοιοῦτοι θόρυβοι, ἔπειτα καὶ ὁλοκλήρων ἐπαρχιῶν ἀποστέρησις ἐκ τοῦ βασιλείου, οὔτε καιρὸν βέβαια, οὔτε νοῦν ἄφιναν διὰ γράμματα. Εἰς τοὺς πρὸς Χοσρόην πολέμους τῆς περιόδου ταύτης οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ ἀφανισμοῦ συγγραμμάτων εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη· ἢ λοιπὸν δὲν ἐπερίσσευσαν ἄλλα ἵνα ἀφανισθῶσιν, ἢ περιπνευμονίαν πάσχοντας τοὺς ἀνθρώπους πολλὰ ὀλίγη φροντὶς τοὺς ἔμενε περὶ παρωνυχίδος· καὶ τῷ ὄντι παρωνυχίδος τόπον ἐπέχουσι τὰ γράμματα εἰς τοιαύτην πραγμάτων κατάστασιν.

Μόλις ἔπαυσαν ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τὰ κακὰ τοῦ πολέμου, καὶ ἰδοὺ ἀπὸ τὸ μεσημβρινὸν οἱ θεόπληκτοι Ἄραβες ἐξισάζουσι τοὺς καταπατουμένους τόπους μὲ τὰς ἐρημίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας προὔκυπταν. Ὁ καιρὸς, καθ' ὃν ἐκπαιδευθέντες καὶ αὐτοὶ, ἔμελλαν νὰ ἐκπαιδεύσωσι καὶ ἄλλους ἦτον ἀκόμη μακρὰν· ὁ παρὼν καιρὸς εἶναι καιρὸς ἐρημώσεως (Πεοτεη 71). Ἂν δὲ μεταξὺ εἰς τὰ λοιπὰ των ἔκαυσαν ἀληθῶς καὶ τὴν Ἀλεξανδρινὴν Βιβλιοθήκην μὲ πολλὰς μυριάδας βιβλίων, ὡς λέγουσιν οἱ κατήγοροί των, ἢ ἂν τοὺς ἐπρόλαβαν εἰς τοῦτο ἀραβίσαντες Ἕλληνες, ἢ χριστιανοὶ, τοῦτο εἶναι δύσκολον νὰ ἀποφασισθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος. Μεταξὺ πολλῶν ἄλλων

καὶ εἰς τὴν παρὰ τοῦ κυρίου Πολυζωΐδου μεταφρασθεῖσαν διατριβὴν, περὶ Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς, (*) ἀναφέρονται τινὰ περὶ τῆς αὐτῆς ὕλης εἰς τὰ τέλος, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἀποκόπτουσι τὸ ζήτημα ἐντελῶς. Τὰ περὶ τούτου γραφθέντα εἶναι τόσον πολλὰ, ὥςε εὐκόλως δύναται νὰ συντάξῃ κανεὶς διατριβὴν ὁλόκληρον, καὶ εἴθε κανεὶς τῶν νέων μας νὰ παρεκκλίνῃ ὀλίγον τι πρὸς τοῦτο τὰς κυριωτέρας μελέτας του (υ). Ὡς τόσον, διὰ νὰ ἐπιςρέψωμεν εἰς τὸ προκείμενον, ὡς πρὸς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος σκοπὸν ἴσως εἶναι ἀδιάφορος ἡ χρονολογικὴ τάξις· εἴτε χριςιανοὶ, εἴτε ἑτερόθρησκοι βάρβαροι ἔφθειραν βιβλιοκαῦται, τὰ βιβλία εἰς τοὺς ἑξῆς χρόνους ἔλειπαν.

Τὰ δυτικὰ μέρη δὲν ἦσαν πολὺ καλλιώτερα τοὺς χρόνους τούτους. Τὸ μικρὸν λυκαυγὲς τῆς Ἱσπανίας ἦτον ἀνίσχυρον νὰ φωτίσῃ· τὸ σπηνθηροβόλημα εἰς τὰς Βρετανικὰς νήσους πολὺ μικρόν· ἡ δὲ Ἰταλία, καταπιεζομένη μεταξὺ τῶν Λογγοβαρδῶν καὶ τῶν Αὐτοκρατορικῶν, ἔκλαιε τὴν τύχην της.

Ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ Χριςοῦ Ὀγδόη.

Καὶ τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην μαζὶ μὲ τὸ φροντιςήριον αὔτανδρον νὰ καύσῃ δὲν ἀντέβαινεν ἴσως εἰς τὸν χαρακτῆρα Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου· ἀλλὰ μόνον διὰ τοῦτο διότι δὲν ἀντιβαίνει δὲν ἕπεται ἀναγκαίως ὅτι καὶ ἀληθεύει. Οὔτε, ζητοῦντες τὰ αἴτια τῆς φθορᾶς τῶν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, πρέπει ἀβασανίςως νὰ παραδεχθῶμεν ὅσα μᾶς λέγουται, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπὸν συντομώτερα. Εἴτε ἀπὸ ἁπλῆν φιλαλήθειαν, εἴτε ἀπὸ μῖσος πρὸς τοὺς παπολάτρας κινούμενοι, νὰ ἀμφιβάλωσι πρῶτον ἄρχισαν οἱ Εὐαγγελικοὶ περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ γεγονότος· ἔπειτα δὲ τόσον νὰ ὑπερασπίσωσι τὸν Λέοντα, ὅσον ἐνθέρμως οἱ μισηταί του Παπισταὶ τὸν κατηγόρησαν. Τὴν σήμερον θεωρεῖται τὸ πρᾶγμα ὡς ἁπλῆ συκοφαντία κατὰ τοῦ εἰκονοκλάςου Αὐτοκράτορος (ὅρα Βαλχίου ἱςορ. Αἱρέσ. Τόμ. δεκάτ. σελ. 731 κ. λ.).

Ἀλλ' ἐὰν ὁ Λέων δικαιολογῆται, δὲν ἕπεται ὅτι τὰ γράμματα καὶ συγγράμματα ἦσαν εἰς καλὴν κατάςασιν. Ἄξιος ἰδὸς καὶ διάδοχος Κωνςαντῖνος ὁ Κοπρώνυμος ἐτελείωσεν ὅσα δὲν ἐπρόλαβεν ὁ πατήρ του.

Οἱ πολεμικοὶ Ἄραβες ἀκολουθοῦσιν εἰς τὰ ἔξω τὰς νίκας

(*) Τὴν ἀναφερομένην διατριβὴν λαβόντες μετὰ τὴν πεςοῦσαν, κατατάχθεῖσαν εἰς τὸν ὀφοξῆς ἀριθμόν. Οἱ Ἐκδ.

τῶν συγχρόνως. Ἀρχίζοντες κατὰ μικρὸν νὰ γεύωνται τὰ καλὰ τῆς παιδείας μεταφράζουσι τὰ Ἑλληνικὰ συγγράμματα εἰς τὴν γλῶσσάν των· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτο κανὲν καλὸν δὲν ἐπροξενοῦσεν εἰς τὰ πρωτότυπα, ὡς θέλει σημειωθῆ κατωτέρω. Αἱ θεολογικαὶ ἔριδες πνίγουσιν εἰς τὰ ἔσω τὰ ὀλίγα λείψανα τῆς παιδείας· ἡ δὲ συνηθεςέρα γινομένη χρῆσις τῶν τόνων ἀποδεικνύει τὴν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον παχυνομένην ἀμάθειαν, ὡς οἱ μετέπειτα κανονάρχαι ἀποδεικνύουσι τὸ ἀναλφάβητον τῶν ψαλτῶν μας.

Κατόπιν εἰς τὴν κατὰ Λέοντος συκοφαντίαν ἀποφασίζω νὰ βάλω καὶ τὴν ἄλλην κατὰ τοῦ ἱερατείου μας, μὴ ἠξεύρων ποῦ ἀλλοῦ ἁρμόζει, διότι οὔτε χρόνος, οὔτε πρόσωπα σημειοῦνται· ἁπλῆ μόνον παράδοσις ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι καὶ Ἀρχιεπίσκοποι τῆς Κωνςαντινουπόλεως κατέκαυσαν πολλῶν ποιητῶν, Ἑλλήνων συγγράμματα. Μὲ τὴν συνήθη του πολυμάθειαν, καὶ μὲ ἀξιέπαινον πατριωτισμὸν ἤλεγξε τὴν συκοφαντίαν ταύτην, καὶ ὑπεράσπισε τὸ ἱερατεῖόν μας ὁ ἡμέτερος Οἰκονόμος (Ποιητ. σελ. ξζ'.). Ὀλίγα τινὰ ζητῶ τὴν ἄδειαν νὰ παρατηρήσω εἰς τοῦτο, τὰ ὁποῖα, ἵνα μὴ διακόπτεται ἡ συνέχεια τῶν λεγομένων, καλλιώτερον εἶναι νὰ γραφθῶσιν ἰδιαιτέρως.

Εἰς τὴν δύσιν ἦσαν πολὺ χειρότερα. Οἱ λαϊκοὶ ἄφιναν τὴν φροντίδα τῆς μαθήσεως εἰς τοὺς ἐκκλησιαςικοὺς, οἱ δὲ ἐκκλησιαςικοὶ καὶ οἱ ποιμένες εὐχαριςοῦσαν πολὺ εὔκολα τοιοῦτον ποίμνιον (Andres dell' origine, progressi e dello stato attuale d'ogni letteratura t. I. p. 99. ἔκδοσ. Πάρμ.). Οἱ βαρυφορτωμένοι τὰς χεῖρας μὲ μακρὰ κομπολόγια μοναχοὶ δὲν ἦσαν πολὺ ἐπιτήδειοι διὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων. Εἰς τὴν Ἱσπανίαν διατάξεις καὶ προσαγαὶ ἐπὶ προσαγῶν διὰ τοὺς ἱερεῖς καὶ ἐπισκόπους, οἵτινες οὔτε νὰ ἀναγινώσκωσιν, οὔτε νὰ γράφωσιν ἤξευραν. Ποίαν ὠφέλειαν ἔφερεν ἡ παρὰ τοῦ Πάπα Γρηγορίου διορθωθεῖσα ἐκκλησιαςικὴ Μουσικὴ θέλομεν ἰδεῖ εἰς τὴν ἀκόλουθον ἑκατονταετηρίδα.

Εἰς δὲ τὴν ἄλλην παιδείαν ὁποῖοι ἦσαν δεικνύουσιν ἱκανῶς αἱ ἴδιαί των μαρτυρίαι· „e grammatica ad rhetoricam, et deinceps ordine ad caeteras disciplinas liberales transire hoc tempore fabula est“. (παρὰ Andres T. A. 106) Πόσην δὲ ἰδέαν εἶχαν τῶν ἐλευθερίων τεχνῶν, καὶ πόσον κομψοπρεπῶς τὰς ἐξέφραζαν, δῆλον γίνεται ἀπὸ τοὺς πολυθρυλλήτους ἐκείνους ςίχους

Gram loquitur, dia vera docet, rhet verba colorat,
Mus canit ar numerat, geo ponderat, ast colit astra.

(παρὰ Andres σ. 100.) Εὔκολα ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν νοῦν κανενὸς ὅτι τοιαύτη Μοῦσα συγγενεύει μὲ τὴν σημειωμένην εἰς τὰ προλεγόμενα τῆς ἐκδόσεως τοῦ Αἰσώπου (Παρέργ. Ἑλλην. Βιβλιοθ. τόμ. Β. σελ. λ'). Ἐμὲ ὅμως, διὰ νὰ μὴ κρύψω τίποτε, μόνον ὁ μέγας φόβος τοῦ μιγνύειν ἐν σπουδαίοις γελοῖα μ' ἐμποδίζει νὰ ἐκφωνήσω ὅτι πολὺ περισσότερον ὁμοιάζουσι τὰ ἄνω μὲ τὰ ἐδικά μας ὀχλικά „μάκα, μάκα" τὴν κλῃ, τὴν κλῃ „κ. τ. λ." φθάνει νὰ λάβῃ κανεὶς τὸν κόπον νὰ τὰ ἐντείνῃ εἰς μέτρα.

Ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ χριστοῦ Ἐννάτη.

Εἰς τὴν πρώτην πεντηκονταετηρίδα ἐπικρατοῦσιν αἱ θεολογικαὶ ἔριδες, χωρὶς ὅμως νὰ προξενήσωσι ζημίαν εἰς τὰ γράμματα ὅσην ἔπρεπε νὰ φοβηθῇ κανείς. Βάρδας ὁ Καῖσαρ, ἐπίτροπος τοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ, ἄρχισε νὰ ἐπιμελῆται τὴν ἔξω σοφίαν. Βασίλειος ὁ Μακεδών, καὶ ἀγράμματος ὤν, ἐπροσάτευε τὴν παιδείαν εἰς τὴν δευτέραν πεντηκονταετηρίδα. Ἐπὶ δὲ Λέοντος τοῦ σοφοῦ, ὁποῦ καὶ διαδόχου τοῦ Βασιλείου, πάλιν ἀρχίζουν νὰ ἀναζῶσι τὰ γράμματα. Πρέπει ὅμως νὰ σημειώσωμεν ὅτι καὶ οἱ εἰς τὸν Βάρδαν διδόμενοι ἔπαινοι διὰ τὴν φιλομάθειαν καὶ σοφίαν του ἀποδεικνύουσι τὴν ἀμάθειαν καὶ ἀγροικίαν τῶν περασμένων χρόνων (Κέδρηνος καὶ Ζωναρᾶς παρὰ Heeren σελ. 118). καὶ οἱ ἐπὶ Λέοντος χρόνοι ἦσαν μὲν καλλιώτεροι παρὰ τοὺς προτέρους, ὄχι ὅμως χρυσοῦς αἰών. Ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἦναι, ὁ πατριάρχης Φώτιος, καὶ ὁ μαθητής του Ψελλὸς σκεπάζουσι μὲ τὰς χαριτίας των πολλὰς ἀσχημίας τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης, τῆς ὁποίας εἶναι γεννήματα.

Ὅτι δὲν εἶχεν αἰτίαν νὰ κλαίῃ ἀπὸ φθόνον ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν παροῦσαν Ἑκατονταετηρίδα, διότι ἔβλεπε μεταφερμένα εἰς τὴν Δύσιν τὰ προνόμια τῆς παιδείας, ὡς λέγει κάποιος (παρὰ Andres σ. 115), δῆλον γίνεται ἀπὸ τὴν γνώρισιν τῆς καταστάσεως τῶν Δυτικῶν, ἀσυγκρίτως χειροτέρας παρὰ τὴν τῶν ἐδικῶν μας. „Ante ipsum dominum Carolum regem in Gallia nullum fuerat studium liberalium Artium" (παρὰ Andres. 100). Δυσκόλως εἰμπορεῖ νὰ μαντεύσῃ κανεὶς ἀπὸ ποῖον λεξικὸν ἔλαβεν ὁ ἱερομόναχος τὴν σημασίαν ταύτην τῶν ἐλευθερίων τεχνῶν, καὶ ὅμως ἐννοεῖ δι' αὐτῶν, Γραμματικὴν, τοὺς

τέσσαρας λογαριασμοὺς, καὶ τὴν ψαλμῳδίαν τῶν ἀντιφώνων. Καὶ διὰ νὰ χειροτονηθῇ κανεὶς ἱερεύς, τί ζητεῖται; „Si Evangelium, si Epistolam bene legere possit, atque saltem ad litteram sensum ejus manifestare" (αὐτόθι. 108.). Ἤθελεν ὑπολάβει κανεὶς ὅτι τοὐλάχιστον εἰς ταῦτα ὑπήγαιναν οἱ χειροτονηθησόμενοι καλῶς προετοιμασμένοι λαυθάνεται. „Ea erat saeculi infelicitas, ut necesse esset ab episcopis interrogari utrum bene legere nossent" (αὐτόθι). Ὄχι ὁ αἰὼν τοῦ Φωτίου, ἀλλ' οὔτε ἡ σημερινὴ Ἑλλὰς δὲν εὑρίσκει τί ἐπιφθονον εἰς ταῦτα. Προσόμοια κατὰ δυσυχίαν εἰς πολλὰ μέρη δὲν λείπουν.

Ἀλλ' ἐὰν εἰς τὰ ἄλλα δὲν ἐπροχώρησαν πολὺ μακρύτερα παρ' ὅπου τοὺς ἀφήσαμεν εἰς τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα, ἴσως εἶναι ἀλλέως μὲ τὰ Μουσικά των· ὦ καὶ νὰ ἔμεναν παντάπασιν ἄμουσοι! ἤθελαν βλάψει βέβαια ὀλιγώτερον. Διὰ νὰ γράψωσι τὰ κακότυχα ταῦτα Μουσικὰ ἔξεαν τὰ συγγράμματα τῶν παλαιῶν, τὰ ὁποῖα εὕρισκε βέβαια ἀμουσότατα ἡ μουσικολογιότης των. „Essendo tanto cervoati i salterj, gli antifonarj, ed altri libri di chiesa faceva cancellare in molte pergamene le dotte opere d'antichi autori per farne libri corali". (Andres 114) Ἡ δόξα δὲ καὶ αὐτῶν τὰ ἁμαρτήματα νὰ ἀποπλύνῃ καὶ τοὺς φίλους τῶν Κλασικῶν Συγγραφέων νὰ εὐεργετήσῃ ἀπεταμιεύετο, ὡς φαίνεται, εἰς τὸν ἀντίπαλον ἐκείνων Ἄγγελον Μαΐον, τὸν ἐλλογιμώτατον καὶ φιλοπονώτατον. Οὗτος τοὺς ἀπέδωκεν τὰ ἰδιά των φορέματα ἀποδύσας αὐτοὺς ἀπὸ τὰ μοναχικὰ ῥάκη, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκεῖνοι τοὺς ἐπεριτείλιξαν, λαβὼν ἴσως τὸ ἐνδόσιμον εἰς τοῦτο ἀπὸ τὸν ἡμέτερον Ἱππέα, τὸν ὀνομαστὸν εὑρέτην τοῦ, περὶ Ἀντιδόσεως λόγου τοῦ Ἰσοκράτους.

Διὰ τί μὲ ὅλην τὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἰσχύρισίν του δὲν ἐδυνήθη ὁ περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης φανεὶς, καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἀκόμη ἐνεργήσας Μεγακάρολος, νὰ διαλύσῃ τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας, δὲν εἶναι τοῦ παρόντος καιροῦ νὰ ἐξετασθῇ. Εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἀνδρεσίου (σελ. 108—114) ἐξετάζεται, καὶ ὅς τις θέλει ἂς τὸ ἀναγνώσῃ· δυνατὸν ἴσως εἶναι ὡς ἐν παρόδῳ νὰ προσεθῇ ὅτι τὸ παράδειγμα τοῦ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας μετέπειτα Καρόλου τοῦ Δ' ἀποδείχνει ἀληθεῖς τοὺς λόγους τοῦ Ἀεθᾶ. Περὶ τὰ μέσα τοῦ ιδ' αἰῶ-

νος κτισθεῖσα ἡ πρώτη Ἀκαδημία τῆς Γερμανίας ἐν Πράγᾳ, πολὺν καιρὸν δὲν ἔκαμε προκοπάς, διὰ τὴν σχολαστικὴν παιδείαν τοῦ κτίσαντος καὶ διατάξαντος Αὐτοκράτορος (Heeren 301). Τόσον εἶναι δύσκολον νὰ ὑψωθῇ κανεὶς παραπολὺ ὑπὲρ τοὺς ἀνθρώπους, μὲ τοὺς ὁποίους συζῇ, οἵτινες τὸν καθελκύουσιν ἀδιαλείπτως. Σημειοῦται τὸ τοιοῦτο δι' ἐκείνους μάλιστα ὁπόσοι τίποτε ἄλλο εὐκολώτερον δὲν νομίζουσι παρὰ τὴν κυβέρνησιν τοιούτων καθιδρυμάτων.

Ἐὰν δὲ, ἀφίνοντες τὸν Ἀβεᾶν Ἀνδρέσιον, μεταβῶμεν εἰς τοὺς ἀγαπητούς του Ἄραβας, εὑρίσκομεν ἐπαινετὴν καὶ ἀξιότιμον τὴν φιλομάθειάν των, ὄχι ὅμως ὠφέλιμον εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τὸν τρόπον των. Πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἐζητοῦσαν ἑλληνικὰ χειρόγραφα παντοιοτρόπως. Εἰς αὐτοὺς τοὺς Αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίτηδες ἔπεμψαν πρέσβεις, οἱ δὲ μὲ αὐτοκρατορικὴν ἐλευθεριότητα τοὺς εὐχαρίστησαν (Μιχαὴλ ὁ Τραυλός). Τὰ πολυπληθῆ ταῦτα, εἰς τὴν Ἀσίαν συναχθέντα ἑλληνικὰ χειρόγραφα, μετὰ τὴν εἰς τὸ Ἀραβικὸν μετάφρασιν, ὄχι μόνον παραμελούμενα, ἀλλὰ καὶ ἐκ προνοίας ἐφθείροντο (Heeren 135). Ἐσμίκρυναν λοιπὸν καὶ ταῦτα τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἑλληνικῶν χειρογράφων ὡς καὶ ὁ μετέπειτα ἐν Βοχάρᾳ συναχθεὶς τοιοῦτος θησαυρὸς, ἐὰν ἦναι πιστευτὰ τὰ λεγόμενα. „C'est-là que Tamerlan avoit transporté les manuscrits des peuples divers que ses armes lui avoient assujettis". (Histoire de l'Académ. Royal. des Inscript. et belles-lettres, vol. VII. p. 541.)

Ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ χριστοῦ δεκάτη.

Ἡ προθυμία καὶ φιλομάθεια τοῦ Πορφυρογεννήτου Κωνσταντίνου δὲν ἴσχυσε νὰ ἐμποδίσῃ τὸ πυκνὸν νέφος τῆς ἀμαθείας, τὸ ὁποῖον ἄρχιζε νὰ ἐπιπολάζῃ ἀπανταχοῦ. Τὸ πνεῦμα τῶν ἐπιτομῶν, τὸ ὁποῖον γίνεται ἐπὶ μᾶλλον ἐπικρατέστερον, ἀποδείχνει μὲν τὰ σωζόμενα λείψανα τῆς φιλομαθείας, συγχρόνως ὅμως εἶναι δεῖγμα ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἀγαποῦσαν τὰς εὐκολίας καὶ τὰς ἀναπαύσεις· ἀλλὰ τὰ Γράμματα μὲ ἀναπαύσεις πολλὰς δὲν προκόπτουσι. Καὶ ὅμως τόσον δυσχὴς ἡ παροῦσα Ἑκατονταετηρὶς, ὅσον παρὰ πολλῶν διαγράφεται, καὶ δυσχερεστάτη πασῶν, δὲν φαίνεται νὰ ἦναι. Ναὶ μὲν ὅταν περιορίζεται εἰς μόνην τὴν Δύσιν, παντάπασιν ὅμως δὲν ἀληθεύει ἡ κατηγορία αὕτη καὶ εἰς τὰ Ἀνατολικὰ μέρη, ἔνθα καὶ τὰ

σχολεῖα διωρθώθησαν, καὶ βιβλία ἐσυνάγοντο, καὶ τὸ παράδειγμα τῶν ἡγεμόνων, καὶ τοῦ πρώην ἐνδόξου πατριάρχου εἰς πολλοὺς ἐξύπνισε τὴν φιλομάθειαν· Καὶ συγγραφεῖς ἀρκετοὺς ἐκ τῆς περιόδου ταύτης ἔχομεν (Heeren 148—154).

Ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ χριστοῦ ἑνδεκάτη.

Καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ἀληθεύουσιν ὅσα περὶ τῆς προηγουμένης Ἑκατονταετηρίδος ἐλέγοντο, ὅτι εἰς τὴν Δύσιν ἁρμόζει περισσότερον ἡ κοινὴ κατηγορία τῶν χρόνων τούτων, παρὰ εἰς τὰ Ἀνατολικὰ μέρη, ἔνθα ἠλαττώθη μὲν, δὲν ἀπεσβέσθε ὅμως τὸ φῶς τῆς παιδείας. Ὁ Ἰταλὸς τὸ γένος καὶ τὸ ὄνομα, ὁ περιώνυμος μαθητὴς περιωνύμου κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους διδασκάλου, ψελλοῦ τοῦ νεωτέρου „κατέλαβε τὴν Κωνσταντίνου, ὡς λέγει ἡ βασιλόπαις Ἄννα ἡ Κομνηνὴ, ἀπάσης παιδείας καὶ τέχνης λογικῆς οὐκ ἐνδεῶς ἔχουσαν· καὶ γὰρ ἀπὸ τῆς Αὐτοκρατορίας Βασιλείου τοῦ Πορφυρογεννήτου μέχρις αὐτῆς τῆς τοῦ Μονομάχου Βασιλείας, ὁ λόγος, εἰ καὶ τοῖς πλείοσιν ἐρραθύμητο, ἀλλ' οὖν γε πάλιν οὐ καταδεδυκὼς ἀνέλαμψε καὶ ἀνέθορε, καὶ διὰ σπουδῆς τοῖς φιλολόγοις ἐγένετο ἐπὶ τῶν χρόνων Ἀλεξίου τοῦ Αὐτοκράτορος, κ. τ. λ. (Ἀλεξιάδ. ἐ. σελ. 94. ἔκδ. Αὐγούς. 1610). Καὶ τῷ ὄντι οἱ διαδεχθέντες τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν τοῦ Βασιλείου Κομνηνοὶ δὲν ἦσαν ὀλιγώτερον φίλοι τῆς παιδείας παρ' ἐκείνην. Ὀνομάζονται διὰ τὴν φιλομάθειάν των Πτολεμαῖοι· ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐννοῶνται Πτολεμαῖοι Κωνσταντινουπόλεως, πράττοντες δηλ. ὑπὲρ τῆς παιδείας ὅσα ἡ ἐξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ κατάστασις τοῦ Βασιλείου τοὺς ἐσυγχωροῦσεν.

Εἰς τὴν Δύσιν, τὴν ὁποίαν οὔτε ἡ μηχανικὴ ἀντιγραφὴ ὀλίγων συγγραφέων εἰς τὰ ἄλλα καταφύγια τῶν Μουσῶν, τὰ Μοναστήρια, οὔτε ἄλλοτι εὔκολα ἀπολύει ἀπὸ τὴν κοινὴν καταδίκην τῆς βαθυτάτης ἀμαθείας εἰς τὴν περασμένην, εἰς τὴν ἑκατονταετηρίδα τήνδε ἡ Σχολαστικὴ Φιλοσοφία ἐγύμναζε τὰς κεφαλὰς ἐκείνων, ὅσοι τὰς εἶχαν ἐλευθέρας ἀπὸ τὴν θεολυσσίαν τῶν Σταυροφόρων. Οἱ χριστιανοὶ οὗτοι βάρβαροι, διότι ἔμελλαν νὰ ἐλευθερώσωσι τὴν Γῆν τῆς Ἐπαγγελίας, οὔτε μεγάλην, οὔτε μικρὰν ἁμαρτίαν ἐνόμιζαν τὸ νὰ λεηλατῶσι, νὰ ἁρπάζωσι, καὶ νὰ φθείρωσιν ὅσα ἔκριναν ἐμπόδια εἰς τὸν ἱερὸν ζῆλόν των. Ἐὰν μετέπειτα συνήργησαν εἰς φωτισμὸν τῆς πατρίδος των (Geschicht. des Verfal. d. Wissen-

schaften und Künst. Göttingen 1802. S. 165—), τοῦτο δὲν ἀναιρεῖ τὰς πρώτας ζυμίας των. Ἔπρεπε πρῶτον ἄσπονδοι ἐχθροὶ καὶ διῶκται, καὶ ἔπειτα φίλοι καὶ προςάται νὰ γένωσι τῆς παιδείας, ἀπαράλλακτα ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώθη καὶ περὶ τῶν Ἀράβων, καὶ τοῦτο φαίνεται ὅτι ἐν μέρει αὐξάνει τὴν παλαιὰν ὑποψίαν" proinde ac si iidem firmissimi solerent esse amici, qui constantes fuissent inimici (Cornel. Nepos. vit. Lysandri c. 11.).

Ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ Χριςοῦ δωδεκάτη.

Ἐὰν μόνη ἡ ἐκ τῆς βασιλικῆς αὐλῆς προθυμία ἐξαρκοῦσεν εἰς τὴν προκοπὴν τῶν Γραμμάτων, εἰς τὴν παροῦσαν Ἑκατονταετηρίδα ἔπρεπε μάλιςα νὰ ἀνθήσουν. Ἀλέξιος ὁ πρῶτος δὲν παραμελοῦσε τίποτε ἀπ' ὅσα ἐδύνατο εἰς ἐνίσχυσιν τῆς παιδείας· „Εἴ που σπινθῆρές τινες ἦσαν τούτου (τοῦ λόγου) ὑπὸ σποδιᾷ κρυπτόμενοι, ἀναχωννύειν ἠπείγετο, καὶ τοὺς ὅσοι περὶ τὰ μαθήματα ἐπιῤῥεπῶς εἶχον, τούτους πρὸς μάθησιν ὀτρύνων οὐκ ἐνεδίδου (Ἀλεξιάδ. ε').“ Τῆς φιλοκάλου Θυγατρός του τὸ παράδειγμα βεβαιοῖ τὴν ἀλήθειαν τῶν γραφομένων. Καὶ καθόλου δὲ εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ οἰκογένεια τῶν Κομνηνῶν, ἥτις διέμενεν ἔτι εἰς τὸν θρόνον, ἐξέθρεψεν ἀρκετοὺς σοφοὺς ἡγεμόνας, καὶ ἡγεμονίδας σοφὰς, πολλοὶ καὶ πολλαὶ τῶν ὁποίων συνέγραψαν ὄχι εὐκαταφρόνητα. Ὁ Νικαίας Εὐςράτιος, καὶ Θεσσαλονίκης Εὐςάθιος μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ παιδεία δὲν περιωρίζετο εἰς μόνα τὰ βασίλεια. Ἀληθινὸν εἶναι ὅτι ἄλλα ἰσχυρότερα αἴτια ἐμπόδιζαν τὴν ποῤῥωτέραν προκόπην, πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ ἀκριβῶς ἡ παροῦσα κατάςασις, διότι θέλει νομισθῇ εὐτυχὴς ὡς πρὸς τὴν φρικτὴν καὶ τρομεράν, τὴν ὁποίαν μέλλομεν νὰ ἴδωμεν καθεξῆς.

Εἰς τὴν δύσιν τὸ φρόνημα τῶν ἀγερώχων ἱππέων ἦτον δύσκολον νὰ κλίνῃ εἰς ἀνάγνωσιν παλαιῶν συγγραμμάτων· καὶ δυσκολώτερον ἀκόμη τὸ ἀξίωμά των „battersi per lo dio e per le dame“, νὰ μεταβληθῇ εἰς τὸ „battersi per lo studio e per le Muse“. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν μετεβάλλετο, ὀλίγου ἤθελε χρησιμεύσει. Αἱ Μοῦσαι, δειλότεραι παρὰ τὰς ἡρωΐδας τοῦ Μέσου Αἰῶνος, φοβοῦνται τὰ κτυπήματα καὶ τοὺς διαξιφισμούς. Ἂν εἰς τοιαύτην κατάςασιν εὑρίσκετο ἴχνος φιλομαθείας, ἦτον εἰς τὴν περὶ Δικαίου ἐπιςήμην, ἥτις κατέπνιγε πᾶσαν ἄλλην παιδείαν.

Ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ Χριςοῦ Δεκάτη Τρίτη.

Τὰ νέφη, τὰ ὁποῖα πρὸ πολλοῦ ἐπεκρέμαντο εἰς τὴν μητρόπολιν τοῦ Βασιλείου, τὸ μόνον τότε, ἂν καὶ ὄχι πολὺ λαμπρὸν, καταγώγιον τῶν Μουσῶν, ἐῤῥάγησαν τελευταῖον. Οἱ Ἀγγελώνυμοι Βασιλεῖς αὐτῆς, βοηθούμενοι ἀπὸ ἄλλους ὁμρίους των, γίνονται ἀληθινοὶ ἄγγελοι ὀλοθρευταὶ τῆς πατρίδος των. Μὲ μεγάλην πυρκαϊὰν πανηγυρίζουσι τὴν πρώτην αὐτῶν ἄφιξιν εἰς Κωνςαντινούπολιν (1204) ὄχι οἱ βοηθοὶ τῶν διωκομένων Ἀγγέλων, ἀλλὰ οἱ ἀνέραςοι τῶν καλῶν, κηρεσιφόρητοι Σταυροφόροι, ἥτις κατέκαυσε μέγα μέρος τῆς πόλεως· καὶ ὅμως αὐτὴ εἶναι μόνον πρόδρομος ἄλλης δευτέρας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἄλλη μεγαλητέρα δὲν ἔγινε ποτὲ, καὶ ἥτις τὰ ἀξιολογώτερα μέρη της πόλεως ἀπετέφρωσε. „Καὶ ἦν καινὸν τὸ ὁρώμενον, καὶ πᾶσαν ὑπερβαῖνον λόγου δύναμιν· πολλῶν γὰρ καὶ ἄλλων τῇ πόλει πρότερον ἐμπρησμῶν, οὐμενοῦν εἴπῃ τις ὁπόσων καὶ οἵων, γεγενημένων, ὁ τότε συμβὰς ἐναύσματα βραχέα τοὺς πάντας ἀπέδειξε“. (Νικήτ. Χωνιάτ. Βασιλ. δευτέρ. Ἰσαακ. Ἀγγέλου, σελ. 600, ἔκδ. 1593)

Μόλις τελειόνει ἡ δευτέρα, καὶ ἰδοὺ τρίτη ἄλλη πυρκαϊὰ, ἡ ὁποία κατ' εὐθεῖαν εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος ἄρχισεν, ἔνθα ἡ πρώην ἔπαυσεν. Ἀληθινὰ ἔχει δίκαιον ὁ Ἑερένιος (Heeren) ὅταν λέγῃ ὅτι ἀδύνατον εἶναι νὰ ἀναγνώσῃ τις εἰς τὸν Νικήταν Χωνιάτην τὰ κακὰ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ πυρκαϊᾶς, καὶ μάλιςα ὅσα ἀποβλέπουσι τὴν ἰδιαιτέραν τύχην του, χωρὶς νὰ συμπονέσῃ ἐκ βάθους ψυχῆς. Καὶ ὁ πολυμαθέςατος Ἑερένιος διὰ παραθέσεως δυτικῶν συγγραφέων ἀποδείχνει τὸ ἀξιόπιςον εἰς τὴν διήγησιν τοῦ Χωνιάτου, καὶ ὁ σοφὸς ἡμῶν Ἱππεὺς τὸ ἐπισφραγίζει μὲ τὴν ἀψευδεςάτην μαρτυρίαν τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου ζ'. (ὅρα, περὶ τῶν τεσσάρων ἵππων τῆς βασιλ. τοῦ ἁγ. Μάρκου· Ἀνδρ. Μουςοξείδου Κερκυραίου, μεταφρ. σελ. 29.)

Καὶ ὡς ἂν μὴ ἦσαν ἱκαναὶ αἱ παρὰ τῶν ξένων, μόλις οἱ ἐδικοί μας ἀναλαμβάνουσι τὴν μητρόπολιν, ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, καὶ, ἀναγκάζοντες τὸν Βαλδουῖνον ν' ἀναχωρήσῃ, διὰ νὰ φοβίσωσι τοὺς ἐχθροὺς περισσότερον, πάλιν πυρκαϊὰν βάλλεσιν ἀπὸ τὰ τέσσαρα μέρη (Hoyne. 11. 307).

Πόση ζυμία ἔγινεν εἰς τὰ συγγράμματα ἐπὶ τῆς συμφορᾶς ταύτης εὔκολα ἴσως δύναται νὰ τὸ φαντασθῇ κανείς. Ἐκ τῶν τριῶν τελευταίων Ἑκατονταετηρίδων ἡ Κωνςαντινού-

πολις κατεςάθη ἡ μόνη καθέδρα τῆς μικρᾶς, σωζομένης ἀκόμη, παιδείας· αἱ τελευταῖαι πυρκαϊαὶ κατ' εὐθεῖαν εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη ἐκτύπησαν, ἔνθα καὶ δημόσιαι καὶ κατὰ μέρος ἀνδρῶν βιβλιοθῆκαι περιείχοντο. Ἡ τετάρτη, πέμπτη λοιπὸν ἀπὸ χριςοῦ ἑκατονταετηρὶς, καὶ ἡ δεκάτη τρίτη εἶναι αἱ φθοροποιότεραι εἰς τὰ Ἑλληνικὰ συγγράμματα. Ὅτι μεταξὺ πέμπτης καὶ δεκάτης δὲν ἐχάθησαν πολλὰ, μαρτυρεῖται ἀπὸ τὴν μυριόβιβλον τοῦ Φωτίου. Ἐνδεκάτη καὶ δωδεκάτη ἔχει ἀμέλειαν καὶ ἀδιαφορίαν, ὄχι ὅμως πολλοὺς ἀφανισμούς. Ὅτι δὲ καὶ εἰς τὴν δεκάτην πέμπτην τὴν τελευταίαν δὲν ἀφανίσθησαν πολλὰ, τὸ πιθανολογεῖ ὁ τρόπος τῆς αἰχμαλωσίας, ὅς τις ἦτον ἠπιώτερος καὶ ἀβλαβέςερος διὰ τὰ γράμματα, παρὰ ὁ ἐπὶ τῆς δεκάτης τρίτης (Heeren 221).

Ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ χριςοῦ δεκάτη τετάρτη καὶ δεκάτη πέμπτη.

Οὔτε ἴχνος παιδείας, ἤθελεν ὑπολάβει κανεὶς ὅτι ἔμεινε πλέον εἰς τὴν Κωνςαντινούπολιν μετὰ τοιαύτας καταςροφὰς· καὶ ὅμως τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτως. Τῶν Ἑλλήνων ἡ φιλομάθεια ὁμοιάζει μὲ τὴν ἀρετὴν τῆς γῆς των· καὶ ἀμελούμενον, καὶ φθειρόμενον καρπίζει πολλάκις ἀρκετὰ τὸ Ἑλλαδικὸν ἔδαφος· ἀπαραλλάκτως ἡ φιλομάθεια τοῦ ἔθνους καὶ πιεζομένη ἀνθοῦσε. Ναὶ μὲν ὅτι αἱ ἄκανθαι κατέπνιγαν τὰ ἀδύνατα ἄνθη, ἀλλὰ δὲν ἔλειπαν ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ςερεώτερα φυτὰ, ὑψούμενα ὑπὲρ τὰς ἀκάνθας. Ὁλόκληρον διατριβὴν περὶ φιλομαθείας Ἑλλήνων δυνατὸν νὰ συγγράψῃ κανεὶς μόνον ἐκ τῆς παρατηρήσεως ταύτης ὅτι μετὰ τοιαύτας δυςυχίας πάλιν δὲν ἀπεσβέσθη τελείως ἡ παιδεία εἰς τὴν Κωνςαντινούπολιν.

Ἡ βασιλικὴ Οἰκογένεια τῶν Παλαιολόγων ἐξέθρεψεν ἀρκετοὺς ἡγεμόνας πεπαιδευμένους καὶ φιλομαθεῖς. Οἱ δὲ πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐλθόντες Ἕλληνες, εὑρεθέντες τόσον ἐπιτήδειοι νὰ διδάξωσιν εἰς ξένον τόπον, ἀποδεικνύουσι τρανῶς ὅτι ἐδιδάσκοντο εἰς τὴν πατρίδα των τὰ τοιαῦτα μαθήματα, ἀλλέως πῶς ἦσαν εὐθὺς ἕτοιμοι; Παρατηρήσεως δὲ ἄξιον εἶναι ὅτι οἱ ἄνδρες οὗτοι μὲ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν εἶχαν ἡνωμένον τὸν ἀχώριςον ἀπ' αὐτὴν πατριωτισμόν. Εἰς τὸν Νικαίας Βησσαρίωνα π. χ. εὔκολα λησμονεῖ τις

τὸν λάτρην τῆς πορφύρας, καὶ βλέπει τὸν σοφὸν Ἕλληνα, καὶ χριςὸν πατριώτην.

Ἀλλὰ τὰ ὀλίγα καὶ σπάνια καλὰ τῶν δύο τελευταίων Ἑκατονταετηρίδων κατιπλακόνονται ἀπὸ τὰς ἀπείρους δυςυχίας· εἰς ῥαθυμίαν ἀναθραμμένοι, καὶ εἰς τὰ χείρονα προβαίνοντες, περικυκλούμενοι καὶ ςενοχωρούμενοι πανταχόθεν οἱ παλαίπωροι Αὐτοκράτορες· αὐτοὺς τοὺς ἑτοιμάζοντας τὸν ἀφανισμόν των ἀναγκαζόμενοι νὰ ὑπηρετῶσι, τί ἠδύναντο νὰ πράξωσιν ὑπὲρ τῆς παιδείας! Εὐχῆς ἔργον ἦτον νὰ ἐσκεπάζοντο μὲ πυκνὸν κάλυμμα τὰ κακὰ τῶν χρόνων τούτων, ἔξω μόνον ἂν ὑποτεθῶσιν ἀναγκαῖα εἰς σωφρονισμὸν τῶν μεταγενεςέρων ἀνθρώπων δυςυχίαι καὶ καταισχύναι τῶν παρελθόντων αἰώνων.

Σ. Εἰς τὰ παρασημειούμενα συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐσυνάχθησαν τὰ περισσότερα τῶν ἀναφερομένων ἱςορικῶν γεγονότων, καὶ μάλιςα εἰς τὸ πολυμαθέςατον καὶ ἀξιομετάφραςον τοῦ Ἐρεβίου, πρέπει νὰ προςρέξῃ ὅς τις ἐπιθυμεῖ ἐντελεςέραν εἴδησιν τῶν τοιούτων. Τὴν ὡραίαν καὶ σύντομον περιγραφὴν τῶν Ἑκατονταετηρίδων εἰς τὰ Προλεγόμενα τῆς Ἐκδόσεως τοῦ Αἰσώπου (Παρέργ. Ἑλλην. Βιβλ. Τ. Β'.) δὲν ἠθέλησα νὰ τὴν ψαύσω σχεδὸν παντελῶς, φοβούμενος μὴ τὴν ἀσχημίσω μὲ τὰς ἐδικάς μου προσθήκας ἢ ἀφαιρέσεις. Ἂν εἰς τὴν τάξιν ἢ ἔκθεσιν τῶν γραφομένων, ἂν εἰς τὰ φερόμενα ἐνίοτε παραδείγματα, εἰς καμμίαν παρατήρησιν, ἢ ἄλλοῦ που ἦναί τι ἐπίφοβον, ἡ κατηγορία πρέπει νὰ ῥιφθῇ εἰς τὸν γράφοντα, καὶ ὄχι εἰς τοὺς σοφοὺς συγγραφεῖς, οἵτινες ἔδωκαν τὴν ὕλην, ὄχι ὅμως τὸ εἶδος, καὶ τὴν ὅλην ὑφήν. Ἐὰν μὲ τὸν ἔλεγχον τῶν ἡμαρτημένων σωφρονίζωσι, μὲ τὴν σύγχρονον αὐτῶν συγχώρησιν θαῤῥύνουσι τοὺς πρωτοπείρους εἰς τὴν γραφὴν οἱ προσήκοντες ἀναγνῶςαι, τῶν ὁποίων τὴν κρίσιν πρέπει νὰ σέβεται ὅς τις ἀποφασίζει νὰ ἀναφανῇ εἰς τὸ κοινόν.

(Ἀκολουθεῖ.)

Διατριβὴ τοῦ περιφήμου Gognet περὶ τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων τῶν Πλανητῶν.

Εἶναι πιθανὸν, ὅτι μόλις οἱ ἄνθρωποι ἔφθασαν νὰ γνωρίσωσι τοὺς πλανήτας, καὶ ἐςοχάσθησαν νὰ τοὺς χαρακτηρίσωσι μὲ ἴδια καὶ χωρὶς ὀνόματα, συνέβη ὅμως εἰς τοῦτο

τόσον μεγάλη μεταβολή, ὥστε δὲν εἶναι εὔκολον νὰ δώσῃ τις τὸν λόγον ὅλων τῶν διαφόρων ὀνομάτων, διὰ τῶν ὁποίων κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους ὠνόμασαν τοὺς πλανήτας. Ὅσα τὴν σήμερον ἡμεῖς (οἱ Γάλλοι) μεταχειριζόμεθα, τὰ ἔχομεν ἀπὸ τοὺς Λατίνους, οἱ ὁποῖοι δὲν ὑπῆρξαν συνυθέται αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ παρέλαβον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, καθ' ὅσον μόνον μετεχειρίσθησαν λέξεις, αἱ ὁποῖαι εἰς τὴν γλῶσσαν των ἀνάλογοῦσαν μὲ τὰ ἑλληνικὰ τῶν πλανητῶν ὀνόματα, ὀνόματα τῶν ἐξόχων θεοτήτων τῆς Ἑλλάδος. Τὰ ῥηθέντα ὅμως ὀνόματα δὲν ἔχουσι τὴν ἀρχήν των ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς πρώτους χρόνους, καθότι αὐτὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ εἰσαχθῶσιν, εἰμὴ ἀφοῦ οἱ ἄνθρωποι ἀποθεώσαντες τοὺς ἥρωάς των, ἐνόμισαν δίκαιον νὰ τοὺς κατατάξουν εἰς τὸν οὐρανόν· τότε αὐτοὶ χωρὶς διαζολὴν ἔδοσαν εἰς τοὺς πλανήτας τὰ ὀνόματα τῶν ἐξόχων θεοτήτων, τὰς ὁποίας ἐλάτρευον. Τοῦτο ὅμως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γένῃ εἰς ὅλους δεκτόν, παρὰ ὀλίγον μετὰ τὴν γέννησιν τῶν νέων αὐτῶν θεοτήτων· καὶ μ' ὅλον ὅτι ἡ ἀποθέωσίς των ἠκολούθει ὄχι πολὺ μετὰ τὸν θάνατόν των, ἐχρειάσθη ὅμως νὰ διορισθοῦν καὶ νὰ γνωρισθοῦν αἱ νέαι εἰς αὐτοὺς διδόμεναι λατρεῖαι, πρὶν νὰ ἀλλαχθῶσι τὰ ἀρχαῖα τῶν πλανητῶν ὀνόματα. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι καθ' ὅλον τὸν πρότερον χρόνον τῶν ἀποθεώσεων ἠμέλησαν νὰ δώσουν κἂν ἕν ὄνομα εἰς τοὺς ἀστέρας ἢ πλανήτας, ὅσους αὐτοὶ παρετήρησαν, ἐνῷ μάλιστα διὰ τῆς ἱστορίας ἀποδεικνύεται τὸ ἐναντίον. Ἂν καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου ὁ Ἥλιος ἐσυγχέετο μὲ τὸν Ἀπόλλωνα, καὶ ἡ Σελήνη μὲ τὴν Ἄρτεμιν, εἶναι ὅμως βέβαιον, ὅτι εἰς τὴν μυθολογίαν αὐτὰ τὰ ὑποκείμενα ἦσαν διάφορα, καὶ διακεκριμένα τὸ ἓν τοῦ ἄλλου. Ἀποδεικνύεται λοιπὸν ἐκ τούτου, ὅτι οἱ πλανῆται κατ' ἀρχὰς ὠνομάσθησαν μὲ ὀνόματα διαφέροντα τῶν ὀνομάτων τῶν θεοτήτων, τὰ ὁποῖα ἔλαβον εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους· αὐτὰ τὰ πρῶτα ὀνόματα ὁ σκοπὸς εἶναι νὰ ζητήσωμεν εἰς τὴν παροῦσαν διατριβήν.

Ὅλα μᾶς πείθουν νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι οἱ πρῶτοι παρατηρηταὶ ἔδοσαν εἰς τοὺς πλανήτας ὀνόματα ἀνάλογα μὲ τὰς πλέον αἰσθητὰς αὐτῶν ποιότητας, πρᾶγμα καθ' ὅλα συνάδον μὲ τὴν συνήθειαν τῶν παλαιῶν χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους, ὡς εἶναι γνωστόν, πᾶν ὄνομα ἐπαράζαινε τὴν φύσιν καὶ τὰς ἰδιότητας, αἱ ὁποῖαι ἀπεδίδοντο εἰς τὸ ὀνομαζόμενον ἀντικείμενον. Τὰ ὀνόματα τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης εἰς τὴν Θείαν Γραφὴν ἐξηγοῦν τὰς γνωστὰς ἀμφοτέρων ποιότητας· ἡ Ἡλιόφως κεῖ ὀνομάζεται (Schemesoh καὶ Kammah), λέξεις αἱ ὁποῖαι παραζαίνουν τὰς ποιότητας αὐτοῦ, αἵτινες περισσότερον προσβάλλουν εἰς τὰς αἰσθήσεις· Ἡ πρώτη, ἤτοι Schemesch, δηλοῖ τὴν λαμπρότητα καὶ καθαρότητα αὐτοῦ· ἡ ἄλλη, Kammah, τὴν θερμότητα καὶ δραστηριότητά του (1)· ἡ Σελήνη ὡσαύτως ὀνομάζεται Lebanah, ὄνομα δοθὲν εἰς αὐτὴν διὰ τὸ χρῶμά της.

Οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι κατ' ἀρχὰς ὠνόμασαν τὸν Ἥλιον Ἀδάδ, ἤτοι ὁ μόνος, διότι οὐδεὶς τῶν λοιπῶν ἀστέρων δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ μὲ αὐτὸν κατὰ τὴν λάμψιν καὶ ὠφέλειαν. Οἱ Φρύγιοι, ἔθνος ἀρχαιότατον, ἐλάτρευον ὁμοίως τὸν Ἥλιον ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα, διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τοὺς Φοίνικας ὁ Ἥλιος ὠνομάσθη πρῶτον „Βεελσάμεν", λέξις σημαίνουσα εἰς τὴν γλῶσσαν των, κύριος τοῦ οὐρανοῦ.

Οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Σύριοι ὠνόμασαν τὴν Σελήνην, Ἀσάρτη, ὄνομα σημαῖνον βασίλισσα τῶν οὐρανῶν· ἀναμφιβόλως, διότι οὗτος ὁ Πλανήτης ὑπερτερεῖ κατὰ πολὺ δι' ὀφθαλμῶν φαινόμενον μέγεθος καὶ φῶς ἄλους τοὺς λοιποὺς ἀστέρας, διὰ τῶν ὁποίων φωτίζεται ὁ οὐρανὸς τὴν νύκτα. Ἀπὸ τοὺς Ἀσσυρίους καὶ Βαβυλωνίους ἡ Σελήνη ὠνομάσθη ὡσαύτως Ἄδα, ἡ μόνη, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, δι' ἣν καὶ ὁ Ἥλιος ὠνομάσθη Ἀδάδ.

Ἡ αὐτὴ ἀναλογία παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα, δι' ὧν οἱ Αἰγύπτιοι ὠνόμασαν τοὺς Πλανήτας, μεταξὺ τῶν ὁποίων, ἐπειδὴ πρῶτοι ἐκεῖνοι ἐγνωρίσθησαν, ὅσων ἡ λάμψις προσβάλλει περισσότερον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι αὐτὴ ἡ ποιότης ὑπαγόρευσεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ ὀνόματα, μὲ τὰ ὁποῖα κατ' ἀρχὰς ὠνόμασαν τοὺς Πλανήτας. Εἰς τὴν Αἴγυπτον ἡ Ἀφροδίτη ὠνομάσθη διά τινος

(1) Schemesch πιθανῶς παράγεται ἀπὸ τὴν Ἀραβικὴν λέξιν Schemash, ἥτις δηλοῖ ἐφώτισαν, ἔλαμψαν. Δύναται τις προσέτι νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ λέξις Schemesoh παράγεται ἀπὸ δύο λέξεις Ἑβραϊκὰς, Scham, Asch, αἱ ὁποῖαι σημαίνουν ἐνταῦθα τὸ πῦρ, ἢ τὸ φῶς. Τούτου ὑποτεθέντος τὸ προρρηθὲν ὄνομα ἐδόθη εἰς τὸν Ἥλιον διὰ τὴν θερμότητά του, καὶ διότι αὐτὸς θεωρεῖται εἰς ἡ ἑστία τοῦ κόσμου τούτου. Ὁ Ἥλιος ἔτι ὀνομάζεται Kammah ἀπὸ τὴν λέξιν Kammam, ἥτις δηλοῖ ἔχειν θερμότητα, εἶναι θερμόν· Kammam δηλοῖ καὶ θερμότητα.

λέξεως, ἥτις ἑλληνιστὶ ἐξερμηνεύθη διὰ τῆς λέξεως „καλλίκομη" ὡραιοτάτη (1). Τῷ ὄντι δὲν εἶναι πλανήτης ἄλλος παρομοιάζων τὴν Ἀφροδίτην εἰς τὴν λάμψιν καὶ ὡραιότητα. Τὸν Ἄρην οἱ Αἰγύπτιοι ὠνόμασαν μὲ λέξιν τοῦ ἰδιώματός των, σημαίνουσαν, πυρόεις, εἰλέων, φαίθων, ὄνομα κατάλληλον εἰς τὸ χρῶμά του. Τὸν Ἑρμῆν ὠνόμασαν, σπινθηροβολοῦντα, ὄνομα ἁρμοδώτατον εἰς αὐτόν. Ὁ Ζεὺς ὠνομάσθη ἀπὸ τοὺς ἰδίους δι' Αἰγυπτιακῆς λέξεως, ὁ λάμπων.

Δὲν εἶναι ἐπίσης εὔκολον νὰ ἐξηγήσῃ τις τὴν αἰτίαν τοῦ ἀρχαίου Αἰγυπτιακοῦ ὀνόματος τοῦ Κρόνου, τοῦτο μετερμηνεύθη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας διὰ τῆς λέξεως Φαίνων, ἤτοι φωτεινός. Ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τοιοῦτον ἐπίθετον δὲν φαίνεται πολλὰ ἁρμόδιον εἰς αὐτόν, φωτίζοντα πολὺ ὀλίγον· ἂν ὅμως δὲν θέλει νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι αὕτη ἡ λέξις ἐδύνατο καὶ ἄλλως νὰ μεταφρασθῇ. Ἀλλὰ περὶ τούτου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποφασίσωμεν (2).

Ὡς τὰ ἄλλα ἔθνη οἱ Ἕλληνες διὰ νὰ ὀνομάσουν τὸν Ἥλιον εἰς τοὺς πρώτους χρόνους, ἔλαβον ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τῶν Φοινίκων τὴν λέξιν „Ἠλόϊον" σημαίνουσαν ὑψηλός· μεταποιήσαντες δὲ αὐτὴν κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσης των ἀπετέλεσαν τὴν λέξιν Ἥλιος. Ἡ ἰδιότης τοῦ νὰ ὑψοῦνται πολὺ ὑπεράνω τῆς γῆς, εἶναι κοινὴ ὅλων τῶν ἀστέρων· ἀλλ' ἐπειδὴ μεταξὺ ὅλων τῶν οὐρανίων σωμάτων ὁ Ἥλιος προσβάλλει περισσότερον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, δὲν εἶναι παράδοξον ἂν εἰς αὐτὸν κατ' ἐξοχὴν ἀπεδόθη ἡ ῥηθεῖσα ἰδιότης. Ὡσαύτως παρήγαγον τὸ ὄνομα τῆς Σελήνης ἀπό τινος ἄλλης Φοινικικῆς λέξεως, ἥτις σημαίνει, διέρχεται τὴν νύκτα. Αὕτη

(1) Δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν εἰς πολλὰ μέρη ἡ Ἀφροδίτη ὀνομάζεται ὁ ὡραῖος ἀστήρ· ἴδε τὰς τοῦ Cicero σημειώσεις εἰς τὸν Ἡσίοδον.

(2) Riccioli Almagest. βιβλ. I. κεφαλ. I. νομίζει ὅτι ὁ Κρόνος ὠνομάσθη φαίνων, δηλ. ὅς τις φαίνεται, ἐν ὅσῳ μεταξὺ ὅλων τῶν Πλανητῶν αὐτὸς εἶναι, τοῦ ὁποίου αἱ συζυγίαι μετὰ τοῦ Ἡλίου διαρκοῦσιν ὀλιγώτερον, διότι ὁ Κρόνος διὰ τὴν βραδύτητα τῆς ἰδίας του κινήσεως γρήγορα ἐξέρχεται ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ Ἡλίου, ἐνῶ ὁ Ἄρης π. χ. τοῦ ὁποίου ἡ κίνησις διαφέρει πολλὰ ὀλιγώτερον τῆς κινήσεως τοῦ Ἡλίου τὸν ἀκολουθεῖ πολὺ καιρὸν ἀμέσως μετὰ τὴν μετ' ἐκείνου συζυγίαν του, καὶ δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν ὁ Ἄρης δὲν ἐκδαίνει τόσον γρήγορα ἀπὸ τὴν σφαῖραν τῶν Ἡλιακῶν ἀκτίνων.

ἡ ὀνομασία προσαρμόζεται τόσον φυσικὰ εἰς τὴν σελήνην, ὥστε ἤθελεν εἶσθαι γέλωτος ἄξιον νὰ θέλῃ τις νὰ ἐξηγήσῃ τὰ αἴτια μιᾶς ἐκλογῆς, τῆς ὁποίας τοὺς λόγους εἶναι εὔκολον καθεὶς νὰ ἐννοήσῃ.

Οἱ δὲ ἄλλοι πλανῆται φαίνεται εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους συγγραφεῖς, ὅτι ὠνομάζοντο ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας μὲ τὰ αὐτὰ τῶν Αἰγυπτίων ὀνόματα (1)· τὸ ὁποῖον δεικνύει, ὅτι οἱ Ἕλληνες τὰ ἔλαβον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ὅθεν ἔλαβον καὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς ἀστρονομίας, μετεποίησαν ὅμως κατά τι αὐτὰ διὰ νὰ τὰ προσαρμόσωσιν εἰς τὴν γλῶσσαν των (2).

Φαίνεται ὅτι μόνοι οἱ Σῖναι μεταξὺ τῶν πολιτισμένων ἐθνῶν ἔδωσαν εἰς τοὺς Πλανήτας ὀνόματα, τὰς αἰτίας τῶν ὁποίων δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ἐννοήσωμεν· μετεχειρίσθησαν αὐτοὶ τὰ ὀνόματα τῶν κατ' αὐτοὺς πέντε στοιχείων, δηλ. τῆς γῆς, τοῦ πυρὸς, τοῦ ὕδατος, τοῦ ξύλου καὶ τῶν μετάλλων, διὰ νὰ ὀνομάσουν τοὺς πέντε πλανήτας ἐκτὸς τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης, δίδοντες τὸ ὄνομα γῆ εἰς τὸν Κρόνον, ξύλον εἰς τὸν Δία, πῦρ εἰς τὸν Ἄρην, μέταλλον εἰς τὴν Ἀφροδίδην, καὶ ὕδωρ εἰς τὸν Ἑρμῆν.

Παρατηροῦμεν προσέτι ὅτι ἡ Ἀφροδίτη εἰς τοὺς Σῖνας ἔχει καὶ ἄλλο ἓν ὄνομα ἐκτὸς τοῦ εἰρημένου, διότι αὐτοὶ τὴν ὀνομάζουν Ταΐ—σκε, ἡ ἄγαν λευκή· Ἐκ τούτου συνάγομεν τὰ ἀκόλουθα δύω συμπεράσματα, πρῶτον, ὅτι οἱ Σῖναι, καθὼς καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ ἔθνη, ἔδοσαν εἰς τὴν Ἀφροδίτην ὄνομα ἀ-

(1) Ὁ Ὅμηρος διὰ νὰ ὀνομάσῃ τὴν Ἀφροδίτην μεταχειρίζεται τὴν λέξιν καλλίκομος. Ἰλιάδος χ. εἰς στίχ. 318.

(2) Ὅτι ὁ Πλάτων λέγει εἰς τὸν Κρατύλον περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως πῦρ, εἶναι ἄλλη μία ἀπόδειξις τοῦ αὐτοῦ πράγματος· λέγει, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔλαβον αὐτὴν τὴν λέξιν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Εἶναι λοιπὸν δῆλον, ὅτι πυρόεις, παλαιὸν τοῦ Ἑρμοῦ (Πλανήτου) ὄνομα, παράγεται ἀπὸ τὴν λέξιν πῦρ. Ὁ Σαλμάσιος διϊσχυρίζεται, ὅτι αὐτὴ ἡ λέξις εἶναι καθαρὰ Αἰγυπτιακή. De ann. Climact. σελ. 596.

Φαίνεται προσέτι, ὅτι, φαίνων, εἶναι λέξις ἀνατολική, ἥτις παράγεται ἀπὸ τὴν Ἑβραϊκὴν φάναχ, φαίνειν· μάλιστα τοῦτο δὲν εἶναι ἁπλῆ εἰκασία, ἴδομεν ἀνωτέρω, ὅτι οὕτως ὠνομάζετο κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους ὁ Κρόνος. Ὁ Βαλέντιος λέγει ἀκόμη ὅτι καὶ ἀπὸ τοὺς Βαβυλωνίους ὠνομάζετο ὁ Κρόνος φαίνων. Salmas. αὐτόθι.

μαλογοῦν εἰς τὴν ποιότητά της· ὅτι ἀμέσως προσβάλλει εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς περισσότερον τῶν ἄλλων. Δεύτερον, ὅτι αὐτὴ ἡ ὀνομασία πρέπει νὰ νομισθῇ ἡ πρώτη, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς Σίνας ἡ Ἀφροδίτη. Διότι αὐτὸς ὁ Πλανήτης ὢν ὁ πρῶτος, καθ' ὅσον ἐμποροῦμεν νὰ κρίνωμεν, ὅς τις εἴλκυσε τὴν προσοχήν των; ὠνομάσθη διὰ τοῦτο μὲ ἓν ὄνομα ἁπλοῦν, λησθὲν ἀπὸ τὴν ποιότητα, ἥτις ἔκαμνεν εἰς αὐτοὺς μεγαλυτέραν προσβολήν. Μετὰ ταῦτα δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου, καὶ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν ἄλλων τεσσάρων πλανητῶν, ἴσως οἱ Σῖναι ἐζήτησαν λέξιν τινὰ κοινὴν καὶ εἰς τοὺς πέντε, πιθανὸν δὲ τότε νὰ μετέβαλον τὸ παλαιὸν ὄνομα, τὸ ὁποῖον εἶχον δώσει εἰς τὴν Ἀφροδίτην.

Ἡ συνήθεια τῶν ἀγρίων καὶ βαρβάρων ἐθνῶν θέλει ἀποδείξει τέλος πάντων, ὅτι περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν πρώτων ὀνομάτων τῶν Πλανητῶν εἴρηται.

Οἱ ἄγριοι κάτοικοι τῆς Ἀμερικῆς δὲν γνωρίζουν εἰμὴ μόνον μικρότατον ἀριθμὸν ἀστέρων, πλὴν καὶ εἰς αὐτοὺς, ἂν καὶ ὀλίγους, ἐφρόντισαν νὰ δώσουν τινὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα (ὡς πρὸς τοὺς πλανήτας) ἔχουν ἐντελῆ τινὰ συμφωνίαν μὲ τὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα εἰς τοὺς πρώτους χρόνους εἶχον λάβει ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ Παλαιοῦ κόσμου. Αἱ λέξεις διὰ τῶν ὁποίων οἱ ἄγριοι τῆς Ἀρκτῴας Ἀμερικῆς ὀνομάζουν τὸν Ἥλιον καὶ τὴν Σελήνην, ἀναλογοῦν μὲ τὰς αἰσθητοτέρας αὐτῶν ποιότητας. Ὁ Ἥλιος ἀπ' αὐτοὺς ὀνομάζεται „βεμ—τέκκα", αὐτὸς φέρει τὴν ἡμέραν, καὶ ἡ σελήνη „ἄσου—τέκκα", αὕτη φέρει τὴν νύκτα. Ἡ Ἀφροδίτη ὡσαύτως δὲν ἐκρύφθη ἀπὸ τὰ βλέμματά των· ἡ λέξις διὰ τῆς ὁποίας τὴν ὠνόμασαν, τὴν χαρακτηρίζει ἐντελέστατα, καθότι τὴν ὠνόμασαν „τέ—βεντανχαονίτχα" αὐτὴ προμηνύει τὴν ἡμέραν. Φαίνεται, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Περοῦ, ἂν καὶ πολλὰ προχωρημένοι εἰς τὴν ἀστρονομίαν, δὲν εἶχον προσέξει εἰς τοὺς Πλανήτας πρὶν τοῦ ἐκεῖσε ἐρχομοῦ τῶν Εὐρωπαίων. Κρίνω οὕτω, διότι αὐτοὶ δὲν διέκριναν τοὺς Πλανήτας μὲ χωριστὰ ὀνόματα· ἡ λαμπρότης ὅμως τῆς Ἀφροδίτης ἐκρόσβαλεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς των, ζητοῦντες δὲ λέξιν κατάλληλον διὰ νὰ τὴν ὀνομάσουν, τὴν ἔλαβον, ὡς τὰ λοιπὰ παλαιὰ ἔθνη, ἀπὸ τὴν κυριωτέραν, αὐτῆς ποιότητα· τὴν ὠνόμασαν λοιπὸν „τάσκα" κομῶσαν, ἀναμφιβόλως

διὰ τὰς ἀκτῖνας, ἀπὸ τὰς ὁποίας φαίνεται πάντοτε περικυκλωμένη.

Ἀλλὰ καθὼς εἶπον, τὰ ἔθνη τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς εὐρώπης δὲν ἐφύλαξαν τὰ πρῶτα ἀρχαῖα ὀνόματα. Οἱ ἄνθρωποι πλήρεις εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς μεγάλους ἄνδρας, οἵτινες τοὺς εἶχον εὐεργετήσει, ἀποθεώσαντες αὐτοὺς, ἐνόμισαν δίκαιον νὰ τοὺς κατατάξουν εἰς τὸν οὐρανὸν, ὅπου δὲν εὗρον διὰ τοὺς νέους τούτους ξένους ἁρμοδιώτερον μέρος παρὰ τοὺς Πλανήτας. Ἐκ τούτου προῆλθον τὰ ὀνόματα τινῶν θεῶν, ὡς Ὄσιρις, Ἑρμῆς, Κρόνος, Ζεὺς, Ἀφροδίτη, καὶ τὰ λ., δι' ὧν εἶχον ὀνομασθῆ ἀπὸ πολλὰ ἔθνη οἱ Πλανῆται. Ἀλλ' εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν βλέπομεν, ὅτι τὰ νέα αὐτὰ ὀνόματα εἶχον ἐξαλείψει τὴν ἐνθύμησιν τῶν ἀρχαίων, τὰ ὁποῖα πολὺν καιρὸν ἦσαν εἰς χρῆσιν σιμὰ εἰς τοὺς Αἰγυπτίους καὶ Ἕλληνας, καὶ μετὰ τοὺς αἰῶνας, κατὰ τοὺς ὁποίους θέλοντες νὰ κατατάξουν εἰς τὸν οὐρανὸν τὰς ψυχὰς τῶν ἡρώων των, ἔδοσαν τὰ ὀνόματά των εἰς τοὺς πλανήτας. Ὅσον δὲ διὰ τὰ σημεῖα δι' ὧν οἱ ἀστρονόμοι χαρακτηρίζουν τὴν σήμερον τοὺς Πλανήτας, πολλοὶ συγγραφεῖς νομίζουν, ὅτι εἶναι παλαιότατα, μάλιστα τοὺς φαίνεται νὰ γνωρίζουν εἰς αὐτὰ ἴχνη τινὰ τῶν συνηθειῶν τῶν παλαιοτάτων αἰώνων (1).

Νομίζω, ὅτι ἡ ἐφεύρεσις τῶν ῥηθέντων σημείων δύναται

---

(1) Ὁ Σκαλίγερος εἰς τὰς εἰς τὸν Μανίλιον σημειώσεις του λέγει, ὅτι τὰ ἀστρονομικὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς μεταχειριζόμεθα, διὰ νὰ χαρακτηρίζωμεν τοὺς Πλανήτας, εἶναι παλαιότατα· ἀπόδειξις δὲ τούτου, ὅτι αὐτὰ εὑρίσκονται γλυμμένα εἰς πολλοὺς λίθους καὶ παλαιοὺς δακτυλίους. Αὐτὸς νομίζει ὅτι τὸ ἀστρονομικὸν σημεῖον τοῦ Κρόνου δηλοῖ τὸ δρέπανον τοῦ καιροῦ, ὅς τις θερίζει ὅλα τὰ πράγματα

Τὸ σημεῖον τοῦ Διὸς, τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μὲ διακοπήν τινα.

Τὸ τοῦ Ἄρεως, ἓν βέλος μὲ μίαν ἀσπίδα.

Τὸ τῆς Ἀφροδίτης, ἓν κάτοπτρον μὲ τὴν λαβήν του.

Τὸ τοῦ Ἑρμοῦ, ἓν κηρύκειον.

Αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις ἐδύνατο μόνον ν' ἀποδείξῃ, ὅτι αὐτὰ τὰ σημεῖα δὲν κατάγονται ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ἀλλ' ἀναμφιβόλως ὅτι καὶ δὲν ἁρμόζουν εἰς τοὺς παλαιοτάτους χρόνους, καθότι αὐτὰ δὲν ἐδυνήθησαν ν' ἀπαχθοῦν, παρὰ ἀφοῦ ἐδόθησαν εἰς τοὺς πλανήτας τὰ ὀνόματα τῶν θεοτήτων.

ν' ἀποδοθῇ εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς, καὶ ὅτι αὐτὰ εἶναι λείψανα τοῦ παλαιοῦ τρόπου τοῦ γράφειν ἱερογλυφικῶς. Οἱ Ἕλληνες, οἵτινες μᾶς ἐδίδαξαν τὸν τρόπον νὰ φανερόνωμεν συνοπτικῶς τοὺς ἀςέρας, εἶναι πιθανὸν, ὅτι εἶχον μάθει τοιαύτην μέθοδον ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἀνατολικοὺς, ἀλλ' εἶναι δίκαιον νὰ πιςεύσωμεν, ὅτι τὸ ἰδιαίτερον σχῆμα ἑκάςου σημείου ὑπέκειτο εἰς μεγάλας μεταβολὰς κατὰ τοὺς χρόνους καὶ τόπους, εἰς τοὺς ὁποίους ἦτο εἰς χρῆσιν. Εἶναι βέβαιον ὅτι κατ' ἀρχὰς δὲν ἐδόθησαν εἰς τοὺς Πλανήτας τὰ ὀνόματα τῶν θεῶν, τὰ ὁποῖα ἔλαβον εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους. Εἶναι ὁμοίως ἀποδεδειγμένον, ὅτι οἱ παλαιοὶ δὲν ἦσαν σύμφωνοι εἰς τὰ ὀνόματα τῶν θεοτήτων, τὰ ὁποῖα εἰς αὐτὰς ἔδοσαν. Τὰ ἀςρονομικὰ σημεῖα ἔπρεπεν ἑπομένως νὰ μεταβάλλωνται κατὰ τὰ διάφορα ὀνόματα, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν αἱ ποιότητες (attributs) τοῦ ἑνὸς νὰ ἁρμόζουν εἰς τὰς τοῦ ἄλλου.

Πρέπει προσέτι νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ παρὸν μεταχειριζόμεθα, εἶναι πολλὰ διάφορα ἀπ' ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς τὰ συγγράμματα τῶν παλαιῶν, ἀρκεῖ νὰ τὰ παραβάλωμεν διὰ νὰ πληροφορηθῶμεν (1). Κλίνω λοιπὸν νὰ νομίσω τοὺς Ἄραβας αἰτίους αὐτῶν τῶν μεταλλαγῶν, καὶ ὅτι ἀπ' αὐτοὺς ἡμεῖς ἐλάβομεν τὰ σχήματα τῶν ἀςρονομικῶν σημείων, τὰ ὁποῖα τὴν σήμερον μεταχειριζόμεθα. Αὕτη ἡ εἰκασία θεμελιοῦται εἰς τοῦτο, ὅτι ἡμεῖς χαρακτηρίζομεν τὰ μέταλλα εἰς τὴν χυμείαν, καὶ τοὺς πλανήτας εἰς τὴν ἀςρονομίαν διὰ τῶν αὐτῶν σημείων. Ὅθεν καθὼς ἡ χυμεία κατὰ τὴν κοινὴν συναίνεσιν μετεδόθη εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τοὺς Ἄραβας, οὕτω δίκαιον εἶναι νὰ νομίσωμεν, ὅτι ὄντες εἰς αὐτοὺς χρεῶςαι διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἀςρονομίας, ἀπ' αὐτοὺς ἐλάβομεν καὶ τὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζοντο καὶ εἰς τὰς δύω αὐτὰς ἐπιςήμας.

Τὸ νὰ ἀντιςοιχῇ ἑκάςη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος μὲ ἕνα πλανήτην, εἶναι παλαιοτάτη συνήθεια. Ὁ Ἡρόδοτος καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς ἀποδίδουσιν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους τὴν εἰσαγωγὴν τοιαύτης συνηθείας, ἄλλοι ὅμως ἀποδίδουν αὐτὴν εἰς τοὺς Χαλδαίους, εἰς τὸν Ζωροάςρην, καὶ εἰς τὸν Ὑςάσπην· ἀλλ'

(1) Ἰδὲ τὰ σχήματα τῶν παλαιῶν σημείων κατὰ τὸν Σαλμάσιον. Plin. exercitationes. σελ. 1235.

ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, εἶναι πιθανώτατον, ὅτι αὕτη ἡ συνήθεια ἔλαβε τὴν ἀρχήν της εἰς τὴν Ἀσίαν. Εἶναι γνωςὸν, ὅτι οἱ Ἀνατολικοὶ μετεχειρίσθησαν ἀπ' ἀμνημονεύτους αἰῶνας τὰς ἑβδομάδας ἑπτὰ ἡμερῶν, καὶ δὲν πρέπει ν' ἀμφιβάλλῃ τις, ὅτι ἑκάςη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος δὲν ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ πλανήτου, ὑπὸ τὴν προςασίαν καὶ κυριότητα τοῦ ὁποίου οἱ παλαιοὶ ἦσαν βέβαιοι, ὅτι αὐτὴ ἦτο. Ἂν καὶ δὲν εὑρίσκεται κἂν μία ἀναλογία μεταξὺ τῆς τάξεως, τὴν ὁποίαν οἱ πλανῆται φυλάττουν εἰς τὰς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος, καὶ ἐκείνης, καθ' ἣν εὑρίσκονται τεθειμένοι εἰς τὸν οὐρανὸν, ὁ Πλούταρχος ἔδιδε τὸν λόγον αὐτῆς τῆς ἀταξίας, εἰς ἕν του σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον ἐχάθη, καὶ παρὰ τὴν ἁπλῆν ἐπιγραφήν του ἄλλο ἐξ αὐτοῦ δὲν ἔμεινε. Δὲν θέλω μείνει νὰ ἐξηγήσω τὰς αἰτίας, τὰς ὁποίας προβάλλουν οἱ Ἀςρολόγοι, αἰτίας θεμελιωμένας εἰς τὴν δύναμιν καὶ ἐπίῤῥοιαν, τὰς ὁποίας ἀποδίδουν εἰς ἕκαςον πλανήτην καθ' ἑκάςην ὥραν τῆς ἡμέρας, ἀρχίζοντες ἀπὸ τὴν πρώτην μετὰ τὴν μεσημβρίαν· ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν μόνον τοιαύτας ἐξηγήσεις, διὰ νὰ γνωρίσωμεν πόσον εἶναι γέλωτος ἄξιαι.

Σ. Ζαΐμης.

ΑΝΑΜΙΚΤΑ.

Ἡ Πορφύρα εἶναι χυμὸς ἐκκρινόμενος ἀπὸ μερικὰ εἴδη κοχλιῶν (σαλιάγκων), τοὺς ἀκανθώδεις κοχλίας (Murex Brandaris. M. Truncidus). Ὁ κύριος Blainville τὴν νομίζει ἀνάλογον μὲ τὸ οὖρον τῶν ἄλλων ζώων. Αὕτη ἐν ὅσῳ εὑρίσκεται μέσα εἰς τὸ σῶμα τοῦ ζώου εἶναι πράσινος, καὶ τόσῳ, ὥςε μόλις γεμίζει ἕνα γραφικὸν κάλαμον· ἀφ' οὗ ἐκτεθῇ εἰς τὸν ἀέρα, τότε πρῶτον λαμβάνει τὸ χρῶμα, τὸ ὁποῖον τὴν κάμνει τόσον πολύτιμον. Συμπεραίνεται εὔκολα, ὅτι ἀπαιτεῖται μέγα πλῆθος τῶν εἰρημένων κοχλιῶν διὰ νὰ λάβῃ τις πορφύρας ποσότητα ἱκανὴν, ὥςε νὰ τὴν μεταχειρισθῇ καὶ εἰς βαφήν. Αὐτοὶ οἱ κοχλίαι εὑρίσκονται εἰς τὴν μεσόγειον θάλασσαν· ὁ Mawe τοὺς εὗρε καὶ εἰς τὴν Βραζιλίαν.

Ἀνάλογος μὲ τὴν πορφύραν ὅσον εἰς τὴν ἀρχήν της εἶναι καὶ ἡ μελάνη τῆς σηπίας· καὶ αὐτὴ ἐκκρίνεται εἰς μίαν κύστιν ἀνάλογον μὲ τὴν οὐροδόχον τῶν ἄλλων ζώων.

Ἰατρικὸν παράγγελμα. Ὅσις θέλει νὰ ἦναι ἐλεύθερος ἀπὸ ἀποπληξίαν, ὅσον κρέμαται ἀπὸ ἡμᾶς, ἀνάγκη νὰ κρατῇ τὴν κεφαλὴν δροσερὰν, νὰ ἔχῃ τὴν κοιλίαν (στόμαχον καὶ ἔντερα) ὅσον δυνατὸν ὀλιγώτερον φορτωμένην, καὶ τοὺς πόδας ζεστούς.

Εἰς τὴν μεσημβρινὴν Καρολίνην μία μήτηρ ἁρπάζουσα τὸ παιδίον της, τὸ ὁποῖον εἶχε πέσει εἰς τὸ πῦρ, τὸ ἔρριψεν ἐπάνω εἰς ἕνα σωρὸν βαμβακίου εὑρισκομένου εἰς τὸν οἰκίσκον της, καὶ ἔτρεξε νὰ καλέσῃ τὸν ἰατρόν· αὐτὸς κατοικοῦσε μακράν. Ἐπιστρέφουσα εὗρε τὸ παιδίον κοιμώμενον ἥσυχα ἐπάνω εἰς τὸ βαμβάκιον ἂν καὶ ἡ καῦσις ἦτον μεγάλη, μ' ὅλον τοῦτο ἐξυπνήσαν δὲν ἔβγαλε φωνάς. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὸ βαμβάκιον, τὸ ὁποῖον εἶχε κολλήσει εἰς τὰ καυμένα μέρη, ἔπεσε, καὶ τὸ παιδίον ἰατρεύθη. Ὅλαι αἱ ἐφημερίδες τῆς Ἀμερικῆς ἐδημοσίευσαν αὐτὴν τὴν παράξενον ἰατρείαν· ἔκτοτε τὸ ἰατρικὸν ἐδοκιμάσθη, καὶ ἐπέτυχε πάντοτε εἰς τὰς ἡνωμένας ἐπαρχίας. Εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ Dortlo ἐπιστρέφων ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν τὸ ἐμεταχειρίσθη, καὶ αἱ δοκιμαί του ἐστέφθησαν εὐτυχεῖς. Gazetto de Santé. 1820. Μαΐου 5.

Διὰ τί νὰ μὴ δοκιμάσωμεν καὶ ἡμεῖς ἰατρικὸν τόσον ἁπλοῦν, τόσον εὐθηνὸν, καὶ ἐνταυτῷ τόσον δραστήριον, καθὼς βεβαιώνουσι τοὐλάχιστον;

Ἰατρικὸν κάλλιστον ἐναντίον τῆς καύσεως, καὶ ἀπὸ τὴν πεῖραν πρὸ πολλοῦ βεβαιωμένον, εἶναι καὶ τὸ ψυχρὸν ὕδωρ· ὁ κατὶς εὐθὺς, τὰς πρώτας στιγμὰς, λεπτὰ, τέσσαρα τῆς ὥρας, καὶ τὰς πρώτας αὐτὰς ὥρας, φθάνει νὰ μὴν ἤρχισε καὶ ἐπροχώρησεν ἡ φλόγωσις καὶ τὰ συμπτώματά της, τὸ πρίξιμον, ὁ πυρετὸς, κτ., ἐν ὅσῳ εἶναι ἀκόμη μόνον πόνοι, βουτίζει τὸ κεκαυμένον μέρος εἰς αὐτὸ (τὸ ψυχρὸν ὕδωρ), καὶ τὸ κρατεῖ μέσα ὄχι μόνον ἐν ὅσῳ διαρκοῦν οἱ πόνοι, ἀλλὰ πάλιν καιρὸν καὶ ἀφ' οὗ παύσουν. Ἐὰν δὲ ἀφ' οὗ τὸ ἐκβάλῃ, ἐπανέλθουν οἱ πόνοι, τὸ ἐξαναβουτίζει πάλιν. Ἐὰν ὅμως ἡ φλόγωσις ἤρχισε, τὸ πρίξιμον ἐσχηματίσθη, κτ., τότε ἀπαιτοῦνται τὰ ἐλαιώδη ἐπιθήματα, καταπλάσματα, φλεβοτομίαι, καὶ τὰ ἄλλα ἀντιφλογιστικὰ, τὰ ὁποῖα μόνος ὁ ἰατρὸς ἠμπορεῖ νὰ προσδιορίσῃ ὅσον εἰς τὸν καιρὸν, ποσότητα, καὶ ποιότητα. Ἐὰν ἡ ἐπιδερμὶς ἐξεκόλλησε μόνον, πάλιν καταφεύγομεν εἰς τὸ κρῦον νερόν· φροντίζομεν μόνον μετὰ τὴν παῦσιν τῶν πόνων νὰ ἀνοίξωμεν μετά τινας ἡμέρας τὰς εἰς τοιαύτας περιστάσεις σχηματιζομένας φουσκαλίδας, καὶ νὰ βάλωμεν ἔπειτα μίαν ἐλαιώδη ἀλοιφὴν εἰς τὸ γυμνωμένον δέρμα. Ἐὰν δὲ καὶ ἀφ' ἑαυτῆς ἡ ἐπιδερμὶς διὰ τῆς καύσεως ἄνοιξε, τότε πρὶν βουτίσωμεν τὸ καυμένον μέρος εἰς τὸ κρῦον νερὸν, τὸ σκεπάζομεν πρῶτον μὲ πανιὰ ἀλειμμένα εἰς ἐλαιόλαδον.

Εἶναι πρᾶγμα γνωστὸν, ὅτι οἱ περισσότεροι ἔχουν τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ σώματος δυνατώτερον παρὰ τὸ ἀριστερὸν, τοὐλάχιστον ὅσον εἰς τὰς χεῖρας τοῦτο εἶναι ἀναμφίβολον. Μερικοὶ ὑπέθεσαν, ὅτι ἡ ἀδιάλειπτος γύμνασις τῆς δεξιᾶς χειρὸς εἶναι ἡ αἰτία αὐτοῦ τοῦ φαινομένου· κλὴν διατὶ τὰ περισσότερα τῶν νεογνῶν παιδίων εἶναι δεξιόχειρα; Μεταξὺ δέκα παιδίων μόλις εἶναι τρία, τὰ ὁποῖα ἂν καὶ ἀναγκάζουν νὰ μεταχειρίζωνται τὴν δεξιάν των χεῖρα, αὐτὰ ὅμως ἔχουν περισσοτέραν δύναμιν εἰς τὴν ἀριστεράν· καὶ τοῦτο παρατηρεῖται εἰς ὅλα τὰ κλίματα καὶ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη. Ἀλλὰ δεδόσθω, ὅτι ἡ γύμνασις προξενεῖ τὴν ὑπεροχὴν τῆς δεξιᾶς χειρός· διατί ὅμως ὅλον τὸ δεξιὸν μέρος εἶναι δυνατώτερον; διατὶ τὸ δεξιὸν ὄμμα ἀνοικτότερον; καὶ τὸ δεξιὸν ἡμισφαίριον τοῦ ἐγκεφάλου πλέον ἀναπτυγμένον; Συνεχέστερα ἀσθενεῖ τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ σώματος παρὰ τὸ δεξιόν· ἐπειδὴ οἱ μυῶνες τοῦ δεξιοῦ εἶναι δυνατώτεροι, καὶ ἕλκουν περισσότερον τὴν ῥάχιν, βέβαια διὰ τοῦτο αἱ περισσότεραι κυφώσεις εἶναι εἰς τὰ δεξιά· Δι' αὐτὰ καὶ ἄλλα παρόμοια ἀνάγκη νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι, ἐν ᾧ τὰ (χαρακτηριστικὰ) τῶν ζώων ὄργανα εἶναι διπλᾶ, τὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι δυνατώτερα παρὰ τὰ τοῦ ἀριστεροῦ. — Ἰδε Spurzheim Observations sur la Phrenologie. 1818. σελ. 217 καὶ 218.

Ὅσον ἠμπορεῖς ἀπὸ τὰ ἐρείπια ἑνὸς κτιρίου νὰ γνωρίσῃς τὴν ποτὲ λαμπρότητα αὐτοῦ, τόσον ἠμποροῦμεν καὶ ἀπὸ τὰ σωζόμενα λείψανα τῆς σοφίας τῶν παλαιῶν νὰ ἀνακαλύψωμεν τὸν βαθμὸν, τὸν ὁποῖον εἶχε φθάσει ἐκείνη. Andriou.

Ὅσις θέλει νὰ διδαχθῇ τὸ καλὸν εἰς τὴν γλυπτικὴν καὶ τεκτονικὴν τρέχει εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ σπουδάζει τὰ ἐκεῖ σω-

ζόμενα λείψανα τῶν παλαιῶν· ὅσις θέλει νὰ διδαχθῇ καὶ νὰ ἀσκηθῇ τὸ καλὸν ἐν λόγοις, καὶ τὸ γενναῖον εἰς τὰ φρονήματα καὶ πὰς πράξεις, καταφεύγει εἰς τὰ σωζόμενα συγγράμματα τῶν παλαιῶν.

Οἱ Ἰατροὶ τῶν Περσῶν, διηγεῖται Γαλλική τις ἐφημερὶς (Journal des sciences médicales), ὅταν πυρέσσῃ κανεῖς, τὸν ξυλίζουν, ἕως ὅτου παύσῃ ὁ πυρετός. Ἐδῶ δὲν ἠξεύρω τῇ ἀληθείᾳ τί πρῶτον νὰ θαυμάσω, τὴν σκληρότητα τῶν ἰατρῶν, ἢ τὴν ἀναισθησίαν τῶν πασχόντων. Μ' ὅλον τοῦτο, ἐπειδὴ οἱ ἄρρωστοι εἶναι κύριοι νὰ δεχθοῦν ἢ νὰ ἀποβάλουν αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς θεραπείας, ἠμποροῦν διὰ τοῦτο οἱ ἰατροὶ νὰ μὴν ἦναι τόσον πολλὰ ἄξιοι κατηγορίας. Τί πρέπει ὅμως νὰ ςοχαζώμεθα περὶ τῶν διδασκάλων τοῦ γένους ἐκείνων, οἵτινες ψυχὰς ἀθῴας τῶν παιδίων, ἐν ταυτῷ εὐαγώγους καὶ εὐπλάςους, τοὺς τυραννοῦν καὶ ξυλίζουν μέχρις ὀλιγοθυμίας, αἱματώσεως, μελανώσεως κτ., ἕως νὰ μάθουν, λέγουν, (ὅσα βέβαια δὲν τοὺς ἐδίδαξαν, ἢ δὲν ἠξευραν νὰ τοὺς διδάξουν, ἢ κακοδίδαξαν), καὶ νὰ ἀποκτήσουν φρόνησιν, ἢ συμπεριφορὰν καλὴν (τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ἡλικιωμένοι δὲν ἔχουν, δὲν ἠξεύρουν νὰ ἐμπνεύσουν, ἢ καὶ παραλόγως ἀπαιτοῦν ἀπὸ ἐκείνους, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ φύσις ἀκόμη δὲν τὴν ἔκριναν ἀναγκαίαν)! Βέβαια οἱ διδάσκαλοι τῆς νεολαίας μας εἶναι ὠμότεροι πολὺ ἀπὸ τοὺς Πέρσας ἰατρούς. Ὅσις ἠξεύρει, πόσον ὀλεθρίαν ἐπιρροὴν ἔχουν εἰς τὸν νοῦν τῶν νέων αἱ τοιαῦται κολάσεις, αὐτὸς χωρὶς νὰ φοβηθῇ τὴν κατηγορίαν τῆς ὑπερβολῆς, ἠμπορεῖ μὲ κάθε δίκαιον νὰ τοὺς ὀνομάσῃ δημίους (τῶν ψυχῶν) τῆς νεολαίας. Ὅταν ὅμως καὶ οἱ γονεῖς ὄχι μόνον ὑποφέρουν τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀποδέχονται, καὶ τὰ ἀπαιτοῦν, καὶ τὰ νομίζουν ὡς μόνα κριτήρια τοῦ καλοῦ διδασκάλου, καὶ τῆς καλῆς ἀνατροφῆς, τί ἄλλο μένει παρὰ νὰ θρηνήσωμεν τὴν ζωώδη κατάςασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφθάσαμεν! ζωώδη τὴν λέγω· ἐπειδὴ δὲν εἴμεθα πλέον ἱκανοὶ νὰ γνωρίσωμεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄν λογικόν, καὶ διὰ τοῦτο μόνον μὲ τὸν λόγον ἄγεται καὶ φέρεται· κάθε ἄλλο μέσον δὲν συνεισφέρει εἰ μὴ εἰς τὸ νὰ ἀλλοιώσῃ τὸν φυσικὸν αὐτὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου. Μ' ὅλον τοῦτο ἂς ἐλπίζωμεν, ὅτι αἱ διάφοροι εἰς τὸ γένος ἐπὶ τὸ κρεῖττον κατ' ὀλίγον γινόμεναι μεταβολαὶ θέλουν μεταβάλει καὶ τὸν ἀπάνθρωπον αὐτὸν τρόπον τῆς παιδαγωγίας τῶν νέων,

καὶ θέλουν εἰσάξει τὸν πλέον οἰκεῖον εἰς τὴν φύσιν αὐτῶν καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει.

Τὴν ἠθικὴν κατάςασίν μας, ἐὰν θέλωμεν νὰ καλλιτερεύσωμεν, ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν πανταχόθεν, νὰ ἔμβωμεν μέσα εἰς τὴν ψυχήν της, νὰ ἀναβῶμεν ἕως εἰς τὰς πρώτας αἰτίας της. Ὅταν αὐτὰς γνωρίσωμεν, τότε ἠμποροῦμεν εὐκολώτερα νὰ κτυπήσωμεν τὰς βλαβερὰς, καὶ νὰ εἰσάξωμεν ἀντ' αὐτῶν ἄλλας καλλιτέρας, καὶ δι' αὐτῶν καὶ ἀποτελέσματα καλλίτερα. Τὸ ποῖα ἦτον ἡ παιδεία μας, καὶ εἶναι ἀκόμη, ποῖαι αἱ ἀρχὶ καὶ αἰτίαι τῆς τωρινῆς κατας ἀσεώς της, καὶ ποῖαι αἱ περὶ τούτων γνῶμαι τῶν ὁμογενῶν, δὲν εἶναι πράγματα ἄγνωςα. Μ' ὅλον τοῦτο ἐπειδὴ μὲ ἐφάνη, ὅτι ἠῦρα εἰς τὸ γράμμα ἑνὸς φίλου τὴν ἔκθεσιν αὐτὴν καὶ συντομώτατα, καὶ ὅσον δὲν δίδεται ἀληθέςερα, δὲν ἔκρινα περιττὸν νὰ τὴν κοινολογήσω καὶ διὰ τοῦ Ἑρμοῦ. Ἰδοὺ τί ἐφρονοῦσαν, καὶ φρονοῦν ἀκόμη πολλοὶ περὶ τῆς παιδείας μας.

Τὰ Ἑλληνικὰ πρέπει νὰ ἦναι ἡ μόνη σπουδὴ τῶν νέων μας ἕως νὰ γένουν ἐγκρατεῖς αὐτῆς καθ' ὅλην της τὴν ἔκτασιν· ὡς καὶ τὰ ἀλφαβητάρια πρέπει νὰ ἦναι εἰς τὴν παλαιάν. (διατί;) Ἐπειδὴ τὰ παιδία, ἀναγινώσκοντα λέξεις γνωςὰς, τὰς μανθάνουν ἀπέξω, καὶ δὲν προσέχουν εἰς τὸν μηχανισμὸν τοῦ συλλαβίζειν καὶ ἀναγινώσκειν. (πρῶτος λόγος!) Τὰ καλὰ ἀποκτῶνται μὲ δυσκολίας· λοιπὸν καὶ ἡ καλὴ προκοπὴ πρέπει μὲ δυσκολίας νὰ ἀποκτηθῇ· καὶ ἐπειδὴ ἡ σπουδὴ τῶν Ἑλληνικῶν εἶναι δύσκολος, ἀπ' αὐτὴν πρέπει νὰ ἀρχίσωμεν· καὶ πρὶν νὰ τὴν τελειώσωμεν, τίποτε ἄλλο νὰ μὴ σπουδάζωμεν (δεύτερος λόγος!). Αἱ δὲ ἐπιςῆμαι μετὰ τὴν μάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς εἶναι τὸ μόνον εὐκολώτατον. Ἔπειτα χωρὶς τὴν μορφὴν τί χρησιμεύει ἡ ὕλη; χωρὶς νὰ ἠξεύρωμεν νὰ γράφωμεν, τί μᾶς ὠφελοῦν αἱ γνώσεις"; (τρίτος λόγος!) — Βέβαια μὲ τοιαύτας ἰδέας διεφθάρη ἡ παιδεία εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ κατήντησεν εἰς τὸ μηδὲν, κατήντησεν εἰς τὸ νὰ ἐξαλλοιώσῃ διόλου τὰ πνεύματα. Πῶς ἄνθρωπος μὲ μικρὰν σπουδὴν τῆς λογικῆς, μὲ ὀλίγον φυσικὸν νοῦν, καὶ μὲ ὄχι πολλὰς γνώσεις περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς, ἠμπορεῖ νὰ συλλάβῃ τόσους παραλογισμούς; ἢ ἂν ἐξ ἀπροσεξίας τοὺς συλλάβῃ, νὰ μὴν ἠμπορῇ ἔπειτα νὰ γνωρίσῃ τὰ σφάλματά των, καὶ νὰ συναισθανθῇ, ὅτι εἶναι παραλογισμοὶ; Διὰ νὰ βεβαιωθῇ κάθεις

περὶ τῆς ραθύτητος καὶ ἀτοπίας τῶν εἰρημένων ρηχασμῶν, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐκτεθοῦν εἰς τὴν λογικὴν αὐτῶν τάξιν, καὶ μὲ τὰ φυσικά των συμπεράσματα· ἰδοὺ αὐτή. " Ἡ προκοπὴ συνίσταται εἰς τὴν μάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς, καὶ, ἐπειδὴ πολλοὶ τὸ φωνάζουν, καὶ τῶν ἐπιρημῶν. Ἐξ αὐτῶν ἡ ἑλληνικὴ πολλὰ δύσκολος· αἱ δὲ ἐπιρῆμαι πρᾶγμα εὐκολώτατον! Ὁ ἄνθρωπος φυσικὰ ἀρχίζει, καὶ πρέπει νὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ τὰ δύσκολα, καὶ νὰ τελειώνῃ εἰς τὰ εὔκολα. Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν εἰς τὰ σχολεῖα πρέπει νὰ ἀρχίζωμεν ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ, καὶ νὰ τελειώνωμεν εἰς τὰς ἐπιρήμας. Ἂν ὅμως δὲν μᾶς μένῃ πλέον καιρὸς καὶ διὰ τὴν σπουδὴν αὐτῶν, (καθὼς καὶ τωόντι συμβαίνει) τί-ποτε δὲν βλάπτει· διότι δὲν ἐχάσαμεν εἰμὴ τὰ εὔκολα, τὰ ὁποῖα ἴσως καὶ μόνοι ἠμποροῦμεν νὰ ἀποκτήσωμεν· καὶ ἂν δὲν ἀποκτήσωμεν, δὲν ρερούμεθα πολὺ πρᾶγμα. Εἴμεθα κύριοι τῆς μορφῆς· τί μᾶς μέλει διὰ τὴν ὕλην! Τὸ πᾶν εἶναι ἡ μορφή· ἡ δὲ ὕλη χωρὶς αὐτῆς δὲν σημαίνει τίποτε. Ἠξεύρομεν νὰ γράφωμεν· ἠξεύρομεν τὸ πᾶν. Μὰ δὲν ἠξεύρομεν τί γράφομεν, καὶ τί νὰ γράφωμεν· δὲν βλάπτει· ὁ κόσμος δὲν ἐξετάζει τὸ τί· αὐτὸ εἶναι διόλου ἐπουσιῶδες. Τὸ πῶς ὅλοι ἐρωτοῦν, καὶ φιλοτιμοῦνται· φθάνει νὰ γράφῃ ὁ ἄνθρωπος Ἑλληνικὰ, καὶ ἂς ἦναι καὶ μακαρονικὰ, καὶ αὐτὸς εἶναι πάλιν ἄλλος Λουκιανὸς, ἄλλος Δημοσθένης· καὶ ἂς ἀνοηταίνῃ ἐν τοσούτῳ, ἂς παραλαλῇ, καὶ ἂς λέγῃ ἄλλ' ἀντ' ἄλλων ". Τώρα ρηχάζομαι βλέπει κάθε ἀναγνώστης εὔκολα, πόσον ρηχὰ καὶ παράλογα ἐφρονήσαμέν ποτε, καὶ πολλοὶ ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον, περὶ τῆς παιδείας. Διὰ τοῦτο μένει περιττὸν τὸ νὰ ἔμβω εἰς ἐξέτασιν ἰδιαιτέραν καθενὸς τῶν παραλογισμῶν· μ' ὅλον τοῦτο δὲν θέλω λείψει νὰ σημειώσω μερικὰ περί τινων ἐξ αὐτῶν εἰς ἓν τῶν ἑπομένων ἄρθρων.

Ν. Σ. ΠΙΚΚΟΛΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΑΤΡΟΝ Γ. ΓΛΑΡΑΚΗΝ, ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΝΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

ΑΥΤΟΥ ΧΙΟΝ.

ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ, Ζ' ΑΠΡΙΛΙΟΥ, ,ΑΩΚ'.

Φωςῆρα ψυχῆς τ' ἔμναι, ἀλκτῆρά τε νούσων.

Ἦλθε, Γλαράκη φίλτατε, ἡ ποθουμένη ὥρα!
Εἰς τὴν πατρίδ' ἀναχωρεῖς μὲ τῶν Μουσῶν τὰ δῶρα.
Πῶς οἱ γονεῖς σου λαχταροῦν! πῶς σε ποθεῖ ἡ πόλις!
Πῶς οἱ πατέρες καὶ τροφεῖς τῆς νεολαίας ὅλης!
Ὁμήλικες, συμπαίκτωρες, καὶ παλαιοί σου φίλοι,
Κυττάζουν πότε εἰς αὐτοὺς ἡ Δύσις θὰ σὲ ρείλῃ.
Τῶν Θεοπόμπων ἡ σποδὸς μὲ τὴν τῶν Ἀριρώνων,
Θείων Ὁμήρων λείψανα καὶ τραγικῶν Ἰώνων,
Ἐς τοὺς τάφους μ' ἀγαλλίασιν θέλουν ἀνασκιρτήσει;
Ὅταν εἰς τὰς ἀγκάλας της ἡ Χίος σὲ κρατήσῃ.
Ὦ πόσον εἶσαι ζηλωτός! Κῆποι τῶν Ἑσπερίδων,
Γῆ, θάλασσα Ἑλληνική, χοροὶ τῶν Ἑλληνίδων,
Τὴν ὄψιν σου καὶ τὴν ψυχὴν θέλουν ὑπερευφραίνει,
Ἐν ᾧ ἡμᾶς ξένος ἀὴρ καὶ ξένον φῶς μαραίνει.
Ἐς τὰ δάση μήλων τῶν χρυσῶν ὅταν περιηγῆσαι,
Ἀ! φρόντιζε, νὰ σὲ χαρῶ! κ' ἐμὲ νὰ ἐνθυμῆσαι.
Ὅταν ἐκεῖ τὰ χείλη σου προφέρουν τὸ ὄνομά μου,
Ἐλάφρωσιν θὰ αἰσθανθῶ ἐδῶ εἰς τὰ δεινά μου.
Τὴν πέτραν, ἥτις ρογγυλὴ 'ς τὴν μέσην ἔχει βῆμα,
Καὶ πάντοτε ἀσάλευτος κτυπᾶτ' ἀπὸ τὸ κῦμα,

Ἥτις πρὸς Δύσιν τὸ βουνὸν καὶ κρύαν βρύσιν βλέπει,
Ὅπου ὁ θεῖος Ὅμηρος ἐδίδασκε τὰ ἔπη (*),
Μὲ σέβας καὶ ἐκ μέρους μου, φίλε, νὰ προσκυνήσῃς,
Μὲ δάκρυα καὶ δι' ἐμὲ νὰ τὴν καταφιλήσῃς.

Δώδεκα ὁ χαλκόφωνος κώδων φωνὰς ἀφίνει,
Ἡ Ἄρκτος δὲ τὴν ἅμαξαν πρὸς τὸν Βοώτην κλίνει.
Ὑγίαινε, Γλαράκη μου! Εἴθε νὰ ὁδηγήσουν
Οἱ Ζέφυροι τὸ πλοῖόν σου καὶ μόνοι νὰ φυσήσουν!....
Πλὴν τίς οὐράνιος ἐδῶ χύνεται εὐωδία;
Πόθεν πηγάζει τόσον φῶς, καὶ θεία μελῳδία;
Ἀ! βλέπω! εἶναι ὁ χορὸς τῶν Ἑλικωνιάδων,
Ὁ Φοῖβος δὲ τὰς ὁδηγεῖ ὁ χρυσοκόμης ᾄδων.
Τρέμον καὶ ἀγαλλίασιν γεμίζει ἡ ψυχή μου.
Θνητοί, πῶς θὰ βασάσετε ἐγγύθεν, ὀφθαλμοί μου,
Τὸν πάντων κάλλιστον Θεὸν φωστῆρα τῆς ἡμέρας,
Ἢ Μνημοσύνης τὰς ἁγνὰς ἐννέα θυγατέρας;
Ἰδού, ἰδού κατέβησαν! φέγγει τὸ περιξ ὅλον·
Ἀκούεις τί σε προσφωνεῖ ὁ Μουσηγὸς Ἀπόλλων;
„Μικρόν σ' ἐνεσπείραμεν, νέε, φιλοκαλίαν,
„Κ' ἐπιμελῶς σ' ἐθρέψαμεν Ἑλληνικὴν παιδείαν.
„Ἔπειτα σ' ὡδηγήσαμεν εἰς ἀλλοφύλους τόπους,
„Νὰ θησαυρίσῃς μάθησιν, νὰ ἴδῃς ξένους τρόπους.
„Εἶδες τὰς πόλεις Ἰταλῶν καὶ Γάλλων καὶ Τευτόνων,
„Ἐπισημῶν τὰ θαύματα, μνημεῖα τῶν προγόνων,
„Στοᾶς, ᾠδεῖα, Λύκεια, βήματ', Ἀκαδημίας,
„Πλατώνων καὶ Δημοσθενῶν ἤκουσες ὁμιλίας,
„Ζωὴν νὰ δίδῃς ἔμαθες ἀπὸ τοὺς Ἱπποκράτεις,
„Τὸ Δίκαιον νὰ σέβεσαι σ' ἐδίδαξαν Σωκράτεις.

(*) Τὴν κοινὰ; Διδασκαλόπετραν καὶ Σχολεῖον τοῦ Ὁμήρου.

„Τὴν ἱερὰν Ἀλήθειαν ἀδόλως νὰ κηρύττῃς,
„Καὶ δι' αὐτὴν μὴ θάνατον, μήτε δεσμὰ νὰ φρίττῃς.
„Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὕπαγε τώρα νὰ μεταδώσῃς
„Ἑλλήνων τὰ μαθήματα μὲ νεωτέρας γνώσεις.
„Τὴν ἔνδοξον μητέρα σάς, τοῦ Κόσμου τὴν λαμπάδα,
„Βαθεῖα νὺξ ἐσκότισε τὴν δυσυχῆ Ἑλλάδα.
„Ἔπειτα Πύθων ἄγριος, ἡ Δεισιδαιμονία,
„Τῆς Ἀμαθείας ἀδελφή, καὶ πάμπολλα θηρία,
„Ὅσα ποτὲ τὰ βέλη μου εἶχαν κατατοξεύσει,
„Ἡ δύναμις Ἡράκλειος εἶχεν ἐξολοθρεύσει,
„Σπέρματα Ἅδου βδελυρὰ, 'ς τὸν κόλπον του κρυμμένα,
„Ὥρμησαν, τὴν ἐξέσχισαν, τὴν τράγουν λυσσασμένα.
„Βλέπω 'ς τὴν Σμύρνην σήμερον τὸ σῖφος τῶν τεράτων·
„Ἀκούω καὶ τοὺς σπαραγμοὺς καὶ τὰ φρυάγματά των.
„Ὦ πόλις, πόλις δυσυχής! ὦ λύπη αἰωνία!
„Τὴν Ἀρετὴν ὑπέφερες νὰ σβύσῃ ἡ Κακία.
„Σ' ἐτύρλασαν, ἀλλοίμονον! καὶ πάντα τυφλωμένη . . . .
„Πλὴν εἴθε νὰ συναισθανθῇς, καὶ τοῦτο νὰ μὴ γένῃ!

„Βλέπεις, ὦ νέε! τοὺς ἐχθρούς, χωρὶς νὰ δειλιάσῃς·
„Συμμάχους πλὴν ἑτοίμασε, διὰ νὰ τοὺς δαμάσῃς.
„Θέλεις εὑρεῖ 'ς τὸ ἄροτρον Πλάτωνας κ' Εὐριπίδας.
„Τούτων τὰ τέκνα κάλεσε εἰς ὑψηλὰς φροντίδας.
„Ἃς ἔχωσι πρὸ ὀφθαλμῶν, 'ς τὸν ἔνθεον ἀγῶνα,
„Ἑλλάδος τὴν ἀθάνατον τῆς παλαιᾶς εἰκόνα!
„Μὲ φῶς κατάλαμψε τὸν νοῦν! πύρωσε τὰς καρδίας!
„Ἐμφύσησε τὸ ἅγιον πνεῦμα τῆς Εὐνομίας!
„Καὶ τότε μὲ τὰς ἀρετὰς τὸν Κόσμον θὰ ἐκπλήξουν,
„Καὶ τὴν Ἑλλάδα, ὡς τοπρίν, εὐδαίμονα θὰ δείξουν.
„Τότε Ἡρώων αἱ ψυχαὶ 'ς αὐτοὺς θὰ μετοικήσουν,
„Ὑδρας, Προκρούσας, Σκίρωνας, Χιμαίρας θ' ἀφανίσουν.

„Τότε τῆς Δόξης ὁ ἀςὴρ, πέμπων χρυσᾶς ἀκτῖνάς,
„Θέλει φωτίζει μὲ χαρὰν νέας λαμπρὰς Ἀθήνας.
„Τοιαύτην ἀνταπόδοσιν, γενναῖε, σ' ἀπαιτοῦμεν
„Δι ὅσα σ' ἐχαρίσαμεν, δι ὅσα σ' ἀγαποῦμεν.
„Ὕπαγε, προετοίμασε καὶ εἰς ἡμᾶς τὸν δρόμον,
„Διώκων τὴν Ἀμάθειαν, ἐχθρὰν Θεῶν καὶ Νόμων.
„Χρόνους πολλοὺς πλανώμενοι, φεῦ! εἰς τὴν ξενιτείαν
„Ποθοῦντες δὲν ἐπαύσαμεν τὴν φίλην μας Γραικίαν.
„Ἐκεῖ ἐθριαμβεύσαμεν· ἐκεῖ καὶ τὸν πανθῆρα
„Θέλγει καὶ δρῦν καὶ μάρμαρον ἡ μουσοφόρος λύρα.
„Ὦ Παρνασσοῦ σκιάσματα! νάματα Κασαλίας!
„Ὦ Πίνδου λόφοι χλοεροί! κοιλάδες Πιερίας!
„Πότε, ἆ! πότε εἰς ἐσᾶς πάλιν ν' ἀναπαυθοῦμεν,
„Ὡς ἄλλοτε, νὰ ψάλλωμεν, κιθάρας νὰ κροτοῦμεν!
„Ἐκεῖ τὸ πλῆθος τῶν δαφνῶν αὐτόματον βλαςάνει,
„Κλάδους ἁπλόνει εὐθαλεῖς καὶ 'ς τὸν αἰθέρα φθάνει.
„Ἐκεῖ Ζεφύρου ἡ πνοὴ τὸ καῦμ' ἀπομακρύνει,
„Καὶ ἡ χλωρὶς τὰ ῥόδα της μὲ ἀφθονίαν χύνει.
„Ἐκεῖ 'ς τὴν Πρόκνην ἡ Ἠχὼ ἀντιφωνεῖ εὐλάλως·
„Ἐκεῖ γελῶσι Χάριτες, ἐκεῖ ἀνθεῖ τὸ Κάλλος·
„Ἐκεῖ ἡ Φύσις ἔςησε τὸν ὑψηλόν της θρόνον·
„Ἄξιος τόπος τῶν Θεῶν ἐκεῖνος εἶναι μόνον.

„Ἀλλ' ἔχ' ὑγείαν, ὦ καλὸν καλῆς πατρίδος θρέμμα!
„Ἀνδρίζου, φέρων παρ' ἡμῶν τὸ θεῖον τοῦτο ςέμμα".

ΕΡΜΗΣ ὁ ΛΟΓΙΟΣ.

Τῇ α'. 15 Αὐγούςου.

1820

ΠΑΛΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Περὶ Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς.

(Μετάφρασις ἐκ τῆς Γερμανικῆς Γενικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τῶν Ἐπιςημῶν καὶ Τεχνῶν· ὑπὸ Ἀν. Πολυζωΐδου.)

(Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste. Dritter Theil. p. 47.)

Ἐκ Τοττίγγης. 1820. Ἀπριλίου 10.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἐν Αἰγύπτῳ, κτισθεῖσα ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου τῷ 311. ἔτει πρὸ Χριςοῦ διὰ τοῦ περιφήμου ἀρχιτέκτονος Δημοχάρητος, μεταξὺ ἑνὸς κόλπου τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τῆς λίμνης Μαρεώτιδος πρὸς δυσμὰς τοῦ Κανωβικοῦ ςόματος τοῦ Νείλου, (ad effigiem, ὡς ἐκφράζεται ὁ Πλίνιος, Macedonicae chlamydis (*) καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ οὕτω κληθεῖσα ἔκειτο, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον, ὑπὸ τὴν 31° 2′ — 3′ (**). Ἡ περίμετρος αὐτῆς ἦτον ςαδίων ἑκατὸν, ἢ 12 καὶ κατὰ τὸν Πλίνιον 15 ῥωμαϊκῶν μιλίων. Εἶχε δὲ ἀγιὰς μακρὰς καὶ εὐρείας, μάλιςα, δύω λεωφόρους, ἑκατὸν πόδας τὸ πλάτος, αἵτινες διεχώριζον τὴν πόλιν κατὰ τὸ μέσον ὀρθογωνίως. Τοιαύτη θέσις, ὁποίας ἡ Ἀλεξάνδρεια ἔλαχε, προηγουμένως μὲν ἐποίει αὐτὴν ἀσφαλῆ, ἀπρόσιτον

(*) Κατ' εἰκόνα δηλαδὴ ἢ σχῆμα Μακεδονικῆς χλαμύδος „ἔςι δὲ χλαμυδοειδὲς τὸ σχῆμα τοῦ ἐδάφους τῆς πόλεως", λέγει καὶ ὁ Στράβων.

(ὁ Μεταφρ.)

(**) Νεώτεροι Γεωγράφοι, οἷον Chazelles καὶ Irwin θέτουσιν αὐτὴν ὑπὸ τὴν 31° 11′. ἡ τῶν Παρισίων Ἀκαδημία 31° 11′ 20″· ὁ Niebuhr 31° 12″· ὁ Bruce 31° 11′ 32″ τὸ πλάτος καὶ 30° 17′ 30″ τὸ μῆκος· ὁ δὲ Greenwich καὶ d'Anville 47° 51′ τὸ μῆκος.

δηλαδὴ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν· ἑπομένως δὲ ἐγίνετο πρόξενος τοῦ πλούτου της, οὔσης πρὸς τὸ ἐμπόριον καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης προσφυέστατα διατεθειμένης, καὶ διὰ τοῦτο δυναμένης νὰ γένῃ ὡς καὶ ἀληθῶς ἐγένετο τὸ καθορμητήριον ἁπάντων τῶν ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν ἀγορασμάτων· τελευταῖον δὲ τὴν ἥνωνε μετὰ τοῦ Νείλου καὶ τῆς θαλάσσης. Εἰς ταύτην δὲ τὴν ἕνωσιν, ἢ τὸ ἀμφίκλυζον τῆς πόλεως, καὶ τὴν ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ ἀνάβασιν τοῦ Νείλου ἀποδίδει ὁ Στράβων τὸ εὐάερον αὐτῆς. Διὰ νὰ μὴ χρῆται προσέτι καὶ ψυχροῦ (νεαροῦ) ὕδατος ἦσαν ἐπὶ τούτῳ εἰς τὰς λεωφόρους ἐκτισμένα ὑδραγώγια, τὰ ὁποῖα χριζόμενα ἐπὶ δύω μέχρι τριῶν σειρῶν τόξων, ἐπάνω χηλῶν κειμένων, μετέφερον τὸ διὰ τῆς διώρυγος τοῦ Κανώβου διαβαῖνον ὕδωρ εἰς τὰς οἰκίας. Ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν ὑδραγωγίων ἢ βρύσεων σώζονται ἔτι ὀλιγώταται, καὶ αὐταὶ ἠμελημέναι, ὅθεν οἱ κάτοικοι, ὁπόταν μάλιστα ὁ Νεῖλος ἦναι χαμηλός, ἀναγκάζονται νὰ φέρωσι τὸ ὕδωρ ἐκ Ῥοσέττης.— Ἡ πόλις εἶχε πολλοὺς λιμένας· καὶ α') ὁ μέγας λιμὴν ἔκειτο πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως, ἡ δὲ εἰς αὐτὸν εἴσοδος ἦτον πλησίον τοῦ ἀνατολικοῦ ἀκρωτηρίου τῆς νήσου Φάρου, καλουμένου Λοχιάς. Οὗτος ὀνομάζεται ἤδη νέος λιμὴν, ὅπου δύνανται νὰ εἰσέρχωνται Εὐρωπαϊκοχριστιανικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ὅμως ὄντος τοῦ λιμένος πρὸς βορρᾶν διόλου ἀνοικτοῦ, δὲν μένουσιν ἐντὸς αὐτοῦ ἀσφαλῶς, καὶ πολλάκις ἀβραγμένα ἀφανίζονται. Τὸ ὕδωρ δὲν ἔχει μέγα βάθος· κατὰ δὲ τὴν κρίσιν τοῦ Νειβούρου ὅσῳ κακὸς εἶναι ὁ λιμὴν οὗτος πρὸς τὸ παρὸν, τόσῳ χειρότερος προϊόντος τοῦ χρόνου θέλει ἀποβῆ. Ἡ εἴσοδος εἰς αὐτὸν εἶναι ἤδη ἠσφαλισμένη ὑπὸ δύω φρουριδίων, κακῆς τουρκικῆς οἰκοδομῆς· ἐκ τούτων τὸ μὲν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν γωνίαν κείμενον καλεῖται μείζων, τὸ δὲ καταντικρὺ αὐτοῦ ἐπί τινος ἄκρου ὀνομάζεται μικρὸς Φαριλλών. Χῶμά τι συνάπτει τὰς δύω νήσους, ἔνθα ταῦτα τὰ δύω φρούρια εἰσὶν οἰκοδομημένα, μετὰ τῆς ξηρᾶς. β') Ὁ λιμὴν Εὔνοστος ἔκειτο πρὸς δυσμὰς, ἤδη δὲ καλεῖται παλαιὸς ἢ τουρκικὸς λιμὴν, ὢν προσδιωρισμένος μόνον διὰ τὰ πλοῖα τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ· εἶναι δὲ βαθύτερος καὶ ἀσφαλέστερος τοῦ εἰρημένου, ὅμως ὄχι τόσῳ καθαρὸς, ὅσῳ ἀπαιτεῖται διὰ τὸ μέλλον. Ἀμφότεροι οἱ λιμένες ἦσαν κατὰ τὸν Στράβωνα ἡνωμένοι, δι' ἑνὸς μακροῦ χώματος, ἑπτασάδιον καλουμένου· δύω πλησίον τῆς πόλεως καὶ τῆς νήσου τεθειμέναι γέφυραι ἐχρησίμευον νὰ μεταβαίνωσι διὰ τῶν χωμίων αὐτῶν οἱ ἄνθρωποι ἐκ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλον λιμένα. γ') Ὁ κρυπτὸς καὶ κλειστὸς λιμὴν, ἀντικρὺ τοῦ παρὰ τὸν μέγαν κειμένου φρουρίου, ἦτον διωρισμένος κατὰ πάντα εἰς χρῆσιν τοῦ βασιλέως· ἔμπροσθεν αὐτοῦ εὑρίσκετο τὸ νησίον Ἀντίῤῥοδος, ἔχον βασίλειον ἅμα καὶ λιμένα, δ') Ὁ ὀρυκτὸς λιμὴν, Κιβωτὸς προσαγορευθεὶς, ἦτον διά τινος πλευσῆς διώρυγος μετὰ τῆς λίμνης Μαρεώτιδος ἡνωμένος· κατὰ τὸ παρὸν δὲ οὗτος εἶναι κεχωσμένος παντάπασι.

Ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτον ἡ πρωτεύουσα, καὶ ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων ἡ καθέδρα τοῦ Ἐπάρχου Praetoris. Ἀμφότεραι αἱ διοικήσεις φιλοτιμούμεναι ἔσπευδον νὰ καλλωπίσωσι τὴν πόλιν, καὶ διὰ προνομίων νὰ μεγαλύνωσι τὴν ἀξίαν αὐτῆς. Ἐκ τῶν καθ' ἕκαστα μερῶν τῆς πόλεως ἀξιολογώτατα ἦσαν· Τὸ Βρούχιον, πλῆρες καλλίστων οἰκοδομημάτων καὶ Βασιλείων (βασιλικῶν Παλατίων), παρὰ τῷ μεγάλῳ λιμένι κειμένων. Ἐν τούτῳ εὑρίσκετο προσέτι καὶ τὸ Μουσεῖον (Βλέπε ἐφεξῆς Ἀλεξανδρινὴν Σχολὴν), καὶ τὸ Σῆμα, φρούριόν τι ὡσαύτως παρὰ τῷ μεγάλῳ λιμένι, ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Α'. οἰκοδομηθὲν, ἔνθα τὰ νεκρὰ σώματα τῶν Βασιλέων ἐτίθεντο, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον τὰ λείψανα αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου μετεκομίσθησαν. Ἐν τῷ μυσικῷ λιμένι ἦσαν τὸ θέατρον, τὸ ἐμπορεῖον (Γερμ. die Börse) καὶ τὸ Ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος ἐπὶ τοῦ Ποσειδίου, ὅπου ὁ Ἀντώνιος προσθεὶς χῶμα ἔτι μᾶλλον κλίνου εἰς μέσον τὸν λιμένα κατεσκεύασεν ἐπὶ τῷ ἄκρῳ δίαιταν βασιλικὴν, τὴν ὁποίαν Τιμώνιον προσηγόρευσε. Πλησίον τοῦ Ποσειδίου ἔκειτο τὸ Καισάριον, τὸ ἐμπορεῖον, αἱ Ἀποζάσεις*) καὶ τὰ νεώρια μέ-

(*) Ἀπόζασις παρὰ Στράβωνι, ἐξ οὗ τὰ πλεῖστα τῶν περὶ Ἀλεξανδρείας ἐνταῦθα λεγομένων ἐλήφθησαν, σημαίνει Ἀποθήκην, ἤγουν τόπον ἐπιτήδειον εἰς ἀπόθεσιν καὶ φυλακὴν τῶν εἰσαγομένων πωλήσεως χάριν φορτίων. Εἰς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἐκλαμβάνεται καὶ παρὰ Ἡρακλείδῃ τῇ Ποντικῷ (Σελ. 218), καθὼς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν σημειώσεων τοῦ κυρίου Κοραῆ εἰς τὸν εἰρημένον τοῦτον Συγγραφέα (βλέπε Πρόδρ. Ἑλλην. Βιβλιοθ. Σελ. 361).

Ο Μετάφρ.

χρι τοῦ ἐνταφιασίου. Τὸ Βρούχιον ἦτον σαθερὸν καὶ ἐκ τῆς πόλεως δι' ἑνὸς τείχους κεχωρισμένον. Ὁπότε ὁ Καῖσαρ ἐπολιορκήθη ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν, ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Μουσείου κατήντησεν εἰς φλόγα. Ὁ Αὐρηλιανὸς διώρισε νὰ ἀνατραπῇ παντελῶς αὐτὸ τὸ τέταρτον τῆς πόλεως, καὶ τὸ Μουσεῖον ποτὲ δὲν ἀπεκατασάθη. Τὸ μέρος μεταξὺ τοῦ μεγάλου λιμένος καὶ τοῦ λιμένος Εὐνόσου, ὠνομάζετο Ῥακῶτις, πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Ἀλεξανδρείας ἔτι κατοικούμενον ὑπὸ τῶν νεωριοφυλάκων. Ἐνταῦθα εὑρίσκετο καὶ ἡ Κώμη Βουκολίς, εἶδος προασείου ὑπὸ βουκόλων κατοικουμένου· προσέτι δὲ ἐπί τινος λόφου καὶ τὸ Σεράπιον, ἐν ᾧ ἦτον ὡσαύτως Βιβλιοθήκη τις ἐκ 200,000 βιβλίων συνισαμένη, τὴν ὁποίαν ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος παρήγγειλεν ἐν ἔτει 389 μετὰ Χρ. νὰ ἀφανίσωσιν. — Πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς πόλεως εὑρίσκοντο τὸ Γυμνάσιον, τὸ Δικαστήριον καὶ τὸ Πάνειον· ὄπισθεν δὲ τούτων τῶν κτιρίων ἔκειτο πρὸς δυσμὰς ἡ Νεκρόπολις, προάσειον, ὅπου ἦσαν κῆποι πολλοὶ καὶ ταφαὶ καὶ καταγωγαὶ πρὸς τὰς ταριχείας (βαλσάμωσιν) τῶν νεκρῶν ἐπιτήδειαι. Αὐτόθι ἐπανηγυρίζοντο οἱ πεντετηρικοὶ ἀγῶνες· ἐκ τούτου δὲ τοῦ προασείου ἐγίνετο ἡ μετάβασις εἰς τὸν Ἱππόδρομον, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου εὑρίσκετο ἡ Νικόπολις, περίφημος διὰ τὴν νίκην τοῦ Καίσαρος Αὐγούσου (Σεβαστοῦ) κατὰ τοῦ Ἀντωνίου, καὶ διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Κλεοπάτρας· ὁ Στράβων τὸ περιγράφει οἷόν τι προάσειον Ἀλεξανδρείας, ἄλλοι δὲ ὡς χωρισὶν πόλιν. — Ἐκ πάντων τούτων τῶν λαμπρῶν κτιρίων, σοῶν κτλ. ἔμειναν σχεδὸν μόνον λείψανα· διεφυλάχθησαν δὲ προσέτι πολλὰ νεκροταφεῖα, Κατακόμβαι (Catacombae) (*), καὶ μάλιστα ἡ τοῦ Πομπηΐου στήλη ἐξ ἐρυθροῦ Γρανίτου ἢ Συηνίτου (*), πλὴν τοῦ θεμελίου, ὑπὸ τριῶν κομματίων συνισαμένου, ἐννέα πόδας διάμετρον ἔχουσα, καὶ τοῦ κυρίως τῆς στήλης σώματος, μονολίθου, ὑπὲρ τοὺς 80 πόδας κατὰ τὸ μῆκος, ἡ ὅλης ὁμοῦ τῆς στήλης 114 πόδας ὑψηλῆς οὔσης. — Τελευταῖον καὶ ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Κλεοπάτρας Βελόνης ἐγνωσμένος ὀβελίσκος.

Ἡ νῦν Ἀλεξάνδρεια περιλαμβάνει μικρόν τι μόνον μέρος γῆς μεταξὺ τῶν δύω λιμένων, καὶ μόλις φθάνει τὸ ὄγδοον μέρος τῆς περιφερείας τῆς παλαιᾶς πόλεως. Τὰ τείχη αὐτῆς, αἱ πύλαι καὶ αἱ οἰκίαι, πρὸς κτίσιν τῶν ὁποίων ἐλήφθη ἡ ὕλη τῶν παλαιῶν λειψάνων τῆς πόλεως, πάντα εἰσὶν ἔργα τῶν νεωτέρων χρόνων. Αἱ ἀγυιαὶ εἰσὶ στεναὶ καὶ ἄστρωτοι. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων, ὅστις τὸν παλαιὸν καιρὸν ἔφθανε, κατὰ τὸν Διόδωρον, μέχρι τῶν 300,000, ἠλαττώθη καθ' ὑπερβολήν. Οἱ περιηγηταὶ τόσον διαφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλους, ὥστε ἐκ τῶν 30,000 μέχρι τῶν 5000 τοὺς καταβιβάζουσι (ὁ τελευταῖος ἀριθμὸς εἶναι κατὰ τὸν Sonnini). Οἱ κατοικοι συνίστανται ἐκ Τούρκων, Ἀράβων, Κοπτῶν, Ἀρμενίων, Ἰουδαίων, Βαρβαρέζων, Γραικῶν καὶ Φράγκων, τουτέστι Εὐρωπαϊκῶν ἐμπόρων, μάλιστα Ἀγγλων καὶ Γάλλων. Τὰ νῦν δημόσια κτίρια δὲν ἔχουσιν ἰδιαιτέραν τινὰ λαμπρότητα· ἡ τῆς ἁγίας Δικα-

(*) Ἡ Λατινικὴ αὕτη λέξις σημαίνει ἐνταῦθα σπήλαια ἢ ὑπόγεια, τῶν ὁποίων ἑκάστη Αἰγυπτιακὴ πόλις τὸ πάλαι εὐπόρει, καὶ νῦν ἔτι τὰ ἴδια σώζονται ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου ἀδιάφθορα. Ἡ εἴσοδος εἰς αὐτὰ ἄλλοτε μὲν εἶναι ῥιζόνταις, ἄλλοτε δὲ κατωφερής, εὐθεῖα ἢ ἑλικοειδής· κατὰ δὲ τὴν εἴσοδον παρίστανται αὐθις θάλαμοι, καὶ ἡ βρύσις. Πολλὰ τοιαῦτα σπήλαια μετ' ἀλλήλων κοινωνοῦντα ἀποτελοῦσι λαβύρινθόν τινα, τοῦ ὁποίου ἡ ἔξοδος εἶναι δυσεύρητος· τὸ ἔδαφος αὐτόθι καλύπτεται ὑπὸ Μουμιῶν, αἱ ὁποῖαι εἰσὶν ἀπεσπασμέναι ἐκ τῶν θηκῶν αὐτῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ εὑρίσκονται προσέτι εἴδωλα καὶ ἄλλοι πολλαὶ ἀρχαιότητες, εἰς ὧν τὴν προσεχεσέραν

ἔρευναν ἀνθίστανται κατὰ τὸ παρὸν δύω τινά· α. τὸ ἀρπακτικὸν ἦθος τῶν ἐνταῦθα κατοικούντων Ἀράβων, καὶ β. αἱ νυκτερίδες, αἵτινες πανταχόθεν ἱπτάμεναι σβύνουσι τὸ φῶς τοῦ πεκέργου θεατοῦ. — Διεξοδικωτέραν περὶ τούτων περιγραφὴν ἰδέτω ὁ φιλαναγνώστης εἰς τοῦ περικλεοῦς Γερμανοῦ Ἱστοριογράφου Heeren τὸ περίφημον σύγγραμμα: Ideen über die Politik, Verkehr und den Handel der vornehmsten Völker der alten Welt. Μέρ. β'. Σελ. 784. (Ὁ Μεταφρ.)

(*) Τοῦτο τὸ ὄνομα ἔχει ἐκεῖνος ὁ Γρανίτης, ἐξ οὗ τὰ θαυμαστὰ Μνημεῖα τῆς παλαιᾶς Αἰγυπτιακῆς τέχνης, οἱ ὀβελίσκοι κ. τ. λ. συνίστανται. Ἔλαβε δὲ αὐτὸ ἐκ τῆς πόλεως Συήνης τῆς παρὰ τῷ Νείλῳ ποταμῷ ἐν τῇ ἀνωτέρῳ Αἰγύπτῳ, ὅπου κυρίως εὑρίσκετο (βλέπε Blumenb. Naturgeschichte Σελ. 609). Δείγματα τοῦ καλαιοῦ ἐρυθροῦ Γρανίτου (granito rosso κατὰ τοὺς Ἰταλοὺς), οἷον ἐκ τοῦ ὀβελίσκου τοῦ Ῥαμέσσου, καὶ ἐκ τῆς στήλης τοῦ Καίσαρος Ἀντωνίνου, ὑπάρχουσιν εἰς τὴν φυσικὴν Ἱστορίαν τοῦ ἀνδρὸς Πλουμενβαχίου τὴν Συλλογήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγὼ εὐτύχησα νὰ ἴδω αὐτοφεὶ ἐκεῖνα. Ὁ Μεταφρ.

περίνης Ἐκκλησία ἀνήκει εἰς τοὺς Γραικούς· ἡ τοῦ ἁγίου Μάρκου εἰς τοὺς Κόπτας· ἡ ὡραία τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου μετεβλήθη εἰς Τσαμίον· οὕτως ἡ Ἀλεξάνδρεια εἶναι ἀξιόλογος μόνον ὡς προσορμητήριον τῶν θησαυρῶν τῆς Αἰγύπτου, Ἀραβίας καὶ Ἀβυσσηνίας. Κατὰ τὴν νεωτέραν τοῦ Bromseons περιήγησιν διαιρεῖται ἡ πόλις εἰς τὴν τῶν Φράγκων καὶ Τούρκων Ἐνορίαν (Quartier), ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἔχει καθαρὸν ἀέρα καὶ εἶναι καλῶς οἰκοδομημένη, ἡ δὲ ἄλλη εἶναι πολλὰ ἀκάθαρτος. (Hartmann)

Εἰς τὴν Ἰσορίαν τῆς καλλιεργείας τοῦ ἀνθρώπου μόλις προσφέρεται ἄλλος ἀξιολογώτερος ἐπὶ τῆς γῆς τόπος παρὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὥστε δυνάμεθα δικαίως νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ κτίσις αὐτῆς ἀνήκει εἰς μίαν ἐκ τῶν πράξεων τοῦ Ἀλεξάνδρου, χωρὶς τῆς ὁποίας ἡ ἐκστρατεία αὐτοῦ δὲν διέφερε ἐπιδρομῆς τινός. Τοῦ κατακτητοῦ τούτου τὴν μεγάλην μὲν, ἀλλ' εἰς τὴν κατόρθωσιν ἀδύνατον ἰδέαν, τοῦ νὰ κατοικήσῃ δηλ. ἀπὸ τοῦ Γάγγου μέχρι τῆς Μεσογείου Θαλάσσης, καὶ ἐκ τῆς Ἰνδικῆς Θαλάσσης ἕως ἐπέκεινα τοῦ Νείλου μέγατι Ἑλληνικὸν Βασίλειον, ἔχον κέντρον τὴν Βαβυλῶνα, ἐμηδένισεν ὁ πρώϊμος οἴκοθεν προξενηθεὶς θάνατος· καὶ ἴσως ἡ ἐπὶ τῶν στρατηγῶν (διαδόχων) αὐτοῦ γενομένη διαίρεσις ἐκείνου τοῦ ἀχανοῦς βασιλείου εἰς πολλὰ μικρότερα ἦτον πολὺ ὠφελιμωτέρα. Ἡ ἤδη ἀρξαμένη τῶν ἰδεῶν κοινωνία μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως χωρὶς τινὸς ἐμποδίου ἢ διακοπῆς ἐπεταχύνετο ἐπὶ μᾶλλον διὰ τῆς ἀμίλλης διαφόρων ἐθνῶν. Αὕτη δὲ φυσικῷ τῷ λόγῳ οὐδαμοῦ ἀλλοῦ που ἐδύνατο νὰ ἦναι μεγαλητέρα καὶ νὰ ἔχῃ πλειοτέραν ἐπιρροὴν εἰμὴ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τῆς ὁποίας οἱ πρῶτοι κάτοικοι ἦσαν Αἰγύπτιοι ὁμοῦ καὶ Ἕλληνες. Ὁ Ἀλέξανδρος θέλων νὰ κατοικισθῇ ταχύτερον ἡ νέα καθεδρεύουσα πόλις εἴλκυσεν ἤδη ἐκεῖσε μεγάλην τινὰ Ἰουδαίων ἀποικίαν (ἐν ἔτει 336 πρὸ Χρ.). Πτολεμαῖος δὲ ὁ Λάγου ἔφερεν ἐκεῖ (320 πρὸ Χρ.) 100,000 αἰχμαλώτους Ἰουδαίους, μετὰ τοὺς ὁποίους ἠκολούθησε καὶ ἄλλη τις μεγάλη ἀποικία (312 πρὸ Χρ.), ἥτις τόσον ηὔξησεν, ὥστε ἐπὶ τῆς διοικήσεως τοῦ Αὐγούστου εὑρέθησαν ἐν Αἰγύπτῳ ἐν ὅλον Μιλλιόνιον Ἰουδαῖοι. Τοιαύτη ἐθνῶν ἀνάμιξις δὲν ἐδύνατο νὰ ὑπάρξῃ, χωρὶς νὰ ἐγκαταλείψῃ ἴχνη καὶ ὡς πρὸς τὸν νοερὸν καὶ φιλολογικὸν κόσμον. Μεταξὺ τῶν Αἰγυπτίων καὶ Ἰου-

δαίων ἐγένετο ἴσως εὐκολώτατα ἡ ἕνωσις, διότι ὁ Μωσαϊσμὸς ἐξῆλθεν ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ὁ Παρσισμὸς (ἢ Περσισμὸς) μεταβαλὼν αὐτὸν μετέβαλε καὶ τῶν Αἰγυπτίων τὰς ἰδέας. Ἀλλ' εἰς πάντα ταῦτα προσετέθησαν καὶ Ἑλληνικαὶ ἰδέαι, αἱ ὁποῖαι, καίτοι ἐν μέρει ἀρχικῶς ἦσαν οἰκεῖαι εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἤ, ὡς παρὰ τῷ Πυθαγόρᾳ καὶ Πλάτωνι, ἀμέσως εἰς τὴν Αἴγυπτον, μ' ὅλον τοῦτο ἔλαβον ἰδιάζοντά τινα χαρακτῆρα, ἐν μέρει δὲ ἦσαν διόλου νέαι καὶ ἀνοίκειαι εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὅ,τι ποτὲ ἐδύνατο νὰ γεννηθῇ ἐκ τοιαύτης τινὸς μίξεως καὶ ζυμώσεως εἰς τόπον τοιοῦτον, ὡς ἡ Αἴγυπτος, καὶ κατά τινα χρόνον, ὅτε Ἑλληνική τις αὐλὴ ἐνταῦθα κατεσήθη, τοῦτο ἐγεννήθη ἐντεῦθεν. Ἀνατολὴ καὶ Δύσις συνέρρευσαν ἐπ' ἀλλήλας, καὶ διὰ τῆς ἀξιομνημονεύτου ἑνώσεως περιεσάσεων, αἱ ὁποῖαι καθ' ὅλην τοῦ Κόσμου τὴν Ἰσορίαν ἅπαξ μόνον οὕτω συνῆλθον, ἔμειναν διαρκῆ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν μέχρι τῆς σήμερον. Ἐντεῦθεν εἰς τὴν Ἰσορίαν τῆς καλλιεργείας τοῦ ἀνθρώπου μόλις εἶναι ἄξιον νὰ παρατηρηθῇ ἐπιμελέστερον ἄλλο τι παρὰ ἡ οὕτως ὀνομασθεῖσα

Ἀλεξανδρινὴ Σχολή, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Ἀλεξανδρινῶν περιλαμβάνονται. Περὶ οὐδενὸς ἄλλου πράγματος ἐγένετο τόσον εὔκολος ἡ κρίσις, ὅσον περὶ αὐτῆς τῆς σχολῆς· διότι πολλοὶ ἐκ μεροληψίας κινούμενοι καὶ εἰς διαφόρους γνώμας σφιζόμενοι, ὑπὲρ καὶ κατ' αὐτῆς ἐφάνησαν. Οὗτοι, χωρὶς νὰ σοχασθῶσιν, ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς Σχολῆς πρέπει νὰ κριθῇ ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ αἰῶνος της, εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἀφορῶσιν ὄχι τόσον εἰς ὅ,τι οὗτος ὁ αἰὼν ἐπέτρεπε καὶ μεθ' ἑαυτοῦ ἔφερεν, ὅσον εἰς ἐκεῖνο, ὅπερ ἡ ἀτομικὴ των κλίσις τοὺς ὑπαγορεύει. Πᾶσα ἡ φιλονεικία μεταξὺ τῆς Λογικῆς (Rationalismus) καὶ ὑπερφυσικῆς δόξης (Supernaturalismus) λαμβάνει ἐνταῦθα τὴν ἀρχὴν αὐτῆς· Ἀλλ' ἤδη πρόκειται νὰ ἐκθέσωμεν Ἀγγελίας Ἰσορικὰς, χωρὶς εἰσέτι νὰ ἐπιφέρωμεν τὴν ψῆφον.

Ἡ τόσον ἔνδοξος Ἀλεξανδρινὴ Σχολή, ἥτις εἶχε τὴν μεγίστην ἐπιρροὴν εἰς τὸν δρόμον τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς γενικῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καλλιεργείας, ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν Πτολεμαίων, οἵτινες ἀπεκατέστησαν τὴν Ἀλεξάνδρειαν κέντρον τῆς Ἑλληνικῆς πολυμαθείας. Οὗτοι, ἐν ᾧ εἰς τὴν Ἑλλάδα αὐτὴν ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ εὐτυχία ἐπὶ τὸ μᾶλλον ἐξέ-

πιπτον, εἵλκυον τοὺς πεπαιδευμένους παντὸς εἴδους εἰς τὴν αὐλήν των, καὶ ὑπερασπιζόμενοι αὐτοὺς τοὺς ἐχορήγουν τὰ μέσα νὰ ζῶσιν ἀφιερωμένοι διόλου εἰς τὰς Ἐπιςήμας καὶ Τέχνας. Ἐντεῦθεν λοιπὸν οἱ πεπαιδευμένοι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶχον ἐλευθέραν τὴν ἀπόλαυσιν τῶν τε φιλολογικῶν βοηθητικῶν μέσων καὶ ἑνὸς τόπου ἐπιτηδείου νὰ ὠφελῶνται ἐξ ἐκείνων ἀφροντίςως καὶ ἡσύχως· καὶ εἰς μὲν τὸν πρῶτον σκοπὸν ἐχρησίμευεν ἡ Βιβλιοθήκη (*), εἰς δὲ τὸν ἄλλον τὸ

(*) Ἡ σύςασις μεγάλης βιβλιοθήκης, τῆς μεγίςης ἐξ ὧν μέχρι τέτε συνεςήθησαν, ἐπετάχυνε τὴν διεύθυνσιν τῆς σπουδῆς τῶν Ἀλεξανδρινῶν. Ὁ πρῶτος αὐτὸς Πτολεμαῖος ἔτι κατέβαλε τὸ θεμέλιον δύο βιβλιοθηκῶν, ἐξ ὧν ἡ μία μὲν εὑρίσκετο ἐν Βρουχίῳ παρὰ τῷ λιμένι, ἡ ἄλλη δὲ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σεράπιος. Ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλίων ηὔξησε μέχρις ἑνὸς ἡμίσεος μιλλιονίου (Εὐσέβ. Προπαρασκ. Εὐαγγελ. Βιβλ. 8. Κ. 2.). Οἱ Πτολεμαῖοι ἐφιλοτιμοῦντο εἰς ἀγορὰν βιβλίων μετὰ τῶν Ἀττάλων βασιλέων τῆς Περγάμου· ὅλοι οἱ θαλασσοπόροι εἶχον τὴν παραγγελίαν ν' ἀγοράζωσιν ὅπου εὕρισκον τῶν παλαιῶν βιβλία, τὰ ὁποῖα ἔπειτα ἐλαμβάνοντο παρ' αὐτῶν εἰς πᾶσαν τιμήν †). Ἐφυλάττοντο δὲ ταῦτα ἐνίοτε εἰς ἰδιαιτέρους κοιτῶνας, καὶ ἐπεγράφοντο „τὰ ἐκ πλοίων". Τοιουτοτρόπως ἡ φιλοκέρδεια τῶν τοιούτων ἀνθρώπων διεφθείρθη νὰ καταχρῶνται ἔνδοξα ὀνόματα, ἐκδίδοντες ἰδίαν των ποιήματα ὡς ἔργα τῶν παλαιῶν. Πρὸς διάκρισιν λοιπὸν τούτων τῶν ὑποβολιμαίων ἐκ τῶν γνησίων συγγραμμάτων, διωρίσθησαν ἴδιοι τινες πεπαιδευμένοι πρὸς τοῦτο τὸ ἔργον χωρίζοντες ὀνομασθέντας. Ὅσα δὲ οὗτοι συγγράμματα ὡς γνήσια ἀναγνώριζον, ταῦτα ἐφυλάττοντο „ἐν μικρῷ τινι πινακιδίῳ" (Γαλην. περὶ Δυσπν. Βιβλ. 2. Ὑπομν. 2. ἐν Βιβλ. 3. Ἐπιδημ. ὑπομν. 2. ἐν Βιβλ. περὶ φύσ. Ἀνθρ.). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὕσπευδον οἱ Πτολεμαῖοι νὰ προσ-

†) Ἐκ τοῦ Νηλέως, κληρονόμου τοῦ Θεοφράςου, ἠγόρασε Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀρις οτέλους συλλεχθεῖσαν βιβλιοθήκην (ἐξαιρουμένων τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, ὅσα ἔφθασαν εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ Νηλέως, καὶ ἔλαβον ἄλλην τινὰ τύχην). Οὗτος ἐζήτει νὰ λάβῃ ἀντίγραφα Ἑλληνικῶν συγγραφέων ἐκ τῶν Ἀθηνῶν, Ῥόδου καὶ ἄλλων πόλεων. Πτολεμαῖος ὁ Φύσκων, τυραννικὸς Δεσπότης, ὅς τις ἔμως ἠγάπα τὰς ἐπιςήμας, μαθητὴς τοῦ Ἀρις άρχου, λαβὼν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν τὰ ποιήματα τοῦ Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου παρήγγειλε νὰ σηκώσωσιν ἀντίγραφα ἐξ αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἐδόθησαν ὀπίσω εἰς τοὺς Ἀθηναίους· διὰ δὲ τὰ πρωτότυπα ἀνήγγειλεν εἰς αὐτοὺς χρέος 15 ταλάντων ἀργύρου. (Buhle)

Μουσεῖον (*): ἀμφότερα μετὰ βασιλικῆς ἐλευθεριότητος κατεσκευασμένα.

Γραμματικοὶ καὶ Κριτικοὶ, Ποιηταὶ, Μαθηματικοὶ, Γεωγράφοι, Φυσιολόγοι, Ἰατροὶ καὶ Φιλόσοφοι ὠφελοῦντο ἐκ τοῦ νέου ἐπιςημονικοῦ καθιδρύματος (Institut). Πάντες δὲ οὗτοι, ὄχι συγχρόνως παρρησιαζόμενοι, συνιςῶσι κοινῶς τὴν Ἀλεξανδρινὴν Σχολὴν, ἥτις διακρίνεται δι' ἰδιαιτέρου τινὸς χαρακτῆρος.

Εἰς μὲν τοὺς παλαιοτέρους Γραμματικοὺς, ἐν οἷς πρέπει νὰ ἐννοῶνται οὐ μόνον τῆς γλώσσης διδάσκαλοι, ἀλλὰ Φιλολόγοι καὶ τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων εἰσηγηταὶ, ἀνήκουσι Ζηνόδοτος ὁ Ἐφέσιος, Ἐρατοσθένης ὁ Κυρηναῖος, Ἀριςοφάνης ὁ Βυζάντιος, Ἀρίςαρχος ὁ Σαμοθρᾴξ, Κράτης ὁ Μαλλώτης, Διονύσιος ὁ Θρᾴξ, Ἀπολλώνιος ὁ Σοφιςὴς, Δίδυμος ὁ Χαλκέντερος, καὶ Ζωΐλος.

Εἰς δὲ τοὺς Ποιητὰς ἀνάγονται Ἀπολλώνιος ὁ Ῥόδιος, Λυκόφρων, Ἄρατος, Νίκανδρος, Εὐφορίων, Καλλίμαχος, Θεόκριτος Φλιάσιος, Φανοκλῆς, Τίμων ὁ Φλιάσιος, Σκύμνος, Διονύσιος καὶ ἑπτὰ Τραγικοὶ, οἱ ἑπτὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀστέρες καλούμενοι (ἡ Πλειάς).

Πολλάκις οἱ ἄνδρες τῶν δύο τούτων Ἐλάσεων κατηγορήθησαν ὡς ἐκ τῆς Βιβλιοθήκης μᾶλλον βλαφθέντες παρὰ ὠφεληθέντες· καὶ δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν, ὅτι ἐν ᾧ οὗτοι ἔκριναν καὶ ἑρμήνευον τῶν παλαιῶν τὸ κείμενον, ἔφθειρον βέ-

χωσι τῶν Περγαμηνῶν βασιλέων ὡς πρὸς τοῦτο τῆς φιλομαθείας τὸ εἶδος, καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχωσιν ἀσφαλέςερον τοῦ σκοποῦ των, ἀπηγόρευον τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ παπύρου (Plin. Hist. N. 13. 11.). Ἀλλ' ἐν Περγάμῳ ἀνεπλήρουν τὸ ἐλλειπὲς κατασκευάζοντες περγαμηνοὺς χάρτας ἐκ δερμάτων ὄνου· αὕτη δὲ ἡ ἀμιλλα συνεχίσθη καὶ ἐφεξῆς μετὰ ταῦτα. (Sprengel)

(*) Μέρος τι τῶν Βασιλείων ἀποτέλει τὸ Μουσεῖον, μέγα κτίριον, ὅπου κοινὰ σισσίτια, ἀκροατήρια καὶ διδακτήρια καὶ περίπατοι ὑποκάτω ςοῶν ἦσαν κατεσκευασμένα πρὸς χρῆσιν τῶν πεπαιδευμένων. Ἐνταῦθα ἔζων οὗτοι διὰ δημοσίου δαπάνης ὑπὸ τὴν ἐπιςασίαν ἑνὸς ἱερέως, τὸν ὁποῖον ἐψήφιζον οἱ βασιλεῖς, ἐπὶ δὲ τῶν Ῥωμαίων εἷς Καίσαρες (Στράβων). Ἐνταῦθα ἐγένοντο προσέτι δημόσιαι διαλεκτικαὶ γυμνάσεις (Ἀγῶνες Μουσῶν καὶ Ἀπόλλωνος) καὶ οἱ νικηταὶ ἐβραβεύοντο ἀπαραλλάκτως ὡς εἰς τοὺς Ὀλυμπίους ἀγῶνας (Vitruv. de Archit. libr. 7. praef.). (Sprengel)

ξαια τὸ ἴδιον αὐτῶν ἐφευρετικὸν, καὶ ὅπου αὐτὸ δεικνύεται, λείπει τὸ ζωηρὸν ἐκεῖνο τοῦ παλαιοῦ καιροῦ. Εἰς ὀλίγους μόνον ἐξύπνει ἡ γνησία Μεγαλοφυΐα (Genius), οἱ πλείοσι δὲ ἔπραττον ὅτι ποτὲ διὰ τῆς Κριτικῆς καὶ σπουδῆς δύναται νὰ πραχθῇ. Καθαριότητα, ὀρθότητα καὶ γλαφυρότητα τῆς γλώσσης, ὡς καὶ ἔντεχνον σύνθεσιν δὲν δυνάμεθα ν' ἀπαρνηθῶμεν εἰς αὐτούς. Τὰ ἀνεπίλιπτα αὐτῶν συγγράμματα εἰσὶ μᾶλλον ψυχρὰ, καὶ πολλῶν μάλιστα ἀναπόλαυστα διὰ τὸ δυσχερὲς καὶ ὀγκῶδες τῆς ἐπισεσωρευμένης πολυμαθείας. Ἐκ δέ τινος πρὸς καινοτροπίαν κλίσεως πολλάκις οὗτοι ἀνωφελῆ καὶ λίαν ἀδιάφορα πράγματα ἐξύμνουν ἄνευ τοῦ παραμικροῦ κέρδους (ἄνευ θελγήτρων.). (Η)

Ἡ Βιβλιοθήκη λοιπὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἦτον ἡ κυρία αἰτία ἀναμφιβόλως τοῦ νὰ καυχῶνται οἱ ἐκεῖ πεπαιδευμένοι μᾶλλον ἐπὶ πολυμαθείᾳ καὶ κριτικῇ λεπτολογίᾳ παρὰ ἐπὶ πρωτοτύποις τοῦ νοὸς γεννήμασι. Καὶ τὰ ὀλίγα αὐτὰ Ἑλληνικὰ ποιητικὰ ποιήματα τοῦ Καλλιμάχου, Ἀπολλωνίου Ῥοδίου καὶ Λυκόφρονος, ὁποῖα κατ' ἀρχὰς ἔτι, μετὰ τὴν καθίδρυσιν τοῦ Μουσείου, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐφάνησαν, φέρουσι τὸν χαρακτῆρα τοιαύτης τινὸς φιλολογικῆς φιλοκαλίας, καθ' ἣν ταῦτα δεικνύουσιν ὄχι τόσῳ ποιητικὸν πνεῦμα, ὅσῳ μᾶλλον τεχνικὴν σπουδὴν καὶ πολυμάθειαν τῶν συγγραφέων των. Αὕτη δὲ μάλιστα ἡ φιλολογικὴ φιλοκαλία προὐξένησεν εἰς τὴν παλαιὰν καὶ νεωτέραν φιλολογίαν μεγάλην καὶ παντοδαπὴν ὠφέλειαν, ἥτις δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ ὡς μικρά. Εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐκ τῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστάρχου χρεωστοῦμεν πρὸ πάντων τὴν διόρθωσιν τοῦ κειμένου τῶν παλαιῶν ποιητῶν· τὴν διάκρισιν τοῦ γνησίου ἀπὸ τοῦ ὑποβολιμαίου εἰς τὰ συγγράμματά των· τὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν γραμματικῶς, ἱστορικῶς καὶ αἰσθητικῶς· τὴν γνῶσιν τῆς Ἑλληνικῆς Δραματουργίας καὶ Σκηνικῆς, τῆς Μετρικῆς κτλ.. Οὗτοι (οἱ Ἀλεξ.) ἐνησχολήθησαν μετὰ ταῦτα ὡσαύτως εἰς τὰ παλαιὰ πεζὰ συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων, ὅσα ἦσαν ἐπιστημονικῶν γνώσεων περιεκτικά. Μεταξὺ δὲ τῶν ἀναριθμήτων ἐντεῦθεν γεννηθέντων ὑπομνημάτων οὐδὲν ἧττον διεσώθησαν πολύτιμοι τῆς γλώσσης καὶ τῶν πραγμάτων ἑρμηνεῖαι, πολλὰ λείψανα παλαιᾶς Ἑλληνικῆς Ἐπιστήμης, τὰ ὁποῖα ἄλλως δι' ἡμᾶς ἤθελαν ἀπολεσθῇ, καὶ τὰ ὁποῖα λυπούμεθα, ἠθέλαμεν ἐπιποθῇ. Πόσον δὲ ὄφελος ἀπαν-

τλοῦμεν ἐκ τῆς κριτικῆς αὐτῶν περὶ τὸ κείμενον τῶν τε ἀξιολογωτάτων Ἑλληνικῶν λογογράφων· οἷον, Θουκυδίδου, Πλάτωνος, Ἀριστοτέλους, καὶ πολλῶν ἐπίσης ποιητῶν, περὶ τούτου, ὡς παντὶ δήλου, δὲν λέγομεν τίποτε. Ἡ Γραμματικὴ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, οἱ ἰδιωτισμοὶ ὡς πρὸς τὰ εἴδη τῶν Διαλέκτων αὐτῆς, ἡ παραγωγὴ καὶ ἡ σημασία τῶν λέξεων ἐσαφηνίσθησαν μάλιστα ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Κριτικῶν καὶ Ὑπομνηματιστῶν, οἵτινες ἐδίδοντο πολλάκις εἰς τὴν ἔρευναν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, οἷον ὁ Ἐρατοσθένης, ὅστις ἐπὶ Πτολεμαίου Γ'. τοῦ Εὐεργέτου ἦτον Βιβλιοθηκάριος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ πρῶτος αὐτὸς ὠνομάσθη Φιλολόγος (Sveton de Gramat. C. 20)· Δίδυμος ὁ πρεσβύτερος ἐπὶ τῆς Διοικήσεως τοῦ Κ. Αὐγούστου Α'. ἐν τῷ Β'. ἔτει μετὰ Χρ., καὶ ἔπειτα Ἀπολλώνιος ὁ δύσκολος, Ἡρωδιανὸς, Ἀθήναιος, Ἁρποκρατίων, Ἡφαιστίων, Ἰούλιος Πολυδεύκης, Ἡσύχιος, Ἀμμώνιος καὶ ἄλλοι.

Πρὸς τούτοις οἱ Ἀλεξανδρινοὶ πεπαιδευμένοι δὲν περιωρίζοντο κατ' οὐδένα τρόπον μόνον εἰς τὴν Κριτικὴν καὶ ἑρμηνείαν τῶν ἀρχαιοτέρων Ἑλλήνων συγγραφέων, ἀλλ' ἐπεξεργάζοντο ἐν ταυτῷ μετὰ θερμοῦ ζήλου τὴν ἀρχαιοτάτην τῶν τῆς Ἑλλάδος ἐθνῶν Ἱστορίαν, ἡ ὁποία τῷ ὄντι τοὺς ἐχρησίμευε κατὰ πολλά. Συνήθροιζον δὲ τὰς εἰς ταύτην ἀνηκούσας παραδόσεις καὶ τοὺς Μύθους, προσπαθοῦντες, ὅταν οἱ Μῦθοι ἔκειντο ὡς βάσεις τῆς ἐθνικῆς θρησκείας, νὰ ἐπιφέρωσι διαφόρους ἐξηγήσεις ἐτυμολογικὰς, ἱστορικὰς, φιλολογικὰς κτλ., καὶ οὕτω κοπιάζοντες ν' ἀποδείξωσιν αὐτὰς ὠφελίμους εἰς τὴν ποίησιν καὶ ζωγραφίαν.

Τῆς Μαθηματικῆς ἐπιστήμης, ἥτις πρὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν μόνον εἰς μερικὰς διεσκεδασμένας σημειώσεις καὶ κανόνας ὑφίστατο, αὐτοὶ πρῶτοι ἔδωκαν συστηματικὴν ἀλληλουχίαν, γενόμενοι εἱρευρεταὶ καὶ παραδείγματα τῆς αὐστηρᾶς διδακτικῆς μεθόδου, τὴν ὁποίαν ἐκείνη ἀπαιτεῖ, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἡ αὐτὴ ἐπιστημονικῶς διεφυλάχθη. Εὐκλείδης, γένημα τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος, ἦτον ὁ πατὴρ τῆς Ἐπιστημονικῆς Γεωμετρίας συγγράψας τὰ περίφημα Στοιχεῖα αὐτῆς τῆς διδασκαλίας, τὴν ὁποίαν ἄλλος τις Ἀλεξανδρινὸς Ὑψικλῆς τοὔνομα (περὶ τὰ μέσα τῆς Β'. ἑκατονταετ. μετὰ Χρ.) ἐξηκολούθησεν, ὁ δὲ

Θέων καὶ ἡ σοφὴ αὐτοῦ θυγάτηρ Ὑπατία (περὶ τὰ μέσα τῆς Δ'. ἑκατονταετ.) διὰ τῶν προσθεισῶν, ἴσως δὲ ἀρχικῶς παρὰ τοῦ Εὐκλείδου αὐτοῦ ἐκτεθεισῶν Δείξεων, καὶ ὁ Πρόκλος διάτινος ὑπομνήματος τὴν διεσαφήνισαν. Ἐκ τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Περγαίου, ὅστις ἤκμαζεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου (247 πρὸ Χρ.) ἔχομεν σύγγραμμα περὶ τῶν Κωνικῶν Τομῶν. Ἀνατόλιος, Διδάσκαλος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν παραχῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἐπὶ Κ. Γαλληνοῦ καὶ εἰς τὸ διάσημα τῆς πολιορκίας τοῦ Βρουχίου (262). Πάππος ἐπὶ Κ. Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, καὶ Εὐτόκιος περὶ τὴν Ϛ'. Ἑκατονταετ. ὑπομνηματίσῃς τοῦ Ἀρχιμήδους, ἦσαν ἔνδοξοι Ἀλεξανδρινοὶ Μαθηματικοί. Νικόμαχος ὁ Γερασηνὸς ἐξ Ἀραβίας κατὰ τὴν Δ'. Ἑκατονταετ. ἐζάθη ὁ Πατὴρ τῆς Ἐπισημονικῆς Ἀριθμητικῆς, τὴν ὁποίαν Διόφαντος ἐν τῇ Β'. Ἑκατονταετ. καὶ μετὰ τοῦτον ὁ Ἰάμβλιχος ἐκ τῆς Κοίλης Συρίας (περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Δ'. ἑκατονταετ.) διὰ τοῦ ὑπομνήματος αὐτοῦ εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ πρώτου, τὴν ἐπεξειργάσθησαν ἐπὶ πλέον. Ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων Φιλαδέλφου καὶ Εὐεργέτου ἐφήρμωσαν ὁ Κτησίβιος τὴν Θεωρητικὴν Μαθηματικὴν εἰς τὴν Μηχανικὴν καὶ Ἀρχιτεκτονικὴν, ἔσχε δὲ εἰς ταύτην διαδόχους τὸν μαθητήν του Ἥρωνα, ἔπειτα τὸν Βίτωνα, Φίλωνα τὸν Βυζαντινὸν καὶ ἄλλους, τῶν ὁποίων τὰ συγγράμματα, ἐξ ὧν ὁ Ῥωμαῖος Vitruvius ἐδιδάχθη, ἐν μέρει εἰσέτι σώζονται.

Καθὼς τῆς Καθαρᾶς Μαθηματικῆς, οὕτως ἐπίσης καὶ τῆς Ἀστρονομίας καὶ Γεωγραφίας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρῶτον ἐγράφησαν τὰ ἐπισημονικὰ συσήματα, τὰ ὁποῖα, καίτοι ἐλλειπῆ καθ' ἑαυτὰ ὡς πρὸς τὰς σημερινὰς γνώσεις, προητοίμασαν ὅμως τὴν ὁδὸν τῆς τελειοποιήσεως αὐτῶν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ἐδύναντο ἑπομένως νὰ μεταχειρίζωνται ἐπωφελῶς τὰς ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις καὶ ἐργασίας τῶν Αἰγυπτίων Ἱερέων, οἵτινες διώρθωσαν ἤδη κατὰ πολλὰ τὸ Καλενδάριον. Οὗτοι (οἱ Ἀλ.) παρέλαβον καὶ τὰ Αἰγυπτιακὰ Ἱερογλυφικὰ σημεῖα προσέτι, ἐφαρμόσαντες αὐτὰ εὐτυχῶς εἰς ὅλην τὴν τότε μόνον ἐγνωσμένην βορείαν τοῦ οὐρανοῦ σφαῖραν, καὶ προσδιορίσαντες τὴν μέχρι τοῦδε κακὴν Ἀστρονομικὴν Τοπικὴν τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων, τῶν ὁποίων τὰ σημεῖα ἐλήφθησαν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Μυθολογίας, ἥτις καὶ

αὐτὴ ἐντεῦθεν νεωστὶ προσηυξήθη. Οἱ Καταστερισμοὶ τοῦ Ἐρατοσθένους, τὰ Φαινόμενα τοῦ Ἀράτου, Ποίημα Διδακτικὸν κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς Οὐρανίου Σφαίρας ὑπὸ Εὐδόξου τοῦ Κνιδίου· τὸ Ὑπόμνημα τοῦ Ἱππάρχου ἐκ Νικαίας τῆς ἐν Βιθυνίᾳ εἰς τὸν Εὔδοξον καὶ Ἄρατον· οἱ Μῦθοι καὶ ἡ Ποιητικὴ Ἀστρονομία τοῦ Ὑγίνου· ἡ Σφαιρικὴ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Μενελάου, ὅστις ἐπὶ Καίσαρος Τραϊανοῦ συνεκρότει ἐν Ῥώμῃ Ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις, καὶ τὸν ὁποῖον ὁ Πλούταρχος ὁμιλοῦντα ποτὲ τὸν ἀνέφερε (ἐν τῷ περὶ τοῦ ἐμφαινομένου προσώπου τῷ κύκλῳ τῆς σελήνης. Σελ. 930. Ἔκδ. Φραγκφ.)· ἡ διατριβὴ τοῦ Λεοντίου περὶ Σφαίρας· τὰ σχόλια τοῦ Θέωνος καὶ ἄλλων εἰς τὸν Ἄρατον· περὶ πλέον ἡ μεγάλη Σύνταξις τοῦ Κλαυδίου Πτολεμαίου περὶ τὰ μέσα τῆς Β'. Ἑκατονταετ. καὶ ἄλλα ἀστρονομικὰ τοῦ αὐτοῦ συγγράμματα εἰσὶν ἤδη μνημεῖα ἐκείνου, ὅπερ οἱ Ἕλληνες καὶ κατ' ὄνομα ἡ Ἀλεξανδρινὴ Σχολὴ εἰς τὴν Ἀστρονομίαν ἔπραξαν. Ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξῆλθε κατὰ τὸν χρόνον Ἰουλίου τοῦ Καίσαρος ἡ διωρθωμένη Θεωρία τοῦ Καλενδαρίου, τούτου τοῦ τόσον ἁρμοδίου βοηθητικοῦ μέσου πολιτικῆς καὶ ἐπισημονικῆς καλλιεργείας, καὶ μετέβη ἔπειτα εἰς τοὺς Ῥωμαίους, δι' αὐτῶν δὲ ἐφεξῆς εἰς ἄλλα νεώτερα ἔθνη. Ὁ Πτολεμαῖος προσέτι πρῶτος εὐτύχησε, δι' ἀστρονομικῆς ὅσης ηὐπόρει γνώσεως καὶ ἱστορικῆς ἐρεύνης καὶ πληροφορίας, νὰ ἐκθέσῃ, χωρὶς ν' ἀμελήσῃ ἐν ταυτῷ καὶ τὸ κέρδος, τὸ ὁποῖον τῷ προσέφερεν ἡ τὸ ἐμπόριον τοῦ κόσμου ἔχουσα πόλις, ἐπισημονικώτερόν τι Γεωγραφίας σύσημα, τὸ πληρέστατον καὶ εἰς τὸ εἶδος του διδακτικώτατον ἁπάντων, ὅσα ἡ ἀρχαιότης εἰς ἡμᾶς παρέπεμψεν.

Τὰ Ἱστορικὰ συγγράμματα τῶν Ἀλεξανδρινῶν ὅλα ὁμοῦ ἀπωλέσθησαν· ὅ,τι λοιπὸν εἰς τὴν κυρίως Ἱστορίαν ἔπραξαν, δὲν δυνάμεθα ἤδη περὶ τούτου νὰ κρίνωμεν. Ὁ πρῶτος τῶν Πτολεμαίων (ὁ Λάγου) συνέγραψεν ὁ ἴδιος τὸν βίον Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου, τὴν δὲ συγγραφὴν ταύτην ὁ Ἀρριανὸς ἔτι ἀνέγνωσεν· ὁ δὲ Πτολεμαῖος Φύσκων συνέγραψεν κδ'. βιβλία Ἱστοριῶν, τὰ ὁποῖα ἦσαν πολύτιμα. (Buhle)

(τὸ τέλος ἐφεξῆς.)

Διατριβὴ C. Z. ϛαλεῖσα ἐκ Παρισίου, τῇ α΄. Μαρτίου 1820.

Ἅπαντες ἐγνωρίσαμεν τὴν τῶν μαθήσεων ἀνάγκην, καὶ εἶναι, νομίζω, περιττὸν ἤδη νὰ ἐπιφέρω καὶ ἐγὼ λόγους εἰς ἀπόδειξιν τούτου. Τὰ καθημερινῶς ἐγειρόμενα νέα σχολεῖα, τὸ πλῆθος τῶν ἀκαταπαύϛως ἐκδιδομένων βιβλίων, καὶ ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ ϛοφῇ Εὐρώπῃ διατριβόντων ὁμογενῶν, χάριν ϛουδῆς τελειοτέρων μαθημάτων, ἀποδείχνουν ϛαφέϛατα τὴν γνώρισιν τούτης τῆς ἀνάγκης. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ ἐπαναλάβω ὅ,τι πολλοὶ ἄλλοι καὶ καλήτερον ἐμοῦ ἐδίδαξαν, καὶ ὅ,τι ἡ τῶν ὁμογενῶν μας εὐφυΐα αἰσθάνεται ἀφ' ἑαυτῆς χωρὶς τὰ ἐδικά μου λόγια, κρίνω εὐλογώτερον νὰ κοινολογήϛω τινὰς περὶ εὐμαθείας ϛκέψεις μου, αἱ ὁποῖαι ἴϛως δὲν θέλουν φανῇ πάντῃ ἄχρηϛοι εἰς ἐκείνους τῶν ὁμογενῶν μας, ὅϛοι ἐπαρατήρησαν πόϛον πολύπονος ἐχρημάτισεν ἡ παιδαγωγία μας, καὶ ὅϛοι ἐϛυνείθισαν νὰ ἀκούουν καὶ νὰ δοκιμάζουν πάντα, καὶ νὰ κατέχουν μόνον τὸ καλόν.

Οἱ περὶ μεθόδων ϛοχαϛμοὶ τοῦ βαθύνοος Κουϛουλιάκου, καθὼς καὶ ἡ προϛαρμογὴ αὐτῶν εἰς τὸν Βαϛιλείδην μαθητήν του, τὰ περὶ παιδαγωγίας καὶ ἀνατροφῆς ϛυγγράμματα πολλῶν ἄλλων μεγάλων ἀνδρῶν, τὰ παιδαγωγεῖα τῶν φιλανθρώπων Πεϛαλότϛη καὶ Φελεμβέργου, ἡ ἀλληλοδιδάκτικὴ μέθοδος τοῦ Λαγκαϛέρου, τὴν ὁποίαν ἀπεδέχθηϛαν μ' ἐνθουϛιαϛμὸν, καὶ τὰ πολὺ ἡμῶν ϛοφώτερα καὶ εὐτυχέϛερα ἔθνη, καὶ πλῆθος ἄλλων παραδειγμάτων τῆς ϛοφῆς Εὐρώπης, ὅπου βλέπομεν τοὺς μετὰ μεθόδου διδαχθέντας μαθητὰς νὰ γνωρίζουν εἰς τὸ ἱϛόϛος τῆς ἡλικίας των ὄχι μόνον τὴν πάτριον γλῶϛϛάν των, ἀλλὰ καὶ τὴν Λατινικὴν, ὁμοῦ μὲ κάμμίαν ἄλλην ζῶϛαν γλῶϛϛαν, καὶ τὸ ἀναγκαιότερον νὰ ἦναι προικιϛμένοι ἀπὸ τὰϛ χρηϛιμοτέραϛ ἱϛορικὰϛ, γεωγραφικὰϛ καὶ ἠθικὰϛ γνώϛεις· τοῦτα λέγω τὰ βιβλία, καταϛήματα καὶ παραδείγματα δὲν μᾶϛ ϛυγχωροῦν πλέον νὰ ἀμφιβάλλωμεν περὶ τῆϛ ἀτελείας τῶν ἐδικῶν μαϛ μεθόδων, αἱ ὁποῖαι μᾶϛ καταδικάζουν νὰ δαπανῶμεν δέκα περίπου ἔτη τῆϛ πολυτίμου νεότητόϛ μαϛ, καὶ νὰ ἐξερχώμεθα ὕϛερα τῶν διδαϛκαλείων χωρὶϛ

νὰ γνωρίζωμεν καλὰ μήτε τὴν παλαιὰν, μήτε τὴν ϛημερινὴν γλῶϛϛάν μαϛ, καὶ τὸ χειρότερον χωρὶϛ νὰ ἠξεύρωμεν πῶϛ νὰ ἐκτελέϛωμεν οὐδεμίαν ἀπὸ ταὶϛ καθημερινὰϛ πράξειϛ τοῦ βίου, ὥϛε ἡ κοινὴ πεῖρα κατήντηϛε νὰ νομίζῃ τὸ λογιώτατοϛ ϛυνώνυμον τοῦ ϛχολαϛικοῦ, καὶ ἰϛοδύναμον μὲ τὸ ἐπίθετον ἀνεπιτηδειότατοϛ εἰϛ τὰ πράγματα· καὶ ὅμωϛ τὰ γράμματα εὑρέθηϛαν διὰ νὰ τελειοποιοῦν τὸν ἄνθρωπον, νὰ εὐκολύνουν τὴν ἐκτέλιξιν τῶν δυνάμεών του, ἐδόξαϛαν τοὺϛ προγόνουϛ μαϛ, καὶ κάμνουν ἤδη τόϛην τιμὴν εἰϛ τὰ φιλομαθῆ καὶ ϛοφὰ τῆϛ Εὐρώπηϛ ἔθνη. Μηδὲ οἱ ὁμογενεῖϛ μαϛ ἐξέπεϛαν ἀπὸ τὴν χαρακτηρίζουϛαν τοὺϛ Ἕλληνεϛ ἀγχίνοιαν καὶ εὐμάθειαν· παράδειγμα εἶναι οἱ μὴ διαφθαμένοι ὁμογενεῖϛ μαϛ ἀπὸ τὰ ἀμέθοϛα ϛχολεῖά μαϛ, καὶ οἱ ἀνανεώϛαντεϛ καὶ τελειοποιήϛαντεϛ ταὶϛ γνώϛειϛ των εἰϛ τὰ μεθοδικώτερα τῆϛ Εὐρώπηϛ ϛχολεῖα, οἵτινεϛ ἐγείρουν τὸν θαυμαϛμὸν καὶ τὸν ἔπαινον ἁπάντων τῶν φιλοκάλων ἀλλογενῶν· καὶ ὅϛτιϛ ἀμφιβάλλει ἀκόμη περὶ τούτου ἂϛ ἐρωτήϛῃ τοὺϛ ϛοφωτέροουϛ ὁμογενεῖϛ μαϛ, καὶ θέλει βεβαιωθῆ ὅτι ὅλοι ϛυνάρχιϛαν τὴν διδαϛκαλείαν των μόνοι των, καὶ ἀλήϛμονήϛαντεϛ ταὶϛ μεθόδουϛ τῶν ϛχολείων μαϛ, οὕτωϛ ἐδυνήθηϛαν νὰ προκόψωϛιν ἀληθῶϛ.

Τέλοϛ πάντων καὶ ἡ πεῖρα, ὁ μέγαϛ τῶν ἀνθρώπων διδάϛκαλοϛ, ἀπέδειξεν ὅτι καὶ παρ' ἡμῖν ἡ καλὴ μέθοδοϛ δύναται νὰ εὐκολύνῃ μεγάλωϛ τὰ δύϛκολα, καὶ νὰ ἀναδείξῃ τοὺϛ νέουϛ μαϛ, ὄχι κατωτέρουϛ ἀπὸ τοὺϛ τῶν ϛοφωτέρων ἐθνῶν ὁμηλικάϛ των· νὰ ἐξέρχωνται δηλονότι τῶν ϛχολείων ὄχι μόνον μὲ ταὶϛ ἀναγκαιοτέραϛ γνώϛειϛ τῶν θρηϛκευτικῶν καὶ ἄλλων κοινωνικῶν μαθημάτων, ἀλλὰ καὶ μὲ πληρεϛέραν μάθηϛιν τῆϛ Ἑλληνικῆϛ, μὲ τὰ ϛοιχεῖα κάμμιᾶϛ τῶν ἀναγκαιοτέρων ϛημερινῶν τῆϛ Εὐρώπηϛ γλωϛϛῶν, καὶ τὸ πλέον ὠφελιμώτερον, μὲ τὴν ἐπίθυμίαν καὶ δύναμιν τοῦ νὰ τελειοποιηθοῦν περιϛϛότερον, καὶ μὲ νοῦν λογικὸν καὶ διαβατικόν.

Αἱ ϛυμβουλαὶ τοῦ ϛεβαϛμίου καὶ ϛοφοῦ Κοραῆ, αἱ δοκιμαὶ καὶ πολλάκιϛ τὰ καλὰ ἀποτελέϛματα τῶν διδαϛκαλείων τῆϛ Ϛμύρνηϛ, Χίου καὶ τῶν Κυδωνιῶν εὐκόλυναν μεγάλωϛ τούτην τὴν ὁδόν. Ἀλλ' οἱ εὐεργέται τοῦτοι τοῦ γένουϛ ἢ δὲν εὐκαίρηϛαν, ἢ δὲν ἐδυνήθηϛαν, ἢ τέλοϛ πάντων δὲν ἐτόλμηϛαν νὰ εἰϛάξουν ῥιζικὴν διόρθωϛιν εἰϛ τούτην τὴν ὑπόθεϛιν. Ἄϛμοι ϛυγχωρηθῆ λοιπὸν νὰ ἐκθέϛω ἐλεύθεραϛ τὴν γνώμην μου.

Οἱ σοφοὶ ὅλου τοῦ κόσμου φρονοῦν ἤδη ὁμοφώνως ὅτι ἡ Γραμματική, διὰ νὰ γένῃ κοινὴ καὶ εὐκατάληπτος πρέπει ὄχι μόνον νὰ ᾖναι γραμμένη εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ σπουδαιοῦ, ἀλλὰ νὰ προσαρμόζεται καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν. Τίς ἀπὸ τοὺς προσεκτικοὺς διδασκάλους μας δὲν ἐπαρατήρησεν, ὅτι καὶ τὸ πλέον μικρόνουν παιδίον, ὅταν ὁμιλῇ διὰ τὸν ἑαυτόν του, λέγει: δόσε μοι ψωμὶ, καὶ ὄχι δόσε μας ψωμί; καὶ ὅταν τις τῷ ἐρωτήσῃ τὸν λόγον, ἀποκρίνεται ὅτι ζητεῖ μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν του, εἰς δὲ τὴν δευτέραν περίφασιν ζητεῖ καὶ διὰ τοὺς συντρόφους του; Ποῖος κοινὸς μαθητὴς δὲν γνωρίζει ὅτι: φέρε μοι βιβλίον, καὶ φέρε μοι τὸ βιβλίον: ἔχουν διαφοράν; Ἢ ποῖον εἴπέ ποτε: βλέπω τοῦ διδασκάλου, καὶ ὄχι βλέπω τὸν διδάσκαλον; Καὶ ὁ πλέον κοινὸς ὁμογενής μας, ὅταν ὁμιλῇ περὶ πραγμάτων καλὰ γνωσῶν εἰς αὐτὸν, ἀκολουθεῖ τακτικῶς τοὺς κανόνας τῆς γραμματικῆς, καθὼς καὶ ὁ σοφώτερός του πεπαιδευμένος· ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι ὁ πρῶτος δὲν ἠξεύρει, ὅτι ἀκολουθεῖ κανόνας, μήτε πῶς ὀνομάζονται, ὁ δὲ λόγιος ἀντὶ τῶν ἀποκρίσεων τοῦ παιδίου μεταχειρίζεται τὰς λέξεις ἑνικὸν καὶ πληθυντικὸν, αἱ ὁποῖαι ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ μετάφρασις ἐκείνων τοῦ παιδίου. Ποία λοιπὸν δυσκολία εἶναι νὰ κάμνωμεν τὸν μαθητὴν νὰ εὑρίσκῃ μόνος του τοὺς λόγους αὐτῶν τῶν διαφορῶν, καὶ νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀνάγκην τῶν ὀνομασιῶν των, τὰς ὁποίας κατ' ἀρχὰς παράγομεν ἀπὸ τὴν κοινὴν συνήθειαν, καὶ ἔπειτα νὰ τὰς μεταφράζωμεν μὲ τὰ συνήθη ὀνόματα τῆς Ἑλληνικῆς γραμματικῆς; Πόσην ὠφέλειαν καὶ βοήθειαν δὲν θὰ ἔχῃ ὁ ἀρχάριος, μαθὼν πρῶτον τί τὸ ὄνομα, τί τὸ ῥῆμα καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ λόγου, τί αἱ πτώσεις, ἡ συμφωνία καὶ σύνταξις εἰς τὴν συνήθη γλῶσσάν του, νὰ τὰ ζητήσῃ ἔπειτα καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἥτις ἔχει τόσην ὁμοιότητα καὶ ἀναλογίαν μὲ τὴν σήμερινήν μας γλῶσσαν; Ἡ θεωρία καθὼς καὶ ἡ πεῖρα μᾶς διδάσκουν ὅτι οὕτως ἡ σπουδὴ τῆς Ἑλληνικῆς ὄχι μόνον θὰ ᾖναι εὐκολωτάτη, ἀλλὰ καὶ ἡδονικὴ καὶ θὰ περιορισθῇ εἰς μόνην τὴν παρατήρησιν τῶν διαφορῶν της ἀπὸ τὴν σήμερινήν, καὶ ἴσως θὰ γένῃ ὄχι περισσότερον ἐπίπονος ἀπ' ὅ,τι εἶναι ἡ σπουδὴ τῆς Δωρικῆς εἰς τὸν γνωρίζοντα μόνον τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον.

Αἱ ἀληθεῖς γνώσεις ἔκαμαν ἤδη πολλὰς προόδους εἰς τὸ

γένος μας, καὶ νομίζω ὅτι ἠμποροῦσα νὰ τὸ ὑβρίσω, ἐὰν ἤθελα νὰ φέρω μακροὺς λόγους εἰς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ κοινή μας γλῶσσα ἔχει γραμματικὴν, ὅσον νὰ εὕρῃ εἰς αὐτὴν ὁ προσεκτικὸς διδάσκαλος τ' ἀναγκαιότερα παραδείγματα καὶ τοῦ κλιτικοῦ καὶ συντακτικοῦ λόγου.

Εἶπα ἀνωτέρω ὅτι καὶ ὁ ἀπ[illegible]τος καὶ ὁ πεπαιδευμένος φυλάττουν τοὺς αὐτοὺς κανόνας τῆς γραμματικῆς εἰς ὅσα πράγματα εἶναι ἐπίσης καταληπτὰ καὶ εἰς τοὺς δύο· δὲν ἐλησμόνησα βέβαια ὅτι εἶναι καὶ εἰς αὐτὰ τὰ κοινότατα λεπταί τινες διαφοραὶ μεταξὺ τοῦ ἀγραμμάτου καὶ τοῦ καλὰ ἀναθραμμένου ἀνθρώπου· ἀλλὰ τοῦται εἶναι ἐπουσιώδεις, καὶ εὔκολον ἔπειτα δύναται νὰ τὰς ἀποκτήσῃ καὶ ὁ ἀπαίδευτος ἐν λόγῳ τῆς προβαινούσης παιδείας του, ἥτις ὅμως διὰ νὰ προβῇ ὀλιγοχρονιώτερον καὶ ὀλιγώτερον ἐπιπόνως, χρειάζεται καὶ πολλὰς ἄλλας προετοιμασίας, προηγουμένας τῆς γραμματικῆς, ἡ ὁποία, ὡς πρὸ πολλοῦ ἐρρέθη, εἶναι ἡ περὶ τοὺς λόγους καὶ τὰ βιβλία θεωρία. Πλὴν ἡμεῖς κατὰ δυσυχίαν ὀλίγα καλογραμμένα βιβλία ἔχομεν, καὶ εἴμεθα παντελῶς ξεριμένοι ἀπὸ φρόνιμα καὶ μεθοδικὰ παιδαγωγικὰ, ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ παράξωμεν ὀρθὰ καὶ τέλεια γραμματικῆς παραδείγματα. Ἀλλὰ καὶ τούτην τὴν ἔλλειψιν δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ ὁ συνετὸς καὶ προσεκτικὸς διδάσκαλος. Διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς τυπογραφίας, διὰ τὴν ὀλιγογραφίαν τῶν πρώτων προγόνων μας, διὰ πολλοὺς ἄλλους λόγους, καὶ διότι ὀλίγα παιδαγωγικὰ τῶν προπατόρων μας βιβλία μᾶς διεσώθησαν, συμπεραίνω ὅτι καὶ τοῦτοι εὑρίσκοντο εἰς τὰς αὐτὰς μ' ἡμᾶς περιστάσεις· καὶ ὅμως ἀνεπλήρωσαν τούτας τὰς ἐλλείψεις, καὶ εἰς ὀλίγα ἔτη ἀνεδείκνυαν μαθητὰς, ἀξίους τῆς ὑψηλῆς τύχης τῶν προγόνων μας, καὶ ἱκανοὺς νὰ χρησιμεύσουν καὶ σήμερον ὡς παράδειγμα εἰς τὰ σοφὰ ἔθνη.

Εἶναι γνωστὸν εἰς πάντας ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐχρησίμευε τότε ὡς σήμερον εἰς ἡμᾶς ἡ Ὀκτώηχος καὶ τὸ Ψαλτήριον. Ἡ ἐκλογὴ τούτου εἰς ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἦτον εὐλογωτάτη καὶ συμφερωτάτη· τὰς βαψῳδίας τοῦ μεγάλου τούτου ποιητοῦ ἠξεύραν ἐκ μνήμης ὅλοι κοινῶς οἱ Ἕλληνες, καὶ ἦτον ἐν ταὐτῷ τὸ καλήτερον Ἀρχαιολογικὸν, Γεωγραφικὸν καὶ θρησκευτικὸν βιβλίον των, ἀπὸ τὸ ὁποῖον μαζὶ μὲ τόσα ἄλλα μαθήματα ἀνδρείας, ἀρετῆς, φρονήσεως καὶ γνώσεως τῶν καλῶν, ἐλάμβα-

ναν καὶ τὰ καλήτερα παραδείγματα τῶν κανόνων τῆς γραμματικῆς.

Ἀλλὰ δὶ ἡμᾶς ἄλλαξαν πλέον αἱ περιςάσεις· ἡ ὀκτώηχος καὶ τὸ ψαλτήριον ἠμποροῦσαν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἴσως χρόνους νὰ ἦναι ἀναλογώτερα μὲ τὴν ἠθικὴν κατάςασιν καὶ τὴν κοινὴν γλῶσσαν τῶν τότε προγόνων μας· τώρα ὅμως καὶ τοῦτα τὰ ἱερὰ βιβλία εἶναι ἀνεπιτήδεια, καὶ πρέπει νὰ ἀπεβλέψωμεν εἰς ἄλλα ἀναλογώτερα μὲ τὰς περιςάσεις μας. Εὐχῆς ἔργον ἦτον νὰ ἀποκτούσαμεν καὶ ἡμεῖς ποίημα ὡς τὸ τοῦ Ὁμήρου, γραμμένον εἰς τὴν σημερινήν μας γλῶσσαν, καὶ ἀνάλογον μὲ τὰς ἱερὰς ἀρχὰς καὶ τὰ ἀξιώματα τῆς θρησκείας μας.

Ἀλλ' ἕως νὰ ἐκτελεσθοῦν αἱ εὐχαί μας, ἕως νὰ ἐκταυθοῦν περισσότερον αἱ ἀληθεῖς καὶ ὀρθαὶ γνώσεις τῶν πραγμάτων, καὶ νὰ προετοιμάζουν οἱ ἴδιοι γεννήτορες μὲ τὰς οἰκιακάς των διδασκαλίας καὶ τὰ παραδείγματα τοὺς ἡούς των, ἰδοὺ πῶς ἐπεθυμοῦσα νὰ ἀρχίσῃ ὁ διδάσκαλος.

Τὰ παιδία ἐρχόμενα κατὰ πρῶτον εἰς τὰ κοινὰ διδασκαλεῖα ἔχουν γνώσεις πολλὰ περιωρισμένας· τὰ μόνα μαθήματά των εἶναι τὰ συνήθη παραμύθια, τὰ ὁποῖα εἰς ὅλους μας ἐχρημάτισαν τὰ πρῶτα διηγήματα, δὶ ὧν ἐκίνησαν τὴν περιέργειάν μας, καὶ εὐχαρίςησαν τὴν ἀμάθειάν μας. Ἀλλὰ τὰ παραμύθια τοῦτα ἐσυνειθίσαμεν νὰ τὰ καταλαμβάνωμεν ἀκούοντές τα καὶ ὄχι ἀναγινώσκοντες. Ὁ φρόνιμος παιδοδιδάσκαλος πρέπει νὰ παρατηρήσῃ τὴν δυσκολίαν τῆς ἀλλαγῆς τοῦ ἀκουςικοῦ ὀργάνου μὲ τὸ τῆς ὁράσεως, καὶ κατὰ πρῶτον πρέπει νὰ γράψῃ εἰς τὸν μαθητὴν ἁπλῶς τὰ εἰς αὐτὸν γνωςὰ παραμύθια, καὶ ἐπὶ τούτων νὰ τὸν συνειθίσῃ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν.

Ὅταν δὲ φθάσῃ ὁ ἀρχάριος νὰ καταλαμβάνῃ τὰ παραμύθια διὰ τῆς ὁράσεως, καθὼς τὰ ἐννοοῦσε πρότερον διὰ τῆς ἀκοῆς, τότε ἀς τῷ γραφθοῦν ἄλλα νεώτερα, τὰ ὁποῖα κατ' ἀρχὰς πρέπει νὰ ἔχουν ὑποκείμενα τὰ συνήθη οἰκιακὰ ἄλογα, καὶ βαθμηδὸν ἔπειτα ἀς τῷ κοινολογηθοῦν καὶ μῦθοι μὲ ὑποκείμενα ζώων ἀσυνήθων καὶ μακρυσμένων. Εἰς τούτην τὴν περίςασιν πρέπει νὰ ἐκθέτεται ἐν συντόμῳ καὶ ἡ φυσικὴ ἱςορία τῶν ἀναφερομένων ἀλόγων, καὶ νὰ συνοδεύεται μὲ τὴν εἰκόνα των, τὴν ὁποίαν εὑρίσκει ὁ διδάσκαλος ἕτοιμον εἰς τὴν εἰκονολογίαν τοῦ Βερτούχου, ἐκδοθεῖσαν ἀπὸ τοὺς φιλογενεῖς ἀδελφοὺς Καπετανάκη, καθὼς καὶ εἰς μίαν ἄλλην σύντομον φυσικὴν ἱςορίαν, τὴν ὁποίαν ἐξέδωσε, νομίζω, ὁ κὺρ Βενδώττης.

Καθ' ὅσον δὲ πολλαπλασιάζονται τὰ ἀσυνείθιςα καὶ περίεργα ζῶα, ἠμπορεῖ ὁ διδάσκαλος νὰ ὀνομάζῃ καὶ τοὺς τόπους, εἰς τοὺς ὁποίους ζοῦν, καὶ νὰ διδάσκῃ ἀνεπαισθήτως εἰς τὸν μαθητὴν τὰ ὀνόματα τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἀσίας καὶ τῶν λοιπῶν μεγάλων μερῶν τῆς ὑδρογείου μας. Τὰ τοπικὰ τοῦτα ὀνόματα, ἀλατιζόμενα πολλάκις μὲ τὰ ἐπίθετα θερμοτάτη καὶ ἀμμώδης διὰ τὴν Ἀφρικὴν, πλατεῖα καὶ φωλεὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διὰ τὴν Ἀσίαν καὶ τὰ λοιπὰ, ὁμοίως θέλουν κινήσῃ τὴν περιέργειαν τοῦ μαθητοῦ νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τούτων τῶν ὀνομασιῶν, καὶ οὕτω νὰ τὸν εἰσάξῃ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Γεωγραφίας, μάθημα ἀναγκαιότατον καὶ θεμελιωδέςατον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου, ὡς βάσεως ςερεᾶς, θέλουν ἐπιςηριχθῆ ἅπασαι αἱ γνώσεις του, καὶ θέλει ἐγερθῆ ἡ φιλομάθειά του πρὸς ἀπόκτησιν ὑψηλοτέρων εἰδήσεων. Ἡ λέξις Γεωγραφία δὲν πρέπει νὰ ταράξῃ μηδένα· διότι δὲν ἐννοῶ μήτε τὴν μαθηματικὴν, μήτε τὴν ἀςρονομικὴν Γεωγραφίαν· ὑπὸ τοῦτο τὸ ὄνομα περιλαμβάνω ἁπλῶς τὸ σχῆμα, τὴν ἔκτασιν, μορφὴν καὶ διαίρεσιν τῆς γῆς μας· τούτων τῶν μερῶν τῆς Γεωγραφίας ἡ κατάληψις εἶναι εὐκολωτάτη, ἡδονικὴ καὶ ὄχι ἀνωτέρα τῶν δυνάμεων ἑνὸς ἀρχαρίου.

Ὅπου καὶ ἂν ὑποθέσωμεν τὸν μαθητὴν, θὰ ἔχῃ βέβαια πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ῥεῦμα κάνενὸς ποταμοῦ, ἢ ῥύακος, καὶ ἀνωμαλίαν γῆς, καὶ θὰ ἐπαρατήρησε μόνος του, ὅτι τὰ νερὰ τρέχουν τὸν κατήφορον. Τί δύσκολον εἶναι λοιπὸν νὰ τὸν ἀναβάσωμεν εἰς τὸ εὐκολώτερον ὕψωμα, καὶ νὰ τὸν κάμωμεν νὰ παρατηρήσῃ προσεκτικώτερον, ὅτι πανταχόθεν ἀπὸ τὴν κορυφὴν ἑνὸς λόφου, ἢ βουνοῦ τρέχουν τὰ νερὰ πρὸς τὰς κοιλάδας καὶ πεδιάδας; καὶ νὰ ἰδῇ ὅτι αἱ διάφοραι πηγαὶ ἀνταμόνονται καὶ κάμνουν ῥύακας, τοῦτοι ποταμοὺς, καὶ οἱ ποταμοὶ ἔπειτα νὰ συμπεράνῃ, ὅτι πρέπει νὰ ἔχουν τέλος, καὶ τοῦτο δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἦναι ἄλλο, εἰμὴ αἱ λίμναι καὶ αἱ θάλασσαι; ὅτι καὶ τοῦται πρέπει νὰ ἔχουν ὅρια, καὶ ποῖα ἠμποροῦν νὰ ὦσι;

Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἐννοήσῃ ὁ μαθητὴς, ὅτι καθὼς ἑνὸς ἀπόντος ἀνθρώπου γράφομεν τὴν εἰκόνα, ἥτις καὶ μικρὰ οὖσα, φυλάττει μεγάλην ὁμοιότητα μὲ τὸ πρωτότυπον,

οὕτως ἠμποροῦμεν νὰ γράψωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τῆς γῆς μας, τῆς ὁποίας τὰ περισσότερα μέρη διὰ τὴν μεγάλην των ἔκτασιν, εἶναι ἀπόντα πρὸς ἡμᾶς, καὶ εἶναι ἀδύνατον εἷς μόνος ἄνθρωπος νὰ τὰ περιέλθῃ ὅλα, καὶ ὅτι ὠφελούμενος ἀπὸ τὰς κατὰ μέρος περιηγήσεις ἑκάστου, τὰς ἑνόνομεν εἰς ἓν σῶμα, καὶ οὕτω λαμβάνομεν γενικήν τινα ἰδέαν τοῦ σχήματος ὅλης τῆς ὑδρογείου σφαίρας, τὴν ὁποίαν παριστάνομεν πρῶτον εἰς σχῆμα σφαιροειδὲς, καὶ ἔπειτα εἰς χαρτὶ ἐπίπεδον, τὸ λεγόμενον χάρτα. Ἤτον ἴσως πολλὰ ἀναγκαῖον νὰ μᾶς ἐχαλκογραφοῦσε κἀνεὶς φιλογενὴς ἕκαστον τῶν ἓξ μερῶν τῆς γῆς μας ὄχι εἰς χάρτας τοῦ αὐτοῦ μεγέθους, ἀλλ' ἀναλόγους μὲ τὴν ἀληθῆ ἔκτασιν τοῦ καθενὸς τούτων τῶν μερῶν (*).

Μετὰ τὰς γεωγραφικὰς καὶ ζωογραφικὰς γνώσεις, ἢ καὶ συγχρόνως ἠμποροῦμεν νὰ προσθέσωμεν εἰς τὰ ἐπιμύθια καὶ παραδείγματα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν, τὰ ὁποῖα νὰ ἀποδείχνουν τὴν ἀλήθειαν τῶν συμπερασμάτων μας· παραδείγματος χάριν εἰς τὸν μῦθον τοῦ λέοντος καὶ τῆς ἀλώπεκος, ἥτις, ὅταν πρωτοεῖδε τὸν λέοντα, ἐκινδύνευσε νὰ ἀποθάνῃ ἀπὸ τὸν φόβοντης, καὶ ἔπειτα βαθμηδὸν ἐτόλμησε νὰ πλησιάσῃ εἰς αὐτὸν, ὥστε νὰ συνομιλήσῃ, ἠμποροῦμεν νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὸν πρῶτον τρόμον τῶν Μεξικανῶν, ὅταν κατὰ πρῶτον εἶδαν τοὺς Ἱσπανοὺς ἐφίππους; καὶ πυροβολοῦντας, καὶ τὴν μετέπειτα τόλμην των ὥστε νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὰς καταδρομάς των, καὶ νὰ τοὺς πολεμήσουν ἀνδρείως. Ἐδῶ ὁ φρόνιμος διδάσκαλος δύναται ἀκόμη νὰ ἐπιφέρῃ, ὅτι οὕτω καὶ τὰ γράμματα φαίνονται κατ' ἀρχὰς δύσκολα, ἀλλὰ μὲ τὴν συνήθειαν καὶ ἐπιμέλειαν γίνονται εὔκολα καὶ ἡδονικώτατα. Τὰ τοιαῦτα παραδείγματα ἐξαγόμενα μάλιστα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν προγόνων μας, θέλουν συνειθίσει τοὺς ἀρχαρίους μὲ τὰ ἐνδοξότερα ἱστορικὰ ὀνόματα, καὶ θέλουν ἐξάψει τὴν περιέργειάν των εἰς τακτικὴν καὶ πληρεστέραν γνῶσιν τῆς συνεχοῦς ἱστορίας των.

(*) Κοινῶς διαιρεῖται ἡ γῆ μας εἰς τέσσαρα μέρη: Εὐρώπην, Ἀσίαν, Ἀφρικὴν καὶ Ἀμερικήν· ἀλλ' ἡ διαίρεσις αὕτη ἔγινεν εἰς τὴν νηπιότητα τῶν γεωγραφικῶν γνώσεων, καὶ αἱ μετέπειτα ἀνακαλύψεις μᾶς ἀναγκάζουν νὰ προσθέσωμεν τέταρτον μέρος εἰς τὸν παλαιὸν κόσμον τὴν πολύνησον, ἤγουν τὴν νέαν Ὁλλανδίαν μὲ τὰς πέριξ αὐτῆς πολυπληθεῖς νήσους· καὶ ὁ νέος κόσμος πρέπει νὰ διαιρεθῇ εἰς Βόρειον καὶ Νότιον Ἀμερικήν, ἢ μᾶλλον εἰς Ἀμερικὴν καὶ Κολομβίαν. Τὸ δεύτερον τοῦτο ὄνομα ἀπεδέχθησαν οἱ ἀνεξάρτητοι τοῦ Βολιβάρου, καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη ἀπαιτεῖ νὰ καθιερώσωμεν τὸ ὄνομα τοῦ περικλεοῦς Κολόμβου.

Δὲν ἀγνοῶ ὅτι ὁ τρόπος οὗτος διὰ τὸ νεοφανές του θέλει φανῆ εἰς πολλοὺς πολλὰ δύσκολος, καὶ ἀνώτερος τῶν δυνάμεων πολλῶν ἀπὸ τοὺς συνήθεις παιδαγωγούς μας· ἀλλὰ κατ' εὐτυχίαν εὑρίσκονται καὶ πολλοὶ ἱκανώτατοι, οἵτινες ἠμποροῦν νὰ χρησιμεύσουν ὡς παράδειγμα, καὶ τοὺς παρακαλῶ νὰ τὸν σκεφθοῦν πρῶτον καλὰ, καὶ νὰ τολμήσουν δοκιμάς. Ἔπειτα δὲν ἀπαιτεῖται ἀπὸ πάντας ἐντέλεια· ἀρκεῖ μόνον νὰ αἰσθανθοῦν τὴν ἀνάγκην καὶ χρησιμότητα τούτων τῶν σκέψεων, καὶ νὰ εἰσάξῃ ἕκαστος τὸ δυνατὸν εἰς αὐτόν.

Εἷς τῶν σοφωτέρων τοῦ γένους μας, ὅς τις ἔλαβεν ἐκ φύσεως καὶ ἀπέκτησεν ἐκ μελέτης ὅλην τὴν ἀφέλειαν, ὅσην ἀπαιτεῖται εἰς συγγραφὴν παρομοίων βιβλίων, πρὸ χρόνων ἐπεχειρίσθη τὴν σύνταξιν τοιούτου βιβλίου· ἀλλ' ἀκόμη τίποτε δὲν ἐξέδωσεν. Ἐὰν ὁ φιλόκαλος οὗτος λόγιος ἐκτελέσῃ ποτὲ τὴν ὑπόσχεσίν του, τὸ πρᾶγμα θὰ εὐκολυνθῇ μεγάλως. Ἐν τοσούτῳ, εἰς τὴν σιωπὴν τοιούτου ἀνδρὸς, ἂς μοὶ συγχωρηθῇ νὰ ἐξακολουθήσω ἐγὼ τὴν σειρὰν τῶν ἰδεῶν μου, τὰς ὁποίας ἐκθέτω ἀναλόγως, ὡς μοὶ παρρησιάζονται· διότι μήτε καιρὸν, μήτε δύναμιν ἔχω νὰ τορνεύω λόγους καὶ φράσεις.

Ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης θὰ ἐπαρατήρησε βέβαια ὅτι ἐπήδησα τὸν τρόπον τοῦ ἀναγινώσκειν, μ' ὅλον ὅτι τοῦτο τὸ μάθημα ἐπιδέχεται πολλὰς εὐκολίας, καὶ προηγεῖται κάθε ἄλλης διδασκαλίας. Τὰ σοφὰ τῆς Εὐρώπης γένη κατέφυγαν εἰς διάφορα παιγνίδια καὶ πίνακας, διὰ τῶν ὁποίων κάμνουν τοὺς ἀρχαρίους νὰ μανθάνουν εὐκόλως καὶ παίζοντες τὸ ἀναγινώσκειν. Ἀλλὰ πολλὰ τῶν εὑρημάτων τούτων μέσων εἶναι ἀγνώριστα καὶ ἀνάρμοστα εἰς ἡμᾶς· ἰδοὺ ὅμως τί ἠμπορεῖ καὶ παρ' ἡμῖν νὰ ἐκτελεσθῇ. Ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ ἀναβῇ εἰς τὴν πρώτην τῶν γραμμάτων εὕρεσιν, καὶ νὰ ὑποθέσῃ ὅτι τώρα πρώτην φορὰν θέλει νὰ τὰ εὕρῃ μαζὶ μὲ τοῦ μαθητήν του. Ἂς λάβῃ λοιπὸν τὰ πλέον συνήθη ὀνόματα, καὶ ἂς ἀναλύσῃ αὐτὰ εἰς συλλαβὰς ἐμπρὸς τοῦ μαθητοῦ· παραδείγματος χάριν: πέτρος: ἠμπορεῖ νὰ τὸ προφέρῃ πρῶτον οὕτως· πε-τρος· Ὅμηρος, οὕτως: Ὅ-μη-ρος. Τοῦτον τὸν συλλαβισμὸν εὐκόλως ἀκολουθεῖ καὶ ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ μαθητής· τὰς συλλαβὰς ἔπειτα ἠμπορεῖ νὰ

διαιρέσῃ εἰς στοιχειώδεις φωνάς: π: ε: τ: ρ: ο: ς. ο: μ: η: ρ: ο: ς.

Μετὰ ταῦτα ἠμπορεῖ νὰ προβάλῃ εἰς τὸν μαθητὴν διὰ νὰ βάλουν σημεῖα γραπτὰ εἰς κάθε μίαν τῶν ἁπλῶν τούτων φωνῶν, ὅσαι διαφέρουν πρὸς ἀλλήλας· καὶ ἂς ὑποκριθῇ ὁ διδάσκαλος ὅτι κατὰ περίστασιν προβάλλει τοῦτα τὰ σημεῖα: π: ε: τ: ρ: ο: ς: μ: η:. Ἡ γύμνασις τούτη ἠμπορεῖ νὰ ἐξακολουθήσῃ βαθμηδὸν καὶ εἰς ἄλλα ὀνόματα, τῶν ὁποίων ὅμως τὰ σημεῖα πρέπει νὰ συνειθίζῃ τὸν μαθητὴν διὰ νὰ τὰ ἀπομνημονεύῃ καὶ νὰ τὰ ἀπεικονίζῃ εὐκόλως διὰ τῆς γραφῆς, ὥστε νὰ ἐγχαραχθοῦν βαθέως εἰς τὴν μνήμην του, καὶ νὰ ἠμπορῇ εὐκόλως νὰ γράφῃ τὰ στοιχεῖα ἀναλόγως καθὼς προφέρονται τὰ ὀνόματα.

Ὅταν δὲ καταντήσῃ ὁ μαθητὴς νὰ γράφῃ ὁλοκλήρως δέκα ἢ καὶ δέκα πέντε ὀνόματα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἐκλεχθοῦν ἐπίτηδες, ὥστε νὰ περιέχουν ὅλας τὰς ἁπλᾶς φωνὰς τῆς σημερινῆς προφορᾶς μας, τότε ἠμπορεῖ ὁ διδάσκαλος χάριν γυμνασίας νὰ προβάλλῃ καὶ νεώτερα ἄλλα ὀνόματα, ἀλλὰ πραγμάτων πάντοτε γνωσῶν, καὶ καθ' ὅσον γίνεται ἡ διαίρεσις των εἰς τὰς στοιχειώδεις φωνὰς νὰ γράφῃ ὁ μαθητὴς τὰ συμφωνηθέντα σημεῖα τῆς κάθε μιᾶς· καὶ ὅταν γραφοῦν, ἂς ἀπαιτῇ ἀπὸ τὸν μαθητὴν πρῶτον τὴν συλλαβικὴν καὶ ἔπειτα ὁλόκληρον τὴν ἐκφώνησιν τῆς γραφείσης λέξεως· πόσος ἄρά γε θαυμασμὸς δὲν θὰ ἐγερθῇ εἰς τὸν μαθητὴν, ὅταν ἰδῇ ὅτι ἀπὸ τὰ ἀσυνάρτητα ἐκεῖνα σημεῖα πηγάζουν ὀνόματα ἐπιθυμητὰ εἰς αὐτόν; πόσην χαρὰν δὲν θὰ δοκιμάσῃ, ὅταν ἀπὸ τὴν γραφὴν τῶν σημείων μ. η. τ. η. ρ. ἐκφωνηθῇ τὸ γλυκύτατον τῆς μητρὸς ὄνομα;

Ὅταν δὲ ὁ μαθητὴς καταντήσῃ εἰς τοῦτον τὸν βαθμὸν, εἶναι τότε πολλὰ εὔκολον νὰ μάθῃ, ὅτι αἱ πολυειδεῖς φωναί μας ὅλαι εἶναι σύνθετοι ἀπὸ μόνας ἁπλᾶς εἴκοσι καὶ πρωτοτύπους φωνὰς, αἱ ὁποῖαι μόναι χρειάζονται γράμματα, καὶ μᾶς ἐξαρκοῦν νὰ γράφωμεν κάθε ὄνομα καὶ λόγον. Ἐδῶ δὲν εἶναι πολλὰ δύσκολον νὰ μάθωμεν τοὺς ἀρχαίους ὅτι διὰ τὴν ἁπλῆν φωνὴν τοῦ: ε. ἔχομεν ἓν ἄλλο διόλου σημεῖον τό: αι., διὰ τό: ι. δύο ἔτι ἁπλᾶ τό: η: καὶ: υ, καὶ τὰ σύνθετα: ει: οι: υι:· διὰ τό: ο. ἄλλο ἓν σημεῖον τὸ: ω.· καὶ προσέτι δύο ἄλλα σημεῖα τό: ξ. καὶ ψ. διὰ νὰ παρασήσωμεν τὰς συνθέτους φωνάς: κσ

καὶ πσ.. Ἡ κοινολόγησις τούτη θέλει κινήσει τὴν περιέργειαν τοῦ μαθητοῦ, διὰ νὰ μᾶς ζητήσῃ τὸν λόγον τούτης τοῖς ποικιλογραφίας, περὶ τῆς ὁποίας ὁ διδάσκαλος ἂς εὐχαριστηθῇ νὰ τῷ ἀποκριθῇ, ὅτι τὴν ἐμεταχειρίζοντο οἱ σοφοὶ προγονοί μας, καὶ ὅταν σπουδάσῃ καὶ μάθῃ τὴν ἱστορίαν καὶ θείαν γλῶσσάν των, θέλει μάθῃ καὶ τὸν λόγον τούτης τῆς ποικιλίας.

Εἰς τούτην τὴν περίοδον τῆς μαθήσεως τοῦ ἀρχαίου εἶναι καιρὸς νὰ τὸν διδάξουν καὶ τὰς μεταμορφώσεις τῶν γραμμάτων, ὅταν εὑρίσκωνται εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ τὸ τέλος τοῦ λόγου καὶ προσέτι τὴν στενογραφίαν πολλῶν συλλαβῶν, διὰ νὰ μὴν ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν παντὸς βιβλίου.

Ἡ μέθοδος τούτη δὲν εἶναι μεταφυσικὴ, μηδὲ ἀνωτέρα τῆς κατανοήσεως τῶν παιδίων· ἡ πεῖρα μᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι εἶναι εὔκολος, καὶ ἐπιτηδεία νὰ ἐγείρῃ τὴν ἔφεσιν τῶν μαθήσεων, καὶ νὰ συνειθίσῃ τοὺς ἀρχαίους προϊμότατα εἰς τὸ συλλογίζεσθαι. Παρακαλῶ τοὺς ἀναγνώστας νὰ σχασθοῦν καλὰ τὰς ἀρχάς μου, καὶ νὰ δοκιμάσουν πρῶτον τὴν πρᾶξιν των, καὶ οὕτως ἔπειτα νὰ μὲ κρίνουν· ἄλλως δὲ κἀνὲν δίκαιωμα δὲν ἔχουν, διὰ νὰ μὲ καταγορήσουν, ἢ καὶ νὰ μὲ ἐπαινέσουν.

Πολλοὶ ἴσως ἀπορήσουν, διότι μετὰ τὰ θαυμάσια ἀποτελέσματα τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου, ὁμιλῶ περὶ διορθώσεως τῶν παλαιῶν μεθόδων, καὶ δὲν προτιμῶ καλήτερον νὰ μεταφέρω εἰς τὴν γλῶσσάν μας τὸ φιλάνθρωπον τοῦτο σύστημα· ἀλλὰ τοῦτο δὲν προέρχεται ἀπὸ ἀμέλειαν ἢ κατάκρισιν τούτης τῆς μεθόδου. Πολλάκις εὐχήθην, καὶ ἔχω σταθερὰν ἀπόφασιν, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν μου εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ εἰσάξωμεν τοῦτο τὸ διδακτικὸν σύστημα· ἀλλ' ἐὰν δὲν τὸ ἰδῇ τις ἐνεργούμενον, εἶναι πολλὰ δύσκολον νὰ τὸ καταλάβῃ ἀπὸ ἁπλῆν περιγραφήν. Ἔπειτα εἶναι καὶ πολλοὶ λόγοι, οἱ ὁποῖοι μὲ κάμνουν νὰ ὑποθέσω ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσαχθῇ γενικῶς παρ' ἡμῖν κλθ' ὅλην του τὴν ἔκτασιν. Ἕως λοιπὸν νὰ γένῃ κοινωτέρα τούτη ἡ μέθοδος, ἕως νὰ ἀποδείξῃ ἡ πεῖρα, ἐὰν αἱ ὑποψίαι μου εἶναι μὲ θεμέλιον, δὲν εἶναι κακὸν, νομίζω, τὸ νὰ κοινολογῇ ἕκαστος ὅτι πολυχρόνιος πεῖρα καὶ σπουδὴ τὸν ἐδίδαξαν ὡς ὠφέλιμον καὶ πρακτόν.

Ἔπειτα εἴτε πρὸς ἕνα μαθητὴν ἀποτείνεται ὁ διδάσκαλος, εἴτε πρὸς ὁλόκληρον κλάσιν, εἴτε διὰ μιᾶς, μὲ τὸ μέ-

σου τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου (*), πρὸς ἅπαντας τοὺς μαθητάς του, αἱ θεωρίαι μας ἠμποροῦν νὰ χρησιμεύσουν.

Ἀλλ' ὁποίαν μέθοδον καὶ ἂν ἀκολουθήσῃ ὁ διδάσκαλος, ἂς μὴ λησμονήσῃ ὅτι ἡ γραφὴ εὐκολύνει μεγάλως τὴν μάθησιν τῶν γραμμάτων, διότι κάμνει τὸν ἀρχάριον νὰ ἐπιμένῃ περισσότερον εἰς τὸ καθέν, καὶ διότι ἀλλάζει τὸ μονότονον τῆς ἀναγνώσεως, καὶ οὕτω τὸν ἐλευθερόνει ἀπὸ τὴν ἀηδίαν.

Διὰ τὸ πολυέξοδον τοῦ χαρτίου, καὶ διὰ νὰ μὴ ῥυπόνεται ὁ νέος ἀπὸ τὴν μελάνην, εἶναι καλὸν νὰ γράφῃ ἐπὶ πλακὸς μαύρης, ἢ ἐπὶ σίνακος μελανοχρωματισμένου, ὡς συνειθίζεται εἰς τὰ μαθηματικά, καὶ ἐπὶ ψιλοῦ ἄμμου μὲ τὸ δάκτυλον, ὡς κάμνουν οἱ μαθηταὶ τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου. Αἱ μεταβολαὶ τοῦται, μοὶ φαίνονται, καὶ εὔκολοι καὶ ὀλιγοέξοδοι.

Ἀλλ' ὅ,τι δὲν ἠμπορεῖ νὰ μάθῃ ὁ διδάσκαλος ἀπὸ συμβουλὰς, καὶ ὅ,τι δὲν ἠμπορεῖ νὰ κατορθωθῇ εὔκολα εἰς τὴν σημερινήν μας κατάστασιν, εἶναι ἡ ἡμερότης καὶ πατρικὴ συγκατάβασις εἰς τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰ λάθη τῶν παιδαρίων· ὁ παιδαγώγὸς πρέπει νὰ γένῃ ἄλλος πατὴρ, τροφὸς καὶ φίλος τῶν μαθητῶν του, διὰ νὰ ἑλκύσῃ τὴν εὔνοιαν καὶ ἐμπιστοσύνην των.

Κατὰ δυσχυχίαν ὅμως μὲ τὴν σημερινὴν ἀνατροφήν μας, μέσα εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον, μέσα εἰς τὰ σχολεῖα μεταχειρίζονται πολλάκις τοὺς βασδισμοὺς· ποινὴ ἄδικος καὶ ἀνάρμοστος μὲ τὴν τρυφερὰν ἡλικίαν τῶν παίδων, καὶ ἀναξία λογικοῦ ζῴου. Οἱ Ἱερεῖς, οἱ Προεσῶτες καὶ ὅλοι οἱ πρεσβύτεροί

(*) Ἡ Ἀλληλοδιδακτικὴ μέθοδος δὲν εἶναι πάντη ἀγνώριστος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἀνάγκη, ἥτις παντοῦ ἐσάθη μήτηρ τῶν ἐφευρέσεων, ἔκαμε καὶ παρ' ἡμῖν τὰ ὠφέλιμά της ἀποτελέσματα. Ὅταν εἰς διδάσκαλος ἔχῃ πολλοὺς μαθητὰς, τοὺς διαιρεῖ φυσικὰ εἰς κλάσεις· ἀλλ' ὅταν καὶ τοῦται εἶναι πολλαὶ, ὑποχρεόνει τοὺς δυνατωτέρους μαθητὰς, διὰ νὰ παραδίδουν εἰς τὰς ἀρχαρίους κλάσεις. Ποῖος δὲν γνωρίζει τοὺς πρωτοσχέλους τῶν διδασκαλείων μας; Οἱ Ἄγγλοι Βέλλοι καὶ Λαγκάςαροι καὶ πρὸ πάντων οἱ σοφοὶ Γάλλοι διέταξαν τὴν διαίρεσιν τῶν μαθημάτων καὶ τὴν διαδοχὴν τῶν πρωτοσχέλων μὲ τόσην μέθοδον καὶ τέχνην, ὥςε ὁ διδάσκαλος περιορίζεται εἰς τὴν παράδοσιν τῶν πρωτοσχόλων, καὶ τῆς γενικῆς ἐπιςασίας τοῦ σχολείου, καὶ τὰ λοιπὰ κατορθοῦνται διὰ τῶν ματαξλητῶν πρωτοσχόλων μὲ ἄκραν εὐταξίαν, ἀσχολίαν ὅλων τῶν μαθητῶν, καὶ μεγάλην πρόοδον.

μας ξυλίζουν τοὺς νέους ὡς ἀνδράποδα, καὶ τοὺς μεταχειρίζονται μὲ ὀργὴν μανικὴν καὶ παράλογον. Ὁ οὕτως λοιπὸν ἀνατραφεὶς διδάσκαλος, ὅςτις πολλάκις καταφρονεῖται ἀπὸ τοὺς ἰδίους γονεῖς τῶν μαθητῶν του, ὅςτις ἀνταμείβεται πολλὰ ὀλίσχρως, καὶ ὅςτις διὰ τὴν ἔνδειαν εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ζῇ ὡς ἐρημίτης ἐν μέσῳ τῶν πόλεων καὶ τῶν πολυτελῶν οἴκων, καὶ ςερεῖται ὅλων τῶν μέσων διὰ νὰ τελειοποιήσῃ τὴν παιδείαν του, καὶ νὰ ἡμερώσῃ τὸν τραχὺν καὶ ἄγριον χαρακτῆρά του, εἰς τοιαύτας, λέγω, ἐναντίας περιςάσεις εἶναι πολλὰ δύσκολον νὰ ἔχῃ ὁ διδάσκαλος τὰς προρρηθείσας ἀρετὰς, καὶ ἄδικον νὰ τοῦ τὰς ἀπαιτήσωμεν αὐςηρῶς.

Ἡ ἔλλειψις ὅμως τούτη καὶ ἡ αἰτία της πρέπει νὰ ὁδηγήσουν τοὺς φιλοκάλους, διὰ νὰ εὕρουν τὴν θεραπείαν της. Τὸ συντομώτερον μέσον εἶναι ἡ ἀποκατάςασις μεθοδικοῦ καὶ ἀληθῶς σχολείου μὲ ὅλην τὴν δυνατὴν ἐντέλειαν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον νὰ ἐξέρχωνται παιδαγωγοὶ καὶ διδάσκαλοι μὲ ὀρθὰς μεθόδους καὶ συνειθισμένοι εἰς τὴν ἡμερότητα καὶ φιλοπαιδίαν.

Εἰς τὰ τελειότερα πανδιδακτήρια τῆς σοφῆς Εὐρώπης ἔχουν καὶ διδάσκαλον Παιδαγωγικῆς ἐξ ἐπαγγέλματος· ἀλλ' ἡμεῖς ἀκόμη δὲν ἠμποροῦμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τόσην τελειότητα. Δὲν εἶναι ὅμως δύσκολον νὰ ἀρχίζουν οἱ μαθηταὶ ἀπὸ τὰ πλέον ἀρχικὰ μαθήματα εἰς ἓν τῶν καλητέρων διδασκαλείων μας, καὶ νὰ προβαίνουν βαθμηδὸν εἰς τὰ ὑψηλότερα πάντοτε μὲ τάξιν, μέθοδον καὶ φιλανθρωπίαν, καὶ οὕτω νὰ συνειθίσουν τὰς καλὰς τούτας ἕξεις· ἀλλ' ἐπιςρέφω εἰς τὸ προκείμενον.

Ἡ ἀρχικὴ τούτη διδασκαλία μας ἐκτὸς τῶν πολλῶν ἄλλων καλῶν της ἔχει καὶ τοῦτο τὸ πρωτέρημα· ἐγείρει τὴν φιλομάθειαν τῶν νέων, καὶ ἐξαλείφει τὴν γενικὴν δειλίαν καὶ ἀποςροφὴν τῶν ἀρχαρίων πρὸς τὰ μαθήματα. Ἡ πεῖρα μᾶς ἐδίδαξεν ὅτι τοῦτος ὁ τρόπος ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ τοὺς μαθητὰς νὰ ἐπιθυμοῦν τὸ σχολεῖον ὡς τόπον εὐχαριςήσεως, καὶ ὄχι νὰ τὸ θεωροῦν ὡς φυλακὴν καὶ τόπον καταδίκης, καὶ δύο ἕως τρία ἔτη τῆς πλέον τρυφερᾶς ἡλικίας των ἀρκοῦν νὰ τοὺς διδάξουν τὰς πλέον ἀναγκαιοτέρας γνώσεις τῆς Γεωγραφίας, Ἱςορίας, Χρονολογίας, καὶ τῆς μερικῆς καὶ πολλάκις γενικῆς Γραμματικῆς.

Μετὰ τούτην τὴν προετοιμασίαν ἐμβαίνει ὁ μαθητὴς εἰς

τὴν σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς, τῆς ὁποίας τὰ πρῶτα μαθήματα πρέπει κυρίως νὰ ρρέφωνται εἰς τὰς κυριωτέρας καὶ εὐκαταλληπτοτέρας διαφοράς της ἀπὸ τὴν σημερινήν μας γλῶσσαν. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ χάνῃ ὁ νέος ἀηδῶς ὅλην του τὴν ἡμέραν εἰς τὴν σπουδὴν ἑνὸς ἀντικειμένου, πρέπει νὰ εἰσαχθῇ συγχρόνως καὶ ἡ διδασκαλία τῶν ρρειχείων τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ Γεωμετρίας, ὡς μάθημα πολλὰ ὠφέλιμον, καὶ τὸ ἐπιτηδειότερον νὰ δυναμώσῃ τὴν προσοχήν, νὰ ρυθμίσῃ καὶ νὰ λογικεύσῃ τὸ συλλογίζεσθαι τῶν νέων.

Ἐνταῦθα ὅμως πρέπει νὰ εἰσαχθῇ μεγάλη διαφορὰ τῶν παραδόσεων, ὡς πρὸς τὰς χρείας τῶν μαθητῶν. Οἱ διωρισμένοι διὰ τὰς τέχνας νέοι πρέπει νὰ περιορίζωνται εἰς τὰ ἀναγκαιότερα ρρειχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς, ἐὰν τοῖς τὸ συγχωροῦν αἱ περιρράσεις των, καὶ νὰ ἐνασχολῶνται περισσότερον εἰς τὴν Ἀριθμητικήν, νὰ ἀκούσουν τὴν ἱερὰν κατήχησιν, καὶ νὰ παραδοθοῦν μάλιρα σύντομον Ἠθικήν, ἥτις νὰ τοὺς διδάσκῃ τὰ χρέη των πρὸς τοὺς γονεῖς, συγγενεῖς, εὐεργέτας, ἀνωτέρους καὶ ὁμοίους των· καὶ ἀντὶ νὰ ματαιοπονοῦν εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς Ἑλληνικῆς, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ξαναχρειασθοῦν εἰς τὸν μετέπειτα βίον των, εἶναι καλλίτερον νὰ ἐνασχοληθοῦν εἰς τὴν κοινήν μας γλῶσσαν, διὰ νὰ παραραίνουν δι' αὐτῆς εὐκόλως τὰ καθημερινά των συμφέροντα. Οἱ δὲ νέοι τῶν πλουσιωτέρων γονέων, καὶ οἱ διωρισμένοι δι' ἐπαγγέλματα ὑψηλότερα, πρέπει νὰ διδαχθοῦν τελειότερον τὴν παλαιὰν Ἑλληνικήν, καὶ νὰ τὴν γράφουν μάλιρα, ὄχι διὰ νὰ γένουν, ὡς λέγεται, Ἕλληνες, ἀλλὰ διότι ἡ γραφὴ εὐκολύνει μεγάλως τὴν κατάληψιν καὶ βαθυτέραν μάθησιν κάθε γλώσσης· καὶ πρὶν ἀρχίσουν τὴν σπουδὴν τῆς Ποιητικῆς καὶ Ῥητορικῆς εἶναι ὠφέλιμον νὰ καταγίνωνται μεγάλως εἰς τὴν μάθησιν τῆς μυθολογίας, Ἀρχαιολογίας, καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς κατρράσεως τῶν προγόνων μας. Αἱ γνώσεις τοῦται εἶναι ἀναπόφευκτοι διὰ τὴν εὐκολωτέραν καὶ τελειοτέραν τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων κατάληψιν.

Ἀρχίσαντες δὲ νὰ καταλαμβάνουν μὲ ἱκανὴν ἐλευθερίαν τὰ σωζόμενα συγγράμματα τῶν πρωτοτόκων μας, καὶ νὰ αἰσθάνωνται καὶ τὰ κάλλη των, τότε ἠμποροῦν νὰ ἐπιχειρηθοῦν καὶ τὴν σπουδὴν τῶν ποιητικῶν καὶ ῥητορικῶν κανόνων, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ παρατηρῶνται συγχρόνως ἐπὶ τῶν παλαιῶν καὶ

ἐπὶ τῶν νέων συγγραφέων, καὶ νὰ προσαρμόζωνται εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ ποίησιν μόνης τῆς σημερινῆς γλώσσης μας.

Καθ' ὅσον ἔπειτα προχωροῦν αἱ γνώσεις τοῦ μαθητοῦ, καὶ τελειόνει ἡ διδασκαλία καὶ σπουδὴ ἑνὸς τῶν διαφόρων μαθημάτων του, ἂς ἀρχίζῃ ἀναλόγως καὶ τὴν σπουδὴν μιᾶς τῶν νεωτέρων σοφῶν γλωσσῶν, καὶ βαθμηδὸν τὴν τῆς Λατινικῆς, καὶ δευτέρας ἢ καὶ τρίτης νεωτέρας. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Γραμματικὴν καὶ εἰς τὴν Ποιητικὴν καὶ Ῥητορικήν, καὶ ἁπλῶς εἰς τὴν σπουδὴν κάθε γλώσσης ἂς ἔχῃ πάντοτε εἰς τὴν μνήμην του ὁ φρόνιμος διδάσκαλος τὴν φρόνιμον τούτην συμβουλήν: ὀλίγους κανόνας, πολλὰ παραδείγματα, καὶ πολὺ περισσοτέραν γύμνασιν καὶ πράξιν.

Μετὰ τὴν δευτέραν τούτην περίοδον ἐμβαίνουν πλέον οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν τρίτην καὶ τελευταίαν, εἰς τὸ τακτικὸν καὶ ἐπιρρημονικώτερον ρράδιον τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν ἐπιρημῶν. Ἀλλ' ὅταν φθάσουν ἕως ἐδῶ οἱ μαθηταὶ τὰ ἐννέα δέκατα τῶν δυσκολιῶν ἐνικήθησαν, καὶ ἔχομεν πολλοὺς καὶ καλοὺς ὁδηγούς· τὸ μόνον ἀπαιτούμενον εἶναι νὰ γνωρίζῃ καλὰ ὁ διδάσκαλος τὴν ἐπαγγελλομένην ἐπιρήμην, καὶ νὰ ὑπερίρατα αὐτῆς, ὥρε μὲ μίαν ὀμματίαν νὰ ἐναγκαλιάζῃ ὅλην τὴν σειράν της, καὶ νὰ βλέπῃ πόθεν καὶ ποῦ πρέπει νὰ ἀρχίσῃ καὶ ποῦ νὰ τελειώσῃ.

Ἡ ἐντελὴς ἢ ἀκριβὴς γνῶσις τοῦ κάθε ἐπαγγελλομένου μαθήματος εἶναι ἀναγκαιοτάτη καὶ ἀναπόφευκτος εἰς κάθε διδάσκαλον. Ἡ ἀτέλειά μας τούτη καὶ ἡμιμάθεια ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ εὐλόγως ὡς ἡ πλέον οὐσιώδης αἰτία τῆς ἀμεθοδίας καὶ τῶν ὀλίγων προόδων μας, καὶ εἶναι εὐχῆς ἄξιον νὰ ἀποκτήσωμεν διδασκάλους, κυριεύοντας τὸ ἐπαγγελλόμενον μάθημά των ὅσον εἶναι δυνατὸν περισσότερον. Ἀλλὰ καὶ τούτη ἡ εὐχὴ θὰ ἐκτελεσθῇ, ὅταν, ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη, ἀποκτήσωμεν σχολεῖα τελειότερα, καὶ τακτικώτερα, ὅπου νὰ παραδίδωνται ἁρμονικῶς καὶ συμφώνως αἱ ἀναγκαιότεραι ἐπιρῆμαι, χωρὶς νὰ ὑπερισχύῃ ποτὲ ἡ Μαθηματικὴ, ποτὲ ἡ Χημικὴ, καὶ ποτὲ ἡ Φιλοσοφία καὶ ὅπου νὰ ἀρχίζῃ μεθοδικῶς ὁ ἀρχάριος ἀπὸ τὸ ἀλφάβητον, καὶ νὰ προβῇ παρομοίως ἕως εἰς τὰς ὑψηλοτέρας μαθήσεις μὲ τὴν ἐνδεχομένην τελειότητα εἰς τὴν παροῦσαν κατρράσίν μας.

Περὶ τῶν μαθητῶν τῆς τρίτης περιόδου δὲν ἔχω τίποτε

νεώτερον νὰ προσθέσω· ὅταν φθάσουν εἰς τὴν ἐποχὴν κατὰ τὰς ἀρχάς μας, θὰ εὑρίσκωνται προετοιμασμένοι μὲ τὰ ἀναγκαιότερα βοηθήματα, θὰ ἠξεύρουν πῶς νὰ σπουδάζουν, πότε νὰ ἀποροῦν, καὶ πῶς νὰ προχωροῦν. Ἐὰν μὲ εἶναι συγχωρημένον νὰ εἰπῶ καὶ περὶ τούτου τίποτε, ἤθελα τοὺς συμβουλεύσῃ νὰ μασσοῦν καλῶς τὰ ἀναγινωσκόμενα καὶ σπουδαζόμενα, καὶ νὰ προτιμοῦν καλήτερον τὴν βαθείαν σπουδὴν ὀλίγων φύλλων καὶ προτάσεων παρὰ νὰ καταπίνουν βιβλία ὁλόκληρα.

(Τὸ τέλος εἰς τὸ ἀκόλουθον τετράδιον.)

Ἀ Ν Ἀ Μ Ι Κ Τ Α.

περὶ τῆς κοκκίνης Χιόνος.

(Ἐκ τῶν χρονικῶν τῆς Φυσικῆς καὶ Χημείας τοῦ παρελθόντος ἔτους, μηνὸς σεπτεμβρίου.)

Ὁ σοφὸς φυσικὸς Σαυσσύρος λέγει, εἰς τὴν περιήγησίν του (voyage dans les Alpes) ὅτι κατὰ τὸ 1780 καὶ 1770 ἔτος εἶδεν εἰς ὅλα τὰ ὑψηλὰ Ἄλπεα ὄρη, χιόνα κοκκίνην χρώματος ζωηροτάτου. Ὁ κύριος Ῥαμόνδης τὴν εἶδεν εἰς τὰ Πυρηναῖα. Ὁ πρὸς ἀνακαλύψεις ἀποσταλεὶς κύριος Ῥόσσης εἶδε πρὸς τὴν 17. Αὐγούστου εἰς τὸν κόλπον τοῦ Θαφφίνου (Κομμτάτον Γρηνουΐχου) εἰς τὴν 76°, 51' πλάτους πρὸς ἄρκτον, καὶ 65° πρὸς δύσιν χιόνα κοκκίνην, καὶ ἔλαβεν ἀπ' αὐτήν· ἄλλοι εἶδαν πλησίον τοῦ ἀρκτικοῦ πόλου.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐπροσήλωσε, τὸ περισμένον ἔτος, τὴν προσοχὴν τῶν Φυσικῶν καὶ Φυσικοϊστορικῶν, διὰ τὸ ὁποῖον ἔκαμαν πολλὰ πειράματα. Ὅλοι δὲ ὅσοι περὶ τούτου ὡμίλησαν ἐξετάζοντες τὴν ὕλην ἡ ὁποία δίδει τὸ κόκκινον εἰς τὴν χιόνα χρῶμα, εἶπαν ὅτι εἶναι ὀργανισμένη. Καὶ Πρῶτον τινὲς ἐμφίβαλαν ἂν ἦτον φυτικὴ ἢ ζωϊκή· ἡ δευτέρα δὲ γνώμη ἐφάνη πιθανωτέρα. Ὁ περίφημος φυτολόγος Φραγκίσκος Βαυέρος ἀγνοῶν ὅτι ἄλλοι ἐσπούδασαν νὰ ἐξηγήσουν τὸ φαινόμενον τοῦτο ἢ κἂν ὅτι τὸ ἐγνώρισαν, ἔκαμεν ἀξιολόγους παρατηρήσεις καὶ πειράματα καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὴν ἐξήγησιν τούτου πολὺ περισσότερον τῶν ἄλλων.

Ἀφοῦ ἡ κοκκίνη χιὼν ἀναλύσῃ, κατακάθεται ἡ κοκκινίζουσα αὐτὴν ὕλη ἥτις πρότοῦ φαίνεται ὡς λεπτοτάτη κόνις ἀνακατωμένη μὲ τὴν χιόνα. Τὴν ὕλην ταύτην ἐξετάσας διὰ μικροσκοπίων ὁ σοφὸς Βαυέρος εὗρεν α'. ὅτι αὐτὴ σύγκειται ἀπὸ σφαιρίδια, τῶν ὁποίων ἡ διάμετρος εἶναι $\frac{1}{1000}$ (α) β'. ὅτι τὰ σφαιρίδια ταῦτα συνδέχοντο μὲ κλωσὰς σχεδὸν ἀφανεῖς· γ'. ὅτι μεταξύ των ἦσαν τινὰ μικρότατα, τὰ ὁποῖα ἐμεγάλυναν εἰς τὸ νερὸν, καὶ τὰ ὁποῖα μικρότατα ὄντα δὲν ἦσαν κόκκινα ἀλλ' ἐκοκκίνιζαν ἀφοῦ ἐμεγάλυναν· καὶ τελευταῖον ὅτι τὸ κόκκινον χρῶμα ἐμπεριείχετο εἰς τὰ σφαιρίδια τῶν ὁποίων ὁ φλοιὸς δὲν εἶχεν κἀνὲν προσδιωρισμένον χρῶμα. Ἐκ τούτων καὶ ἄλλων παρατηρήσεων καὶ πειραμάτων ἐσυμπέραναν ὅτι ἡ κοκκινίζουσα τὴν χιόνα ὕλη εἶναι φυτὸν, ὅτι τὸ φυτὸν τοῦτο εἶναι εἶδος ἄγνωστον μύκητος, διὰ τὸ ὁποῖον ἐπρόβαλαν ὄνομα nivalis· Γραικιστὶ δὲ ἴσως ἐγχιόνιος μύκης ἢ καὶ ἁπλῶς ἐγχιόνιος δὲν εἶναι ἀνάρμοστον ὄνομα.

Ἀπὸ Παρισίους τὴν 23. Μαΐου 1820. Θ.

Σκέψεις ἠθικαί.

Λόγος τοῦ Ἀδδίσωνος.

Φημὶ πολυχρονίην μελέτην ἔμεναι, φίλε· καὶ δὴ
Ταύτην ἀνθρώποισι τελευτῶσαν φύσιν εἶναι.

Κύκνος παρὰ Ἀριστοτέλει. Νικομ. Η.

Παραμία ἥτις νὰ ἔχῃ περισσότερον νόημα δὲν εἶναι, μὲ φαίνεται, ἄλλη παρὰ τὴν ὁποίαν καθημερινῶς ἀκούομεν παρὰ τοῦ κοινοῦ λέγοντος ἡ ἕξις εἶναι δευτέρα φύσις. Ἡ ἕξις τῷ ὄντι εἶναι ἱκανὴ νὰ μεταβάλῃ ὁλοτελῶς τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ τὸν ἐμπνεύσῃ ὅλως διόλου διαφορετικὰς κλίσεις ἀπ' ἐκείνας μὲ τὰς ὁποίας ἐγεννήθη. Ὁ ἰατρὸς Πλότιος ἀναφέρει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαρχίας Σταφφόρδ ὅτι τινὲς κατοικῶν πλησίον ὡρολογίου, καὶ ἠδυνάμενος νὰ μετρᾷ τὰς ὥρας, ἐνῷ ἐκτυποῦσαν, ἐσυνήθισε τόσον εἰς τοῦτο, ὥστε καὶ ὅταν τὸ ὡρολόγιον ἐτύχαινε νὰ σταματήσῃ, ὁ ἠλίθιος, λέγει, ἐξακολουθοῦσε νὰ μετρᾷ τὰς ὥρας εἰς τὸν καιρόν τῶν ὡς νὰ ἐκτυποῦσαν. Νὰ βεβαιώσω τοὺς λόγους τοῦ ἰατροῦ δὲν δύναμαι· εἶναι βέβαιον

(α) Κατὰ δὲ τὸν κύριον Οὐαλλάστωνα ἀπὸ $\frac{1}{1000}$ ἕως $\frac{1}{3000}$, πλὴν ἡ διαφορὰ αὕτη, λέγουσι τὰ χρονικά, ἐξηγεῖται, ἂν καὶ τῶν δύο ἡ καταμέτρησις εἶναι ἀκριβὴς ἀπὸ τὴν διάφορον ἡλικίαν τῶν μετρηθέντων ἀτόμων.

ὅμως ὅτι ἡ ἕξις ἐνεργεῖ μηχανικῶς εἰς τὸ σῶμα, καὶ ἔχει ἐὐταυτῷ μεγάλην εἰς τὴν ψυχὴν ἐπιρροήν.

Μὲ τὸν παρόντα λόγον θέλω ἐξετάσει ἓν ἀξιοπαρατήρητον τῆς συνηθείας εἰς τὴν ἀνθρώπινον φύσιν ἀποτέλεσμα· τὸ ὁποῖον, ὀρθῶς παρατηρούμενον, δύναται νὰ μᾶς χρησιμεύσῃ τὰ μέγιστα εἰς κανονισμὸν καὶ διάταξιν τῆς ζωῆς μας. Τὸ θαυμάσιον τοῦτο ἀποτέλεσμα εἶναι τὸ νὰ μᾶς ἀποκαταστήνῃ ὅλα ἀρεστά. Ὁ Χαρτοφόρος μ' ὅλον ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν εὑρίσκει μεγάλην ἡδονὴν παίζων, δίδεται τόσον μετὰ ταῦτα εἰς τοῦτο, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι δὲν ἐγεννήθη εἰμὴ διὰ νὰ παίζῃ. Ἡ ἀγάπη τῆς ἡσύχου ζωῆς ἡ τῆς περὶ τὰ τοῦ βίου πράγματα αὐξάνει ἀνεπαισθήτως, ὅσον προσκολλᾶται τις εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην εἰς τόσον βαθμὸν ὥστε νὰ ἀποκαθιστᾷ τὸν προκρίνοντα τὴν μίαν τῶν δύο ἀνίκανον νὰ εὐχαριστηθῇ εἰς τὴν ὁποίαν παρημάλησε.

Πολλοὶ συνηθίζουν τὸν καπνὸν ἢ τὸν ταμβάκον εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε νὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸν ξεκόψουν. Τίς δὲν ἠξεύρει τὴν ἡδονὴν τὴν ὁποίαν εὑρίσκει τις εἰς τοῦτην ἢ ἐκείνην τὴν σπουδὴν, τέχνην, ἢ ἐπιστήμην, ἀναλόγως μὲ τὸν καιρὸν καὶ τοὺς κόπους τοὺς ὁποίους εἰς αὐτὴν κατέβαλε; Οὕτω τὸ κοπιαστικὸν μεταβάλλεται εἰς τερπνὸν καὶ αἱ ἀσχολίαι μας εἰς διασκέδασιν, ὁ νοῦς ἀρέσκεται εἰς τὰ ὁποῖα ἐσυνήθισε, καὶ μὲ δυσαρέσκειαν ἀπομακρύνεται, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐξωμάλιασεν ὁδούς.

Οὕτως ὄχι μόνον τὰ ἀδιάφορα ἀλλὰ καὶ τὰ δυσάρεσκα μᾶς γίνονται ἀρεστὰ διὰ συνηθείας καὶ ἕξεως. Ὁ φιλόσοφος Βάκων λέγει εἰς τὴν φυσικήν του φιλοσοφίαν, ὅτι ἐκεῖνο μάλιστα ἀρέσκει ἔπειτα εἰς τὴν γεῦσιν, τὸ ὁποῖον κερασσότερον τὴν ἐπρόσκρουσε, καὶ φέρει παραδείγματα τοῦ οἴνου, τοῦ καφὲ, καὶ ἄλλα ποτὰ, τὰ ὁποῖα δὲν ἀρέσκουν τὸ πρῶτον εἰς τὸν οὐρανίσκον, ἀφοῦ ὅμως συνηθίσῃ, τὰ ζητεῖ μὲ ἄκραν ἐπιθυμίαν. Τὸ αὐτὸ ἠμπορεῖ τις νὰ εἴπῃ καὶ διὰ τὸν νοῦν ὅταν εἴς τι γυμνασθῇ, ὄχι μόνον χάνει τὴν ἀπεχθῆ τὴν ὁποίαν εἰς ἐκεῖνο εἶχεν, ἀλλ' ἀρέσκεται εἰς αὐτὸ, καὶ τὸ ἀγαπᾷ. Ἤκουσα ἕνα τῶν μεγαλητέρων τοῦ αἰῶνός μας νόων ὅς τις εἶχεν ἀσχοληθῆ εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῆς καλῆς φιλολογίας, νὰ λέγῃ, ὅτι ἀναγκασμένος νὰ ἐξετάσῃ πολλὰ παλαιόχαρτα καὶ παλαιὰ κατάστιχα, μ' ὅλην τὴν δυσαρέσκειαν, τὴν ὁποίαν τὸν ἐπροξενοῦσε κατ' ἀρχὰς τοιαύτη ξηρὰ καὶ ἐπίπονος ἀσχολία, εὕρισκε μετὰ ταῦτα τόσην ἡδονὴν, ὥστε νὰ προτιμᾷ ταύτην τὴν ἀσχολίαν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Βιργιλίου καὶ Ὁμήρου. Γράφων ἀδὺ περὶ τῆς ἕξεως, δὲν ὁμιλῶ διὰ τὴν ὁποίαν δίδει εὐκολίαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν συνήθων, ἀλλὰ διὰ τὴν ὁποίαν εὑρίσκομεν ἡδονὴν ἀσχολούμενοι εἰς τὰ ὅσα ἐσυνηθίσαμεν· καὶ μ' ὅλον ὅτι ἄλλοι ἐκαμαν τοὺς αὐτοὺς σοχασμοὺς περὶ τούτου, ἴσως ὅμως δὲν εἶπαν καὶ τίνα ἀπ' αὐτὴν ἠμποροῦμεν νὰ λάβωμεν ὠφέλειαν, περὶ τῆς ὁποίας θέλω ὁμιλήσει καὶ ἀναπληρώσει τοῦ λόγου τὸ λοιπόν.

Ἐὰν μετὰ προσοχῆς ἐξετάσωμεν τὴν ἰδιότητα ταύτην τῆς ἀνθρωπίνου φύσεως ἠμποροῦμεν νὰ λάβωμεν ἠθικώτατα παρ' αὐτῆς διδάγματα. Πρῶτον εὐχῆς ἄξιον εἶναι νὰ μὴν ἀποκαρδιοῦται κανεὶς βλέπων τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον ἢ κατ' ἐκλογὴν ἄλλων ἢ κατ' ἀνάγκην ζῇ· ἴσως κατ' ἀρχὰς εἶναι πολὺ δυσάρεσος, καταγινόμενος ὅμως θέλει βεβαίως τὸν ἀποκαταστήσῃ ὄχι μόνον ὀλιγώτερον κοπιαστικὸν ἀλλ' εὐάρεσον, μάλιστα καὶ ἡδονικόν.

Δεύτερον δὲ καθεὶς νὰ ἀκολουθῇ τὸ θαυμάσιον τοῦ Πυθαγόρου παράγγελμα τὸ ὁποῖον ἔδιδεν εἰς τοὺς μαθητάς του „ἐκλέξατε, τοὺς ἔλεγεν, βίον ἄριστον καὶ ἐπιπονώτατος ἂν ἦναι, ἡ συνήθεια θέλει σᾶς τὸν κάμει εὐφορώτερον πάντων". Ὅσοι δυνάμενοι νὰ ἐκλέξῃ ὁποῖον ἐπάγγελμα θέλουν, δὲν

ἐκλέγουν τὸ ὁποῖον τὸ λογικὸν τοὺς λέγει ἀξιώτερον τῶν ἐπαίνων μας (*), ἐκεῖνοι εἶναι πάντη ἀσυγχώρητοι. Ἡ φωνὴ τοῦ λογικοῦ πρέπει νὰ προτιμᾶται ἀπὸ τὴν τῆς ἀρεσκείας· ἐπειδὴ διὰ τοῦ ῥηθέντος κανόνος ἢ ἀρέσκεια ἠμπορεῖ νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὸ λογικὸν, ἐνῷ τὸ λογικὸν δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ ἀποδεχθῇ ὅ,τι ἀποδοκιμάζει.

Τρίτον ἡ παρατήρησις αὕτη ἠμπορεῖ νὰ ἐγκαρδιώσῃ τὸν πλεῖστον σαρκικὸν καὶ ἀνευλαβῆ ἄνθρωπον διὰ νὰ μὴ φοβῆται τὰς δυσκολίας, αἱ ὁποῖαι τὸν ἐμποδίζουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ ἐναγκαλισθῇ βίον ἅγιον καὶ χριστιανικόν.

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' ἐς ἄκρον ἵκηαι,
Ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπὴ περ ἐοῦσα.

Πᾶς ὅς τις ἀπεφάσισε νὰ προπατήσῃ μὲ καθαρὸν καὶ ἀνδρεῖον βῆμα, θέλει εὕρει ὅτι „αἱ ὁδοί του εἶναι πλήρεις χαρίτων καὶ αἱ τρίβοι του φέρουσιν „εἰς τὴν εἰρήνην καὶ μακαριότητα".

Τέταρτον ἡ παρατήρησις αὕτη τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος πρέπει νὰ μᾶς διδάξῃ, ἐναγκαλισθέντες μίαν φορὰν ζωὴν τακτικὴν, νὰ μὴν ἐκκλίνωμεν πολὺ μήτε πρὸς τὰς ἀθωοτέρας ἡδονὰς καὶ γυμνάσματα· ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα ἠμπορεῖ νὰ ἀηδιάσῃ ἀπὸ τὰς ἀναρέτους πράξεις, καὶ νὰ ἀλλάξῃ τὴν ὁποίαν εὕρισκεν ἡδονὴν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν χρεῶν του διάλλας κατωτέρας τάξεως καὶ ἀνοιφαλεῖς.

ἀπὸ Παρισίους, τὴν 24. Μαΐου. Η.

Ἀνεκάλυψαν εἰς τοὺς Παρισίους ὅτι οἱ ταχυΐται τῶν ἀπὸ κόμμι ἐλαστικὸν καθετήρων (sondes de gomme élastique) τοὺς νοθεύουν καὶ αὐτοὶ νὰ τοὺς κατασκευάσουν ἀπὸ μεταξωτὸν ὕφασμα καὶ ἰνδικόκομμι (Caoutchouc) τοὺς κάμνουν ἀπὸ μάλλινον καὶ κοινὸν κόμμι. Αὐτοὶ οἱ καθετῆρες συνεφέρονται εἰς τὴν χρῆσιν· ἐπτὰ ἤδη ἀνθρώπους ἔσχισαν ὡς νὰ ἔπεσαν ἀπὸ πέτραν διὰ νὰ ἐκδείλουν τὰ κομμάτια τῶν καθετήρων, τὰ ὁποῖα ἔμειναν εἰς τὴν οὐροδόχον αὐτῶν κίστιν. Θ.

Ἀγαθαὶ πράξεις Ἑλλήνων.

Κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας ἐξάλη παρά τινος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει λογίων μία ἐπιστολὴ πρός τινα τῶν ἐντεῦθα φιλογενῶν, δι' ἧς ἐκθέτονται τὰ περὶ τοῦ νεωστὶ συστάντος ἐκεῖ Κιβωτίου τοῦ Ἐλέους· τὴν ὁποίαν ἐκρίναμεν νὰ κοινοποιήσωμεν διὰ τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ ὡς πρόξενον χαρᾶς εἰς ὅλους τοὺς ὁμογενεῖς.

„Ἀδελφὲ, ἰδεῦρω, πόσον εἶσαι φιλογενὴς, καὶ πόσον χαίρει ἡ ψυχή σου, ὅταν μανθάνῃ νέα τῶν προκρίτων τοῦ γένους

(*) Τοιοῦτον δὲ μὲ φαίνεται εἶναι τώρα παρ' ἡμῖν τὸ διδασκαλικόν. Ὁ Μ.

ἐπιχειρήματα, σκοπὸν ἔχοντα τὴν ἄνεσιν καὶ ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν· ὅθεν καὶ δὲν λείπω νὰ σοὶ δίδω συνεχῶς τοιαύτης χαρᾶς αἴτια. Τὸ ἑξῆς διήγημα εἶναι ἄξιον τῆς φιλικοΐας σου, καὶ βεβαίως θέλω σὲ ἀδικήσῃ, ἂν τὸ παράδραμω.

Δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος εὑρίσκονται πένητες ὁμογενεῖς, πολλῷ πλείους ὅμως ἐνταῦθα· καθότι οὐχὶ μόνον οἱ ἰθαγενεῖς ὑποπίπτουσι πολλάκις εἰς διαφόρους δυσχίας, ἀλλὰ καὶ οἱ πλεῖοι τῶν ἀλλαχοῦ πτωχῶν καταφεύγουσιν ἐνταῦθα, ὡς εἰς πόλιν βασιλεύουσαν ὅλης τῆς Ἑλλάδος, καὶ κατοικίαν ὅλων τῶν Ἐκκλησιαστικῶς καὶ πολιτικῶς προϊσταμένων τοῦ γένους. Ἡ πρόνοια περὶ τῶν τοιούτων πτωχῶν δὲν ἔλειψεν οὐδὲ εἰς τοὺς παρελθόντας χρόνους· καθότι τὸ κοινὸν τοῦ γένους ἔδιδε τετράκις τοῦ ἐνιαυτοῦ ῥητήν τινα ποσότητα πρὸς παρηγορίαν τῆς ἀπορίας των. Ἀλλ' ἐπειδὴ διάφοροι ἄλλαι περιστάσεις κατεπίεζον τὸ κοινόν, ἡ διδομένη ποσότης δὲν ἦτον ἀνάλογος οὔτε εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἐπαιτούντων, οὔτε εἰς τὸ μέγεθος τῆς ἀνάγκης των· καὶ ἐκ τούτου συνέβαινεν οἱ διανέμοντες τὰ τοιαῦτα ἐλέη νὰ μὴν αἰσθάνωνται τὴν ἐκ τῆς ἐλεημοσύνης χαρὰν διὰ τὴν ἐκ τῆς ἀνικανότητος λύπην· Τοῦτο βλέποντες ὅτε παναγιώτατος οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κύριος κύριος Γρηγόριος, οἱ ὑψηλότατοι Αὐθένται οἵ τε νῦν καὶ οἱ πρώην, καὶ ὁ ἐκλαμπρότατος ἡγεμονικὸς γόνος, καὶ μέγας διερμηνεὺς κύριος κύριος Ἰωάννης Καλλιμάχης, οἱ θερμότατοι τῷ ὄντι ἀντιλήπτορες τοῦ γένους, καὶ τῶν καλῶν ἁπάντων προθυμότατοι πρόμαχοι, σκοπὸν ἀγαθὸν ἐμελέτησαν νὰ οἰκονομήσωσι καὶ ταύτην τὴν δυσχέρειαν, καὶ ἐξευρόντες τρόπους, νὰ ἀναπληρώσωσι τὸ ἔλλειμμα τοῦτο. Ὅθεν καὶ κοινῇ γνώμῃ ἁπάντων διωρίσθη ἰδιαίτερον Κιβώτιον, Ἐλέους Κιβώτιον ἐπονομαζόμενον, τὸ ὁποῖον καὶ κατετέθη ἔντινι τῶν ἐντὸς τῆς Κωνσταντινου πόλεως λιθοκτίζων οἰκητηρίων· ἐγένετο κοινὴ συνεισφορὰ ἁπάντων, καὶ διωρίσθησαν εἰσοδήματα μόνιμα: δηλαδὴ ἐψηφίσθη νὰ δίδῃ τὸ κοινὸν κατ' ἔτος εἰς τὸ Κιβώτιον, ὅσα ἰδίως διένεμεν εἰς τοὺς πτωχούς. Οἱ ἀρχιερεῖς παρεχώρησαν εἰς τὸ Κιβώτιον πολλὰ κανονικὰ εἰσοδήματά των· οἱ αὐθένται προσδιώρισαν κατ' ἔτος ῥητὰς ποσότητας ἀπὸ τῶν θεοσυντηρήτων ἡγεμονιῶν των· οἱ νέοι ἀρχιερεῖς λογίζονται ὡς χρέος των τὸ νὰ προσφέρωσιν, ὡς ἀπαρχὴν τῶν εἰσοδημάτων των, ἀνάλογόν τινα προσφορὰν εἰς τὸ Κιβώτιον·

Ἐγκύκλια συνοδικὰ γράμματα ἐγένοντο, καὶ διεδόθησαν πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, μηνύοντα τὴν σύστασιν τοῦ κοινοῦ τούτου καλοῦ, καὶ προτρέποντα τοὺς φιλοκάλους εἰς τὴν δυνατὴν συνδρομὴν, τῶν ὁποίων βλέπομεν ἀγαθὰ ἀποτελέσματα· καθότι πολλοὶ τῶν πολλαχοῦ δυναμένων ὁμογενῶν ἐμιμήθησαν τοὺς πρωτουργοὺς τούτου τοῦ καλοῦ; καὶ οἱ μὲν ἀμέσως συνεισέφερον χορηγίας δαψιλεῖς· οἱ δὲ διατιθέμενοι τὰ καθ' ἑαυτοὺς, ἀπονέμουσιν ἐκ τῆς διαθήκης των τὴν πρώτην μοῖραν εἰς τὸ Κιβώτιον τοῦ Ἐλέους.

Ἀδελφὲ; σκιρτᾷ ἡ καρδία μου ὑπὸ τῆς χαρᾶς; καὶ ἐυχόμαι, ὥστε νεμέσεως νὰ μὴ βάλῃ βέλος· καθότι, ἂν ἀναλόγως τῇ ἀρχῇ ἀποβῶσι τὰ τέλη, καὶ ἂν οἱ ἀπανταχοῦ ὁμογενεῖς μιμηθῶσι τὴν φιλογένειαν καὶ φιλοκαλίαν τῶν προκρίτων τοῦ γένους, καὶ τῶν μέχρι τούτου γενομένων συνδρομητῶν (τῶν ὁποίων τὰ πρωτεῖα ἔχει ὁ φιλογενὴς κύριος Βαρβάκης, καταβαλὼν μίαν ἱκανὴν ποσότητα), ἐγὼ τρέφω ἀγαθὰς ἐλπίδας, ὅτι τὸ ῥηθὲν Κιβώτιον θέλει γένηται ἱκανὸν, ὥστε καὶ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς πτωχοὺς νὰ ἐπαρκῇ, καὶ ἐκ τοῦ περισσεύματος νὰ συντελῇ, καὶ εἰς τὰς προόδους τῶν μαθήσεων, καὶ εἰς σύστασιν πολλῶν ἄλλων κοινῶν καλῶν. Τοῦτο, ὡς φαίνεται, προμαντεύοντες καὶ οἱ φιλογενεῖς τοῦ γένους προεστάται, ἐπεξειργάσθησαν συστηματικώτερον τὰ κατ' αὐτὸ, καὶ ὅρους ἐξέθεντο περὶ τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ, οἵτινες εἶναι οἱ ἑξῆς.

Πρῶτοι ἔφοροι καὶ προεστάται τούτου τοῦ Κιβωτίου εἰσὶν ὁ Πατριάρχης, καὶ ὁ Μέγας Διερμηνεὺς, ὑφ' ὧν ἐξελέγησαν, καὶ διωρίσθησαν ἐπίτροποι καὶ διοικηταὶ τοῦ Κιβωτίου ἐκ τῶν διαφόρων ταγμάτων ἄνδρες ὑπολήπτικοὶ, φιλογενεῖς καὶ τίμιοι, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα δέον ἔκριν νὰ σοὶ σημειώσω, διὰ νὰ ἐννοήσῃς καὶ ἐκ τούτου, πόση εἶναι ἡ περὶ τοῦ Κιβωτίου τούτου πρόνοια τῶν προεστῶν τοῦ γένους. Διωρίσθησαν λοιπὸν ἐκ μὲν τῶν Ἀρχιερέων ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Κυζίκου κύριος Κωνσάντιος· ἐκ δὲ τῶν ἀρχόντων ὁ εὐγενέστατος ἄρχων μέγας Ποσέλνικος κύριος Γρηγόριος Μάνος· ἐκ δὲ τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν ἄλλων συστημάτων οἱ τιμιώτατοι κύριοι Χατζῆ Χάνδας Φάχρης· Χατζῆ Ἀνέσης· Χατζῆ Παναγὸς· Μισὲρ Θεοδόσιος· Χατζῆ Λαμπίκης· Μανουὴλ Δανέζης· Εὐστράτιος Σεβαστόπουλος· Γεώργιος Σαμάτας· Δημήτριος Σχινᾶς· Παλάσης Ἀσημάκης, καὶ Χρυσόδουλος Μαυρουδὴς, καὶ ἐκ τούτων οἱ

κύριοι Εὐσράτιος Σεβαζόπουλος, καὶ Γεώργιος Σαμαράς εἶναι κλειδοῦχοι τοῦ Κιβωτίου. Ἰδοὺ ποῖοι εἶναι οἱ ἀναλαβόντες τὴν ἀγαθὴν αὐτὴν ἐπιχασίαν, τῶν ὁποίων ἰξεύρεις καλῶς τὴν φιλογένειαν καὶ ἔμφυτον εἰς τὰ καλὰ προθυμίαν. Εἰς τοὺς τοιούτους ἐνχειρίσθη πᾶσα ἡ καταβληθεῖσα ποσότης, καὶ ἐγχειρίζεται σχεδὸν καθ' ἡμέραν ἡ γινομένη τῶν φιλογενῶν συνδρομή. Αὐτοὶ δὲ παραλαμβάνοντες τὰ συνεισφερόμενα χρήματα, ἐγχειρίζουσιν αὐτὰ εἰς μέρη ἀσφαλῆ, καὶ τοκίζονται· καὶ ἐν τῇ προθεσμίᾳ συνάγουσι τοὺς τόκους, καὶ τὰ λοιπὰ κανονικὰ εἰσοδήματα, καὶ τὰ ἐναποταμιεύουσιν εἰς τὸ Κιβώτιον. Τετράκις δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ· δηλονότι πρὸ τῶν ἑορτῶν τῶν Χριςοῦ γεννῶν, τοῦ Πάσχα, τῶν ἁγίων Ἀποςόλων, καὶ τῆς Παναγίας, γίνεται ἀκριβὴς ἐξέτασις πανταχοῦ τῆς πόλεως καὶ τῶν περὶ αὐτὴν μερῶν περὶ τῶν χρείαν ἐχόντων, τόσον ἐντοπίων, ὅσον καὶ ξένων, καὶ καταγράφονται τὰ ὀνόματα αὐτῶν, καὶ περιςατικώτερον σημειοῦται ἡ κατάςασις ἑκάςου ἐν εὐθύτητι, καὶ ὁ βαθμὸς τῆς ἀνάγκης του. Αὗται αἱ καταγραφαὶ ἐμφανίζονται εἰς τοὺς γενικοὺς ἐφόρους, καὶ προσδιορισθείσης τῆς δοθησομένης ἑκάςῳ βοηθείας ἀναλόγως τῇ χρείᾳ του, ἐπιβεβαιοῦνται παρ' αὐτῶν, καὶ οὕτω δίδονται εἰς τοὺς ῥηθέντας ἐπιτρόπους, οἵτινες συνελθόντες εἰς τὸ διωρισμένον οἴκημα, διανέμουσι κατὰ τὰς καταγραφὰς τὰ ἐλέη, τὰ μὲν ἀμέσως, τὰ δὲ ἐμμέσως διὰ δεδοκιμασμένων Πνευματικῶν. Ἂν δὲ καὶ μεταξὺ τοῦ χρόνου συμβῇ τις ἀνάγκη κατεπείγουσα ἢ παρθένων, ὑπὸ πενίας ἀναγκαζομένων νὰ πάθωσί τι ἀπρεπὲς, ἢ ἄλλων ὑποκειμένων, ὑπὸ περιςάσεων ἄλλων κινδυνευόντων, ἀναγγέλλονται ταῦτα εἰς τοὺς ἐφόρους, καὶ ἀφ' οὗ γένηται ἡ ἀναγκαία ἐξέτασις, ἐπιτάττονται οἱ τοῦ Κιβωτίου ἐπίτροποι, καὶ προμηθεύσαντες τὰ ἀναγκαῖα, ἀπαλλάττουσι παντὸς κινδύνου καὶ ψυχικοῦ, καὶ σωματικοῦ τοὺς κινδυνεύοντας. Ἐῶ λέγειν τὰς καθημερινὰς ἐπαρκέσεις καὶ βοηθείας, αἵτινες γίνονται σχεδὸν καθ' ἡμέραν εἰς τοὺς δεομένους. Ἰδοὺ εἰς τί καταγίνονται οἱ προϊςάμενοι τοῦ γένους. Τοῦτο τὸ Κιβώτιον συνέςη πρὸ ἑνὸς σχεδὸν χρόνου· δὲν σοὶ ἔγραψα δὲ ἔκτοτε περὶ τοιούτου, ἕως οὗ νὰ ἴδω τὰς προόδους του· ἀγαθῇ τύχῃ τὰς εἶδον, ὡς ἐπεθύμουν, καὶ ἐλπίζω, Θεοῦ συναιρομένου, ὅτι θέλω ἴδῃ πράγματα τελεώτερα εἰς τοῦτο τὸ Κιβώτιον διὰ τῆς φιλοτιμίας τῶν φιλογενῶν.

Τῇ 15. Φεβρουαρίου 1819 ἔτους ἔγινεν ἁγιασμὸς καὶ πανηγυρικὴ σύςασις Ἑλληνικῆς καθέδρας εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν Ἰατροχειρουργικὴν ἐν Μόσχᾳ Ἀκαδημίαν ἐπὶ παρουσίας τοῦ κυρίου ὑποπροέδρου, τῶν ἐντίμων καὶ ἐνεργητικῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας καὶ τῶν ἐφόρων. Εἰς αὐτὴν τὴν περίςασιν ὁ διὰ τὸ φιλόμουσον ἐπίσημος, καὶ εἰς ὅλον τὸ πεπαιδευμένον Κοινὸν ἐγνωσμένος Γραικὸς εὐγενὴς, καὶ διαφόρων ταγμάτων ἱππεὺς Ζώης Παυλίδης Ζωσιμᾶς μετὰ τῶν αὐταδέλφωντου ἔδωκε μέα δείγματα εὐγενοῦς ἀμίλλης ἀφορῶντα πρὸς τὴν πανταχοῦ διάδοσιν τοῦ φωτισμοῦ, καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς ἀνέγερσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Γινώσκων, πόσον ἡ μάθησις αὐτῆς δύναται νὰ ἦναι ὠφέλιμος καὶ εἰς τοὺς Ἰατροὺς, ἔδειξε τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ κατασήσῃ εἰς τὴν Ἰατροχειρουργικὴν Ἀκαδημίαν Ἑλληνικὴν καθέδραν, ἀναδεχθεὶς τὴν ὑποχρέωσιν εἰς διάςημα δέκα ἐτῶν, οὐχὶ μόνον νὰ συνεισφέρῃ εἰς τὸν καθέκαςον χρόνον πολλαπλασίασιν Ἑλληνικῶν Κλασσικῶν βιβλίων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἰδίων νὰ μισθώσῃ δύο διδασκάλους τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας· ἐσύςησεν ἤδη εἰς αὐτὴν καὶ Βιβλιοθήκην, προικίσας αὐτὴν μὲ 450 τόμους διαφόρων Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων. Τὴν πρὸς ὠφέλειαν τῆς Ἀκαδημίας συνεισφορὰν ταύτην ἐδέχθη μὲ ξεχωρισὴν εὔνοιαν καὶ ἐπεκύρωσε πρεπόντως ὁ Ἐκλαμπρότατος κύριος Μινίςρος τῶν Πνευματικῶν ὑποθέσεων καὶ τοῦ κοινοῦ φωτισμοῦ ὁ Πρίγγιψ Ἀλέξανδρος Νικολάου Γαλιτζίνου, Ἡ τῆς Μόσχας Ἀκαδημία αὐτὴ συναισθανομένη ὅλην τὴν τιμὴν αὐτῆς τῆς συνεισφορᾶς, προσφέρει διὰ τοῦ παρόντος εἰς τὸν εὐγενῆ ζηλωτὴν τοῦ φωτισμοῦ, καὶ ἀγαθουργὸν Ζώην Παυλίδην Ζωσιμᾶ καὶ τοὺς αὐταδέλφους του τὴν εἰλικρινῆ καὶ ἀμετάβλητον εὐχαρισίαν της.

Ἡ τύπωσις τῆς Ἑλληνογραικικῆς Ἁγίας Γραφῆς διὰ δαπάνης τοῦ σεβασμίου ἐπιςάτου τῆς ἐν Μόσχᾳ ἐφορείας, καὶ τοῦ πανταχοῦ ἐγνωσμένου ὑπερασπιςοῦ τῶν μαθήσεων Ζώη Παυλίδου Ζωσιμᾶ μετὰ τῶν αὐταδέλφων ἐξακολουθεῖται ἐν Μόσχᾳ ὑπὸ τὴν ἐπισκοπὴν τῶν ἐφόρων μὲ τὴν δυνατὴν ταχύτητα· αἱ πρῶται τρεῖς τοῦ Μωυσέως βίβλοι ἤδη ἐτυπώθησαν. Εἰς αὐτὸ τὸ ἀξιέπαινον καὶ ἀξιόλογον ἔργον συμμετέχουσι τινὲς ἐκ τῶν πνευματικῶν προσώπων· εἰς τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἶναι εἷς ἐκ τῶν πρώτων εἰδημόνων τῆς Γραικικῆς καὶ

Ἑβραϊκῆς γλώσσης, ὁ ἐπιστάτης τῆς ἐφορίας τῆς Μητροπόλεως τῆς Κοιμήσεως, ὁ πρωτοπρεσβύτερος Ἰακὼβ Δημήτριος.

Ἡ τῆς Ἀλεξανδρινῆς Γραικικῆς ἐν Νίζνῃ Σχολῆς διοίκησις, συναισθάνεται εἰλικρινῆ εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς Νιζναίους Γραικοὺς κυρίους Ἰωάννην καὶ Ἀναστάσιον Μπούμπα, οἱ ὁποῖοι τὴν αὐτὴν προθυμίαν ἔχοντες νὰ στερεώσωσι τὸ κατάστημα τοῦτο τῆς παιδείας, καὶ τὴν θέλησιν ἐκπληροῦντες τοῦ ἀειμνήστου αὐταδέλφου των, τοῦ ἱππέως Στεφάνου Κυρίλλου Μπούμπα, ἐπρόσφεραν τὰ συναθροισθέντα διὰ τὴν Σχολὴν αὐτὴν βιβλία 624 διαφόρων συγγραμμάτων, Ἑλληνικῶν μὲν τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Θουκυδίδου καὶ ἄλλων, Γερμανικῶν δὲ, τοῦ Βειλάνδου, Κάμπε, Γεσνέρου καὶ ἄλλων· ἔτι δὲ καὶ Ῥωσσικῶν, ὅλων εἰς Γαλλικὸν δέσιμον ἀκριβῆς τιμῆς· καὶ ἐκπληροῦσα χρέος γλυκὺ γενομένην ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ὠφελιμωτάτην εἰς τὴν σπουδάζουσαν ἐν αὐτῇ τῇ Σχολῇ νεολαίαν προσφορὰν, ἀπονέμει τοῖς ῥηθεῖσι κυρίοις Μπούμπα ἐκ προσώπου ἁπάσης τῆς Νιζναίας Γραικικῆς Κοινότητος τὴν εἰλικρινεστάτην εὐχαριστίαν. Τὸ δῶρον τοῦτο τὸ ἀξιόλογον ἀμφιβόλως θέλει ἐμπνεύσει καὶ εἰς ἄλλα μέλη τῆς Γραικικῆς Κοινότητος τὴν εὐγενεστάτην ἅμιλλαν νὰ συνεργήσωσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ τῆς σχολῆς συνιστῶντα. Ὁ μακαρίτης Στέφανος Μπούμπας ἔτι ζῶν ἐχάρισεν εἰς τὴν Σχολὴν (παρεκτὸς τῆς ἐπισήμου χρηματικῆς συνεισφορᾶς, διὰ τὴν ὁποίαν ἐβραβεύθη παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος μὲ τὸ τάγμα τοῦ ἁγίου Βλαδιμήρου τοῦ 4 βαθμοῦ) καὶ τὴν εἰκόνα τῆς αὐτοῦ Μεγαλειότητος ὁλόσωμον, μεγάλης τιμῆς, καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ χρηματίσαντος τῆς μικρᾶς Ῥωσσίας Πολιτικοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ, τοῦ Πρίγγιπος Ἰακώβου Ἰωάννου Λομπάνωφ Ῥοστόβσκου, τοῦ συνεργήσαντος εἰς τὴν σύστασιν τῆς Σχολῆς αὐτῆς, κατὰ τὴν πρόθεσιν τοῦ μακαρίτου Στεφ. Μπούμπα, καὶ κατὰ τὴν συμφωνίαν καὶ συνεργίαν πάσης τῆς Γραικικῆς αὐτῆς Κοινότητος. Ἡ Σχολὴ αὕτη ποτὲ δὲν θέλει παύσει ἀπὸ τοῦ νὰ λυπῆται τὴν παράκαιρον στέρησιν τοῦ κυρίου Μπούμπα. Μὲ τὸν θάνατόν του ἡ μὲν Σχολὴ ἔχασε τὸν εὐεργέτην της, ἡ δὲ Κοινότης τὸ εὖ φρονοῦν μέλος της.

Οἱ πλουσιοπαρόχως δαπανῶντες τὴν περισσείαν των εἰς τὸν φωτισμὸν τοῦ Γένους· οἱ περὶ τῆς εὐπρεπείας τῶν θείων ναῶν πρὸ πάντων μεριμνῶντες φιλόκαλοι αὐτάδελφοι Ζωγιμᾶ ἔκτισαν δι' ἰδίων ἐξόδων ὡραίαν πετρίνην Ἐκκλησίαν εἰς μνήμην τῶν τοῦ ἁγίου Προδρόμου γενεθλίων εἰς τὸ ἐν Νίζνῃ τῆς μικρᾶς Ῥωσσίας κοινοτάφειον τῶν Νιζναίων Γραικῶν, ἡ ὁποία ἐντὸς ὀλίγου θέλει ἀποτελειωθῆ διὰ τὴν θείαν ἐκκλησιαστικὴν μυσταγωγίαν. Κυρύττεται καὶ αὕτη ἡ ἀξιάγαστος ἀγαθοεργία των εἰς τὸ Πανελλήνιον ἐκ μέρους τῆς εὐγνωμόνου Κοινότητος τῶν Νιζναίων Γραικῶν, οἵτινες ἀποδίδουσιν οὕτως τὴν ἐξ εἰλικρινοῦς καρδίας ὀφειλομένην αὐτῶν εὐχαριστίαν.

Σ. Μφ.

Μετεφράσθη ἐκ τοῦ Ῥωσσικοῦ ἀπὸ ἄνδρα φιλογενῆ καὶ φίλον τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐν Νίζνῃ Ἑλληνικῆς Σχολῆς.

Ὁ ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει τοῦ Ἄθωνος μονάζων ὁσιολογιώτατος κύριος Γεώργιος ὁ τοῦ Μ. Σακκελλαρίου Παπᾶ Νικολάου Χ'. Στάτιου ἐκ πατρίδος Βελβενδοῦς, Θετταλικῆς κωμοπόλεως, ἐφιέρωσεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον τῆς πατρίδος του γρόσια 5000, διορίσας εἰς μισθὸν διδασκάλου τὸν ἐτήσιον τόκον αὐτῶν γρόσια 500, λογιζόμενον ὅμως ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔτους τῆς καταθέσεως τοῦ ἀνωτέρω κεφαλαίου, διότι τὸν τόκον τοῦ πρώτου ἔτους παρήγγειλε τοὺς συμπατριώτας του νὰ διανείμωσιν εἰς πτωχοὺς ἀξίους ἐλέους. Ὁμοίως νὰ διανέμωσιν εἰς αὐτοὺς καὶ τῶν ἐφεξῆς χρόνων τὸν τόκον, ἐν ὅσῳ κατὰ δυσχίαν στερεῖται διδασκάλου τὸ σχολεῖον. Ἀλλ' οἱ φιλότιμοι Βελβενδινοὶ ἀφ' οὗ ἐπαίνεσαν ἀξίως διὰ τὴν προσφορὰν τὸν σεβάσμιον συνδρομητὴν, τὸν βεβαιόνουσιν εἰς τὴν ἀπάντησίν των, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἔλειψεν εἰς τὸ σχολεῖον πρὸ πολλῶν χρόνων διδάσκαλος· ἀλλὰ καὶ σχολεῖον ἐκ θεμελίων ἔκτισαν, μικρὸν μὲν, ἀρκοῦν ὅμως εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασίν των, καὶ βιβλιοθήκην ἐκατάστησαν, εἰς ἣν ἐξώδευσαν ἕως τώρα περίπου δύο χιλιάδας γροσίων, φιλοτιμούμενοι καθ' ἡμέραν νὰ τὴν πλουτίσωσι. Χαίρουσι δὲ ὅτι νεωστὶ ἀπέκτησαν καὶ διδάσκαλον μεθοδικὸν τὸν ἐκ Κοζάνης κύριον Νικόλαον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐλπίζουσι καρποὺς ἀξίους τῆς προκοπῆς του. Τὰς εἰδήσεις ταύτας ἐλάβομεν ἀπὸ τὴν μεταξὺ τοῦ κυρίου Γ. Σακκελλαρίου καὶ τῶν συμπολιτῶν του διατρέξασαν ἀλληλογραφίαν, τῆς ὁποίας ἀντίγραφα μᾶς ἔστειλε φίλος, καὶ χαίροντες τὰς μεταδίδομεν εἰς τὸ κοινὸν, διὰ νὰ γνωρίσῃ εὐγνωμόνως τὸν σεβάσμιον καὶ φιλογενῆ τοῦτον ἄνδρα, καὶ νὰ ἐπαινέσῃ τὰ καλὰ φρονήματα τῶν Βελβεδινῶν.

Ἠθικὴ φαντασία φιλερήμου τινὸς διδασκάλου, τῇ ιέ. Ἀπριλίου. ἀωκ. ἐν τῷ κατὰ Βλαχίαν Πλοεσίῳ.

Προνοίας ἔργον τῆς παμμεγίσου,
θαυμάζω τάξιν θεοῦ ὑψίσου,
τῆς παγκοσμίου διαταγῆς!
μ' ἔκπληξιν βλέπω πάντας ἀνθρώπους,
ἀφ' οὗ ἀφίσουν μητρικοὺς κόλπους,
ὡς ὁδοιπόρους ἀπὸ τῆς γῆς.

Τρέχομεν ὅλοι εἰς χρόνων ῥεῦμα,
ἀνεπαισθήτως εἰς δρόμου τέρμα,
ἀκαταπαύσως μᾶς σύρει τί,
ὁδοιποροῦμεν ἀπὸ τῆς σφαίρας,
διαπερῶμεν χρόνους ἡμέρας,
καθεὶς εἰς δρόμον περιπατεῖ.

Ἂν ἡσυχάζω, ἐὰν κοιμῶμαι,
εἰς δρόμου τρέχω, περιπλανῶμαι,
ποτε θὰ φθάσω, φεῦ, ἀγνοῶ!
πλοῦτον καὶ κτήματα συναθροίζω,
διὰ αἰῶνας νὰ ζῶ νομίζω,
πρὸς τάφον τρέχων, δὲν ἐννοῶ!

Ὦ τί ταξίδι! τί ξένος δρόμος!
ὅταν τὸν κρίνω, μ' εὑρίσκει τρόμος,
κατ' ὀρθὸν λόγον ἂν σοχασθῶ!
ἀλλόκοτόν τινα δρόμον τρέχω,
τέλος, νὰ φθάσω σκοπὸν δὲν ἔχω,
ἀπερισκέπτως περιπατῶ.

Περνῶ ἡμέρας, μῆνας καὶ χρόνους,
ἢ μ' ἀῤῥωσίας, θλίψεις καὶ πόνους,
ἢ μεθ' ὑγείας εὐδαιμονῶ·
καὶ ἂν γνωρίζω φύσεως νόμον,
καὶ τῆς προσκαίρου ζωῆς μου δρόμον,
τέλος τοῦ δρόμου, φεῦ, δὲν φρονῶ!

Τρέχω μὲ πόσαν πολλῶν μιλλίων,
περνῶ σαδίους ὡρῶν μυρίων,
κάμνω κονάκια παντοδαπά,

ὡς καθεὶς τρέχει τὸν δρόμον χαίρων,
δρόμου κινδύνους γενναίως φέρων;
κἀνεὶς τὸ τέλος δὲν ἀγαπᾷ.

Πάντως μεγίσην εὐχὴν τὸ ἔχουν,
τοῦτον τὸν δρόμον πάντα νὰ τρέχουν;
χρόνους ἀμείβοντες βαθμηδόν·

Ἄλλοι μὲ μέταλλα φορτωμένοι,
ἄλλοι πεινῶντες, καὶ τεθλιμμένοι;
τρέχομεν ὅλοι μίαν ὁδόν.

Ἂν καθ' ἑκάσην βλέπωμεν ἄλλους,
εἰς τέλος δρόμου μικροὺς μεγάλους;
φθάνουν κονάκι ὑσερινόν,

νεκροὺς εἰς τάφον εὐθὺς τοὺς βάζουν,
μ' ὀλίγον χῶμα, φεῦ, τοὺς σκεπάζουν,
ὡς εἰς κονάκι παντοτινόν.

Λέγομεν τότε, δὲν ἰατρεύθη,
δὲν ἐφυλάχθη, κακῶς ἐφέρθη;
λόγους εὑρίσκομεν ἀφορμῆς·

ὦ τί μεγίση ἀνοησία!
δὲν μᾶς φοβίζει ἀορισία,
τῆς ἀπροβλέπτου ταύτης σιγμῆς!

Ἐνὰ ταξίδι ἄτρεπτον βλέπω,
πῶς αἰωνίως ἔμπροσθεν τρέχω·
δὲν ἐπιστρέφω· τί συμφορά!

φεῦ, δὲν εὑρέθη τέχνη, σοφία! ! !
ἄτρεπτος εἶναι βουλήσις θεία,
σωμάτων γέννησις, καὶ φθορά! . . .

Εἰς ἄλλους δρόμους, ἐὰν θελήσῃς;
δύνασαι ὄπισθεν νὰ γυρίσῃς,
νὰ ἐπιστρέψῃς ὅταν ποθῇς·

Εἰς τοῦτον ὅμως τὸν ξένον δρόμον,
θεὸς ὁρίζει ἄτρεπτον νόμον,
νὰ μὴ γυρίζῃ ὀπίσω τίς!

Μεγίσῃ δύναμις βασιλέων,
ἀφ' οὗ περάσῃ μιὰ μέρα πλέον;
παρέλθῃ χρόνος, ἢ ἑβδομὰς,

ποτὲ δὲν δύναται, ἂν θελήσῃ,
ἡμέραν, ὥραν κἂν νὰ γυρίσῃ,
νὰ ἐμποδίσῃ χρόνων ὁρμάς.

Χαίρομεν πάντες ζωὴν γλυκεῖαν;
σύχνὰ ἀλλάζοντες ἡλικίαν,
χρόνους ἀμείβοντες ἱκανούς·
καταναλίσκομεν ἀγνοοῦντες;
ἀτρέπτων χρόνων τροχὸν κινοῦντες;
δρόμου πληροῦμεν νόμους κοινούς.

Ἐκ παιδὸς νέος; ἀνὴρ ἐγίνη,
πολύντις γέρων δρόμον ἐκτείνει;
ἔζησε λέγουν τόσον πολύ!
δὲν λέγουν, ἔφθασε τέλος δρόμου,
κἀτ' εὐταξίαν ἀτρέπτου νόμου,
τώρα πρὸς τάφον αὐτομολεῖ.

Ἄλλοι κατ' ἄλλην τάξιν τοῦ νόμου,
εἰς τάφον φθάνουν ἐν μέσῳ δρόμου;
νεύματι θείου Δημιουργοῦ·
ἄλλων ὁ δρόμος τινῶν βημάτων!
τίς ἐξετάζει βάθος κριμάτων;
ἀπάσης κτίσεως Αὐτουργοῦ;

Ἄνθρωπε κλῖνε εἰς γῆν τὸ βλέμμα·
φοβοῦ τοῦ δρόμου ἄγνωστον τέρμα;
ποτὲ μεγάλα νὰ μὴ φρονῇς.
πτωχὸς; ἢ πλούσιος ἐὰν εἶσαι,
εὐγενὴς, ἔνδοξος ἂν καλῆσαι;
αὔριον γίνεσαι ἀφανής.

Ἂν ἔχῃς γνῶσιν, φίλ' ἑτοιμάζου,
προσκαίρου βίου τέλος φαντάζου;
σὲ περιμένει ἄλλη ζωή·
δίκαιος ὤντας, ταύτην κερδίσεις;
πτωχοὺς ἀνθρώπους ἂν ἐλεήσῃς;
ὁ νοῦς σου ταῦτα δὲν ἀγνοεῖ.

Πολὺ τὸ σφάλμα, μέγα τὸ πταῖσμα!
ζῶῃς τὸν ὅρον ἀνὴρ μὲ πνεῦμα,
νὰ μὴ προβλέπῃ ὡς λογικός;
δρόμον, φεῦ, τρέχομεν ἀμερίμνως,
καὶ μᾶς δεσπόζει κοιλία, ὕπνος·
ζῶμεν ὡς ἄλογα σαρκικῶς. . . .

παρήγαγε τῷ ὄντι μεγάλους Ἀνατόμους, ἐξ ὧν Ἡρόφιλος καὶ Ἐρασίστρατος ἀναφέρονται καὶ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων μετὰ σεβασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης· ἀλλὰ μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων μαθητῶν καὶ ὀπαδῶν αὐτῶν οὐδεὶς προήγαγε τὴν ἐπιστήμην ἐπὶ τὸ τελειότερον, μήτε δὶ ἰδιαιτέρων τινῶν ἀνακαλύψεων διέπρεψε. Ἐγεννήθησαν δὲ εὐθὺς φατρίαι καὶ αἱρέσεις, αἱ ὁποῖαι τόσῳ μᾶλλον ἐχθρεύοντο, ὅσῳ ὀλιγώτερον οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν ἀνεγνώριζον τὴν πεῖραν ὡς τὸν μόνον γνώμονα, καὶ ὅσῳ ἀνωφελεῖς ἦσαν αἱ θεωρίαι των. Οἱ περὶ τὸν Ἡρόφιλον ἐπεδεικνύοντο μάλιστα δὶ ἀθλίας κλίσεως πρὸς τὰς διαλεκτικὰς λεπτολογίας καὶ τὸ φίλερι. Πολλοὶ δὲ ἐκ τούτων ἐξέδωκαν ὑπομνήματα εἰς τὸν Ἱπποκράτην, ὅπου ὅμως οὗτοι ἐζήτουν νὰ διαβάλωσι τοῦτον τὸν θεμελιωτὴν τῆς Ἐπιχωρίου Ἰατρικῆς διὰ διαλεκτικῶν τεχνῶν. Πολλοὶ ἐπεξειργάζοντο τὴν φαρμακολογίαν· οἱ πλεῖστοι δὲ τέλος ἠμέλουν πᾶσαν θεωρίαν καὶ πολυμάθειαν, παραδιδόμενοι εἰς τὸν τραχὺν (ἀνεξέργαστον) Ἐμπειρισμόν. Ὀλίγοι τῶν κυρίως Διδασκάλων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐνέκυπτον εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς τέχνης· ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Ἐρασίστρατος ὠνειδίζετο, ὅτι θέλων νὰ δικαιώσῃ πειραματικῶς τὸ εἰς φλεβοτομίαν μῖσος του διηγεῖται πάντοτε μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῆς ἀσθενείας ἱστορίαν (Γαλ. περὶ Φλεβ. Ἀνατομ. κατὰ Ἐρασίστ.). — Ἐν τούτοις οἱ Πρακτικοὶ εὐθὺς ἐχωρίσθησαν διόλου ἐκ τῶν Θεωρητικῶν· οἱ πρῶτοι ἐξησκοῦντο ἢ τὴν χειρουργίαν ἢ τὴν ἐσωτερικὴν Ἰατρικὴν, χωρὶς ὅμως ν' ἀποβλέπωσιν εἰς τὰς ἀρχὰς (τὰ δόγματα) τῆς Σχολῆς· τὴν δὲ Χειρουργίαν ἐθεώρουν ἤδη οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Διδάσκαλοι οἱονεὶ τινὰ ἀναξίαν τῶν πεπαιδευμένων τέχνην, ἀποδεχόμενοι (βεβαιοῦντες) τὸν ἐκ τῆς Ἱπποκρατικῆς οἰκογενείας προερχόμενον ὅρκον, καθ' ὃν ὁ μαθητὴς ἔπρεπε νὰ ὑποσχεθῇ μήτε νὰ λιθοτομῇ, μήτε ἄλλην τινὰ πρᾶξιν νὰ ἐπιχειρῇ, ἀλλὰ ταύτην εἰς ἄνδρας ἐργάτας „ἀνδράσιν ἐργάτησιν" νὰ παραχωρῇ. Οὕτως ὑψώθησαν τότε οἱ ἰατροὶ ἐπὶ παιδείας τύφῳ ὑπὲρ τοὺς χειρούργους, οἱ ὁποῖοι ἔσπευδον μάλιστα νὰ αὐξήσωσι καὶ διορθώσωσι τὰ καταπλάσματα, καὶ νὰ τελειοποιήσωσι προσέτι τὴν λιθοτομίαν. Σώστρατος, Ἀμύντας, Περίγενης, Πασικράτης καὶ Νυμφόδωρος εἰσὶν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ἐφευρεταὶ πολλῶν καταπλασμάτων καὶ ἰδιαιτέρων τρόπων τῆς ἐπιθέσεως αὐτῶν. Ὁ Νηλεὺς ἐφεῦρε πλίνθιόν τι, ἢ μηχανὴν τινὰ μετὰ πολυ-

σπάστων συντείνουσαν εἰς τὰς ἐξαρθρώσεις. Μεταξὺ δὲ τῶν λιθοτόμων ἐκείνου τοῦ καιροῦ ὀνομάζονται Ἀμμώνιος καὶ Σώστρατος. Ἰδία τις ἰατρῶν κλάσις ἐνησχολεῖτο κατὰ πάντα εἰς τὰς ὀφθαλμίας, αἱ ὁποῖαι ἐν Αἰγύπτῳ ἔκπαλαι ἦσαν κοιναί. Δημοσθένης ὁ Φιλαλήθης, ἐκ τῆς Σχολῆς τοῦ Ἡροφίλου, ἔγραψε τὸ πρῶτον σύγγραμμα περὶ Ὀφθαλμιῶν· πολλοὶ δὲ Ἀλεξανδρινοὶ Ὀφθαλμιατροὶ ἀπῆλθον μετὰ ταῦτα καὶ εἰς Ῥώμην (Walch. de sigillo. ocular. medic. Rom. Ten. 1763 4)· ἄλλοι δὲ ἔτι, ἐκ τοῦ συσήματος (τῆς φατρίας) τῶν πεπαιδευμένων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διακρινόμενοι Πρακτικοὶ, ζητοῦντες νὰ πλουτίσωσι τὴν περιουσίαν τῶν φαρμάκων μετεχειρίζοντο καὶ ἐδοκίμαζον νέας, μάλιστα ἰοβόλους (δηλητηρίους) οὐσίας, ὅθεν καὶ ἔλαβον τὸ παλαιὸν ὄνομα „Ῥιζοτόμοι". Ζώπυρος, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Πτολεμαίου, καὶ Κρατεύας ἦσαν οἱ ἀρχαιότατοι καὶ περιφημότατοι, ἀμφότεροι ἡνωμένοι μετὰ τοῦ βασιλέως Μιθριδάτου, ὅς τις παρόμοια δοκίμια συνεχῶς ἔπραττε. Ὁ Ζώπυρος ἐγένετο ἤδη γνωστὸς δὶ ἑνὸς γενικοῦ ἀντιφαρμάκου, τὸ ὁποῖον αὐτὸς Ἀμβροσίαν ὠνόμασε, καὶ ὁ Κρατεύας περιέγραψε τὰς δυνάμεις τῶν φαρμάκων ἐν ἰδίῳ τινὶ συγγράμματι, τὸ ὁποῖον χειρόγραφον ἔτι σώζεται· καὶ Ἡρακλείδης δὲ ὁ Ταραντῖνος, καίτοι ὄχι κυρίως Ῥιζοτόμος, ἐδοξάσθη διά τινος βιβλίου περὶ φαρμάκων ὡσαύτως διαλαμβάνοντος. — Ἄλλη τις ἀξιολογωτέρα σάσις διεχώριζε τὴν ἐμπειρικὴν Σχολὴν ἐκ τῆς δογματικῆς. Πλίνιος ὁ Κῶος, μαθητὴς τοῦ Ἡροφίλου, ἤτοι ὁ θεμελιωτὴς τινὸς αἱρέσεως, καθ' ἣν οὗτος καταφρονῶν τὴν ἀνατομίαν καὶ πᾶσαν θεωρίαν διευθύνετο μόνον εἰς τὴν πεῖραν, καὶ τὴν ἀξίαν μὲν τῆς πρώτης καὶ διδακτικὴν αὐτῆς μέθοδον εὐφυέστατα ἐπεξειργάσθη, ἀλλ' ἐνταυτῷ μετεχειρίζετο ὅλας τὰς διαλεκτικὰς τέχνας, διὰ νὰ μάχεται ἀκαταπαύστως κατὰ τοῦ Δογματισμοῦ. Σεραπίων ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Γλαυκίας, Ἡρακλείδης ὁ Ταραντῖνος, Ὧρος ὁ ἐκ Καππαδοκίας, Μηνόδοτος ἐκ Νικομηδείας καὶ Θεόδας ἐκ Λαοδικείας ἦσαν οἱ γνωστότατοι ἰατροὶ καὶ συγγραφεῖς ταύτης τῆς Σχολῆς. Μεθ' ὅλα τὰ σχίσματα τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς ἔμεινεν αὕτη μ' ὅλον τοῦτο ἥσυχος τῶν Μουσῶν ἕδρα εἰς τὸ διάστημα τῶν πολέμων, τοὺς ὁποίους οἱ τοῦ Ἀλεξάνδρου διάδοχοι μετ' ἀλλήλων εἶχον, καὶ μάλιστα εἰς τὸ διάστημα τῶν λησιρικῶν (ἀνασταστικῶν) ἐκστρατειῶν Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου. Πανταχόθεν τῆς

ἀγῆς συνέῤῥεον ἐκεῖ διδάσκαλοι καὶ μαθηταί· ἦτον δὲ ἱκανὴ σύσσασις ἑνὸς φιλοσόφου καὶ ἰατροῦ ὅταν ἐμαθήτευεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ὀλίγον χρόνον πρότερον, πρὶν ἔτι οἱ Ῥωμαῖοι διαῤῥέσωσι τὴν Αἴγυπτον, ἐγεννήθη μεταξὺ τῶν δύω ἀδελφῶν Πτολεμαίου Ϛ' καὶ Ζ', τῶν ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον Φιλομήτορος καὶ Κακεργέτου γνωριζομένων, τόση μεγάλη ἔρις, ὥςε ἠναγκάσθησαν μετ' ἀλλήλων νὰ πολεμήσωσι. Πτολεμαῖος ὁ Ζ. ἔλαβε τὴν ὑπεροχήν, καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ πρὸς τὸν ἀδελφὸν μίσους, ὅς τις ἀνετράφη μετὰ πολλῶν Ἀλεξανδρινῶν πεπαιδευμένων, παρήγγειλεν ἄλλοι μὲν τῶν συνηλίκων τοῦ ἀδελφοῦ του „ οἱ κατὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐφηβήσαντες" νὰ ἀναιρεθῶσι, ἄλλοι δὲ νὰ διωχθῶσι. „Οὕτως ἐπληρώθησαν τότε, λέγει ὁ Ἀθήναιος, (βιβλ. 4. Κ. 25) πολλαὶ νῆσοι καὶ πόλεις ὑπὸ φιλοσόφων, Γραμματικῶν, Ἰατρῶν, Μαθηματικῶν, Μουσικῶν, Ζωγράφων, Παιδοτριβῶν καὶ ἄλλων περὶ τὰς τέχνας δοκίμων. Οὗτοι ςερούμενοι τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων ἐδίδασκον ἄλλους καὶ ἐπαίδευον οὕτω πολλοὺς ἐνδόξους ἄνδρας". Πολλοὶ περὶ τὸν Ἡρόφιλον καὶ Ἐρασίςρατον ἐπορεύθησαν εἰς Φρυγίαν, ὅπου μεταξὺ Λαοδικείας καὶ Καρούρης, ἐν τῷ ναῷ τοῦ μηνὸς Κάρου, ἀνέςησαν Σχολὴν, τῆς ὁποίας προΐςαντο Ζεῦξις καὶ Ἱκέσιος (Στράβ. βιβλ. 12).

Ἦν τοσοῦτοι αἱ βιβλιοθῆκαι ἐσώζοντο ἔτι· ἀλλ' ὁ ὑπὸ τοῦ πολέμου προξενηθεὶς ὄλεθρος συνήργησε καὶ εἰς τὸν ἀφανισμὸν αὐτῶν. Ὅτε Ἰούλιος Καῖσαρ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐςρατοπέδευσεν, ἔῤῥιψαν εἰς τὰ πλοῖα παρὰ τῷ λιμένι πῦρ, τὸ ὁποῖον ἐπέτυχε καὶ τὴν πλησίον κειμένην πόλιν Βρούχιον, ἔνθα ἡ βιβλιοθήκη ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρός· τετρακόσιαι χιλιάδες βιβλίων ἀπωλέσθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον (Δίων Κάσσι βιβλ. 42. Κ. 38. Πλούτ. βίῳ Καίσ. Sen. de tranquill. anim. p. 26. ἐκδ. διγέφ.). Ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦτο τὸ συμβεβηκὸς φαίνεται ἔτι κατὰ μικρὸν συνήχθησαν αὖθις οἱ πεπαιδευμένοι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ· διότι, μαρτυροῦντος τοῦ Στράβωνος, ὅτε Καῖσαρ καὶ ὁ Αὔγουςος ἐκαλλώπισαν τὴν πόλιν ἀποκαταςήσαντες τὸν ἱερέα πάλιν, ὅς τις εἶχε τὴν ἐπιςασίαν τοῦ Μουσείου. Μάρκος Ἀντώνιος ἔθεσε τὸ θεμέλιον πρὸς ἀποκατάςασιν τῆς βιβλιοθήκης προσενεγκὼν δῶρον εἰς τὴν Κλεοπάτραν πᾶσαν τὴν Περγαμηνὴν Συλλογὴν 200,000 βιβλίων, τὰ ὁ-

ποῖα ἐτέθησαν ἐν τῷ λαμπρῷ Ναῷ τοῦ Σεράπιος (*) (Πλούταρ. βίῳ Ἀντων. Κ. 4). Ἀσκληπιάδης ἐκ Προύσης, ὁ περιφημότατος μεταξὺ τῶν πρώτων ἑλλήνων ἰατρῶν ἐν Ῥώμῃ, ὁ φίλος τοῦ Κικέρωνος, ἐμαθήτευσεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Συρανὸς ὁ Ἐφέσιος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ μεθοδικὴ αἵρεσις ἔλαβε τὴν ἔξοχόν της λαμπρότητα, καὶ ὅς τις ἔζη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Τραϊανοῦ, ἀνετράφη ὡσαύτως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ· ὁ Γαληνὸς βουλόμενος νὰ μάθῃ ἀκριβῶς τὴν Ἀνατομίαν δὲν εὗρε κάμένα ἄλλον προσφυέςερον τόπον παρὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου Ἡρακλειανός τις ἐγένετο διδάσκαλος αὐτοῦ (Γαλην. Περὶ Ἀνατομ. Ἐγχειρ. Βιβλ. Α. Ὑπομν. 2. ἐν βιβλ. περὶ Φύσ. Ἀνθρ.).

Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον, τὴν Β'. τουτέςιν Ἑκατοντ. μετὰ Χρ. ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτον ὁ τόπος τῆς συνελεύσεως ἁπάντων τῶν φιλοσόφων, οἵτινες ἔδωκαν εἰς τὸν Πλατωνισμὸν νέαν τινὰ μορφήν. Πρὸ πολλοῦ ἔτι πολλοὶ τῶν ἐνταῦθα διασπαρέντων Ἰουδαίων, εἰδήμονες τῶν ἀνατολικῶν συςημάτων, μετ' ἄκρας ἀγαθότητος ὑπὸ τῶν Βασιλέων ὑποδεχιωθέντες, ἐσπούδασαν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ παιδείαν· ἑβδομήκοντα δὲ ἐξ αὐτῶν μετέφρασαν τὴν Ἱερὰν Γραφὴν εἰς τὸ Ἑλληνικόν (Ἰώσ. Ἰουδ. Ἀρχ. Βιβλ. 10. Κ. 9. βιβλ. 12. Κ. 1). Ἄλλοι δὲ εὗρον τὴν Νεοπλατωνικὴν Φιλοσοφίαν ἐπιτηδειοτάτην νὰ ἑρμηνεύῃ μυςικῶς τὰς ἱερὰς Βίβλους· ὁ Λόγιος Ἰουδαῖος Φίλων, ὅς τις ἔζη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἡμετέρου σωτηρίου ἔτους, ἤνωσε τὴν Ἀνατολικὴν Φιλοσοφίαν μετὰ τῆς Νεοπλατωνικῆς· καὶ οἱ Ἕλληνες Φιλόσοφοι, ὅσοι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔζων, ἐσύςησαν Σχολὴν τινὰ καὶ ἐπεξειργάζοντο καθ' ὁμοίας ἀρχὰς τὴν Φιλοσοφίαν, ζητοῦντες νὰ συνάψωσι τὸν Πλατωνικὸν Ἰδεαλισμὸν μετὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ τῆς Ἀποῤῥοίας Συςήματος (Emanations System) (Sprengel)

Ὁ κύριος τῶν αὐτόθι φιλοσοφούντων χαρακτὴρ συνίςατο εἰς τὰ ἐφεξῆς ταῦτα, τὰ ὁποῖα εἰσὶ ἡ φιλολογική τις τῶν φι-

(*) Ἡ Θεολογία τῶν Ἀλεξανδρινῶν ηὔξησε μετὰ τινος νέου Θεοῦ, τοῦ Σεράπιος ἐκ Σινώπης, τὸν ὁποῖον ὁ Πτολεμαῖος ἐκεῖθεν μετεπέμφετο, ἀφιερώσας εἰς αὐτὸν παλαιὸν τινὰ τῆς Ἴσιδος ναόν, ὅς τις μετὰ ταῦτα ἐγένετο ὁ περιφημότατος τῆς Ἀλεξανδρείας (Tacit. Hist. libr. 4. C. 83.)· οἱ δὲ Αἰγύπτιοι αὐτοὶ δὲν θέλουσι νὰ παραδεχθῶσι τὸν ξένον τοῦτον θεόν (Macrob. Saturn. libr. 1. C. 7).

λοσοφικῶν ἰδεῶν ἐπεξεργασία ἄνευ ἰδίων σκέψεων· β'. ἀγάμιξις τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ πνεύματος, ἐξ ὧν ἐκεῖνο μὲν ἀπεστείνετο εἰς τὸ θεωρεῖν (ὁρᾶν) μᾶλλον; τοῦτο δὲ εἰς τὸ ἐξετάζειν πλέον, δι' οὗ ἡ θεωρία τοῦ ἀπολύτου σκοπὸς τοῦ φιλοσοφεῖν ἐγίνετο· γ'. σύναψις τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους (διότι καὶ ἡ Ἀριστοτελικὴ Φιλοσοφία εἶχεν ἐνταῦθα κορίαν τινὰ φατρίαν) καὶ ἄλλων Ἑλλήνων Φιλοσόφων, καὶ ζητουμένη τις ἁρμονία τῶν κατὰ τὰς ἐννοίας αὐτῶν διαφερόντων Φιλοσόφων· δ'. ἐφαρμογὴ τοιαύτης Φιλοσοφίας, ἥτις συνέτεινε πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Ἑθνισμοῦ καὶ καταπαλαισμὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Σαφέστερος γίνεται οὗτος ὁ χαρακτὴρ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ'. αἰῶνος. Ἀπὸ τῶν χρόνων Ἀμμωνίου Σακκᾶ, καὶ μετ' αὐτὸν καταλέγεται σειράτις Φιλοσόφων, οἵτινες τὸ πλεῖστον μέρος ἦσαν ἀνατολικοὶ καὶ ἐν μέρει ἔζων διδάσκοντες ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἢ, ἀφ' οὗ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπαιδεύοντο, διέτριβον ἀλλαχοῦ, ὡς Πλωτῖνος, Πορφύριος, ἢ ἐν γένει κατὰ τὸ πνεῦμα αὐτῶν ἐφιλοσόφουν, ὡς Πρόκλος, Ἰσίδωρος, Δαμάσκιος ἐκ Δαμασκοῦ. Ἀλεξανδρινοὶ Φιλόσοφοι. Κοινῶς ὀνομάζονται οὗτοι Ἐκλεκτικοί, καθότι συνῆψαν ἰδέας ἐκ διαφόρων συζυγμάτων, οἷον Πυθαγορισμοῦ, Πλατωνισμοῦ καὶ Ἀριστοτελισμοῦ· βλέπε περὶ τούτων Olearii dessert. de Eclecticis, ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ μεταφρασθείσῃ Historia Philosophiae ὑπὸ Stanley καὶ Histoire Critique de l'olecticisme ou des nouveaux Platoniciens, Arignon 1766. 2. Τόμ. 12. Ἀλλ' ἡ ὀνομασία δὲν εἶναι ὀρθή, καθότι οὗτοι εἶχον ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ Ἀπολύτου, καὶ ἐνόμιζον ὅτι δύνανται δι' αὐτῆς νὰ συνάψωσι τὸ ἰδιαίτερον ἐκείνων τῶν συζυγμάτων. (Tennemann)

Ἡ ἐπιῤῥοὴ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τοῦ φιλοσοφεῖν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἦτον ἀξιοσημείωτος. Ἀφ' οὗ συνεζήθη Χριστιανική τις κοινότης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὡς λέγεται, ὑπὸ Μάρκου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, εὗρον πολλοὶ τῶν ἐκεῖ λογίων τὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ τόσῳ μᾶλλον εὐπαραδέκτους, ὅσῳ πλέον τινὲς ἐξ αὐτῶν (τῶν ἀρχ!) εἶχον ὁμοιότητα μετὰ τῶν δοξῶν τῶν Ἰουδαϊκῶν καὶ Ἀνατολικῶν Σχολείων· διότι περί τε τοῦ αἰωνίου Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὅς τις ἐγένετο ἄνθρωπος εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, περὶ τῆς διαφωνίας τῆς ἀγαθῆς καὶ κακῆς ἀρχῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ ἀποσφραγῖναι τὸν αἰσθητὸν κόσμον, καὶ ἀποθανεῖν ἐπ' ἐλπίδι, ἐνώσεως μετά τινος πνευματικοῦ κόσμου, περὶ τούτων ἁπάντων ἐγένετο λόγος ἤδη πρὸ πολλοῦ παρὰ τοῖς Ἀνατολικοῖς Θεοσόφοις, ὡς παρὰ τοῖς Ἐσσηνοῖς καὶ Νεοπλατωνικοῖς. Ὁ Εὐσέβιος λέγει ῥητῶς (Ἱστορ. Ἐκκλ. βιβλ. 2. Κ. 16.) ὅτι εἰς ταύτην τὴν συμφωνίαν πολλῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν μετὰ τῶν πρότερον ἤδη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διδαχθεισῶν πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς Ἀλεξάνδρειαν· ἀλλ' ἐντεῦθεν μάλιστα προήρχετο ἡ ἀνομοιότης καὶ ἡ δυσμορφία εἰς τὴν ὁποίαν περιέπιπτον οἱ τοῦ Χριστιανισμοῦ Διδάσκαλοι. Οἱ Αἱρεσιαρχαὶ, Βασιλίδης, Ἁρποκράτης, Μαρκίων, Μάνης καὶ ἄλλοι ἀνεμίγνυον τὰς διδασκαλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ οὕτω μετὰ τῶν Νεοπλατωνικῶν καὶ ἀνατολικῶν λήρων (Φαντασιοκοπιῶν), ὥστε δυσκόλως ἐδύνατο νὰ διακριθῇ τὸ ἀρχέτυπον τοῦ Χριστιανισμοῦ πνεῦμα. Ὁ Χριστὸς, ὡς Αἰὼν, ἢ πρώτη ἀπόῤῥοια τῆς Θεότητος, ἦτον δύναμίς τις Θεοῦ, τῆς ὁποίας ἐδύνατο νὰ μεθέξῃ τις δι' ἐποπτικῆς ζωῆς· καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἦτον Αἰὼν, τὸ ὁποῖον ἐδύνατο νὰ ἐπικαλεσθῇ ἕκαστος δι' ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, καὶ ἐντεῦθεν νὰ ἰατρεύῃ ἀσθενεῖς. Μαγεῖαι, Ταλισμάνια (*), Ἀλχημεία, ἐξορκισμοὶ παντὸς εἴδους ἦσαν ἔκτοτε ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κοινά. Χριστιανοὶ αἱρεσιαρχαὶ, Ἕλληνες Φιλόσοφοι, Αἰγύπτιοι Ἱερεῖς, Ἰουδαῖοι καὶ Ἀνατολικοὶ Μάγοι ἔζων ἀνενόχλητοι πλησίον ἀλλήλων, πάντες πρὸς Θεοσοφίαν κλίνοντες. Δικαίως ἄρα ἔλεγε ὁ Καῖσαρ Ἀδριανὸς "οἱ θεραπεύοντες τοῦ Σεραπιος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ εἰσὶ Χριστιανοὶ, καὶ Χριστιανοὶ ἐπίσκοποι παραδίδονται εἰς λατρείαν τοῦ Σεραπιος (Vopisc. vit. Saturn.). Ὁ Ἰουλιανὸς, καί τοι ἀποβαλὼν τὸν Χριστιανισμὸν, ἐνόμιζεν ὅμως τὸν Θεὸν τῶν Ἰουδαίων ὡς μέγαν Θεὸν, καὶ ἐσέβετο τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἡλίου (Ἰουλ. Ἐπιστολ. 41. καὶ Λογ. εἰς Ἥλ. Βασιλ.).

(*) Ἐπειδὴ τὸ πάλαι ἐπιστεύετο ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος (καθὼς καὶ πᾶν ἄλλο σῶμα, φυτὸν ἢ ζῶον) ἵσταται ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν καὶ διοίκησιν ἑνὸς ἄστρου, τὰ δὲ ἄστρα καὶ οἱ πλανῆται ἔχουσι σχέσιν τινὰ καὶ συμπάθειαν μετὰ τῶν μετάλλων, ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ χρῆσις τῶν Ταλισμανίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν μέταλλα περιστάνοντα ἄστρον τι, ἔχον τὴν δύναμιν νὰ προφυλάττῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ πάσης ἀσθενείας, καὶ ἐντεῦθεν νὰ μακρύνῃ τὴν ζωήν τινα — βλέπε Hufeland's Macrobiotik, oder die Kunst das menschliche Leben zu verlängern. Μέρ. Α'. Σελ. 14. (Ὁ Μεταφρ.)

Οὗτος ὁ Συγκρητισμὸς, ἡ αὕτη ἡ ἀναμίξις τῶν Θρησκειῶν ἦτον ἔργον τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς. Εἰς αὐτὴν ἐν μέρει ἐπειθάρχουν καὶ ὀρθόδοξοι Χριςιανοί. Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὅς τις κατ' ἀρχὰς τῆς Γ'. Ἑκατονταετ. προΐςατο τῆς οὕτω κληθείσης κατηχητικῆς Σχολῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐγίνωσκε νὰ συνάπτῃ κάλλιςα τὸν Ἀττικὸν αὐτοῦ Μωϋσῆν, ἢ Πλάτωνα, μετὰ τῶν Ἀποςόλων καὶ Εὐαγγελιςῶν· ὁ θεῖος λόγος, περὶ τοῦ ὁποίου ἀναφέρουσι κατακόρως ὅλοι οἱ ἐθνικοὶ καὶ Ἰουδαϊκοὶ Φιλόσοφοι τοῦ τότε καιροῦ, εἶναι, κατὰ τὸν Κλήμεντα, ἐπὶ πάντας τοὺς ἀνθρώπους ἐκκεχυμένος. Ἡ Ἀλεξάνδρεια ὑπέςη τύχην τρομερὰν ἐπὶ τοῦ δυςυχοῦς Καρακάλλα· ἀγνοεῖται ὑπὸ τίνος περιςάσεως παροξυνθεὶς ὁ Τύραννος οὗτος ἀπεφάσισε τὸν ἐξολοθρευμὸν ἁπάντων τῶν τῆς Ἀλεξανδρείας κατοίκων· ὁ Ἴδιος ἦτον ἀρχηγὸς καὶ θεωρὸς τῆς γενικῆς σφαγῆς ἐκ τοῦ Ναοῦ τοῦ Σεράπιος. Τότε δὲ ἔγραψε πρὸς τὴν Γερουσίαν (Senatum)· πάντες οἱ Ἀλεξανδρινοὶ, οἵ,τε ἀποθανόντες καὶ οἱ ἀποδράντες εἰσὶν ἐπίσης ὑπεύθυνοι (Ἡρωδ. βιβλ. 4. Σελ. 158). Ὁ αὐτὸς βάρβαρος ἀφῄρεσεν ἐκ τῶν Φιλοσόφων τὴν ἐν τῷ Μουσείῳ διατριβὴν αὐτῶν, ἐξαλείψας διόλου τοῦτο τὸ καθίδρυμα (Δίων Κάσσ. βιβλ. 77. Κεφ. 7. 22). Μετὰ πεντήκοντα χρόνους (257), ἀφ' οὗ, αἰχμαλωτισθέντος τοῦ Οὐαλεριανοῦ ὑπὸ τῶν Περσῶν, ὁ Γαλλιηνὸς ἐπετάχυνε διὰ τῆς χαυνότητός του τὴν ἀκολαςίαν, ἐγένετο ἡ Ἀλεξάνδρεια τὸ θέατρον πολιτικοῦ τινὸς πολέμου, ὅς τις διήρκεσε χρόνους δώδεκα, καὶ ἐτελεύτησε μετὰ ὁλοκλήρου ἀφανισμοῦ ἑνὸς μεγάλου μέρους αὐτῆς τῆς ἀνθούσης πόλεως, ἅμα δὲ καὶ ἐρημώσεως τοῦ Μουσείου καὶ Ναοῦ τοῦ Σεράπιος (Ammian. Marcell. Libr. 22. c. 16. Scaliger animadvers. ad Euseb. chron. p. 258). Εἰς ταύτας τὰς ἐκπορθήσεις (ἐρημώσεις) προσετέθησαν ἔτι πανώλης καὶ πεῖνα, κακά! τὰ ὁποῖα (ἀπὸ 266 καὶ 267 ἔτους) διέφθειραν τὸ ἥμισυ τῶν κατοίκων (Εὐσέβ. Ἱςορ. Ἐκκλ. βιβλ. 7. Κ. 21). Ἀλλὰ καὶ μετὰ πάντα ταῦτα τὰ ἀτυχῆ συμβεβηκότα, φαίνεται μ' ὅλον τοῦτο ὅτι ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐν μέρει πάλιν ἀνωρθώθη ἀποκαταςαθεῖσα εὐθὺς ἐκ νέου ἡ ἕδρα τῶν Μουσῶν.

Ἡ Χριςιανωσύνη ἐν τῷ Δ'. αἰῶνι ἐγένετο ἡ κοινὴ τῆς Πολιτείας θρησκεία· ὁ δὲ Κωνςαντῖνος καταςήσας τέσσαρας Ἐκκλησιαςικοὺς Ἀρχιεπάρχους, οἵτινες μετὰ ταῦτα ὠνομάσθησαν Πατριάρχαι, ἔπεμψεν ἕνα ἐξ αὐτῶν εἰς Ἀλεξάνδρειαν· εἰς αὐτὸν δὲ τὸν Πατριάρχην ὑπετέλουν τὰ Σχολεῖα· ἀλλὰ μήτε ἀνεξιθρησκείαν (ἀνοχὴν) μήτε δικαιοσύνην ἐγίνωσκον οὗτοι οἱ Ἀρχιερεῖς ὡς χρέος των. Οὐτιδανός τις Καππαδόκης Γεώργιος, πρότερον μὲν τῶν εἰς πόλεμον ἐπιτηδείων πάροχος, ἔπειτα δὲ μαινόμενος Ἀρριανὸς, ἐκέρδισε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τοῦ ἀτίμως ἀποκτηθέντος πλούτου· κατὰ τοὺς χρόνους δὲ αὐτοῦ ἔλαβον εὐθὺς τὴν ἀρχήν των οἱ καταδιωγμοὶ καὶ διαρπαγαὶ τῶν μέχρι τοῦδε ὑποφερομένων ἐθνικῶν Φιλοσόφων, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ πλεῖςοι ἀπεδήμησαν, μεταξὺ δὲ τούτων ἦτον καὶ Ζήνων ὁ Κύπριος, εἷς τῶν ἐνδοξοτάτων καὶ ζηλωτῶν τὰ μάλιςα ἰατρῶν καὶ διδασκάλων τοῦ καιροῦ του. Ὁ δυςυχὴς οὗτος, ἀφ' οὗ παρεδόθη ἀπανθρώπως εἰς τὴν ἐκδίκησιν τοῦ ὄχλου, ἐκράχθη πάλιν ὀπίσω εἰς Ἀλεξ. ὑπὸ τοῦ Καίσαρος Ἰουλιανοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ Ἰατρὸς καὶ πιςὸς Ὀριβάσιος ἦτον μαθητὴς τοῦ Ζήνωνος. (Ἰουλ. ἐπις. 45.)

Περὶ τὰ τέλη τῆς Δ'. Ἑκατονταετ. (391) ἠφανίσθη διόλου ἡ Ἀλεξανδρινὴ Σχολὴ ὑπὸ τοῦ φανητιασμοῦ καὶ τῆς τῶν Ἱερέων μανίας· εἰσέτι δὲ διεφυλάττετο, καὶ μετὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριςιανισμοῦ, ἡ λατρεία τοῦ Σεράπιος, ἅμα δὲ καὶ ἡ ἐθνικὴ παιδεία ἐντὸς τῶν τειχῶν τοῦ λαμπροῦ Σεραπίου. Οἱ λάτρεις τοῦ Ἐθνισμοῦ ἀπέδωκαν τοῦτο εἰς τοὺς Χριςιανοὺς φοβουμένους ν' ἀδικήσωσι τὸ δαιμόνιον τοῦ Νείλου (διότι τοιαύτη ἐνομίζετο ἡ ξένη θεότης) (Διβάν. περὶ Ναῶν, Σελ. 21). Ἀλλ' ἤδη ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Θεοδοσίου ἐπαπείλει τὸν ἀφανισμὸν τούτων τῶν λειψάνων τῆς παλαιᾶς τῶν θεῶν λατρείας ὁ ὅλως αἷμα καὶ χρήματα ἐπιθυμῶν Πατριάρχης Θεόφιλος. Ἐνταῦθα, ὁδηγοῦντος τοῦ Φιλοσόφου Ὀλυμπίου, ὡπλίσθησαν οἱ λατρευταὶ τοῦ Σεράπιος· περιετειχίσθησαν δὲ ἐν τῷ ςαθερῷ Ναῷ ποιοῦντες φονικὰς ἐξόδους καὶ μεταχειριζόμενοι ἀνηκούςους ὠμότητας κατὰ τῶν Χριςιανῶν πολιορκητῶν. Μετά τινα μικρὰν ὅπλων ἀνακωχὴν ἐφάνη ἡ προςταγὴ τοῦ Καίσαρος ν' ἀφανισθῇ τὸ Σεράπιον· οἱ μέχρι τοῦδε ὑπερασπιςαὶ αὐτοῦ ἔφυγον· τὸ δὲ λαμπρὸν κτίριον ἀπέβη σωρὸς ἐρειπίων, καὶ ἡ Βιβλιοθήκη, τῆς διαρπαγῆς ὑποκείμενον (Oros. libr. 2. c. 15. Eunap. vit. Aedes. p. 77. 78. μάλιςα Sozom. Hist. Eccl. libr. 7. c. 15.).

Κατὰ ποῖον τρόπον ἡ σπουδὴ καὶ τῶν βιβλίων ἡ συλλο-

ηνὴ ἀπεκατεστάθησαν πάλιν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, εἶναι ἄγνωστον· φαίνεται δὲ ὅτι τὰ βιβλία δὲν ἠφανίσθησαν κατὰ πάντα, διότι εὑρίσκομεν περὶ τὸν ἕκτον ἔτι αἰῶνα Ἰχνη ἰατρικῆς τινὸς Σχολῆς, ἐν ᾧ Ἀέτιος ὁ Ἀμιδηνὸς βεβαιοῖ ὅτι ἔμαθεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὴν τέχνην (Tetrab. 1. Serm. 1. 2). Κατὰ τὸν Ζ'. αἰῶνα ἐμαθήτευον ἐκεῖ ὁ φιλόσοφος Ἰωσηπος Φιλόπονος, καὶ ὁ Ἰατρὸς Παῦλος ὁ Αἰγινήτης· εὑρίσκοντο δὲ ἐκεῖ προσέτι καὶ πλῆθος οὕτως ὀνομαζομένων καλλιγράφων ζητούντων νὰ πολλαπλασιάσωσι τῶν παλαιῶν τὰ Συγγράμματα δι' ἀντιγραφῶν (Θεοφύλακτ. βιβλ. 8. Κ. 13).

Εἰς τὸν αὐτὸν αἰῶνα (641) ἐπολιόρκησαν οἱ Ἄραβες τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὑπὸ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Ἀμροῦ· λέγεται δὲ ὅτι τότε ἡ Βιβλιοθήκη ἐγένετο λεία τῆς ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων. Ἰωάννης δὲ ὁ Γραμματικὸς ἐδεήθη αὐτοῦ θερμῶς χάριν τῆς διατηρήσεως τῶν βιβλίων, ἀλλ' ὁ Ἀμροῦ, κατὰ προσαγὴν τοῦ Ὁμὰρ, ἀπεκρίθη „ἐὰν μὲν τὰ βιβλία συμφωνῶσι μετὰ τοῦ Κορανίου, εἰσὶ περιττὰ ταῦτα, ἐὰν δὲ οὔ, πρέπει ν' ἀφανισθῶσι. Οὕτω λοιπὸν τὰ βιβλία διωρίσθησαν νὰ θερμαίνωσιν ἕνα ὁλόκληρον ἡμισυν χρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας τὰ λουτρὰ, 4000 τὸν ἀριθμὸν ὄντα (Abulfarag. hist. Dyn libr. 9. p. 178. Elmacin libr. 1. c. 3) (*). Ἔπειτα μ' ὅλον τοῦτο ὁ Καλίφης Μοτανάκκελ

(*) Τὸ περὶ τῆς καταστρόφεως τῆς Ἀλεξανδρινῆς Βιβλιοθήκης ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἱστορούμενον ἀπέδειξαν ὕποπτον. Ἐδουάρδος Γιββόνιος (Eduard Gibbon Hist. of decline and fall of the Roman empire. Tom. IX. p. 274), μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Ἄνεσιος δὲ Βιλλαισὼν (Anesso de Villoison) καὶ Χάυνε (Heyne de genio Secculi ptolemaeorum in upusc. Acad. 7. 1). Ἀλλ' ἀκριβεστέραν ἔρευναν μετὰ ἰδίων ἀντιθέτων λόγων ἐξέθεσεν ὁ Καρόλος Ρεινάρδος (Karl Reinhard) εἰς τὸ σύγγραμμα τὸ ἐπιγραφόμενον: Über die jüngsten Schicksale der Alexandrinischen Bibliothek. Göttingen. 1791. 8. — Εἰς τὸ πρᾶγμα ἀντιφάσκουσι τὰ ἑξῆς: α') ἐπιστηρίζεται εἰς τὴν διήγησιν μεταγενεστέρων Ἀράβων συγγραφέων, τοῦ Ἀβδουλατίφ καὶ Ἀβδουλφαράτς, τοὺς ὁποίους ὅλοι οἱ μετὰ ταῦτα ἠκολούθησαν. Οἱ σύγχρονοι συγγραφεῖς· οἷον, ὁ Πατριάρχης Εὐτύχιος, ὅς τις μνημονεύει τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τῶν Ἀράβων, καὶ ἄλλοι δὲν λέγουσι τίποτε περὶ τῆς καταστρόφεως τῆς ἐκεῖ Βιβλιοθήκης. Ὅ,τι δὲ ὁ Τιδεμάννος (Geist der spekulat. Philosophie. P. IV. S. 8) πρὸς ταῦτα ἀποκρίνεται, ὅτι

(περὶ τὸ 845) ἀπεκατέστησε πάλιν τὴν Ἀλεξανδρινὴν Βιβλιοθήκην καὶ Ἀκαδημίαν (Benj. Tudel. itin. p. 121). Ἀλλ' ἡ διάρκεια αὐτῶν ἦτον ὀλιγοχρόνιος· διότι περὶ τὸ 868 ἐπολιόρ-

δηλαδὴ ὁ Εὐτύχιος ἐκ τοῦ Ἱερατικοῦ Τάγματος ὢν δὲν ἔδωκε προσοχὴν εἰς ἀσεβῆ παιδείαν, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεσιώπησε τὴν κατάκαυσιν τῆς Βιβλιοθήκης, εἶναι πάντη ἀνάρμοστον. β',) εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀμροῦ πρὸς Ὁμὰρ, ὅπου ἐκεῖνος ἐκθέτει τὰ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατακτηθέντα πράγματα, ἡ Βιβλιοθήκη δὲν ἀναφέρεται παντάπασιν· γ') ὁ τρόπος, καθ' ὃν οἱ Ἕλληνες τοῦ Ἀριστοτέλους ἑρμηνευταὶ ζῶντες ὅτε οἱ Ἄραβες ἐξουσίασαν τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἢ συγχρόνως σχεδὸν τότε, δὲν ἀναφέρουσιν οὐδὲ γρὺ περὶ τῆς Βιβλιοθήκης· φαίνεται ἀποδεικνύων ὅτι αἱ ὑπὸ τῶν Πτολεμαίων συγκροτεῖσαι μεγάλαι Βιβλιοθῆκαι δὲν ὑπῆρχον πλέον. Ἀμμώνιος Ἑρμείας παρατηρεῖ ὅτι ἦσαν 40 βιβλία τῆς Ἀναλυτικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τὴν μεγάλην Ἀλεξανδρινὴν Βιβλιοθήκην· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης Φιλόπονος ὁ Γραμματικὸς, ὅς τις ἐκόπτεσεν, ὡς λέγεται, τὸν Ἀμροῦ χάριν τῆς διατηρήσεως τῆς Βιβλιοθήκης, διηγεῖται ὅτι ἦσαν τὰ εἰρημένα 40 βιβλία τῆς Ἀναλυτικῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τὰς παλαιὰς Βιβλιοθήκας (Ἀμμών. Ἑρμ. εἰς τὰς Κατηγ. τοῦ Ἀριστοτ. 3. Ἰωάνν. Φιλόπ. εἰς Ἀριστοτ. Ἀναλυτ. Simplicius ad Aristot. Categ. Fol. 4. 6). Ἐκ δὲ τῆς ἐν Σεραπίῳ Βιβλιοθήκης, ἥτις ἐπὶ πολὺ διήρκεσεν, οὐδὲν λοιπὸν ἔμεινε μετὰ τὴν τῶν Ἀράβων πολιορκίαν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ὀροσίου, ὅς τις βεβαιοῖ προσέτι ὅτι ἴδεν αὐτοφεὶ τὰς κενὰς τῶν Βιβλίων θήκας· δ') ὁ Γιββόνιος νομίζει ὅτι ἡ προσαγὴ τοῦ Ὁμάρου ἤθελεν εἶσθαι ἐναντία εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν Μωαμεθανῶν· διότι οἱ Καζουΐσαι αὐτῶν ἀποφάσισαν ῥητῶς, ὅτι δὲν πρέπει νὰ καίωσι τὰ κατακτηθέντα Ἰουδαϊκὰ καὶ Χριστιανῶν βιβλία, καὶ ὅτι εἰς τοὺς πιστοὺς εἶναι συγκεχωρημένον νὰ μεταχειρίζωνται ἀσεβῆ (κατ' αὐτοὺς) ἐπιστήμην. Τουναντίον δὲ ἀναφέρει ὁ Τιδεμάννος δικαίως, ὅτι ἡ ἀπόφασις ἐκείνων τῶν Ἀράβων Καζουΐσων ἐδόθη μετ' ἐκεῖνο τὸ συμβεβηκός, ὅθεν καὶ δὲν πρέπει εἰς τοῦτο νὰ δίδωμεν προσοχήν.

Ὅτι δὲ ὅλη ἡ Ἱστορία τοῦ Ἀβδουλατίφ καὶ Ἀβδουλφαράτς περί τινος ὑπὸ τῶν Ἀράβων καταστροφῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Βιβλιοθήκης ἐν γένει εἶναι διόλου ἄνευ λόγου καὶ πλάσμα μόνον ἑνὸς Ἄραβος, δῆλον ἔπεται ἐξ ἐκείνων τῶν τριῶν πρώτων λόγων· τοσοῦτον μόνον εἶναι πιθανὸν, ὅτι τότε δὲν ὑπῆρχεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πλέον ἡ παλαιὰ Βιβλιοθήκη, ἀλλ' ἄλλη τις νεωτέρα, συνεκμαιμένη ἐκ περισωθέντων τινῶν λειψάνων τῶν παλαιῶν ἢ νεωστὶ συναχθέντων χειρογράφων, τῶν ὁποίων τὸν ἀφανισμὸν Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος ἐζήτει νὰ προφυλάξῃ. Ὁ Ἀβδουλφαράτς δὲν ὁμιλεῖ περί τινος παλαιᾶς Βιβλιοθήκης τῶν Πτολεμαίων, ἀλλ' ἀπροσδιορίστως περί τινος βασιλικοῦ (δημοσίου)

κησαν οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ Ἀχμὲτ τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια τότε ἠφανίσθη ἐξ ὁλοκλήρου.

(Sprengel.)

(Τέλος τῆς τοῦ C. Z. Διατριβῆς· ἴδε Λ. Ἑ. Ἀρ. 15. Σελ. 434.)

Ὁ ἀναγνώστης θὰ ἐπαρατήρησε βέβαια, ὅτι ὀλίγον ἐκτάνθην εἰς τὰ μαθήματα τῆς δευτέρας καὶ τρίτης περιόδου. Ἴσως δὲν ἔχει χρείαν νὰ μάθῃ ἀπ' ἐμὲ τὸν λόγον τούτης τῆς συντομίας· τὰ ἀρχικὰ γράμματα χρειάζονται μεγίστην προσοχὴν καὶ μέθοδον, ἐκεῖνα τῆς δευτέρας περιόδου ὀλιγώτερον, καὶ τὰ τῆς τρίτης ἔχουν χρείαν χρόνου καὶ ἁπλῆς ὁδηγίας· ἔπειτα τῆς δευτέρας περιόδου καὶ μάλιστα τῆς τρίτης τὰ μαθήματα ἔλαβαν ἱκανὴν τελειοποίησιν. Ἀπ' ὅσον δὲ μανθάνομεν, εἰς κἀνὲν τοῦ γένους σχολεῖον δὲν ἐδιορθώθη βιζικῶς ἡ κοινὴ καὶ παιδαγωγικὴ διδασκαλία· καὶ ὅμως τούτη εἶναι τὸ ἀναγκαιότερον μάθημα. Πρὶν φθάσουν οἱ μαθηταὶ νὰ ἀκούσουν μαθηματικά, φυσικὰ καὶ μεταφυσικά, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναγινώσκουν, νὰ γράφουν, καὶ νὰ ἠξεύρουν τοὐλάχιστον τὰ στοιχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς· χωρὶς τούτην τὴν προετοιμασίαν οἱ φιλοσοφοῦντες μαθηταί μας θέλουν γένη βάναυσοι ἐπιστήμονες διὰ τὴν ἀγραμματίαν των, καθὼς χθὲς καὶ πρώην ἐγίνοντο ἀνεπιστήμονες καὶ ἄφιλόσοφοι γραμματικοί. Ἡ εὐκολία τῶν ἀρχικῶν καὶ κοινῶν μαθημάτων ὄχι μόνον θέλει πολλαπλασιάσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν φιλοσόφων καὶ φιλεπιστημόνων μαθητῶν, ἀλλὰ θέλει αὐξήσῃ μεγάλως καὶ ἐκεῖνον τῶν φιλοκάλων καὶ φιλομαθῶν.

Οἱ ἐπιστήμονες καὶ πολυμαθεῖς διδάσκαλοι ἐπολλαπλασιάσθησαν ἤδη ὑπὲρ πᾶσαν ἐλπίδα μας εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἀλλ' εἶναι καιρὸς πλέον νὰ στρέψουν τὴν προσοχήν των καὶ εἰς τὰ

βιβλίων θησαυροῦ. Τὸ ὅτι δὲ ἑκατὸν τέσσαρες χιλιάδες λίτραι, δύναται νὰ ἦναι Ἀραβικὴ ὑπερβολή, ἴσως ἐντεῦθεν προελθοῦσα, ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Καλίφου περὶ τῆς ἀξίας ἀσιάτων βιβλίων, ταῦτα τὰ μετοχειρίζοντο ἐν γένει οἱ Ἄραβες· εἰ Ἀλεξανδρείᾳ ὡς ἐπιτηδείαν ἰσοτικὴν ὕλην χάριν τῶν χειρογράφων συνιστάμενον ἐκ παπύρου καὶ ξυλίνων κυλίνδρων.

(Bühle.)

πρῶτα καὶ στοιχειώδη μαθήματα. Τούτων ἡ διόρθωσις καὶ εὐμεθοδία μόνον ἠμποροῦν νὰ μεταμορφώσουν τὴν ἠθικήν μας κατάστασιν, καὶ εἰς ταῦτα καὶ προεστῶτες καὶ διδάσκαλοι καὶ κάθε φιλογενὴς ὀφείλομεν νὰ ἀφιερωθῶμεν μὲ ἐνθουσιασμόν.

Τί μᾶς ἐμποδίζει νὰ συστήνωμεν ἑταιρείας παιδαγωγικάς, ὅπου τὸ συγχωρεῖ ἡ πολιτικὴ καὶ χρηματικὴ κατάστασίς μας, διὰ νὰ ἐπιστατοῦν εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα, νὰ ἐγκαρδιόνουν τοὺς ἐπιμελεῖς καὶ μεθοδικοὺς διδασκάλους, νὰ ἐγείρουν τὴν προσοχήν των εἰς τὰς νεωτέρας μεθόδους, καὶ νὰ βραβεύουν καὶ προστατεύουν τοὺς προκοπμενεστέρους νέους, διὰ νὰ μεταβοῦν ἔπειτα εἰς διδασκαλεῖα τελειότερα; Τὰ περισσότερα καλὰ εἰς τὴν σοφὴν Εὐρώπην τὰ ἔκαμαν τοιαῦται φιλάνθρωποι ἑταιρεῖαι, καὶ μετὰ τριῶν αἰώνων πολιτισμὸν τώρα παρὰ κάθε ἄλλην φορὰν πολλαπλασιάζονται παιδαγωγικαὶ ἑταιρεῖαι, καὶ κινοῦν πάντα λίθον νὰ εἰσάξουν τὴν ἀλληλοδιδακτικὴν μέθοδον, νὰ προστατεύσουν κάθε ὠφέλιμον νεωτερισμόν, καὶ νὰ ἐγκαρδιώσουν τοὺς μεθοδικοὺς διδασκάλους εἰς ἔκδοσιν τῶν καλητέρων παιδαγωγικῶν βιβλίων. Μὴ νομίσῃ τις ὅτι ἐλησμόνησα τὰς πολιτικάς μας περιστάσεις· ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πλέον δυσυχῆ πόλιν ἠμποροῦν νὰ ἑνταμόνωνται δέκα καὶ εἴκοσι ἄνθρωποι, διὰ νὰ κοινολογοῦν πρὸς ἀλλήλους ἡσύχως τὰς παρατηρήσεις των, καὶ νὰ κάμνουν μικρὸν ἔρανον ἐκ τοῦ σεμνοῦ τρόπου των, διὰ νὰ ἀγοράσουν κἀνὲν τῶν παιδαγωγικῶν περιοδικῶν συγγραμμάτων τῆς σοφῆς Εὐρώπης, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ ἀναγινώσκουν καὶ νὰ μανθάνουν ὅ,τι κάμνει εἰς τὸ περὶ παιδαγωγίας ὅλος ὁ φωτισμένος κόσμος.

Ἡ γλῶσσα τῶν Γάλλων εἶναι ἤδη ἱκανῶς ἐξαπλωμένη, καὶ εἰς αὐτὴν ἠμποροῦν νὰ ἐκλέξουν τὴν περὶ ἀγωγῆς ἐφημερίδα, τυπουμένην κατὰ μῆνα, καὶ τιμωμένην εἰς Γαλλίαν 20 ἕως 30 φράγκα κατ' ἔτος. Τούτης ἡ Γαλλικὴ ἐπιγραφὴ ἔχει οὕτως: Journal d'éducation, publié par la société formée à Paris pour l'instruction élémentaire. Il paraît tous les mois par cahier de 4 feuilles in-8°. Le prix de l'abonnement, pour recevoir ce journal franc de port, est de 18 fr. par an. On ne peut s'abonner que pour un an, commençant au mois d'Octobre, époque de sa publication au 1815. Chaque année forme 2 vol. in-8°, dont le prix est de 15 fr. 50 centimes prix à Paris. (11 φράγκ. 1 φλωρί.)

Διὰ τῆς Μαρσιλίας εὔκολα καὶ εὐθηνὰ ἠμποροῦν νὰ τὴν ἀποκτήσουν οἱ ἔχοντες σχέσεις μὲ τὰς ἐμπορικωτέρας παραβαλασσίας πόλεις μας· οἱ δὲ εὑρισκόμενοι εἰς τόπους, ὅπου περνᾷ ἡ Αὐςριακὴ γραμματοφορία, δύνανται νὰ ζητήσουν τοῦτο τὸ περιοδικὸν σύγγραμμα ἀπὸ τοὺς ἰδίους ἐπιςάτας τῆς γραμματοφορίας, καὶ ἠμποροῦν εὐκόλως νὰ τὸ προμηθευθοῦν, διότι μάλιςα δὲν ἐγγίζει τὴν πολιτικὴν χορδήν.

Περόμοιαι ἑταιρεῖαι καὶ οἱ ἀπανταχοῦ διασκορπισμένοι φιλογενεῖς ἠμποροῦν νὰ εὕρουν τὰ μέσα τοῦ νὰ πολλαπλασιάσουν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀληθινῶν διδασκάλων, τῶν ὁποίων ἔχομεν ἔλλειψιν μεγίςην, καὶ δι' αὐτὴν κυρίως κἀνὲν σχολεῖόν μας δὲν εὐδοκιμεῖ. Ἡ ἔλλειψις τούτη ἐγνωρίσθη ἀπὸ πάντας, καὶ ἕκαςος τὴν αἰτιολογεῖ κατὰ τὸ μέτρον τῶν γνώσεων καὶ τῶν παθῶν του· οἱ προσκολυμμένοι εἰς τὰς παιδικάς των συνηθείας καὶ τὰ μαθήματα τὴν ἀποδίδουν εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν παλαιῶν μεθόδων, καὶ ἐκ τούτου συμπεραίνουν, ὅτι πρέπει καὶ αὖθις εἰς ταύτας νὰ προσφύγωμεν.

Ὑποθέτω ὅτι εἰλικρινῶς φρονοῦν τὰς παρομοίας γνώμας, καὶ ὅτι ὄχι ἀπὸ κακοήθειαν μᾶς προβάλλουν παρόμοια σύμπεράσματα· ὅθεν κρίνω εὔλογον νὰ τοῖς παῤῥησιάσω τινὰς σκέψεις, τὰς ὁποίας πιθανῶς δὲν ἔκαμαν.

Τὰ παλαιὰ ἐργαςήρια τῶν ἐπιθυμητῶν διδασκάλων εἶναι τὰ περισσότερα ἀκόμη ὑπὸ τὴν ἰδίαν μέθοδον· εἰς πολλὰ μέρη ἠγέρθησαν νέα μὲ τὰς ἰδίας ἀρχὰς, καὶ εἶναι πάμπολλοι οἱ κατ' αὐτοὺς διδάσκαλοι, ἴσως περισσότεροι ἀπὸ κάθε ἄλλην ἐποχήν. Πλὴν τὰ φρονήματα τοῦ γένους ἄλλαξαν· ἁπλοῦς γραμματικὸς εἶναι τὴν σήμερον συνώνυμον τοῦ ἀμαθὴς καὶ σχολαςικός· καὶ εἰς τὰ μερικὰ καὶ εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα ἀπαιτεῖται ἀπὸ τοὺς διδασκάλους ὄχι μόνον γνῶσις βαθυτέρα τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ καὶ ἔκτασις καὶ πολυπειρία πραγμάτων, καὶ μάλιςα εἴδησις κἀμμιᾶς νεωτέρας γλώσσης. Τὸ ἀπαίτημα τοῦτο τῶν ὁμογενῶν εἶναι εὐλογώτατον· διότι ἐκτὸς ὅτι ἔχομεν μᾶλλον πραγμάτων χρείαν καὶ ὄχι λέξεων, ἡ ἐντελὴς γνῶσις τῆς Ἑλληνικῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ δοθῇ χωρὶς πολλὰς ἄλλας φιλοσοφικὰς καὶ ἐπιςημονικὰς καὶ χωρὶς τὴν εἴδησιν μιᾶς ζώσης σοφῆς γλώσσης. Τὰ σωζόμενα Ἑλληνικὰ βιβλία ἐγράφησαν δὶ ἀνθρώπους κ πεπαιδευμένους κ ἐμπείρους πραγμάτων, καὶ ὄχι δὶ ἀρχαρίους καὶ ἀπροετοιμάςους νέους· ἐπει-

τα ἡ θρησκευτικὴ, ἠθικὴ καὶ πολιτική μας κατάςασις εἶναι τόσον διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν τῶν προγόνων μας, ὥςε χωρὶς Γεωγραφικὰς, ἱςορικὰς, καὶ χρονολογικὰς προπαρασκευὰς, χωρὶς τὴν γνῶσιν ἀναλόγων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα εἰς μόνον τῶν σοφῶν ἐθνῶν τὰς γλώσσας εὑρίσκονται, καὶ χωρὶς μύησιν τῶν ἐπιςημῶν ἡ ἐντελὴς τῶν ἐνδόξων ποιητῶν καὶ συγγραφέων κατάληψις φαίνεται δυνατὴ καὶ εὔκολος εἰς μόνους ἐκείνους, ὅσοι δὲν ἀμφιβάλλουν εἰς τίποτε, καὶ εὐχαριςοῦνται, ἐννοοῦντες μερικὰς λέξεις καὶ φράσεις.

Ὅσοι ἐγνώρισαν τὰ σοφὰ γένη, ἠξεύρουν βέβαια ὅτι ὅλα των τὰ βιβλία, καὶ τοι γραμμένα εἰς τὴν καθομιλουμένην γλῶσσάν των, καὶ ἀναλογώτερα μὲ τὴν σημερινὴν κατάςασίν των, δὲν εἶναι ἐπίσης καταληπτὰ εἰς πάντας, καὶ ὅτι ἐγράφησαν καὶ γράφονται καθ' ἑκάςην ἐπιτήδες συγγράμματα διὰ τοὺς ἀρχαρίους καὶ τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τῆς ἑκάςου παιδεύσεως. Πῶς λοιπὸν εἰς ἡμᾶς ἠμπορεῖ νὰ ᾖναι ἐξαίρεσις, ὅταν μάλιςα ἡ γλῶσσα τῶν προγόνων μας ἀπηρχαιώθη, καὶ ἀπαιτεῖ τόσους κόπους καὶ χρονοτριβὴν διὰ νὰ μᾶς γένῃ ὁπωσοῦν εὐκατάληπτος;

Εἰς ἀπὸ τοὺς ὠφελιμωτέρους τρόπους διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν καλοὺς διδασκάλους εἶναι νὰ γίνεται ἐκλογὴ τῶν καλητέρων νέων, ὅσοι ἐξέρχονται ἀπὸ τὰ σχολεῖά μας, καὶ ὅσοι μαζὶ μὲ καλὴν ἠθικὴν ἑνόνουν μεγάλην φιλομάθειαν καὶ ζῆλον ὑπὲρ τοῦ γένους, διὰ νὰ πέμπωνται εἰς τὰ πανδιδακτήρια τῆς Εὐρώπης. Καλήτερον πολλάκις θὰ ἦτον ἐὰν ἐπροτιμοῦντο οἱ νέοι διδάσκαλοι, καὶ ὅσοι ἔχουν ὀλιγωτέρας σχέσεις, διὰ νὰ εὐχαριςῶνται ἐπιςρέφοντες εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ ὀλιγωτέραν ἀντιμισθίαν· ἡ τοιαύτη ἐκλογὴ ἠμπορεῖ νὰ γένῃ ἐλατήριον φιλοτιμίας εἰς τοὺς διδασκάλους, διὰ νὰ γένῃ ἕκαςος ἄξιος τούτης τῆς ἀμοιβῆς, τὴν ὁποίαν, δὲν ἀμφιβάλλω, ἐπιθυμοῦν μὲ λαχταρισμὸν ὅλοι οἱ πνευματώδεις νέοι μας.

Ὅσοι μαζὶ μὲ τὰ Ἑλληνικὰ, γνωρίζουν τὰ ςοιχεῖα τῆς Γαλλικῆς καὶ ἤκουσαν σειρὰν φυσικομαθηματικῶν, πρέπει νὰ ἔρχωνται κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν Γαλλίαν, ἢ νὰ πέμπωνται εἰς τὴν Γερμανίαν· οἱ μὴ οὕτως ὅμως προετοιμασμένοι εἶναι οἰκονομικώτατον καὶ σύμφορον νὰ ςέλνωνται εἰς τὴν Πίσαν, ὅπου λείπουν τὰ ἀντιπερισπαςικὰ τοῦ Παρισίου ἀντικείμενα. Ἡ σειρὰ τῶν μαθημάτων εἶναι ἀναλογωτέρα μὲ τοὺς ἀρχαρίους,

τὸ κλίμα πολλὰ ὑγιές, καὶ τὸ ἀναγκαιότερον, ὅπου τὰ ἔξοδα εἶναι τὸ ἥμισυ ὀλιγώτερα ἀπὸ τὰ τῆς ἄνω Γερμανίας καὶ μάλιστα τοῦ Παρισίου.

Πολλοὶ φιλότιμοι ὁμογενεῖς ἐξοδεύουν γενναίως εἰς φωτισμὸν νέων, καὶ βλέπομεν μετὰ χαρᾶς μεταξὺ τούτων πολλοὺς ἀξίους τοιαύτης εὐεργεσίας· ἀλλ' οἱ περισσότεροι ἦλθαν πάντη ἀπροετοίμαστοι εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, ἔπεσαν εἰς πολλὰ λάθη καὶ κατεξόδευσαν πολὺν χρόνον καὶ περισσότερα χρήματα.

Οἱ νέοι μας ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρους ἔχουν μεγάλην ὑπόληψιν διὰ τὸ Παρίσιον, καὶ εἶναι δύσκολον νὰ τοὺς ἐκβάλῃς ἀπὸ τοιαύτην, ἂς μοὶ συγχωρηθῇ, πρόληψιν. Τὰ μαθήματα εἰς τὸ Παρίσιον παραδίδονται μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν, καὶ ἐδῶ εὑρίσκονται πολλοὶ διδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι ἐτελειοποίησαν τὸ ἐπαγγελλόμενον μάθημα· ἀλλὰ καὶ οἱ μαθηταὶ εἶναι ὁμοίως πολυάριθμοι, καὶ πρέπει ὁ μαθητὴς νὰ παραμονεύῃ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν εἰς πολλὰ μαθήματα, διὰ νὰ εὕρῃ τόπον. Τὸ καλήτερον ἐδῶ σχολεῖον εἶναι παλαιοκτίριον, καὶ αἱ παραδόσεως κάμαραι τῶν φυσικῶν μαθημάτων ὁμοιάζουν σαύλους, εἰς τοὺς ὁποίους αἰμουδιάζομεν καθήμενοι σενοχωριμένα καὶ ἐπὶ σανίδων τρεῖς ὁλοκλήρους ὥρας κατὰ συνέχειαν. Ἔπειτα οἱ διδάσκαλοι εἶναι Ἄρχοντες, καὶ διὰ νὰ τοὺς γνωρίσῃ ὁ μαθητὴς πρέπει νὰ ἔχῃ χρησοτέραν ἀπὸ τὴν συνήθη ἐδικήν μας ἀνατροφήν, καὶ νὰ ἐξοδεύῃ εἰς ὄχημα καὶ καθαριότητα φορεμάτων, τὸ ὁποῖον ὑπερβαίνει τὴν ἐδικήν μας περιωρισμένην χρηματικὴν κατάστασιν. Τὸ δὲ χειρότερον εἶναι ὅτι ἡ πόλις τούτη εἶναι λασπώδης, ὑγρὰ, κρύα, ἐκτεταμένη καὶ ἀναλόγως πολυέξοδος; καὶ πολλάκις σενοχωρεῖται δεινῶς ὁ μαθητὴς Γραικὸς δι' ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων του, διότι δὲν εὑρίσκονται καὶ ἔμποροι ὁμογενεῖς, διὰ νὰ τὸν προφθάνουν, ὅταν τῷ λείψουν κατὰ περίστασιν τὰ ἀναγκαῖα. Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ προσθέσῃς ὅτι οἱ διδάσκαλοι τοῦ Παρισίου ἀποτείνονται πρὸς μαθητὰς, οἱ ὁποῖοι ἐβγῆκαν ἀπὸ προκαταρασκευαστικὰ σχολεῖα, καὶ ὁ ἀνέτοιμος ὁμογενής μας εἶναι ἀδύνατον νὰ τοὺς καταλαμβάνῃ ἐντελῶς.

Εἰς δὲ τὴν Πίσαν εἶναι τὰ πάντα ἀναλογώτερα μὲ τὰς περιστάσεις μας. Οἱ φιλάνθρωποι Τοσκᾶνοι ἔχουν πολλὴν ὑπόληψιν εἰς τὸ γένος μας, καὶ ἕως τώρα οἱ ἐκεῖ διατριβόντες

σπουδασταί μας ἐφάνησαν ἄξιοι τῆς εὐνοίας των. Τοὺς διδασκάλους ἠμπορεῖ νὰ συναναστρέφεται καὶ νὰ ἐρωτᾷ ὁ μαθητὴς καθ' ἑκάστην· τὸ κλίμα καὶ ἡ ἡσυχία εἶναι κάλλιστα ἀγαθά· καὶ οἱ ἐν Λιβόρνῳ ὁμογενεῖς ἔμποροι περιβάλπουν Ἑλληνικῶς τοὺς ὁμογενεῖς, καὶ εἰς διάστημα ἔτους ὁλοκλήρου κάνεις τῶν σπουδαστῶν δὲν ἐστενοχωρήθη, ἐν ᾧ ἐνταῦθα εἰς ὀλιγώτερον διάστημα ἐπαρατήρησα ὅλον τὸ ἐναντίον. Ἐκεῖ ἔχομεν τὸν ἄξιον καὶ σεβάσμιον Ἀρχιερέα Ἰγνάτιον, σύμβουλον, ὁδηγὸν, προστάτην; καὶ πατέρα ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν τέκνων, καὶ ἡ βιβλιοθήκη τοῦ κυρίου Μόσχα εἶναι κοινὴ εἰς ὅλους τοὺς ὁμογενεῖς, οἵτινες δανείζονται ἐξ αὐτῆς εὐκολώτατα τὰ ἀναγκαιότερα βιβλία, εἰς τρόπον ὅτι ἐγὼ δι' ἓν ἔτος ὁλόκληρον δὲν ἀγόρασα μηδὲ ἓν βιβλίον μὲ τὸ ἥμισυ τῶν ἐξόδων. Ἐκεῖ ἔζοῦσα ἀναπαυτικώτερα παρὰ μὲ τὸ διπλάσιον εἰς Παρίσι· καὶ τὰ μαθηματικὰ καὶ φυσικὰ μαθήματα, καθὸ στοιχεῖα παραδίδονται μ' ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην ἀκρίβειαν. Ἐκεῖ ὁ ὁμογενὴς ἀφ' οὗ διατρίψῃ δύο ἢ καὶ τρία ἔτη, καὶ προετοιμασθῇ καλῶς εἰς τὴν Λατινικὴν καὶ Γαλλικὴν, ἠμπορεῖ ἔπειτα νὰ ἰδῇ καὶ τὸ Παρίσιον, καὶ νὰ διατρίψῃ ἓν καὶ δύο ἔτη καθὼς αἱ περιστάσεις τῷ συγχωρήσουν. Αἱ περὶ τοῦ τόπου τῆς σπουδῆς παρατηρήσεις μου δὲν μοὶ φαίνονται ἔξω τοῦ προκειμένου μου, εἰς τὸ ὁποῖον ἰδοὺ ξαναέρχομαι.

Ἀπό τινος χρόνου τὰ σχολεῖά μας ἐπολλαπλασιάσθησαν, καὶ ἡ πολλαπλασίασις τούτη εἶναι πολυτρόπως ἐπαινετή· ἀλλ' ἄραγε δὲν ἦτον ὠφελιμώτερον νὰ ἑνώσωμεν τὰ μέσα μας διὰ νὰ κατορθώσωμεν ἓν τέλειον σχολεῖον; Ὁ διαμερισμὸς τῶν χρηματικῶν καὶ λογικῶν δυνάμεών μας δὲν μᾶς συγχωρεῖ μήτε ἔξοδα ἱκανὰ, μήτε πολλοὺς καὶ καλοὺς διδασκάλους νὰ ἔχωμεν εἰς κάθε σχολεῖον. Ἡ Ἰωνικὴ Πολιτεία μᾶς δίδει ἐλπίδας πρὸς κατόρθωσιν πανδιδακτηρίου· ἀλλ' ἀκόμη αἱ ἐλπίδες εἶναι ξηραὶ, καὶ ἡ θέσις της εἶναι μακρυσμένη ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς Ἑλλάδος.

Ἔπειτα εἶναι καλὸν νὰ ἀποκτήσωμεν ὅσον δύνατον ἐν τῇ Τουρκικῇ Ἑλλάδι τέλειον διδασκαλεῖον. Ἡ Χίος μοὶ φαίνεται, ὅτι ἐνδύει πολλὰς εὐτυχεῖς περιστάσεις· ἡ νῆσος τούτη μὲ τὴν φρόνιμον διοίκησίν της, διὰ τὴν τελειοποίησιν ὁποῦ ἐντὸς ὀλίγου ἔκαμεν εἰς τὸ σχολεῖόν της, καὶ διὰ τὴν θέσιν της ἐν τῷ μέσῳ τρόπον τινὰ τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ἄξια νὰ κα-

ταξαθῇ κοινὸν τοῦ γένους παιδευτήριον. Ἀλλὰ τὰ χρήματα κάτης μέσα δὲν ἀναλογοῦν βέβαια πρὸς τὰ ἀπαιτούμενα ἔξοδα εἰς μόρφωσιν ἐντελοῦς διδακτηρίου· εὐχῆς ἔργον λοιπὸν ἦτον οἱ Βαρβάκαι καὶ ἄλλοι ὅμοιοί των φιλογένεῖς νὰ καταβάλουν εἰς τὴν Χίον τὰς εὐεργεσίας των, καὶ οὕτω νὰ ἐπιταχύνουν τὸν καιρὸν, καθ' ὃν θέλει μᾶς καταντήσει ἡ σοφὴ Εὐρώπη χρήσιμος εἰς μόνην περιήγησιν, καὶ ἀπόκτησιν τῶν ὑψηλῶν ἐπιστημῶν, τῶν ὁποίων πρὸς τὸ παρὸν ὀλίγην χρείαν ἔχομεν διὰ τὰς περιστάσεις μας, καὶ οὕτω νὰ ὀλιγοστεύσῃ καὶ τὰ ἔξοδα καὶ ἡ χρονοτριβὴ, καὶ τόσαι ἄλλαι δυσκολίαι, τὰς ὁποίας ἀπαντοῦν ἤδη ἀναγκαίως οἱ πολυετῶς διατρίβοντες εἰς τὰ πανδιδακτήρια τῆς Εὐρώπης.

Μετὰ τὴν Χίον μᾶς παρίσταται ἡ Μαγνησία τῆς Θεσσαλίας, ἡ χερσόνησος δηλονότι τοῦ Πηλίου Ὄρους. Ὁ τόπος τοῦτος ἔχει περισσότερα φυσικὰ προτερήματα παρὰ ἡ Χίος, καὶ εἶναι ἐπιτηδειότατος διὰ τοὺς Μακεδόνας, Θεσσαλοὺς, Βοιωτοὺς καὶ τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ νήσων· ἀλλ' ἡ πολιτικὴ τῶν Μαγνησιωτῶν δὲν ὁμοιάζει τὴν τῶν Χίων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι πολὺ κατώτεροι μ' ὅλα τὰ προνόμια καὶ τὴν εὐτυχῆ θέσιν των. Ἐλπίζομεν οἱ ἐκεῖ καταστάντες φιλογενεῖς διδάσκαλοι νὰ συντρέξουν εἰς ὀρθότερον πολίτευμα τῶν συμπατριωτῶν των, καὶ νὰ ἑλκύσουν τὴν ἐμπιστοσύνην μας μὲ τὴν φρόνιμον καὶ μεθοδικὴν διδασκαλείαν των.

Ἐὰν εὐτυχούσαμεν νὰ τελειοποιήσωμεν, ὅσον ἐνδέχεται, τῆς Χίου καὶ Μαγνησίας τὰ διδασκαλεῖα, καὶ ἐὰν συμφώνως καὶ οἱ φιλογενεῖς πλούσιοι καὶ οἱ σοφοὶ διδάσκαλοι ἀπεφάσιζαν νὰ στρέψουν κυρίως τὴν προσοχήν των εἰς τοῦτα τὰ δύο σχολεῖα, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλουν πολλαπλασιασθῇ οἱ καλοὶ διδάσκαλοι, καὶ οὕτω νὰ ἠμπορῶμεν εὐκόλως νὰ τελειοποιήσωμεν καὶ τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης τάξεως τὰ διδασκαλεῖα, καὶ νὰ μὴ παραπονώμεθα πλέον μήτε διὰ τῶν παιδαγωγῶν μήτε διὰ τῶν διδασκάλων τὴν ἔλλειψιν.

Παρακινῶν τὴν προσοχὴν τῶν ὁμογενῶν μου εἰς τὴν τελειοποίησιν τούτων τῶν διδασκαλείων δὲν ἐννοῶ ὅτι πρέπει νὰ ἀμελήθοῦν τὰ λοιπά· ἐπιθυμῶ μάλιστα καὶ εὔχομαι νὰ αὐξήσῃ ὁ ἀριθμός των καὶ νὰ προβαίνῃ ἔκαστον εἰς τὸ τελειότερον. Ἀλλ' ἡ πτωχεία μας καὶ ἀπὸ δαψίλειαν χρημάτων καὶ ἀπὸ ἀξίους διδασκάλους δὲν μᾶς συγχωρεῖ νὰ ἐλπίσωμεν ταχέως

ἕλων τῶν σχολείων συγχρόνως τὴν τελειοποίησιν. Τόσον μακρὰν εἶμαι ἀπὸ τὸ νὰ ἀδιαφορῶ διὰ τὰ λοιπὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος, ὥστε μὲ ἄκραν χαρὰν ἤκουσα καὶ ἐκοινολόγησα τὸ σχέδιον τῶν Πελοποννησίων, διὰ νὰ συστήσουν λαμπρὸν σχολεῖον δι' ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἑλλάδος εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὰ ῥηθέντα δύο σχολεῖα καὶ συνορεύει μὲ τὴν ἐπίσης ἀπομακρυσμένην Κρήτην καὶ τινας ἄλλας πέριξ νήσους· ἐὰν λάβουν λοιπὸν καλὰ μέτρα οἱ Πελοποννήσιοι, δύνανται νὰ συστήσουν τὸ τρίτον ἐντελὲς παιδευτήριον εἰς τὴν Λακωνίαν (Τσακωνίαν) τὸν ἐπιτηδειότερον εἰς τοῦτο τόπον.

Τέταρτον, καὶ ἀληθῶς Ἑλληνικὸν παιδευτήριον πρέπει νὰ ἦναι τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ πόλις τούτη διὰ τὴν μεγάλην φιλοπατρίαν τῶν κατοίκων της καὶ διὰ πολλὰ ἄλλα καλὰ περιστατικά της, ἔπρεπε νὰ γένῃ αἱ Ἀθῆναι τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ἀνήκουσαι δυσχίαι τὴν περιεκύκλωσαν ἀπὸ 30 ἔτη καὶ ἐδάθεν, καὶ οὕτως ἔπεσεν εἰς τὴν δευτέραν τάξιν τῶν φιλομαθῶν καὶ εὐεργετικῶν πόλεων. Διὰ τοῦτα τὰ ἐναντία περιστατικὰ ἤκουσα μετὰ χαρᾶς τὸ σχέδιον τῶν Ζαγορισίων νὰ συστήσουν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐλευθέρων καὶ ἡσύχων ὀρέων των δημόσιον σχολεῖον, τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ γένῃ κοινὸν ὅλης τῆς Ἠπείρου. Ἐὰν μᾶς εἶναι συγχωρημένον νὰ προφητεύσωμεν ἀπὸ τὰς περιστάσεις τοῦ Ζαγορίου, ἀπὸ τὴν φιλοτιμίαν τῶν κατοίκων του, καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὴν φιλογένειαν καὶ δραστηριότητα τῶν ἀρχηγῶν (*) τούτου τοῦ σχεδίου, ἔχομεν

(*) Δὲν ἔχω τὴν ἄδειαν νὰ κοινολογήσω εἰς τὸ γένος τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν φιλοκάλων Ζαγοριαίων, ὅσοι ἐκ πρώτης ἀρχῆς γενναίως ἀπεφάσισαν νὰ συντρέξουν εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτο σκοπόν· νομίζω ὅμως ὅτι δὲν θέλω κατακριθῇ ἐὰν κοινολογήσω τὰ δύο τοῦτα ὀνόματα· τὸ ἓν πρὸ πολλοῦ γνωστὸν καὶ ἀγαπητὸν εἰς τὸ γένος, καὶ τὸ ἄλλο τώρα πρώτην φορὰν γνωριζόμενον, καὶ ὑποσχόμενον πολλὰ καὶ μεγάλα καλὰ εἰς τὸ γένος· διότι καὶ εἰς εὐτυχεῖς περιστάσεις εὑρίσκεται, καὶ θέλησιν καὶ γνῶσιν τῶν καλῶν ἔχει. Εἰς καὶ ἴσως πρωταίτιος τούτου τοῦ καλοῦ εἶναι ὁ σεβάσμιος κὺρ Νεόφυτος Δούκας, ὅς τις ὑπεσχέθη τὴν καταβολὴν 30,000 γροσίων, καὶ τὴν ἐπὶ ζωῆς προσωπικὴν διδασκαλίαν του. Δεύτερος εἶναι ὁ λόγιος Ἰατρὸς καὶ εὐπατρίδης τοῦ Ζαγορίου κύριος Χρυσόδουλος Πασχάλη, ὅς τις ὑπεσχέθη ὁμοίως ἠθροισμένην ποσότητα, καὶ ὅς τις διὰ τῶν πολυειδῶν σχέσεών του θέλει ἐνεργήσει νὰ ῥυμηθοῦν, καθὼς καὶ ἐμιμήθησαν, καὶ ἄλλοι πολλοὶ τὸ παράδειγ-

δικαίωμα νὰ ἐλπίσωμεν, ὅτι θέλει κατορθωθῇ ταχέως, καὶ θέλει γένῃ βαθμηδὸν ἐν ἀπὸ τὰ καλήτερα τοῦ γένους σχολεῖα. Ἤτον ἐπιθυμητὸν νὰ συζυγθῇ παρόμοιον σχολεῖον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἢ εἰς τὰ περὶξ αὐτῆς, διὰ νὰ ἦναι πλησιέστερον εἰς τοὺς ὁμογενεῖς σπουδαστὰς τῆς Θράκης καὶ Βιθυνίας, καὶ πολλάκις τῶν παραθαλασσίων τοῦ Πόντου· ἀλλ' οἱ ὁμογενεῖς τούτων τῶν μερῶν μὲ ὅλας τὰς εὐτυχεστέρας περιστάσεις τῶν δὲν ἀξιώθησαν ἀκόμη νὰ κάμουν τίποτε ἄξιον τῶν ἐλπίδων μας· φαίνεται ὅτι τῶν μεγάλων πόλεων οἱ κάτοικοι εἶναι καταδικασμένοι νὰ μείνουν κατώτεροι τῶν ἄλλων ὁμογενῶν. Ἀπόδειξιν τούτου ἔχω τὸ παράδειγμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Θεσσαλονίκης. Τῆς πρώτης πόλεως οἱ πρόεχοντες ᾗ παιδείαν ᾗ ὑπὲρ πάντας τοὺς λοιποὺς ὁμογενεῖς μέσα μεγαλήτερα ἔχουν· καὶ ὅμως κατεδέχθησαν νὰ ζητήσουν ἔρανον ἀπ' ὅλον τὸ γένος, καὶ τὸ σχολεῖόν των μόλις ἔλαμψεν ὀλίγου χρόνου, καὶ ἔπειτα κατήντησε τῆς δευτέρας ἢ καὶ τῆς τρίτης ἴσως τάξεως.

Οἱ πλούσιοι καὶ Εὐρωπαιομαθημένοι Σμυρναῖοι εὐτύχησαν νὰ εὕρουν τοὺς καλήτερους διδασκάλους, (τοὺς ὁποίους διάφοραι ἀνέλπιστοι περιστάσεις ἀντάμωσαν εἰς τὴν Σμύρνην,) καὶ μετὰ δεκαετίαν ἔκαμαν τόσην πρόοδον εἰς τὴν φιλομάθειαν, ὥστε ἔκλεισαν τὸ σχολεῖόν των χωρὶς νὰ ἐνγραφοῦν τὸ γένος ὅλον καὶ τὴν σοφὴν Εὐρώπην, ὁποῦ τοὺς παρατηροῦν, καὶ μετεχειρίσθησαν τὸν σεβάσμιον Οἰκονόμον ὡς ἐχθρὸν τῆς πόλεώς των.

Ταῦτα λέγων δὲν κατηγορῶ ὅλους τοὺς Σμυρναίους, καθὼς μηδὲ ἅπαντας τοὺς Κωνσταντινουπολίτας· μεταξὺ αὐτῶν εὑρίσκονται πολλοὶ καὶ καλοὶ ἄνδρες, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα θέλουν μνημονευθῇ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις, καὶ ἠμποροῦν νὰ χρησιμεύσουν ὡς παράδειγμα καὶ καύχημα τοῦ γένους· ἀλλ' ἡ σειρὰ τοῦ λόγου μου ἀπαίτησε τούτην τὴν κατάκρισιν, καὶ οἱ καταδικασθέντες ἂς μ' ἀποδείξουν ψεύστην διὰ τῶν πραγμάτων.

Οἱ δὲ Θεσσαλονικεῖς μόλις ἀκούονται, μ' ὅλον ὅτι μήτε πτωχείαν, μήτε δεινὰς περιστάσεις ἠμποροῦν νὰ προφασισθοῦν.

μά των, καὶ θέλει φροντίσει διὰ τὴν σύναξιν καὶ ἀσφαλῆ κατάθεσιν τῶν μαθημάτων τούτων.

Εἰς τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι πόλις οὐδεμία χωρὶς σχολεῖον, ὡς καὶ αὐτὰ τὰ χωρία δὲν εἶναι στερημένα τοῦ θείου τούτου καλοῦ τῆς παιδείας, καὶ τοῦ μόνου μέσου, δι' οὗ ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἄξιος τοῦ ἐπιθέτου λογικοῦ καὶ τῆς ὑψηλῆς τύχης, εἰς τὴν ὁποίαν μᾶς ὕψωσεν ὁ ἐνανθρωπήσας υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ.

Ἕως λοιπὸν νὰ μᾶς ἀποδείξετε τὴν ὀρθότητα τῆς ἀδιαφορίας σας κάτοικοι τῶν μεγάλων πόλεων, συγχωρήσατέ μας νὰ ὀνομάζωμεν τὴν σκάφην σκάφην, ᾗ νὰ ἀναφέρωμεν εὐχαρίστως ἐκείνας τὰς πόλεις, ὅσαι ἔγιναν ἄξιαι τῆς προσοχῆς μας.

Εἰς τὸν πρῶτον βαθμὸν τῆς ἐνδόξου τούτης χορείας εὑρίσκεται ἡ πόλις τῶν Κυδωνιῶν· τούτης ἡ φιλομάθεια πρέπει νὰ ᾖναι καθημερινὸς ἔλεγχος καὶ κατάκρισις τῶν ἀδιαφόρων πόλεων. Οἱ φιλόκαλοι Κυδωνιεῖς, κατοικοῦντες μικρὰν καὶ ὀλιγόσχετον πόλιν δὲν ἐκουράσθησαν ἤδη ὑπὲρ τὰ 20 ἔτη ἀπὸ τὸ νὰ καταγίνωνται, νὰ ἀναδείξουν τὴν πόλιν των νέαν Μίλητον, μητρόπολιν τῶν φώτων ὅλης τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Τὸ σχολεῖόν των ἐκ πρώτης συστάσεως κατέσχε τὸ καλήτερον τῆς Ἑλλάδος ὅλης, καὶ ἐπρόλαβεν εἰς τὴν τελειότητα καὶ τὸ τῆς Χίου καὶ τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως· καὶ ἤδη ἀκόμη ἐπιμελοῦνται νὰ τὸ φέρουν εἰς πλειοτέραν τελειότητα. Ἐξακολουθεῖτε τὸ σάδιόν σας, ἀξιότιμοι καὶ φιλόκαλοι Κυδωνιεῖς, καὶ θέλετε ἀπολαύσῃ τὴν τιμὴν ὅλων τῶν ὁμογενῶν καὶ ξένων, καὶ μαζὶ μὲ τὰ καλὰ τῆς παιδείας θέλετε ἀφίσῃ εἰς τοὺς ἀπογόνους σας μέγα κληρονόμημα τὸ νὰ λέγωνται Κυδωνιεῖς.

Ἐπειδὴ ἀνέφερα τοὺς Κυδωνιεῖς εἶναι δίκαιον νὰ κοινολογήσω εἰς τὸ Πανελλήνιον καὶ ἄλλων ὁμογενῶν Ἑλληνικὰς πράξεις.

Εἰς τὴν πρώτην τάξιν πρέπει νὰ θέσωμεν τοὺς ἐν Λιβόρνῳ παροικοῦντας ὁμογενεῖς. Τοῦτοι οἱ φιλότιμοι Ἕλληνες, καίτοι ὀλιγάριθμοι, ἀπομακρυσμένοι τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀπολαμβάνοντες τὰ καλὰ τῶν φωτισμένων ἐθνῶν, δὲν ἐλησμόνησαν τὰ πρὸς τὸ γένος καθήκοντά των· ὄχι μόνον κατέσησαν τὴν Ἐκκλησίαν των μητέρα ὅλων τῶν ὁμογενῶν δυσυχῶν, καὶ τὴν εὐπρέπισαν μὲ σχολεῖον καὶ τὴν ἐντελεστέραν ἐκκλησιαστικὴν τοιμὴν καὶ ὑπηρεσίαν, ἀλλ' ἐξέτειναν καὶ περαιτέρω τὴν φιλογένειάν των.

Συλλογισθέντες ὅτι πρὸ πάντων ἔχομεν χρείαν μεγάλην,

διδασκάλων, καὶ ὅτι τοῦτοι δύσκολα προετοιμάζονται ἀκόμη εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἑλλάδος, ἀπεφάσισαν τὰ ἀναγκαῖα ἔξοδα διὰ τρεῖς νέους σπουδαστὰς, οἱ ὁποῖοι νὰ ἐνασχοληθοῦν εἰς τὰ φυσικομαθηματικὰ καὶ φιλολογικὰ μαθήματα, καὶ νὰ ἐπιστρέψουν ἔπειτα κατὰ χρέος διδάσκαλοι εἰς τὰ Ἰωάννινα, τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Χίον.

Τοῦτο τὸ παράδειγμα εἶναι ἐπιθυμητὸν νὰ μιμηθοῦν καὶ ἄλλοι πολλοὶ ὁμογενεῖς, μάλιστα οἱ ἐν ἀλλοδαπῇ διατρίβοντες, καθὼς οἱ ἐν Ὀδησσῷ, Βιέννᾳ καὶ Τεργέστῃ. Οἱ φιλόκαλοι τοῦτοι Ἕλληνες ἔδειξαν πολλαχῶς τὴν φιλογένειάν των, καὶ ἔχουν κλίσιν καὶ δύναμιν νὰ ὠφελήσουν τὸ γένος μας· ἀλλὰ τὸ ἀναγκαιότερον πάντων, ἡ μόρφωσις μεθοδικῶν καὶ συνετῶν διδασκάλων, διέφυγε τοὺς περισσοτέρους. Μερικῶς οἱ ἐν Βιέννᾳ καὶ Ὀδησσῷ ὁμογενεῖς ἔδειξαν ὅτι ἐννόησαν τὴν ἀνάγκην τούτην τῆς διδασκαλοδημιουργίας· ἀλλ' ἠμποροῦσαν κοινῶς νὰ κάμουν περισσότερα, καὶ δὲν ἐοχάζομαι, ὅτι θέλουν καταδεχθῇ νὰ μείνουν κατώτεροι τῶν ἐν Λιβόρνῳ ἀδελφῶν των.

Ἡ Χίος καὶ αἱ Κυδωνίαι, μ' ὅλον ὅτι ἔχουν τὰ καλήτερα τοῦ γένους σχολεῖα καὶ πολλοὺς καὶ σοφοὺς διδασκάλους, ἐξακολουθοῦν ἀκόμη τούτην τὴν ὁδόν· σέλνουν κοινῶς εἰς τὰ πανδιδακτήρια τῆς Εὐρώπης ἐκλελεγμένους νέους, διὰ νὰ πολλαπλασιάσουν ἔπειτα τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκάλων, καὶ νὰ ἠμποροῦν, ὅταν τὸ καλέσῃ ἡ χρεία, νὰ ἔχουν διαδόχους τῶν διδασκάλων των. Τὰ ἴδια κάμνει καὶ ἡ Ἰωνικὴ πολιτεία, ἥτις ἔχει εἰς τὰ καλήτερα τῆς Εὐρώπης πανδιδακτήρια πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς νέους, οἵτινες μετὰ τὴν ἐπιστροφήν των θέλουν μορφώσει τὸ καλήτερον ὅλης τῆς Ἑλλάδος διδασκαλεῖον· ἀλλ' ἡ Ἰωνικὴ Πολιτεία διὰ τῆς φρονήσεως καὶ διακρίσεως τοῦ φιλέλληνος Λόρδου Γυλφορτίου ἔκλεξε τοὺς καλήτερους τῶν νέων σπουδαστῶν μας, καὶ οὕτω θέλει ἀπολαύσει τελειοτέρους διδασκάλους, πρᾶγμα μὴ πολὺ παρατηρούμενον ἀπὸ τοὺς φιλογενεῖς Ἕλληνας, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξοδεύουν τὰ χρήματά των εἰς τὸν τυχόντα σπουδαστήν.

Τώρα ἔχομεν πολυαρίθμους νέους, ἐπιθυμοῦντας νὰ σπουδάζουν εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, ἢ νὰ ἐπιστρέψουν ἔπειτα διδάσκαλοι· ἔχομεν λοιπὸν καὶ μεγάλην εὐκολίαν νὰ κάμνωμεν αὐστηρὰν ἐκλογήν, καὶ ὅταν τὴν ἀμελήσωμεν εἴμεθα ἀξιοκατάκριτοι.

Μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον τῆς προετοιμασίας θέλουν ἀξιωθῇ ταχέως καὶ αἱ πάλαι κλειναὶ Ἀθῆναι, διὰ νὰ αὐξήσουν τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκάλων των, καὶ εἴθε τοῦτοι νὰ ἐνθυμηθοῦν, ὅτι θὰ παρρησιασθοῦν εἰς περίφημον ᾄδιον, καὶ νὰ διπλασιάσουν τοὺς ἀγῶνας των, διὰ νὰ μὴ φανοῦν ἀνάξιοι τῶν εὐεργεσιῶν καὶ τῆς ἱερᾶς πολεως.

Τὴν ἰδίαν ὁδὸν βαδίζουν καὶ οἱ ὑψηλότατοι Αὐθένται τῆς Μολδαυΐας καὶ Βλαχίας· ὁ πρῶτος μόλις ἐπάτησεν εἰς τὴν ἐπικράτειάν του, καὶ μαθὼν ὅτι ἐν Παρισίῳ δύο καλοὶ ὁμογενεῖς ἐζεροῦντο τῶν ἀναγκαίων, εὐθὺς τοῖς ἐδιώρισε γενναίαν συνδρομὴν, διὰ νὰ τελειώσουν τὸ ᾄδιον τῶν μαθημάτων, καὶ νὰ πολλαπλασιάσουν ἔπειτα τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκάλων μας. Ὁ δὲ τῆς Βλαχίας Ἡγεμὼν ἔδειξεν ἐπίσης, ὅτι δὲν θεωρεῖ καὶ ξένον τὸ γένος του, καὶ ἐλπίζω ταχέως νὰ ὑπερβῇ τὴν μεγαλοδωρίαν τοῦ συγγενοῦς του Μολδαυϊκοῦ Ἡγεμόνος.

Ἐὰν ἡ ἀδύνατος φωνή μου φθάσῃ ἕως εἰς τὰ ὦτά σας μεγαλόδωροι καὶ ἄξιοι τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος, ὑψηλότατοι Ἡγεμόνες, δεχθῆτε τὰς ἀτομικάς μου εὐχαριστίας, καὶ πιστεύσατε ὅτι παρόμοια ἔργα σᾶς κάμνουν ἀληθῶς καύχημα τοῦ γένους, καὶ θέλουν παραπέμψῃ τὰ ὀνόματά σας εἰς τὴν μνήμην τῶν ἐπερχομένων γενεῶν.

Τὰ λαμπρὰ τοῦτα παραδείγματα καὶ οἱ ἀναφερθέντες λόγοι μου πρέπει νὰ κινήσουν καὶ τὰς πόλεις καὶ τοὺς μερικοὺς ὁμογενεῖς, εἰς τὸ νὰ ἑτοιμάσουν διδασκάλους, χωρὶς τῶν ὁποίων καὶ τὰ σχολεῖα καὶ τὰ βιβλία εἶναι ἀνωφελῆ, ἢ μᾶλλον ὀλιγόκαρπα. Ὅταν δὲ ἀποκτήσωμεν σοφοὺς καὶ μεθοδικοὺς διδασκάλους, τότε καὶ τὰ βιβλία ἠμποροῦν νὰ πολλαπλασιασθοῦν, καὶ τὰ διάφορα σχολεῖα νὰ εὐδοκιμοῦν, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου νὰ ἐπιταχύνωμεν τὴν εὐτυχῆ ἐποχὴν, καθ' ἣν χωρὶς νὰ ἐκπατριζώμεθα, χωρὶς νὰ κατεξοδευώμεθα, ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν φιλτάτων συγγενῶν μας θέλομεν ἀποκτᾷ Ἑλληνικὴν ἀνατροφὴν, καὶ θέλομεν ἀνταμείβῃ τοὺς γονεῖς, διδασκάλους καὶ εὐεργέτας μας μὲ τὸ ὀφειλόμενον σέβας, καὶ εὐγνωμοσύνην.

Εἰς σᾶς, ὦ σεβάσμιοι καὶ παλαιοὶ τοῦ Γένους εὐεργέται, κύριοι Ζωσιμᾶδαι, ἀνήκει καὶ τούτης τῆς εὐεργεσίας ἡ ἔκτασις καὶ διάδοσις. Τὸ παράδειγμά σας θέλει κινήσῃ εἰς μίμησιν καὶ τοὺς λοιποὺς φιλογενεῖς· ὁ μεγαλόδωρος οἶκός

σας ἐνίσχυσε τοὺς πεπαιδευμένους, διεσκόρπισε πολλὰ ὠφέλιμα βιβλία, καὶ διὰ τῆς πολυτεοῦς καὶ ἀκαμάτου προσαγωγίας σας εἰς τὸ Βαλλανικὸν σχολεῖον ἐκινήσατε τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸν ζῆλον ἁπάντων τῶν ὁμογενῶν. Ἀλλὰ τὸ ὠφελιμώτερον καὶ ἀναγκαιότερον, τὴν παρασκευὴν τῶν διδασκάλων, ἀκουσίως ἀμελήσατε· διότι ἡ ἀνάγκη της δὲν σᾶς ἦτον ἀκόμη καλῶς γνωστή. Ἤδη ὅμως ἀπαιτοῦσιν ὁ εὐγενὴς χαρακτήρ σας, καὶ ἡ καθημερινή σας πεῖρα, ἥτις σᾶς δείχνει ὅτι ἐξοδεύονται ἀκάρπως τὰ χρήματά σας εἰς Ἰωάννινα διὰ τὴν τῶν ἀληθῶν διδασκάλων ἔλλειψιν, ἀπαιτοῦσι, λέγω, νὰ διορθώσετε καὶ τὸ μόνον τοῦτο ἀθῶον ἔλλειμμα τῆς μεγαλοδωρίας σας.

Τούτην τὴν ὁδὸν πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃς καὶ σὺ νέε εὐεργέτα τῆς Ἑλλάδος, μεγαλόδωρε Βαρβάκη· τὸ μελετηθὲν ὑπὸ τῆς φιλογενείας σου εἰς τὸν Ἄθωνα σχολεῖον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὐδοκιμήσῃ· ἐὰν ὁ κλεινὸς Εὐγένιος ἀπέτυχεν, εἶναι τολμηρὸν ἐκ μέρους κάθε ἄλλου διδασκάλου νὰ φανταστῇ, ὅτι θέλει εὐδοκιμήσῃ. Ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἀδυνάτου ὑποθέτοντες ὅτι ἠμπορεῖ νὰ εὐοδοθῇ τὸ σχέδιόν σου, εἶναι ὠφελιμώτερον εἰς τὸ γένος; καὶ ἐπίσης ἄξιον τῆς εὐεργετικῆς σου ψυχῆς νὰ προφθάσῃς τὴν κατεπείγουσαν ἀνάγκην μας. Ἡ διὰ τὸ ἐν Ἄθωνι σχολεῖον μελετηθεῖσα καταβολὴ ἂς χρησιμεύσῃ κεφάλαιον, μὲ τοῦ ὁποίου τὸν τόκον νὰ τρεφῶνται εἰς τὰ πανδιδακτήρια τῆς σοφῆς Εὐρώπης μέλλοντες διδάσκαλοι τοῦ γένους.

Ὅταν ἀποκτήσωμεν ὡς πρέπει διδασκάλους, δηλονότι σοφοὺς, χρησοήθεις, μεθοδικοὺς καὶ κοινωνικοὺς, εὔκολα κατορθόνομεν σχολεῖα· δὲν εἶναι πόλις τῆς Ἑλλάδος, ἥτις δὲν ἐξοδεύει προθύμως καὶ γενναίως ὅταν εὐτυχήσῃ καλὸν διδάσκαλον.

Ἀλλὰ χρειάζεται προσοχὴ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπιτρόπων σου, διὰ νὰ μὴ καταντήσῃ καὶ τούτη ἡ ἱερὰ ἐπιχειρία ὑποκείμενον χαρίτων καὶ συγκαταβάσεων. Τὸ παράδειγμά σου, ἐλπίζω, θέλουν μιμηθῇ καὶ ἄλλοι φιλογενεῖς, καὶ οὕτως θέλομεν ἀποκτήσῃ ἱκανὰ εἰσοδήματα, μὲ τὰ ὁποῖα νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰ μέσα τῶν σπουδαζόντων μας.

Ἐὰν δὲν κάμῃς τοῦτο, προτιμῶ καλήτερον νὰ ἀφιερώσῃς τὴν συνδρομήν σου εἰς ἓν ἀπὸ τὰ παρόντα καλήτερα διδασκαλεῖά μας. Ἀλλὰ, πάλιν τὸ λέγω, τὸ καλήτερον πάντων εἶναι ἡ διδασκαλοδημιουργική· χωρὶς τούτην τὴν προετοιμασίαν, θὰ μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποκτήσωμεν ἡμέρους παιδαγωγοὺς, πολιτισμένους διδασκάλους, καὶ τὸ ἑπόμενον χρησοήθεις, ἀγχίνους καὶ καλῶς ἀναθραμμένους νέους. Ἐὰν ἐξακολουθήσωμεν νὰ βαδίζωμεν ὡς ἕως τώρα ἐβαδίσαμεν, θέλομεν ἔχει πολυμαθεῖς καὶ ἀμεθόδους διδασκάλους, ἐπιστήμονας ἀγραμμάτους, καὶ γενικῶς πεπαιδευμένους χωρὶς σεμνότητα, ἡμερότητα καὶ διάκρισιν. Ταῦτα γράφων, δὲν ἀγνοῶ βέβαια ὅτι εἶναι κατ' εὐτυχίαν καὶ μεγάλαι ἐξαιρέσεις· τὴν σήμερον ἔχομεν σοφοὺς ἄνδρας, ὁποίους ἴσως δὲν ξαναεῖδε τὸ γένος· μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς Ἀλεξανδρινῆς σχολῆς, καὶ οἱ ὁποῖοι ἠμποροῦν νὰ διδάξουν ἐνδόξως καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς σοφῆς Εὐρώπης. Ἐὰν τις ἀκόμη δὲν εὐχαριστηθῇ μὲ τὴν ἔντιμον τούτην ἐξαίρεσιν, πρὶν μὲ καταδικάσῃ, τὸν παρακαλῶ νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν μνήμην του τὰ τρέξαντα εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τοῦ Βουκορεσίου, καὶ πρὸ πάντων νὰ παρατηρήσῃ τὰς φιλογενεῖς μας ἔριδας.

Τὸ ἐμπορικὸν σύζημα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συγκείμενον ἀπὸ ἐντίμους ἄνδρας ὅλης τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀριθμοῦν εἰς τὸν κατάλογόν του πολλὰ φιλογενῆ, φιλότιμα καὶ εὐεργετικὰ μέλη, ἀλλὰ καὶ μὴ εὐτυχήσαν ἀκόμη νὰ κάμῃ κοινῶς ἄξιόν τι τῆς ὑπολήψεώς του καὶ τῶν ἐλπίδων μας, τὸ σύζημα τοῦτο, ἐοχάζομαι, ὅτι εἶναι διωρισμένον νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν μεγάλην τούτην ἔλλειψίν μας. Εἰς τοῦτον τὴν οἰκονομίαν καὶ ἐπιχειρίαν πρέπει νὰ καταθέσουν οἱ φιλογενεῖς τὰς περὶ διδασκαλοποιητικῆς συνδρομάς των, καὶ δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ὄχι μόνον ἀπαθῶς θέλει ἐνεργῇ τὴν ἐπιχειρίαν του, ἀλλὰ θέλει λάβῃ ἐνδόσιμον νὰ πολλαπλασιάσῃ καὶ οἰκοθεν αὐτάς· ἄστε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς νὰ μορφώσωμεν καὶ διδασκάλους τῆς θεωρίας καὶ τῆς νομικῆς τοῦ πολυπλόκου ἐμπορίου, τῆς ἀγκύρας τοῦ γένους μας, τῆς μόνης πηγῆς, ἐξ ἧς θέλομεν πορίζεσθαι πλουσιώτερον τὰ ἀναγκαῖά μας, καὶ τοῦ μόνου μέσου, δι' οὗ θέλομεν ἐγγίζει συχνότερον τὰ σοφώτερα ἔθνη, ἀπὸ τῶν ὁποίων τὴν ἐπιμιξίαν θέλομεν ἐκτείνει τὰς ἰδέας μας, καὶ θέλομεν συμπεράνει, ὅτι ἡ εὐδαιμονία μας κρέμαται ἀπὸ τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν ὁμόνοιαν, τῶν ὁποίων ἡ ἀμέλεια μ�ς ἔρριψεν εἰς τὸ παρὸν βάραθρον, καὶ μᾶς κάμνει νὰ δοκι-

μάζωμεν δεινὰ πολὺ σφοδρότερα, ἀπ' ὅ,τι ἀναγκαίως ἀπαιτεῖ ἡ σημερινή μας κατάστασις.

Εἰς τὸ ἐμπόριον χρεωστοῦμεν τὰ περισσότερα τῆς σημερινῆς μας φιλολογικῆς καταστάσεως, καὶ εἰς τοῦτο πρέπει νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι θέλει ἐπιφέρη τὴν παντελῆ λογικήν μᾶς διόρθωσιν. Οἱ εὐγενεῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἄρχοντες ἐμβῆκαν καὶ αὐτοὶ μετὰ πολλῆς προθυμίας εἰς τὸ νέον τοῦτο στάδιον. Μόνος ὁ Κλῆρος ἔμεινεν ὁλικῶς ὀπίσω· ἀλλ' ἐλπίζομεν ὅτι καὶ τοῦτος θέλει γνωρίσῃ ταχέως τὰ ἀληθῆ του συμφέροντα, καὶ θέλει ἐπιμελιθῇ νὰ δώσῃ χριστιανικὴν διεύθυνσιν εἰς τὸν σημερινὸν πρὸς τὴν παιδείαν βρασμόν. Δὲν θέλουν καταδεχθῇ βέβαια οἱ Πανιερώτατοι Ἀρχιερεῖς νὰ κατηγορηθοῦν ὡς ἀδιάφοροι τῶν καλῶν τοῦ γένους, ἀλλ' ἕκαστος εἰς τὴν ἐπαρχίαν του μερικῶς, καὶ ὁλικῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν θέλει βάλῃ τὰ πάντα εἰς κίνησιν, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ γένος μας τὸν πρῶτον βαθμὸν τῆς σοφίας, ἥτις εἶναι εὕρημα καὶ κτῆμα ἴδιον τῶν Ἑλλήνων.

Δὲν σοχάζομαι νὰ μεμφθῶ ἀπὸ τοὺς φιλοκάλους ὁμογενεῖς, διότι, ὁμιλῶν περὶ μεθόδων, ἐκτάνθην τόσον ὀλίγον εἰς τὸ περὶ τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης περιόδου κεφάλαιον, καὶ ὡμίλησα πολλὰ περὶ ἑτοιμασίας διδασκάλων καὶ ὑπὲρ τῶν εὐεργετῶν τοῦ γένους. Τῆς δευτέρας περιόδου τὰ μαθήματα ἔλαβαν ἤδη ἱκανὴν διόρθωσιν· τῆς τρίτης ἡ μέθοδος ἐγνώσθη πρὸ πολλοῦ, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ἔχομεν διδασκάλους, ἱκανοὺς νὰ παρρησιασθοῦν μὲ κλέος καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν σοφῶν τῆς εὐτυχοῦς Εὐρώπης. Μόνη ἡ πρώτη περίοδος εἶναι πολλὰ ἀμελημένη, καὶ τοῦτη πρὸ πάντων χρειάζεται τὴν φροντίδα μας ὅλην· ἀλλὰ διὰ νὰ εὐδοκιμήσουν τὰ σχολεῖα κάθε περιόδου, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποκτήσωμεν καλοὺς διδασκάλους, τοὺς ὁποίους ἀκόμη τὰ Ἑλληνικὰ διδασκαλεῖα δὲν ἠμποροῦν νὰ δημιουργήσουν. Ἤτον λοιπὸν πολλὰ χρήσιμον νὰ ἐκτανθῶ περὶ τούτου, καὶ νὰ ἐγείρω τὴν προσοχὴν τῶν φιλοκάλων, διὰ νὰ συνεργήσουν εἰς τὴν διόρθωσιν καὶ τούτης τῆς κατεπειγούσης χρείας μας· ἔπειτα αἱ μέθοδοι καὶ οἱ διδάσκαλοι ἔχουν πολλὰς σχέσεις, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ ὁμιλήσῃ τις περὶ τῶν πρώτων χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ καὶ τὰς δευτέρας.

Τοὺς δὲ εὐεργέτας τοῦ γένους ἀνέφερα, διότι εἶναι καλὸν νὰ ἀναφέρωμεν συχνάκις τὰ εὐεργετικὰ των ὀνόματα, καὶ διότι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν τώρα πρώτην φορὰν ἐμβῆκαν εἰς

τὴν χορείαν τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος, καὶ διὰ τῆς ἀναφορᾶς τῶν ἐνδόξων ὀνομάτων τους νὰ τοὺς παρακινήσω νὰ ἀναγνώσουν τὴν παροῦσάν μου διατριβήν, καὶ οὕτω νὰ γνωρίσουν καλήτερον ποῖαι εἶναι αἱ κατεπείγουσαι χρεῖαί μας, καὶ εἰς αὐτὰς νὰ στρέψουν κυρίως τὴν προσοχήν των.

Τέλος πάντων εἶμαι καὶ ἐγὼ Ἕλλην, καὶ ἔχω δέκα πέντε ἔτη ἀφ' οὗ συλλογίζομαι, ἐξετάζω καὶ δοκιμάζω ποῖα εἶναι τὰ καλήτερα μέσα πρὸς φωτισμόν μας. Μὴν ἠμπορῶν δὲ ἄλλως νὰ φανῶ ὠφέλιμος εἰς τὸ γένος, κοινολογῶ τούτας τὰς παρατηρήσεις μου, τὰς ὁποίας ἐνέκριναν πολλοὶ ὁμογενεῖς καὶ ἀλλογενεῖς σοφοί. Ἐπεθύμουν νὰ εἶχα καιρὸν καὶ δύναμιν νὰ τὰς ἐκθέσω καλήτερον, καὶ νὰ τορνεύσω κομψότερα τὸ λεκτικόν μου· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔχω σκοπὸν τὴν ἐπίδειξιν, καὶ ἀποβλέπω μόνον εἰς τὸ νὰ ἐγείρω τὴν προσοχὴν τῶν ὁμογενῶν εἰς πράγματα κατ' ἐμὲ ἀναγκαιότατα, κοινολογῶ αὐτοσχεδίως τὰς σκέψεις μου τούτας, καὶ ἐὰν εὐτυχήσω νὰ λάβω ἀκρόασιν εἰς τὸ πραγματικόν μου, ἐπέτυχα τὸν σκοπόν μου, καὶ ἴσως ἄλλο τι θέλω φροντίσῃ νὰ βιάσω τελειότερον τοὺς λόγους μου.

ΕΙΔΗΣΙΣ.

Ἐξεδόθη „ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ τοῦ Γένους Ἑλληνικῷ Τυπογραφείῳ, ἐν ἔτει αωκ.“ βιβλίαριον ἐπιγραφόμενον· τοῖς ἀπανταχοῦ εὑρισκομένοις ὁμογενέσιν ὅσοι τῆς τοῦ Γένους δόξης καὶ ὠφελείας ζηλωταὶ τυγχάνουσιν, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ τῆς τοῦ Γένους τυπογραφίας ἔφοροι, τέσσαρες μὲν τῶν ἐγκριτοτέρων Ἀρχιερέων, δύο δὲ τῶν Ἀρχόντων, καὶ δύο τῶν ἐπιτρόπων τοῦ Κοινοῦ, προσκαλοῦσιν ἅπαντας τοὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ σοφὴν Εὐρώπην διατρίβοντας ὁμογενεῖς συγγραφεῖς, μεταφραστὰς καὶ ἐκδότας, νὰ πέμπωσι πρὸς τὴν κοινὴν ταύτην τοῦ Γένους τυπογραφίαν τὰ βιβλία των εἰς τύπωσιν, προπληροφοροῦντες αὐτοὺς, ὅτι ὁ τύπος ἔσται λαμπρότερος καὶ ὀρθότερος, ἡ δαπάνη ἡ αὐτή, τὸ δὲ κλέος ἀθάνατον. „Ἡ Ἑλλὰς ἡ φίλη (ἀναγινώσκεται ἐν Σελ. 23) καὶ „φιλότεκνος Πατρὶς χαίρει καὶ ἐναμβρύνεται, ὅταν βλέπῃ ἐν

„τοῖς ἐκδιδομένοις βιβλίοις τὰς γλυκείας ταύτας ἐπιγραφὰς, „Εὐγένιος Βούλγαρις, Νικηφόρος Θεοτόκης, Ἄνθιμος Γαζῆς, „Νεόφυτος Δούκας, Γρηγόριος Κωνσταντᾶς, Στέφανος Κομμη„τᾶς, Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, Διαμαντῆς Κοραῆς, Κωνσταν„τῖνος Κούμας, Ἀνασάσιος Θεωργιάδης, Ζωσιμάδαι, Κα„πλάναι, Βαρβάκαι, καὶ τὰ τοιαῦτα ὀνόματα ὅλως Ἑλληνι„κὰ, καὶ Ἑλληνικὸν ζῆλον πνέοντα. Ὅταν ὅμως κατίδῃ ἐν „τῇ αὐτῇ σελίδι καὶ τὰς ἑξῆς ὑπογραφὰς, ἐν Βιέννῃ τῆς „Ἀουστρίας, ἐν Παρισίοις, ἐν Λειψίᾳ, ἐν Βενετίᾳ, καὶ ἄλ„λας, οἱονεὶ αἰσχυνομένη, ἀπεναρκᾷ, καὶ καταστέλλει τὸ „φρόνημα, ἐποδυρομένη τὴν ἀτέλειαν". — Ὁποίαν ἀτέλειαν ἐποδύρεται; Ἐδῶ φαίνεται ὁ συγγραφεὺς τῆς εἰδήσεως ταύτης, ὅτι ἐννοεῖ τὴν ἀτέλειαν τοῦ φρονήματος τῶν προσκαλουμένων, τὴν ὁποίαν ἐνδέχεται νὰ δείξωσιν; ἐὰν ὑποφέρουν εἰς τὸ ἑξῆς νὰ βλέπωσι μὲ ἀδιάφορον ὄμμα ματαιουμένας τὰς δαπάνας καὶ τὰς προσπαθήσεις τῶν σεβασμίων καθιδρυτῶν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος Ἑλληνικῆς τοῦ Γένους Τυπογραφίας, προτιμῶντες χωρὶς λόγον τὰς ξένας. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ δικαίως ἔπρεπεν ἡ πατρὶς νὰ λυπῆται, ἂν τὰ ἴδιά της τέκνα ἔφθασαν νὰ καταφρονήσωσι τὴν χρῆσιν τῶν πατρίων τυπογραφιῶν, ἐνῷ καὶ τύπον λαμπρὸν καὶ ὀρθὸν, καὶ τὴν αὐτὴν δαπάνην μὲ τὴν τῶν ξένων, ἀλλοῦ ἤδη προσφέρουσι, καὶ ἀλλοῦ ὑπόσχονται οἱ καθιδρυταί. Ἀλλ' ἕως τώρα ἦτον ἀδύνατον νὰ φανῇ τοιαύτη πρὸς τὴν σύστασιν τῶν πατρίων καλῶν ἀδιαφορία, διότι καὶ τοῦ Γένους ἡ Ἑλληνικὴ τυπογραφία ἦτον ἕως τώρα κατὰ δυσυχίαν τωόντι παρημελημένη ὡς ἐγχειρισθεῖσα ἀνθρώποις ἰδιώταις (Ἰδε Σελ. 16)· καὶ αἱ ἄλλαι ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων μόλις πρὸ ὀλίγου ἐσυζήτησαν. Εἰς τὸ ἑξῆς οὔτε κἂν πρέπει νὰ φοβηθῶμεν τοιοῦτον ὄνειδος, ὄχι μόνον διότι εἴμεθα βέβαιοι ὅτι οἱ ὁμογενεῖς λόγιοι καὶ οἱ προαγωγοὶ τῆς παιδείας τοῦ γένους θέλουν φιλοτιμηθῆ νὰ ἀποδώσωσιν εὐγνωμόνως τὴν ὀφειλομένην προτίμησιν εἰς τὰ πάτρια καλὰ, καὶ τιμὴν εἰς τοὺς πράττοντας αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ διότι νομίζομεν ἀδύνατον τὴν παράβασιν τοιούτων ἱερῶν ὑποσχέσεων, ἐν ὅσῳ ὑποβέτομεν ἀσμένως καθὼς καὶ ἐλπίζομεν, ὅτι ὁ εἰς τελειοποίησιν τῆς τυπογραφίας ἐνδεικνύμενος ζῆλος καὶ ἡ δραστηριότης τοῦ τῆς τυπογραφίας Θεωροῦ θέλουν εἶναι ἀνάλογα μὲ τὴν φιλογένειαν καὶ τοὺς κόπους τῶν σεβασμιωτάτων καθιδρυτῶν της. Οἱ Ἐκδόται τοῦ Λ. Ἑ.

ΕΡΜΗΣ Ο ΛΟΓΙΟΣ.

Τῇ α'. 17 Σεπτεμβρίου.

1820

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Φίλτατε Ἰάκωβε Ῥώτα χαῖρε·

Εἰς Κίαν.

Ἔργον τῆς μεγάλης σου φιλομαθείας εἶναι βέβαια καὶ τοῦτο, τὸ νὰ ἐρευνᾷς τὰ μικρὰ, χωρὶς νὰ παραμελῇς τὰ μεγάλα. Τὸ πρῶτον, περὶ γραμματικῆς ὕλης, ἐρώτημά σου τόσον μὲ φαίνεται περισσοτέρας περιεργίας ἄξιον, ὅσον πολλοὶ ἄλλοι τῶν ἐδικῶν μας, ἐξ ἐπαγγέλματος λόγιοι, ὄχι μόνον ἀδιάφορον κρίνουσι τὴν τοιαύτην ἀκριβολογίαν, τὴν δι' ὃ φέρ' εἰπεῖν, ἢ δι' ὦ γραφὴν ἑνός τινος ὀνόματος, ἀλλὰ, μὲ σκοπὸν νὰ εὐκολύνωσι τὰ πράγματα, δὲν ὀκνοῦσι νὰ συμβουλεύωσι παντελῆ ἀνορθογραφίαν, (ὅρα, Ῥομεικη γλοσα ςους κορφους. 1814, καὶ Λ. Ἑ. 1817. σελ 372) λημμονοῦντες, ὡς φαίνεται, ὅτι δυνατὸν ἄλλοι νὰ συμβουλεύσωσιν ἀμάθειαν τελείαν, ὡς πάσης μαθήσεως πολὺ εὐκολωτέραν καὶ ἀναπαυτικωτέραν.

Οἱ ὁμογενεῖς ἡμῶν Λόγιοι, εἰς τῶν ὁποίων τὰ συγγράμματα, ὡς λέγεις, εὑρίσκεις τὸν Ῥωμαῖον Δυρικὸν διὰ τοῦ ω γραμμένον, Ὠράτιον, εἶναι, νομίζω, ὁ κύριος Οἰκονόμος, καὶ ὁ κύριος Κούμας, καὶ εἴτις ἄλλος· τοὐλάχιςον τὸ ἐδικόν σου ἐρώτημα μ' ἐνθύμισεν ὅτι οὕτως τὸ ἀνέγνωσα κ' ἐγώ· καὶ ὄντως οὕτως εὑρίσκεται γραμμένον εἰς τὰ συγγράμματά των (Ποιητ. σελ. 161. σημ. α. σελ. 302. ς. 8. ς. 15. Κούμ. Αἰσθηματ. σελ. 225.). Εἶναι δὲ πολὺ πιθανὸν ὅτι τόσον ὁ κύριος Οἰκονόμος, ὅσον ὁ κύριος Κούμας, ἠκολούθησαν κατὰ τοῦτο τὸν μακαρίτην Εὐγένιον, ὅς τις εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν, καθ' Ὅμηρον Ἀρχαιοτήτων, (ὑπὸ Ἐβερ. Φειθίου) ἐν Μόσχᾳ 1804, ὡσαύτως διὰ τοῦ ω γράφει τὸν ἀληθινὰ μὲ-

γαν ποιητὴν τῆς Οὐενουσίας, ἐὰν ἡ μνήμη δὲν μὲ ἀπατᾷ, διότι οὔτε αὐτὸ, οὔτε ἄλλο πόνημα τοῦ ἀνδρὸς ἔχω πρόχειρον.

Τί ποτε ἐκίνησεν εἰς τὴν ψυχήν σου ἀμφιβολίαν περὶ τῆς συνειθισμένης ταύτης γραφῆς τοῦ ξένου ὀνόματος δὲν ἐννοῶ· νὰ ἀρνηθῶ ὅμως τὴν φιλικὴν ζήτησιν ἵνα ἀποκριθῶ εἰς τὸ ἐρώτημά σου, ἂν δὲν ἦναι ὀρθοτέρα ἡ διὰ τοῦ ο παρὰ τὴν διὰ τοῦ ω γραφὴν, δὲν τολμῶ νὰ τὸ κάμω· Πρέπει νὰ σὲ ὑπακούσω καὶ τὴν φορὰν ταύτην, μὲ τὴν συμφωνίαν ὅμως νὰ εὐχαριστηθῇς καὶ σὺ εἰς ὅσα σὲ δίδουν.

Ἐὰν ἤξευρα ὅτι εὐχαριστεῖσαι εἰς ἁπλῆν αὐθεντίαν ὀνομάτων, ἤθελα σὲ ἐπιφέρει πολλῶν ἄλλων ὁμογενῶν πεπαιδευμένων, οἵτινες ἐναντίον παρὰ τοὺς ἀνωτέρω, ὀμικρογραφοῦσι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ὄνομα, καὶ ὕπειτα νὰ σὲ ἀφήσω κύριον νὰ τὰς ζυγίσῃς εἰς τὴν πλάστιγγα τοῦ κριτηρίου σου, διὰ νὰ κρατήσῃς τὴν βαρυτέραν, ἀπαράλλακτα ὡς ἐζύγιζεν ὁ Διόνυσος, ἤθελεν εἰπεῖ κανεὶς ἀσεβεύομενος, τοῦ Αἰσχύλου καὶ Εὐριπίδου τοὺς στίχους (Ἀριστοφ. Βάτραχ. στίχ. 1364—6). Ἐπειδὴ ὅμως γνωρίζω ὅτι εἰς τοιαῦτα δὲν ἀναπαύεσαι, δὲν ὀκνῶ νὰ σὲ σημειώσω διὰ ποῖον λόγον συμφωνῶ κ' ἐγὼ μὲ τὴν γνώμην, εἰς τὴν ὁποίαν κλίνεις καὶ σύ.

Ἔγραψαν τὸν Ὁράτιον Ὡράτιον οἱ περὶ τὸν Εὐγένιον, διότι ὑπωπτεύθησαν, ὡς φαίνεται, ὅτι τὸ ὄνομα παράγεται ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὥρα. Καὶ ὄντως, ἐὰν ἀληθεύεν ἡ παραγωγή των, ἡ διὰ τοῦ ω γραφὴ ἔπρεπε νὰ ἦναι ἡ μόνη ὀρθή. Ὅτι ὅμως δὲν εἶναι τοιαύτη ἡ ἀρχὴ τοῦ ὀνόματος, τὸ μαρτυρεῖ ἡ μετρικὴ ποσότης αὐτοῦ· διότι, ἐν ᾧ κατὰ φυσικὸν λόγον, ὅλα τὰ παραγόμενα ἐκ τοῦ ὥρα ἔχουσι τὴν ho συλλαβὴν μακράν, τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ τὴν ἔχει ἐπίτηδες βραχεῖαν.

Ἀπόδειξιν, ἂν θέλῃς εἰς τοῦτο, ἔχεις πολλοὺς στίχους λατινικοὺς,

„et tŏntŭĭt nŏstrās nūmĕrōsūs Hŏrātĭūs aūrēs"
(Ovid. Trist. IV. 10 49)·
Cŏrpŭs ăgōt. Sātŭr ĕst quūm dixĭt Hŏrātĭūs. Ēūoē
(Juvenal. Sat. VII. 62).

καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ποιητοῦ μαρτυρίαν πολλὰ ἰσχυρὰν, τὸν ἀκόλουθον σαπφικὸν,

rĕddĭdĭ cārmĕn, dŏcĭlīs mŏdŏrūm
vātĭs Hŏrātĭ. (Horat. od. IV. 6. 43. παράβ. καὶ Ἐπιστολ. I. 14, 5.)

Ὡς βραχεῖαν λοιπὸν τὴν συλλαβὴν ho δικαιότερον εἶναι δι' ο, παρὰ δι' ω νὰ τὴν γράφωμεν, ὅταν ἐξελληνίζωμεν τὸν Λατῖνον Horatium.

Ἄλλους λόγους νὰ σ' ἐπιφέρω τὸ κρίνω περιττόν. Δύο μόνα πράγματα θέλω νὰ προσθέσω, πρὶν τελειώσω· πρῶτον ὅτι τὸ λάθος τοῦτο, ἐὰν ἦναι τοιοῦτο, εἶναι ἀσήμαντον ὡς πρὸς ἄλλα, τῆς αὐτῆς ἰδέας ἐχόμενα, συχνὰ, συχνότατα εἰς τὰ νεώτερά μας βιβλία, Ὁράσιος π. χ. (Horace), Βοέσιος (Boece) ἀντὶ, Βοήθειος, ἢ Βοήθιος· Βοκκάσιος (Boccace) ἀντὶ, Βοκκάκιος, κ. τ. λ., τῶν ὁποίων τὴν ἀναλογίαν ἀκολουθοῦντες ἔπρεπε νὰ σχηματίσωμεν, Φαβρίσιος (Fabrico) Μαυρίσιος ἢ Μωρίσιος (Mauricī) Σουλπίσιος (Sulpice) Βισέντιος (Vicent) καὶ πολλότατα ἄλλα, τῶν ὁποίων ἡ ἀπαρίθμησις ἤθελε μᾶς ἀπομακρύνει πολὺ τοῦ προκειμένου· καὶ τοῦτο δὲν ἤθελεν εἶσθαι οὔτε τοῦ παρόντος καιροῦ, οὔτε τοῦ ἐρωτήματος ἀπόκρισις.

Δεύτερον, φίλε Ῥώτα, νὰ ζητήσω τὴν ἄδειαν νὰ σὲ εἴπω μὲ παῤῥησίαν ὅτι ἀδίκως καταδικάζεις τὰς τοσαύτας ἐρεύνας, ὡς σμικρὰς, ταπεινὰς, ἀναξίας νὰ κοινολογῶνται κ. τ. λ. Βέβαιον ὅτι τὰ τοιαῦτα εἶναι μικρὰ παραβαλλόμενα μὲ ἄλλα ἀξιολογώτερα· εἶναι ὅμως ἐπίσης ἐναντίῤῥητον ὅτι οὔτε ταῦτα δὲν πρέπει νὰ παραμελῶνται· διότι τὸ μὲν τέλειον συνίσταται ἐξ ἁπάντων, τὸ δὲ ἀτελὲς καὶ ἐξ ἑνὸς μόνου ἐλλείμματος γίνεται, ἔχω καὶ μικρὸν τοῦτο. Ἡ παράβλεψις δὲ τῶν μικρῶν ἐλλειμμάτων φέρει τὴν παράβλεψιν τῶν μεγαλητέρων, ἡ δὲ, τὸ ἀδιάφορον, τὸ ἀνάλγητον, τὴν τελείαν φθοράν. Κατὰ μεγάλην μας δυςτυχίαν τόσα οἰκεῖα παραδείγματα ἔχομεν, ὅσον ὀλίγον ἐκ τούτων σωφρονιζόμεθα. Ἐὰν δὲ τώρα, παραμελοῦντες τὰς τοιαύτας μικρολογίας, κατηντήσαμεν εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι δυνατὸν, καὶ πρέπον μάλιστα, εἶναι νὰ φιλοσοφῶμεν παντάπασιν ἀνορθόγραφοι, φανερὸν εἶναι ὅτι ἐκ τῶν ἐναντίων ἀρχῶν ὁρμώμενοι, εἰς τὰ ἐναντία ἀποτελέσματα θέλομεν φθάσει. Μὲ ἀκριβολογίαν ἐρευνῶντες τὰ μικρότερα, θέλομεν γένει καὶ εἰς τὰ μεγαλήτερα ἀκριβεῖς, φθάνει μόνον νὰ προσέχωμεν μήπως, δαπανώμενοι εἰς τὰ μὴ δέοντα, εὑρεθῶμεν ἀδύνατοι εἰς τὰ δέοντα. „Nec obsit, quod sit in tenui

labor: neque enim nisi ex minimis fiunt magna. Et ex judicii consuetudine in rebus minutis adhibita, pendet saepissime etiam in maximis vera atque accurata scientia". Τοῦτο δὲ εἶναι τόσον χειρότερον, ὅσον δίδει αἰτίαν νὰ κατηγορῆται ἡ χρῆσις διὰ τὴν ἐπιβλαβῆ κατάχρησιν, πρᾶγμα συνηψέσατον εἰς παντὸς καιροῦ καὶ τόπου σοφιστάς.

Τὰ παραδείγματα πείθουσιν, ὡς εἶναι γνωστὸν, εὐκολώτερον παρὰ τοὺς λόγους. Διὰ νὰ ἀφήσω λοιπὸν τὰ τῶν παλαιῶν μας, καὶ τοῦ νεωτέρου φιλοσόφου Λεϊβνιτίου, ὅστις δὲν ἔκρινεν ἀνάξιον τῶν φιλοσοφικῶν του σκέψεων καὶ τὴν περὶ τῶν τοιούτων θεωρίαν (ὅρα, Collectanea Etymologica illustrationi linguar. Celt. Germ. Gall. etc. 1717), ἀρκοῦμαι νὰ σὲ φέρω τὸ παράδειγμα τοῦ κλεινοῦ Οὐολφίου. Ὁ φιλολογώτατος οὗτος ἀνὴρ δὲν ὀκνεῖ νὰ γράψῃ εἰς τὰ Ἀνάλεκτά του σελίδας πολλὰς περὶ ὀρθογραφίας καὶ ἐτυμολογίας ὀνομάτων. Περὶ ἀναλόγου ὑποθέσεως, μόνον ἐξετάζων, ἂν τοῦ περιωνύμου κριτικοῦ τῆς Γενεύης τὸ ὄνομα βραχυ — ἢ μακροπαραληκτῇ, „Casaubōnus oder Casaubŏnus"? (Analecten III. 290), ἔγραψε τρεῖς ὁλοκλήρους σελίδας. Ἂν λοιπὸν εἰς Οὐολφίου Ἀνάλεκτα χωρῶσι τοιαῦτα, οὔτε ὁ ἐδικός μας Ἑρμῆς θέλει ἀποβάλει, νομίζω, τὰ ἐδικά μας πρωτόπειρα δοκίμια. Τουλάχιστον, ἂν ἦναι τί μεμπτέον, θέλει εἶσθαι εἰς τὸ ἄσχολον τῆς ἀποκρίσεως, ὄχι ὅμως εἰς τὸ ἀξιέπαινόν σου ἐρώτημα. Ὅθεν γράφε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς θαρρῶν, καὶ ἀκολούθει, ἐρωτῶν καὶ ἀποκρινόμενος, νὰ πράττῃς ὅσα οἱ ἀλλήλους διδάσκοντες εἰλικρινεῖς φίλοι· ὑγίαινε καὶ εὐτύχει.

Ἐν Γοττίγγῃ. 2. Ἀπρίλ. 1820.

Ε. Ἀσώπιος.

ΑΓΑΘΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΕΛΛΗΝΩΝ.

Φίλοι Ἐκδόται.

Σκοπὸν ἔχων νὰ πέμψω εἰς ὑμᾶς εἰδήσεις χαροποιὰς περὶ τοῦ σχολείου τῆς Προύσης, καὶ μὴ θέλων, ἀλλὰ καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἀποσιωπήσω ὅσους ἐπαίνους ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη ὑπαγορεύουν εἰς ὁμοίας περιστάσεις, φοβούμενος ὅμως νὰ μὴν κατακριθῶ καὶ ἐγὼ, ὡς ἀνόητος ἐπαινέτης καὶ πανηγυρισὴς διὰ μικρὰ καὶ ἀσήμαντα πράγματα, ἀπό τινας τῶν ὁμογενῶν δυσαρεστουμένους εἰς ἄκρον διὰ τοὺς ὑπερβολικοὺς καὶ ἀναρμόστους τάχα ἐπαίνους τοὺς εἰς τὸν Λόγ. Ἑρμῆν ἀναγινωσκομένους, ἠναγκάσθην νὰ ἐμβῶ εἰς ἐξέτασιν, ἂν πρέπῃ, καὶ ὠφελῇ νὰ ἐπαινῶνται οἱ συνεργοῦντες διὰ τὴν πρόοδον τῆς παιδείας μας, καὶ νὰ ἰδῶ ποῖοι ἔχουν τὰ δίκαια, ὁ λόγιος Ἑρμῆς καὶ οἱ ἐπαινέται σπουδαῖοι μας, ἢ οἱ αὐστηροὶ κατακριταὶ τῶν τοιούτων ἐπαίνων. Ὅθεν πρὸς ἀθώωσιν τοῦ ἑνὸς, ἢ τοῦ ἄλλου μέρους, καὶ διὰ νὰ δοθῇ ἴσως ἀφορμὴ εἰς ἄλλους ἱκανωτέρους νὰ ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα καλλίτερα, καταχωρίσατε εἰς τὴν ἐφημερίδα σας τὰς περὶ τούτου σκέψεις μου.

Ἀπὸ παντὸς ἀδιαφθόρου ἀνθρώπου καρδίαν ἐξέρχεται θεία τις φωνὴ ἀκαταπαύστως φωνάζουσα· ἐνέργει μὲ καθαρὰν καὶ εἰλικρινῆ ἀγάπην διὰ τὴν κοινωνίαν τῶν λογικῶν καὶ ἐλευθέρων ὄντων, διὰ τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο ὅλον, τοῦ ὁποίου εἶσαι ἡ ἐσὺ μέρος! τότε μόνον εἶσαι τέλειος, τότε μόνον εὐδαίμων, ὅταν λησμονῶν τὸν ἑαυτόν σου, ζητῇς μόνον ὅσα συντείνουν εἰς διατήρησίν σου, καὶ θεωρῇς τὴν ζωήν σου ὡς μέσον τοῦ νὰ ἐκτελῇς ὅσα ἐγὼ παραγγέλλω! Ἡ φωνὴ αὕτη τόσην δύναμιν καὶ καθαρότητα λαμβάνει ἀπὸ τὴν ἁρμονικὴν ἀνάπτυξιν ὅλων τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τόσον κύρος τὴν δίδει τὸ καλλιεργημένον λογικόν, ὥστε ὁ ἄνθρωπος συγχύζει τὴν ἀτομικήν του ὕπαρξιν εἰς τὴν τοῦ ὅλου, καὶ καταντᾷ νὰ εἶναι ἐσωτερικῶς πεπεισμένος, ὅτι μόνον καθ' ὅσον τοχάζεται, ἐπιθυμεῖ καὶ πράττει διὰ τὸ ὅλον, διακρίνεται οὐσιωδῶς ἀπὸ τὰ κτήνη· καὶ θεωρεῖ, ὄχι ὡς χρέος του, πολλῷ μᾶλλον ὡς ἀρετὴν, ἀλλ' ὡς τὴν οὐσίαν τρόπου τινὰ τοῦ εἶναι του, καὶ τὴν πραγματίκευσιν τῶν θείων νόμων, κατὰ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ζῇ, τὸ νὰ ἐνεργῇ διὰ τὴν κοινωνίαν, καὶ ἑπομένως νομίζει χαμένον, μηδὲν, ἢ μᾶλλον ἀποφατικὸν τὸ διάστημα ἐκεῖνο τῆς ζωῆς, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐμφανίσῃ τὸ μέρος τῆς θείας του φύσεως, καὶ τὴν πρὸς τὸ ὅλον ἀγάπην του, ἢ τουλάχιστον δὲν ἐνησχολεῖτο

νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ κατὰ δύναμιν ἱκανὸς εἰς τοῦτο. Δὲν τὸν τρομάζουν μήτε φυσικὰ, μήτε ἠθικὰ ἐναντία, ὅσον καὶ ἂν εἶναι μεγάλα· τίποτε δὲν δύναται νὰ τὸν βιάσῃ νὰ συσταλθῇ εἰς τὸ περιωρισμένον καὶ ἀπειρωστὸν, οὕτως εἰπεῖν, ἐγώ του, νὰ ἀποκτηνωθῇ, νὰ ἀρνηθῇ τὴν ἀληθινήν του ζωὴν, ἀλλὰ μένει σταθερὸς καὶ ἀκλόνητος, καιροφυλακτῶν τὴν ἄρσιν, ἢ τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἐναντίων, καὶ προσπαθῶν ὁ ἴδιος μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις νὰ τὰ ἀδυνατίσῃ, ἢ καὶ νὰ τὰ νικήσῃ, καὶ οὕτω νὰ φθάσῃ εἰς τὸ σκοπούμενον, ν' ἀρχίσῃ δηλαδὴ νὰ φαίνεται καὶ εἰς τὰ ἐκτὸς ἄνθρωπος. Ὁ τοιοῦτος εἰς ὅλας τὰς τὴν κοινὴν ὠφέλειαν ἀφορώσας πράξεις δὲν βλέπει καμμίαν διαφορὰν μεταξὺ χρέους καὶ ἀρετῆς, ἀλλὰ θεωρεῖ ὅλα τὰ κοινωφελῆ ἔργα ὡς φυσικὰ, οὕτως εἰπεῖν, προϊόντα τοῦ ἀληθοῦς ἀνθρώπου, ὡς φυσιώδεις παρασύσεις εἰς τὰ ἐκτὸς τῆς ὑπάρξεως καὶ ζωῆς του· ὅθεν τὸ πρώτισον καὶ κυριώτατον κινοῦν, εἰς ὅσα ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ πράττει, δὲν εὑρίσκεται εἰς τοὺς ἐπαίνους, εἰς τὴν δόξαν, καὶ εἰς τὰς ἀνταμοιβὰς, ἀλλ' ἐντὸς ἑαυτοῦ, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, εἶναι ἡ ἰδία του φύσις. Ποτὲ ὅμως δὲν πρέπει νὰ συμπεραίνωμεν, ὅτι διὰ τοῦτο ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν περὶ αὐτοῦ τῶν ὁμοίων του καλὴν ὑπόληψιν καὶ τοὺς ἐπαίνους, τὴν ἔκφρασιν δηλαδὴ ταύτης τῆς ὑπολήψεως· ἐπειδὴ, ἂν τοῦτο δοθῇ, ἕπονται καὶ ἄλλα ὄχι μικρὰ ἄτοπα, καὶ τὸ μεγαλήτερον, ὅτι ἡ συμφωνία τῶν δυνάμεών του μὲ τὰς ἐνεργείας των, καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν του μὲ τὰ ἔργα του δὲν προξενεῖ καμμίαν εὐχαρίστησιν καὶ ἡδονὴν εἰς αὐτὸν, ἐνῷ εἰς ταύτην μόνην τὴν συμφωνίαν συνίσταται ἡ καθ' αὐτὸ εὐδαιμονία του· καὶ ἀφοῦ μόνη ἡ συνείδησις τοῦ ὅτι πράττει σύμφωνα μὲ τὴν ἔξοχον φύσιν του ἔχῃ τοιοῦτον ἀποτέλεσμα, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ βλέπῃ ἀδιαφόρως τοὺς ὁμοίους του συναισθανομένους καὶ γνωρίζοντας καὶ αὐτοὺς τὴν ἀξίαν του, καὶ οὕτω πολλαπλασιάζοντας τρόπον τινὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ συνείδησιν τῆς πραγματικότητος καὶ τελειότητός του; ἢ τάχα πρέπει, καὶ ἠμπορεῖ νὰ καταφρονῇ τοὺς ὁμοίους του, ἐνῷ γνωρίζῃ τὴν ἰδίαν του ἀξίαν, καὶ χαίρει διότι ἐγεννήθη ἄνθρωπος, ἐνῷ τίποτε ἄλλο δὲν βλέπῃ ἐξοχώτερον καὶ θαυμασιώτερον τοῦ ὁμοίου του ἀνθρώπου; ἐνῷ τέλος πάντων εἶναι τοιοῦτος, ὅτι λογῆς ἀνωτέρω μὲ συντομίαν ἐχαρακτηρίσθη; λοιπὸν ἡ καλὴ περὶ αὐτοῦ τῶν ἄλλων ὑπόληψις τὸν εὐχαριστεῖ, καὶ οἱ ἔ-

παινοι, ὡς ἐξωτερικὴ παράστασις τῆς τελειότητός του, ἐγείρουν εἰς τὴν καρδίαν του αἰσθήματα ἡδονῆς καθαρᾶς, καὶ ἐνδυναμόνουν περισσότερον τὴν προσπάθησίν του εἰς τὸ νὰ ζῇ κατὰ τὴν θείαν του φύσιν.

Ἀλλ' ἂς ὑποθέσωμεν (ἂν καὶ αἱ ἐναντίαι τῆς ἀληθείας ὑποθέσεις δὲν συγχωροῦνται), ἂς ὑποθέσωμεν λέγω, ὅτι οἱ ἔπαινοι μήτε ὠφελοῦν μήτε εὐχαριστοῦν τοὺς τοιούτους ἐπαινουμένους· πλὴν εἶναι τάχα δυνατὸν νὰ καθυποβάλωμεν τοὺς ὁμογενεῖς εἰς σιωπὴν, καὶ νὰ λείψουν οἱ ἐπαινοῦντες; ἠμποροῦμεν νὰ τοὺς ἀποκαταστήσωμεν ἀναισθήτους εἰς τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα, καὶ ἀδιαφόρους εἰς ὅσα ἀποβλέπουν τὸν φωτισμὸν, καὶ τὴν καθ' ὅλα τοῦ γένους βελτίωσιν, καὶ νὰ τοὺς βιάσωμεν νὰ μὴ θαυμάζουν τὸ λαμπρότερον καὶ θαυμαστότερον τῆς φύσεως φαινόμενον, τὸν ἄνθρωπον ζῶντα; ἢ προσπαθοῦντα νὰ ζῇ, ὡς τέλειος; καὶ ἀφοῦ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, καὶ μάλιστα τὴν σήμερον, ὅτε ὁ ἔρως τῶν καλῶν καὶ ὁ ὑπὲρ τῆς παιδείας ζῆλος βασιλεύουν καὶ εἰς τὸν νοῦν καὶ εἰς τὴν καρδίαν τῶν πλειοτέρων ὁμογενῶν μας, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ τοὺς κλείσωμεν, νὰ τοὺς φυλακώσωμεν τρόπον τινὰ μέσα εἰς τὸν ἑαυτόν των, ἐμποδίζοντές τους ἀπὸ τὸ νὰ ἐκφράζουν, καὶ νὰ αἰσθητοποιοῦν διὰ τῶν ἐπαίνων τὴν μεγάλην χαράν των διὰ τὰ ὡραῖα καὶ φιλογενῆ ἔργα τῶν συμπατριωτῶν των, καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἰδίους σέβας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην των; Τὴν ἀμάθειαν βλέπουν πολεμουμένην, τὴν βαρβαρότητα καταργουμένην, τὴν φιλοσοφίαν προσκαλουμένην καὶ ὑπερασπιζομένην! καὶ ἀπὸ ποίους; ἀπὸ ὁμογενεῖς των! ἀπὸ Ἕλληνας! καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ κρατήσουν τὰ χείλη των ἄνεργα, ἐνῷ ὡς καὶ οἱ ἄφωνοι ὀφθαλμοί των διὰ δακρύων φανερόνουν τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης των τὰ αἰσθήματα; Μακρὰν, μακρὰν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἡ τοιαύτη φρικτὴ ἀναισθησία, ἢ ὁ τοιοῦτος ὀλέθριος καὶ ἀποτρόπαιος ἐγωϊσμός! ἀλλὰ τίς ἡ χρεία εὐχῶν, ἀφοῦ καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος, καὶ τὰ πράγματα ἀποδεικνύουν τρανώτατα, ὅτι πάντοτε οἱ φίλοι τῶν καλῶν, οἱ ἐνεργοῦντες διὰ τοῦ γένους τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω πρόοδον θέλουν εὑρίσκει τοὺς ἐπαινέτας των; Οἱ ἔ-παινοι λοιπὸν ὄχι μόνον δὲν εἶναι περιττοὶ, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμοι καὶ μήτε εἶναι δυνατὸν νὰ λείψουν, ἐνόσῳ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἄνθρωπος.

Ἂν ὅμως θεωρήσωμεν τὸ πρᾶγμα προσέχοντες εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὄχι εἰς ὡρισμένην τινὰ κατάσασιν, ἀλλ' ὅπως τὸν βλέπομεν εἰς τὴν πεῖραν, καὶ καθὼς μᾶς τὸν ζωγραφίζει ἡ ἱστορία, κ' ἐνταυτῷ ὡς πρὸς τὴν παροῦσαν κατάσασιν τοῦ γένους μας, πόσους καὶ ποίους λόγους δὲν θέλομεν εὑρεῖ ὑπὲρ τῶν ἐπαίνων; Πλὴν τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ἀπαιτεῖ καιρὸν περισσότερον, καὶ προσέτι ἡ ὁπωσοῦν ἀκριβὴς ἐξέτασις του ἐνδεχόμενον νὰ λάβῃ τοιαύτην μορφὴν καὶ τόσην ἔκτασιν, ὥστε νὰ μὴν εἶναι ἁρμοδία εἰς ἐφημερίδα, μήτε εἰς τοὺς περισσοτέρους αὐτῆς ἀναγνώστας· διὰ τοῦτο ἂς προστεθοῦν μόνον ὀλίγα τινὰ τὰ ἑξῆς.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι αἰσθαντικὸς εἰς τὴν παρ' ἄλλων τιμήν, καὶ καλὴν περὶ αὐτοῦ ὑπόληψιν, ἑπομένως καὶ εἰς τὸν ἔπαινον, ὡς ἀπόδειξιν ἐξωτερικὴν τῆς αὐτοῦ, ἠθικῆς μάλιστα, τελειότητος, καὶ ἀκολούθως τοῦτο τὸ ὀνομαζόμενον αἴσθημα τιμῆς τὸν εὐχαριστεῖ καὶ τὸν ἡδύνει· καὶ μόνον ὅς τις ἔφθασεν εἰς τὴν ἐσχάτην διαφθορὰν, ὁ παντάπασι τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀξίαν, ὡς ἀνθρώπου, μὴ αἰσθανόμενος, καὶ ἑαυτὸν μὴ σεβόμενος ἀδιαφορεῖ διὰ τῶν ἄλλων τὴν κρίσιν, καὶ δὲν τῷ μέλει τελείως, τί σοχάζεται καὶ ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ ὁ κόσμος. Καὶ ἐπειδὴ ἡ τιμὴ δὲν εἶναι αἰσθητὸν ἀντικείμενον, ὡς συνιστάμενη εἰς τὴν τῶν ἄλλων κρίσιν, ἀλλὰ γνωρίζεται διὰ τοῦ νοός· διὰ τοῦτο τὸ αἴσθημα τῆς τιμῆς ἀδύνατον εἰς τὸν ἀπαίδευτον ἄνθρωπον· διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὰ βάρβαρα ἔθνη, ὅπου ἡ ἀληθὴς τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀξία δὲν γνωρίζεται, καὶ ὅπου τὸ πολὺ ἡ ἄτακτος φαντασία εὑρίσκεται μόνον εἰς ἐνέργειαν, οἱ ἀναίσθητοι ἐπαινέται τινάζονται εἰς τὰς σελήνας, εἰς τοὺς ἡλίους, εἰς τὰ ἄστρα καὶ τοὺς οὐρανοὺς διὰ νὰ ἐρεθίσουν τοὺς ὄχι αἰσθαντικωτέρους ἐπαινουμένους. Καὶ ἡμεῖς δὲν πρέπει τάχα νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὴν ἀκαλλιεργησίαν τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδίας ἐκείνους τοὺς ἀηδεστάτους, ὑπερβολικοὺς καὶ πάντῃ ἀναρμόστους ἐπαίνους μερικῶν μας λογιωτάτων; ἀλλέως πῶς ἤθελαν βλέπει εἰς ἓν ὡραῖον πρόσωπον, κομμήτην φαεινότατον, ἥλιον ἀκτινοβολοῦντα· εἰς ἐρωτικοὺς ὀφθαλμοὺς δύω λαμπροὺς φωστῆρας· εἰς τὸν συνεργοῦντα διὰ τὴν τύπωσιν ἑνὸς βιβλίου, βραχίονας κραταιοτάτους; καὶ τοῦτο τὸ ὑπὲρ ἀνθρώπου κράτος διατί; διὰ νὰ κινῶνται τοῦ τύπου τὰ πιεστήρια! Πῶς ἤθελαν θεωρεῖ τὴν φιλογένειαν ἡγεμόνων, ὡς

μέγαν φωστῆρα; ὁμογενῆ φιλόπατριδα προβιβασθέντα εἰς λαμπρὰ ἀξιώματα, ὡς Θεμιστοκλῆν ἐνταυτῷ καὶ Μιλτιάδην; καὶ ἡγεμόνα ὑποσχεθέντα μόνον συνδρομὴν πρὸς σύστασιν σχολείου, ὡς ἔμψυχον ἄγαλμα οὐρανίου πραότητος, καὶ εἰκόνα εὐαγγελικῆς φιλανθρωπίας; Ἂν αἰσθάνοντο κ' ἐκαταλάμβαναν τοὺς ἐπαίνους των, ἂν ἐγνώριζαν τὴν καθ' αὐτὸ τῶν πραγμάτων ἀξίαν, μήτε τὸν ἑαυτόν των ἤθελαν δείξει τόσον γελοῖον, μήτε τοὺς ἐπαινουμένους ἤθελαν ἐκλάβει τόσον ὑστερημένους τῆς τῶν καλῶν αἰσθήσεως, ἀλλ' ἤθελαν ζητήσει ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαίνους ἁρμοδίους καὶ ὑψηλούς. Δὲν μὲ λανθάνει ἀληθινὰ, ὅτι τὴν σήμερον οἱ περισσότεροι ἐπαινούμενοι καὶ ἐπαινοῦντες τοιουτρόπως γνωρίζουν τὴν μεγάλην ἀηδίαν καὶ ἀτοπίαν τῶν τοιούτων ἐπαίνων, ἀλλὰ κἀνεὶς δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀρνηθῇ, ὅτι ὁ εἰς τὸ ἐπαινεῖν Ἀσιανισμὸς οὗτος δὲν πηγάζει ἀπὸ βάρβαρον αἰῶνα· καὶ καθὼς εἰς ὅλας τὰς μεταβάσεις τῶν ἐθνῶν ἀπὸ μίαν ὁποιανδήποτε κατάσασιν εἰς ἄλλην νέαν φυλάττονται διὰ κάμποσον καιρὸν αἱ μορφαὶ τῆς παλαιᾶς κατασάσεως, καὶ ἀφοῦ τὸ ἐσωτερικόν της, ἡ ψυχή της, οὕτως εἰπεῖν, ἔπαυσε νὰ ὑπάρχῃ· οὕτως ἀκολουθεῖ καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν σήμερον, ὅτε μεταβαίνομεν εἰς εὐτυχέστερον αἰῶνα· πολλαὶ ὀλέθριαι συνήθειαι ἐνεκρώθησαν, μήτε εἰς τὸ πνεῦμα μας μήτε εἰς τὴν καρδίαν μας ἔχουν πλέον κἀμμίαν ἐπίρροιαν, καὶ ὅμως αἱ μορφαὶ των διαμένουν, τὰ φάσματά των, οὕτως εἰπεῖν, μᾶς περιτριγυρίζουν ἀκόμη, καὶ προσφέρομεν εἰς αὐτὰ γελῶντες, ἢ καὶ ἀγανακτοῦντες ὄχι μικρὸν σέβας· ὁμοίως καὶ οἱ Ἀσιανικοὶ ἔπαινοι, ἐνῷ φαίνωνται εἰς ὅλους γελοῖοι, ἐνῷ κἀνένα πλέον δὲν ἐξιππάζουν, κ' ἐνῷ ὡς πρὸς τοὺς πλειοτέρους εἶναι φανερὰ ἀνόησίας δείγματα, ἐνῷ εἰς ἕνα λόγον ἀπέθανον, πάλιν ἡ μορφή των διατηρεῖται ἀκόμη εἰς τὸν κάλαμόν μας. Οἱ τοιοῦτοι λοιπὸν ἔπαινοι ὄχι μόνον δὲν δεικνύουν ψευδές, ὅτι τὸ αἴσθημα τῆς τιμῆς τόσον περισσότερον δυναμόνει, ὅσον καὶ τὸ λογικὸν ἀναπτύσσεται καὶ καλλιεργεῖται, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ἐπικυρόνουν ταύτην τὴν πρότασιν· καὶ ἡμεῖς λοιπὸν προχωροῦντες εἰς τὴν ἠθικὴν βελτίωσιν, θέλομεν γίνεσθαι δεκτικώτεροι τοῦ αἰσθήματος τούτου, καὶ εἰς τοὺς ἐπαίνους αἰσθαντικώτεροι, καὶ θέλομεν προσπαθεῖ νὰ γινώμεθα ἄξιοι τῆς τιμῆς τῶν ἄλλων, καὶ ἑπομένως καλλίτεροι καὶ εἰς τὸ κοινὸν χρησιμώτεροι.

Εἰς ὅλους εἶναι γνωστὸν πόσην ἐνέργειαν ἔχουν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ παραδείγματα τῶν ἄλλων, καὶ πόσον σπάνιοι εἶναι, ὅσοι πράττουν τὰ ἐναντία τῶν παρὰ πάντων ἐπαινουμένων, τῶν τὴν κοινὴν ὠφέλειαν ἀποβλεπόντων· συμφέρει λοιπὸν τὰ μέγιστα νὰ κηρύττωμεν, καὶ νὰ ἐπαινῶμεν τοὺς καλοὺς καὶ τὰ κοινωφελῆ ἔργα, διὰ νὰ ἐξυπνῶμεν εἰς ὅλους τὸ αἴσθημα τῆς τιμῆς, καὶ νὰ γίνωνται, ἂν ὄχι ὅλοι φίλοι καὶ ἐρασταί, τούλάχιστον τώρα κατ' ἀρχὰς ὑπερασπισταὶ τῆς παιδείας, ἢ τελευταῖον ὄχι ἐναντίοι. Ἐπειδὴ προσέτι ὁ ἄνθρωπος εἰς ὅλας τὰς πράξεις του ἔχει χρείαν καὶ τῆς συνεργείας τῶν ὁμοίων του, διὰ τοῦτο καὶ ἂν θέλῃ νὰ πράττῃ τὰ καλὰ, μόνον διότι εἶναι καλὰ, πάλιν δὲν πρέπει νὰ νομίζῃ περιττὴν τὴν καλὴν περὶ αὐτοῦ τῶν ἄλλων ὑπόληψιν, καθ' ὅσον συντελεῖ εἰς ἀπόκτησιν βοηθῶν πολλῶν, ἢ καὶ εἰς ὀλιγώσευσιν τῶν ἐναντίων· διὰ τοῦτο καὶ πᾶς φιλόκαλος ὡς ἐλεύθερος ἀπὸ μικροπρεπῆ πάθη, χρεωστεῖ νὰ αὐξάνῃ διὰ τῶν ἐπαίνων τὴν ὑπόληψιν τῶν τοιούτων ἀνδρῶν. Τελευταῖον καὶ ἡ ἱστορία καὶ ἡ καθημερινὴ πεῖρα μᾶς βεβαιόνουν, ὅτι πολλάκις ἄνθρωποι, ὄχι μόνον ἀδιάφοροι διὰ τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦ ὅλου, ἀλλ' ἴσως καὶ ἐχθροὶ τῆς δόξης τῶν ἄλλων ἐνεργοῦν διὰ τὴν κοινὴν ὠφέλειαν, παραβλέποντες ἐνίοτε ὡς καὶ τὸ ἴδιον συμφέρον, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ δοξασθοῦν περισσότερον ἀπὸ τοὺς λοιπούς, καὶ νὰ φανοῦν ἀνώτεροι τῶν ὁμοίων των· ὅθεν καὶ κατὰ τοῦτο ἡ φρόνησις δὲν πρέπει νὰ καταδικάζῃ τοὺς ἐπαίνους, καὶ μάλιστα εἰς ἐποχὴν, ὅτε δὲν ἔχομεν κανένα φόβον ἀπὸ τὴν δοξομανίαν.

Ἂν δὲ οἱ ἔπαινοί μας κλίνουν, ἢ καὶ καταντοῦν ἐνίοτε εἰς ὑπερβολὴν, τοῦτο δὲν πρέπει νὰ μᾶς φαίνεται παράξενον, καὶ μήτε νὰ τὸ ἀποφύγωμεν, καθὼς εἴδαμεν, ἠμποροῦμεν καὶ συμφέρει· αὐτὸν τὸν τρόπον τοῦ ἐπαινεῖν ἔχομεν ἀναχεῖρας, δι αὐτοῦ πρέπει νὰ ἐνεργήσωμεν πρὸς τὴν βελίωσιν, ἐνόσῳ βαθμηδὸν νὰ βελτιωθῇ καὶ οὗτος· διότι ὅλαι αἱ εἰς τὸ βέλτιον μεταβολαὶ τῶν ἐθνῶν ἐνεργοῦνται διὰ τῶν εἰς αὐτὰ εὑρισκομένων μέσων, τὰ ὁποῖα ἀντιστρόφως μεταβάλλονται κατὰ τὴν φύσιν των εἰς τὸ καλλίτερον. Ἔπειτα δὲν πρέπει νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι ἐνίοτε οἱ φαινόμενοι ὑπερβολικοὶ ἔπαινοι εἶναι ἀνάλογος καὶ εἰλικρινὴς παράστασις τῶν αἰσθημάτων τοῦ ἐπαινοῦντος· ὅτι πολλάκις, ἂν ἐξετάσῃ τινὰς τὸ πρᾶγμα ἀκριβέ-

στερον, εἶναι πολλὰ μέτριοι καὶ τοῦ δέοντος κατώτεροι, καὶ ὅτι κάμμίαν φορὰν ἡ ὑπερβολὴ των εὑρίσκεται εἰς ἰδιαιτέρας σχέσεις, καὶ σκόπους τῶν κατακρινόντων αὐτούς. Ἂς συγχωρηθῇ πρὸς ἀπόδειξιν τούτου νὰ μακρολογήσω ὀλίγον.

Εἷς παραδείγματος χάριν ὁμογενὴς, ὁ ὁποῖος κυριεύεται ἀπὸ τὰς μεγίστας ἰδέας πατρίδος, φωτισμοῦ, κοινῆς εὐτυχίας κ. τ. λ. αἰσθάνεται ζωηρότατα τὴν κατάστασιν τοῦ γένους μας· ὁ ὁποῖος εἶναι πεπληροφορημένος, ὅτι ἡ πρώτη αἰτία εἶναι ἡ ἀμάθεια, καὶ μόνη ἡ φιλοσοφία δύναται νὰ θεραπεύσῃ τὰ πάθη μας, καὶ γνωρίζει καὶ ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ ἀπὸ τὴν πεῖραν πόσον συνεργοῦν εἰς τὴν ταχεῖαν τῶν φώτων διάδοσιν καὶ ὀλίγοι σοφοὶ διδάσκαλοι, ὅτι ἡ μόρφωσις τῶν τοιούτων διδασκάλων εἶναι ἡ οὐσιωδεστάτη συνθήκη εἰς τὴν καλλιέργειάν μας, εἷς, λέγω, τοιοῦτος ὁμογενὴς βλέπων διὰ πρώτην φορὰν ἡγεμόνας νὰ πέμπουν εἰς τὴν πεφωτισμένην Εὐρώπην δύω καὶ τρεῖς νέους μὲ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς σπουδὴν ἔξοδα, νὰ ἐρευνοῦν ποῖοι οἱ ἐνδεεῖς σπουδάζοντες, καὶ βοηθοῦντες αὐτοὺς μὲ ἐτήσιον ἀποζολὴν τῶν ἱκανῶν χρημάτων νὰ μὴ τοὺς ἀφίνουν νὰ γενοῦν θύματα τῆς ἐπαράτου πτωχείας, ἡ ὁποία φεῦ! μᾶς ὑστέρησε καλοὺς καὶ ἀξιολόγους νέους (*)! ἀδυνατεῖ νὰ μὴν

(*) Πῶς εἶναι δυνατὸν εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν νὰ μὴν κλαύσω διὰ τὸν ἐκ τῆς πτωχείας ἄωρον θάνατον τοῦ Γεωργίου Μανδᾶ; Οὗτος ὁ ἐξ Ἀμπελακίων ἀξιόλογος νέος αἰσθάνετο παιδόθεν μεγάλην κλίσιν εἰς τὴν ζωγραφικήν· ἀφοῦ δὲ ἐπαιδεύθη ἱκανῶς εἰς τῆς πατρίδος τὰ σχολεῖα, κ' ἐγνώρισε τὴν μεγάλην τῶν ὡραίων τεχνῶν ἐπιρροὴν εἰς τὸν ἐξευγενισμὸν τῶν ἐθνῶν, καὶ τὸ ἀδιαχώριστον αὐτῶν ἀπὸ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλοσοφίαν, κ' ἐνταυτῷ ποῖος πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς παντὸς Ἕλληνος, τότε ἡ εἰς τὴν ζωγραφικὴν κλίσις μετεβλήθη εἰς μετὰ λόγου ἔρωτα, καὶ νικήσας ὅλα τὰ ἐμπόδια, ἀπῆλθεν εἰς τὴν σοφὴν Εὐρώπην. Ἐκαταγίνετο λοιπὸν εἰς τὴν τέχνην του μὲ ἐνθουσιασμόν, καὶ μεγάλην πρόοδον, μὴν ἀμελῶν ὅμως καὶ τὰ λοιπὰ μαθήματα, ὅσα συντείνουν τὰ μέγιστα εἰς μόρφωσιν πεπαιδευμένου ζωγράφου, ἱκανοῦ νὰ αἰσθάνεται καὶ νὰ ἐννοῇ τὴν φύσιν ταύτης τῆς ὡραιοτάτης τέχνης καθ' ὅλας τὰς σχέσεις της, νὰ ἠξεύρῃ τὰς προόδους της, καὶ ἄξιον νὰ τὴν διδάξῃ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του ὡς τοιαύτην, καὶ ὄχι ὡς ἁπλοῦν ἔργον τῶν χειρῶν. Ἀλλ' εἰς τὸ μέσον τοῦ σταδίου του κατατρεχθεὶς ἀπὸ τὴν τύχην ὁ πατήρ του τὸν ἄφησεν εἰς πάντελῆ ἔνδειαν, καὶ ὅμως ὁ πρὸς τὴν Πατρίδα ἔρως, ἡ Ἑλληνικὴ φιλοτιμία τὸν ἀπέδειξαν ἀνώτερον τῆς

θεωρήσῃ τὸ πρᾶγμα ὡς μεγάλον, καὶ μάλιστα ἐρχαζόμενος πόσην ἔχουν τὴν ἐπίῤῥοιαν τὰ φρονήματα καὶ τὰ ἔργα τῶν ἰσχυόντων καὶ ἡγεμόνων, καὶ καθ' ὅσον πολλοὶ καὶ μὲ δύναμην πάσχουν νὰ τοὺς μιμῶνται· πετᾷ διὰ τῆς φαντασίας του εἰς μέλλον ἔνδοξον καὶ λαμπρὸν, ἐλεύθερον ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα καὶ ἀμάθειαν, καὶ τὰ ὀλέθρια τούτων ἄφευκτα ἀποτελέσματα, καὶ ἐπειδὴ ζῇ διὰ τὸ ὅλον, καὶ ὄχι διὰ τὸ περιωρισμένον καὶ προσωρινὸν ἄτομόν του, ζῇ ἀκολούθως καὶ εἰς τὸ

σκληρᾶς τύχης, καὶ τὸν ἐμπόδισαν νὰ ἐπιστρέψῃ ἀτελὴς εἰς τὴν τέχνην του, καὶ ἀνάξιος νὰ δουλεύσῃ τὴν πατρίδα ὡς γνήσιος καὶ φιλόστοργος υἱός της, εὐχαριστούμενος δηλαδὴ νὰ μεταχειρίζεται τὰ ὅσα ἔμαθε μὲ τρόπους ἀναξίους ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος πρὸς μόνην τὴν ἰδίαν του ὠφέλειαν. Κατέφυγε λοιπὸν εἰς τὴν πλέον αὐστηρὰν σκληραγωγίαν, κ' ἐκοπίαζεν ὑπὲρ τὸ μέτρον διὰ νὰ πορίζεται τὰ πρὸς τὴν σωματικὴν ὕπαρξιν ἀναγκαῖα, ἀλλὰ κατὰ δυσυχίαν τὸ σῶμα ἐν καὶ ἐκ φύσεως ἀδύνατον, καὶ διὰ τὴν ζωγραφικὴν ὄχι τόσον ἐπιτήδειον, δὲν ἠμπόρεσεν ἕως τέλους νὰ ὑπηρετήσῃ πιστῶς τὸν ἰσχυρότατον νοῦν καὶ τὴν ἀνδρικήν του καρδίαν, ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ σταδίου του ἤρχισε τὸ σῆθος νὰ ἀδυνατῇ, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἀπομακρύνῃ τὰ αἴτια, ἐγεννήθη αἱμοπτυσία, καὶ αὕτη ἂν καὶ ἅπαξ καὶ δὶς ἐθεραπεύθη, διὰ τὴν ἐξακολουθοῦσαν ὅμως ἀνησυχίαν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων μέσων πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν σωτηρίων παραγγελιῶν τῶν ἰατρῶν, μετέβη εἰς φθίσιν, καὶ εἰς διάστημα δύο ἢ τριῶν μηνῶν ἀγλύτωσεν ἀπὸ τῆς ἀνιάτου ἀσθενείας τὰ βάσανα. Ἀχ φίλε Μανδᾶ! διατί νὰ μὴν ἡγεμονεύουν τοιοῦτοι ἄγρυπνοι ὑπὲρ τῶν καλῶν ἡγεμόνες, ὅταν ἡ φιλοπατρία σου ἐπάλευε μὲ τὴν φρικτὴν ἐκείνην πτωχείαν σου! σὲ ἄρπαξεν ἀώρως ὁ θάνατος εἰς τὸ τέλος τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων σου κόπων! ἄφησες ὄχι μόνον εἰς τοὺς φίλους σου, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅσους ἁπλῶς σὲ γνωρίζαν λύπην ὑπαρηγόρητον! Ἡ Πατρὶς σὲ ὑστερήθη, καὶ κατὰ τὸ παρὸν δὲν ἔχει ἄλλον υἱὸν νὰ τὴν προσφέρῃ τὰς αὐτὰς ἐκδουλεύσεις. Ἀλλὰ τί λόγω; διὰ τὴν Πατρίδα ἔζης, τὴν Πατρίδα εἶχες κύριον σκοπὸν τῆς ζωῆς σου, λοιπὸν δὲν ἀπέθανες! ζῆς μέσα εἰς τῶν φίλων σου τὰς καρδίας! ὡς καὶ κάτω ἀπὸ τὸ ξένα χώματα ἐνεργεῖς διὰ τὸν ἐξευγενισμὸν τῶν ὁμογενῶν σου! αἱ μεγάλαι ἰδέαι σου, αἱ εἰς αὐτὰς ἀνταποκρινόμεναι ἐπιθυμίαι σου δὲν ἀπέθαναν, μήτε ἤτον δυνατὸν ν' ἀποθάνουν· ἀμεταγγίσθησαν εἰς τῶν φίλων σου τῶν ψυχάς! καὶ ἂν τὸ κυριεῦον εἰς ὅλον τὸ γένος ὑπὲρ φωτισμοῦ πνεῦμα δὲν γεννήσῃ μετ' ὀλίγον ἄλλον ὅμοιόν σου, ἡ ἱερὰ ὅμως φιλία θέλει προσκολληθῆναι εἰς τὸν ἀξιοθαύμαστον ἄλλον Μανδᾶν!

μέλλον, καὶ χαίρεται τὰ ἐκ τοῦ φωτισμοῦ καλὰ μαζὶ μὲ τοὺς μεταγενεστέρους. Θέλων λοιπὸν νὰ φανερώσῃ τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἰδέας του, καὶ νὰ ἐκφρασθῇ ὄχι μόνον ἁρμοδίως, ἀλλὰ καὶ μὲ τρόπον, ὥστε νὰ ἐγείρῃ καὶ εἰς ἄλλους ὅμοια αἰσθήματα, ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ περὶ τῶν τοιούτων ἡγεμόνων· Σεῖς εἶσθε τωόντι ἔνδοξοι καὶ ἀληθεῖς ἡγεμόνες! ζητεῖτε τὴν δόξαν, ὄχι εἰς τὴν ἐκ τῆς τύχης ἐξωτερικὴν λαμπρότητα, ὄχι εἰς τὴν δυστυχίαν τῶν ἄλλων, ὅπου ἀντὶ δόξης εὑρίσκεται κατάρα καὶ καταισχύνη, ἀλλ' εἰς τὴν εὐτυχίαν τοῦ ὅλου, εἰς τὸν ἐξευγενισμὸν τῶν ὁμογενῶν σας, ὅπου ἔχει τὸν θρόνον της ἡ ἀληθὴς καὶ ἀθάνατος δόξα· ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ καὶ ἄλλα ἀνάλογα· ὅθεν οἱ μὴ αἰσθανόμενοι ὡς αὐτὸς τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τοῦ γένους, οἱ μὴ γνωρίζοντες τὴν μεγάλην τῶν φώτων δύναμιν, οἱ περιωρισμένοι εἰς μόνας τὰς αἰσθήσεις, καὶ ἀδυνατοῦντες μήτε τὸ παρὸν νὰ ἐννοήσουν, μήτε εἰς τὸ μέλλον νὰ προχωρήσουν, θέλουν ἰδεῖ τὰ τοιαῦτα ἔργα τῶν ἡγεμόνων, ὡς μικρὰ καὶ ἀσήμαντα (*), καὶ θέλουν κατακρίνει ὡς καὶ αὐτὴν τὴν πλέον πιστὴν ἔκφρασιν τῶν αἰσθημάτων τοῦ ἐπαινοῦντος ὡς ἐπαίνους ἀναρμόζους καὶ ὑπερβολικούς.

Ἂν δὲ συγκρίνῃ τινὰς τὸν τοιοῦτον ἡγεμόνα, τὸν προλαμβάνοντα τὰς τῶν ἐνδεῶν σπουδαζόντων παρακλήσεις, μὲ

(*) Δὲν εἶναι παράξενον ἂν τινὰς, θέλων νὰ δείξῃ μικρὰν τὴν τοιαύτην συνδρομὴν, ἀντιπροβάλῃ τὰ ἑξῆς· διὰ ποῖον σκοπὸν βοηθοῦν τοὺς σπουδάζοντας οἱ ἡγεμόνες; ἂν διὰ τὸν φωτισμὸν τοῦ ὅλου γένους, διατί ὑποφέρουν νὰ βλέπουν εἰς τοιαύτην κατάστασιν τὰ σχολεῖα, τῶν ἐποίων ἡ βελτίωσις ἐξήρτηται ἀπὸ τὴν θέλησίν των; ποῖον καρπὸν εἴδαμεν ἕως τώρα ἀπὸ τὸ σχολεῖον τοῦ Ἰασίου; καὶ ποίαν ὠφέλειαν ἠμποροῦμεν νὰ ἐλπίσωμεν ἐνόσῳ δὲν μεταῤῥυθμισθῇ ἐξ ὁλοκλήρου; Καὶ τὸ σχολεῖον τῶν Βουκουρεστίων τί καλὸν ἐπροξένησεν εἰς διάστημα τόσων χρόνων; Ἀληθινὰ οἱ λόγοι οὗτοι ἤθελαν εἶναι κάμποσον ἰσχυροὶ, ἂν δὲν ἐπροβάλλοντο εἰς τὸ πρῶτον σχεδὸν ἔτος τῆς ἡγεμονείας των, τώρα ὅμως δὲν διαφέρουν ἀπὸ σοφίσματα, ἐπειδὴ εἶναι δυσκολώτατον νὰ εὑρίσκεται τοιαύτη ἀντίθεσις εἰς τοὺς σκοποὺς καὶ εἰς τὰ ἔργα ἀνδρῶν φιλογενῶν καὶ φρονίμων.

τὸν Αὔγουςον, καὶ τὸν φιλόμουσον καὶ φιλογενῆ ὑπουργόν του μὲ τὸν φίλον καὶ σύμβουλον τοῦ Αὐγούςου Μαικῆναν, εἶναι τάχα αὕτη ἡ σύγκρισις ἔπαινος ὑπερβολικὸς, ἔπαινος, καθὼς εἶπαν, παραξηλωμένος; ἂς ἰδῶμεν ἂν τὸ πρᾶγμα ἔχει οὕτω. Ὅλον τὸ μεγαλεῖον τοῦ Αὐγούςου δὲν εἶναι κυρίως ἄλλο, εἰ μὴ ὅτι ἢ διὰ τῆς ἰδίας του ἀνδρίας καὶ ἀξιότητος, ἢ τὸ ἀληθέςερον διὰ τρόπων δολίων, ὑποκρίσεως, καὶ διὰ τῆς ἐπιτηδειότητος νὰ μεταχειρίζεται πρὸς τοὺς σκοπούς του τὰ λαμπρὰ προτερήματα τῶν ἄλλων, καὶ νὰ οἰκειοποιῆται τὴν ἐξ αὐτῶν δόξαν, ἐκατώρθωσεν εἰς ἐποχὴν μάλιςα, ὅπου ἦτον σχεδὸν πάντη ἐσβεσμένον τὸ παλαιὸν Ῥωμαϊκὸν πνεῦμα, νὰ νικήσῃ ὅλους τοὺς ἐχθρούς του, καὶ τοὺς ἐπιλοίπους ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἐνθουσιαςὰς, καὶ οὕτω νὰ ἀναβῇ εἰς τὸν ἀνώτατον τῆς ἐξουσίας βαθμόν. Ἀλλὰ κατὰ τοῦτο, ὅσῳ μέγαν ἢ μέτριον καὶ ἂν φαντασθῶμεν τὸν Αὔγουςον, ὁποιαδήποτε σύγκρισις τούτου μὲ τὸν ἡγεμόνα, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ λόγος, εἶναι κατὰ πάντα ἄτοπος, διότι ὅλαι αἱ σχέσεις, ὅλαι αἱ περιςάσεις εἶναι ὄχι μόνον διαφορετικαὶ, ἀλλὰ σχεδὸν καὶ ἐναντίαι· ἔπειτα μήτε ὁ εἰς τὸν Λόγ. Ἐρ. ἐπαινέτης εἶχε τοιοῦτον σκοπὸν, ἀλλ' ἀπέβλεπε κυρίως τὴν ὑπεράσπισιν, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν ὁ Αὔγουςος εἰς τοὺς σοφοὺς ὁμογενεῖς του, καὶ τὸν πραγματικὸν ζῆλον ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ, ὡς ἀναγκαίας συνθήκης τῆς ἀληθοῦς δόξης καὶ τῆς εὐτυχίας τῶν ἐθνῶν. Ἀλλ' ἡ Ἱςορία δὲν κηρύττει τοιοῦτον τὸν Αὔγουςον, καὶ ἂν ποτὲ συγκατένευσεν αὐτὸς νὰ δειχθῇ εὔνους εἴς τινας τῶν πεπαιδευμένων καὶ μάλιςα ποιητῶν, τοῦτο χρεωςεῖται ὄχι εἰς τὸ πρὸς αὐτοὺς σέβας, καὶ εἰς τὰ φρονήματά του ὑπὲρ παιδείας, ἀλλ' εἰς τὴν παρακίνησιν ἄλλων, φροντιζόντων διὰ τὴν ἐκ τῶν ἐπαίνων τῶν πεπαιδευμένων προξενουμένην σύγχασιν καὶ αὔξησιν τῆς ὑπολήψεως καὶ δυνάμεώς του. Ἡ σύγκρισις λοιπὸν τοῦ ἡμετέρου ἡγεμόνος, καὶ παντὸς Ἕλληνος συνεργοῦντος ἀμέσως, ἢ ἐμμέσως διὰ τὸν φωτισμὸν τῶν ὁμογενῶν του, μὲ τὸν Αὔγουγουςον, ὄχι μόνον δὲν εἶναι ὑπερβολικὸς ἔπαινος, ἀλλὰ καὶ τοῦ δέοντος κατώτερος.

Ἀλλ' Ἴσως ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ τινὰς, ὅτι ὁ ἐπαινέτης ἔπεσεν εἰς ὑπερβολὴν ὄχι διότι ἐσύγκρινε τὸν Αὔγουςον μὲ τὸν ἐδικόν σου Ἡγεμόνα, ἀλλὰ διότι ἠθέλησε νὰ παραβάλῃ τὸν ὑπουργόν του μὲ τὸν Μαικῆναν. Ἀληθινὰ, καὶ οἱ παλαιοὶ καὶ

οἱ νεώτεροι κηρύττουν τὸν Μαικῆναν καὶ ὡς τὸν μέγιςον ὑπερασπιςὴν τῶν ἐπιςημῶν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ὄνομά του θεωρεῖται ὡς ὁ πλέον ἔξοχος καὶ λαμπρότερος τίτλος ὅλων τῶν φιλομούσων πολιτικῶν ἀνδρῶν· ἀλλ' ὅταν τινὰς κρίνῃ τὸ πρᾶγμα χωρὶς πρόληψιν, εὑρίσκει, ὅτι ἡ τοιαύτη ὕψωσίς του εἶναι μεγάλη ὑπερβολή. Ποίαν μαρτυρίαν ἠμποροῦμεν νὰ φέρωμεν ἀπὸ τὴν Ἱςορίαν, ὅτι ὁ Μαικῆνας ἔπραξε ποτὲ, ἢ ἠθέλησε νὰ πράξῃ σύμφωνα μὲ τὰς μεγάλας ἰδέας, ἀπὸ τὰς ὁποίας κυριεύονται οἱ ἀληθεῖς τῶν φώτων ὑπερασπιςαί; Ναὶ, εἰς τὴν τράπεζάν του ἐνοςιμεύετο νὰ ἔχῃ ποιητὰς, ἀνθρώπους ἀγχίνους καὶ ἀςείους, καὶ παντὸς εἴδους πεπαιδευμένους (ὅταν ἦσαν σύντροφοι καλοὶ), ἐζήτει τὴν συναναςροφήν των, καὶ κατ' εὐκαιρίαν ἐσύςενεν αὐτοὺς εἰς τὸν Αὔγουςον· πλὴν εἶναι τοῦτο ὑπεράσπισις τῶν ἐπιςημῶν, ἀξία νὰ προβάλλεται ὡς τὸ τελειότατον παράδειγμα, τὸ ὁποῖον μόλις ἠμπόρεσαν νὰ ἀκολουθήσουν ἄνδρες ἐνεργήσαντες μὲ ζῆλον διὰ τὴν ἐκ τῆς παιδείας βελτίωσιν ὁλοκλήρου ἐθνῶν; Ἂν δὲ ἀληθεύῃ καὶ ἡ γνώμη μερικῶν σοφῶν, τῶν ὁποίων τὸ κῦρος δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητον, ὅτι ἡ πρὸς τοὺς πεπαιδευμένους καὶ κατ' ἐξοχὴν τοὺς ποιητὰς καὶ ἱςοριογράφους φιλία του, καθὼς καὶ ἡ πρὸς τὸν Βάθυλλον ὑπέρμετρος ἀγάπη του, δὲν εἶχε κανένα σκοπὸν ἀξιόπαινον, ἀλλὰ κυρίως τὴν εὐχαρίςησιν τῆς φιληδονίας του, καὶ τοῦ χαύνου χαρακτῆρος του, καὶ τὴν ὠφέλειαν τοῦ Αὐγούςου, τότε ποῖος ἤθελε τολμήσει νὰ τὸν ὀνομάσῃ ὑπερασπιςὴν τῶν ἐπιςημῶν, νὰ τὸν δώσῃ τίτλον τόσον ἔνδοξον καὶ λαμπρόν; Ἐχάρισεν ἀληθινὰ ἓν ὑποςατικὸν τὸν Ὁράτιον, κ' ἐβοήθησε τὸν Βιργίλιον νὰ ἐξαναποκτήσῃ τὸ ἐδικόν του· ὡς πρὸς ἄνθρωπον ὅμως, τὸν ὁποῖον ὁ Αὔγουςος ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐπλούτισε, τὸ πρὸς τὸν Ὁράτιον δῶρον ἦτον μικρὸν καὶ ἀσήμαντον· ὁ δὲ Βιργίλιος δι' ἄλλο δὲν ἐχρεώςει κάμμίαν χάριν εἰς αὐτὸν, παρὰ μόνον ὅτι ἐφάνη δίκαιος. Εἰς ὅλα ταῦτα τί περισσότερον βλέπομεν, ἀπ' ὅσα ἔκαμαν μετὰ καὶ πρὸ αὐτοῦ πάμπολλοι δυνατοὶ καὶ πλούσιοι; Καλὰ, πλὴν δὲν πρέπει νὰ πιςεύσωμεν τὸν Μαρτιάλιον λέγοντα, ὡς φανοῦν Μαικῆναι καὶ δὲν θέλουν λείψει Φλάκκοι καὶ Μάρωνες; ὄχι ἀναμφιβόλως, ἂν δὲν θέλωμεν νὰ φανῶμεν παντάπασιν ἄκριτοι· οἱ μεγαλοφυεῖς ἄνδρες δὲν γεννῶνται ἀπὸ τὰς ποοςαγὰς καὶ τὰ θελήματα, καὶ ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς

τῶν βασιλέων καὶ δυνατῶν, ἀλλ' ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ὅλου ἔθνους· καὶ ὁ Μαικήνας ὄχι μόνον δὲν συνεισέφερε τελείως εἰς τὸ νὰ μορφωθοῦν οἱ Ὁράτιοι καὶ Βιργίλιοι, ἀλλὰ καὶ μάλιςα ἂν ἔλειπεν ἡ φιλία του, ἢ ἁπλῶς ἡ ἐπιρροή του, ἤθελαν εἶναι ἀνώτεροι τοῦ ἑαυτοῦ των, καὶ πολὺ ἐνδοξότεροι, γεννῶντες ἐλευθέρως ἄξια τῶν μεγάλων καὶ ἐξόχων προτερημάτων των, καὶ μὴ ςενοχωρούμενοι νὰ συγκαταταχθοῦν μεταξὺ τῶν κολάκων· καὶ διὰ ποίαν ἄλλην αἰτίαν ὁ Βιργίλιος, ὅταν ἐπλησίασεν εἰς τῆς ζωῆς του τὸ τέλος, παρήγγειλε νὰ καύσουν τὴν Αἰνειάδα του; ὄχι βέβαια διότι ἔκρινεν ἀτελὲς τὸ ποίημα τοῦτο, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδαπάνησε τόσους χρόνους, ἀλλὰ δι' ἄλλας αἰτίας (*), καὶ κατ' ἐξοχὴν διότι βλέπων, ὅτι ὁ Αὔγουςος μετὰ τὴν εἰς Ἄκτιον μάχην ἔγινε μονοκράτωρ τοῦ βασιλείου, καὶ ἐχάθη πᾶσα ἐλπὶς διὰ τὴν ἀποκατάςασιν τῆς ἐλευθερίας, ἐλυπεῖτο καὶ μετενόει, διότι ὕψωσε τόσον πολλὰ ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἐκρήμνισεν εἰς τὸν τάφον τὴν ἐλευθερίαν, καὶ ἐφοβεῖτο νὰ μὴ συναριθμηθῇ μὲ τοὺς πλέον χαμερπεῖς κόλακας ἀπὸ τοὺς ἔτι λειπομένους πατριώτας, καὶ ἀπὸ τοὺς μεταγενεςέρους. Ἡ σύγκρισις λοιπὸν μὲ τὸν Μαικῆναν παντὸς φιλομούσου ἀνδρὸς, πολιτικὴν ἔχοντος δύναμιν, δὲν εἶναι ἔπαινος ὑπερβολικὸς, καὶ ἂν ἔλιπεν ἡ μαγία τῶν ἰςορικῶν ὀνομάτων, κανεὶς δὲν ἤθελε τὴν μεμφθῇ ὡς τοιαύτην· ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὰ παριςάνουν εἰς τοὺς μὴ ἀκριβῶς καὶ μὲ τὴν ἀπαιτουμένην κρίσιν τὴν ἰςορίαν συμβουλευομένους ἐννοίας συγκεχυμένας καὶ ἀπροςδιορίςους, τὰς ὁποίας ἡ φαντασία μορφόνει κατὰ τὴν ἀρέσκειάν της, μεγεθύνει καὶ ὑψόνει ὑπὲρ τὸ μέτρον, διὰ τοῦτο ἐξιπκαζόμεθα ἀκούοντές τα, καὶ ἀκολούθως ἀπατώμεθα καὶ ὡς ἐπαινέται, καὶ ὡς κατακριταὶ τῶν ἐπαινετῶν.

Τελευταῖον ἡ ὑπερβολὴ τῶν ἐπαίνων πηγάζει, καθὼς ἀνωτέρω ἐσημειώθη, καὶ ἀπὸ ἰδιαιτέρας σχέσεις καὶ σκοποὺς, καὶ μάλιςα ἀπὸ τὴν ἀβλιότητα μερικῶν ἀνδραρίων, τὰ ὁποῖα διὰ τὴν μεγάλην των ἄγνοιαν καὶ μωρίαν, διὰ τὴν ἄμετρον φιλαυτίαν των τυφλώττουν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα, καταφρονοῦν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, φαντάζονται, ὅτι ὑπερέχουν

(*) Ὁ Bartenstein εἰς τὴν διατριβήν του Cur Virgilius moriens Aeneida comburi jussit? ἀπέδειξε τὴν γνώμην ταύτην μὲ λόγους ἰσχυροτάτους· ἰδὲ καὶ εἰς τὸ Real-Schullexicon τοῦ Funke τὸ ἄρθρον Virgilius.

ὅλους τοὺς ἄλλους, ὅτι εἶναι ὑπὲρ ἄνθρωπον κατεσκευασμένοι, καὶ ἀκολούθως μόνον αὐτοὶ δύνανται νὰ γνωρίζουν καὶ νὰ πράττουν τὰ καλὰ καὶ μεγάλα, τὰ δὲ τῶν ἄλλων εἶναι μηδαμινὰ, ἑπομένως καὶ οἱ πλέον δίκαιοι ἔπαινοι φαίνονται εἰς αὐτοὺς διὰ τοὺς ἡμιθέους ὑπερβολικοὶ, καὶ κηρύττονται ὡς τοιοῦτοι. Ἰδοὺ λοιπὸν πῶς οἱ ἔπαινοι, καὶ χωρὶς νὰ εἶναι, φαίνονται πολλάκις ὑπερβολικοὶ, καὶ πῶς ἐνίοτε, καὶ χωρὶς νὰ φαίνωνται, καταδικάζονται ὡς τοιοῦτοι.

Ἐκ τῶν προηγουμένων συνάγεται, ὅτι οἱ ἔπαινοι εἶναι καὶ ὠφέλιμοι, καὶ ἀναγκαῖοι καὶ μήτε ἠμποροῦν νὰ λείψουν· ὅτι πρέπει ἀληθινὰ νὰ εἶναι ἀνάλογοι μὲ τὴν ἀποτελουμένην ὠφέλειαν, ἀλλ' ἡ ἀναλογία αὕτη διὰ τὴν διαφορὰν τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προςδιορισθῇ ἀκριβῶς· ὅτι ἀπὸ τώρα δὲν εἶναι εὔκολον, καὶ μήτε ἴσως συμφέρον νὰ ἀποφύγωμεν ὅλοι μας τὴν ἐκ τῆς ὑπερβολῆς ἀηδίαν καὶ βαρβαρότητά των, κ' ἐνῷ μάλιςα τὰ συμφέροντά μας πράγματικῶς δὲν πειράζονται· ὅτι ὅλοι οἱ φρόνιμοι καὶ φιλόκαλοι συμφέρει, κ' ἔχουν χρέος νὰ ἐπαινοῦν τὰ κοινωφελῆ ἔργα, καὶ τοὺς ἐνεργοῦντας διὰ τὴν παιδείαν τοῦ γένους. κτλ. κτλ.

Ὀλίγον ἔλειψε, φίλοι ἐκδόται, νὰ λησμονήσω παντάπασι πόσον ὁ τόπος τῆς ἐφημερίδος σας εἶναι πολύτιμος, καὶ νὰ φανῶ, ὅτι ἀψήφησα τὸ πρὸς τοὺς ἀναγνώςας σέβας· ἀλλ' ἴσως μὲ συγχωρήσουν, ὅταν ςοχασθοῦν, ὅτι καθὼς πέρυσι ὁ Λ. Ἐ. ἠναγκάσθη νὰ ἀθωωθῇ κατὰ τῶν κατηγορούντων αὐτὸν ὡς ἐχθρὸν τῆς δόξης τῶν ὁμογενῶν, ὡς ὑβριςὴν ὅλου τοῦ γένους κτλ.· οὕτω καὶ τώρα ἔπρεπε, ἂν ὄχι νὰ δικαιολογηθῇ κατὰ τῶν κατακρινόντων αὐτὸν ὡς κόλακα καὶ πανηγυριςὴν, τουλάχιςον νὰ προβάλῃ, ὅτι ἤθελεν εἶναι δικαιότερον ἴσως νὰ μὴν τὸν κατακρίνουν τόσον εὐκόλως κ' ἐπιπολαίως, ἐνῷ μάλιςα ποτὲ δὲν ἐπαίνεσε πλουσίους, δυνατοὺς καὶ πεπαιδευμένους ἁπλῶς ὡς τοιούτους, ἀλλὰ πάντοτε μόνον τὰς κοινωφελεῖς πράξεις αὐτῶν. Ἴσως προςέτι οἱ ἀναγνῶςαι δὲν καταδικάσουν καὶ τὸ ἄτακτον τῆς ἐκθέσεως τῶν ἀνωτέρω σκέψεων· σκοπὸν δὲν εἶχα νὰ συμβουλεύσω καὶ νὰ διδάξω, ἀλλὰ νὰ προαπολογηθῶ διὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς πρὸς τοὺς Προυσινοὺς εὐγνωμοσύνης μου· ὅθεν παύω ἐρχόμενος εἰς τὸ καθ' αὐτὸ προκείμενον, εἰς τὰ περὶ τοῦ σχολείου τῆς Προύσης.

Ἂν θελήσῃ τινὰς νὰ κρίνῃ περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς παιδείας μας ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῶν σχολείων μας, ἀναμφιβόλως θέλει συμπεράνει, ὅτι ὄχι μόνον δὲν κάμνομεν κἀμμίαν πρόοδον, ἀλλ' ὅτι καὶ τρέχομεν εἰς τὰ ὀπίσω, ἐπειδὴ τὰ σημαντικώτερά μας σχολεῖα, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐξύπνισαν ἀπὸ τὸν λήθαργον, καὶ μᾶς ἔβαλαν εἰς κίνησιν, τὴν σήμερον (ἐκτὸς ἑνὸς, ἢ δύω) ἢ δὲν ὑπάρχουν, ἢ ἐνεργοῦν ὀλεθρίως γενναῦντα ἐπαρμένους σχολαστικούς· ἂν ὅμως προσέξῃ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἔθνους, εὐθὺς θέλει γνωρίσει, ὅτι καὶ ἐπροχωρήσαμεν κάμποσον, καὶ μήτε εἶναι δυνατὸν νὰ σταθῶμεν, ὅπου ἐφθάσαμεν· διὰ τοῦτο καὶ εἰς πολλὰς πόλεις, ὅπου πρό τινων χρόνων ἐκυρίευε μεγάλη ἀδιαφορία περὶ τῆς ἠθικῆς βελτιώσεώς μας, τὴν σήμερον οἱ κάτοικοί των φροντίζουν μὲ προθυμίαν διὰ τὴν σύστασιν σχολείων, εἰς τὰ ὁποῖα νὰ διδάσκωνται τὰ τέκνα των, καθ' ὅσον αἱ περιστάσεις τὸ συγχωροῦν, τοιαῦτα μαθήματα, καὶ νὰ λαμβάνουν τοιαύτην ὁδηγίαν, ὥστε ν' ἀποκαταστένωνται χρήσιμοι πολῖται, καὶ ἐνγνώσει χριστιανοί.

Τὸ αὐτὸ ὑπὲρ παιδείας πνεῦμα κυριεύει καὶ εἰς τοὺς ἀξιεπαίνους τῆς Προύσης κατοίκους· ἐπληροφορήθησαν καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους τῶν πεπαιδευμένων μας, καὶ ἀπὸ τὴν πεῖραν αὐτὴν, ὅτι σχολεῖα, ὅπου τὰ τέκνα των χάνουν τὸ ὡραιότερον καὶ πολυτιμότερον μέρος τῆς ἡλικίας των καταγινόμενα μηχανικῶς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μόνον τῶν λέξεων, ἔχουν μικρὰν τὴν ὠφέλειαν μεμιγμένην μὲ βλάβην μεγάλην ὡς ἐμποδίζοντα τὴν ἁρμονικὴν ἀνάπτυξιν ὅλων τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου· ὅθεν πρὸ τριῶν χρόνων ἤρχισαν νὰ συγκαταβάλλουν τὸ κατὰ δύναμιν ἕκαστος διὰ νὰ συστηθῇ καὶ νὰ διατηρηθῇ τελειοποιούμενον σχολεῖον ἀνάλογον μὲ τὰς δυνάμεις καὶ τὰ μέσα τῆς πόλεώς των, καὶ σύμφωνον μὲ τὰς περὶ σχολείων γνώμας τῶν πεπαιδευμένων μας καὶ ὅλων τῶν μὲ ὀρθὴν κρίσιν ὁμογενῶν μας· καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἀναμφιβόλως θέλουν κηρυχθῇ καὶ οἱ καρποὶ τῆς προθυμίας καὶ τῶν φροντίδων των. Ἂν λοιπὸν θεωρήσῃ τινὰς τὰς διαφόρους σχέσεις τῆς πόλεως Προύσης, καὶ τὰ διάφορα, ἠθικὰ μάλιστα, ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ κρατοῦν ἀκόμη τοὺς κατοίκους της εἰς ἀδιαφορίαν περὶ τῆς ὀρθῆς παιδεύσεως τῶν τέκνων των, ποτὲ δὲν θέλει τολμήσει, εἰς ἐποχὴν μάλιστα, ὅτε τὸ σχολεῖον τῆς Σμύρνης διαλύεται (*), καὶ τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κοιμᾶται βαθύτατα εἰς τὸ ὀλέθριον σκότος τοῦ σχολαστισμοῦ, νὰ μὲ καταδικάσῃ ὡς ἀνόητον πανηγυριστὴν, ἢ κόλακα, διότι κηρύττω τοὺς

(*) Ἀκόμη σχεδὸν δὲν ἠμπορῶ νὰ πιστεύσω, ὅτι διελύθη τὸ σχολεῖον τῆς Σμύρνης. Οἱ Σμυρναῖοι, οἱ ὁποῖοι ἐδοκίμασαν τόσα καὶ τόσα ὥστε νὰ συστήσουν τοιοῦτον σχολεῖον, καὶ ἐδοξάσθησαν πάρα πολὺ διὰ τοῦτο, πῶς ἦτον δυνατὸν ὄχι νὰ ἐνεργήσουν, ἀλλ' ἁπλῶς νὰ ἀδιαφορήσουν διὰ τὸν χαλασμόν του! Μὲ ποῖον πρόσωπον θέλουν ἰδεῖ τοὺς εἰς αὐτὸ σπουδάσαντας συμπολίτας των ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴν σοφὴν Πρώσσιν; ὁποίαν ἀπόκρισιν θέλουν δώσει εἰς αὐτοὺς, ὅταν ἐρωτηθοῦν· ποῦ εἶναι τὸ σχολεῖον, ὅπου ἐλάβαμεν τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς παιδείας μας, ὅπου οἱ νοεροὶ ὀφθαλμοί μας ἐπρωτοειδαν τὸ θεῖον φῶς τῆς φιλοσοφίας, ὅπου ἐξύπνησαν εἰς τὰς καρδίας μας ὁ ἔρως τῶν καλῶν καὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ ἔθνους, καὶ διὰ τὸ ὁποῖον λησμονοῦντες πολλάκις τῆς Πατρίδος τὰς δυσυχίας ἐκαυχώμεθα εἰς τοὺς ξένους, ὅτι ἐγεννήθημεν καὶ ἀνετράφημεν εἰς τὴν φιλόμουσον καὶ λαμπρὰν Σμύρνην. Ἡμεῖς ἠλπίζαμεν ἐκεῖ εὐθὺς νὰ τρέξωμεν, καὶ μὲ δάκρυα χαρᾶς νὰ δοξάσωμεν τὸν Θεὸν, τῆς Σοφίας τὸν πατέρα· νὰ εὐχαριστήσωμεν καὶ ὑμᾶς τοὺς ἀληθεῖς εὐεργέτας μας! πῶς χωρὶς τὸ σχολεῖον νὰ ἐκπληρώσωμεν τὰ πρὸς τὴν Πατρίδα χρέη μας; πῶς νὰ συνεργήσωμεν διὰ τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἔθνους; καλλίτερα νὰ μᾶς ἀφίνατε καὶ ἡμᾶς εἰς τὸ σκότος, παρὰ νὰ βλέπωμεν τὴν ποθητὴν καὶ εὐεργέτιδά μας Σμύρνην τόσον ἠμαυρωμένην! κτλ. κτλ. Ποτέ! ποτὲ δὲν ἠμπορῶ νὰ δεχθῶ, ὅτι οἱ πρὸ ὀλίγου τόσον φιλόκαλοι Σμυρναῖοι, ἐκατήντησαν εἰς τόσην ἀναισθησίαν, ἀλλὰ νοιμεύομαι νὰ φρονῶ, καθὼς φρονοῦν καὶ πάμπολλοι ἄλλοι ὁμογενεῖς, ὅτι τὰ πρῶτα αἴτια τῆς διαλύσεώς του εἶναι εἰσέτι ἄγνωστα· καὶ ἐλπίζω, ὅτι οἱ Σμυρναῖοι, μὴ θέλοντες τὴν τοιαύτην καταισχύνην, θέλουν προσπαθήσει νὰ νικήσουν, ἢ νὰ σηκώσουν ἀπὸ τὴν μέσην ὅλα τὰ ἐναντία, καὶ νὰ φέρουν τὸ σχολεῖον των εἰς καλλιτέραν μάλιστα καὶ λαμπροτέραν κατάστασιν, προσκαλοῦντες πάλιν διδασκάλους εἰλικρινεῖς, φίλους τῶν καλῶν, ἐνθουσιῶντας ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ γένους, καὶ ἀληθεῖς λάτρεις τῆς φιλοσοφίας. Τοῦτο ἐλπίζω, τοῦτο ἐλπίζουν καὶ ὅσοι ἔχαιρον βλέποντες τὴν ἕως τώρα μεγάλην ἐκ τοῦ σχολείου τούτου ὠφέλειαν· καὶ αἱ ἐλπίδες μας ἀναμφιβόλως δὲν θέλουν φανῇ μωραὶ καὶ παιδαριώδεις.

Προυσινοὺς ἀξίους τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τῶν ἐπαίνων τῶν ὅσοι γνωρίζουν καὶ τὴν κατὰ μέρος, καὶ τὴν τοῦ ὅλου ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν σύςασιν τῶν καλῶν σχολείων.

Ἄδικον εἶναι ἐξάπαντος ἂν τελειώσω, χωρὶς νὰ χαροποιήσω καὶ ὑμᾶς καὶ πολλοὺς τῶν ἀναγνωςῶν, κοινοποιῶν τὸ φιλόκαλον καὶ τὴν φιλογένειαν τῶν ἀξιολόγων Ἀδριανουπολιτῶν διὰ τῆς ἐφημερίδος σας. Καὶ οὗτοι τὴν σήμερον φαίνονται ἐνθουσιασμένοι διὰ τὴν παιδείαν, ὡς τὴν πηγὴν ὅλων τῶν ἄλλων ἀγαθῶν. Φίλος μου διατρίψας ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὴν πόλιν ταύτην, δὲν ἤκουε σχεδὸν τίποτε ἄλλο εἰς ὅσας ἔτυχε συναναςροφὰς, εἰμὴ ὁμιλίας περὶ σχολείων καὶ φωτισμοῦ· διότι δὲν εἴδαμεν ἡμεῖς τὸ φῶς, ἔλεγεν εἷς ἐξ αὐτῶν γέρων καὶ μόλις ἠξεύρων ν' ἀναγινώσκῃ, διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ βάλλωμεν ὅλα μας τὰ δυνατὰ εἰς τὸ νὰ μὴν ἀφήσωμεν τὰ παιδιά μας εἰς τὸ ἴδιον σκότος; πόσον εἶμαι εὐχάριςος εἰς τοὺς τωρινοὺς προκομμένους μας, διότι γράφοντας εἰς τὴν γλῶσσαν, ὁποῦ καταλαμβάνομεν καὶ ἡμεῖς οἱ ἀμαθεῖς, μ' ἔκαμαν ν' ἀγαπῶ τὴν δόξαν καὶ τὴν ἀληθινὴν εὐτυχίαν τοῦ γένους μου, καὶ νὰ αἰσθάνωμαι, ὅτι ζῶ· ναί! τώρα ζῶ! καὶ εἰς ὅλην μου τὴν περασμένην ἡλικίαν ἤμουν, θαῤῥῶ, εἰς ἀναισθησίαν. Τοιούτους ὡραίους λόγους ἤκουε καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους· ὅλοι ἐλυποῦντο εἰς ἄκρον, ὅτι δὲν εὕρισκαν διδάσκαλον ἱκανὸν νὰ διδάξῃ τὴν ὀρθὴν φιλολογίαν, καὶ τὰ ςοιχεῖα τῶν ἀναγκαιοτέρων ἐπιςημῶν· ἀλλὰ κατ' εὐτυχίαν ἐπέςρεψεν ἀπὸ τὴν σοφὴν Εὐρώπην, ἀφοῦ ἐδιδάχθη καὶ τὴν ἱερὰν τῶν Ἀσκληπιῶν τέχνην, ὁ συμπολίτης τοῦ Στέφανος ὁ Καραθεοδωρῆς, ὁ ἀπὸ πολλοὺς πεπαιδευμένους ἐπαινούμενος καὶ διὰ τὰ προτερήματά τα καὶ διὰ τὴν παιδείαν τα. Ἀνεδέχθη τὸ σχολεῖον, κ' ἐσυμφώνησε

Περὶ δὲ τοῦ σχολείου τῆς Κωνςαντινουπόλεως διὰ πολλοὺς λόγους τίποτε δὲν ἐλπίζεται· ἀλλ' ἂς σιωπήσω κατὰ τὸ παρὸν, ἕως νὰ ἴδωμεν τὰς περὶ αὐτοῦ παρατηρήσεις καὶ σκέψεις, τὰς ὁποίας ἀνώνυμός τις διὰ τοῦ Δ. Ἐρ. πρὸ ὀλίγου μᾶς ὑπεσχέθη.

τὸ τοῦ ἰατροῦ μὲ τὸ τοῦ διδασκάλου ἐπάγγελμα, καταφρονήσας τὴν ματαιότητα καὶ τὰς προλήψεις τῶν ἀνοήτων. Πόσον λοιπὸν πρέπει νὰ χαίρωμεν! πόσην ὠφέλειαν πρέπει νὰ προςμένωμεν ἀπὸ τὸ σχολεῖον τοῦτο! Εὖγε εἰς τοὺς φιλογενεῖς καὶ φιλοκάλους Ἀδριανουπολίτας! Εὖγε καὶ εἰς ΣΕ Ἰατρὲ καὶ διδάσκαλε Καραθεοδωρῆ! ἡ χαρά σου εἶναι μεγάλη· ἀπεφάσισες νὰ γένῃς ἰατρὸς καὶ τῶν ἠθικῶν μας ἀσθενειῶν· ἐνηγγαλίσθης τὸ ὕψιςον τοῦ διδασκάλου ἐπάγγελμα, καὶ ἀναμφιβόλως θέλεις φανῆ ἀνώτερος ἀπ' ὅλα τὰ ἐνδεχόμενα ἐναντία, ὡς ἀποτελέσματα τῶν ἀσθενειῶν μας. Εἴθε νὰ ἠμπορέσουν καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν πεπαιδευμένων μας ἰατρῶν ν' ἀκολουθήσουν τὸ ὡραῖον παράδειγμα Σοῦ, καὶ τοῦ εἰς Σμύρνην διδάξαντος ὁμωνύμου καὶ ὁμοτέχνου σου Στεφάνου Οἰκονόμου.

Πρὸς τὸν Λόγιον κύριον Νικόλαον Θησέα.

Τὴν σύςασιν τῆς νέας ἐν Κύπρῳ Λεμησσινῆς σχολῆς, φίλε Θησεῦ!, τὴν ὁποίαν ἐκ πολλοῦ ὑπερβαλλόντως ἐπεθύμει νὰ εὐαγγελισθῇ ἡ φιλόπατρις καὶ φιλόκαλός σου κορυφή· ἰδοὺ μὲ χαρὰν μου ἄκραν κηρύττω ἤδη διὰ τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ καὶ εἰς σὲ, καὶ εἰς τὸ πανελλήνιον, ὁμοῦ καὶ τὰ περικλεῆ ὀνόματα τῶν ἀξιεπαίνων συνεργῶν καὶ συνδρομητῶν, διὰ νὰ μάθωσιν οἱ φίλοι τῆς Ἑλλάδος ὅτι οὐδὲ οἱ Κύπριοι ἠξίωσαν νὰ μείνωσιν ἀσυντελεῖς εἰς τὸν καλὸν περὶ παιδείας τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους ἀγῶνα. Ἀφ' οὗ εἶδον οἱ ὀλιγάριθμοι τῆς Λεμησσοῦ κάτοικοι ὅτι τὰ εἰς σύςασιν τῆς σχολῆς αὐτῶν προκαταβληθέντα χρήματα δὲν ἐξήρκουν πρὸς τελειοποίησιν τοῦ ἔργου, ἐπρόςρεξαν καὶ εἰς ἄλλους τινὰς τῆς αὐτῆς νήσου κατοίκους, εἰς ὅσους ἡ θεία πρόνοια ἐχορήγησε δύναμιν καὶ μέσα εὐποιΐας, παρακαλοῦντες αὐτοὺς νὰ συνεισφέρῃ ἕκαςος τὸν ἀνάλογον ἔρανον. Πρῶτον λοιπὸν ὁ νῦν εὐκλεῶς ἀρχιςρατεύων εἰς τὴν πατρίδα μας Μακαριώτατος Κύριος Κύριος Κυπριανὸς ἀπεδέχθη ἀσμένως τὴν ἱκεσίαν των. Αἱ λαμπραὶ καὶ ἡρωϊκαὶ τοῦ σεβαςοῦ τούτου ἱεράρχου ἀρεταὶ, καὶ μάλιςα ἡ κατακοσμοῦσα τὴν σεβαςὴν αὐτοῦ κορυφὴν φιλογένεια, εἶναι γνωςαὶ καὶ εἰς σὲ, καὶ εἰς τοὺς ὅσοι φροντίζουσι περὶ τῆς εἰς τὰ

καλὰ προόδου τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους. Ἐπειδὴ μόλις ἀνέβη εἰς τὸν ὑψηλὸν τῆς ἀρχιερωσύνης βαθμὸν ὁ καλὸς κἀγαθὸς οὗτος ποιμὴν, καὶ πάραυτα ἀνήγειρε σχολεῖον Ἑλληνικὸν, διὰ νὰ διασκεδάσῃ τὸ ζοφερὸν σκότος τῆς ἀμαθίας, τὸ ὁποῖον ἠμαύρουε τὸν νοῦν τοῦ ἐμπιστευθέντος εἰς αὐτὸν λογικοῦ ποιμνίου διὰ τῆς παιδείας τὴν ἔλλειψιν· καὶ ἀφ' οὗ ἐσύστησε διδάσκαλον μὲ νοῦν ἀγαθὸν καὶ παιδείαν Ἑλληνικὴν ἐσολισμένον, εἰσήγαγεν εἰς αὐτὸ καὶ τῆς Ἰταλικῆς καὶ τῆς νέας Μουσικῆς τὴν διδασκαλίαν. Ἀπὸ τὴν τοσαύτην ἀρετὴν τοιούτου πανσεβάστου ποιμένος, καὶ οἱ Κύπριοι, καὶ οἱ ὁμογενεῖς ἐπίσης ἐλπίζουσι πολλὰ καὶ μεγάλα καλά! Ὁ μὲν λοιπὸν Μακαριώτατος καὶ φιλογενέστατος Ἱεράρχης μας κατέβαλε προθυμότατα. . . . . γρόσια 6000

ὁ δὲ φιλόκαλος καὶ μέχρις ἐνθουσιασμοῦ φιλογενὴς κύριος Ἀνδρέας Σολομονίδης Κοτζάπασης τῆς Κύπρου 2500

ὁ φιλόπατρις ἀδελφός σου κύριος Κυπριανός. . 2000

ὁ πανοσιολογιώτατος Ἡγούμενος τῆς Κύκκ κύριος Ἰωσήφ 2000

ὁ πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης τοῦ Ἀρχιεπισκόπου κύριος Ἰωαννίκιος·

ὁ πανοσιολογιώτατος Ἔξαρχος τοῦ αὐτοῦ Κύριος Ἰωαννίκιος·

ὁ ὁσιολογιώτατος Ἀρχιδιάκονος τοῦ αὐτοῦ Κύριος Μελέτιος·

ὁ φιλομουσότατος γραμματικὸς τοῦ αὐτοῦ Κύριος Σέργιος (*)·

ὁ ὁσιολογιώτατος Δευτερεύων τοῦ Ἁγίου Κιττίου κὺρ Χρύσανθος·

ὁ τιμιώτατος Χ'. Κυριάκος Σάββα ἐκ Λευκοσίας (**)·

ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης Κιττίου κύριος Μελέτιος ἔδωκεν ἀφιέρωμα τὴν ἐν Λεμησσῷ Μητρόπολίν του, καὶ ταύτην μετεμόρφωσαν εἰς σχολήν. Συνέδραμαν δὲ καὶ ἀπὸ τὴν Λάρνακα τρεῖς φιλόκαλοι ἔμποροι, Γιαννάκης Σαρίπογλους, Κωνσαντῆς Τσένιος, Πατίσας Πενετούτσης. Παντοῦ λοιπὸν, ὅπου τιμᾶται παιδεία καὶ ἀρετὴ, πρέπει νὰ κηρυχθῶσι τὰ ὀνόματα τοῦ Κυρίου Ἀνδρέου Δαβὶδ, καὶ Ἰωάννου Πελεντρίδου, καὶ τῶν

(*) Ἡ πρὸς τὰ καλὰ φυσικὴ κλίσις, καὶ τὸ φιλόμουσον τοῦ ἀξιεπαίνου τούτου ὑποκειμένου ἔγειναν γνωσὰ πρὸ πολλοῦ καὶ δι' ἄλλα, καὶ μάλιστα διότι ἐξοδεύθε ἐλευθερίως μέγα τῆς περιουσίας του μέρος, εἰς ἐκπαίδευσιν ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, τὸν ὁποῖον ὑπόσχεται νὰ σταλῇ καὶ μὲ τῆς Εὐρώπης τὰ μαθήματα, ὅταν εὐτυχήσῃ νὰ λάβῃ συνεργὸν καὶ εἰς τοῦτο, τὸν κοινόν μας πατέρα.

(**) Πόσα κατέβαλε καθεὶς ἀπὸ τοὺς φιλογενεῖς καὶ φιλαρέτους τούτους ἄνδρας δὲν μοῦ εἶναι ἀκόμη γνωστόν.

ἄλλων χρηστῶν καὶ θεοφιλῶν ἀνδρῶν τῶν πρώτων συστατῶν τοῦ σχολείου. Ἐπειδὴ μόλις τοὺς ἐπαρρησιάσθη ἡ εὐκαιρία νὰ εὐεργετήσωσι τὴν πατρίδα, καὶ πάραυτα ὑπερπηδήσαντες ὅλας τὰς μεταξὺ δυσκολίας, καὶ τὸ σχολεῖον ἐσύστησαν, καὶ μὲ εὐχαρίστησίν των ἀνεδέχθησαν νὰ γένουν ἔφοροί του, διὰ νὰ ἐπιμελῶνται ὅσα ἐπιταχύνουσι τῶν πατριωτῶν των τὸν φωτισμόν. Ἐπίτροποι δὲ αὐτοῦ ζῆλον πολὺν ἔχοντες εἶναι οἱ ἐφεξῆς τέσσαρες· Δημήτριος Χαραλαμπίδης, Νικόλαος Φραγκούδης, Λαμπριανὸς Χ'. Ἰωάννου, Ἰωαννίκιος Ἱερομόναχος ἐφημέριος τῆς πόλεως· Μικρά τις ποσότης χρημάτων ἐδιορίσθη ἐτησίως εἰς ἐπαύξησιν τῆς βιβλιοθήκης· ἀλλ' ἡ ἄοκνος φροντὶς, καὶ ὁ πολὺς πρὸς τὴν παιδείαν ἔρως τῶν ἐφόρων καὶ ἐπιτρόπων, καὶ ὅλων ἐπίσης τῶν συνδρομητῶν προμηνύει τὸν ἐντὸς ὀλίγου πολλαπλασιασμόν της. Ἡ τάξις τῶν μαθημάτων ἔγινε κατὰ μίμησιν τοῦ Φιλολογικοῦ τῆς Σμύρνης Σχολείου. Διδάσκαλος ἐκαλέσθη νέος πεπαιδευμένος καὶ φιλάρετος ὁ συμμαθητής μου καὶ συμπατριώτης μας Δημήτριος Θεμιστοκλῆς, μαθητεύσας πρῶτον εἰς τῶν Κυδωνιῶν τὸ Σχολεῖον, καὶ ἔπειτα εἰς τὴν φιλολογικὴν τῆς Σμύρνης σχολὴν, ὅπου τελειώσας θαυμασίως τῶν μαθημάτων του τὴν σειρὰν, ἐδίδαξε πρὸς καιρὸν τὰ μαθηματικά. Τώρα ἀγωνίζεται τὸν καλὸν ἀγῶνα εἰς καλλίεργησιν τῆς ἐμπιστευθείσης εἰς αὐτὸν φυτείας, διὰ νὰ δείξῃ γρήγορα τοὺς ἀγαθοὺς τῆς καρποὺς πρὸς τέρψιν τῶν σοφῶν του διδασκάλων, καὶ χαρὰν τῶν ὁμογενῶν μας. Εἰς τοῦτον τὸν καλὸν συμπολίτην χρεωστοῦσιν οἱ Λεμησσινοὶ ἐν μέρει τὴν ἀναφθεῖσαν εἰς τὴν ψυχήν των φιλομάθειαν, τῆς ὁποίας σημεῖον ἄλλο τρανώτατον ἔχομεν τὰ δέκα σώματα τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, τὰ ὁποῖα λαμβάνει κατ' ἔτος παρὰ τὰς ἄλλας μόνη αὕτη ἡ μικρὰ πόλις τῆς Κύπρου.

Οἱ φίλοι τῆς παιδεύσεως τοῦ γένους κρίνουσιν ἀξίους κοινῆς εὐγνωμοσύνης τοὺς ὅσοι λόγῳ ἢ ἔργῳ βοηθοῦσι τὸν φωτισμὸν τῆς πατρίδος. Εἴθε νὰ ἀκμάζῃ εἰς τὰς καρδίας των ὁ καλὸς οὗτος ζῆλος, τὸν ὁποῖον εὐχόμεθα νὰ μιμηθῶσι κ' ἐκεῖ καὶ παντοῦ ὅλοι οἱ ὁμογενεῖς· ὑγίαινε.

Ἐκ Σάμου. αωκ'. Μαρτίου κέ.

Ὁ φίλος Σου

Ἱλαρίων Ἱερ. ὁ Κύπριος.

Ε΄Ι Δ Η Σ Ι Σ (ςαλεῖσα).

Φιλόπονός τις Γραικὸς μετέφρασεν ἤδη ἐκ τοῦ γερμανικοῦ εἰς τὴν κοινοτέραν Ἑλληνικὴν διάλεκτον τὴν τοῦ Ἡγεμόνος Δημητρίου Καντεμίρου ἀξιόλογον Ἱςορίαν τῶν Ὀσμανῶν, καὶ μέλλει νὰ τὴν ἐκδώσῃ διὰ τοῦ τύπου ἐν Λειψίᾳ μὲ 22. εἰκόνας τῶν Σουλτάνων, μίαν τοῦ συγγραφέως, καὶ μὲ τὴν ἰχνογραφίαν τῆς Κωνςαντινουπόλεως καὶ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου. Μετ' ὀλίγον δὲ θέλει κοινολογηθῆ διὰ τῆς παρούσης φιλολογικῆς ἐφημερίδος ἡ τῆς συνδρομῆς προκήρυξις.

Ε΄Ι Δ Η Σ Ι Σ.

Τὰ ἀκόλουθα βιβλία εὑρίσκονται παρὰ τοῖς ἐν Τεργέςῃ κυρίοις Βλαςοῖς καὶ Συντροφίᾳ, καὶ πωλῶνται εἰς τὰς ὑποσημειωμένας τιμὰς μὲ συγκατάβασιν 15. τὰ $^{0}/_{0}$ πρὸς ὅν τινα ἤθελεν ἀγοράσει 300ων. περίπου Φράγκων τιμῆς βιβλία.

„ Στράβωνος Τόμος Α΄. Β΄. Γ΄. Δ΄.	πρὸς 12	Φράγκα ὁ τόμος, ἡ ἀργυρὰ	4 $\frac{40}{00}$	ἡ γρόσια	14
„ Μάρκου Αὐρηλίου τὰ πρὸς ἑαυτόν·	πρὸς 6	. .	2 $\frac{70}{00}$	— —	7
„ Ξενοκράτους καὶ Γαληνοῦ περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐνύδρων τροφῆς	— 8	. .	3 $\frac{40}{00}$	— —	9 $\frac{50}{00}$
„ Ἱπποκράτους περὶ ἀέρων τόπων καὶ ὑδάτων, Β΄. ἔκδοσις.	— 6	. .	2 $\frac{20}{00}$	— —	7
„ Παυσανίας Ηλαυεριου Τ. Α΄. Β΄.	— 12	ὁ τόμος	4 $\frac{40}{00}$	— —	14
„ Ἡλιόδ. Α΄. Β΄. Γ΄. ἔκδ. Βολισσία	— 6	ὁ τόμος	2 $\frac{20}{00}$	— —	7
„ Ἐπιςολὴ Κυπρίου	— 2	. . .	$\frac{40}{00}$	— —	2
„ Ἤδη εἰς Δαγασία Ἀντ. Κοραῆ . . . „ Memoire sur l'état actuel de la civilitation de la Grèce	Φρ. 2	Φλωρ.	$\frac{40}{00}$	γρόσ.	2

Τυπογραφικῶν ἁμαρτημάτων διόρθωσις.

Σελ. 347, ςίχ. 9. κάτωθ. . . Εἰς τὸ ἐνδότερον. . . Γρ. ἐ. τ. ἐνδ. τῆς γῆς.
Αὐτόθ. . . . . 12 . . . . . gaugue . . . . . Γρ. gangue.
Σελ. 349, ςίχ. 2. ὑποσημ. . μελετοῦντες . . . . . Γρ. μελετῶντες.
Σελ. 351, ςίχ. 2. ὑποσημ. . Koepmann . . . . . Γρ. Koopmann.
Αὐτόθ. ςίχ. 9. κατωθ. . . Θέλοντες. . . . . Γρ. ἠθέλησαν.
Σελ. 353, ςίχ. 9. . . . . bitumeaspalte . . . Γρ. bitume asphalte.
Αὐτόθ. ἐν ὑποσημ. . . . . quarzeuses. . . . . Γρ. quartzeuses.

ΕΡΜΗΣ Ο ΛΟΓΙΟΣ.

Τῇ ιέ. 18 Σεπτεμβρίου.

1820

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Ἀκολουθία καὶ τέλος τοῦ Δ' Ζητήματος τῆς πρὸς Ἰάκωβον Ῥώταν ἐπιστολῆς περὶ Κλασικῶν Συγγραφέων Ἑλλήνων· (ὅρα Λ. Ἑ. Σελ. 393. Ἀρ. 14.)

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω συντόμου περιγραφῆς φαίνεται ὅτι ἡ εἰς τοὺς ἑξῆς χρόνους γενομένη φθορὰ τῶν Ἑλληνικῶν Συγγραμμάτων καὶ Ἔργων, καὶ ἡ παντελὴς πτῶσις τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, ἦτον ἀναγκαῖον παρεπόμενον τῶν καιρικῶν περιστάσεων. Τὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα τοῦτο ἐνήργησαν, ἦσαν τόσον ἰσχυρὰ, ὥστε παραμικρὰ ἄλλα αἴτια καταντῶσιν ἀδιάφορον πρᾶγμα· ἐπειδὴ εἰς ἀπειρομεγέθεις δυνάμεις ἡ ἀφαίρεσις, ἢ προσθήκη ἑνὸς πολλοστημορίου γίνεται ἀνεπαίσθητος. Καὶ ὄντως τὰ κατὰ τοὺς νόμους τῆς φύσεως γινόμενα (σῆψις τῆς εὐφθάρτου παπύρου)· ἡ δεισιδαιμονία, τύφλωσις καὶ φιλαρχία (αἱ διὰ τὰς ἔριδας, στάσεις, καὶ τοὺς πολέμους λεηλασίαι)· ἡ περίστασις καὶ ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων (πυρκαϊαί)· ἡ ταραχὴ αὐτῶν τῶν στοιχείων (σεισμοί· πρόσθεσε, ἂν θέλῃς, πλημμύρας καὶ εἴτι τοιοῦτον), πάντα ταῦτα ὡς ἐκ συμφώνου σχεδὸν φαίνεται νὰ συνώμοσαν εἰς τὴν φθορὰν τῶν Ἑλληνικῶν Συγγραμμάτων, ὥστε ὄχι ὅτι τὰ περισσότερα ἀφανίσθησαν, ἀλλὰ θαυμαστὸν εἶναι ὅτι καὶ ἐσώθησαν τινὰ ἐξ αὐτῶν. Τὴν συνωμοσίαν ταύτην οὔτε νὰ ἐμποδίσῃ, οὔτε νὰ διαλύσῃ δύναμιν εἶχεν ἄλλο τίποτε, εἰμὴ ἡ μεταβολὴ τοῦ καιροῦ, καὶ τῶν τότε ἀνθρωπίνων κεφαλῶν· καὶ τοῦτο ἦτον ἀδύνατον.

Ὅτι πρὸς ὅλα ταῦτα ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκλογὴ πάντη ἀδιάφορον πρᾶγμα ἦτον, διότι αἱ πυρκαϊαὶ καὶ τὰ ἄλλα εἴδη τῆς φθορᾶς ἀδιακρίτως ἀφάνιζαν ὅ,τι ἀπαντοῦσαν, εὔκολα εἰμποροῦσε νὰ τὸ συνάξῃ τις ἐκ τῶν ἄνω, καὶ τὸ συμπέρα-

σμα τοῦτο μόλις ἤθελεν ἀναιρεθῆ· πρέπει ὅμως νὰ ἐξετάσωμεν ἀκριβέστερα, μήπως εὑρεθῆ πλέον ἢ ἀδιάφορον. Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι μηδεμία διάκρισις συγγραφέων γενομένη εἰς τοὺς πρότερον χρόνους δὲν ἐστερέωσεν εἰς τινὸς ἐξ αὐτῶν τόσον μεγάλην ὑπόληψιν· τί ἤθελεν ἀκολουθήσει εἰς τὸ ἑξῆς; Ἄλλα γενναῖα συγγράμματα νὰ συντάξωσι δὲν ἦσαν πλέον οἱ Ἕλληνες ἱκανοί· ἀπὸ τὴν κατὰ διαφόρους καιροὺς φθορὰν πιθανὸν νὰ μὴ εὑρίσκοντο μὲ τόσον προσρατικὸν ὥστε νὰ διασώσουν κανὲν ἀριστούργημα. Ἡ φυσικὴ τοῦ ἔθνους φιλομάθεια ἤθελε τὸ ὠθήσει νὰ ἀγκαλισθῆ ὅσα ἐκ τύχης ἐσώθησαν, καὶ ὅσα αὐτὸ εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἠδύνατο νὰ προάγη. Ἤθελε πάθει δηλαδὴ ὅσα φύσει φιλότιμος πολιτεία, ἥτις, μὴ δυναμένη, διὰ γενομένην δυσυχίαν, νὰ μεταχειρίζεται πλέον τὸ παλαιὸν, κάλλιστον καὶ ἀκίβδηλον νόμισμάτης, ἀναγκάζεται νὰ δεχθῆ ἐπίχρυσα χαλκία νεώτερα, πονηρὰ καὶ κάκιστα κομμένα. (ὅρα Ἀριστοφ. Βατρ. στίχ. 718.)

Καὶ ἀπὸ τὰ καθ' ὑπόθεσιν δὲ σωθέντα συγγράμματα, μεριζόμενοι οἱ ὀλίγοι Καλλιγράφοι ἵνα ἀντιγράφωσιν ἀκριτως ὅσα ἤρεσκαν τὸν καθ' ἕνα, δὲν ἤθελαν ἐξαρκεῖ βέβαια οὔτε πολλοστημόριον νὰ γράφωσι. Καὶ ἐὰν, μετὰ τοσαύτην ἐπιμέλειαν καὶ φροντίδα νὰ ἀντιγράφωσι καὶ πάλιν καὶ πολλάκις τοὺς ἐγκριθέντας, πολλῶν ὅμως ἐξ αὐτῶν μόνον τὰ ὀνόματα ἐσώθησαν, τί ἤθελε συμβῆ εἰς τὴν ἐναντίαν περίστασιν; ἠθέλαμεν ἔχει λείψανα καὶ ἀποσπάσματα περισσοτέρων ἴσως, φύρδην ὅμως καὶ μίγδην, καὶ οὐδὲν τέλειον κλασικὸν σύγγραμμα. Ἐὰν μάλιστα συμπεράνωμεν ἀπὸ τὸ ἄμουσον (Geschmacklosigkeit) τῶν καθεξῆς χρόνων, εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ἤθελαν μᾶς διαπέμψει ἀμούσων συγγραφέων καὶ ποιητῶν ἄμουσα συντάγματα, ἀπὸ ἀμούσους ἀντιγραμμένα. Εἰς τὴν παλιγγενεσίαν τῶν γραμμάτων, ἐκ τοιούτων ὁρμώμενοι οἱ διαδεχθέντες τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν Εὐρωπαῖοι, διαδίδοντες εὐκολώτερα, μετὰ τὴν εὕρεσιν τῆς τυπογραφίας, τὰ τυχόντα, τίς οἶδε ποίαν διεύθυνσιν ἤθελαν δώσει εἰς τὴν νεωτέραν παιδείαν;

Τοιαῦτα ἤθελαν προκύψει κατὰ τὸ πιθανὸν ἀπὸ τὴν ἄκριτον χρῆσιν τῶν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, καὶ ἀπὸ τὴν ἀκώλυτον φορὰν τοῦ καιροῦ. Καὶ ὅμως τὴν σήμερον, χάριτι θείᾳ, ἔχομεν καὶ ἐγκριτων πολλῶν, καὶ πολλῶν ἄλλων δεω-

τέρας τάξεως ὁλόκληρα συγγράμματα, μὲ ἄπειρα καὶ τούτων κ' ἐκείνων, καὶ ἄλλων ἀκόμη κατωτέρων, ἀποσπάσματα. Αἱ δὲ Μοῦσαι, ἂν καὶ μετὰ ἱκανὴν διακοπὴν, ἀνταμείβουσι καὶ τώρα, ὡς τὸ πάλαι, τοὺς πιστοὺς ὑπηρέτας των. Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι, μὲ ζημίαν τῶν Ἑλλήνων, ἄλλαξαν κατοικίαν, τὸ σφάλμα ὅμως δὲν εἶναι οὔτε τῶν Μουσῶν, οὔτε τῶν Ἑλλήνων πιθανὸν, ἀλλὰ τοῦ καιροῦ παρεπόμενον ἀναγκαῖον. Παράδοξον ἴσως εἰς πολλοὺς, πιθανώτατον ὅμως; καὶ ἐγγὺς τοῦ βεβαίου φαίνεται εἰς ἐμὲ, ὅτι εἰς δύο μάλιστα αἴτια χρεωστοῦμεν τὴν σωτηρίαν τόσων συγγραμμάτων, καὶ τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας· α'. εἰς τὴν φυσικὴν φιλομάθειαν τῶν Ἑλλήνων· β'. εἰς τὴν, περὶ ἧς ὁ λόγος, γενομένην διάκρισιν καὶ ἐκλογήν. Χαρά μου μεγάλη θέλει εἶσθαι ἐὰν καὶ ἄλλος τις πεισθῆ, ἐκ τῶν ἑπομένων, εἰς τοῦτο· τοὐλάχιστον ἐγὼ χωρὶς ἰσχυροτέρους λόγους δὲν μετεπείθομαι ἀπὸ τὴν γνώμην ταύτην.

Ἐὰν εἰς ἄλλην καμμίαν, εἰς τὴν δὲ μάλιστα τὴν σχέσιν, ὁμοιάζει ὁλόκληρον ἔθνος μ' ἑνὸς ἀνθρώπου ἄτομον, ὅτι ἀκμὴ καὶ παρακμὴ, μὲ τὰ αὐτὰ σχεδὸν συμβεβηκότα γίνεται τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου. Ὅταν τὸ ἔθνος ἀκμάζη, τότε καὶ τὸ καθόλου, ὡς ὁ ὑγιὴς τὸ σῶμα καὶ νοῦν ἄνθρωπος αἴσθησιν εἰς τὴν διάκρισιν, καὶ δύναμιν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καλῶν ἔχει· καὶ τὰ μέλη του πάντα εἶναι εἰς παντοτινὴν κίνησιν, πλήρη ζωῆς ὄντα. Καὶ τὰ εὔκολα τότε δὲν παραβλέπει, καὶ ἐκ τῶν δυσκόλων ἀντέχεται, τὰ ζητεῖ μάλιστα, μὲ ὑψηλὸν φρόνημα δοκιμάζον τὰς δυνάμεις του δι' αὐτῶν. Ὅταν ἀρχίζη νὰ πίπτη τὸ ἔθνος, κατὰ δύο μάλιστα τρόπους βαδίζει πρὸς τὸ τέλος του· ἢ, ὅμοιον μὲ ἄνθρωπον μανικὸν, ἀμεταστρέπτως φερόμενον εἰς τὸν ὄλεθρόν του, σβύνεται χωρὶς ἀναστάσεως ἐλπίδα· ἢ καταντᾷ εἰς καθολικὴν ἀτονίαν καὶ χαύνωσιν. Εἰς τοιαύτην περίστασιν, ἢ ἀκινητεῖ παντελῶς, ἢ, ἐὰν σώζη μικρὰς ἔτι δυνάμεις, ἀσχολεῖται χωρὶς ἐκλογὴν εἰς τὰ προσπίπτοντα, ὅσα μάλιστα δὲν προβάλλουσι δυσκολίας, ὅμοιον κατὰ τοῦτο μὲ τοὺς ἀθλίους ὑποχονδριακοὺς, οἵτινες ἀποφεύγουσι καὶ τὰ ἀληθῶς δύσκολα, φοβοῦνται καὶ ὅσα ἡ φαντασία των πλάττει μὲ ἀνικήτους δυσκολίας, καὶ φρίττουσιν εἰς τὴν συμβουλὴν ἵνα ἀφήσωσι τὰ καθημερινὰ ἔργα των, ὅσα τὴν μηχανικὴν πρᾶξιν εὐκόλυνεν ἡ πολυχρόνιος ἕξις.

Ὅτι τῶν Ἑλλήνων ἡ πτῶσις ἦτον χαύνωσις, δῆλον γίνεται ἀπὸ τὴν βραδυτάτην μὲν καὶ μικράν, ἀναμφίβολον ὅμως ἀνάῤῥωσίν των. Τὸ νὰ δοξάσωμεν ὅτι εἰς τὴν ἀνθηράν των κατάστασιν ἐχρειάζοντο, εἰς τὸ περὶ ὧν ὁ λόγος, ὁδηγούς, ἤθελεν εἶσθαι τὸ ἴδιον, ὡς ἂν ὑπεθέταμεν ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἐχρειάζετο ἰατρικὸν πρὸς ἐνδυνάμωσιν τοῦ σωμάχου του. Ἀλλ' ὅ,τι τότε ἦτον περιττὸν φαίνεται ἀναγκαῖον εἰς τὴν νοσώδη κατάστασίν των. Ἄῤῥωστοι ὄντες τὰς ψυχὰς, χωρὶς προφύλαξιν, κίνδυνος ἦτον νὰ ἀῤῥωστήσωσι βαρύτερον. Φρόνιμος ὁδηγία καὶ δίαιτα, ἐὰν δὲν τοὺς ὑγιάζε τελείως, τοὺς ἐπροφύλαττε τοὐλάχιστον ἀπὸ τὸ χειρότερον.

Ὡς τοιοῦτον προφυλακτικὸν μέσον πρέπει νὰ θεωρῆται ἡ διάκρισις τῶν ἐπισήμων συγγραφέων. Ἐὰν ἐνομίζοντο ἀναγκαῖα τὰ ἄπειρα συγγράμματα εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἑνὸς, τοῦτο καὶ διὰ τὸ δυσαπόκτητον, καὶ διὰ τὸ δυσανάγνωστον, εἰς ἀπόγνωσιν ἦτον ἱκανὸν νὰ φέρῃ ἐκχαυνωμένους καὶ μισοκόπους ἀνθρώπους. Ἐὰν ἡ ἀπόκτησις καὶ μελέτη τῶν εὐαποκτήτων ὀλίγων ἔκαμνε περιττὴν τρόπον τινὰ τὴν τῶν λοιπῶν, τοῦτο ἔδιδε κάποιον θάῤῥος. Ἰατρικοὶ τοιοῦτοι ἐὰν δὲν ἐνεργοῦσαν εἰς ὅλα τὰ μέλη τοῦ ἔθνους, εἰς ὀλίγα ὅμως ἄτομα, εὐνοούμενα ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ τύχης, ἐνεργοῦσαν ἀφεύκτως. Ἡ πολυχρόνιος τιμὴ τῶν ἐπισήμων συγγραφέων τοὺς καθιέρωσε τρόπον τινὰ εἰς τὴν ὑπόληψιν τῶν ἀνθρώπων· ὥστε ὅσαι μεταβολαὶ καὶ ἂν ἀκολουθοῦσαν εἰς τὰ φρονήματα τῶν πολλῶν, εἰς ὀλίγους τινὰς ἐσώζετο πάντοτε ἡ ἰδέα τῆς ἀξιότητός των. Οἱ ὀλίγοι οὗτοι φιλομαθεῖς καὶ ἐν καιρῷ κινδύνου ἐπροσπαθοῦσαν νὰ προφυλάξωσι τὸ πολύτιμόν των κειμήλιον, ὄχι διαφόρως παρ' ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι, τὸ παλλάδιόν των „ Conditum in penetrali fatale pignus imperii rompni (Liv. XXVII. Cap. XXVII), καὶ μετὰ τὸν κίνδυνον πάλιν ἐφρόντιζαν τὴν διόρθωσιν τῆς τυχούσης ζημίας δι' ἄλλων εὐτυχεστέρων ὁμοιοφρόνων των. Διέδιδαν λοιπὸν οἱ ὀλίγοι οὗτοι φιλομαθεῖς ἄνδρες τῆς προηγουμένης εἰς τοὺς τῆς ἑπομένης γενεᾶς τὸν θησαυρὸν τοῦτον, καὶ τὸν διέδιδαν καθιερωμένον „ ὡς οἱ πατέρες ἐνίοτε εἰς τοὺς ἰδίους μυστήρια πατρικὰ παράδοτα, φυλαττόμενοι μὲ πολλὴν προσοχήν. Ποτὲ μὲν λοιπὸν εὐτυχέστερα, ποτὲ δὲ δυστυχέστερα, ποτὲ μὲ χρησὰς ἐλπίδας, καὶ ποτὲ μὲ κίνδυνον ἐξολοθρευμοῦ, διεσώθησαν τὰ Ἑλληνικὰ συγγράμματα εἰς

κρείττονας χρόνους. Ἡ μεταγραφή των εἰς τὸν, πρώην μὲν εὑρεθέντα, μετέπειτα δὲ διαθοθέντα περγαμηνὸν, τὰ ἠσφάλισε κάτι τι· ἡ δὲ εὕρεσις τῆς τυπογραφίας, καὶ ἡ μετὰ τὴν παλιγγενεσίαν τῶν γραμμάτων περισσοτέρα ἐπιμέλεια, τὰ διαιώνισεν.

Ὅτι δὲ τὸ θεραπευτικὸν τοῦτο μέσον ὠμοίαζε τὸ Ἰατρικὸν Φιλίππου τοῦ Ἰατροῦ, τὸ ὁποῖον βραδέως μὲν, ἀλανθάστως ὅμως ἀνήγειρε τὸν ἄῤῥωστον Ἀλέξανδρον, καὶ καθ' ὅσον διεχύνετο τὸ ἰατρικὸν εἰς τὰς φλέβας, τόσον ἀνεζωογονοῦντο ὅλα τὰ μέλη τοῦ πάσχοντος (Κοΐντ. Κυρτ Γ. κεφ. 6, 16), τοῦτο κεῖται εἰς αὐτοῦ τοῦ πράγματος τὴν φύσιν· διότι ἡ μελέτη τῶν ἐπισήμων συγγραφέων καὶ ποιητῶν ἔχει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ δύο καλὰ τὰ ἑξῆς· πρῶτον ὅτι ἐγείρουσα τὴν περιέργειαν γεννᾷ τὴν φιλομάθειαν· τὴν δὲ φιλομάθειαν εἶναι ἀδύνατον νὰ εὐχαριστήσῃ κανεὶς, χωρὶς νὰ μεταδώσῃ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους μὲ τὸ παράδειγμά του αὐτὸν τὸν ἐρεθισμὸν, ὅς τις, ἂν δὲν τύχωσιν ἐμπόδια, γίνεται πάντοτε πάνδημος. Ὅτι δὲ ψυχὴ ἀπὸ φιλομάθειαν κατακυριευμένη ὠθεῖται, μετὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἐπισημοτέρων, καὶ εἰς τὴν ζήτησιν τῶν κατωτέρων, τόσον τοῦτο εἶναι ἀληθινὸν, ὅσον πᾶν ἄλλο πάθος ἀναγκαίως φέρεται κατόπιν εἰς τὰς μικροτέρας, ἵνα ἐντρυφήσῃ μετέπειτα ἡδονικώτερα εἰς τὰς μεγαλητέρας ἀπολαύσεις, καὶ τοῦτο ἀνάγεται εἰς τὸν καθόλου χαρακτῆρα τοῦ πάθους. Ὁ πρῶτος π. χ. εἰς τὴν Ῥώμην συστήσας βιβλιοθήκην Λεύκουλλος, ἐὰν ἦτον εἰς τόσον βαθμὸν φιλομαθὴς, καθ' ὅσον κοιλιόδουλος, ἤθελε στολίσει τὴν βιβλιοθήκην του μὲ τόσα ξένα καὶ σπάνια βιβλία, ἔσωσαν καὶ ὄχι ἐπίσημα, μὲ ὅσα φαγητὰ ἐποίκιλλε τὴν καθημερινὴν τράπεζάν του. Τὰ δὲ παραδείγματα τῶν σημερινῶν φιλομαθῶν πείθουσιν ὅτι καὶ οἱ πάλαι δὲν ἔπρατταν, οὔτε δυνατὸν ἦτον νὰ πράττωσιν ἀλλέως, παρὰ, μετὰ τὴν ἀντιγραφὴν καὶ ἀπόκτησιν τῶν ἐπισήμων συγγραμμάτων, νὰ φροντίζωσι τὴν τῶν τῆς δευτέρας τάξεως. Ἐὰν δὲ ἡ ὀλιγότης τῶν ἀναγνωστῶν οὔτε ὅλα νὰ σώσῃ, οὔτε νὰ ἀποκτήσῃ ὅλα τὰ σωθέντα ἠδύνατο, καὶ ἐὰν οἱ ὀλίγοι καλλιγράφοι δὲν ἐξαρκοῦσαν εἰς ὅλα, τοῦτο εἶναι κοινὸν δυσύχημα τοῦ καιροῦ, καὶ ὄχι τῆς ἐκλογῆς ἀποτέλεσμα. Ἐπειδὴ μάλιστα παντελὴς ἀφανισμὸς ἐπαπειλεῖτο, εὐτύχημα μέγα ὅτι ἔχομεν κἂν ὅσα ἔχομεν.

Τὸ δεύτερον καλόν, τὸ ὁποῖον φέρει πάντοτε ἡ μελέτη τῶν ἐπισήμων συγγραφέων, εἶναι ὅτι, ἀκονῶσα τὸν νοῦν τοῦ κάμνει καὶ αὐτὸν γόνιμον· τὸ ἐναντίον δηλ. τῶν ἀχαρίτων συγγραφέων, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάγνωσις ὄχι μόνον ἐπιφορτίζει ἀπὸ ἄχρηστα, ἀλλὰ καὶ ἀπαμβλύνει ἐν τέλει τὸν νοῦν. Εἰς τοὺς ἐπισήμους συγγραφεῖς πλησιάζομεν ὡς εἰς πρόσωπα ἱερά, τῶν ὁποίων καὶ τὰ ἴχνη μόνον ἐὰν δυνάμεθα νὰ ἀκολουθήσωμεν εἴμεθα εὐχαριστημένοι· ὑπὸ τοιαύτην λοιπὸν ὁδηγίαν βαδίζοντες κατὰ πρῶτον φυλαττόμεθα ἀπὸ παρεκτροπάς. Ἔπειτα δὲ ἡ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αὐξηθεῖσα προσοχή μας ἱκανοὺς μᾶς καθιστᾷ καὶ νέον ἐδικόν μας δρόμον νὰ ἀνοίξωμεν. Τοὺς κατωτέρους συγγραφεῖς ἢ ἀκολουθοῦντες πιστῶς συνάπτομεν τὰ ἐδικά μας σφάλματα μὲ τὰ ἐκείνων, ἢ, πλησιάζοντές τους μὲ κάποιαν ὑπεροψίαν, τὸ νὰ τοὺς ἀκολουθήσωμεν τὸ νομίζομεν μικρόν, νὰ τοὺς ὑπερβῶμεν σπεύδομεν, καὶ τότε, χωρὶς ὁδηγίαν, νέοι μάλιστα καὶ ἄπειροι ὄντες γράφομεν ἀπροσδιόνυσα, καὶ ἀναφρόδιτα, περὶ τῶν ὁποίων εὔκολα εἰμποροῦν νὰ ἐκφωνήσωσι,

„Τοιαῦτα δυσυχέστατα ξεύρω κ' ἐγὼ νὰ γράψω,
ἀλλ' εἰς τὴν γῆν βαθύτατα προκρίνω νὰ τὰ θάψω".

Ἡ σπουδὴ τῶν ἐπισήμων συγγραφέων γίνεται ζώπυρον εἰς ἄναψιν ἄλλου πυρός. Ἡ αὐτῶν μετ' ἐπιμελείας μελέτη εἰς τὰς πρώτας τέσσαρας ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδας ἐγέννησεν ἄλλους συγγραφεῖς, οἵτινες, ἐὰν δὲν ἦναι τόσον λαμπροὶ ὡς τοὺς πρώτους, εἶναι ὅμως ἀναλόγως μὲ τὸν καιρὸν, εἰς τὸν ὁποῖον ἔζεσαν, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ αὐτὸ ζώπυρον δὲν ἀνάπτεται πάντοτε καὶ παντάχοῦ τὸ αὐτὸ πῦρ, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὕλην, τὸν τόπον καὶ τὸν καιρὸν, γίνεται μεγαλειότερον, ἢ μικρότερον. Εἰς τὰς ἑξῆς πάλιν ἑκατονταετηρίδας, ἐὰν ἔχωμεν κανὲν καλὸν, τὸ χρεωστοῦμεν εἰς τὴν σπουδὴν ἐκείνων. Τοὐλάχιστον τὰ συγγράμματα τῶν ἀξιολογωτέρων ἀπὸ τοὺς μεταγενεστέρους μαρτυροῦσιν ὅτι κατὰ μίμησιν τῶν ἐπισήμων ἐγράφοντο. Ἐὰν ἡ μίμησις ἐγίνετο κακὴ, τοῦτο προέρχεται διότι δὲν ἤξευρεν ὁ ἀπογραφεὺς πῶς νὰ σήσῃ ἔμπροσθέν του τὸ πρωτότυπον. Καὶ ὅσοι τελευταῖοι ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἠναγκάσθησαν νὰ ἀνασώσωσι τὰς διωκομένας Μούσας, τοὺς ἐπισήμους συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς εἶχαν φορτίον των, ὡς τὸ ἱερὸν πῦρ αἱ Ἑ-

σιάδες, φεύγουσαι εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Ῥώμης. (Πλουτ. Κάμιλ. Κ'. σελ. 255. Ἔκδ. Κορ.)

Οἱ δὲ Εὐρωπαῖοι ὅσους ἀπὸ τοὺς ξένους των παρέλαβαν σπουδάζοντες καὶ μελετῶντες, ἀπέκτησαν καὶ αὐτοὶ ἐδικούς των ἐπισήμους συγγραφεῖς καὶ ποιητάς. Ἡ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας λοιπὸν εἰσαχθεῖσα μελέτη τῶν ἐνδόξων συγγραφέων κατώρθωσεν, τουλάχιστον ἐπετάχυνε τὴν παλιγγενεσίαν τῶν Γραμμάτων, τὴν ὁποίαν πρὸ ἑκατονταετηρίδων ἤθελαν κατορθώσει οἱ Ἄραβες, ἐὰν δὲν παραμελοῦσαν αὐτὸν τῆς παιδείας τὸν κλάδον, ὡς παρατηροῦσιν οἱ ἐξεταστὰ τῶν τοιούτων.

Ὀλίγον τι παράξενον ἴσως, καὶ ὅμως ἐκ τῶν ἀνωτέρω εὐλόγως συναγόμενον, κεφάλαιον τοῦ λόγου εἶναι ὅτι εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος διάκρισιν τῶν συγγραφέων, ἡ ὁποία κατὰ πρῶτον τόσον φθοροποιὰ φαίνεται, εὐτυχῶς ἐνωθεῖσαν μὲ τὴν ἀναντίρρητον φιλομάθειαν τοῦ ἔθνους, χρεωστοῦμεν τὴν σωτηρίαν τῶν ὁπόσα ἔχομεν Ἑλληνικὰ συγγράμματα, τὴν διάσωσιν τῆς Ἑλληνικῆς, καὶ τῆς καθόλου παιδείας, καὶ τὴν εὐτυχῆ παλιγγενεσίαν τῶν Γραμμάτων. Εὑρέθησαν λοιπὸν οἱ γενναῖοι Συγγραφεῖς καὶ Ποιηταὶ ὅμοιοι μὲ τοὺς γενναίους στρατιώτας, οἵτινες σώζουσι τὴν ἐδικήν των, καὶ συγχρόνως τὴν κινδυνεύουσαν ζωὴν τῶν ἀσθενεστέρων συναδελφῶν των. Καὶ τοῦτο ἦτον ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος ζητήματος. Ἐὰν ἡ ἔκθεσις δὲν ἔγινεν ἀναλόγως μὲ τὸ σπουδαῖον τῆς ὕλης, τοῦτο εἶναι ἀδυναμία τοῦ γράφοντος, ἡ ὁποία ὅμως δὲν τοῦ ἀφαιρεῖ τὴν ἐσωτερικὴν πεποίθησιν περὶ τούτου.

Ἄνδρες ἐπίσημοι, καὶ οἰκειότατοι γνώριμοι τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος, εἰμποροῦν νὰ ἀναπληρώσωσι τὸ ἐλλειπὲς τῆς ἀνωτέρω ἐκθέσεως· διότι, ἐὰν, μεταξὺ πολλῶν ἴσως ἄλλων, κατέκρινε τὸ πρᾶγμα ὁ κύριος Ἡρένιος, δὲν ἔλειψαν ἄλλοι ἐπιφανέστατοι νὰ πολεμήσωσι τὴν δόξαν του. "Übrigens bin ich nicht der „Meinung Heeren's, λέγει ὁ κλεινὸς Οὐόλφιος, dass jene Aus„wahlen von Schriftstellern zum Nachtheil der Litteratur ge„reicht hätten. Wenn man an den Urtheil selber nichts zu „tadeln hat, so möchte man mit allem rechte nach dem Grun„de der Meinung fragen. Bei gleich grossem Fleisse im Ab„schreiben konnte es ohne solche Leitung kaum anders sein, „als dass man Werke, die mehr nach dem verderbten Ge„schmake späterer Zeitalter waren, am häufigsten copirt und

„auf die Nachwelt gebracht hätte, nicht grade einen Aeschylus, Sophocles, Euripides, Herodotus, Thucydides, Platon, Aristoteles, Theophrastus. s. w. (Museum des Alterthums — Wissenschaft. S. 28.)". Ὡς τόσον ἐγὼ δὲν εἶμαι τῆς γνώμης τοῦ Ἡρενίου, ὅτι ἐκείνη τῶν συγγραφέων ἡ ἐκλογὴ ἔβλαψε τὰ γράμματα. Ἐὰν καθ' ἑαυτὴν ἡ ἐπίκρισις δὲν ἔχῃ τι μεμπτέον, δικαιότατα δυνατὸν νὰ ζητηθῇ ὁ λόγος τῆς τοιαύτης γνώμης. Ἴσως τεθείσης τῆς ἀντιγραφῆς, χωρὶς τὴν τοιαύτην ὁδηγίαν, μόλις ἠδύνατο νὰ γένῃ ἀλλέως παρὰ, ἀντιγραφόμενα συχνότερα, νὰ διαπέμπωνται εἰς τοὺς μεταγενεστέρους συγγράμματα μᾶλλον κατὰ τὴν φθαρμένην κρίσιν τῶν μετέπειτα παρὰ Αἰσχύλος, Σοφοκλῆς, Εὐριπίδης, Ἡρόδοτος, Θουκυδίδης, Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Θεόφραστος κ. α." Περὶ τῆς ὑποθέσεως, ἂν ἡ ἐπίκρισις δὲν ἦναι μεμπτέα, ὡμιλήθησαν ἀρκετὰ εἰς τὸ προηγούμενον τρίτον ζήτημα· περὶ τῆς ὠφελείας δὲ, πάλιν ὁ αὐτὸς Οὐόλφιος εἰς τὰ ἑξάκουσα προλεγόμενά εἰς τὸν Ὅμηρον (σελ. 190)· „unus ille delectus classicorum scriptorum et in quo-„que genere principium, quem lib. X. Quintilianus et quo-„dammodo tota antiquitas sequitur, omnium saeculorum stu-„dia et librariorum manus direxit ad id, quod optima erat „in infinita copia. Absque illo delectu esset, profecto nos „non haec monumenta antiquioris Graeciae, et haud scio an „minus praestantia haberemus." Μόνη ἐκείνη ἡ ἐκλογὴ τῶν κλασικῶν καὶ προκρίτων εἰς πᾶν εἶδος συγγραφέων, τὴν ὁποίαν ὁ Κυντιλιανὸς ἐν βιβλ. δεκάτῳ, καὶ πάντες σχεδὸν οἱ Ἀρχαῖοι ἀκολουθοῦσι, καθωδήγησεν εἰς ὅλας τὰς ἑκατονταετηρίδας τὴν παιδείαν, καὶ ἐχειραγώγησεν τοὺς Ἀντιγραφεῖς εἰς τὸ ἄριστον μεταξὺ τοῦ ἀπείρου πλήθους. Χωρὶς τὴν ἐκλογὴν ἐκείνην ἐξ ἅπαντος δὲν ἠθέλαμεν ἔχει τὰ μνημεῖα ταῦτα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, καὶ τίς οἶδεν ἂν ἠθέλαμεν ἔχει ὀλιγώτερον ἐπίσημα."

Τὰ ἱερὰ δὲ ταῦτα λείψανα, τὰ ὁποῖα ἐσερέωσαν τὴν δόξαν τῆς παλαιᾶς, εὔλογον εἶναι νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς ἀνέγερσιν τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος. Ὅσα ἔγιναν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους εἰς ζώπυρον μεγάλης λάμψεως, δίκαιον εἶναι πυρὸς ἔνευσμα νὰ γένωσιν εἰς τοὺς σημερινοὺς Ἕλληνας, ἱκανοῦ νὰ πυρώσῃ τὰς καρδίας των, καὶ νὰ τοὺς σώσῃ ἀπὸ τὴν

ἀριμυτάτην ψύχραν, ἥτις παντάπασι κινδυνεύει νὰ τοὺς νεκρώσῃ. Ναὶ, οὕτως γένοιτο, φιλτάτη Ἑλλὰς, πρὸς αἰώνιον καταισχύνην τῶν ὁπόσοι, ὡς ὁ ἀρνησίχριστος περιηγητὴς, τὰ κάκιστα τολμῶσι νὰ προφητεύωσι περὶ σοῦ!

Κατάλληλον εἰς τὴν ὑπόθεσιν παράρτημα δὲν εἶναι, φοβοῦμαι, ἀσυγχώρητον τὸ ἑξῆς. Εὐχῆς ἔργον ἦτον τὸ νὰ ἀπεφάσιζαν οἱ νεώτεροι νὰ μιμηθῶσι καὶ κατὰ τοῦτο τοὺς παλαιούς. Τὴν σήμερον τὰ ἀκούραστα βιβλιοκοπεῖα εἰς τὰ περισσότερα μέρη τῆς Εὐρώπης καταπλημμυροῦσι τὸν κόσμον ἀπὸ ἄχρηστα καὶ ἐφήμερα βιβλία, ὡς ἂν ἔβαλλαν σκοπὸν, ἤθελεν εἰπεῖ κανεὶς, νὰ ζυγίσωσι δι' αὐτῶν τὰς κεφαλὰς καὶ τὰ βαλάντια τῶν ἀναγνωσῶν· καὶ φαίνεται ὅτι μέχρι τοῦδε τὰ δεύτερα εὑρέθησεν βαρύτερα· ἀλλέως δὲν ἤθελαν γράφει κακοὶ καὶ καλοὶ, indocti doctique. Δὲν ἠξεύρω διὰ τοὺς ἐντοπίους, εὐεργέτημα ὅμως ἀληθινὸν ἤθελεν εἶσθαι τὸ πρᾶγμα τοῦτο δι' ἡμᾶς τοὺς ξένους. Ἄπειροι πολλάκις ὄντες, ἀπὸ τὴν φυσικὴν περιεργίαν ὠθούμενοι, καὶ παρασυρόμενοι ἀπὸ τὰς πομπώδεις ἐπαγγελίας, καταδαπανῶμεν χρήματα καὶ καιρὸν, διωρισμένα δι' ἄλλα κρείττονα. Ὅταν πληροφορηθῶμεν ὅτι πολλάκις κρέμαται τὸ πρᾶγμα ἀπὸ τῶν γραμματολογικῶν ἐφημερίδων τὰς σχέσεις· ὅτι πολλάκις ἢ οἱ φίλοι, ἢ αὐτοὶ οἱ συγγράψαντες ἐκθειάζουσιν ἀσυζόλως τὰ ἴδια, καὶ ἀδίκως καταδικάζουσι τὰ τῶν ἄλλων συγγράμματα, τότε πλέον εἶναι ἀργά· ὁ καιρὸς καὶ τὰ χρήματά μας ἔφυγαν. Ἤθελα τολμήσει, ἐὰν δὲν ἦτον πολὺ βαρὺ, νὰ ἐκφωνήσω ὅτι εἰς τὴν ὀλίγην καὶ ἐπιπόλαιον παιδείαν τῶν περισσοτέρων, ἡμῶν ἐξαιρέτως τῶν Γραικῶν, καὶ τοῦτο συμβάλλει ὄχι ὀλίγον.

Ἀναλογεῖ τρόπον τινὰ μὲ τὴν διάκρισιν τῶν σημερινῶν βιβλίων καὶ μία ἀπ' ὅσας συμβουλὰς ἔδωκε περὶ περαιτέρω προκοπῆς τῶν ἐπιστημῶν ὁ μακαρίτης Ἀνδρέσιος Andres dell' orig. progr. e stato attual. d'ogni letterat. T. I. p. 508. ἔκδ. Πάρμ., ἡ σύνταξις δηλ. συγγραμμάτων μεγάλων, περιεχόντων εἴτι εἶναι γνωστὸν εἰς πᾶσαν ὕλην, διὰ νὰ μὴ παραζαλίζεται ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀναγνώστου μὲ τὰ ἀνὰ πᾶσαν σελίδα συχνὰ ἀναφερόμενα βιβλία, ἢ ἀναγκαῖα καὶ δυσαπόκτητα, ἢ ὄχι τόσον δυσπόριστα, πλὴν περιττά. Ῥητῶς ὅμως τὴν, περὶ ἧς ὁ λόγος, διάκρισιν τῶν συγγραμμάτων ἐγκρίνει ὁ ἱκανώτατος εἰς τὴν περὶ τούτων κρίσιν, ὁ κλεινὸς Οὐόλφιος. „Wir

„denken sogar es könnte jemand etwas ähnliches für die Lit-
„teratur der neuern wünschen, um die Austheilung der
„Kränze nicht dem Zufalle, dem Eigensinne von Recensen-
„ten, den gemischten Lese-cirkeln anheimszustellen. (Mus.
„29) Ἡμεῖς μάλιστα νομίζομεν ὅτι εὐχῆς ἔργον ἦτον τοιοῦ-
„τον τι καὶ διὰ τὰ γράμματα τῶν Νεωτέρων, ἵνα μὴ ἀφίνε-
„ται ἡ διαφορὰ τῶν στεφάνων εἰς τὴν τύχην, εἰς τὴν ἰσχυ-
„ρογνωμοσύνην τοῦ ἐπικριτοῦ, καὶ εἰς τοὺς τυχόντας ἀνα-
„γνώστας".

Ἀλλ' ἀφίνοντες τὰ τῶν ξένων συμφερώτερον ἴσως εἶναι νὰ στρέψωμεν εἰς τὰ ἡμέτερα τὴν φροντίδα μας. Ἂν ἔχωμεν, καὶ ἂν ἦναι δυνατὸν νὰ ἔχωμεν κλασικὰ συγγράμματα εἰς τὴν γλῶσσάν μας, περὶ τούτου ἄλλο τε ἴσως δοθῇ εὐκαιρία νὰ γραφθῇ ἐκ προθέσεως, ἔνθα πρέπει νὰ ἐξετασθῇ πόσα ἀπαιτοῦνται ἀναγκαίως εἰς τὴν γέννησιν τῶν τοιούτων. Ἐὰν μάλιστα εἰς τὰ παρὰ Λογγίνου (τμ. μδ'.) προσεθῶσιν αἱ σημεριναὶ περισάσεις τῆς παιδείας μας, ἀξιολόγου ὕλης ζήτημα γίνεται τὸ τοιοῦτο. Ἐνταῦθα ὅμως σημειοῦνται ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν ὁπόσα ὁμολογουμένως δὲν εἶναι τοιαῦτα. Εἰς τὸν Δ. Ἐ. τοῦ παρελθόντος ἔτους (σελ. 93—98) ἀναγινώσκονται παρατηρήσεις περὶ τοῦ πράγματος τούτου, μὲ σύνεσιν καὶ χάριν γραμμέναι, τουλάχιστον κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν. Συμπέρασμα τῶν παρατηρήσεων εἶναι ὅτι, ἐὰν εἰς τὸ ἑξῆς προχωρήσῃ τὸ πρᾶγμα χωρὶς διόρθωσιν, κίνδυνος εἶναι νὰ φθαρθῇ τελείως ἡ γλῶσσα· καὶ ἐκτὸς τοῦ κινδύνου τούτου, ἤθελε προσθέσει κανεὶς, κίνδυνος εἶναι εἰς τὴν ἀφθονίαν, καὶ διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν βιβλίων νὰ στερώμεθα τὰ ἀναγκαῖα βιβλία· „inter causas inopiae est etiam opinio copiae", ἔλεγεν ὁ ἐντιμότερος διὰ τοὺς λόγους του, παρὰ διὰ τὰς πράξεις του, Βάκων ὁ Βερουλάμιος (ὅρα Biographie universell. T. III. p. 184.). Καὶ ἀπὸ τὰ βιβλία ταῦτα, ἤθελε προσθέσει τρίτος ἄλλος, Κύριος οἶδεν ἂν πολλὰ, εἰς τὴν σημερινὴν γλῶσσαν γραμμένα, δὲν ἦναι ἀκατάληπτα εἰς τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἑλλάδα ἀναγνώστας, διὰ τοὺς ὁποίους μάλιστα γράφονται. κ. τ. λ.

Περὶ τούτου τολμῶ νὰ προβάλω κ' ἐγὼ τὴν γνώμην μου· ἐὰν εὑρεθῇ κατὰ πάντα ἡ αὐτὴ, τότε ἂς θεωρηθῇ ὡς ἁπλῆ ἐπανάληψις, ἡ ὁποία εἰς τὴν σημερινήν μας κατάστασιν δὲν εἶναι πάντη ἀσύμφορος, ὡς φρόνιμα εἶπεν ἄλλος προλαβόντως.

Ἐὰν εἰς τίποτε, εἰς τὴν θεραπείαν μάλιστα τοῦ κακοῦ, διαφωνῇ ἀπὸ τὸν συντάκτην τῶν προειρημένων παρατηρήσεων, τοῦτο προέρχεται ὄχι ἀπὸ πνεῦμα ἀντιλογίας (ὁ Θεὸς νὰ φυλάξῃ κ' ἐμὲ καὶ τοὺς φίλους μου ἀπὸ τοιοῦτον νόσημα!), ἀλλ' ἁπλῶς ἀπὸ πληροφορίαν διάφορον περὶ τοῦ πράγματος. Τόσον δὲ θαρραλεώτερον προφέρω τὴν γνώμην μου, ὅσον οὔτε ἐδικά μου, οὔτε φίλων μου μεταφράσματα ἢ συγγράμματα σκοπὸν ἔχω νὰ ὑπερασπίσω. Ἐὰν ἦναι λανθασμένα, λανθάνεται ἡ κρίσις, ὁ σκοπὸς ἀποβλέπει εἰς καλόν.

Δύο μάλιστα πράγματα ζητοῦνται εἰς τὴν ὑπόθεσιν τήνδε· α. ἂν ἔχωμεν ἐπίσημα συγγράμματα· β. τίς ὁ τρόπος νὰ ἀποκτήσωμεν; Ὅσον ἀποβλέπει τὸ πρῶτον, τίποτε δὲν εἶναι ἀληθέστερον, οὔτε λυπηρότερον παρὰ τὴν στέρησιν τῶν τοιούτων καλῶν. Ὅτι ἐκ τῶν πολλῶν βιβλίων, τῶν μεταφραζομένων μάλιστα, ὀλίγα εἶναι τὰ καλὰ, τοῦτο κατὰ δυσχίαν εἶναι ἀναντίρρητον· περὶ δὲ τῶν περισσοτέρων ἀληθεύει τὸ „si non possunt valere, quia magna sunt, valebunt tamen quia multa sunt". Καὶ ὑπομονὴ ἐὰν ἔσκε τὸ πρᾶγμα ἕως αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸ νὰ ἐκφράζωμεν μὲ τὰς τυχούσας λέξεις τὰς πρώτας ἰδέας μας, τοῦτο φέρει βλάβην, καὶ βλάβην διπλῆν· πρῶτον εἰς τὸ Κοινὸν, διὰ τὸ ὁποῖον γράφονται, ἐπειδὴ ἐκ τοιούτων συγγραμμάτων λαμβάνει στρεβλὰς τῶν πραγμάτων ἰδέας, αἱ ὁποῖαι εἶναι πολὺ χειρότεραι παρὰ τὴν κυρίως ἀμάθειαν· δεύτερον εἰς αὐτοὺς τοὺς γράφοντας· διότι, δαπανώμενοι εἰς τοιαῦτα ἀσήμαντα δὲν εἴμεθα πλέον ἱκανοὶ νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς πράγματα τελειότερα· καὶ οὕτως διὰ δόξαν ἐφήμερον καταφρονεῖται δόξα στερεά· ἡ δὲ ὑπόψυχρος ἡδονὴ ἐκ τῆς σημερινῆς, καὶ ταύτης ἀμφιβόλου, ὠφελείας, ἀποστερεῖ τὴν μεγίστην ἁπασῶν τῶν ἡδονῶν τὴν γεννωμένην ἀπὸ τὴν αἴσθησιν τῆς τελειοποιήσεως ἡμῶν αὐτῶν, τῆς μόνης ἱκανῆς νὰ προξενήσῃ ὠφέλειαν σταθερὰν εἰς τοὺς ἄλλους.

Ὅτι ὅμως, εἰς διόρθωσιν τοῦ τοιούτου, δὲν ἔπρεπε νὰ πιάσωσι τὴν γραφίδα, εἰμὴ μόνον οἱ ἐπιτυχέστατοι μεταφραστὰ τοῦ Βεκκαρίου, καὶ τοῦ παρὰ Μολιέρου Φιλαργύρου, καὶ εἴτις ἄλλος ὁμοιός των ὡς εἶναι ἡ γνώμη τοῦ συντάκτου τῶν παρατηρήσεων, διὰ νὰ ἐξαγορευθῶ τὴν ἀλήθειαν, μὲ φαίνεται σκληρὸν, καὶ εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν ἄδικον, ὡς καταδικάζον μυρίους Ἕλληνας νὰ μὴ κινηθῶσι τελείως, διότι δὲν δύ-

νανται νὰ πηδήσωσιν ὡς ὁ Ἀχιλλεύς. Εἶναι ἴσως καὶ ἐπιζήμιον· διότι οἱ προειρημένοι ἄνδρες, καταγινόμενοι εἰς πράγματα ἀναλογώτερα τῶν δυνάμεών των, δὲν εὐκαιροῦσι νὰ μεταφράζωσιν, ὡς ἡ πεῖρα τὸ ἔδειξε μέχρι τοῦ νῦν. Κατὰ τὴν ἀνωτέρω λοιπὸν συμβουλὴν ἔπρεπε πᾶσαι τῶν ὁμογενῶν αἱ τάξεις νὰ μὴ ἔχωσιν ἄλλην μετάφρασιν ἀνὰ χεῖρας, παρὰ τῶν δύο ἐκείνων βιβλίων, ἑνὸς δηλ. σπουδαιοτάτου, καὶ ἑνὸς κωμικωτάτου. Τὸ, ἢ κάλλιςα, ἢ οὐδὲν, ὁμοιάζει τρόπον τινὰ μὲ τὸ τοῦ φιλαρχικωτάτου Καίσαρος, „aut Caesar, aut nihil". Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν οὔτε τὴν δύναμιν, οὔτε τὴν τύχην τοῦ Καίσαρος, κίνδυνος εἶναι νὰ μείνωμεν μὲ τὸ nihil, καὶ τοῦτο δὲν εἶναι καλόν. Καὶ πάλιν τὸ νὰ μὴ γράψωμεν τελείως πρὶν μάθωμεν νὰ γράφωμεν, ἴσως δὲν διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὸ, νὰ μὴ κολυμβήσωμεν, πρὶν μάθωμεν νὰ κολυμβῶμεν. Τὸ νὰ θελήσωμεν βιαίως νὰ ἀπαμβλύνωμεν τὴν προθυμίαν τῶν νέων μας εἰς τὴν συγγραφὴν, ἢ μετάφρασιν, ἴσως καὶ τοῦτο δὲν εἶναι χρήσιμον· τοὐλάχιςον δὲν πρέπει νὰ ἀποφασισθῇ ἐκ τοῦ προχείρου· τόσον μάλιςα περισσότερον, ὅσον εἰμὲν τὰ τυπούμενα βιβλία εἶναι καλὰ, διὰ τί νὰ τὰ ἐμποδίσωμεν; εἰδὲ εἶναι κακὰ, θέλουν ἐμποδισθῇ καὶ παύσει ἀφ' ἑαυτῶν. Ἐὰν ἦτον συγχωρημένον νὰ παραβάλωμεν μὲ οἶνον βράσιν τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας τὸν βρασμὸν, ἤθελεν εὑρεθῇ τόσον ἐπιβλαβὴς ἡ βίαιος κώλυσις τοῦ ἑνὸς, ὅσον καὶ ἡ τῆς ἄλλης.

Ἐὰν ἡ σπουδὴ τῶν Γραμμάτων ἐμποδίζῃ τοὺς νέους ἀπὸ πολλὰ κακὰ, κατὰ τὴν παρατήρησιν τῶν παλαιῶν; δὲν ἐννοῶ διὰ ποίαν αἰτίαν δὲν δύναται καὶ εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ μετάφρασιν νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ τοιοῦτο. Ἴσως εἰς πολλοὺς φανῇ σχολαςικὸν, ὁ φόβος οὗτος ὅμως δὲν μ' ἐμποδίζει νὰ εἴπω ὅ,τι καὶ εἰς ἐμὲ φαίνεται. Καὶ αὐτὸ τὸ νὰ ἀναγκαζώμεθα νὰ ζητῶμεν συνδρομητὰς (ὡς βάλω καὶ τὸν ἑαυτόν μου· δὲν πειράζει·), συμβάλλει νὰ μᾶς κατασήσῃ ἠπιωτέρους καὶ κοινωνικωτέρους. Βλέποντες ὅτι ἔχομεν χρείαν τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων πληροφορούμεθα ὅτι δὲν εἴμεθα ἡμεῖς οἱ λεγόμενοι Λογιώτατοι τὰ μόνα ςοιχεῖα τοῦ Γένους, ὡς κατὰ δυςυχίαν πολλοὶ ἐφαντάσθησαν. Ἡ ἀχώριςος ἀπὸ τὴν νεότητα οἴησις μᾶς κάμνει νὰ νομίζωμεν ὅτι κανὲν βιβλίον τῆς προκοπῆς δὲν ἐξεδόθη πρὸ τοῦ ἐδικοῦ μας· πλησιάζομεν λοιπὸν εἰς τὴν ἔκ-

δοσιν τῶν ἐδικῶν μας γεννημάτων ἔχοντες, ἐκτὸς τῆς συγχωρημένης χαρᾶς νὰ ἴδωμεν τὸ ὄνομά μας τυπωμένον μὲ μεγάλα ςοιχεῖα, καὶ τὴν ἐλπίδα νὰ φέρωμεν εἰς λήθην ὅλα τὰ παρελθόντα. Παρατηροῦντες ὅμως ὅτι ἢ οὐδεὶς, ἢ πολλὰ ὀλίγοι ἀναγινώσκουσι τὰ βιβλία μας, ἐννοοῦμεν ὅτι οὔτε οἱ φρονιμώτεροι, ὡς ἐνομίζαμεν, εἴμεθα, οὔτε οἱ μόνοι ἱκανοὶ καὶ τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα νὰ διατάζωμεν, καὶ τὸν κόσμον ὅλον νὰ κυβερνήσωμεν. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο γίνεται ἥσυχα καὶ δι' ἐσωτερικῆς πληροφορίας, διὰ τοῦτο καταντᾷ εὐςοχώτατον μέσον· ἐν ᾧ ἡ βίαιος κώλυσις ἤθελεν αὐξήσει τὴν ἐπιμονὴν εἰς τὰς λαυβασμένας κρίσεις.

Ἐν ᾧ δὲ ἡ βίαιος ἀπαγόρευσις φαίνεται ὄχι χρήσιμον, ἡ ἀπαίτησις πάλιν τῶν καλῶν βιβλίων εἰς τὴν σημερινήν μας κατάςασιν εἶναι πρᾶγμα πολὺ αὐςηρὸν, πρᾶγμα ἄδικον, διότι εἶναι ἀπαίτησις παρὰ καιρόν. Διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν συγγράμματα τέλεια, πρέπει νὰ ὑποφέρωμεν τὰ ἀτελῆ· χωρὶς νὰ προπεράσωσι τὰ κακὰ, τὰ καλὰ δὲν ἔρχονται οὐδέποτε. Ὁ δρόμος τῆς φύσεως εἶναι αὐτός. Τέλεια διὰ πηδήματος οὔτε ἔγιναν, οὔτε θέλουσι γένει ποτέ. Ἡ περίοδος μάλιςα, καθ' ἣν ἀκμάζουσιν οἱ κλασικοὶ συγγραφεῖς καὶ τεχνῖται ἑνὸς ἔθνους, ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ ἀποτέλεσμα τῶν προτέρων χρόνων, καθ' οὓς ἐπαναλαμβάνοντο διάφορα δοκίμια, τὰ ὁποῖα εἶναι τόσον ἀναγκαῖα εἰς τὴν γέννησιν τῶν τελειοτέρων, ὅσον εἰς τὸν εὐτυχῆ θερισμὸν ἑνὸς ἀγροῦ εἶναι πολλάκις ἀναγκαία παντελὴς ἀνάπαυσις, εἰς ἀνάληψιν τῶν ἀφανισμένων δυνάμεων. Πολλὰ ἀτελῆ ποιήματα ἔπρεπε νὰ φανῶσι πρὸ τῆς τελειοτάτης Ἰλιάδος· καὶ ἔπρεπε πολλὰ ἄσημα ἀγάλματα νὰ ξεσβῶσι, πρὶν κατασκευασθῇ τὸ θαυμαζόμενον ἀριςούργημα τῆς Τορευτικῆς, ὁ Ὀλύμπιος Ζεὺς τοῦ Φειδίου. Τῶν σημερινῶν Γάλλων ἡ γλῶσσα εἶναι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ μεταφράσαντος τὸν Βεκκαρίαν, γλῶσσα τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ τῆς Φιλοσοφίας (Θεοφρ. Χαρακτ. ὑπὸ Κοραῆ, εἰς τὴν προσφώνησιν)· καὶ ὅμως, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ἠναγκάζοντο κατ' ἀρχὰς νὰ μεταφράζωσιν τὰ τῆς προηγουμένης εἰς τὴν τῆς ἐπομένης πεντηκονταετηρίδος γλῶσσαν, διὰ νὰ ἦναι καταληπτὰ, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ περὶ τῶν τοιούτων συγγράψαντες Γάλλοι. Τὰ ἐδικά μας εἰς τοιαύτην κατάςασιν δὲν εἶναι, νομίζω.

Μὴ γένοιτο νὰ ἀποβλέπωσι τὰ μέχρι τοῦδε γραφθέντα εἰς τὸ νὰ ὑπερασπίσωσι ῥητῶς τὴν γνώμην τήνδε, ὅτι οὐδεμίαν προετοιμασίαν χρειάζονται ὅσοι μέλλουσι νὰ φανῶσιν εἰς τὸ Κοινὸν· ἡ φιλογένεια καὶ ὁ πατριωτισμὸς δυνατὸν νὰ ἀναπληρώσωσι πᾶσαν ἔλλειψιν κ. τ. λ. Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς φυλάξῃ ἀπὸ τοιαύτας γνώμας! Ἀλλ' ἐπειδὴ ὅλαι μας αἱ προετοιμασίαι εἶναι ἀνίκανοι, διὰ τοῦτο ἴσως, ἀντὶ νὰ ἀναγορευθῇ τυραννικῶς εἰς τὸν καθένα τὸ γράφειν, εἶναι πολὺ ὀρθότερον νὰ εὑρεθῇ ἄλλος τρόπος διορθώσεως. Ἴσως καὶ εὐγενέστερον καὶ δικαιότερον εἶναι τὸ νὰ παθχίσωμεν νὰ φέρωμεν εἰς τὸ μέσον βιβλία γενναιότερα, ἵνα καταπίωσι τὰ ἀγεννῆ, ὡς οἱ ὄφεις τοῦ Μωσέως τοὺς τῶν Μάγων, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ προειρημένου Βάκωνος. Διὰ νὰ γένωσι τὰ βιβλία ταῦτα χρειάζεται προετοιμασία, τὴν δὲ προετοιμασίαν ταύτην δυνάμεθα νὰ τὴν κάμωμεν, ἀσχολούμαι, ἐν ὑπομονῇ κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

Ἐὰν ὅλοι μας οἱ Λόγιοι καὶ πεπαιδευμένοι ἀποφασίσωσι νὰ ἀντιληφθῶσι μετὰ προθυμίας τὸν Λ. Ἐ., ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλη ἐφημερὶς λάβῃ τὰς πλειοτέρας ψήφους (ἐὰν ἦναι ἀδύνατον νὰ συνυπάρχωσι περισσότεραι τῆς μιᾶς), τότε προκόπτουσα ἐπὶ μᾶλλον ἡ ἐφημερὶς αὕτη δύναται νὰ ἐπικρίνῃ ἀκριβέστερον καὶ ὀρθότερον τὰ ἐκδιδόμενα βιβλία. Σημειοῦνοῦσα δὲ ἀφιλοπροσώπως τὰ καλὰ καὶ κακὰ καθενὸς, ἐξαιρέτως τὰ περὶ γλώσσης, καὶ ὑποδεικνύουσα τὰ καλλιώτερα, καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας μεταφράζειν καὶ συγγραφεῖς θέλει εὐκολύνει τὸν δρόμον, καὶ τὸ Κοινὸν θέλει ὠφελήσει μεγάλως. Προσέτι δὲ καὶ ἡ ἐφημερὶς αὕτη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θέλει προάγεσθαι ἐπὶ τὸ τελειότερον· διότι, ἐὰν συντρέχωσιν εἰς τελειοποίησίν της μόνοι οἱ εἰς τὴν Εὐρώπην ἐρχόμενοι, εἰς τοὺς διαδόχους των ἀφίνοντες τὴν περὶ τούτου φροντίδα, ὅταν ἐπιστρέφωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τότε θέλομεν εἶσθαι ἀείποτε εἰς τὰς ἀρχάς· ἐν ᾧ ἀκολουθοῦντες οἱ αὐτοὶ καὶ ἐκ τῆς Ἑλλάδος νὰ γράφωσι, καὶ ὡριμώτερα κατὰ τὸ αὐτὸ σχέδιον, καὶ ὠφελιμώτερα κατ' ἄλλο νέον, θέλουσι γράφει. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ εἰς ἡμᾶς διδακτικωτέρα, καὶ εἰς τοὺς ξένους ἐντιμοτέρα θέλει γένει ἡ ἐφημερίς μας. Πολλαὶ προλήψεις καθ' ἡμῶν, κατὰ τῆς γλώσσης μας μάλιστα, σώζονται εἰς τοὺς σοφοὺς τῶν Εὐρωπαίων, διότι δὲν ἔτυχε περίστασις

νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ κανεὶς ἀπ' αὐτάς. Ὅταν ἡμεῖς κάμωμεν περὶ τούτου τὰ δυνατά μας, αὐτοὶ δὲ πάλιν ἐπιμείνωσι νὰ θεωρῶσι τὸ πρᾶγμα ὡς ἀπ' ἀρχῆς τὸ ἐθεώρησαν, τότε τουλάχιστον τὸ σφάλμα δὲν εἶναι ἐδικόν μας.

Εἶναι δὲ οἴκοθεν φανερὸν ὅτι, ἐὰν πηγάζῃ τὸ πρᾶγμα ἀπὸ καθαρὸν πατριωτισμὸν, καὶ ὁ ἐπικρίνων θέλει προσπαθεῖ νὰ δεικνύῃ μὲ ἥπιον τρόπον τὰ ἡμαρτημένα, καὶ ὁ ἐπικρινόμενος θέλει ἀποδέχεσθαι εὐχαρίστως τὴν διόρθωσίν του, ἀφίνοντες καὶ οἱ δύο περὶ τῶν ἀμφιβόλων τὴν κρίσιν εἰς τὸ κοινὸν, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ θεωρῶσιν ὡς κριτὰς τῶν πάντων οἱ γράφοντες. Καὶ ἰδέας λανθασμένας τῶν Εὐρωπαίων περὶ ἐδικῶν μας πραγμάτων ἐὰν θέλωμεν νὰ ψαύσωμεν, πρέπει νὰ τὸ κάμωμεν μὲ ὅλον τὸ σέβας τὸ ἀπαιτούμενον εἰς τὴν προκοπὴν καὶ ὑπόληψιν τῶν ἀνδρῶν. Μόνον ἴσως κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον εἶναι ἐλπὶς ὠφελείας ἐκ τῆς ἐπικρίσεως. Τὴν σήμερον πολλὰ τῶν μεταφραζομένων βιβλίων μας ὁμοιάζουσι τὰ πρῶτα ἄτεχνα δοκίμια τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ νὰ μιμηθῶσι διὰ τῆς Γραφικῆς τὰ ἀντικείμενα τῆς φύσεως. Ἠναγκάζοντο κ' ἐκεῖνοι νὰ ὀνομάζωσι τὸ γραφόμενον (Αἴλ. Π. ἱς. Βιβλ. Ι. κεφ. Ι.), καθὼς καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ σχολιάζωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, διὰ νὰ γένωμεν καταληπτοὶ, ὅταν ἀπογράφωμεν, ἢ μεταφράζωμεν, ξένων γλωσσῶν ἰδέας. Τῶν δὲ συγγραφομένων τὰ πολλὰ ὁμοιάζουσιν ἴσως τὰ πρῶτα δοκίμια τῆς ψηφολογίας, ἤ, ὡς λέγουσι, τοῦ Μωσαϊκοῦ. Μὲ τοὺς ἀγροίκους δὲ πολλάκις, οἵτινες, διότι ἀδικήθησαν εἰς μικρόν τίποτε, νομίζουσι τὰ πάντα συγχωρημένα, ἕως οὗ τέλευταῖον χάσωσι μὲ τὰς ἀπειροκάλους φωνάς των εἴτι ἔχουσι δίκαιον, ὁμοιάζομεν ὅταν θέλωμεν νὰ ἐλέγξωμεν νομιζομένην ἀδικίαν. Ἐὰν γένῃ κατὰ τὸν ἄνω τρόπον, βραδέως μὲν, εἶναι ὅμως ἐλπὶς ὅτι καὶ τὰς ἀπογραφὰς δὲν θέλει εἶσθαι πλέον ἀνάγκη νὰ ἐπιγράφωμεν, καὶ Μωσαϊκὰ ὡραιότερα θέλομεν κατασκευάζει, μαθόντες τὴν τέχνην νὰ συγκολλῶμεν τεχνικώτερα τὰ πολλαχόθεν ἓν πρὸς ἓν λαμβανόμενα ψηφία. Καὶ εἰς τὴν τρίτην ὡσαύτως περίστασιν θέλομεν ὑπερασπίζει τὰ δίκαια τῆς πατρίδος, χωρὶς νὰ λησμονῶμεν πόσον χρεωστοῦμεν πρὸς αὐτοὺς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους νομίζομεν ἀδικητάς. **Sunt autem quaedam officia etiam adversus eos servanda, a quibus injuriam acceperis.** (Cicero de offic. I. XI.)

Καὶ εἰς τὴν τῆς ἐφημερίδος τελειοποίησιν, καθὼς καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα, γνωζαὶ εἶναι τῶν περισσοτέρων ὁμογενῶν αἱ προφάσεις· δὲν ἔχομεν τοῦτο, καὶ μᾶς λείπει τὸ ἄλλο· Ἐὰν εἴχομεν ὅσα μᾶς λείπουσιν, ἤθελεν εἶσθαι βέβαια εὐκολωτέρα ἡ τελείωσις τῶν καλῶν, τώρα ὅμως εἶναι ἐντιμοτέρα. Ἔπειτα δὲ εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος κεφάλαιον δὲν προβάλλονται μεγάλαι δυσκολίαι. Καὶ χωρὶς προζαγὴν τοῦ ἄρχοντος, μὲ φαίνεται, δύναται ὁ ὁμογενὴς λόγιος νὰ γράψῃ τὴν ἐπίκρισιν ἑνὸς ἐκδιδομένου βιβλίου, καὶ νὰ φανερώσῃ ἀθώως τὴν γνώμην του. Ἔθνος δὲ, τὸ ὁποῖον χωρὶς νόμους ἔπραττε τὰ τῶν νόμων ὡς πρὸς τὰ τῆς θρησκείας (Παῦλ. Ἐπις. πρὸς Ῥωμ. β', ιδ', καὶ αὐτόθι Ἰωάνν. Χρυσός. Τόμ. Δ'. σελ. 56), εὔλογον εἶναι, ὡσαύτως χωρὶς νόμου ὑποχρέωσιν, νὰ πράξῃ ὅσα δύναται ὡς πρὸς τὴν ἰδίαν ἐκπαίδευσιν.

Τοσαῦτα ἐκ τῶν πολλῶν, φίλτατε Ῥώτα, ὅσα δυνατὸν εἶναι νὰ γραφθῶσι περὶ ὠφελίμου τῆς Ἐκλογῆς τῶν Ἑλληνικῶν Συγγραμμάτων, καὶ περὶ τῆς προκοπῆς τῶν ἐδικῶν μας. Ἡ ἀκριβεζέρα ἔρευνα τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου πράγματος ἤθελε μᾶς βίψει εἰς ἀπέραντον μακρολογίαν, ἥτις ἐκτὸς τῆς ἐνοχλήσεως, ἤθελε φέρει καὶ ἀδικίαν· διότι ἀπὸ ἑνὸς, ἢ δύο μόνου διατριβὰς νὰ κατέχεται ὅλη ἡ ἐφημερὶς, εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ εὑρίσκωσι τόπον ὅλοι οἱ συντρέχοντες, τοῦτο δίκαιον βέβαια δὲν εἶναι. Βὔλογος λοιπὸν ἀπαιτήσις ἤθελεν εἶσθαι ὥζε τὰ διὰ μακρῶν γραφόμενα νὰ τυπόνωνται χωρὶς, διὰ νὰ δίδωσιν εἰς αὐτὰ οἱ γράφοντες ὅσον μῆκος καὶ πλάτος θέλουσιν. Ἂν δὲ ἐγὼ πρῶτος δὲν παρέβην τὸν νόμον μου, τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι ἄλλο ἐπίσης εὔλογον ἐράτημα. Ἀλλ' ἐὰν ἦναι ἁμάρτημα ἡ παράβασις, ἤθελεν εἶσθαι διπλοῦν ἡ ὑπεράσπισις, ἢ ἁπλῆ αἰτιολογία τῆς.

(Ἕπεται τὸ πέμπτον καὶ τελευταῖον Ζήτημα, καὶ τὸ τέλος τῆς ὅλης Ἐπιζολῆς πρὸς Ἰάκωβον Ῥώταν, περὶ κλασικῶν συγγραφέων Ἑλλήνων.)

ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ.

Σύνοψις τῶν κυριωτέρων, ὅσα περιλαμβάνονται εἰς τὴν διατριβὴν, τὴν ἐπιγραφομένην· Φυσικὴ ἐξήγησις τῆς εἰς τὸ ζωϊκὸν σῶμα κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, καὶ τῶν δυνάμεων, διὰ τῶν ὁποίων γίνεται ἡ κυκλοφορία. Βλ. Gilbert's Annalen der Physik. B. 57 S. 35.

Α'. Σύντομος περιγραφὴ τῆς καρδίας, καὶ τῶν ἀγγείων τοῦ αἵματος.

Ἡ θρεπτικὴ τοῦ σώματος ὕλη, τὸ αἷμα, φέρεται εἰς τὰ μέρη τοῦ σώματος δι' ἀγγείων· τῶν ἀγγείων τούτων συζήματα εἶναι δύω, ἀρτηριακὸν καὶ φλεβικόν· διὰ τοῦ ἀρτηριακοῦ ὠθεῖται τὸ αἷμα ἀπὸ τὴν καρδίαν εἰς τὰ μέρη τοῦ σώματος, διὰ δὲ τοῦ φλεβικοῦ ἀναλαμβάνεται ἀπ' αὐτοῦ καὶ φέρεται πάλιν εἰς τὴν καρδίαν, ἥτις εἶναι εὐρυχωρία, προσάρτημα, ἢ ὀρθότερον κέντρον τῶν δύω συζημάτων τῶν ἀγγείων. Ἡ κατασκευὴ τῆς καρδίας εἶναι ἀπὸ μυώδεις ἶνας σφιγκτὰς, καὶ κατὰ διαφόρους θέσεις συμπεπλεγμένας, ὥζε τίποτ' ἄλλο δὲν εἶναι εἰμὴ κοῖλος μῦς ἡ καρδία. Ἡ δὲ τῶν ἀρτηριῶν κατασκευὴ εἶναι πολλὰ διάφορος ἀπὸ τὴν τῶν φλεβῶν, διότι ἐκεῖναι μὲν εἶναι παχύτεραι καὶ σκληρότεραι, αἱ δὲ φλέβες λεπτότεραι καὶ μαλακότεραι· καὶ αἱ μὲν ἀρτηρίαι συνίζανται ὑπὸ τεσσάρων χιτώνων, εἰς δὲ τὰς φλέβας λείπει ὡς ἐπιτοπλέϊζον ὁ εἷς χιτὼν ὁ μυώδης (*). Αἱ φλέβες ἔχουσιν ἀπὸ μέσα ὑμένας, τουτέζι ὁ μέσα των χιτὼν διπλόνεται εἰς πολλὰ μέρη εἰς τοὺς μεγάλους κλάδους, καὶ σχηματίζει ὡσὰν σακκία, τὰ ὁποῖα πάντοτε εὑρίσκονται ἀνὰ δύω μαζὶ, καὶ ἔχουσι τὸ ζόμα πρὸς τὴν καρδίαν ἐζραμμένον, χρησιμεύουσι

(*) Βλέπε τὸ σύγγραμμα τοῦ Παρρύου (Parry): An experimental inquiry into the nature, cause and varieties of the arterial pulse, and into certain other properties of the larges arteries in animals with warm blood. London. 1816, μεταφρασμένον παρὰ Emlden, Hannover. 1817. S. 41. καὶ 45. ἐπίσης καὶ τὸ σύγγραμμα τοῦ Πρεμαίγου περὶ ἀσθενειῶν τῆς καρδίας. T. 3. σ. 58.

δὲ ὡς δικλίδες, καὶ συγχωροῦσι μόνον τὴν πρὸς τὴν καρδίαν κίνησιν τοῦ αἵματος, τὴν δὲν ἐναντίαν ἐμποδίζουσι. Τοιοῦτοι ὑμένες εὑρίσκονται τρεῖς ὁμοῦ καὶ εἰς τὸ στόμιον τῆς ἀορτῆς, καὶ τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας, οἱ ὁποῖοι ὅμως ἀνοίγουσι πρὸς τὰς ἀρτηρίας αὐτὰς καὶ συγχωροῦσι τὴν εἰς ταύτας εἴσοδον τοῦ αἵματος, τὴν δὲ εἰς τὴν καρδίαν πάλιν ἐπιστροφήν του ἐμποδίζουσιν. Ἡ καρδία ἔχει σχῆμα κωνοειδὲς, περισκέπεται δὲ ἀπό τινα ὑμένα, περικάρδιον ὀνομαζόμενον, κεῖται εἰς τὴν εὐρυχωρίαν τοῦ θώρακος λοξὴ, τοιουτρόπως, ὥστε ἡ κορυφή της, ἡ ὁποία τελειόνει στρογγύλη, κεῖται ὄπισθεν τοῦ χόνδρου τοῦ ϛ. καὶ ϛ πλευροῦ, καὶ ἐφησυχάζει μὲ τὴν πλατεῖαν της πλευρὰν ἐπάνω εἰς τὸ διάφραγμα, ἡ δὲ βάσις, ἥτις ὀνομάζεται καὶ κεφαλὴ, κεῖται ὄπισθεν τοῦ δεξιοῦ μέρους τοῦ στέρνου. Ἀπὸ τὴν βάσιν ἐξέρχονται ὅλα τὰ ἀγγεῖα· ἔχει δὲ δύω κοιλότητας ἡ καρδία, μίαν δεξιὰν, καὶ ἄλλην ἀριστερὰν, αἱ ὁποῖαι χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διά τινος μυώδους καὶ παχέως μεσοφράγματος. Κατὰ ταῦτα διαιρεῖται καὶ ἡ καρδία εἰς δύω, εἰς δεξιὰν, ἢ φλεβικὴν, καὶ ἀριστερὰν, ἢ ἀρτηριακὴν καρδίαν. Ἑκάστη κοιλότης διαιρεῖται εἰς δύω, εἰς τὴν ὀνομαζομένην κοιλίαν, καὶ τὸ οὖς· ἐκείνη μὲν μένει πρὸς τὸ μέρος τῆς κορυφῆς, τοῦτο δὲ κατὰ τὴν κεφαλήν. Οὖς δὲ καὶ κοιλία τοῦ αὐτοῦ μέρους ἔχουσι κοινωνίαν διὰ τῆς ὀνομαζομένης φλεβικῆς ὀπῆς, ἥτις σχηματίζεται ὑπὸ τοῦ μέσα χιτῶνος τῆς καρδίας, ὅστις διπλόνεται κατὰ τὰ μέσα τῆς κοιλότητος, καὶ σχηματίζει ὡσὰν διάφραγμα, καὶ αὐτοῦ εἶναι μυώδεις λοβοὶ, ὅτινες ἐνεργοῦσιν ὡσὰν δικλίδες, καὶ συγχωροῦσι τὴν ἀπὸ τὸ οὖς εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ αἵματος εἴσοδον, τὴν δὲ ἐκ ταύτης εἰς ἐκεῖνο ἔξοδον ἐμποδίζουσιν. Ἀρτηριακὴ δὲ ὀπὴ ὀνομάζεται, ἡ διὰ τῆς ὁποίας ἐμβαίνει τὸ αἷμα ἀπὸ τὴν κοιλίαν εἰς τὴν ἀρτηρίαν, καὶ κατὰ ταύτην τὴν ὀπὴν εἶναι καὶ οἱ ῥηθέντες τρεῖς ὑμένες, οἱ ὁποῖοι φέρουσι τὸ ὄνομα μηνοειδεῖς, καὶ σιγμοειδεῖς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτῶν.

Β'. Φυσιολογικὴ ἐξήγησις τοῦ ἀποτελέσματος τῆς καρδίας καὶ τῶν ἀγγείων εἰς τὴν τοῦ αἵματος ἐκ τῶν ὀργάνων πρὸς τὴν καρδίαν ἐπιστροφήν.

Ἐρωτᾶται διὰ τίνος μηχανισμοῦ, καὶ διὰ ποίων δυνάμεων ἐπιστρέφει τὸ αἷμα εἰς τὴν καρδίαν ἀπὸ τὰ λεπτότατα ἀγγεῖα διὰ μέσου τῶν φλεβῶν, μ' ὅλον ὅτι πρέπει νὰ ἀνα-

βῇ ἀρκετὸν ὕψος, ἀπὸ τοὺς πόδας δηλαδὴ καὶ τὰς χεῖρας, πρὸς τούτοις δὲ καὶ νὰ περάσῃ διὰ τόσων ἐλιγμῶν μέσα εἰς τὰ ἐντόσθια.

Οἱ φυσιολόγοι διὰ νὰ ἐξηγήσωσι τοῦτο ἐπενόησαν πολλὰς ὑποθέσεις, τῶν ὁποίων τὸ πλεῖστον μέρος ὅμως φαίνεται ἄτοπον, καὶ ὅτι δὲν ἐξηγεῖ ὅ,τι ἔπρεπεν. Ὁ Ἰλδενβράντιος (Hildenbrandt) (*) λέγει, ὅτι δυνάμεις, διὰ τῶν ὁποίων κινεῖται τὸ αἷμα εἰς τὰς φλέβας, εἶναι 1) ἡ τῆς καρδίας, 2) τῶν ἀρτηριῶν, 3) τῶν φλεβῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνεργοῦσι μόνον διὰ τῆς τάσεώς των, 4) ἡ θλίψις τῶν μυῶν, μεταξὺ, ἢ πλησίον τῶν ὁποίων κεῖνται αἱ φλέβες. Ταύτας θέλομεν θεωρήσει τὰς δυνάμεις κατὰ μίαν.

Πρῶτον, ὅσον περὶ τῆς θλίψεως τῶν μυῶν, ἰδοὺ εὐθὺς ἡ γνώμη τοῦ Κυβιέρου (Cuvier) (**), ὅτι οἱ μῦες ἐμποδίζουσι μᾶλλον τὴν κίνησιν τοῦ αἵματος εἰς τὰς φλέβας, παρὰ ὅτι τὴν ἐπιταχύνουσιν. Εἰς τοὺς παλαιοτέρους φυσιολόγους ἔπρεπε καὶ αὐτοὶ νὰ χρησιμεύωσι πρὸς ἐξήγησιν· ὁ Ἄλλερος (Haller) (***) ὁ Ἀρουέιος (Harvey) (****) καὶ ἀκόμη νεωτὶ ὁ Προχάσκας (Prochasca) εἰς τὴν Φυσιολογίαν του (1810). Τ. 1. σ. 254, καὶ ὁ Βουρδάχος (Burdach) εἰς τὴν φυσιολογίαν του· σ. 365. θεωροῦσι τοὺς μῦας ὡς ἀρκετὰ συνεισφέροντας εἰς τὴν κίνησιν τοῦ αἵματος. — Τῶν μυῶν ἡ κίνησις ὅμως ἠμπορεῖ νὰ βοηθῇ τοῦ αἵματος τὴν κίνησιν κατὰ πολλὰ εἰς φλέβας, ὅσαι ἔχουσιν ὑμενώδεις δικλίδας, ἀλλὰ καὶ εἰς ταύτας ἤθελον γίνεσθαι ποτὲ μᾶλλον ἐμπόδιον, παρὰ βοήθημα, μάλιστα ὅταν θλίψωσι πολύ. Ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἦναι, ἡ κίνησίς των εἶναι ἁπλοῦν βοήθημα εἰς τὴν κίνησιν τοῦ αἵματος, ἔτι δὲ ἀνόμοιος καὶ ἄτακτος, καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐνεργῇ τὸν καθ' ἑαυτὸν ὅμοιον καὶ τακτικὸν δρόμον τοῦ αἵματος, ἀλλ' οὔτε εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος γίνεται κίνησις μυῶν. Ἐκ τούτου

(*) Εἰς τὴν Φυσιολογίαν του, δ'. Ἔκδ., σ. 185.

(**) Εἰς τὰ ἀνατομικάτου μαθήματα, μεταφρ. παρὰ Μεκκέλου (Meckel) 1. 4. σ. 26.

(***) Εἰς τὴν μεγάλην του Φυσιολογίαν· Τ. 1. σ. 205.

(****) Βλ. Harvey's Exercitatio anatomica de circulatione sanguinis. ed. Albini. 1736.

λοιπὸν καὶ οὔτε ἐξαρκοῦσι πρὸς ἐξήγησιν τῆς κινήσεως τοῦ αἵματος εἰς τὰς φλέβας οἱ μῦες.

Δεύτερον, ὅταν οἱ Φυσιολόγοι ὁμιλῶσι περὶ τῆς δυνάμεως τῆς καρδίας καὶ τῶν ἀρτηριῶν, ζητοῦντες νὰ ἐξηγήσωσιν ἐκ τούτων τὴν εἰς τὰς φλέβας κίνησιν τοῦ αἵματος, ἐννοοῦσι μόνον τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας, ἢ τῆς ἀρτηριακῆς καρδίας, χωρὶς νὰ θεωρῶσι τὴν δεξιάν· ὅτι δηλαδὴ ὁ ὠθισμὸς, τὸν ὁποῖον τὸ αἷμα ἔλαβεν ἀπὸ τὴν ἀρτηριακὴν καρδίαν καὶ τὰς ἀρτηρίας, ἤθελεν εἶσθαι ἡ δύναμις ἥτις τὸ κινεῖ εἰς τὰς φλέβας. Τοιουτοτρόπως λέγει ὁ Κυβιέρος εἰς τὸ ἀναφερθὲν μέρος. σ. 7., ὁ Αὐτενρεῖθος (Autenrieth) εἰς τὴν Φυσιολογίαν του (Τ. 1. σ. 135.), ὁ Προχάσκας (Τ. 1. σ. 254). Ὁ δὲ Οὐάλθερος (Walther) ὁ εἰς τὸ Landshut λέγει τὸ ἐναντίον εἰς τὸ συγγραμμάτιον Τ. 2. σ. 5., μὲ δίκαιον καθὼς μὲ φαίνεται, ἂν καὶ αὐτὸς ἀποτυχαίνει τῆς ἀληθείας· ὅτι δηλαδὴ ὁ παλμὸς τῆς καρδίας ἐξηγεῖ μόνον τινὰ ἐκ τῆς εἰς τὰς ἀρτηρίας κινήσεως τοῦ αἵματος, ἡ δὲ εἰς τὰς φλέβας δὲν ἐξηγεῖται καθόλου ἐκ τούτου· καὶ ὅτι ἂν τὸ αἷμα δὲν ἤθελεν ἔχει αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὴν ὁρμὴν νὰ τελειώσῃ καὶ τὸ ἄλλο ἥμισυ τῆς περιόδου του εἰς τ' ἀνάπαλιν αἱ φλέβες δὲν ἤθελαν εἶσθαι βέβαια εἰς κατάσασιν νὰ τὸ ὑψόνωσιν ἐναντίον τῆς βαρύτητός του. Οὗτος ὅμως ἀποδίδει ἐμψύχωσιν εἰς τὸ αἷμα, ἥτις, κατ' αὐτὸν, τὸ κινεῖ εἰς τὰς φλέβας.

Τῆς καρδίας καὶ τῶν ἀρτηριῶν ἡ δύναμις (συσταλὴ καὶ ὠθισμὸς) δὲν ἐξαρκεῖ νὰ διωθήσῃ τὸ αἷμα διὰ τῶν τόσον λεπτῶν τριχοειδῶν ἀγγείων εἰς τὰς φλέβας, καὶ νὰ τὸ φέρῃ διὰ τούτων εἰς τὴν καρδίαν· πρῶτον, διότι κατὰ τοὺς φυσιολόγους, ὅλων τῶν πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος ἀγγείων τοῦ ἀρτηριακοῦ συστήματος, ἅμα ληφθέντων, ἡ διάμετρος εἶναι μεγαλητέρα ἀπὸ τὴν διάμετρον τοῦ μεγάλου στελέχους τῆς ἀρτηρίας πλησίον εἰς τὴν καρδίαν. Τὰ ἀγγεῖα λοιπὸν συνάμα ληφθέντα εὐρύνονται ὅσον ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν καρδίαν, ἑπομένως καὶ ἡ δύναμις τῆς καρδίας ἐξαπλόνεται ὅσον προχωρεῖ πάντοτε εἰς μεγαλητέραν ποσότητα αἵματος, καὶ ἑπομένως ἐξασθενεῖ εἰς τὰ ἄκρα τῶν ἀγγείων, διὰ τοῦτο καὶ οὔτε σφύζουσι ταῦτα πλέον. Δεύτερον τὸ αἷμα ἐλκόμενον ὑπὸ τῶν ἀγγείων πάσχει ἀντίσασιν, καὶ τόσον μεγαλητέραν, ὅσον στενώτερα γίνονται τὰ ἀγγεῖα, διὰ τῶν ὁποίων ῥέει· ὥστε ὁ ὠθισμὸς, τὸν ὁποῖον ἔλαβεν ἀπὸ τὴν καρδίαν, δὲν ἤθελεν ἐξαρκέσει νὰ τὸ ὠθήσῃ εἰς ὅλον τὸ ἀρτηριακὸν σύστημα. Τρίτον, αἱ ἀρτηρίαι ἀποφύονται ἀπὸ τῆς ἀορτῆς ὑπὸ γωνίας ὀρθὰς καὶ ἀμβλείας, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξασθενεῖται ἐπίσης ἡ δύναμις ἡ ὁποία κινεῖ τὸ ῥευστὸν, καὶ μάλιστα εἰς ἀγγεῖα ἐκτατὰ, ὁποῖα εἶναι ταῦτα. Τέταρτον, ἐξοδεύεται ἓν μέρος τοῦ κυκλοφορούντος αἵματος πρὸς τροφὴν τῶν ἀγγείων, ὥστε ἡ ποσότης του ἐλαττόνεται, πιθανὸν δὲ εἶναι καὶ ὅτι μεταβάλλεται χημικῶς, ἐν ᾧ κυκλοφορεῖ. Πέμπτον καὶ τελευταῖον ἐρωτᾶται μάλιστα, ἂν αἱ ἀρτηρίαι ἀναστομοῦνται παντοῦ εἰς τὰς φλέβας, καὶ δὲν ἐκχύνονται πούποτε εἰς τὸ πορῶδες ὕφασμα (Zellgewebe) *). Ἂν πρέπῃ νὰ δεχθῶμεν τὸ τελευταῖον, ἡ δύναμις τῆς ἀρτηριακῆς καρδίας καὶ τῶν ἀρτηριῶν δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ ὠθήσῃ τὸ αἷμα ἀπὸ τὸ πορῶδες ὕφασμα εἰς τὰς φλέβας, καὶ νὰ τὸ φέρῃ εἰς τὴν καρδίαν μὲ τὴν βοήθειαν ἴσως τῶν μυῶν, μᾶλλον δὲ τοῦτο ἤθελεν ἐξαπλόνεσθαι αὐτοῦ ἀπὸ πόρον εἰς πόρον τοῦ ὑφάσματος εἰς τὰ περίξ.

Κατὰ ταὐτὰ διακρίνεται, καὶ ὅταν τινὲς παρομοιάζωσι τὰ ἀγγεῖα τοῦ αἵματος μὲ τοὺς ὑδροσατικοὺς συνεχεῖς σωλῆνας, διὰ νὰ ἐξηγήσωσι τὴν ἀνάβασιν τοῦ αἵματος εἰς τὰς φλέβας. Καθὼς δηλαδὴ ἂν χυθῇ εἰς τὸ ἓν σκέλος τῶν συνεχῶν σωλήνων ὑγρόν τι, πρέπει νὰ ἀναβῇ καὶ εἰς τὸ ἄλλο σκέλος τόσον ὑψηλὰ, ὅσον χαμηλὰ πίπτει εἰς τὸ πρῶτον, διὰ νὰ γείνῃ ἰσοῤῥοπία **)· τὸ ὁποῖον τότε ἤθελεν ἐφαρμόζεσθαι εἰς τὰ ἀγγεῖα τοῦ αἵματος μὲ δίκαιον, ἂν συνεῖχοντο παντοῦ, καθὼς εἴπομεν, αἱ φλέβες μὲ τὰς ἀρτηρίας.

(*) Πολλάκις μεταφράζεται καλλιῶδες, καὶ ἐξελληνισμένη, ταμιῶδες ὕφασμα ἀπό τινας· ἂν πορῶδες εἶναι ὀρθότερον ἂς τὸ κρίνωσιν οἱ ἱκανώτεροι, ὁπότε καὶ τοῦ πνεύμονος οἱ πόροι (καθὼς τοὺς ὀνομάζει ὁ Γαληνὸς) ὀνομάζονται, Lungenzelle. Ὠνομάζετο δὲ καὶ ἀραχνῶδες ὕφασμα παρὰ τοῖς παλαιοῖς. Δ. Λ.

(**) Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐξηγοῦσε τὴν εἰς τὰς φλέβας κίνησιν τοῦ αἵματος ὁ Δομένικος Γουλιελμίνιος (Dominicus Gulielmini) (μαθητὴς τοῦ Μαλπιγίου (Malpighi) προφέσσορος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον † 1710) καὶ κυρίως ἡ ἰατρομαθηματικὴ σχολὴ, ἡ ὁποία τὴν συστολὴν τῆς καρδίας καὶ τῶν ἀρτηριῶν ἐθεώρουσαν ὡς τὸ μόνον αἴτιον τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος (βλ. Σπρεγγέλου (Sprengel) ἱστορίαν τῆς ἰατρικῆς. Τ. 4. σ. 500.).

Πολλοὶ ἐδόξασαν, ὅτι εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν φλεβῶν μετέχει καὶ κάποια ἐλαστικότης τῶν ἀγγείων τούτων, χωρὶς μ' ὅλον τοῦτο νὰ δεικνύωσι πῶς ἠμποροῦσε νὰ μετέχῃ. — Τελευταῖον ἐδέχθησαν τινὲς εἰς τὸ αἷμα ἰδιαιτέραν τινὰ δύναμιν, νὰ κινῆται ἀφ' ἑαυτοῦ μέσα εἰς τὰ αἱματοδόχα ἀγγεῖα, μ' ὅλον ὅτι πολλοὶ φυσιολόγοι, καὶ μάλιστα οἱ φυσικοὶ δὲν ἤθελαν συγκατανεύσει νὰ δεχθῶσι τοιαύτην δύναμιν, ἥτις φαίνεται, ὅτι δὲν εἶναι καλλιωτέρα ἀπὸ τὰς ἀπορρήτους ποιότητας τῆς σχολαστικῆς Φυσικῆς. Τοιουτοτρόπως λέγει π. χ. ὁ Μεκκέλος εἰς μίαν σημείωσιν εἰς τοῦ Κυβιέρου τὸ σύγγραμμα, ὅτι τὴν ὕπαρξιν τῆς τοιαύτης δυνάμεως εἰς τὸ αἷμα ἀποδεικνύει ἡ κίνησις τῶν χυμῶν εἰς τὰ φυτὰ, τῆς ὁποίας ἡ ταχύτης δὲν φαίνεται καθόλου νὰ ἀναλογῇ μὲ τὰς δυνάμεις τοῦ πορώδους ὑφάσματος τῶν φυτῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀποδίδουσι ταύτην συνήθως. Περὶ τοῦ Τρευιράνου (Treviranus) τῆς ἰδέας, εἰς τὴν Βιολογίαν του, βλέπε τὴν κρίσιν εἰς τοῦ Κρεγσίγου τὸ περὶ ἀσθενειῶν τῆς καρδίας σύγγραμμα. Τ. 3. σ. 227 (*). — Ὅλοι ἐθεωροῦσαν μὲ δίκαιον τὰς ὑμενώδεις δικλίδας τῶν φλεβῶν ὡς ἀναπόφευκτον μέρος τοῦ μηχανισμοῦ, ὅσις φέρει τὸ εἰς τὰς φλέβας αἷμα εἰς τὴν καρδίαν. Ἐκ τούτων ὁδηγούμενος ὁ περίφημος Ἀρουέυος ἐσκέφθη περὶ τοῦ δρόμου τοῦ αἵματος, καὶ ἀνεκάλυψε τὴν κυκλοφορίαν, τὴν ὁποίαν ἐγνωστοποίησεν εἰς τὰ 1619· ἀλλ' ὅμως οἱ ὑμένες οὗτοι ἠμποροῦσι νὰ συνεργῶσιν μόνον εἰς τὴν κίνησιν τοῦ αἵματος, τὴν διὰ τῶν φλεβῶν πρὸς τὴν καρδίαν, ὄχι δὲ νὰ προξενῶσι ταύτην.

Ἡ ἀληθὴς κυρίως αἰτία τῆς εἰς τὰς φλέβας κινήσεως τοῦ αἵματος μὲ φαίνεται ὅτι εἶναι μυζητικὴ δύναμις (Saugkraft).

Ἡ λέξις (Saugen) μυζᾷν ἔχει διπλῆν σημασίαν εἰς τὴν Φυσικήν· πρῶτον σημαίνει ἡ λέξις τὰ φαινόμενα τοῦ τριχοειδοῦς σωλῆνος, κατὰ τὴν φαινομένην τούτων ἀναλογίαν μὲ τὸ καθαυτὸ μυζᾷν· δεύτερον σημαίνει κυρίως (Saugen) τὴν διὰ τῆς θλίψεως τῆς ἀτμοσφαίρας ὕψωσιν ὑγροῦ τινὸς, ὅταν ἡ θλίψις τοῦ ἀέρος μέσα τοῦ μυζῶντος σώματος ἐλαττωθῇ.

(*) Ἐντελῆ ἀπαρίθμησιν ὅλων, ὅσα βοηθοῦσι τὴν τοῦ αἵματος εἰς τὰ ὀπίσω ῥεῦσιν εὑρίσκομεν εἰς τοῦ Quelmalz Disput. de adjumentis sanguinis ad cor regressus, Liepsiae. 1741. 4.

Κατὰ τὴν πρώτην σημασίαν τῆς λέξεως λέγει ὁ Ἀρουέιος, ὅτι αἱ μεσεντερικαὶ φλέβες μυζῶσι τὸν χυλὸν ἀπὸ τὰ ἔντερα, καὶ τὸν φέρουσιν εἰς τὸ ἧπαρ (*). Ἀλλὰ τοῦτον μὲν τὸν μυζῶσιν ἀληθῶς ὄχι αἱ φλέβες, ἀλλὰ τὰ λυμφατικὰ ἀγγεῖα, καὶ τὸν φέρουσι δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰς τὸ αἷμα, τὰ ὁποῖα ἀφ' οὗ ἀνεκαλύφθησαν, ὅλοι μὲ τόσον ζῆλον ἀρνήθησαν τὴν μυζητικὴν δύναμιν εἰς τὰς φλέβας. Ἀλλὰ καθὼς προκύπτει ἐκ τῶν παρὰ τοῦ Ὁμέου (Home), μάλιστα δὲ τοῦ Μαγενδείου (Magendie) καὶ τοῦ Δηλέλλεου (Delille) πραχθέντων διδακτικῶν πειραμάτων, ἡ μυζητικὴ δύναμις ἀποδίδεται εἰς τὰς φλέβας μὲ δίκαιον (**). Ὅτι αἱ φλέβες μυζῶσι δὲν εἶναι νέα δόξα, ἀλλ' ἔχει τὴν ἀρχήν της ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἰατρομαθηματικῆς σχολῆς τὸν Ἰω. Ἀλφ. Βορέλλιον (Borelli) († 1679 (***) καὶ ἐπεκράτησε μεταξὺ τῶν φυσιολόγων, ἕως οὗ ὁ Ἄλλερος ἐφήρμωσε τοῦ ἐρεθισμοῦ τὴν διδασκαλίαν εἰς τὴν κυκλοφορίαν

(*) Σ. 115.

(**) Περὶ τῶν δύω τελευταίων φυσιολόγων βλέπε Meckel's Archiv für die Physiologie. B. 2. Hft. 2. S. 250. Οὗτοι ἔδεσαν ἓν κομμάτιον τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου ἑνὸς σκύλου καλὰ σφιγκτὰ, τὸ ἐχώρισαν ἀπὸ τὰ λοιπὰ ἔντερα, ἀπεμάκρυναν ἐπίσης ὅλα τὰ εἰς αὐτὸ ὑπάγοντα λυμφατικὰ ἀγγεῖα, τὸ ἄφησαν δὲ νὰ συνέχηται μόνον μὲ μίαν ἀρτηρίαν, καὶ μίαν φλέβα τοῦ μεσεντερίου. Εἰς τοῦτο τοῦ ἐντέρου τὸ κομμάτιον μέσα ἔχυσαν φάρμακον (Upasgift), ἔπειτα τὸ ἐπόδεσαν περικαλυμμένον μὲ λεπτὸν πανίον μέσα εἰς τὴν κοιλίαν. Εἰς 6 λεπτὰ ἐφάνησαν αἱ ἐνέργειαι τοῦ φαρμάκου. Ὕπειτα πάλιν ἐχώρισαν τὸ ἔμπροσθεν σκέλος ἀπὸ τὸ κορμίον ἑνὸς σκύλου, τοιουτοτρόπως, ὥστε συνείχετο μ' αὐτὸ μόνον διὰ τῆς ἀρτηρίας καὶ τῆς φλεβὸς τοῦ σκέλους, κατὰ ταῦτα ἔχυσαν τὸ φάρμακον μέσα εἰς τὸν πόδα, ἔγειναν δὲ αἱ αὐταὶ ἐνέργειαι ἐπίσης γρήγορα. Ἐκ τούτου συνάγουσιν οἱ φυσιολόγοι οὗτοι, ὅτι τὰ λυμφατικὰ ἀγγεῖα δὲν εἶναι ὁ μόνος δρόμος, διὰ τοῦ ὁποίου ἠμπορεῖ ξένον σῶμα νὰ φθάσῃ εἰς τὸ σύστημα τῶν ἀγγείων τοῦ αἵματος· ὅτι ὑπάρχει ἄμεσος ἀναμύζησις τῶν φλεβῶν, ὅθεν ἐξηγεῖται ἡ ταχύτης τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ φαρμάκου, διότι φθάνει εἰς τὸ σύστημα τῶν ἀγγείων τοῦ αἵματος ἄμεσως. Ἐπειδὴ εὐθὺς ἀπὸ συνέβλιβον τὰς ἐκ τούτου τοῦ μέρους ἐξερχομένας φλέβας, ὅπου ἔχυσαν τὸ φάρμακον, εὐθὺς ἀναιρεῖτο ἡ ἐπιβλαβὴς ἐκείνη ἐνέργεια· καὶ πάλιν μετὰ τὴν παῦσιν τῆς θλίψεως μόνον ἐνεργοῦσαν.

(***) Βλέπε τὸ σύγγραμμά του: de mot. natur. a gravidit. pendente. c. 8. prop. 185.

τοῦ αἵματος, ἀλλὰ καὶ οὗτος ὁμολογεῖ ἕλξιν τινὰ εἰς τοὺς χιτῶνας τῶν φλεβῶν, μὲ τὴν τῶν τριχοειδῶν σωλήνων ὁμοίαν, δὲν θεωρεῖ ὅμως ταύτην ὡς τὴν κυρίως αἰτίαν τῆς κινήσεως τοῦ αἵματος εἰς τὰς φλέβας. Αἱ φλέβες λοιπὸν μυζῶσιν ὡσὰν οἱ τριχοειδεῖς σωλῆνες, κατὰ τὰ λεπτότατα ἄκρα, τὰ ὁποῖα καὶ ὠνομάσθησαν τριχοειδῆ ἀγγεῖα διὰ τὴν ὁμοιότητα, καὶ αὐτῆ των ἡ ἐνέργεια ὑποστηρίζει τὴν ἀναμυζητικὴν δύναμιν τῆς καρδίας, καθὼς καὶ ὁ Ἄλλερος νομίζει.

Ἡ κυρίως αἰτία τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ αἵματος εἰς τὴν καρδίαν διὰ μέσου τῶν φλεβῶν, εἶναι ἡ ἀναμυζητικὴ δύναμις (ἢ ἀναμύζησις) τῆς καρδίας, καὶ, καθὼς ὁ Γίλβερτος εἰς τὰ φυσικά του μαθήματα ἐφανέρωσε, τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐνεργείας της συμφωνοῦσι μὲ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀναμυζητικῆς καὶ καταβλιπτικῆς ἀντλίας. Θέλω δὲ προσπαθήσει νὰ ἀποδείξω, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἀναμυζητικὴ δύναμις τῆς καρδίας, ἐκ τῆς ὁποίας μόνον ἐξαρτᾶται ἡ τῶν φλεβῶν, ἀφ' οὗ δείξω, ὅτι ὄχι μόνον μὲ τὰς περὶ καρδίας ἀνατομικὰς, καὶ φυσιολογικὰς περὶ τῆς κινήσεως ταύτης διδασκαλίας συμφωνεῖ εἰς τὸ ἀκριβέστατον, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς διδασκαλίας σαφηνίζει τότε περισσότερον. Ἂν ἡ δύναμις διὰ τῆς ὁποίας κινεῖται ἡ καρδία, πρέπῃ νὰ ζητηθῇ εἰς τὰς μυώδεις ἶνας ταύτης, ἢ εἰς τὰ νεῦρα τὰ ὁποῖα εἰσδύουσιν εἰς ταύτας, μένει ἐδῶ ἀνεξέταστον, ὡς ἔξω τῆς ὑποθέσεως. (*)

Πᾶς μῦς ἔχει τὴν δύναμιν, ὡς εἶναι γνωστὸν, νὰ συστέλλεται, ὅταν ἐρεθισθῇ, καὶ νὰ σμικρύνεται· ἐκ τῆς συστολῆς ὅμως ταύτης ἐπιστρέφει πάλιν εἰς τὴν προτέραν του κατάστασιν διὰ τὴν ἐλαστικότητά του, εὐθὺς ἀποῦ παύσῃ νὰ ἐνεργῇ ὁ ἐρεθισμός. Ταύτας τὰς ἰδιότητας ἔχει ὁ εἰς τοῦ θώρακος τὸ κοί-

(*) Περὶ τούτου βλέπε τὰς ἐρεύνας, τὰς ὁποίας ἐγνωστοποίησαν περὶ ταύτης τῆς ὕλης ὁ Γαλλόϊος (Gallois) καὶ ὁ Φιλίψ (Philips.): Le Gallois Experiences sur le principe de la vie, notamment celui des mouvemens du coeur, et sur le siege de ce principe. Paris. 1812. (Diction. d. scienc. medical. T. V. p. 448—59.) Ἡ πραγματεία τοῦ Φίλιπος εὑρίσκεται εἰς τὸ Philosophical Transactions for. 1815. P. 1. pag. 65—97. P. II. pag. 294—46., καὶ εἶναι μεταφρασμένη εἰς τοῦ Meckel's Archiv für die Physiologie. 2. Bd. 2. Heft. S. 326—53. No. VIII.

λωμα κοῖλος μῦς ἡ καρδία, καὶ αἱ ἀρτηρίαι, καθὼς καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ σώματος ὅσα ἔχουσιν ἰνώδη κατασκευήν.

Ἡ καρδία, ἥτις ἔχει εἰς ἑαυτήν, τὸν ὑλικὸν ἐρεθισμόν της, τὸ αἷμα δηλονότι, συστέλλεται κινηθεῖσα διὰ ταύτης τῆς ἐρεθιζούσης δυνάμεως. Συστολὴ καὶ διαστολὴ διαδέχονται ἀλλήλας κανονικῶς, καὶ διαρκοῦσι τοιουτοτρόπως εἰς ὅλην τὴν ζωήν. Εἰς τὴν συστολὴν συμπίπτουσι τὰ πλάγια τῆς καρδίας εἰς τὸ μεσόφραγμα ταύτης, ἡ δὲ κορυφὴ πλησιάζει τὴν βάσιν, ἐνταυτῷ ὑψόνει ἑαυτὴν πρὸς τὰ ἐπάνω, μικρὸν κύκλου τόξον περιγράφουσα, καὶ κτυπᾷ εἰς τὸν περικάρδιον ὑμένα κατὰ τὸ μέρος τοῦ 5 καὶ 6 πλευροῦ. Αὕτη ἡ συστολὴ εἶναι, ἥτις ἀποτελεῖ τὸν αἰσθητὸν παλμὸν τῆς καρδίας (τὸ καρδιοκτύπημα), ὅστις εἰς ἡλικιωμένους γίνεται συνήθως ἕως ὀγδοηκοντάκις τὸ λεπτόν. Ἑκάστῃ τῶν ἐναλλὰξ τούτων κινήσεων συμβαίνει καὶ εἰς τὰς δύω κοιλίας, καὶ εἰς τὰ δύω ὦτα τῆς καρδίας ταυτοχρόνως, τοιουτοτρόπως, ὥστε ὅταν αἱ κοιλίαι εἶναι διεσταλμέναι, τὰ δύω ὦτα εἶναι συνεσταλμένα, καὶ τ' ἀνάπαλιν.

Ἂς φανταστῶμεν λοιπὸν τὸ δεξιὸν οὖς συνεσταλμένον, καὶ διαστελλόμενον πάλιν· ἐπειδὴ ἡ καρδία εἶναι ἰσχυρὸς μῦς, διὰ τοῦ ὁποίου, οὔτε ἐλαστικὸν, οὔτε ὑγρὸν ῥευστὸν σῶμα ἠμπορεῖ νὰ διαπεράσῃ καὶ νὰ φύγῃ, πρέπει ἐν ᾧ διαστέλλεται τὸ δεξιὸν οὖς ταύτης νὰ γείνῃ εἰς αὐτὸ κενὸν ἀέρος διάστημα, ὅπου ἡ ἔξωθεν ἀτμοσφαῖρα ἤθελεν εἰσορμήσει διὰ τὴν ἐλαστικότητά της εὐθὺς, ἂν ὁ εἰς τὴν καρδίαν δρόμος τῆς ἦτο ἀνοικτὸς, διὰ νὰ γεμίσῃ τὸ κενὸν ἀέρος διάστημα. Εἶναι ὅμως αἱ κοῖλαι φλέβες παρὰ γεμάται αἷμα, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον συγχωρεῖται εἴσοδος ῥευστοῦ τινος εἰς τὸ δεξιὸν τῆς καρδίας οὖς, καὶ λοιπὸν πρέπει τὸ αἷμα τοῦτο νὰ ὠθισθῇ διὰ τῆς θλίψεως τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος μέσα εἰς τὸ κενὸν ἐκεῖνο διάστημα. Ἡ λέξις ὅμως κενὸν ἐδῶ δὲν πρέπει νὰ ἐκλαμβάνεται εἰς ἀκριβῆ ἔννοιαν. Μετὰ πᾶσαν συστολὴν μιᾶς κοιλίας ἀπομένει ἀκόμη ὀλίγον αἷμα εἰς αὐτήν. Ἀλλ' εἶναι πιθανὸν, ὅτι τὸ φλεβικὸν αἷμα τῆς δεξιᾶς καρδίας περιέχει ἀνθρακικὸν ὀξύ. Δὲν ἔπρεπεν, ἠμποροῦσε τις νὰ ἐπιφέρῃ ὡς ἔνστασιν, ἐν ᾧ αὕτη διαστέλλεται, νὰ ἐλκυσθῇ ἔξω τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ, εἰς εἶδος πνεύματος, καθὼς, εἰς τὴν κένωσιν τῆς πνευματικῆς ἀντλίας, ὁ ἀὴρ ἐκ

σοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἠθέλαμεν βάλειν ὑποκάτω εἰς τὸν ὑάλινον κώδωνα; Εἰς τούτου ἀπόκρισιν χρησιμεύει τὸ, ὅτι, τεθέντος καὶ ὅτι εἰς τὸ φλεβικὸν αἷμα ἐμπεριέχεται ἀνθρακικὸν ὀξὺ, βέβαια δὲν εὑρίσκεται αὐτοῦ ὡς πνεῦμα, καὶ ὅτι, ἂν καὶ ἐκ τοῦ ὀλίγου αἵματος, τὸ ὁποῖον ἀπομένει εἰς τὴν κοιλότητα, ἤθελεν ἐλευθερωθῇ ὀλίγον πνεῦμα, τοῦτο ἠμποροῦσε νὰ γείνῃ μόνον εἰς πολλὰ ὀλιγωτέραν ποσότητα, παρὰ ὥστε νὰ ἐμποδίσῃ, νὰ μὴ γείνῃ ἀρεωμένου ἀέρος διάσημα εἰς τὴν διαστελλομένην κοιλότητα, ὅπου ἡ ἐνέργεια ἤθελε μένειν εἰς τὸ ὅλον ἡ αὐτή. Εἰς τὴν ἀμέσως ἑπομένην συστολὴν ὅμως ταύτης τῆς κοιλότητος ἤθελεν ἀναγκασθῇ διὰ τῆς θλίψεως τὸ ἐλεύθερον γενόμενον πνεῦμα νὰ ἀποῤῥοφηθῇ πάλιν ἀπὸ τὸ αὐτοῦ εὑρισκόμενον αἷμα, καὶ τοιουτοτρόπως νὰ φερθῇ τέλος εἰς τοὺς πνεύμονας.

Ἐν ᾧ τὸ δεξιὸν οὖς διαστέλλεται, χύνεται εἰς αὐτὸ ὄχι μόνον τὸ αἷμα, τὸ ὁποῖον ἀνυψώθη εἰς αὐτὸ ἀπὸ τὰ κάτω τοῦ σώματος μέρη, ἀλλὰ καὶ τὸ ὁποῖον ἐκατέβη ἀπὸ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν λαιμὸν, κατὰ τὸν νόμον τῆς βαρύτητος. Ἀφ' οὗ γεμισθῇ ἀρκετὰ συστέλλεται ἐρεθισθὲν ἀπὸ τὸ αἷμα, καὶ ἐπειδὴ καθὼς εἴδομεν οὖς καὶ κοιλία τῆς αὐτῆς καρδίας κινοῦνται πάντοτε κατ' ἀντίθετον ἀναλογίαν, εὐθὺς ἀποῦ τοῦτο συστέλλεται, ἡ κοιλία διαστέλλεται. Ὠθεῖται λοιπὸν τὸ αἷμα ἀπὸ τὸ δεξιὸν οὖς εἰς τὸ κενὸν διάσημα τῆς δεξιᾶς κοιλίας διὰ τῆς φλεβικῆς ὀπῆς, ὅπου αἱ μυώδεις δικλίδες ἀνοίγουσι πρὸς τὰ μέσα τῆς κοιλίας, καὶ δίδουσιν εἴσοδον εἰς αὐτὴν τοῦ αἵματος. Ἀκόμη πρέπει νὰ σημειώσω, ὅτι, ὅταν τὸ δεξιὸν οὖς συστέλλεται, συστέλλονται καὶ αἱ κοῖλαι φλέβες πρὸς τὰ ἐπάνω ἄκρα των, ὅπου αἱ δακτυλιοειδεῖς ἶνες των εἶναι μὲ τὰς μυώδεις ἶνας τῆς καρδίας στενὰ συνυφασμέναι (*). Ὑμένας δὲ πρὸς τὸ στόμιον ὡς δικλίδας δὲν ἔχουσιν αὗται, καὶ ἐκ τούτου πρέπει διὰ τῆς συστολῆς τοῦ ὠτὸς, καὶ τοῦ ἐπάνω μέρους τῶν κοίλων φλεβῶν νὰ ὠθῆται κῦμα αἵματος εἰς αὐτὰς ἕως κάτω εἰς τὸν πλησιέστατον ὑμένα, ὅθεν ἐξηγεῖται τῶν πλησίον τῆς καρδίας μεγάλων στελέχων τῶν φλεβῶν ὁ σφυγμός. Ἐδὼ θεωροῦμεν ἐν ταυτῷ καὶ τὴν ὠφέλειαν τῶν ὑμένων τούτων

(*) Βλ. Προχάσκα Φυσ. Τ. 1. σ. 253. ' αὐτὸς λόγει τὸ ἐναντίον, ὁ δὲ Αὐτενριθος εἰς τὴν Φυσ. τοῦ Τ. 1. σ. 197. τὸν ἀντιλέγει μὲ δίκαιον.

εἰς τὰς φλέβας, νὰ ἐμποδίζωσι τὴν εἰς τὸ σκόπιμον ἔργον τῶν φλεβῶν ἐναντίαν κίνησιν τοῦ αἵματος (*).

Ἀφ' οὗ ἡ δεξιὰ κοιλία τῆς καρδίας γεμισθῇ, ἀκολουθεῖ καὶ ἐδὼ διὰ τοῦ ἐρεθισμοῦ τοῦ εἰς αὐτὴν αἵματος συστολὴ, τὸ δὲ αἷμα ὠθεῖται διὰ τῆς ἀρτηριακῆς ὀπῆς εἰς τὴν πνευμονικὴν ἀρτηρίαν, διότι αἱ μυώδεις δικλίδες κλείουσι τὴν φλεβικὴν ὀπὴν, καὶ σηκόνουσι τὴν εἰς τὸ οὖς πάλιν ἔξοδόν του. Τὰ νευρώδη νημάτια, τὰ ὁποῖα ἐκφυόμενα ἀπὸ τὰ πλάγια τῆς καρδίας πιάνονται εἰς ταύτας τὰς μυώδεις δικλίδας, δίδουσιν εἰς αὐτὰς ἀρκετὴν δύναμιν νὰ ἀντιστέκωνται, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ αἷμα τὰς κλείει περισσότερον ἐν ᾧ θλίβεται.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ δεξιὰ τῆς καρδίας κοιλία εἶναι λεπτοτέρα παρὰ τὴν ἀριστερὰν, συστέλλεται καὶ μὲ ἀσθενεστέραν δύναμιν παρ' ἐκείνην· τὸ ἔργον της εἶναι μόνον νὰ θλίβῃ τὸ αἷμα εἰς τοὺς πλησίον κειμένους πνεύμονας, ἐν ᾧ ἡ ἀριστερὰ ἔχει νὰ ὠθῇ τὸ αἷμα διὰ τῆς συστολῆς της εἰς τὰς ἀρτηρίας τοῦ σώματος ὅλου. Τῆς μὲν δεξιᾶς κοιλίας κύριον ἔργον εἶναι ἡ διαστολὴ, εἰς δὲ τὴν ἀριστερὰν ἔχει τὴν ὑπεροχὴν ἡ συστολή. Δύσκολα θέλει τις ἐκ τούτου συμφωνήσει μὲ τὸν Πλάτνερον (Platner) ὅταν διισχυρίζεται, ὅτι „ἡ καρδία εἶναι πρὸς κίνησιν τοῦ αἵματος εἰς τὰς φλέβας οὔτε ἰσχυρὰ ἀρκετὰ, οὔτε ἐπιτηδεία" **), λόγος, ὅπου φαίνεται, ὅτι μόνον ἡ ἀριστερὰ καρδία ἐννοεῖται, ὄχι δὲ καὶ ἡ δεξιὰ, ἡ ὁποία ἔχει νὰ πράττῃ τοῦτο τὸ ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ εἶναι ἁρμοδιώτατα ὠργανισμένη (***).

Ἡ εἰς τοὺς πνεύμονας τοῦ αἵματος εἰσροὴ εὐκολύνεται

(*) Πόσον σκοπίμως κατεσκεύασεν ἡ φύσις τοὺς ὑμένας τούτους, καὶ πόσον ἰσχυρῶς πρέπει νὰ ἐνεργῶσι, τὸ ἔδειξε πρὸ δύω χρόνων ὁ Ἄγγλος Μοήλης (Moyle) ὁ μηχανικός. Βλ. εἰς τὰ χρονικὰ τοῦ Γιβέρτου. Τ. 54. σ. 368.

(**) Βλ. Quaest. physiolog. τούτου. σ. 174.

(***) Σαφέστατα ἀποδεικνύεται τοῦτο καὶ ἀπὸ τὸν δρόμον τῶν ὀργανικῶν ἀσθενειῶν τῆς καρδίας, καὶ ἐκ τῶν ὅσα βεβαιούμεθα ἀπὸ τὴν ἀνατομίαν· διότι συχνότατα εὑρίσκομεν μεταξὺ ὅλων τῶν κοιλωμάτων τὸ δεξιὸν οὖς παρὰ φύσιν ἐκτεταμένον, καὶ ἐξ ἐναντίας βλέπομεν τὴν φλεβικὴν ὀπὴν τῆς ἀριστερᾶς καρδίας συχνότατα σμικρυμένην. Βλ. Kreysig's Krankheiten des Herzens. B. 2. Abtheil. 2. S. 488. καὶ 600.

διὰ τῶν πόρων τοῦ πνεύμονος, οἱ ὁποῖοι διαστέλλονται ὑπὸ τοῦ ἀναπνεομένου ἀέρος, καὶ τοιουτοτρόπως φθάνει τὸ αἷμα εἰς τὰ λεπτότατα ἄκρα τῶν ἀρτηριῶν, αἱ ὁποῖαι κοινωνοῦσιν εἰς τοὺς ἰδιαιτέρους λεπτὲς ὑμένας τῶν πόρων μὲ τὰς μικρὰς ἄκρας τῶν φλεβῶν, καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας, διὰ νὰ μὴν ἠμπορῇ δὲ τὸ αἷμα, ἐν ᾧ διαστέλλεται καὶ γεμίζει ἡ δεξιὰ κοιλία, τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ μετὰ τὴν συστολὴν ταύτης, νὰ ὀπισθοδρομήσῃ ἀπὸ τὴν ἀρτηρίαν τοῦ πνεύμονος πάλιν εἰς αὐτήν, ἐμποδίζουσιν οἱ μηνοειδεῖς ὑμένες, οἱ ὁποῖοι πρόκεινται εἰς τὸ στόμιον τῆς ἀρτηρίας, καὶ ὅταν τὸ αἷμα σπεύδῃ πρὸς τὰ ὀπίσω ἐκτείνονται γεμισθέντες καὶ κλείουσι τὴν ἀρτηριακὴν τῆς κοιλίας ὀπὴν ἀκριβῶς. Δὲν δύναται λοιπὸν καμμία σταλαγματία αἵματος νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὴν δεξιὰν καρδίαν εἰς τὸ ἀριστερὸν οὖς, χωρὶς νὰ φερθῇ διὰ τῆς τοῦ πνεύμονος ἀρτηρίας εἰς τὸν πνεύμονα, καὶ ἀπ' αὐτοῦ διὰ τῆς πνευμονικῆς φλεβὸς εἰς τὸ ἀριστερὸν οὖς τῆς καρδίας. Ἐντεῦθεν θεωροῦμεν πόσον στενὰ συνέχεται ἡ ἐνέργεια τῶν πνευμόνων μὲ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος. Τὴν διὰ τῶν πνευμόνων κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος ὠνόμασαν μικρὰν πρὸς διαστολὴν τῆς δι' ὅλου τοῦ σώματος μεγάλης κυκλοφορίας.

Καθὼς τὸ δεξιὸν οὖς τῆς καρδίας ὅταν διαστέλλεται ἀναμυζᾷ, καὶ ἐνεργεῖ εἰς τὰς λοιπὰς φλέβας, τοιουτοτρόπως καὶ ὅταν τὸ ἀριστερὸν οὖς διαστέλλεται, ἀναμυζᾶται διὰ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας τὸ εἰς τοὺς πνεύμονας αἷμα ἀπὸ τὰς πνευμονικὰς φλέβας, καὶ χύνεται εἰς τοῦτο τὸ οὖς, τὸ ὁποῖον ὅταν ἔπειτα συστέλλεται, ἔρχεται τὸ αἷμα εἰς τὴν ταυτοχρόνως τότε διαστελλομένην ἀριστερὰν κοιλίαν. Ἐν ᾧ δὲ αὕτη ἡ κοιλία συστέλλεται ἐμποδίζουσιν αἱ ὑμυώδεις δικλίδες (ἀμυτρώδεις λοβοὶ) τοῦ αἵματος τὴν ὀπισθοδρόμησιν πάλιν εἰς τὸ οὖς, διότι φράσσουσι τὴν φλεβικὴν τῆς κοιλίας ὀπήν. Ὅλη ἡ δύναμις τῆς ἀρτηριακῆς καρδίας, ἥτις εἶναι τριπλασίως ἰσχυροτέρα ἀπὸ τὴν φλεβικήν, ἐξοδεύεται ἑπομένως εἰς τὸ νὰ θλίψῃ τὸ αἷμα εἰς τὴν ἀορτήν, εἰς ταύτην δὲ προωθεῖται διὰ τοῦ παλμοῦ τῆς καρδίας, ἐν ᾧ πᾶσα συστολὴ τῆς κοιλίας ἐνεργεῖ διὰ τοῦ παλμοῦ της εἰς ὅλην τοῦ αἵματος τὴν ποσότητα ἕως εἰς τὰ λεπτότατα κλαδία τῶν ἀρτηριῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀορτή, καὶ ὅλαι αἱ ἀπ' αὐτῆς ἀποφυόμεναι ἀρτηρίαι, εἶναι ἤδη γεμάται αἷμα, τοιουτοτρόπως, ὥστε εἰς τὸ ζωντανὸν ζῶον ἔχουσι μεγαλητέραν παρὰ εἰς τὸ νεκρὸν, διάμετρον, πρέπει τοῦ αἵματος τὸ κῦμα, τὸ ὁποῖον ῥίπτει εἰς αὐτὰς ἡ ἀριστερὰ κοιλία, ἐν ᾧ συστέλλεται, νὰ σπεύδῃ νὰ τὰς ἐκτείνῃ. Ἐὰν δὲ σμικρύνωμεν τὴν διάμετρον μιᾶς ἀρτηρίας, θλίβοντες την ἐπάνω εἰς σκληρὸν σταθερὸν σῶμα (καθὼς ὅταν δοκιμάζωμεν τὸν σφυγμὸν τῆς ἀρτηρίας τῆς κερκίδος ἐπάνω εἰς τὴν κερκίδα), τότε πρέπει ἡ σπίλη τοῦ αἵματος, ἥτις ἐκινήθη ἀπὸ τὴν καρδίαν ἔξω διὰ τῆς συστολῆς, καὶ ἡ ὁποία γεμίζει ἀκριβῶς τὸ μέσα διάστημα τοῦ ἀγγείου, νὰ θλίψῃ τόσον σφοδρότερα πρὸς τὰ πλάγια, καὶ τῷ ὄντι περιοδικῶς, μετὰ πᾶσαν συστολὴν τῆς κοιλίας τῆς καρδίας. Ὁ παλμὸς, ὅστις γίνεται ἐκ τούτου, εἶναι ἑπομένως ἀποτέλεσμα ἰσχυροτέρας τῶν ἀρτηριῶν ὁρμῆς, νὰ ἐπαναλάβωσι τὸ μῆκος τῆς διαμέτρου των, ἡ ὁποία εἶχε σμικρυνθῆν ὑπὸ τῆς θλίψεως. Διότι εἰς γυμνωθεῖσαν ἀρτηρίαν δὲν βλέπομεν οὔτε συστολὴν οὔτε διαστολὴν, τὴν ὁποίαν παρεδέχοντο ποτὲ πρὸς ἐξήγησιν τοῦ σφυγμοῦ· μόνον εἰς τὰς ἀρτηρίας, ὅσαι εἶναι μὲ τὸ κοινὸν τοῦ σώματος περικάλυμμα περικυκλωμέναι ἠμποροῦμεν νὰ ἴδωμεν τὴν ὤθησιν, τὴν ὁποίαν μεταδίδει εἰς αὐτὸ ἡ ὁπωσοῦν θλιφθεῖσα ἀρτηρία. Αὕτη εἶναι μὲ συντομίαν ἡ περὶ σφυγμοῦ θεωρία τοῦ Παρρίου, ἥτις εἶναι ὁμοία μὲ τὴν τοῦ Δαλλιγγέρου (Dallinger) *). Τοῦ αἵματος τὸ κῦμα, τὸ ὁποῖον μετὰ πᾶσαν τῆς καρδίας συστολὴν ὠθεῖται εἰς τὴν ἀορτὴν, φέρει κατ' ἀρίθμησίν τινα ὡς $2\frac{1}{2}$ οὐγγίας αἷμα. Ἂν ἐκλάβωμεν ὅλου τοῦ αἵματος τὴν ποσότητα 30 λίτρας, καὶ, ὅτι τὸ τρίτον ἴσως τοῦ αἵματος, τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ χωρέσῃ ἡ μία κοιλία, ἀπομένει πᾶσαν φορὰν μέσα ὅταν αὕτη συσταλθῇ, ἀπαιτοῦνται κατὰ ταῦτα 4 λεπτὰ διὰ νὰ περασθῇ ἅπαξ ὅλον τὸ αἷμα τοῦ σώματος διὰ τῆς καρδίας. Τὸ εἰς ὅλα τὰ ὄργανα ὠθισθὲν αἷμα χρησιμεύει ὄχι μόνον πρὸς τροφὴν, ἀλλὰ καὶ διάφορα ὑγρὰ ἐκκρίνονται ἀπ' αὐτὸ, καθὼς π. χ. εἰς τοὺς νεφροὺς οὖρος, εἰς τοὺς ὄρχεις σπέρμα, εἰς τὰς παρωτίδας σίελος. κ. τ. λ.

Ἀκόμη τινὰ περὶ τῆς ἀναμυζητικῆς ἐνεργείας τῆς καρδίας, καὶ τῆς βεβαιώσεως, ὅτι ἡ ἀναμυζητικὴ δύναμις εἶναι, ἡ ὁποία μάλιστα προξενεῖ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ φλεβικοῦ αἵμα-

(*) Βλ. τὸν Παλέρμου εἰς τὸ ἀν. μέρ. σ. 97. καὶ Meckel's Archiv für Physiologie. 4. B. 1. Heft.

τος εἰς τὴν καρδίαν. Αὕτη ἡ ἀναμύζησις ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν καρδίαν, ὡς τὸ κέντρον τοῦ συζήματος τῶν φλεβῶν, αἱ δὲ φλέβες εἶναι μόνον ὡσὰν ὁ κύλινδρος, ἡ σωλὴν τῆς ἀναμυζητικῆς ἀντλείας ταύτης· καὶ οἱ ὑμένες δὲ καὶ τῆς καρδίας καὶ τῶν φλεβῶν, συμφωνοῦσιν εἰς τὰ ἀποτελέσματά των μὲ τὰς διπλίδας τῆς καταβλιπτικῆς καὶ ἀναμυζητικῆς ἀντλείας (*). Διὰ τοῦτο δὲν ἦτον ἀναγκαῖον διὰ τὴν δεξιὰν φλεβικὴν καρ-

(*) Δὲν ἐλπίζω νὰ κατηγορηθῶ διὰ τοῦτο, διότι ὁμοίως μὲ τοὺς ἰατρομαθηματικοὺς δὲν θεωρῶ τὰς φλέβας διὰ τίποτε καλλιώτερον ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ μεταλλίνους ἀναμυζητικοὺς καὶ κενωτικοὺς σωλῆνας τῆς ὑδατικῆς καὶ πνευματικῆς ἀντλίας. Αἱ φλέβες, ὡς μέρη τοῦ σώματος, μετέχουσι καὶ ἀπὸ ζωτικὴν δύναμιν, εἶναι ζῶντες ὀχετοί, οἱ ὁποῖοι κατά τι εἶναι καὶ ἀνεξάρτητοι, (περὶ τούτου ἴδε Κρεμσίγον εἰς τὸ ἀν. μερ. Τ. 1. σ. 36). Ἡ δύναμίς των ἠμπορεῖ εἰς τὰ κατὰ μέρος ὄργανα, χωρὶς νὰ βλάπτεται ἡ ἐκ τῆς καρδίας ἐξάρτησίς των, καὶ νὰ ἐλαττωθῇ, καὶ νὰ αὐξηθῇ, ἠμποροῦσι δὲ καὶ νὰ ἰσχύσωσι νὰ ἐνεργῶσιν ὡς ἀρτηρίαι καὶ νὰ χύνωσιν αἷμα. Τοιαύτη ἀνεξαρτησία τῶν μερῶν δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν νεκρὰν μηχανήν, οὐδὲ μὴ, ἤθελεν εἶσθαι ὅλη της ἡ ἐνέργεια ἠφανισμένη. Διὰ τοῦτο εἰς τὸν πρὸς κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος μηχανισμὸν, καὶ εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ συζήματος τῶν φλεβῶν, δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ παραβλεφθῇ ἡ ζωτικὴ δύναμις. Τοιουτρόπως ἔχουσιν ἀπιρρόπην εἰς τοῦτο τὸ σύζημα διαθέσεις ψυχικαὶ, ἀρεθισμοὶ μηχανικοὶ, τοιουτρόπως ἀσθενεῖς καταστάσεις. Ἂν δὲ καὶ γείνῃ αὔξησις τῆς ζωτικῆς των δυνάμεως, κίνησις ἐναντία εἰς τὰς φλέβας ὀργάνου τινὸς, εἶναι ὅμως ἡ εἰς τὰ λοιπὰ ὄργανα κίνησις εἰς χιλιάδας ἀγγείων κατὰ τοὺς κανόνας, ὥστε διὰ τοῦτο ἀνακοπὴ τοῦ δρόμου τοῦ αἵματος δὲν συμβαίνει. Ἀλλ' ὅμως πρέπει νὰ κάμνωμεν τοιαύτας τῶν ἀντικειμένων τούτων μηχανικὰς παραστάσεις, χωρὶς νὰ ἐγγίζωμεν τὴν ζωτικὴν δύναμιν τῶν τοιούτων ὀργάνων. Δὲν ὁμιλοῦμεν καὶ περὶ χημικῶν ἀποτελεσμάτων εἰς τὸ ἔμψυχον ζῶον; Καμεὶς ὅμως δὲν ἠμπορεῖ νὰ διισχυρισθῇ, ὅτι αἱ εἰς τοῦτο χημικαὶ ἐνέργειαι εἶναι ἐντελῶς ὅμοιαι μὲ τὰς ὅσας ὁ Χημικὸς πράττει εἰς τὸ χημικόν του ἐργαστήριον, καὶ καμεὶς δὲν θέλει εἰπεῖν, ὅτι ὅλα γίνονται κατὰ καθαρὰς χημικὰς ἀρχάς. Διότι πᾶν ὅ,τι γίνεται εἰς τοῦ ζώου τὸν ὀργανισμὸν κατὰ νόμους τῆς Μηχανικῆς καὶ τῆς Χημείας, τροποποιεῖται ἀπὸ τῶν ὀργανισμῶν τὴν ἀρχικὴν δύναμιν, τὴν ζωτικὴν δύναμιν· μὴν ἠξεύροντες δὲ τὰς εἰς τὸν ὀργανισμὸν τῶν ζώων μηχανικὰς καὶ χημικὰς ἐνεργείας, εὑρισκόμεθα εἰς βαθὺ καὶ ἀδιάβατον σκότος, καὶ καταφεύγομεν εἰς μυστικὰς ποιότητας, καὶ καταντῶμεν εἰς τὰς φαντασίας τὴν χώραν πάντοτε ἀσφαλῶς.

διαν τοιαύτη μυώδης σκευὴ, ὁποίαν τὴν εὕρομεν εἰς τὴν ἀρτηρίαν, διότι εἰς ταύτην δὲν ἀπέβλεψε πρὸς παλμὸν, καὶ ὠθισμὸν, ἀλλ' εἰς κενοῦ ἀέρος διαζήματος σχηματισμὸν, διὰ τῆς διαζολῆς τῶν κοιλωμάτων της. Τῷ ὅτι διισχυρίζεται ὁ Κρεμσίγος εἰς τὸ ἀξιόλογον σύγγραμμά του Τ. 1. σ. 148. ὅτι ἡ καρδία εἶναι μόνον ἡ πρώτη ἀγωγὴ, ἀπ' ὅπου ἐξέρχεται ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος, ἡ οὐσιώδης ὑπόθεσις, ὄχι ὅμως ἡ μόνη ἐνεργοῦσα δύναμις. Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου φέρει τὴν ἀποζέωσιν τῆς καρδίας. „Ὅταν τῆς καρδίας τὰ πλάγια, λέγει, ἀποσκληρυνθῶσι, δὲν ἠμποροῦμεν πλέον νὰ φαντασθῶμεν καμμίαν συζολὴν τῶν κοιλιῶν, καὶ τὸ φαινόμενον εἶναι δι' ἐκείνους ἀνεξήγητον, ὅσοι θεωροῦσι τὴν καρδίαν, ὡς τὴν κυρίως αἰτίαν τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος (σ. 193)". Ἡ κατὰ τῆς παρούσης θεωρίας ἐναντία ἔνσασις αὕτη δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀνιρεθῇ, διότι αὐτὸς ὁ Κρεμσίγος λέγει, Τ. 2. σ. 54. ὅτι εἰς τὴν ἀποζέωσιν τῶν κοιλιῶν τῆς καρδίας παχύνονται τὰ ὦτα, καὶ γίνονται ὡς κοιλίαι, καὶ ὅτι τότε αἱ ἀρτηρίαι, μάλιστα δὲ ἡ ἀορτὴ ἀναδέχονται μέρος τῆς ἐνεργείας τῆς καρδίας. Ἂν δὲ ταυτοχρόνως μὲ τὰς κοιλίας ἀποσκληρυνθῶσι καὶ τὰ ὦτα, τὸ ὁποῖον εἶναι σπανιώτατον, ἴσως οὐδ' ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ γείνῃ, τότε πρέπει νὰ παύσῃ ἡ κυκλοφορία δι' ὅλου.

Ὅτι δὲ ἡ θλῖψις τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ ἡ διαζολὴ τῶν κοιλωμάτων τῆς καρδίας εἶναι τὰ, ὅσα προξενοῦσι τὴν εἰς τὰ ὀπίσω τοῦ αἵματος ῥεῦσιν, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν ἑφεξῆς, ὁπότε δηλαδὴ οἱ μὲν ἀναβαίνοντες βουνὰ πάσχουσιν ὀλιγωτέραν τοῦ ἀέρος θλῖψιν, οἱ δὲ καταβαίνοντες εἰς βάθη, πάσχουσι περισσοτέραν παρὰ τὴν τῆς ἀτμοσφαίρας εἰς ἐπίπεδον γῆν. Ὁ Οὐμβόλδος (Humboldt), ὁ Κονδαμίνης (Condamine), ὁ Σωσσοῦρος (Saussur), καὶ ἄλλοι ἀναβαίνοντες ὑψηλὰ βουνὰ, ἔτι δὲ οἱ νεώτεροι ἀεροναῦται εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος τῆς ἀτμοσφαίρας ἔπασχον ἄσθμα, παλμὸν τῆς καρδίας, οἴδημα τῶν ἀγγείων, ἦσαν εἰς κίνδυνον νὰ λάβωσιν αἱμόπτυσιν, καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀπὸ ἄλλα λεπτὰ μέρη ἐπετάχθη ἔξω αἷμα· συμβεβηκότα, ἐκ τῶν ὁποίων βλέπομεν καθαρὰ, ὅτι ἡ ἐκ τῶν ὀργάνων πρὸς τὴν καρδίαν ὀπίσω ῥεῦσις τοῦ αἵματος εἶχεν ἀνακοπὴ διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς θλίψεως τῆς ἀτμοσφαίρας. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἄσθμα γεννᾶται ἐπίσης καὶ διὰ τῆς πληθώρας τῶν

πνευμόνων ἀπὸ αἷμα, ὅταν δὲν ἀποφέρεται προσηκόντως εἰς τὸ ἀριςερὸν οὖς, καὶ ἐκ τούτου βέβαια καὶ βοῇ τοῦ αἵματος ἐκ τῶν πνευμόνων (αἱμόπτυσις), καὶ πολλάκις τοιαύτην τῶν πνευμόνων πληθώραν συνοδεύει συνήθως παλμὸς τῆς καρδίας ἐκ συμπαθείας. Ἀλλ' ἤδη καὶ εἰς τὰ συνήθη ςρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας γίνονται παρόμοια ἀποτελέσματα, ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἐλαςικότητος τοῦ ἀέρος, ὅταν ᾖναι καιρὸς βροχερὸς, νότος, κ. τ. λ.. Αἰσθανόμεθα ἀτονίαν, ἀθυμίαν, καρηβαρίαν, ἡ ἀναπνοὴ εἶναι δύσκολος, ςενακτική, ὁ σφυγμὸς ταχὺς, πλήρης, καὶ μαλακὸς, αἱ πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν φλέβες σφρυγῶσιν ἀπὸ αἷμα, γεννῶνται εὔκολα ῥάσεις καὶ παρεκτροπαὶ τοῦ αἵματος. Καὶ ταῦτα τὰ φαινόμενα ὁμολογοῦσι τὴν δύσκολον ἐπιςροφὴν τοῦ αἵματος διὰ τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἐλαςικότητος, τοιουτοτρόπως, ὥςε ὄχι μόνον εἰς τὰς φλέβας τοῦ δέρματος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς τῶν καλυμμάτων τῆς κεφαλῆς κωλύεται τὸ αἷμα, καὶ τοιουτοτρόπως προξενεῖ διὰ τῆς θλίψεως τὰ ἀποτελέσματα ἐκεῖνα. — Ὅτι δὲ ἐξεναντίας καὶ ἡ αὐξηθεῖσα θλῖψις τοῦ ἀέρος αὐξάνει τὴν ἀναμυζητικὴν δύναμιν, ἠμπορεῖ νὰ τὸ παρατηρήσῃ τις εἰς ἀνθρώπους, ὅσοι ἐργάζονται εἰς βαθεῖς λάκκους, ὅπου ὄχι σπανίως συμβαίνει ἰσχυρὰ τοῦ αἵματος ἐπιδρομὴ πρὸς τὴν καρδίαν, κυρίως πρὸς τὰ ἔσω μέρη τοῦ σώματος, καὶ ἐκ τούτου γεννᾶται ἀνακοπὴ τῆς ἐνεργείας τῆς καρδίας, καὶ τοῦ πνεύμονος (λειποθυμία, ἀποπληξία) καὶ φλόγωσις τούτων τῶν μερῶν. Τὸ αἷμα δηλαδὴ ἐδῶ ὠθεῖται μὲ μεγάλην δύναμιν ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν πρὸς τὰ μέσα ὄργανα, καὶ συνάζεται εἰς τοὺς μεγάλους κλάδους τῶν φλεβῶν, εἰς τὴν καρδίαν, εἰς τοὺς πνεύμονας. κ. τ. λ. *).

Δ. Δ.

(*) Ἂν ὅμως εἰς τοὺς λοιποὺς τούτους δὲν προέρχεταί τι ἐκ τῆς χημικῆς κατας ράσεως τοῦ ἀέρος, καὶ ἂν αὕτη δὲν ἔχῃ ἐπιῤῥοὴν εἰς ἐκείνας τὰς ἀσθενεῖς κατας ράσεις, μένει ἐδῶ ἀμφίβολον. Βλ. Σπραγγέλου Παθολογίαν. σ. 317. (4 ἐκδ.), καὶ Κονράδου (Conradus) Grundriss der Pathologie. B. 1, S. 113.

Φ Υ Σ Ι Κ Η.

Ἀπόκρισις παρὰ τοῦ ἐν Παυΐᾳ Νικολάου Σεργίου — Μαΐου κά. 1820.

α. Νέαι εἰδήσεις περὶ ζωϊκο-μαγνητισμοῦ μὲ παρακινοῦσι καὶ ἐκ δευτέρου νὰ ἀποκριθῶ εἰς τὴν ἐκδοθεῖσαν διὰ τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ ἐπιςολὴν κατὰ τὸν Δεκέμβριον μῆνα σελ. 921., εἰς ἀπόκρισιν τῆς παρ' ἐμοῦ κατ' αὐτοῦ τοῦ συςήματος προεκδοθείσης ἐν μηνὶ μαρτίῳ 1819. Ὁ φιλόμουσος αὐτὸς ἀνὴρ, Μεσμερικῷ ζήλῳ κινούμενος, ἐςοχάσθη καὶ αὖθις ἀναγκαῖον, δι' αὐτῆς νὰ διασπείρῃ εἰς τὸ γένος τὰς τοῦ νέου συςήματος γνώσεις, καὶ νὰ ςερεώσῃ τὸ ἀληθὲς τούτου μὲ τὴν μαρτυρίαν πολλῶν πεπαιδευμένων. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ δυςυχίαν, αὐτὸς εἰς τὴν πρώτην του ἐπιςολὴν ἐσύγχυσε τὰς τῶν ζωϊκο-μαγνητιςῶν σκοτεινὰς ἰδέας καὶ ὑποθέσεις, καὶ εἰς τὴν δευτέραν του ὄχι ὀλιγώτερον, διὰ τοῦτο καὶ ἁρμόδιον εἰς αὐτὸν τὸ „ὤδινεν ὄρος καὶ ἔτεκε μῦν".

Μετὰ τῶν ἄχρι τοῦδε ἐκδοθέντων εἰς τιμὴν καὶ ςερέωσιν τοῦ μεσμερικοῦ συςήματος, δικαίως πρέπει νὰ προςεθῇ καὶ ἡ ῥηθεῖσα ἐπιςολὴ διὰ τὸν ζῆλον καὶ ἐνθουσιασμὸν τοῦ συγγραφέως· ἀλλ' ἂς ἐξετάσωμεν πρῶτον, τὴν ἀρχὴν ταύτης, τὰ ἐπακόλουθα, καὶ τὸν σκοπὸν εἰς ὃν ἀποβλέπει.

β'. Ἐμβαίνει εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐπιςολῆς του; φέρων τὴν γνώμην τοῦ Πλουτάρχου „Τῷ μέντοι σύνταξιν ὑποβεβλη„μένῳ καὶ ἱςορίαν ἐξ οὐ προχείρων, οὐδ' οἰκείων, ἀλλὰ ξένων „τε τῶν πολλῶν καὶ διεσπαρμένων ἐν ἑτέροις συνιοῦσαν ἀνα„γνωσμάτων, τῷ ὄντι χρὴ πρῶτον ὑπάρχειν καὶ μάλιςα τὴν „πόλιν εὐδόκιμον καὶ φιλόκαλον καὶ πολυάνθρωπον, ὡς βι„βλίων τε παντοδαπῶν ἀφθονίαν ἔχων, καὶ ὅσα τοὺς γράφον„τας διαφυγόντα σωτηρίᾳ μνήμης ἐπιφανεςέραν εἴληφε πί„ςιν, ὑπολαμβάνων ἀκοῇ καὶ διαπυνθανόμενος μὴ πολλῶν, „μηδ' ἀναγκαίων ἐνδεὲς ἀποδιδοῖη τὸ ἔργον".

Ἐννοῶν ἴσως μὲ αὐτὸ, ὁ φιλόμουσος, ὅτι οἱ μὴ εὑρισκόμενοι εἰς Γερμανίαν εἰσὶν ἐλλειπεῖς εἰδήσεων τῶν διὰ τοῦ νέου συςήματος γινομένων θαυμάτων. Ἀλλὰ ποῦ μᾶς ἐνόμισεν ὁ ἄνθρωπος, εἰς τὸ Ζαγόρι, ἢ εἰς κανὲν ἄλλο χωρίον τῆς Ἑλλάδος, καὶ φέρει τὴν γνώμην τοῦ Πλουτάρχου, προσθέ-

των καὶ τὸν κατάλογον τῶν ζ. μ. συγγραφέων, τῶν τυφλῶν ἀντιγράφων, καὶ τὴν τυπογραφίαν εἰς ἣν πωλοῦνται, παραβλέπων (ἴσως διὰ βραχυλογίαν) τοὺς κυριωτέρους κατ' αὐτοῦ τοῦ συγκρίματος γράψαντας;

Φαίνεται ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι λανθάνει τὸν ὁμογενῆ ἡ πλουσιότης τῶν ἐν Ἰταλίᾳ βιβλιοθηκῶν, καὶ ἡ εὐκολία τὸ νὰ ἔχωμεν ἐδῶ συγγραφεῖς κάθε ἔθνους ἀνήκοντας εἰς τὴν ἐπιστήμην μας, καὶ διὰ τοῦτο μᾶς νομίζει πάντη ἐλλειπεῖς ζωϊκομαγνητικῶν εἰδήσεων· πλὴν ἔπρεπε τουλάχιστον νὰ σχασθῇ εἰς ποίαν ἐποχὴν ζῶμεν, καὶ εἰς ποίαν γῆν κατοικοῦμεν, καὶ τότε νὰ μᾶς φέρῃ τὴν γνώμην τοῦ Πλουτάρχου.

γ'. Μᾶς λανθάνουσι, λέγει κατωτέρω, τὰ αἴτια καὶ αἱ περιστάσεις, δι' ὧν ὁ ζ. μ. κατεκρίθη περὶ τὸ 1784 ἔτος, καὶ χωρὶς νὰ λάβῃ τὸν κόπον νὰ μᾶς φανερώσῃ τοὐλάχιστον ὀλίγας, συμβουλεύει τὸν φίλον του νὰ ἀναγνώσῃ περὶ τούτου Kluge, Deleuze, καὶ ἄλλους νέους τυφλοὺς ἐνθουσιαστὰς καὶ ὀπαδοὺς τοῦ ψευδομεσμερικοῦ συστήματος. Ἀλλ' ἀπορῶ τὸ πῶς δὲν τὸν συμβουλεύει νὰ ἀναγνώσῃ ἄλλους καλλιωτέρους, οἵτινες ἄνευ προλήψεως ἐρεύνησαν ἀκριβῶς τὸ ῥηθὲν σύστημα, εἰς οὓς καὶ δυνάμεθα νὰ δώσωμεν περισσοτέραν πίστιν! οὗτοι εἰσὶν οἱ ἐκδόται τοῦ λεξικοῦ τῶν ἰατρικῶν ἐπιστημῶν (1), βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἔχει καὶ ὁ φίλος του καθημερινῶς ἀναχεῖρας.

Ἐπειδὴ ὁ ὁμογενὴς συμβουλεύει πολλάκις τὸν φίλον του νὰ ἀναγνώσῃ Kluge καὶ ἄλλους ἀντιφιλοσόφους μαγνητιστὰς συγγραφεῖς, ἃς ἴδωμεν ἐν συντόμῳ τί ἀξιόλογον ἢ νέον εὑρίσκεται εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ ῥηθέντος (2).

„Ὑποβέτει ὁ Kluge, ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι, Ἕλληνες καὶ „μετ' αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι ἐγνώριζον εἰς τὰ μαντεῖά των „τὸν ζωϊκο-μαγνητισμόν, ὡσαύτως καὶ οἱ Κινέζοι, ἐ„πειδὴ αὐτοὶ πρὸ πολλῶν αἰώνων ἰάτρευον πολλὰς ἀσθε„νείας, διὰ μόνης τῆς χειρομαλάξεως, καὶ ὅτι μερικοὶ „βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης ἰάτρευον τὴν βρογχοκήλην διὰ „μόνης τῆς ἁφῆς. Εἶναι σχεδὸν 150 χρόνοι, ὁποῦ εἰς „Ἀγγλίαν, κήπουρός τις ὀνομαζόμενος Levrot-creatra„kes εὐγενὴς Ἄγγλος, καὶ Steppar ἰατρὸς, ἰάτρευον

(1) Dictionnaire des sciences medicales.

(2) Kluge - δευτέρα ἔκδοσις 1815. μετάφρασις Ἰταλική.

„νόσους διὰ τῶν χειρομαλάξεων, μετέπειτα διὰ τῆς χρή„σεως τῶν περιαμμάτων (*), τῶν ὁποίων τὰς ἰάσεις „ἀποδίδει εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ζ. μ.".

Τὴν ἀρετὴν τοῦ ἰατρεύειν τὴν βρογχοκήλην καὶ ἄλλας ἀσθενείας διὰ μόνης τῆς ἁφῆς μερικοὶ τὴν ἀπέδιδον εἰς μόνους τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἡμεῖς ὅμως εὑρίσκομεν καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς τοιαῦτα παραμύθια. Ὁ Πλούταρχος διηγεῖται εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Πύῤῥου, ὅτι αὐτὸς εἶχε τοιαύτην δύναμιν νὰ ἰατρεύῃ τὰ πάθη τῆς σπληνὸς καὶ ἄλλας ἀσθενείας. „Τοῖς δὲ σπληνιῶσιν ἐδόκει βοηθεῖν ἀλεκτρυόνα θύων λευκὸν, ὑπτίοντε κατακειμένων τῷ δεξιῷ ποδὶ πιέζων ἀτρέμα τὸ σπλάγχνον. Οὐδεὶς δ' ἦν πένης, οὐδ' ἄδοξος οὕτως, ὥστε μὴ τυχεῖν τῆς ἰατρείας δεηθείς. Λέγεται δὲ τοῦ ποδὸς ἐκείνου τὸν μείζονα δάκτυλον δύναμιν ἔχειν θείαν, ὥστε μετὰ τὴν τελευτὴν, τοῦ λοιποῦ σώματος κατακαέντος, ἀπαθῆ καὶ ἄθικτον ὑπὸ τοῦ πυρὸς εὑρεθῆναι". (Πλουτ. Παράλ. ἐν ἐ. Πύρ.—Ἔκδ. Κορ. Τ. ἐ. σελ. 4.) Kluge λοιπὸν θέλει, ὅτι αἱ μυθολογούμεναι αὗται ἰάσεις εἰσὶν ἀποτέλεσμα τῆς μαγνητικῆς δυνάμεως· ἡμεῖς ὅμως ἀφήνοντες κατὰ μέρος τὰς τῶν παλαιῶν ἱστορίας, εὑρίσκομεν καὶ εἰς τοὺς νέους βρογχοκήλης ἰάσεις διὰ χειρομαλάξεων. Todero ὁ Γάλλος διηγεῖται, ὅτι μία γυνὴ θυμωθεῖσα κατά τινος ἄλλης τὴν ἐτράβηξεν ἀπὸ τὴν βρογχοκήλην, ἥτις μετὰ ὀλίγην ὥραν ἰατρεύθη.

Ὁ περίφημος χειροῦργος Monteggia ἔγινεν αὐτόπτης ἑτέρας παρομοίας ἰάσεως, ἀλλ' οἱ ἰατροὶ χωρὶς νὰ προσρέξωσιν εἰς τὴν φαντασιώδη μαγνητικὴν δύναμιν, ἐξηγοῦσιν αὐτὰς διὰ τῆς ἐρεθίσεως τῶν λιμφατικῶν ἀγγείων.

Γ. Ἀπορῶ τὸ πῶς ὁ ὁμογενὴς, ἀφ' οὗ ἀνέγνωσε καὶ ἐμελέτησε κατὰ βάθος τὸν ῥηθέντα Kluge καὶ Deleuze νὰ πίπτῃ εἰς ἀντίφασιν! αὐτὸς λέγει ὅτι ὁ ζ. μ. εἶναι ἐν μέσῳ ὡς καὶ τὰ ἄλλα εἰς τὴν ἰατρικὴν, διὰ νὰ ἰατρεύῃ τὰ πάθη, πρέπει ὅμως ὁ μαγνητιστὴς νὰ ἦναι ἔμπειρος βοτανικὸς, ἄριστος παθολόγος,

(*) Περιάμματα ἢ κοινῶς φυλακτά; ἐλέγοντο παρὰ τοῖς παλαιοῖς, ἰατρικά τινά, τὰ ὁποῖα κρεμασθέντα εἰς τὸν τράχηλον τοῦ ἀσθενοῦς, δι' ἀγνώστου τινὸς δυνάμεως ἰάτρευον τοὺς πάσχοντας· αὐτὰ ὁ Γαληνὸς ὀνομάζει ἄλογα, ἄτοπα ἰατρικὰ, καὶ ἅπερ τὴν σήμερον εἰς πολλὰ μέρη παρὰ τῶν γραϊδίων βάζονται εἰς πρᾶξιν.

ἐνὶ λόγῳ ἰατρός· βέβαια ἕνας κηπουρὸς, ἂν ἦναι ἔμπειρος βοτανικὸς, ἀμαθὴς ἔσεται τῶν ἄλλων· πῶς λοιπὸν αὐτὸς ἠδύνατο νὰ ἰατρεύῃ πάθη διὰ τοῦ ζ. μ.; — Ἂς ἀκολουθήσωμεν κατωτέρω τὸν Kluge.

„Ὁ Μέσμερ, λέγει, ἐνομίσθη λαοπλάνος, δὲν ἠκροάσθη ἀ„πὸ κάμμίαν ἀκαδημίαν, εἰμὴ ἀπὸ τὴν ἐν Βερολίνῳ· εἰς τοὺς „1778 εἰς τοὺς Παρυσίους ἤυρεν Eslon πιςὸν ὀπαδὸν τοῦ „συςήματός του. Μὲ ὅλον ὁποῦ ὁ λαὸς τὸν ἐθεοποίει διὰ τὰς „θαυμασίους αὐτοῦ ἰάσεις, αὐτὸς ἐπώλησε μυςικῷ τῷ τρό„πῳ τὰ σύςημά του διὰ ἀρκετὴν ποσότητα χρημάτων, διὰ „τοῦτο αὐτὸ ἀπέρασεν εἰς χεῖρας τῶν λαοπλάνων ἀγυρτῶν".

Πλὴν κατὰ τὴν γνώμην ἄλλων συγγραφέων, ὁ Μέσμερ ὑπὸ τῆς προσασίας τοῦ Δελσὸν ἰατροῦ τοῦ Κόμητος d'Artois ἐσύςησεν ἓν σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον αὐτὸς ἐπώλει διὰ διακόσια φλορία τὸ μυςικόν του μεθ' ὅρκου, καὶ μὲ αὐτὸ τὸ χαμερπὲς μονοπωλεῖον ἔγινεν ὑπέρπλουτος, διὸ καὶ ἀναχωρήσας ἀπὸ τοὺς Παρυσίους ἐπέςρεψεν εἰς τὴν Ἑλβετίαν φορτωμένος χρυσοῦ μᾶλλον ἢ δόξης, ὅπου καὶ ἀπέθανε.

„Kluge περιγράφει ἔπειτα τὰς τρεῖς ἑταιρείας συςηθείσας εἰς „τὴν ἐπικράτειαν τῆς Γαλλίας, καὶ τοὺς διαφόρους τρόπους „τοῦ μαγνητίζειν, εἰς μὲν τὴν τῶν Παρυσίων διὰ χειρομαλ„γαμάτων καὶ διὰ μετάλλων, ἕως ὅτου ἐπροξενοῦσαν εἰς „τοὺς ἀσθενεῖς δυνατοὺς σπασμοὺς (τὰς κρίσεις), εἰς τὴν τοῦ „Λιὸν καὶ Ὀσένδας διὰ τῆς πίςεως καὶ θελήσεως, καὶ εἰς τὴν „τοῦ Στρασβούργου, ἥτις ὠνομάζετο Société Armonique des „amis reunis, ἰάτρευον καὶ μὲ τοὺς δύω τρόπους, μετέπει„τα ὁ τρόπος τοῦ μαγνητίζειν μετεμορφώθη ἀπὸ τὸν Puysegur, καὶ ὁ τρόπος αὐτοῦ ἐδάλθη εἰς πρᾶξιν ἀπὸ τοὺς ἀλη„θεῖς μαγνητιςάς. —

„Ἡ αἰτία, λέγει, δι' ἣν κατεκρίθη τότε τὸ μεσμερικὸν σύ„ςημα ἀπὸ τὰς ἀκαδημίας ἐςὶ ἡ ἐφεξῆς. Οἱ διορισθέντες „χωρὶς νὰ ἐξετάσωσι τὴν πηγὴν τῆς μαγνητικῆς ἐπιςήμης, „εὐχαριςήθησαν μόνον εἰς τὰ πειράματα τοῦ Eslon μαθητοῦ „καὶ πιςοῦ ὀπαδοῦ τοῦ Μέσμερ, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέδωσαν „τὰ φαινόμενα εἰς τὴν φαντασίαν τῶν μαγνητιζομένων. Sus„sieu μόνος ἐναντιώθη εἰς τὴν αὐτῶν μὴ ἀκριβῆ παρατήρη„σιν· μετέπειτα ἐμποδίσθη διὰ πεινῆς, ἄχρι τῆς ἐπαναςά„σεως τῆς Γαλλίας, ἥτις καὶ ἐξάλειψεν ἐκ τῆς βίβλου τῶν „ζώντων πολλοὺς ὀπαδούς.

„Εἰς τοὺς 1797 Lavater τὸν εἰσήγαγεν εἰς Bulchler olbers, „εἰς καιρὸν ὁποῦ οἱ Bekman, Gmelin τὸν ἔφεραν εἰς Βερολῖνον „ἀπὸ Στρασβοῦργον, ὅπου ἠῦρε παννηγυρισὰς καὶ ἐναντιωτὰς, „πλὴν διὰ τῆς πείρας καὶ τῆς τοῦ λαοῦ φωνῆς πολλοὶ τῶν „ἰατρῶν τὸν διεδέχθησαν· κατὰ τὸ παρὸν ὅμως ὁ ζ. μ. δὲν „ἔχει ὁμοιότητα μὲ τὸν μεταλλικὸν μαγνητισμὸν τοῦ Μέσ„μερ, εἰμὴ διὰ τὰς χειρομαλάξεις". Ἕως ἐδῶ ὁ συγγραφεὺς κάμνει τὴν ἱςορίαν τοῦ μεσμερικοῦ σύςηματος, ἀκολούθως διηγεῖται τὰ τούτου φαινόμενα καὶ τὴν ἐνέργειαν, ὁμιλεῖ διὰ τὸ νευρικὸν σύςημα κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ρέιλ, ἐξηγεῖ δὶ αὐτοῦ τὴν θεωρίαν, καὶ τελειώνει μὲ τὰς ἀσθενείας εἰς ἃς αὐτὸς ὠφελεῖ. —

Φαινόμενα τοῦ ζ. μ.

„Πρῶτον ὁ μαγνητίζων πρέπει νὰ ἦναι δυνατώτερος τοῦ ἀ„σθενοῦς, καὶ τότε ὁ μαγνητίζων αἰσθάνεται θερμότητα τι„νὰ, δηλ. ὡς ἓν ὑγρὸν τὸ ὁποῖον ἐκ τῶν ἄκρων τῶν χειρῶν „ἐκτείνεται εἰς ὅλον τὸ σῶμα, ὅπερ δὲν ἀκολουθεῖ, ἐὰν αὐ„τὸς σκεπάσῃ τὰς χεῖρας μὲ πανίον μεταξωτὸν, ὡς σῶμα „ἠλεκτρικὸν, ἐπειδὴ ὁ μαγνητίζων οὕτως δὲν χάνει τὰς δυ„νάμεις του, καὶ ἡ ἐνέργεια πρὸς τὸν μαγνητιζόμενον εἶναι „μεγαλητέρα, ἡ ἀδυναμία καὶ ἀνορεξία τοῦ μαγνητιζομέ„νου εἶναι σημεῖον καλοῦ ἀποτελέσματος. Δεύτερον „ὁ ἐρε„θισμὸς εἰς τὸν μαγνητιζόμενον αὐξάνει καθ' ὅλα τὰ μέρη „τοῦ σώματος, ὡσαύτως καὶ ἡ ἄδηλος διαπνοὴ, ὁ γαργαλι„σμὸς εἰς τὸ δέρμα, ἡ δύναμις μερικῶν ὀργάνων μεταφέρε„ται εἰς ἄλλα κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ μαγνητίζοντος. Εἰσὶ „καὶ ἄλλα φαινόμενα ὄχι ὅμως κοινὰ εἰς ὅλους, ἐπειδὴ προέρ„χονται ἀπὸ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ μαγνητίζοντος καὶ μα„γνητιζομένου, τὰ ὁποῖα εἰσὶν ἓξ βαθμῶν·

„ἀγρυπνία, ὑγιεῖς ἔτι οὖσαι αἱ αἰσθήσεις, μισ' ἀγρυπνία, ἥτις „καὶ ἡμίκρισις λέγεται, μαγνητικὸς ὕπνος, εἰς τὸν τέταρτον „βαθμὸν ἐξυπνᾷ ὁ ἀσθενὴς, καὶ διαλέγεται μὲ τὸν μαγνητί„ζοντα, εἰς τὸν πέμπτον βαθμὸν φαίνεται κάθε σημεῖον μα„γνητικὸν, ἥτις καὶ καθαρὰ ὄψις λέγεται, ὀξυδέρκεια (clair„voyance), εἰς τὸν ἕκτον βαθμὸν ὁ ἀσθενὴς ἐξαπλώνεται εἰς „τὰ πόρρω καὶ ἐγγὺς ἄνευ περιορισμοῦ, γνωρίζει τοὺς φοχα-

„σμοὺς τοῦ μαγνητίζοντος, ἐνὶ λόγῳ γίνεται προφήτης —
„Κατωτέρω ὁμιλεῖ διὰ τὰ φαινόμενα κάθε βαθμοῦ, καὶ τοῦ
„μὲν πρώτου εἰσὶ θερμότης, ἐρυθρότης τοῦ δέρματος ἢ ψυ-
„χρότης εἰς μερικοὺς, δύσπνοια, σπασμοὶ, παραλύσεις,
„παλμοὶ τῆς καρδίας καὶ τὰ ἑξῆς· εἰς τὸν δεύτερον ἡ θέρμη
„αὐξάνει περισσότερον εἰς τὸν στόμαχον, ἐξ οὗ ἐκτείνεται καὶ
„εἰς ὅλον τὸ σῶμα, προσέτι βάρος εἰς τὰ βλέφαρα, φωτο-
„φοβία, ὀμφὴ, ἱδρῶτες, τοπικαὶ παραλυσίαι καὶ λοιπά· εἰς
„τὸν τρίτον ὕπνος βαθὺς, ὥστε ὁ ἀσθενὴς δὲν ἐξυπνεῖ οὔτε ἀ-
„πὸ μεγάλους θορύβους, μετὰ τὸν ὕπνον δὲν ἐνθυμεῖται παν-
„τελῶς τῶν παρωχηκότων, αἰσθάνεται ὅμως δυνατώτερος·
„εἰς αὐτὸν τὸν βαθμὸν ἐνίοτε συμβαίνουσι λιγοθυμίαι, σπα-
„σμοὶ, καὶ συμπτώματα ἀποπληξίας· εἰς τὸν τέταρτον, καὶ
„τοι ἔξυπνος ὢν ὁ ἀσθενὴς, καὶ ἀνεωγμένους ἔχων τοὺς ὀφ-
„θαλμοὺς, δὲν γνωρίζει τὰ εἰς αὐτὸν παρρησιαζόμενα, εἰ μὴ
„διὰ τῆς ἀφῆς; δι' ἧς γνωρίζει σχεδὸν καὶ τὰ χρώματα· εἰς
„τῆς ὄψεως, ἀκοῆς, ὀσφρήσεως, διὰ τοῦ ἐπιγαστρίου γνωρίζει τὰ
„ὑπολείμενα καὶ μακρόθεν, ἐὰν τις ξένος ἐγγίζῃ μέρος τοῦ
„σώματος, αὐτὸ γίνεται ὠχρὸν, ψυχρὸν, σπασμοδικὸν ἢ πα-
„ραλυτικὸν, οἱ ἀσθενεῖς δὲν ὑποφέρουσι τὰ μέταλλα, εἰ μὴ
„τὸν χρυσὸν καὶ σίδηρον, οἱ ὑπνοβάται ὁμιλοῦσι μὲ μελω-
„δίαν, εἰσὶ χαρίεις, ὁ ὕπνος οὗτος κρατεῖ μίαν ἢ δύω ὥρας
„ἐνίοτε μερικὰς ἡμέρας, ἐγερθέντες οἱ ἀσθενεῖς δὲν ἐνθυμοῦν-
„ται τῶν παρωχηκότων, ἢ ὀλίγον, ὅταν ὅμως γένωσιν ἐκ-
„δευτέρου ὑπνοβάται, ἐνθυμοῦνται τῶν τῆς παρελθούσης ὑ-
„πνοβασίας, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ μόνον χαρακτηριστικὸν τῆς
„ὑπνοβασίας".

Δ. Διὰ νὰ ἀποδείξω εἰς τὸν ὁμογενῆ, ὅτι παρόμοια φαι-
νόμενα ἐνίοτε φαίνονται εἰς μερικὰς ἀσθενείας, χωρὶς νὰ ἔχῃ
τόπον ὁ ζ. μαγν., κρίνω ὠφέλιμον νὰ διηγηθῶ ἱστορίαν μιᾶς
παραδόξου ἀσθενείας, ἥτις ἐπαρρησιάσθη εἰς τὴν κλινικὴν τῆς
Παυΐας κατὰ τὸ 1819 ἔτος ὑπὸ τῆς ἐπισκέψεως Hildebrand
υἱοῦ τοῦ ἐν Βιέννῃ ἀποθανόντος κλινικοῦ.

Μία νέα εἴκοσι χρόνων πρὸ πολλοῦ καιροῦ ἔπασχεν ἀπὸ
σφοδρὰν κεφαλαλγίαν, ἐξ αἰτίας τῆς παύσεως τῶν καταμη-
νίων. Μὲ τὴν πρόοδον τοῦ καιροῦ αὐτὴ ὑπέφερεν ἔτι παλμοὺς
τῆς καρδίας πολλάκις τῆς ἡμέρας· ἐν καιρῷ τῶν σφοδρῶν

σπασμῶν ἡ νόσος ἐγίνετο ἐκζατικὴ διὰ μερικὰ λεπτὰ, καὶ
ἔπειτα ἄρχιζε σφοδροτέρως οἱ σπασμοὶ, καὶ μετ' αὐτῶν πα-
ραλαλιά· τὸ θαυμασιώτερον εἶναι, ἐπειδὴ ἡ ἀσθενὴς ἐτρα-
γῴδει μελωδικῶς, ἐσύνθετε στίχους ἐξ ἀπροόπτου, ἔκραζε
τὰ ὀνόματα τῶν συγγενῶν καὶ φίλων τῆς, ἀναστενάζουσα βα-
θέως, πολλάκις ἐπαναλάμβανε τὰ ὅσα ὁ κλινικὸς ἔλεγεν εἰς
τοὺς μαθητὰς, ὅταν ἐπλησίαζεν εἰς τὴν κλίνην, καὶ μετὰ
ἕνα τέταρτον τῆς ὥρας, μὲ σφοδροτάτους σπασμοὺς ἔπαυεν
ἡ ἰλιὰς τῶν κακῶν τῆς δυσχοῦς νέας, μὲ φλεβοτομίας καὶ
ἄλλα ἰατρικὰ, τὰ ὁποῖα διεγείρουσι τὰ καταμήνια. Ἡ ἀσθε-
νὴς εἰς διάστημα τριῶν μηνῶν ἰατρεύθη.

Ποῖος λοιπὸν ἤθελεν ἀποδώσει τὰ φαινόμενα ταῦτα εἰς
τὸν ζ. μ., ἢ νομίσει μαγνητικήν τινα δύναμιν, αἰτίαν τῶν
συμπτωμάτων τῆς ῥηθείσης ἀσθενείας; Αὐτὸ, καὶ ἄλλα μύ-
ρια παραδείγματα ἀποδεικνύουσιν ὅτι τοιαῦτα φαινόμενα οὐκ
εἰσὶν ἀποτελέσματα τοῦ ζ. μ., τὰ ὁποῖα ἀπατοῦσι τοὺς πα-
νηγυρίζας καὶ ὀπαδοὺς τοῦ Μέσμερ, ὡς κατωτέρω ῥηθήσεται.

„Εἰς τὸν πέμπτον βαθμὸν, λέγει, τόσον αὐξάνει ἡ αἰσθαν-
„τικὴ δύναμις τοῦ ἀσθενοῦς, ὥστε προλέγει τὰ ἰατρικὰ, ἅ-
„περ δύνανται νὰ τὸν ἰατρεύσωσι, τὰς μελλούσας αὐτοῦ ἀ-
„σθενείας, ὡσαύτως καὶ τὰς ἀσθενείας, ἃς μέλλει νὰ ὑποφέ-
„ρῃ ὁ μαγνητίζων.

„Εἰς τὸν ἕκτον βαθμὸν γνωρίζει παρόντα καὶ μέλλοντα, γί-
„νεται προφήτης ὄχι μόνον τῶν ἰδίων μελλόντων συμβαί-
„των, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων· εἰς αὐτὸν τὸν βαθμὸν ὁ ἀσθε-
„νὴς ἔχει συμπάθειαν ἢ ἀντιπάθειαν πρὸς τοὺς ἄλλους, ὁ ἀ-
„σελγὴς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ἀντιπαθητικὸς εἰς τὸν πά-
„σχοντα. Μετέπειτα ὁ συγγραφεὺς κάμνει μερικὰς σκέψεις
„εἰς νευρικὸν σύστημα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Reil, καὶ μὲ αὐ-
„τὰς ἐξηγεῖ τὰ τοῦ ζ. μ. φαινόμενα, ὡσαύτως ὁμιλεῖ καὶ
„περὶ τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν ἰδιοτήτων τοῦ μαγνητίζου-
„τος, τῶν διαφόρων μεθόδων τοῦ μαγνητίζειν καὶ ἄλλων ὁ-
„μοίων, τὰ ὁποῖα διὰ βραχολογίαν παραβλέπω, τελειώνει
„μὲ τὰς ἀσθενείας εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ὠφέλιμος ὁ ζ. μ., αἱ
„ὁποῖαι εἰσὶν· νευρικαὶ ἀσθένειαι, μαρασμοὶ, κατάληψις,
„ἐπιληψία, τέτανος, σκελοτύρβη, σαρδονικὸς γέλως, σπα-
„σμοὶ, παραλύσεις, ὑδροπικίαι, ἀρθρίτης, ἀσφυξία καὶ ἄλλα
„ὀξέα πάθη".

Ε. Ἰδοὺ ἐν περιλήψει τὴν γνώμην τοῦ περιφήμου συγγραφέως, τὸν ὁποῖον μᾶς συμβουλεύει ὁ ὁμογενὴς νὰ ἀναγνώσωμεν, καὶ τὰς θεμελιώδεις μαγνητικὰς αὐτοῦ διδασκαλίας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν παραλόγους καὶ ἀντιφιλοσοφικὰς θεωρίας. Εἰμὶ βέβαιος, ὅτι οἱ πρὸς τὸν ῥηθέντα συγγραφέα τοῦ ὁμογενοῦς ἔπαινοι δὲν προέρχονται, εἰμὴ ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν παράλογον πρὸς τὸ νέον σύσημα καὶ πρὸς τοὺς τούτου ὀπαδούς· κρίνω περιττὸν νὰ ἔμβω εἰς ἄλλας ὁμοίας, τῶν ὁποίων εἰσὶ πλήρη ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους τὰ συγγράμματα πολλῶν μεσμερινῶν ὀπαδῶν, ἐπειδὴ ὄχι μόνον ἐρεθίζουσι τὸν ἀναγνώστην εἰς γέλωτα, ἀλλὰ καὶ ἀηδίαν πολλάκις προξενοῦσι. Συμβουλεύει νὰ ἀναγνώσωμεν τὸ περίφημον τοῦτο σύγγραμμα διὰ νὰ πληροφορηθῶμεν διὰ ποίαν αἰτίαν κατεκρίθη τὸ μεσμερικὸν σύσημα εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Γαλλίας· ἀλλὰ μοὶ φαίνεται ὅτι οἱ ὁμογενεῖς εἰς τὰς πρώτας των διατριβὰς τὰς ἐφανέρωσαν, ἃς καὶ ἀναίρεσα εἰς τὴν πρώτην μου ἐπιστολήν. Ὁ ὁμογενὴς ἔπρεπε νὰ ἀναγνώσῃ καὶ ἄλλους συγγραφεῖς διὰ νὰ ἴδῃ πόσην ὠφέλειαν ἐπροξένησεν ἡ τῆς Γαλλίας ἐπανάστασις εἰς τὰς ἐπιστήμας, διὰ νὰ βεβαιωθῇ ἂν τὰ παρὰ τοῦ ῥηθέντος συγγραφέως αἴτια πρὸς ὄλεθρον τοῦ ζ. μ. συσήματος εἰσὶν ἀληθῆ, καὶ ἂν τῷ ὄντι αἱ τοῦ Kluge ἀποφάσεις εἰσὶ τόσαι ἄλλαι σωκρατικαὶ ἀλήθειαι.

Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, ἣν οὗτοι νομίζουσιν ἐμπόδιον τῆς θεραπείας τοῦ μεσμερικοῦ συσήματος, δὲν ἠδύνατο πῶς νὰ προξενήσῃ βλάβην εἰς τοῦτο, ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν εὑρίσκομεν εἰς τὴν ἱστορίαν ἐποχὴν, καθ' ἣν νὰ καλλιεργήθη τόσον τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ὅσον εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Γαλλίας· αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι, ἡ φιλοσοφία, αἱ τέχναι κατ' αὐτὴν (δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν) ἐπλησίασαν εἰς τὴν τελειότητα, ὡς σαφέστατα τὸ ἀποδεικνύει Biot· οὐδεμία ἐποχὴ μᾶς ἔδωσε περιφημοτέρους ἰατροὺς καὶ χειρουργοὺς ὅσον ἐκείνη μεταξὺ ἑνὸς πολέμου ἑπτὰ χρόνων καὶ Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ εἰς αὐτὴν ἤκμασαν καὶ οἱ περιφημότεροι ἰατροὶ εἰς Γαλλίαν, Γερμανίαν, Ἀγγλίαν, Λομβαρδίαν, Νεάπολιν, Λοζάνην· εἰς αὐτὴν ἤκμασαν οἱ δύω θεμελιωταὶ συσημάτων Κουλένιος καὶ Βρόβνης, ὅς τις διὰ μίαν πρόσκαιρον δόξαν ὑπερέβη ὅλους τοὺς ὁμοχρόνους του. Διατί λοιπὸν τὸ μεσμ. σύσημα κατὰ τὴν γνώμην τῶν ὀπαδῶν κατεκρίθη τότε, ἐν ᾧ

εἰς Γαλλίαν δὲν ἐζητεῖτο, εἰ μὴ νεωτερισμός; καὶ ποῖον ἄλλο ἔθνος ἔδειξε τόσον ζῆλον εἰς τὰς ἐφευρέσεις, ἢ ἐτίμησε τοὺς πεπαιδευμένους, ὅσον τὸ γένος τῶν Γάλλων καὶ Ἀγγλῶν; Πῶς λοιπὸν εἰς τὸν ἀθάνατον Μέσμερ ἐφευρετὴν τοιούτου ὠφελίμου συσήματος ἔγινεν αὕτη ἡ ἀδικία; Οἱ Γάλλοι, λέγει ὁ Frank, ἔδειξαν τόσον ζῆλον διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἰατρικῆς, ὥστε πολλοὶ τῶν τότε ἐταξείδευον ἐξεπίτηδες εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης διὰ νὰ ἀκούσωσι τὰς γνώμας τῶν πεπαιδευμένων, καὶ νὰ συνάζωσιν ὡς αἱ μέλισσαι τὰ ἄνθη· ἀδύνατον λοιπὸν εἰς τοὺς Παρυσίους νὰ κατακριθῇ τοιοῦτον σύσημα, ὠφελιμώτερον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἐκ τῶν ὅσων ἐφάνησαν ἄχρι τοῦδε.

„Ὁ φιλόμουσος λέγει εἰς τὴν ἐπιστολήν του· τὸ πῶς ἡ „θεωρία αὕτη ἀληθεύει, ἀναμφίβολον, ἐπειδὴ εἰς τὰ πα„νεπιστήμια Γερμανίας, Ἀουστρίας διδάσκεται δημοσίως, καὶ οἱ „ἐκεῖ προφέσσορες τὴν δέχονται, ὡσαύτως καὶ οἱ ἐκδόται τοῦ „λεξικοῦ Real Encyclopedie, ἔπειτα διὰ στερέωσιν, φέρει ὡς „ὀπαδοὺς, Villers, Hufeland, Lavater, ἄνδρες τῷ ὄντι ἀ„ξιέπαινοι διὰ τὴν προκοπὴν καὶ συγγράμματά των".

Ζ. Εἰς τοῦτο ἐγὼ ποσῶς δὲν θαυμάζω, ἐὰν ὅμως ὁ ὁμογενὴς νομίζει ἀναντίῤῥητον τὸ μεσμ. σύσημα, ἐπειδὴ οἱ ῥηθέντες συγγραφεῖς ἐγνώρισαν τὴν ἀλήθειαν τούτου, ἠμπορῶ καὶ ἐγὼ νὰ τοῦ ἀριθμήσω ὑπὲρ τοὺς διακοσίους πεπαιδευμένους ἄνδρας, ἐναντίους. Ποίους αὐτὸς νομίζει ὅτι εἰσὶν οἱ ἐκδόται τοῦ λεξικοῦ des sciences medicales, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα μόνον φθάνουσι νὰ ἀποδείξωσι ποίαν πίστιν πρέπει νὰ δώσωμεν εἰς αὐτούς; αὐτοὶ εἰσὶν οἱ νῦν περιφημότεροι ἄνδρες τῆς Γαλλίας. Ἐὰν θέλῃ ὁ ὁμογενὴς μὲ τὰς μαρτυρίας μεγάλων ἀνδρῶν νὰ ἐπικυρώσῃ τὸ ἀληθὲς τοῦ μεσμερικοῦ συσήματος, καὶ ἐγὼ τοῦ λέγω, ὅτι ἀρκεῖ ἡ μαρτυρία ἑνὸς Boyer, Cloquet, Cuvier, Dupois, Todere, Tournier, Gall, Gardien, Belletan, Beroy, Potit, Pinel, Richerand-Roux, Lavary καὶ ἄλλων, νὰ ἀποδείξῃ πόσην στερέωσιν καὶ βάσιν ἔχουσιν αἱ θεωρίαι τῶν μαγνητικῶν λαοπλάνων, φθάνει νὰ ἀναγνώσωμεν τὸ κατ' αὐτοῦ ἐκδοθὲν κεφάλαιον, διὰ νὰ καταλάβωμεν, ἐὰν ἀληθῆ ἢ ψευδῆ τὰ τοῦ ζ. μ. φαινομένα. „Tou„tes choses (λέγουσι) que ont fait paraitre leurs opera„tions miraculeuses aux personnes, qui s'enthousiasment d'u-

„ne foi vive dans ces pratiques, tandis que d'autres d'une „incredulité prononcée, n'y voient que des manoeuvres de „la plus absurde charlatanerie sur des esprits faibles".

Ποῖος θαυμασμὸς ἐὰν Villers, Huffeland, Lavater διεδέχθησαν τὸ σύςημα, καὶ περὶ τούτου ἔγραψαν; ποία ἀπορία ἐὰν Lavater ἐφάνη ὀπαδὸς τούτου, ἐν ᾧ ὁ περίφημος οὗτος ἀνὴρ, ὄχι ὀλίγον ἐνθουσιαςὴς ἐφάνη εἰς τὸν Gassner Ἰωσὴφ λαοπλάνον, ὅς τις μὲ τοὺς ἐξορκισμοὺς ἐφαντάζετο νὰ ἰατρεύσῃ κάθε πάθος; ἐὰν Huffeland καὶ ἄλλοι ὀπαδοὶ ὁμολογῶσιν ὅτι ἰάτρευσαν χρονικὰ πάθη, νευρικὰς ἀσθενείας; ποῖος τῶν ἰατρῶν δὲν ἠξεύρει τὴν ἰσχύν, ἣν εἰς αὐτὰ ἔχει ἐνίοτε ἡ μόνη τοῦ ἀσθενοῦς φαντασία, ὡς κατωτέρω βιβιήσεται;

Περὶ πλέον ἐρωτῶ τὸν ὁμογενῆ νὰ μοι εἴπῃ, ποῖοι ἐςάθησαν διὰ εἴκοσι σχεδὸν χρόνους οἱ ὀπαδοὶ καὶ παυηγυρισαὶ τοῦ Βροβνιανικοῦ συςήματος; ποῖον μέρος τῆς Εὐρώπης δὲν ἐδολώθη ἀπὸ αὐτό; ποίαν ἄρα ἐπανάςασιν δὲν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς ἰατροὺς σχεδὸν ὅλης τῆς Εὐρώπης; δὲν ἐπλημμύρησεν ἡ Εὐρώπη ἀπὸ συγγράμματα περιφήμων ἀνδρῶν ὀπαδῶν τούτου; δὲν ἠπατήθησαν τὰ μεγαλήτερα πνεύματα τοῦ τότε καιροῦ ἀπὸ τὰς διδασκαλίας τοῦ Σκοτζέζου; πρέπει διὰ τοῦτο νὰ τοὺς νομίσωμεν ἀμαθεῖς καὶ ἀφῦρτας; ὄχι βέβαια, ἐπειδὴ τοιαύτη πάντοτε ἐςάθη ἡ κλίσις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἰς τὰ νεωτερίσματα τῶν ἐπιςημῶν, ὡς ἡ ἱςορία τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας μᾶς τὸ ἀποδεικνύει.

Δὲν εἶναι παράδοξον ἐὰν Huffeland καὶ ἄλλοι φωνάζουσι τὴν σήμερον, ἐσμὲν ὀπαδοὶ τοῦ Μέσμερ, ἐπειδὴ πρὸ ὀλίγων χρόνων ἐφώναζον μὲ ἐνθουσιασμὸν, ἐσμὲν ὀπαδοὶ τοῦ Σκοτζέζου. Πόσον θόρυβον δὲν ἐπροξένησεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος τὸ σύςημα τοῦ Περκινισμοῦ (1) φερθὲν ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν, πόσας πεπαιδευμένων ἀνδρῶν κεφαλὰς δὲν ἐτάραξεν; ἀλλὰ τί ἐκ τούτου; ἀπεδείχθη τῷ ὄντι, τὸ πᾶν ἐγίνετο ἀπὸ τὴν φαντασίαν. Καὶ ἄλλα μύρια παραδείγματα ἔχομεν ἀνδρῶν περιφήμων, οἵτινες ἠπατήθησαν καὶ ἐπεςήριζαν διὰ πολὺν καιρὸν γνώμας ψευδεῖς καὶ ὑποθέσεις. Ἢ πόσοι διάτι τέλος πολιτικὸν δὲν βιάζονται νὰ δοξάζωσιν ἀθελήτως, ἅπερ αὐτοὶ γνωρίζουσιν ὑποθέσεις; ἢ πόσοι διὰ φιλοδοξίαν μᾶλλον ἢ διὰ ὠφέλειαν δὲν γράφουσιν ἅπερ ἐπεςηρίχθησαν ἀπὸ ἄλλους;

(1) Ὅρ. βιβλιοθ. Βρεταν. Τ. κά.

Η. Πρὶν νὰ ἔμβω εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἄλλων ἀφορισμῶν τῆς ἐπιςολῆς του, κρίνω ὠφέλιμον νὰ ἐξετάσω, ἐὰν τῷ ὄντι ἔγιναν ἰάσεις διὰ τοῦ ζ. μ., τὸ πῶς, καὶ εἰς ποίους.

Ὁμοφώνως ὅλοι οἱ Ζωϊκο-μαγνητιςαὶ λέγουσιν, ὅτι οἱ ἀσθενεῖς οἵτινες μέλλουσι νὰ μαγνητισθῶσι πρέπει νὰ ἦναι ἀδύνατοι, νὰ ἔχωσι τὸ νευρικὸν σύςημα τοιοῦτον, ὥςε εὐκόλως νὰ αἰσθάνωνται τὴν ζ. μαγνητικὴν δύναμιν· διὰ τοῦτο προκρίνουσι παιδία ἢ γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι εὐκόλως ὑποφέρουσι φυσικῶς καὶ ἠθικῶς, κατ' ἐξοχὴν δὲ ὅταν εἰσὶν ἀσθενεῖς, τοὺς ἐκλέγουσιν ἀπὸ τὴν κλάσιν τοῦ λαοῦ, ἐπειδὴ πιςεύουσιν εὐκόλως. Ὁ Ἴδιος Μέσμερ τὸ ὁμολογεῖ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ὀπαδῶν του, ὅτι πρὶν νὰ ἀρχίσῃ τὰς ἰάσεις, ἐξέταζε πρῶτον τὸν χαρακτῆρα φυσικὸν καὶ ἠθικὸν τῶν ἀσθενῶν, ἐπρόκρινε πάντοτε τρυφερὰ γύναια, προσέτι ἔλεγεν ὅτι χρειάζεται ἀνταμοιβαία τις συμπάθεια μεταξὺ ἀσθενοῦς καὶ ἰατροῦ· ἄνευ αὐτῶν τῶν ἰδιοτήτων, ὁ ζ. μ. δὲν ἐλάμβανε καλὴν ἔκβασιν.

Ἀναντίρρητον, ὅτι ὁ ἀσθενὴς ὁ μέλλων μαγνητίζεσθαι, εἶναι προειδοποιημένος καὶ ἠξεύρει, ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ μαγνητίζοντος καὶ ὅλαι αἱ ἑτοιμασίαι ἀποβλέπουσι διὰ τὴν ὑγίειαν του· ὅταν λοιπὸν αὐτὸς κείτεται ἐπὶ κλίνης εἰς οἰκίαν σκοτεινὴν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι ἄκρα σιωπὴ, καὶ ἐγγίζεται ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ μαγνητίζοντος χωρὶς νὰ ἔχῃ μάρτυρα τινὰ παρόντα, καὶ ἐρωτᾶται μὲ μονότονον φωνὴν τοῦ μαγνητίζοντος, εἶναι ἀναντίρρητον λέγω, ὅτι εἰς αὐτὸν πρέπει νὰ αὐξάνῃ ἡ πίςις, ἡ προσοχὴ, ἡ ἐλπὶς τῆς ὑγιείας, ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐνίοτε καὶ δυσειδαιμονικὸς φόβος, καὶ ἡ ἰδία ἐπιθυμία. Ὅλαι αὐταὶ αἱ προετοιμασίαι συντείνουσιν εἰς κάποιον τρόπον, νὰ προξενήσωσιν ἐνίοτε φαινόμενα παράδοξα καὶ τὴν ἰδίαν ἴασιν· παλαιαί τε καὶ νέαι ἱςορίαι εἰσὶ πλήρεις θαυμασίων φαινομένων ἐπιθυμίας τόσον εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, ὅσον καὶ εἰς τοὺς ὑγιεῖς· φθάνει ἐνίοτε ἡ μόνη ἐπιθυμία νὰ ζωγραφίσῃ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀνθρώπου ζωηρὰν τὴν ἐπιθυμίαν ἑνὸς ὑποκειμένου ἀπόντος, νὰ ἀκούσῃ ἤχους ἀνυπάρκτους, νὰ αἰσθανθῇ ἡδονὰς φαγητῶν, μυρωδίας καὶ ἄλλα τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα οὐκ εἰσὶ παρόντα· τόσον εἰσὶ δυναταὶ αἱ δυνάμεις τῆς φαντασίας. —

Ὁ περίφημος ποιητὴς Τάσσος, καίτοι ὑγιεῖς ἔχων τὰς φρένας, ἐφαντάζετο νὰ ἔχῃ πάντοτε παρόντα ἕνα του ἐπιχώριον φίλον, τοῦ ὁποίου ἔλυε τὰς ἀπορίας, τὸν παρεκάλει νὰ προσέχῃ εἰς τὴν ὁμιλίαν κτ., καὶ τόσον ἦτον πληροφορημένος τῆς παρουσίας τοῦ φίλου, ὥςε τὸν ἐδείκνυε μὲ τὸν δάκτυλον εἰς ἄλλον του φίλον. Πόσα ἄλλα μύρια παραδείγματα δὲν ἔχομεν εἰς τὴν ἱςορίαν τῆς ἰατρικῆς, ἀναρίθμητα ὡσαύτως καὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαςικήν! πόσαι εὐλαβεῖς γυναῖκες ἐξ ἄκρας ἐπιθυμίας δὲν ἐνόμιζον νὰ ὁμιλῶσι μετὰ τῶν ἁγίων, νὰ λαμβάνωσιν ἀποκρίσεις, καὶ νὰ δοκιμάζωσιν οὐρανίους ἡδονάς! Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀποδώσωμεν τὴν αἰτίαν τοιούτων φαινομένων εἰς τὸν μαγνητισμόν;— André εἰς τὴν ὀρθοπαιδίαν του διηγεῖται, ὅτι εἷς πρέσβυς τοῦ Μαρόκου, ἐπῆγε νὰ ἰδῇ τὸ νοσοκωμεῖον τῶν Παρυσίων· μερικοὶ γέροντες ἀσθενεῖς παράλυτοι πρὸ πολλῶν χρόνων ἐπεθύμουν νὰ τὸν ἴδωσιν, ἡ ἐπιθυμία μόνη ἔφθασε νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς δυνάμεις, ὥςε νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἔμελλε νὰ ἀπεράσῃ ὁ πρέσβυς, καὶ οὕτως ἰάθησαν· εἰσὶ θαύματα αὐτὰ τοῦ ζ. μ.; Ποῖος τῶν ἰατρῶν ἀγνοεῖ τὰς ἀσθενείας προξενουμένας ἐνίοτε ἐκ μόνης τῆς ἐπιθυμίας; Νοςαλγία, ἀτροφία, μητρικὴ μανία, δὲν προξενοῦνται πολλάκις ἀπὸ τὴν ἄκραν ἐπιθυμίαν; Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ διὰ τὴν θέλησιν, εἰς τὰς γυναῖκας πολλάκις ἀκολουθοῦσι σπασμοὶ, ἐπιληψίαι, παραλύσεις, ἐκςάσεις ἐκ μόνης τῆς θελήσεως. Ὁ περίφημος κλινικὸς De Haen μᾶς διηγῆται (ratio medendi), ὅτι ἕνας προσποιούμενος ἐπιλήπτικος, ὑπέφερε τὸ πῦρ, μετέπειτα ὡμολόγησεν εἰς τὸν αὐτὸν κλινικὸν τὴν ἀπάτην, ὅς τις ἐγνώρισεν ὅτι οἱ παροξυσμοὶ ἀπὸ ψευδεῖς ἔγιναν τῷ ὄντι ἀληθεῖς.

Πόσας ἄλλας ἱςορίας ἰατρειῶν δὲν ἔχομεν ἐκ μόνης τῆς πρὸς τὸν ἰατρὸν τοῦ ἀσθενοῦς ἐμπιςοσύνης, πίςεως καὶ θάρρους, ἃς μᾶς προβάλλουσιν οἱ μαγνητιςαὶ ὡς ἀναγκαίας διὰ τὴν ἴασιν κατὰ τὸ μεσμεριϊκὸν σύςημα; τὰ καταπότια ἐξ ἄρτου κατασκευαζόμενα τοῦ Ridlin καὶ Boerrabéiou ποίαν δύναμιν εἶχον, εἰμὴ τὴν τοῦ ἀσθενοῦς πρὸς τὸν ἰατρὸν πίςιν; Εἶναι προσέτι γνωςὴ ἡ ἴασις τῆς γραιᾶς ἣν ἔκαμεν ἕνας μαθητὴς τοῦ Boerrabéiou μὲ τὴν ὑβρις κὴν χάρτην· ἐρωτῶ τώρα τὸν ὁμογενῆ νὰ μοὶ εἴπῃ, ἐὰν αὐτὰς τὰς ἰατρείας πρέπει νὰ τὰς ἀποδώσωμεν εἰς τὸν ζ. μ. ὡς ὁ Klugo καὶ Deleuse θέλουσι.

Πόσην ἰσχὺν ἔχει ἡ προσοχὴ εἰς τὸν ὑγιῆ καὶ ἀσθενῆ ἄνθρωπον, εὐκόλον τις νὰ τὸ παρατηρήσῃ, φθάνει τις νὰ προσηλώσῃ τὸν νοῦν εἰς τὴν αἴσθησιν τῆς ἀκοῆς του, καὶ θέλει ἀκούσει κρότους, ταραχὰς, ὁμιλίας· ὁ διὰ νυκτὸς ταξειδεύων εἰς ἐρήμους τόπους, ἀκούει ἐνίοτε φωνὰς ἀγρίων ζώων, ταραχὴν κλεπτῶν, καὶ ὅ,τι αὐτὸς φοβεῖται ἢ προσμένει.

Δεδόσθω κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ζ. μ., μετὰ τῶν ῥηθέντων συμπτωμάτων οἱ ἀσθενεῖς γίνονται προσέτι εὐφυεῖς χαρίεις κτ.· τίς ἡ ἀπορία; μήπως δὲν ἐπαρατήρησαν οἱ ἰατροὶ εἰς πολλὰς ἀσθενείας τοιαῦτα φαινόμενα καὶ πρὶν νὰ φυτρωθῇ ὁ ζ. μ.; Ὁ Ἀρεταῖος ὁ ἀκριβὴς ζωγράφος τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν ἐπαρατήρησε τοιαῦτα φαινόμενα εἰς τὴν μανίαν· „Τοῖς ἀπαιδεύτοισι (λέγει) ἀλλόκοτοι γίγνονται φαντασίαι“· καὶ ἀλλαχόθι “Οἱ δὲ μὲν γὰρ παραισθάνονται καὶ τὰ μὴ παρέοντα ὁρέουσι δῆθεν ὡς παρέοντα, καὶ τὰ μὴ φαινόμενα ἄλλῳ κατ' ὄψιν ἐνδάλλεται κτ.“

„Ὁ αὐτὸς συμβουλεύει εἰς τὴν ἐπιςολήν του ὅτι διὰ νὰ „μὴν θαυμάζωμεν πλέον, τὸ πῶς ἄχρι τοῦδε δὲν διεδέχθη „ἀπὸ ὅλους, πρέπει νὰ ἀναγνώσωμεν τὴν ἱςορίαν τῆς ἱπεκα„κουάνας εἰς τὸν Bomare“. Ἀρμόδιον εἰς αὐτὴν τὴν συμβουλὴν εὑρίσκω τὸ „Ῥάβδος ἐν γωνίᾳ ἄρα βρέχει“. Τί ὡραῖον ηὗρεν εἰς αὐτὴν τὴν ἱςορίαν ἀνήκουσαν εἰς τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν καὶ συμβουλεύει τὸν φίλον του νὰ χάνῃ καιρὸν καὶ κόπον εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοιούτων βιβλίων; Καταπέρω παρακινεῖ τὸν φίλον του νὰ ἀναγνώσῃ τὸν Klugo καὶ Deleuze, ἐπειδὴ ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν θέλει τοῦ προξενήσει ἡδονήν· συμφωνῶ καὶ ἐγὼ εἰς τοῦτο, ἐπειδὴ ἡ Χαλιμᾶ καὶ ἄλλαι μυθιςορίαι ὄχι ὀλιγωτέραν ἡδονὴν προξενοῦσι τῶν τοῦ Klugo καὶ τῶν τούτου ὀπαδῶν.

Ἀνάγνωσον φίλε, λέγει, τοὺς ῥηθέντας συγγραφεῖς, πίςευσον, διὰ νὰ μὴν ἄσῃς παλινῳδίαν· συμβουλὴν, ἣν δίδει καὶ ὁ Deleuze εἰς τοὺς τ' αὐτὰ φρονοῦντας, καὶ ὡς παράδειγμα μᾶς φέρει τὸν πολυμαθέςατον Σπρεγγέλιον, ὅς τις βιαζόμενος, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν συρόμενος ἀπὸ τὰς τῶν ἄλλων γνώμας φαίνεται ὀπαδὸς τοῦ ζ. μ., ζητεῖ νὰ δώσῃ ἐξήγησιν τῶν φαινομένων· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς περιορίζεται νὰ ἀντιγράψῃ τὰ ὅσα οἱ ἄλλοι εἶπον.

Θ. Ἐφάνη παράδοξον εἰς αὐτὸν, ἐπειδὴ ἐγὼ εἶπον εἰς τὴν

πρώτην μου ἐπιστολήν, ὅτι ὁ ζ. μ. νομίζεται τὴν σήμερον ἀπὸ τοὺς πανηγυριστὰς ὡς πανάκεια, καὶ μὲ ἐλέγχει, λέγων μοι ὅτι τὸ εἶπον, ἐπειδὴ δὲν ἀνέγνωσα, εἰ μὴ τὰ διὰ τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ ἐκδοθέντα περὶ ζ. μ.· ἀλλ' εἰς αὐτὸ μοὶ φαίνεται νὰ μὴν ἔσφαλα, ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι συγγραφεῖς, τοὺς ὁποίους αὐτὸς νομίζει φανεροὺς φωστῆρας τοῦ μεσμερικοῦ συστήματος μᾶς τὸ ὁμολογοῦσιν. Ὅταν ὁ μαγνητιζόμενος καταντᾷ νὰ προσίπῃ τὰ ἰατρικὰ, ἅπερ μέλλουσι νὰ τὸν ἰατρεύσωσι, καὶ τὰς μελλούσας ἀσθενείας, νὰ γνωρίσῃ τὰ κακὰ, ἅπερ ἐπαπειλοῦσι τὸν μαγνητίζοντα, καὶ ἅπερ διὰ πολλῶν χρόνων μέλλει νὰ ὑποφέρῃ, πῶς νὰ μὴν τὸν ὀνομάσω πανάκειαν, καὶ ποῖον ἄλλο ἰατρικὸν ὠφελιμώτερον τούτου;

„Δὲν πρέπει, λέγει, νὰ τὸν ὀνομάσωμεν πανάκειαν εἰς „ὅλα τὰ πάθη, ἀλλὰ ὡς ἓν μέσον, ὡς καὶ τὰ ἄλλα εἰς τὴν „ἰατρικὴν διὰ νὰ ἰατρεύῃ τὰ πάθη."

Ἂς ἀγαγνώσῃ, παρακαλῶ, ὁ ὁμογενὴς τὸν κατάλογον τῶν ἀσθενειῶν, εἰς ἃς τὸν φαντάζονται ὠφέλιμον οἱ ζ. μαγνητισταὶ, καὶ τότε ἂς μὲ καταδικάσῃ ἐπειδὴ τὸν ὠνόμασα πανάκειαν. Ἕως τώρα κατὰ δυσχίαν δὲν ἔχομεν φάρμακον δυνάμενον νὰ ὠφελήσῃ εἰς ὅλας τὰς κλάσεις τῶν ἀσθενειῶν, ἀλλ' ὁ μαγνητισμὸς ἔχει αὐτὴν τὴν δύναμιν. — Hugo λέγει ὅτι ὠφελεῖ εἰς τὰ νευρικὰ πάθη, δηλ. σπασμοὺς, παραλυσίας, τέτανον, ὑποχονδρίαν, ὑστερισμὸν, προσέτι εἰς τὰς φλογώσεις, ὡς εἰς τὴν ἀρθρίτιδα καὶ εἰς ἄλλα ὀξέα πάθη ὠφελεῖ, εἰς τὰς καχεξίας, ὡς εἰς τὸν μαρασμὸν, ὑδροπικίαν, ἐν ἑνὶ λόγῳ εἰς ὅλας τὰς κλάσεις τῶν ἀσθενειῶν. Ὑπομονὴ ἂν τὸν ἐγκωμιάζουσιν εἰς τόσα χρονικὰ πάθη, ὅταν ὅμως ἀπαριθμῶσι καὶ τὸν τέτανον, ἀσθένεια φρικωδεστάτη, ἥτις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ὀλίγας ἡμέρας θανατώνει τὸν πάσχοντα, καὶ δὲν δίδει καιρὸν οὔτε νὰ ὑπνοβατίσωσι τὸν ἀσθενῆ, οὔτε προφήτην νὰ τὸν ἀποκαταστήσωσι, πῶς νὰ μὴν τοὺς θρηνολογήσῃ τις, καὶ ὅσους δίδουσι πίστιν εἰς τὰς ἰατρείας αὐτῶν.

I. Deleuze πανηγυριστὴς τοῦ Μέσμερ, ζητεῖ εἰς τὸ σύγγραμμά του νὰ μὴν ἀποδειχθῇ ἐνθουσιαστὴς, ὡς συνειθίζουσιν οἱ πανηγυρισταὶ τῶν συστημάτων· αὐτὸς εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ συγγράμματός του ὑπόσχεται νὰ διδάξῃ ἅπερ δεῖ πιστεῦσαι, καὶ ἅπερ ὁ ἴδιος ἑώρακε καὶ μετ' αὐτοῦ ἄλλοι, καὶ νὰ ἐξετάσῃ τὰς ἀμφιβολίας· τόσον ὅμως φαίνεται ἐνθουσιαστὴς, ὥστε πανταχοῦ κατὰ τὴν φαντασίαν του θριαμβεύει ἡ μεσμερικὴ δύναμις.

Εἰς τὸ Κεφάλαιον τοῦ πρώτου τόμου λέγει — „Ἀκούσόν μοι ἀναγνώσα μετὰ φρονήσεως, σοῦ ζητῶ δοκιμὰς, παρατηρήσεις ἑνὸς μόνου μηνὸς, αἱ ὁποῖαι γίνονται ἄνευ κόπων καὶ ἐξόδων, καὶ ἄνευ δυσκολίας· ὅπου ἔστι θέλησις, ἐκεῖ καὶ ἀκούσεις προφητείας φιλοσόφου, καὶ οὐκ ἔσῃ πλέον ἐλεύθερος, ἀλλ' ἑκὼν καὶ ἄκων πιστεύσεις εἰς τὸ μεσμερικὸν σύστημα." Κατ' αὐτὸν ἡ ἐφεύρεσις αὕτη εἶναι ὁ χρυσοῦς αἰὼν τοῦ Περικλέους. Ἄλλοι πάλιν νομίζουσιν, ὅτι δι' αὐτῆς τῆς θεωρίας δύναταί τις νὰ ἐξηγήσῃ τοὺς νόμους τοῦ φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ παντὸς, ὡς ὁ Bergasse καὶ Hervier. Δὲν μένει ἄλλο πλέον εἰς τοὺς πανηγυριστὰς, εἰμὴ νὰ φωνάζωσιν, ὅπερ ἡ Εὐρώπη ὅλη φωνάζει διὰ τὸν ἀθάνατον Jenner.

Κάμνω τέλος τῆς παρούσης μου, συμβουλεύων τὸν ὁμογενῆ νὰ σπουδάζῃ βιβλία ὠφελιμώτερα, νὰ ἀπομακρύνηται τῶν παραλόγων θεωριῶν τοῦ μαγνητισμοῦ, καὶ νὰ μὴν δίδῃ πίστιν εὐκόλως εἰς τὸ „αὐτὸς ἔφα" τῶν ἄλλων, ἐπειδὴ μετ' οὐ πολὺ, ὡς καὶ ἄλλα τοιαῦτα συστήματα, ὁ ζ. μ. ἐξαλειφθήσεται ἐκ τῆς βίβλου τῶν συστημάτων, καὶ πρὶν νὰ σβυσθῇ τὸ ὄνομά του, θέλει εἶναι περιωρισμένος εἰς τὴν γῆν ἣν ἐγεννήθη.

Ε Ἰ Δ Η Σ Ι Σ.

Προσμένω πρὸ πολλοῦ τὸν κατάλογον τῶν τιμίων Συνδρομητῶν, ἵν' ἀκολουθήσω τὸν τύπον τῆς Καθολικῆς Ἱστορίας, ἧς ἐξέδοσκα τὴν ἀρχὴν τὸ παρελθὸν ἔτος (*)· ἔχω γὰρ ἤδη ἑτοίμην τὴν Ἱστορίαν τῶν Ἀσσυρο-Βαβυλωνίων, Σύρων, Φοινίκων, Ἑβραίων, Ἀράβων, Σκυθῶν, Λυδῶν, Μήδων, Περσῶν καὶ ἑτέρων ἐθνῶν τῆς Ἀσίας, ἵνα τελειώσω τὸν Α'. τόμον, καθάπερ τὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ Μακεδόνων διὰ τὸν Β'. Ὁ Γ. καὶ ὁ Δ'. παρέξουσι τὴν Ἱστορίαν τῶν Ῥωμαίων καὶ Ἰταλῶν, Καρχηδονίων, Ἰνδῶν, Σινῶν καὶ πάντων τῶν ἄλλων ἐθνῶν τῆς ἀρχαιότητος ἕως τῆς κοινῆς ἡμῶν ἀποχῆς, ἧς ἓν μέρος ἐστὶν ἐπίσης ἕτοιμον.

Ἕκαστος τῶν τόμων περιέξει περίπου 700 σελίδας, καὶ ἡ τιμὴ ἐστὶ κατὰ τὴν προκήρυξίν μου φράγκα 8, ἤτοι γρόσια 11 κατὰ τὴν νῦν ἀνταλλαγὴν, διὰ 500 σελίδας· εἰς τρόπον ὥστε πᾶσα ἡ δαπάνη τῶν τεσσάρων τόμων τῆς Παλαιᾶς Ἱστορίας, τῶν περιεχομένων περίπου 3000 σελίδας μετὰ τοῦ Πίνακος, ἔσεται διὰ τοὺς Συνδρομητὰς φράγκων 48 ἢ γροσίων 66.

Ἄνευ τοῦ ἀριθμοῦ 500 Συνδρομητῶν, ὅς τις ἐστὶν ἱκανὸς διὰ τὴν δαπάνην τοῦ τύπου καὶ τῆς μετακομιδῆς, ἡ ἔκδοσις ἐξ ἀνάγκης γενήσεται βραδέως, διὰ τὰς πολλὰς ἃς ὑπέφερον ζημίας εἰς τὰ ἐμοῦ· ἐξ ἐναντίας δὲ ἐκδοθήσεται εἰς τόμος κατ' ἔτος.

(*) Ἰδ. δ. Λ. Ἐ. Ἀρ. 7. Σελ. 192.

Ἂν ὁ ἀριθμὸς τῶν Συνδρομητῶν, ὧν τὰ ὀνόματα κηρυχθήσονται εἰς τὸ τέλος τῶν τόμων, ὑπερβῇ τοὺς 500, τὸ κέρδος διαιρεθήσεται εἰς τρία μέρη, ὧν τὸ μὲν εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ἀγώνων μου, τὰ δὲ εἰς ὄφελος τῶν σχολείων καὶ τῶν ὀρφανοτροφείων τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὴν διανομὴν, ἣ τις γενήσεται ὑπὸ τριῶν ἐμπόρων διωρισθέντων ἐπὶ τούτῳ παρὰ τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

Ἂν μία τις ἑταιρεία φιλογενὴς ἐπιθυμήσῃ λαβεῖν τὸ ἐπιχείρημα τοῦ τύπου ἢ εἰς τὰ Παρίσια ἢ ἀλλαχοῦ, δώσω αὐτῇ τὴν συγγραφήν μου.

Κονδὸς ἐκ Κερκύρας.

à Paris chez Mr. Bobée Imprimeur, Rue de la Tabletterie N. 9.

Ε Ἴ Δ Η Σ Ι Σ (σαλεῖσα).

Εἷς τῶν ὁμογενῶν μας σπουδαζῶν ἐπεχείρησε τὴν μετάφρασιν τοῦ διτόμου συγγράμματος, ἐπιγραφομένου: Handbuch der Philosophie und der philosophischen Literatur, — von Wilhelm Traugott Krug (Leipzig παρὰ Brockhaus. 1820.). Ἡ εἴδησις αὕτη γίνεται διὰ νὰ μὴ τύχῃ καὶ συνεργάζεται συγχρόνως εἰς τὸ αὐτὸ καὶ ἄλλος ὁμογενής μας, ἐν ᾧ δύναται νὰ στρέψῃ τὴν προσοχήν του καὶ ἐφαρμώσῃ τὸν καιρόν του εἰς ἄλλο τι, ἀπ' ὅσα νομίζει ὅτι δύνανται νὰ συνεισφέρωσιν εἰς τῆς γλυκυτάτης μας Πατρίδος τὴν βελτίωσιν! — Εἶναι ἄρα γε τοῦτο τὸ ὀρθότερον καὶ κάλλιστον σύστημα τῆς Φιλοσοφίας (ἐν ᾧ τὴν σήμερον εἶναι τόσα λαμπρὰ καὶ αὐτοσύστατα εἰς τὴν Γερμανίαν), καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ τὸ μεταφέρῃ ὁ μεταφρ. εἰς τὸ Γένος μας; ἢ (τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ αὐτὸ) ἐπαναπαύει ἄραγε ὁ συγγραφ. τοὺς ἀναγνώστας μὲ λόγους ἰσχυροτέρους εἰς τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν καὶ γενικὸν πρόβλημα τῆς Φιλοσ. περὶ ὑπάρξεως καὶ προσδιορισμοῦ τῶν ὄντων, μάλιστα δὲ περὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, περὶ τῶν σχέσεων τοῦ πεπερασμένου πρὸς τὸ αἰώνιον καὶ Ἀπόλυτον; — Ἡ κατάφασις καὶ βεβαίωσις τούτου ἤθελεν εἶσθαι τολμηρὰ καὶ δείξειν μεγίστην ἄγνοιαν τῶν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου μέχρι τῶν ἡμερῶν μας τάσεων καὶ σπουδῶν τοῦ ἀνθρωπίνου Νοός. Ἐκεῖνος μόνος ἤθελεν εὐτυχήσειν εἰς τοῦτο, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ φύσις ἤθελε συγκεντρώσειν καὶ χαρίσειν τὰς ψυχικὰς δυνάμεις καὶ τὴν θείαν Μεγαλοφυΐαν τῶν εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας δύο μόνον δαιμονίων ἀνδρῶν, λέγω Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους! Ἀλλὰ τίς ἡ αὐτὸν κινήσασα αἰτία, θέλει τὴν φανερώσειν ὁ μεταφρ. πλησιέστερον εἰς τὸν προσήκοντα τόπον.

Παροράματος διόρθωσις.

Εἰς τὸν 14'. Ἀριθμὸν τοῦ Λ. Ἑρμοῦ Σελ. 411. ἀντὶ Σ. Ζαήμης ἀνάγν. Ἰωάννης Ζαήμης.

ΕΡΜΗΣ Ο ΛΟΓΙΟΣ.

τῇ α'. 19 Ὀκτωβρίου.

1820

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Ἀκολουθία καὶ τέλος τοῦ παραρτήματος εἰς τὴν Ἐπίκρισιν τῆς Ποιητικῆς τοῦ κυρίου Οἰκονόμου (ὅρα Λ. Ἑρμ. 1820 ἀριθμ. 8 καὶ 9.).

Ὀλίγας μερικὰς παρατηρήσεις εἰς τὸ περὶ Ἐποποιΐας, περὶ Δραματοποιΐας, καὶ εἰς ὅλον τὸ Β' βιβλίον τῆς Ποιητικῆς τοῦ κυρίου Οἰκονόμου, ὡς ἦτον ἐπ' ἀρχῆς τὸ σχέδιον, ἀναγκάζομαι τώρα ν' ἀποκόψω· διότι βλέπω ὅτι τὸ παράρτημα τοῦ μεταφρασοῦ ἔγινε πολὺ διεξοδικώτερον ἀπὸ τὴν καθ' αὐτὸ ἐπίκρισιν· μαζὶ μὲ τοῦτο δὲ συντρέχει καὶ ἄλλο αἴτιον τὸ ἑξῆς. Μανθάνω ὅτι ὁμογενὴς λόγιος, σπουδάζων εἰς τὰς Ἀκαδημίας τῆς ἀρκτικῆς Γερμανίας, πρὸ πολλοῦ ἑτοιμάζει διεξοδικὴν ἐπίκρισιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος συγγράμματος. Ὡς ἔμπειρος δὲ τῶν ἐδικῶν μας, καὶ γυμνασμένος εἰς τὰ τῶν Εὐρωπαίων, σκοπὸν ἔχει μὲ γερμανικὴν ἀκριβολογίαν νὰ μὴ παραιτήσῃ οὐδὲ τὸ παραμικρὸν ἀνεξέταστον ἐκ τοῦ λεκτικοῦ καὶ πραγματικοῦ. Μὲ διαφορετικοὺς χαρακτῆρας μελετᾷ νὰ τυπώσῃ ὅσας λέξεις καὶ φράσεις κρίνει ἀναρμόστους εἰς τὴν γλῶσσάν μας, ἵνα προσβάλῃ διὰ μιᾶς τὸ ἀνοίκειον καὶ ἀκατάλληλον. Καὶ διὰ τὴν μεγάλην κατάχρησιν τῶν ἐπιφωνημάτων καταδικάζει πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ ὕφος τοῦ κυρίου Οἰκονόμου, τόσον συχνοτέρων, ὅσον ὀλιγώτερον ἁρμόζουσιν εἰς τοιαύτην ὕλην· ἐπειδὴ, ὡς αὐτὸς παρατηρεῖ, σπανίως ἀναγινώσκεται σελὶς τῆς Ποιητικῆς, χωρὶς τοιαῦτα παθημάτων σημεῖα, τὰ ὁποῖα εἰς διδακτικὰ βιβλία κρίνονται πάντῃ ἀλλότρια· π. χ. „Τὸ δὲ λεκτικόν της (τῆς σημερινῆς ἡμῶν γλώσσης) δὲν ὑστερεῖται κυρίως εἰ μὴ τὴν καταμέτρησιν τοῦ μακροῦ καὶ βραχέος χρόνου. Στέρησις βαρεῖα τῷ ὄντι καὶ ὀδυνηρά! — — — οἴμοι!

νὰ τὸ συλλογισθῶ! γλυκυτάτη ἐλπίς! . . . κ.τ.λ. (Ποιητ. σελ. 148)". Εἰς τούτων τὴν ἀνάγνωσιν ἀναπολεῖ τὰ συνηθέστατα ἐκεῖνα τοῦ Μεταστασίου καὶ τῶν ὁμοίων του, „Addio brame! speranze addio! — — ohimè! son perduto! idolo mio!" κ.τ.λ. Καὶ ἀπὸ τῶν Γάλλων δὲ τὰ ἀνάλατα ἓν εἶναι, ὡς παρατηρεῖ αὐτὸς ὁ γερμανομανὴς φίλος, ἡ κατάχρησις τῶν τοιούτων. Εἰς πράγματα μάλιστα ἀνεπίδεκτα θέλοντες νὰ φαίνωνται παρὰ καιρὸν sentimentales, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, γίνονται ἀνυπόφοροι. Ὄχι πρὸ πολλοῦ ἐπίσημος Γάλλος μεταφραστὴς τοῦ Πινδάρου, εὑρίσκων αὐτὸν πολλὰ ταπεινὸν, τὸν ἐγέμισεν ἀπὸ ἄτοπα καὶ ἄνοστα ἐνταυτῷ ἐπιφωνήματα, διὰ νὰ τὸν ἀνυψώσῃ. Ὁ ἴδιος Ἀββᾶς, ὁ ὁδηγὸς τοῦ κυρίου Οἰκονόμου, ἔπασχε τὴν μανίαν ταύτην νὰ ἐξίσταται εἰς πράγματα, τὰ ὁποῖα ἄλλος κριτικώτερός του δὲν ἤθελεν ὑποφέρει. Ἀναγινώσκων τοὺς μύθους τοῦ Λαφονταίνου εὕρισκε καλλονὰς καὶ χάριτας, ὅπου ἄλλος εὐφυέστερός του ἤθελεν ἀνευρεῖ λάθη (ἴδε Diction. Universel, Histoir. Crit. et Bibliograph. par une Société de Savans Francais et etrang. T. B', Paris 1810 ἐν λ. Batteux.).

Σκοπὸν ἔχει ὁ ἄνωθεν φίλος μὲ γερμανικὴν ὑπομονὴν νὰ σημειώσῃ σελίδα πρὸς σελίδα ποῦ ἔσφαλεν ὁ κύριος Οἰκονόμος, παραβαίνων τοὺς ἰδίους αὐτοῦ κανόνας, καὶ πόθεν ἐπῆρεν ὅσα ζολίζουσι τὴν Ποιητικήν του. Ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ταῦτα μὲ φαίνονται περιττά· διότι τὸ μὲν πρῶτον καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς ὡς πρᾶγμα συνειθισμένον τὸ ἀναφέρει εἰς τὸ τέλος τῶν Προλεγομένων του, καὶ ὁ Βλαῖρος, τὸν ὁποῖον ὁ κύριος Οἰκονόμος ἀκολουθεῖ εἰς πολλὰ, τὸ σημειόνει, ὡσαύτως καὶ αὐτὸς εἰς τὸ τέλος τοῦ προλόγου του. Περὶ δὲ τοῦ δευτέρου, καὶ ὁ συγγραφεὺς ἔδειξε τὰς κυριωτέρας πηγὰς ὅθεν ἤντλησε, καὶ, ὅσας ἐλησμόνησε, δὲν ἤθελεν ἀρνηθῆ νὰ τὰς ὁμολογήσῃ, ὅταν ἄλλοι τὰς φανερώσωσιν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἂς ἐνοιωθῇ ὁ κύριος Οἰκονόμος μὲ τὸν μέλλοντα ἐπικρίτην· εὔχομαι δὲ νὰ δειχθῇ αὐτὸς ὀλιγώτερον παρ' ὅ,τι μελετᾷ τολμηρὸς, εἰς πράγματα μάλιστα ἀλλότρια τῆς Ποιητικῆς, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν, πρέπει νὰ σκεπάζωνται μὲ τὸ κάλυμμα τῆς Διακρίσεως.

Διὰ ταύτας τὰς αἰτίας ἔκρινα εὔλογον νὰ ἐμποδίσω κατὰ τὸ παρὸν τὰς ἐδικάς μου παρατηρήσεις. Ὅταν ἡ ἐπίκρισις

τοῦ φίλου φανῇ, τότε δυνατὸν, ἂν ἦναι χρεία, νὰ τυπωθῶσιν εἰς χωριστὰ παραρτήματα ἐκ διαλειμμάτων. Τότε θέλει δοθῇ ἀφορμὴ νὰ ἐξετασθῶσιν ἀρκετὰ μὲν εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῆς ποιήσεως, περὶ ὧν εἰς τὸ Β' βιβλίον γίνεται λόγος, πολλὰ δὲ καὶ περίεργα εἰς τὸ περὶ Δραματοποιΐας κεφάλαιον. Ἐκεῖ θέλει ἐξετασθῆ π. χ. ἂν ἐφιλοσόφησεν ὀρθῶς ὁ κύριος Οἰκονόμος περὶ χοροῦ εἰς τὰ θέατρα τῶν παλαιῶν ἢ ὄχι. Θέλει ἐρωτηθῆ ὁ συγγραφεὺς πόθεν μαθὼν μᾶς διδάσκει ὅτι „πολλὰ προσωπεῖα τῶν παλαιῶν ἦσαν ἐξ ἡμισείας διαφόρως διατεθειμένα, καὶ χρωματισμένα κατὰ τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ παραστήσωσι πάθος. Οἷον ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρους ἐξέφραζον κατήφειαν καὶ λύπην· ἐκ δὲ τοῦ ἑτέρου γέλωτα καὶ χαράν" (Ποιητ. σελ. 333). Γνωστὸν εἰς πολλοὺς εἶναι ὅτι ὁ ὀνομαστὸς Βολταῖρος ηὔξησε τὸν σωρὸν τῶν ἄλλων ἀτοπιῶν του διὰ τῆς δόξης ταύτης (Πραγματ. περὶ Τραγῳδ. Παλ. καὶ Νεωτέρ. πρὸ τῆς, Σεμιράμιδός του, ἐν ἀρχῇ). Τοῦτον δὲ, ὡς φαίνεται, ἀκολουθεῖ ὁ συγγραφεὺς τῆς Ποιητικῆς. Καὶ τοῦ μὲν κυρίου Οἰκονόμου ταλαντίζω τὴν ἀτυχίαν, ὅτι δὲν εὕρηκεν ἔμπροσθέν του ἄλλο βιβλίον καλλιώτερον, τοῦ δὲ Βολταίρου εἶναι καὶ ἡ δόξα αὕτη ἀξία τῆς λοιπῆς αὐτοῦ ἀρχαιολογικῆς ἀκριβείας.

Αἱ μαρτυρίαι τῶν Ἀρχαίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπιχειρημένη φαίνεται ἡ δόξα αὕτη, εἶναι, ὡς παρατηροῦσιν οἱ ἀκριβέστεροι ἐξεταστὰ τῶν τοιούτων, ἡ τοῦ Ῥωμαίου Κυντιλιανοῦ (βιβλ. ιά. κεφ. 3), καὶ ἡ ἀκόλουθος τοῦ Πλατωνίου. „Ἐν δὲ τῇ μέσῃ καὶ νέᾳ Κωμῳδίᾳ ἐπίτηδες τὰ προσωπεῖα πρὸς τὸ γελοιότερον ἐδημιούργησαν, δεδοικότες τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς ἐπιρτιμένους ἐξ ἐκείνων φόβους . . . . . Ὁρῶμεν γοῦν τὰς ὀφρῦς ἐν τοῖς προσώποις τῆς Μενάνδρου Κωμῳδίας ὁποίας ἔχει, καὶ ὅπως ἐξεσραμμένον τὸ σῶμα, καὶ οὐδὲ κατὰ ἀνθρώπων φύσιν" (Προλεγόμενα εἰς Ἀριστοφ. ἔκδ. Κυσέρ. σελ. ιά.). Ὅτι μὲν καὶ τὰ δύο τάδε χωρία ἀναφέρονται εἰς τὴν Κωμῳδίαν; καὶ μάλιστα τὴν νέαν, καὶ ταῦτα εἰς ἄλλην ἔννοιαν, εἶναι, μὴ φαίνεται, ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῆς φανερόν. Ὁ δὲ καλὸς Βολταῖρος οὔτε Κωμῳδίαν καὶ Τραγῳδίαν φροντίζει νὰ διαχέλῃ, καὶ περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐννοίας τῶν λεγομένων δὲν ζαλίζεται πόσον πολύ. Διατείνονται μάλιστα οἱ ἐπικριταί του ὅτι μεγάλην τιμὴν ἤθελαν τὸν ἀποδώσει, ἐὰν ἀπεφάσιζαν νὰ ἐξηγήσωσιν ὅλα τὰ λάθη του ἐκ τόσον σοφῶν ἀρχῶν· καὶ δικαίως μὲ φαί-

νεται τὸ τοιοῦτο περὶ ἀνδρὸς, ὅς τις ἐπαινοῦσεν ἢ κατέκρινεν ἀσυςόλως τοὺς παλαιοὺς, ὅπως τὸν ἐσύμφερε. „Ce poëte comique, qui n'est ni comique, ni poëte, n'auroit pas été admis parmi nous à donner farces a la foire st. Laurent". (Λεξικ. Φιλοσοφ. λέξ. Atthee.) λέγει περὶ ποιητοῦ (Ἀριςοφάνους), τὸν ὁποῖον οὔτε εἰς τὸ πρωτότυπον ἀνέγνωσεν, οὔτε εἰς τὰς μεταφράσεις ἐνόησεν ὅσον ἀπαιτεῖ ὁ βαθυνούςατος σύμβουλος, καὶ ὁ τεχνικώτατος σωφρονιςὴς τῶν ἐκχαυνουμένων συμπολιτῶν του (ἴδε σημειώσ. Βρυγγίου εἰς Ἀριςοφ. Νεφέλ. ἰδίας ἐκδόσ. Τόμ. Β'. σελ. 65). Παρασιωπᾷ, μετὰ πολλῶν ἄλλων, ὅτι μετεμόρφωνε τοὺς γερουσιαςὰς τῆς Ῥώμης in Senatori Viniziani, διότι εἰς τοῦτο εἶχε κἂν, ὡς ὁμολογεῖ, παραμικρὰν τύψιν τοῦ συνειδότος· „Pour moi j'avoue que ce n'a pas été sans quelque crainte que j'ai introduit sur la scene française le Senat de Rome en robes rouges, allant aux opinions. (Discours sur la Tragödie à Mylord. Bolingbooke, πρὸ τῆς τραγῳδίας του, Βροῦτος, περὶ τὸ τέλος.) (*)

Περὶ δὲ θεατρικῆς διακοσμήσεως; δυσκόλως, μὲ φαίνεται, ἀπαλλάσσεται ὁ κύριος Οἰκονόμος ἀπὸ τὴν ὑποψίαν ὅτι τὰ καθ' ἑαυτὰ δύσκολα ταῦτα πράγματα αἰνίγματα τὰ κατέςησε διὰ τῆς περιγραφῆς του· εἰς λαβύρινθον, νὰ εἴπω ὀρθότερον, μετεμόρφωσε τὸ Ἑλληνικὸν θέατρον, εἰς τὸν ὁποῖον περιπλανᾶται καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἀκολουθοῦντές του. Τέσσαρα διορίζονται τὰ κυριώτερα μέρη τοῦ Ἑλληνικοῦ Θεάτρου, Α'. Σκηνή. Β'. Ὀρχήςρα. Γ'. Κονίςρα. Δ'. τὸ Κοῖλον τοῦ Θεάτρου (Ποιητ. σελ. 331). Ἔπειτα δὲ ὁρμηθεὶς ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν ἑρμηνείαν ἑκάςου δὲν φθάνει εἰς τὸ τέλος· ὅσα δὲ ἑρμηνεύει πῶς τὰ ἑρμηνεύει;

„Καὶ ἡ μὲν Σκηνὴ ἦτο ὁ τόπος τῆς διαγραφῆς καὶ παραςάσεως τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ὑποκριτῶν". (Ποιητ. αὐτόθι)

(*) Διὰ νὰ μὴ σκανδαλισθῇ κανεὶς ἀπὸ τοὺς θαυμαςὰς τοῦ Βολταίρου σημειοῦται ὡς ἐν παρόδῳ ἐνταῦθα, ὅτι ἡ περὶ τὰ ἀρχαῖα αὐτοῦ ὀλίγη ἀκριβεια δὲν ἐμποδίζει νὰ ἦναι ποιητὴς ἐπίσημος, ἢ ἔνδοξος συγγραφεὺς εἰς ἄλλο εἶδος. Οὔτε ὁ Φλωρεντινὸς Δάντης ἔπαυσε νὰ εἶναι πατὴρ τῆς νεωτέρας ποιήσεως, καὶ ἀνὴρ μεγαλοφυέςατος, διότι ὀλίγον διέκρινε Κωμῳδίαν καὶ Τραγῳδίαν. (Divina Comedia! ἴδε Bouterwek Geschichte der Poesie und Beredsamkeit, et caet. Band I. p. 91.).

δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι καταχρηςικῶς ἐνίοτε ἡ Σκηνὴ ἐκλαμβάνεται εἰς ταύτην τὴν ἔννοιαν· ὅτι ὅμως ἡ κυρία της σημασία δὲν εἶναι αὕτη, δῆλον γίνεται καὶ ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Βιτρουβίου. „Ipsae autem scenae suas habeant rationes explicatas, ita ut mediae valvae ornatus habeant aulae regiae· dextra ac sinistra hospitalia· secundum autem spatia ad ornatus comparata, quae loca Graeci περιάκτους dicunt ab eo, quod machinae sunt in iis locis versatiles trigonae· κ. τ. λ. (Vitruv. V. 6. 8.). Θύρας ἀποδίδει καὶ ὁ κύριος Οἰκονόμος εἰς τὴν Σκηνὴν, ἀλλὰ δὲν ἐπρόσεξεν ὅτι ταῦτα δὲν ἐφαρμόζονται εἰς τὸν τόπον τῆς παραςάσεως· καθὼς καὶ αἱ λέξεις, σκηνογράφος, καὶ, σκηνογραφία, μένουσιν ἀνεξήγητοι, ἐὰν ἐκληφθῇ ἡ, Σκηνὴ, ὡς τὴν ἐννοεῖ ὁ κύριος Οἰκονόμος· κατωτέρω θέλει φανῇ σαφέςερον ἡ ἀτοπία. „Μὲ τὴν Σκηνὴν ἦτο συνημμένον ἡμικύκλιον, τὸ πλάτος ἐκείνης ἔχον διάμετρον". (Ποιητ. αὐτόθι.) Μ' ὅλον ὅτι ὁ κύριος Οἰκονόμος δὲν ἀναφέρει τίποτε περὶ ὕψους τῆς Σκηνῆς, εἶναι ὅμως ἀπὸ τὰς μαρτυρίας τῶν Ἀρχαίων γνωςὸν ὅτι δὶ ἀναβαθμῶν ἀνέβαιναν εἰς τὸν τόπον τῆς παραςάσεως. Ὁ δὲ κύριος Οἰκονόμος πῶς ἄραγε ἐννοεῖ αὐτὸ τὸ ἡμικύκλιον, συνημμένον μὲ τὴν Σκηνήν; συνέχειαν τῆς αὐτῆς μὲ ἴσον ὕψος; χαμηλότερον; ὑψηλότερον; ἢ πῶς ἄλλως; ἀπὸ τὴν περιγραφὴν τὴν εἰς τὴν Ποιητικὴν δὲν συνάγεται τίποτε περὶ αὐτοῦ „Τούτου δὲ τοῦ ἡμικυκλίου, τὸ μὲν μεσαίτατον ὠνομάζετο Λογεῖον ἢ Θυμέλη, ὅπου κυρίως ἐφαίνοντο οἱ ὑποκριταί· τὸ δὲ ἐπέκεινα, ἰδιαιτέρως Ὀρχήςρα κ. τ. λ. (αὐτόθι.)". Εἴτε χαμηλὸν, εἴτε ὑψηλὸν ὑποτεθῇ τὸ ἡμικύκλιον, ζητεῖται πρῶτον ἂν διεχωρίζετο τὸ μεσαίτατον αὐτοῦ μέρος ἐκ τοῦ λοιποῦ, καὶ τίνι τρόπῳ. Ἔπειτα δὲ, ὁποιουδήποτε καὶ ἂν εὑρεθῇ, τὸ μεσαίτατον τοῦτο μέρος ἔπρεπε βέβαια νὰ ἀπέχῃ ἀρκετὰ ἀπὸ τὴν Σκηνήν. Ἐὰν λοιπὸν, κατὰ τὰ ἄνω, ἡ Σκηνὴ ἦτον ὁ τόπος τῶν ὑποκριτῶν, πῶς πάλιν εἰς τὸ ἀρκετὰ ἀπέχον τῆς Σκηνῆς μεσαίτατον τοῦ ἡμικυκλίου ἐφαίνοντο κυρίως οἱ αὐτοί; καὶ πῶς τὸ μὲν Λογεῖον εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τοῦ ἡμικυκλίου, τὸ δὲ προσκήνιον, τὸ αὐτὸ μὲ τὸ Λογεῖον ὄν, κατὰ τὸν κύριον Οἰκονόμου, εὑρίσκεται ἔμπροσθεν τῆς Σκηνῆς; ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ τὰ συμβιβάσω, καὶ, μὲ συγχώρησιν, μὲ φαίνονται ἄτοπα. Ἔπειτα Λογεῖον καὶ Θυμέλη εἶναι τὸ αὐτό; Κατωτέρω δὲ (Ποιητ.

332. ςίχ. 12) καὶ τὸ προσκήνιον, ὡς προεσημειώθη, ταυτίζεται μὲ τὸ Λογεῖον· ἄρα, κατὰ τὴν Λογικὴν τοῦ κυρίου Οἰκονόμου, Λογεῖον, Θυμέλη, Προσκήνιον, εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ! ! !, καὶ ὅμως τὰ διαςέλλει καὶ ὁ Πολυδεύκης (Ὄνομας. Δ'. 13. 123.) καὶ ὁ Βιτρούβιος· „linea ducatur quae disjungat proscaenii pulpitum (ἀνωτ.).

Ἀλλὰ πῶς ἦτον δυνατὸν νὰ ὀρθοβατήσῃ ὁ κύριος Οἰκονόμος, ἀφοῦ ςρεβλοὶ ἦσαν οἱ ὁδηγοί του; διότι ὁ μὲν Βοινδῖνος συγχέει τὸ προσκήνιον μὲ τὸ Λογεῖον (Discours sur la forme et la construct. du theatr. des Ancien. Memoir. de l'Academ. d. Instript. vol. I. p. 148)· ὁ δὲ Βουλεγγῆρος τὸ Λογεῖον μὲ τὴν Θυμέλην (de Theatro I. c. 24.), ὁ δὲ Ποττέρος καὶ μὲ τὰ δύο (Ἀρχαιολογ. T. I. 93. Γερμαν. Μεταφρ.). Διὰ νὰ παρατρέξω δὲ τὸν Σκαλίγερον, συγχέοντα τὸ Λογεῖον μὲ τὴν Ὀρχήςραν, λυπηρὸν μὲ φαίνεται ὅτι καὶ ὁ ἐνδοξότατος συγγραφεὺς τοῦ Νέου Ἀναχάρσιδος δὲν εἶναι πάντη ἐλεύθερος ἀπὸ τὸ τοιοῦτον λάθος· διότι διακρίνει μὲν ὀρθῶς δύο μέρη τοῦ προσκηνίου ὑψηλότερον καὶ χαμηλότερον, διορίζων τὸ ὑψηλότερον εἰς τοὺς ὑποκριτάς, ἀλλὰ λανθάνεται διορίζων τὸ χαμηλότερον εἰς τὸν χορὸν, τοῦ ὁποίου ἴδια ἦτον ἡ ὀρχήςρα· „ἡ ὀρχήςρα τοῦ χοροῦ". (Πολυδεύκ. αὐτόθι.)

Μετὰ τὴν ὀρχήςραν ἑπόμενον ἦτον, κατὰ τὴν ἄνω τοῦ λόγου ὁρμὴν, νὰ μᾶς σαφηνίσῃ ὁ κύριος Οἰκονόμος καὶ τὰ περὶ Κονίςρας, αὐτὸς ὅμως ὑπερτηδᾷ καὶ τρέχει πρὸς τὰ καθίσματα τῶν θεατῶν. Καὶ περὶ μὲν τῶν καθισμάτων μετέπειτα· τώρα δὲ ζητήσεως ἄξιον φαίνεται πόθεν μετεκομίσθη τῆς παλαίςρας ἡ κονίςρα εἰς τὸ Θέατρον. Ὅσον ἐγὼ ἐνθυμοῦμαι, τοὐλάχιςον τὴν ςιγμὴν τήνδε, ἐκ τῶν περὶ Θεάτρου τῶν παλαιῶν πραγματευθέντων Νεωτέρων ὁ Βουλεγγῆρος ἀναφέρει τὴν Κονίςραν εἰς τὸ περὶ Θεάτρου σύνταγμά του „post Thymelen est conistra, id est intimum solum theatri" (de Theatr. I. 48). Εἶναι δὲ τοῦτο βέβαια ὄχι ἄλλο παρὰ μετάφρασις τοῦ παρὰ Σουΐδα (λέξ. παρασκήνιον) „Μετὰ δὲ τὴν θυμέλην ἡ κονίςρα", τὸ ὁποῖον ὅμως εἰς τὸν συγγραφέα τοῦ Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ ἀναγινώσκεται, ὀρχήςρα. Ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ ὀνόματος δὲν ἀντιτείνω, οὔτε λογομαχῶ, ἐπεθύμουν ὅμως νὰ ἤξευρα τὴν χρῆσιν αὐτῆς τῆς Κονίςρας. Ἀφ' οὗ οἱ μὲν θεαταὶ ἐκάθηντο εἰς τὰ βάθρα, οἱ δὲ ὑποκριταὶ εἰς τὴν Σκηνὴν,

καὶ οἱ Ὀρχηςαὶ εἰς τὴν Ὀρχήςραν, διὰ ποίους ἦτον αὐτὴ ἡ κονίςρα; καὶ ἀφ' οὗ τὸ μὲν μεσαίτατον τοῦ ἡμικυκλίου ἦτον τὸ Λογεῖον, ὅλον δὲ τὸ ἐπέκεινα ἡ ἰδιαιτέρα Ὀρχήςρα (Ποιητ. ἄνωθ.), ποῖος τόπος μένει διὰ τὴν Κονίςραν; τὸ σημερινὸν parterre, κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ κυρίου Οἰκονόμου, πρᾶγμα δηλ. τόσον ἀπέχου ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν θέατρον, ὅσον ἡ αὐτὸ σημαίνουσα λέξις ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Κρίμα ὅτι δύνατται νὰ ἐπιςηρίξῃ τὸ λάθος του τοῦτο ὁ κύριος Οἰκονόμος εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ χαριεςάτου Βαρθελεμοῦ, ἐὰν ἔτυχε νὰ τὸ παρατηρήσῃ.

„Διηροῦντο δὲ τὰ βάθρα εἰς τρεῖς τάξεις· καὶ τὴν μὲν κάτω ἐπεῖχον οἱ Εὐγενεῖς, τὴν δὲ μέσην οἱ δημόται, τὴν δὲ τρίτην αἱ γυναῖκες· ὠνομάζοντο δὲ, Βουλευτικὸν, Ἐφηβικὸν, Κερκίς" (Ποιητ. αὐτόθι.). Μὲ τόλμην μεγάλην ἀποφασίζει ὁ κύριος Οἰκονόμος πράγματα, περὶ τῶν ὁποίων ὄχι μόνον διςάζουσιν, ἀλλὰ ἀμφισβητοῦσι μεγάλως οἱ ἔμπειροι Ἀρχαιόλογοι. Ἂν ἦναι ὀρθὴ τῶν βάθρων ἡ διαίρεσις, καὶ ὁ προσδιορισμὸς αὐτῶν· ἂν αἱ γυναῖκες τῶν παλαιῶν ἐσύχναζαν καθόλου εἰς τὰ θέατρα, ἂν εἰς τὰς τραγῳδίας μόνον καὶ ὄχι εἰς τὰς κωμῳδίας, ταῦτα πάντα, καὶ εἴτι ὅμοιον, δὲν θέλω νὰ ἐξετάσω ἐπὶ τοῦ παρόντος· τόσον μόνον λέγω ὅτι τὸ περὶ γυναικῶν εἰς τὸ θέατρον πολυθρύλλητον ψήφισμα τοῦ Σφυρομάχου (σχολ. εἰς Ἀριςοφ. Ἐκκλησιαζ. ςίχ. 22·) ὑπόκειται εἰς πολλὰς δυσκολίας· καὶ εἶχε δίκαιον ὁ πατὴρ τῆς φιλέλληνος Δακερίας ὅτε, ὑπομνηματίζων τὸ χωρίον τοῦτο, ἔλεγε, „si ipsum Sphyromachi decretum hodie superesset, aliud fortasse ad hunc locum dici posset".

Ὄχι ὀλιγωτέρας δυσκολίας ἔχει καὶ ἡ εἰς ἣν παραπέμπει ὁ συγγραφεὺς τῆς Ποιητικῆς μαρτυρία τοῦ Πολυδεύκους (Ὀνομ. Θ'. 44). Ἔχει δὲ αὕτη οὕτω. „Προσαριθμητέον δὲ τοῖς προειρημένοις Κερκίδα, ὡς ἔςιν εὑρεῖν ἐν Ἀλέξιδος Γυναικοκρατίᾳ.

„Ἐνταῦθα περὶ τὴν ἐσχάτην δεῖ κερκίδα
„Ἡμᾶς καθιζούσας θεωρεῖν ὡς ξένας".

Καὶ ὁ μὲν κύριος Οἰκονόμος ὥρισε τὴν, Κερκίδα, μέρος ἰδιαίτερον, τὸ ἀνώτατον, τοῦ Θεάτρου, καὶ τοῦτο διωρισμένον διὰ γυναῖκας· ἀλλὰ τὸ, ἐσχάτη κερκὶς, μᾶς ὁδηγεῖ νὰ δεχθῶμεν καὶ μέσην ἄλλην, καὶ πρώτην ὡς τῷ ὄντι ἀνα-

φέρονται εἰς τὸν Πολυδεύκην πληθυντικῶς Κερκίδες, σημαίνουσαι ὅλον τὸ μεταξὺ δύο ἀναβαθμῶν διάζωμα (cunei παρὰ Ῥωμαίοις). Σημαίνει λοιπὸν κατὰ ταῦτα τὸ, ἐσχάτη κερκὶς, ἢ ὅλον τὸ μεταξὺ δύο ἀναβαθμῶν διάζωμα τῆς ἄνω σειρᾶς τῶν βάθρων, ἢ τὸ ἀνώτατον κάθισμα τοῦ Θεάτρου μιᾶς ἢ πολλῶν κερκίδων, ὡς ἡ μέση κερκὶς ἤθελε σημάνει ἄλλο μέρος ἀνάλογον, ὄχι ὅμως μέρος χωριςὸν Κερκὶς ὀνομαζόμενον. Παραβαλλομένου δὲ τοῦ ἐνταῦθα „ὡς ξένας" μὲ ἄλλα χωρία τῶν παλαιῶν, δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ ὅτι ὁ τόπος οὗτος ἦτον διὰ τοὺς ξένους διωρισμένος, ὡς καὶ ἀπὸ τοὺς Νεωτέρους πολλοὶ τὸ ἐσημείωσαν. Ὅτι δὲ εἰς τὸ προκείμενον χωρίον ξέναι παρεισάγονται, καὶ ὄχι ξένοι, τοῦτο πηγάζει ἀπὸ τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ δράματος (Γυναικοκρατία), χωρὶς νὰ ἀποδεικνύῃ τίποτε περὶ τῶν γυναικῶν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι αὕτη ἡ παρὰ τοῦ συγγραφέως ἐπιφερομένη μαρτυρία δὲν ἀποδεικνύει, περὶ ἄλλων μαρτυριῶν γίνεται ἄλλη θεωρία.

Ἀληθὲς εἶναι ὅτι καὶ ὁ κριτικώτατος Κασαύβονος, ἀναγινώσκων τὸν πρῶτον ἐκ τῶν ἄνω στίχων τοῦ Ἀλέξιδος „— — περὶ Κερκίδα", ἐξέλαβεν ὡς μέρος τοῦ Θεάτρου χωριςὸν καὶ αὐτὸς τὴν Κερκίδα, τὸ αὐτὸ μὲ τὸ παρ' Ἡσυχίῳ „ἡ παρ' Αἰγείρου θέα". ἀλλ' αὐτὸς τοὐλάχιςον ἐπρόσθεσε, „nisi Fallor" (*), ὡς τῷ ὄντι falsus est, ἐν ᾧ ὁ κύριος Οἰκονόμος οὔτε ἐδίςασε παντελῶς. Λέγων δὲ ταῦτα δὲν τολμῶ νὰ ἐπιβεβαιώσω ὅτι παρέλαβε τὸ λάθος τοῦτο ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ κύριος Οἰκονόμος, ἐπειδὴ εἰς τὸ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον τῆς Σμύρνης, ὅπου οὔτε Μελετίου Ἐκκλησιαςικὴ Ἱςορία, οὔτε Λασκάρεως Γραμματικὴ εὑρίσκεται (ἴδε Λ. Ἑ. σελ. 248), εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ ἔχωςι Κασαυβόνου ὑπόμνημα.

Γελῶ δὲ καὶ μὴ θέλων ὁσάκις ἀναγινώσκω κατωτέρω (Ποιητ. σελ. 332) „Προσκήνιον μὲν ὠνόμαζον τὸν ἔμπροσθεν τῆς Σκηνῆς τόπον, ὅς τις εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸ Λογεῖον, ἤ, κατὰ τὸν Σουΐδαν, τὸ τῆς Σκηνῆς παραπέτασμα". διότι ταῦτα μ' ἐνθυμίζουσι τὰ τῶν ἐδικῶν μας ἐκείνων τῶν κατωφρυωμένων, καὶ σεμνυνομένων εἰς βάθος Γραμματικῆς, οἵτινες,

(*) „Κερκὶς autem in Theatro Attico facit, nisi fallor, ille ipso locus qui alio nomine ἡ παρ' Αἰγείρου θέα dicebatur". (Κόμμ. εἰς Θεοφρ. χαρακτ. Περὶ Ἀρεσκείας, σελ. 86.)

γραμματικώτεροι ὄντες παρ' ὅ,τι πρέπει, ὁσάκις ἤρχετο ζήτημα περὶ ἐννοίας συγγραφέως, ὡς συνειθίζεται εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος, ἐκφωνοῦσαν, ἐνθυμοῦμαι, καὶ αὐτοὶ ὡς ἐκ τρίποδος· „Ἔςι μὲν οὖν καὶ περιγραφικὸν ἐκλαβεῖν ἐνταῦθα τὸν δέ· εἰδέγε βούλει καὶ ὑπογραφικόν". τόσον τοὺς ἔμελε περὶ τῆς ἐννοίας· ἄλλο τόσον φροντίζει καὶ ὁ κύριος Οἰκονόμος ἂν τὸ Προσκήνιον ἦτον τόπος ἢ παραπέτασμα τοῦ Θεάτρου. Καὶ τί σφάλλει εἰς τοῦτο ὁ κύριος Οἰκονόμος; ὁ Σουΐδας τὸ λέγει· ἀλλ' ὁ αὐτὸς Σουΐδας λέγει „Σκηνή ἐςιν ἡ μέση θύρα τοῦ Θεάτρου"· πῶς δὲν ἐπρόσθεσε λοιπὸν καὶ τοῦτο εἰς τὸν ἐδικόν του ὁρισμὸν ὁ κύριος Οἰκονόμος; Ἀλλὰ περὶ Σκηνῆς, προσκηνίου, ὑποσκηνίου, παρασκηνίων, καὶ περὶ πάντων καθόλου τῶν περὶ Θεάτρου γραφθέντων τολμῶ νὰ ἀφήσω τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ συγγραφέως ἵνα ὁμολογήσῃ ἐν συνειδήσει ἂν παρεςᾷ εἰς τὸν νοῦν του εὐκρινῆ τῶν γραφομένων ἰδέαν. Τόσον ἄδολον χαρακτῆρα ἐλπίζω νὰ εὕρω εἰς τὸν κύριον Οἰκονόμον, ὅσος ἀπαιτεῖται ἵνα ὁμολογήσῃ ὅτι τὰ ἀντέγραφε χωρὶς νὰ τὰ ἐννοῇ· ἔχει δὲ εἰς τοῦτο παρηγορίαν πολλοὺς ἄλλους ὁμοιοπαθεῖς του.

Καὶ τὸ νὰ μὴ ἦναι τὰ περὶ Θεάτρου τῶν Ἀρχαίων εὔληπτα εἰς κάτοικον τῆς μικρᾶς Ἀσίας, οὔτε θαυμαςὸν, οὔτε παράδοξον φαίνεται· παράξενον εἶναι πῶς δὲν ἐκαταδέχθη ὁ συγγραφεὺς κἂν περὶ τούτου νὰ ἐρωτήσῃ τὸν φιλοσοφοδιδάσκαλον ἑταίρου του. Τὸ δαιμόνιον τοῦ κυρίου Κούμα εἶχε βέβαια αἰτίαν πλέον παρὰ καθένα ἄλλον νὰ ἐξακριβώσῃ μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ τάδε, ἢ νὰ τὰ διδαχθῇ ἀμέσως ἀπὸ τὰς Χάριτας καὶ Μούσας, τῶν ὁποίων ἐραςὴς εἶναι (Ποιητ. ξς').

Περὶ φύσεως δὲ καὶ οὐσίας τῆς Δραμοτοποιΐας πολλὰ, πολλότατα μάλιςα εἶναι ἐξεταςέα· καὶ ὄχι ὀλιγώτερα θέλουσιν εὑρεθῇ ἐξετάσεως ἀκριβεςέρας ἄξια εἰς ὅλα τὰ λοιπὰ εἴδη τῆς ποιήσεως, ἐὰν, ὡς εἶναι τῶν ἐνδεχομένων, δοθῇ ἀφορμὴ νὰ ἀνοιχθῇ καὶ πάλιν τοῦ κυρίου Οἰκονόμου τὸ βιβλίον.

Τώρα δὲ τελειόνω τὸ παράρτημα τόδε, ζητήσας πρῶτον τὴν ἄδειαν ἵνα προσθέσω ὀλίγα τινὰ, εἰς ἐπίκρισιν μὲν καὶ ταῦτα τοῦ αὐτοῦ βιβλίου ἀναφερόμενα, ἐξ ἄλλου ὅμως μέρους θεωρουμένου.

Ὁ κύριος Οἰκονόμος ἀφιερόνει τὴν Ποιητικήν του εἰς τὸν κύριον Ἀλέξανδρον Μαῦρον. Ὁ φιλομαθὴς οὗτος ἀνὴρ πρὸ χρό-

νων ὀλίγων (1815) ἐχάρισεν εἰς τὸ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον τῆς Σμύρνης δεκακισχίλια γρόσσια (Λ. Ἑ. 1818 σελ. 114)· ἔτι δὲ καὶ σχολεῖον ἐσύσησεν εἰς τὴν πατρίδα του, τὴν νῆσον Πάρον (Λ. Ἑ. σελ. 348). Τῷ ὄντι ἅγιαι καὶ ἱεραὶ πράξεις. Ἡ πατρίς του πρέπει διὰ τοῦτο νὰ τὸν εὐχαριστῇ· Τῆς Σμύρνης τὸ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον, ἐν ὅσῳ ζῇ ἡ Σμύρνη, πρέπει νὰ κηρύττῃ τὰ τρισχίλια ἀργυρᾶ φλωρίνια. Τοῦτο εἶναι πλέον παρὰ δίκαιον· ἀλλ' εἶναι ἄρα γε ἱκανὸν νὰ τὸν κατατάξῃ εἰς τὸν βαθμὸν τῶν Ζωσιμάδων καὶ Καπλανῶν, ὡς ἔπραξε μὲ πολλὴν τόλμην ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀφιερωτικῆς; Οἱ ἡρωϊκοὶ οὗτοι πατριῶται τὸν βίον των ὅλον διὰ τὸ κοινὸν καλὸν ἀφιερώσαντες, ὄχι τὰς μερικὰς πατρίδας των, ἀλλὰ τὴν Ἑλλάδα ὅλην μυριοτρόπως ὠφέλησαν, καὶ ὠφελοῦσι, καὶ εἰς τοὺς ξένους μᾶς ἐτίμησαν· ἔπειτα ἔπραξαν τὸ καλὸν καθερὸν καὶ αἰώνιον, ὡς πρέπει νὰ ἦναι τὸ ἀληθινὸν καλὸν (Λ. Ἑ. 1815 σελ. 678), διὰ νὰ σιωπήσω ὅτι μόνοι των, χωρὶς συνεργατῶν βοήθειαν, ἀλλὰ παρακινήσαντες μάλιστα μὲ τὸ παράδειγμάτων καὶ ἄλλους. Εἰς τούτους λοιπὸν κατατάσσει ὁ κύριος Οἰκονόμος ἄνδρα, ὅστις οὔτε μὲ τὴν δωρεάν του εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐξέτεινε τὰς Εὐεργεσίας του, οὔτε εἰς τὴν σύσασιν τοῦ σχολείου τῆς πατρίδος του εἶναι ὁ μόνος χορηγός, οὔτε δι' αὐτοῦ καμμίαν ἀπὸ τὰς γενναίας πράξεις ἔπραξεν, ἀξίας νὰ προτάσσωνται εἰς τὰ προοίμια τῶν βιβλίων, ὡς τὰ λαμπρὰ πρόπυλα εἰς τοὺς ἐπισήμους ναούς. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὑπάρχουσι περισσάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἡ μικροτέρα δωρεὰ ἀξίζει πολὺ περισσότερον τῆς πλουσιωτάτης· ἡ παροῦσα ὅμως δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκείνας. Δέκα χιλιάδας γροσσίων ἐχάρισεν ὁ κύριος Μαῦρος εἰς τὸ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον τῆς Σμύρνης, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν διαφύλαξιν ἐξώδευσαν οἱ φιλομαθεῖς πλούσιοι τῆς Σμύρνης ὑπὲρ τὰς τριακοσίας χιλιάδας. Καὶ ἡ μὲν δωρεὰ τοῦ κυρίου Μαύρου ἔγινε χθὲς καὶ πρώην, ἐν ᾧ τὸ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον ἔσησεν ἐπηχήν ἀμέσως μετὰ τὴν τῆς Δημοκρατίας τῶν Γάλλων· Ἴδε ἱστορικ. Χρονολογ. ὑπὸ Κούμα ἐν Βιέννῃ 1818 σελ. 130.

Σχολεῖα εἰς τὰς πατρίδας των ἐσύσησαν πολλότατοι φιλομαθεῖς ἄνδρες· ἀλλὰ δὲν εὑρέθη κανεὶς νὰ τοὺς ὀνομάσῃ Ζωσιμάδας καὶ Καπλάνας. Ὁ μακαρίτης Δημήτριος Καριτσιώτης, συμπατριώτης μου, ἐξώδευσε, μὲ φαίνεται, κάτι τι

περισσότερα εἰς ἀνέγερσιν καὶ προίκισιν σχολείου μεγάλου εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ εἰς ἐπανόρθωσιν ἐσχάτως τοῦ αὐτοῦ, καὶ ὅμως δὲν τὸν παρέβαλε κανεὶς μὲ τοὺς Καπλάνας καὶ Ζωσιμάδας. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἀφιέρωσαν πολλοὶ ὅλην των τὴν περιουσίαν εἰς σχολείων ἀνέγερσιν, ἐκτιμωμένην βέβαια ὑπὲρ τὰ δεκακισχίλια γρόσσια, καὶ ὅμως δὲν εὑρέθη ῥήτωρ τολμηρὸς νὰ τοὺς ἀποδώσῃ τοιαύτην ἀνοίκειον τιμήν, ὡς ὁ κύριος Οἰκονόμος εἰς τὸν κύριον Μαῦρον. Καὶ εἰς τοῦτο τολμῶ νὰ διαφωνήσω ἀπὸ τὴν γνώμην τοῦ κυρίου Νικολοπούλου, ὅστις περὶ τῆς ἀφιερωτικῆς ἐπιστολῆς λαλῶν λέγει ὅτι αὐτὴ εἶναι „digne et du savant sensible qui l'a écrit, et du patriot illustre à qui elle est adressée. (Revue Encyclopaed. Paris 1819 T. A'. p. 137). Ὅλον τὸ ἐναντίον φαίνεται εἰς ἐμὲ, ὅτι τὴν τιμὴν ταύτην οὔτε ὁ ἀφιερόνων ἔπρεπε νὰ τὴν προσφέρῃ, οὔτε ὁ πρὸς ὃν γίνεται ἡ ἀφιέρωσις νὰ τὴν δεχθῇ. Ἡ ἄδικος τιμὴ διαρκεῖ ὀλίγον καιρὸν, καὶ τόσον ὀλιγώτερον, ὅσον μεγαλητέρα εἶναι. Ἡ ἀπλουστάτη εἰκὼν τοῦ Μαραθωνίκου Μιλτιάδου ἐσώζετο ἐν ὅσῳ καὶ αἱ Ἀθῆναι· οἱ δὲ τριακόσιοι ἀνδριάντες Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ἦσαν ἔργον προσωρινὸν (Cornel. Nep. Milt. VI. Διογ. Λαέρτ. ἐν Βίῳ. Δημητρ.). Ἐὰν ὁ κύριος Μαῦρος μὲ δεκακισχίλια γρόσσια ὠνομάσθη δεύτερος Ζωσιμᾶς, αὔριον ἄλλος μὲ πέντε μόνον χιλιάδας θέλει τοῦ ἀφαιρπάσει τὴν τιμὴν ταύτην. Καὶ οὕτως αἱ τοιαῦται τιμαὶ θέλουσι παρέρχεσθαι, καθὼς διέρχονται οἱ ἀναγνῶσαι τὰς ἀφιερωτικὰς ἐπιστολὰς τῶν βιβλίων, ἐν ᾧ ἡ δόξα τῶν Καπλανῶν καὶ Ζωσιμάδων θέλει εἶσθαι ἀνεξάλειπτος, ἐν ὅσῳ σώζεται Ἑλληνικὴ ψυχή.

Οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ κυρίου Μαύρου τρεφόμενοι πτωχοὶ μαθηταὶ, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ κυρίου Οἰκονόμου (Ποιητ. σελ. ε.), πρέπει νὰ σπουδάζωσιν εἰς πολλὰ μακρυνὰς Ἀκαδημίας τῆς Εὐρώπης· διότι ἀπὸ τοὺς σπουδάζοντας εἰς τὴν Ἰταλίαν, Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν, δὲν εἶναι οὐδείς. Ἴσως εἶναι πολλὰ μυστικὸν τὸ πρᾶγμα, ἤθελεν εἰπεῖ κανείς· ἄνθρωποι ὅμως, οἵτινες γνωρίζουσι τὸν κύριον Μαῦρον πλησιέστερα παρὰ ὁ κύριος Οἰκονόμος μαρτυροῦσι βεβαίως ὅτι ἕως τώρα δὲν ἐξάλθη οὐδείς. Ἤθελαν δὲ εἶσθαι μακαρισοὶ οἱ πεπαιδευμένοι, ἐὰν τοὺς ἐπεριποιεῖτο μὲ τόσην φιλοστοργίαν ὁ κύριος Μαῦρος, μὲ ὅσην τὸν ἀγαθὸν ἀνεψιόν του, τὸν τρόφιμον τοῦ κυρίου Οἰκα-

νόμου, τὸ μέλημα τῶν Μουσῶν (Ποιητ. αὐτόθι). Ἡ Ἑλλὰς ὅλη τῷ ὄντι ἤθελεν εἶσθαι μακαρία, ἐὰν, εἰς τὴν σημερινήν μας ἔνδειαν, ὁ κύριος Κούμας, κατὰ τὴν μεγάλην του τέχνην ἵνα εἰσάγῃ τοὺς νέους εἰς τὸν Ναὸν τῆς Παιδείας καὶ τῆς Φιλοσοφίας, τέχνην ἀναντίῤῥητον καὶ μαρτυρουμένην παρ' αὐτοῦ τούτου (Συντάγμ. Φιλοσοφ. Τ. Α'. δ'.), ἐὰν εἰς ταύτην μας τὴν κατάσασιν, εἶχεν ὁ κύριος Κούμας μαζὶ μὲ τὸ καθ' αὑτὸ Μέλημα καὶ ἄλλα μικρὰ παραμελήματα τῶν Μουσῶν ὑπὸ τὴν ἔνδοξον ταύτην ἐπισασίαν του. Γνωρίζουσα τὴν ἀρετὴν τοῦ Εἰσαγωγέως, καὶ τὸ πλῆθος τῶν εἰσαγομένων ἔμελλε πολλὰ καὶ μεγάλα καλὰ νὰ ἐλπίζῃ ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα τοῦ Ναοῦ· σωριδὸν ἔπρεπε νὰ ἐξέλθωσιν οἱ μυσαγωγημένοι ἵνα μυήσωσι καὶ ἄλλους πολλούς. Ἀλλὰ κατὰ δυσυχίαν ὅλα ταῦτα εἶναι ὑπερβολὴ ῥητορική, ἐποικοδομημένη εἰς ἀληθινὴν βάσιν· τὰ δὲ καλὰ τοῦ κυρίου Μαύρου περὶ τῶν τρεφομένων εἰς τὴν Εὐρώπην ὁμογενῶν νέων περιορίζονται εἰς τὰς χρησὰς ἐλπίδας ὅσας ἡ κοινὴ πατρὶς ἡμῶν πρέπει νὰ ἔχῃ εἰς τὸ μοναχὸν Μέλημα. Εὐχῆς δὲ ἦτον ἔργον ἐὰν ἔμενε μόνον τῶν Μουσῶν, χωρὶς νὰ γένῃ καὶ τῶν φιλομούσων διδασκάλων Μέλημα, διότι ἡ περὶ τὴν οἰκείωσιν τοῦ τοιούτου Μελήματος σφοδροτέρα ἅμιλλα συνέτρεξεν εἰς ἀφανισμὸν τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου τῆς Σμύρνης, ὡς μὴ ὤφελεν.

Ἀπορίας δὲ ἄξιον μὲ φαίνεται πῶς ὁ κύριος Νικολόπωλος ὄχι μόνον διατείνεται ὅτι τὰ περὶ τῶν τρεφομένων ὁμογενῶν νέων δὲν ἔχουσι καμμίαν ὑπερβολὴν „n'ont rien d'exagéré" (ἀνωτ. 138.), ἀλλὰ, μὴ εὐχαριστηθεὶς εἰς μόνους τοὺς μαθητὰς, ἐκτείνει τὰς εὐεργεσίας τοῦ κυρίου Μαύρου καὶ εἰς διδασκάλους, καὶ αὐτοὺς πολυαρίθμους, „il est le soutien d'un grand nombre de professeurs et d'étudians" (αὐτόθι.). Τόσον ἐπερισσευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ διδάσκαλοι, ὥστε, μὴ εὑρίσκοντες πόρον ζωῆς, προσρέχουσιν εἰς τὰ ἐλέη τοῦ Ὀδησσηνοῦ πλουσίου; Θαῦμα μὲ φαίνεται τὸ τοιοῦτο. Ἐγὼ μάλιστα ἀκούω ὅτι καὶ γενναίως πληρόνουσιν οἱ φιλοτιμότατοι Χῖοι δὲν εὕρηκαν νὰ ἀντικατασήσωσι τὸν ἀναχωρήσαντα κύριον Βαρδαλάχον: καὶ ἐπαραπονοῦντο χθὲς καὶ πρώην, διὰ νὰ παραιτήσω πολλοὺς ἄλλους, οἱ

κάτοικοι τῆς Ἀδριανουπόλεως δὶ ἔλλειψιν διδασκάλων, ἕως οὗ ἔδραξαν τὸν ἀξιότιμον καὶ ἀξιαγάπητον συμπολίτην των, τὸν χρησῶν ἐλπίδων φέον Στέφανον Καραβεσδωρῆν. Δὲν ἠξεύρω τῇ ἀληθείᾳ τί ἤθελε κάμει ὁ κύριος Νικολόπωλος, ἐὰν ἤρχετο εἰς ἀνάγκην νὰ ὀνομάσῃ ἕνα ἢ δύο ἀπὸ τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος πολυαρίθμους διδασκάλους, διὰ νὰ παραιτηθῶσιν οἱ μαθηταί. Ἐὰν δὲ καὶ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ κύριος Μαῦρος πληρόνει μόνος του τὸν μισθὸν τοῦ διδασκάλου τῆς πατρίδος του, πρέπει διὰ τοῦτο νὰ κηρύττωμεν ὅτι βοηθεῖ πολυαρίθμους; καὶ τότε τί μένει νὰ εἴπωμεν περὶ τοῦ γενναιοτάτου Βαρβάκη; βέβαια ὅτι τρέφει ὅλους τοὺς ἐν τῇ Ἑλλάδι μαθητάς. Περιεργίας δὲ ἄξιον εἶναι νὰ ἐρευνήσῃ κανεὶς τί ἤθελε κάμει ὁ κύριος Οἰκονόμος, ἐὰν ἔμελλε νὰ γράψῃ ἀφιερωτικὴν πρὸς ἄνδρα τοιοῦτον, ὁποῖος εἶναι ὁ φιλογενέστατος Βαρβάκης. Ἐὰν συμπεράνωμεν ἀπὸ ἄλλας μὲ μέγαν Ἀσιατισμὸν γραμμένας ἀπὸ τὸν αὐτὸν κάλαμον ἐπιστολὰς, καὶ ἐὰν ὁ γράφων ἤθελε νὰ κρατήσῃ ἀναλογίαν, ἔπρεπε νὰ ἱστορηθῇ ὁ ἀπὸ τὸν κύριον Οἰκονόμον ἐπαινούμενος, ὡς καὶ ὁ ἀπὸ τὸν Μαρδόνιον Ξέρξης, ὄχι μόνον τῶν γεγονότων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐσομένων ἄριστος (Ἡροδ. Ζ'. 9.) ἀπαράλλακτα δηλ. ὡς ἐμοιράζοντο ποτὲ καιροῦ τὰ συγχωροχάρτια διὰ ἁμαρτήματα περασμένα καὶ μέλλοντα. (ὅρα Εὐγεν. Σημειώσ. ε. εἰς τὸ περὶ Δίχον. τῶν ἐν Πολων. Ἐκκλησ. τοῦ Βολταίρου.)

Μ' ὅλον ὅτι τὰ περὶ τοῦ κυρίου Μαύρου ἱστορούμενα πολλὰ καὶ μεγάλα πρὸς τὴν Ἑλλάδα καλὰ ὠνόμασα ἀνωτέρω Ὑπερβολὴν ῥητορικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν εὔκολον ἦτον νὰ πέσῃ ὁ ῥητορικὸς Οἰκονόμος, καὶ ἄλλως ἤθελεν ὀνομάσει, μ' ὅλον τοῦτο ἐνθυμούμενος πάλιν τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο „Χείλη ἱερέως οὐ ψεύδεται", καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ συγγραφέως ὅτι οὔτε δὶ ἄλλα προτερήματα μακαρίζει, οὔτε διὰ τὸν πλοῦτον τιμᾷ τὸν κύριον Μαῦρον (Ποιητ. δ'.), ἔρχομαι εἰς ὑποψίαν ὅτι, ἀπὸ ἄκραν ἀγάπην πρὸς τὸ φίλτατον γένος του φλεγόμενος ὁ ἐπιστολογράφος, ἐμεταχειρίσθη τὸν ἐπιτήδειον τοῦτον τρόπον ἵνα ὑποχρεώσῃ τρόπον τινὰ τὸν κύριον Μαῦρον νὰ πράξῃ τοιαῦτα ἔργα. Ὅσα λοιπὸν γράφονται ὡς πραττόμενα πρέπει νὰ ἐννοοῦνται ὡς πραχθησόμενα· καὶ πρέπει νὰ τὰ πράξῃ ὁ κύριος Μαῦρος, ἐὰν θέλῃ δικαίως νὰ ὀνομάζεται καὶ ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν καὶ ξένων δεύτερος Ζωσιμᾶς καὶ Καπλάνης. Ἐὰν οὔτε τοῦτο

δὲν ἦναι, τότε πρέπει βέβαια νὰ συνέβη εἰς αὐτόν, ὅ,τι περὶ ἄλλων λέγει, „ὅτι πολλάκις ἐνθουσιῶν ὁ συγγραφεὺς γράφει ταχέως" (Ποιητ. σελ. μη. ϛιχ. 2). Καὶ τῷ ὄντι ταχύτερα μᾶλλον ἢ ἀληθέστερα ἐγράφθησαν τὰ τῆς ἀφιερωτικῆς.

Τοσαῦτα καὶ περὶ ἀδικίας ὡς ἁπλοῦς Γραικός. Ἐὰν ἤμην καὶ Ἰωαννίτης, ἤθελα ἐξ ἅπαντος ἀνοίξει κρισολογίαν περὶ τούτου μὲ τὸν κ. Οἰκονόμον, πῶς τολμᾷ νὰ παραβάλῃ Μαῦρον μὲ Καπλάνας καὶ Ζωσιμάδας, ἕως οὗ ἢ μὲ καταπείσῃ ὅτι ἔχει δίκαιον, ἢ ὁμολογήσῃ ὅτι ἔσφαλε. Πρὸς διδάσκαλον καὶ συντάκτην Ῥητορικῆς καὶ πρῶτον Ἱεροκήρυκα τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς μεγαλοπόλεως Σμύρνης ἀγωνιζόμενος ἀδύνατον ἦτον βέβαια νὰ ἀναφανῶ καλλίνικος· ἀπαυδήσας τελευταῖον ἤθελα κραυγάσει μαζὶ μὲ τοὺς συμπατριώτας μου „Eloquentia vicati re vincimus ipsi", ἢ ὅπως ἄλλως λέγουσιν ὅσοι ἀναγκάζονται νὰ ὑποχωρήσωσιν ὄχι πληροφορηθέντες τὸ ἀδικόν των, ἀλλ' ἐννοοῦντες ὅτι εἶναι ματαιοπονία νὰ μάχωνται πρὸς δεινοὺς ῥήτορας, οἵτινες στρέφουσι τὰ πράγματα, ὡς αὐτοὶ τὰ θέλουσιν. Ἡ ὑποψία ὅμως αὕτη δὲν ἤθελεν ἀπαμβλύνει τὸν πατριωτικὸν ζῆλόν μου, οὔτε ἤθελε μὲ φοβήσει τὸ πρᾶγμα, ὡς ἐφόβησε τοὺς λογιωτάτους τῶν Ἰωαννίνων. Ἀλλ' οἱ Ἰωαννῖται σιωπᾶσι καὶ εἰς τοῦτο, ὡς καὶ εἰς πολλότατα ἄλλα, προδίδοντες φανερῶς τὰ δίκαια τῆς πατρίδος των. Εἰς τὸν Λ. Ἑ. τοῦ 1817 ἔτους (σελ. 84—90. καὶ 371—373.) ἀνεγινώσκοντο κάποια πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ συμπολίτας των ἀπευθυνόμενα, τὰ ὁποῖα μὲ δυσκολίαν ἤθελεν ὑποφέρει τὸ τυχὸν πολίχνιον τῆς Ἑλλάδος· καὶ ὅμως ἀπὸ τὴν μεγαλέμπορον πόλιν τῶν Ἰωαννίνων οὔτε ἀπάντησις, οὔτε ἀπολογία, οὔτε φωνὴ τελείως ἠκούσθη. Ἡ εὑρίσκουσιν ἀληθινὰ ὅσα περὶ καταστάσεως τῶν σχολείων των λέγονται, καὶ λοιπὸν τὰ βεβαιοῦσι μὲ τὴν φρόνιμον σιωπήν των, chi tace afferma, ὡς λέγει ἡ Ἰταλικὴ παροιμία, ἢ, πολὺ πιθανώτερον οὔτε ἔφθασαν τελείως ἕως εἰς αὐτούς· διότι, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ ἐκεῖθεν ἐρχόμενοι, οὔτε ἀντίτυπον Λ. Ἑρμοῦ δὲν στέλλεται εἰς ὅλην τὴν πόλιν. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν Λ. Ἑ. καὶ εἰς τὰ Ἰωάννινα ὄχι!!! (Λ. Ἑ. 1820 σελ. 388).

Οἱ ἄλλως καλοὶ Ἰωαννῖται σοχάζονται ἴσως, ἂν συμπεράνωμεν ἀπὸ τὰ μέχρι τοῦδε περὶ παιδείας κινήματά των, ὅτι οἱ ἐδικοί των Ζωσιμάδαι καὶ Καπλάναι τοὺς ἀπαλλάττουσιν ἀ-

πὸ πᾶσαν φροντίδα περὶ παιδείας· αὐτοὶ ἐξέθρεψαν τοὺς χορηγοὺς, ἄλλοι ἀφροντίσωσι περὶ ἀγωνιστῶν· τὸ αὐτὸ ὡς ἐὰν συλλογίζοντο καὶ οἱ Χῖοι· „Ἡμεῖς ἔχομεν τὸν Κοραῆν· αὐτὸς ἔπρόκοψε ὑπὲρ ἡμῶν· τίς ἡ χρεία νὰ κοπιάζωμεν καὶ νὰ δαπανῶμεν ἡμεῖς οἱ λοιποί;". Οἱ ἀξιέπαινοι ὅμως Χῖοι τὸν ἐναντιώτατον συλλογισμὸν φαίνεται ὅτι ἔκαμαν: „Τιμή μας εἶναι νὰ ἔχωμεν συμπολίτην τὸν Κοραῆν· εἰς προθυμηθῶμεν λοιπὸν νὰ φανῶμεν ἄξιοι τῆς τιμῆς ταύτης· ἂς πράξωμεν ὅσα αὐτὸς συμβουλεύει ἵνα δειχθῶμεν ἄξιοι συμπολῖταί του". — Οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης ἐγνώρισαν ἴσως καὶ τὴν Χῖον διὰ τοῦ Κοραῆ, ὡς τὰ Ἰωάννινα ἐκ τῶν Ζωσιμάδων καὶ Καπλάνων· καὶ ὅμως περὶ Χίου καὶ τῶν σχολείων της ἀναφέρουσι καθ' ἑκάστην αἱ ἐφημερίδες των, ἐν ᾧ οὔτε σημειοῦται οὐδαμοῦ σχολεῖον Ἰωαννίνων. Καὶ τί μᾶς μέλει διὰ τοὺς Εὐρωπαίους; ἴσως εἴπωσιν οἱ Ἰωαννῖται· ἀλλ' ἐὰν οἱ Ἰωαννῖται ἀδιαφορῶσι διὰ τοὺς Εὐρωπαίους, δὲν ἀδιαφοροῦσιν ὅμως οἱ λοιποὶ Γραικοὶ διὰ τοὺς συναδελφούς των Ἰωαννίτας. Ἐὰν δὲ οἱ ἀληθινοὶ ἄνθρωποι χαρακτηρίζωνται ἀπὸ τὴν περὶ τῶν ἀνθρωπίνων φροντίδα των,

„homo sum humani nihil a me alienum puto",

(Terent. Heaut. I. I. 25. Παράβ. καὶ Cicer. de Offic. I. IX. 30. καὶ de legibus C. 12.), πρέπει κατὰ τὸ ἐναντίον ἐκ τῆς ἀδιαφορίας τινῶν περὶ τῶν ἐθνικῶν των πραγμάτων νὰ συναχθῇ ὅτι δὲν εἶναι ἀληθινοὶ ὁμοεθνεῖς, καθὼς ἐκ τῆς ἀναλγησίας περὶ τῶν Ἑλληνικῶν μὲ τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν νὰ συναχθῇ ὅτι δὲν εἶναι ἀληθινοὶ Ἕλληνες ὅσοι ἔχουσι τὸ αἰσχρὸν τοῦτο πάθος, ἀνδρῶν ἁπάντων ὄντες ταλαντατοι.

Καὶ ὁ κύριος Οἰκονόμος δυνατὸν εἶναι, ὡς ῥήτωρ, ν' ἀδιαφορῇ ἂν συγκρίνεται Μαῦρος μὲ Καπλάνας καὶ Ζωσιμάδας, καὶ ἂν κηρύττωνται τρεφόμενοι πολλοὶ νέοι, ἐν ᾧ δὲν εἶναι οὐδεὶς, φθάνει μόνον τὰ σχήματα νὰ ἦναι ἐπιτυχῆ· ἄνθρωποι ὅμως, οἵτινες ἀρέσκονται μὲν εἰς τὰ σχήματα, τιμῶσι δὲ τὴν δικαιοσύνην, αὐτὴν θεωρουμένην καθ' ἑαυτήν, περισσότερον παρ' ἐκεῖνα, δὲν θέλουσιν ἐγκρίνει τὸ πρᾶγμα, τοὐλάχιστον θέλουσιν ἐκθέσει, ὅ,τι περὶ τούτου φρονοῦσιν. Ὅταν ἡ δικαιοσύνη καταπατῆται εἰς ἓν εἶδος, εὔκολον εἶναι νὰ καταπατηθῇ καὶ εἰς ἄλλο· καὶ τοῦτο ὄχι μόνον εἶναι καθ' ἑαυτὸ κακὸν, ἀλλ' οὔτε συμφέρει τελείως. Ὅταν συγχωρηθῇ νὰ ὀνομάζεται Ζωσι-

μᾶς καὶ Καπλάνης ὁ κύριος Μαῦρος, ἄφευκτον εἶναι νὰ ἐγερθῇ μετέπειτα ὅς τις, ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦτο πειρακινούμενος, ἤθελε συγκρίνει τὸν μεταφράσαντα τὸ, Λωκίου Δοκίμιον περὶ ἀνθρωπίνης Διανοίας (Νοῦς), μὲ τὸν συντάκτην τῶν Γραμματικῶν· καὶ οἱ δύο, ἤθελεν εἰπεῖ αὐτός, ἠγωνίσθησαν διὰ τὸ κοινὸν καλὸν, ὡς καὶ ἀπὸ τοὺς ἄνω πλουσίους ἐχορήγησεν ἕκαστος εἴτι ἐδύνατο. Ἡ προθυμία, κατ' αὐτὸν, πρέπει νὰ ἀποβλέπεται, καὶ ὄχι τὰ ἔργα. Εἰς ἐμὲ φαίνεται ἐξ ἐναντίας ὅτι τότε εὐδοκιμοῦσι τὰ πράγματα ὅταν ἀποδίδεται εἰς καθένα τὸ ἴδιον. Ὁ Θεὸς νὰ μὲ φυλάξῃ ἀπὸ τὸ νὰ πείθω διὰ τούτων εἰς ἀχαριστίαν, ὡς ἤθελεν εἰπεῖ κανεὶς, παρεξηγῶν τὰ γραφόμενα, λέγω μόνον ἁπλῶς ὅτι τόσον ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ ἦναι Ζωσιμᾶς καὶ Καπλάνης ὁ κύριος Μαῦρος, ὅσον ἀπὸ τοῦ νὰ ἦναι συντάκτης τῶν Γραμματικῶν ὁ ἐλλειπέστατος μεταφραστὴς τοῦ ἄνω φιλοσοφικοῦ Δοκιμίου.

Ἐπίλογος τοῦ παρόντος παραρτήματος εἶναι ὁ ἀκόλουθος. Τὸ βιβλίον τοῦ κυρίου Οἰκονόμου, ὡς τὸ μόνον εἰς ἡμᾶς κατὰ τὸ εἶδός του, εἶναι καλόν· εἶναι χρήσιμον· ἔχει δὲ ἐλλείμματα ἀρκετὰ, ἐκ τῶν ὁποίων μέρος ἦσαν ἀναπόφευκτα εἰς τὸν κάτοικον τῆς μικρᾶς Ἀσίας, καὶ μέρος ἀποφευκτὰ ἐὰν οἱ φιλομαθεῖς Σμυρναῖοι ἀπὸ τὰς πολλὰς χιλιάδας γροσσίων, τὰ ὁποῖα μὲ μεγάλην φιλοτιμίαν ἐξώδευσαν εἰς διατήρησιν τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου των, ἀφιέρωναν ὀλίγας τινὰς ἵνα πλουτίσωσι τὴν βιβλιοθήκην των. Τοῦτο δὲ διδάσκει, μὲ φαίνεται, ἱκανῶς ὅτι πρέπει νὰ φροντίσωσι βιβλιοθήκας πλουσίας ὅσοι θέλουσι καὶ τοὺς ἀσόφους νὰ σοφίσωσι, καὶ τῶν σοφῶν τὸν ἀριθμὸν νὰ πληθύνωσιν. Οἱ ὀλιγώτατοι σοφοί μας, μαχόμενοι πρὸς πολλὰς δυσκολίας, ἔπεται ἐξ ἅπαντος νὰ ἀποτυγχάνωσι πολλάκις, χωρὶς ὅμως διὰ τοῦτο νὰ ἐλαττοῦται ὁ πρὸς αὐτοὺς χρεωστούμενος ἔπαινος. Εἰς αὐτοὺς ἐπαληθεύει ὅ,τι ἔγραφε παθητικώτατα περὶ τῶν σοφῶν τοῦ καιροῦ του Κωνσταντῖνος ὁ Λάσκαρις „ἄλλως τε καὶ τῶν εἰδότων σπανίων ὄντων, διὰ τὴν δυσχίαν τοῦ γένους, ὅσον ὀλίγοι, τοσοῦτον ἐπαινετώτεροι".

Εἰς τὴν δήλωσιν τῶν τοιούτων ἐλλειμμάτων, τοὐλάχιστον ὡς εἰς ἐμὲ φαίνονται, τόσον εἰς τὸ παρὸν, ὅσον καὶ εἰς τὸ ἑξῆς, ἐὰν δοθῇ εὐκαιρία, πιστεύω, ὡς ἔλεγα καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ παραρτήματος, ὅτι δὲν θέλει λυπηθῇ ὁ κ. Οἰκονόμος·

ἐλπίζω μάλιστα ὅτι θέλει κρατήσει τὸν λόγον του. Χαράν του θέλει τὸ ἔχει, λέγει, (Ποιητ. σελ. ὁ) ὅταν ἴδῃ τὴν πολιάν του περικυκλωμένην ἀπὸ γενναίους μαθητάς. Ἐὰν λοιπὸν εἰς τὰ γραφόμενα καὶ γραφθησόμενα εὕρῃ τίποτε ἄξιον μαθητῶν γενναίων, πρέπει νὰ χαρῇ, τόσον μάλιστα περισσότερον ὅσον πρὶν ἀκόμη λευκοτριχήσῃ, παρ' ἐλπίδας λοιπὸν, ἀρχίζει ν' ἀπολαύῃ τὸ ποθούμενον. Ἐὰν πάλιν καὶ τάδε, καὶ τὰ ἑξῆς ἴσως, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους εὑρεθῶσιν ὅλα σρεβλὰ, οὔτε τοῦτο πρέπει νὰ τὸν λυπήσῃ, οὔτε εἰς ἀθυμίαν νὰ τὸν φέρῃ· διότι τὸ πρᾶγμα εἶναι εἰς τὸν δρόμον. Ὅσοι εἰς τὴν ἀνδρικήν του ἡλικίαν γράφουσιν ἀμαθῶς δυνατὸν νὰ προκόψωσιν ἕως οὗ τὸ γῆρας φέρῃ τὴν πολιάν.

Ὅσον διὰ τοὺς Ἰωαννίτας ἐλπίζω ὅτι οἱ ἀπ' αὐτοὺς ἀξιόλογοι φίλοί μου, τοὺς ὁποίους ἀγαπῶ καὶ τιμῶ, δὲν θέλουσι πειραχθῇ διὰ φρονήματα, τὰ ὁποῖα τρέφουσιν ἴσως καὶ αὐτοὶ περὶ τῶν ἰδίων συμπολιτῶν των. Ἤθελε μὲ λυπήσει πολὺ, ἐὰν, παρεξηγοῦντες τὸ θάρρος μου τοῦτο, ἤθελαν μὲ σερήσει πλέον εἰς τὸ ἑξῆς τὴν φιλίαν των, μὲ τὴν ὁποίαν μ' ἐτίμησαν ἕως τώρα. Ἂς πράξωσιν ἄξια οἱ συμπολῖταί των, καὶ θέλουσιν ἔχει ὄχι ἐμὲ, ἀλλ' ὅλους τοὺς ὁμογενεῖς πανηγυρισάς των.

Τὸν δὲ κύριον Μαῦρον παρακαλῶ νὰ ἐνθυμηθῇ ὅτι καὶ τώρα μεταχειρίζομαι τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἄγροικον παῤῥησίαν, μὲ τὴν ὁποίαν πρὸ χρόνων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, πρὶν ἔτι φανῇ τῆς Ποιητικῆς ἡ Ἀφιερωτικὴ, τὸν ἔλεγα νὰ πράττῃ τὸ καλὸν ὡς χρέος πρὸς τὴν πατρίδα (ὅρα καὶ Λ. Ἑ. 1819. σελ. 314.), καὶ ὄχι ἀποβλέπων εἰς ἐγκωμιαστικὰς ἐπιστολὰς καὶ γράμματα τοῦ δεῖνος καὶ δεῖνος. Τῶν ἐπιστολῶν τὸ τέλος ἠμπορεῖ νὰ ἦναι ἀμφίβολον· τὸ τέλος ὅμως τῶν ἀγαθῶν πατριωτῶν εἶναι βέβαιον, σαθερὸν, ἀμετάβλητον, ἡ ὠφέλεια τῆς ταλαίνης ἡμῶν πατρίδος καὶ κοινῆς μητρός. Ἐλπίζω λοιπὸν ὅτι θέλει μὲ ἀριθμήσει εἰς τοὺς ἀληθινοὺς φίλους του, διότι κ' ἐγὼ ζητῶ τὴν ἀληθινὴν δόξαν του. Τὴν δόξαν ταύτην τοῦ κυρίου Μαύρου, ἥτις θέλει τὸν κατατάξει ἀληθινὰ εἰς τὸν βαθμὸν τῶν Ζωσιμάδων καὶ Καπλανῶν, ἐλπίζω νὰ τὴν κηρύξω κ' ἐγὼ μετὰ πολλῶν ἄλλων, χωρὶς ὑποψίαν κολακείας, καὶ

χωρὶς ἀμοιβῆς καμμίας ἐλπίδα. Τὸ ἐλπίζω καὶ εἴθε νὰ τὸ ἀξιωθῶ.

Ἐν Βενετίᾳ 1. Αὐγούςου 1820.

Ἀνδρέας Ἀνδρεόπωλος
Πελοποννήσιος.

Φίλε ἐνδότα τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ.

Ἀναγινώσκων οὐ πάνυ πρῴην τὴν Μέλισσαν, εἶδον καὶ τὸ περὶ τοῦ, τίνι πρόπῳ ἀπαλλαγεῖη ἂν τὰ ἡμέτερα σχολεῖα τοῦ ἐπικρατοῦντος σχολαϊσμοῦ πρόβλημα. Λύτη ἡ ἔννοια τοῦ, σχολαϊσμὸς ἐξεφράζετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων μιᾷ λέξει συνθέτῳ, πολὺ ἐκφραςικωτέρᾳ καὶ ἐν τ' αὐτῷ αὐθερμηνεύτῳ, τῷ, δοξοσοφία λέγω. Γινώσκεις, φίλε, ὅτι οὐ καθαπτόμενος τοῦ ποιήσαντος τὸ πρόβλημα γράφω· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ φιλοκαθαπτικός εἰμι, ἐμαυτῷ ἐγκαταλειπόμενος, μὰ Δία γε, οὐδὲ φίλερις, ἀλλὰ φιλαλήθης, οὐ καθαπτόμενος, λέγω, λέξω σοι τὰ νῦν μοι παριςάμενα καὶ ἀφορῶντα τὸν προβάλλοντα. Τί μὲν ἐννοεῖ ὁ ποιήσας τὸ πρόβλημα, εἰς παρένθεσιν ἐν τῇ Μελίσσῃ, οὐκ οἶδα· ὃ δὲ ἐννοεῖν ἔδει, τοῦτο ἀδιςάκτως τε καὶ σαφῶς οἶδα, τὸ, δοξοσοφία, λέγω· ἀλλὰ γάρ, ἐξ ὧν λέγει, ἑτερόν τι ἐννοῶν δῆλός ἐςι, καὶ τοῦτο κἀμὲ ἀπορεῖν πως ἐπὶ πολὺ ἐποίει· καὶ οὐδὲν ξένον· πολλάκις γὰρ συμβαίνει τοῖς ἀνθρώποις συνᾴδειν μὲν ἀλλήλοις κατὰ τὰς λέξεις, ἀπᾴδειν δὲ ἀλλήλων πάντῃ κατὰ τὰ πράγματα· καὶ γέμει τοιούτων παραλογισμῶν ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, καὶ οὐ μόνον ἁπλῶς ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ σοφῶν ἀνδρῶν· εἴπω καὶ φιλοσόφων; Ἀλλ' οἱ οὕτω παραλογιζόμενοι, σοφοὶ μὲν εἴηςαν ἄν, φιλόσοφοι δὲ οὐδαμῶς.

Ἐγὼ τοίνυν τῷ σχολαϊσμὸς δοξοσοφίαν ἐννοῶ, προληπτικὴν δηλονότι μάθησιν, προκοπήν, καὶ ἡ φυσικὴ σημασία τῆς λέξεως τοῦτο σημαίνει, δοκοῦσαν μάθησιν, φαινομένην, μὴ οὖσαν, μὴ πραγματικήν· καὶ ἐν τοῖς ἡμετέροις σχολείοις τοιαύτη μάθησις, κακῇ τύχῃ, ἐπὶ τὸ πλεῖςον ζητεῖται. Περὶ τί γάρ, πρὸς Θεοῦ, ἐν τούτοις σπουδάζουσι, καὶ τίσι πρωτευόντως ἐνασχολοῦνται; Κλίσεσι λέξεων, ἀκαταλήπτων τῶν πλειόνων, ὀρθογραφίαις, κανόσι διαφόρων εἰδῶν, καὶ τούτοις ἀκαταλήπτοις, ἀναγνώσεσι παρ' ἡλικίαν καὶ παρὰ καιρὸν καὶ ἐν ματαίῳ παντάπασι, καὶ τ. λ.

Ἔπειτα, οὐ λέγω μαθόντες, ἀλλ' ἐμπλήσαντες τοιούτων ἐλεεινῶν φορτίων τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, ἐξέρχονται τῶν σχολείων φύσης μεςοί, καὶ οἴονται πεπαιδευμένοι εἶναι, καὶ δοκεῖν καὶ τοῖς ἄλλοις τοιοῦτοι θέλουσι. Μαθόντες τὴν ἀττικὴν κλίσιν τοῦ ἄρχομαι, χρῆσθαι μὲν ἐν τούτῳ ταύτῃ οὐκ οἴδασι, τῶν ἀττικῶν αὐτοῖς καὶ γραϊδικῶν ὀδόντων εὐμετρηςέρων ὄντων, μάθησιν δὲ αὐτῶν ἐπιδείξασθαι ἑτέροις βουλόμενοι, κλίνουσιν ἀττικῶς τὸ τῶν ὁμιλουμένων Ἑλληνικῶν ἀρχίζω, λέγοντες καὶ γράφοντες, ἤρχιζον, ἤρχισα. Πρὸς Θεοῦ, φίλε, οὐ δοκοῦσα αὕτη μάθησις καὶ παιδεία, καὶ οἱ τοιοῦτοι οὐ δοξόσοφοι; πάντως πραγματικὴ μάθησις τὸ τοιοῦτον οὐκ ἂν εἴη. Ἔμαθον ὅτι, μακρᾶς οὔσης τῆς ληγούσης, τόνος οὐ τίθεται ἐπὶ τῆς προπαραληγούσης, καὶ ὅτι, τὸ ἡ ἀεὶ μακρόν ἐςι, καὶ προσαρμόζουσι τοὺς κανόνας τούτους, ἀνάρμοςα πάντῃ, τῇ ὁμιλουμένῃ διαλέκτῳ, τῇ Ἑλληνικῇ μὲν, καθ' ἕτερον δέ τινα χαρακτῆρα, καὶ οὐ κατὰ τὸν ἀττικὸν τυγχανούσῃ, καὶ δέον λέγειν καὶ γράφειν καλλίτερη γυναῖκα, γράφουσι καὶ λέγουσι καλλιωτέρα γυνή, καὶ ποιοῦσιν οὕτω λέξιν καὶ λόγον ξένα παντάπασιν, οὔτε γὰρ τῆς ἀττικῆς γλώσσης εἰσὶν, οὔτε μὴν τῆς ὁμιλουμένης Ἑλληνικῆς. Οὐ λέγουσι, προκομμένοι ἄνθρωποι, ἀλλὰ προκεκομμένοι ἄνθρωποι· οὐ γράφουσι παρμένα ἄσπρα, ἀλλὰ πεπαρμένα ἄσπρα. Ἀντὶ τοῦ γράφειν, τὸν δίδει τὸ μισὸν, ὥσπερ κοινῶς λέγομεν, οὗτοι σοφίαν θηρώμενοι, καὶ σοφοὶ δοκεῖν βουλόμενοι, γράφουσι, τῷ δίδει τὸ ἥμισυ. Πρὸς Θεοῦ, φίλε, ποία ποτ' ἂν εἴη ἡ γλῶσσα αὕτη; Ἀλλ' ἔςω, δεδόσθω τὰ τοιαῦτα τούτοις· ἀλλ' αἱ μεταβολαὶ αὗται, ἡ ἄδεια αὕτη ποιήσουσι τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν, καὶ αὐτῆς τῆς μὴ ὁμιλουμένης Ἑλληνικῆς πολὺ δυσκολωτέραν· καὶ ἁπλῶς πᾶσα γλῶσσα ὅσῳ εὐκολωτέρα, τοσούτῳ καὶ καλλίων τυγχάνει· ὄργανον γὰρ μόνον μαθήσεως ἡ γλῶσσα, καὶ οὐ μάθημα.

Μίνχεν, πόλις ἐςὶν ἐν Γερμανίᾳ, μητρόπολις τῆς Μπαβιέρας, πρὸς ὀυσμὰς τῆς Βιέννης, ὀγδοήκοντά που ὥρας ταύ-

της ἀπέχουσα, καὶ οἱ ἐπιχώριοι οὕτω ταύτην ὀνομάζουσιν· οὗτοι δὲ οἱ γεννάδαι Μόναχον ἢ Μόνακον ταύτην καλοῦσι, σοφίαν πάντως δεῖξαι βουλόμενοι, καὶ φασῶσιν ἐπὶ τούτῳ, καὶ κτίζουσιν οὕτω πόλιν Μόνακον, ἥτις ἐν ταῖς κεφαλαῖς μόνον τῶν δοξοσόφων ἔχει τὴν ὕπαρξιν. Ἀλλ' ἐρεῖτις εἰς ἔνεσιν ὅτι, καὶ οἱ Λατῖνοι καὶ τινες τῶν ἡμετέρων οὕτω ποιοῦσι, τὰς ἐπιχωρίους δηλ. φωνὰς μεταβάλλουσι καὶ παραλλάττουσιν· ἀλλ' οἱ Λατῖνοι καὶ οἱ τινὲς ἡμέτεροι, ὀρθὸς λόγος οὐκ ἔςιν, εἰσὶ μόνον ἐνδοξότητες· καὶ ἢν σωφρονῶμεν, πρὸ πάντων δεῖ τὸν ὀρθὸν λόγον τίθεσθαι. Πῶς δ' ἄν τις γνοίη τὸν ὀρθὸν λόγον; ἡ ὀρθὴ γνῶσις τοῦ εὐκόλου, τοῦ εὐχρήςου, τοῦ ὠφελίμου, τοῦ σαφοῦς, τοῦ ἀναγκαίου, τοῦ περιττοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, δεικνύουσιν ἱκανῶς τίς ὁ ὀρθὸς λόγος, καὶ ἡ πολυλογία ἐνταῦθα ἐπὶ τούτῳ περιττὴ καὶ πάντῃ ἀνάρμοςος.

Εἴδαμεν πολλαῖς ἀγελάδες λέγουσιν ἐν τῇ ὁμιλουμένῃ Ἑλληνικῇ· οὗτοι λέγουσι μὲν οὕτως ἵνα μὴ γέλωτα ἄσβεςον τοῖς παιδαρίοις καθ' ἑαυτῶν διεγείρωσι, γράφουσι δὲ, εἴδομεν πολλὰς ἀγελάδας, καὶ τὸ λόγου, ἐνταῦθα τὸ ου ἀττικῶς μακρόν· ἀλλ' ἡμεῖς πλησιάζομεν μὲν τῇ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων προσῳδίᾳ, εἰλικρινεῖς δὲ καὶ φιλαλήθεις ὄντες, ὁμολογεῖν ὀφείλομεν ὅτι συγκεχυμένως ταύτην καὶ οὐκ εὐκρινῶς γινώσκομεν, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν, οὐ γινώσκομεν, καὶ τοὐναντίον διατεινόμενοι, παραλογοῦμεν ἄντικρυς· καὶ ἀναγινώσκομεν τὰ παλαιὰ Ἑλληνικὰ τῇ ἡμετέρᾳ προσῳδίᾳ, ἀλλ' οὐ τῇ ἐκείνων χρώμενοι, καὶ μωραίνομεν πάντως, περιεργότερόν τι περὶ τῆς ἐκείνων προσῳδίας ἀποφαινόμενοι. Καὶ εἴησάν μοι εὐμενεῖς οἱ τὰ πάλαι περιττότερον ἐξετάζοντες καὶ ξένοι καὶ ἡμέτεροι. Σωφρονοῦντες οὖν τὴν ἡμετέραν προσῳδίαν ἐξεταςέον, καὶ ἐν καιρῷ ἔτι, μεμαθηκότες δηλαδὴ πράγματα. Τὸ ου, λέγω, ἐν τῷ λόγου, ἀττικῶς μὲν μακρόν ἐςιν, ἢν μὴ ἀπατῶσιν ἡμᾶς οἱ γραμματικοὶ, ἐν δὲ τῇ ὁμιλουμένῃ Ἑλληνικῇ, βραχύ· καὶ τὸ ο, τὸ βραχὺ πάλαι, νῦν μακρόν ἐςιν· ἀλλὰ γὰρ οὐ παύομεν λέγοντες τὸ ου μακρόν, καὶ τὸ ο βραχύ. Πρὸς Θεοῦ, φίλε, οὐ παραλογοῦμεν ἀναφανδόν; κ. τ. λ. κ. τ. λ. οὐκ ἄν βέλτιον παῦσαι ἐξετάζοντες δοξοσοφικῶς τὰ παρόμοια;

Θάλασσαν τοιούτων παραλογιῶν εἶχον ἄν σοι ἐπενεγκεῖν· ἀλλὰ παύσω. Μικρολογίαι δὲ τὰ τοιαῦτα, καὶ παραβλεπτέα· ἀλλὰ τῇ κακὸν, φίλε, ἐςὶ τὸ νομίζειν τὰ τοιαῦτα πραγματικὴν μάθησιν, καὶ ἐπιμένειν τοῖς τοιούτοις, καὶ ἀπασχολεῖσθαι τῆς ὄντως μαθήσεως. Εἰσὶ μὲν οὖν τινές . . . ἀλλ' οἱ τινὲς οὗτοι μόνοι οὐ καθιςῶσιν ἔαρ, καὶ χειμὼν ἡμᾶς ἀμαθίας κατασκεπάζει, καὶ κατασκεπάσει ἐν τούτοις μένοντας.

Τίς ἡ χρεία προβαλεῖν τὸν φίλον τὸν τρόπον τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ σχολαϊσμοῦ οὕτω σύνεπτυγμένως, ἀλλ' οὐ τὰ αἴτια τῆς ἀμαθείας ἡμῶν ἐπαριθμῆσαι; Ἔοικεν οὖν ἢ ἕτερόν τι τῷ σχολαϊσμὸς ἐννοεῖν, ἢ δειλίᾳν ἀνεπτυγμένως καὶ σαφέςερον ἑρμηνεύεσθαι, καὶ παραλείπειν τὸ πρᾶγμα ἑτέροις, τολμηρότερον ἐπὶ τὰ τοιαῦτα κινουμένοις. Ἔτι δὲ καὶ τὸ σχολαϊσμὸς αὐτὸ, δοξοσοφικῆς τῆς χρήσεως οὔσης, ἀπορριπτέον· σημαίνει γὰρ οὐδὲν ἄλλο, ἢ φρόνημα σχολείου ἐπικρατοῦν, καὶ τὸ φρόνημα ἀοριςαίνει. Ἁμάρτημα ἐν λόγοις οὐ μικρὸν, καὶ τὸ καταλείπειν λέξιν, ἧς τὸ σημαινόμενον παςίδηλον, καὶ μηδαμῶς ἀόριςον, καὶ ἀντὶ ταύτης ἑτέρᾳ χρῆσθαι, ἑρμηνείας δεομένῃ· ἀλλὰ γὰρ ἔοικε κἀνταῦθα πλαγιάζων, τῆς εὐθείας ἐκτρέπεσθαι, καὶ ὑποκαδίζειν, καὶ προσποιεῖσθαι ἄγνοιαν, φοβούμενος πρόσκρουσιν· ἠθέλησε κρυβῆναι ὑπὸ τὴν σχολὴν, ἵνα μὴ ἑτέρου διεγείρῃ τὴν χολήν.

Δοξοσοφία ἔτι καὶ τὸ βούλεσθαι, ματαιοπονοῦντας, ζητεῖν τίνι τρόπῳ παραφθείρειν τὰς λέξεις τῆς ὁμιλουμένης Ἑλληνικῆς, ἀποδιδόντας τάχα ταύταις ἀρχὴν τινὰ καὶ ἐτυμολογίαν σοφὴν, δέον χρῆσθαι ταύταις, ὡς κοινῶς λέγονται. Ἐνταῦθα γὰρ οὐδὲν ἕτερον παρὰ τὴν συνήθειαν, καὶ ἐνδοξότης καὶ ὀρθὸς λόγος, μόνη αὕτη ἐςὶν ἑκάτερα. Τὸ βαρβαρόφωνον καὶ παρεφθαρμένον μεσημβρία ἠδέσθησαν, δέον ἀπορρίψαι τοῦτο, καὶ ἀντεισενεγκεῖν τὴν εὔφωνον, σημαντικὴν, αὐθερμήνευτον καὶ παραλόγως ἀποβληθεῖσαν (ἔςω καὶ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος) λέξιν, τὸ, μεσημβρία.

Ἕτερα ἐπιδιορθῶσαι μᾶλλον δὲ παραλλάξαι καὶ παραφθεῖραι ἠβουλήθησαν, καὶ ἔλαθον προσκρούσαντες τῇ φύσει τῆς γλώσσης, καὶ γελοῖοι γενόμενοι. Τὸ α ἐν ἀρχῇ τῆς λέξεως, ἐν σημείοις καὶ ἐπὶ Ὁμήρου, καὶ ἕτερόν τι παρὰ ῥήσιν ἐσήμαινε, καὶ ἡ παλαιὰ αὕτη συνήθεια, καὶ ἕτεραι πολλαὶ ἔτι, καὶ μέχρις ἡμῶν, ἀγαθῇ τύχῃ, σώζονται· ἀλλ'

ἐκεῖ μὲν ἱερὸν αὐτοῖς καὶ ἀνέπαφον, ἐντεῦθα δὲ, ὡς βδελυρὸν τάχα, ἀποσπᾶται καὶ ἀπορρίπτεται, καὶ κολοβοῦται οὕτως ἡ λέξις, καὶ προσπίπτει ξένη πάντη καὶ ἀμαθὴς τοῖς ἀκούουσιν. Ἁμαρτάνουσι διχῶς οὗτοι οὕτω ποιοῦντες, τὸν ὁμηρικὸν χαρακτῆρα τῆς ἡμετέρας γλώσσης μὴ γνωρίζειν θέλοντες, καὶ παραμορφοῦντες λέξεις, ὧν τὴν μορφὴν, τὴν κοινὴν σεβομένους συνήθειαν, τὴν φύσιν τῆς γλώσσης, ὡς ἱερόν τι ἔδει ἐᾷν ἀνέπαφον.

Παρεμβαλεῖς, φίλε, τὸ παρόν μου, οὐ φίλερι, ἀλλὰ φιλάληθες παρασχόλημα τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ, ὡς καθιερωμένῳ τοῖς τοιούτοις. ὑγίαινε.

(ἕπεται ἡ ἀπάντησις.)

Τεμάχιον ἐπιστολῆς.

..... Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἄλλοτε ἴσως περισσότερα καὶ ὡριμώτερα.

Αἱ δ' ἑξῆς ὀλίγαι ἀποσημειώσεις εἶναι, φίλε Ἀσώπιε, τὰς ὁποίας σὲ ὑποσχέθην εἰς τὴν προλαβοῦσαν ἐπιστολὴν περὶ Βησσαρίωνος τοῦ Μακρῆ. Ἐλπίζω καὶ ταύτας, καθὼς καὶ ἄλλας ὁμοίας αὐτῶν, διότι ἀναφέρονται ὁπωσοῦν εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν νεωτέρων Ἑλληνικῶν γραμμάτων, δὲν ἤθελες τὰς κρίνει ὁλότελα περιττάς.

Πατρὶς μὲν τοῦ Βησσαρίωνος ἦτο τὰ Ἰωάννινα, ὡς γίνεται φανερὸν ἀπό τινων ἐκδοθέντων αὐτοῦ ποιημάτων, ποτὲ ὅμως ἔζησε, περιστατικῶς δυνάμεθα μόνον νὰ προσδιορίσωμεν ἐξ ὀλίγων, ὅσα περὶ αὐτοῦ ἐσημείωσεν ὁ Μελέτιος· ὁ Βησσαρίων ἐμαθήτευσε, λέγει (ἐκκλ. ἱστορ. Αἰῶν. ΙΖ'.) παρ' Ἀλεξάνδρῳ τῷ Μαυροκορδάτῳ καὶ Ἰωάννῃ τῷ Καρυοφύλλῃ· καὶ τοῦτο βέβαια νοητέον ἐκ διαδοχῆς, ὡς πάλιν φαίνεται ἀπὸ τὸν αὐτὸν, ὅστις τοῦ Ἀλεξάνδρου διάδοχον ὀνομάζει τὸν Ἰωάννην εἰς διάφορον ἄλλο μέρος ὀλίγον ἀνωτέρω. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος οὗτος τὴν ἐπισασίαν τῆς Βυζαντινῆς σχολῆς πρέπει νὰ παραιτήθη περὶ τὸ 1672 ἔτος, καθ' ὃν καιρὸν δηλαδὴ, ἀποθανόντος τοῦ Διερμηνέως τῆς Ὀθωμανικῆς Βασιλείας Παναγιώτου Νιχουσίου, ἔλαβεν αὐτὸς τὸν τόπον, ὡς ἱστορεῖ ὁ Καντεμίρης (Growth and decay of the othoman Empire σελ. 263). Ἀκολουθεῖ λοιπὸν ἐκ τούτου ὅτι ὁ Βησσαρίων ἦτον τὸ 1672 ἔτος μαθητὴς εἰς τὴν σχολὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐκεῖ

πιθανὸν νὰ διέτριψε καὶ μετέπειτα καιρόν τινα, ἴσως μέχρι τοῦ 1675 ἔτους. Ἐλθὼν εἰς Ἰωάννινα ἐχρημάτισε διδάσκαλος, λέγει ὁ Μελέτιος, τῆς τοῦ Γιούμα σχολῆς τότε νεωστὶ τεθείσης, καὶ ἥτις βέβαια ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Κτίτορος εἶχε τὸ ὄνομα, ὡς ἀπὸ τὰ ἑξῆς γίνεται ἔτι φανερώτερον. Διότι Ἀνασάσιος Μιχαὴλ ὁ ἐκ Ναούσης εἰς συγγραμματίδιόν τι ἐπιγραφόμενον, Περιηγηματικὸν Πιττάκιον, τὸ ὁποῖον ἐτύπωσεν ἐν Βερολίνῳ χωρὶς χρόνου σημείωσιν, ἀλλὰ πιθανῶς περὶ τὸ 1705· ἀναφέρει (σελ. 12) περὶ τῶν τότε ἐν Ἰωαννίνοις δύο σχολείων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα „τὸ μὲν, λέγει, ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἰωαννινιτῶν, τὸ δὲ ὑπό τινος Ἐμμανουὴλ Γιούμα ἐνίδρυται".

Ὁ δὲ Κοσμᾶς ὁ Βαλάνος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς Ζωσιμάδας (ἔνθ. Ἀριθμ. κτλ.) περιστατικώτερον. „Οἰκοδομήθη (τὸ σχο„λεῖον) ὑπὸ τοῦ ποτὲ Πάνου Καραϊωάννου διὰ δαπάνης τοῦ „ἀειμνήστου Μάνου Γιούμα". Ἐὰν ἦτον ὅμως αὐτὸ καὶ τὸ πρῶτον συσταθὲν εἰς ἐκείνην τὴν πόλιν περὶ τούτου ἴσως πρέπει νὰ ἀμφιβάλωμεν ὀλίγον, ὅτι καὶ ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω τοῦ Ἀνασασίου φαίνεται νὰ ὑπῆρχεν ἤδη Ἰωαννινιτῶν ἄλλο σχολεῖον πιθανῶς ἀρχαιότερον, καὶ ἔπειτα, ἂν δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἀπὸ μίαν σημείωσιν τὴν ὁποίαν ἐξέδωκεν ὁ Ματθαῖος (ποικ. Ἑλλην. Seu var. Gr. Mosquae 1811), τὰ γράμματα δὲν ἦσαν παντελῶς ξένα ἐκεῖ, τοὐλάχιστον περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος. Τὴν σημείωσιν ταύτην, γραμμένην ὑπὸ Γερμανοῦ Ἱερομονάχου καὶ μετέπειτα Νύσσης Ἀρχιεπισκόπου, εἰς σαφηνισμὸν ἐπιστολῆς Νεκταρίου Σιναΐτου, φέρω ἐπὶ λέξεως ἐδῶ ὡς περιέχουσαν μάλιστά τινα ἀναφερόμενα εἰς τὴν γραμματολογικὴν Ἱστορίαν ἐκείνων τῶν χρόνων. Ἔχει οὕτως: „Ταύτην γέγραφε τὴν ἐπιστολὴν Νεκτάριος ὁ ἀπὸ Κρήτης ὃς ὤκε„ρον τετάρτῳ καὶ δεκάτῳ ἔτει κατὰ τὸ 1661 ἔτος Πατριάρχης ἐ„χρημάτισεν Ἱεροσολύμων ψήφῳ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν Ἀρχιε„ρέων Κληρικῶν, καὶ Ἀρχόντων Συνόδου. Ἡ αἰτία δὲ τῆς ἐπι„σολῆς ἦν αὕτη· κατὰ τὸ 1645 ἔτος ἠκροώμεθα φιλοσοφίας ἐν „Ἀθήναις παρὰ Θεοφίλῳ τῷ Κορυδαλεῖ· ἦν δὲ οὗτος ἄκρως εἰς „φιλοσοφίαν ὑπερικρυτικῶς οὐ μόνον πάντας τῶν ἐν Ἰταλίᾳ „φιλοσοφούντων, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἡμετέρων „οὐ κατόπιν ὤν. Μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν τοῦ Κορυδαλέως ἐ„μελετῶμεν ἀλλήλοις τὰ ἀκουσθέντα ὅ,τε Νεκτάριος καὶ Διο„νύσιος ὁ ἐκ Ναυπλίου, καὶ δύο τῶν Εὐγενῶν Ἀθηναίων καὶ

„ μετὰ τούτων ἐγώ. Ἦλθεν ἐξ Ἰωαννίνων Νικηφόρος τις Πριγ-
„ γιλεὺς τὸ ἐπίκλην Ἀθηναῖος καὶ αὐτὸς, ὃς ἤρξατο πειράζειν
„ ἡμᾶς προβλήμασιν ἐκ τῶν τοῦ Κουρσούλου τοῦ Κερκυραίου μα-
„ θητῶν προβληθεῖσιν εἰς Ἰωάννινα πρὸς ἃ ἐγέγραπτο ἡ ἐπι-
„ σολὴ καὶ τὸν προβαλόμενον εἰς σιγὴν ἐλάσασα (*).“ Ὅπως
ὅμως καὶ ἂν ἦναι, τοῦτο εἶναι βέβαιον ὅτι πρῶτος εἰς τὴν τό-
τε νεωστὶ ἱδρυμένην σχολὴν ἐχρημάτισεν ὁ Βησσαρίων, καὶ ἐ-
κεῖ μέχρι τινὸς ἐδίδαξεν τὰ Ἑλληνικὰ, ὅτε καὶ ὁ Μελέτιος,
ὡς ὁ Βιογράφος του λέγει, (Μελ. Γεωγρ.) ἐμαθήτευσεν εἰς αὐ-
τὸν πρότοῦ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Πόσους ὅμως χρόνους ἐσά-
θη ἐπὶ τῆς διδασκαλικῆς Καθέδρας δὲν εἶν' εὔκολον ἵνα προσ-
διορισθῇ· τοὐλάχιστον εἰς μίαν θεολογικὴν ἔριν, ἥτις ἐκινήθη
μεταξὺ τῶν λογίων εἰς Ἰωάννινα κατὰ τὸ 1695 ἔτος, ἐπὶ
τῆς ἀρχιερατείας Πλήμεντος τοῦ Χίου, διέπρεπεν ὡς κορυφαῖος
τοῦ ἑνὸς τῶν διαμαχομένων μερῶν ὁ διάδοχός του Γεώργιος ὁ
Σουγδουρῆς. Ἦτον ζήτημα, λέγει ὁ Μελέτιος (ἐνθ. ἀνωτ.) ἂν
ἡ θεία οὐσία διέφερε τῆς θείας ἐνεργείας πραγματικῶς ἢ τῷ
λόγῳ μόνον τῷ ὁριστικῷ, καὶ τὸ δεύτερον τοῦτο ἐδόξαζεν ὁ
διδάσκαλος μετὰ τῶν μαθητῶν, τὸ δὲ πρῶτον ὁ Ἀρχιερεὺς
„ ἔλκων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ Βησσαρίωνα τὸν Μακρῆν ἡττηθέντα
πως“· ὥςε κατὰ ταῦτα, ὁ Βησσαρίων περὶ τὸ 1695 πρέπει
νὰ ἦτον παρητημένος ἀπὸ τὴν σχολὴν ἴσως διὰ γῆρας ἴσως
καὶ διὰ προτίμησιν ἡσυχαστικοῦ βίου, τὸ ὁποῖον πιθανολογεῖ
πως καὶ ἡ ὀνομασία ἑνὸς τῶν πλησίον εἰς Ἰωάννινα Μοναστη-
ρίων, καλουμένου τὴν σήμερον Α᾽. Γεώργιος τοῦ Βησσαρίω-

(*) Ἦσαν γραμμένα ταῦτα, λέγει ὁ Ματθαῖος, εἰς ἀντίτυπον τῶν Συν-
εσίου ἁπάντων, τὸ ὁποῖον μετ' ἄλλων καὶ τυπωμένων καὶ χειρογ. βιβλίων ἠ-
γόρασεν ὁ αὐτὸς, ἀπὸ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ἄνωθεν Γερμανοῦ πωλουμένης
ἐν Μόσχᾳ τὸ 1778. ὁ Νεκτάριος εἰς τὴν πρὸς Νικηφόρον ἐπιστολὴν γράφε-
ται Οἰναΐτης, εἰς δὲ ἄλλην τινὰ πρὸς αὐτὸν τὸν Γερμανὸν (ἔκδοθ. ἐν ποικ.
Ἑλλ.) Εἰναΐτης. Ὅθεν ὁ καλὸς Ματθαῖος· ἡ λέξις, λέγει, Οἰναΐτης δὲν
ἐμπορεῖ τῶν δοκίμων νὰ ἦναι, διότι εἰς τὴν ἐκδοθεῖσαν ἐπιστολὴν δὶς ἀπὸ
χειρὸς τοῦ Νεκταρίου ἀναγινώσκεται Εἰναΐτης· ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Νεκτάριος
οὗτος ἦτον Κρὴς, ἐδῶ πρέπει νὰ ἐννοῆται ἡ πόλις τῆς Κρήτης Εἴνατος, τῆς
ὁποίας ὅμως ὁ πολίτης ἀπὸ τὸν Στέφανον (περὶ πόλ. ἐν λέξ.) ὀνομάζεται Εἰ-
νάτιος καὶ ὄχι Εἰναΐτης. Ἀλλ' εἰς ταῦτα οἱ νεώτεροι Γραικοὶ συχνάκις μετα-
γράφουσί τινα. !

νος. Ἐτελεύτησε δὲ τὸν βίον περὶ τὸ 1699 ἔτος κατὰ τὸν Με-
λέτιον (ἀνωτ. τόπ.).

Τοῦ Βησσαρίωνος πονήματα εἶναι τὰ ἑξῆς δύο.

Α᾽. „Σταχυολογία Τεχνολογικὴ κατ' ἐρωταπόκρισιν τῆς Γραμ-
„ ματικῆς τέχνης παρὰ Βησσαρίωνος Ἱερομονάχου τοῦ ἐξ
„ Ἰωαννίνων“, τυπωθεῖσα ἐν Βενετίᾳ πολλάκις, τὴν δὲ
πρώτην φορὰν, νομίζω, κατὰ τὸ 1686 ἢ περίπου, διότι ὁ
γράψας τὴν πρὸς τοὺς Νεανίσκους ἐπιστολὴν Μιχαὴλ Μήτρος
ἐξ Ἰωαννίνων σημειωμένην ἀπὸ Βενετίας δίχα ἔτους, εἶν' ὁ
αὐτὸς ὅςις εἰς τὴν περὶ τοὺς τότε χρόνους ἐκδοθεῖσαν γραικικὴν
μετάφρασιν τῶν εἰς τὰς Ἰςορίας Πομπηΐου Τρώγου Ἐπιτομῶν
τοῦ Ἰουςίνου, ἐπρόσθεσεν, ὡς φαίνετ' ἀπὸ τὸν Ἑλλάδιον
(stat. praes. Eccles. Gr. σελ. 235) διάλογόν τινα μεταξὺ
Δ. καὶ Μ. „Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ἑρμηνεύεσθαι τὰς γραφάς“.
Τὸ δὲ δεύτερον πόνημα ὀνομάζεται ἀπὸ τὸν Μελέτιον „Ὀρ-
„ θόδοξος Θεολογία,“ ἀπὸ δὲ τὸν Προκόπιον (παρὰ Φαβρικ.
Ἑλλ. Βιβλιοθ. Τεύχ. ΙΑ᾽. σελ. 781) „διέξοδικωτέρα ὀρθόδοξος
ὁμολογία,“ ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ ἡ ἐπιγραφὴ, τόσον μόνον
εὑρίσκω κατὰ τὸ παρὸν εἰς μίαν σημείωσίν μου, ὅτι εἶναι
ὡσαύτως κατ' ἐρωταπόκρισιν, ἐκδεδομένον δὲ ἐν Βουκου-
ρεςίῳ μετὰ τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας Πέτρου τοῦ Μογίλα
κατὰ τὸ 1699 ἔτος.

Ταῦτα, Ἀσώπιε φίλτατε, ὀλίγά τινα, ὡς πρὸς βιογραφικὴν εἴδησιν τοῦ Βησσαρίωνος ἑνὸς καὶ αὐτοῦ, νομίζω, ὄχι παντάπασιν ἀνωφελοῦς, κατὰ τοὺς παρελθόντας σκοτεινοὺς ἐκείνους χρόνους, εἰς τὴν πατρίδα του· σὺ δὲ ὑγιαίνε καὶ εὐτύχει.

Ὀξωνιόθεν τῇ 5. Μαΐου 1820.

Ὁ σὸς Χ. Φιλητᾶς.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

Ἔκθεσις συνοπτικὴ τῆς Περιηγήσεως τοῦ Νέου Ἀναχάρσιδος, καὶ τῆς μεταφράσεως αὐτῆς εἰς τὴν κοινὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον.

Ἡ μετάφρασις τῆς Περιηγήσεως τοῦ Ν. Ἀναχάρσιδος, φιλοπονηθεῖσα παρὰ τοῦ Εὐγενοῦς κ. Χρυσοβέργη τοῦ Κουρο-

παλάτου, ἐξῆλθε πρὸ ὀλίγου ἀπὸ τὰ πιεςήρια τοῦ τύπου μὲ τοὺς ἀνήκοντας εἰς αὐτὴν πίνακας. Ὁ Ἀϛέρ Βαρθολομαῖος, συγγραφεὺς αὐτῆς, ἔλαβε σκοπὸν νὰ περιγράψῃ 300 ἐτῶν συμβεβηκότα, ὅσα εἶναι ἱκανὰ νὰ διεγείρωσι τὴν προσοχὴν, καὶ περιέργειαν τῶν φιλομούσων, καὶ φιλοκάλων. Ὅθεν ἔπεμψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν περιηγητήν του νὰ περιέλθῃ τὰς ἐπαρχίας της, νὰ παρατηρήσῃ πανταχοῦ τὰ ἤθη, καὶ ἔθιμα τῶν λαῶν, νὰ παραϛαθῇ εἰς τὰς ἑορτὰς, καὶ πανηγύρεις των, νὰ μελετήσῃ ἀκριβῶς τὰς διοικήσεις, θὰ ἐρευνήσῃ ἐπιπόνως τὰς ἐπιδόσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, νὰ συναναϛραφῇ μὲ τοὺς μεγάλους ἄνδρας τοῦ καιροῦ ἐκείνου, καὶ νὰ ἐξετάσῃ κατὰ βάθος τοὺς πολιτικοὺς θορύϛους, οἱ ὁποῖοι ἀνέτρεψαν τῆς Ἑλλάδος τὸ σύϛημα. Ὁ Περιηγητὴς, πιϛὸς εἰς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ κυρίου του, ἐκπληροῖ τὸ χρέος του μὲ προθυμίαν ἄοκνον, καὶ δίδει εἰς αὐτὸν λεπτομερῆ καταγραφὴν τῆς ἀποϛολῆϛου, τὴν ὁποίαν κατέϛρωσε κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

Ὁ Α΄. τοίνυν τόμος, τὸν ὁποῖον ἐπιγράφει Εἰσαγωγὴν, περιέχει σύντομον ἱϛορίαν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἕως τῆς ἁλώσεως τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ τὸ νδ΄ πρὸ Χριϛοῦ, δηλαδὴ τὴν ἀγρίαν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος, τὰς Ἀσιανὰς ἀποικίας, τὸν Ἴναχον, Φορωνέα, καὶ Κέκροπα, τοὺς Ἀργοναύτας, τὸν Ἡρακλῆν, τὸν Θησέα, τὸν ἀ. καὶ β΄. τῶν Θηβῶν πόλεμον, τὸν τῆς Τροίας, τὴν ὑποϛροφὴν τῶν Ἡρακλειδῶν, τὴν ἀποικίαν τῶν Ἰώνων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὸν Ὅμηρον, Δράκοντα, καὶ Ἐπιμενίδην, τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος, τὸν Πεισίϛρατον, τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Θερμοπυλῶν, τῆς Σαλαμῖνος, τῶν Πλαταιῶν, τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, τὸν Ἀλκιβιάδην, τὸν εἰς τὴν Σικελίαν τῶν Ἀθηναίων πόλεμον, καὶ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ Β΄. τὴν ἀπὸ Σκυθίας ἀναχώρησιν, τὴν Ταυρικὴν Χερσόννησον, τὸν Εὔξεινον Πόντον, τὴν κατάϛασιν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀθηνῶν, τὸν Θρακικὸν Βόσπορον, τὴν περιγραφὴν τοῦ Βυζαντίου, τὴν ἐντεῦθεν εἰς τὴν Λέσβον Θαλασσοπορίαν, τὸν Ἑλλήσποντον Πορθμὸν, καὶ τὰς παρ' αὐτὸν Ἑλληνικὰς ἀποικίας· τὴν περιγραφὴν τῆς Λέσβου, τὸν Πιττακὸν, Ἀρίωνα, Τέρπανδρον, Ἀλκαῖον, καὶ τὴν Σαπφώ· τὴν ἐντεῦθεν εἰς τὴν Εὔβοιαν θαλασσοπορίαν, καὶ τὴν περιγραφὴν αὐτῆς· τὸν εἰς Θήβας ἐρχομὸν, τὴν ἐκεῖϛε διατριβὴν, τὸν Ἐπαμινώνδαν, καὶ τὸν Μακεδόνα Φίλιππον· τὴν εἰς τὰς Ἀθήνας ἔλευσιν, τοὺς κατοίκους αὐτῆς, τὴν συνκύροισιν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, τὸ Λύκειον, τὰς γυμνάσεις, τὸν Ἰσοκράτην, τὰς παλαίϛρας, καὶ τὸν ἐνταφιασμὸν τῶν Ἀθηναίων· τὴν εἰς τὴν Κόρινθον περιήγησιν, τὸν Ξενοφῶντα, καὶ Τιμολέοντα· τὴν ϛρατολογίαν, ἀναθεώρησιν, καὶ ἄσκησιν τῶν παρ' Ἀθηναίοις ϛρατευμάτων, τὴν συνάθροισιν εἰς τὸ Θέατρον, τὴν περιγραφὴν τῶν Ἀθηνῶν, τὴν μάχην τῆς Μαντινείας, τὸν Θάνατον τοῦ Ἐπαμινώνδου, τὴν διοίκησιν, τὰς ἀρχὰς, τὰ δικαϛήρια τῶν Ἀθηνῶν, τὸν Ἄρειον Πάγον, τὰς κρισολογίας, καὶ νομικὰς διατάξεις αὐτῶν, τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰς ποινὰς, τὰ ἤθη καὶ τὸν πολιτικὸν βίον, τὴν θρησκείαν, τοὺς ἱερεῖς ὑπουργοὺς, τὰ κύρια κατὰ τῆς θρησκείας ἐγκλήματα· τὴν περιήγησιν εἰς Φωκίδα, τὰ Πύθια, τὸν ναὸν καὶ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, τὰ ἀξιοσημείωτα συμβεβηκότα, τὸν θάνατον τοῦ Ἀγησιλάου, τὴν ἀνάϛασιν τοῦ Φιλίππου εἰς τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας, τὸν συμμαχικὸν πόλεμον, τὰς ἑορτὰς τῶν Ἀθηναίων, τὰ Παναθήναια καὶ Διονύσια, τὰς οἰκίας καὶ τὰ συμπόσια αὐτῶν.

Ὁ Γ΄. τὴν ἀνατροφὴν τῶν Ἀθηναίων, τὰς συνομιλίας περὶ τῆς μουσικῆς τῶν Ἑλλήνων, ἀκολουθίαν τῶν ἠθῶν τῶν Ἀθηναίων, τὴν βιβλιοθήκην Ἀθηναίου τινὸς, τὴν κλάσιν τῆς φιλοσοφίας, τὸν λόγον τοῦ μεγάλου ἱερέως τῆς Δήμητρος περὶ τῶν πρώτων αἰτιῶν, τὴν Ἀϛρονομίαν καὶ Γεωγραφίαν, τὸν Ἀρίϛιππον, τὰς συγχύσεις τοῦ Διονυσίου καὶ Δίωνος, τὰ ταξείδια τοῦ Πλάτωνος εἰς Σικελίαν, τὴν εἰς Βοιωτίαν περιήγησιν, τὸ σπήλαιον τοῦ Τροφωνίου, τὸν Ἡσίοδον καὶ Πίνδαρον, τὴν περιήγησιν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τοὺς Ἀμφικτύονας, τὰς μαγίσσας, τοὺς βασιλεῖς τῶν Φερῶν καὶ τὰ Τέμπη· τὴν εἰς Ἤπειρον, Ἀκαρνανίαν, καὶ Αἰτωλίαν περιήγησιν, τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης καὶ τὸ πήδημα τῆς Λευκάδος· τὴν εἰς Μέγαρα, Κόρινθον, Σικυῶνα, Ἀχαΐαν καὶ Ἠλείαν περιήγησιν, καὶ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας.

Ὁ Δ΄. τὴν ἀκολουθίαν τῆς εἰς τὴν Ἠλείαν περιηγήσεως, καὶ τὴν κατοικίαν τοῦ Ξενοφῶντος εἰς Σκιλλοῦντα, τὴν εἰς Μεσσηνίαν καὶ Λακωνίαν περιήγησιν, τοὺς πολίτας αὐτῆς, ἰδέας γενικὰς περὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου, τὸν βίον του, τὴν διοίκησιν τῆς Λακεδαίμονος, τοὺς νόμους αὐτῆς,

τὴν ἀνατροφὴν, τοὺς γάμους, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, τὴν θρησκείαν, τὰς ἑορτὰς, καὶ τὴν πολεμικὴν τῶν Σπαρτιατῶν δούλευσιν, τὴν ὑπεράσπισιν τῶν νόμων τοῦ Λυκούργου, καὶ τὰ αἴτια τῆς ἐκπτώσεως αὐτῶν, τὴν περιήγησιν εἰς Ἀρκαδίαν καὶ Ἀργολίδα, τὴν δημοκρατίαν τοῦ Πλάτωνος, τὸ ἐμπόριον τῶν Ἀθηναίων, τοὺς φόρους καὶ τὰς προσόδους αὐτῶν, τὴν Λογικὴν καὶ Ῥητορικήν.

Ὁ Ε΄. τὴν περιήγησιν εἰς Ἀττικὴν, τὴν Γεωργίαν, τὰ ὀρύγματα τοῦ Σουνίου, τὴν ὁμιλίαν τοῦ Πλάτωνος περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ Παντὸς, τὰ ἀξιοσημείωτα συμβάντα εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Σικελίαν ἀπὸ τοῦ τνζ΄ ἔτους πρὸ Χριςοῦ ἕως τοῦ τνδ΄, τὴν ἐκςρατείαν τοῦ Δίωνος, τὴν κρίσιν τῶν ςρατηγῶν Τιμολέου καὶ Ἰφικράτους, τὸν συμμαχικὸν, καὶ ἱερὸν πόλεμον, ἐπιςολὰς περὶ γενικῶν τῆς Ἑλλάδος ὑποθέσεων, τὴν ἰδιότητα τῶν οἰκήσεων κατὰ τὸν Ἀριςοτέλην καὶ ἄλλους φιλοσόφους, τὴν ἔξοδον τοῦ Διονυσίου εἰς Κόρινθον, τὰ κατορθώματα τοῦ Τιμολέοντος, τὴν Φυσικὴν, τὴν Φυσικὴν Ἱςορίαν, τὰ πνεύματα, τὴν Ἱςορίαν, τὰ κύρια τῶν Ἑλλήνων ὀνόματα, τὸν Σωκράτην, τὰς ἑορτὰς, καὶ τὰ μυςήρια τῆς Ἐλευσῖνος.

Ὁ ΣΤ΄. τὴν ἱςορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ θεάτρου, τὴν παράςασιν τῶν θεατρικῶν δραμάτων, τὴν συνδιάλεξιν περὶ τῆς φύσεως καὶ τοῦ ὑποκειμένου τῆς Τραγῳδίας, τὴν σύνοψιν περιηγήσεως τινὸς εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας, καὶ τινας τῶν ἐγγὺς νήσων, τὴν περιγραφὴν τῆς Ῥόδου, Κρήτης, Κῶ καὶ τὸν Ἱπποκράτην, τὴν τῆς Σάμου καὶ τὸν Πολυκράτην· τὴν συνομιλίαν περὶ τῆς σχολῆς τοῦ Πυθαγόρου, τὴν περιήγησιν εἰς τὴν Δῆλον, καὶ τὰς κυκλάδας νήσους, τὰς ἱεροπραξίας τοῦ γάμου, καὶ τὴν περὶ εὐδαιμονίας συνομιλίαν.

Ὁ Ζ΄. τὴν ἀκολουθίαν τῆς εἰς τὴν Δῆλον περιηγήσεως, τὰς δόξας περὶ θρησκείας, τὴν Ποίησιν, τὴν Ἠθικὴν, τὰς νέας τοῦ Φιλίππου ἐπιχειρήσεις, τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας, καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἀλεξάνδρου· τὰς ἐποχὰς, τοὺς Ἀττικοὺς μῆνας, τὰ κριτήρια, τὰς ἀποικίας, τοὺς ἐνδόξους ἄνδρας, τὴν σύγκρισιν τῶν Ῥωμαϊκῶν ςαθμῶν μὲ τοὺς Γαλλικοὺς, τὴν ἀναλογίαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ποδὸς μὲ τὸν Γαλλικὸν, τὴν ἀναλογίαν τῶν Ῥωμαϊκῶν βημάτων μὲ τὰ Γαλλικὰ τοάσια, τὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν μιλλίων μὲ Γαλλικὰ τοάσια, τὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ ποδὸς μὲ τὸν Γαλλικὸν, τὴν τῶν ςαδίων μὲ

τὰ Τοάσια καὶ Ῥωμαϊκὰ μίλλια, τὴν τῶν ςαδίων μὲ Γαλλικὰς Λεύγας, τὴν ἐκτίμησιν τῶν Ἀττικῶν νομισμάτων, τὴν ἀναλογίαν τῶν Ἑλληνικῶν ςαθμῶν μὲ τοὺς Γαλλικοὺς, καὶ τὸν γενικὸν τοῦ συγγράμματος πίνακα.

Ὁ δὲ μεταφραςὴς, κινούμενος ἀπὸ τὸ πρὸς τὴν πατρίδα σέβας καὶ ἀγάπην, ἐπροθυμοποιήθη, θυσιάζων ὅλα του τὰ κέρδη, νὰ πλουτίσῃ τὸ γένος μὲ τοιοῦτον πολύτιμον θησαυρὸν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐλυπήθη μήτε πόνους, μήτε ἔξοδα, μήτε εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀπέβλεψε τῶν, ὅσα συνειθίζουσι νὰ φέρωσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀτοιαν, καὶ νὰ τοὺς ἀποκαθιςῶσι δυσκινήτους, ἀλλὰ καίτοι πανταχόθεν πιεζόμενος, καὶ ςενοχωρούμενος, ἐκίνησεν ὅμως πάντα λίθον, καὶ ἐκ τοῦ ςερήματος ἔφερε τὸν σκοπόν του εἰς ἔκβασιν. Ἡ μετάφρασίς του, νομίζω, ὅτι θέλει φανῇ εἰς τὸ γένος εὐάρεςος· διότι ἐβάδισε τὴν λεωφόρον καὶ τετριμμένην, μὴ ἐκκλίνας, οὔτε εἰς τὸ ὑψηλὸν ὕφος ὡς μὴ κοινότερον, οὔτε εἰς τὸ εὐτελὲς καὶ ταπεινόν· διότι πάντες κοινῶς συντρέχουσι μετὰ σπουδῆς εἰς τοῦ φωτισμοῦ τὴν πρόοδον· καὶ μάλιςα ἔκρινε παντάπασιν ἀκατάλληλον τὸ νὰ βάλῃ ἐν τῇ ἐξελληνίσει τοιούτου συγγράμματος εἰς τὰ ςόματα τοῦ Πυθαγόρου, Θάλητος, Δημοκρίτου, Σωκράτους, Πλάτωνος κ. τ. λ. λέξεις χυδαίας. Εἰς τὰς ὑποσημειώσεις τοῦ συγγράμματος ἐπρόσθεσε καὶ τινας ἰδίας, προσηκούσας εἰς τὰς ὑποθέσεις, καὶ ἐσημείωσε τὰ παρὰ τῶν συγγραφέων ἀνακαλούμενα, ἂν ὄχι ἄλλα, πολλὰ ὅμως· διότι ἡ ἔλλειψις τῶν ἐξόδων τὸν ἐξίασε νὰ παραβλέψῃ πολλὰ, καθὼς πολλάκις μοὶ τὸ ἔλεγεν. Ἡ προθυμία του λοιπὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ γένους ὠφελείας εἶναι ἀξιέπαινος. Ἐὰν ὅμως ὑπὸ τῶν ἐξουνυχιζόντων λεπτομερῶς τοὺς πόνους τῶν ἄλλων εὑρεθῶσι παραδρομαί τινες, εἶναι συγγνώμης ἄξιαι, ὅταν κρίνωσιν ἀπαθῶς τὰ ἡμέτερα πράγματα. Δέξασθε λοιπὸν εὐμενῶς τὸ σύγγραμμα, ὦ ζηλωταὶ τῶν προγονικῶν ἀρετῶν! καὶ θέλετε εὑρεῖ εἰς αὐτὸ μεγάλην ὠφέλειαν. Ἔρρωσθε.

Δημήτριος ὁ Χαρίδημος.

Ἐξεδόθη εἰς Παρισίους Ὁμήρου Ἰλιάδος ῥαψῳδία Δ, μετ' ἐξηγήσεων παλαιῶν καὶ νέων, ἔκδο-

σις Βολισσία, Ἐκ τῆς τυπογραφίας Ι. Μ. Ἐβεράρτου. Τὰ Προλεγόμενα περιέχονται εἰς ξ' σελίδας· τὸ δὲ κείμενον καὶ τὰ σχόλια μὲ τοὺς πίνακας, εἰς σελ. 61. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κειμένου εἶναι χαλκογραφία παριςάνουσα τῶν Θεῶν τὴν συνέλευσιν. Αὕτη ἡ Ῥαψῳδία πωλεῖται ἄδετος 3 φρ., παρὰ τῷ Firmin Didot, rue Jacob, N°. 24, καὶ παρὰ τῷ Allais, rue de Savoie, N°. 4.

Ὅσοι ἐπιθυμοῦν ν' ἀποκτήσωσι τὰς τρεῖς προτέρας ῥαψῳδίας, ἠμποροῦν νὰ τὰς εὕρωσι καὶ εἰς Τεργέςην, Σμύρνην, Κωνςαντινούπολιν, καὶ Βουκορέςιον.

ΑΝΑΚΗΡΥΞΙΣ.

Ἀνακηρύττεται πάλιν σὺν Θεῷ ἡ ἔκδοσις τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ καὶ εἰς τὸ ἐρχόμενον ἔτος. Ἡ ἐκτὸς τῆς συνήθους συνδρομῆς τοῦ κοινοῦ ἐλευθέριος χρηματικὴ βοήθεια πολλῶν γενναίων ὁμογενῶν, καὶ οἱ εὐγενεῖς κόποι πολλῶν σοφῶν λογίων τοῦ ἡμετέρου γένους διετήρησαν μέχρι τῆς σήμερον τὴν κοινωφελῆ ταύτην ἐφημερίδα· τοὺς δ' ἐκδότας αὐτῆς εὐφραίνει ἡ γλυκεῖα συνείδησις, ὅτι καθ' ὅλας των τὰς δυνάμεις, ἐκοπίασαν καὶ συνήργησαν εἰς τὴν ςερέωσίν της, πάντοτε εὐγνωμονοῦντες πρὸς τὴν κατὰ καιροὺς ἐνδειχθεῖσαν εὔνοιαν καὶ συγκατάβασιν ἀμφοτέρων τῶν τάξεων, τῶν ὁποίων εἶναι ἔργον καὶ κτῆμα ὁ Λόγιος Ἑρμῆς. Ὅτι τῶν φιλομούσων λογίων μας ἡ τάξις θέλει δείξει καὶ ἐφεξῆς μὲ τὴν αὐτὴν προθυμίαν καὶ ἐπιμέλειαν τὴν αὐτὴν εὐγενῆ ἅμιλλαν πρὸς τελειοποίησιν τοῦ καλοῦ καὶ κοινωφελοῦς τούτου συγγράμματός των, μαρτυρεῖται ἀπὸ αὐτάς των τὰς ἀξιοπίςους ὑποσχέσεις, ἀπ' αὐτάς των τὰ εὐγενῆ φρονήματα, τὰ ὁποῖα λάμπουσιν εἰς τὰς κατὰ καιροὺς ἐν τῷ Λ. Ἑρμῇ ἐκτεθείσας ἰδέας των. Ὅτι δὲ καὶ τὸ φιλότιμον κοινὸν ἡμῶν θέλει τιμήσει ἀξίως καὶ εἰς τὸ μέλλον τοὺς ὑπὲρ τῆς ςερεώσεως τοῦ Λ. Ἑρμοῦ ἀξιεπαίνους κόπους τῶν ἡμετέρων Πεπαιδευμένων, τὸ ἀπέδειξεν ἡ παρελθοῦσα βοήθειά του, καὶ τόσον πλέον ἀναμφίβολος γίνεται ἡ μέλλουσα, ὅσον πραγματικῶς ἀποδεικνύεται κατ' ἔτος ἡ ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολὴ τῆς ἐφημερίδος. Ἂν ἡ συνέργεια τοῦ ἐκδότου δὲν ἐφάνη ἀνάλογος μὲ τὴν ἀπαιτουμένην παρὰ

παντὸς ἐκδότου συγγράμματος περιοδικοῦ, καὶ μάλιςα φιλολογικοῦ, οἱ μὲν φίλοι του συνεργάται, εἶναι βέβαιος ὅτι δικαίως τὸν ἀθωόνουσιν, αὐτὸς δὲ παρακαλεῖ τοὺς φιλτάτους ὁμογενεῖς του, τοὺς γνησίους Ἕλληνας, ὄχι τοὺς Σκυθέλληνας, νὰ γίνωσι καὶ αὐτοὶ ἀναλόγως μὲ τὰς περιςάσεις μας συγκαταβατικώτεροι πρὸς κοπιῶντα κατὰ δύναμιν καὶ εὐσυνηδότως ὑπὲρ τῆς πατρίδος του.

Ἡ προκαταβαλλομένη ἐτήσιος τιμὴ τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ διαμένει ἡ αὐτή, δηλ. φιορίνια ἀργυρᾶ 10 εἰς Βιέννην, καὶ 12 εἰς τὰ ἔξω μέρη, ἢ τάλληρα 6 (πρὸς 2. φιορίνια ἀργυρᾶ τὸ ἓν) εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Εὐχαριςῶν δημοσίως τοὺς κατὰ διαφόρους τόπους φιλογενεῖς ἐπιςάτας τῆς συνδρομῆς τοῦ Λ. Ἑ., τοὺς παρακαλῶ νὰ ἀναλάβωσι τὸ βάρος τοῦτο καὶ εἰς τὸ ἐρχόμενον ἔτος.

Οἱ φιλογενεῖς ἐπιςάται τῆς συνδρομῆς τοῦ Λ. Ἑ.

Ἐν Κωνςαντινουπόλει ὁ ἐντιμότατος καὶ ἐλλογιμώτατος κ. Ἰ. Πολυχρονιάδης.

Ἐν Σμύρνῃ . . . . . .

Ἐν Βουκορεςίῳ ὁ εὐγενέςατος Ἄρχων Στόλνικος κ. Κωνςαντῖνος Ταλάτης.

Ἐν Ἰασίῳ ὁ Εὐγενέςατος Ἄρχων Καμινάρης κ. Μ. Βερνάρδος.

Ἐν Ἰωαννίνοις ὁ ἐντιμότατος καὶ φιλογενέςατος κ. Κωνςαντῖνος Βαταβάλης.

Ἐν Ὑδρᾳ ὁ ἐντιμότατος καὶ φιλογενέςατος κ. Γ. Γκιώνης.

Ἐν Λονδίνῳ ὁ ἐντιμότατος καὶ φιλογενέςατος κ. Ἀλέξανδρος Κοντόςαυλος.

Ἐν Μόσχᾳ ὁ ἐντιμότατος καὶ φιλογενέςατος κ. Νικόλαος Β. Γκούςης.

Ἐν Ὀδησσῷ τὸ Ἑλληνεμπορικὸν Σχολεῖον.

Ἐν Ταγανρόκῳ ὁ ἐλλογιμώτατος καὶ φιλογενέςατος Δημήτριος Οἰκονομήδης.

Ἐν Τεργέςῃ οἱ ἐντιμότατοι καὶ φιλογενέςατοι κ. Παυτολέων Μαυρογορδάτος καὶ Λεονάρδος Βοῦρος.

Ἐν Λιβόρνῳ ὁ ἐντιμότατος καὶ φιλογενέςατος κ. Κωνςαντῖνος Ν. Μαυρογορδάτος.

Ἐν Κερκύρᾳ ὁ ἐντιμότατος καὶ φιλογενέστατος κ. Πλάτων Πετρίδης.

Ἐν Βιέννῃ 1820. Σεπτεμβρίου 15.

Ὁ Ἐκδότης τοῦ Λ. Ἕρμοῦ
Κ. Κοκκινάκης.

Ἐπιδιορθώσεις εἰς τὸ παράρτημα τῆς Ἐπικρίσεως τῆς Ποιητικῆς τοῦ κυρίου Οἰκονόμου. Λ. Ἔ. 1820.

Σελ. 215 σημειώσ. α. ς. 8—12. — Ἀντὶ τῆς παντάπασι λανθασμένης τῆς δε βήσεως., ἥτις οὔτε εἰς τὸ περὶ γλώσσης κεφάλαιον ἀναφέρεται, οὔτε διὰ τοῦτο τὸ μέρος ἦτον διωρισμένη, πρέπει νὰ γραφθῇ. „Ἄλλοι ἀλλόφυλοι Ἑλληνισταὶ εἶπαν ἐξ ἐναντίας ὅτι ὁ Κοραῆς εἰς ὅλα τὰ πρὸς τοὺς ἰδίους συμπατριώτας πονήματά του, πασχίζει νὰ ἐφαρμόζῃ τὴν γλῶσσάν του εἰς τὴν κατάληψιν τῶν ἀπαιδευτοτέρων". Researches in Graece 69. Villiam Martin Leake.

σελ. 216 σημ. β. ς. 13—14 Larte Γραφθήτω. Larta.

— — — — 20 pensieri — pensieri diversi.

σελ. 220. ς. 19 ἀνθρώπους καὶ ἀμαθεῖς. — ἀνθρώπους ἀγροίκους & ἀμαθεῖς.

σελ. 223. ς. 27 Ἐκ τοῦ μέλους τοῦ περὶ τὸν βαρὺν καὶ ὀξὺν τόνον — τὸ περὶ τὸν βαρὺν & ὀξὺν τόνον.

σελ. 225. ς. 21 τοῖς αὐτοῖς μέρεσι — τοῖς αὐτῆς μέρεσι.

— — 33 τοῦ περὶ βαρέος — τὸ περὶ βαρέος.

— 226 13 Ἐκ τοῦ — υ — εἰς τὸν υυ — — ἐκ τοῦ υ — εἰς τὸν υ υ —.

— 244 μεταξὺ ς. 4—5. 7—8. — ἀφαιρεταὶ αἱ διαχωριστικαὶ γράμμαι.

— — ς. 31 Antiquit. poet par (C. Bauchaud) — Antiqu. poet. (par C. Bauchaud.)

— 245 ς. 33 Μεγάδαζον — Μεγάδυζον.

— 246 ς. 31 παραπόλλοι — Παραπολλοί.

— 249 ς. 4 Ἰσόθεος φωτί· — Ἰσόθεος φῶς.

— — — 15 srolum — Scotum.

ΕΡΜΗΣ ὁ ΛΟΓΙΟΣ.

τῇ ιέ. 20 Ὀκτωβρίου.

1820

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Ἡ Μέλισσα ἐδημοσίευσε πρὸ καιροῦ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς τὸ πρόβλημα ἑνὸς λογίου „Τίνι τρόπῳ ἀπαλλαγεῖεν ἂν τὰ ἡμέτερα σχολεῖα τοῦ ἐπικρατοῦντος σχολαϊσμοῦ". Αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν πρὸ πολλοῦ ἄρχισαν νὰ κάμνουν ἀναμεταξύ των οἱ σπουδαῖοι μας, μερικοὶ μάλιςα καὶ ἐπιμελήθησαν νὰ λύσουν διάφορα μέρη αὐτῆς, καὶ τῇ ἀληθείᾳ μὲ τρόπον ἀρκετὰ ἐπιτυχημένον, καθὼς δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀποδειχθῇ· ὡς τόσον τώρα πρώτην φορὰν γίνεται αὐτὴ δημοσίως καὶ μὲ τρόπον ἀθλοθετικόν.

Ὁ καλλίτερος τρόπος τοῦ νὰ δώσωμεν λύσιν ἀποχρῶσαν αὐτῆς ἦτον κατὰ τὴν γνώμην μου νὰ ζητήσωμεν πρὸ πάντων τίς ἐςὶ σχολαϊσμός· ἔπειτα νὰ προσδιορίσωμεν, πῶς αὐτὸς γνωρίζεται· κατόπιν, πόθεν λαμβάνει τὴν ἀρχήν του, πῶς ἀναπτύσσεται, καὶ ἕως ποῦ ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ· μετὰ τοῦτο, ποῖα ἀποτελέσματα ἔχει εἰς τὴν παιδείαν τῶν ἐθνῶν — καὶ τέλος πάντων, νὰ προβάλωμεν τὰ μέσα, ὅσα ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ ἡ πεῖρα μᾶς ὑπαγορεύουν ὡς ἐπιτηδειότερα εἰς τὸ νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ αὐτόν. Τὸ πρᾶγμα ἐξεταζόμενον οὕτως ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἤθελε μᾶς κάμει νὰ γνωρίσωμεν εὔκολα τῆς λύσεως τὰ δυνατὰ ἢ ἀσθενῆ μέρη, ἤθελε βοηθήσει καὶ ἡμᾶς νὰ σκεφθῶμεν οἱ ἴδιοι, καὶ νὰ κρίνωμεν τοὺς ἄλλους περὶ τούτου, καὶ ἤθελε σηκώσει πολλὰς ἀφορμὰς εἰς ἐνθιςάσεις καὶ φιλονεικίας περιττάς. Διὰ τοῦτο ὅμως ἡ ἐπιχείρησις δὲν ἦτον εὔκολος, οὔτε ἔργον ὀλίγων τινῶν κόπων. Αὐτὰ ςοχαζόμενος ἀπεδειλιοῦσα εἰς τὸν κίνδυνον τῆς λύσεως, καὶ ἂν καὶ ἐπιθυμῶν καὶ βλέπων φανερὰ τὴν ὠφέλειαν ἐξ αὐτῆς ὅμως ἐπρόκρινα νὰ τὴν ἀναβάλω, πλὴν χωρὶς νὰ παύω ἀπὸ τὸ νὰ ἐπιςρέφω συχνὰ εἰς αὐτήν, καὶ μὲ ἀπόφασιν ἂν κανεῖς ἀλ-

λος ἐν τοσούτῳ παῤῥησιασθῇ, νὰ εὐχαριςηθῶ μόνον εἰς τὸ νὰ ἐπικρίνω καὶ νὰ σημειώσω τῆς λύσεώς του, ὅσα μὲ ἤθελαν φανῇ ἀληθῆ καὶ ὀρθὰ ἢ μὴ, καὶ μὲ τοῦτο νὰ συνεισφέρω καὶ ἐγὼ τὸ μέρος μου. Καὶ τῳόντι ὄχι μετὰ πολὺν καιρὸν ἄλλος πλέον γενναῖος ἀπὸ ἐμένα, τὴν ὠφέλειαν βέβαια τοῦ πράγματος μελετῶν, ἔλαβε τὸ θάῤῥος ἂν καὶ Ἀνώνυμος νὰ ἔμβῃ πρῶτος εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ νὰ ἐπιχειρισθῇ τὸ ζητούμενον (1). Ἐκ μέρους μου τὸν εὐχαριςῶ καὶ ἐπαινῶ διὰ τὴν προθυμίαν καὶ γενναιότητά του. Πλὴν ἂς μὲ συγχωρηθῇ νὰ εἰπῶ ἐλευθέρως τὴν γνώμην μου περὶ τῆς διατριβῆς του, διὰ νὰ ἐκπληρώσω κἂν τὴν δευτέραν μου ἐπιθυμίαν. Βεβαιόνω δὲ, ὅτι μόνη τῆς ἀληθείας ἡ ἀγάπη κινεῖ καὶ ἐμένα εἰς τοῦτο· οὔτε ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος φιλοκαθαπτικὸς καὶ φίλερις· ἔπειτα ἂς ἦναι καλὰ ἡ Ἀνωνυμία· αὐτὴ σκεπάζει ἀρκετὰ καὶ τοὺς δύο, ἐξ ἅπαντος ὅσον εἰς τὰ λάθη των· διότι τὰς ὕβρεις, ἂν ἠθέλαμεν πέσει εἰς αὐτὰς, τίποτε τοῦ κόσμου δὲν ἠμποροῦσε νὰ δικαιολογήσῃ.

Τὸ πρόβλημα ἐρωτᾷ, πῶς ἠμποροῦμεν νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ τὸν σχολαϊσμόν· ὁ ἀνώνυμος τῆς λύσεως συγγραφεὺς ἀποκρίνεται, τί ἐςὶ σχολαϊσμός· καθεῖς ἐκ τούτου βλέπει, ὅτι ἡ λύσις ζητεῖται ἀκόμη, καὶ δὲν ἔγινεν. Ἀληθινὰ τὸ πρῶτον ἔργον ἦτον νὰ ςήσωμεν τὴν σημασίαν καὶ νὰ ἐξηγηθῶμεν· ἂν πρὸς τὸ παρὸν αὐτὸ μόνον ἐμελέτα καὶ ὁ Ἀνώνυμος δὲν εἶναι ἀξιοκατάκριτος, ἀλλὰ μάλιςα καὶ ἀξιέπαινος, ὡς γνωρίσας τὴν πρώτην συνθήκην τῆς λύσεως· ἴσως μόνον δὲν ἔπρεπε νὰ μᾶς ἀφήσῃ εἰς ἀπορίαν, ἂν ἔχῃ κατὰ νοῦν νὰ ἐξετάσῃ καὶ τὰ ἄλλα μέρη τοῦ προβλήματος.

Κατὰ πρώτην προσβολὴν ἀναγινώσκων τὴν διατριβήν του ἐνόμιζα, ὅτι αὐτὸς σκοπὸν ἄλλον δὲν εἶχε παρὰ νὰ περιπαίξῃ μερικὰς ἀπὸ τὰς γνώμας, ὅσας δὲν ἐγκρίνει· εἰς τὸ τέλος ὅμως ἐνθυμηθεὶς τὴν βεβαίωσίν του „οὐ φιλοκαθαπτικὸς εἰμὶ κτ." ἐςοχάσθηκα χρέος νὰ πιςεύσω αὐτὴν τὴν ἐξομολόγησιν, καὶ νὰ ἀπομακρύνω ἀπὸ τὸν νοῦν μου τὴν πρώτην ἰδέαν ὁποῦ συνέλαβα.

Ὁ σχολαϊσμὸς, λέγει, εἶναι λέξις κακὰ ἐκλεγμένη· αὐτὴ ἡ ἰδία εἶναι γέννημα καὶ χρῆσις σχολαςικῶν· ἡ λέξις δο-

(1) Ἴδε Λ. Ἁρμοῦ Ἀρ. 19, σελ. 588—92.

ξοσοφία εἶναι ἡ μόνη ὀρθὴ, καὶ σημαίνει „μάθησιν δοκοῦσαν, φαινομένην, μὴ οὖσαν, μὴ πραγματικήν".

Ἐκ τοῦ σχολαϊσμοῦ καὶ τοῦ σχολαςικοῦ ἐγὼ ἐκ μέρους μου ἔκαμα τὰς ἑξῆς σκέψεις· ὁ Σχολαςικὸς ὡς παραγόμενος ἀπὸ τὸ σχολάζειν ἠμποροῦσε νὰ σημαίνῃ κυρίως καὶ ἐν γένει, ἄνθρωπος διατριβῶν καθ' ἕξιν περί τι· σημασία, τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν ἔτυχε νὰ λάβῃ· ἐκ τούτου ὅμως ἐγεννήθη ὡς ἰδιαιτέρα σημασία τὸ ἄνθρωπος διατριβῶν χάριν παιδείας εἰς νὰ σχολεῖα (τοὺς τόπους, ὅπου περὶ παιδείαν σχολάζουσιν οἱ ἄνθρωποι)· ἐκ τούτου ἔπειτα ἄνθρωπος φρονῶν καὶ πράττων καθὼς εἰς τὰ σχολεῖα, ἄνθρωπος πεπαιδευμένος καὶ ζῶν καθὼς εἰς τὰ σχολεῖα. Ὑπόθεσε τώρα τὴν παιδείαν καὶ ζωὴν τῶν σχολείων εἰς διάφορον κατάςασιν, καθὼς εἶναι δυνατὸν, ὑπῆρξε, καὶ ὑπάρχει, τότε καὶ ὁ σχολαςικὸς θέλει λάβει διάφορον ἐκδοχήν· ὑπόθεσε προσέτι, ὅτι τῶν εἰς τὰ σχολεῖα διατριβόντων οὗτος ἐξετάζει αὐτὴν τὴν ἕξιν ἢ τρόπον τῆς ζωῆς, ἐκεῖνος ἄλλην, καὶ θέλεις ἔχει δευτέραν μερικωτέραν αἰτίαν τῶν διαφόρων σημασιῶν αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος. Ἰδοὺ διατὶ ὁ σχολαςικὸς εἰς διαφόρους αἰῶνας ἐσήμανε πότε τὸ λόγιος, πότε τὸ δικολόγος, δικαςὴς, κτ.· ἀπὸ δὲ τοῦ δεκάτου μέχρι τῆς σήμερον ἀκόμη ἓν εἶδος φιλοσοφίας θεολογικῆς, ἢ θεολογίας φιλοσοφικῆς (1)· ἰδοὺ διατὶ τέλος πάντων ἔλαβε τὴν σημασίαν, ὁποῦ τόσον ὡραῖα μᾶς ἐξέθεσεν ὁ ἐκδότης τῶν τοῦ Ἱεροκλέους Ἀςείων, καὶ ἡ ὁποία ἐγεννήθη εἰς τὴν τρίτην ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ Χριςοῦ. Μέρος αὐτῆς τῆς σημασίας ἀποτελεῖ καὶ ἐκφράζει καὶ ὁ τῶν Γάλλων pédant. Ὡς τόσον ἂς ὑποθέσωμεν τὴν παιδείαν τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος, ἡ ὁποία ἔδωκεν ἀρχὴν εἰς τὴν τελευταίαν σημασίαν, ἀκόμη χειροτέραν, καὶ τὰ ἀποτελέσματά της ἑπομένως ἀκόμη χειρότερα, τότε ἔχεις τὸν σχολαςικὸν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἐν γένει, καὶ ἰδιαιτέρως τῆς σημερινῆς, αὐτὸν, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ τοῦ προβλήματος ἡ ὑπόθεσις. Ὁ σημερινὸς λοιπὸν σχολαςικὸς (2)

(1) Ἴδε Προλεγόμενα τῆς τῶν Ἀςείων τοῦ Ἱεροκλέους ἐκδόσεως.

(2) Τὸ λοιπὸν αὐτὸ ἀναφέρεται εἰς τὴν παραγραφὴν τῶν σχολαςικῶν, ἐκεῖ ἔδωκεν ὁ τῶν τοῦ Ἱεροκλέους Ἀςείων Ἐκδότης, τὴν ὁποίαν ὑποθέτω πρόσφατον εἰς τὴν μνήμην τοῦ Ἀναγνώςου, καὶ προσέτι εἰς τὴν ἐδικήν μου τελευταίαν ὑπόθεσιν „ἂς ὑποθέσωμεν τὴν παιδείαν κτ.".

σημαίνει ἐν συντόμῳ, ἄνθρωπον μὲ παιδείαν ἀτελῆ καὶ ζραβήν, καὶ μὲ ἀνάλογα εἰς αὐτὴν φρονήματα, ἤθη, καὶ ἔργα, μερικωτέρως δὲ, ἄνθρωπον μὲ ἄκριτον ἕξιν, ἄμαιρον καὶ εἰς τὰ σχολεῖα μόνον συνήθη καὶ συγγνωζὴν χρῆσιν ἀτελῶν καὶ σφαλερῶν γνώσεων, συνωδευμένην πάντοτε μὲ τύφον, ἀγροικίαν, καὶ μωρίαν, πολλάκις δὲ καὶ μὲ πονηρίαν.

Ἀλλὰ πῶς νὰ ὀνομάσωμεν τοῦ σχολαζικοῦ τὴν ποιότητα; ἐνίοτε βέβαια ἠμποροῦμεν νὰ βοηθηθῶμεν μὲ τὸ συγκεκριμένον οὐδέτερον τὸ σχολαζικὸν, καθὼς λέγει ὁ τῶν τοῦ Ἱεροκλέους Ἀζείων Ἐκδότης· ἄλλοτε μὲ τὸ σχολαζικὴ παιδεία, ζωὴ, σχολαζικὸς τρόπος, κτ., καθὼς ἤθελε τύχῃ νὰ ἔχωμεν κατὰ νοῦν πότε τὴν παιδείαν, πότε τὰ ἤθη του, κτ. Ποία ὅμως πρέπει νὰ ἦναι ἡ κυρία λέξις;

Τινὲς μεταχειρίσθησαν τὸ σχολαϊσμός· εἰλικρινῶς νὰ ὁμιλήσω, δὲν μὲ ἀρέσκει αὐτὴ ἡ λέξις· ἂν ἔχῃ τὸ καλὸν τῆς ὀλιγοσυλλαβίας, καὶ τοῦ παραζατικοῦ, ἔχει ὅμως σφάλματα παραγωγῆς· διότι τὸ σχολαΐζω οὔτε εἰς τοὺς παλαιοὺς, οὔτε εἰς τοὺς νεωτέρους εὑρίσκεται, ἂν καὶ ἦναι τὸ σχολάζω, καὶ ἐν ᾧ ὁ σχολαζικὸς παράγεται ἀπὸ τὸ σχολάζω, ἡ τῆς ποιότητος αὐτοῦ σημαντικὴ λέξις λαμβάνεται ἀπὸ ἄλλο ἀνύπαρκτον ῥῆμα τὸ σχολαΐζω. Αἱ ξέναι γλῶσσαι μεταχειρίζονται τὸ σχολαζικισμός· πλὴν ἡ Ἑλληνικὴ δὲν συγχωρεῖ τὸ σχολαζικίζω, ὅθεν οὔτε τὸ σχολαζικισμός. Ὁ ἀνώνυμος τῆς ἀνὰ χεῖρας διατριβῆς συγγραφεὺς προκρίνει τὸ δοξοσοφία. Καὶ αὐτὴ ἡ λέξις δὲν μὲ ἀρέσκει· πρῶτον διότι αὐτὴ ἐκφράζει μόνον ἕνα ἀπὸ τοὺς χαρακτῆρας τοῦ σχολαζικοῦ, ἂν καὶ αὐτὸς ἦναι ὁ κυριώτερος καὶ ἡ αἰτία τῶν ἄλλων· δεύτερον καθότι διὰ νὰ εὕρῃ τις ὅλους τοὺς χαρακτῆρας τοῦ σχολαζικοῦ εἰς αὐτὴν πρέπει νὰ διατρέξῃ μίαν μακρὰν σειρὰν συλλογισμῶν. Ἂν συγχωρῆται νὰ λάβωμεν τὴν παιδείαν τοῦ σχολαζικοῦ ὡς χαρακτηριζικὸν αὐτοῦ, τότε μὲ κάθε λόγον πρέπει νὰ προτιμήσωμεν ἀπὸ τὸ δοξοσοφία τὸ ψευδοσοφία ἰσοδύναμον μὲ τὸ ζραβοσοφία, λέξιν παριζάνουσαν εὐθὺς εἰς τὸν νοῦν τὴν φύσιν τῆς παιδείας τοῦ σχολαζικοῦ. Ἐγὼ ἐκ μέρους μου δὲν τολμῶ νὰ προβάλω καμμίαν λέξιν ὡς οἰκειοτέραν, καὶ ἀφίνω εἰς ἄλλους ἢ εἰς δευτέρας φροντίδας τὴν περὶ τούτου ἐξέτασιν.

Τώρα ἐρωτῶ τὸν ἀναγνώστην, ἂν ὁ ὁρισμὸς ὁποῦ ἀνέγνω-

ρεν εἰς τὴν τοῦ Ἀνωνύμου διατριβὴν, ὁρισμὸς, ὅζις δὲν περιλαμβάνει παρὰ ἓν μόνον ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τοῦ σχολαζικοῦ, καὶ αὐτὸ ὄχι μὲ λέξεις κυρίας ἐκφρασμένον, ἠμπορῇ νὰ ἦναι εἴλειος καὶ ἀρκετὰ σαφής; ἂν ἡ γνώμη, ὅτι ἡ λέξις δοξοσοφία εἶναι μόνη οἰκεία, ἦναι ἀληθής; ἂν καὶ ἡ ἰδέα, ὅτι, ὅζις μεταχειρίζεται ἄλλην λέξιν παρὰ τὴν τῆς δοξοσοφίας, εἶναι καὶ αὐτὸς σχολαζικὸς, δὲν ἔχῃ ἡ ἰδία βαφὴν σχολαζικήν;

Παρεκτὸς τοῦ ὁρισμοῦ ὁ Ἀνώνυμος ἠθέλησε νὰ μᾶς δώσῃ καὶ τὴν περιγραφὴν τῶν χαρακτήρων τῆς παιδείας τοῦ σχολαζικοῦ. Εἰς αὐτὴν εὑρίσκομεν τοὺς ἐφεξῆς τρεῖς χαρακτῆρας· διατί ὄχι περισσοτέρους, μὲ εἶναι ἄγνωζον.

α'. Ὁ σχολαζικὸς μανθάνων κανόνας, κλίσεις, κτ. φρονεῖ, ὅτι παιδεύεται, καὶ παιδεύεται παιδείαν ὀρθήν· διὰ τοῦτο εἶναι φύσης μεζὸς κτ.. Εἰς τοῦτο κάθε ἄνθρωπος μὲ νοῦν φυτικὸν, καὶ παιδείας ὀρθῆς καὶ μικρὰν μερίδα πρέπει νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὸν Ἀνώνυμον, καὶ νὰ εὐχηθῇ αὐτῆς τῆς ὀλεθρίου γνώμης τὴν ἔκλειψιν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν γῆν.

β'. Αὐτὸς δὲν εὐχαριζεῖται νὰ προφέρῃ τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων, ἐθνῶν, καὶ ἀνθρώπων, καθὼς προφέρονται ἀπὸ ἐκείνους, τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ τὰ μεταβάλλει κατὰ τὴν φαντασίαν του.

Τὸ περὶ μεταθέσεως τῶν ξένων κυρίων ὀνομάτων εἰς τὴν γλῶσσαν μας ἔγινε πολλάκις ὑπόθεσις συνομιλιῶν καὶ διατριβῶν μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν. Ἀπὸ ὅσα ἕως τώρα περὶ τούτου ὡμιλήθησαν καὶ ἐγράφησαν, τὰ ἑξῆς ἠμπόρεσα νὰ συμπεράνω· ἤτοι, ὅτι οἱ ἕως τώρα ὁμιλήσαντες καὶ γράψαντες περὶ τούτου καθεῖς εἶχε κατὰ νοῦν μίαν διάφορον ἀρχὴν, καὶ κατ' αὐτὴν ὁ καθεῖς καὶ ἐγνωμάτευε· διὰ τοῦτο καὶ προῆλθον τόσον διάφοροι αἱ γνῶμαι.

Ἄλλοι ἐφρονοῦσαν, ὅτι κάθε ἔθνος, πόλις, ἄνθρωπος, κτ. ἔχει δικαίωμα εἰς τὸ ὄνομά του· καθεῖς ἠμπορεῖ νὰ ἀπαιτῇ μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα νὰ τὸν ὀνομάζουν καὶ οἱ ἄλλοι· ὄχι μόνον κανὲν κέρδος οὔτε ἀνάγκη εἶναι νὰ καταπατήσωμεν αὐτὸ τὸ δικαίωμα, καὶ νὰ μεταμορφώνωμεν τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ καὶ βλάβη· ἑπομένως αὐτοὶ δοξάζουν, ὅτι καθόλου δὲν πρέπει νὰ μεταβάλλωμεν τὰ ξένα κύρια ὀνόματα, ἀλλὰ νὰ τὰ προφέρωμεν καὶ γράφωμεν, καθὼς ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων αὐτὰ εἶναι γνώρισμα. Λοιπὸν οἱ Γερμανοὶ ὀνομάζουν τὴν πατρίδα των

Τάϊτζλανδ· Τάϊτζλανδ πρέπει νὰ τὴν ὀνομάζωμεν καὶ ἡμεῖς. Ῥουμουνίαν ὀνομάζουν τὸν τόπον των οἱ Βλαχοπόγδανοι· Ῥουμουνίαν πρέπει νὰ λέγωμεν καὶ ἡμεῖς. Μαντζιὰρ ἀντὶ Οὐγγαρίας κτ. κτ.· ἰδοὺ ποίας γνώμης εἶναι καὶ ὁ Ἀνώνυμος.

Ἄλλοι ἔχουν τὴν ἀρχήν, ὅτι ἡ φύσις καὶ ἡ εὐφωνία τῆς γλώσσης εἶναι ὁ ἀνώτατος νόμος· διὰ τοῦτο εἰς αὐτὸν πρέπει νὰ ὑπόκεινται καὶ ὅσα ξένα ὀνόματα εἰσάγονται εἰς αὐτήν.

Ἄλλοι προβάλλουν, ὅτι ὁ ἀνώτατος νόμος κάθε γλώσσης καὶ ἀνθρωπίνης ὁμιλίας εἶναι νὰ καταλαμβάνωμεν ἀλλήλους· ὅθεν καὶ τὰ ξένα ὀνόματα, ὅταν τὰ μεταφέρωμεν εἰς τὴν ἐδικήν μας γλῶσσαν, πρέπει νὰ τὰ προφέρωμεν καὶ γράφωμεν μὲ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε καθὼς ἀκουσθῇ τὸ ὄνομα, ὅταν ᾖναι γνωστὸν, εὐθὺς ὁ νοῦς τοῦ ἀκούοντος νὰ ἀνατρέχῃ εἰς τὸ σημαινόμενον πρόσωπον, ἔθνος, πόλιν, πρᾶγμα ἐν γένει.

Ἄλλοι τελευταῖον ἐν ᾧ δέχονται τὴν τρίτην ἀρχὴν ὡς τὴν ὀρθοτέραν, συμβουλεύουν ἐν ταυτῷ νὰ μὴ καταφρονοῦμεν καὶ τὴν δευτέραν, ὁσάκις εἶναι δυνατὸν νὰ γένῃ χωρὶς βλάβην τῆς τρίτης. Αὐτοὶ ϛοχάζονται, ὅτι εἶναι ἀδικώτατον καὶ παντάπασιν ἄλογον, ἐν ᾧ ἔχομεν ὀνόματα σημαντικὰ τῶν ξένων, καὶ γνωϛὰ εἰς ὅλους, νὰ τὰ ἀποβάλωμεν, καὶ νὰ δεχθῶμεν, ὅσα εἶναι παντελῶς ἄγνωϛα.

Κάθε μία ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἀρχὰς καὶ γνώμας ἔχει τοὺς λόγουϛής, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀμφισβητήσιμος. Οἱ λόγοί μας ἀκόμη δὲν ἀπεφάσισαν, ποίαν πρέπει νὰ προτιμήσωμεν· ἐγὼ ἐκ μέρους μου δοξάζω, ὅτι οἱ λόγοι τῆς τρίτης εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ ὅλων τῶν ἄλλων, καὶ ἑνωμένοι μὲ τῆς δευτέρας εἶναι οἱ ἐπιτηδειότεροι νὰ εὐχαριϛήσουν, ὅ,τι ἠμποροῦμεν νὰ ἀπαιτήσωμεν εἰς τὴν μετάθεσιν τῶν ξένων ὀνομάτων. Ἀληθινὰ μερικὰ ἔθνη δὲν μεταβάλλουν τὰ ξένα ὀνόματα· πλὴν εἶναι καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα τὰ μεταβάλλουν· ἄρα τῶν ξένων ἐθνῶν τὸ παράδειγμα δὲν μᾶς χρησιμεύει εἰς τίποτε. Ἔπειτα εἶναι ὅλαι αἱ γλῶσσαι, λ. χ. ἡ ἐδική μάς, ἐξίσου ἐπιτήδειαι νὰ παραλαμβάνουν ξένα ὀνόματα χωρὶς τὴν παραμικρὰν βλάβην των; ἐγὼ νομίζω ὄχι· ἡ Γερμανικὴ λ. χ. καὶ ἡ Ἀγγλικὴ ἠμποροῦν νὰ δεχθοῦν ξένα ὀνόματα χωρὶς νὰ τὸ αἰσθανθοῦν ὁ κόσμος· κάμε τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν μας, καὶ δὲν ἠξεύρω πόσα βήματα μακρὰν θὰ τὸ μυρισθοῦν ἔλοι. Ὅπου δὲν

ᾖναι ἄφευκτος ἀνάγκη, περιττὸν, μάλιϛα δὲ καὶ βλαβερὸν εἶναι κάθε εἶδος ξενισμοῦ εἰς τὴν γλῶσσαν μας.

Ἀπὸ αὐτὰ ὅλα θέλω νὰ συνάξω τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ γνώμη τοῦ Ἀνωνύμου εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔχῃ περισσότερα δίκαια παρὰ τὰς ἄλλας, διὰ τοῦτο καὶ ἡ καταφρόνησις τῶν ὁμογενῶν, ὅσοι δὲν ἀκολουθοῦν τὴν ἐδικήν του, εἶναι ἄδικος· ἄτοπος· παράλογος· εἶναι ἀνθρώπου, ὅϛις δὲν ἐξέτασεν ὅλα, ὅσα ἠμποροῦν νὰ προβληθοῦν περὶ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως· δὲν τὰ ἀναίρεσε· καὶ ἐπομένως δὲν ἀπέδειξε, διατὶ προτιμᾷ ἀπὸ τῶν ἄλλων τὴν ἐδικήν του ἀρχήν, καὶ διατὶ αἱ ἄλλαι ἠμποροῦν νὰ εὐχαριϛοῦν μόνους τοὺς ἀμαθεῖς, καὶ τοὺς σχολαϛικούς.

Ὁ Γ' χαρακτὴρ τῶν σχολαϛικῶν κατὰ τὸν Ἀνώνυμον εἶναι, ὅτι αὐτοὶ ἐπὶ λόγῳ τοῦ νὰ διορθώσουν τὴν τωρινὴν γλῶσσαν, τὴν διαϛρέφουν μὲ παντοίους τρόπους, καὶ δὲν εὐχαριϛοῦνται νὰ τὴν γράφουν ἀπαράλλακτα, καθὼς ὁμιλεῖται κοινῶς. Ὁ Ἀνώνυμος λοιπὸν φρονεῖ, ὅτι ὅϛις θέλει νὰ γράφῃ εἰς τὴν σημερινὴν πρέπει νὰ τὴν μεταχειρίζεται ταιαύτην καθὼς εἶναι εἰς τὰ ϛόματα ὅλου τοῦ κόσμου, καὶ νὰ μὴ συγχωρῇ εἰς τὸν ἑαυτόν του οὐδὲ τὴν παραμικρὰν μεταβολήν.

Εἶναι γνωϛὸν, ὅτι αἱ περὶ γλώσσης τῶν ὁμογενῶν γνῶμαι, εἶναι τὴν σήμερον πολλὰ διηρημέναι· ὁ Λόγιος Ἑρμῆς πολλάκις τὰς ἀπαριθμησε καὶ ἐξέτασεν· ἂς μὲ συγχωρηθῇ νὰ τὰς ἐπαναλάβω ἐν συντόμῳ. Οἱ κατὰ πάντα φίλοι τῶν παλαιῶν καὶ περασμένων φρονοῦν, ὅτι ὁ μόνος τρόπος τοῦ νὰ καλλιεργήσωμεν τὴν σημερινὴν γλῶσσαν εἶναι νὰ τὴν πλησιάζωμεν ὅσον ἠμποροῦμεν εἰς τὴν παλαιὰν, ἕως μὲ τὸν καιρὸν τὴν καταϛήσωμεν ὁμοίαν ἢ τὴν ἰδίαν μὲ ἐκείνην. Ἀπὸ τοὺς νεωτέρους, ἄλλοι δοξάζουν, ὅτι εἰς τὴν ὑπάρχουσαν γλῶσσαν ἑνὸς ἔθνους κανεῖς ἀτομικῶς δὲν ἔχει οὔτε τὸ παραμικρὸν δικαίωμα, ἐπομένως οὔτε νὰ τὴν μεταβάλωμεν οὐδὲ εἰς μίαν κεραίαν· ὅ,τι λογῆς αὐτὴ εὑρίσκεται εἰς τῶν περισσοτέρων τὴν ὁμιλίαν, μὲ τὰς ἰδίας μορφὰς, μὲ τὰς ἰδίας λέξεις (ὅπου ὑπάρχουν) πρέπει καὶ οἱ συγγραφεῖς νὰ γράφουν, ἐὰν θέλουν νὰ ᾖναι ἐθνικοί· ἡ μόνη δικαία καὶ ἀναγκαία καλλιέργεια εἶναι νὰ τὴν καταϛήσωμεν ἱκανὴν νὰ ἐκφράζῃ κάθε ἀνθρώπινον διανόημα, φρόνημα, καὶ αἴσθημα, μεταχειριζόμενοι τὴν ὑπάρχουσαν ὕλην καὶ μορφήν της, καὶ πλουτίζοντες τὴν μόνον εἰς

τὰ ἐλλείποντα, διὰ συνθέσεως, παραγωγῶν, παραδοχῆς νέων ξένων λέξεων, ἢ πλασμένων ἀπὸ ἡμᾶς, τῆς εἰσαγωγῆς νέων ἐκφράσεων ἀπαιτουμένων ἀπὸ τὰς περιςάσεις, κτ. Ἄλλοι τελευταῖον εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι ἠμποροῦμεν φυλάττοντες τὰ δικαιώματα τῆς τωρινῆς νὰ εἰσάξωμεν πολλὰς μεταβολὰς εἰς αὐτήν, ἀρκεῖ μόνον αὐταὶ νὰ μὴν ἦναι ἐναντίαι εἰς τὴν φύσιν καὶ τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσης.

Αὐταὶ εἶναι αἱ γενικώτεραι τῶν συγχρόνων μας περὶ γλώσσης γνῶμαι· καθεῖς εἰς τοῦτο ἠμπορεῖ νὰ φρονῇ, ὅπως τὸν πείθουν αἱ γνώσεις του, καὶ αἱ ἀρχαὶ, ὅσας ἐσύναξεν ἢ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἢ ἀφ' ἑαυτοῦ, μάλιςα ἡ τῶν φρονημάτων εἰς τοῦτο ἐλευθερία εἶναι καὶ ἀναγκαία καὶ δικαία, ἕως διὰ τῆς πείρας τῶν χρόνων βεβαιωθῶμεν, ποία τοὐλάχιςον θέλει ὑπερισχύσει, καὶ ὡς τοιαύτη θέλει χρησιμεύσει ὡς κανών. Αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν μεταχειριζόμενος καὶ ἐγὼ φρονῶ ἐκ μέρους μου, ὅτι ἀπὸ τὰς τρεῖς ἀναφερμένας γνώμας, ἡ πρώτη εἶναι ἀπὸ τώρα ἀξία καταδίκης, ὡς μὴν ἔχουσα κανένα προσοχῆς ἄξιον λόγου, ὡς καταφρονοῦσα τὴν τωρινὴν, καὶ νομίζουσα δυνατὴν τὴν ἀνάςασιν τῆς παλαιᾶς· αὐτὴ εἶναι γέννημα τετρατῶδες παιδείας τρόντι τετρατῶδους. Εἰς τὰς δύο ἄλλας ἐπέχω, καὶ οὔτε τὴν δευτέραν καταδικάζω, πληροφορημένος ὅτι ἡ βάσις της εἶναι ἀληθὴς, ἀλλ' οὔτε τὴν τρίτην· ἐπειδὴ καὶ ὁ λόγος καὶ ἡ πεῖρα μὲ διδάσκουν, ὅτι αἱ γλῶσσαι τῶν ἐθνῶν, ὅταν ἀρχίσουν νὰ καλλιεργῶνται, δὲν μένουν πλέον καθὼς εἶναι εἰς τὰ ςόματα τοῦ ἀπαιδεύτου κόσμου, ἀλλ' ἀναγκαίως λαμβάνουν διαφόρους μεταβολὰς κατὰ τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τῆς καλλιεργείας των, καὶ ῥητῶς τοιαύτας, ὁποίας τὰς εὑρίσκομεν εἰς τὰς γραφομένας συγκρίνοντές τας μὲ τὰς ὁμιλουμένας, καὶ μάλιςα τὰς χυδαίας. Ἔχω δὲ καὶ τὴν πληροφορίαν, ὅτι τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς φιλονεικίας ἡ διάκρισις εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ γένῃ εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα. Τοῦτο ἡμεῖς οἱ ζῶντες πρέπει νὰ τὸ πάρωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν· εἰς τὰς ἡμέρας μας πρέπει νὰ νομίζωμεν, ὅτι ἐκατορθώσαμεν πολὺ, καὶ νὰ εὐχαριςηθῶμεν, ἂν συμφωνήσωμεν τοὐλάχιςον εἰς μερικὰς γενικὰς ἀληθείας· οὕτω π. χ. νὰ ὁμιλῶμεν καὶ νὰ γράφωμεν ὥςε νὰ μᾶς καταλαμβάνουν ὅλοι ἢ οἱ περισσότεροι, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ ὁ σκοπὸς κάθε γλώσσης· νὰ μὴ χυδαΐζωμεν εἰς κάθε ςιγμὴν καὶ ἐπιταυτοῦ, ἀλλ' οὔτε ἀδίκως καὶ παρὰ λόγον

νὰ κυνηγῶμεν λέξεις παλαιὰς, ἐν ᾧ ἔχομεν νέας πολλὰ ὡραίας καὶ εἰς ὅλους γνωςάς· νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς ξένας, ὅταν ἔχωμεν ἰθαγενεῖς, νὰ μὴ τρομάζωμεν τὰ ξένας, ὅταν μᾶς λείπουν τοῦτοι (ἐννοῶ τὰς πραγματικὰς), κατ' ἐξοχὴν δὲ, ἂν πληροφορηθῶμεν, ὅτι ἡ γραμματικὴ, καὶ ὅσα φανερόνουν τὸν ἰδιαίτερον τρόπον τῆς νοερᾶς ζωῆς τοῦ κάθε ἔθνους εἶναι τὰ κυρίως χαρακτηριςικὰ καὶ τῶν γλωσσῶν αὐτῶν, καὶ ἑπομένως νὰ ζητήσωμεν νὰ διακρίνωμεν, ποῖαι μορφαὶ παλαιαὶ, ποῖαι ἐκφράσεις, κτ. ἐσώθησαν εἰς τὴν τωρινὴν, περνοῦν εἰς αὐτὴν, ἢ μὲ τὸν καιρὸν ἠμποροῦν νὰ περάσουν· ποῖαι ἐξ ἐναντίας ἐχάθησαν, χάνονται, καὶ μὲ τὸν καιρὸν θέλουν χαθῇ κατὰ τὰς διαφόρους καταςάσεις τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους· ὁμοίως ποῖαι ἀπὸ τῶν νεωτέρων ἐθνῶν καὶ ἠθῶν ἠμποροῦν χωρὶς βλάβην νὰ μεταφερθοῦν εἰς τὴν ἐδικήν μας, τέλος πάντων, ἂν ζητήσωμεν νὰ καταςήσωμεν τὴν γλῶσσαν μας παραςατικὴν κάθε ἐννοίας, διανοίας, καὶ αἰσθήματος διὰ συγγραμμάτων διαφόρου ὕλης, καὶ εἰσάξωμεν, ὅσα ἀληθινὰ κάλλη τοῦ λόγου νομίζονται καὶ εἶναι.

Ἰδοὺ οἱ λόγοι μου, διὰ τοὺς ὁποίους νομίζω, ὅτι ἡ τοῦ Ἀνωνύμου περὶ τῆς τωρινῆς γλώσσης γνώμη εἶναι πρᾶγμα ἀκόμη ἀμφισβητήσιμον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐπαινέσω τὸν τόνον, μὲ τὸν ὁποῖον καταδικάζει τὰς τῶν ἄλλων γνώμας· ἂς φρονῇ, ὅτι προκρίνῃ περὶ γλώσσης, ἂς μὴ βιάζεται ὅμως ὥςε νὰ νομίζῃ τὸ πρᾶγμα τελειωμένον, καὶ οὕτω νὰ καταφρονῇ, ὡς σχολαςικοὺς, ὅσοι δὲν θέλουν νὰ τὸ πιςεύσουν ἀκόμη. Ἂς προσέχωμεν μήπως πολεμοῦντες τοὺς σχολαςικοὺς πέσωμεν οἱ ἴδιοι εἰς τὰ σφάλματα τῶν σχολαςικῶν.

Παρέξενον ἀκόμη μ' ἐφάνη καὶ τὸ ἑξῆς· ὁ Ἀνώνυμος αὐτὸς καὶ ἀποτεινόμενος εἰς τοὺς ὁμογενεῖς διὰ τοῦ Ἑρμοῦ, καὶ ὑπερασπιζόμενος τὰ δικαιώματα τῆς τωρινῆς, μ' ὅλον τοῦτο ἔγραψεν εἰς τὴν παλαιὰν, πλὴν καὶ ἂν συγχωρηθῇ τοῦτο, ἐχρεωςοῦσεν ὅμως τοὐλάχιςον νὰ φυλάξῃ καὶ τὰ δίκαια τῆς παλαιᾶς. Ἀλλὰ δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀποδείξῃ τις, ὅτι ὅσον εἰς τοῦτο ἐςάθη συγκαταβατικώτερος· ἴσως διότι ἐκείνη εἶναι νεκρὰ, καὶ δὲν ἠμπορεῖ ἡ ἴδια νὰ ἐγκαλέσῃ τοὺς ἀδικοῦντας.

Ἐν συντόμῳ καὶ ἐν εἴδει ἀνακεφαλαιώσεως λέγων εὑρίσκω, ὅτι ἡ εἰρημένη διατριβὴ εἶναι ὄχι ἀπόκρισις ἄμεσος εἰς τὸ γενόμενον πρόβλημα, ἀλλὰ μόνον Χαρακτηρισμὸς τοῦ

σχολικοῦ· αὐτὸς δὲ ὁ χαρακτηρισμὸς εἶναι ἀτελής. Τὰ περὶ ξένων ὀνομάτων καὶ γλώσσης φρονήματα εἶναι ἐπιδεκτικὰ δευτέρων ἐξετάσεων· ὁ τόνος ὅμως κάμποσον ἀνάρμοστος εἰς ἕνα, ὅστις ἐκ ψυχῆς καὶ ἐν συνειδήσει τοῦ πράγματος ἐπιθυμεῖ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὸν σχολαϊσμόν.

Πρὸς τὸν ἀρχιδιδάσκαλον τοῦ φιλολογικοῦ Γυμνασίου τῶν Κυδωνιῶν κύριον Θεόφιλον.

Ἀποφασίσας νὰ γράψω πρὸς σέ, σεβάσμιε διδάσκαλε, περὶ τοῦ ἐδῶ Ἑλληνεμπορικοῦ Σχολείου, ἐνόμισα ὀρθότερον νὰ ἐκδώσω τὰ γραφόμενα διὰ τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, διὰ νὰ τ' ἀναγνώσωσι καὶ οἱ λοιποὶ συμπατριῶταί μας, καὶ νὰ χαρῶσιν· ἐπειδή, ὅτι τὰ τοιαῦτα τοὺς προξενοῦσιν εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν, ἔχομεν δεῖγμα τρανώτατον τὸ πρὸ πολλῶν χρόνων συσταθὲν εἰς τὴν Πατρίδα μας σχολεῖον.

Φθάσαντες ἐδῶ μετὰ τοῦ κοινοῦ φίλου κυρίου Δημητρίου Παπανδάρου ἐν ἀπὸ τὰ ἀναγκαιότερά μας ἔργα καὶ χρέη ἐνομίσαμεν καὶ τὸ νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸ Σχολεῖον, καὶ νὰ βεβαιωθῶμεν ἰδίοις ὀφθαλμοῖς διὰ τὰ λεγόμενα περὶ αὐτοῦ· σὲ βεβαιόνω ὅμως, ὅτι εὕρηκα πλειότερα παρ' ὅσα ἤλπιζον· ἐθαύμασα τῶν διδασκάλων τὴν ἄκραν φιλοπονίαν, τὸν πατριωτικὸν ζῆλον, τὴν εὐμεθοδίαν εἰς τὴν τῶν μαθημάτων παράδοσιν, καὶ τὸν ἱλαρὸν καὶ ὄντως ἀδελφικὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον φέρονται πρὸς τοὺς μαθητάς των· ἐζήλευσα τῶν μαθητῶν τὴν μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐπιμέλειαν, τὸ εὔχαρι καὶ τὴν εὐπροσηγορίαν, καὶ τὰς βασίμους γνώσεις των, καὶ ὀρθότητα τῶν φρονημάτων· μάλιστα οἱ μικροί, οἵτινες εἶναι ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν πεντήκοντα, καὶ διδάσκονται κατὰ τὴν ἀλληλοδιδακτικὴν μέθοδον, εἶναι θέαμα τερπνότατον Ἕλληνος ὀφθαλμοῖς. Εἰς τὸ ἐδῶ σχολεῖον εἶναι ἀμισθὶ παραδεκτοὶ παντὸς ἔθνους καὶ θρησκεύματος μαθηταί, καὶ εἶναι εἰς πάντα Ἕλληνα τόση χαρὰ νὰ τοὺς βλέπῃ ὅλους ἀγωνιζομένους ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, ὅση εἶναι ἡ λύπη, διότι ἐξεύρει, ὅτι εἰς πολλὰ μέρη οἱ ὁμογενεῖς του δὲν ἔχουσι τρόπον ν' ἀπολαύσωσι φεῦ! οὐδὲ μυριοστημόριον αὐτῆς. Πόσον εἶναι, σεβάσμιε διδάσκαλε, ἀξιομακάριστοι οἱ Ὀδησσῖται, ὅτι ἠξιώθησαν εἰς τὴν νέαν ταύτην των πατρίδα, νὰ ἐγείρωσι τοῦτο τὸ πολύφωτον φρουρτώριον, τὸ ὁποῖον θέλει σώσειν πολλοὺς ἀπὸ σκοπέλους καὶ ναυάγια τοῦ πολυκυμάντου τούτου καὶ πολυχείμωνος βίου! Εἴθε ὁ οὐράνιος Πατὴρ νὰ ἐξαποστείλῃ τὴν εὐλογίαν εἰς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτῶν, εἰς διαμονὴν καὶ πλειοτέραν ὕψωσιν τούτου! Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐδῶ ἔλευσίν μας ἤρχισαν καὶ αἱ ἐξετάσεις, καὶ πρὸ πάντων ἐκφώνησε λόγον ὁ κύριος Ἰωάννης Γ. Μακρῆς, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἔτρεξαν ὡς εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν ἐξετάσεων φαίνονται. Παρευρισκόμην καὶ ἐγὼ πάντοτε, καθὼς καὶ ὅλοι οἱ ἐδῶ φιλόκαλοι ὁμογενεῖς, καὶ πλῆθος ἐκ τῶν ἀλλογενῶν, καὶ ὅλοι μας μὲ ἄκραν εὐχαρίστησιν· διότι ὅλοι σχεδὸν οἱ μαθηταὶ ἀπεκρίθησαν ἀξιολογώτατα· εἶδον πολλοὺς εὐαισθήτους θεατὰς νὰ κλαίωσιν ἀπὸ τὴν χαράν των. Τὴν δὲ τελευταίαν ἡμέραν τῶν ἐξετάσεων, καθὼς ἐτελείωσαν αἱ ἀλληλοδιδακτικαὶ ἐξετάσεις, ἐπήγαμεν καὶ μαθηταὶ, καὶ διδάσκαλοι, καὶ ὅλοι οἱ παρευρεθέντες ὁμοῦ εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων, καὶ ἐδεήθημεν αὐτοῦ μετ' ἄκρας κατανύξεως, διὰ νὰ ἐπιστηρίζῃ καὶ πολλαπλασιάζῃ τὰ τοιαῦτα κοινωφελῆ κατασήματα.

Διὰ νὰ μὴν ἀναγκάζωμαι δὲ, νὰ σὲ περιγράφω τὰ ἐδῶ παραδιδόμενα μαθήματα, καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ σχολείου, σὲ στέλλω τὸ πρόγραμμα τῶν ἐξετάσεων, ὅπου βλέπεις τὰ παραδοθέντα εἰς τοὺς παρελθόντας ἓξ μῆνας μαθήματα, καὶ προσέτι τὸν λόγον τοῦ κυρίου Μακρῆ, εἰς τὸν ὁποῖον ἂν κάμω τινὰς παρατηρήσεις δὲν θέλει νομισθῆν ἴσως προπέτεια. Ὁ λόγος κατ' ἐμὲ κριτὴν εἶναι σπουδαῖος, ὄχι διὰ τὴν ῥητορικήν του δεινότητα, (διότι τοιαύτην δὲν ἔχει· ὅμως καὶ ἂν εἶχεν, ἔπρεπε νὰ ἐπιφαίνεται ὡς καλλωπισμὸς ἴσως ἀξιόμεμπτος·) ἀλλὰ διὰ τὰς περιεχομένας ἀληθείας, καὶ διότι εἶναι πολλὰ ἐφαρμοσμένος εἰς τὰ πράγματα τοῦ σχολείου· μὲ ὅλον τοῦτο, ἂν δὲν βαρύνεσαι, ἀνάγνωθι, καὶ τὰς εἰς αὐτὸν παρατηρήσεις μου.

Ἄνδρες Ὀδησσῖται!

Ἡ τριετὴς μεθ' ὑμῶν διατριβή μου μ' ἐβεβαίωσεν ἱκανώτατα, ὅτι ὅσος εἶναι ὁ ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς νεολαίας ζῆλός σας, ἄλλη τόση εἶναι ἡ μετριοφροσύνη σας. Ὅθεν ἀναγκαζόμενος σήμερον ἀπὸ τὴν συνήθειαν, νὰ ὁμιλήσω εἰς

ταύτην τὴν, ὡς κοινωφελῆ, σεβασμίαν συνέλευσιν, δὲν μέλλω μηδὲ νὰ σᾶς ἐγκωμιάσω, μηδὲ νὰ σᾶς προβάλω δοκοῦντάτινα συμφέροντα· διότι Σεῖς καὶ νὰ γνωρίσετε τὰ ἀληθινὰ εἶσθε ἱκανοὶ, καὶ εἰς πρᾶξιν νὰ τὰ βάλετε ἱκανώτεροι· ἡ δὲ μετριοφροσύνη σας διὰ ταῦτα δὲν ζητεῖ οὐδὲ ἀνέχεται ἄλλο, εἰμὴ μόνην τὴν εὐχαρίςησιν τῆς συνειδήσεώς σας, τῆς ἀληθοῦς πηγῆς τῆς εὐδαιμονίας, ἢ κακοδαιμονίας ἑκάςου. Ὅθεν ὁότε μὲ τὴν ἄδειαν νὰ ςρέψω τὸν λόγον πρὸς τοὺς μαθητὰς, τὸ κοινὸν πάντων μέλημα· ἡ δὲ ἀνάγκη τοῦ νὰ γείνῃ ὁ λόγος ὅσον τὸ δυνατὸν ἀνάλογος μὲ τὰς γνώσεις των μὲ πείθει, νὰ ἐλπίζω καὶ συγκαταβατικωτέραν τὴν περὶ αὐτοῦ κρίσιν σας.

Μὴ παραξενευθῆτε, φίλοι μαθηταὶ, ὅτι καὶ σήμερον, ἔμπροσθεν τῶν σεβασμίων εὐεργετῶν σας, καὶ εὐεργετῶν ὅλου τοῦ γένους, μέλλομεν νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῶν ὁποίων καὶ πᾶσαν ἄλλην ἡμέραν λέγομεν, καὶ ἐνασχολούμεθα· διότι τοῦ ἀπὸ μόνην φιλανθρωπίαν συςηθέντος κοινωφελοῦς τούτου συςήματος ὁ σκοπὸς οὗτος εἶναι· ἡ ἀκριβὴς σπουδὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ δι' αὐτῆς ὅλων τῶν εἰς τὸ ἐμπόριον ἀναγκαίων, καὶ εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον ὠφελίμων. Περὶ γλώσσης λοιπὸν θὰ ὁμιλήσωμεν καθόλου, καὶ μερικῶς περὶ τῆς Ἑλληνικῆς.

Γλῶσσα, ὡς πολλάκις εἴπαμεν, λέγεται πᾶν σύςημα σημείων, κοινῶς δὲ ὁμιλοῦντες, λέγομεν γλῶσσαν τὸ σύςημα τῶν προφορικῶν σημείων, δηλ. τῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι μᾶς χρησιμεύουσιν ὄχι μόνον διὰ νὰ ἐκφράζωμεν εἰς ἄλλους τὰς ἐννοίας μας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ συλλογιζώμεθα· τοῦτο εἶναι ἀποδειγμένον, καὶ ἀναντίῤῥητον. Πλὴν ἂν κάνεις ἀπὸ σᾶς θελήσῃ καὶ ἀπόδειξιν, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ καταφύγωμεν εἰς ἀποδείξεις, καὶ μαρτυρίας ἄλλων· ἂς ἐνθυμηθῇ μόνον, πῶς, ὅταν σᾶς προβληθῇ ἀριθμητικὸν πρόβλημα, ὅλοι ὑποψιθυρίζετε, ἐνῷ ἀγωνίζεσθε διὰ τὴν λύσιν του. Ὅθεν ὁ Κονδιλλιὰκ εἶπεν, ὅτι αἱ γλῶσσαι εἶναι ἀναλυτικαὶ μέθοδοι, αἱ ὁποῖαι ὁδηγοῦσι τὸν νοῦν μας εἰς τοὺς λογισμούς του. Ὁ δὲ Τρασῆς λέγει, ὅτι ἡ ἀλήθεια αὕτη ἦτον καλήτερον νὰ ἐκφρασθῇ οὕτως· ἕκαςον σημεῖον εἶναι ἔκθεσις τῆς συνεπείας ἑνὸς λογισμοῦ, ἤ, ἂν θέλετε, μιᾶς ἀναλύσεως, τὸ ὁποῖον συνέχει καὶ διατηρεῖ ταύτην τὴν συνέπειαν· ὥςε γλῶσσα εἶναι ἄθροισμα εὑρεθέντων τύπων, οἱ ὁποῖοι ἔπειτα εὐκολύνουσι, καὶ ἐξομαλίζουσι θαυμασίως τοὺς μετέπειτα λογισμούς μας, ἢ ἀναλύσεις, ὡς οἱ Ἀλγεβραϊκοὶ τὰς Ἀλγεβραϊκὰς πράξεις. Ὅθεν καὶ ἡ Ἄλγεβρα, ἢ ὁ Συμβολικὸς λογισμὸς εἶναι μία ἀπὸ τὰς γλώσσας· καὶ αἱ γλῶσσαι εἶναι εἴδη Ἀλγέβρας, εἶναι μέθοδοι ἀναλυτικαί.

Καθὼς ὅμως ἠξεύρομεν, ὅτι αἱ ἀναλυτικαὶ μέθοδοι δὲν μᾶς ὁδηγοῦσιν ὅλαι ἐπίσης εὐτυχῶς καὶ εὐκόλως εἰς τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον εὑρέθησαν, ὁμοίως εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι δὲν μᾶς χρησιμεύουσιν ἐπίσης εἰς τὸ ὀρθῶς συλλογίζεσθαι ὅλαι αἱ γλῶσσαι.

Ἐὰν κάνεις, ὅτε ὁ Δημιουργὸς ἐδημιουργοῦσε τὰ πάντα, ἦτον παρὼν, ἐκεῖνος βέβαια, ὡς ἠξεύρων ἀκριβῶς τῆς ὕλης τὰ εἴδη, ἀπ' ὅσα εἶναι σύνθετον καθὲν, θὰ ἔδιδεν εἰς καθὲν ὄνομα προσφυέςερον, παρὰ καθεὶς ἄλλος. Οὕτως οἱ πρωτότοκοί μας, ὡς δημιουργήσαντες, διὰ νὰ εἴπω οὕτως, ἢ ὡς ἰδόντες δημιουργούμενα πάντα τὰ ἀνθρώπινα ἔργα, καὶ κατασκήματα, ἔδωκαν εἰς αὐτὰ ὀνόματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ περισσότερα εἶναι ἀξιολογώτατοι ὁρισμοὶ, καὶ μᾶς ὁδηγοῦσιν εἰς τὴν ἀκριβῆ αὐτῶν διάγνωσιν, ὡς οὐδὲ ὁλόκληρα βιβλία δὲν δύνανται νὰ ὁδηγήσωσι τὸν ἀγνοοῦντα τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Οὕτω τὸ ῥῆμα κρίνω, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ Λατινικὸν cerno, σημαίνει εἰς τὴν πρώτην του σημασίαν, ὅτι εἰς ἡμᾶς τώρα τὸ σύνθετον διακρίνω, χωρίζω. Καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι φιλόσοφοι, ἐὰν ἐσυλλογίζοντο μὲ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, δὲν θὰ ἀργοῦσαν τόσον, διὰ νὰ εὕρωσι τὸν ἀληθῆ ὁρισμὸν τῆς κρίσεως.

Περὶ εὐγενείας εἶπαν, καὶ ἔγραψαν πολλοὶ πολλά· ὀλίγοι ὅμως ἐθήρευσαν τὴν ἀλήθειαν· διότι ἡ Λατινικὴ λέξις nobilis, ὡς καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς γινόμεναι, παραγομένη ἀπὸ τὸ nosco τὸ γινώσκω, καὶ σημαίνουσα τὸν γνωςὸν δὲν τοὺς ἐδηθοῦσε διόλου· ἐπειδὴ γνωςὸς δύναταί τις νὰ γείνῃ, ὡς καὶ ὁ Ἡρόςρατος· ἐνῷ ἡ Ἑλληνικὴ λέξις δὲν μᾶς ἀφίνει οὐδὲ παραμικρὸν δισταγμόν· διότι συμφώνως μὲ τὴν παραγωγὴν μανθάνομεν καὶ ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι προπάτορές μας ὀνόμαζαν εὐγενῆ τὸν γεννημένον ἀπὸ καλοὺς γονεῖς, καὶ ἔχοντα τὰς σωματικὰς ἐκείνων ἀρετάς· ὅθεν ἔδιδαν τὸ ὄνομα τοῦτο ὄχι μόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ εἰς

πολλὰ ἄλλα ζῶα γεννημένα ἀπὸ καλοὺς γεννήτορας, καὶ ἔχοντα τὰς ἀρετὰς ἐκείνων. Καὶ λοιπὸν ὁ εὐγενὴς γεννᾶται, δὲν γίνεται. Ἐὰν δέ τις ὑπερεῖχε τοὺς πολλοὺς καὶ κατὰ τὰς κοινωφελεῖς ψυχικὰς ἀρετάς του, ἐκεῖνον, ὡς ἠξεύρετε, τὸν ἔλεγαν ἄνδρα καλὸν καὶ ἀγαθὸν, διὰ τ' ἀγαθὰ, ὅσα ἐπροξενοῦσεν εἰς τὴν πατρίδα του.

Πάμπολλα τοιαῦτα παραδείγματα δυνάμεθα νὰ φέρωμεν, διὰ ν' ἀποδείξωμεν τὴν πρὸς πάσας τὰς ἄλλας ὑπεροχὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· εἰς ἀποφυγὴν ὅμως τῆς πολυλογίας πρέπει νὰ εὐχαριςηθῶμεν εἰς ἓν ἀκόμη, τὴν παραγωγὴν τῆς ἀρετῆς· καὶ τὸ σεβάσμιον ἀκροατήριόν μας, ὡς ἐνάρετον, δὲν θὰ βαρυνθῇ. Ἡ λέξις ἀρετὴ ἔχει τὴν αὐτὴν ἀρχὴν μὲ τὴν λέξιν Ἄρης, τὴν σημαίνουσαν τὸν θεὸν τοῦ πολέμου, μὲ τὴν λέξιν ἄριςος, μὲ τὴν λέξιν ἀνὴρ, ὡς καὶ ἡ Λατινικὴ λέξις virtus τὴν αὐτὴν μὲ τὴν λέξιν vir, τὴν σημαίνουσαν τὸν ἄνδρα. Ἀλλὰ τώρα εἰς τὸ ςόμα ἑνὸς ἑκάςου ἔχει διαφορετικὴν σημασίαν. Ὁ Γυμνοσοφιςὴς, ἐν ᾧ ἐδύνατο ζῶν μετὰ τῶν ἀνθρώπων νὰ τοὺς ὁδηγῇ εἰς τὴν ἀληθινὴν ἀρετὴν, αὐτὸς νομίζει ἀρετὴν ν' ἀποφεύγῃ πᾶσαν ἀνθρώπων κοινωνίαν, νὰ παραδίδῃ τὸ σῶμά του ζῶν εἰς τὰς φλόγας τοῦ πυρὸς, καὶ νὰ ὑποφέρῃ πολλὰ ἄλλα φρικτὰ, καὶ ἀποτρόπαια, ὄχι διὰ τινὸς ὄφελος, ἀλλὰ καὶ διὰ πολλῶν ἴσως βλάβην πολλάκις. Ὁ πλεονέκτης νομίζει ἀρετὴν νὰ συνάγῃ πάμπολλα χρήματα, ὅπως καὶ ἂν τύχῃ. Ὁ ὠμὸς καὶ ἀπάνθρωπος τύραννος νομίζει ἀρετὴν νὰ δύναται νὰ κατατυραννῇ ὅλα τὰ πλάσματα τῶν χειρῶν τοῦ φιλανθρωποτάτου Δημιουργοῦ. Ὁ θεατριςὴς λέγει ἐνάρετον τὸν χορεύοντα, ἢ ᾄδοντα, ἢ ὑποκρινόμενον εὐδοκίμως. Ἀλλὰ ποῦ ν' ἀπαριθμῶμεν ὅλα τὰ εἰς διάφορα ςόματα, καὶ διαφόρους κεφαλὰς τῆς ἀρετῆς σημαινόμενα! Ἐσᾶς, ὦ φίλοι, δὲν θὰ σᾶς ἀπατήσῃ κανεὶς ἀπὸ τούτους· σεῖς ἠξεύρετε, ὅτι, ὅταν ὁ λόγος εἶναι περὶ ἀνθρώπου, ἡ λέξις ἀρετὴ πρῶτον ἐσήμαινε μαχιμότητα, (ἀλκιμότητα) παλληκαρίαν, δύναμιν τοῦ σώματος, διὰ τῆς ὁποίας καταδαμάζει τις τὸν πολέμιόν του, ἔπειτα σημαίνει δύναμιν τῆς ψυχῆς, διὰ τῆς ὁποίας καταδαμάζομεν τοὺς ἀσυγκρίτως ὀλεθριωτέρους πολεμίους καὶ τυράννους, τὰ κοινοβλαβῆ πάθη, καὶ ἀναρρίπιζομεν καὶ διευθύνομεν τὰ κοινωφελῆ.

Ἀπὸ τὰ λεχθέντα, καὶ ὅσα ἄλλα πάμπολλα τοιαῦτα

δύναται νὰ παρατηρήσῃ καθεὶς, καὶ ἡμεῖς λέγομεν εἰς καιρὸν τῶν παραδόσεων, δὲν εἶναι ἴσως ἀπερίσκεπτον οὐδὲ τολμηρὸν νὰ συμπεράνῃ καθεὶς, ὅτι ἂν τὸ ἔθνος μας ἔσωσεν ὅσον τὸ δυνατὸν εἰς παυδείνους καὶ ἀπευκταιοτάτας περιςάσεις τὸν γενναῖόν του χαρακτῆρα, πρώτη αἰτία εἶναι ἡ γλῶσσά του· διότι ὅσοι κατὰ δυςυχίαν των ἔπαυσαν ἀπὸ τὸ νὰ συλλογίζωνται μὲ γλῶσσαν Ἑλληνικὴν, ἔπαυσαν καὶ ἀπὸ τὸ νὰ φρονῶσιν Ἑλληνικῶς. (A)

Εἶναι δὲ βέβαια περιττὸν νὰ εἴπωμεν, ὕςερον ἀπὸ ταῦτα, πόσον μᾶς εἶναι ἀναγκαία ἡ σπουδὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· διότι ἀφ' ἑαυτοῦ του καθεὶς πείθεται προχειρότατα. Μὲ ὅλον τοῦτο ἐὰν κανεὶς δὲν θελήσῃ νὰ μετρήσῃ διὰ τίποτε ὅλα ταῦτα· ἐὰν δὲν θελήσῃ νὰ ἐνθυμηθῇ τὰ συγγραμμένα εἰς αὐτὴν τὴν γλῶσσαν ἀμίμητα ἐκεῖνα συγγράμματα, τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς τὰ ἀριςουργήματα· ἐὰν δὲν ἐνθυμηθῇ τὴν λαμπρὰν χορείαν τῶν ἀθανάτων ἐκείνων συγγραφέων, τῶν πατέρων πάσης σοφίας· ἐὰν δὲν ἐνθυμηθῇ τὸν Σόλωνα, τὸν Ἀριςείδην, τὸν Σωκράτην ἐκεῖνον· οὗτος μὲ ὅλον τοῦτο, ὅποιος καὶ ἂν εἶναι, δὲν δύναται, οὐδὲ πρέπει, νὰ λησμονήσῃ, ὅτι εἰς αὐτὴν εἶναι γραμμέναι ὅλαι αἱ οὐράνιαι ἀλήθειαι τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίςεως, οὐδὲ ὅτι ἡ ἄγνοια τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης συνεπιφέρει καὶ τὴν ἄγνοιαν τῶν χριςιανικῶν χρεῶν, καὶ δογμάτων.

Φίλος μου ἀξιοπιςότατος μ' ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἐγνώρισεν ἱερέα τοῦ Ἀνατολικοῦ ἡμῶν δόγματος Λατινοφρονοῦντα ἀκουσίως, διὰ τὴν ἄγνοιαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· διότι ἦτον ἀναγκασμένος ν' ἀναγινώσκῃ τοὺς Πατέρας τῆς ἐκκλησίας εἰς τὰς παραφθαρμένας Λατινικὰς μεταφράσεις. Βλέπετε λοιπὸν, ὅτι τῆς Ἑλληνικῆς φλώσσης ἡ ἄγνοια μᾶς φέρει ὄχι μόνον σωματικὴν βλάβην, ἀλλὰ καὶ ψυχικὴν ἀπώλειαν. (B).

Ὅθεν πρέπει μὲ ὅσον δυνάμεθα περισσότερον ζῆλον νὰ ἐνασχολώμεθα εἰς τὴν σπουδὴν αὐτῆς. Σπουδὴν δὲ τῆς Ἑλληνικῆς ὅταν λέγωμεν, πρέπει νὰ ἐννοῶμεν τὴν σπουδὴν καὶ ὅλων τῶν ἀρχαιοτέρων διαλέκτων τῆς, καὶ τῆς λαλουμένης Γραικικῆς· διότι ὅλαι εἶναι ἀδελφαὶ, καὶ ἑκάςης ἡ οἰκειότης μᾶς καταςαίνει οἰκειοτέρους τῶν ἄλλων.

Πόσα σχόλια, καὶ πόσας σημειώσεις δὲν εἶναι ἀναγκασμένος νὰ διαβάσῃ ἕνας Εὐρωπαῖος Ἑλληνιςὴς, διὰ νὰ μάθῃ τὸ σημαινόμενον ἑνὸς ἰδιωτισμοῦ; πόσα λεξικὰ νὰ φυλ-

λολογήσῃ διὰ τὴν σημασίαν μιᾶς λέξεως; ἐν ᾧ ὁ Γραικὸς τὰ εὑρίσκει ἀπουνητὶ εἰς τὴν μητρικήν του διάλεκτον; (Γ') Ὅθεν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους ἄρχισαν νὰ σπουδάζωσι καὶ ταύτην μὲ τὸν αὐτὸν ζῆλον, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτους. Μάλιστα δὲ, ἀφ' οὗ πολλοὶ σοφοὶ ἐσυμβούλευσαν ὅτι, ἂν κάνεις θέλῃ νὰ μιμηθῇ, πρέπει νὰ καταφύγῃ εἰς αὐτὸ τὸ πρωτότυπον, καὶ ὄχι εἰς ἄλλο ἀπομίμημα, καὶ ἀφ' οὗ ἐκ τῆς πείρας ἐγνώρισαν, ὅτι πολὺ μέρος τῆς ταχείας των εἰς τὴν παιδείαν προόδου προῆλθεν ἀπὸ τὴν θεραπείαν τῆς Ἑλληνικῆς, ἔστρεψαν πλέον εἰς ταύτην ὅλην των τὴν προσοχὴν, παραμελοῦντες τὴν Λατινικὴν, ὅσοι μάλιστα δὲν τὴν ἔχουσι γλῶσσαν τῆς ἐκκλησίας των.

Πολὺ ἐδιατρίψαμεν, φίλοι, εἰς τοῦτο τὸ μέρος, ἐν ᾧ ἴσως κάνεὶς δὲν ἀντιτείνει, οὐδὲ ἀρνεῖται τὴν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὠφέλειαν, καὶ ἐν ᾧ ἔπρεπεν, ὡς ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ κάνεὶς, νὰ ὁμιλήσωμεν περισσότερον περὶ τοῦ τρόπου εἰς ταχυτέραν, καὶ ἀκριβεστέραν σπουδὴν αὐτῆς. Ἀλλ' ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι, ἀφ' οὗ κάνεὶς βεβαιωθῇ περὶ τῆς ὠφελείας ἑνὸς πράγματος, δὲν γίνεται νὰ μὴ φροντίσῃ, νὰ μάθῃ καὶ μὲ ποῖον τρόπον δύναται νὰ τ' ἀποκτήσῃ. Μὲ ὅλον τοῦτο ἃς εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς ὀλίγα τινά.

Μόνος ὁ ὁρισμὸς τῆς γλώσσης, φίλοι, ἂν τὸν ἀναλύσωμεν καλὰ, εἶναι ἀρκετὸς νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς ταύτην τὴν ἀλήθειαν. Εἴπαμεν, ὅτι γλῶσσα λέγεται πᾶν σύστημα σημείων ἐκφραστικῶν τῶν ἐννοιῶν μας. Ὅθεν εἶναι φανερὸν, ὅτι, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ μάθωμεν, ὡς πρέπει, τὰ σημεῖα, πρέπει νὰ προγινώσκωμεν τὰ σημαινόμενα, δηλ. τὰς ἐννοίας· αἱ δὲ ἔννοιαι εἶναι πραγμάτων εἰκόνες ἀκριβέστεραι, ἢ ἀτελέστεραι, ἀνάλογοι πάντοτε μὲ τὰς περὶ αὐτὰ γνώσεις μας. Πρέπει λοιπὸν νὰ διδασκώμεθα πρῶτον εἰς τὴν λαλουμένην διάλεκτον, τὰ προτελεστικὰ μαθήματα, ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ νὰ πλουτίσωσι τὸν νοῦν μας μὲ τὰς ἀπαιτουμένας γνώσεις, νὰ τὸν ῥυθμίσωσι, καὶ νὰ τὸν προετοιμάσωσι διὰ τὰ ὑψηλότερα. Πρέπει νὰ διδασκώμεθα τὴν Ἰδεολογίαν, καὶ καθόλου Γραμματικὴν, καὶ ἔπειτα νὰ μεταβαίνωμεν εἰς τὴν μερικὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι γλῶσσα ἔθνους, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἠξεύρωμεν ποῦ ἐκατοικοῦσε, καὶ μᾶς χρειάζεται ἡ

Γεωγραφία. Ποῖα ἦτον ἡ Θρησκεία του, καὶ μᾶς χρειάζεται ἡ Μυθολογία. Πότε ἄρχισε, καὶ ὁποία ἦτον ἡ πολιτική του ὑπαρξις, καὶ ἰδοὺ μᾶς χρειάζεται Χρονολογία, καὶ Ἱστορία. Τὸ ἔθνος τοῦτο εἶχε νόμους, δικαστήρια, θέατρα, πανηγύρεις· εἶχε, διὰ νὰ μὴ πολυλογῶ, ἤθη καὶ ἔθιμα· ταῦτα ὅλα πρέπει νὰ μανθάνωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀκριβέστερα, ἂν θέλωμεν νὰ καταλαμβάνωμεν τοὺς ἀμιμήτους ἐκείνους συγγραφεῖς. Ἡ γλῶσσα εἶναι ταμεῖον, εἶναι βιβλιοθήκη τῆς σοφίας τοῦ λαλοῦντος αὐτὴν ἔθνους, καὶ ἂν αὐτὴ μᾶς λείπῃ, ἡ γλῶσσα μᾶς εἶναι εἰς τὰ περισσότερα ἀκατάληπτος· καὶ ἀπ' ἐδῶ ὁ ὀρθὸς λόγος μᾶς ἀναγκάζει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι οἱ συμβουλεύοντες νὰ διδασκώμεθα εἰς πολυετὲς διάστημα ξηρὰν τὴν Γραμματικὴν ἢ εἶναι ἀπατημένοι, ἢ θέλουσι ν' ἀπατήσωσι, εἰς ἠξεύρει διά τινα συμφέροντα.

Σεῖς δὲ συμφώνως μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον, πρὶν ἀρχίσετε τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον, διδάσκεσθε εἰς τὴν λαλουμένην Γραικικὴν μαθήματα ὠφελιμώτατα καὶ εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον, καὶ εἰς ῥύθμισιν τοῦ νοὸς, ὥστε καὶ ἂν ἀπὸ περιστάσεις κάνεὶς ἀναγκασθῇ νὰ διακόψῃ τὴν σπουδήν του, δὲν ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ σχολεῖον διόλου ἀνίδεος τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὅταν δὲ ἀρχίζετε τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον, καὶ τὴν γραμματικήν της, καὶ τότε πάλιν δὲν περιορίζεσθε εἰς μόνα ταῦτα, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ μὲ πολυειδῆ ἄλλα μαθήματα, ὅσα κατὰ τὰς περιστάσεις κριθῶσιν ἀναγκαῖα, σολίζεσθε. Ἔτι δὲ διδάσκεσθε τὴν Ῥωσσικὴν γλῶσσαν, ἥτις θὰ σᾶς φέρῃ μέγα ὄφελος, ὄχι μόνον ὡς γλῶσσα τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὁποῖον ζῆτε, καὶ θὰ ζήσετε, ἀλλὰ τὸ περισσότερον, διότι πᾶσαν ἡμέραν καλλωπίζεται καὶ τελειοποιεῖται, θὰ σᾶς κάμῃ παρατηρητικοὺς τῆς προόδου καὶ βελτιώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος· μάθημα παρὰ πάντα ἀξιώτερον, καὶ σπουδαιότερον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἔτι δὲ διδάσκεσθε καὶ τὴν Ἰταλικὴν, ὡς μίαν καὶ αὐτὴν ἀπὸ τὰς χρησιμευούσας εἰς τὸ Ἐμπόριον. (Δ).

Ὅτι δὲ τῶν τριῶν τούτων γλωσσῶν ἡ σύγχρονος σπουδὴ μέλλει, νὰ σᾶς ὠφελήσῃ ὠφέλειαν μεγάλην, δὲν εἶναι ἀμφιβολία. Διότι ἐὰν κάνεὶς δὲν ἠξεύρῃ ἄλλην γλῶσσαν, παρὰ μόνην τὴν μητρικήν του, οὗτος, ἐπειδὴ διὰ μόνης τῆς συγκρίσεως γνωρίζομεν τὸ καλὸν, καὶ μὴ καλὸν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ διακρίνῃ ἀκριβῶς τὴν πενίαν καὶ κακίαν αὐτῆς, ἢ τὸν

πλοῦτον καὶ τὰς ἀρετάς της, ἐὰν ἔχῃ· ἡ γνῶσις ὅμως καὶ ἄλλων γλωσσῶν τὸν βοηθεῖ καὶ εἰς ἀκριβεστέραν τῆς μητρικῆς του ἐκμάθησιν, καὶ τὸ περισσότερον, τὸν καταστήσει ἱκανὸν νὰ παρατηρῇ τὸν διάφορον τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον συλλογίζονται καὶ ἐκφράζονται διάφορα ἔθνη, καὶ ἱκανώτερον νὰ πράττῃ καὶ αὐτὸς αὐτὰ ταῦτα, ὅσον τὸ δυνατὸν ὀρθότερα· καὶ οὗτος εἶναι, καὶ πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπιμώτατος σκοπὸς τῆς σπουδῆς μας. Τὸ δὲ νὰ μανθάνωμεν μηχανικῶς λέξεις πολλὰς ἢ μιᾶς, ἢ καὶ πολλῶν γλωσσῶν, ἂς σκεφθῶμεν μήπως φέρῃ βλάβην περισσότερον, παρὰ ὄφελος εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα.

Ὄχι, φίλοι· ἂν δὲν θέλωμεν νὰ παύσωμεν ἀπὸ τὸ νὰ λεγώμεθα ζῶα λογικὰ, δὲν πρέπει νὰ πράττωμεν τίποτε ἀλόγως· καὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν παιδείαν, ἀλλὰ καὶ εἰς πᾶν ἔργον πρέπει νὰ ζητῶμεν τὸ διατί· πρέπει νὰ βαδίζωμεν παντοῦ, πρέπει νὰ πράττωμεν τὰ πάντα ἐλλαμπόμενοι ἀπὸ τὸ φῶς τῆς δεσποίνης Φιλοσοφίας· τοῦτο βέβαια ἐννοοῦσεν ὁ εἰπὼν „φιλοσοφεῖτε μᾶλλον, ἢ ἀναπνεῖτε".

Ταῦτα, φίλοι, ὅσον τὸ δυνατὸν σύντομα καὶ ἀνάλογα μὲ τὰς παρούσας νοερὰς δυνάμεις σας, περὶ γλωσσῶν, περὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας, καὶ περὶ τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ σπουδάζωνται. Σεῖς δὲ βλέπετε νὰ γείνετε ἄξιοι τοῦ ζήλου τῶν εὐεργετῶν σας· ἄξιοι τῆς προσασίας τῶν προγονῶν σας· ἄξιοι διὰ νὰ μεταδώσετε καὶ πολλαπλασιάσετε τὸ τάλαντον, διὰ νὰ μὴν ἐπονομασθῆτε μὲ τὸ μυσαρώτατον, καὶ ἐπονειδιζότατον ὄνομα τοῦ ἀγνώμονος. Πόσον κακὸν εἶναι ἡ ἀγνωμοσύνη, αὐτὴ ἡ λέξις μᾶς διδάσκει.

Ὅθεν, ὅσοι εἶσθε Ῥῶσσοι, καὶ εἶσθε τὸ πεμπτημόριον σχεδὸν τῶν μαθητῶν, ἀγωνίσθητε διὰ τὸ πρὸς τὴν πατρίδα ἱερὸν χρέος εἰς ἀκριβῆ ἐκμάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, διὰ νὰ ἠμπορέσετε, νὰ τὴν μεταδώσετε καὶ σεῖς διδάσκοντες αὐτὴν εἰς τὰ σχολεῖα, κατὰ τὸ φιλανθρωπότατον θέσπισμα τοῦ φιλομουσοτάτου καὶ φιλέλληνος Αὐτοκράτορος, τὸ διατάττον τακτικὴν καὶ ἀκριβῆ τὴν σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς ὅλα τῆς περικλεοῦς Ῥωσσίας τὰ σχολεῖα. Ὅσοι δὲ εἶσθε Γραικοὶ, διὰ τὸ ὁμοίως ἱερὸν χρέος τῆς φιλοξενίας, ἀγωνίσθητε καὶ σεῖς διὰ νὰ προσφέρετε δεῖγμα εὐγνωμοσύνης κατὰ τὸν Ἑλληνικὸν χαρακτῆρα. Ὅσοι δὲ εἶσθε ἄλλων γενῶν, καὶ σεῖς ὑπόκεισθε εἰς τὸ αὐτὸ μὲ τοὺς Γραικοὺς χρέος· ὥστε

ἅπαντες ἀγωνίσθητε, παρακαλοῦντες τὸν πατέρα τῶν φώτων, καὶ τῶν οἰκτιρμῶν, σᾶς μὲν νὰ φωτίζῃ καὶ ἐνισχύῃ εἰς τὸ ὁποῖον φέρετε σάδιον, εἰς δὲ τὸν κραταιότατον Αὐτοκράτορα, καὶ εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐτοῦ οἰκογένειαν νὰ καταπέμπῃ οὐρανόθεν ὑγείαν, μακροβιότητα, καὶ πᾶσαν εὐδαιμονίαν εἰς κοινὴν ὅλων ἡμῶν χαρὰν, καὶ εὐδαιμονίαν! γένοιτο! —

(Α). Τοῦτο εἶναι ἀληθέστατον, καὶ ἐκ πείρας ἀποδεδειγμένον· ἀπορῶ ὅμως πῶς ὁ κύριος Μακρῆς, ἐνῷ ἐγνώριζε ταύτην τὴν ἀναντίρρητον ἀλήθειαν, καὶ ἐνῷ εἶναι βέβαιον, ὅτι τὴν γλῶσσαν, ἢ τουλάχιστον τὰς ἀρχὰς καὶ βάσεις τῆς γλώσσης τὰς μανθάνομεν ἀπὸ τὰς μητέρας μας, καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν γλῶσσαν μητρικὴν, καὶ ὄχι, πατρικὴν, πῶς λέγω, δὲν ἐνθύμισε τοὺς φιλοκάλους Ὀδυσσίτας, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ συζήσωσι καὶ διὰ τὰ κοράσια σχολεῖον; Ἴσως ἔξευρεν, ὅτι τρέφουσι τοῦτον τὸν κοινωφελέστατον σκοπὸν, ἀλλὰ προσμένουσιν μισιωτέρας περιστάσεις. Εἴθε νὰ ἔχῃ οὕτως! Ἐπειδὴ, σεβάσμιε διδάσκαλε, ἡ παροιμία „μὲ ὅποιον δάσκαλον καθήσης, τέτοια γράμματα θὰ μάθης" εἶναι γέννημα παρατηρητικῆς καὶ ὡρίμου κεφαλῆς, καὶ εἶναι ὀρθοτάτη. Ἀλλὰ τὰ παιδία μὲ τίνα ἄλλον συναναστρέφονται περισσότερον παρὰ μὲ τὴν μητέρα των; πῶς λοιπὸν αὕτη τυφλὴ οὖσα ἐμπορεῖ νὰ φωτίσῃ, καὶ νὰ ὁδηγήσῃ αὐτὰ εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, τὴν ὁποίαν δὲν γνωρίζει; μὲ φαίνεται, ὅτι, ἐνόσῳ αἱ Ἑλληνίδες περιπατοῦσι μὲ τὸ παυὶ τῆς ἀμαθείας εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς, ποτὲ οἱ Ἕλληνες δὲν θέλουσι δυνηθῆν νὰ τὸ ἐκτινάξωσι διόλου, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου οἱ πατέρες εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ ξενιτεύωνται, καὶ ὅλη τῶν τέκνων ἡ ἀνατροφὴ μένει εἰς τὰς χεῖρας τῶν μητέρων. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ φροντίσωμεν ὅλοι διὰ τὰς συγγενεῖς μας, ὡς σὺ διὰ τὴν ἀξιοπρεπεστάτην ἀδελφήν σου Εὐανθίαν.

(Β) Ἐπ' ἀληθείας εἶναι θέαμα οἰκτρότατον Χριστιανῶν ὀφθαλμοῖς νὰ βλέπωσιν ὁδηγοὺς τοῦ περιουσίου λαοῦ ἀγνοοῦντας καὶ αὐτὰ τῆς πίστεως τὰ ἄρθρα! ἀλλ' ἤδη ἐλπίζομεν ὅλοι εἰς τὸν νῦν ἀξιοσέβαστον οἰκουμενικὸν ἡμῶν Πατριάρχην, ὅτι θέλει ἐπιφέρειν καὶ εἰς τοῦτο, ὡς καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα, τὴν ἀνήκουσαν θεραπείαν, ὡς φιλοστοργότατος ὅλων πατὴρ, καὶ διάδοχος τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν τριῶν ἱεραρχῶν καὶ φωστήρων τῆς Ἐκ-

κλησίας, καὶ προσέτι τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων, τῶν φωστήρων τῆς Οἰκουμένης, καὶ μαθητῶν τοῦ φιλανθρωποτάτου Ἰησοῦ.

(Γ) Ὅταν ὅμως τὴν ἐσπούδασε καὶ ἐξεύρῃ· διότι δὲν λέγεται, νομίζω, ὅτι ἐξεύρει τις τὴν γλῶσσάν του, ὅταν μόνον ἐξεύρῃ νὰ τὴν ὁμιλήσῃ, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξεύρῃ καὶ νὰ συγγράφῃ εἰς αὐτήν, καὶ νὰ ἐννοῇ τοὺς συγγραφεῖς της. Ἐγὼ ἔτυχε νὰ γνωρίσω ἕνα δύο ὁμογενεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐσπούδασαν ἀρκετοὺς χρόνους τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον, καὶ συνέγραφον εἰς αὐτήν, πῶς ὅμως, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ εἴπω ἐγώ, ἀλλὰ μὲ ὅλον τοῦτο ὡμολόγουν, ὅτι Γραικικὰ δὲν ἐδύναντο νὰ συγγράψωσι. Πῶς λοιπὸν οὗτοι εἶναι δυνατὸν νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπὸ τὴν Γραικικήν, ἢ νὰ ὠφελήσωσι μὲ τὰ γράμματά των ἄλλους Γραικούς; Ὅθεν εἶναι πασίδηλον, ὅτι παιδιόθεν πρέπει ν' ἀρχίζωμεν τὴν σπουδήν της· δηλαδὴ πρέπει οἱ διδάσκαλοί μας νὰ μᾶς δίδωσιν ἐκ πρώτης ἀφετηρίας βιβλία περιέχοντα πράγματα ἀνάλογα μὲ τὰς τότε δυνάμεις μας, καὶ γεγραμμένα εἰς γλῶσσαν καταληπτὴν εἰς ἡμᾶς. Τοιαῦτα, δόξα τῷ Θεῷ, ἔχομεν καὶ ἄλλα, καὶ τώρα συντάττεται παρὰ τῶν κυρίων Γ. Γενναδίου καὶ Γ. Λασσάνη καὶ ἐκδίδεται εἰς τὴν Μόσχαν Ἐγκυκλοπαιδεία διῃρημένη εἰς δύω περιόδους ἀξιολόγων παιδικῶν μαθημάτων. Τὰ δὲ γεγραμμένα εἰς γλῶσσαν ἀκατάληπτον, καὶ περιέχοντα πράγματα ἀνώτερα τῶν τότε δυνάμεών μας πρέπει νὰ τ' ἀφίνωμεν εἰς ἄλλην ἡλικίαν· διότι τὰ τοιαῦτα ὄχι μόνον δὲν μᾶς ὠφελοῦσιν, ἀλλὰ καὶ μᾶς βλάπτουσι θανασίμως. Ὁ Πολυέλεος μάνον νὰ μᾶς ἐλεήσῃ δὶ ὅσας βλασφημίας λέγομεν μὴ γινώσκοντες, ἢ ἀναγινώσκομεν.

(Δ) Ἀπορίας ἄξιον εἶναι πῶς πολλοὶ ὁμογενεῖς μας ἔχουσι τόσην προσήλωσιν εἰς τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν. Δὲν ἐξεύρω, μήπως νομίζουσιν, ὅτι ἐξουσιάζουσιν ἀκόμη οἱ Βενετοί. Ἀληθινὰ καὶ αὐτὴ χρησιμεύει καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, ἔμως τώρα ἄλλαι γλῶσσαι εἶναι πολὺ χρησιμότεραι· διότι εἶναι περισσότερον ἐκτεταμέναι, καὶ ὅταν κἂν εἷς τὰς ἐξεύρῃ, ἐμπορεῖ νὰ ἔχῃ μὲ πλειοτέρους κοινωνίαν, καὶ νὰ ὠφελῆται πλειότερον, καὶ προσέτι βιβλία εἰς αὐτὰς εἶναι καὶ περισσότερα καὶ προτιμότερα. Λοιπὸν ἐὰν κἂν εἷς σπουδάζῃ μίαν μόνην ξένην γλῶσσαν, διὰ τί νὰ μὴ μάθῃ μίαν

ἄλλην; ἔξω μόνον ὅταν ἐμπορῇ νὰ μάθῃ πολλάς, τότε καλὸν καὶ χρήσιμον εἶναι νὰ μάθῃ καὶ ταύτην.

Π ρ ό γ ρ α μ μ α

Τῶν δημοσίων ἐξετάσεων

τοῦ ἐν Ὀδησσῷ Ἑλληνεμπορικοῦ σχολείου.

Πρὶν τῆς Μεσημβρίας. 1820 Μετὰ τὴν Μεσημβρίαν.

Τὴν 19. Ἰουλίου ἐξετάζονται οἱ μαθηταὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Γραμματικήν.	Εἰς τὴν Θεογνωσίαν. (α)
Τὴν 20. Εἰς τὴν Ἀριθμητικήν.	Εἰς Προτελεστικὰ Μαθήματα κατὰ τὴν Σωκρατικὴν Μέθοδον. (α)
Τὴν 21. Εἰς τὴν Ῥωσσικὴν γλῶσσαν.	Εἰς τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν.
Τὴν 22. Εἰς τὴν ὑγιεινὴν κατὰ τὴν Σωκ. Μέθοδον. (β)	Εἰς Μαθήματα προτελεστικὰ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας κατὰ τὴν Σωκ. Μέθοδον. (α)
Τὴν 23. Εἰς τὴν Συνθετικὴν κατὰ τὴν Σωκ. Μέθοδον. (β)	Εἰς τὴν Γεωμετρίαν.
Τὴν 24. Εἰς τὴν Φυσικὴν Ἱστορίαν κατὰ τὴν Σωκ. Μέθοδον. (β)	Εἰς Προτελεστικὰ μαθήματα τῆς Ῥωσσικῆς καὶ Γραικικῆς γλώσσης κατὰ τὴν Ἀλληλοδιδακτικὴν Μέθοδον.

(α) Ἐκ τῆς πρώτης περιόδου τῆς ῥηθείσης ἐγκυκλοπαιδείας.

(β) Ἐκ τῆς δευτέρας περιόδου τῆς αὐτῆς. Εἴθε καὶ αἱ δύω αὗται περίοδοι νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς ὅλα τὰ σχολεῖά μας! καὶ ἡ ὠφέλεια ἐλπίζεται μεγάλη, ὡς πᾶς τις ἐπισκεφάμενος τῆς Ὀδησσοῦ τὸ σχολεῖον ἀμπορεῖ νὰ συμπεράνῃ ἀπὸ τὰς προόδους. Ἡ πρώτη περίοδος ἐκόπη πλέον ἀπὸ τὰ πιεστήρια, πλὴν τοῦ ἕκτου καὶ τελευταίου τόμου, ὅς τις μετ' ὀλίγον ἐλπίζεται· ἡ δὲ δευτέρα περίοδος μέλλει νὰ ἐκδοθῇ κατὰ ταῦτα· κατὰ δὲ τὸ παρὸν παραδίδεται χειρόγραφος εἰς τὸ ἐδῶ σχολεῖον. Εἰς τὸν ἕκτον τόμον τῆς πρώτης περιόδου περιέχεται διδασκαλία τῆς Σωκρατικῆς μεθόδου, καθ' ἣν πρέπει νὰ διδάσκωνται τὰ εἰς αὐτὰς περιεχόμενα μαθήματα, οἱ δὲ μέλλοντες νὰ τὰς διδάξωσι

Λύπην μεγίζην αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ τοῦ Γραικοῦ, ὅταν ἀναγινώσκῃ εἰς ξένας ἐφημερίδας, ὅτι ὁ δεῖνα Ἄγγλος περιερχόμενος τὴν Ἑλλάδα ἀγόρασε τοῦ δεῖνος Ἕλληνος συγγραφέως παλαιὸν ἀντίγραφον· ὁ δεῖνα Γάλλος μετεκόμισεν εἰς τὴν πατρίδα τὸ καὶ τὸ ἐκ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ Γερμανὸς ἄλλο· καὶ τόσῳ περισσοτέραν, ὅσον βλέπει ὅτι εὑρίσκονται ἀκόμη ὁμογενεῖς, οἱ ὁποῖοι φέρονται ἀναισθήτως πρὸς τὰ σεβάσμια μνημεῖα ἐκείνων, τῶν ὁποίων καυχῶνται ὅτι εἶναι ἀπόγονοι.

Πρὸ πολλῶν ἤδη χρόνων οἱ ἅγιοι πατέρες τῶν μοναστηρίων τῆς Πάτμου, καὶ τοῦ Ἄθωνος, πατριωτικῷ ζήλῳ κινούμενοι, ἐπώλησαν ἢ μᾶλλον ἐπρόδωσαν τόσα καὶ τόσα παλαιὰ ἀντίγραφα, πολυτιμοτάτους τῆς Ἑλλάδος θησαυρούς, εἰς τὸν Ἄγγλον Ἐλάρκιον (*). Τὸ ἔργον τοῦτο τῶν ἁγίων πατέρων ἐκίνησε δικαίως εἰς ἀγανάκτησιν πολλοὺς ὁμογενεῖς. Ἀλλ' ἂν ἄνθρωποι ἀμαθεῖς καὶ ἀπαίδευτοι καὶ εἰς τὸ ἀργύριον καὶ χρυσίον ἐμμανῶς ἔκδοτοι, ὁποῖοι εἶναι οἱ Μοναχοὶ τῶν μοναστηρίων ἐκείνων, ὡς τοὺς ἐκήρυξαν οἱ ἴδιοι ἀγοραταί, πωλοῦντες τοιαῦτα πολύτιμα ἀντίγραφα, κινῶσιν εἰς ἀγανάκτησιν τῶν εὐαισθήτων Γραικῶν τὰς ψυχάς, εἰς τόσῳ μεγαλλιτέραν ἀγανάκτησιν θέλουν κινήσει πράττοντες τοῦτο οἱ ἀντιποιούμενοι τῶν πρωτείων εἰς τὴν παιδείαν καὶ εὐγένειαν Κωνσταντινουπολῖται; —

Ἰδοὺ τί ἀνέγνωσα νεωστὶ εἰς Γερμανικὴν ἐφημερίδα (Oppositions-Blatt, Nro. 220. 15. Σεπτεμβρίου 1820.), καὶ τὸ κηρύττω διὰ τῆς ἡμετέρας ἐφημερίδος εἰς ὅλον τὸ γένος, ὄχι πρὸς ὄνειδος καὶ καταισχύνην τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν, ἀλλὰ πρὸς σωφρονισμὸν ἄλλων ὅσοι κατὰ τοὺς ἁγίους Μοναχοὺς τῶν

διδάσκαλοι ἐμπορεῦν κατὰ τοῦτο νὰ ὠφεληθοῦσι πολὺ καὶ ἀπὸ τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος, καὶ ἀπὸ τοὺς Σωκρατικοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος. Ἐν τοσούτῳ μὲν ταῦτα, πολλὰ ἴσως, ἀλλὰ τὰ κεφαλαιωδέστατα, ὅταν δὲ σὺν Θεῷ ἔλθω αὐτοῦ, καὶ ἐλπίζω γρήγορα, τότε λέγομεν τὰ πληρέστερα καὶ ἀκριβέστερα.

Ὁ εὐγνώμων μαθητὴς σου Π. Ἠλιάδης.

(*) Ἴδε Αὐτοσχ. Στοχασμ. εἰς τὸν Α' τόμ. τοῦ Ἰσοκράτους.

μοναστηρίων τῆς Πάτμου καὶ τοῦ Ἄθωνος καὶ κατὰ τοὺς Κωνσταντινουπολίτας τώρα, ἔχοντες ἀντίγραφα ἢ ἄλλα προγονικὰ μνημεῖα μελετῶσι νὰ τὰ πωλήσωσιν εἰς ξένους ἀπογυμνόνοντες τὴν Ἑλλάδα.

Ἑλληνικὰ ἀντίγραφα εἰς τὴν ἀρκτῴαν Ἀμερικήν.

„Ὁ καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν ὡς περιηγητὴς γνωστὸς καὶ „διὰ τὰ ἀξιέραστά του προτερήματα ἀξιότιμος Ἀμερικανὸς Εὐ„ρέττος (Everett), προφέσωρ εἰς τὸ παρὰ τὴν Βοστῶνα „(Boston) σχολεῖον, Harvard-Colleg ὀνομαζόμενον, ἀγό„ρασε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ ἀκόλου„θα ἀντίγραφα, τὰ ὁποῖα καὶ μετεκομίσθησαν ἤδη εἰς τὴν „Βοστῶνα· δηλαδή: 1) ἓν ἀντίγραφον εἰς δ'., τοῦ ιγ' ἢ ιδ' „αἰῶνος, περιέχον δεκαὲξ λόγους τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ „Ναζιανζηνοῦ· 2) ἓν μέγα ἀντίγραφον εἰς δ'., περιέχον τὰ „εὐαγγέλια εἰς περικοπὰς διῃρημένα, ὡς ἀναγινώσκονται εἰς „τὴν Γραικικὴν Ἐκκλησίαν, ἐκ τοῦ ιγ' αἰῶνος· 3) ἓν ἀντί„γραφον εἰς δ'., ὅλην τὴν καινὴν Διαθήκην περιέχον, ἐκ τοῦ „ιβ' ἴσως αἰῶνος, τὸ ὁποῖον ἀκόμη δὲν ὠφελήθησαν οἱ κρι„τικοί· 4) ἓν ἀντίγραφον περιέχον τοὺς Ψαλμοὺς, ἐκ τοῦ „ιγ' αἰῶνος· 5) ἓν πολλὰ παλαιὸν τεμάχιον εἰς τέσσαρα φύλ„λα, περιέχον μέρος τῶν κατὰ Μάρκον καὶ Ἰωάννην εὐαγγε„λίων, τὸ ὁποῖον πιθανὸν ὅτι εἶναι ἐκ τοῦ ἡ ἢ θ' αἰῶνος· 6) „ἓν ὡραιότατον ἀντίγραφον τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μιχαὴλ Γλυκᾶ, „Σικελοῦ τινος τοῦ ιβ' αἰῶνος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐμπορεῖ νὰ διορ„θωθῇ καὶ τὸ εἰς τὸν ἕνκατον τόμον τῆς Βενετικῆς ἐκδόσεως „τῶν Βυζαντινῶν ἐκδεδομένον κείμενον".

„Ὅλα τὰ ἀντίγραφα ταῦτα εἶναι εἰς Περγαμηνὸν χάρ„την γραμμένα καὶ ἀβλαβῆ διόλου, καὶ τὰ πρῶτα παλαιὰ „ἀντίγραφα, τὰ ὁποῖα ἀπέκτησαν αἱ ἡνωμέναι πολιτεῖαι".

Ὁ τοῦ κακοῦ τούτου τὴν θεραπείαν μὴν ἀμελήσας νὰ συμβουλεύσῃ Κυρᾶς ἐπρόβαλε πρὸ χρόνων ταπεινῶς καὶ εἰς τὸν Παναγιώτατον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, καὶ εἰς τὴν περὶ αὐτὸν σεβασμιωτάτην τῶν Ἀρχιερέων Σύνοδον τὴν σύσταση Ἑλληνικοῦ Μουσείου εἰς φύλαξιν τῶν ἔτι σωζομένων λαμπρῶν λειψάνων τῆς προπατορικῆς δόξης· ἐπαρακάλεσε, νὰ ἐμποδισθῇ εἰς τὸ ἑξῆς διὰ πατριαρχικῆς φιλοσόργου πρὸς ὅλου

τὸ γένος συμβουλῆς, καὶ, ἂν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ, διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμίων, τὸ νὰ δίδωται, ἢ νὰ πωλῆται, ἀπ' ὁποιουδήποτε εἰς ὁποιουδήποτε ἄνθρωπον ἰδιώτην ὁμόφυλον, ἢ ἀλλόφυλον, ἀντίγραφον εἰς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν γραμμένον κ. τ. λ. (*), καὶ ὅμως ὄχι μόνον τὸ τόσον εὔκολον εἰς κατόρθωσιν πρόβλημά του δὲν ἐτελέσθη μήτε ἡ παράκλησίς του εἰσηκούσθη, ἀλλὰ βλέπομεν ὅτι τὸ ὁποῖον ἠθέλησε νὰ θεραπεύσῃ διὰ τῆς συζάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Μουσείου κακὸν ἐπροχώρησε καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν βασιλεύουσαν πωλοῦνται εἰς τοὺς ξένους Ἑλληνικὰ ἀντίγραφα. Οἱ ἅγιοι Ἀρχιερεῖς ὑποφέρουν, ὡς φαίνεται, καλλίτερα νὰ ἐλέγχωνται παρὰ πάντων σχεδὸν τῶν ἀλλοφύλων περιηγητῶν τῆς Ἑλλάδος ὡς ἀπαίδευτοι καὶ πρὸς τὰ καλὰ τοῦ γένους ἀδιαφοροῦντες, παρὰ νὰ δώσωσιν ἀκρόασιν εἰς τὴν ταπεινῶς προφερομένην φωνὴν ἀνδρὸς ὁμογενοῦς, ὅς τις ζῇ καὶ πνέει καὶ κινεῖται εἰς μόνον τὸ καλὸν τοῦ γένους του ἀποβλέπων. Ὑποφέρουν νὰ μετακομίζωνται καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς ξένους τόπους τὰ ἔνδοξα μνημεῖα τῶν προπατόρων των, ἀδιαφοροῦντες εἰς τὴν καταισχύνην, εἰς τὸ ὄνειδος καὶ εἰς τὴν βλάβην τοῦ γένους.

Ἀλλὰ φοβούμενος μὴ συκοφαντηθῶ ὡς ὑβριστὴς, καὶ ἀσεβὴς, ὡς ἄθεος καὶ ἀνταρτὴς παρὰ τῶν κακῇ μοίρᾳ πληθυνομένων κακοτρόπων συκοφαντῶν (εἰς τοιαύτην κατάσασιν ἔφθασαν τὰ καθ' ἡμᾶς!), παρ' ἀνθρώπων, λέγω, οἵτινες κατὰ τὸν Ἀπόστολον (**), „θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται, βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι" παύω εὐχόμενος νὰ εἰσακουσθῇ κἂν τώρα ἡ παράκλησις τοῦ Κοραῆ καὶ νὰ ἐπιτελεσθῇ τὸ πρόβλημά του.

1820 Σεπτεμβρίου 20.

Γραικὸς ἐν Γερμανίᾳ σπουδάζων.

Ἂν ἡ φιλόστοργος μήτηρ ἡμῶν, ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ μεγάλη Ἐκκλησία δὲν ἠμπόρεσεν ἀφ' ἑαυτῆς νὰ προνοήσῃ ἀσφαλῆ μέσα προφυλάξεως τῶν ἐναπολειφθέντων προπατορικῶν μνημείων, κατὰ τοῦτο ἴσως δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀξιόμεμπτος· διότι δὲν εἶναι οὔτε τὰ πρῶτα οὔτε τὰ ὕστερα ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ διάφορα κακὰ ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων μέρος μὲν δὲν δύναται νὰ ἀποφύγῃ, ὑπὸ περιστάσεων ἐναντίων ἀναγκαζομένη, μέρος δ' ἑκουσίως νὰ συμβαίνωσι συγχωρεῖ ἢ καὶ αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία πράττει, μὴ διακρίνουσα τὴν κακίαν αὐτῶν. Ὅταν ὅμως συμβαίνωσι τοιαῦτα κακὰ, τὰ ὁποῖα ἐπιδέχονται ἀκινδύνως θεραπείαν, καὶ ὅμως γινόμενα, προφανέστατα προξενοῦσιν ὄνειδος καὶ ζημίαν εἰς ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν γένος, ἡ δὲ ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία ὄχι μόνον δὲν τὰ προβλέπει, ἀλλ' οὔτε κἂν ἀκρόασιν νὰ δώσῃ συγκατανεύει εἰς τὰ πρὸς ἀποφυγὴν αὐτῶν προγινόμενα προβλήματα φιλογενῶν τέκνων της, τότε τί πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν; ἐθελοκακίαν τῶν ἁγίων ἡμῶν πατέρων; ἄπαγε τῆς βλασφημίας! εἶναι καὶ τοῦτο λυπηρὸν σύμπτωμα ἄλλης παλαιᾶς ἀρρωστίας, τῆς ὀλεθρίου λέγω δεισιδαιμονίας, ἥτις πολλῶν ὁμογενῶν μάλιστα Κληρικῶν ἀπήμβλυνε τὸν νοῦν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε καὶ τοὺς εἰλικρινῶς συμβουλεύοντας τὴν καθαίρεσιν τῆς ἱεροσυλίας νὰ μὴν ἀκούωσιν, καὶ αὐτῶν τῶν ἱεροσυλουμένων τὴν ἀξίαν πλέον νὰ μὴ γνωρίζωσιν. Τὸ ἀνωτέρω πρόσφατον συμβεβηκὸς μαρτυρεῖ ἀποχρώντως τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων, ὅθεν βλέπομεν ὅτι ἐκατάντησαν καὶ τὰ ἱερώτατά μας (ἢ τί ἄλλο ἱερώτερον, παρὰ ἀντίγραφα τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων μας κ. τ. λ.;) νὰ πωλῶνται εἰς ξένους ἐπὶ χρυσίῳ καὶ ἀργυρίῳ. Ἂν τὸ ἀναφέρωμεν εἰς τὴν ἁγίαν μας μητέρα, παρακαλοῦντες αὐτὴν μετὰ δακρύων νὰ ἀκαντήσῃ τοιοῦτον κακὸν ἀτιμότατον καὶ κοινοβλαβέστατον, δὲν μᾶς ἀκούει! ἂν κλαύσωμεν, ἂν θρηνήσωμεν, ἂν ἀγανακτήσωμεν διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν προπατορικῶν μνημείων μας, ἔξαφνα δὲν εἶναι παράδοξον νὰ ἴδῃς νέους τινὰς πανηγυρισὰς τῆς Ἑλλάδος, ἀνδράρια ἐξησκημένα εἰς τὸ νὰ διαστρέφωσιν ἠλιθίως ὅλους τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις μας εἰς ἀθεΐας καὶ, δὲν ἐξεύρω πόσας ἄλλας κακίας, νὰ τιναχθῶσιν ἐξ αὐτοῦ τοῦ κέντρου τῆς ἱερωτάτης μητροπόλεως, καὶ νὰ φωνάξωσιν μὲ ζῆλον ἀκαπήλευτον κατὰ τὴν συνήθειάν των „Κατασιγάσθητε οἱ δι' ἀπειροκαλίαν καὶ γνώμης μοχθηρίαν τολμῶντες νὰ καθάπτησθε τῶν ἐκκλησιαστικῶς καὶ πολιτικῶς τοῦ γένους

(*) Ἰδ. Λύτοσχ. Στοχασμ. εἰς τὸν Α' τόμ. τοῦ Ἰσοκράτους.

(**) Πρὸς Τίτ. ἐπισ. κεφ. α'.

„προϊσταμένων" (1). Καὶ τί δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ σρεβλώσωσι καὶ νὰ διαφθείρωσιν ἄνθρωποι, τῶν ὁποίων ἡ τόλμη κατήντησεν, ὥσε καὶ νὰ κηρύττωσιν εἰς τὸ πανελλήνιον ὅτι „ἡ παροῦσα „ἐποχὴ τῶν Ἑλλήνων ἀμιλλᾶται μὲ τὴν προ„γονικὴν λαμπρότητα· ὅτι ἡ πανευγενὴς χο„ρεία καταβύει τὰ ἴδια ὑπὲρ τῶν κοινῶν κα„λῶν κ. τ. λ." (2)! Ἀκούετε τοὺς κόλακας μὲ πόσην θρασύτητα κηρύττουσιν ἐνώπιον τῆς ταπεινοτάτης ἡμῶν μητρὸς, ὅτι ἀνέτειλεν (ὡς διὰ θαύματος βέβαια!) ἡ λαμπρότης ὅλη τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα! ἐνῷ οἱ ζῶντες Ἕλληνες μόλις τώρα ἄρχισαν νὰ συναισθάνωνται, καὶ αὐτὸς ὁ Παναγιώτατος ἡμῶν Πατριάρχης μετὰ πολλῶν Ἀρχιερέων συμμαρτυρεῖ, ὅτι ἕως τώρα ἐπλέαμεν εἰς τὸ σκότος τῆς βαρβαρότητος καὶ ἀμαθείας (3), καὶ ῥητῶς λέγει, ὅτι οἱ πλείους τοῦ ἡμετέρου γένους πλανῶνται ἐν τῷ σκότει τῆς ἀμαθείας (4)! ἐνῷ αἰῶνες ἴσως θέλουν διαβῆ ἕως οὗ νὰ φθάσωσιν οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν εἰς τοιαύτην μακαρίαν ἐποχὴν, καθ' ἣν θέλουν δυνηθῆ νὰ ἀμιλλῶνται μὲ τὴν προγονικὴν λαμπρότητα! Ἀκούεις τους μὲ τίνα τρόπον κολακεύουσι τὴν εὐγενῆ χορείαν ἡμῶν λέγοντες, ὅτι καταβύει τὰ ἴδια ὑπὲρ τῶν κοινῶν! ἐν ᾧ αὐτὴ εἶναι προικισμένη ἀπὸ τὴν παιδείαν μὲ τόσην μετριοφροσύνην, ὅση ἀρκεῖ νὰ τοὺς κάμῃ, ὄχι πλέον νὰ γνωρίσωσιν, ἀλλὰ νὰ ῥιζώσωσι πρὸς τὴν τοιαύτην τρομερὰν κολακείαν!

Ἀλ' ὁ Παναγιώτατος ἡμῶν Πατὴρ καὶ οἱ Σεβασμιώτατοι Ἀρχιερεῖς ἴδαν μὲ τοὺς θαυματουργοὺς ἐκείνους παννηγυρισὰς τὰς Μούσας σοβούσας παντα χοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰς Χάριτας περιχορευούσας (5), ἃς ὑποφέρουν καὶ μὲ ἡμᾶς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ ἀπειροκάλους καὶ

(1) Ἴδε τὸ πρὸ ὀλίγου ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ τοῦ Γεν. Ἑλλ. Τυπογρ. ἐκδοθὲν φυλλάδιον: Τοῖς ἁπανταχοῦ εὑρισκομένοις Ὁμογενέσι κ. τ. λ. σελ. 24.

(2) Αὐτόθι.

(3) Ἴδε Προκηρ. ἐκ τοῦ τυπογρ. τῆς Κωνσταντινουπ. Τῇ ἡ. Δεκεμβρίου.

(4) — Ἐγκύκλ. Πατριαρχ. Ἐν Φιλολ. Τηλεγρ. σελ. 33.

(5) — τὸ ἀναφερθὲν φυλλάδιον. σελ. 16.

τὴν γνώμην μοχθηροὺς (α) νὰ ἴδωσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ Ταρτάρου τὰς θεότητας σοβούσας καὶ περιχορευούσας τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, ἀπογυμνούσας αὐτὴν ἀπὸ τὰ ἱερώτατά της λείψανα, καὶ μισθὸν τῆς γυμνώσεως λαμβανούσας ἀργύριον καὶ χρυσίον. Καὶ ἂν αὐτοὶ οὗτοι οἱ θεῖοι πατέρες ἡμῶν δίδωσι τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς φιλαλήθεις ἐκείνους παννηγυρισὰς νὰ δημιουργῶσι θαυμασίως τὸ σκότος τῆς παρούσης Ἑλληνικῆς ἐποχῆς εἰς λαμπρότητα ἐφάμιλλον τῆς προγονικῆς· νὰ κηρύττωσιν εἰς τὸν κόσμον λυπουμένην, ἐποδυρομένην, ὀνειδιζομένην, αἰσχυνομένην τὴν φίλην πατρίδα (β), διότι ἐτύποναν οἱ ἰοίχης τὰ βιβλία των εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ὄχι εἰς τὸ μέχρι τοῦδε ἀτελέσατον τυπογραφεῖον τοῦ γένους· δὲν εἶναι τάχα δίκαιον νὰ δώσωσι καὶ εἰς ἡμᾶς, ὡς τέκνα τῆς κοινῆς ἡμῶν μητρὸς Ἐκκλησίας, τὸ δικαίωμα νὰ κλαίωμεν τὴν πολλάκις συμβᾶσαν ἀληθινὴν ἀτιμίαν τῆς Πατρίδος καὶ Ἐκκλησίας μας, καὶ νὰ ζητῶμεν τοῦ κακοῦ θεραπείαν ἀπὸ τὴν τελευταίαν; Ἀρκετὴ δυσχίρεια εἶναι τὸ ὅτι δὲν ἀποκτῶμεν μύρια καλὰ, ὅσα εἴχαμεν τοὺς τρόπους νὰ ἀποκτήσωμεν· ἀλλ' ἤθελεν εἶσθαι τωόντι μεγίστη δυσχίρεια νὰ βλέπωμεν καὶ ὅσα ἔχομεν νὰ μᾶς ἁρπάζουν εἰς τὴν πτωχείαν μας, καὶ ὅμως νὰ σιωπῶμεν αἰσχρὰν καὶ τυραννικὴν σιωπήν!

Ἡ σεβασμιωτάτη μήτηρ Ἐκκλησία ἂς μάθῃ τέλος πάντων, ὅτι οὔτε οἱ λόγιοι καὶ τίμιοι συνεργάται μου, οὔτ' ἐγὼ τὸ ταπεινότατον ἐν Χρίσῳ τέκνον της δὲν θέλομεν ποτὲ τὴν κολακεύσει, οὔτε ποτὲ δεχθῇ εἰς τὸν Λ. Ἑ. ἄλλων κολακείας, ἀλλ' οὔτε ποτὲ ὑποφέρει, ὡς γνήσιά της τέκνα, νὰ τὴν ὑβρίζωσιν οἱ ὁμογενεῖς σοφισταὶ μὲ τὰς προφανεστάτας ἀπάτας καὶ κολακείας των, οἱ δὲ ξένοι μὲ τὰς κατηγορίας των. Εἴθε ἐκπληροῦσα τὸ ἀναμνησθὲν, πραγματικῶς ἀποδείχθεν σωτηριώδες πρόσκλημα τοῦ ὁμογενοῦς ἐκείνου, ὅσις ἐκ ψυχῆς εὔχεται καὶ εἰλικρινῶς ἀγαπᾷ τὴν δόξαν αὐτῆς καὶ τῆς φίλης πατρίδος, νὰ δείξῃ εἰς ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν καὶ ξένον κόσμον, ὅτι δὲν εἶναι μόνον φιλόσοργος ἀλλὰ καὶ δικαία μήτηρ τῶν τέκνων της· φιλόσοργος μὲν, διότι δὲν καταφρονεῖ τὰς μὲ

(α) Αὐτ. σελ. 24 καὶ 27.

(β) Αὐτ. σελ. 23.

λόγον παρακλήσεις των· δικαία δὲ, διότι ὑποφέρουσα μὲ μητρικὴν πραότητα τὴν δικαίαν ἀγανάκτησίν των, ἐκτελεῖ τὰ δίκαια καὶ συμφέροντα.

Κ. Κοκκινάκης.

Εἰδοποίησις.

Τῶν ἄγαν ἐπωφελῶν, καὶ ὅτι μάλιστα ἀναγκαίων εἰς τὸ ἡμέτερον γένος εἶναι καὶ ἡ φυσικὴ Ἱστορία· μάθημα, τὸ ὁποῖον ὅλα τὰ Εὐρωπαϊκὰ ἔθνη διδάσκονται τακτικῶς, πλουτιζόμενον ἡμέραν παρ' ἡμέραν μὲ διαφόρους ἐφευρέσεις πρὸς φωτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος· μάθημα, ἐν ᾧ ὁ νοῦς θεωρῶν τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐν κατόπτρῳ, τὴν ποικιλότητα, τὸν σχηματισμὸν, τὴν αὔξησιν, καὶ ὀργανικὴν κατασκευὴν τῶν φυσικῶν σωμάτων, καὶ τὰς ἰδιότητας ὅλων γενικῶς τῶν ζώων, φυτῶν, καὶ μετάλλων, ἐκθαμβεῖται, καὶ μὲ ἀπαραίτητον σέβας λατρεύει, μεγαλύνων τὸν πάνσοφον καὶ παντέλειον τοῦ παντὸς δημιουργόν.

Εἰς τὴν μελέτην τούτου τοῦ ὡραιοτάτου μαθήματος ἐγκύψας καὶ ἐγὼ ἀπὸ πολλῶν ἤδη χρόνων ἐπιμόνως, συνηρανισάμην μεθοδικωτάτῃ, καὶ ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ σύντομον πρὸς παράδοσιν φυσικὴν Ἱστορίαν, περιέχουσαν ἐν γένει πάντα τὰ φυσικὰ σώματα, καὶ τὰς διαιρέσεις αὐτῶν εἰς τὰ τρία βασίλεια τῆς φύσεως· οἷον, τὸ βασίλειον τῶν ζώων, τὸ βασίλειον τῶν φυτῶν, καὶ τὸ βασίλειον τῶν μετάλλων, ὧν ἡ διαίρεσις ὡσαύτως ὑπάγεται μετ' ἀκριβείας εἰς γένη καὶ εἴδη ὑπάλληλα.

Τοῦτο τοίνυν τὸ μετὰ πολλῶν πόνων καὶ ἱδρώτων ἀπὸ πολλῶν ἤδη χρόνων συνεραυισθέν μοι βιβλίον, ἕτοιμον ἄχρι τοῦδε ὄν, ὑπάγεται μετ' ὀλίγον εἰς τὰ ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαβίας πιεσήρια· ἐφ' ᾧ καὶ εἰδοποιοῦνται οἱ φιλόκαλοι πεπαιδευμένοι ὁμογενεῖς οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐνασχολούμενοι.

Γεώργιος Θειοχαρόπουλος
Πελοποννήσιος.

ΕΡΜΗΣ ὁ ΛΟΓΙΟΣ.

τῇ α'. 21 Νοεμβρίου.

1820

ΙΑΤΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.

Ἄρθρον τοῦ κυρίου Bricheteau εἰς τὸ λεξικὸν τῶν Ἰατρικῶν Ἐπιςημῶν.

Φιλοσοφία ὀνομάζεται ἡ ἐπιςήμη τοῦ ἀληθοῦς. Ἡ λέξις, ὡς γίνεται γνωςὸν ἀπὸ τὴν ἐτυμολογίαν της, σημαίνει φιλίαν σοφίας· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες Σοφίαν ὠνόμαζαν τὴν Ἐπιςήμην τῆς ἀληθείας, καὶ τῶν ἀληθῶς ὑπαρχόντων πραγμάτων. Ὁ Πυθαγόρας τοὐλάχιςον καὶ οἱ λοιποὶ φιλόσοφοι τοιοῦτον ὄνομα τῇ εἶχον δώσει.

„Φιλοσοφίαν μὲν οὖν πρῶτος Πυθαγόρας ὠνόμασε, καὶ ὄρεξιν αὐτὴν εἶπεν εἶναι, καὶ οἱονεὶ φιλίαν σοφίας· σοφίαν δὲ ἐπιςήμην τῆς ἐν τοῖςοῦσιν ἀληθείας (1)". Ἐντεῦθεν ἡ ἀλήθεια μόνη ὑπάρχει ἐκ φύσεως, καὶ αὕτη εἶναι ἡ ςαθερὰ καὶ ἀμετάβλητος τάξις εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ὑψίςη σοφία τῆς φύσεως ὑπέταξεν ὅλα τὰ ὄντα.

Ἡ φιλοσοφία κατὰ τοὺς Νεωτέρους προσαρμόζεται εἰς πολλὰ διάφορα ἀντικείμενα· διὰ τοῦτο καὶ πολλὰ διάφορα σημαινόμενα ἐπιδέχεται. Τώρα σημαίνει τὴν Ἐπιςήμην τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τῶν δυνάμεών του, καὶ σχηματίζει τὴν Μεταφυσικὴν ἢ τὴν Ψυχολογίαν· ἄλλοτε φανερόνει τὸ ἄθροισμα τῶν νοητικῶν του ποιοτήτων, ὅθεν πηγάζουσιν ἡ λογικὴ ὑπεροχή, ἡ ψυχικὴ δύναμις, καὶ ἡ κριτικὴ εὐθύτης· τὰ ὁποῖα τὸν κάμνουσιν ἀνώτερον τῶν προλήψεων, τῶν σφαλερῶν κρίσεων, καὶ ἱκανὸν νὰ διακρίνῃ τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τὸ ψεῦδος. Ὁ πολύτιμος οὗτος κλάδος τῆς φιλοσοφίας ζωογονεῖ τὰ λογικὰ φῶ-

(1) Ἰαμβλίχου Χαλκιδέως τῆς κοίλης Συρίας, Περὶ τοῦ Πυθαγορείου βίου καὶ τῆς Πυθαγορικῆς αἱρέσεως. Λόγος α'. Κεφ. ΚΘ'.

τα, τὰ ὁποῖα χειραγωγοῦσι τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ πολίτευμά του, εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν Τεχνῶν καὶ Ἐπιςημῶν, καὶ εἰς τὴν ἕκθεσιν τῶν ἰδεῶν του, καὶ ὅταν ἀκόμη τὸ μῖσος τῆς κακίας, τῆς ἀμαθείας, τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, καὶ τῆς ὑποκρισίας ἀδιακόπως τὸν φοβερίζωσιν. Ἡ φιλοσοφία αὕτη ἐνοπλίζει τοὺς πεπαιδευμένους μὲ τὸ θάῤῥος τῆς φρονήσεως, μὲ τὴν μεγαλοψυχίαν, καὶ μὲ τὴν ἀπαραξίαν τοῦ νοὸς, καὶ οὕτω τοὺς κάμνει ἀκλονήτους εἰς τὰς ἐφορμήσεις τῶν λυπηρῶν περιςάσεων.

Ἡ λέξις φιλοσοφία συχνάκις ἐκλαμβάνεται διὰ τὸ βάσιμον, βέβαιον καὶ οὐσιῶδες μέρος τῶν ἐπιςημῶν. Κατ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ὁ Fourcroy τὴν μετεχειρίσθη εἰς τὸ ἐπιγραφόμενον πόνημά του: Χημικὴ φιλοσοφία, καὶ κατὰ μίμησιν τούτου ὁ μὲν Lafond συνέγραψεν Ἰατρικὴν φιλοσοφίαν, ὁ δὲ M. Geoffroi Saint-Hilaire νεωςὶ ἐξέδωκεν Ἀνατομικὴν φιλοσοφίαν.

Ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀλήθεια τῶν ὑπαρχόντων πραγμάτων εἶναι τὸ θεμελιῶδες ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας, ἕπεται ὅτι πᾶσα τέχνη, πᾶσα ἐπιςήμη πρέπει νὰ ἔχη τὴν ἰδικήν της, καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐμπορεῖ νὰ εἶναι φιλόσοφος εἰς ὅλα τὰ ὁποῖα λαμπρὰ ἐπαγγέλματα τῆς ζωῆς. Ὅθεν ὁ Ποιητὴς, ὁ Ῥήτωρ, ὁ Ἰατρὸς, ὁ Νομοθέτης, ὁ Ἠθικὸς, γίνονται ἄξιοι τοῦ τοιούτου ὀνόματος, ὅταν τὰ ἔργα των φέρωσι τὴν σφραγῖδα τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν ἡ φύσις ἐνετύπωσεν εἰς ὅλα τὰ πράγματα, ὅσων ἡ γνῶσις μᾶς χρησιμεύει, ἢ ὅταν τοὐλάχιςον πλησιάζωσιν ἐξ ἀναλογίας, ὅσον ἐνδέχεται, εἰς τὴν τοιαύτην ἀλήθειαν. Ἡ φιλοσοφία λοιπὸν, ὡς εἴδομεν, ὁποιουδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ ἀντικείμενόν της, ἄλλο δὲν εἶναι τέλος πάντων, εἰμὴ ἡ προσεκτικὴ παρατήρησις καὶ ἡ ἐξηκριβωμένη ἐκτίμησις τῶν φυσικῶν φαινομένων, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν ὁποίων δυνάμεθα πάντοτε νὰ ἐξηγήσωμεν τοὺς νόμους τῆς φύσεως, νὰ μιμηθῶμεν τοὺς τρόπους της, καὶ νὰ ἀναγεννήσωμεν τοὺς χαρακτῆράς της μὲ τὰ ἰδικά μας ἔργα.

Οἱ παλαιοὶ μολονότι ὑπερέβαιναν τοὺς νεωτέρους διὰ τὸ ἐξόχως παρατηρητικὸν καὶ φιλοσοφικὸν των πνεῦμα, ὀλίγας ὅμως φυσικὰς ἀληθείας ἀνεκάλυψαν, ἐλλειπεῖς ὄντες τῶν μέσων τὰ ὁποῖα μόνος ὁ χρόνος προμηθεύει. Ὡς τόσον ἐκεῖνοι ἐκαλλιέργησαν τὴν ἠθικὴν μὲ τόσην ἐντέλειαν, ὥςε οἱ νεώτεροι μόλις ἔχουσι τί εἰς αὐτὴν νὰ προσθέσωσιν. Ἡ γνῶσις τῆς φυσικῆς, εἶπεν ὁ Voltaire, εἶναι ὀλίγον ἀναγκαία εἰς τὴν διαγωγήν· οἱ παλαιοὶ φιλόσοφοι δὲν τὴν ἐχρειάσθησαν· πολλοὶ αἰῶνες ἀπέρασαν πρὶν ἢ ἀνακαλυφθῇ ἓν μέρος τῶν φυσικῶν νόμων, ἐν ᾧ μία ἡμέρα σχεδὸν ἔφθασε διὰ νὰ γνωρισθῶσι τὰ ἀνθρώπινα χρέη. Ἡ ζωὴ καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ μεγάλου φιλοσόφου Κονφουκίου ἀπὸ τὰ ἄκρα τῆς ἀνατολῆς, ἐπιβεβαιοῦσι σαφέςατα τοὺς λόγους τοῦ πολυμαθεςάτου Γάλλου. Ἐπειδὴ ὁ Κονφούκιος ἐδίδασκε τὴν καθαρωτέραν ἠθικὴν τοὺς Σίνας, οἱ ὁποῖοι ἠγνόουν καὶ εἰσέτι ἀγνοοῦσι τὴν φυσικὴν, ἑξακοσίους χρόνους πρὸ Χ. Γ., ὅτε οὐδὲ ἡ ἄρκτος ἐγνώριζε τὴν χρῆσιν τῶν γραμμάτων, οὐδὲ οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀρχίσει νὰ δοξασθῶσι διὰ τῆς σοφίας των· ἡ κυρίως λεγομένη φυσικὴ, ἡ Φυσικοϊςορία, ἡ χημεία κ. τ. λ. εὑρίσκοντο ἀκόμη εἰς τὴν νηπιότητά των, ὅτε ἤκμαζον ὁ Πυθαγόρας, ὁ Δημόκριτος, καὶ ἄλλοι πολλοί. Τὸ ἑτοιμότερον ἀντιληπτικὸν καὶ ὁ φιλοσοφικώτερος νοῦς μόλις ἠδύναντο νὰ καταλάβωσιν ἀγνώςους τινὰς ἀλήθειας μεταξὺ τοῦ σκοτεινοῦ χάους τῆς ἀπλανήσεως καὶ τῶν προλήψεων. Ἡ Ἰατρικὴ μολονοτοῦτο, ἢ διότι ὁ θεμελιωτὴς αὐτῆς Ἱπποκράτης ἦτον εὐφυέςερος τῶν ἄλλων φιλοσόφων, ἢ διότι ἡ θεωρητικὴ σπουδὴ τῆς ἐπιςήμης ἦτον εὐκολωτέρα, ἡ Ἰατρικὴ, λέγω, ἐφωτίσθη ἀπὸ τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν πλέον τῶν ἄλλων φυσικῶν ἐπιςημῶν, καὶ ἔκτοτε ἐπλουτίσθη μὲ περισσοτέρας γνωςὰς ἀληθείας.

Φιλόσοφος τῇ ἀληθείᾳ ὑπῆρξεν ὁ ἰατρὸς, ὁ ὁποῖος συνήργησεν εἰς τὰς προόδους τῆς Ἐπιςήμης. Ἀλλ' ὁποῖός τις εἶναι ὁ φιλόσοφος ἰατρὸς ἐρωτῶσι συχνάκις ἐμπαικτικῶς ἀμαθεῖς τινες καὶ κακοήθεις. Ἡμεῖς ἀποκρινόμεθα διὰ νὰ διδάξωμεν τοὺς πρώτους, καὶ διὰ νὰ ἀποςομώσωμεν τοὺς δευτέρους, ὅτι ὁ ἰατρὸς τότε εἶναι καὶ λέγεται φιλόσοφος, ὅτε ὁδηγούμενος πάντοτε ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ τὴν ἀκριβῆ κρίσιν διακρίνει τὴν πλάνην ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, καὶ σπουδάζει καὶ ἐξασκεῖ τὴν τέχνην του μὲ ὅλην τὴν δυνατὴν ἐπιμέλειαν· ἐν ᾧ ἡ εὔγλωττος καὶ ἀνδρικὴ φωνή του κινεῖ φρικτὸν πόλεμον κατὰ τῶν σιραλερῶν φρονημάτων τῆς ἐποχῆς του, καὶ δὲν φείδεται οὐδὲ τὴν διαφημιζομένην ὑπόληψιν, οὐδὲ τὸν δεισιδαίμονα ἐνθουσιασμὸν τῶν ἐπεκτεινομένων αἱρέσεων. Ὁ τοιοῦτος ἰατρὸς, ἂν καὶ αἱ μαγεῖαι τῆς πλάνης καὶ αἱ ἀγυρτικαὶ

βιοδιουργίαι ἐμποδίζωσι τὴν φωνήν του διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν συγχρόνων του, νομίζει ὅμως χρέος του ἀπαραίτητον τὸ νὰ κοινώσῃ μὲ τὰ συγγράμματά του τοὺς καρποὺς τῶν κόπων του, καὶ νὰ τοὺς καθυποβάλῃ εἰς τὸ κριτήριον τῶν μεταγενεςέρων, κριτήριον ἀργὸν, ἀλλ' ἀπροσωπόλημπτον, τὸ ὁποῖον πρῶτον ἢ ὕςερον ἀποδίδει εἰς τὴν ἀλήθειαν τὰ παραμελληθέντα δικαιώματά της.

Ἡ φιλοσοφία αὕτη, τόσον ἐπωφελὴς εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν ἐπιςημῶν, χαρακτηρίζει εἰδικώτερον πολλοὺς ἰατροὺς, οἱ ὁποῖοι εἰς πᾶσαν ἐποχὴν ἐλάμπρυναν τὴν τέχνην των, πλουτοῦντές την μὲ πλῆθος νέων ἀληθειῶν, καὶ τιμῶντές την μὲ τὴν ἀξάσκησιν τῶν μεγαλητέρων ἐναρέτων πράξεων τοῦ ἀληθῶς σοφοῦ καὶ πεπαιδευμένου ἀνθρώπου.

Τὸ κυρίως φιλοσοφικὸν πνεῦμα τοῦ Ἱπποκράτους, λέγει ὁ Cabanis, εὑρίσκεται ὁλόκληρον εἰς τὰς Ἐπιδημίας καὶ εἰς τὰ Ἀφορισμά του βιβλία. Αἱ Ἐπιδημίαι του ὄχι μόνον ζωηρῶς εἰκονίζουσι τὰς βαρυτέρας ἀσθενείας, ἀλλὰ μᾶς διδάσκουσι προσέτι ποῖον σκοπούμενον πρέπει νὰ ἔχωσιν αἱ παρατηρήσεις μας, καὶ πῶς δυνάμεθα νὰ συνάγωμεν τὰ φανερώτερα σημεῖα, χωρὶς ποσῶς νὰ περιπλανῶμεν ἢ νὰ ἀηδιάζωμεν τὸν ἀναγνώςην μας μὲ περιττὰς λεπτολογίας. Οἱ Ἀφορισμοί του ὑπῆρξαν πάντοτε τὸ πρωτότυπον τῆς σκεπτικῆς ὑψηλότητος καὶ τοῦ ἐξηκριβωμένου ὕφους, καθότι εἰς ὅλα των τὰ μέρη ἀπαντᾶται ἡ γενικὴ ἐκείνη μέθοδος, ἡ ὁποία μόνη συμφωνοῦσα μὲ τὸν τρόπον, καθ' ὃν αἱ νοητικαί μας δυνάμεις ἐνεργοῦσι, καὶ παράγουσα ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις τὰ ἀξιώματα τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιςημῶν, μετατρέπει τὰ παρεπόμενα αὐτῶν πραγμάτων εἰς ςαθεροὺς κανόνας. Ὁ Ἱπποκράτης ἀποκρυβεὶς ἀπὸ τὰ σφάλματα τῶν προκατόχων του, ἔμαθε νὰ μεταχειρισθῇ ἐπωφελέςερον τοὺς χρησίμους κόπους των, καὶ πρῶτος ἀπέδειξε μὲ ἀρκετὴν σαφήνειαν τὸ συνεχὲς καὶ ἀλληλένδετον τῶν παρατηρηθέντων πραγμάτων καὶ τῶν νομίμως ἀπὸ τὴν σύγκρισίν των ἐξαγομένων συμπερασμάτων. Ὅλαι αἱ ἀνακαλύψεις δὲν εἶχον γίνει ἀκόμη ἀναμφιβόλως, ἀλλ' ἀπ' ἐκείνης τῆς ςιγμῆς ἀνεκαλύφθη ἡ εἰς αὐτὰς φέρουσα ὁδός.... Ἡ ἰατρικὴ φιλοσοφία τοῦ Ἱπποκράτους φαίνεται μάλιςα εἰς ὅλην της τὴν ἐνέργειαν εἰς τὸ, Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, καὶ τόπων, σύγγραμμάτου, ὅπου μετά τινα προκατήχησιν εἰς τὰ μυςήρια τῆς λεπτῆς καὶ βε-

βαίας παρατηρήσεως, μᾶς ἀνακαλύπτει πρὸς τούτοις τὴν σοφωτέραν καὶ δυσκολωτέραν τέχνην τοῦ νὰ περιορίζωμεν τὰ ἀποτελέσματά της μὲ ἀξιοθαύμαςον συλλογιςικὴν ἀκρίβειαν. Ὁ Ἱπποκράτης περισσότερον ὅλων τῶν ἄλλων συγγραφέων μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὰ ἐνδόμυχα τοῦ ἱεροῦ βωμοῦ τῆς φύσεως, καὶ μᾶς μανθάνει νὰ τὴν ἐρωτῶμεν μὲ τοιαύτην σοφὴν συςολὴν καὶ ἐπίμονον προσοχὴν, ὥςε νὰ ἐμπορῶμεν κατὰ τὰς ἀποκρίσεις της νὰ σχεδιάζωμεν ἀρχάς τινας καὶ κανόνας, τοὺς ὁποίους αὐτὴ ἡ ἰδία δὲν δύναται πλέον νὰ ἀρνηθῇ.

Ἡ παρὰ τοῦ Ἱπποκράτους εἰς τὴν ἰατρικὴν εἰσαχθεῖσα φιλοσοφικὴ μέθοδος, εἶναι ἡ ἀληθὴς ἀναλυτικὴ φιλοσοφία, ἡ ὁποία τεθαμμένη πολλοὺς αἰῶνας, ἀνεςήθη πρὸ μικροῦ, καὶ ὡς νέον ὄργανον τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς ἐχρησίμευσε καὶ χρησιμεύει εἰς τοὺς νεωτέρους διὰ τὰς καθημερινὰς συζάσεις νέων μέσων παρατηρήσεως καὶ ἐπαγωγῆς.

Ὁ Ἱπποκράτης ἐτίμησε πρὸς τούτοις τὸ μακρόν του ςάδιον μὲ ὅλας τὰς μεγάλας καὶ ὑψηλὰς πράξεις τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας· τοῦτο ἀπὸ πολλὰ ἄλλα καὶ μάλιςα ἀπὸ τὸ γενναῖον ἐκεῖνο φέρσιμόν του μαρτυρεῖται, ὅτε ἀπέρριψε τὴν ὑπερμέγεθιν καὶ τὰ πλούτη, τὰ ὁποῖα ὁ μέγας Ἀρταξέρξης δαψιλῶς τῷ ἐπρόσφερεν, ἂν συγκατένευε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν τέχνην του πρὸς ὄφελος τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος του, καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐπρόκρινε νὰ μείνῃ ἁπλοῦς πολίτης Ἑλληνικῆς τινος μικρᾶς νήσου, παρὰ νὰ ἐνδυθῇ τὰς λαμπρὰς καὶ ἐπικερδεῖς ἀξίας τῆς κραταιᾶς μοναρχίας τοῦ Ἀρταξέρξου.

Οἱ μεταγενέςεροι ἀπονέμουσιν εὐλόγως ἐπαίνους καὶ σέβας κατὰ τὴν χρονολογικὴν τάξιν πρῶτον εἰς τὸν Ἱπποκράτην, καθότι αὐτὸς διέκρινε κατ' ἀρχὰς τὴν κυρίως λεγομένην φιλοσοφίαν ἀπὸ τὴν ἰατρικὴν μὲ μόνον τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ προσδιορίσῃ καὶ εἰς τὰς δύο νέας ἀμφιβαίας σχέσεις, ἐν ᾧ τρόπον τινὰ τὰς ἐνόμιζεν ἀδιαιρέτους. Ἑπομένως πρῶτος τῶν ἄλλων κατέςησε τῷ ὄντι φιλοσοφικὴν Ἐπιςήμην τὴν ἰατρικὴν, ἀφοῦ τὴν ἐκαθάρισεν ἀπὸ τὰ σφαλερὰ συςήματα, καὶ τὴν ἐπλούτισε μὲ νέας καὶ βεβαίας μεθόδους. Ἐκτὸς τούτου ὁ σεβάσμιος γέρων, τοῦ ὁποίου τὴν ζωὴν ἀπὸ τὴν ἀνατολήν της ἕως τὴν δύσιν της λαμπρύνουσιν ἀναρίθμητοι εὐεργεσίαι καὶ καθημερινὰ ἀρετῆς παραδείγματα, συνέλαβε τὰς ὑψηλοτέρας ἰδέας διὰ τὰ ἐπαγγελματικά του χρέη, τὰ ὁποῖα ὄχι μόνον

κεφαλαιωδῶς ἀναφέρει εἰς τὸν ὅρκον του, καὶ εἰς πολλάτου ἄλλα συγγράμματα ἀναθυμίζει μὲ τὸν ἐνεργητικὸν τόνον τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς πρᾶξιν ἔβαλε κατ' ἐξοχὴν τόσον φιλοσοφικῶς, ὥςε ἡ μνήμη του ἀπεκατέςη τόσον ἀξιαγάπητος, ὅσον ἀξιοθαύμαςος ἡ εὐφυΐα καὶ οἱ κόποι του.

Ἐὰν ἄλλος τὶς ἰατρὸς μετὰ τὸν Ἱπποκράτην ἠξιώθη νὰ ἐπονομασθῇ φιλόσοφος, οὗτος βέβαια ὑπῆρξεν ὁ περίφημος Ἀρεταῖος, ὅςτις διερμήνευσε καὶ ἐζωγράφισε τὴν φύσιν μὲ ἀξιοθαύμαςον εὐςοχίαν καὶ δυσεύρετον πιςότητα, καὶ μὲ ὅλην τὴν συςολὴν καὶ τὴν ὀρθὴν κρίσιν περιωρίσθη νὰ περιγράψῃ μόνον ὅσας ἀρρωςίας αὐτοψεὶ εἶδε καὶ παρετήρησεν.

Ὁ Γαληνὸς, ὅςτις κατέκλυσε τὰ συγγράμματα τῆς ἀτομικῆς φιλοσοφίας, ἦτο πολλὰ εὐφυὴς καὶ ἐπιδέξιος παρατηρητής. Ἀλλ' ἡ ἄτακτος ἐπιθυμία του διὰ νὰ ἐξηγῇ τὰ πάντα, ἡ μεγαλαυχία καὶ ματαιοφροσύνη του, ἡ πρὸς τοὺς ὁμοτέχνους καταφρόνησίς του, καὶ ἡ φυγή του ἀπὸ τὴν Ῥώμην ἐν καιρῷ τῆς λοιμικῆς νόσου, καὶ ἄλλαι παρόμοιαι πράξεις δὲν φέρουσι τόσην τιμὴν εἰς τὸ ὄνομά του, οὐδὲ εἶναι ἄξιαι νὰ παῤῥησιαζῶνται εἰς τὴν ζωὴν τοῦ φιλοσόφου ἐκείνου, ὁ ὁποῖος μάλιςα ἤκμαζεν, ὅτε ὁ Μάρκος Αὐρήλιος ἔδιδε τὸ παράδειγμα τῆς ὑψηλοτέρας φιλοσοφίας.

Ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ ἡ ἀλήθεια, αἱ δύο βάσεις τῆς ἰατρικῆς φιλοσοφίας, ςολίζουσι τὸ, Περὶ ἰατρικῶν πραγμάτων, βιβλίον τοῦ Κέλσου. Αὐτὸς, ὡς φαίνεται, ἢ οὐδεμίαν ἢ ὀλιγωτάτας παρατηρήσεις ἔκαμεν, ἀλλὰ δὲν ἐνόμισεν ἄπρεπον εἰς τὸν ἑαυτόν του τὸ νὰ φανῇ ἁπλοῦς ἱςορικὸς, ἀφίνων εἰς τοὺς μεταγενεςέρους ὅ,τι βεβαιότερον εὗρεν εἰς τὴν τέχνην μας. Ὑπῆρξε πρὸς τούτοις ὁ ἀληθὴς θεμελιωτὴς τῆς χειρουργικῆς, καὶ ὅσα περὶ αὐτὴν ςοφώτατα συνέγραψεν, εἶναι παραγγέλματα λαμπρᾶς ἐνταυτῷ καὶ βεβαίας φιλοσοφίας.

Ἡ ζοφώδης ἀμάθεια τῆς μέσης ἐποχῆς κατακαλύπτει καὶ κάμνει ἄφαντον τὴν φιλοσοφίαν, ἐν ᾧ μόλις μετὰ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν ἐπιςημῶν ἀνευρέθη ἡ ἁπλῆ μέθοδος τῆς παρατηρήσεως, τῆς ἀναλύσεως, καὶ τῆς ἐπαγωγῆς, τὴν ὁποίαν, ὡς εἴδομεν, πρῶτος ὁ Ἱπποκράτης ἐθεμελίωσεν. Οἱ ἰατροὶ τῶν μέσων αἰώνων ἀντέγραφον τοὺς παλαιοὺς, χωρὶς νὰ σπουδάζωσι τὴν ἔννοιάντων, καὶ λίαν νὰ προσέχωσιν εἰς τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐκεῖνοι συνέ-

γραψαν. Ὅλαι αἱ δυνάμεις τῶν Σχολιαςῶν περιωρίζοντο εἰς τὸ νὰ βασανίζωσι τὰς σκοτεινὰς ἢ παρὰ τῶν ἀντιγραφέων κολοβωμένας φράσεις διὰ νὰ εὕρωσι νόημα πολλάκις ἀνύπαρκτον· παρεμβήθησαν ἀκολούθως τῇ ἀληθείᾳ ἀπὸ τόσον ξηραὶ καὶ ἄχρηςον ματαιοπονίαι, ἀλλὰ δὲν ἐπροφυλάχθησαν ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν τῆς πλάνης καὶ τῶν παραλογιῶν Χημικῶν τινων, οἱ ὁποῖοι ἐνόμιζαν νὰ εὕρωσι τὰ μυςήρια τῆς ζωῆς καὶ τὴν Πανάκειαν εἰς τὰ χωνευτήριά των, ἐν ᾧ, (τὸ ἀξιοσημείωτον) ὁ ἐφευρετὴς τόσων παιδικῶν παραφρονήσεων, ὁ Παρακέλσος κατηδάφισεν ὁλοτελῶς τὸν ἤδη κλονιζόμενον Γαληνισμόν.

Ὁ μεταξὺ τῶν ψευδοχημικῶν καὶ τῶν Γαληνιςῶν διεγερθεὶς πόλεμος, ἡ ἧττωσις τῶν νικηθέντων καὶ ὁ ἀςαθὴς θρίαμβος τῶν νικητῶν, ἐσύντρεξαν ἐξίσου νὰ ἀηδιάσωσιν ὅλους τοὺς φρονίμους ἰατροὺς, καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσωσιν εἰς τὸ νὰ ἀναλάβωσι τὴν μετὰ πολὺν χρόνον ἀμελημένεισαν σειρὰν τῆς φιλοσοφικῆς καὶ Ἱπποκρατικῆς παρατηρήσεως. Ἄνδρες εὐφυεῖς ἐχρειάζοντο διὰ νὰ ἐξυπνίσωσι τὰ κοιμώμενα πνεύματα, καὶ νὰ ἐνεργήσωσι σωτηριώδη τινὰ ἐφανάςασιν. Ὅθεν δύο ἀληθῶς φιλόσοφοι ἰατροὶ, ὁ Baillou καὶ ὁ Sydenham ἀνεδέχθησαν τὸν τοιοῦτον ἀγῶνα, καὶ ἀνεκάλεσαν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας τοὺς πρὸ πολλοῦ ἀποπλανημένους ἰατρούς.

Ὁ Baglivi μολονοτοῦτο, εἷς ἀπὸ τοὺς ἀνακαινιςὰς τῆς τέχνης μας, ὑπερέβη κατὰ τὴν φιλοσοφίαν τοὺς δύο ῥηθέντας ἰατροὺς, καὶ ἠξιώθη νὰ προσαρμόσῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του, ὅ,τι ἐκεῖνος ἔλεγε περὶ Ἱπποκράτους: Ἡ φύσις καὶ ὄχι ὁ ἄνθρωπον ὁμιλεῖ διὰ τῆς φωνῆς του. Αὐτὸς τωόντι ἐξεςόμισε τὰς περισσοτέρας ἀληθείας εἰς τὰς Παθολογικὰς γενικότητας, παρενέσπειρεν εἰς τὰ πονήματά του πολλοὺς φιλοσοφικοὺς ςοχασμοὺς καὶ συμπεράσματα, καὶ ἀφῆκε τὰς γνωςικωτέρας καὶ σοφωτέρας παραγγελίας περὶ τῆς παρατηρητικῆς μεθόδου· ἀλλὰ τὸν ἄνδρα τοῦτον, ὅςτις πάντοτε ἐλάλει γλῶσσαν σοφωτάτην, μόλις τεσσαρακονταετῆ ὁ ἄωρος θάνατος ἀφήρπασεν ἀπὸ τὴν ἐπιςημονικὴν ἐπικράτειαν.

Τὸ ὄνομα καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ ἀθανάτου Stahl παῤῥησιάζονται ἐξ ἀνάγκης εἰς τὴν ἐνθύμησιν, ὅταν γίνηται λόγος περὶ ἰατρικῆς φιλοσοφίας. Τὰ πονήματά του τῇ ἀληθείᾳ, ἐξαιρέσει εἰδικῶν τινῶν ἰδεῶν περὶ φύσεως, ἀκμῆς, καὶ παρακμῆς τῶν αἱματωδῶν ῥευμάτων, γέμουσιν ἀπὸ τοὺς ὑψη-

λοτέρους καὶ φιλοσοφικωτέρους ϛοχασμοὺς καθ' ὅλους τοὺς ἰατρικοὺς κλάδους· τὸ ἀντιληπτικὸν τοῦ νοός του, ἡ ἄπειρος πολυμάθειά του, ἡ δικαία του κρίσις καὶ ἀκριβὴς ἐκτίμησις ὅλων τῶν ἰατρικῶν ὑποθέσεων, τὸν κατατάττουσιν εἰς τὸν πρῶτον βαθμὸν μεταξὺ ὅλων τῶν νεωτέρων καὶ πολλῶν παλαιῶν ἰατρῶν. Ὁ Stahl θεωρῶν τὴν φύσιν ὡς δύναμιν ἐνεργητικὴν, σοφὴν καὶ ἄγρυπνον, τὴν ὑπερασπίσθη μὲ ἄκραν θερμότητα, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἀπέρριψεν αὐϛηρῶς ὅλα τὰ μέσα τῶν ὁποίων ἡ ὠφέλεια ἦτον ἀβέβαιος. Ἡ φιλοσοφικὴ ἀμφιβολία τέλος πάντων καὶ ὁ Σκεπτιϛμὸς, αἱ δύο αὗται φιλοσοφικαὶ λαμπάδες, ὑπῆρξαν οἱ ἀχώριϛοι ὁδηγοί του εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς ἰατρικῆς, ὅσα διὰ τῶν πονημάτων του ἐκαλλιέργησε καὶ ἐπλούτισε.

Μετὰ τὸν Stahl τὸν δεύτερον βαθμὸν ἐπέχει ὁ μέγας ἐπαινέτης του Borden, ὅϛτις δικαίως τιμᾶται ὡς εἷς τῶν μεγαλητέρων Ἰατρῶν τῆς Γαλλίας. Ἀγχίνους φιλόσοφος καὶ ἀκριβὴς κριτικὸς, ὁ Borden ἐξετίμησε μὲ τὸν ζυγὸν τῆς δικαιοσύνης ὅλας τὰς εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἰατρικῆς εἰσαχθείσας δόξας. Τὸ περὶ Μυξώδους ὑφάσματος πόνημά του, καὶ αἱ περὶ τὰς χρονικὰς ἀσθενείας συζητήσεις του, ὅπου ἀπαντῶνται πολλοὶ ὀρθοὶ καὶ φιλοσοφικοὶ ϛοχασμοὶ, ἐπροοιμίασαν τὰς μεγάλας καὶ ἐπωφελεῖς μεταβολὰς, αἱ ὁποῖαι ἐνηργήθησαν εἰς τὴν ἐπιϛήμην περὶ τὰ τέλη τοῦ 18 αἰῶνος. Βαθεῖαι ἔννοιαι καὶ σοφαὶ σκέψεις, γραμμέναι μὲ ἁπλοῦν καὶ σύνηθες ὕφος, ἀλλ' ἀρτυμέναι μὲ τὸ δηκτικὸν ἅλας τοῦ σατυρισμοῦ, κάμνουσιν ἡδονικὴν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἀξιομιμήτου τούτου συγγραφέως, ὅϛτις μόλον τοῦτο εἶναι ἐνίοτε σκοτεινὸς καὶ ὑπερασπίζεται προϋπαρχούσας τινὰς ἰδίας.

Τὸ φιλοσοφικὸν πνεῦμα, ἀφοῦ κατὰ τὸν τελευταῖον δέκατον ὄγδοον ἡμιαιῶνα μετήλλαξε σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν μορφὴν τῶν φυσικῶν ἐπιϛημῶν, εἰσῆλθε καὶ εἰς τὴν ἰατρικὴν σπουδὴν, καὶ ἀνεζωπύρωσεν αὐθις τὸν ζῆλον τῆς φιλοσοφικῆς παρατηρήσεως καὶ ἀναλύσεως, ὁ ὁποῖος μολονότι εἶχε διεγερθῆ μεταξὺ τῶν Ἰατρῶν παρὰ τῶν ἐνδόξων Baillou, Sydenham, Baglivi καὶ Stahl, συχνάκις ὅμως ἀντεπληρώθη ἀπὸ τὴν τυφλὴν ἕξιν τῆς πείρας, καὶ ἀπὸ ἀκατανόητόν τινα σχολαϛικὴν γλῶσσαν, ἀξίαν τῆς βασιλείας τῶν Γαληνιϛῶν. Πολλοὶ Γάλλοι ἀπὸ τοὺς ϛυνεργάτας τῆς ἰατρικῆς ἀνάγεννήσεως ἀπολαύουσιν ἀκόμη τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, οἱ δὲ λοιποὶ ὡς ὁ Bichat, ὁ Cabanis καὶ ἄλλοι, ἂν καὶ μετέβησαν εἰς τὰς αἰωνίους σκηνὰς, φαίνονται ὅμως ὅτι παρευρίσκονται μεθ' ἡμῶν· τόσον τὰ ἔργα των μᾶς εἶναι πολύτιμα καὶ ἐπωφελῆ!

Ἠθικὴ φιλοσοφία τοῦ Ἰατροῦ.

Ὁ Ἰατρὸς εἰς τὰ ἤθη του, εἰς τὰς μὲ τοὺς ἀσθενεῖς σχέσεις του, εἰς τὴν χρῆσιν τῶν διαφόρων ἰατρικῶν μέσων, καὶ εἰς ἄλλας τοιαύτας περιϛάσεις, πρέπει νὰ φανῇ ὑψηλὸς κατὰ τοὺς ϛοχασμοὺς, ἀνεξάρτητος κατὰ τὴν γνώμην, αὐϛηρὸς κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς τέχνης του, καὶ πάντοτε ἐπεϛριγμένος εἰς τὴν ἀρετὴν, εἰς τὴν δικαιοσύνην, εἰς τὴν εὐκοσμίαν, καὶ εἰς τὴν χρηϛοήθειαν τοῦ τιμίου ἀνθρώπου. Ἐκεῖνος τῇ ἀληθείᾳ, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι ἐμπιϛεύονται τὴν ὑγείαν, τὴν ζωὴν, καὶ ἐνίοτε τὴν τιμὴν τῶν συγγενῶν των, πρέπει νὰ ἔχῃ φήμην ἀμόλυντον καὶ ἐλευθέραν ἀπὸ πᾶσαν ἄτιμον ὑποψίαν. Περὶ τούτου ὁ Ἱπποκράτης μᾶς ἀφῆκε σοφὰς παραγγελίας εἰς τὸν ὅρκον τῆς σχολῆς του, καὶ εἰς τινὰ ἄλλα εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενα πονημάτια ἠθικῆς Ἰατρικῆς. " Ὄμνυμαι Ἀπόλλωνα Ἰητρὸν καὶ Ἀσκληπιὸν, λέγει ὁ θεῖος γέρων, ἡγήσασθαι μὲν τὸν διδάξαντά με τὴν τέχνην ταύτην ἴσα γενέτησιν ἐμοῖσι, ... καὶ διδάξειν τὴν τέχνην ταύτην, ἣν χρηΐζωσι μανθάνειν, ἄνευ μισθοῦ καὶ ξυγγραφῆς . . . . . οὐ δώσω δὲ οὐδὲ φάρμακον οὐδενὶ αἰτηθεὶς, θανάσιμον, οὐδὲ ὑφηγήσομαι ξυμβουλίην τοιήνδε· ὁμοίως δὲ οὐδὲ γυναικὶ πεσσὸν φθόριον δώσω· ἁγνῶς δὲ καὶ ὁσίως διατηρήσω βίον τὸν ἐμὸν καὶ τέχνην τὴν ἐμήν . . . . εἰς οἰκίας δὲ ὁκόσας ἂν ἐσίω, ἐσελεύσομαι ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων, ἐκτὸς ἐὼν πάσης ἀδικίης ἑκουσίης, καὶ φθορίης τῆς τε ἄλλης καὶ ἀφροδισίων ἔργων, ἐπίτε γυναικείων σωμάτων καὶ ἀνδρώων, ἐλευθέρων τε καὶ δούλων. Ἃ δ' ἐν θεραπείῃ ἢ ἴδω, ἢ ἀκούσω, ἢ καὶ ἄνευ θεραπείης κατὰ βίον ἀνθρώπων, ἃ μὴ χρή ποτε ἐκλαλέεσθαι ἔξω, σιγήσομαι ἄρρητα ἡγεύμενος εἶναι τὰ τοιαῦτα. κτλ. "

Ὅσον οἱ τίμιοι καταφρονοῦσι καὶ ἀποϛρέφονται τὸν ἀγύρτην, ὁ ὁποῖος ἀπατᾷ μισητῶς τὸ κοινὸν, καὶ μὲ ἄτιμους πράξεις ἐξευτελίζει τὸ ἐπάγγελμα, τοῦ ὁποίου ἐσφετερίσθη τὰς ὑπουργίας, τόσοῦτον θαυμάζουσι καὶ ἀγαπῶσι τὸν πεπαιδευμένον, τὸν καλοκἀγαθον καὶ ἀληθῶς φιλόσοφον Ἰατρόν. Τὸ νὰ

ἀφιερώνῃ τίς τῇ ἀληθείᾳ ὁλόκληρον τὴν ζωήν του πρὸς ἀνακουφισμὸν τῶν ὁμοίων του, νὰ ἐξοδεύῃ μέγα μέρος αὐτῆς εἰς τὸ ἄσυλον τῶν ἀνθρωπίνων ἀσθενειῶν, ὅπου πολλάκις οἱ ζῶντες εἶναι ἀμορφότεροι τῶν ἀποθαμμένων, καὶ ὅπου τὰ θανατηφόρα σπέρματα μολύνουσιν ἀκαταπαύστως τὸν ἀναπνεόμενον ἀέρα, καὶ ἡ μετὰ τῶν ἀρρώστων κοινωνία συχνάκις φέρει μεγάλους κινδύνους, νὰ ἔχῃ νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν λειποθυμίαν τῶν ψυχομαχούντων, καὶ εἰς τὴν ἰδίαν του ἀδυναμίαν, νὰ ἀλλάζῃ τὰς μορφὰς τοῦ προσώπου του μεταξὺ τῶν λυπηρῶν τούτων περιστάσεων, καὶ νὰ ἀναγκάζεται νὰ παρηγορῇ τοὺς ἄλλους, ἐν ᾧ αὐτὸς εἶναι πικρὰ λυπούμενος, καὶ νὰ δύναται τέλος πάντων νὰ μελετᾷ ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὰς τὰς στιγμὰς τοῦ κόπου καὶ τῆς ἀηδίας, ταῦτα ὅλα ἀναμφιβόλως εἶναι ἔργα ἄξια τῆς καθαροτάτης καὶ φιλανθρωποτάτης φιλοσοφίας.

Ὁ Ἰατρὸς χρεωστεῖ νὰ μετέρχηται εὐγενῶς τὴν τέχνην του, χωρὶς νὰ τὴν κάμνῃ ὄργανον ἐμπορικῶν σκοπῶν καὶ παρανόμου πραγματείας, καὶ χωρὶς νὰ ἐπιθυμῇ οὐδὲ τὴν σκανδαλοποιὸν δημοσίευσιν, ἡ ὁποία ἐξισάζει τὴν τέχνην του μὲ τὰ ἔσχατα ἐπαγγέλματα τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, οὐδὲ ἄλλα πολλὰ ἄτοπα μέσα, τὰ ὁποῖα βλάπτουσι τὴν ἀκριβῆ χρησιμοποίθειαν· θέλει μισήσει ἐπίσης τοὺς ἐπαίνους τῶν ἀμετρολόγων, τῶν ἀσώτων, καὶ τῶν ἐφημεριδογράφων, καὶ ἀποφύγει καὶ αὐτὴν τὴν σκιὰν τῆς ἀγυρτείας· δὲν θέλει ἐπιζητεῖ τὴν ὑπόληψίν του εἰς τοὺς ἐν μέσῳ τῶν σοφῶν διαμεριζομένους οὐτιδανοὺς ἐπαίνους, οὐδὲ εἰς τὴν συγκατάνευσιν μεμοσχωμένων καὶ Ἰκτερικῶν τινων γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι σοχάζονται ὅτι ἐμποροῦσι νὰ συζήτωσι τὴν ὑπόληψιν τοῦ Ἰατροῦ των, καθὼς ἐκείνην τοῦ μυροπώλου ἢ τῆς καινοτόμου των.

Ἡ Πρακτικὴ τῆς Ἰατρικῆς δὲν φέρει τὸν Ἰατρὸν οὐδὲ εἰς τὰς ἀξίας οὐδὲ εἰς τὴν εὐτυχίαν. Ὅσοι λοιπὸν εἰς αὐτὴν ἀφιεροῦνται, πρέπει νὰ ἀρνηθῶσι τὰ δύο ταῦτα μεγάλα ἐλατήρια τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, καὶ νὰ καταπεισθῶσι πρὸ καιροῦ ὅτι ἐν γένει καταδικασμένοι εἰς ζωὴν ἰδιωτικὴν, δὲν θέλουσι λάβει δι' ἀνταμοιβὴν τῶν κοπιαστικῶν των ἔργων, εἰμὴ τὴν ἐσωτερικὴν εὐχαρίστησιν τῆς ἀγαθοποιίας των, ἡ ὁποία ἂν καὶ εἶναι ἀνταμοιβὴ μετριωτάτη, πρέπει ὅμως νὰ ἀρκέσῃ εἰς τὴν φρόνιμον φιλοσοφίαν, εἰς τὰ ὄμματα τῆς ὁποίας ἡ θεία εὐεργεσία εἶναι ἡ βασιλὶς τῶν ἀρετῶν.

Ἡ ἐνεργητικὴ αὕτη ἀρετὴ ἂς συνοδεύῃ πάντοτε τὸν πρακτικὸν φιλόσοφον εἰς τοὺς ἐπικαλουμένους τὴν δουλευσίν του· ἂς μὴ παραβλέψῃ οὗτος τὴν ἀχυροκαλύβην τοῦ πτωχοῦ, ἀλλ' ἂς τὴν ἐπισκεφθῇ μὲ τὴν αὐτὴν προθυμίαν, ἐπιμέλειαν, καὶ καλοσύνην, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπισκέπτεται τὰ λαμπρὰ οἰκήματα τῶν πλουσίων, ἢ μάλιστα ἂς ἀφιερώσῃ τὰς πρώτας του φροντίδας εἰς τὸν πτωχὸν, τοῦ ὁποίου αἱ χρεῖαι εἶναι βιαιότεραι· ἂς μιμηθῇ τὴν γενναίαν φιλοσοφίαν τοῦ περιφήμου Antoin Petit, ὅστις δὲν ἐφοβεῖτο νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν γυναῖκα τοῦ Ἱπποκόμου πρωτήτερα ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα τῆς αὐλῆς· ἂς τρέξῃ ἂν δύναται κατὰ μίμησιν τόσων γενναίων φιλανθρώπων, εἰς βοήθειαν τῶν ἐνδεῶν καὶ πασχόντων, ὄχι διὰ νὰ συνάξῃ τὸν καρπὸν ποταποῦ μισθοῦ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀφήσῃ ἴχνη τῆς ἐλευθερίου μεγαλοδωρίας του.

Ἀλλ' ἡ γενναία του εὐσπλαγχνία, καὶ ἡ ἐνάρετός του ταπεινοφροσύνη, ἂς μὴ σμικρύνωσι κατ' οὐδένα τρόπον τὴν εὐγένειαν τοῦ χαρακτῆρός του ἀπέναντι τῶν δυσχυόντων· ἂς φυλάττῃ οὗτος πλησίον τῶν μεγάλων τὴν ἀξίαν τοῦ αὐτοδόμου ἀνδρὸς καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἐλευθερίου ἐπαγγέλματός του· ἂς μὴν ὑποφέρῃ ποτὲ κἂν ἓν εἶδος ἐξευτελισμοῦ, τὸ ὁποῖον φανερόνει τὴν ὑποταγὴν καὶ δουλείαν· πιστὸς φύλαξ τῶν ἀμοιβαίων πολιτικῶν χρεῶν ἂς ἀποφεύγῃ τὰ ἐπιτετηδευμένα ἀρεσκεύματα καὶ τὰς δουλικὰς κολακείας, τὰ ὁποῖα τὸν συγχέουσι μὲ τὸ πλῆθος τῶν αὐλικῶν, τῶν ὑπερασπιζομένων καὶ τῶν δοκίμων· τέλος πάντων σταθερὸς εἰς τὸν ὅρκον του, ἂς ἐκπληρῶσι τὰς ὑποσχέσεις του μὲ θρησκευτικὴν ἀκρίβειαν, καὶ ἂς συχνάζῃ προθύμως τοὺς ἐπικαλουμένους τὴν βοήθειάν του, ἂς μὴ γίνῃ ὅμως ποτὲ εὐάρεσκος ὑπηρέτης τῆς παραλόγου φαντασίας μεγάλου τινος Δεσπότου, ἢ καὶ τινος νεοπλούτου.

Ἂς ὁμιλῇ πλησίον τῶν ἀσθενῶν μὲ εἰλικρίνειαν, εὐγένειαν, καὶ ἁπλότητα· ἂς ἀποφεύγῃ τὰς κενοδόξους ἐπιδείξεις, καὶ ἂς μὴ κάμνῃ ποτὲ μὲ τόνον ἐμφαντικὸν ὑποσχέσεις ψευδεῖς καὶ γελοίας, τόσον ὀλίγον συμφώνους μὲ τὴν ἀλήθειαν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων· καὶ ἄνποτε τοῦ εἶναι συγχωρημένον νὰ προδώσῃ τὴν ἀλήθειαν, τοῦτο ἂς κάμῃ μόνον τότε, ὅτε ἀναγκάζεται νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν ἰδέαν τοῦ ἐγγίζοντος θανάτου, καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ μίαν φαντασιώδη ἀπάτην,

ἡ ὁποία εἶναι τὸ τελευταῖον καταφύγιον τῶν καθ' ὑπερβολὴν φιλοζώων· ἃς ἀποσρέφηται ὅμως ὅσον τὸ δυνατὸν τὴν πλάνον τέχνην τοῦ νὰ ἐξαπατήσῃ καὶ γελάσῃ τοὺς εὐπίσους ἀσθενεῖς μὲ τὰ λεγόμενα Εἰδικὰ Ἰατρικά, τὰ ὁποῖα ἂν καὶ κατὰ τύχην ἀποβαίνουσιν ἐνίοτε ἀδιάφορα ἢ ἐπιζήμια, πάντοτε ὅμως συνεπιφέρουσιν ἀναμφιβόλως μίαν ἄτακτον μετάθεσιν εἰς τὰς σωματικὰς ὑπηρεσίας, τῆς ὁποίας ὁ κίνδυνος εἶναι ἑκατονταπλασίως μεγαλήτερος ἀπὸ τὴν ἀδιάφορον ἢ καὶ οὐδεμίαν ὠφέλειαν τῆς ἐντεῦθεν ἐλπιζομένης ἐνεργείας.

Ὁ ὀρθὸς λόγος, ἡ φιλοσοφία, καὶ ἡ αὐσηρὰ μετριοφροσύνη ὑποχρεοῦσι τὸν Ἰατρὸν νὰ μὴ δίδῃ ἐκ τοῦ τυχόντος τὰ ἐπικίνδυνα μέσα, τῶν ὁποίων τὴν χρῆσιν, δὲν ἐδικαίωσεν ἡ πεῖρα, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐφήμερος φήμη πολλάκις προέρχεται ὑπὸ τὴν ῥαδιουργίαν ἢ καὶ ἀπὸ τὴν πρόληψιν· εἰς τοιαύτην περίσασιν ὁ Ἰατρὸς, διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ δικαίως καὶ πρεπόντως τὰ πράγματα, ἔχει χρείαν νὰ προσρέξῃ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἀμφιβολίαν καὶ εἰς τὸν ἀπ' αὐτῆς ἀναπόσπασον σοφὸν Πυῤῥωνισμὸν, τὰς δύο ἀρχικὰς ποιότητας τῆς Ἰατρικῆς φιλοσοφίας.

Ἡ ἀκριβὴς ἐκτίμησις τοῦ ἀποτελέσματος τῶν ἰατρικῶν, ὁδηγεῖ φυσικῶς τὸν φιλαλήθη καὶ φιλοδίκαιον πρακτικὸν εἰς τὸ νὰ βάλλῃ εἰς πρᾶξιν μόνον ὅσα ἐξ αὐτῶν εὐσυνειδήτως νομίζει ἀναγκαῖα εἰς τὸν θεραπευόμενον ἀσθενῆ. Ὅθεν δὲν ἀνήκει εἰς αὐτὸν νὰ προσρέχῃ εἰς ματαίας ἐκθέσεις θεραπευτικῶν παραγγελμάτων καὶ εἰς πολυδαπάνους πολυφαρμακίας, τὰ ὁποῖα εἶναι μέσα ἁρμόδια διὰ νὰ πλουτίσωσι τὸν φαρμακοποιὸν, καὶ συχνάκις τὸν ἀγύρτην, ὅστις μὲ αἰσχρὰν συμβίβασιν γίνεται συμμέτοχος τῶν τοιούτων ἀνόμων εὐεργετημάτων.

Ὁ σοφὸς Ἰατρὸς πρέπει νὰ καταπολεμήσῃ μὲ ὅλην του τὴν φιλοσοφίαν τὸ ἀπατηλὸν θέλγητρον τῶν εὐπίσων ἀνθρώπων, τὰ ἀναρίθμητα ἐκεῖνα περιττὰ Ἰατρικὰ, τὰ ὁποῖα ὁ Bordeu μὲ ἁπλότητα ὠνόμαζεν: Ἰατρικὰς ματαιότητας· καὶ μιμούμενος τὸ παράδειγμα τοῦ Tronchin, χρεωσεῖ διὰ τῆς ἀξιοπιείας του νὰ καταπείσῃ τοὺς ἀσθενεῖς νὰ προτιμήσωσι τὰ σωτηριώδη μέσα τῆς Διαιτητικῆς, ἀντὶ τῶν πικρῶν καὶ ἀηδῶν φαρμάκων, καὶ νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς εἶδος ζωῆς ὑγιέσερον καὶ φυσικώτερον πολλὰς γυναῖκας καὶ πολλοὺς ἄνδρας καὶ τῶν γυναικῶν αὐ-

τῶν γυναικωδεσέρους. Ἐντεῦθεν ἀνορθῶν διὰ τῶν σοφῶν συμβουλῶν του τὸ φυσικὸν σύσημα, θέλει φέρει εἰς τὸ κρεῖττον τὰ ἤθη τῶν ἀῤῥώσων, τὰ ὁποῖα διεφθάρησαν φυσικῶς καὶ ἠθικῶς ἀπὸ τὴν θηλυπρεπῆ ἀνατροφὴν καὶ ἀπὸ τὴν ἄτακτον δίαιταν, καὶ οὕτω θέλει ἐκπληρώσει τὸ διπλοῦν χρέος τοῦ φιλοσόφου Ἰατροῦ καὶ τοῦ Ἠθικοῦ.

Ἀφ' ὅλα τὰ δοκίμια τὰ ὁποῖα ἡ ἰατρικὴ φιλοσοφία μέλλει νὰ ὑποφέρῃ εἰς τὸ διάσημα τῆς πρακτικῆς, ἄλλο δὲν εἶναι, κατ' ἐμὲ, σκληρότερον τῆς ἀχαρισίας ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὁ Ἰατρὸς ἐδιάσθη νὰ ὠφελήσῃ μὲ ὅλην του τὴν δύναμιν καὶ μὲ ὅλα τὰ μέσα τῆς τέχνης· καὶ ὅμως πολλὰ γλήγορα ἀπαντᾷ τὴν λυπηρὰν ταύτην περίσασιν. Διὰ τοῦτο ἡ μεγαλοψυχία τε πρέπει νὰ τὸν ἀποκαταςήσῃ ἀνώτερον τῆς ἐντεῦθεν πρόξενουμένης ἀγανακτήσεως καὶ μνησικακίας. Ὁ Πρακτικὸς λοιπὸν ἂς ἑτοιμασθῇ νὰ ἴδῃ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἀποφυγόντες τὸν ἐπαπειλούμενον κίνδυνον, λησμονοῦσι τὰς ὑπουργίας του, καὶ ἐνίοτε τὰς εὐεργεσίας του, καὶ θεωροῦσιν ὡς ὄνειρον ὅλα τὰ παρελθόντα, σπεύδοντες μάλιςα, ὡς φαίνεται, τόσον περισσότερον νὰ ἀποτεινάξωσι τὸ βάρος τῆς εὐγνωμοσύνης, καὶ νὰ ἐξαλείψωσιν ἀπὸ τὴν ἐνθύμησίν των τὰς ἐπωφελεῖς ἐκδουλεύσεις τοῦ Ἰατροῦ, ὅσον αἱ φροντίδες τούτου ὑπῆρξαν μακρύτεραι καὶ συνεχέσεραι.

Ὅσον μισητὸν καὶ ἂν εἶναι τὸ τοιοῦτον φέρσιμον, ὁ φρόνιμος ὅμως καὶ φιλόσοφος Ἰατρὸς, ὅς τις γνωρίζει τὴν ἀνθρωπότητα, δὲν πρέπει οὐδὲ νὰ ἐξιππάζηται οὐδὲ νὰ μνησικακῇ· καὶ ἂν τις τῶν ἀχρείων καὶ ἀναισχύντων τούτων προσρέξῃ καὶ αὖθις εἰς τὴν βοήθειάν του, ὁ Ἰατρὸς ἂς μεταχειρισθῇ ὅλην του τὴν γενναιότητα διὰ νὰ λησμονήσῃ τὴν ἀχαρισίαν καὶ νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ μὲ τὸν αὐτὸν ζῆλον, χωρὶς κἂν νὰ τὸν ἐλέγξῃ, εἰ δυνατόν, καὶ ἂς καυχηθῇ ὕσερον, ἂν πρέπῃ, ὅτι ἀπέκτησεν ἕνα νέον ἀχάριςον. Τοιοῦτον καὶ τόσον εὐγενικὸν φέρσιμον, ὄχι σπάνιον βέβαια εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν Ἰατρῶν, εἶναι ἀναντιῤῥήτως παράδειγμα ἀρετῆς, ἄξιον νὰ χρησιμεύσῃ διὰ πρωτότυπον.

Ὁ ἀληθὴς Ἰατρὸς, διὰ πολλὰ γνωςὰ αἴτια, δὲν δύναται νὰ ἀποβλέψῃ εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλα πλούτη· πρέπει ὅμως νὰ ἐπιθυμῇ μίαν ἀνταμοιβὴν εὐγενεσέραν καὶ φιλοσοφικωτέραν τῶν μακρῶν καὶ κοπιασικῶν του ἐνασχολήσεων, ὁποία

εἶναι ἡ ἐσωτερική καὶ καθαρὰ εὐχαρίστησις, σύνηθες αἴσθημα εἰς τοὺς εὐεργέτας τῆς ἀνθρωπότητος. Τὴν ἀνταμοιβὴν ταύτην πολλὰ ὀλίγοι γνωρίζουσιν, ἀλλ' ὅσοι ἔφθασαν νὰ τὴν ἀπολαύσωσι, τὴν εὑρίσκουσι πλήρη ἡδονικῶν καὶ μαγευτικῶν θελγήτρων. Πόσον ἀξίζει μάλιστα ἡ τοιαύτη ἀνταμοιβὴ θέλει τὸ αἰσθανθῇ ὁ Ἰατρὸς εἰς τὴν ἀναχωρητικὴν καὶ ἡσυχαστικὴν ἡλικίαν, ὅτε ὅλα τὰ πάθη κοιμῶνται, καὶ ὅτε ὁ ἄνθρωπος τρέφεται σχεδὸν μὲ μόνην τὴν ἀνάμνησιν τῶν περασμένων· τότε τῇ ἀληθείᾳ ἡ μεγαλυτέρα χαρὰ τοῦ τιμίου εἶναι τὸ νὰ μονολογῇ μὲ τὸν ἑαυτόν του τό: ἐγὼ ἐδόξασα τὴν πρόσκαιρον ζωήν μου μὲ γενναίας καὶ εὐεργετικὰς πράξεις· ἐγὼ ὠφέλησα τοὺς ὁμοίους μου. Τοιοῦτος ἦτο βέβαια ὁ ζοχασμὸς τοῦ θείου Ἱπποκράτους, ὅτε ἐπλησίαζεν εἰς τὸν τάφον, περικυκλωμένος ἀπὸ τὴν ὑπόληψιν καὶ ἀπὸ τὴν εὐγνωμοσύνην, τὰς ὁποίας δικαίως τοῦ ἔφερεν ἡ μακροχρόνιος ζωή του, ὅλη ἀφιερωμένη εἰς τὴν εὐτυχίαν τῶν συμπολιτῶν του καὶ εἰς τὴν παρηγορίαν τῆς ἀνθρωπότητος.

Κ. Ζωγράφος ἐκ Καλαβρύτων.

Φίλτατε Κοκκινάκη.

Ἔρχομαι νὰ πληρώσω τὴν ὑπόσχεσιν (1) νὰ λαλήσω περὶ τῆς μελετωμένης ἐκδόσεως τῶν χρυσοζομικῶν συγγραμμάτων. Οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν εἶναι τόσον μᾶλλον ἐπαινετοί, ὅσον ἡ ἐπιθυμία των πηγάζει ἀπὸ καθαρὰν φιλογένειαν. Ἀλλ' εἰς τὴν παροῦσαν τοῦ γένους κατάστασιν εἶναι τάχα καὶ τόση ἡ ἐξ αὐτῆς ὠφέλεια, ὅσην ἐλπίζουν οἱ φιλογενεῖς ἐκδόται; Ἄλλος τις, φοβούμενος μὴ σκανδαλίσῃ τῶν ἀσθενῶν τὰς ἀκοάς, ἤθελ' ἴσως τὴν κρίνειν ὠφέλιμον. Ἐγώ, καὶ τὸν Χρυσόζομον σεβόμενος, καὶ τοὺς σπουδάζοντας νὰ τὸν ἐκδώσωσιν εἰλικρινῶς ἐπαινῶν, φοβοῦμαι μὴ πάθωμεν τὴν ἀπάτην ἐκείνου τοῦ φθισικοῦ, πρὸς τὸν ὁποῖον, ἐπειδὴ ἐζήτει ἰατρείαν τῆς παρωνυχίας του, χωρὶς νὰ αἰσθάνεται τὴν ὀλέθριον τοῦ πνεύμονος ἀῤῥωστίαν, ἀπεκρίθη ὁ ἰατρός, „Οὐκ ἔστι σοι, ὦ „βέλτιστε, περὶ παρωνυχίας ὁ λόγος (2)".

(1) Ἰδ. ἀρ. 11. Λ. Ἑ. σελ. 309. (2) Πλούταρχ. Περὶ τοῦ ἀκούειν.

Αἱ κατεπείγουσαι τῆς Ἑλλάδος χρεῖαι σήμερον εἶναι τόσου πολλαί, καὶ ἐξεναντίας τὰ μέσα νὰ τὰς πληρώσωμεν ἀκόμη τόσον ὀλίγα, ὥστε, ἂν δὲν τὰ μεταχειρισθῶμεν μὲ ἄκραν οἰκονομίαν, κινδυνεύομεν καὶ αὐτὰ ἔτι πλέον νὰ ἐλαττώσωμεν, καὶ τὰς χρείας ἡμῶν νὰ πλεονάσωμεν. Οἰκονόμον ἤθελες ὀνομάσειν μετρίας χρηματικῆς κατασάσεως ἄνδρα νεόγαμον, ὅστις, ἀντὶ ν' ἀρχίσῃ τὴν οἰκοσκευήν του ἀπὸ τὰ ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα, ἐξοδεύει εἰς τὰ περιττά; Ὄχι βέβαια. Εἰς αὐτὸν ἁρμόζει τό, „Οὐκ ἔστι σοι, ὦ βέλτιστε, περὶ τοιούτων ὁ λό„γος". Εἰς τοιαύτην νεογάμου κατάσασιν εὑρίσκεται σήμερον ὁ Ἑλληνικὸς λαός, νυμφευόμενος τὸ δεύτερον τὴν ΣΟΦΙΑΝ, μετὰ μακρὰν ἀπ' αὐτῆς καὶ δυσυχεσάτην διάζευξιν. Ἡ παροῦσά του καὶ κατεπείγουσα χρεία, εἶναι ἡ χρεία τῶν διδασκάλων· καὶ εἰς τούτων τὸν πληθυσμὸν χρεωσεῖ νὰ ἐξοδεύῃ, ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ κάμῃ πολυγόνους τοὺς γάμους τῆς Ἑλλάδος, ὄχι εἰς συγγραφέων πολυδαπάνους ἐκδόσεις, τὰς ὁποίας ἐμποροῦμεν νὰ ἀναβάλωμεν εἰς εὐτυχέσερον ἄλλον καιρόν. Πρὸς τὸν ἐξοδεύοντα εἰς ἔκδοσιν τοῦ Χρυσοζόμου δικαίως σήμερον δύναται νὰ εἴπῃ ὅστις γνωρίζει ἀκριβῶς τὴν ἀῤῥωσίαν μας, „Οὐκ ἔστιν ἡμῖν περὶ τῆς σπανιότητος τῶν χρυσοζομικῶν βι„βλίων ὁ λόγος". Ἡ κατεσθίουσά μας νόσος εἶναι, ὅτι δὲν ἔχομεν οὔτε μεταξὺ τῶν ἱερωμένων ἄνδρας ἀνταξίους τοῦ Χρυσοζόμου, οὔτε μεταξὺ τῶν κοσμικῶν πολλοὺς ἀκόμη ἱκανοὺς νὰ παραβαλθῶσι μὲ τοὺς σοφοὺς ἡμῶν προγόνους· διότι μᾶς λείπουν ἀκόμη τὰ μέσα νὰ τοὺς ἀποκτήσωμεν. Ἡ εὐγενὴς προθυμία τῆς Ἑλληνικῆς νεότητος (τὸ βλέπομεν ὅλοι) ἐσράφη εἰς τὴν ὁδὸν, ἢ μᾶλλον τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας ὁδοὺς τῆς σοφίας· ἀλλὰ δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀρκετοὺς τὸν ἀριθμὸν ὁδηγοὺς, καὶ οἱ ὁδηγοί των, χειραγωγοῦντες αὐτοὺς εἰς ὅποιαν ἕκασος γνωρίζει ἀκριβέσερον ὁδὸν, ἀναγκάζονται νὰ δακτυλοδεικτῶσι μόνον τὰς ἄλλας μὲ κόπους ἀνυποφόρους καὶ καρπὸν ὄχι ἀναλογον τῶν κόπων καὶ τοῦ ζήλου των. Ἡ σπανιότης λοιπὸν τῶν ὁδηγῶν εἶναι ἡ ἀληθὴς ἡμῶν ἀῤῥωσία, καὶ τὸν πληθυσμὸν αὐτῶν πρέπει νὰ ταχύνωμεν, ἂν θέλωμεν νὰ ἀναλάβωμεν τὴν ὑγείαν.

Τρία πράγματα μὲ φαίνονται ἀναγκαῖα, ἂν μὲ συγχωρῆται νὰ ἐκθέσω τὴν περὶ τούτου γνώμην μου, εἰς τὸν ἐγρήγορον τῶν ὁδηγῶν πληθυσμόν. Ταμεῖον ἓν μόνον χρηματικὸν· Διοί-

κησις μία μόνη τοῦ κοινοῦ τῆς Ἑλλάδος τούτου ταμείου· Τρόπος ἀποςολῆς τῶν πεμπομένων νὰ διδαχθῶσιν εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην μ' ἔξοδα τοῦ ταμείου νέων εἷς μόνος ἐνεργέςατος.

Πρῶτον, ὅταν λέγω κοινὸν ταμεῖον ἕν, δὲν ζητῶ νὰ ἐμποδίσω κἀνένα ἀπὸ τὰς κατὰ μέρος εὐεργεσίας εἰς τὴν πόλιν τῆς γενέσεως ἢ κατοικίας του. Τοῦτο μόνον ἐπιθυμῶ νὰ μὴ λείψῃ, πολλὴ ἢ ὀλίγη, ἡ ἐτήσιος συνεισφορά του εἰς τὸ κοινὸν τοῦ γένους ταμεῖον· καὶ τοῦτο μόνον τὸν παρακαλῶ νὰ πιςεύσῃ, ὅτι τοιαύτη συνεισφορὰ, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦναι, ἔχει νὰ καρποφορήσῃ πολὺ πλέον ἀπὸ πολλὰς μεγάλας δωρεὰς ἄλλας. Τὰ καλὰ δὲν γεννῶνται τόσον ἀπὸ τὴν ἀφθονίαν, ὅσον ἀπὸ τὴν φρόνιμον οἰκονομίαν τῶν μέσων. Εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, πολλάκις καὶ μετρίας καταςάσεως πολίτης κατασκευάζει τὴν κατοικίαν του, κομψοτέραν, καὶ λαμπροτέραν μὲ ἀσυγκρίτως ὀλιγωτέραν ἔξοδον, παρὰ πολλῶν ἡγεμόνων ἢ σατραπῶν Ἀσιανῶν πολυτελέςατα παλάτια. Διὰ τί; Διότι ὁ Εὐρωπαῖος ἐδιδάχθη νὰ κατορθόνῃ ἐκ τῶν ὀλίγων πολλά· ὁ δὲ Ἀσιανὸς οὐδὲ μὲ τὰ πολλὰ δὲν εἶναι καλὸς νὰ κάμῃ τίποτε καλόν. Ἀλλὰ τίς ἡ χρεία ξένων παραδειγμάτων εἰς ἡμᾶς, ἔχοντας τὸ ἔνδοξον καὶ παράδοξον τῶν προγόνων μας παράδειγμα; Ἂν παραβάλῃ τις ὅσα ἐκεῖνοι ἐμεταχειρίσθησαν μέσα τῆς προκοπῆς εἰς τὰς ἐπιςήμας καὶ τέχνας μὲ ὅσα μεταχειρίζονται σήμερον οἱ φωτισμένοι τῆς Εὐρώπης λαοὶ, θέλει τὰ εὑρεῖν τόσον ἀνίσχυρα, τόσον ὀλίγα, ὥςε δικαίως ἔχει νὰ ἀμφιβάλλῃ, ἂν κανὲν ἄλλο ἔθνος εἰς τὸν κόσμον ἐδύνατο μὲ τόσον εὐτελῆ μέσα νὰ φθάσῃ εἰς τόσον ὑψηλὸν βαθμὸν σοφίας καὶ πολιτισμοῦ.

Εἰς τὸ ταμεῖον τοῦτο, παρὰ τὰς συνεισφορὰς τῶν κοσμικῶν, προσκαλεῖ ἡ πατρὶς καὶ τοὺς ἱερωμένους της νὰ συνεισφέρωσιν ἐτήσιον δωρεὰν ἕκαςος ἀνάλογον μὲ τὰ εἰσοδήματα τῆς ἐπαρχίας ἢ τῆς ἐφημερίας του. Ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν ἕως τώρα ἐβοήθησαν τὴν πατρίδα· οἱ πλειότεροι, ἀσχολούμενοι εἰς μερικὴν ἐπίσκεψιν τῶν πτωχῶν τῆς ἐπαρχίας ἢ τῆς ἐνορίας των, δὲν ἔλαβαν ἀκόμη ἀφορμὴν νὰ παρηγορήσωσι τὴν κοινὴν τῆς Ἑλλάδος πτωχείαν. Ἀλλὰ δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι θέλουν προθύμως συνεισφέρειν τὰ δυνατὰ, εὐθὺς ὅταν ἀκούσωσι διὰ ςόματος τοῦ Παναγιωτάτου ἡμῶν Πατριάρχου τὴν προσ-

καλοῦσαν τῆς πατρίδος φωνήν. Καὶ τὸ ἱερὸν αὐτῶν ἐπάγγελμα, καὶ τὸ καύχημα ὅτι εἶναι καὶ αὐτοὶ Ἕλληνες, δὲν τοὺς συγχωρεῖ νὰ παραδράμωσιν ἀδοκήθητον τὴν γυμνὴν καὶ πληγωμένην Ἑλλάδα, ὡς παρέδραμαν ἄλλοτε τὸν περιπεσόντα εἰς τοὺς λῃςὰς Ἰουδαῖον οἱ ὁμογενεῖς του ἱερεῖς καὶ Λευῖται. Ἄπαγε! τῶν Χριςιανῶν οἱ ἱερεῖς δὲν εἶναι τοιοῦτοι.

Εἰς τὸ αὐτὸ ταμεῖον πρέπει ἀπὸ τοῦ νῦν νὰ κενόνωνται, ἂν ὄχι ὅλων, τῶν πλουσιωτέρων κἂν μοναςηρίων τὰ περιφερόμενα εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ φορολογοῦντα κατὰ πᾶσαν ἑορτὴν τοὺς κοσμικοὺς κουτία. Ὅταν ἡ κοινὴ πατρὶς εὑρίσκεται εἰς τόσην διδασκάλων ἀπορίαν, εἶναι ὄχι μόνον ἄδικον, ἀλλὰ καὶ ὑπερβολῆ παράξενον, νὰ ἐξοδεύωνται τῶν Ἑλλήνων οἱ ἱδρῶτες εἰς ἄλλας χρείας παρὰ τὰς χρείας τῆς Ἑλλάδος. Τί ἤθελεν εἰπεῖν ὁ ἱερὸς Χρυσόςομος, ὅςις ἐκήρυττεν ἐπ' ἐκκλησίας, ὅτι εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ἀποςόλων οὐδὲ τὸ ὄνομα τῶν Μοναχῶν ἠκούετο (1), ἐὰν ἐπιςρέφων εἰς τὸν βίον, ἔβλεπε τόσον πλῆθος Μοναχῶν τρεφομένων δωρεὰν ἀπὸ τοὺς κοσμικούς; Ἢ μᾶλλον τί ἤθελεν εἰπεῖν ὁ Ἀπόςολος Παῦλος, ὅςις καυχᾶται, ὅτι δὲν ἐβάρυνε κανένα (2); — Ὄχι (ἤθελαν ἴσως ἀποκριθῆν οἱ Μοναχοὶ), δὲν τρεφόμεθα δωρεὰν, ἐπειδὴ προσευχόμεθα ὑπὲρ τῶν τρεφόντων. — Ἀλλὰ πᾶσα πόλις ἔχει τοὺς προσευχομένους νύκτα καὶ ἡμέραν ὑπὲρ τῶν πολιτῶν ἱερεῖς

(1) Ὁμιλ. κδ' εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ. ἐπιςολ. ὅπου λαλῶν περὶ τοῦ Παύλου λέγει· „Οὐδὲ γὰρ ἦχος τότε μονάζοντος ἦν, ἀλλὰ πάντα πρὸς κοσμικοὺς „διελέγετο ὁ μακάριος οὗτος". Καὶ ὁ Σωζόμενος (Ἐκκλησ. ἱςορ. βιβλ. α', κεφ. 12) μᾶς ἐξηγεῖ τὴν ἀρχὴν τοῦ μοναχικοῦ βίου ἀπὸ τοὺς κατὰ Χριςιανῶν διωγμούς· „Αἰτίαν ταύτῃ τῇ φιλοσοφίᾳ παρασχεῖν τοῖς κατὰ καιρὸν τῇ „θρησκείᾳ συμβάντας διωγμούς· ἐπεὶ γὰρ φεύγοντες ἐν ὄρεσι καὶ ἐρημίαις „καὶ νάπαις τὰς διατριβὰς ἐποιοῦντο, ἐθάδες τοῦ βίου τούτου ἐγένοντο". Σήμερον ὅμως οἱ διωγμοὶ ἔπαυσαν· καὶ οἱ Μοναχοὶ δὲν κρύπτονται πλέον σκορπισμένοι εἰς σπήλαια καὶ ἐρημίας, ἀλλὰ κοινοβιοτεύουν οἱ πλειότεροι εἰς μοναςήρια (ἤγουν εἶναι καὶ δὲν εἶναι Μοναχοὶ), ἢ περιέρχονται φανεροὶ τὰς πόλεις συζῶντες μὲ τοὺς κοσμικοὺς εἰς τὸν ὁποῖον ἠρνήθησαν κόσμον.

(2) Θεσσαλ. β, γ', 8—11. „Οὐδὲ δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν παρά τινος· „ἀλλ' ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι, πρὸς τὸ μὴ „ἐπιβαρῆσαί τινα ὑμῶν . . . . Ἀκούομεν γάρ τινας περιπατοῦντας ἐν ὑμῖν „ἀτάκτως, μηδὲν ἐργαζομένους, ἀλλὰ περιεργαζομένους".

αὐτῆς. — Μεταφέρομεν ἀκόμη ἀπὸ τὰ μονάστήρια καὶ περιφέρομεν εἰς τὸν κόσμον καὶ τὰ σεβάσμια λείψανα τῶν μαρτύρων εἰς ἁγιασμὸν τῶν κοσμικῶν. — Αἰ! πόσον ἀσυγκρίτως σεβασμιώτερα ἤθελαν εἶσθαι τὰ ἱερὰ λείψανα, ἂν δὲν ἐμετακινοῦντο ἀπὸ τὰς θήκας των, μηδ' ἐγίνοντο πρόφασις ἐμπορίας (1) εἰς τοὺς μετακινοῦντας, πρόφασις καταφρονήσεως, ἢ κἂν ἀδιαφορίας, εἰς τοὺς κοσμικούς, οἱ ὁποῖοι, διότι ἐτόλμησαν τινὲς λαοπλάνοι νὰ κατασκευάζωσι λείψανα, ὑποπτεύονται ἀδίκως καὶ τοὺς ἀθώους τοιαύτης ἀσεβοῦς γοητείας Μοναχούς. Ὅπως ἂν ἦναι, ἐλπίζω ὅτι οὐδ' οἱ Μοναχοὶ μας θέλουν φράξειν τὰς ἀκοὰς εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ ἡ πατρὶς ζητεῖ ἀπ' αὐτοὺς ὄχι συνεισφορὰν, ἀλλὰ ἀποχὴν ἀπὸ τὰ χρεωστούμενα νὰ συνεισφέρωνται εἰς τὴν πατρίδα. Ἐὰν ὅμως εὑρεθῇ τις ἐξ αὐτῶν κωφὸς εἰς τὰς κραυγὰς τῆς πατρίδος, τότε ὁ παρακαλούμενος νὰ δωροδοτήσῃ τὸν κωφὸν τοῦτον κοσμικὸς, ἂν δὲν ἐκωφώθη αὐτὸς τὸν νοῦν, ἐμπορεῖ νὰ τὸν ἀποκριθῇ ὅ,τι ἀπεκρίθη ὁ Φωκίων εἰς τοὺς ζητοῦντας δωρεάν: „Αἰσχυνοίμην ἂν ὑμῖν μὲν διδοὺς, τούτοις δὲ „μὴ ἀποδιδοὺς" δείχνων τοὺς δανειστάς του. „Ἐντρέπομαι „(ὡς τὸν εἶπε), Ὁσιώτατε, νὰ χαρίζω εἰς σὲ ὅ,τι χρεωστῶ εἰς „τὴν πτωχὴν ταύτην", δείχνων καὶ αὐτὸς τὴν πατρίδα του.

Ὅταν ζητῶ ἱερωμένων καὶ κοσμικῶν συνδρομὴν, δὲν πε-

(1) Περὶ τῆς τοιαύτης καταχρήσεως, ἥτις ἤνθησε μάλιστα κατὰ τὴν τετάρτην ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα, φωνάζει μὲ ἀγανάκτησιν ὁ Ἱερὸς Αὐγουστῖνος: „Ὁ πονηρότατος διάβολος διέσπειρε παντοῦ τόσον πλῆθος ὑποκριτῶν, ἐνδυομένων μοναχικὸν σχῆμα. Δὲν μένουν πούποτε, δὲν σέκουν, οὐδὲ κάθηνται πούποτε, ἀλλὰ περιέρχονται αὐτεπάγγελτοι τὰς ἐπαρχίας, „ἄλλοι πωλοῦντες μέλη Μαρτύρων (καὶ ποίων Μαρτύρων!), ἄλλοι πλατύνοντες τὰ φυλακτήρια, καὶ μεγαλύνοντες τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν „(Ματθ. κγ', 5)". Callidissimus hostis tam multos hypocritas subrum habitu monachorum usquequaque dispersit: alii membra Martyrum, si tamen Martyrum, venditant, alii fimbrias et phylacteria sua magnificant etc. Augustin. De oper. monachor. cap. 28. Τὸ κακὸν ἐπροχώρησεν εἰς τόσον, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ τὸ ἐμποδίσῃ ὁ Αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος μὲ τοῦτον τὸν νόμον: „Ἐνταφιασμένων σῶμα κανεὶς μὴ „μεταφέρῃ εἰς ἄλλον τόπον· κανεὶς μὴ τολμήσῃ νὰ καταμελίζῃ καὶ νὰ πραγ„ματεύεται τοὺς Μαρτύρων τὰ λείψανα κ. τ. λ.". Humatum corpus nemo ad alterum locum transferat, nemo Martyres distrahat, nemo mercetur ect. Cod. Theodos. lib. IX. titul. XVII.

μορίζομαι εἰς ἱερωμένους καὶ κοσμικοὺς πλουσίους. Τὸ γένος ὅλον πρέπει νὰ προσκαλεσθῇ πατρικῶς ἀπὸ τοὺς κατὰ πόλεις Ἀρχιερεῖς καὶ ποιμένας εἰς τὴν ἱερὰν οἰκοδομὴν τῆς σοφίας, ὅθεν ἔχομεν ὅλοι νὰ ἀπολαύσωμεν γνῶσιν, ἀρετὴν καὶ εὐδαιμονίαν (1), καθὼς ἄλλοτε ἐπροσκαλέσθησαν, καὶ πτωχοὶ καὶ πλούσιοι, ὅλοι οἱ Ἰσραηλῖται χωρὶς ἐξαιρέσιν εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς Σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Εἰς ὅλους, ὅσοι φιλοτιμοῦνται νὰ ὀνομάζωνται Ἕλληνες, συμφέρει νὰ κηρυχθῇ, ὅτι ἡ πατρὶς δέχεται καὶ τῆς χήρας τὰ δύο λεπτὰ μὲ τὴν αὐτὴν εὐγνωμοσύνην, ὡς καὶ τὰ προσφερόμενα ἀπὸ τὰς πλουσιωτάτας Κυρὰς, καὶ τοῦ μισθωτοῦ ἐργάτου τὸν ὀβολὸν, ὡς καὶ τοῦ πολυπλούτου πραγματευτοῦ τὰ πολλὰ πουγγία, καὶ τοῦ πένητος ἐφημερίου τὸ γρόσιον, ὡς καὶ τῶν πολυπροσόδους ἐπαρχίας διοικούντων Ἀρχιερέων τὰς πολυταλάντους δωρεάς. Τοιοῦτον κήρυγμα ἂς διαλαλήσωσιν οἱ ἱερωμένοι μας, συνοδεύοντές το πρῶτοι αὐτοὶ μὲ τὸ παράδειγμά των, καὶ θέλουν θαυμάσειν, πῶς πρώτην φορὰν τώρα αἰσθάνονται εἰς ἑαυτοὺς τὸ χάρισμα τῶν θαυμάτων. Ὅ,τι καλὸν ἔγινε μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπράχθη τὸ πλέον ἀπὸ τοὺς κοσμικούς· ἀλλὰ τὸ ἔπραξαν χωρὶς σύμπνοιαν, χωρὶς οἰκονομίαν, χωρὶς μέθοδον· ὅθεν ἔσπειραν πολλὰ μὲ πολὺν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ζῆλον, καὶ ἡ πατρὶς δὲν ἐθέρισεν ἀκόμη καρπὸν ἀνάλογον τοῦ ζήλου των. Εἰς τοὺς ἱερωμένους ἡμῶν ἐφύλαξεν ἡ Πρόνοια τὴν δόξαν καὶ νὰ αὐξήσωσι τὰς συνεισφορὰς τῶν κοσμικῶν, διδάσκοντες καὶ συνεισφέροντες καὶ αὐτοὶ, καὶ νὰ συνευθύνωσι τὰς ἐδῶ κ' ἐκεῖ γινομένας ἀτάκτους κινήσεις εἰς μίαν μόνην μεθοδικῶς ὠργανισμένην μηχανὴν, τοὺς ἐδῶθεν κ' ἐκεῖθεν φερομένους καὶ ματαίως σκορπιζομένους ῥύακας εἰς ἕνα ποταμὸν ἱκανὸν νὰ ποτίσῃ ὅλον τὸ πρόσωπον τῆς Ἑλληνικῆς διψώσης γῆς. Τοιούτου καὶ τοσούτου καλοῦ τὴν δύναμιν ἔχοντες, ποίαν ἄλλην ἀπόδειξιν, ὅτι φροντίζουν τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, ἔχουν νὰ μᾶς δώσωσι παρὰ τὴν κατόρθωσιν αὐτοῦ;

Ἀλλ' ὁ ἀενάως αὐξανόμενος οὗτος ποταμὸς, τὸ μὲ τὰς

(1) „Ἡ σοφία ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον . . . Ἀπέστειλε τοὺς ἑαυτῆς δού„λους, συγκαλοῦσα μετὰ ὑψηλοῦ κηρύγματος ἐπὶ κρατῆρα λέγουσα; Ὅσοι εἰσὶν „ἄφρων, ἐκκλινάτω πρός με . . . Ἀπολείπετε ἀφροσύνην, καὶ ζητήσατε „φρόνησιν, καὶ κατορθώσατε ἐν γνώσει σύνεσιν". Σολομ. Παροιμ. Θ, 1—6

ἐτησίους συνεισφορὰς καὶ ἱερωμένων καὶ κοσμικῶν, καὶ πλουσίων καὶ πενήτων χορηγούμενον τοῦτο ταμεῖον, θέλει εἶσθαι ὅμως διὰ πολὺν ἴσως ἀκόμη καιρὸν ταμεῖον γένους δυςχοῦς, τοῦ ὁποίου αἱ χρεῖαι ὑπερβαίνουν πολὺ τοὺς χρηματικοὺς πόρους. Διὰ νὰ θεραπευθῇ λοιπὸν ὁπωσοῦν ἡ ἀπορία του, καὶ νὰ ἀσφαλισθῇ ἀπὸ τοὺς ἐνδεχομένους κινδύνους, συμφέρει νὰ παραδοθῇ εἰς χεῖρας πιςοῦ καὶ φρονίμου οἰκονόμου, τοῦ Κοινοῦ τινὸς Ἑλληνικῆς πόλεως. Δύο μόνα συςήματα Ἑλληνικὰ βλέπω ἱκανὰ καὶ νὰ φυλάξωσιν ἀκινδύνως καὶ νὰ οἰκονομήσωσι φρονίμως τὰς Ἑλληνικὰς συνεισφορὰς, τὸ Κοινὸν τῆς Χίου, καὶ τὸ Ἐμπορικὸν σύςημα τοῦ Βυζαντίου.

Ὅτι εἶναι παρὰ τἄλλα Κοινὰ ἀσφαλέςερον τὸ Κοινὸν τῆς Χίου, ἂν ἀμφιβάλλῃ τις, ἂς συλλογισθῇ τὴν ἐκ πολλοῦ μέχρι σήμερον διοίκησιν τῆς πόλεως ταύτης, τὴν ἀτάραχον κατάςασιν τοῦ γυμνασίου της, κυβερνωμένου ἀπὸ σόφους διδασκάλους, καὶ ςολισμένου μὲ τυπογραφίαν καὶ δημόσιον βιβλιοθήκην πλουτιζομένην καθημέραν, τὴν ἐξαίρετον εἰς αὐτοὺς προςασίαν τῶν Πρυτούντων· ὅλα προτερήματα βάσιν ἔχοντα ἀσάλευτον τὴν ὁμόνοιαν τῶν πολιτῶν (1), ἐκ τῆς ὁποίας ἐλπίζεται καὶ ἡ φρόνιμος οἰκονομία τοῦ Ἑλληνικοῦ κοινοῦ ταμείου. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Ἐμπορικοῦ τῶν Βυζαντινῶν συςήματος ἔδειξεν ἕως τώρα ὅτι καὶ αὐτὸ θεμέλιον ἔχει τὴν ὁμόνοιαν. Ὁποιον λοιπὸν ἐκ τῶν δύο τούτων Συςημάτων κριθῇ ἄξιον νὰ παραλάβῃ τὸ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος ταμεῖον, πρέπει νὰ ἐκλέξῃ ἀπὸ τὰ μέχρι τοῦ δέκα ἐπιτρόπους ἀλλήλεγγύους, καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν φροντίδα τοῦ ταμείου. Οἱ ἐπίτροποι πρέπει νὰ προσλάβωσι συμβούλους καὶ τρόπον τινὰ συνεπιτρόπους ἐκείνους μόνους τῶν Ἑλληνικῶν γυμνασίων τοὺς διδασκάλους, ὅσοι ἐπαιδεύθησαν μεθοδικῶς εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, ἢ κἂν τρέφουν πόθον εἰλικρινῆ νὰ εἰσάξωσι τὴν μέθοδον τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ γυμνάσια, καὶ νὰ καταργήσωσι τὴν παλαιὰν, ἥτις, ὡς μαρτυροῦν τὰ λείψανά της, δὲν μας ὠφέλησε πολύ.

(1) ,,Ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ὀχυρὰ καὶ ὑψηλή, ,,ἰσχύει δὲ ὥσπερ τεθεμελιωμένον βασίλειον". Σολομ. Παροιμ. ιή, 19. Ἂν εὑρίσκοται πόλις Ἑλληνικὴ ἥτις δὲν ἐκατάλαβεν ἀκόμη τῆς ὁμονοίας τὴν δύναμιν, ἂς τὴν πιςωθῇ κἂν ἀπὸ τοῦ σοφοῦ βασιλέως τὴν παροιμίαν ταύτην.

Δείπεται τρίτον τὸ περὶ τῶν μελλούντων νὰ βοηθῶνται ἀπὸ τὸ ταμεῖον πενήτων νέων, ἐνόσῳ σπουδάζουν εἰς τὴν σοφὴν Εὐρώπην. Εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς φωτισμένης ταύτης γῆς διασπείρεται σήμερον Ἑλληνικὴ πολλὴ νεότης, τρέχουσα τὸ ςάδιον τῆς παιδείας μὲ προθυμίαν ἀνωτέραν παντὸς ἐπαίνου· καὶ ὅμως πολλὰ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν μέλλουν νὰ διδάξωσιν ἐξ ἐπαγγέλματος τὰς ἐπιςήμας· τὰς δὲ τέχνας σχεδὸν οὐδεὶς ἀκόμη (1), ὡς νὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προκόψωσιν ἐπιςῆμαι χωρὶς τέχνας, ἢ τέχναι χωρὶς ἐπιςήμας. Διὰ νὰ πληρωθῇ ἡ κατεπείγουσα χρεία τῆς Ἑλλάδος αὕτη, χρεωςοῦν οἱ διοικηταὶ τοῦ ταμείου πρῶτον νὰ πέμψωσι τόσους νέους, ὅσους δύνανται νὰ βοηθήσῃ τὸ ταμεῖον, διδαγμένους τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ λοιπὰ ὅλα μαθήματα τὰ σήμερον παραδιδόμενα εἰς τὰ ἐπισημότερά μας γυμνάσια, καὶ μαρτυρίαν ἔγγραφον φέροντας τῶν διδασκάλων, ὄχι μόνον τῆς εἰς αὐτὰ προκοπῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἠθικῆς διαγωγῆς των· καὶ καθόσον αὐτοὶ ἐπιςρέφουν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, νὰ πέμπωσιν εἰς τόπον αὐτῶν ἄλλους τοσούτους καὶ τοιούτους. Δεύτερον νὰ διορίζωσιν εἰς καθένα ἀπὸ τοὺς πεμπομένους τὸ εἶδος τῆς Ἐπιςήμης ἢ τέχνης, διὰ τὴν ὁποίαν πέμπεται. Δὲν μελαυθάνει, ὅτι ἡ ἐκλογὴ τῶν μαθημάτων συμφέρει μᾶλλον ν' ἀφίνεται εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ μανθάνοντος· διότι εἰς ἐκεῖνο μάλιςα εὐδοκιμεῖ πασένας, εἰς ὅ,τι κλίνει ἐκ φύσεως. Διὰ τὰς παρούσας ὅμως χρείας τοῦ γένους συμφερώτερον κρίνω νὰ ἔχῃ τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἡ δαπανῶσα πατρὶς, κἂν πρὸς ὀλίγους χρόνους, ἕως νὰ γεμισθῶσι τὰ γυμνάσιά μας ἀπὸ παντὸς εἴδους διδασκάλους. Ἔπειτα καὶ οἱ ἐκ τοῦ γυμνασίου συνεπίτροποι, γνωρίζοντες καθένα τῶν μαθητῶν εἰς τί μάλιςα εὐδοκιμεῖ, ἐκείνα τὴν ἐξαίρετον σπουδὴν δύνανται καὶ νὰ ζητήσωσιν ἀπ' αὐτόν. Τρίτον πρέπει νὰ διορίζεται εἰς τοὺς πεμπομένους ὁ χρόνος ὅσον μέλλουν νὰ διατρίψωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην· καὶ αὐτὸς δὲν θέλει εἶσθαι πολὺ μακρὸς, ἐὰν οἱ πεμπόμενοι πέμπωνται

(1) Πρώτη μικρὰ πόλις, αἱ Κυδωνίαι, ἀπέκτησε ταχυΐτην τυπογραφικῶν χαρακτήρων Ἕλληνα· πρώτη ἔφαλεν ἄλλον αὐτῆς πολίτην νὰ διδαχθῇ τὴν κατασκευὴν τοῦ χαρτίου. Εὖγε, Κυδωνιᾶται! Μὴν ἀποκάμετε πλουτίζοντες τὴν πα[illegible]σας μὲ πλοῦτον καὶ γνώσεως καὶ χρημάτων. ,,Ὁ σπείρων ἐπ' ,,εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει".

προπαρασκευασμένοι μὲ ὅλα τὰ παραδιδόμενα σήμερον μαθήματα εἰς τὰ μεθοδικά μας γυμνάσια. Τέταρτον καὶ τελευταῖον, νὰ διορίζεται καὶ ὁ τόπος, ὅπου μέλλει νὰ σπουδάσῃ ὁ πεμπόμενος νέος. Τὰ φῶτα ἐξαπλώθησαν εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ παροῦσά μας κατάστασις ὑπαγορεύει νὰ ἐκλέγωμεν ἐκείνας, ὅπου γίνεται δαπάνη χρημάτων ὀλιγωτέρα· καὶ τοιαῦται πόλεις εὑρίσκονται εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Ἰταλίαν (1). Ἀφοῦ τελειώσωσιν εἰς ἐκείνας τὰ μαθήματα, ἂς τοὺς συγχωρεῖται καὶ ὀλιγοχρόνιος διατριβὴ εἰς τὴν Μητρόπολιν τοῦ πολιτισμοῦ, τοὺς Παρισίους.

Τὰ ταμεῖον ἐμπορεῖ ἀκόμη νὰ βρεθῇ καὶ τοὺς συντάσσοντας ἢ μεταφράζοντας κανὲν ὠφέλιμον βιβλίον νὰ τὸ ἐκδώσωσι διὰ τύπων. Ἕως τώρα ἡ τύπωσις ἐγίνετο τὸ πλέον διὰ συνδρομῆς μερικῶν ὑπογραμμένων. Ὁ τρόπος οὗτος μᾶς ἐπροξένησε τινὰ χρήσιμα βιβλία, κ' ἤθελε προξενήσειν πλειότερα, ἂν ἔλειπεν ἡ κατάχρησις, τόσον πλέον εὔκολος, ὅσον πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὑπογράφοντας οὔτε τὴν ἀξίαν τοῦ βιβλίου, οὔτε τοῦ γράψαντος ἢ μεταφράσαντος τὴν ἱκανότητα, δύνανται νὰ κρίνωσιν. Ἡ βοήθεια τοῦ ταμείου ἐμπορεῖ νὰ παύσῃ τὴν τοιαύτην κατάχρησιν, ἐὰν οἱ διοικηταὶ, ἀφοῦ κρίνωσιν ὁπωσοῦν ἄξιον δημοσιεύσεως βιβλίον τί, δανείζωσιν εἰς τὸν μεταφραστὴν τὴν ἀναγκαίαν εἰς τυπογραφίαν δαπάνην, λαμβάνοντες ἀντ' αὐτῆς τὴν ἐξουσίαν νὰ πωλῶσιν αὐτοὶ ὅλα τὰ ἀντίτυπα, ἢ μέρος αὐτῶν ὅσον ἀρκεῖ εἰς πλήρωσιν τῆς δαπάνης.

Ἐὰν τοιουτοτρόπως οἰκονομήσωμεν τὸ κοινὸν τοῦ γένους ταμεῖον, καὶ τὰ μέσα μας θέλομεν πολυπλασιάσειν, καὶ ταχύτερον τῶν διδασκάλων τὸν ἀριθμὸν αὐξήσειν, ὥστε νὰ ἔχωμεν πάσης ἐπιστήμης καὶ τέχνης μαθήματα. Μὲ τοιαύτην οἰ-

(1) Μεταξὺ τῶν σπουδαζόντων μας νέων μακαρίζω μάλιστα τοὺς σπουδάζοντας εἰς τὴν Πίσαν, ὄχι ὡς προθυμοτέρους, ἀλλ' ὡς εὐτυχεστέρους πολλῶν ἄλλων. Αὐτοὶ, διὰ νὰ κατευθύνωσιν ὅλας των τὰς δυνάμεις εἰς τὴν ἀρετὴν, χωρὶς τῆς ὁποίας αἱ ἐπιστῆμαι καταισχύνουν πλέον παρὰ τολμοῦν τὸν ἐπιστήμονα, δὲν ἔχουν χρείαν νὰ ἀκολουθῶσι τὸ σοφὸν τοῦ σοφοῦ Αὐτοκράτορος (Μάρκ. Ἀντων. ια', 26) παράγγελμα, ,, Ὑπομιμνήσκεσθαι τῶν παλαιῶν τινὸς τῶν ,, ἀρετῇ χρησαμένων ", ἔχοντες σύγχρονον καὶ καθημερινὸν πρὸ ὀφθαλμῶν παράδειγμα, τὸν συμμίξαντα μὲ τὰς εὐαγγελικὰς ἀρετὰς τὰ καλὰ τῶν σημερινῶν φωτισμένων ἐθνῶν, σεβασμιώτατον ἡμῶν ἱεράρχην Ἰγνάτιον.

κονομίαν, καὶ βιβλίων χρησίμων μεταφράσεις, καὶ φιλολόγους ἱκανοὺς νὰ ἐκδώσωσι, καὶ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας θέλει ἀποκτήσειν τὸ γένος.

Ἐὰν ἡ παροῦσά μας κατάστασις ἐσυγχώρει πολυδαπάνους ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων ἐκδόσεις, ἀπὸ τὸν Χρυσόστομον βέβαια ἔπρεπε ν' ἀρχίσωμεν. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτου μὴ δὲν εἶναι ἄλλα χρειωδέστερα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία; Ἢ εἰς τὸν Χρυσόστομον δαπάνη ἤθελ' ὠφελήσειν πολὺ πλέον, ἂν ἐγίνετο εἰς μετάφρασιν καὶ ἔκδοσιν τινὸς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἀναγκαίας καὶ εἰς κοσμικοὺς καὶ εἰς ἱερωμένους. Ἡ ἄγνοια τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας (1) ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς δεισιδαιμονίας, αἱ ὁποῖαι πόσον βλάπτουν τὴν θρησκείαν εὔκολα τὸ καταλαμβάνει, ὅσις γνωρίζει τὰ ἀληθῆ τῆς θρησκείας παραγγέλματα.

Χρυσόστομον νὰ ἐκδώσωμεν, ὅταν μᾶς λείπῃ ἀκόμη μετάφρασις σαφὴς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης! ὅταν μᾶς λείπῃ καὶ ὁ μέλλων νὰ τὴν μεταφράσῃ ἀπ' αὐτὴν τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, καὶ ὄχι ἀπὸ μεταφράσεις ἄλλας! Τίς ἐξ ἡμῶν, ἱερωμένος ἢ κοσμικὸς, τολμᾷ νὰ καυχηθῇ, ὅτι νοεῖ διόλου τὴν μετάφρασιν τῶν Ἑβδομήκοντα; καὶ ὅμως αὐτὴ ἔγινεν ἀχώριστος ἀνάγνωσις πάσης ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας. Ἀπαγγελία λόγων ἀγνώστων εἶναι βαττολογία, ὁμοιάζουσα τὰς μαγικὰς ἐπῳδὰς, τὰς ὁποίας οὔτ' ὁ ἐπάδων οὔτ' ὁ ἐπᾳδόμενος χρεωστεῖ νὰ καταλαμβάνῃ, ἐπειδὴ ἡ θαυματουργὸς των δύναμις πιστεύουν ὅτι κεῖται εἰς ἁπλῆν αὐτῶν τὴν ἐκφώνησιν.

Χρυσόστομον νὰ ἐκδώσωμεν, χρήσιμον εἰς μόνους τοὺς γνωρίζοντας τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὅταν ἔχωμεν ἀκόμη τόσον ἀπαίδευτον λαὸν, οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζουν οὔτε γραφὴν οὔτ' ἀνάγνωσιν, οὔτ' αὐτοὺς τοὺς στοιχειώδεις κανόνας τῆς ἀριθμητικῆς! Τοῦτο σημαίνει ν' ἀρχίζωμεν ἐκεῖθεν, ὅπου πρέ-

(1) Ἴσως νομίσῃ ὁ ἀναγνώστης ὅτι δὲν γνωρίζω τὴν Ἐκκλησιαστὴν ἱστορίαν τοῦ μακαρίτου Μελετίου, ἢ δὲν ἐξεύρω ὅτι εἷς ἀπὸ τοὺς σοφοὺς ἡμῶν ζῶντας Ἀρχιερεῖς ἀσχολεῖται εἰς σύνταξιν Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Ὁ χρόνος ὅτε ἔγραψεν ὁ Μελέτιος τὴν ἱστορίαν, δὲν τὸν ἐσυγχώρει νὰ γράψῃ ἀκριβέστερον· ἴσως οὐδὲ σκοπὸν εἶχε νὰ τὴν ἐκδώσῃ, πρὶν τὴν ἀναθεωρήσῃ καὶ διόρθωσῃ. Ἡ μέλλουσα τοῦ σοφοῦ ἡμῶν Ἀρχιερέως σύνταξις εἶναι μακρὸν χρόνον ἔργον· ἴσως αὐτὴ νὰ φανῇ, συμφέρει νὰ μεταφρασθῇ καμμία σύντομος ἀπὸ τὰς πολλὰς εἰς ξένας γλώσσας εὑρισκομένας ἑτοίμους.

πει νὰ τελειώσωμεν. Καὶ διὰ τί ἡ ἀναγκαία πολλὴ δαπάνη εἰς πολυτόμους ἐκδόσεις νὰ μὴ καταβληθῇ εἰς πολυπλασιασμὸν κοινῶν σχολείων, καὶ κοινῶν βιβλίων, ἠθικῆς, τεχνῶν, γεωργίας, (1) ἀναγκαίων εἰς φωτισμὸν τοῦ κοινοῦ λαοῦ; διὰ τί μὴ εἰς ἐξάπλωσιν τῆς Λαγκασριανῆς μεθόδου; Ἐὰν αὐτὴ ὠφέλησε τόσον καὶ αὐτὰ τὰ φωτισμένα ἔθνη, διὰ τί ἡμεῖς οἱ πολὺ πλέον χρείαν ἔχοντες τῶν φώτων, νὰ μὴ σπουδάσωμεν νὰ τὴν κατασήσωμεν κοινὴν εἰς τὸ γένος;

Τούτους μου τοὺς ὀλίγους σοχασμοὺς ἔκρινα κατὰ τὸ παρὸν, φίλε Κοκκινάκη, νὰ ὑποβάλω διὰ τῆς καλῆς ἐφημερίδος σου εἰς τὴν κρίσιν τῶν σοφωτέρων καὶ δυνατωτέρων ὁμογενῶν μου. Ἂν εὕρωσί τι χρήσιμον εἰς αὐτοὺς, ἂς τὸ ἐνεργήσωσι χωρὶς ἀναβολήν· ἂν ἔχωσί τι χρησιμώτερον, ἂς ἐνεργήσωσι καὶ τοῦτο χωρὶς ἀναβολήν. Ἑλλήνων ἔργον εἶναι ὅ,τι καλὸν ἐκατωρθώθη ἕως τώρα εἰς τὴν ἀναγεννωμένην Ἑλλάδα. Μὴ δώσῃ ἀφορμὴν ἡ ἀργοπορία μας εἰς κανένα ξένον νὰ καυχηθῇ ὡς αἴτιος τῆς ἀναγεννήσεώς μας· μὴ διὰ τὸν Θεόν!

Τῇ 6 Ὀκτωβρίου, 1820. Ι. Κ.

Ἀπάντησις εἰς τὰ κυριώτερα τῶν ὅσα κατὰ τοῦ συσήματος τοῦ Ζ. Μ. ὁ κύριος Ν. Σ. διὰ τοῦ Λ. Ἑ. σελ. 555 ἐξέδωκεν. Ἐν Βιέννῃ παρὰ Διονυσίου.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐπαινετῶν προτερημάτων, μὲ τὰ ὁποῖα ἡ φύσις τὸν κύριον Νικόλαον Σεργίου ἐπροίκισε, μ' ἐλάνθανεν ὅτι πρέπει νὰ συναριθμῆται καὶ ἡ φιλοσκωψία, ὅεζιν

(1) Καὶ μάλιστα τῆς γεωργίας· ἀλλ' ἀνάγκη εἶναι πρῶτον νὰ διδάξωμεν τοὺς γεωργούς μας νὰ τὰ ἀναγινώσκωσι, καὶ τότε ἐμπορούμεν νὰ καυχηθῶμεν ὅτι ἐθρονίσθημεν μεταξὺ τῶν φωτισμένων ἐθνῶν. Ἐπαρατηρήθη, ὅτι παντοῦ καὶ πάντοτε τῶν γεωργικῶν βιβλίων ἡ πολυπληθὴς πώλησις ἔγινε σημεῖον τῆς ἐξαπλωθείσης εἰς ὅλον τὸν λαὸν παιδείας· De tout temps et dans tous les pays on peut regarder la vente multiplide de livres d'agriculture comme un des symptômes les plus agréables de l'instruction de la masse du peuple. D. Stewart, Histoir. abrég. des sciences métaph. moral. et politiq. etc. tom. I, pag. 121.

ὄρεξις ἢ κλίσις εἰς τὸ σκώπτειν. Ἐφαίνοντο μὲν τούτου ἴχνη καὶ εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ ἀπάντησιν, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν φαίνεται ἔτι σαφέστερον, ἂν καὶ ἡ ὑπόθεσις, περὶ ἧς ὁ λόγος, εἶναι τῷ ὄντι σπουδαία, καὶ τὸ ἐν σπουδαίοις παίζειν ἀπαγορεύεται. Ἐκ τούτου λοιπὸν κινούμενος εὐθὺς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀποκρίσεώς του πλάττει ὅτι ἐγὼ ἐξέδωκα διὰ τοῦ Λ. Ἑ. δύο ἐπιστολὰς ἀσυμφώνους, καὶ πλήρεις συγχύσεως, διὰ νὰ δυνηθῇ δηλ. νὰ σκώψῃ μὲ τό· ὤδινεν ὄρος καὶ ἔτεκε μῦν· ἂν καὶ ἀπὸ ὅσα ἐγὼ διὰ τῆς ἐφημερίδος ἐξέδωκα, ἓν μόνον εἶναι καθ' αὐτὸ ἰδική μου διατριβὴ ἐν εἴδει ἐπιστολῆς, τὰ δὲ λοιπὰ εἶναι μεταφράσματα, ἄλλα μὲν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ἰδιώματος, ἄλλα δὲ ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ. Ὅτι δὲ ἐγὼ ἔξέδωκα ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ Ζ. Μ. ὄχι ἐπὶ σκοτῷ νὰ διδάξω τὸ γένος, καθὼς λέγει ὁ κύριος Νικόλαος; ἀλλὰ νὰ κινήσω τὴν περιέργειαν τῶν φιλομαθῶν εἰς πρᾶγμα, διὰ τὸ ὁποῖον γίνεται τόσος κρότος καὶ τόση λογομαχία εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅθεν ἐσημείωσα καί τινας νεωτάτας περὶ τούτου τοῦ ἀντικειμένου πραγματείας, εἶναι φανερὸν εἰς πάντα ἀναγνώσην.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ αἰτίου κινούμενος κατωτέρω σελ. 557 ὑποκρίνεται ὅτι δὲν βλέπει τὴν καταλληλίαν τοῦ παραδείγματος τῆς Ἱπεκακουάνας (α), τὸ ὁποῖον ἐγὼ εἶχα μεταχειρι-

(α) Τὸ ἰατρικὸν τοῦτο, τὸ τόσον ἀξιόλογον ἐμετικὸν, καὶ κατὰ τὸν Daubenton καὶ ἀξιόλογον σομαχικὸν, ὅταν κατ' ἀρχὰς ἐφέρθη ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν, καὶ τὸ ἐδοκίμασαν οἱ ἰατροὶ, ὄχι μετὰ πολὺ ἀπεδοκίμασαν αὐτὸ, καὶ ἀπεφάσισαν ὅτι ὄχι μόνον εἶναι ἄχρηστον, ἀλλὰ καὶ κινδυνῶδες, ὥστε ἐξεδόθη καὶ διάταγμα παρὰ τῶν διοικήσεων, ὥστε νὰ τιμωρῆται βαρέως ὅστις ἰατρὸς ἤθελεν ἀποδειχθῇ ὅτι τὸ μεταχειρίζεται, ἢ ὅστις πραγματευτὴς πωλῇ αὐτό. Μόλις μετὰ ὀγδοήκοντα περίπου ἔτη Ἄγγλος τις ἰατρὸς ἐτόλμησε πάλιν νὰ τὸ δοκιμάσῃ, καὶ οὕτω δι' αὐτοῦ εἰσήχθη ἡ χρῆσις αὐτῆς. Πόση εὐμολία δὲν εἶναι εἰς τὸ νὰ δοκιμασθῇ ἐν τοιοῦτον ἰατρικόν! ἐν ᾧ ὁ Γερμανὸς Störk ἠδυνήθη νὰ δοκιμάσῃ καὶ αὐτὰ τὰ δηλητήρια, οἷον κώνειον, ἀκόνιτον καὶ τ. λ. τὰ ὁποῖα εἰσήχθησαν δι' αὐτοῦ εἰς τὴν Θεραπευτικὴν, καὶ εἶναι τὴν σήμερον ἰατρικὰ ἀξιόλογα τὰ πρότερον δηλητήρια. Ἂν λοιπὸν καὶ μὲ ὅλην αὐτὴν τὴν εὐκολίαν ἀπεδοκιμάσθη ἡ ἱπεκακουάνα, τί θαυμαστὸν ἂν ἄλλοι δὲν ἀποδέχονται τὸν Ζ. Μ. ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι τόσον εὔκολον νὰ δοκιμάζεται; Ἂς ἴδῃ τώρα ὁ ἀναγνώστης ἂν τὸ παράδειγμάμου ἦτον ἀκατάλληλον, καὶ ἂν ἔχῃ τέπον τὸ ῥάβδος ἐν τῇ γωνίᾳ ἔξω βρέχει.

σθῇ, καὶ τοῦτο διὰ νὰ παρασκευασθῇ ἄλλος τόπος εἰς τὸ· ῥάβδος ἐν τῇ γωνίᾳ ἔξω βρέχει· σκῶμμα δεύτερον πλὴν πάντῃ ἄκαιρον.

Μετὰ ταῦτα τὴν περικοπὴν τοῦ Πλουτάρχου, τὴν ὁποίαν ἐγὼ ὡς διεξοδικὴν δὲν εἶχα ἐκθέσει συντέμνων ὅσον τὸ δυνατὸν τὰ λεγόμενα διὰ νὰ μείνῃ τόπος εἰς τὴν ἐφημερίδα καὶ δι' ἄλλων διατριβὰς, αὐτὴν λέγω τὴν περικοπὴν ἐκθέτει ὁλόκληρον, μὴ ὢν τόσον δειλὸς ὡς ἐγώ· Διατί δέ; ἆρα διὰ νὰ μὲ ἀποδείξῃ ὡς ὀκνηρόν; Ἐπιφέρει ἔπειτα ὅτι ἀποσιωπῶ τοὺς κατὰ τούτου τοῦ συζήματος συγγράψαντας· ἀλλ' ὅτι ψεύδεται εἶναι φανερὸν, διότι τὸν μετὰ πάντας τοὺς ἄλλους συγγράψαντα Γερμανὸν Pfaff, ὅς εἶναι Προφέσωρ τῆς Ἰατρικῆς καὶ Χημείας, ἔτι δὲ καὶ μέλος πολλῶν ἑταιρειῶν, τοῦτον ἐγὼ ὡς ἀξιόλογον καὶ ἀνέγνωσα, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐφανέρωσα, μάλιστα μετεχειρίσθην καὶ περικοπὰς ἀπὸ τὸ βιβλίον του.

Ὅτι δὲ εἶναι καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν βιβλιοθῆκαι, τοῦτο δὲν μ' ἐλάνθανεν, ἀλλ' ὅτι καὶ ὀλίγοι μανθάνουσι τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, δὲν μὲ λανθάνει μήτ' αὐτὸ, ἐν ᾧ τὸ πολὺ μέρος τῶν σοφῶν τῆς Γερμανίας, διὰ νὰ μὴ εἴπω πάντες, εἶναι ὅλων τῶν ἄλλων γλωσσῶν ἔμπειροι, ἡ φιλοπονία ἔπειτα αὐτῶν εἶναι φανερά. Ὅτι δὲ χωρὶς νὰ φέρωσι τὰ δευτερεῖα εἴς τινα ἐπιζήμην, μάλιστα καὶ ἐξέχουσιν εἴς τινας, ὅς θέλει νὰ πληροφορηθῇ, ἂς ἴδῃ τὰ συγγράμματα τῆς σοφῆς Madame de Staël.

Πρὸς τούτοις ὅτι οἱ συγγραφεῖς τοῦ νεωτάτου τῆς ἰατρικῆς Λεξικοῦ Γάλλοι ἀποδοκιμάζουσι τὸν ζωϊκὸν μαγνητισμὸν, μήτ' αὐτὸ δὲν μ' ἐλάνθανεν· ὁ περίεργος ὅμως καὶ φιλομαθὴς, ὅς τὰ εἰς αὐτὸ περὶ τούτου λεγόμενα ἀνέγνωσε, δὲν θέλει κάμει κακὰ ἐὰν ἀναγνώσῃ καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς γενομένην ἀπάντησιν, ἐπιγραφομένην Defense du Magnetisme animal. Paris. 1819.

Μετὰ τοῦτο ἐκθέτει τινὰ ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Kluge (πόθεν δέ; ἐξ ἰδίας ἀναγνώσεως, ἢ ἔκ τινος ἐφημερίδος; τοῦτο μὲ λανθάνει)· ἀλλ' ἴσως εἶναι περιττὸν νὰ εἴπω πρὸς τὸν ἀναγνώστην, ὅτι ἡ διαφορὰ μεταξὺ ὁλοκλήρου σώματος ἀνθρωπίνου καὶ σκελετοῦ εἶναι μεγαλωτάτη, καὶ ὅτι καὶ ὁ σκελετὸς διὰ νὰ παραδοθῇ καλῶς εἶναι χρεία ἀνατόμου ἐπιδεξίου, εἰδὲ μὴ, ποῦ μὲν περιαιρῶν μικρᾶ ὀστᾶ, ποῦ δὲ κόπτων ἢ συντρίβων ποῦ δὲ παραλείπων σάρκας καὶ μέρη νεύ-

ρων, θέλει παραζήσει αὐτὸν κακῶς· τὸ αὐτὸ ἂς ἐννοῆται καὶ περὶ τῶν συνοψιμένων συγγραφέων. Ὅθεν ἂς μὴ νομίζῃ ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἔχει ἤδη τὸν Kluge, ὅταν δηλ. ἀναγινώσκῃ τὰ παρὰ τοῦ κὺρ Νικολάου ἐκδοθέντα. Εἰς τὴν προτέραν μου διατριβὴν ἐσημείωσα ἤδη ὅτι ἐντὸς ὀλίγου διαζήματος καιροῦ ἐτυπώθη πολλάκις, καὶ τοῦτο ποῦ; ὄχι εἰς τὴν Λιβύαν ἢ Συρίαν, ἀλλὰ μεταξὺ ἔθνους πεπαιδευμένου, ὅπου εἶναι τόσον πλῆθος ἰατρῶν, μήτε ἐννοεῖ αὐτὸ ὁ κοινὸς λαός.

Σελ. δὲ 557 τὴν ἴασιν τῆς βρογχοκήλης διὰ τῆς ἀφῆς τὴν συναριθμεῖ μετὰ τῶν μύθων, κατωτέρω δὲ προβάλλει τὸν Monteggia ὅτι ἔγινεν αὐτόπτης τοιαύτης ἰάσεως, καὶ εὐθὺς μετὰ ταῦτα λέγει ὅτι ἐγὼ ἔπεσα εἰς ἀντίφασιν, πλὴν τίνι τρόπῳ, ἐγὼ δὲν ἐννοῶ ἀπὸ ὅ,τι ἐπιφέρει εἰς δεῖξιν. Ἂν ἐγὼ εἶπον ὅτι ὁ μαγνητισὴς χρεία νὰ εἶναι καὶ τῆς ἰατρικῆς ἔμπειρος, τοῦτο δὲν εἶναι ἰδικόν μου δόγμα, ἐγὼ δὲν εἶμαι μήτε μαγνητισὴς, μήτε ἁπλῶς ἰατρὸς, ἀλλὰ τοῦτο λέγουσιν ὅλοι συμφώνως ὅσοι περὶ Ζ. Μ. συνέγραψαν, εἴτε Γάλλοι, εἴτε Γερμανοὶ, καὶ τοιοῦτοι εἶναι καὶ οἱ κατὰ τὸ παρὸν μαγνητίζοντες, καὶ διὰ νὰ ἀποσιωπήσω τοὺς ἄλλους, εἶναι ἱκανὸν εἰς ἀπόδειξιν ὁ εἰς Βερολῖνον Προφέσωρ τοῦ Μαγνητισμοῦ Wolfart, ὅς ἐν ταυτῷ καὶ θεραπείας δημοσίως κάμνει, ἐκ τῶν ἐποίων τινῶν ἔγινεν αὐτόπτης καὶ ὁ ἡμέτερος κύριος Κούμας.

Σελ. 560—561 ἐκθέτει τὴν ἱστορίαν τινὸς νέας πασχούσης, τῆς ὁποίας τὸ πάθος συνωδεύετο μὲ παράξενα συμπτώματα, καὶ τὸ ὁποῖον ἐθεραπεύθη χωρὶς νὰ μεσολαβήσῃ μαγνητισμός· ἐπιφέρει ἔπειτα, ἆρα οὐδὲν ἐνέργεῖ μαγνητισμός. Οὕτω δύναμαι νὰ ἐπιφέρω καὶ ἐγὼ ὅτι οὐδὲν ἐνεργοῦσι τὰ ἰατρικὰ, οὐδὲν ὠφελεῖ δίαιτα ἢ ὁ ἰατρὸς, διότι συμβαίνει πολλάκις νὰ ἰατρεύῃ τὴν νόσον μόνη ἡ φύσις χωρὶς βοήθειαν ἰατροῦ, καὶ τὸ θαυμαζὸν, ἐνίοτε καὶ μόνη ἡ εἰς τὴν δίαιταν ἀταξία, οἷον κρέας τράγειον, χέλι, ἢ σκορδάρμη, τῶν ὁποίων ὅλων αὐτῶν ἔγινα αὐτόπτης ἐγὼ, ἄλλοι δὲ ἄλλων. Λανθάνει ἄραγε τὸν κὺρ Νικόλαον ὅτι τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα δύναται ἀπὸ διάφορα αἴτια νὰ παραχθῇ; Σελ. 563 συμπεραίνει ὅτι ἀδύνατον λοιπὸν εἰς τοὺς Παρισίους νὰ κατακριθῇ τοιοῦτον σύζημα ὠφέλιμον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ ἱπεκακουάνα εἶναι ἰατρικὸν ἀξιολογώτατον καὶ ὠφέλιμον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, εἶναι ὁμολογούμενον, ὅτι δὲ καὶ ἐξωρίσθη ἀπὸ

ὅλην τὴν Εὐρώπην ἀποσκορακιζομένη, καὶ ἐτιμωρεῖτο ἂν κανεὶς ἐφωρᾶτο ὅτι ἐμεταχειρίζετο ἢ ἐπώλει αὐτήν, ἐλέχθη ἀνωτέρω. Καὶ εἰς μόνην ἄρα τὴν ἱπεκακουάναν σύνεξη αὐτό; ὄχι καὶ εἰς τοῦ Κοπερνίκου τὸ σύςημα, ὄχι καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ ἀπὸ ἄγνοιαν; δὲν ἐξηκολούθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν χρόνους πολλοὺς μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Νευθωνιακοῦ συςήματος νὰ φιλοσοφῶσι κατὰ τὸν Καρτέσιον, ἀποδοκιμάζοντες δηλ. τὸ σύςημα τοῦ Νεύθωνος, ὥςε καὶ ὁ Fontenelle, ὁ ὁποῖος μόνος ἠξιώθη ζῶν νὰ ὀνομάζεται φιλόσοφος, εἰσῆξε τὰς δίνας τοῦ Καρτεσίου εἰς τὸ περὶ πλήθους κόσμου αὐτοῦ σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς συγγραφεῖς τοῦ ἱςορικοῦ Λεξικοῦ εἶναι κηλὶς εἰς αὐτὸ τὸ σύγγραμμα, χωρὶς τῆς ὁποίας ἤθελε συναριθμῆται μετὰ τῶν κλασικῶν;

Σελ. αὐτόθι λέγει ὅτι γνωρίζει καὶ αὐτὸς παμπόλλους ἐναντίους τούτου τοῦ συςήματος. Τί πρακτέον λοιπὸν ἂν πολλοὶ μὲν αὐτὸν ἀποδέχονται, πολλοὶ δὲ οὐχί; ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ μοὶ φαίνεται τολμηρὸν τὸ νὰ ἐπιφέρω ὅτι οὐχ ὑπάρχει μὲ τόνον ἀποφαντικόν. Τί λοιπὸν τὸ ἑπόμενον; πρέπει νὰ ἄσωμεν, μοὶ φαίνεται, μετὰ τοῦ Ποιητοῦ· ἆρ' ἔςιν, ἆρ' οὐκ ἔςιν; . . . . . καίφημι, κ' ἀπόφημι, κ' οὐκ ἔχω τί φῶ (α).

(α) Ἐγὼ ὁμολογῶ ὅτι κυρίως βεβαιότης εἶναι ἡ ἀποπτική, καὶ ὅτι αὐτόπτης θεραπείας διὰ τοῦ μαγνητισμοῦ δὲν ἔγινα, ὥςε νὰ ἔχω αὐτὴν τὴν βεβαιότητα· ἱςορικὰς ὅμως βεβαιότητας (ἐκτὸς τῶν δύο, τὰς ὁποίας εἰς τὰ Ἰωάννινα ἔλαβον, ὅταν ἐκεῖ διέτριβον) ἔχω ἰτὰς ἑξῆς: α'. ὁμογενὴς πέπαιδευμένος, πολυμαθὴς μάλιςα καὶ ἀγχίνους, οὐχὶ δὲ μωρόπιςος, μὲ ἐβεβαίωσεν ἐνταῦθα ὅτι ἔγινον αὐτόπτης τοιαύτης θεραπείας εἰς ἀπηλπισμένον πάθος τῆς σύριγγος λεγομένης, ἥτις ἐγένετο παράτιμος τῶν περιφημοτέρων ἰατρῶν, ὅςις εἶναι ἐνταυτῷ ἔμπειρος καὶ τοῦ μαγνητισμοῦ. β'. Τὸ παρελθὸν ἔτος ἔγινα πολὺς κρότος (διότι ἐδημοσιεύθη) ἄλλου τινὸς ὡσαύτως ἀπηλπισμένου παρὰ τῶν ἰατρῶν πάθους, τὸ ὁποῖον ἦτον, ἂν δὲν ἐλησμόνησα, παραλυσία. γ'. Προφέσωρ τις τῶν περιφημοτέρων, τοῦ ὁποίου δὲν κρίνω εὔλογον νὰ φανερώσω τὸ ὄνομα, μὲ ἐβεβαίωσε τὸ αὐτὸ περὶ ἄλλου τινος. δ'. Ὁλλανδός τις ἔμπειρος μὲν τῆς ἰατρικῆς, μὴ μεταχειριζόμενος δὲ αὐτὴν ὡς ἐπάγγελμα, καὶ ἐνταῦθα (ἐν Βιεννῃ) διατρίβων, μὲ ἐβεβαίωσεν ὅτι πολλαὶ τοιαῦται θεραπεῖαι κρυφίως γίνονται· λέγω κρυφίως, διότι κατ' ἀρχὰς οἱ μαγνητισταί, τῶν ὁποίων πολὺ μέρος τότε ἦσαν ἀγύρται καὶ ἀμαθεῖς, ἔκαμαν πολλὰς καταχρήσεις μαγνητίζοντες, ὅθεν ἀπηγορεύθη ὁ Μαγνητισμὸς, καὶ ἔκτοτε διαρκεῖ ὅως τῆς σήμερον ἡ ἀπαγόρευσις, ἂν καὶ εἰς τοὺς προφέσορας συγχωρεῖται νὰ παρευρίσκωσι τὴν περὶ αὐτοῦ διδασκαλίαν εἰς τὰ διδακτικὰ αὐτῶν συγγράμματα, καὶ νὰ συνεςιῶσιν αὐτὸν εἰς τοὺς μαθητὰς ὡς μέσον θεραπευτικὸν καθὼς καὶ τὸν ἠλεκτρισμὸν καὶ γαλβανισμόν. Εἰς αὐτὰς τὰς βεβαιότητας ἠμπορῶ νὰ προσθέσω ὡς τοιαύτην καὶ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Pfaff, ὅςις ἂν καὶ ἀντίπαλος τοῦ Μαγνητισμοῦ ὁμολογεῖ ὅτι ἔγινάν τοιαῦται θερα-

Τοιαῦτά τινα ἐξέδωκαν πρὸ ἐμοῦ διὰ ταύτης τῆς ἐφημερίδος περὶ τοῦ Μαγνητισμοῦ καὶ τινες ἐλλόγιμοι ὁμογενεῖς, πασῶν τῶν ἀξιολόγων γλωσσῶν τῆς Εὐρώπης ἔμπειροι, ἐλλόγιμοι φιλοπονώτατοι καὶ φιλογενέςατοι, οἵτινες ἐπλούτισαν τὸν Δ. Ε. μὲ τόσας ἀξιολόγους εἰδήσεις ἐπιςημονικὰς, παριςάνοντες τὸ πρᾶγμα ὡς εἰςέτι ἀμφίβολον, καὶ ἂν ἐγὼ μεταταῦτα μετεχειρίσθην τόνον ἀποφαντικὸν, τοῦτο τὸ ἔκαμα διὰ νὰ συςείλω τὴν γνώμην ἐκείνων, οἵτινες ἐξ ἐναντίας ἀποφαίνονται θαῤῥαλέως ὅτι εἶναι ἀπάτη καὶ πλάσμα· καὶ νομίζω ὅτι οἱ ἐκεῖ ἐκτεθέντες λόγοι εἶναι ἱκανοὶ εἰς τὸ νὰ ἀποτελέσωσιν αὐτό, ἂν θέλῃ ἐνταυτῷ ὁ φιλομαθὴς ἀναγνώςης νὰ ἀναγνώσῃ καὶ μέρος τῶν συγγραφέων, τοὺς ὁποίους ἐκεῖ ἐσημείωσα.

Σελ. δὲ 564 ἀναφέρων τρεῖς μόνον ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς τούτου τοῦ συςήματος ἐπιχειρίζεται ν' ἀποδείξῃ τὸν Lavater ὡς ἐνθουσιαςὴν, διὰ νὰ συμπεραν θῇ ἐκ τούτου (ἂν καὶ ἄλλως αὐτὸ ἀληθεύει) ὅτι πάντες τοιοῦτοι, ὅ ἐςιν ἐκ τοῦ μέρους συμπεραίνει περὶ τοῦ ὅλου. Οὕτω λοιπὸν δύναται νὰ συμπεράνῃ καὶ ἄλλος τις ὅτι πάντες οἱ Γραικοὶ λῃςαὶ, διότι ὁ Τόσκας ἦτον λῃςὴς Γραικὸς; ἢ, ὁ Robespier ἦτον Γάλλος ἀπάνθρωπος, τύραννος, ἄθεος, ἄρα καὶ πάντες οἱ Γάλλοι τοιοῦτοι. Ἂς μοὶ συγχωρήσῃ ὁ κὺρ Νικόλαος νὰ μεταχειρισθῶ μίαν ἀπὸ τὰς παροιμίας του, πολὺ ὅμως εὐλογώτερον ἀντιςρέφων αὐτὴν πρὸς αὐτὸν, λέγω δὲ τὴν· Ῥάβδος ἐν τῇ γωνίᾳ ἔξω βρέχει. Ἄλλος μέντις ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ ὅτι ἁρμόζει ἐπίσης καὶ ἡ· Ὤδινεν ὄρος, καὶ ἔτεκε μῦν· ἐγὼ ὅμως κρίνω ἁρμοδιωτέραν τὴν πρώτην, καὶ τόσον περισσότερον, ὅσον δύναται νὰ μεταπλασθῇ εὐκολώτατα, καὶ νὰ λάβῃ μορφὴν συλλογισμοῦ οὕτω· Ῥάβδος ἐν τῇ γωνίᾳ, ἄρα βρέχει; ὥςε νὰ μιμῆται κάλλιςα τὸν αὐτοῦ συλλογισμόν. Ὁμοίως συλλογίζεται καὶ κατωτέρω συνάγων ὅτι ἐπειδὴ τὸ Βροξνιακὸν σύςημα ἀπεδείχθη ἐσφαλμένον, ἕπεται ὅτι καὶ τὸ σύςημα τοῦ Ζ. Μ. εἶναι ψευδές· λοιπὸν ἡ αὐτὴ ἀπάντησις καὶ παρ' ἐμοῦ. Ὅταν δὲ ἀνωτέρω κατηγορῶν τὸν μὲν Delouze ὀνομάζῃ ἐνθουσιαςὴν, τὸν δὲ Kluge ἀντιφιλόσοφον, ἐγὼ τί πρέπει νὰ ἀποκριθῶ; ὄχι ἄλλο εἰμὴ τὸ γνωμικόν· πάντες ψέγειν οἴδασι· ἂν καὶ εἶναι πάμπολλα ἄλλα συγγράμματα, καὶ εἰςέτι συγγράφονται

ποῖαι. Ὁ ἀναγνώςης δύναται νὰ ἴδῃ τοῦτο εἰς τὴν προτέραν μου διατριβήν· ἀποσιωπῶ τὰς εἰς ἄλλα συγγράμματα ἀξιοπίςων ἀνδρῶν περιεχομένας περιγραφὰς τοιούτων θεραπειῶν.

καθ' ἑκάστην, ὥστε τὰ κατὰ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ γραφθέντα οὐδένα λόγον ἔχουσιν ἐὰν παραβάλλωνται πρὸς τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ.

Περὶ τὰ τέλη τῆς αὐτῆς σελίδος „καὶ ἄλλα, λέγει, παραδείγματα ἔχομεν ἀνδρῶν περιφήμων, οἵτινες ἠπατήθησαν", καὶ ταῦτα λέγων δὲν φοβεῖται μήπως ἀντιστρέφωντες ἀποδώσῃ τὴν αὐτὴν ἀπάτην εἰς τοὺς ἐναντίους τούτου τοῦ συγγράμματος, τοὺς ὁποίους καὶ αὐτὸς καὶ ἄλλοι πολλοὶ τιμῶσι καὶ σέβονται ὡς σοφούς. Σημειῶ δὲ πρὸς τὸν φιλομαθῆ ἀναγνώσην ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ Ζ. Μ. μήτε ἔγεινε, μήτε ἠμπορεῖ νὰ γείνῃ πάγκοινος, διότι, ὡς λέγουσιν οἱ ἐμπειρότατοι αὐτοῦ, ἀπαιτεῖται καὶ ἐκ μέρους τοῦ μαγνητίζοντος καὶ ἐκ μέρους τοῦ μαγνητιζομένου πολλὴ προσοχὴ, καὶ ἔτι καὶ πολὺς καιρός· εἶναι ὅμως πιθανὸν νὰ γείνῃ ὀλίγον κοινοτέρα, διότι ἄρχισαν ἤδη νὰ τὸν διδάσκωσι καὶ εἰς τὰ πανεπιστήμια, τὸ ὁποῖον δὲν ἐγίνετο πρότερον.

Σελ. 565. „Ὅλαι, λέγει, αὗται αἱ προετοιμασίαι (δηλ. πίστις, προσοχὴ, ἐλπὶς ὑγιείας καὶ τ.) συντείνουσιν εἰς κάποιον τρόπον νὰ προξενήσωσιν ἐνίοτε φαινόμενα παράδοξα, καὶ τὴν ἰδίαν ἴασιν, καὶ τ. λ.". Ἀλλ' ὅτι αὐτὰ δὲν λανθάνουσι τοὺς ὀπαδοὺς τούτου τοῦ συγγράμματος, παρακινῶ τὸν κὺρ Νικόλαον νὰ ἀναγνώσῃ τὴν πεντάτομον φυσιολογίαν τοῦ πρώην μὲν εἰς Πέσαν προφέσσορος, ἤδη δὲ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βιέννης προσιβασθέντος κὺρ Lenhosek, καὶ θέλει ἰδεῖ πόσον σοφῶς καὶ μεθοδικῶς διδάσκει ὅλα αὐτά.

Σελ. δὲ 566 ἐκθέτει τινὰ παράδοξα, καὶ ἔπειτα ἐπιφέρει „εἰσὶ θαύματα αὐτὰ τοῦ ζ. μ.; οὕτως ἐπιφέρω καὶ ἐγὼ, ἡ δεῖνα ἀῤῥωστία ἰατρεύθη παρὰ τῆς φύσεως, ἄρα οὐδὲν ἡ ἰατρική. Ὡς φαίνεται λανθάνει τὸν κὺρ Νικόλαον ὅτι τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα δύναται ἀπὸ διάφορα αἴτια νὰ παραχθῇ. Σελ. δὲ 568 δικαιολογεῖται διατί ὠνόμασε τὸν Ζ. Μ. πανάκειαν· ἀλλὰ τί νὰ εἴπω ἐγώ; ἂς μὲ συγχωρήσῃ νὰ εἴπω ὅτι δὲν ἀνέγνωσε μετὰ τῆς πρεπούσης προσοχῆς τοὺς περὶ τούτου συγγράψαντας, ἂν εἶναι ἔμπειρος καὶ τῆς Γερμανικῆς γλώσσης, καὶ ἂν τῶντι ἀνέγνωσε καὶ τὸν Ilage, εἰδὲ μὴ ἤθελεν ἰδεῖ ὅτι μεταξὺ εἴκοσι μαγνητιζομένων μόλις εἷς γίνεται ὑπνοβάτης. Παρατρέχω ἄλλους λόγους διὰ νὰ μὴ πολυλογῶ.

Τέλος τὸν μὲν κὺρ Ν. εὐχαριστῶ διὰ τὰς καλὰς συμβουλὰς, ἂν καὶ ἐγὼ δὲν κατέγινα πολὺ εἰς τὰ τοιαῦτα, καθότι μήτε εἶχον σκοπὸν νὰ γείνω μαγνητιστής. Πρὸς δὲ τὸν

ἀναγνώσην εἶναι περιττὸν νὰ εἴπω ὅτι τὸ νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἢ νὰ μὴ ἀληθεύῃ τὸ σύγγραμμα τοῦ Ζ. Μ. εἶναι πολὺ πλέον ἐπιθυμητὸν εἰς ἐκείνους, ὅσοι αὐτὸν δὲν ἐδιδάχθησαν, ὅθεν μήτε πρέπει νὰ προσμένῃ νὰ ἀκούσῃ παρὰ τῶν τοιούτων τὴν ἀλήθειαν.

Μακάριος Ἐπίσκοπος πρώην Ῥωψῶν, Ἀρχιερεὺς τοῦ ἐπισημοτάτου πάγματος τῶν Ἁγίων Μιχαὴλ καὶ Γεωργίου, καὶ τοποτηρητὴς τῆς Μητροπόλεως Κερκύρας.

Εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πεπαιδευμένους βλέποντες τὰς δυσκολίας ὁπῶ ὑπέφεραν οἱ νέοι εἰς τὴν σπουδὴν, τὴν πολυκαιρίαν, τοὺς μεγάλους κόπους καὶ τόσα ἄλλα κακὰ, κατεδαπάνησαν μυρίους κόπους, διὰ νὰ εὐκολύνωσι τὰ μέσα τῆς σπουδῆς, καὶ νὰ φέρωσι μίαν εὐκολίαν εἰς τοὺς νέους, διὰ νὰ ἠμποροῦν νὰ εἰσχωροῦν εἰς τὴν μάθησιν μὲ ὀλιγοκαιρίαν, καὶ νὰ μὴ χάνωσι τὸν καιρὸν τῆς νεότητος, ὁπῶ εἶναι δεκτικὸς τῆς σπουδῆς χωρὶς κἀμμίαν ὠφέλειαν. Ὁ ἐπαινετὸς σκοπὸς τῶν τοιούτων ἔλαβε τελευταῖον εἰς τὰς ἐδικάς μας ἡμέρας καλὴν ἔκβασιν, καὶ ἐπέτυχον τὸν ποθούμενον σκοπόν τοι, μὲ μεγάλον θαυμασμὸν ὅλης τῆς Εὐρώπης, μὲ τὴν εὕρεσιν τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου, ἱκανῆς εἰς τὸ νὰ φωτήσῃ τοὺς νέους ἀκοπιάστως, τῆς ὁποίας τὴν εὐκολίαν ἰδόντες ὅλοι οἱ Εὐρωπαῖοι μὲ μεγάλον ζῆλον τὴν ἐνηγκαλίσθησαν, καὶ τὴν σήμερον ἔφθασαν εἰς ὅλας τὰς Μεγαλοπόλεις εἰς τόσην προχώρησιν, ὥστε ὁπῶ δὲν εἶναι τόπος ὁ ὁποῖος νὰ μὴν τὴν ἔβαλεν εἰς πράξιν. Αὐτὴ ἡ ἐπαινετὴ, καὶ ὠφελιμωτάτη μέθοδος ἔφθασε καὶ ἐνταῦθα εἰς τὴν πατρίδα σας, μὲ τὸ μέσον τοῦ ἐλλογίμου φιλοπατρίδος σας, κυρίου Ἀθανασίου Πολίτου, ὅστις θέλοντας νὰ γένῃ ὠφέλιμος εἰς τοὺς νέους τῆς πατρίδος του, διὰ νὰ τοὺς ἰδῇ ἕνα καιρὸν πεφωτισμένους, ἀπεφάσισε νὰ καταταλαιπωρήσῃ κόπους μεγάλους, διὰ νὰ τὴν βάλῃ εἰς πράξιν, ὄχι ἀποβλέπων εἰς τὸ ἴδιον ὄφελος, ἀλλ' εἰς τὸ κοινὸν τῶν Πατριωτῶν του, καὶ σοχαζόμενος νὰ γένῃ αἴτιος τῆς προκοπῆς τῶν νέων κάθε κατασάσεως, οἱ ὁποῖοι ἔχανον τὸν καιρόν τους διὰ χρόνους πολλοὺς εἰς τὸ νὰ παιδεύωνται ἀπὸ τοὺς διδασκάλους, εἰς βιβλία πολλὰ δυσκατάληπτα, ὄχι μόνον ἀπὸ αὐτοὺς, καθὼς εἶναι ἡ ὀκτόηχος, τὸ ψαλτήριον καὶ τὰ λοιπὰ, ἀλλ' ὅτε ἀπὸ τοὺς ἰδίους διδασκάλους ὁπῶ τοὺς ἐδίδασκαν. Καθὼς ὅμως τὰ καλὰ πάντοτε φθονοῦνται, ἔτω δὲν ἔλειψε καὶ εἰς τοῦτο τὸ ἐπαινετὸν καὶ ἐπωφελὲς καλὸν νὰ ἀκολουθήσῃ ἀπὸ τινὰς ἀμαθεῖς, ἢ καὶ ἐχθροὺς τῆς προκοπῆς τῶν νέων ἱκανὰ ἐμπόδια, οἱ ὁποῖοι ἁρμα-

τώθησαν ἐναντίον τῆ τοιάτη καλῆ ἔργα μὲ μωρολογίας, φωνάζοντες, ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ἐναντία τῆς θρησκείας, καὶ ἄλλα παρόμοια; μὴν ἠξεύροντες, τί λαλοῦσι, καὶ μὲ τὸν τρόπον τοῦτον ἀγωνίζονται διὰ νὰ ἐμποδίζεν τὰς νέας ἀπὸ τὸ νὰ πηγαίνεν εἰς τὸ σχολεῖον, καὶ τὰς γονεῖς τῶν νέων, ἀπὸ τῆ νὰ τὰς ςείλεν διὰ νὰ σπεδάζεν· τὰς ὁποίας διὰ νὰ πληροφορήσωμεν καὶ εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν νὰ παρακινήσωμεν διὰ νὰ ἐναγκαλισθῆν μὲ ζῆλον καὶ προθυμίαν τὴν ἐπαινετὴν ταύτην μέθοδον πρὸς φωτισμὸν τῶν νέων τέκνων τας, βεβαιῶμεν α. ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς διδασκαλίας ὄχι μόνον δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν θρησκείαν, ἀλλὰ εἶναι μάλιςα ἀναγκαιοτάτη διὰ αὐτὴν, ἐπειδὴ εἰς ὀλίγον διάςημα καιρῆ κάμνει τὰς νέας νὰ γνωρίζεν τὸ πρὸς τὸν θεὸν χρεωςούμενον σέβας, τὸ εἰς τὴν θρησκείαν, ἱερὰς Ναὰς, καὶ ἱερατεῖον χρέος, καὶ τὴν καλὴν ἠθικήν· καὶ β. τὰς ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰς μεγάλας καὶ πολυχρονίας κόπας ὁπῆ ὑπέφεραν διὰ νὰ μάθεν χωρὶς τινὰ ὠφέλειαν, τὴν ὀκτόηχον, καὶ λοιπὰ, προξενῆντα εἰς τὰς νέας ἀηδίαν τῆς σπεδῆς, καὶ τὰς εὐκολύνει τὴν προχώρησιν εἰς τὴν σπεδὴν μὲ τὸ νὰ τὰς κάμνη ταυτοχρόνως νὰ μανθάνεν διὰ νὰ ἀναγνώσκεν, νὰ καλλιγράφεν, καὶ ὁπωσῆν νὰ ὀρθογράφεν, καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα προχωρῆντος τῆ καιρῆ θέλετε γνωρίσει ἐμπράκτως.

Λοιπὸν σὰς συμβουλεύομεν πατρικῶς νὰ μὴ δώσετε εἰς τὸ ἑξῆς καμμίαν ἀκρόασιν εἰς τὰς αὐτὰς μωρολόγας, καὶ ἐχθρὰς τῆς προκοπῆς τῶν νέων, μὲ τὰς ἀςοχάςας των καὶ μωρὰς παρακινήσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν προέρχονται ἀπὸ ζῆλον θρησκείας, ἀλλὰ ἀπὸ μίαν μεγάλην ἀμάθειαν, καὶ ἀπὸ τὸν φθόνον τῆ μισοκάλε δαίμονος, ὁπῆ συντρέχει διὰ νὰ ἐμποδίσῃ ἕνα καλὸν ἀπὸ τόσας, ὁπῆ ἠμπορῆν μὲ τὴν φώτισιν τῆς σπεδῆς νὰ γνωρίσεν τὴν δύναμιν τῆς θρησκείας.

Ἀλλ' ἐπακόσατε εἰς τὰς Ἀρχιερατικὰς ἡμῶν συμβουλὰς, καὶ φιλοτιμηθῆτε ἕκαςος νὰ ςείλῃ τὸ τέκνον τε διὰ νὰ σπεδάζῃ, ὄντες βέβαιοι, ὅτι θέλετε προξενήσει μεγάλην ὠφέλειαν εἰς τὰ τέκνα σας, καὶ θέλετε γένει καὶ τὸ ἐπαινετὸν παράδειγμα τῶν λοιπῶν Νήσων, αἱ ὁποῖαι ἐπιθυμῆσι νὰ ἀξιωθῆν ἀνυπομόνως. Οὕτω ποιήσατε, ἵνα καὶ ἡ τῆ θεῆ χάρις εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Ἁγία Μαῦρα ἐν ἔτει Σωτηρίῳ ,αωκ'. τὴν ἑ.

—(*)—

Τυπογραφικοῦ παραράματος διόρθωσις.

Ἀρ. 11, σελ. 309. σημ. (1). ἀντὶ εἰς ἀπὸ τὴν Κέων, ἀναγίνωσκε εἰς τὴν Κέων κ. τ. λ.

ΕΡΜΗΣ ὁ ΛΟΓΙΟΣ.

Τῇ ιέ. 22 Νοεμβρίου.

1820

Ἑλλόγιμοι Ἐκδόται,

Μὲ πολλὴν εὐχαρίςησιν ἀνέγνωσα εἰς τὸ 17 τετράδιον τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ (σελ. 502—519) τὰς ἀνωνύμου τινὸς περὶ ἐπαίνων καὶ ἐγκωμίων σκέψεις. Ὁ συγγραφεὺς, προσαρμόζων αὐτὰς εἰς τὴν παροῦσαν κατάςασίν μας, ἀναφέρει καὶ κρίνει τὴν ἀγγελίαν τῶν φιλομούσων τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Μολδαυΐας ἔργων τὴν εἰς τὸ τετρ. τοῦ Λ. Ἑρμοῦ τυπωθεῖσαν. Εὐγνωμονῶ πολλὰ εἰς τὸν ἀνακριτὴν δὶ ὅσα καλὰ λέγει ἀνώνυμος περὶ ἀνωνύμου, ἄγνωςος περὶ ἀγνώςου τοῦ γράψαντος τὴν ἀγγελίαν. Τοιαῦται κρίσεις (πάντῃ διάφοροι ἀπὸ τὰς Θερσιτικὰς σεμνολογίας ἢ παραινέσεις, καὶ τοὺς γενναίους διαπληκτισμοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους τινὲς καυχῶνται), καὶ τὸν κρινόμενον καὶ τὸ κοινὸν ὠφελοῦσι, καὶ τὸν κρίνοντα τιμῶσιν. Ἡ τοῦ ἀνωνύμου δὲν εἶναι μικρὸν σημεῖον ὅτι καὶ κατὰ τοῦτο παραχωρεῖται εἰς τὰ καλάτερα. Τὰ ἀξιέπαινα παράδειγματα ἐλπίζω νὰ μιμηθῶ εἰς τὰς ἀκολούθους παρατηρήσεις μου.

Φανερὸν εἶναι ὅτι ἡ ῥηθεῖσα ἀγγελία, τὴν ὁποίαν διαμολογεῖ ὁ ἀνώνυμος, κατεκρίθη ὡς κολακευτικὴ, ἢ κἂν ὑπερβολικῶν ἐπαίνων περιεκτικὴ. Ἂν καὶ δὲν σημειόνῃ πόθεν γράφει, δὲν χρειάζεται πολλὴ μαντικὴ νὰ καταλάβῃ τις ὅτι ἀπὸ τὴν πόλιν ἐκείνην, ὅπου εἶναι πολλὰ λόγια, καὶ ὀλίγα πράγματα· ὅπου τινὲς κατακρίνουν πικρὰ ὅσα καλὰ δὲν ἔκαμαν αὐτοὶ, διὰ νὰ δείξουν τάχα ὅτι ἤθελαν κάμει μεγαλήτερα, ἂν εἶχαν τὰ μέσα τῶν ἐπαινουμένων, καὶ ὅταν ἀποκτήσωσι ταῦτα τὰ μέσα, Κύριος οἶδε πόσον ἐνθυμοῦνται τὰς πομπώδεις ὑποσχέσεις των· ὅπου τέλος πάντων εὑρίσκονται βασανισταὶ τῶν ἀλλοτρίων τόσον ἀκριβοδίκαιοι, ὥςε καὶ ὁ μετριώτερος ἔπαινος, εἰ μὲν ἀποτείνεται εἰς ἄλλους, εἶναι ἀηδὴς ὑπερβολή· εἰ δὲ πρὸς αὐτοὺς, καὶ εἰς τὸν ἕβδομον οὐρανὸν ἂν

τοὺς ἀναβιβάζῃ, τοὺς φαίνεται κομψὸς καὶ Ἀττικὸς, τὸν ἀκούουν μὲ ἡδονὴν, φουσκόνουν, καμαρόνουν καὶ χαδεύουν τὰ γένεια των. Διὰ νὰ εὐαρεσήσω εἰς αὐτοὺς, ἔπρεπε νὰ διασύρω ὅσα ἐπαίνεσα· τοιαύτην ὅμως εὐαρέσησιν νὰ μὴν ἀξιωθῶ ποτὲ νὰ τοὺς δώσω!

Δὲν ἦτον περιττὸν νὰ ἠξεύρῃ ὁ ἀναγνώστης ὅτι εἰς τοιοῦτον τόπον ἤκουσεν ὁ ἀνώνυμος τὰς κατακρίσεις τῆς ἀγγελίας. Ὁμολογῶ ὅτι ἡ εἴδησις τῶν φιλογενῶν ἔργων τοῦ Ἡγεμόνος Μιχαὴλ Σούτζου μέχρις ἐνθουσιασμοῦ μ' ἐχαροποίησεν. Ὄχι μόνον ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ διατρίβοντες ἐνταῦθα ὁμογενεῖς ἐθαύμασαν τὸν εὐγενῆ ζῆλόν του (Ἰδ. Λ. Ἑ. Ἀρ. 16, σελ. 483). Ἂν ἄλλοι, ἀλλέως ἴσως ὠργανισμένοι, δὲν αἰσθάνωνται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἂς μᾶς συγχωρήσουν τοὐλάχιστον νὰ μὴ νομιζώμεθα διὰ τοῦτο ἀξιοκατάκριτοι.

Ἐνδέχεται, εἰς τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀγαλλιάσεως, νὰ μ' ἔφυγε κάμμία ὑπερβολή, συγγνωστή· ἂν δὲν ὑπερβαίνῃ τὰ ὅρια τοῦ πρέποντος· διότι καὶ αἱ ὑπερβολαὶ ἔχουσιν ὅρια. Ἂν τοῦτο συνέβη ἢ ὄχι, ἡ ἐξέτασις τῶν πραγμάτων θέλει τὸ φανερώσει.

Ἐὰν πιστεύσωμεν τὸν ἀνώνυμον ὅτι „ἡ μὲ τὸν Αὔγουσον σύγκρισις τοῦ Ἡγεμόνος ὄχι μόνον δὲν εἶναι ὑπερβολικὸς ἔπαινος, ἀλλὰ καὶ τοῦ δέοντος κατώτερος" ἐγὼ μένω δικαιολογημένος. Ἐπειδὴ ὅμως τὴν ἀλήθειαν ἀπ' ὅλα πρέπει νὰ προτιμᾷ ὅσις γράφει διὰ τὸ κοινὸν, δὲν δυσκολεύομαι νὰ ὁμολογήσω ὅτι κατὰ τοῦτο δὲν συμφωνῶ μὲ τὸν ἀνώνυμον.

Εἶπα, ΑΥΓΟΥΣΤΟΝ ΚΑΤΑ' ΤΟ' ΦΙΛΟ'ΜΟΥΣΟΝ. Μόνον λοιπὸν τὸ φιλόμουσον αὐτοῦ χρεωστῶ κυρίως νὰ δείξω, ἐπειδὴ καὶ ἀπ' αὐτὸ τὸν ἐκγυμνόνει ὁ ἀνώνυμος. Τὰ ἄλλα τοῦ Αὐγούσου προτερήματα ἢ ἐλαττώματα εἶναι ἔξω τοῦ προκειμένου. Ἂς ἀκούσωμεν μ' ὅλον τοῦτο τὸν Μύλλερον (1).

„Ἀφ' οὗ [ὁ Ὁράτιος] ἐπολέμησεν ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας „μὲ τὸν ἔσχατον τῶν Ῥωμαίων [τὸν Βροῦτον], κ' ἐπληροφορήθη ὅτι ἦτον ἄφευκτος ἡ μεταβολὴ [τῆς πολιτείας], ἀκολούθησε τὰ τοῦ νέου δεσπότου τῆς Ῥώμης, καὶ μετεχειρίσθη εὐγενῶς τὴν ἀπὸ τῆς εὐνοίας αὐτοῦ ἰσχύν του. Ἐπαινῶν „τὸν Αὔγουσον, ὑπέγραφεν εἰς αὐτὸν τὴν ὁδὸν τῆς δόξης. „Ἐν ταύτῳ ἐδίδασκε τοὺς ἀναγνώσας του φιλοσοφίαν εἰς μο„ναρχουμένους πρέπουσαν. Τί καλήτερον ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ „παρὰ νὰ προσκολληθῇ εἰς ἡγεμόνα, ὅσις εἶχεν ἀληθινὴν φρό„νησιν ἐνωμένην μὲ ἀληθινὴν ἀγαθότητα καὶ μὲ μεγάλην „δύναμιν; . . . . . "

„Ὁ Αὔγουσος ἀκολουθοῦσεν εἰς τὴν διοίκησίν του τὰς „συμβουλὰς τοῦ Μαικήνα. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ἄγρυπνος καὶ δρα„στηριώτατος εἰς τὸ νὰ ἀνακαλύπτῃ καὶ νὰ σβύνῃ τοὺς ἐπι„βούλους σκοπούς, ἐφαίνετο τόσον βάθυμος καὶ φίλος τῶν „ἡσύχων ἡδονῶν, ὥςε δὲν τὸν ἐνόμιζαν ἱκανὸν ν' ἀσχοληθῇ „εἰς σπουδαῖα πράγματα. Αὐτὸς ἐδίδαξε τὸν Αὔγουσον νὰ „ἦναι δημοτικὸς καὶ φιλάνθρωπος, τὸν οἰκείωσε μὲ τοὺς „πλέον φωτισμένους ἀνθρώπους τοῦ καιροῦ του, τὸν ἐνέπνευ„σεν ἐνθουσιασμὸν δι' ὅλα τὰ ὡραῖα καὶ μεγάλα, καὶ ἐπιθυ„μίαν νὰ ἦναι πατὴρ καὶ εὐεργέτης τῆς Ῥώμης . . . . . Εἰς „τὴν οἰκιακήν του ζωὴν, μόλις διέφερεν ὁ Αὔγουσος ἀπὸ τοὺς „πλουσίους βουλευτάς. Συνέζη σχεδὸν πάντοτε μὲ ἐκλεκτοὺς „ἄνδρας, καὶ, ὅταν ἐσχόλαζε, συνέγραφε περὶ διαφόρων ὑ„ποκειμένων, ἢ ἀνεγίνωσκε τῶν ἐνδοξοτέρων τοῦ καιροῦ του „συγγραφέων τὰ ποιήματα. Ἡ διαιτά του ἐσυμφωνοῦσε μὲ „τὰ παλαιὰ τῆς δημοκρατίας ἤθη· ἡ τράπεζά του ἦτον λιτή. „. . . . . Μετεχειρίζετο ὅλην τὴν ἐξουσίαν του νὰ ἐμποδίζῃ „τῶν κακῶν παραδειγμάτων τὰ ἀποτελέσματα, καὶ ὡμιλοῦ„σεν εἰς τὴν βουλὴν περὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν ἠθῶν μὲ σεμνό„τητα τιμητοῦ τῆς ἀρχαίας Ῥώμης. Ὀλίγοι ἐγνώρισαν τὴν „ἀνθρωπίνην καρδίαν καλήτερα ἀπὸ τὸν Αὔγουσον. Τὰ ἀπὸ „τὴν ὁρμὴν τῶν παθῶν πλημμελήματα τὸν ἐφαίνοντο ὀλιγώ„τερον ἐπικίνδυνα, παρὰ τὴν ἐκτεθηλυμμένην ζωὴν καὶ τὰ „μάταια ἔργα· καὶ δὲν ἐφοβεῖτο τόσον νὰ ἦναι οἱ Ῥωμαῖοι „κακοὶ, ὅσον τὸ νὰ καταντήσουν ἀνεπίδεκτοι ἀρετῆς (il re„doutoit moins de voir les Romains vicieux que de les voir „incapables de vertus)".

Οὔτε καιρὸν, οὔτε δύναμιν ἀρκετὴν ἔχω νὰ ἐξετάσω κριτικῶς ἂν ἡ περὶ τῆς φιλομουσίας τοῦ Αὐγούσου ὑπόληψις ἦναι ἢ ὄχι θεμελιωμένη. Ἄλλας ἀποδείξεις δὲν ἠμπορῶ νὰ φέρω εἰμὴ μαρτυρίας σοφῶν ἀνδρῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐπλανήθην,

(1) Hist. univ. par Jean de Muller, trad. de l'Allemand par J. G. Hess; tom. 1, pag. 209. et 275.

ἂν αὐτοὶ ἐπλανήθησαν. Τὸ ἰσχυρότερον, νομίζω, τῶν ἐναντίων ἐπιχείρημα εἶναι, ὅτι ὅσα ἔκαμεν ὁ Αὔγουςος ὑπὲρ τῆς παιδείας δὲν ἦσαν εἰλικρινοῦς πρὸς αὐτὴν ἀγάπης, ἀλλὰ πολιτικῶν σκοπῶν ἀποτελέσματα. Ἂν τοῦτο ἀληθεύῃ, καλὸν εἶναι νὰ εὐχώμεθα τοιαύτην πολιτικὴν εἰς ὅλους τοὺς ἔχοντας ἐξουσίαν. „Τοὺς δὲ τοῖς Περικλέους τὴν σεμνότητα, δοξο„κομπίαν τε καὶ τύφον ἀποκαλοῦντας, ὁ Ζήνων παρεκάλει καὶ „αὐτούς τι τοιοῦτον δοξοκομπεῖν, ὡς τῆς προσποιήσεως αὐ„τῆς τῶν καλῶν ὑποποιούσης τινὰ λεληθότως ζῆλον καὶ συν„ήθειαν (Πλουτ. Περικλ., σελ. 285, ἐκδ. Κοραῆ)".

Ἤθελε μὲ φανῇ πιθανὴ ἡ κατὰ τοῦ Αὐγούςου ὑποψία, ἂν ἦτον ἄμουσος καὶ ἀγράμματος· ἀλλ', ἐξ ἐναντίας, μαρτυρεῖται ἀπὸ τὴν ἱςορίαν ὅτι ἦτον πολυμαθὴς, καὶ λόγων Ῥωμαϊκῶν καὶ Ἑλληνικῶν ἔμπειρος. Ὅθεν, δὲν ἦτον δυνατὸν, νομίζω, νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς αὐτοὺς, ἂν δὲν τοὺς ἀγαποῦσε· καὶ ἀκόμη ἀδυνατώτερον νὰ τοὺς ἀγαπᾷ ἐρωτικῶς, καὶ νὰ μὴ τοὺς προςατεύῃ εἰλικρινῶς. Ἰδοὺ τί λέγει ὁ τελευταῖος βιογράφος του (Biographie universelle)· „Ἠμπορεῖ τις νὰ εἰπῇ „ὅτι ὅσα καλὰ ἔγειναν ἐπὶ τῆς βασιλείας του, ἐνεργήθησαν „κατὰ παρακίνησίν του. Ἀνέςησε τὴν γεωργικὴν, ἐνεψύχω„σε τὰς τέχνας, κ' ἔκαμε νὰ τὰς ἀγαποῦν. Ἔχων ἐξαίρετον „φιλοκαλίαν καὶ νοῦν εἰς ὅλα εὐάρμοςον, ἐσχόλασε περὶ τοὺς „λόγους καὶ τοὺς ἐπροςάτευσε· καὶ δικαίως ἔγεινεν ἐπώνυ„μος αὐτοῦ μία ἀπὸ τὰς ἐνδοξοτέρας διὰ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν „ἐποχάς (1). Ζήσας μακρὰν ζωὴν, ἀπέθανε ποθούμενος ἀπὸ

(1) Διὰ νὰ μὴ βιασθῇ τις νὰ συμπεράνῃ ἀπὸ τὴν σύγκρισιν τῆς φιλομουσίας τοῦ ἡμετέρου Ἡγεμόνος μὲ τὴν τοῦ Αὐγούςου ὅτι ἠθέλησα νὰ συγκρίνω καὶ τὴν ἐποχὴν ἡμῶν μὲ τὴν τούτου, ἀναγκαῖον κρίνω νὰ μεταγράψω ἐδῶ τὴν περικοπὴν τῆς ἀγγελίας. „Εὐτυχὴς τῷ ὄντι καὶ σπανία ἔν„ωσις! ἥτις, ἐν ᾧ μᾶς ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τὴν ἀοίδιμον ἀκείνην „τοῦ Αὐγούςου καὶ τοῦ Μαικήνα, ὑπόσχεται εἰς τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἐπί„σης σωτηρίας, καὶ ἴσως ὄχι ὀλιγώτερον ἐνδόξους καρπούς. Ἂς φανοῦν Μαι„κῆνας, καὶ δὲν θέλουν λείψει Μάρωνες, ἔλεγεν ὁ Μαρτιάλιος". Τί ἡ ἀμφιβολία (θέλεις εἰπεῖ) ὅτι νομίζεις δυνατὸν ν' ἀποκτήσωμεν Βιργιλίους; — Εἰς ὅσους θέλουν νὰ ἐκλάβουν τὸ πρᾶγμα κατὰ λέξιν δὲν ἔχω τίποτε νὰ εἰπῶ· ὅσοι δὲν βλέπουσι μόνον τὸ γράμμα, καταλαμβάνουν τὸ νόημά μου. Ἀδύνατον νομίζω ν' ἀποκτήσωμεν εἰς τὸν καιρόν μας συγγραφεῖς ὁμοίους μὲ

„τὴν οἰκουμένην, τὴν ὁποίαν εἶχε ταράξει εἰς τὴν νεότητά „του, κατώτερος μὲν ἴσως τοῦ Καίσαρος, ἀλλὰ μὲ νοῦν τα„κτικώτερον· ὅθεν εἶπαν τινὲς ὅτι εὐκλεέςερον ἤθελεν εἶναι

τοὺς ἐπὶ Αὐγούςου. Ἡ Λατινικὴ γλῶσσα δύο ἥμισυ ἑκατονταετηρίδας πρὸ αὐτοῦ εἶχεν ἀρχίσει νὰ καλλιεργῆται. Πρὶν φανῶσι Κικέρωνες, Ὁράτιοι καὶ Βιργίλιοι, ἔπρεπε νὰ τὴν ἀξιοποιήσουν Ἔννιοι, Πλαῦτοι, Τερέντιοι, Κάτωνες, Γράκχοι καὶ πλῆθος ἄλλων ποιητῶν καὶ λογογράφων· ἡμεῖς δὲ μόλις πρὸ δεκαπέντε χρόνων ἐνοήσαμεν καλὰ ὅτι ἔχομεν γλῶσσαν καὶ ἀρχίσαμεν νὰ τὴν σπουδάζωμεν. Ἀλλὰ μὲ ἀκατέργαςον γλῶσσαν ἀδύνατον νὰ γείνῃ μέγας συγγραφεὺς, καθὼς καὶ μὲ σφαθὶ ὄργανα καλὸς τεχνίτης. Καθ' ὅσον ῥυθμίζεται ἡ γλῶσσα, ῥυθμίζονται καὶ τῶν λαλούντων αὐτὴν αἱ ἰδέαι καὶ ἡ κρίσις διορθόνεται. Ἡ πρόοδος πάλιν τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς αἰσθήσεως τοῦ καλοῦ ἐντενεργεῖ εἰς τὴν γλῶσσαν, τὴν πλουτίζει, τὴν καθαρίζει, τὴν ὁρίζει καὶ πολυτρόπως τὴν γυρίζει, ἕως νὰ γείνῃ ἱκανὴ νὰ ἐκφράζῃ πᾶν νόημα, πᾶν αἴσθημα καὶ κίνημα ψυχῆς, καὶ πᾶσαν ὕλην καὶ περίςασιν φυσικήν. Τοῦτο δὲν γίνεται διὰ μιᾶς, ἀλλὰ μὲ πολυχρόνιον σπουδὴν καὶ κατὰ λόγον ἀκόμη τῆς παιδεύσεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἔθνους· διότι οἱ μὲν σοφοὶ προβάλλουν, τὸ δὲ ἔθνος δέχεται ἢ ἀποβάλλει, καὶ διδασκόμενον ἀντιδιδάσκει πολλαπλάσια· Ὅταν τὰ ἔργα ἐκείνων μὲ τὴν συνέργειαν τούτου φέρωσι τὴν γλῶσσαν εἰς βαθμόν τινὰ καλλιεργείας, τότε ὁ σοφὸς συγγραφεὺς εὑρίσκει πρὸς παράςασιν τῶν ἐννοιῶν καὶ διαθέσεών του ἄφθονα καὶ ποικίλα μέσα; τὰ ὁποῖα τελειοποιεῖ καὶ αὐξάνει μεταχειριζόμενος.

Ἡμεῖς ἀκόμη νηπιάζομεν· ἠμπορούμεν ὅμως γλυκυτέρα νὰ ἀνδρειωθῶμεν παρὰ τοὺς παλαιοὺς καὶ τὰ περισσότερα τῶν νεωτέρων ἐθνῶν, λαμβάνοντες ἑτοίμως ἀπ' αὐτὰ τροφὴν εὔχυμον καὶ ςερεὰν, τὴν ὁποίαν μὲ πολυχρονίους κόπους παρεσκεύασαν. Ἔχομεν ὁδηγοὺς ἐμπείρους, ἐν ᾧ ἐκεῖνοι ψηλαφῶντες ἐπροχωροῦσαν. Τῶν τεχνῶν ἡ θεωρία, τῶν ἐπιςημῶν ἡ φιλοσοφία, τῆς παιδείας τῶν ἐθνῶν καὶ τῆς καλλιεργείας τῶν γλωσσῶν ἡ ἱςορία, εἶναι λαμπάδες δεικνύουσαι καὶ φωτίζουσαι τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον πρέπει ν' ἀκολουθήσωμεν. Ὅσοι τυφλωμένοι ἀπὸ γηραλέον σχολαςμὸν δὲν τὰς βλέπουν, μάτην ἀγωνίζονται νὰ τὰς σβύσουν· τὸ φῶς αὐτῶν εἶναι ἀθάνατον, καθὼς ὁ ἀνάψας αὐτὰς πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων.

Ἂν ἡ φιλολογία μας δὲν ἀνθῇ ἀκόμη, μὴ νομίσῃ τις μικρὰν δόξαν νὰ τὴν γεωργῇ, ἢ νὰ τὴν προφυλάττῃ ἀπὸ τοὺς φθοροποιοὺς ἀνέμους. Ὅταν φθάσῃ εἰς ἀκμὴν, οἱ ἀπολαύοντες τοὺς καρποὺς αὐτῆς θέλουν λέγει μ' εὐγνωμοσύνην· „Δόξα καὶ τιμὴ εἰς τοὺς πρωταιτίους! Ἂν ἐκεῖνοι δὲν ἄρ„χιζαν μὲ τόσην ἐπιμέλειαν, ἠθέλαμεν τρέφεσθαι ἀκόμη μὲ τῶν σχολαςι-

„νὰ πολεμῇ τις μὲ τὸν Καίσαρα, γλυκύτερον δὲ νὰ ζῇ ὑπὸ „τὴν διοίκησιν τοῦ Αὔγούσου".

Ὄχι μόνον ἐπροσάτευε κ' ἐπλούτιζε τοὺς λογίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἠγάπα καὶ μετεχειρίζετο ὡς φίλους του. Ἐλάμβανε μ' εὐχαρίστησιν τὰς ἐπιστολάς των, καὶ δὲν ἀμελοῦσε νὰ τοὺς ἀποκρίνεται. Πολλάκις συνέτρωγε μὲ τὸν Ὁράτιον καὶ τὸν Βιργίλιον. Ὅταν δὲ ὁ πρῶτος ἀπέβαλε τὸ πρόβλημα νὰ γείνῃ γραμματεὺς τῶν ἀπορρήτων τοῦ μονοκράτορος ὅλης σχεδὸν τῆς γνωστῆς τότε γῆς, οὗτος τὸν ἔγραψεν· „Ὁ Σεπτίμιος θέ„λει σὲ εἰπεῖ πῶς ὡμίλησα περὶ σοῦ· διότι, ἂν σὺ ὑπερη„φανευόμενος ἀπηξίωσες τὴν φιλίαν μου, μὴ νομίζῃς ὅτι σὲ „συνερίζομαι εἰς ὑπερηφάνειαν."

„Ποίαν μαρτυρίαν (λέγει ὁ ἀνώνυμος) ἠμποροῦμεν νὰ „φέρωμεν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν ὅτι ὁ Μαικήνας ἔπραξε ποτὲ ἢ ἠ„θέλησε νὰ πράξῃ σύμφωνα μὲ τὰς μεγάλας ἰδέας, ἀπὸ τὰς „ὁποίας κυριεύονται οἱ ἀληθεῖς τῶν φώτων ὑπερασπισταί;" — Ὁ Μαικήνας εἶχε τὰς ἰδέας τῶν πεπαιδευμένων τοῦ καιροῦ του, καὶ κατ' αὐτὰς ἔπραξεν ὅσα ἔπραξε· τί περισσότερον ἐδύνατο νὰ κάμῃ τότε, δύσκολον μὲ φαίνεται νὰ διορισθῇ.

„Ἂν δὲ ἀληθεύῃ καὶ ἡ γνώμη μερικῶν σοφῶν, ... „ὅτι ἡ πρὸς τοὺς πεπαιδευμένους . . . . . φιλία του . . . . „δὲν εἶχε κανένα σκοπὸν ἀξιέπαινον, ἀλλὰ κυρίως τὴν εὐχα„ρίστησιν τῆς φιληδονίας του, καὶ τοῦ χαύνου χαρακτῆρός του, „καὶ τὴν ὠφέλειαν τοῦ Αὔγούσου, τότε ποῖος ἤθελε τολμή„σει νὰ τὸν ὀνομάσῃ ὑπερασπιστὴν τῶν ἐπιστημῶν, νὰ τὸν δώ„σῃ τίτλον τόσον ἔνδοξον καὶ λαμπρόν;" — Ἂν ἡ φιλία του ἦτον πλαστή, ἤθελε παρακαλέσει τὸν Αὔγουσον εἰς τὴν διαθήκην του· „νὰ ἐνθυμῆται τὸν Ὁράτιον, καθὼς αὐ„τὸν ἐκεῖνον;" ἤθελεν εὐχηθῇ ὁ Ὁράτιος (τὸν ὁποῖον δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ὑποθέσωμεν ἠλίθιον) νὰ μὴν ἐπιζήσῃ εἰς αὐτόν, καὶ ζητήσει, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, νὰ ταφῇ εἰς τὸ αὐτὸ

„κῶν τὰς ἀχράδας καὶ τὰς βαλάνους". Τὸ κλέος τῶν συναργούντων εἰς τὴν θείαν ταύτην γεωργίαν δὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ ἀμαύρωσιν ἀπὸ κάμμίαν ἄλλην εὔκλειαν. Μὲ ὅλην τὴν λαμπρότητα τοῦ ΙΔ' Λουδοβίκου καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ συγγραφέων, Φραγκίσκος ὁ Α' ὀνομάζεται μέχρι τῆς σήμερον ΠΑΤΗΡ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ, καὶ οἱ συναγωνιάσαντες μὲ αὐτὸν καλοὶ συγγραφεῖς, ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ.

μνῆμα; Τινὲς μάλιστα νομίζουσιν ὅτι ἀπέθανεν ἑκουσίως, μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τὴν σέρησιν τοῦ Μαικήνα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι τρεῖς ἑβδομάδας μόνον ἐπέζησε. „Τοιαύτη ἦτον (ἐ„πιφωνεῖ ὁ Δρύδενος) ἡ θερμὴ καὶ εἰλικρινὴς φιλία, ἥτις ἀ„πὸ 17 αἰῶνας ἐξέλιπεν (1)."

„Ἐχάρισεν ἀληθινὰ ἓν ὑποστατικὸν τὸν Ὁράτιον, κ' ἐβοή„θησε τὸν Βιργίλιον νὰ ἐξαναποκτήσῃ τὸ ἐδικόν του· ὡς πρὸς „ἄνθρωπον ὅμως, τὸν ὁποῖον ὁ Αὔγουσος ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐ„πλούτισε, τὸ πρὸς τὸν Ὁράτιον δῶρον ἦτον μικρὸν καὶ ἀσή„μαντον". — Δὲν ἠξεύρω πόσον ἄξιζε· φαίνεται ὅμως ὅτι αὐτὸ ἐπλήρωσε τὰς ἐπιθυμίας τοῦ φιλοσόφου ποιητοῦ, εἰπόντος·

Hoc erat in votis! modus agri non ita magnus.

Ἀπὸ τὴν πλούτησιν τοῦ Βιργιλίου δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι καὶ ὁ Ὁράτιος, ἂν ἐπεθύμει περισσότερα, ἤθελεν εὔκολα τὰ ἀπολαύσει ἀπὸ τὴν μεγαλοδωρίαν τοῦ Αὔγούσου καὶ τοῦ Μαικήνα. Δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ὅτι ἀπὸ τοῦτον ἐσυσάθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα, μ' ὅλον ὅτι εἶχε πολεμήσει κατ' αὐτοῦ εἰς τοὺς Φιλίππους.

„Ὁ δὲ Βιργίλιος δὶ ἄλλο δὲν ἐχρεώσει κάμμίαν χάριν „εἰς αὐτὸν [τὸν Μαικήναν], παρὰ μόνον ὅτι ἐφάνη δίκαιος." — Δὲν τὸν ἐχρεωστοῦσε κάμμίαν χάριν διὰ τὴν φιλίαν του, τὴν φιλίαν τοῦ Αὔγούσου, τὴν προσασίαν καὶ τῶν δύο, ἥτις ἐ„ματαίωνε τὰς ὕβρεις καὶ συκοφαντίας τόσων ζωΐλων, διὰ τὴν ἀπόκτησιν τόσων φίλων, καὶ τέλος διὰ τὸν ὑπέρογκον πλοῦ„τον, τὸν ὁποῖον μετὰ ταῦτα ἀπέκτησεν; Ἀλλέως, φαίνεται, ἐφρόνει αὐτὸς ὁ Βιργίλιος, ἐπειδὴ συγκατέταξε τὸν Μαικήναν μὲ τοὺς κληρονόμους φίλους του εἰς τὴν διαθήκην.

„Εἰς ὅλα ταῦτα τί περισσότερον βλέπομεν ἀπ' ὅσα ἔ„καμαν μετὰ καὶ πρὸ αὐτοῦ πάμπολλοι δυνατοὶ καὶ πλού„σιοι;" — Ὀλίγοι τοὐλάχιστον μὲ τὴν εὐγένειαν, ἐκείνην, „ἡ ὁποία κάμνει τὰς χάριτας χάριτας. „Ὁ Βιργίλιος (λέγει ὁ Δρύ„δενος) ἄρχισε νὰ ἀναγινώσκῃ [τὰ Γεωργικά του εἰς τὸν Αὔ„γουσον] μὲ ἄκραν ἐπιμέλειαν· ἀλλ' ἡ φωνή του ἐκόπη, καὶ „ὁ Μαικήνας διαδεχθεὶς αὐτὸν ἀνέγνωσε τὸ ἐπίλοιπον. Τοιαύ-

(1) Vie de Virgile, par Dryden, dans les Oeuvres de Virgile traduites en françois par l'abbé Desfontaines, tom. 4.

„τη συγκατάβασις ἤθελε φανῇ τὴν σήμερον παράδοξος. Ποῖος „πολιτικὸς ὑπουργὸς ἤθελε σέρξει νὰ ἦναι ἀναγνώστης τινὸς „ποιητοῦ; . . . . Τὸ ἀληθινὸν μεγαλεῖον τίποτε δὲν κινδυ„νεύει νὰ ζημιωθῇ μὲ τὴν φιλοφροσύνην. Ἀλλὰ δὲν εὑρίσκε„ται πλέον οὔτε Αὔγουςος, οὔτε Μαικήνας." Τέλος πάντων ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ Ὁρατίου καὶ τοῦ Βιργιλίου εἶναι τὸ δίκαιότερον μέτρον τῶν πρὸς αὐτοὺς χαρίτων τοῦ Μαικήνα.

„Καλὰ, πλὴν δὲν πρέπει νὰ πιςεύσωμεν τὸν Μαρτιά„λιον λέγοντα, ἀς φανοῦν Μαικῆναι, καὶ δὲν θέλουν λείψει Φλάκκοι (1) καὶ Μάρωνες;" ὄχι ἀν„αμφιβόλως, ἂν δὲν θέλωμεν νὰ φανῶμεν παντάπασιν ἄ„κριτοι· οἱ μεγαλοφυεῖς ἄνδρες δὲν γεννῶνται ἀπὸ τὰς προσ„ταγὰς καὶ τὰ θελήματα, καὶ ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῶν βα„σιλέων καὶ δυνατῶν, ἀλλ' ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ὅλου ἔ„θνους." — Ὁ Μαρτιάλιος προσθέτει ἀμέσως,

Virgiliumque tibi vel tua rura dabunt;

καὶ οἱ ἀγροί σου αὐτοὶ θέλουν σὲ δώσει Βιργίλιον. Ἂν ἀφαιρέσωμεν τὴν ποιητικὴν ὑπερβολὴν, μένει ἡ ἀλήθεια αὕτη, ὅτι τὰ μὲν ἐπαινούμενα καὶ προςατευόμενα ἐπιδίδουν, τὰ δὲ καταφρονούμενα καὶ καταδιωκόμενα μαραίνονται. Ὑπόθεσε τινὰ εὐφυῆ ἄνδρα γεννημένον εἰς τόπον τυραννούμενον ἀπὸ ἕνα ἢ πολλοὺς μισοφώτους Νέρωνας, ὅπου ἡ ἐξορία, ὁ ςαυρὸς, τὸ ξίφος ἢ τὸ πῦρ ἀνταμείβουν τὸν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ ζῆλον, καὶ θέλεις ἔχει ἢ κόλακα μυσαρὸν ἢ τίποτε. Ὑπόθεσέ τον ἐξ ἐναντίας εἰς χώραν διοικουμένην ἀπὸ φιλόκαλον καὶ φιλόμουσον ἄρχοντα, ζητοῦντα προθύμως καὶ περιβάλλοντα τὴν δεινότητα καὶ σοφίαν· τότε βέβαια θέλει παραβλέψει κάθε ἄλλο, διὰ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ὁρμὴν τῆς εὐφυΐας του, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἀπαντᾷ κάνὲν ἐμπόδιον. Ἡ φιλοπλουτία δὲν εἶναι σύνηθες πάθος τῶν μεγαλοφυῶν ἀνδρῶν· κάνεὶς ὅμως δὲν εἶναι ἀδιάφορος πρὸς τὸν ἔπαινον, καὶ εἰς μοναρχούμενα ἔθνη ἡ τοῦ Ἡγεμόνος εὔνοια καὶ παραδοχὴ νομίζεται μεγίςη τιμή. Ὅταν αὐτὸς τιμᾷ καὶ ἀνταμείβῃ τοὺς ἀξίους, ἐρεθίζει τὴν φιλοτιμίαν, αὐξάνει τὴν φιλομάθειαν, καὶ γίνεται αἴτιος ὄχι νὰ γεννῶνται, ἀλλὰ νὰ προκύπτωσιν

(1) Ἴσως ἦτον γραμμένον κατὰ λάθος εἰς τὸν Α. Ἑρμὴν Flacci, ἀντὶ τοῦ, Flacco.

εἰς τὸ μέσον καὶ νὰ τελεσφορῶσιν οἱ γεννημένοι μεγαλοφυεῖς ἄνδρες, οἵτινες, εἰς τὴν ἐναντίαν ὑπόθεσιν, ἤθελαν μείνῃ ἀφανεῖς καὶ ἄγονοι. Μὲ τοιαύτην γνώμην, εἴτε ὀρθὴν, εἴτε σφαλερὰν, ἀνέφερα τὸν ςίχον τοῦ Μαρτιαλίου (Ἰδ. καὶ ἀνωτέρω σελ. 5).

„Ὁ Μαικήνας ὄχι μόνον δὲν συνεισέφερε τελείως εἰς τὰ „νὰ μορφωθοῦν οἱ Ὁράτιοι καὶ Βιργίλιοι, ἀλλὰ καὶ μάλιςα „ἂν ἔλειπεν ἡ φιλία του, ἢ ἁπλῶς ἡ ἐπιρροή του, ἤθελαν εἶ„ναι ἀνώτεροι τοῦ ἑαυτοῦ των, καὶ πολὺ ἐνδοξότεροι, γεν„νῶντες ἐλευθέρως ἄξια τῶν μεγάλων καὶ ἐξόχων προτερη„μάτων των, καὶ μὴ ςενοχωρούμενοι νὰ συγκαταταχθοῦν με„ταξὺ τῶν κολάκων". — Τοῦτο κατὰ δύο τρόπους ἠμπορεῖ νὰ ἐκληφθῇ. Ἂν ὁ ἀνώνυμος ἐννοῇ ὅτι προκριτώτερον ἦτον νὰ ἐσώζετο ἡ πρὸ τοῦ Αὐγούςου καὶ τοῦ Μαικήνα κατάςασις, δὲν βλέπω τί ἐκέρδαιναν· διότι καὶ αὐτὸς (σελ. 512) προωμολόγησεν ὅτι ὁ Αὔγουςος ἐφάνη εἰς ἐποχὴν ὅπου ἦτον σχεδὸν πάντῃ ἐσβεσμένον τὸ παλαιὸν Ῥωμαϊκὸν πνεῦμα. Ἂν λοιπὸν οἱ μεγαλοφυεῖς ἄνδρες γεννῶνται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ὅλου ἔθνους, πῶς ἐκεῖνοι, μαρασμένης κοινωνίας τέκνα, ἤθελαν γεννήσει ἀνδρειότερα παρ' ὅσα μᾶς ἄφησαν; πῶς ἤθελαν γείνῃ ἀνώτεροι τοῦ ἑαυτοῦ των καὶ ἐνδοξότεροι; Ἤθελαν ἄραγε ἔχει περισσοτέραν ἐλευθερίαν; Ἀλλ' ἐπὶ Αὐγούςου τὴν ἐχαίροντο τελείαν, ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν ἐμπόδιζε τὸν Ὁράτιον νὰ ἐγκωμιάζῃ τὸν Κάτωνα καὶ τοὺς τελευταίους προμάχους τῆς ἐλευθερίας (1),

(1) L'amitié de Mécène, l'aisance dont il lui était redevable, son rang même (car, quoique fils d'affranchi, il siégeait au spectacle auprès de Mécène parmi les chevaliers romains) assurèrent son indépendance . . . . Après la chûte de son parti, n'ayant que le choix entre deux maîtres, il se décida pour celui dont la république asservie avait le moins à craindre et le plus à espérer; mais jamais il ne fut infidèle à ses premiers sentiments; jamais il ne les dissimula: il ne craignit ni de rappeler ses liaisons avec Brutus, ni de louer les derniers appuis de la république expirante. Deux fois il rendit le plus noble hommage à l'inflexibilité et à la mort de Caton; et lorsqu' il eut à célébrer le vengeur de Crassus, ce fut à la gloire de Régulus qu'il consacra son ode tout entière (Biograph. univers., art. *Horace*).

καθὼς μήτε τὸν Τῖτον Λίβιον νὰ ἐπαινῇ τοὺς περὶ τὸν Πομπήϊον (1). Τί λοιπὸν ἐναντιόνετο εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν προτερημάτων αὐτῶν; — Ἂν δὲ ἐννοῇ ὅτι καὶ μετὰ τὴν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων ὠφελιμώτερον ἦτον εἰς τοὺς δύο ποιητὰς νὰ μὴν ἔχωσι τὴν φιλίαν τοῦ Μαικήνα, μὲ ποίους λόγους ἠμπορεῖ νὰ δείξῃ τὴν γνώμην του ἀγνοῶ. Ἐν γένει, δύσκολον μὲ φαίνεται νὰ διορίσῃ τις μὲ βεβαιότητα τί ἤθελαν γείνῃ, κατὰ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν· πιθανὸν ὅμως εἶναι ὅτι, χωρὶς τὴν ἐπιῤῥοὴν τοῦ Μαικήνα, ὁ μὲν Ὁράτιος, γραμματεὺς γενόμενος τοῦ ταμείου μετὰ τὴν ἐν Φιλίπποις ἧττάν διὰ τὴν δήμευσιν τῶν ὑπαρχόντων του, καὶ ὀσκῶν ἐξ ἀνάγκης τοῦτο ἢ ἄλλο ἐπάγγελμα, δὲν ἤθελεν εὐκαιρεῖ πολὺ νὰ ςιχουργῇ· ὁ δὲ Βιργίλιος, ςερημένος τὰ ὀλίγα πατρικά του, ἤθελε φροντίζει καὶ αὐτὸς διὰ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα (2). — Ἀλλ' ἠναγκάσθησαν νὰ κολακεύσουν. — Αἰσχρὰν βέβαια, αἰ-

(1) Quoiqu'il écrivit sous les yeux d'Auguste, rien ne put l'engager à trahir la vérité et la cause de la liberté qu'il adorait, ni le rendre injuste envers le parti républicain qui avait succombé. Nous n'avons pas, il est vrai, la partie de son histoire où ce grand événement était rapporté; mais nous savons qu' Auguste appelait, en plaisantant, Tite-Live un Pompéien; et ce témoignage n'est pas moins honorable au prince qui l'a rendu sans humeur, qu'à l'écrivain qui l'a mérité (Histoire abrégée de la littérature romaine, par F. Schoell, tom. II, pag. 38). Ἡ Ἱςορία δὲν λέγει, ἂν τις αἱμοσόρος αὔγουςος ἐσυμβούλευσε τὸν Αὔγουςον νὰ σφάξῃ τὸν Τῖτον καὶ τοὺς ὁμόφρονάς του, ἢ νὰ τοὺς ῥίψῃ εἰς τὰ θηριοτροφεῖα. Ἀλλὰ καὶ ἂν εὑρίσκετο κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τοιοῦτος ἀνθρωπόμορφος τίγρις, ἀναμφιβόλως ὁ Αὐτοκράτωρ ἤθελε τὸν ςείλῃ εἰς τὴν Γύαρον.

Ἐπὶ Τιβερίου, ὁ Αὐρούντιος Κόρδος, ὀνομάσας τὸν Βροῦτον ἔσχατον ἄνδρα Ῥωμαίων, ἐθανατώθη.

Ἐπὶ Νέρωνος, ὁ γράψας τὸν βίον τοῦ Κάτωνος Θρασεάς ἐθανατώθη. κ. λ. κ. λ. κ. λ.

Ἐπὶ Δομιτιανοῦ, ὁ Μέτιος Πομπωνιανὸς, ἐπειδὴ ἀνεγίνωσκεν εἰς τοὺς σύνναυαρχοὺς δημηγορίας τοῦ Τ. Λιβίου, ἐθανατώθη. Ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ὁ γράψας τὸν βίον τοῦ Ἑλβιδίου Πρίσκου, Ἑρέννιος Σενεκίων ἐθανατώθη. κ. λ. κ. λ. κ. λ.

(2) Ὁ Βιργίλιος ἰσχυροποιεῖ τὴν πιθανότητα ταύτην, λέγων (Georgic. lib. II, v. 40),

σχροτάτην κολακείαν ἔκαμεν ὁ Βιργίλιος, ἀποθεόνων τὸν Αὔγουςον· τίποτε ὅμως δὲν μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἦτον ἀναγκασμένος εἰς τοιαύτην ἀσυγχώρητον ὑπερβολήν. Ἂν τοιαύτη ἀνάγκη ὑπῆρχεν, ἤθελεν εἶναι κοινὴ εἰς ὅλους. Ἀλλὰ τίποτε παρόμοιον δὲν εὑρίσκομεν εἰς τοὺς ἐπαίνους τοῦ Ὁρατίου πρὸς τὸν Αὔγουςον, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὸν βιογράφον τοῦ Ῥωμαίου Πινδάρου (1), ἦσαν ὅλοι σχεδὸν δίκαιοι. Τοὺς δὲ πρὸς τὸν Μαικήνην, ὡς πρὸς φίλον αὐτῶν καὶ εὐεργέτην καὶ προςάτην, καὶ τῶν Μουσῶν φίλον, καὶ τοῦ ἡγεμόνος σύμβουλον καὶ συνεργὸν εἰς χρηςὰ ἔργα, πολλοὶ ἀνέφεραν ὡς εἰλικρινοῦς φιλίας καὶ εὐγνωμοσύνης εὐπρεπεςάτας ἐκφράσεις, ἀλλὰ κανεὶς, ὅσον ἠξεύρω, δὲν κατέκρινεν ὡς κολακείας.

Δὲν γνωρίζω τὴν διατριβὴν τοῦ Baterstein, καὶ ἂν τὴν ἐγνώριζα, δὲν ἤμην ἱκανὸς νὰ τὴν κρίνω. Ὁ Schoell (2) ἀναφέρει παρόμοιαν γνώμην μὲ τὴν ἐδικήν του (χωρὶς νὰ ὀνομάσῃ τοὺς πατέρας αὐτῆς), ὡς ἁπλῶς γνώμην, καὶ ὄχι ἀποδεδειγμένον πρᾶγμα. Ἂν συγχωρῆται νὰ φανερώσω τὴν ἀμφιβολίαν μου, ἐν ᾧ δὲν ἤκουσα τοὺς λόγους τῶν διϊσχυριζομένων, μὲ φαίνεται ὅτι ἡ κατάκαυσις τῆς Αἰνειάδος, κατὰ τὴν ὑπόθεσίν των, ἦτον ματαία προφύλαξις, ἐπειδὴ ἡ ἀποθέωσις τοῦ Αὐγούςου, διὰ νὰ μὴν ἀναφέρω τὰ ἄλλα ἐγκώμια, εὑρίσκετο πολὺ προτήτερα εἰς τὰ Βουκολικὰ καὶ τὰ Γεωργικά, τῶν ὁποίων ὁ ἀφανισμὸς δὲν ἦτον πλέον εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ποιητοῦ (3).

O decus, ô famae meritò pars maxima nostrae,
Mecenas. - - - - - - - -

Τὸ πρὸς τὸν αὐτὸν (ibid. lib. III, v. 41)

Te sine nil altum mens inchoat - - - -

εἶναι μὲν ὑπερβολὴ, ὄχι ὅμως ὅσον φαίνεται. Γνωςὸν εἶναι ὅτι κατὰ παρακίνησιν τοῦ Μαικήνα ἐποίησεν ὁ Βιργίλιος τὰ Γεωργικά, τὸ ἀντελέςερόν του ποίημα.

(1) Τὸν σοφὸν Vanderbourg. Remarquons encore qu'il ne donna presque jamais à Auguste que des louanges méritées; qu'en général, l'enthousiasme lyrique peut du moins leur servir d'excuse, lorsqu'on y trouve de l'exagération, etc. (Biograph. univers.).

(2) Histoir. abrégé de la littérature romain., Tom. Ier, pag. 233—4.

(3) Ἰδ. Bucolic. Eolog. I, v. 6—8. Georgic. lib. I, v. 503—4. — L. III, v. 16. — L. IV, v. 506.

Ἀπὸ τὰ προειρημένα ἂς κρίνῃ ὁ ἀπαθὴς ἀναγνώστης ἂν οἱ ἔπαινοί μου ἦσαν ἀνώτεροι ἢ κατώτεροι τοῦ δέοντος, ἢ ἴσοι καὶ ἁρμόδιοι. Τὸν παρακαλῶ μάλιστα νὰ παραβάλῃ τὴν ἀγγελίαν μου μὲ ἄλλας, κατὰ τὰς ἐκφράσεις καὶ τὰ περιεχόμενα. Ἂν δὲ κλίνῃ εἰς αὐστηρότητα, πρὸς τελευταίαν δικαιολογίαν μου ἀντιγράφω τὴν ἑξῆς περικοπήν. . . „Ἡ πρὸς τοὺς κυρίους Κο„ριτζᾶν καὶ Ἐζιώτην βοήθεια τοῦ Ἡγεμόνος εἶναι χρέος ἱερὸν „τῆς φιλογενείας. Ὁ Ἡγεμὼν τῷ ὄντι ποθεῖ νὰ ἐκπληροῖ τὸ „χρέος αὐτοῦ τοῦτο, ὅσον ἐνδέχεται, ὄχι διὰ νὰ σαλπίζε„ται. Ἡ ἀπὸ τῶν ἐγκωμίων ἡδονὴ εἶναι μικρὰ ὡς πρὸς τὴν „εὐφροσύνην καὶ εὐχαρίστησιν τῆς συνειδήσεως, μὴ ἀνεχομέ„νης ποτὲ δημοσίευσιν, ἀλλὰ τὸ ἀπόρρητον πάντοτε φιλού„σης. Διὰ τοῦτο ὁ Ἡγεμὼν ἤθελε λυπηθῆ διὰ τὴν δημοσίευ„σιν τῶν πρὸς τὸ φίλτατον αὐτοῦ γένος βοηθειῶν του, ἂν δὲν „ἀνελογίζετο ὅτι τὸ νὰ κοινοποιῶνται τοιαῦται πράξεις εἶναι „μέσον παρακινητικὸν καὶ ἐξυπνητικὸν τῆς ληθαργίας πολ„λῶν δυναμένων νὰ βοηθῶσι, κ. τ. λ.“. (Ἐπιστολ. τοῦ Ἀρχ. Ποσ. Ἰακωβάκη Ῥίζου)

Δὲν κρίνω δίκαιον νὰ τελειώσω, χωρὶς νὰ εὐχαριστήσω καὶ πάλιν τὸν ἀνώνυμον διὰ τὰς ἀξιολόγους σκέψεις καὶ τὸν καλοκἀγάθον τρόπον του. Δὲν θέλουν λείψει τίμιοι καὶ χρήσιμοι ἄνθρωποι νὰ τὸν ὀνομάσωσι σεμνοπρεπῶς δημεγέρτην, δημαγωγὸν, ξεβράκωτον, ἴσως δὲ καὶ ἄθεον, διότι κατακρίνει τὰ σεβάσμια τῆς βαρβαρότητος λείψανα, τὰ κατ' αὐτοὺς πατροπαράδοτα ἀγαθὰ, καὶ τὸν σεβασμιώτερον ἀπ' ὅλα σχολαϊσμόν, ΤΟ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ. Ἄλλη, ἐπίσης φρικτὴ, δημαγωγία του εἶναι ἡ πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς ἰατροὺς παρακίνησις νὰ θεραπεύωσι καὶ τῆς ψυχῆς τὰς ἀσθενείας, διδάσκοντες. Ἰατρὸς καὶ διδάσκαλος! ! ! ὦ τῆς ἀναιρέσεως τῶν καθηκόντων! τοῦτο δὰ εἶναι ἀνυπόφερτον. Οἱ ἰατροὶ διδάσκουν μόνον εἰς τὰ βάρβαρα ἔθνη, ὅπου εἶναι ὀλίγος ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκάλων, οἷον εἰς Γαλλίαν, Γερμανίαν, Ἀγγλίαν, κ. λ. Εἰς ἡμᾶς δὲ, οἵτινες, κρείττονι εὐδοκίᾳ, πλουτοῦμεν ἀπὸ λογιωτάτους, τὸ τοιοῦτον ἤθελεν εἶναι ὄχι μόνον περιττὸν, ἀλλὰ καὶ παράνομον. Διότι, οἱ μὲν ἰατροὶ νομίζονται εἰς ἡμᾶς εὐγενεῖς καὶ ἄρχοντες ἐξοχώτατοι· οἱ δὲ διδάσκαλοι εἶναι εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀγενῶν, καὶ ἀμέσως ὑπὲρ τοὺς δούλους. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν ἰατροὶ φοροῦσι σαμαροκάλπακα καὶ

κίτρινα παπούτσια καὶ ἄλικα (ξανθὰ) τσαξύρια· οἱ δὲ διδάσκαλοι, παπούτσια χ τσαξύρια χ καλπάκια μαῦρα, ἢ σκούφους. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἂν ὁ ἰατρὸς καταδεχθῇ νὰ διδάξῃ, πράττει ἀναμφιβόλως ἀνάξια τῆς εὐγενείας καὶ ἐξοχότητός του, καὶ ἀτιμάζει τὴν λαμπρὰν ἐνδυμασίαν του, ἂς ἦτον καὶ διδάσκαλος πρὶν γείνῃ ἰατρός. Ἡ πρόληψις αὕτη ὑπὲρ τῶν ἰατρῶν εἶναι διὰ πολλοὺς λόγους δικαία· πρῶτον, δεύτερον καὶ τρίτον, διότι εἶναι συνήθεια· τέταρτον, διότι οἱ μὲν ἰατροὶ πλουτοῦσιν, οἱ δὲ διδάσκαλοι, ὄχι· πέμπτον, διότι τὸ σῶμα εἰς τὰ εὐγενῆ ἔθνη εἶναι τιμιώτατον πάντων τῶν ἐν ἀνθρώπῳ μερῶν, καὶ παρὰ πολὺ θατέρου, δηλονότι τῆς ψυχῆς, ὑπερκείμενον.

Ὑγιαίνετε, ἐλλόγιμοι ἐκδόται.

Ἐκ Βερσαλίων, 28. Σεπτεμβρίου, 1820.

Σ.

Προσθ. Ἀφ' οὗ ἐτελείωσα τὸ παρὸν, μανθάνω ὅτι ὁ Ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας ἔστειλεν εἰς Παρισίους ἕνα νέον διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν ζωγραφικὴν κατὰ θεωρίαν καὶ πρᾶξιν, μὲ διακοσίων χρυσῶν ταγίνιον.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑΙ ΑΓΓΕΛΙΑΙ.

Εἰς τὸν ἀ. Ἀρ. τοῦ Λ. Ἑρμοῦ ἔτ. 1819 σελ. 27—34 φαίνεται ἐπιστολὴ τοῦ κυρίου Γ. Κλεοβούλου περὶ τῆς Ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου. Τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴν λαβόντες ἐπεξειργασμένην μὲ διαφόρους μεταβολὰς καὶ προσθήκας, τυπωμένην εἰς τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Ἰασίου, κρίνομεν νὰ μεταδώσωμεν εἰς τὸν Λ. Ἑ., κηρύττοντες ὁμοῦ καὶ τὰς ἐφεξῆς καλὰς ἀγγελίας, κατὰ τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν μεγάλον ὄφελος ἐκ τῆς θείας ταύτης μεθόδου, εἰσαγομένης ἤδη καὶ εἰς τὰ σχολεῖα τῆς φίλης Ἑλλάδος.

Φ Ι Λ Ο Ι!

Ἰδοὺ ἡ κατὰ τὴν αἴτησίν σας συνοπτικὴ ἔκθεσις τῆς νέας Μεθόδου· τὸ πρᾶγμα ἦν δύσκολον καὶ ἐπίπονον λίαν, μάλιστα μεταξὺ τῶν τοσούτων μου ἤδη ἐνασχολήσεων, ἀλλὰ δύσκο-

λώτερον μοὶ ἐφάνη τὸ νὰ μὴ εὐχαριςήσω τὴν ἀγαθόν τινα καὶ κοινωφελῆ βέβαια σκοπὸν ἔχουσαν περιέργειάν σας.

Ἡ νέα αὕτη Μέθοδος ἔλαβε διαφόρους ὀνομασίας· ὀνομασθεῖσα, ὡς μὲν ἐκ τῶν τόπων Μάδρας, καὶ Βρεταvίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐφευρέθη, Μαδριανὴ, καὶ Βρεταvικὴ· ὡς δὲ ἐκ τῶν νομιζομένων ἐφευρετῶν Βέλλου καὶ Λαγκαςέρου, Λαγκαςριανὴ καὶ Βελλικὴ, καὶ κατ' ἄλλους Βελλολαγκαςριανή.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὠνομάσθη καὶ αὐτοδιδακτικὴ Selstuition, ὡς διδασκομένων τῶν παίδων τρόπον τινὰ αὐτῶν καθ' ἑαυτούς· μεταβᾶσα δὲ κατὰ τὸ 1815 ἐκ τῆς Βρεταvίας εἰς τὴν Γαλλίαν, ὠνομάσθη ἀλληλοδιδακτικὴ Γαλ. Enseignement mutuel. Γερμ. Gegenseitiger Unterricht· ὀνομασία ἐκφράζουσα αὐτὴν τὴν φύσιν τῆς Μεθόδου.

Ἡ βάσις αὐτῆς, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς ὀνομασίας της εἶναι πασίδηλον, εἶναι τὸ νὰ διδάσκωνται οἱ παῖδες ἀναμεταξύ των ἀμοιβαίως: οἱ πλέον προκομμένοι δηλαδὴ τοὺς ὀλιγώτερον.

Ὅλη ἡ πληθὺς τῶν μαθητῶν, ὅσοι καὶ ἂν ὦναι, ἑνὸς τοιούτου διδασκαλείου, διαιρεῖται εἰς ὀκτὼ τάξεις, ἑκάςη τῶν ὁποίων, ἐὰν ὦναι πολυπληθὴς, ὑποδιαιρεῖται εἰς κλάσεις.

Ἑκάςη τάξις, ἢ κλάσις συνίςαται ἐξ ἀριθμοῦ τινὸς παίδων, ἴσων δυνάμεων καὶ προόδων εἰς τὴν αὐτὴν ὕλην.

Τέσσαρες παῖδες, οἱ προκομμενέςεροι καὶ ἀξιώτεροι πάντων, κατά τε τὴν μάθησιν καὶ χρηςοήθειαν, ἐκλεγόμενοι παρὰ τοῦ διδασκάλου, διορίζονται, ὡς ὑποδιδάσκαλοι, καὶ γενικοὶ ἐπιςάται ὅλων τῶν λοιπῶν μαθητῶν, ὀνομαζόμενοι γενικοὶ πρωτόσχολοι, ἢ κοσμήτορες.

Τὰ χρέη τούτων εἶναι οὐχὶ μόνον νὰ ἐπαγρυπνῶσιν εἰς τὴν γενικὴν εὐταξίαν, καὶ νὰ διαδίδωσι τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς, καθ' ὃ μάθημα ἕκαςος εὐδοκιμεῖ, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάσκωσι καὶ ὁδηγῶσι τοὺς ὑφ' ἑαυτῶν εἰς τὰ χρέη των.

Ἐξ ἑκάςης τάξεως διορίζεται ὁ εὐδοκιμήσας εἰς τὸ προδιδαχθὲν μάθημα μαθητὴς, ὡς διδάσκαλος τῆς ἑπομένης τάξεως, εἰς τὸ ἀκόλουθον μάθημα, ὀνομαζόμενος πρωτόσχολος τῆς δεῖνος τάξεως.

Οἱ μερικοὶ οὗτοι πρωτόσχολοι ὑπόκεινται εἰς τοὺς εἰρημένους τέσσαρας, καὶ ὁδηγοῦνται παρ' αὐτῶν.

Ὅλοι οὗτοι οἱ γενικοὶ πρωτόσχολοι, κοσμήτορες, καὶ ἁπλῶς πρωτόσχολοι, ἢ μικροὶ διδάσκαλοι καὶ ἐπιςάται, ἔ-

χουσι τὸ δικαίωμα νὰ παιδεύωσι, καὶ νὰ ἀνταμείβωσι τοὺς ὑποκειμένους των ἀμέσως, διὰ τὰ προγεγραμμένα, κατὰ τοὺς νόμους, σφάλματα, μὲ τὰς διωρισμένας ἀναλόγους ποινάς.

Ὁ μὴ πειθόμενος εἰς τοὺς διωρισμένους νόμους τοῦ διδασκαλείου, ἔχει διὰ τελευταίαν του ποινὴν τὴν ἔξωσιν.

Αἱ σωματικαὶ ποιναὶ εἰς αὐτὰ τὰ διδασκαλεῖα εἶναι ἐξωρισμέναι· ἔχουσι δὲ χώραν μόνον, ὅσαι κινοῦσιν ἅμιλλαν καὶ διεγείρουσι φιλοτιμίαν.

Ἕκαςος τῶν μαθητῶν, κατ' αὐτὴν, εὑρισκόμενος εἰς τὴν τάξιν του, κατέχει πάντοτε τὸν τόπον καὶ βαθμὸν, τὸν ὁποῖον αὐτὸς ὁ ἴδιος μὲ τὴν προσοχὴν, ἐπιμέλειαν, καὶ προκοπήν του προετοιμάζει, χωρὶς νὰ ἔχῃ ποτὲ ἐπιρροὴν τινὰ ἡ θέλησις τοῦ διδασκάλου· ἐπειδὴ, διὰ μὲν τὴν ἀμέλειαν καὶ ἀπροσεξίαν του, παιδεύεται μὲ τὸ χάσιμον τοῦ τόπου, ἢ ἀξίας του, καὶ ἐξ ἐναντίας, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προσοχὴν, ἀνταμείβεται, μὲ τὸν προβιβασμὸν, εἰς ἀξίαν μεγαλητέραν, ἢ τόπον ἀνώτερον· ταῦτα διενεργούμενα ἀμέσως, ἐνεργοῦσι θαυμασιώτατα.

Ἐντεῦθεν ἕπεται, οἱ μὲν πρωτόσχολοι, διὰ τὸν φόβον νὰ μὴ χάσωσι τὸ ἀξίωμά των, ἢ διὰ τὴν ἐλπίδα νὰ ἀντιβραβευθῶσι μὲ μεγαλήτερα, νὰ ἐκπληρῶσι τὰ χρέη των μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν. Οἱ δὲ μαθηταὶ διὰ τὴν ἐλπίδα νὰ τιμηθῶσι μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωτοσχόλου, ἢ τόπου ἀνώτερον, ἢ διὰ τὸν φόβον νὰ μὴ χάσωσιν ὅπερ ἔχουσι, νὰ πείθωνται καὶ νὰ ἐκπληρῶσι τὰ προςαττόμενα μὲ προσοχὴν καὶ ἀκρίβειαν, καὶ ἐν γένει, νὰ διατηρῆται μεταξὺ αὐτῶν, μία γενικὴ ἅμιλλα καὶ ἐπιμέλεια.

Τέσσαρα τινὰ διδάσκονται ἐν γένει οἱ παῖδες ἐνταῦθα συγχρόνως· ἀνάγνωσιν, γράψιμον, ἀριθμητικὴν, καὶ τὴν ἱερὰν κατήχησιν.

Ὅλα τὰ μαθήματα εἶναι συνταγμένα κατὰ συςηματικὴν σχεδὸν τάξιν, καὶ ἀκρίβειαν, χωροῦντα πάντοτε βαθμηδὸν ἀπὸ τὰ ἁπλᾶ καὶ εὔκολα, εἰς τὰ συνθετώτερα καὶ δυσκολώτερα.

Διὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἀριθμητικὴν χρησιμεύουσιν ἀντὶ βιβλίων, πίνακες, εἴτε φύλλα χάρτινα, ἢ ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρους μόνον τυπωμένα, καὶ εἰς λεπτὰς σανίδας ἢ χαρτώματα προσκολλημένα, ἢ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, φυλαττόμενα εἰς πινακοθήκας, περὶ ἕκαςον, τῶν ὁποίων περί που δέκα παῖδες ἀραβιαζόμενοι διαβάζουσι.

Ἡ ὕλη αὐτῶν εἶναι τὰ εἰκοσιτέσσαρα γράμματα, προηγουμένων τῶν φωνηέντων, καὶ ἑπομένων τῶν συμφώνων, οὐχὶ κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν, ἀλλὰ καθ' ἣν ἔχουσι γραμματικὴν συγγένειαν καὶ προφοράν.

Τοιαῦται εἶναι ἐν συνόψει αἱ ἀρχαὶ καὶ ὁ μηχανισμὸς αὐτῆς· ἐκ δὲ τούτων καὶ ἐκ τῶν διαφόρων ἀναφορῶν τῶν διαφόρων τούτου τοῦ εἴδους κατασημάτων, φαίνονται σαφῶς τὰ προτερήματα καὶ ἡ ὑπεροχὴ αὐτῆς, ὡς πρὸς τὴν παλαιὰν μέθοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν διδάσκεται, κατὰ δυσυχίαν, εἰσέτι ἡ νεολαία τῆς πάλαι εὐκλεοῦς πατρίδος μας.

Κατ' ἐκείνην κινδυνεύει ἐν πρώτοις ἡ ὑγεία τῶν παίδων, διὰ τὸ ἐναντίον εἰς τὴν ζωηρὰν φύσιν αὐτῶν ὁλοημερινὸν κεκυφὸς κάθισμα, τὸ ὁποῖον βλάπτει τὸ σῶμα καὶ ἀτονεῖ τὴν ψυχήν· ἐν ᾧ κατ' αὐτὴν, εὑρισκόμενοι οἱ παῖδες εἰς κίνησιν, συντηροῦσι κάλλιστα καὶ τὴν σωματικὴν εὐρωστίαν καὶ τὴν πνευματικὴν ζωηρότητα.

Ἐκείνη, μὲ τὸ ἀμέθοδον, μονότονον, καὶ ἀκατάληπτον τῆς ὕλης, γεννᾷ ἀποστροφὴν καὶ ἀπέχθειαν εἰς τὴν μάθησιν.

Αὕτη διὰ τὸ εὐμέθοδον, ποικίλον, σύντομον καὶ εὔληπτον, διεγείρει φιλομάθειαν.

Ἐκεῖ διὰ τὸ ἀκατάληπτον τῆς ὕλης δὲν μανθάνουσι τι περισσότερον ἀπὸ τὸ διάβασμα, ἐνταῦθα δὲ διὰ τὸ εὔληπτον καὶ πρόσφορον, μανθάνουσιν· ὄχι μόνον τὰ πρὸς τὸν Θεὸν, Ἱερατεῖον, Γονεῖς, καὶ Πατρίδα χρέη των, ἀλλὰ πλουτίζονται καὶ μὲ παμπόλλους σοφὰς γνώμας καὶ ἀξιώματα, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὡς κανόνες διὰ νὰ ζῇ τιμίως καὶ ἐναρέτως.

Ἐκεῖ ἡ ταραχὴ τῶν μαθητῶν καὶ αἱ κραυγαὶ τοῦ διδασκάλου εἶναι ἄφευκτοι, ἐνταῦθα ἡ εὐταξία καὶ ἡσυχία εἶναι φυσικὸν ἑπόμενον.

Κατ' ἐκείνην ἐξερχόμενα τὰ παιδία τῶν σχολείων πετροβολοῦσι καὶ κάμνουσι διαφόρους ἄλλας ἀταξίας καθ' ὁδὸν, εἰς αὐτὴν διορίζονται κοσμήτορες, οἱ φρονιμότεροι παῖδες ἑκάστης ἐνορίας, οἵτινες οὐχὶ μόνον ὁδηγοῦσι τοὺς λοιποὺς εἰς τὰς οἰκίας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑορτὰς καὶ Κυριακὰς εἰς τὴν ἐκκλησίαν μὲ εὐταξίαν, καὶ παρατηροῦσι τὸ ἐκεῖ φέρσιμόν των.

Κατ' αὐτὴν μανθάνει τὸ παιδὶ τόσα καὶ τόσον καλὰ εἰς

ἕνα χρόνον, ὅσα καὶ ὡς, κατ' ἐκείνην οὔτε εἰς τρεῖς χρόνους ἠμπορεῖ.

Κατ' ἐκείνην εἷς διδάσκαλος δὲν ἠμπορεῖ νὰ διοικήσῃ πλέον τῶν 50 παίδων, καὶ κατ' αὐτὴν 500 ἢ καὶ 1000 μὲ εὐκολίαν.

Κατ' αὐτὴν, διὰ νὰ διδαχθῶσι 500 παῖδες ἀνάγνωσιν ἐλευθέραν, γράψιμον, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τακτικὸν, τὴν Ἱερὰν κατήχησιν τῆς πίστεως, τὰ τέσσαρα πάθη τῆς ἀριθμητικῆς, καὶ τὴν σύνοψιν τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, χρειάζεται εἷς διδάσκαλος, εἷς χρόνος, μία κατοικία, ἓν σῶμα Πινάκων, μὴ τιμώμενον πλέον τῶν 10 ἢ 15 γροσ. καὶ 500 ἀβάκια (πλάκες λίθιναι) καὶ κονδύλια, ἐκτιμώμενα περὶ 600 γροσ.· ἐν ᾧ κατ' ἐκείνην, διὰ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν παίδων, χρειάζονται τοὐλάχιστον 3 χρόνια, 10 διδάσκαλοι, 10 κατοικίαι, 500 φυλάδες, καὶ ἄλλοι τόσοι ὀκτώηχοι, ψαλτήρια, καὶ ἀπόστολοι, καὶ 9000 γροσ. διὰ χαρτὶ καὶ μελάνην κ. τ. λ. πρὸς 6 γροσ. ἐτησίως διὰ καθ' ἕνα παῖδα.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ἐξοδεύονται κατ' αὐτὴν τὴν μέθοδον ἤδη, διὰ τετραετῆ διδασκαλίαν 1000 παίδων, 10004 γροσ.· ἐν ᾧ κατὰ τὴν παλαιὰν ἐχρειάζοντο 196737 γρ. Ὁποία διαφορὰ τῶν ἐξόδων, καὶ ἑπομένως ὁποία εὐκολία εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τῆς μαθήσεως.

Κατ' ἐκείνην, καὶ ἂν ὑποθέσῃς τὸν διδάσκαλον νὰ διδάσκῃ 60 παῖδας, 6 ὥρας καθ' ἑκάστην κατὰ συνέχειαν, δὲν ἀναλογεῖ εἰς ἕκαστον παῖδα, παρὰ 7 λεπτὰ τὴν ἡμέραν μόνον, καὶ ἀκολούθως 40 ὧραι μόνον εἰς ἓν ὁλόκληρον ἔτος· ὁ δὲ λοιπὸς καιρὸς ὑπάγει χαμένος· ἐπειδὴ ἐν ᾧ αὐτὸς διδάσκει τὸ ἕν, τὰ ἄλλα 49 μένουσιν ἀργά, ἢ καὶ παίζουσι· κατ' αὐτὴν ὅμως, ἐνασχολούμενα ὅλα τὰ παιδία συγχρόνως, δὲν χάνουν οὔτε στιγμήν.

Ἐκεῖ ὅταν σφάλῃ τὸ παιδὶ, κανεὶς οὔτε τὸ παρατηρεῖ, οὔτε τὸ διορθόνει· ἐν ᾧ ἐδῶ ὁ διορθωτὴς ἵσταται πλησίον του μ' ἄκραν προσοχὴν, διὰ ν' ἁρπάσῃ τὸν τόπον του· καὶ οὕτως ὅλοι εὑρίσκουσιν οἴκοθεν τὸν ἀνήκοντα καὶ ἀνάλογον τόπον καὶ βαθμὸν, καὶ οὔτε οἱ ἐπιμελεῖς καὶ εὐφυεῖς ἐμποδίζονται ἀπὸ τοὺς ἀμελεῖς καὶ ἀφυεῖς, οὔτ' αὐτοὶ παρασύρονται ἀπ' ἐκείνους ἀνωφελῶς.

Καὶ ἐν γένει ἡ μέθοδος αὕτη ἀπέδειξε διὰ τῶν πραγμά-

των τὴν μέχρι τοῦδε τοσοῦτον ἐπίπονον καὶ βαρεῖαν στοιχειώδη διδασκαλίαν, μίαν τερπνὴν καὶ εὔκολον ἐνασχόλησιν, καὶ ἐν εἴδος παιγνίου, τὸ ὁποῖον ἐν ᾧ ἐκτυλίττει τὰς λογικὰς δυνάμεις, δὲν κουράζει τὰ ὄργανα.

Καὶ ἡ πρὸς τὰ ἤθη καὶ πολίτευμα τῶν παίδων ἐνέργεια αὐτῆς εἶναι δρασικωτάτη, ὄχι μόνον διότι ὅλα τὰ μαθήματα ἔχουσι διὰ βάσιν τὴν Θρησκείαν καὶ Ἠθικήν, ἐξ ὧν μανθάνει τις τοὺς κανόνας τῆς τιμίας καὶ ἐναρέτου ζωῆς, ἀλλὰ καὶ διότι γυμνάζονται οἱ παῖδες ἐκ νεότητος νὰ βάλλωσιν εἰς πρᾶξιν, ὅσα διδάσκονται καὶ μανθάνουσιν: οἷον νὰ φοβοῦνται τὸν Θεὸν, νὰ σέβωνται τὸ Ἱερατεῖον, νὰ τιμῶσι τοὺς γονεῖς, νὰ πείθωνται εἰς τοὺς μεγαλητέρους των, ν' ἀγαπῶσι τοὺς ὁμοίους των, καὶ νὰ φέρωνται μὲ χρηστοήθειαν καὶ εὐγένειαν πρὸς πάντα ἄνθρωπον.

Ἀπὸ χρηστοηθείας καὶ τοιούτων ἀρετῶν παραδείγματα τῶν εἰς τὰ τοιαῦτα σχολεῖα συχναζόντων παίδων, γέμουσι τὰ περὶ αὐτῆς γραφέντα βιβλία. Οἱ ἴδιοι γονεῖς ἐκπλήττονται διὰ τὴν εἰς τὸ κρεῖττον ταχείαν μεταβολὴν τῶν ἰδίων των τέκνων, εὐθὺς ἀφ' οὗ ἀρχίσωσι νὰ ὑπάγωσιν εἰς αὐτὰ τὰ σχολεῖα. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἅπαξ ἐντυπωθῇ ἡ ἀρετὴ εἰς τὴν καρδίαν τῆς νεολαίας, ποία περίστασις ἠμπορεῖ νὰ τὴν ἐξαλείψῃ;

Τρεῖς μῆνες μόλις ἤδη παρῆλθον, ἀφ' οὗ ἐσυστήθη τὸ ἐνταῦθα ἀλληλοδιδακτικὸν σχολεῖον, καὶ οἱ εἰς αὐτὸ φοιτῶντες παῖδες διακρίνονται ἤδη, καίτοι ἑτερόγλωσσοι, ἀπὸ τοὺς λοιποὺς, διὰ τῆς εὐσχημοσύνης, εὐταξίας καὶ χρηστοηθείας, ἣν ἕκαστος φιλάνθρωπος παρατηρεῖ εἰς αὐτοὺς ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ, μ' ἄῤῥητον ψυχικὴν χαράν.

Ὁ παῖς διδάσκων ἐν ταὐτῷ καὶ διδασκόμενος, μανθάνει νὰ διοικῇ καὶ νὰ ἄρχηται, νὰ προσάτζῃ καὶ νὰ πείθηται, κατὰ τὰς διαφόρους ἀναφοράς του· μάθημα ἀναγκαιότατον εἰς τὸν καθ' ἕνα, ἐπειδὴ καὶ καθεὶς εἶναι, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, ἄρχων καὶ ἀρχόμενος.

Ἔτι τὸ διδάσκειν καὶ ἄρχειν, ἐν ᾧ ἀποκαθίσταται ὁ καθρέπτης τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ἠθῶν τῆς μελλούσης ζωῆς τῶν παίδων, τοὺς προπαρασκευάζει, καὶ ὡς μέλλοντας πατέρας, διὰ τὴν ἀγωγὴν καὶ διοίκησιν τῶν ἰδίων τέκνων των.

Τοιαῦτα εἶναι ἐν γένει τὰ προτερήματα αὐτῆς. Ἡ δὲ μήτηρ της, ὡς καὶ ὅλων τῶν κοινωφελῶν γνώσεων, ἐξάθη ἡ ἀ-

νάγκη. Ἡ ἀρχή της εὑρίσκεται εἰς τὰ ἀρχαιότατα ἔθνη, ὡς θέλομεν ἰδεῖ ἐχομένως· πλὴν εἶχε χαθῇ καὶ αὐτὴ ὁμοῦ μὲ τὰ λοιπὰ καλὰ τῆς ἀρχαιότητος· ἀνευρεθεῖσα ὅμως πάλιν πρὸ ὀλίγου εἰς τὰς Ἰνδίας, ἐκαλλιεργήθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ἐτελειοποιήθη εἰς τὴν Γαλλίαν ὑπὸ τὴν προσασίαν αὐτῆς τῆς διοικήσεως, καὶ τὸν ζῆλον τῆς ἐν Παρισίοις πρὸς βελτίωσιν τῆς στοιχειώδους διδασκαλίας φιλανθρώπου Ἑταιρείας. Ἡ Γαλλία ἀριθμεῖ ἤδη ὑπὲρ τὰ 1500 τοιαῦτα σχολεῖα, καὶ καθ' ἑκάστην πολλαπλασιάζονται, καὶ ἐλπίζει νὰ ἰδῇ δι' αὐτῆς ἐντὸς ὀλίγου τὴν νεολαίαν της χρηστοηθεστέραν, καὶ τὸν λαόν της πλέον φωτισμένον καὶ χριστιανικώτερον.

Περὶ 70 ἄλλαι μερικώτεραι ἑταιρεῖαι ἐσυστήθησαν εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας, προσατεύουσαι τὴν προαγωγὴν τῆς μεθόδου. Ἐν Παρισίοις καὶ ἄλλη β'. ἔλαβε σύστασιν, ἐνασχολουμένη εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς μεθόδου εἰς τὰ ἐξωτερικὰ μέρη. Ὁποῖος φιλάνθρωπος σκοπός!

Καὶ ἡ Ἀγγλία, ἥτις οὐχὶ μόνον διδάσκει τὴν νεολαίαν της κατ' αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ μετέφερε καὶ μεταφέρει καθ' ἑκάστην πολλὰ ἄγρια ἔθνη τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ κόσμου, ἐκ τῆς εἰδωλολατρείας εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, δὲν ἀριθμεῖ ὀλιγωτέρας παρομοίας φιλανθρώπους ἑταιρείας, ἐξ ὧν, ἡ πρὸς ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ, εὐδοκιμεῖ κάλλιστα, καὶ χωρεῖ εἰς τὸν σκοπόν της θαυμασιώτατα.

Ἡ Ῥωσσικὴ διοίκησις ἔπεμψεν εἰς Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν ἄνδρας σημαντικοὺς ἐξεπίτηδες, διὰ νὰ τὴν μεταφέρῃ εἰς τὴν ἐπικράτειάν της· καὶ ἤδη ἄρχισε νὰ φωτίζῃ καὶ νὰ ἡμερώνῃ τὰ ἤθη τῶν λαῶν της.

Ἡ Γερμανία, ἡ Ἰταλία, ἡ Σβεκία, ἡ Ἐλβετία, καὶ ὅλαι σχεδὸν αἱ Εὐρωπαϊκαὶ διοικήσεις ἀγωνίζονται νὰ βελτιώσωσι τὰ ἤθη τῶν ὑπηκόων των δι' αὐτῆς. Πάμπολλα τοιαῦτα σχολεῖα ἐσυστήθησαν καὶ συστήνονται καθ' ἑκάστην καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ἡ Ἀμερικὴ, τὰ μεσημβρινὰ τῆς Ἀφρικῆς, καὶ Ἀσίας, καὶ ἐν γένει ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι τῆς γῆς ἀπολαμβάνουσι τὰ καλά της. Καὶ τίς βλέπων τὴν εὐκολίαν της, τὰ μεγάλα της ἀποτελέσματα, ἠμπορεῖ νὰ μὴ τὴν ἐναγκαλισθῇ; Οἱ πτωχοὶ βελτιοῦσι τὴν τύχην των, οἱ πλούσιοι διασκεδάζουσιν εὐχαρίστως τὸν ὀχληρὸν καιρὸν τῆς ζωῆς των, οἱ τεχνῖται ὀλιγοστεύουσι τοὺς κόπους των, οἱ φυλακω-

μένοι διορθοῦσιν εἰς τὸ κρεῖττον τὴν ζωήν των, καὶ ἐν γένει, αὐτὴ βελτιοῦσα τὴν κοινὴν ἀγωγὴν καὶ ἤθη, ὀλιγοστεύει τὴν κακίαν ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἡ ἰδία πεῖρα τ' ἀπέδειξε."

Ὁ Ἔ. Hume ὁμιλῶν, κατὰ τὸ 1812 εἰς τὸ δημοτικὸν βουλευτήριον τοῦ Λονδίνου, περὶ τῶν εὐκταίων ἀποτελεσμάτων τῆς κοινῆς ἀνατροφῆς, εὑρίσκει ἀπὸ τὰ κατὰ καιρὸν κατάσιχα καὶ ἀκριβεῖς ὑπολογισμοὺς τῆς βουλῆς, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν κακούργων εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὡς πρὸς ἐκεῖνον, τῶν εἰς τὴν Σκωτίαν, εἶναι, ὡς 10 πρὸς 1· καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν Σκωτίαν, ὁ μεταξὺ τοῦ πλήθους ἀριθμὸς τῶν εἰδότων ἀναγινώσκειν καὶ γράφειν εἶναι, ὡς 10 πρὸς 1 Ἄγγλον, ἕπεται ἀφεύκτως, τ' ἁμαρτήματα ν' αὐξάνωσιν ἀναλόγως μὲ τὴν ἔλλειψιν τῆς ἠθικῆς ἀνατροφῆς καὶ χριστιανικῆς διδασκαλίας. Ἀλλὰ ποία ἄλλη μέθοδος εἶναι προσφορωτέρα διὰ νὰ πολλαπλασιάσῃ τὴν ἠθικὴν αὐτὴν καὶ χριστιανικὴν διδασκαλίαν, ἀπὸ τὴν, περὶ ἧς ὁ λόγος;

Αὐτὴ εὐκόλυνεν οὐχὶ μόνον τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαιακῶν μαθημάτων, ἀλλὰ προσαρμοσθεῖσα καὶ εἰς πολλὰς ἐπιστήμας καὶ κοινωφελεῖς γνώσεις, ἀπεκατέστησε κοινοτέραν καὶ ὠφελιμωτέραν τὴν διδασκαλίαν των. Ἡ Γραμματική, ἡ Μαθηματική, ἡ Γεωγραφία, ἡ Ἱστορία, κ. τ. λ. διδάσκονται ἤδη κατ' αὐτὴν εὐκολώτερα καὶ κοινωφελέστερα· εἰς τὰ σχολεῖα δὲ τῶν κορασίων, καὶ τὸ κέντημα, ῥάψιμον, καὶ πλέξιμον μὲ μεγάλην εὐκολίαν.

Αὐτή, ἂν καὶ φαίνεται, ὅτι εἶναι οἰκεία μόνον διὰ τοὺς παῖδας, δὲν εἶναι ὅμως ὀλιγώτερον καὶ διὰ τοὺς τελείους ἄνδρας· καὶ ἂν εἰς τοὺς πρώτους εἶναι τερπνή, καὶ διεγείρει ἅμιλλαν, εἰς τοὺς δευτέρους εἶναι θελκτική, καὶ διερεθίζει τὴν φιλαυτίαν. Πάμπολλα τοιαῦτα σχολεῖα ἐσυζήθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, εἰς τὰ ὁποῖα τρέχει ὁ λαὸς τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς, καὶ μανθάνει νὰ διαβάζῃ, καὶ διδάσκεται τὰ χριστιανικά του καθήκοντα, καὶ ἠθικά του χρέη.

Τὰ Ῥωσσικὰ στρατεύματα διατρίβοντα εἰς Γαλλίαν, ἐδιδάχθησαν νὰ διαβάζωσι καὶ νὰ γράφωσι τὴν πατρίδα των γλῶσσαν. Καθ' ἓν βασιλικὸν θέσπισμα ἐδιωρίσθη νὰ συσταθῶσι τοιαῦτα σχολεῖα, δι' ὅλα τὰ στρατιωτικὰ τάγματα τῆς Γαλλίας, ἔνθα διδασκόμενα τὰ γράμματα, μανθάνουσι νὰ ἐκπληρῶσι καὶ τὰ χρέη των ἀκριβέστερον.

Διὰ τὰ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα αὐτῆς κοινωφελῆ προτερήματα, φιλονεικοῦσι τὰ ἔθνη, ποῖον νὰ οἰκειοποιηθῇ τὴν δόξαν τῆς ἐφευρέσεώς της· πλὴν καὶ ἡ δόξα αὕτη ἀνήκει εἰς τοὺς ἡμετέρους προγόνους, καὶ ἡ ἀρχή της εὑρίσκεται καὶ εἰς αὐτὴν τὴν θείαν γραφήν.

Ἰοθὼρ, ὁ γαμβρὸς τοῦ θεόπτου Μωϋσέως, εἶναι ὁ ἐπινοητὴς τῆς εἰς διαφόρους τάξεις καὶ κλάσεις διαιρέσεως τῶν μαθητῶν, καὶ τῆς ὑπ' ἀλλήλου πειθαρχίας, (κεφαλαίῳ ΙΗ'. τῆς ἐξόδου· καὶ Α'. δευτερονομίου), συμβουλεύσας τὸν Μωϋσῆ, νὰ ἐκλέξῃ ἀπὸ παντὸς τοῦ λαοῦ, ἄνδρας δυνατοὺς θεοσεβεῖς, ἄνδρας δικαίους, μισοῦντας ὑπερηφανείαν, καὶ νὰ τοὺς καταστήσῃ ἐπ' αὐτῶν χιλιάρχους, ἑκατοντάρχους, πεντηκοντάρχους, καὶ δεκάρχους, διὰ νὰ κρίνωσι τὸν λαὸν κ. τ. λ.

Ὁ πολυμαθὴς Πλούταρχος ἐκθέτων τὴν νομοθεσίαν τοῦ Νομοθέτου τῶν Λακεδαιμονίων Λυκούργου, εἰς τὸν βίον του διηγεῖται, ὅτι ὁ σοφὸς οὗτος καὶ φιλάνθρωπος νομοθέτης, διήρεσε τοὺς παῖδας εἰς διαφόρους τάξεις καὶ κλάσεις· εἰς ἑκάστην τῶν ὁποίων ἐδιώρισεν, ὡς διδάσκαλον καὶ ὁδηγὸν τὸν ἰσχυρότερον καὶ φρονιμώτερον, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπετάσσοντο ὅλοι οἱ λοιποί. „Τῶν δὲ Σπαρτιατῶν τοὺς παῖδας οὐκ ἐπ' ὠνητοῖς οὐδὲ μισθίοις ἐποιήσατο παιδαγωγοῖς ὁ Λυκοῦργος, οὐδὲ ἐξῆν ἑπάστῳ τρέφειν, οὐδὲ παιδεύειν, ὡς ἐβούλετο, τὸν υἱόν, ἀλλὰ πάντας εὐθὺς ἑπταετεῖς γενομένους, παραλαμβάνων αὐτὸς, εἰς ἀγέλας κατελόχιζε, καὶ συννόμους ποιῶν καὶ συντρόφους μετ' ἀλλήλων εἴθιζε συμπαίζειν καὶ συσχολάζειν· ἄρχοντα δ' αὐτοῖς παρίστατο τῆς ἀγέλης, τὸν τῷ φρονεῖν διαφέροντα, καὶ θυμοειδέστατον ἐν τῷ μάχεσθαι, καὶ πρὸς τοῦτον ἀφεώρων, καὶ προσάττοντος ἠκροῶντο, καὶ κολάζοντος ἐκαρτέρουν, ὥστε τὴν παιδείαν εἶναι μελέτην εὐπειθίας".

Ἀναγινώσκων τις καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην, καὶ τὴν πολιτείαν τοῦ Πλάτωνος, δύναται νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι καὶ εἰς αὐτὸν δὲν ἦτον ἄγνωστος ἡ μέθοδος.

Ὅ, τι ὅμως ἀποφασιστικῶς ἀποδεικνύει τὴν μέθοδον ἐφεύρημα ἑλληνικὸν, εἶναι τὸ ἑξῆς.

Γάλλος τις, εἰς τὴν τῶν Ἀθηνῶν περιγραφήν του, ἐκδοθεῖσαν ἐν Παρισίοις κατὰ τὸ 1675 ἔτος, λέγει τὰ ἑξῆς.

Ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὸν γενιτζάρόν μας περιερχόμεθα τὰς Ἀθήνας· ἀφίνοντες τὴν ἀγορὰν πρὸς τὰ ἀριστερὰ, ἐπεράσαμεν

τὴν ὁδὸν τοῦ Κεραμικοῦ, χωρὶς νὰ προσέξωμεν εἰς ἄλλο τι· ἐν ᾧ ἐπλησιάσαμεν εἰς τοὺς τελευταίους τῆς πόλεως οἴκους, πρὸς τὸ μέρος τοῦ ναοῦ τοῦ Θησέως, κειμένου εἰς τὴν ὁδὸν τῆς Ἀκαδημίας, μᾶς ὡδήγησεν ὁ γενίτζαρος εἰς ἕνα Γραικὸν διδάσκαλον φιλόνουν, διὰ νὰ ἰδῶμεν τὴν μέθοδόν του. Μεγίστην λύπην ἠσθάνθημεν, ἀναπολοῦντες τὴν σοφίαν τοῦ Πλάτωνος, Ζήνωνος, Ἀριστοτέλους, καὶ ἄλλων, καὶ βλέποντες εἰς τὸν τόπον τῶν θείων ἐκείνων ἀνδρῶν, ἕνα ἁπλοῦν ἄνθρωπον. Ἡ λύπη κατεσπάραξε τὴν ψυχήν μας, ὅταν ἠκούσαμεν ἀπὸ τὸν γενιτζαρόν μας, ὅτι ὁ διδάσκαλος ἦν τεχνίτης.

Ἐμβάντες εἰς τὸ σχολεῖον, ἴδομεν ὑπὲρ τοὺς τριάκοντα μαθητὰς καθημένους ἐπὶ θρανίων, καὶ ὁδηγουμένους ἀπὸ τὸν διδάσκαλον εἰς ἀνάγνωσιν. Ὁ διδάσκαλος μᾶς ἐδέχθη μετὰ περιποιήσεως. Ὁ γενίτζαρος τὸν ἐπαρακάλεσε, νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ μάθημα, διὰ νὰ ἰδῶμεν τὴν μέθοδόν του. Τούτου γενομένου, τὴν εὕρον εὐφυεστάτην καὶ πολὺ ἐντελεστέραν τῶν ἐδικῶν μας μεθόδων. Ὅλη ἡ κλάσις ἀνεγίνωσκε συγχρόνως, χωρὶς νὰ συμβῇ οὐδὲ ἡ παραμικρὰ σύγχυσις, καὶ πᾶς μαθητὴς ἐπρόσεχεν, ἐν ᾧ ἀνεγίνωσκον οἱ ἄλλοι. Τὰ βιβλία των ἦσαν ὅλα ὅμοια· ἂν οἱ μαθηταὶ ἦσαν τριάκοντα, τοῖς ἔδιδεν ὁ διδάσκαλος πρὸς ἀνάγνωσιν τριάκοντα λέξεις διαφόρων ἀλληλοδιαδόχων φράσεων. Ὁ πρῶτος μαθητὴς ἀνεγίνωσκε τὴν πρώτην λέξιν, ὁ δεύτερος, τὴν δευτέραν, ὁ τρίτος τὴν τρίτην, καὶ οὕτως ἐφ' ἑξῆς. Ὅταν ὅλοι οἱ μαθηταὶ ἀνεγίνωσκον ὅλα καλὰ, ἔδιδεν αὐτοῖς ἄλλας τριάκοντα.

Ἐάν τις τῶν μαθητῶν ἔσφαλεν, ἐδιορθόνετο ἀμέσως ἀπὸ τὸν πλησίον του, καὶ οὗτος πάλιν ἀπὸ τὸν ἐδικόν του, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς οἱ ἄλλοι. Τοιούτῳ τρόπῳ ἀνεγινώσκοντο αἱ τριάκοντα λέξεις. Οἱ μαθηταὶ ἐβιάζοντο νὰ προσέχωσι πάντοτε, καὶ νὰ ὦσι ἕκαστος μαθητὴς ἕτοιμος νὰ ἀναγνώσῃ εἰς τὴν σειρὰν τὴν τυχοῦσάν του λέξιν. Πᾶς μαθητὴς ἐφιλοτιμεῖτο νὰ ἀναγνώσῃ καλλιώτερον τῶν ἄλλων· ὥστε μία γενικὴ φιλοτιμία ἐκυρίευε τὰς ψυχὰς ὅλων τῶν μαθητῶν. Αὐτοὶ δὲν ἐκάθηντο πάντοτε εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, ἀλλ' ἐκεῖνος ὅστις εἰς ἓν μάθημα ἦτον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κλάσεως, εἰς ἓν ἄλλο μάθημα, ἐκάθετο εἰς ἄλλον ἀδιώριστον τόπον· τοῦτο δὲ ἐγίνετο, διὰ νὰ ἐμποδίζηται ἓν ἄτοπον, τὸ ὁποῖον ἐδύνατο νὰ ἀκολουθήσῃ, ἂν οἱ μαθηταὶ ἐκάθηντο πάντοτε εἰς τὸν αὐτὸν τόπον· ἐπειδὴ

τότε πᾶς μαθητὴς, ἤθελε προμελετᾷ τὰς λέξεις μόνον, ἃς ἔμελλε νὰ ἀναγνώσῃ. Ἰδοὺ μὲ ποῖον τρόπον ἐδιδάσκετο ὅλη ἡ κλάσις ἓν κοινὸν μάθημα, ὅσον πολυάριθμος καὶ ἂν ἦτον. Ὁ διδάσκαλος ἐν ταὐτῷ ἐκοπίαζεν ὀλίγον, μὴ ὢν ὑπόχρεος νὰ διδάσκῃ ἕνα ἕκαστον τῶν μαθητῶν ἰδιαιτέρως.

Ἐκ τῶν ἀναφερθεισῶν μαρτυριῶν, ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ μέθοδος εἶναι γέννημα ἑλληνικὸν, καὶ ἡμετέρα κληρονομία! δὲν πρέπει ὅμως νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη τῆς σοφῆς Εὐρώπης δὲν συνέδραμον εἰς τὴν τελειοποίησίν της, ἢ ἴσως καὶ τὴν ἀνεῦρον ἐκ νέου, ἀπωλεσθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου, σὺν τοῖς λοιποῖς ἀριστουργήμασι τῆς ἀρχαιότητος. Τὰ μέρη αὐτῆς ἐπενοήθησαν καὶ ἐβάλθησαν εἰς χρῆσιν ἀναμέρος ὑπὸ πολλῶν διδασκάλων εἰς πολλὰ σχολεῖα, πλὴν ἡ νεωτέρα μόρφωσίς της χρεωστεῖται εἰς τὸν δόκτωρα Βέλλον, καὶ Λαγκαστέρον· ἂν καὶ πολλοὶ ἀποδίδωσιν αὐτὴν εἰς πολλὰ ἄλλα ἀρχαιότερα ἔθνη. Ὁ Ῥωμαῖος παιδαγωγὸς Κυντιλιανὸς ἀναφέρει ὀρθῶς, ὅτι διὰ τοὺς παῖδας ἐν τῷ ἀναγινώσκειν ἄλλο τι τερπνότερον καὶ εὐκολώτερον δὲν δίδεται, ἀπὸ τὸ νὰ ἔχωσι διὰ παράδειγμα τοὺς συνομιλήκους των. Κατὰ διηγήσεις καὶ περιγραφὰς τινῶν περιηγητῶν, φαίνεται, ὅτι εἴς τινα μέρη τῶν Ἰνδιῶν ἦτον συνήθεια ἐξ ἀμνημονεύτων αἰώνων ἔτι, οἱ παῖδες νὰ βοηθῶσιν ἀλλήλοις ἐν τῷ μανθάνειν· ὡς Pietro della Valle ἀναφέρει εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν Ἰνδιῶν γενομένην κατὰ τὸ 1623. Οἱ Γάλλοι φιλονεικοῦσιν ὁμοίως, ὅτι ἡ ἐφεύρεσις τῆς Μεθόδου εἶναι ἐδική των, ὡς φαίνεται εἰς ἓν σύγγραμα, τυπωθὲν ἐν Παρισίοις κατὰ τὸ 1768 μὲ τὸν τίτλον, „Μέθοδος πρακτικὴ τῆς ἀναγνώσεως. Ὁ κύριος Herbault ἐμεταχειρίσθη αὐτὴν κατὰ τὸ 1747 ἐν τῷ ἐν Παρισίοις νοσοκομείῳ τῆς εὐσπλαγχνίας. l'Hospice de la pitié.

Καὶ ὁ ἱππεὺς κύριος Παουλέτος τὴν ἐμεταχειρίσθη ὁμοίως κατὰ τὸ 1772 ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ δεκάτου τετάρτου, παρ' οὗ καὶ ἐβραβεύθη βασιλικῶς (ὡς φαίνεται εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς Γενεύρας τοῦ 1777 ἔτους). Κατὰ τὸ 1789 ὅμως ἔτος ἐφάνη ἡ νεωτέρα της ἐφεύρεσις εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας εἰς τὸν μυχὸν Κορομάντελ, πλησίον τῆς Μάδρας, παρὰ τοῦ Ἄγγλου δόκτωρ Βέλλου, ὅπου ὁ φιλάνθρωπος οὗτος ἀνὴρ ἐδιοίκησε τὸ σχολεῖον 7 ἔτη ὁλόκληρα, καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του

Ἀγγλίαν, κατὰ τὸ 1796 ἐξέδωκε συνοπτικὴν περιγραφὴν τῆς Μεθόδου.

Κατὰ τὸ 1798 ἐσύστησε σχολεῖον εἰς τὸ Λονδῖνον ὁ κύριος Λαγκαστέρος, καὶ παραδεχθεὶς πολλὰ πάμπτωχα παιδία εἰς τὸ σχολεῖόν του ἐβιάσθη, διὰ τὸ οἰκονομικὸν, νὰ διορίσῃ διὰ διδασκάλους ἐκ τῶν παίδων τοὺς δυνατωτέρους, καὶ νὰ μεταχειρισθῇ ἀντὶ βιβλίων, τοὺς πίνακας, καὶ οὕτως ἀπεκατέστη, χωρὶς νὰ ἔχῃ προτητεριὴν ἰδέαν τῆς μεθόδου, ἐφευρετὴς καὶ εἰσηγητὴς αὐτῆς εἰς τὴν φίλην του πατρίδα. Κουάκερος ὢν ὅμως τὴν αἵρεσιν, κατετρέχθη δεινῶς τὸ σχολεῖόν του ὑπὸ τοῦ τοπικοῦ Ἱερατείου, ὥστε καὶ εἰς φυλακὴν ἐβλήθη διὰ τὴν φιλανθρωπίαν του· ἐνίκησεν ὅμως, διὰ βοηθείας τινῶν φιλανθρώπων φίλωνὸν του, καὶ συνδρομῆς τῆς διοικήσεως, ὅλα τὰ ἐμπόδια, καὶ οὕτως ἐσυστήθη ἡ σχολή του, καὶ ἐκτάνθη εἰς ὅλην τὴν Ἀγγλίαν, πρὸς κοινὸν ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητος. Περιωρίζετο ὅμως ἡ ὠφέλειά της μόνον εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ εἴς τινας ἀγγλικὰς ἀποικίας, ἕως ὅτου, μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1815 εἰρήνην διαβάντες οἱ σοφοὶ Γάλλοι εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν μετέφερον εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ καλλιεργήσαντες καὶ τελειοποιήσαντες αὐτὴν, διέδωκαν τὰ καλά της εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ τὴν ἐνηγκαλίσθησαν ὅλαι αἱ σοφαὶ διοικήσεις. Τοιαύτην ὑπεράσπισιν καὶ περίθαλψιν ἠξιώθη καὶ ἀξιοῦται καὶ ἐν Μολδαυΐᾳ ἤδη ὑπὸ τοῦ φιλανθρώπου καὶ φιλομούσου αὐθέντου Μιχαὴλ Σούτζου, τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου, καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος, καὶ τῶν εὐγενεστάτων καὶ φιλοκάλων ἀρχόντων, πρὸ πάντων δὲ, ὑπὸ τοῦ εὐπατρίδου καὶ εὐγενεστάτου ἄρχοντος Ἄγα κυρίου Νικολάου Ῥωσέτου Ῥοσνοβάνου, ὅς τις διὰ δαπάνης οὐ μικρᾶς τὴν μετέφερε δι' ἐμοῦ ἐκ Γαλλίας. Τί τάχα; δὲν θέλει ἀξιωθῇ αὕτη ἡ κοινωφελὴς μέθοδος τὴν ἰδίαν περίθαλψιν καὶ ὑπεράσπισιν, (διὰ νὰ μὴν εἴπω καὶ μεγαλητέραν) ὑπὸ τοῦ θεοσεβεστάτου καὶ φιλομούσου αὐθέντου Ἀλεξάνδρου Σούτζου· τοῦ Παναγιωτάτου καὶ φιλογενεστάτου οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου κυρίου Γρηγορίου, καὶ πάσης τῆς ἱερᾶς Συνόδου· ὑπὸ τῶν εὐγενεστάτων Προύχόντων τοῦ γένους· ὑπὸ τοῦ ἐντιμοτάτου ἐμπορικοῦ συστήματος, καὶ πάντων τῶν ὁμογενῶν; Τάχα θέλουσιν ὑποφέρεῖ ἅπαντες οὗτοι νὰ κατατυραννῆται, πρὸς βλάβην τῆς πίστεως καὶ τοῦ γένους, ἡ νεολαία τῆς κοινῆς μας πατρίδος; Δὲν θέ-

λουσι σκεφθῇ, ὅτι φερούμενοι, ἐξ αἰτίας τῶν πολλῶν περιστάσεων, τῶν ἀναγκαίων μέσων πρὸς παιδείαν καὶ ἀγωγὴν τῆς νεολαίας μας, μένει τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ὁμογενῶν καὶ ὁμοθνῆσκον μας εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθίας, ἐξ ἧς πηγάζουσιν ὅλα τὰ δεινά; Δὲν θέλουσι συγκρίνῃ τὴν νέαν ταύτην μέθοδον μὲ τὰς μέχρι τοῦδε, διὰ νὰ συμπεράνωσιν εὐκόλως, ὅτι μόνον δι' αὐτῆς δυνάμεθα νὰ ἀναπληρώσωμεν, ὅσα μᾶς ἐλλείπουσι πρὸς παιδαγωγίαν; καὶ φίλοι, μὴν διστάζετε! ὅλοι οὗτοι εἶναι ἐνθουσιασμένοι διὰ τὸ κοινὸν καλὸν καὶ συμφέρον (;)· ὅλοι ἐπίσης ἀφεθεῖσιν, καὶ κόπων καὶ ἐξόδων, ὅταν εἶναι ὁ λόγος περὶ παιδείας καὶ φωτισμοῦ τοῦ γένους (;).

Ἀρκεῖ νὰ ὑποφανῇ τὸ πρὸς τὸ κοινὸν καλὸν συντεῖνον μέσον, καὶ αὐτοὶ ἀναπεταμένοις ἀγκάλαις, καὶ κεχηνότι στόματι, διὰ νὰ εἴπῳ οὕτως, τὸ ἁρπάζουσι (;;;), καὶ περιθάλποντες τὸ ὑπερασπάζονται. Ναὶ φίλοι! τοιαύτην πεποίθησιν ἔχω εἰς τοὺς ἀπογόνους ἐκείνων τῶν λαμπρῶν διδασκάλων τῆς ἀνθρωπότητος! Διὰ τοιούτους κηρύττων αὐτοὺς, ὅτε διέτριβον ἐν τῇ σοφῇ Εὐρώπῃ, ἐκαυχώμην! Τοιούτους τοὺς διακηρύττουσι τρανῶς τὰ καθ' ἑκάστην καὶ πανταχοῦ ἀνεγειρόμενα καὶ συνιστώμενα σχολεῖα! Τὸ γένος μας εἶναι φιλότιμον, καὶ εἰς τὰ καλὰ ὑπερήφανον, καὶ δὲν καταδέχεται ποτὲ, οὔτε θέλει καταδεχθῇ νὰ φανῇ κατώτερον τινὸς τῶν λοιπῶν ἐθνῶν, κἂν καθ' ὅσα αἱ περιστάσεις καὶ αἱ δυνάμεις του τῷ συγχωροῦσι· ἀλλὰ τί λέγω ταῦτα πρὸς ὑμᾶς, οἱ ὁποῖοι τὰ βλέπετε, καὶ τὰ αἰσθάνεσθε κάλλιον ἐμοῦ;

Ὡς πρὸς τὸ ἐπιστολικὸν μέτρον ἐπολυλόγησα βέβαια, πλὴν ὡς πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ εἴπῃ τις περὶ τῶν τοιούτων, καὶ περὶ τῆς νέας μεθόδου, εἶναι ὀλιγώτατα, καὶ πρὸς πληροφορίαν, ἀναγνώστα τὰς φιλολογικὰς τῆς σοφῆς Εὐρώπης ἐφημερίδας. Ἐκ μέρους μου δὲ ἴσως θέλω δυνηθῇ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω κατάτι, ἀφ' οὗ ἐκδώσω διὰ τοῦ τύπου τὸ περὶ αὐτῆς συνταχθέν μοι ἰδιαίτερον πόνημα.

Ὑγιαίνετε, καὶ φρονεῖτε τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα διὰ τὴν πατρίδα.

1820. κατὰ μῆνα Αὔγουσον.

Ἐν Ἰασσίῳ Τῆς Μολδαβίας.

Ὁ φίλος σας.

Γεώργιος Κλεόβουλος.

Κύριε Κων. Κοκκινάκη.

ἐξ Ἰασίου τῇ 12. Αὐγούσου 1820.

Ἰδοὺ κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν μου ἡ περιγραφὴ τῆς ἐξετάσεως τῶν μαθητοδιδασκάλων τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου.

Πολλοὶ τῶν ἐνταῦθα μερικοδιδασκάλων, καὶ μαθητῶν τῆς ἡγεμονικῆς σχολῆς, ἰδόντες τὰ καλὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου, ἐφιλοτιμήθησαν νὰ μεταφέρωσιν αὐτὰ καὶ εἰς τὴν φίλην πατρίδα· οἵτινες νέοι ὄντες, καὶ πολλὰς ἔχοντας ἰδέας διαφόρων ἐπιστημῶν καὶ διαλέκτων, κατεδέχθησαν πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον, παριδόντες τὸ ἴδιον, νὰ διακούσωσι τὴν μέθοδον ταύτην, καὶ δι' αὐτῆς τοὺς ὁμογενεῖς μας παῖδας νὰ διδάξωσι μικρὰ μὲν, βάσιμα ὅμως καὶ ὠφελιμώτατα, καὶ τρόπον τινὰ ἐναύσματα εἰς μόρφωσιν τῶν χρησῶν τῆς κοινωνίας· ἀνάγνωσιν δηλ. μετὰ πολλῶν ἰδεῶν, γράψιμον μετ' ὀρθογραφίας, καὶ τῆς ἀριθμητικῆς τὰς τέσσαρας πράξεις ἐντελῶς, καὶ θεμελίους ἀρχὰς σχεδὸν πάσης ἰδέας καὶ ἐπιστήμης. Ἔπαινον τῆς μεθόδου καὶ ἀπαρίθμησιν τῶν καλῶν αὐτῆς ἀποτελεσμάτων δὲν ἔπρεπε νὰ κάμω πρὸς σὲ τὸν διατρίβοντα εἰς τὴν πεφωτισμένην Εὐρώπην, καὶ τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα αὐτῆς καθ' ἡμέραν βλέποντα· οὔτε τοὺς νέους νὰ ἐγκωμιάσω, διὰ τὰ ὀρθὰ αὐτῶν φρονήματα, καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς κοινῆς πατρίδος ἐνθουσιασμὸν καὶ ζῆλον, ἀλλ' ὀλίγα τινὰ νὰ σημειώσω περὶ τῆς τούτων ἐξετάσεως, ἥτις ἔγινε περὶ τὰ μέσα τοῦ ἤδη παρελθόντος Ἰουλίου, ὅπως οἱ ἐπιδόσαντες καὶ δόκιμοι ἀναδειχθέντες συζηθῶσι παρὰ τῶν ἐνταῦθα φιλομούσων ἐφόρων καὶ προεστῶν τοῦ σχολείου ταύτης τῆς μεθόδου πρὸς τὸν παναγιώτατον οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, παρὰ δὲ τῆς Παναγιότητός του, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἐνταῦθα ἀποσταλῶσιν εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ἕκαστος τῶν νέων τούτων ἐντεῦθεν ἐδιωρίσθη πρὸς μετάδοσιν καὶ αὔξησιν τῆς παιδείας. Γενομένων λοιπὸν δύο ἐξετάσεων, μερικῆς καὶ γενικῆς, εἰς μὲν τὴν μερικὴν ἔγιναν διάφορα προβλήματα παρὰ τοῦ σοφολογιωτάτου διδασκάλου τῆς Ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου κυρίου Γεωργίου Κλεοβούλου, ἀποβλέποντα τὸ πρακτικὸν αὐτῆς, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπεκρίθησαν λεπτομερῶς οἱ νέοι,

δείξαντες ὅτι ἔμαθαν καὶ ἐγυμνάσθησαν ἀποχρώντως τὴν τέχνην. Ἡ δὲ γενικὴ, ἥτις συνεκροτήθη ἡμέρας τρεῖς μετὰ τὴν μερικὴν, ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν ἀξιολόγων ἀνδρῶν καὶ προεχόντων τοῦ γένους, ἦτον ἐπιτομὴ τῆς μερικῆς, καὶ ἔγινε κατὰ κανόνας· προσευχηθέντων δηλαδὴ κατὰ τὸ ἔθος τῶν μαθητῶν, οἵτινες ἦσαν Ἰάκωβος Ἱερομόναχος ὁ ἐκ Λέσβου, Γεώργιος Μελισσινὸς Πάτμιος, Γεώργιος Βάος ὁ ἐκ Σύφνου, Παναγιώτης Χρυσοβούλου ἐκ Βασιλικῶν τοῦ Πόντου, καὶ Δημήτριος Πελοποννήσιος (*), καὶ γενομένων ἄλλων μὲν γενικῶν πρωτοσχόλων, ἄλλων δὲ μερικῶν, καὶ εἰς τὰ θρανία ἀπελθόντων καὶ ἀνακληθέντων, ἀφ' οὗ ἔγινεν ἡσυχία, δοθέντος σημείου διὰ συρίγγας καὶ κώδωνος, ἐξεφώνησεν αὐτοσχέδιον λογίδριον ὁ σοφολογιώτατος καθηγητὴς, ὅπερ μοὶ ἔδωκεν ἡ σοφολογιότης του κατ' ἔνθερμον αἴτησίν μου καὶ πέμπω πρὸς σὲ ἵνα ἴδῃς τὰ παρ' αὐτοῦ λεχθέντα. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔγιναν συντόμως, αἱ πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐρωτήσεις· καὶ ἐπειδὴ εἶχε τὴν ἄδειαν ἕκαστος τῶν παρευρεθέντων καὶ βουλομένων νὰ ἐρωτᾷ, ἐπρέβαλαν μετ' εὐνοίας πρὸς τοὺς νέους ἐκ τῶν ἄνω εἰρημένων ὀλίγα τινὰ καὶ οἱ ἄρχοντες, μάλιστα δὲ καὶ αὐτὸς ὁ εὐγενέστατος καὶ φιλόμουσος Ἄρχων Μέγας Καμαράσης κύριος Ἰωάννης Σχινᾶς, γαμβρὸς τοῦ ὑψηλοτάτου ἡμῶν αὐθέντου. Διὰ τὰς ἐπίσης ἀξιεπαίνους ἀποκρίσεις τῶν νέων καὶ δι' ἄλλα πολλὰ ἐφάνησαν χαίροντες οἱ παρισάμενοι φιλόμουσοι ἄνδρες, καὶ τέλος τοῦ πράγματος λαβόντος, μετὰ πολλῶν εὐφημιῶν καὶ εὐχῶν, ἐχειροκρότησαν τοὺς νέους μαθητοδιδασκάλους, ἵνα ἐνθαρρύνωσιν αὐτοὺς πρὸς τὰ καλὰ καὶ

(*) Σημείωσον, ὅτι ἅπαντες οὗτοι οἱ εἰρημένοι μαθητοδιδάσκαλοι ἐφοδιάσθησαν μετὰ τὴν ἐξέτασιν μὲ δίπλωμα ἀποδεικτικὸν τῆς εὐδοκιμήσεως, ἱκανότητος καὶ ἀξιότητος αὐτῶν, καὶ μὲ γράμματα τῶν ἐνταῦθα φιλομούσων καὶ φιλοκάλων ἀρχόντων ἐφόρων, ἐξόχως δὲ τοῦ Πανιερωτάτου καὶ φιλομούσου ἁγίου Μολδαβίας κυρίου κὺρ Βενιαμὶν, καὶ ἀπῆλθον ὁ μὲν Ἰάκωβος εἰς Ὕδραν, οἱ δὲ Καλλίνικος καὶ Γεώργιος Βάος εἰς Κρήτην, ὁ δὲ Νεόφυτος εἰς Χίον, ὁ δὲ Πάτμιος εἰς Πάτμον, ὁ δὲ Παναγιώτης εἰς Πελοπόννησον μεθ' ἑνὸς ἀξίου πρωτοσχόλου, ὅπου μέλλει νὰ ἀπέλθῃ καὶ ὁ Δημήτριος. Ἄρχισεν ἤδη καὶ δευτέρα περίοδος ἄλλων νέων μαθητοδιδασκάλων, οἵτινες ἐλπίζομεν νὰ δείξωσι τὴν αὐτὴν προθυμίαν καὶ ἐπιμέλειαν τῶν πρώτων πρὸς φωτισμὸν καὶ εὐτυχῆ μεταρρύθμισιν τῶν ἠθῶν τῆς νεολαίας μας.

ὠφέλιμα τῇ κοινῇ πατρίδι. Μετὰ τὴν ἐξέτασιν ταύτην ἐφιλοδωρήθη ὁ σοφολογιώτατος διδάσκαλος κύριος Πλεόβουλος παρὰ τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων μεγάλου Καμαράση κυρίου Σχινᾶ, μεγάλου Ἀρμάση κυρίου Ἰωάννου Γρηγορίου Σούτζου μὲ ἓν ὡρολόγιον παρ' ἑκάστου· ὁμοίως καὶ οἱ ἀπελθόντες μαθητοδιδάσκαλοι ἐφιλοδωρήθησαν χρηματικῶς παρὰ τοῦ εὐγενεστάτου, φιλοπατρίδος καὶ φιλανθρώπου Ἄρχοντος Ἄγα Κυρίου Νικολάου Ῥωσσέτου, ἑνὸς τῶν ἐφόρων τῆς σχολῆς, καὶ πρωταιτίου τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἐπωφελοῦς ταύτης μεθόδου εἰς τὴν Μολδαβίαν καὶ εἰς ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὸ παρόν· εἴθε δὲ καὶ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ σὲ χαροποιῶ συνεχῶς διὰ τῆς ἀγγελίας τῆς τε τελείας αὐτῶν εἰς τὴν φίλην ἡμῶν πατρίδα ἀτοκαταστάσεως, τῆς τῶν πατριωτῶν ἡμῶν ὑποδεξιώσεως καὶ περιβάλψεως, καὶ τῆς εἰς τὸ κρεῖττον μεταρρυθμίσεως τῶν ἠθῶν τῆς νεολαίας μας, καὶ τῆς προόδου αὐτῆς εἰς τὴν παιδείαν! Ὑγίαινε.

Ὁ Φίλος σου

Β.

Σεβαστοὶ ἔφοροι τῶν ἐν Μολδαυΐᾳ Κοινῶν φροντιστηρίων· Πανευγενέστατοι Ἄρχοντες καὶ φιλόμουσοι· Σοφολογιώτατοι διδάσκαλοι· Πανοσιώτατοι πατέρες· Γενναῖοι Προστάται τοῦ νέου τούτου κοινωφελοῦς διδακτικοῦ συστήματος! περιττὴν νομίζω πρὸς ὑμᾶς πᾶσαν ἔκθεσιν τῶν κοινωφελῶν προτερημάτων τῆς μεθόδου, ἧς προστατεύετε γενναίως, ὅτι ὡς φιλόκαλοι καὶ φιλόμουσοι δὲν ἠμελήσατε βέβαια νὰ πληροφορηθῆτε ἀπὸ τὴν ὑπὲρ αὐτῆς ὁμόφωνον μαρτυρίαν ὅλων τῶν ἐθνῶν καὶ ἀπὸ τὰ παρ' ἡμῖν ἤδη πρὸς τὸ αὐτὸ ἀγαθὸν τέλος διευθυνόμενα αὐτοῖς βήματα.

Συγχωρήσατέ μοι παρακαλῶ μόνον κατὰ τὸ παρὸν νὰ συστήσω εἰς τὴν εὔνοιαν καὶ προστασίαν σας, καὶ δι' ὑμῶν εἰς ἐκείνην τοῦ φιλομούσου καὶ φιλανθρώπου ἡμῶν Αὐθέντου, τοὺς φίλους μου τούτους καὶ μαθητοδιδασκάλους τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου, ἂν καὶ διὰ τὸν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ τῆς ἀνθρωποτήτος ζῆλον καὶ προθυμίαν των εἶναι εἰς πᾶσαν φιλόκαλον καὶ φιλάνθρωπον ψυχὴν αὐτοσύστατοι. Αὐτοὶ ἂν καὶ

πλουτισμένοι μὲ διαφόρους ἰδέας, καὶ διὰ τούτων προσδιωρισμένοι διὰ μεγαλήτερον βέβαια ἐπάγγελμα, γνωρίσαντες τὸ πνεῦμα τῆς μεθόδου καὶ κοινωφελῆ αὐτῆς εἰς βελτίωσιν τῆς ἀνθρωπότητος ἐπιρροήν, κατεφρόνησαν τὰ λοιπὰ πάντα, καὶ προτιμήσαντες τὸ κοινὸν σύμφερον τοῦ ἰδίου, ἐκαταδέχθησαν νὰ συγκαταταχθῶσι μετὰ τῶν παίδων, καὶ εἰς τὰ τῶν παίδων, ἵνα κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον κερδήσωσι τοὺς παῖδας.

Οὗτοι ὅλοι οἱ ξενοι ἤδη φίλοι μου, ἠγωνίσθησαν καλῶς; καὶ συνεκοπίασαν, καὶ ὅλοι εὐδοκίμησαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον· πλὴν οἱ περισσότεροι (μὲ λύπην μου μεγάλην τὸ λέγω,) βιαζόμενοι (δὲν ἠξεύρω) ὑπὸ ποίων περιστάσεων νὰ διατρίψωσιν ἐνταῦθα ἔτι περισσότερον καιρὸν, ἀναβάλλουσι τὴν ἐξέτασίν των εἰς ἄλλην περίοδον καὶ εὐκαιρίαν, σκοποῦντες ἴσως νὰ τελειοποιηθῶσι καλλήτερα διὰ τῆς πείρας εἰς τὸ ὑπὸ τῆς προστασίας σας πρακτικὸν σχολεῖον.

Σεβαστὴ ἐμήγυρις· ἐρωτασθῆτε εἰς ποίαν γῆν ἀποστέλλετε τοὺς νέους τούτους Ἀποστόλους τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου διὰ νὰ μεταδώσωσι τὰ καλά της· εἰς ἐκείνην, εἰς ἣν χρεωστεῖ ὅλη ἡ Εὐρώπη, διὰ νὰ μὴν εἰπῶ ὅλος ὁ κόσμος, τὸν φωτισμὸν καὶ σημερινὴν της εὐνομίαν· εἰς ἐκείνην, εἰς ἣν ὅλα τὰ πεφωτισμένα ἔθνη, γνωρίζοντα τὸ χρέος των, προθυμοποιοῦνται νὰ προσφέρωσι πᾶν, ὅ,τι δύνανται· εἰς ἐκείνην, τῆς ὁποίας ἤδη κατὰ δυσχίαν τὸ περισσότερον μέρος τῶν κατοίκων ὑστερεῖται τῆς ἀληθῶς κοινῆς καὶ παντὶ ἀνθρώπῳ ἀναγκαίας μαθήσεως.

Ὁποία δόξα εἰς ὑμᾶς, οἵτινες προστατεύετε διὰ τὴν εἰς τοιαύτην γῆν εἰσαγωγὴν καὶ προαγωγὴν τῆς μεθόδου! ὁποία δόξα εἰς τὴν Μολδαυΐαν καὶ κατοίκους, ἢ καλλήτερον προοῦχοντας αὐτῆς, τὸ νὰ ὑποχρεώσωσι τοὺς ἀπογόνους ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους χρεωστοῦσιν ἀμέσως, ἢ ἐμμέσως ἄπειρα διὰ τὸν πολιτισμόν των! ὁποία χαρὰ εἰς ὅσους προαισθάνονται, ὅτι ἡ νεολαία τῆς κλασικῆς ἐκείνης γῆς θέλει τοὺς εὐλογεῖ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ προκοπὴν, ἣν ἐξ αἰτίας των ἀπολαύσουσιν! Ἡ Μολδαυΐα σήμερον ἔτι, διὰ μόνην τὴν ἣν δεικνύει ὑπεράσπισιν ταύτης τῆς μεθόδου, τιμᾶται ἀπὸ τὰ σοφὰ ἔθνη πεπολιτισμένη μὲ τὸν εὐγενῆ τίτλον, καὶ συγκαταττομένη μὲ τὰς λοιπὰς εὐνομουμένας διοικήσεις τῆς Εὐρώπης κρίνεται καὶ ἀνωτέρα πολλῶν.

Ἡ ἐποχὴ αὕτη ἀφεύκτως δὲν θέλει λησμονηθῇ εἰς τὴν ἱςορίαν τῆς ἀνθρωπότητος· ἡ νεολαία τῆς Μολδαυΐας καὶ Ἑλλάδος, θέλουσι χαράξῃ μὲ χαρακτῆρας ἀνεξαλείπτους εἰς τοὺς κώδικας τῆς αἰωνιότητος τὴν ἔναρξιν τῆς θεοσώςου ἡγεμονίας τοῦ Εὐμενεςάτου καὶ φιλομούσου ἡμῶν αὐθέντου, Μιχαὴλ Σούτζου, διὰ τὴν ἣν ἔχει προςασίαν τῆς μεθόδου λόγῳ τε καὶ ἔργῳ· καὶ τὸ φιλόπατρι καὶ φιλάνθρωπον τοῦ εὐγενοῦς συμπολίτου μας, Ἄρχοντος Ἄγα Νικολάου Ῥοςνοβάνου διὰ τὴν μετακόμισιν αὐτῆς ἐκ Γαλλίας καὶ τὴν ὑμετέραν ὑποδοχὴν, ὑπεράσπισιν καὶ προςασίαν· μικρὸν ἔτι, καὶ ὁ Στέφανος τῆς εὐχαριςίας καὶ ἐγκωμίου ἐπιτεθήσεται ἐπὶ τῶν εὐγενῶν ὑμῶν κεφαλῶν ὑπὸ πάντων τῶν ὁμογενῶν καὶ ὁμοπίςων.

Ὑμεῖς ὅλοι γινώσκετε, ὅτι ἡ ἀρχαιακὴ διδασκαλία καὶ ἀγωγὴ τῶν παίδων εἶναι ἡ βάσις παντὸς θρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ συςήματος, καὶ ὅτι ἄνευ αὐτῆς; οὔτε θρησκεία, οὔτε κοινωνία δύναται νὰ συςηθῇ, ὡς ἡ ἱςορία πληροφορεῖ, καὶ ὁ ἴδιος Ἰησοῦς Χριςὸς μᾶς σαφηνίζει τρανότατα εἰπών· ἄφετε τὰ παιδία πρός με ἐλθεῖν, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· καὶ πᾶν ἔθνος, οὔτε ἐδοξάσθη, οὔτε ἐκτάνθη ἐπὶ τῆς γῆς, χωρὶς νὰ προηγηθῇ αὐτὴ, ἢ ὀγλήγορα ἠφανίσθη. Παρατηρήσατε τοὺς νομοθέτας τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν, καὶ θέλετε ἰδῇ ὅτι ἡ βάσις τῆς νομοθεσίας των εἶναι ἡ παιδαγωγία. Πλὴν μ' ὅλα αὐτὰ αὐτὴ εἶναι τὸ παρημελημένον πρᾶγμα παρ' ἡμῖν τὴν σήμερον· ἀλλ' ἀπολαμβάνομεν διὰ τοῦτο ἀναλόγως καὶ τὰ ἐπίχειρα τῆς ἀμελείας μας· ἡ διχόνοια, ἡ ἐξουθένησις, ἡ καταδρομὴ, ἡ πρὸς τὰ θεῖα ἀψηφισία, τίνος ἄλλου ἀποτελέσματα εἶναι; Ἡμεῖς ἀρχίσαμεν, ὅθεν δὲν ἔπρεπε, καὶ σχεδὸν ἀπ' ἐκεῖ ὅπου ἔπρεπε νὰ τελειώσωμεν· ἀλλ' ὑπομονὴ καὶ εὐχαριςία· ἂν καὶ οὕτως δὲν ἀρχίζαμεν δὲν ἠθέλαμεν εἶσθαι ἐκεῖ ὅπου εἴμεθα ἤδη. Ἀλλὰ πρὸς τί ἡ ὑπόμνησις τῶν τοιούτων εἰς τοιαύτην σοφὴν ὁμήγυριν; συγχωρήσατέ μοι νὰ χρέψω τὸν λόγον ἔτι ἅπαξ καὶ διὰ τελευταίαν φορὰν πρὸς τοὺς φίλους μου πούτους μαθητοδιδασκάλους.

Φίλοι σᾶς εὐχαριςῶ μὲν καὶ διὰ τὴν τιμὴν, ἣν ἐδείξατε μαθητεύσαντες παρ' ἐμοί· πρὸ πάντων δὲ διότι συνεργεῖτε νὰ πληρώσω δι' ὑμῶν κἂν ἓν πολλοςημόριον τοῦ πρὸς τὴν κοινὴν πατρίδα ἀπείρου Ἱεροῦ χρέους μου. Ἐγὼ φίλοι μου ἐλπίζω ἀπὸ σᾶς πολλά· πρὸ πάντων δὲ τὸ νὰ τιμήσητε τὸ ἐνδοξότερον πάντων τῶν ἐπαγγελμάτων διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, τὸ ὑπόςον ἡ ὑπόκρισις, ἡ ἀγυρτεία, καὶ ἡμιμάθεια ἐξουθένηςεν τοσοῦτον, διὰ δυςυχίαν κοινὴν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ φιλόμουσος αὕτη ὁμήγυρις θέλει ἐνεργήσει προθύμως διὰ τῆς προςασίας τῶν ὑψηλοτάτων ἡμῶν Αὐθέντων καὶ τοῦ ἱεροῦ Κλήρου νὰ ἐξαλείψῃ τὸ ὀλέθριον τοῦτο κόμμα τῆς ἀγυρτείας.

Περὶ ἀλληλοδιδακτικῆς, φίλοι, δὲν ἔχω νὰ σᾶς εἰπῶ πλέον κοινῶς οὐδὲ γρὺ περισσότερον, ἀπὸ ὅσα σᾶς εἶπον μέχρι τοῦδε· ἡ σιγμὴ ἔφθασε καθ' ἣν πρέπει νὰ δείξητε τὰς προόδους σας ἐνώπιον ταύτης τῆς σεπτῆς ὁμηγύρεως. Σᾶς παρακαλῶ δὲ μόνον ἔτι νὰ ἐνθυμεῖσθε εἰς ποίου ἔθνος ἀπογόνους ἔχετε νὰ δώσητε ςοιχειώδη καὶ συςηματικὴν διδασκαλίαν· ποῦ εὑρίσκονται αὐτοὶ, καὶ ἀπὸ ποίων περιςάσεων περικυκλοῦνται. Εἰς τοὺς κατηγόρους τῆς μεθόδου νὰ μὴν ἀντειπῆτε ποτὲ ἄλλως, εἰ μὴ μὲ τὸ· Πρόσμενε νὰ ἰδῇς· ἢ εἴσελθε εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἰδέ, διὰ νὰ πληροφορηθῇς. Νὰ φυλαχθῆτε νὰ μὴν παροργίσητε ποτὲ μὲ κανένα ψυχρὸν λόγον τοὺς προκατόχους σας διδασκάλους τοῦ κοινοῦ· διότι εἰς αὐτοὺς χρεωςοῦμεν καὶ τὰ ὅσα ἔχομεν καὶ ἰξεύρομεν. Νὰ φυλάξητε τὴν μέθοδον ὡς τὴν ἐγνωρίσατε, καὶ ὅς τις ἐξ ἡμῶν ἐπινοήσει τί πρὸς ὄφελος τῆς μεθόδου, νὰ μὴ τὸ μεταχειρισθῇ γενικῶς, πρὶν τὸ κοινοποιήσῃ καὶ ἐγκρίνωσιν οἱ συναδελφοί. Νὰ φυλάττετε σέβας εἰς τὸ Ἱερατεῖον καὶ προύχοντας, καὶ φρόνησιν πρὸς τὴν διοίκησιν. Νὰ συμβουλεύεσθε καὶ τοὺς κατὰ τὸ φαινόμενον ἀνωτέρους σας διὰ τὸ ἀσκανδάλιςον, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ νὰ γίνετε τὰ πάντα τοῖς πᾶσιν, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσητε.

Ἡ σεβαςὴ αὕτη ὁμήγυρις· οἱ φιλόμουσοι οὗτοι καὶ φιλόκαλοι μάρτυρες τῶν ἀγώνων καὶ ἀνοχῆς σας, σᾶς ὑπόσχονται δι' ἐμοῦ τὴν προςασίαν των, καὶ τὸ νὰ σᾶς συςήσωσιν εἰς τὸν ὑψηλότατον ἡμῶν καὶ φιλόμουσον αὐθέντην· καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸν Παναγιώτατον Πατριάρχην, καὶ ἑπομένως εἰς ὅλον τὸ γένος καὶ ἱερὸν κλῆρον.

Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θέλετε δοκιμάσῃ καὶ ὑποφέρῃ πολλὰ διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς μεθόδου· μιμηθῆτε εἰς τὴν ὑπομονὴν καὶ ςαθερότητα τὸν φιλόπατριν ἐκεῖνον καὶ φιλάνθρωπον Λαγκαςέρον, τὸν ἐπινοητὴν κατά τινα τρόπον τῆς μεθόδου, ὅςτις ὑπέφερε καὶ φυλακὴν καὶ μυρία ἄλλα δεινὰ διὰ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ προαγωγὴν αὐτῆς εἰς τὸ ἔθνος του. Μὴν ἀποβλέ-

ψητε εἰς τὰ κατὰ παρὸν λιτὰ βραβεῖα τῶν κόπων σας· ἀποβλέψατε εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἡ νεοφωτισθεῖσα παρ' ὑμῶν νεολαία σᾶς ἑτοιμάζει, καὶ εἰς τὴν χαράν, τὴν ὁποίαν θέλει αἰσθάνεται ἡ ψυχή σας βελτιοῦντες τὴν ζωηρὰν τῆς πατρίδος μας νεολαίαν, ἥτις δι' ὑστέρησιν χρηστῆς διδασκαλίας καὶ ἀγωγῆς περιφέρεται μέχρι τοῦδε ἀνάγωγος καὶ κακοηθείας πλήρης εἰς τὰς ῥύμας καὶ πλατειὰς τῶν πόλεων καὶ χωρίων· θέλετε χύσῃ δάκρυα λύπης βλέποντές την κατ' ἀρχὰς εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ δὲν θέλετε ἀργήσῃ νὰ χύσητε καὶ δάκρυα χαρᾶς ἰδόντες αὐτὴν βελτιωθεῖσαν παρ' ὑμῶν αὐτῶν.

Ὁ ἅγιος θεὸς δι' εὐχῶν τοῦ πανιερωτάτου ἡμῶν Μητροπολίτου, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπουσία λυπεῖ ὡς ἐμὲ καὶ σᾶς βέβαια, καὶ τῶν παρεσώτων ἁγίων πατέρων νὰ διευθύνῃ καὶ εὐοδώσῃ τοὺς σκοπούς σας εἰς προκοπὴν καὶ βελτίωσιν τῆς ἀνθρωπότητος.

ΕΪΔΗΣΙΣ.

Ὁ ἐξελληνισθεὶς καὶ ἐκδοθεὶς πρὸ ὀλίγου ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστριακῆς Μοναρχίας Νέος Ἀνάχαρσις καὶ οἱ πίνακες αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ εὐγενοῦς κυρίου Χρυσοβέργου τοῦ Κουροπαλάτου, πωλεῖται ἐν τῇ αὐτῇ Βιέννῃ παρὰ τοῖς ἀδελφοῖς Καπετανάκη.

Τὸ σύγγραμμα διαιρεῖται εἰς τόμους 7· ὁ δὲ Ἄτλας αὐτοῦ περιέχει 34 πίνακας, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος παριστάνει τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα, καὶ μέγα τι μέρος τῶν ἀποικιῶν αὐτῆς· οἱ δὲ 23 εἶναι πίνακες χωρογραφικοὶ καὶ τοπογραφικοὶ διαφόρων ἀξιολόγων τῆς Ἑλλάδος μερῶν· οἱ δὲ 9 ἐμπεριέχουσιν ἰχνογραφίας ἐπιφανῶν οἰκοδομῶν τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος· ὁ δὲ τελευταῖος παριστάνει τοὺς τύπους τινῶν Ἑλληνικῶν νομισμάτων.

Ἡ τιμὴ τῶν εἰρημένων 7 τόμων καὶ τοῦ Ἄτλαντος αὐτῶν εἶναι εἴκοσι ἀργυρᾶ φιορίνια. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἄτλας οὗτος εἶναι χρήσιμος εἰς πάντα ἔρασιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας· πωλεῖται καὶ ἰδιαιτέρως χωρὶς τοῦ συγγράμματος διὰ πέντε ἀργυρᾶ φιορίνια. —

ΕΡΜΗΣ ὁ ΛΟΓΙΟΣ.

Τῇ α΄ 23 Δεκεμβρίου.

1820

(Μικρὰ ἀσθένεια μὲ ἀναγκάζει μίαν μόνην κόλλαν νὰ ἐκδώσω ταύτην τὴν φορά. Μὲ τὸν ἀκόλουθον Ἀριθμὸν θέλω ἀναπληρώσει τὸ ἐλλεῖπον.)

Ὁ ἐκδ. τοῦ Λ. Ε.

Λόγος περὶ τοῦ ἑξῆς ζητήματος

Τί εἶναι ἡ φιλοσοφία;

ἐκφωνηθεὶς τὴν 5. Δεκεμβρίου τοῦ 1818, εἰς τὴν ἔναρξιν τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων τοῦ διδακτηρίου τῶν γραμμάτων τῆς τῶν Παρισίων Ἀκαδημίας, ὑπὸ Φ. Φυρότου, διδασκάλου εἰς τὸ Βασίλικὸν Γυμνάσιον τῆς Γαλλίας καὶ εἰς τὸ διδακτήριον τῶν γραμμάτων.

Ὁπότε γάρτοι . . . . . .

(Πλάτων, Ἔρας. τόμ. Α, σελ. 133)

μεταφρασθεὶς παρὰ Κωνσταντίνου Ἐξιώτου.

Φίλοι ἀκροαταί,

Καθεὶς βέβαια, ὅταν τὸν προβάλωσι νὰ ἐπιχειρισθῇ σπουδὴν πάντη νέαν δι' αὐτὸν, καὶ ν' ἀσχοληθῇ εἰς ἔργα ἀπαιτοῦντα ἀναγκαίως πολυκαιρίαν καὶ ἐπιμέλειαν, ἐκεῖνο πρῶτον ζοχάζεται, νὰ ζητήσῃ νὰ γνωρίσῃ ποῖος εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιζήμης, τίνα τὰ ἐξ αὐτῆς, καὶ τέλος ὡς πόσον ἠμπορεῖ νὰ ἦναι ἀναγκαῖον ἢ ἐπωφελὲς εἰς αὐτὸν ν' ἀποκτήσῃ τὰς γνώσεις, εἰς ἀπόκτησιν τῶν ὁποίων προσκαλεῖται.

Τὰ μεγάλα αἴτια εἰς τὰ ὁποῖα θεμελιόνεται ὁ φυσικώτατος οὗτος ζοχασμὸς, μὲ φαίνεται ὅτι παρεζάθησαν μὲ πολλὴν ὀρθότητα καὶ πείθω εἰς τὴν ἀρχὴν ἑνὸς τῶν ὡραιοτέρων διαλόγων τοῦ Πλάτωνος. Ὁ ἔνδοξος οὗτος συγγραφεὺς μᾶς παραζένει νέον τινὰ Ἀθηναῖον σπεύδοντα νὰ ὑπάγῃ πρὸ τῆς χαραγῆς εἰς τοῦ Σωκράτους, διὰ νὰ τὸν φανερώσῃ ὅτι ἔφθασεν ὁ Προταγόρας εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ νὰ τὸν παρακαλέσῃ νὰ ὑπάγῃ μετ' αὐτοῦ πρὸς τὸν περιβόητον τοῦτον ἄνδρα.

Ὁ Προταγόρας ἦτον τῷ ὄντι εἷς ἀπὸ τοὺς περιφημοτάτους

τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διὰ τὸ προτέρημα τοῦ ὁμιλεῖν εὐκόλως καὶ γλαφυρῶς περὶ παντοίων ὑποθέσεων· εἷς τῶν σοφιστῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν σπουδάσει κατὰ βάθος τὴν ῥητορικὴν καὶ ὅλα τὰ εἴδη τῶν λεπτολογιῶν εἰς τὰς ὁποίας ἐνδέχεται νὰ ἔχουν χρείαν νὰ καταφεύγουν ὅσοι προτιμῶσι τὸ ἴδιον συμφέρον παρὰ τὴν ἀλήθειαν.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ εὐγλωττία ἐζάθη πάντοτε, εἰς τὰς δημοκρατικὰς πολιτείας, ἐν ἀπὸ τὰ ἀσφαλέστατα μέσα νὰ φθάσῃ τις εἰς τὴν εὔνοιαν τοῦ λαοῦ, καὶ ἑπομένως ν' ἀπολαύσῃ δύναμιν καὶ πλοῦτον· διὰ τοῦτο εἰς τὰς περισσοτέρας ἑλληνικὰς δημοκρατίας ὅσοι νέοι μὲ φυσικὰ προτερήματα ἐφιλοτιμοῦντο νὰ πλουτήσωσι καὶ νὰ λάβωσιν ἀξιώματα, ἐμαθήτευον προθύμως εἰς τοὺς σοφιστὰς καὶ τοὺς ἐπλήρωναν ἀκριβώτατα.

Ὁ νέος λοιπὸν λέγει εἰς τὸν σοφὸν φίλον του Σωκράτην ὅτι ἐπιθυμεῖ μεγάλως νὰ συναριθμηθῇ μὲ τοὺς μαθητὰς τοῦ Προταγόρου, καὶ ὅτι, ἂν ὅσα χρήματα ἔχει, δὲν ἀρκοῦσι διὰ νὰ πληρώσῃ τοιοῦτον δεινὸν διδάσκαλον, θέλει ζητήσει καὶ τὴν συνδρομὴν τῶν φίλων του.

Ὁ Σωκράτης δὲν δεικνύει καμμίαν ἀντίρασιν εἰς τοῦτον τὸν σκοπὸν, καὶ δὲν ψέγει κατ' ἀρχὰς τὴν προθυμίαν τοῦ νέου, ἀλλὰ τὸν λέγει, πρὶν συμφωνήσῃς μὲ τὸν Προταγόραν, δὲν εἶναι τάχα καλὸν νὰ ἠξεύρῃς ἀκριβῶς τί θὰ σὲ διδάξῃ, ποίαν καθ' αὐτὸ ὠφέλειαν μέλλεις νὰ λάβῃς ἀπὸ τὰ μαθήματά του, ἐν ἑνὶ λόγῳ, τί ἠμπορεῖς νὰ ἐλπίσῃς νὰ γείνῃς διδασκόμενος ὑπ' αὐτοῦ; τοῦτο εἶναι μέγα κεφάλαιον, περὶ τοῦ ὁποίου πρέπει, μὲ φαίνεται, πρὸ πάντων νὰ πληροφορηθῶμεν καλά.

Διότι, ἐξακολουθεῖ ὁ Σωκράτης, ὅταν ὑπάγῃς εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἀγοράσῃς τὰ πρὸς τροφὴν ἀναγκαῖα, ὁποῖα καὶ ἂν ἦναι αὐτὰ, ἠμπορεῖς νὰ τὰ βάλῃς εἰς ἀγγεῖόν τι καὶ νὰ τὰ φέρῃς εἰς τὴν οἰκίαν σου· κ' ἐκεῖ ἠμπορεῖς νὰ βεβαιωθῇς ἐν σχολῇ, ἂν ἦναι καλὰ ἢ ἀχρεῖα, καὶ ἂν κρίνῃς ὅτι ἠμποροῦν νὰ σὲ δώσουν τροφὴν εὐάρεστον καὶ ὑγιεινὴν, τὰ μεταχειρίζεσαι, εἰ δὲ μὴ, τὰ ῥίπτεις, ἂν φοβῆσαι μήπως βλάψουν τὴν ὑγείαν σου.

„Ἀλλὰ δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ εἰς τὰ μαθήματα· διότι τὸ ἀγγεῖον εἰς τὸ ὁποῖον θέλεις τὰ δεχθῇ, εἶναι ἡ ψυχή σου, καὶ ἀφοῦ τὰ λάβῃς, σὺ αὐτὸς θέλεις βλαφθῇ ἢ ὠφεληθῇ, καὶ ὁποῖος τὸ ὀψώνιον τύχῃ νὰ ἦναι καλὸν ἢ κακόν. Ἂς ἀνταμόσωμεν λοιπὸν τὸν Προταγόραν. Ἀλλὰ πρὶν τὸν προσβάλωμεν τίποτε, ἢ κάμωμεν καμμίαν συνθήκην μὲ αὐτὸν, ἂς μάθωμεν πρῶτον

παρ' αὐτοῦ τί διδάσκει· καὶ ὅταν πληροφορηθῶμεν περὶ τούτου τοῦ οὐσιώδους κεφαλαίου, τότε σκεπτόμεθα μετὰ τινας φίλους σοφωτέρους καὶ εἰδημονεστέρους ἡμῶν τί πρέπει νὰ κάμωμεν (1)".

Κρίνας ἀληθεστάτην τὴν παρατήρησιν ταύτην τοῦ Σωκράτους, καὶ διδάσκαλος ὢν δημόσιος ἐσοχάσθην ὅτι καθεὶς τῶν ἀκροατῶν μου δικαίως ἠμποροῦσε νὰ μ' ἐρωτήσῃ, εἰς τὴν ἔναρξιν τούτων τῶν μαθημάτων, τί σκοπεύεις νὰ μᾶς διδάξῃς; ποίαν ὠφέλειαν οἱ νέοι μάλιστα ἠμποροῦν νὰ λάβωσιν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν σου; ἐν ἑνὶ λόγῳ, τί εἶναι ἡ φιλοσοφία αὕτη, τὴν ὁποίαν πρὸ τοσούτων αἰώνων τινὲς μὲν ὑπερεπήνεσαν μ' ἐνθουσιασμὸν, ἄλλοι δὲ ἐδυσφήμησαν, καὶ ἐνίοτε μανιωδῶς κατεδίωξαν;

Εἰς τοιοῦτον λοιπὸν ἐρώτημα σκοπεύει ν' ἀποκριθῇ ὁ πρῶτός μου οὗτος λόγος· ἀγαποῦσα δὲ, ἀφ' οὗ τὸν ἀκούσουν οἱ νέοι, πρὸς ὅσους ἡ σπουδὴ τὴν ὁποίαν μέλλομεν νὰ ἐπιχειρισθῶμεν, ἤθελεν εἶναι πάντη νέα, νὰ ἠμποροῦσαν τοὐλάχιστον νὰ ἰδεασθῶσιν ἀκριβῶς τὸν σκοπὸν αὐτῆς, καὶ ποίαν ὠφέλειαν πρέπει ἀπ' αὐτὴν νὰ προσμένουν.

(Τὸ τέλος ἑφεξῆς.)

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑΙ ΑΓΓΕΛΙΑΙ.

Πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ Κύριον Κ. Σ.

Φίλε!

Δι' ἑτέρας μου πρὸς καιροῦ Σοι ἐκοινοποίησα εἰς πλάτος τὰ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐνταῦθα Ἡγεμονικῆς Σχολῆς· τὴν παραίτησιν τοῦ Κ. Ἰατροπούλου· τὴν ἄφιξιν τοῦ Κ. Βαρδαλά-

(1) Πλάτων. Προταγόρ., σελ. 313. Ἰδοὺ ἡ παρίκοπη τοῦ Πλάτωνος τὴν ὁποίαν ὁ συγγραφεὺς μετέφρασεν. „Ὅρα, ὦ μακάριε, μὴ περὶ τοῖς φιλτάτοις κυβεύῃς τε καὶ κινδυνεύῃς· καὶ γὰρ δὴ καὶ πολὺ μεῖζον κίνδυνος ἐν τῇ τῶν μαθημάτων ὠνῇ ἢ ἐν τῇ τῶν σιτίων· σιτία μὲν γὰρ καὶ ποτὰ πριάμενον παρά του καπήλου καὶ ἐμπόρου, ἔξεστιν ἐν ἄλλοις ἀγγείοις ἀποφέρειν καὶ πρὶν δέξασθαι αὐτὰ εἰς τὸ σῶμα, πιόντα ἢ φαγόντα, καταθέμενον οἴκαδε, ἔξεστι συμβουλεύσασθαι, παρακαλέσαντα τὸν ἀπαίοντα, ὅ,τι τε ἐδεστέον καὶ ποτέον, καὶ ὅ,τι μὴ· καὶ ὁπόσα καὶ ὁπότε· ὥστε ἐν τῇ ὠνῇ οὐ μέγας ὁ κίνδυνος· μαθήματα δὲ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ ἀγγείῳ ἀπενεγκεῖν, ἀλλ' ἀνάγκη καταθέντα τὴν τιμὴν, τὸ μάθημα ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ λαβόντα καὶ μαθόντα, ἀπιέναι ἢ βεβλαμμένον ἢ ὠφεληθέντα· ταῦτα οὖν σκοπώμεθα καὶ μετὰ τῶν πρεσβυτέρων ἡμῶν· ἡμεῖς γὰρ ἔτι νέοι, ὥστε τοσοῦτον πρᾶγμα διελέσθαι· νῦν μέν τοι, ὥσπερ ὡρμήσαμεν ἴωμεν, καὶ ἀκουσώμεθα τοῦ ἀνδρός· ἔπειτα καὶ ἄλλοις ἀνακοινωσώμεθα· καὶ γὰρ, κ. τ. λ."

χου· τὸν μελετώμενον νέον διοργανισμόν· τέλος, τοὺς φόβους μου· τὰς ἐλπίδας μου. Εἴθε ὁ χρόνος, καθὼς τοὺς πρώτους διέλυσεν, οὕτω καὶ τὰς δευτέρας νὰ δικαιώσῃ, πρὸς δόξαν τῶν Μουσῶν, καὶ κοινὴν χαρὰν τοῦ Γένους!

Σήμερον, ὡς ἄγγελος ἀγαθῶν, μὲ εὐχαρίστησίν μου Σοὶ ἀναγγέλλω τὴν ἐνίδρυσιν τῶν νέων διδασκάλων εἰς τὴν Σχολὴν (α), καὶ τὴν ἔναρξιν τῶν μαθημάτων τοῦ ἔτους τούτου, τὴν ὁποίαν ὡς αὐτόπτης σπεύδω περιστατικῶς νὰ Σοὶ περιγράψω.

Τῇ πρώτῃ Σεπτεμβρίου, περὶ τὴν τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας, συνηθροίσθησαν εἰς τὴν Σχολὴν, ὁ Πανιερώτατος Ἅγιος Μητροπολίτης, οἱ Ἐκλαμπρότατοι Αὐθεντικοὶ γόνοι, οἱ Εὐγενέστατοι νεωστὶ ἐκλεχθέντες Ἐπίτροποι τῆς Σχολῆς, καὶ πλῆθος ἄλλων ἀρχόντων, μαθητῶν, καὶ θεατῶν. Ἡ τελετὴ ἤρχισεν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἱεροῦ Ἁγιασμοῦ, μετὰ τὸ τέλος τοῦ ὁποίου ὁ Κ. Βαρδαλάχος ἀχέγνωσε δημοσίᾳ λόγον, ἐπαινετικὸν τῆς παιδείας, ἐγκωμιαστικὸν τοῦ Ἡγεμόνος, εὐχαριστήριον πρὸς τοὺς ἄρχοντας, καὶ παραινετικὸν εἰς τοὺς μαθητάς. Τὸν Κ. Βαρδαλάχον διεδέχθη ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ἡγεμόνος, ὁ Ἐκλαμπρότατος Κύριος Νικόλαος Σούτζος, τοῦ ὁποίου ἡ εὐγένεια τῆς ψυχῆς, τὸ φιλόμουσον, καὶ ὁ Πατριωτισμὸς ὑπόσχονται ἀγαθὰ εἰς τὸ Γένος καὶ τὴν Πατρίδα. Ὁ ἐκφωνηθεὶς παρὰ τῆς Ἐκλαμπρότητός του προτρεπτικὸς εἰς τοὺς μαθητὰς λόγος διακρίνεται ἀπὸ τὴν ἐν αὐτῷ βασιλεύουσαν ἀφέλειαν καὶ μετριοφροσύνην. . . . . Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν καὶ τούτου τοῦ λόγου, ὁ Διδάσκαλος Κ. Βαρδαλάχος ἔκαμεν ἀρχὴν τῆς παραδόσεώς του, εἰς τὴν ὁποίαν πρώτιστον ἀντικείμενον εἶχε τὰς διαφόρους κατὰ τοὺς παλαιοὺς σημασίας τῶν λέξεων, Φιλολογίας, Ἑλληνικῆς παιδείας, Γραμματικῆς, Γραμματιστικῆς. κ. τ. λ.

Εἶναι περιττὸν φαίνεταί μοι, νὰ Σοὶ προσθέσω, ὅτι ἡ χαρὰ καὶ εὐχαρίστησις ἦσαν ζωγραφισμέναι εἰς τὰ πρόσωπα ὅλων τῶν παρευρεθέντων, καθὼς καὶ νὰ Σοὶ παραστήσω ὁποίαν αἴσθησιν ἐπροξένησαν εἰς τοὺς ἀκροατὰς οἱ προρρηθέντες δύω

(α) Οἱ νεωστὶ διορισθέντες Διδάσκαλοι εἶναι ἐξ τὸν ἀριθμόν· ἐξ ὧν οἱ τέσσαρες πρῶτοι εἶναι Διδάσκαλοι τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας· ἕτερος τῆς Ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου, καὶ ἄλλος ὡς συμβοηθὸς αὐτοῦ. Οἱ νεώτατοι δύω Ἡγεμονικοὶ γόνοι ἐξακολουθοῦν μετὰ τῶν ἄλλων, σπουδαζόντων νέων τὴν σειρὰν τῶν μαθημάτων εἰς τὴν Κοινὴν Σχολήν.

λόγοι, εἰς τοὺς νέους μάλιστα σπουδαστὰς, τὰς γλυκυτάτας τῆς πατρίδος των ἐλπίδας.

Τὰ δὲ μαθήματα, ὅσα παραδίδονται, εἶναι ταῦτα· 1.) ἀνάγνωσις, γραφή, ἀρίθμησις, κατήχησις ἱερὰ, ἀποσπάσματα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, ἠθικαί τινες γνῶμαι, σύντομος φυσικὴ Ἱστορία καὶ Γεωγραφία, κατὰ τὴν Ἀλληλοδιδακτικὴν μέθοδον· 2.) Τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Γραμματικὴ εἰς τρεῖς περιόδους διηρημένη· 3.) ἡ Ἑλληνικὴ Φιλολογία μὲ παραλληλίαν πρὸς τὴν τῶν νεωτέρων ἐθνῶν· 4.) τὰ στοιχεῖα τῆς Ἰδεολογίας κατ' ἐπιτομήν· 5.) Ἀριθμητική, ἱερὰ Ἱστορία τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Γραφῆς, ἐξήγησις τῶν Εὐαγγελίων ὅλων τῶν κυριακῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, Γεωγραφία, Ἱστορία γενικὴ εἰς τρεῖς περιόδους διηρημένη, Μυθολογία, Ἀρχαιολογία. Μεταξὺ τούτων, φίλε, τῶν μαθημάτων βλέπεις πολλὰ, τὰ ὁποῖα δὲν συνειθίζουσιν ἀκόμη νὰ παραδίδωσιν εἰς τῆς Γραικίας τὰ σχολεῖα. Ἡ αἴσιος αὕτη μεταρρύθμισις τῆς σχολῆς χρεωστεῖται εἰς τὴν πατρικὴν κηδεμονίαν τοῦ Ὑψηλοτάτου ἡμῶν Ἡγεμόνος. Τὸ Ὕψος του δὲν ἐλησμόνησε ποτὲ, ὅσα, ὡς Ἕλλην, ὡς Ἡγεμὼν, ὡς ἀρχηγὸς ἔθνους, χρεωστεῖ εἰς τὴν πατρίδα του, εἰς τοὺς ὑπηκόους του, εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του. Ἀπὸ τοιαύτην δὲ γνώμην ὁρμώμενος, φιλοτιμεῖται νὰ προάξῃ τὴν σχολὴν τῆς καθέδρας του εἰς ὅσον ἐνδέχεται περισσοτέραν ἐντέλειαν. Ἀπὸ τὴν ἀπαραμίλλητον περὶ τὰ καλὰ σπουδὴν τοιούτου φιλομούσου Ἡγεμόνος προσδοκᾶται πολλὴ θεραπεία πρὸς τὰς Ἑλλαδικὰς Μούσας. Εἴθε δὲ ὁ κύριος νὰ διαφυλάττῃ τὸ Ὕψος του ἀνεπηρέαστον καὶ μακροχρόνιον πρὸς κοινὴν χαρὰν καὶ εὐδαιμονίαν τῶν ὑπηκόων καὶ τοῦ γένους Του!

Ἐν Βουκουρεστίῳ τῇ 10. Σεπτεμβρίου 1820.

Ὁ Σὸς
Ζ.

Ε. Γ. Ταύτην τὴν στιγμὴν λαμβάνω ἀπὸ φίλον τὰ ἴσα τῶν δύω ἐκφωνηθέντων λόγων, τὰ ὁποῖα Σοι κοινοποιῶ πρὸς εὐχαρίστησιν τῆς φιλομούσου Περιεργείας Σου.

Ὁ αὐτός. .

Λόγος τοῦ Κ. Βαρδαλάχου.

Ἡ ἑορτὴ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς εἶναι λαμπροτέρα καὶ ἐνδοξοτέρα παρὰ πάσας τὰς πολιτικὰς, καὶ δη-

μοτελεῖς πανηγύρεις, ὅσας οἱ ἄνθρωποι ἐξ ἔθους ἐτησίως ἐπιτελοῦσιν, εἰς μνήμην ἀγαθοῦ τινος εἰς τὴν πατρίδα, ἢ εἰς τὸ ἔθνος τῶν προϋπάρξαντος. Εἶναι ἡ ἑορτὴ τῆς μεγάλης ἐκείνης τιμῆς καὶ δόξης, τῆς ὁποίας ἠξίωσεν ὁ Πάνσοφος Δημιουργὸς, τὸν ἐκ τῆς γῆς πλασθέντα χοῦν διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, τὸν ἐποῖον μέχρι σχεδὸν τῆς τῶν Ἀγγέλων χορείας ἠθέλησε νὰ ὑψώσῃ, καὶ τῶν ἐπὶ γῆς ἁπάντων βασιλέα νὰ καταςήσῃ „Ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' Ἀγγέλους· δόξῃ καὶ τιμῇ ἐςεφάνωσας αὐτὸν, καὶ κατέςησας αὐτὸν ἐπὶ „τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου· πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν πο„δῶν αὐτοῦ". Ἡ ἑορτὴ αὕτη εἶναι ἡ ἀνάμνησις τοῦ θείου ἐκείνου δώρου, τὸ ὁποῖον ὡς ἰδιαίτατον προυόμιον, ἐχάρισεν εἰς τὸ Ἀνθρώπινον εἶδος ἡ Αὐτοσοφία, καθ' ἣν ὥραν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὸ παρήγαγε. „Καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ „πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν". Τὸ δῶρον δὲ τοῦτο Λογικὸν ὀνομάζουσιν οἱ φιλόσοφοι, καὶ θεολόγοι, καὶ νοερὰν ψυχὴν, καὶ εἰκόνα Θεοῦ. „Παρ' ἑαυτοῦ δὲ „πνοὴν ἐνθεὶς, ὃ δὴ νοερὰν ψυχὴν, καὶ εἰκόνα Θεοῦ οἶδεν ὁ „λόγος" (1). Τοῦτο τὸ θεῖον δῶρον ἐπρόςαξε τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς νὰ καλλιεργῇ, καὶ νὰ τελειοποιῇ καθ' ἑκάςην· καὶ τοῦτο αἰνίττεται τὸ τῆς Γραφῆς „ἐργάζεσθαι τὴν γῆν." Τοῦτον „ἔθετο ἐν τῷ Παραδείσῳ . . . . φυτῶν ἀθανάτων γεωργὸν, „θείων ἐννοιῶν ἴσως, τῶν τε ἁπλουςέρων, καὶ τῶν τελεοτέ„ρων" (2). Γεωργὸν θείων ἐννοιῶν, διὰ νὰ ἐξετάσῃ τὰς ἐννοίας του, καὶ νὰ μελετήσῃ τὸν ἑαυτόν του, τὰς νοεράς του δυνάμεις, ὅσα ἐνεργοῦνται μέσα εἰς αὐτὸν, μέσα εἰς τὸν νοῦν του. Γεωργὸν θείων ἐννοιῶν, διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ ἔπειτα τὴν ἔμφυτον ἐκείνην δύναμιν, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν Αἴσθησιν· διὰ νὰ γνωρίσῃ, ὅτι αἰσθάνεται αὐτὸς ἑαυτὸν, καὶ τὰ ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὄντα, καὶ τὰς τούτων ἰδιότητας· ὅτι ἀναπολεῖ, ὅτι κρίνει, ὅτι βούλεται· καὶ νὰ καταλάβῃ πῶς ἐκ τούτων τῶν ἁπλουςέρων ἐννοιῶν προέρχονται αἱ σύνθετοι καὶ τελεώτεραι „Γεωργὸν θείων ἐννοιῶν, τῶν τε ἁπλουςέρων καὶ τῶν τελεω„τέρων". Τοιοῦτον γεωργὸν κατέςησε τὸν ἄνθρωπον ἀπ' ἀρχῆς ὁ Θεὸς „οἷον δήτινα κόσμον δεύτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ „τῆς γῆς ἵςησιν . . . . , ἐπόπτην τῆς ὁρατῆς κτίσεως, μύ„ςην τῆς νοουμένης". Ἐπόπτην τῆς ὁρατῆς κτίσεως, διὰ νὰ εἰσδύνῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὑδρογείου σφαίρας, καὶ εἰς μὲν

(1) Γρηγ. Θεολ. — (2) Ὁ αὐτός.

τὴν γῆν νὰ ἐρευνᾷ τὴν φύσιν τῶν ὀρυκτῶν, τῶν μετάλλων, τῶν πετρῶν, τῶν γαιῶν, τῶν χρωμάτων αὐτῆς· εἰς δὲ τὴν θάλασσαν, τοὺς ἰχθύας, τὰς κογχύλας. Καὶ ἐπάνω εἰς τὴν ἐπιφάνειάν της νὰ ἄγεται μὲ μικρὸν ξύλον ὁ χερσαῖος ναυτίλος· καὶ νὰ συνδένεται ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα διὰ τὰς χρείας του καὶ τὰς ἐπιμιξίας· καὶ νὰ ἔρχωνται εἰς ἓν δὶ αὐτὸν τὰ τόσον ἀπ' ἀλλήλων μεμακρυσμένα μέρη. Ἐπόπτην τῆς ὁρατῆς κτίσεως, διὰ νὰ ἐπέρχεται πᾶσαν τῆς γῆς τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ νὰ σπουδάζῃ τὴν φύσιν τῶν φυτῶν „ἀπὸ τῆς κέδρου τῆς „ἐν τῷ Λιβάνῳ, ἕως τῆς ὑσσώπου τῆς ἐξερχομένης ἐκ τοῦ „τοίχου" ὡς λέγει ἡ Γραφὴ περὶ τῆς τοῦ Σολομῶντος σοφίας. Ἐπόπτην τῆς ὁρατῆς κτίσεως, διὰ νὰ θεωρῇ τὴν φύσιν τῶν ἑρπετῶν, τῶν τετραπόδων, καὶ τῶν λοιπῶν ζώων, ἀπὸ τὸ μικρότατον ἔντομον ἕως τὸν μέγαν κόσμον τὸν ἄνθρωπον. Καὶ εἰς τοῦτον πόσα δὲν ἔχει θαυμαςὰ καὶ ἐξαίσια νὰ παρατηρήσῃ εἰς τὸν διοργανισμὸν, εἰς τὴν ζωτικὴν οἰκονομίαν, εἰς τὰς νοερὰς του ἐνεργείας, εἰς τὰς πράξεις του, εἰς τὰς οἰκιακάς του καὶ πολιτικὰς κυβερνήσεις; Ἐπόπτην τῆς ὁρατῆς κτίσεως, διὰ νὰ ὑψόνεται ἀπὸ τὴν γῆν, καὶ νὰ ἐποπτεύῃ τὰ εἰς τὸν ἀέρα πετώμενα ἔμψυχα ὄντα, τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ ἀέρος, τὰς πνοὰς τῶν ἀνέμων, τὴν σύνθεσιν τῶν μετεώρων, καὶ ὅσα ἐκεῖ ἡ φύσις ὡς εἰς μέγα χημικὸν ἐργαςήριον κατασκευάζει. Ἐπόπτην τῆς ὁρατῆς κτίσεως, διὰ νὰ πετᾷ, καὶ νὰ χάνεται εἰς τὴν ἀπέραντον τοῦ οὐρανοῦ ἔκτασιν, καὶ νὰ τηλεσκοπῇ τῶν οὐρανίων σωμάτων τοὺς κύκλους, τὰς περιόδους, τοὺς πλησιασμοὺς, τὰς ἀποχωρήσεις, τὰς ἐπιτολὰς, καὶ ἀνατολὰς, τὰς φάσεις καὶ τὰ ἐκλείψεις. Ἀλλὰ καὶ Μύςην τῆς νοουμένης ἔςησεν ἐπὶ γῆς τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς, διὰ νὰ ὁδηγηθῇ ἐκ τῆς τῶν ὄντων θεωρίας πρὸς αὐτὸν τὸν Δημιουργόν. „Τὰ γὰρ ἀόρατα „αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθο„ρᾶται, ἥτε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης" καὶ τέλος, μὲ τὴν πρὸς αὐτὸν νεῦσιν νὰ θεωθῇ, ὅσον δυνατὸν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· „καὶ πέρας τοῦ μυςηρίου τῇ πρὸς αὐτὸν „νεύσει θεούμενον· εἰς τοῦτο γὰρ ἐμοὶ φέρει τὸ μέτριον ἐν„ταῦθα φέγγος τῆς ἀληθείας, λαμπρότητα Θεοῦ καὶ ἰδεῖν, „καὶ παθεῖν" (1).

Τοῦτο εἶναι τὸ τέλος τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς, τῆς θεοπέμπτου σοφίας καὶ παιδείας, ἡ γνῶσις τοῦ ἀληθινοῦ

(1) Γρηγ. Θεολ.

Θεοῦ, καὶ τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν μᾶς διδάσκει ἡ παιδεία. Ἡ παιδεία μᾶς διδάσκει τὴν ἀληθινὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ παιδεία μᾶς διδάσκει τὰ ἡμέτερα χρέη πρὸς αὐτὸν, πρὸς τὸν πλησίον, πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ ὑπηρέτας τῶν μυστηρίων αὐτοῦ, πρὸς τοὺς γονεῖς, πρὸς τοὺς παῖδας, πρὸς τοὺς ἄρχοντας, πρὸς τοὺς ἀρχομένους, πρὸς τοὺς κυρίους, πρὸς τοὺς δούλους. Ἡ παιδεία προξενεῖ πάντοτε, ὅσα καλὰ νομίζονται καὶ συμφέροντα εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος· ἡμερόνει τὰ βάρβαρα ἤθη τῶν ἀγρίων ἀνθρώπων· τοὺς συνάγει εἰς ἓν, διὰ νὰ ἀπολαμβάνωσι τὰ τῆς κοινωνίας τερπνὰ καὶ ἡδέα· ὑπαγορεύει νόμους, διαταγὰς, διὰ νὰ ζῶσιν ἐν εἰρήνῃ, ἐν ἡσυχίᾳ· ἑνὶ λόγῳ ἡ ἀληθινὴ παιδεία ὀλιγοστεύει τὴν κακίαν, αὐξάνει τὴν ἀρετὴν, ὅταν εὕρῃ ἄξια δοχεῖα ἑαυτῆς. Καὶ εἰς τοῦτο ἔχομεν παράδειγμα τὴν ἐπιστροφὴν τῶν εἰδωλομανῶν εἰς τὴν πίστιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καθὼς ὁ Μωσαϊκὸς νόμος, λέγει ὁ Ἱερὸς Θεοδώριτος, παιδαγωγὸς γέγονεν εἰς χριστὸν, οὕτω καὶ ἡ Φιλοσοφία προητοίμασε τῶν Ἑλλήνων τὰς ψυχὰς εἰς τὴν ὑποδοχὴν τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος.

Τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ἀγαθὰ προξενεῖ ὁ φωτισμὸς τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς, τὸν ὁποῖον ἐρρτάζομεν σήμερον εἰς τὴν ἔναρξιν τῶν μαθημάτων τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους, κατ' ἐπιταγὴν συνελθόντες τοῦ Ὑψηλοτάτου καὶ Θεοσεβεστάτου Ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας κυρίου κυρίου Ἀλεξάνδρου Σούτσου.

Καὶ μόνα τὰ πρὸ τῆς εὐδαίμονος ταύτης Ἡγεμονείας θεάρεστα τῆς Ὑψηλότητός του κατορθώματα ἦσαν ἱκανωτάτη ὕλη, διὰ νὰ καταστέψωμεν τὴν Θεόσεπτον κορυφὴν τοῦ ἡμετέρου Ἡγεμόνος, μὲ τὰ ἀμάραντα ἄνθη τῆς εὐφημίας, καὶ τῶν χρεωστουμένων εἰς τὸ Ὕψος του ἐγκωμίων· πολλῷ δὲ μᾶλλον, ἂν ἠθέλαμεν ἐξετάσει τὰ μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Θεοφρουρήτου Ὕψους του· Τὴν φρόνησιν λέγω, μὲ τὴν ὁποίαν ἅπαντα ὡς ἄριστος κυβερνήτης πηδαλιουχεῖ, καὶ διευθύνει τὸ πολιτικὸν τοῦτο πλοῖον εἰς τοὺς τῆς ἡσυχίας ἀκυμάντους καὶ σωτηρίους λιμένας, καὶ τῶν κυμάτων τὰς προσβολὰς ἀποκρούων, καὶ τῶν ἀνέμων τὰς πνοὰς παρεκτρέπων· Τὴν δικαιοσύνην, μὲ τὴν ὁποίαν ἅπαντα ζυγοστατεῖ, καὶ εἰς ἰσορροπίαν φέρει, εἰς ἕκαστον ἀπονέμων τὰ δίκαια, καὶ μήτε εἰς τὸν ὑποκείμενον συγχωρῶν νὰ κατεξανίσταται κατὰ τοῦ προύχοντος, μήτε εἰς τὸν προύχοντα νὰ καταδυναστεύῃ τὸν ὑποκείμενον· Τὴν ἀνδρίαν, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς γενναιότητα, μὲ

τὴν ὁποίαν ἡσύχως καὶ ἀταράχως τὰ συμβαίνοντα φέρει, καὶ φρονίμως ἐξομαλίζει. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα παρατρέχω, μὴ ἔχων τί πρῶτον, τί δὲ ὕστατον νὰ καταλέξω. Τὸ φιλόμουσον ὅμως, καὶ τὴν ἔνθερμον προθυμίαν πρὸς διάδοσιν τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς, τὸ ὁποῖον κἀνεὶς βέβαια δὲν ἀρνεῖται, ὅτι εἶναι ἡ μεγαλειοτέρα εὐεργεσία πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἡ μόνη πρόξενος ἀρετὴ τῆς τῶν ὑπηκόων εὐζωΐας, ὡς ἀπόδειξις ἐναργὴς, ὅτι, ἢ φιλόσοφοι βασιλεύουσιν, ἢ βασιλεῖς φιλοσοφοῦσι· ταύτην λέγω τὴν ἀρετὴν δὲν πρέπει νὰ ἀποσιωπήσω, ἐκ πείρας μαθὼν, καὶ περὶ ταύτης πρὸ πολλῶν ἐτῶν πληροφορηθεὶς, καὶ εἰς διαφόρους ἐποχὰς, μάλιστα δὲ μετὰ τὴν Θεόσδοτον ὕψωσιν εἰς τὸν τῆς Δακίας θρόνον. „Οὐκ ἔδωκεν „ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς, οὐδὲ τοῖς βλεφάροις νυσταγμὸν" ἕως νὰ ἴδῃ τοῦ σχολείου τὴν μεταρρύθμισιν. Ἀλλ' ἡ δέησις εἰσηκούσθη, καὶ ἡ προσευχὴ εἰς κόλπον τοῦ Ὕψους του ἀπεστράφη. Καὶ ἰδοὺ μὲ τὰ λοιπὰ μαθήματα ἐπὶ τῶν Πανεκλάμπρων ἡμερῶν πρώτην φορὰν συστένεται εἰς τὴν Βλαχίαν ἡ Ἀλληλοδιδακτικὴ μέθοδος, διὰ τῆς ὁποίας θέλουσι γείνει κοινότερα τὰ γράμματα εἰς ὅλον τὸ ὑπήκοον τῆς Ὑψηλότητός του, συνεργοῦντος καὶ τοῦ Πανιερωτάτου ἡμῶν ἀρχιποίμενος. Ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὥραν, στιγμὴν, ἰδιαιτέρα σκέψις εἶναι ἡ φροντὶς περὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον τοῦ σχολείου βελτιώσεως, καὶ περὶ πάντων ἁπλῶς τῶν σχολείων τοῦ γένους. Καὶ ἐδῶ με ἔρχεται ἐθουσιῶν νὰ φωνάξω· Δόξα, καὶ τιμὴ εἰς τοὺς τῆς παιδείας προστάτας! Δόξα, καὶ τιμὴ, καὶ στέφανος καυχήσεως εἰς τοὺς εὐεργέτας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους! Διὰ τοῦτο θέλουσι μακαρίζει τὸ Θεοφρούρητον Ὕψος πᾶσαι αἱ νῦν, καὶ αἱ ἐπερχόμεναι γενεαί. Διὰ τοῦτο χαίρουσι καὶ σκιρτῶσιν οἱ γονεῖς τῶν παίδων, ὅτι ἐξαπέστειλε Κύριος ἄλλον πατέρα, καὶ προνοητὴν τῶν ἰδίων τέκνων, καὶ εὔχονται διὰ τὴν ὑγείαν καὶ μακροβιότητα τῆς Ὑψηλότητός του.

Πανιερώτατε καὶ Σεβασμιώτατε Ἱεράρχα! Ἐκλαμπρότατοι καὶ Περιβλεπτοι Ἡγεμονικοὶ γόνοι! Ἄρχοντες Πανευγενέστατοι! Ἐγὼ, οἱ συνδιδάσκαλοι, καὶ οἱ μαθηταὶ σᾶς εὐχαριστοῦμεν διὰ τὴν ὁποίαν τιμὴν ἠξιώσατε σήμερον νὰ κάμετε πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦτο τῆς παιδείας καταγώγιον. Ἡ πρὸς τὴν παιδείαν τιμὴ ἐχρημάτισε πάντοτε τὸ ἀντικείμενον τῶν γενναίων φρονημάτων τῶν δαιμονίων ἀνδρῶν, ὅσοι ὑπερασπίζοντο τὰς πατρίδας, καὶ τέχνας, τοῦτο βεβαίως γινώσκοντες, ὅτι

ἀθάνατοι διαμένουσιν ὡς εὐεργέται τῆς πατρίδος, εὐεργέται τῆς ἀνθρωπότητος. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ὀνόματά των βαθέως ἐχαράχθησαν εἰς τὰς καρδίας τῶν μεταγενεστέρων. Τοιοῦτοι ἐκρίθησαν οἱ Περικλεῖς, οἱ Αὔγουστοι, οἱ Μαικῆνάι, οἱ Λουδοβίκοι. Τοιοῦτοι καὶ εἰς τὰς ἡμέρας μας ἐφάνησαν εὐεργέται τῆς πατρίδος, καὶ τοῦ γένους, οἱ Ζωσιμάδαι, οἱ Καπλάνοι, οἱ Βαρβάκαι. Τοιοῦτοι εὐεργέται τῆς πατρίδος καὶ τοῦ γένους εἶναι οἱ Χῖοι, οἱ Κυδωνιεῖς, οἱ Ὀδησσινοὶ, καὶ ὅσοι ἐζήτησαν ταύτην τὴν μόνην ἀληθινὴν τιμὴν καὶ δόξαν. Αὕτη εἶναι ἡ ἀληθινὴ δόξα πάσης ψυχῆς εὐγενικῆς. Αὕτη εἶναι ἡ ἀληθινὴ δόξα τῶν ἀρχόντων, τῶν ἡγεμόνων, τῶν βασιλέων, τῶν μονάρχων. Εἰς ταύτην τὴν ἀληθινὴν δόξαν ἐγκαυχῶνται καὶ τὴν σήμερον οἱ φιλόσοφοι βασιλεῖς, προσάται μουσῶν κηρυττόμενοι, μέλη Ἀκαδημιῶν, ἔφοροι Σχολείων. Σᾶς παρακαλοῦμεν λοιπὸν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ προσατεύετε καὶ νὰ ἐπισκέπτεσθε τὸ πατρογονικὸν τοῦτο τῆς πατρίδος σχολεῖον, τὸ ὁποῖον οἱ ἀοίδιμοι πρόγονοι πρὸ ἑκατὸν πεντήκοντα ἐτῶν ἐθεμελίωσαν, καὶ οἱ τούτων διάδοχοι κατὰ καιροὺς ἐσύστησαν, ἐστερέωσαν, ηὔξησαν. Ἀναγγείλατε εἰς τὰ ὦτα τοῦ ἡμετέρου Ἡγεμόνος, ὅτι οἱ διδάσκαλοι εἶναι πρόθυμοι εἰς τὰ νεύματα τοῦ Ὕψους του, νὰ ἐκτελέσωσι, κατὰ τὴν δύναμίν των, ὅσα ἐπιθυμεῖ ἡ φιλόμουσος αὐτοῦ ψυχή· ὅτι οἱ μαθηταὶ θέλουσιν εἶσθαι εὐπειθεῖς, εὔτακτοι, χρηστοήθεις, ἐνάρετοι.

Ἐλλόγιμοι μαθηταί! Ὅσα σήμερον ἀγαθὰ βλέπετε προερχόμενα ἀπὸ τὴν φιλόμουσον τοῦ Ἡγεμόνος διάθεσιν, εἶναι ἀρχαί· εἰς τὸ ἑξῆς ἡ Ὑψηλότης του ἔχει τὴν φροντίδα νὰ αὐξήσῃ τὰ εἴδη τῶν μαθημάτων, ὥστε καὶ εἰς τὴν Δακίαν νὰ πολλαπλασιασθῶσι τὰ φῶτα, καὶ νὰ ὑπερεκχειλίσωσι καὶ εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι μὲν ἐπιθυμίαν, στεροῦνται ὅμως τοὺς τρόπους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὑπερεκπερισσοῦ πλουτεῖ ἡ μεγαλόπολις αὕτη. Δι ὅλα λοιπὸν καὶ τὰ ἐνεστῶτα, καὶ τὰ μέλλοντα, χρέος ἔχομεν νὰ εὐχώμεθα διὰ τὴν ζωὴν, ὑγείαν, καὶ στερέωσιν τοῦ ἡμετέρου Ἡγεμόνος. Καὶ εἰς σημεῖον εὐγνωμοσύνης ἂς φωνάξωμεν ὅλοι· Ζήτω ὁ Θεοσεβέστατος ἡμῶν Ἡγεμών! μετὰ τῆς Ἐκλαμπροτάτης Κυρίας! καὶ τῶν χρυσαυγεστάτων βλαστῶν! Ζήτωσαν!

Λόγος τοῦ Ἐκλαμπροτάτου Κυρίου Νικολάου Σούτζου.

Φίλτατοι Μαθηταί!

Πρὸ πολλοῦ κατεῖχε τὴν καρδίαν σας γενναία καὶ ἀξιέπαινος ἐπιθυμία, νὰ ἰδῆτε τὴν σχολὴν εἰς τὴν πρέπουσαν κατάστασιν, καὶ εὐμεθόδως καὶ τακτικῶς νὰ διδάσκεσθε τὰ μαθήματά σας. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ κατατεθῇ περὶ τούτου σπουδαία φροντὶς, ὁ δὲ Ὑψηλότατος καὶ φιλοστοργότατός μοι Αὐθέντης δὲν ἀνέλαβεν ὡς πάρεργον τὸ σπουδαῖον, καὶ ὡς ἀλλότριον τῆς Ἡγεμονικῆς ἐπιστασίας του. Μὲ βλέμμα πατρικὸν, ὡς κοινὸς πατὴρ, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς παρετήρησε τίνος ἔχετε χρείαν, καὶ μεταξὺ πολλῶν ἄλλων φροντίδων, χρέος ἐνόμισεν ἱερὸν, νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν δικαίαν καὶ ἐπαινετὴν ἐπιθυμίαν σας. Ὅθεν προσεκλήθησαν Διδάσκαλοι πεπαιδευμένοι, καὶ χρηστοήθεις, καὶ ἐπληρώθησαν αἱ Καθέδραι τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ Φιλολογίας, ἀναγκαιοτάτου μαθήματος.

Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι εὐγνωμονεῖτε· τοῦτο δὲ ὑποβάλλω, ὅτι ἡ εὐγνωμοσύνη σας ἔχει μετόχους πολλοὺς, τὸν Πανιερώτατον Μητροπολίτην, τοὺς Θεοφιλεστάτους Ἐπισκόπους, καὶ μετὰ τῶν φιλοκάλων Ἐφόρων τῆς Σχολῆς, πάντας τοὺς Εὐγενεστάτους Ἄρχοντας, καθ' ὅσον ἕκαστος ἐφιλοτιμήθησαν γενναίως, καὶ προάγοντες τὴν πατρικὴν μελέτην τοῦ Θεοφρουρήτου Ὕψους του, συνετέλεσαν εἰς τὸ κοινὸν τοῦτο καλὸν, τὸ ὁποῖον σήμερον, Θεοῦ εὐδοκοῦντος, λαμβάνει ἀρχὴν ἐπίσημον.

Συγχαίρω λοιπὸν ἐκ ψυχῆς, συγχαίρει πᾶσα ἡ σεβαστὴ ὁμήγυρις διὰ τὴν εὐτυχίαν σας, καὶ ἐκλαμβάνει τὴν ἡμέραν ταύτην, ὡς ἡμέραν μεγάλης καὶ φαιδρᾶς ἑορτῆς, καθὼς εἶπεν ὁ Διδάσκαλος. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἔχῃ λόγον ἡ κοινὴ χαρὰ, πρέπει νὰ φανῶσι τὰ ἀποτελέσματα ταύτης τῆς φροντίδος· τοῦτο δὲ, Φίλτατοι Μαθηταὶ, ἀνήκει δι' ὅλου εἰς τὴν φιλοτιμίαν, καὶ φιλοπονίαν σας.

Δὲν εἶναι ἔργον τῆς ἡλικίας μου νὰ σᾶς συμβουλεύσω περὶ τούτου· πλὴν δὲν εἶναι καὶ τῆς διαθέσεώς μου νὰ παραδράμω τὴν εὐκαιρίαν σιωπηλῶς. Ὅθεν μὴ μὲ ὑπολαμβάνετε ὡς παραινέτην καὶ σύμβουλον, ἀναδεχόμενον λόγους πολιᾶς ἡλικίας, καὶ ἐπιδείξεις ἐμβριθοῦς πολυμαθείας, ἀλλ' ὡς φίλου

συνηλικιώτην ἁπλῶς, κοινοποιοῦντα τὸ συμφέρον κατὰ τὴν γνώμην μου.

Ὁ τελειωθεὶς κατὰ τὸν νοῦν, ἔχει τόσην διαφορὰν ὡς πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ὥστε λογίζεται τρόπον τινὰ διαφόρου φύσεως ἄνθρωπος. Διὰ νὰ φθάσῃ τις εἰς τὴν τοιαύτην τελειότητα, πρέπει νὰ συνέλθῃ περὶ τὸν Διδάσκαλον εἰς τὸ Σχολεῖον, καὶ νὰ ἐπιμεληθῇ μετὰ σπουδῆς εἰς ἐκλεκτὰ μαθήματα, εἰς ὠφέλιμον σοφίαν. Τοιαύτην σοφίαν ὀνομάζω ἐκείνην, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος διευθύνεται εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἐκτιμᾷ τὰ πράγματα ἐπ' ἀκριβείας, ῥυθμίζει τὰς πράξεις του, νικᾷ τὰς ἀλόγους ὀρέξεις, διασκεδάζει τὰς ἀπατηλὰς ἐλπίδας του, διαβαίνει ἀσφαλέστερος διὰ τῶν βιωτικῶν ἐπιρρειῶν, καὶ διακρίνεται μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ὡς ἄξιος ἀναφαιρέτου τιμῆς καὶ ὑπεροχῆς. Εἰς τὰς δημώδεις ἡδονὰς εἶναι χρεία νεότητος, ὑγείας, πλούτου· ἡ δὲ σοφία, καὶ χωρὶς τούτων ἀποδεικνύει τοὺς ἀνθρώπους εὐδαίμονας. Ἐὰν τὸ πλῆθος ἐκείνων τῶν ὀκνηρῶν, οἱ ὁποῖοι χασμῶνται καὶ ἀηδιάζουσιν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ἀκηδίας, ἐσπούδαζον ὁπωσοῦν νὰ ἀναπτύξωσι τὰς λογικὰς δυνάμεις των, καὶ νὰ ὑψώσωσι τὰ φρονήματά των, ἤθελον εἶσθαι ἄξιοι τιμῆς, ἐν ᾧ καταφρονοῦνται, ἤθελον ἔχει πολλὰς ἡδονάς, ἐν ᾧ διατίθενται παντοχόθεν εἰς ἀηδίαν καὶ δυσαρέσκειαν· καὶ ἀντὶ νὰ συμπεριλαμβάνωνται δικαίως εἰς τὴν τάξιν τῶν ζωοφύτων, ἤθελον εἶσθαι ὀνομαστοὶ, μεταξὺ τῶν καταγινομένων εἰς χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα πράγματα· καὶ διὰ πλήθος ἰδεῶν καὶ εὐγενῶν αἰσθημάτων καὶ φρονημάτων, ἤθελον διάγει τὸν βίον μὲ ποικιλίαν ἡδονικῶν διαθέσεων, καὶ μὲ ἀδιάκοπον εὐθυμίαν.

Ὁ σπουδάζων ἐπὶ τῆς νεανικῆς ἡλικίας του, καθ' ἡμέραν λαμβάνει διαφοράν. Ἐὰν δέ τις, χαριζόμενος εἰς εὐτελεῖς ἡδονὰς, ἀναβάλλῃ τὴν σπουδήν του εἰς ἐκείνην τὴν ἡλικίαν, καθ' ἣν ἡ ἀνθρώπινος καρδία ψυχραίνεται ὡς πρὸς τὰ ἡδονικὰ, τῇ ἀληθείᾳ ματαιοφρονεῖ καὶ παραλογίζεται· ὁ χρόνος ῥέει, ἡ ἀμέλεια προχωρεῖ, αἱ προλήψεις ἐνισχύονται, τὸ εὐκίνητον ἐκλείπει, καὶ ἔρχεται ἐκεῖνος ὁ καιρὸς, καθ' ὃν ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου γίνεται ἀνάξιος, καὶ νεώτερόν τι νὰ γεννήσῃ, καὶ νὰ συλλάβῃ τι σπουδαιότερον. Καὶ ὡς παιδιὰν ἂν ἐκλάβωμεν τὰς ἐπιςήμας, εὐτυχὴς ὁ νέος ὁ κατατρίβων εἰς αὐτὰς τὸν καιρόν. Ἡ τοιαύτη διατριβὴ οὐδέ ποτε προξενεῖ μετανοίαν· δι' αὐτῆς παρέρχονται ἡδονικώτερον αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς, ἡμέ-

ρα τόπου μακραὶ καὶ ἀηδεῖς ὡς πρὸς τοὺς ὀκνηροὺς καὶ ἀπαιδεύτους. Πόσην ἡδονὴν ἀπολαμβάνει ὁ σπουδαςὴς ὅταν καταγίνεται εἰς προσφιλῆ τινα ἐπιςήμην! Ἡ περὶ τὴν φύσιν σπουδὴ, εἰσάγει τῷ ὄντι τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν κόσμον, τὸν ἀναβιβάζει εἰς θεωρίαν τῶν δημιουργημάτων καὶ τοῦ δημιουργοῦ. Οἱ θησαυροὶ τῆς φύσεως πληροῦσι τὸ πᾶν, αἱ δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπολαύσεις εἶναι τόσον ποικίλαι, ὅσον πρὸς ἄλληλα διαφέρουσι τὰ ἀναρίθμητα ὑποκείμενα, τὰ ἀφθόνως διακεχυμένα εἰς τὸ διάςημα τοῦ παντός· ὁ σπουδαῖος καὶ πολυμαθὴς δὲν περιορίζεται εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ εἰς τὸν περιέχ ἀέρα· ἐκτείνεται εἰς ἀπώτερα χωρία διὰ τοῦ νοὸς, καὶ ἐκ παντὸς ὑποκειμένου αἰσθάνεται ἡδονὴν ἀνάλογον. Τὸ πατούμενον χορτάριον, ὁ ἀναπνεόμενος ἀὴρ, τὸ περιπτάμενον ἔντομον, τὰ βάθη τοῦ ὠκεανοῦ, τὰ βάραθρα, οἱ φρικτοὶ τῶν Ἠφαίςων κρατῆρες, τί λέγω; αἱ καταςροφαὶ τῆς γῆς, οἱ κατακλυσμοὶ τοῦ κόσμου, ὅλα ταῦτα εἰς τὸν θεωρὸν τῆς φύσεως, εἶναι πλούτη, εἶναι ἡδοναί.

Ἐνόμισαν τινὲς, ὅτι αἱ ἐπιςήμαι πολλὴν κακίαν συνεπιφέρουσιν. Ἀλλ' ἡ πρὸς τοῦτο ἀπάντησις δὲν ἐπιδέχεται ἀντιλογίαν. Ἀφαίρεσε ἀπὸ τὸν κοινωνικὸν ἄνθρωπον τὰς ἐπιςήμας· ἡ κακία θέλει μείνει ἀναφαίρετος μὲ τὴν προσθήκην τῆς ἀμαθείας. Νηπιότης καὶ ἀμάθεια, κατὰ μόνην τὴν λέξιν ἔχουσι διαφοράν· τοιαύτη εἶναι ἡ κατάςασις τῶν μὴ διανοουμένων ἀνθρώπων· ἐν ᾧ γηράσκουσι, νηπιάζουσι, καὶ τελευτῶσι καθὼς ἐγεννήθησαν, ἀνάξιοι ζωῆς. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ μᾶς ἀπατᾷ ἡ λέξις ἐπιςήμη· ἂς μάθωμεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι καρπὸς τῆς σπουδῆς εἶναι μᾶλλον τὸ νὰ ἀπαλλαχθῶμεν ἀπὸ τὰς ἐσφαλμένας ἰδέας μας, παρὰ τὸ νὰ προσθέσωμεν γνώσεις.

Πόσοι ἄνθρωποι κατεδαπάνησαν τὴν ζωὴν εἰς τοιαῦτα μαθήματα, ὁποῖα εἶναι ὠφελιμώτερον νὰ λησμονήσωσι δι' ὅλου! Πόσα πράγματα πρέπει νὰ ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τὰ βιβλία μας, ἐὰν, σπουδάζοντες, ἀποτεινώμεθα εἰς ὠφέλιμον σκοπόν! Ὁ πεπαιδευμένος ἄνθρωπος, κατὰ τὴν ἀληθῆ τῆς λέξεως σημασίαν, διακρίνει τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακὸν, καὶ γνωρίζει τὰ χρέη του καὶ τὰς ἀνάγκας του. Ὁ πεπαιδευμένος ἐνδέχεται μὲν νὰ μὴν εὐτυχῇ, ἀλλ' ὅμως ἔχει ὡς πρὸς τὸν ἀμαθῆ τοῦτο τὸ προτέρημα, ὅτι γνωρίζει τί πρέπει νὰ κάμνῃ, διὰ νὰ ἀπαλλαχθῇ ἀπὸ τὴν δυςυχίαν. Σπουδάσατε λοιπὸν εἰς διά-

κρισιν τοῦ ὠφελίμου καὶ καλοῦ· ἀναλάβετε διὰ τῆς μετὰ λόγου σπουδῆς γενναῖα φρονήματα φιλοτιμούμενοι νὰ διδαχθῆτε, διὰ νὰ ἐκπληρώσετε τὰ χρέη τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Ἡ τοιαύτη σπουδὴ ὑπόσχεται ζωὴν ἐν ἀνέσει· διότι ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰ πρέποντα, τὸν διδάσκει νὰ καταφρονῇ τὰς κενοδόξους τιμὰς, καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὰς ἡδονὰς ἐκείνας, τῶν ἑποίων ἡ ἀπόλαυσις ἐπιφέρει πικροτάτην μεταμέλειαν, τὸν γυμνάζει εἰς εὔτακτον καὶ ὁμαλὸν βίον, καὶ τὸν χειραγωγεῖ εἰς τὴν μετριότητα, ἥτις ἐςὶν ἡ ἀληθὴς ἀρετή. Ἡ τοιαύτη σπουδὴ εἶναι τῷ ὄντι καρποφόρος· γίνεται δὲ μᾶλλον διὰ τῆς ἐπιςασίας τοῦ νοὸς εἰς τὰ πράγματα, καὶ τῆς μελέτης καθ' ἑαυτὸν, ἢ διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν βιβλίων. Ὅσοι σπουδάζουσι χάριν ἁπλῆς μαθήσεως, δύνανται μὲν ν' ἀποδειχθῶσι σοφοὶ, ὡς πρὸς τὸν δημοτὴν καὶ ἰδιωτὴν, οὐδέποτε ὅμως εὐτυχεῖς, ὡς πρὸς τὸν φρόνιμον ἄνθρωπον· τὸ δὲ τέλος τῆς σπουδῆς καὶ τῆς κυρίως ἐπιςήμης, εἶναι ἡ δυνατὴ εὐδαιμονία. „Ἀλλ' οἱ πολλοὶ, κατὰ τὸν Ἀριςοτέλην, ταῦτα μὲν οὐ πράττουσιν, ἐπὶ δὲ τὸν λόγον καταφεύγοντες, οἴονται φιλοσοφεῖν, καὶ οὕτως ἔσεσθαι σπουδαῖοι· ὅμοιόν τι ποιοῦντες τοῖς κάμνουσιν, οἳ τῶν ἰατρῶν ἀκούουσι μὲν ἐπιμελῶς, ποιοῦσι δ' οὐδὲν τῶν προςασσομένων· ὥσπερ οὖν οὐδ' ἐκεῖνοι εὖ ἔξουσιν, οὕτω θεραπευόμενοι· οὐδὲ οὗτοι τὴν ψυχὴν, οὕτω φιλοσοφοῦντες".

Ταῦτα, Φίλτατοι Μαθηταὶ, κατὰ χρέος φιλικὸν διὰ βραχέων ὑποθέμενος, εὔχομαι εἰς τὰς Μούσας, ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν, εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν, τὸν Πατέρα τῶν φώτων, νὰ διευθύνῃ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν σας εἰς τὸ λαμπρὸν φῶς τῆς ἀληθείας, εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ χαρῶμεν ὅλοι κοινῶς δικαιοτέραν χαρὰν, ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ὑπὲρ ὑμῶν πατρικῆς φροντίδος τοῦ Θεοφρουρήτου Ὑψους σου.

Εἰς τὸ 18 τετράδιον τοῦ λογ. Ἑρμ. 1820. σελίδ. 570. περιέχεται μία εἴδησις ἀνωνύμου τινὸς τῶν ὁμογενῶν μας σπουδαζῶν περὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ δι τόμου συγγράμματος ἐπιγραφομένου, Handbuch der Philosophie und der philosophischen Literatur — von Wilhelm Traugott Krug (Leipzig παρὰ Brockhaus 1820).

Ὅτι τοιαῦται εἰδήσεις εἶναι τῷ ὄντι καλαὶ, μὲ τὸ νὰ

ἐνθαρρύνωσι τοὺς ὅσοι ἔχουσι σκοπὸν νὰ ἐνασχοληθῶσιν εἰς τὸ αὐτὸ, μὴν ἠξεύροντες ἂν καὶ ἄλλοι εἰς τὸ ἴδιον καταγίνωνται πρᾶγμα, δὲν εἶναι ἀμφιβολία, πλὴν ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ἐκφράζεται ὁ ἀνώνυμος μεταφραςὴς, εἶναι ὀλίγον παράξενος, ἐπειδὴ χωρὶς νὰ σημειώνῃ ποτε ἤρχισε, καὶ ποτε θέλει τελειώσει, διὰ νὰ καταλάβῃ καὶ ὁ συγχρόνως εἰς τὸ αὐτὸ ἀγωνιζόμενος, ἢ καὶ ὁ μέλλων νὰ ἐπιχειρισθῇ, ὅτι ματαιοῦται ὁ κόπος του, λέγει μόνον, ὅτι „Ἡ εἴδησις αὕτη γίνεται διὰ νὰ μὴ τύχῃ καὶ συνεργάζεται συγχρόνως εἰς τὸ αὐτὸ καὶ ἄλλος ὁμογενὴς κτ." ὡσὰν νὰ ἔλεγε, Παύσετε ὅσοι ἀσχολεῖσθε εἰς τοῦτο, ἐπειδὴ εἰς ἐμὲ ἀνήκει ἡ ἐπιχείρησις αὕτη. Ἔπειτα λέγει μετὰ ἀπορίας, ὡς νὰ ἐξεδόθη τώρα πρῶτον τὸ σύςημα τοῦ Κρυγίου· „Εἶναι ἆρά γε τοῦτο τὸ ὀρθότερον καὶ κάλλιςον σύςημα τῆς φιλοσοφίας (ἐν ᾧ τὴν σήμερον εἶναι τόσα λαμπρὰ καὶ αὐτοσύςατα εἰς τὴν Γερμανίαν), καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ τὸ μεταφέρῃ ὁ μεταφρ. εἰς τὸ γένος μας; Ἐπαναπαύει ἆρά γε ὁ Συγγραφεὺς τοὺς ἀναγνώςας μὲ λόγους ἰσχυροὺς; κτ." Ἂν μὲν εἶναι τὸ ὀρθότερον καὶ κάλλιςον ἀπ' ὅλα ὅσα εἶναι τὴν σήμερον εἰς τὴν σοφὴν Γερμανίαν, ἡμεῖς τοὐλάχιςον, μὲ τὸ νὰ μὴν ἔχωμεν κακῇ τύχῃ καὶ ἄλλων τοιούτων συςημάτων μεταφράσεις εἰς τὴν γλῶσσάν μας, δὲν τὸ ἠξεύρομεν, ἠξεύρομεν ὅμως, ὅτι περὶ τοῦ συςήματος τοῦ Κρυγίου δὲν εἶναι νέα εἴδησις εἰς τὸ γένος μας, καὶ ἂν ἡ περίληψις τοῦ μεγάλου συγγράμματός του εἶναι νέα εἰς αὐτὸ, τὸ μέγα του ὅμως σύγγραμμα εἶναι γνωςὸν ἀπὸ τὸ σύνταγμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Κούμα, ὅςτις, ἐκτὸς τῆς Λογικῆς καὶ Ψυχολογίας, τὰς ὁποίας μετέφρασεν ἀπὸ φιλοσοφικὰ συγγράμματα ἄλλων Γερμανῶν, μετέφρασε σχεδὸν ὅλα τὰ λοιπὰ τοῦ σύςήματος τοῦ Κρυγίου· τὸ ὁποῖον ἀπορῶ, πῶς ὁ νέος μεταφραςὴς δὲν τὸ ἔμαθε κἂν ἀπὸ τὰ προλεγόμενα τοῦ ἰδίου συγγράμματος, τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ μεταφράσῃ, ὅπου (σελίδ. 7.) ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει τὸν Κούμαν ὡς μεταφραςὴν τοῦ συςήματός του! Ἂν δὲ πάλιν ἐπαναπαύῃ ὁ συγγραφεὺς τοὺς ἀναγνώςας μὲ λόγους ἰσχυροτέρους εἰς τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν καὶ γενικὸν πρόβλημα τῆς φιλοσοφίας περὶ ὑπάρξεως καὶ προσδιορισμοῦ τῶν ὄντων κτ., ἠμποροῦμεν νὰ τὸ μάθωμεν μᾶλλον ἀπὸ τὸ μέγα σύγγραμμα τοῦ Συγγραφέως, παρὰ ἀπὸ τὴν περίληψιν, ἡ ὁποία, ἂν καὶ δια-

φέρη κατά τι ἀπὸ τὸ μέγα σύγγραμμα, ἀρχὰς ὅμως ἔχει τὰς αὐτάς, μ' ὅλον ὅτι ἡ κατάφασις καὶ βεβαίωσις τούτου, καθὼς λέγει καὶ ὁ μέλλων μεταφραστής, εἶναι τολμηρά, ἐπειδὴ καὶ κρίνεν ἀπὸ τὰ μέχρι τοῦδε φιλοσοφικὰ συγγράματα μήτ' ἔλυσε, μήτε θέλει λύσει ἴσως τὸ πρόβλημα τοῦτο, καθὼς οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα δεινοὶ νομίζουσι.

Διὰ νὰ μὴ μείνωμεν δὲ καὶ εἰς τὴν ἀμφιβολίαν, πόθεν τάχα παρεκινήθη ὁ μεταφραστὴς νὰ ἐκλέξη τοῦτο τὸ σύγγραμμα, καὶ ὄχι ἄλλο, ἐν ᾧ εἶναι τόσα ἄλλα λαμπρὰ καὶ αὐτοσύστατα, καθὼς λέγει ὁ ἴδιος, ὑπόσχεται εἰς τὸ τέλος τῆς εἰδήσεως, ὅτι εἰς τὸν προσήκοντα τόπον θέλει φανερώσει καὶ τὴν κινήσασαν αὐτὸν εἰς τοῦτο αἰτίαν. Πλὴν ἄλλη βέβαια, ἐκτὸς τοῦ ὅτι κρίνει ὁ μεταφρ. τοῦτο ὡς ὠφελιμώτερον καὶ ἀναλογώτερον εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τοῦ γένους μας, δὲν θέλει εἶναι. Ἀλλ' ὁποία καὶ ἂν ἤθελεν εἶναι ἡ αἰτία, δὲν μᾶς μέλει, ἡ μετάφρασις τοιούτου συγγράμματος θέλει γένη ὠφέλιμος βέβαια εἰς τὸ γένος· παρακαλεῖται ὅμως ὁ μεταφρ. νὰ προσδιορίση ἕως πότε νὰ προσμένωμεν καὶ τὴν ἔκδοσίν του, καθὼς κάμνουν ὅλοι ὅσοι κοινοποιοῦν τοιαύτας εἰδήσεις.

Προσθήκη εἰς τὴν Ἀνακήρυξιν τοῦ Λ. Ἑρμοῦ.

Διὰ τοὺς ἐν Σμύρνῃ Συνδρομητὰς εἰς τὸν Λ. Ἑρμῆν ἀνεδέχθη τὴν ἐπιστασίαν ὁ ἐκεῖ ἐντιμότατος καὶ φιλογενέστατος κύριος Ἀθανάσιος Κλοκώνης.

Διὰ τοὺς ἐν Ὀδησσῷ, ὁ ἐν Βροδίῳ ἐντιμότατος καὶ φιλογενέστατος κύριος Γεώργιος Παππᾶ Ἰωάννου. Διὰ νὰ λαμβάνωσι δὲ τὸν Ἑρμῆν εἰς Ὀδησσὸν ἐλεύθερον πάσης ἐξόδου, παρακαλοῦνται οἱ φιλόκαλοι Ὀδησσινοί, ἀντὶ τῆς προτέρας τιμῆς AR.b 30 νὰ πληρόνωσιν εἰς τὸ ἑξῆς AR.b 35, μὴν ἀμφιβάλλοντες ὅτι εἶναι ἀναγκαιοτάτη ἡ προσθήκη τῶν R 5 πρὸς ἀπάντησιν τῶν μέχρις Ὀδησσοῦ ἀπαιτουμένων ὑπερόγκων ἐξόδων.

Ὁ ἐκδ. τοῦ Λ. Ἑ.

ΕΡΜΗΣ ὁ ΛΟΓΙΟΣ.

Τῷ ιέ. 24 Δεκεμβρίου.

1820

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

ΖΗΤΗΜΑ Ε'.

Πόθεν τὸ ὄνομα κλασσικοὶ, μὲ τὸ ὁποῖον ὀνομάζουσιν οἱ Εὐρωπαῖοι τοὺς ἐκλεχθέντας συγγραφεῖς καὶ ποιητάς;

(Ἀκολουθία καὶ τέλος τῆς πρὸς Ἰ. Ρ. ἐπιστολῆς περὶ κλασικῶν συγγραφέων Ἑλλήνων. Ἰδ. Α. Β. 1820. σελ. 393 — καὶ σελ. 523 —)

Ἀπ' ὅσα ἐλλείμματα εἰς τὴν ἀτυχῆ τήν δὲ πρὸς σέ μου ἐπιστολὴν μὲ ἀνέδειξαν αἱ δεύτεραι, φίλε Ῥώτα, φρονεῖδες ἂν εἶναι καὶ ἡ ἄτοπος θέσις τοῦ παρόντος τελευταίου ζητήματος, τὸ ὁποῖον ἁρμοδιώτερον ἤθελε τεθῇ ἀμέσως μετὰ τὸ δεύτερον. Οὔτε τὸ μόνον, οὔτε τὸ μεγαλειότερον εἶναι βέβαια τοῦτο, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχουσαν ἂς τὴν τελειώσωμεν, ἵνα μὴ μείνῃ ὅλῃ ἔλλειμμα.

Εὔλογον φαίνεται νὰ ἐξετασθῇ πρῶτον ἂν αὐτοὶ οἱ συντάξαντες τὴν μυριάκις ἀναφερθεῖσαν Ἐκλογὴν Γραμματικοὶ εἶχαν ὄνομα ὡρισμένον, καὶ ποῖον, ἵνα δηλώσωσιν ὁπόσους ἐπροτίμησαν συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς, κλασσικοὺς ὀνομασθέντας ἐφεξῆς ὑπὸ τῶν ξένων, καὶ ὀνομαζομένους ἔτι τὴν σήμερον ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων.

Ἀπ' ὅσας μαρτυρίας ἐσύναξε περὶ τοῦ πράγματος τούτου ὁ Ῥυγκένιος εἰς τὴν Ἱστορίαν Κριτικὴν τῶν Ἑλλήνων Ῥητόρων δεικνύεται ὅτι τὸ ἁπλοῦν ῥῆμα κρίνεσθαι, καὶ τὸ σύνθετόν του ἐγκρίνεσθαι ἐμεταχειρίζοντο οἱ ἐφεξῆς Γραμματικοὶ, τὴν ὑπ' Ἀριστάρχου καὶ Ἀριστοφάνους διάταξιν τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν θέλοντες νὰ φανερώσωσιν. Εἶναι δὲ μαρτυρίαι, μεταξὺ ἄλλων, καὶ αἱ ἀκόλουθοι „Λυκοῦργος τῶν μετὰ Δημοσθένους κριθέντων ῥητόρων" (Σουΐδ. ἐν λ.) καὶ „Δείναρχος ῥήτωρ τῶν μετὰ Δημοσθένους ἐγκριθέντων" (ὡσαύτως). Ὅτι δὲ τὸ ῥῆμα

τοῦτο ἐμεταχειρίζοντο καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην ἀνάλογον περίσμασιν δῆλον γίνεται ἀπὸ τὸ ἐναντίον τούτου ἐκκρίνεσθαι, ἀναφερόμενον καὶ ἀλλαχοῦ μὲν, καὶ εἰς τὰς Ἐκλογὰς ὡσαύτως Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου", ὃν (Μύσωνα) ἀντεισῆξαν εἰς τοὺς ἑπτὰ σοφοὺς, ἐκκρίναντες τὸν Περίανδρον" (Διοδ. Σικελ. Τ. Β'. σελ. 552. ἔκδ. Οὐεσσελ.). Τὸ δὲ ὄνομα, μὲ τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη τὸ ὅλον ἄθροισμα τῶν ἐκλεχθέντων συγγραφέων καὶ ποιητῶν, ἦτο Κανών.

Ἡ πολυσήμαντος λέξις Κανὼν, παραγομένη, πιθανὸν, ἐκ τοῦ κάνη, ὡς ἐκ τοῦ πύλη πυλὼν, καὶ ἀγκὼν ἐκ τοῦ ἄγκη, καθόλου φαίνεται ὅτι σημαίνει ὁποιονδήποτε χρησιμεύει εἰς διεύθυνσιν καὶ ὀρθότητα ἄλλου, ὡς δῆλον γίνεται καὶ ἀπὸ τὸ γνωσὸν ἐκεῖνο „κανόνος ὀρθότερος". Ἕπεται λοιπὸν ὅτι καὶ τὸ ἐπάνω τῆς τρυτάνης ὄν, καὶ εἰς ἰσότητα ἄγον, ὡς λέγει ὁ Φαβωρῖνος Βαρῖνος (Βαρίνου λεξικ. ἐν λ.) καὶ τὰ κρατοῦντα εἰς ἰσορροπίαν τὴν ἀσπίδα ξύλα (Ἰλιάδ. Θ. 193) καὶ ὁ τῆς εὐζώνου γυναικὸς,

. . . . . , ὄντ' εὖ μάλα χερσὶ τανύσσῃ,
πηνίον ἐξέλκουσα παρὲκ μίτον, ἀγχόθι δ' ἴσχει
σήματος . . . . . (Ἰλιάδ. Ψ. 761 —)

καὶ ἡ δι' ἧς οἱ τέκτονες τὰ ξύλα καὶ τοὺς τοίχους ἐξισάζουσι σάβμη (Εὐριπ. Τρωάδ. 6.) καὶ ἡ εἰς δύο ἴσα μέρη χωρίζουσα τὴν ἡμέραν μεσημβρινὴ ἀκτὶς τοῦ ἡλίου (Εὐριπ. Ἱκέτ. 650) καὶ ὁ ἐμποδίζων τὰς συρομένας γραμμὰς ἀπὸ τὸ νὰ σρεβλώσωσι γραμμαγωγὸς, καὶ τὸ προφυλάσσον ἀπὸ γραμματικὰ ἁμαρτήματα παράγγελμα, καὶ εἴτι ἄλλο ἀνάλογον, μὲ τὸ αὐτὸ δίκαιον εἶναι καὶ ὀνομάζονται Κανόνες.

Ἀλλὰ τὰ τοῦ παρὰ Πλάτωνι Μένωνος, ὅς τις περὶ μιᾶς ἐρωτηθεὶς, σμῆνος ἀρετῶν ἀπέδειξεν εἰς τὸν ἐρωτήσαντα Σωκράτην (Πλάτ. Μέν. 3), ἠθέλαμεν πάθει καὶ ἡμεῖς, ἐὰν, σκοπὸν ἔχοντες νὰ προσδιορίσωμεν τὴν σημασίαν τῆς λέξεως εἰς τὴν παροῦσαν περίφασιν, ἠθέλαμεν νὰ διέλθωμεν λεπτομερῶς ὅσας ἐφαρμογὰς λαμβάνει διαφόρως τροπολογούμενον τὸ γενικὸν τοῦτο τῆς σημασίας. Οἰκοθεν δὲ εἶναι φανερὸν ὅτι καὶ εἰς τὰ τῶν καλῶν λεγομένων τεχνῶν εὔκολα ἔπρεπε νὰ μεταφερθῇ ἡ λέξις αὕτη. Οὕτως ὄχι μόνον τὸ διορίζον τὰς σχέσεις τῶν διασημάτων εἰς τὴν Μουσικὴν, καὶ τὰς διαιρέσεις τῆς ἁρμονίας Μονόχορδον, ἀλλὰ καὶ ὁποιονδήποτε ἔργον τελειότατον εἰς τὸ εἶδός του, καὶ ἱκανὸν νὰ χρησιμεύσῃ παράδειγμα εἰς τὰ ἄλλα ὁμοειδῆ του, εἰμπορεῖ νὰ παραβλαφθῇ, νὰ ὀνομασθῇ Κανών. Οὕτως Κανὼν ὠνομάσθη τὸ τελειότατον καὶ τεχνικώτατον ἄγαλμα τοῦ περιφήμου διὰ τὴν συμμετρίαν τῶν ἔργων του Πολυκλείτου τοῦ Σικυωνίου.

Οὔτε τόπος ἐπιτήδειος, οὔτε καιρὸς εἶναι ὁ παρὼν ἁρμόδιος ἵνα ἐξετασθῶσιν ὅσα ἀποβλέπουσι τὸ ἄγαλμα τοῦτο. Εἰς τοῦ Ἵρτου (Hirt) τὴν διατριβὴν εὑρίσκει ὅς τις ἐπιθυμεῖ ἀκριβεσέραν περὶ τοῦ πράγματος τούτου εἴδησιν (Abhandl. d. K. Akadem. d. Wissensch. in Berl. aus d. J. 1814 — 1815. historisch. philolog. Klass. 20 —). Τόσον μόνον ὡς ἐν παρόδῳ σημειωθήτω ἐνταῦθα ὅτι λανθάνονται ὁπόσοι ἀρνοῦνται ὅτι ὁ Πολύκλειτος συνέγραψε βιβλίον οὕτως ἐπιγραφόμενον. Τοῦ Γαληνοῦ ἡ μαρτυρία μᾶς δεικνύει ὅτι καὶ τοιούτου, μεταξὺ πολλῶν ἄλλων, συγγράμματος, ἀπὸ τοιοῦτον ἄνδρα γραμμένου, πρέπει νὰ κλαίωμεν τὴν σέρησιν". . . . . Τὸ δὲ κάλλος οὐκ ἐν τῇ τῶν στοιχείων, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν μορίων συμμετρίᾳ συνίσασθαι νομίζει, δακτύλου πρὸς δάκτυλον δηλονότι, καὶ συμπάντων αὐτῶν πρός τε μετακάρπιον καὶ καρπὸν, καὶ τούτων πρὸς πῆχυν, καὶ πήχεις πρὸς βραχίονα, καὶ πάντων πρὸς πάντα, καθάπερ ἐν τῷ Πολυκλείτου Κανόνι γέγραπται· πάσας γὰρ ἐκδιδάξαι ἡμᾶς ἐν ἐκείνῳ τῷ συγγράμματι τὰς συμμετρίας ὁ Πολύκλειτος ἔργῳ τὸν λόγον ἐβεβαίωσε, δημιουργήσας ἀνδριάντα κατὰ τὰ τοῦ λόγου προσάγματα, καὶ καλέσας δὲ καὶ αὐτὸν τὸν ἀνδριάντα, καθάπερ καὶ τὸ σύγγραμμα, Κανόνα". (Γαληνὸς περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην καὶ Πλάτωνα δογμάτων βιβλ. ἑ. κεφ. γ'. ἔκδ. Βασιλ. σελ. 288. ἔκδ. Παρισ. τ. ἑ. σελ. 162.)

Ἡ μαρτυρία ἥδε, μὲ ἄλλην πάλιν τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως (1) παραβαλλομένη, μᾶς πείθει ὅτι ἔλαβε κατὰ πρῶτον

(1) „Τὸ δ' ἀσκῆσαι γνωρίζειν ἑτοίμως ἐν ἑκάστῳ γένει ζώου, καὶ κατὰ τὰ σύμπαντα τὸ μέσον οὐ τοῦ τυχόντος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐσχάτως ἐστὶ φιλοπόνου, καὶ διὰ μακρᾶς ἐμπειρίας, καὶ πολλῆς γνώσεως ἁπάντων τῶν κατὰ μέρος, ἐξευρίσκειν δυναμένου τὸ μέσον· οὕτω γοῦν καὶ πλάσαι, καὶ γραφεῖς, ἀνδριαντοποιοί τε, καὶ ὅλως ἀγαλματοποιοὶ τὰ κάλλιστα γράφουσί τε καὶ πλάττουσι καθ' ἕκαστον εἶδος, οἷον ἄνθρωπον εὐμορφότατον, ἢ ἵππον, ἢ βοῦν, ἢ λέοντα, τὸ μέσον ἐν ἑκάστῳ σκοπεῦντες· καίπου τις ἀνδρὶς ἐπαινεῖται,

τὸ ὄνομα τοῦτο, διότι εἶχεν ἐν ἑαυτῷ ὅλα τὰ συστατικὰ τοῦ καλοῦ ἀγάλματος, ὅσα τὸ τὴν θεωρίαν διαλαμβάνον σύγγραμμα διώριζε. Ὅτι δὲ ὁ Κανὼν οὗτος, τὸ ἄγαλμα, δὲν ἐπαλήθευεν εἰς μόνον τὸν δημιουργόν του ἀναφερόμενος, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους τεχνίτας, δῆλον γίνεται ἀπ' ὅσα ὁ Κικέρων περὶ Λυσίππου λέγει (ἐν Βρούτῳ κεφ. 86), καὶ Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος „Polycletas Sicyonius Ageladae discipulus Diadumenum fecit molliter juvenem, centum talentis nobilitatum. Idem et Doryphorum viriliter puerum. Fecit et quem canone artifices vocant, lineamenta artis ex eo petantes, velut a lege quadam: solusque hominum artem ipse fecisse, artis opere judicatur" (Plin. Hist. Natur. XXXIV. XIX. 2.). Ἂν ἀφαιρεθῇ μετὰ τὸ puerum ἡ σιγμή, καὶ τεθῇ ἁπλοῦν κόμμα μετὰ τὸ fecit, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἴρτου, τότε ταυτίζεται ὁ Κανὼν μὲ τὸν Δορυφόρον, συμφωνεῖ καὶ ὁ Πλίνιος μὲ τὸν Κικέρωνα (ἀνωτ.), καὶ μὲ τὸν Κυντιλιανόν. (υ. 12)

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν παρεκβατικώτερον ἴσως τοῦ δέοντος· τὸ δὲ ἄθροισμα τῶν ἐκλεχθέντων συγγραφέων καὶ ποιητῶν, ἵνα ἔλθωμεν πάλιν εἰς τὸ προκείμενον, διὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ὠνομάσθη Κανών, καθότι ἐκρίθη τύπος καὶ ὑπογραμμὸς τῆς καλῆς συγγραφῆς, καὶ τελειότατον παράδειγμα εἰς μίμησιν, εἴτε τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη ἀπὸ τοὺς αὐτοὺς ἐκλέξαντας, εἴτε καὶ ἀπὸ τοὺς ἐφεξῆς, ὡς τοῦ Ἡροδότου τὰς Μούσας ὠνόμασαν διὰ τὴν μεγάλην εὐφράδειαν οἱ μετ' αὐτὸν Μούσας (1). Εἶναι λοιπὸν τρόπον τινὰ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Κανὼν ὅ,τι εἰς τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς ἡ σειρὰ τῶν Κανονικῶν βιβλίων, τύπος καὶ ὑπογραμμὸς τῆς Ἑλληνικῆς Καλλιεπείας ἐκεῖνος, ὡς οὗτος τύπος ἀψευδὴς τῶν πρακτέων καὶ δοξαστέων εἰς σωτηρίαν χριστιανικῆς ψυχῆς. Καὶ εἰμὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ διισχυρισθῶμεν, ὅτι καθὼς „ὁ Ἐκκλησιαστικὸς Κανὼν οὔτε

Πολυκλείτου Κανὼν ὀνομαζόμενος, ἐκ τοῦ πάντων τῶν μορίων ἀκριβῆ τὴν πρὸς ἄλληλα συμμετρίαν ἔχειν, ὀνόματος τοιούτου τυχών". (Γαλην. περὶ κράσεων Α'. Ϛ'. ἔκδ. Παρισ. Τ. Γ. 49—50.)

(1) Κανόνα ἐφωνεῖτο καὶ ὁ Κικέρων νὰ ὀνομάζῃ τὸν ἀπελεύθερόν του Τίρωνα. „Sed heus tu, qui Κανὼν meorum scriptorum esse soles, unde illud tam ἄκυρον, valetudini fideliter insorviendo?" (Cicer. epistol. ad familiares. l. XVI. 17. Tironi.)

προσθέσιν, οὔτε ἀφαίρεσιν δέχεται, ἐπεὶ τὸ Κανὼν εἶναι ἀπόλλυσιν" (Ἰωάν. Χρυσος. ὁμιλ. ιβ' εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησ. ἐπιστολὴν κεφ. Γ', παρὰ Ι. Γασπ. Στουϊκήρῳ ἐν Θησαυρῷ Ἐκκλησιαστικῷ, ὃν ἴδε περὶ τῶν σημαινομένων τῆς λέξεως Κανὼν παρὰ τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς, ἐν λ.) οὕτως ἀπαράλλακτα καὶ ὁ Κανὼν τῆς Ἑλληνικῆς Καλλιεπείας· ὡς ἓν ὅλον ὅμως λαμβανόμενος οὗτος εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ διορισθῇ τὴν σήμερον ποίας μεταβολὰς εἰμπορεῖ νὰ λάβῃ.

Τὸ κρίνεσθαι ἢ ἐγκρίνεσθαι τῶν Ἑλλήνων, in ordinem redigi, recipi, μετέφρασαν εἰς τὴν γλῶσσάν των οἱ Ῥωμαῖοι. Οὕτως ὁ Κυντιλιανὸς λαλῶν περὶ διαιρέσεως Γραμματικῆς διορίζει δύο ταύτης μέρη, τὴν τέχνην τοῦ ὀρθῶς λαλεῖν, καὶ τὴν ἑρμηνείαν τῶν ποιητῶν· συνάπτων δὲ μετὰ τῆς τέχνης τοῦ ὀρθῶς λαλεῖν τὴν τέχνην τοῦ γράφειν, καὶ προτάσσων τῆς ἑρμηνείας τὴν ὀρθὴν ἀνάγνωσιν, εἰς ὅλα ταῦτα προσθέτει καὶ τὴν κρίσιν, εἰς ἣν ἔπειτα ἀναφερόμενος λέγει, „quo quidem (judicio) ita severe sunt usi veteres Grammatici, ut non versus modo censoria quadam virgula, et libros qui falso viderentur inscripti, tamquam subditicios summovere familia permiserint sibi, sed auctores alios in ordinem redegerint, alios omnino exemerint numero. (Quintil. Instit. Orat. I. 4.)

Ἐλανθάνετο βέβαια ὁ Βοσέριος, ἀνάπαλιν ἐννοῶν τὴν βῆσιν τήνδε (Wowerius de Polymathie C. XVI.), καὶ μὲ δίκαιον ἤλεγξε τὸ λάθος του τοῦτο ὁ Ῥυγκένιος. Εἶναι ὅμως ζητήσεως ἄξιον πόθεν ἄραγε κατήντησεν εἰς τὸ λάθος τοῦτο. Ὄχι ἀπίθανον φαίνεται ὅτι ἐπλανήθη ὁ ἀνὴρ ἀπὸ ἄλλην βῆσιν ἀνάλογον τοῦ αὐτοῦ Κυντιλιανοῦ „philistus quoque meretur qui turbae, quamvis bonorum post hos, auctorum eximetur (ἐκ διορθ. ἀντὶ, existimetur), imitator Thucydidis" (Quintil. Instit. Orat. X. C. I.). Ἴσως λοιπὸν τὴν ἐνταῦθα σημασίαν τοῦ, turbae eximetur, (νὰ ἐξαιρεθῇ τῶν πολλῶν) προσήρμοσεν ὁ Βοσέριος καὶ εἰς τὴν ἄνω βῆσιν, καὶ τότε κατ' ἀνάγκην ἔπρεπε νὰ δώσῃ ἐναντίαν ἐξήγησιν. Ἡ γνώμη αὕτη, ἐπειδὴ δὲν ἐπισηρίζεται εἰς κανενὸς αὐθεντίαν, προβάλλεται ὡς ἁπλῆ, καὶ τοῦτο μετὰ δειλίας, εἰκασία τοῦ γράφοντος. Τόσον εἶναι βέβαιον, ὅτι ὁ μὲν Ῥυγκένιος ἐκκλείει τὸν ἱστορικὸν Φίλιστον ἀπὸ τοὺς κλασικοὺς, τὸν κατατάσσει δὲ ὁ Βυττεμβάχιος, ἐν

ᾧ καὶ οἱ δύο ἀκολουθοῦσι τὸν Κυντιλιανόν. Ἂν προέρχεται τοῦτο ἀπὸ διάφορον ἐξήγησιν τοῦ, turbae eximetur, ἢ ἀπὸ ἁπλῆν παράλειψιν τοῦ Ῥυγκενίου, ὅστις καὶ τοὺς φιλοσόφους παρέλιπεν εἰς τὴν ἀπαρίθμησίν του, ἃς τὸ ἐξετάσωσιν οἱ δεινοὶ καὶ δεινότατοι περὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἡ τὴν σήμερον συνειθιζομένη λέξις κλασσικοὶ, παραγομένη ἐκ τοῦ λατινικοῦ classici, ἀφορμὴν μᾶς δίδει νὰ ἐξετάσωμεν τὴν ἀρχὴν τῆς λέξεως classis, ἐξ ἧς τὸ classicus. Ἡ λέξις classis, εἴτε τὴν παράγεις ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν κάλεσις ἢ κλῆσις, ἔχων εἰς τοῦτο σύμφωνον τὸν Κυντιλιανὸν καὶ τὸν Ἐτυμολόγον Οὐόσσιον, εἴτε θέλεις νὰ τολμήσωμεν καὶ ἡμεῖς νέαν ἄλλην ἐδικήν μας ἐκ τοῦ κλάω, κλάσις, εἴτε ὁποιανδήποτε ἄλλην δεχθῇς, διὰ νὰ παρασιωπηθῶσιν αἱ ἀπίθανοι ἐτυμολογίαι ἐκ τῆς κάλων (ξύλων) ἢ κάλων (καραβοσχοίνων), εἶναι λέξις παλαιοτάτη τῆς Λατινικῆς γλώσσης, σημαίνουσα κατὰ πρῶτον τὸν εἰς τάξεις χωρισμὸν, κυρίως τῶν μαθητῶν εἰς τὰ σχολεῖα, σωζομένη ἀκόμη τὴν σήμερον εἰς τὰ τῶν Εὐρωπαίων Γυμνάσια, καὶ εἰς τὰ ταπεινὰ τῆς Ἑλλάδος σχολεῖα, καὶ ἔπειτα πᾶσαν ἄλλην εἰς τάξεις διαίρεσιν. Classes πρὸς τοῖς ἄλλοις ὠνομάσθησαν ἰδιαιτέρως καὶ αἱ ἓξ τάξεις, εἰς ἃς Σέρβιος Τύλλιος, ὁ βασιλεὺς τῆς Ῥώμης διαίρεσε τοὺς ὑπηκόους του, κατὰ τὴν ἀποτίμησιν τῆς περιουσίας των, ὀνομαζομένην παρ' αὐτοῖς census (1).

Classicus ἔπρεπε κατ' ἀναλογίαν νὰ σημαίνῃ καθένα εἰς μίαν τινὰ classem ἀναφερόμενον· κατὰ τὴν μαρτυρίαν ὅμως τοῦ Αὔλου Γελλίου κατ' ἐξοχὴν classici ὠνομάζοντο μόνον οἱ τῆς πρώτης κλάσεως „Classici dicebantur non omnes qui in classibus erant, sed primae tantum classis homines, qui centum et viginti millia aeris amplius ve erant" (Aul. Gell. Noct. Attic. VIII. 13.)· οἱ δὲ κατωτέρας περιουσίας ὠνομάζοντο, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, infra classem. Εἶναι λοιπὸν classici cives μεθερμηνευόμενοι οἱ τῆς πρώτης τάξεως, οἱ πλουσιώτατοι καὶ κράτιστοι πολῖται, καὶ ἀκολούθως οἱ ἐνδοξότατοι καὶ ἐπιφανέστατοι. Ἐκ τῶν πολιτῶν εὔκολα ἐπέρασε καὶ εἰς ἄλλα ἡ λέξις. Οὕτως ἐπὶ μαρτύρων

(1) Μόνον καταχρηστικῶς ἐκλαμβάνεται ἐπὶ προσόδου· κυρίως εἶναι αὐτῆς τῆς περιουσίας ἡ ἀποτίμησις ὁ λατινικὸς census.

τάσσεται εἰς τὸν ἐπιτομέα τοῦ Φλάκκου Φήστου „classici testes dicebantur qui signandis testamentis adhibebantur" (J. Pomp. Fest. de Significat. Verborum, s. v.)· ἐνθα δὲν ἠξεύρω ἂν ἦναι ὀρθὴ ἡ σημείωσις τοῦ Σκαλιγέρου „classici testes, hoc est, cives Romani· qui enim cives Romani erant, omnino in aliqua classe censebantur· qui non habebant classes nec cives Romani erant." Πολὺ καταλληλότερον φαίνεται ὅτι σημαίνει αὐθεντικοὺς καὶ ἀξιοπίστους μάρτυρας· ἔξω ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἅπαντες ἁπλῶς οἱ Ῥωμαῖοι ὑπελαμβάνοντο κλασικοὶ, ἢ ἀξιόπιστοι· καὶ τοῦτο δὲν ἤθελεν εἶσθαι χωρὶς παράδειγμα. Οἱ εἰς πολλὰ διαδεχθέντες τὴν ἀρχὴν τῶν Ῥωμαίων ἤθελαν εὑρεθῇ κληρονόμοι τῆς ὑπολήψεως περὶ τῆς ἑαυτῶν ἀξιοπιστίας, χωρὶς νὰ διαδεχθῶσι καμμίαν ἐκείνων ἀρετήν.

Εἰς τοὺς ἐνδόξους συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς πρῶτος ὅστις μετέφερε τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι πάλιν ὁ αὐτὸς Γέλλιος. Ἐξετάζων ἂν ἡ λέξις quadrigae εὑρίσκεται καὶ εἰς ἑνικὸν ἀριθμὸν λέγει περὶ τὰ τέλη τοῦ κεφαλαίου. „Ite nunc et quando forte erit otium quaerite an quadrigam dixerit e cohorte illa dumtaxat antiquiore, vel oratorum aliquis, vel poetarum, i. e classicus assiduusque aliquis scriptor, non proletarius?" (Aul. Gell. Noct. Att. XIX. 8.)· ἔνθα κατ' ἀντίθεσιν τοῦ proletarius, ὡς ὠνομάζοντο οἱ τῆς ἕκτης καὶ τελευταίας τάξεως πολῖται, τιθέμενον τὸ classicus δηλοῖ ἐπίσημον ἢ πρώτιστον. Τὸ νὰ ἀκολουθήσωμεν ἔκτοτε χρονολογικῶς τὴν ἱστορίαν τῆς λέξεως classicus, ἐκτὸς ὅτι ἔχει καὶ δυσκολίας, δὲν ἔχει οὔτε τὸ χρήσιμον ἴσως πολύ· τόσον ὅμως εἶναι φανερὸν, ὅτι γενομένη κατὰ μικρὸν συνηθεστέρα ἡ σημασία τῆς λέξεως αὕτη ἐπὶ τῶν ἐνδόξων συγγραφέων καὶ ποιητῶν κατέπαυσεν ἐν τέλει τὴν πρώτην παντάπασιν εἰς τοὺς καθεξῆς χρόνους. Ἐκ τῶν Ῥωμαίων μετέβη καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς ἡ λέξις ὥστε, ὁσάκις τὴν σήμερον εἶναι λόγος περὶ αὐτῶν, ἐννοοῦνται, ἴσως μὲν καὶ μὲ προσθήκας τινὰς, κυρίως ὅμως οἱ ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν ἐκλεχθέντες.

Εἶναι λοιπὸν κλασικοὶ συγγραφεῖς συγγραφεῖς πρόκριτοι, ἢ κράτιστοι, ὡς τοὺς ὀνομάζει ὁ Πρόκλος, ἢ οἱ ἐνδοξότατοι καὶ ἐπισημότατοι εἰς τὸ εἶδός των, οἵτινες καὶ παράδειγμα εἰς μίμησιν, καὶ εἰς ἀπόδειξιν ἀξιόπιστον μαρτυρίαν εἰμποροῦν νὰ δώσωσιν. Εἶναι τῆς πρώτης τάξεως οἱ συγγρα-

φεῖς, ὡς ἦσαν τῆς πρώτης κλάσεως οἱ κλασικοὶ Ῥωμαῖοι πολῖται. Οὕτω λοιπὸν ἡ δεσποτικὴ καὶ ὑπερήφανος Ῥώμη, διαπέμψασα εἰς τοὺς μεταγενεςέρους τοὺς ἐνδόξους συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς ὠνομασμένους κατὰ τοὺς πολίτας της, ὡς εἶχε κατὰ τοὺς γερουσιαςάς της ὀνεμάσει τοὺς θεοὺς, majorum et minorum gentium, ἐκτείνει τὸ κράτος καὶ εἰς τὸν σημερινὸν σοφὸν κόσμον, ὡς ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς νόμους της κυβερνᾶται μέχρι τῆς σήμερον μέγα μέρος τῆς Οἰκουμένης.

Δύο πράγματα εἶναι περιεργίας ἄξια εἰς τὴν παροῦσαν περίςασιν. Πρῶτον ὅτι ὡς ἡ ὑπὸ Σερβίου Τυλλίου εἰς κλάσεις διαίρεσις τῶν πολιτῶν τῆς Ῥώμης, διασώσασα αὐτὴν ἀπὸ πολλοὺς κινδύνους τῆς ἀναρχίας, τὴν ὑπερύψωσεν ἔπειτα, οὕτως ἡ ὑπὸ τῶν Γραμματικῶν εἰς κλάσεις διαίρεσις τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν διέσωσε τὴν δόξαν τῆς Ἑλληνικῆς καλλιεπείας, καὶ εἰς τούτου τὴν δεῖξιν ἀπέβλεπε τὸ δοκίμιον εἰς τὸ προηγούμενον ζήτημα. Δεύτερον ὅτι εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν γεννησάντων τοιούτους κλασικοὺς συγγραφεῖς δὲν εὑρίσκομεν καμμίαν λέξιν ἰδιαιτέρως ὡρισμένην εἰς δήλωσιν τούτων, ὡς καὶ διὰ τὸ τῶν σημερινῶν genie, goût, καὶ ἄλλα τοιαῦτα δὲν εὑρίσκονται κυριολεξίαι εἰς τοὺς Ἕλληνας (ἴδε καὶ Οἰκονόμου Ποιητικὴν σελ. 43. σημ. β'.), οἵτινες ἄλλως ἦσαν οἱ μεγαλοφυέςατοι καὶ μεγαλονούςατοι.

Εἰς τοὺς σημερινοὺς Εὐρωπαίους ἐπλατύνθη περισσότερον ἡ σημασία τῆς λέξεως. Ὄχι μόνον τοὺς τῶν Ἑλλήνων, Ῥωμαίων, καὶ τοὺς ἐδικούς των ἐνδόξους συγγραφεῖς ὀνομάζουσι κλασικοὺς· ὄχι μόνον κλασικὴν Ἀρχαιότητα ὀνομάζουσι, διὰ τὴν ἄκραν παιδείαν καὶ ἐξευγενισμὸν τοῦ νοὸς, τοὺς Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους, καὶ κλασικὸν ἔδαφος τὴν γῆν αὐτῶν (Ἀνάλεκτ. Οὐολφ. δ'. σελ. 576.), ἀλλὰ καὶ καθόλου πᾶν ὁτιδήποτε τελειότατον καὶ ἐπισημότατον εἰς τὸ εἶδός του. Οὕτω κλασικὰ ὄργανα εἰς τὴν Ἀνατομίαν ὅσα ἔφθασαν τὰ ὅρια τῆς τελειοποιήσεώς των (Λ. Ἐρ. 1819. σ. 592), καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλα. Εἰς τὴν Αἰσθητικὴν, Καλλιολογίαν, ἢ ὅπως ἄλλως καλέσῃς τὴν περὶ καλοῦ Ἐπιςήμην, κλασικὰ ὀνομάζονται τὰ ἔχοντα ἐν ἑαυτοῖς πάντα τὰ συςατικὰ τοῦ καλοῦ, ὅσων ἡ φύσις των εἶναι δεκτικὴ (ἴδε Βουτερβεκίου Αἰσθητικὴν Μέρ. Α'. σελ. 219. ἐν Γοττίγγῃ 1815).

Εἰς ἡμᾶς δὲ ὁ πρῶτον γνωρίσας τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι ὁ

ἡμέτερος Κοραῆς. Ἄλλοι τῶν ἐνδεχομένων νὰ ἔχωσιν ἀκριβέςερα καὶ ὀρθότερα περὶ τούτων· εἰς ἐμὲ τοὐλάχιςον ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Προδρόμου τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης πρῶτον ἔκαμε τὸ ὄνομα τοῦτο γνωςόν· καὶ πολὺν καιρὸν, ἐνθυμοῦμαι, ἤμην, μετ' ἄλλων ὄχι ὀλίγων, εἰς ἀπορίαν τίποτ' ἐσήμαινε καὶ ἡ λέξις καθ' ἑαυτήν, τίς ἦτον καὶ ἡ συνάφεια τῆς ὅλης ῥήσεως, „ὅσοι μάλιςα, διὰ τὸν καιρὸν εἰς τὸν ὁποῖον ἔγραψαν, ὀνομάζωνται ἀπὸ τοὺς ἀλλογενεῖς Ἑλληνιςὰς Κλασσικοί" (Πρόδρ. Ἑλλην. Βιβλ. ἐν ἀρχῇ)· καὶ εἰμὲν ἐκ τοῦ ὀνόματος συμπεράνωμεν, συνάγεται, μὲ φαίνεται, μὲ ἱκανὴν πιθανότητα ὅτι τόσην γνῶσιν κλασικοῦ συγγραφέως καὶ κλασικῆς παιδείας εἶχαν πρότερον οἱ γράφοντες ἐκ τῶν ἡμετέρων καὶ ἀναγινώσκοντες, ὥςε οὔτε ἴχνος, οὔτε κἂν τὸ ὄνομα ἀπαντᾶται εἰς ὅλα τὰ πρώην βιβλία μας (1)· καὶ τοῦτο δὲν

(1) Ἀπὸ τοὺς „ἐνδόξους" Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ (Γραμμ. Δ'. ἐν ἀρχῇ), διὰ νὰ παρασιωπηθῶσιν ὅσα περὶ τοῦ Γραμματικοῦ ἐσημειώθησαν εἰς τὸν Πρόδρομον τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης, ἔπρεπε νὰ ἐννοῶνται βέβαια οἱ Κλασικοὶ Συγγραφεῖς. Ἀλλὰ οἱ περισσότεροι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐκείνους, οἵτινες τέχνην ἰδιαιτέραν διὰ βίου ἔκαμαν τὸ Δ' τῆς Γραμματικῆς τῆς δε, ὀλίγου ἀκριβῆ ἰδέαν εἶχαν τίνες ἦσαν οἱ ἔνδοξοι συγγραφεῖς, καὶ κατὰ τί διέφερον τῶν ἄλλων. Ἂν συμπεράνωμεν μάλιςα τὴν κρίσιν των ἀπὸ τὰς παραδόσεις των, ὁ Λιβάνιος ἦτον προτιμότερος ἀπὸ τὸν Δημοσθένη, τοὐλάχιςον ἰσοςάσιος· καὶ ὅτι ἡ δεινότης τοῦ Ῥήτορος ἔςεκεν εἰς τὴν χρῆσιν τῶν σχημάτων, τὰ ὁποῖα ἴσως οὔτε ἐφαντάσθη ὁ πολιτικώτατος ἀνὴρ, καὶ ὁ ζηλωτὴς πατριώτης· καὶ ὅτι ὅλη ἡ ἀρετὴ τοῦ Ξενοφῶντος εἰς τοῦτο ἔςεκεν, ὅτι ἤξευρε νὰ παίζῃ τὰ μόρια. Τόση ἦτον ἡ διὰ κοινὴν ἀτυχίαν ἀμάθειά μας! Ἔχομεν δὲ εἰς τοῦτο παρηγορίαν, ἂν εἶναι ἱκανὴ τοιαύτη ἐλεεινὴ παρηγορία, πολλῶν ἄλλων, οἵτινες εἶχαν ἀσυγχρίτως εὐτυχεςέρας περιςάσεις· οὕτω παρ. χ. ὁ Γάλλος Ῥαπίνος δοξάζει ὅτι διὰ τοῦτο ὁ Δημοσθένης δὲν ἐμπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ ὕψος τοῦ Κικέρωνος, διότι δὲν ἦτον ἀκόμη δυνατὸν νὰ ἀναγνώσῃ εἰς τὴν Ῥητορικὴν τοῦ Ἀριςοτέλους τὸ περὶ κινήσεως τῶν παθῶν κεφάλαιον. Κατὰ ταῦτα δὲ αὐτὸς ὁ Ῥαπίνος ἔπρεπε νὰ ἦτον καὶ τῶν δύο ὑψηλότερος, διότι ἀνέγνωσε καὶ Ἀριςοτέλους, καὶ Κικέρωνος, καὶ Κυντιλιανοῦ, καὶ πολλῶν ἄλλων ῥητορικά· ἔτι δὲ καὶ οἱ σημερινοὶ ἐπικοίμας, ἀνώτεροι Ὁμήρου καὶ Βιργιλίου, διότι ἀναγινώσκουσιν ὅσας Ποιητικάς, ἐκεῖνοι δὲν ὀγνόριζαν. Ὦ Σχολαῖσμε, Σχολαῖσμε, πόσον διαφθείρεις τὰς κεφαλὰς τῶν ὀπαδῶν σου."

ἔπρεπε νὰ παρατρέξωσι, νομίζω, ὅσοι ἔκριναν ἀναγκαῖον νὰ γράψωσιν ὑπὲρ Κοραῆ. Πίδὲ περὶ τοῦ ὀνόματος δυνατὸν καὶ ἐναντία νὰ εὑρεθῶσι, περὶ τοῦ πράγματος ὅμως, ὅτι ὁ Κοραῆς πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς ἡμᾶς τὴν σπουδὴν τῆς κλασικῆς παιδείας, εἰς τὴν καθ' αὐτὸ σημασίαν τῆς λέξεως, τὴν ἀλήθειαν ταύτην πολύφυλλοι καὶ παχύται Μελέται δὲν θέλουσι δυνηθῆ νὰ τὴν ἀναιρέσωσι. Καὶ εἰμὲν ἡ κλασικὴ παιδεία κατὰ τὴν πληροφορίαν τῶν ὑγιῶς φρονούντων, εἶναι τὸ μόνον παιδάλιον ἵνα φθάσωμεν εἰς ὃν σπεύδομεν ὅρμον σωτήριον, ὅλοι οἱ πολεμοῦντες τὸν συμπλέοντα παιδαλιοδότην ἄλλο δὲν πράττουσι παρ' ὅ,τι πρὸς τοὺς Ἀργοναύτας ὁ χάλκιος Τάλως, ὅστις

— — — — ἀπὸ σιδαροῦ σκοπέλοιο
ῥηγνύμενος πέτρας, εἶργε χθονὶ πείσματ' ἀνάψαι Δικταίην ὅρμοιο κατερχομένους ἐπιωγήν". (Ἀπολλ. Ῥοδ. Ἀργοναυτ. Δ'. 1638 —).

Ἀλλὰ καθὼς ὁ Τάλως

„— — χάλκειός περ ἐὼν, ὑπόειξε δαμῆναι
Μηδείης βρίμῃ πολυφαρμάκου· "(αὐτόθι. 1676 —)

οὕτω χρησὰς ἔχομεν τὰς ἐλπίδας, ὅτι καὶ οἱ σημερινοὶ ὁπαδοί του, ὄχι διὰ τῶν μαγειῶν τῆς Μηδείας, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀνδρίας καὶ τέχνης τῶν κυβερνώντων τὸ πλοῖόν μας, θέλουσι λάβει τὸ ἐκείνου τέλος.

Τώρα διὰ νὰ δώσωμεν εἰς τὸν λόγον τέλος, μετὰ ὁλόκληρον ἔτος περίπου, πῶς πρέπει, λέγεις, νὰ γράφωμεν, ἐνδόξους συγγραφεῖς, κλασικοὺς, ἢ κλασικούς; Εἰς τοῦτο συγχώρησέ με νὰ σὲ ἀποκριθῶ μὲ τὴν Ἰταλικὴν παροιμίαν, τὴν ὁποίαν τόσον συχνὰ ἐμεταχειριζόμεθα εἰς Γεργέσην „l'abito non fa il monaco". Εἴτε μεταφράσωμεν, εἴτε ὡς πολιτογραφημένην ὀρθογραφήσωμεν τὴν λέξιν, ὡς αὐτοὶ οἱ ἔχοντες, εἴτε τελευταῖον, ἀνασώζοντές την ὡς ἐδικήν μας, τὴν γράψωμεν κλασικὸς (1), φαίνεται σχεδὸν ἀδιάφορον πρᾶγμα. Πολὺ χρησιμώτερον εἶναι, ἀφήσαντες τὴν περὶ ὀνόματος ζήτησιν, νὰ πιασθῶμεν ἀπὸ αὐτὰ τὰ πράγματα· ἀνενδότως νὰ σπουδάσωμεν, καὶ νὰ σπουδάσωμεν καθ' ἃ δεῖ τοὺς κλασικοὺς συγγραφεῖς, μάλιστα τῶν Ἑλλήνων, χωρὶς τοῦ ὁποίου οὔτε νὰ φανταστῶμεν προκοπῆς καμμιᾶς ἐλπίδα. Ὅ,τι ὁ Ῥωμαῖος, τρὶς αἰτηθεὶς νὰ εἴπῃ τίς ἦτον ὁ φίλτατος καὶ τιμιώτατός του, τρὶς ὠνόμασε τὸν ἀδελφόν του, τοῦτο οἱ Ἕλληνες, καὶ ἐρωτώμενοι καὶ μὴ ἐρωτώμενοι, καὶ τρὶς, καὶ τετράκις, καὶ πολλάκις πρέπει καὶ νὰ λέγωμεν, καὶ νὰ φρονῶμεν περὶ τῶν ἐνδόξων συγγραφέων τῶν προπατόρων μας.

Καὶ ἀπ' ὅσα ἄλλοτε περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐλαλήσαμεν ἐννοεῖς βέβαια, φίλε Ῥώτα, ὅτι τῶν γραφομένων ὁ σκοπὸς δὲν ἀποβλέπει ἵνα καταδικάσῃ τὰς Ἐπιστήμας καὶ τὴν Φιλοσοφίαν· ὅλον τὸ ἐναντίον μάλιστα. Εἶναι τῶν ἀδυνάτων χωρὶς αὐτῶν νὰ σπουδάσωμεν καθ' ἃ δεῖ τὰ συγγράμματα τῶν Ἐπιστημονικωτάτων καὶ φιλοσοφικωτάτων Ἑλλήνων· ὁ λόγος εἶναι μόνον ὅτι μὲ τὰ Μαθηματικὰ καὶ Φυσικὰ, εἰς τὰ ὁποῖα μόνον ἕως χθὲς καὶ πρώην μάλιστα ἠσχολούμεθα, εἰμποροῦμεν νὰ ἀποκτήσωμεν καλοὺς ἀστρονόμους, καλοὺς ἐπιστήμονας, μὲ τὰ χημικὰ, ἂν θέλῃς, καλοὺς τεχνίτας· ὁ μέγας ὅμως ἠλεκτρισμὸς, καὶ ὁ ἐρεθισμὸς πρὸς τὴν παιδείαν, τὸν ὁποῖον χρεία νὰ δώσωμεν εἰς τὸν πολὺν ἄνθρωπον τοῦ Γένους, εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ κατορθωθῇ διὰ τῶν μαθημάτων ὅτι ὁ ἀτμοσφαιρικὸς π. χ. ἀὴρ συνίσταται ἀπὸ δύο εἴδη ἀέρος, ὅτι ὁ ἀμμίτης λίθος εὑρίσκεται μέρος εἰς κρυσταλλώδεις κόκκους, καὶ μέρος εἰς ἄλλον σχῆμα, ὅτι ὁ ἡπατίτης, διὰ σιδήρου ξυσθεὶς, ἀναδίδει τοιαύτ' ὀσμήν· καὶ ὅτι ὁ πυροποίκιλος, καὶ Συκήτης. . . . . κ. τ. λ. κ. τ. λ. Πάντα ταῦτα, εἶναι ἀληθινὸν, αὐξάνουσι τὴν ἐμπειρίαν τοῦ μαθητοῦ, ἀλλὰ πολλὰ ὀλίγον ἀνυψόνουν τὸν νοῦν του. Ὁ Ἡρόδοτος ὅμως, ὅστις συνέγραψεν ἐπίτηδες ἵνα ἀναῤῥιπίσῃ τὸ φιλότιμον τῶν Ἑλλήνων, σωφρονίζων αὐτοὺς συγχρόνως ἀπὸ πολλὰ ἐλαττώματα· ὁ Ξενοφῶν, ὅστις, ἀφίνων ἀπὸ τὰς χεῖράς του τὴν ὀλοθρευτικὴν τῶν βαρβάρων ῥομφαίαν, ἐπίανε τὸν κάλαμον ἵνα ἐμπνεύσῃ ἄξια φρονήματα εἰς τοὺς συμπολίτας του, ὅταν ἄρχιζαν νὰ παρεκτρέπωνται ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρετῆς· αὐτοὶ εἶναι εἰς ἡμᾶς ἁρμοδιώτατοι τὴν σήμερον, καθ' ὃν καιρὸν χρείαν ἔχομεν μεγάλων κέντρων εἰς ἀνέγερσιν τοῦ κοι-

(1) Εἰς τὴν διατριβὴν τὴν δὲ ὁσάκις ἦτον ὁ λόγος ἵνα δειχθῇ ἐκ τοῦ λατινικοῦ ἡ γένεσις τῆς λέξεως, ἢ ὡς ἄλλοι τὴν ἐμεταχειρίσθησαν, ἐσημειώθη διὰ σ' ὁσάκις ἦτον ἐκ μέρους τοῦ γράφοντος, πάντοτε διὰ σ' τοιαύτ' ἦτον ὁ σκοπός.

μισμένου φρονήματός μας. Ὅταν ἀναγνώσῃ ὁ διδάσκαλος μὲ τοὺς μαθητάς του „ὦ δέσποτα κ. τ. λ.“ (Ἡρόδ. Πολύμν. 9. ἐν ἀρχῇ.), εὔκολον εἶναι τότε νὰ τοὺς κάμῃ μικρὰν παρέκβασιν, ὅτι τῶν ἐθνῶν τὰ φρονήματα χαραγμένα φαίνονται εἰς τὰ ἐνδύματα, εἰς τὸ βάδισμα, εἰς αὐτὸ τὸ λαλεῖν. Οὐδὲ, δέσποτα, οὐδὲ ἄλλο τοιοῦτον εὑρίσκεις εἰς τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων τὰ σώματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὅμως εὑρίσκεις τὰ τερπνὰ ἐκεῖνα καὶ κοινωνικὰ, ὦ φίλος, ὦ γαθὲ, κ. τ. λ., δείγματα τῆς εἰλικρινείας καὶ τῆς πρὸς τὴν καλοκαγαθίαν τιμῆς. Καὶ βέβαια εἰς ἀνδρῶν σώματα, οἵτινες ἀξίωμα εἶχαν „οὐδένα ἄνθρωπον δεσπότην, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς προσκυνεῖν“ (Ξενοφ. Κύρ. Ἀναβ. Γ, 2, 13), ἦσαν πάντη ἀνάρμοστα τὰ τοιαῦτα· εἰμπορεῖ μετὰ ταῦτα νὰ παραβάλῃ τῶν Περσῶν καὶ Ἑλλήνων τὰ φρονήματα, καὶ νὰ τοὺς συμπεράνῃ τελευταῖον ὅτι καὶ αὐτοὶ, διὰ νὰ λαλῶσιν ὑψηλὰ ἢ ταπεινὰ, καλὰ ἢ κακὰ, πρέπει νὰ φρονῶσιν ὡσαύτως· καὶ ὅτι πρέπει νὰ φρονήσωσι πρὶν ἐπιχειρήσωσι νὰ γράψωσιν.

Ὅταν κατόπιν εἰς τὸ „δέσποτα“ τὸ ἀνωτέρω ἀναγνώσῃ, „οὐ μόνον Εἷς τῶν γενομένων Περσέων ἄριστος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐσομένων· ὃς τότε ἄλλα λέγων ἐπίκεο ἄριστα καὶ ἀληθέστατα κ. τ. λ.“ (Ἡρόδ. ἀνωτ.), τότε ἀφορμὴν ἔχει πολλὰ καλὴν νὰ διδάξῃ τοὺς μαθητάς του μάθημα ἄριστον, Πίς πόσην ἀναισχυντίαν φθάνει ἡ κολακεία, ἥτις δὲν εὐχαριστεῖται νὰ ὑπερυψώσῃ τὸν εὐφημιζόμενον ὑπὲρ τοὺς γεγονότας, τῶν ὁποίων γνωρίζει τὰς ἀρετὰς καὶ κακίας, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοὺς μέλλοντας, τῶν ὁποίων οὔτε γνωρίζει, οὔτε νὰ προφητεύσῃ δύναται τὴν ἀξιότητα. Νέοι καὶ γέροντες ἀγαπῶσιν ἐπίσης τὴν ποικιλίαν τοῦ λόγου, ὡς καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος. Ἐγγὺς εἶναι λοιπὸν ὁ σοφὸς Πλούταρχος ἵνα συμφιλοσοφήσῃ μαζίτου περὶ τῆς κολακείας, ὅτι τὴν πηγὴν τῆς νόσου ταύτης ἔχομεν πάντοτε ἐν ἑαυτοῖς, μὴ θέλοντες νὰ εἴμεθα κριταὶ δίκαιοι εἰς τὰ ἐδικάμας πράγματα· ὅτι οἱ κόλακες ὁμοιάζουσι τὰ βδελυρὰ ἐκεῖνα ζωύφια, τὰ ὁποῖα, παραιτοῦντα τὰ νεκρὰ σώματα, τρέχουσιν εἰς τὰ ζῶντα, καὶ ἐκ τῶν ζώντων, εἰμπορεῖ νὰ προσθέσῃ, προτιμῶσι τὰ παχέα μὲν ἀλλὰ μολυσμένα. „Οἱ μὲν γὰρ φθεῖρες ἁπίασιν ἀπὸ τῶν τελευτώντων, καὶ ἀπολείπουσι τὰ σώματα σβεννυμένου τοῦ αἵματος ἐξ οὗ τρέφονται· τοὺς δὲ κόλακας . . κ. τ. λ.“

(Πλούταρχ). Δυνατὸν νὰ τοὺς διηγηθῇ τὴν ἱστορίαν τῶν Κλιμακίδων, καὶ εἴτινα ἄλλην τῶν περιφήμων κολάκων ἔχει συμμειωμένην ἀπὸ τὰς μερικὰς ἀναγνώσεις του. (Ἴδε Πλουτάρχου, Πῶς ἄν τις διακρίνειε τὸν κόλακα τοῦ φίλου σελ. 12 ἐκδόσ. Δουβείλου, καὶ τὴν σοφὴν τοῦ σοφοῦ ἐκδότου διατριβὴν, Recherches sur les parasites et les Flatteurs proprement dits chez les Grecs.). Εὔκαιρον εἶναι προσέτι ἡ παρενθήκη τοῦ γνωστοῦ ἐκείνου ὅτι εἰς τὴν ἱππικὴν προκόπτουσι περισσότερον οἱ ἄλλως κολακευόμενοι, διότι οἱ ἀπολίτιστοι ἵπποι δὲν γνωρίζουσι τὴν κολακείαν. Καὶ τὴν περὶ Ἀλεξάνδρου καὶ καθόλου τῶν βασιλέων κρίσιν τοῦ Ῥωμαίου Κυρτίου (de rebus gestis Alexandri VIII. v. 6.), ὅτι ἡ κολακεία τοὺς ἔφθειρε συχνότερα παρὰ οἱ ἐχθροὶ, εἰμπορεῖ νὰ λάβῃ ἀκόμη εἰς βοήθειάν του, καὶ νὰ τοὺς συμπεράνῃ τελευταῖον ὅτι καὶ αὐτοὶ, καίτοι μήτε Ἀλέξανδροι, μήτε Δαρεῖοι, τὰ μέγιστα δύνανται ἀπὸ τὴν νόσον ταύτην νὰ βλαφθῶσι, πιστεύοντες πολλάκις εἰς τοῦ ἀμαθοῦς ὄχλου τοὺς ἀκρίτους μετὰ κολακείας ἐπαίνους. Ὅταν ὡσαύτως εἰς τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου ἀναγνώσῃ „τοὺς (Ἕλληνας) χρὴν ἐόντας ὁμογλώσσους, κήρυξίτε διαχρεωμένους καὶ ἀγγέλοισι, καταλαμβάνειν τὰς διαφορὰς, καὶ παυτὶ μᾶλλον ἢ μάχῃσι“, τότε εὔκολον ἔχει νὰ τρέξῃ τῆς ἀρετῆς ἔνδοξον. Ἡ συμβουλὴ αὕτη, τὴν ὁποίαν ὁ φιλέλλην Ἡρόδοτος μετέτρεψεν εἰς κατηγορίαν κατ' ἑλλήνων εἰς τὸ σῶμα τοῦ βαρβάρου Μαρδονίου, ἱερὰ ἐντολὴ πρέπει νὰ γένῃ εἰς τὸ σῶμα τοῦ διδασκάλου, τὴν ὁποίαν μικρὸς καὶ μέγας Γραικὸς μαθητής του πρέπει νὰ ἐγχαράξῃ εἰς τὴν καρδίαν του. Ἡ διχόνοια ἐξενεύρισε τὸ εὔρωστον σῶμα τῶν Ἑλλήνων, ὁ Μακεδονικὸς Βορρᾶς τὸ ἔβριψεν εἰς τὴν κλίνην, ὁ Ῥωμαϊκὸς χειμὼν τὸ παρέλυσε, ἡ δὲ μετὰ τοῦτον τρομερὰ λαίλαψ εἰς τὸ χείλος τοῦ τάφου τὸ ἀπώθησεν. Ὅ,τι λοιπὸν δὲν ἐσημείωσαν ἐξ ἀφροντιστίας οἱ παλαιοὶ, ἂς τὸ σημειώσωμεν ἐκ τῶν παθημάτων οἱ νεώτεροι, ἂν θέλωμεν νὰ μὴ κατακυλισθῶμεν εἰς τὸν τάφον ὀπίσω, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὰ χείλη ἀρχίσαμεν νὰ ἀπομακρυνώμεθα.

Ὄχι μόνον αὐτόπτης, ἀλλὰ καὶ συμμέτοχος ἔγινες πολλάκις, φίλτατε Ῥώτα, τῆς ψυχικῆς τέρψεως, καθ' ὃν καιρὸν ἐφαρμόζοντες τὴν θεωρίαν ταύτην εἰς τοὺς χρηστοὺς ὁμογενεῖς νέους τῆς Τεργέστης, ὅπως τότε ὁ καιρὸς καὶ ὁ τόπος, καὶ τῶν

δύο μας ἡ δύναμις ἐσυγχωροῦσεν, ἐπαρηγορούσαμεν τὴν ἀνακίνησιν καὶ χαρὰν τῶν νέων, καὶ ἐσυμπεραίνομεν τίποτ' ἐδύνατο νὰ κατορθώσῃ μεγαλητέρα προκοπὴ τοῦ διδάσκοντος, καὶ εἰς περίζασιν εὐτυχεςέραν (1). Ἡ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον σπουδὴ τῶν κλασικῶν συγγραφέων (ὡς καὶ τότε εὑρίσκομεν) ὄχι μόνον ἀπὸ πολλὰ ἄλλα μαθήματα, ἀλλὰ εἰς τὴν σημερινήν μας κατάςασιν καὶ ἀπὸ ἐκείνην τῶν αὐτῶν συγγραφέων τὴν σπουδὴν εἶναι χρησιμωτέρα, ἡ ὁποία πεντήκοντα ἀντίγραφα ἀνακατόνει εἰς μιᾶς μόνης γραφῆς ςερέωσιν, ἢ εἰς διόρθωσιν ἑνὸς μόνου χωρίου. Οὐδεὶς ἀρνεῖται βέβαια τὸ χρήσιμον τῆς ἐπιπόνου ταύτης ἀσχολίας· ἀλλὰ τὰ κολοβωμένα μέρη τῶν παλαιῶν συγγραφέων ὅσοι ἀνέγνωσαν καὶ ἐνόησαν πλέον τὰ σῶα καὶ ἄφθαρτα, αὐτοὶ ἂς τὰ διορθώσωσι, φίλε Ῥώτα. Εἰς τοὺς ἐντρυφῶντας Εὐρωπαίους, καὶ ὅσοι τῶν ἡμετέρων δυνατὸν νὰ τοὺς μιμηθῶσι, πρὸς τιμήν μας καὶ τοῦτο ὄχι μικράν, ἂς ἀφήσωμεν τὸ ἀξιέπαινον τοῦτο ἔργον, καὶ ἔργον ἐδικόν μας ἀναγκαιότατον ἂς νομίσωμεν τὴν ἀκριβῆ τῶν διωρθωμένων κατάληψιν. Ἡρακλεῖς ὅλοι νὰ γένωμεν δὲν εἰμποροῦμεν· νὰ ὠφεληθῶμεν ὅμως ἀπὸ τοὺς κόπους τῶν λογίων Ἡρακλέων εἰς ἐκκάθαρσιν τῶν συγγραφικῶν ῥύπων, τοῦτο καὶ δυνάμεθα, καὶ χρεωςοῦμεν νὰ τὸ κάμωμεν, ἂν συμφρονῶμεν.

Ἡ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον σπουδὴ τῶν κλασικῶν συγγραφέων, χειραγωγουμένη ἀπὸ τὸν φρόνησιν καὶ Φιλοσοφίαν, θέλει εἶσθαι ἡ μόνη ἄγκυρα τοῦ σαλεύοντος πλοίου μας. Φιλοσοφία δὲ ἐννοεῖται ἐνταῦθα ἡ ἀνθρώπινος, καὶ ὄχι ἡ δι' ἀγγέλους Μεταφυσική, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ ὁ φιλοσοφώτατος Νεύτων παρεκάλει τὴν Φυσικὴν νὰ τὸν ἐλευθερόνῃ (ὦ Φυσική, Φυσική, ἐλευθερόνε με ἀπὸ τὴν Μεταφυσικήν)· οὔτε ἡ συςηματομανὴς Φιλοσοφία ἥτις παράσσει τὸν νοῦν, χωρὶς νὰ τὸν ὠφελήσῃ. Ὄχι εὐκολίας, ἀλλὰ φραγμοὺς, καὶ φραγμοὺς ἀδιαβάτους ἀντιπροβάλλουσιν εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθείας τὰ πολλὰ συςήματα. Ἀποδείξεις τρανώταται εἶναι ὅσα συμφωνοῦσι μὲ τὰς ἀρχάς των, καὶ ἐξαιρέσεις ὅσα ἀντιβαίνουσιν. Ὅποιος ἔχει συςήματα εἰς τὸν νοῦν ἕπεται νὰ παραλαλῇ εἰς τὴν γλῶσσαν, ὡς λέγουσιν οἱ σοφοί. Φιλοσοφίαν χρειαζόμεθα, ἥτις ἀποβλέπει νὰ φωτίζῃ τὸν νοῦν, καὶ νὰ εὐθύνῃ τὴν καρδίαν περισσότερον, παρὰ νὰ κτίζῃ νέα ἀερότειχα κρημνίζουσα τὰ πρώην.

Ἀλλ' ὅσον ἀναγκαία τόσον δύσκολος εἶναι, φίλε Ῥώτα, ἡ τοιαύτη σπουδή. Εἰς τὴν ἀκριβῆ κατάληψιν τῶν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων πρέπει νὰ μεταφερθῇ ὁ ἀναγνώςης εἰς ὃν καιρὸν ἐκεῖνα ἐγράφοντο, χωρὶς πάλιν νὰ λησμονήσῃ καὶ τὸν παρόντα. Ἀπὸ τὴν ταπεινὴν κατάςασιν, εἰς τὴν ὁποίαν τοῦ καιροῦ ἡ φορὰ μᾶς ἔῤῥιψε, πολλὰ ὑψηλὰ πρέπει νὰ ἀνυψωθῇ, καὶ τοῦτο δὲν εἶναι εὔκολον. Αἱ εὐκολίαι τὰς ὁποίας ἔχομεν ἐκ τοῦ λεκτικοῦ μέρους εἶναι ἴσως μικραὶ ὡς πρὸς τὰς δυσκολίας, τὰς ὁποίας ἡ ἔλλειψις εὐτυχῶν τῶν περιςάσεων μᾶς ἀντιπροβάλλει. Δὲν εἰμποροῦμεν νὰ κρύψωμεν ἀρκετὰ τὴν λυπηρὰν ταύτην ἀλήθειαν, Νοήματα ὑψηλὰ, γραμμένα ἀπὸ ἀλλοίους καὶ δι' ἀλλοίους, δὲν χωροῦσι τόσον εὔκολα εἰς ψυχὰς ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων αἱ κεφαλαὶ ἔχουσι τὴν ἀνδραπαδώδη ἔτι τρίχα ὑπὸ τῆς ἀμουσίας (Πλάτ. Ἀλκιβ. Α'. 34). Ὅποιος ἔχει τοιαύτην τρίχα, ὄχι νὰ νικήσῃ τὰς δυσκολίας εὔκολα, ἀλλ' οὔτε νὰ τὰς αἰσθανθῇ δὲν εἶναι πολὺ καλός.

Μικρότατον παράδειγμα εἶναι ἴσως ἱκανὸν νὰ μ' ἐλευθερώσῃ ἀπὸ πᾶσαν συκοφαντίαν ὅτι παρὰ καιρὸν ἐγείρομαι ψυχρὸς τοῦ γένους κατήγορος. Εἰς πολλὰ τῆς Ἑλλάδος σχολεῖα παραδίδεται ὁ περὶ Στεφάνου λόγος τοῦ Δημοσθένους, καὶ ὅμως, ὅσον ἐγὼ ἠξεύρω, δὲν ἐξετάσθη οὐδαμοῦ ἂν τὰ εἰς τὸν λόγον ἀναφερόμενα ψηφίσματα ἁρμόζωσιν εἰς οὓς ἀναφέρονται καιροὺς ἢ ὄχι. Ἡ ἐξέτασις δὲ τῆς χρονολογίας ἀνεῦρεν εἰς ταῦτα δυσκολίας δυσλύτους. — Τὰ θαυμασιώτερα τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως εἶναι αἱ Τραγῳδίαι, καὶ ὅμως ἀμ-

(1) Ὅτι τῶν κλασικῶν συγγραφέων ἡ μεθοδικὴ παράδοσις καὶ εἰς τοὺς ξένους πρὸς τοῖς ἄλλοις θέλει μᾶς κάμει τιμιωτέρους, καὶ τὰ πράγματά μας πεφισσοτέρας προσοχῆς ἄξια (plus interessants), δῆλον γίνεται ἀπ' ὅσα αὐτοὶ πάλιν οἱ ξένοι γράφουσι περὶ τῶν Γυμνασίων μας. „ . . . . . Ὁ ἀριθμὸς τῶν σπουδαζόντων (εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Χίου) εἶναι 476. ἐκ τούτων „400 Γραικοὶ καὶ 76 ξένοι, ἐξ ὧν τρεῖς Ἀμερικανοὶ (*), οἵτινες θέλουσι νὰ μάθωσι τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον, ὅθεν ἐξέθρεψε τὸν πατέρα τῆς ποιήσεως (Oppositions - Blatt, 11 Ὀκτωβρ. 1820.).

(*) Ὁ ἀριθμὸς εἶναι ἐρθὸς, ἡ διαίρεσις ὅμως σφαλερά· ἡ ἀληθὴς εἶναι ἡ ἑφεξῆς· 400 ἐγχώριοι Γραικοὶ, 74 ξένοι, ἀλλὰ πάλιν Γραικοὶ ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, καὶ 2. Ἀμερικανοί. Ὁ Ἐκδότης.

φιβάλλω ἂν πολλοὶ τῶν ἐδικῶν μας ἡρμήνευσαν Αἰσχύλου ἢ Σοφοκλέους Τραγῳδίαν, ὡς ἀπαιτεῖται. Ἡ κατασκευὴ τοῦ θεάτρου, ὁ τρόπος τῆς παραστάσεως, τὰ διάφορα εἴδη τῶν μέτρων, ὁ λόγος τῆς συχνῆς αὐτῶν μεταβολῆς, ἡ διάταξις τῶν χορικῶν, τὰ λεγόμενα προῳδὸς, μεσῳδὸς, στάσιμα, κόμμοι, κ. τ. λ., εἶναι, μὲ φαίνεται, τόσα αἰνίγματα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς καυχωμένους εἰς τὸν Ἕλληνα λόγον, διὰ νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ ἔννοια δὲν εἶναι πάντη ἀκατάληπτος.

Ἀλλὰ τὸ δύσκολον τοῦτο εἰς τὴν κατάληψιν, καὶ τὸ ἀμίμητον τῆς Ἑλληνικῆς χάριτος εἰς τὴν σύνθεσιν, ὄχι μόνον νὰ μᾶς ἀπελπίσῃ δίκαιον δὲν εἶναι, ἀλλὰ καὶ θαρβαλεωτέρους μάλιστα νὰ μᾶς κατασήσῃ πρέπει, ἐνθυμουμένους, διὰ νὰ παρασιωπηθῇ πόσῃ τιμὴ καὶ ἀπόλαυσις μετὰ τὴν κατανίκησιν τῶν δυσκολιῶν ἕπονται, ὅτι μόνον πρὸς τοιαύτας δυσκολίας παλαίοντες θέλομεν γυμνασθῇ καὶ ἀνδρωθῇ τὸν νοῦν οἱ νῦν νεαροὶ, διὰ νὰ μὴ εἴπω νήπιοι· μόνον δοκιμάζοντες καὶ ἀποτυγχάνοντες, ἐλπὶς εἶναι νὰ φθάσωμεν εἰς ἐπιτυχίαν. Ὄχι λοιπὸν δειλία καὶ ἀπόγνωσις, sed par est omnes omnia experiri, qui res magnas, et magno opera expetendas concupiverunt, λέγει θαρρύνων μας ὁ ἱκανώτατος λέγειν ἀνήρ. (Cicero orator ad Bratum I.) Καὶ ἐπειδὴ εἰς τοῦ Κικέρωνος τὴν συνηγορίαν ἡ τύχη μᾶς ἔρριψε, πάλιν αὐτὸν ἂς ἀκούσωμεν πλατύτερον λαλοῦντα περὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς δε. „Nec solum ab optimis studiis excellentes viri deterriti non sunt, sed ne opifices quidem se artibus suis removerunt, qui aut Ialysi, quem Rhodi vidimus, non potuerunt, aut Coae Veneris pulchridutinem imitari. Nec simulacro Iovis olympii, aut Doryphori statua deterriti reliqui minus experti sunt, quid efficere, aut quo progredi possent, quorum tanta multitudo fuit, tanta in suo cujusque genere laus, ut cum summe miraremur, inferiora tamen probaremus. In oratoribus vero, Graecis quidem, admirabile est quantum inter omnes unus excellat, attamen cum esset Demosthenes, multi oratores magni, et clari fuerunt, et ante fuerant, nec postea defecerunt. Quare non est cur eorum, qui se studio eloquentiae dederunt, spes infrigatar, aut languescat industria. Nam neque illud ipsum, quod est optimum, desperun-

dum est, et in praestantibus rebus, magna sunt ea, quae sunt optimis proxima". (Cicero. ibid. II.)

Μακρὰ καὶ διεξοδικὴ πιθανὸν νὰ φανῇ εἰς πολλοὺς ἡ ἄνω ῥῆσις, ἐγὼ ὅμως λυποῦμαι ὅτι δὲν ἐπρόσθεσα καὶ τὸν πρῶτον παράγραφον ὁλόκληρον· διότι οὔτε ὀρθοτέρας, οὔτε προσφυεστέρας εἰς τὸν σκοπὸν ἐννοίας εἰμποροῦμεν νὰ ἐπιθυμήσωμεν. Περὶ δὲ τῆς Κικερωνείου συνθέσεως περιττὸν νὰ σημειωθῇ ἄλλο εἰμὴ ὅτι διὰ τοῦτο δὲν ἐτολμήθη ἡ μετάφρασις τῆς ἄνω ῥήσεως, διὰ νὰ μὴ ἀπαμβλυνθῇ ἡ ὀξύτης, διὰ τῆς ὁποίας ὡς βέλη διέρχονται τοῦ ῥήτορος οἱ λόγοι. Ὅλον δὲ τὸ προοίμιον τοῦ ἄνω βιβλίου συμβάλλει μεγάλως εἰς τὸ ν' ἀφαιρέσῃ τὴν δειλίαν, ἥτις εἰς πᾶσαν προβαλλομένην δυσκολίαν κυριεύει τοὺς ὁπόσοι ἐπιχειροῦσι τίποτε γενναῖον, ἀσυνείθιστοι ἔτι ὄντες· καὶ τοιούτων ἔχομεν τὴν σήμερον μεγάλην χρείαν.

Εἰς τὸν κατὰ μικρὸν ἐξομαλισμὸν τῶν περὶ οὗ ὁ λόγος δυσκολιῶν ἤθελε συμβάλει πολὺ βέβαια ἂν ὀλίγοι τινὲς ἀπὸ τοὺς πολλοὺς νέους μας, ὅσοι συχνάζουσι τὰς Ἀκαδημίας τῆς Εὐρώπης ἐξαιρέτως τῆς Γερμανίας, ἀφίνοντες τῶν Φυσικο-Μαθηματικῶν τὴν σπουδὴν εἰς τοὺς πολλοὺς, ἤθελαν ἀσχοληθῇ ἰδιαιτέρως εἰς τὰ περὶ τοὺς κλασικοὺς συγγραφεῖς, καὶ καθόλου εἰς τὴν σπουδὴν τῶν Φιλολογικῶν μαθημάτων, ἢ τῆς Ἀρχαιομαθείας (Alterthumswissenschaft), ὡς τὴν ὀνομάζουσιν οἱ ἀρχαιομαθέστατοι καὶ ἀρχαιολογικώτατοι Γερμανοὶ, ἵνα συνδράμωσι καὶ κατὰ τοῦτο τὴν πενομένην ἡμῶν πατρίδα καὶ μητέρα, εἰσάγοντες εἰς τὰ σχολεῖά μας κατὰ μικρὸν τὴν μέθοδον τῆς τούτων παραδόσεως.

Ἐννοοῦνται δὲ ἐνταῦθα ὅσοι αἰσθάνονται ὅτι εἰς τὴν Εὐρώπην μανθάνονται τοιαῦτα πράγματα· ὅσοι δὲ ἐξ ἐναντίας πληροφοροῦνται ὅτι Ἐπιστήμας μὲν δυνατὸν ἴσως νὰ σπουδάσῃ τις εἰς τὴν Εὐρώπην, Ἑλληνικὰ ὅμως ἡ πατροπαράδοτος ἐθνικὴ γλῶσσα ἡ ἀνέκαθεν συζυγημένη εἰς τὴν ἀπογονίαν τῶ ἀρχαιοτάτου ἔθνους ἀρχαιοτάτη διάλεκτος, ὄχι μόνον περιττὸν, ἀλλὰ καὶ ἀπρεπὲς εἶναι νὰ ζητῶνται εἰς ξένους τόπους ἀπὸ ἄνδρας, οἵτινες ἔπνευσαν τὸν ἀέρα τοῦ Ἑλικῶνος, ἐποτίσθησαν τὰ νάματα τῆς Ἱππουκρήνης, καὶ ἔχρισαν τὰ χείλη των μὲ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο μέλι, τὸ ὁποῖον κατέσταξε μελίῤῥυτον τὸν Πλάτωνα, καὶ τὸν Ξενοφῶντα μελισταγῆ, οἱ τοιοῦτοι εἶναι βέβαια μακαρισοὶ, ἂν κρίνωσιν ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν πολλὴν

μακαριότητα ἐλησμόνησαν, ὡς φαίνεται, πρῶτον ὅτι δὲν ἀπολαύουσιν ὅλοι τὰ καλὰ ταῦτα· δεύτερον ὅτι αὐτοὶ εἰς τοῦτο πταίουσι μάλιστα. Ἀφθόνως ἐντρυφῶντες εἰς τὰ καλὰ ταῦτα, καὶ εἰς τὸ πατρικὸν ἔδαφος καρπούμενοι ὅσα ἀκόπως ἐκ τῶν πατέρων παρέλαβαν, διὰ τί δὲν ἐπροσπάθησαν νὰ καταχήσωσι καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους περιττὴν τὴν διὰ τοιοῦτον σκοπὸν ἀποδημίαν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου τώρα εἶναι κατ' ἀτυχίαν ἀναγκασμένοι νὰ τὰ θηρεύωσιν ἓν πρὸς ἓν μὲ τὰς κακοπαθείας τῆς ξενιτείας; πολλὰ ὀλίγους λόγους ἔχουσιν εἰς ἀπολογίαν των· τοῦ Αἰσχύλου τὰς Τραγῳδίας, τοῦ Πινδάρου τὰ εἴδη μὲ τὰ διάφορα μέτρα των, τοῦ Πλάτωνος τὴν πολιτείαν (ἴδε κατάλογον τῶν θερινῶν μαθημάτων τῆς Γοττίγγης τοῦ 1819, & τῶν Βερολίνου τῶν χειμερινῶν μαθημάτων 1820.) ἂς ὑποσχεθῶσι νὰ ἑρμηνεύσωσι; καὶ τότε ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς σκοπὸν ἔχοντας νὰ ἀναχωρήσωσι θέλουσι μείνει, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς εὑρισκομένους ἤδη εἰς τὴν Εὐρώπην πολλοὶ θέλουσι τὴν ἀφήσει εὐθύς, ἵνα, καὶ τὸ γλυκὺ τῆς Ἑλλάδος κλίμα ἀπολαύοντες, ἀκούσωσι τὰ μαθήματα ταῦτα εἰς τὴν μητρικὴν γλῶσσάν των. Ἂν δὲ ὁ πρώην διδάσκαλος τῶν Ἀθηνῶν, Εὐσάθιος ὁ ἀπὸ Κατούνης, Ἀνασάσιος ὁ Ἀκαρνὰν, ὁ Αἰτωλὸς Ἀλέξανδρος, καὶ ἄλλα λαμπρὰ καὶ ἐπίσημα ὀνόματα εἰς τὴν νεωτέραν Γραμματείαν τῶν Ἑλλήνων, ἔχωσι πολλοὺς ὁμοιόφρονάς των ὅτι εἶναι καὶ ἀσύμφορον πρᾶγμα νὰ σπουδάζωνται εἰς τὴν Εὐρώπην Ἑλληνικὰ μαθήματα, διότι αἱ αὐτῶν Λογιότητες καὶ Σοφολογιότητες εἶναι ἀσυγκρίτως βαθύτεροι Γραμματικοὶ, καὶ Ἑλληνισταὶ σοφώτεροι (1) παρὰ τὸν

(1) Ὄχι μόνον συκοφαντία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πολλὰ ὀλίγα ἄλλα βδελύσσεται περισσότερον ὁ γράφων, δὲν εἶναι, ἀλλὰ πολὺ κατώτερα τὰ ἐνταῦθα γραφόμενα ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτῶν. Ὄχι ἅπαξ, καὶ ὄχι ἕνα, ἀλλὰ πολλάκις καὶ πολλοὺς Εὐσαθίους ἤκουσεν, εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅτι εὑρισκόμενος, μεγαλοφώνως κηρύττοντας ὅτι ὅλοι οἱ προφασσάροι, ὡς αὐτοὶ ἔλεγαν, τῆς Εὐρώπης πρέπει νὰ μαθητεύσωσιν εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν μαθητῶν των, ἂν θέλωσι νὰ μάθωσιν ὀλίγα Ἑλληνικὰ, καὶ τοῦτο εἰς κύκλον ἀνδρῶν, οἵτινες ἐγνώριζαν τί ἀξίζουσι καὶ τῆς Εὐρώπης οἱ Ἑλληνισταὶ, καὶ οἱ ἐδικοί μας. Δὲν ἠξεύρω τί ἤθελαν πράξει οἱ τοιοῦτα καλοὶ ἄνθρωποι ἂν ἐγνώριζαν πῶς κρίνουσι οἱ Εὐρωπαῖοι τὰ ἔργα τῶν σοφωτέρων μας. (Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως. Ἴδε Ἀνάλεκτα Οὐολφίου Β'. σελ. 404.)

τεύτονα Βουττεμᾶνον, Ματθίαν, Βοίκκιον ἢ Βαίκκιον (Böckh), καὶ τὸν Ἑλβετολλανδὸν (1) Βυττεμβάχιον, τοὺς τοιούτους ὄχι μόνον περιττὸν εἶναι νὰ μεταιωνῇ κάνεις ἵνα τοὺς μεταπείσῃ; ἀλλὰ πρέπει νὰ τοὺς ἐπείχεται νὰ μένωσι διὰ παντὸς εἰς τὴν πληροφορίαν ταύτην, ἵνα μὴ χερηθῶσι μὲ τὴν ἀλλαγὴν αὐτῆς τὴν θρασυλλικὴν των εὐδαιμονίαν.

Ἔπειτα ἀπ' ὅλα ταῦτα εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι, θεωρῶν τὰ μέχρι τοῦδε γραμμένα ὡς πρῶτον μέρος τῆς περὶ Κλασικῶν Συγγραφέων διατριβῆς, θέλεις ζητήσει καὶ τὸ δεύτερον; φίλε Ῥώτα, μέρος, πῶς πρέπει νὰ σπουδάζωνται οἱ συγγραφεῖς οὗτοι. Οὐδεὶς λόγος ὅτι τὸ τοιοῦτον εἶναι πολὺ χρησιμώτερον ζήτημα, παρὰ τὸ ἂν πρέπῃ νὰ γράφωμεν κλασσικοὶ ἢ κλασικοί; εἶναι ὅμως ἄλλο προηγούμενον αὐτοῦ πολὺ ἀναγκαιότερον ζήτημα, διὰ τί σπουδάζονται οἱ Κλασικοὶ Συγγραφεῖς; διότι εἶναι περιττὸν νὰ γράφωμεν, περὶ τοῦ πῶς δεῖ σπουδάζειν, πρὶν διορισθῇ Εἰ δεῖ σπουδάζειν, καὶ Διὰ τί δεῖ σπουδάζειν; Ζητήσεως λοιπὸν φαίνεται ἄξιον διὰ τί σπουδάζονται οἱ Κλασικοὶ Συγγραφεῖς καθόλου, καὶ διὰ τί ἐν μέρει ἀπὸ τοὺς Γραικούς; Ἢ σπουδάζονται διὰ τὴν γλῶσσαν, δυνατὸν νὰ ἐρωτηθῇ, ἢ διὰ τὰ πράγματα; Εἰ μὲν διὰ τὴν γλῶσσαν, εἶναι ἆρά γε δίκαιον νὰ δαπανῶμεν εἰς μάτην τόσον καιρὸν εἰς τὴν μάθησιν γλώσσης νεκρᾶς καὶ ἀχρήστου εἰς τὸν κοινὸν βίον; δὲν ἦτον ἆρά γε συμφερώτερον νὰ ἐσπουδάζετο ἀντ' ἐκείνης ζῶσά τις ἄλλη, καὶ χρήσιμος γλῶσσα; Εἰ δὲ διὰ τὰ πράγματα, δὲν εἶναι καὶ τοῦτο πάλιν ἐπίσης ἐπιζήμιον; Ὁμολογούμενον εἶναι ὅτι εἰς ἓν ἐγχειρίδιον τῶν σημερινῶν ἀκαδημιοδιδασκάλων, εἴτε εἰς τὰς ἐμπειρικὰς, εἴτε εἰς τὰς λογικὰς Ἐπιζήμας, μανθάνει τις περισσότερα πράγματα, παρὰ εἰς ὁλόκληρα συγγράμματα τῶν παλαιῶν· ἔπειτα εἰς τὰς μεταφράσεις δὲν σπουδάζει κάνεις τὰ αὐτὰ, ἂν εἶναι χρεία, πολὺ εὐκολώτερα; Πρὸς τί λοιπὸν τόσοι κόποι, καὶ τόσα ἔξοδα; Εἶναι ἡ σπουδὴ τῶν Κλασικῶν Συγγραφέων τῶν Ἑλλήνων ἀναγκαία εἰς τοὺς Γραικοὺς πρὸς διόρθωσιν τῆς σημερινῆς γλώσσης των; ἔχω καὶ τοῦτο·

(1) Γεννηθὴ ἐν Βέρνῃ, καὶ ἀπέθανε τὸ 1820 Ἰανουαρ. 17. ἐν Λουγδούνῳ Batavῶν, διδάξας ἐκεῖ καὶ ἐν Ἀμσταλδαμίῳ τὴν Φιλοσοφίαν, καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μετὰ κλέους τριάκοντα ὅλα ἔτη.

ἀς τὴν σπουδάσωσι λοιπὸν πέντε, δέκα ἢ ὁπόσοι πρὸς τοῦτο ἀρκοῦσι· διὰ τί ἁπλῶς ἀπαξάπαντες; Οἵτινες ἠδύναντο εἰς γλῶσσαν διωρθωμένην παρὰ τῶν ὀλίγων νὰ σπουδάζωσι πράγματα ἀναγκαιότερα. Ἔπειτα Γάλλοι, Ἄγγλοι καὶ Γερμανοὶ ἔχουσι διωρθωμένην τὴν γλῶσσάν των, τίς ἡ χρεία λοιπὸν τῶν Ἑλληνικῶν; δὲν ἐσύμφερε κἂν μικρὰ δοκιμὴ νὰ ἐγίνετο ἂν, ἀντὶ τῶν Ἑλληνικῶν, ἐδύναντο τὰ παιδία νὰ πρωτοσπουδάζωσιν ἄλλοτι μὲ περισσότερον καιρόν;

Οἱ Γερμανοὶ ἔκαμαν τὴν δοκιμὴν ταύτην· ἀντὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἠθέλησαν νὰ εἰσάξωσιν εἰς τινὰ Γυμνάσιά των τὰ Μαθηματικά, ὡς πρῶτον σπούδασμα τῆς νεολαίας· ἀλλ' ἐν τέλει, παρατηρήσαντες τ' ἀποτελέσματα τῆς δοκιμῆς ταύτης, ὄχι μόνον τὴν παραίτησαν, ἀλλὰ καὶ κατεφάθησαν τόσον Ἑλληνικώτεροι παρὰ πρότερον, ὥςε, ἂν τὸ πρᾶγμα προχωρήσῃ κατ' ἀναλογίαν αὔξουσαν, θέλουν ἴσως διδάσκει μετὰ καιρὸν τοὺς ἰούς αὐτῶν τὸ Ἑλληνικὸν πρὸ τοῦ Γερμανικοῦ Ἀλφαβήτου εἰς τὰ σχολεῖά των· τόσος εἶναι ὁ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ζῆλός των. Πόθεν πηγάζει τὸ πρᾶγμα; Ἓν ἀπὸ τὰ περιεργότερα ζητήματα εἶναι τοῦτο· καὶ ὅσον φανερὸν καὶ ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι ἄνευ τῶν Ἑλληνικῶν οὐδεμία προκοπῆς ἐλπὶς, εἰς ἡμᾶς ἐξαιρέτως τοὺς Γραικοὺς, δὲν εἶναι καὶ ἡ λύσις τούτου ἐπίσης εὔκολος. Ἂν δὲ ἕως χθὲς καὶ πρώην οὐδὲ ἐνταῦθα, εἰς τὴν ἑξίαν τῆς παιδείας, δὲν ἦσαν ὅλοι ἐπίσης πληροφορημένοι ἂν ἔπρεπε νὰ σπουδάζωνται τὰ Ἑλληνικὰ, καὶ τὰ Λατινικὰ ἀκόμη, εἰς τὰ σχολεῖά των, δὲν εἶναι ἄπορον ὅτι καὶ μεταξὺ τῶν ἐδικῶν μας εὑρίσκονται ἄνθρωποι, οἵτινες παρὰ τὴν ἐπίπονον σπουδὴν τῶν Ἑλληνικῶν προτιμῶσι διὰ τὴν νεολαίαν τῶν Γραικῶν τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης τὴν μάθησιν, ἔξω αὐτῆς καὶ ἐπιπόλαιος, διὰ νὰ μανθάνωσι πράγματα, καὶ συγχρόνως πολιτιζόμενοι ὁπωσοῦν νὰ ἀποβάλλωσι κατὰ μικρὸν τὴν ἀχώριςον τῶν περισσοτέρων μας ἀγροικίαν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οὗτοι, καὶ οἱ τὰ ἐναντία συμβουλεύοντες, οἵτινες οὔτε τῆς Ἰταλικῆς, οὔτε ἄλλης ξένης γλώσσης τὴν μάθησιν ἐμποδίζουσιν, ὅλας ὅμως τὰς θέλουσιν ὡς βοηθήματα τῆς Ἑλληνικῆς, βέβαια εἰς καλὸν ἀποβλέπουσι, διὰ τοῦτο χρήσιμον ἦτον νὰ ἐξετάζετο πόσον δίκαιον ἔχουσιν οὗτοι καὶ πόσον ἐκεῖνοι. Καὶ τοῦτο ἤθελε γένει, νομίζω, φανερὸν ἀπὸ τὴν λύσιν τοῦ ἄνω ζητήματος.

Εὐχῆς ἔργον ἦτον ἵνα οἱ φιλότιμοι πλούσιοί μας, ἀπὸ πεπαιδευμένους ὁμογενεῖς ὁδηγούμενοι, διώριζαν μέρος τῆς εἰς ἄλλα κοινωφελῆ ἔργα ἀδρᾶς δαπάνης των καὶ εἰς τοιούτων προβλημάτων λύσιν ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς Λογίους. Ἐὰν ἤμην πλούσιος, μὴ ἀμφιβάλῃς, φίλε Ῥώτα, ὅτι ἤθελα τὸ πράξει, ἀρχίζων ἀπὸ τὸ ζήτημα τοῦτο, Διὰ τί σπουδάζονται τὰ Ἑλληνικὰ καθόλου, καὶ διὰ ποῖον τέλος ἐν μέρει ἀπὸ τοὺς Γραικούς; καὶ μετὰ τοῦτο, πῶς πρέπει νὰ σπουδάζωνται; Ἤθελα ζητήσει δὲ τὴν λύσιν τούτων, καὶ μάλιςα τοῦ δευτέρου, ὄχι μὲ ὑποθέσεις ἀχρήςους, ἂν εἴχαμεν τοῦτο καὶ ἐκεῖνο, ἀλλ' ἁπλῶς εἰς τὴν σημερινήν μας κατάςασιν, καὶ μὲ τοὺς κατὰ τὸ παρὸν δυνατοὺς πόρους μας.

Ἀλλ' ἠξεύρω τί λέγεις, ἄφες τοὺς πλουσίους νὰ πράξωσιν ὅ,τι θέλουσι μὲ τὰ βραβεῖα· ἄφες τὰ ἐξ ὑποθέσεως τί ἤθελες πράξει ἂν ἦσο πλούσιος, καὶ πράττε ὅ,τι ἀπαιτοῦσιν οἱ φίλοι· τελείωσε καὶ τὸ δεύτερον μέρος τῆς περὶ Κλασικῶν Συγγραφέων διατριβῆς, καὶ ἔπειτα, ἂν θέλῃς, καὶ τὸ τρίτον. Τὸ ζήτημά σου, φίλε Ῥώτα, καθ' ἑαυτὸ εἶναι πολλὰ εὔλογον· διότι καλὸν ἦτον βέβαια νὰ εἴχαμεν τελείαν πραγματείαν περὶ τῆς ὕλης τῆς δε. α΄ Τίνες οἱ Κλασικοί; ὑπὸ τίνων; διὰ τί ὠνομάσθησαν οὕτω; κ. τ. λ.· β΄ Διὰ τί σπουδάζονται αὐτοὶ καθόλου, καὶ διὰ τί ἐν μέρει ἀπὸ τοὺς Γραικούς; γ΄ Πῶς πρέπει νὰ σπουδάζωνται; καὶ κάλλιςον ἦτον ἂν τὰ περὶ Κλασικῶν γραφόμενα ἐγράφοντο ὁπωσοῦν κλασικά. Ἀλλ' ἐγὼ εἰς αὐτὴν εὐθὺς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιςολῆς σὲ εἶπα, ὅτι εἰς τοὺς κρείττονας ἀφίνεται ἡ περὶ τούτων ὑψηλοτέρα θεωρία, καὶ ἀπὸ ἐκείνους πρέπει νὰ τὴν ζητήσῃς. Τὰ δὲ κατώτερα τάδε, τὰ ὁποῖα τόσον τελειότερα ἤθελαν γένει, ὅσον περισσότερος καιρὸς ἤθελε περισσεύσει τὸν γράφοντα ἵνα συνάξῃ τὰς πολλαχοῦ διεσκορπισμένας περὶ τούτων εἰδήσεις, καὶ νὰ τὰς συναρμολογήσῃ καλλιώτερα, συγχωρῶν τὴν μεγάλην βραδύτητα, εἰς τὴν ὁποίαν οὔτε μόνος αὐτὸς ἐνέχεται, οὔτε ὅσον ἐνέχεται ἠμποροῦσε νὰ τὸ ἀποφύγῃ, καὶ ἐνθυμούμενος τί σ' ἔλεγε πρὶν ἔτι ἀρχίσῃ τῶν ζητημάτων τὴν λύσιν (Λ. Ἐ. 1819. σελ. 914. ς. 11—14.) δέχου τα μὲ τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἔδειξας πάντοτε πρὸς

Τὸν σὸν Κ. Ἀσώπιον.

Ἐν Γοττίγγῃ. 22 Ὀκτωβρίου, 1820.

Ἐπισημείωσις. Ὅτε ἡ παροῦσα διατριβὴ ἐγράφετο, δὲν εἶχαν φανῆ ἀκόμη, τοὐλάχιστον εἰς τάδε τὰ μέρη, οὔτε τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἰακώβου Ματτέρου, τὸ σεφανωθὲν ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Παρισίων (Essai Historique sur l'école d'Alexandrie . . . par J. Matter, à Paris 1820), οὔτε ὁ Δ' τόμος τῆς Καθόλου Ἐγκυκλοπαιδείας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ἐκδιδομένης ἐν Λειψίᾳ ὑπὸ Ersch καὶ Gruber, περιέχων τὸ ἄρθρον, Ἀπολλώνιος Ῥόδιος, οὔτε ὁ Γ. ἔνθα εἶναι τὸ ἄρθρον, Ἀλεξανδρινὴ Σχολή, μεταφρασθὲν ἐπὸ τοῦ κυρίου Α'. Πολυζωΐδου (Λ. Ἑ. 1820. 421 - καὶ 460)· διὸ ἡ τοῦ ἄρθρου τούτου μετάφρασις ἠγγέλλετο ἀπὸ τὸ ὡς δοκίμιον προεκδοθὲν τετράδιον (Λ. Ἑ. 1820. σελ. 47). Ἂν ταῦτα ἐγνωρίζοντο πρότερον, ἴσως ἤθελον γένει τελειότερα τὰ μέρη τῆς διατριβῆς τῆς δε, τὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀποβλέποντα.

Καὶ τυπογραφικὰ σφάλματα ἐχώρησαν ἀρκετά, ὡς ὁ ἀνύπαρκτος Πακτείτιος (Λ. Ἑ. 1819. σελ. 918) ἀντὶ Λακτάντιος· παυδημίαν (Λ. Ε. 1820 σελ. 50) ἀντὶ ἐπιδημίαν· Ἡ φυσικὴ ἀρέσκει· τοῦ πολλοῦ ἀνθρώπου, ἀντὶ, Ἡ φυσικὴ ἀρέσκεια τοῦ πολλοῦ ἀνθρώπου (Ε. Λ. 1820. Σελ. 52)· ἐπιεαθμῶνται, ἀντὶ ἐπιεαθμῶντες (αὐτόθι 53)· Βάϋλιφ ἀντὶ Βαΰλου (αὐτ. 65)· ὅσα ἀντὶ ὅσων (525)· ἰατρικοὶ ἐνεργοῦσαν, ἀντὶ, ἰατρικὸν ἐνεργοῦσεν (526)· καὶ εἰς πολλότατα μέρη, ἐὰν ἀντὶ ἀν, μέρος τοῦ τυπογράφου σφάλμα, καὶ μέρος τοῦ γράψαντος ἀπρισεξία (*). Ἂν δοθῇ εὐκαιρία εἰς μικρὸν παράρτημα, ἢ ἐπίμετρον, νὰ διορθωθῶσι καὶ ταῦτα, μὲ καμμίαν ἴσως προσθήκην, καὶ πλάνης ἐπανόρθωσιν, καλῶς· εἰδὲ μὴ, ἡ ἐπιείκεια τοῦ ἀναγνώστου, ἡ ὁποία ὑπέφερε τόσην πολυλογίαν περὶ πράγματος, τὸ ὁποῖον ἄλλος εἰμπορεῦσε καὶ συντομώτερα καὶ καλλιώτερα νὰ γράψῃ, ἂς ὑποφέρῃ καὶ τὰ σφάλματα ταῦτα.

(*) Καὶ μέρος τοῦ ἐκδότου, τὸ ὁποῖον ἀπεσιώπησεν ὁ σοφὸς συγγραφεὺς χαριζόμενος πρὸς αὐτόν. Ἀλλ' ὁ ἐκδότης ὁμολογεῖ ὅτι καὶ αὐτὸς ἁμαρτάνει, ἂν καὶ πάντοτε μὲ τὴν αὐτὴν προθυμίαν δίδει ἔλην τὴν ἐνδεχομένην προσοχὴν εἰς τὴν διόρθωσιν. Πολλάκις ὅμως συμβαίνει νὰ λαμβάνῃ ἀπὸ τοὺς φίλους συνεργάτας κακοαντιγραμμένας διατριβὰς (ὁ λόγος δὲν εἶναι περὶ τῆς παρούσης), καὶ ἐπειδὴ ἀναγκάζεται νὰ τὰς μεταγράφῃ, καὶ πολλὰ ἐξ ἀνάγκας νὰ ἀναγινώσκῃ, ὑποπίπτει ἀκουσίως καὶ εἰς πολλὰ σφάλματα ἐνῶ καταβάλλει διπλοῦς κόπους εἰς τὴν διόρθωσιν. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κακῶν τούτων πολὺς παρακαλεῖ εἰς τὴν παρέκασιν ταύτην νὰ ἀντιγράφωσι τὰς διατριβάς των εἰς τὸ ἑξῆς καθαρὰ, ὅσον τοὺς εἶναι δυνατὸν, μάλιστα τὰ ἀναφερόμενα χωρία ξένων γλωσσῶν καὶ τὰ κύρια ὀνόματα, καὶ νὰ μὴν ἔχωσι πρὸς ἐμὲ τὴν παρακμικρὰν συγκατάβασιν, ἂν παρατηρῶσιν ὅτι μὲ ὅλα ταῦτα δὲν ἐκπληρῶ τὸ χρέος μου. Ὁ Ἐκδότης.

(Τέλος τοῦ ζητήματος: τί εἶναι ἡ φιλοσοφία; Ἴδε Λ. Ε. Ἀρ. 23.)

Καὶ πρῶτον, ἐπειδὴ εἶναι γενικῶς ὁμολογούμενον ὅτι ἡ φιλοσοφία ἐγεννήθη τρόπον τινὰ, ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ γινώσκειν ἢ εἰδέναι, ἂς δοκιμάσωμεν νὰ διακρίνωμεν ποῖοι εἶναι οἱ χαρακτῆρες, τουτέστι αἱ ἰδιαίτεραι περιεάσεις ἢ τὰ αἰσθήματα, μὲ τὰ ὁποῖα συντροφεύεται εἰς ἡμᾶς ἡ ῥηθεῖσα ἐπιθυμία.

Εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ ζῇ καὶ νὰ διατηρῆται χρειάζεται νὰ γνωρίζῃ τὰ περισσότερα ὄντα καὶ ἀντικείμενα ἀπὸ τὰ ὁποῖα περικυκλοῦται ἀκαταπαύστως· πρέπει τοὐλάχιστον νὰ ἠξεύρῃ νὰ διακρίνῃ ἐξ αὐτῶν τ' ἀναγκαῖα ἀπὸ τὰ βλαβερὰ εἰς τὴν ὕπαρξίν του, καὶ κατὰ τοῦτο δὲν διαφέρει σχεδὸν ἀπὸ τὰ ζῶα. Διὰ τοῦτο ὁ πρῶτος οὗτος βαθμὸς τῆς γνώσεως φανερόνεται εἰς ὅλα τὰ εἴδη μὲ τόσην ταχύτητα ὥςε μᾶς εἶναι ἀδύνατον ν' ἀκολουθήσωμεν τὰς προόδους της.

Πλὴν μία ἀπὸ τὰς ἀξίας σημειώσεως διαφορὰς τὰς χαρακτηριζούσας τὸν ἄνθρωπον, εἶναι τὸ ἰδαίτερον αἴσθημα τὸ ὁποῖον δοκιμάζει βλέπων τι ἀιφνίδιον συμβεβηκὸς, ἢ νέον ἀντικείμενον, ἢ ἀπροσδόκητον θέαμα.

Τὸ αἴσθημα τοῦτο τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται κατὰ τὰς περιεάσεις ἔκπληξις, θάμβος ἢ θαυμασμὸς, προξενεῖ εἰς αὐτὸν κάποιαν ξενοχωρίαν, ἡ ὁποία τὸν κάμνει νὰ ἐπιθυμῇ νὰ γνωρίσῃ ποῖα εἶναι τὰ πρὸ τοῦ παρόντος συμβεβηκότα, τὰ ὁποῖα ἠμποροῦν εἰς τὸν νοῦν του νὰ συνδέωνται εαθερὰ μ' ἐκεῖνο. Ἀλλὰ καθὼς γνωρίσῃ, ἢ νομίσῃ ὅτι ἐγνώρισε ταύτην τὴν μεταξὺ τῶν συμβεβηκότων συνάφειαν, ἢ ὅ,τι ὑπολαμβάνει αὐτὸς αἴτιον τῆς γεννήσεώς των, ἡ ὀχληρὰ διάθεσις τὴν ὁποίαν εἶχε πρότερον καὶ ἡ ὁποία ὀνομάζεται περιέργεια, παύει σχεδὸν παρευθὺς· ὥςε φαίνεται ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς,

ὡς πρὸς τὰ φυσικὰ φαινόμενα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀκαταπαύστως προσβάλλεται, διὰ νὰ ἦναι ἥσυχος χρειάζεται νὰ ἠμπορῇ νὰ διατρέχῃ εὐκόλως συνεχείας, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐκτεταμένας, ἰδεῶν παρατατικῶν τῆς σταθερᾶς τάξεως καὶ τῆς διαδοχῆς τῶν φαινομένων.

Ἔπειτα ἡ διαρκὴς καὶ σχεδὸν ἀναταμάχητος ἐπίδροια τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἡ τῶν ἐκ φυλῆς, αἱρέσεως, φατρίας, ἐπαγγέλματος, καὶ μάλιστα προσωπικῆς κατασάσεως, γνωμῶν ἢ προλήψεων, γεννᾷ καὶ ἐνισχύει εἰς τὸν νοῦν παντὸς ἀνθρώπου συνδυασμοὺς ἰδεῶν τῶν ὁποίων ἡ ἀλληλουχία τὸν φαίνεται φυσικωτάτη, διότι ἐκ συνηθείας μεταβαίνει εὐκολώτερα καὶ ταχύτερα, καὶ σχεδὸν ἀκουσίως, ἀπὸ μίαν αὐτῶν εἰς ἄλλην. Ἐντεῦθεν ἡ κλίσις τὴν ὁποίαν ἔχομεν ὅλοι, νὰ ζητῶμεν τοὺς ἀνθρώπους τῶν ὁποίων ὁ τρόπος τοῦ συλλογίζεσθαι συμφωνεῖ περισσότερον μὲ τὸν ἐδικόν μας· ἐντεῦθεν τὸ εἶδος τῆς δυσπιστίας, ἐνίοτε μάλιστα καὶ ἀποστροφῆς, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐμπνέουσι, χωρὶς νὰ θέλωμεν τρόπον τινὰ, ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους εὑρίσκομεν δόξας ἐναντίας μὲ ὅσας ἡμεῖς παρεδέχθημεν· διότι δὲν εἶναι κάμμία πρᾶξις τοῦ νοός μας, ἡ ὁποία νὰ μὴ συνοδεύεται ἀπὸ ἡδονικόν τι ἢ λυπηρὸν καὶ ἀληθέστατον αἴσθημα, μ' ὅλον ὅτι πάντοτε δὲν τὸ συναισθανόμεθα ἀκριβῶς.

Διὰ τοῦτο, ὅταν ἀνεγερθῶσιν ἐναντίον γνώμης τινὸς τὴν ὁποίαν ἕως τότε ἐνομίζαμεν ἀληθῆ, εὔλογοι ἢ ἀληθεῖς ἐνστάσεις, προξενοῦσιν εἰς ἡμᾶς λύπην τινὰ καὶ ταραχήν· ὁ νοῦς μας δὲν διατρέχει πλέον μὲ τὴν αὐτὴν εὐκολίαν, καθὼς πρότερον, τὴν συνέχειαν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ ζητούμενον ἰδεῶν ἢ γνώσεων· παρευθὺς σπουδάζομεν νὰ στηρίξωμεν τὴν γνώμην μας μὲ νέας ἀποδείξεις, νὰ θεωρήσωμεν τὸ πρᾶγμα κατὰ νέας σχέσεις, νὰ ζητήσωμεν ἀνωτέραν ἀρχὴν τῆς σειρᾶς καὶ τῆς ἀλληλουχίας τῶν ἰδεῶν· ἐν ἑνὶ λόγῳ, αἰσθανόμεθα τὴν χρείαν νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ τὴν στενοχωρίαν καὶ τὸν θόρυβον, τὸν ὁποῖον ἐπροξένησεν εἰς τὸν νοῦν μας ἀπροσδόκητός τις ἔνστασις.

Τί πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ἀπὸ τὸ ἀξιοσημείωτον τοῦτο φαινόμενον, τὸ ὁποῖον ἀνακαινίζεται καθ' ἑκάστην δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ εἰς τὰ παντοῖα προβλήματα τὰ ὁποῖα ἢ οὕτως ἢ ἄλλως διεγείρουσι τὴν προσοχήν των; Δὲν ἤθελεν εἰπεῖ τις ὅτι καθεὶς αἰσθάνεται, ὡς ἀπὸ ἔμφυτον τινα ὁρμήν, ὅτι ὑπάρχει κεφάλαιόν τι ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων καὶ ἀληθειῶν, κοινὸν εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, μὲ τὰς ὁποίας συνέχονται καὶ ἐξ ὧν παράγονται μὲ ἀνίκητον ἐνάργειαν ὅλαι αἱ ὑστερώτεραι ἀλήθειαι ὅσας εἶναι δομένον εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ γνωρίσῃ, καὶ διὰ νὰ κάμωμεν νὰ λάμψῃ ἡ ῥηθεῖσα ἐνάργεια εἰς τὰ ὄμματα ἐκείνου, ὅστις ἀκόμη δὲν τὴν εἶδεν, ἀρκεῖ νὰ εὕρωμεν μὲ ποίαν ἀπὸ τὰς εἰς τὸν νοῦν του κοινὰς καὶ θεμελιώδεις ἐκείνας ἰδέας ἔχουν περισσοτέραν ἀναλογίαν ἢ συγγένειαν αἱ νέαι ἰδέαι, τὰς ὁποίας τὸν προβάλλομεν;

Τῷ ὄντι, παρατηρήσατε ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, ἡμεῖς δὲν ἀμφιβάλλομεν μήτε περὶ τῆς νοήσεως, μήτε περὶ τῆς θελήσεως ἐκείνου τὸν ὁποῖον ἐπιχειριζόμεθα νὰ καταπείσωμεν· πλὴν, ἢ αἱ ἀμφιβολίαι του καὶ ἐνστάσεις σαλεύουσι τὴν ἐμπιστοσύνην τὴν ὁποίαν εἴχαμεν εἰς τὰς ἰδίας ἡμῶν δόξας, καὶ τότε λαμβάνομεν ἡμεῖς αὐτοὶ ἀφορμὴν πάλιν νὰ τὰς ἐξετάσωμεν· ἢ θεωροῦντες ἐπιμόνως τὰς ἰδίας μας ἰδέας ὡς μόνας συμφωνούσας μὲ τὴν ἀλήθειαν, προσπαθοῦμεν νὰ τοῦ τὰς παρασήσωμεν μὲ ἄλλους νέους τρόπους οἱ ὁποῖοι μᾶς φαίνονται καταπειστικώτεροι καὶ ἐπιτηδειότεροι νὰ τὸν βιάσουν τρόπον τινὰ νὰ συνομολογήσῃ. Ἄρα καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν, ὑποθέτομεν ἀρρήτως ὅτι ὑπάρχουσι δυνάμεις κοιναὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὅτι δι' αὐτῶν πρέπει νὰ αἰσθάνωνται καὶ νὰ συλλογίζωνται παρομοίως εἰς τὰς αὐτὰς περιστάσεις. Ἔπειτα ἁπλουστάτη σκέψις ἀρκεῖ διὰ νὰ μᾶς καταπείσῃ ὅτι ὅσα ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίσωμεν εἴτε ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, εἴτε ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἀοράτου, τὸν ὁποῖον ὀνομάζομεν πνεῦμα καὶ νοῦν, ὅλα πρέπει πάντοτε νὰ καταντήσωσιν, ἐπ' ἄκρον ἀναλυόμενα, εἰς πράξεις, ἢ ἐργασίας αὐτοῦ τοῦτο τοῦ πνεύματος ἢ νοός. Ὅθεν φυσικῷ τῷ λόγῳ ἠμποροῦμεν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι, ὅσον καλήτερα γνωρίσωμεν τὴν φύσιν καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὰ μέσα καὶ τὰ ὅρια τοῦ θαυμαστοῦ τούτου ὀργάνου, τόσον ἀσφαλέστερον θέλομεν δυνηθῆ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν διὰ τῆς ὀρθῆς χρήσεως αὐτοῦ ἐφικτὸν βαθμὸν τῆς γνώσεως, ἢ νὰ προφυλαχθῶμεν ἀπὸ τὰς πλάνας, εἰς τὰς ὁποίας ἐξάπαντος μᾶς ῥίπτει ἡ κατάχρησίς του, ἐπειδὴ ὑποκείμεθα νὰ τὸ καταχρώμεθα.

Τοῦτο ἀρκεῖ, μὲ φαίνεται, διὰ νὰ μᾶς καταπείσῃ ὅτι

ἡ ἀξιολογωτάτη σπουδὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἐπιςήμη ἡ ὁποία πρέπει ἀναγκαίως νὰ θεωρῆται ὡς βάσις ἢ θεμέλιον ὅλων τῶν ἄλλων, εἶναι ἡ διδάσκουσα αὐτὸν νὰ γνωρίζῃ τὴν φύσιν καὶ τὰς δυνάμεις τοῦ πνεύματός του ἢ τῆς ψυχῆς του· ἐν ἑνὶ λόγῳ, ὅτι κυρία σπουδὴ τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς τὸ εἶπε περίφημός τις ποιητὴς Ἄγγλος, εἶναι ὁ ἄνθρωπος (1). Καὶ μὴ νομίσετε ὅτι αὕτη ἡ τόσον ἀξιόλογος ἀλήθεια εἶναι εὕρημα τῶν νεωτέρων χρόνων μας· ἐξ ἐναντίας, αὐτὴ ἐγνωρίσθη καὶ ἐκηρύχθη εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους αἰῶνας.

Ὅταν ἡ ὑπερτάτη σύνοδος ὅλων τῶν πολιτειῶν τῆς Ἑλλάδος ἠθέλησε νὰ χαράξῃ εἰς τὸν ναὸν τῶν Δελφῶν ἐπιγραφάς, αἱ ὁποῖαι νὰ ἠμποροῦν νὰ νομίζωνται χρησμοὶ τῆς αἰωνίου σοφίας, ἢ λόγοι αὐτοῦ τοῦ θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ Ἀμφικτύονες δὲν ἔκλεξαν, λέγει ὁ Πλούταρχος, μήτε τὴν Ἰλιάδα, μήτε τὴν Ὀδύσσειαν, μήτε τοὺς ὕμνους τοῦ Πινδάρου, ἀλλὰ τὰς ὡραιοτάτας γνώμας τῶν παλαιῶν, καὶ μεταξὺ ἄλλων τὴν, Γνῶθι σαυτόν. (2)

Αὐτὴ μόνη, λέγει προσέτι ὁ εὐφυὴς οὗτος συγγραφεὺς, ἠμπορεῖ, ὅταν τὴν καταλάβῃ τις καλὰ, νὰ ἀναπλήρωσῃ πᾶσαν ἄλλην γνῶσιν, ἐπειδὴ περιλαμβάνει τὴν θεωρίαν τῆς φύσεώς μας, τὴν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς διδασκαλίας εἰς τὰ πνεύματά μας, καὶ τὴν ἀκριβῆ ἐκτίμησιν τῶν πολυαρίθμων αἰτιῶν τῆς πλάνης, αἱ ὁποῖαι ἐμβαίνουσαι εἰς τοὺς συλλογισμούς μας, εἰς τὰς πράξεις μας, εἰς τὰς παντοειδεῖς διαθέσεις μας, μᾶς ἐκτρέπουσιν ἀπὸ τὴν ἀρετὴν ἢ ἀπὸ τὸ ὡραῖον κατ' ἐξοχήν (3).

„Ἂν ἡ σοφία, τῆς ὁποίας τὸν ἔρωτα οἱ Ἕλληνες ἐφανέρωσαν μὲ τὸ ὄνομα φιλοσοφία, ἦναι μήτηρ ὅλων τῶν τεχνῶν καὶ ὅλων τῶν χρησίμων γνώσεων, καὶ ἂν ἦναι τὸ μεγαλοπρεπέςατον καὶ ἐξαιρετώτατον δῶρον τὸ ὁποῖον ὁ θεὸς ἐχάρισεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, λέγει ἀκόμη ὁ Κικέρων, δὲν εἶναι μόνον διότι περιέχει τὴν γνῶσιν ὅλων τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων, ἀλλὰ μάλιςα διότι περιέχει τὴν ἀξιολογωτάτην καὶ δυσκολωτάτην ὅλων τῶν γνώσεων, τὴν ἡμῶν αὐτῶν (4)".

(1) The proper study of mankind, is man. Pope. Ep. on man.
(2) Πλούταρχ. περὶ Ἀδολεσχ. τόμ. II, ἐκδ. Ῥείσκ.
(3) Πλούτ. τόμ. II, σελ. 514.
(4) Ita fit mater omnium bonarum artium sapientia, etc.

Ἡ Φιλοσοφία, κατὰ τὴν ὁμόφωνον μαρτυρίαν τῶν σοφῶν ὅλων τῶν αἰώνων, εἶναι λοιπὸν πρῶτον καὶ οὐσιωδῶς σπουδὴ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, σπουδὴ τῆς ὁποίας ὁ σκοπὸς, οἱ τρόποι καὶ τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἀκόμη καθαρώτερα ἐκφρασμένα εἰς τὴν πολυθρύλλητον γνώμην, Γνῶθι σαυτόν.

Τώρα ἂς δοκιμάσωμεν ν' ἀναπτύξωμεν ταύτην τὴν πρώτην ἰδέαν, καὶ ἂς ἰδῶμεν, ἂν ἡ ἔρευνα τὴν ὁποίαν μέλλομεν νὰ κάμωμεν, βεβαιώσῃ τὰς ἐλπίδας, τὰς ὁποίας ἠμποροῦμεν νὰ συλλάβωμεν.

Εἰς ὅλα τὰ ἔθνη τότε ἄρχισε ἡ περὶ τὰς ἁπλῶς θεωρητικὰς σπουδὰς διατριβὴ, ὅταν ὁ πολιτισμὸς ἤδη αἰσθητῶς τελειοποιημένος, ἄφινεν εἰς τινὰς ἀνθρώπους εὐκαιρίαν καὶ ἀσφάλειαν, οὕτως καὶ ἐβόνθει τὸ πνεῦμα τῆς μελέτης, ἤ, κατ' ἄλλους, τῆς ἀνησύχου περιεργείας, ἡ ὁποία, ἀφ' οὗ ἐξεκένωσε τὰς ἀπολαύσεις τὰς ὁποίας προμηθεύουν αἱ εἰς τὰς χρείας καὶ ἀναπαύσεις τῆς ζωῆς προσηρμοσμέναι τέχναι, ἔχει χρείαν νὰ μεταβῇ εἰς νέα ἀντικείμενα, καὶ νὰ εὐχαριςήσῃ ἑαυτὴν μὲ ἐργασίας ὀλιγώτερον χυδαίας καὶ πλέον ἐλευθέρας ἀπὸ τὴν συνδρομὴν τῶν αἰσθήσεων καὶ ἀπὸ τὰς ἀναγκαίας εἰς τὰς ἡδονάς των ἐξωτερικὰς περιςάσεις· Τουτέςιν, ἔπρεπε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα νὰ ἦναι ἤδη πλουτισμένον ἀπὸ πολλὰς καὶ διαφόρους γνώσεις περὶ ὅλων τῶν ἀντικειμένων τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, περὶ τῶν παντοίων ποιοτήτων ἢ ἰδιοτήτων αὐτῶν, διὰ νὰ ἐξετάσῃ ἔπειτα αὐτὸ ἑαυτὸ καὶ νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον, διὰ τοῦ ὁποίου φαίνεται ὅτι ἀνακαλύπτει τὸν ἐξωτερικὸν, ὃν τρόπον τινὰ εἰκὼν αὐτοῦ.

Ἀλλ' ὅ,τι εἶπα περὶ τῶν λαῶν ἐν γένει, ἠμπορεῖ καὶ πρέπει ἀναγκαίως νὰ λεχθῇ περὶ παντὸς μερικοῦ ἀνθρώπου· καὶ δὲν εἶναι περιττὸν νὰ σημειώσωμεν ὅτι τὰ ἐπιτηδεύματα ἡμῶν, σύμφωνα τοὐλάχιςον κατὰ τοῦτο, μὲ τὴν πρόοδον τῆς φύσεως, καλοῦσι τοὺς νέους εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φιλοσοφίας καθ' αὐτὸ εἰς τὴν ἡλικίαν καθ' ἣν, ἀποκτήσαντες ἤδη παντοίας γνώσεις δύνανται εὐκολώτερα νὰ συλλογισθῶσι τοὺς τρόπους τοὺς ὁποίους ἠκολούθησε τὸ πρεῦμά των εἰς τὴν ἀπόκτησιν ἐκείνην, καὶ νὰ γνωρίσωσι τὰ μέσα τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη εἰς αὐτήν.

Καθεὶς λοιπὸν ἐξ ἡμῶν σκεπτόμενος περὶ ὅσων ἠξεύρει

ἕως τώρα, εἰς ὁποιονδήποτε εἶδος, ἠμπορεῖ νὰ πληροφορηθῇ ὅτι ὅλαι αἱ ἀληθεῖς, βέβαιαι καὶ ὄντως χρήσιμοι γνώσεις τὰς ὁποίας ἀπέκτησε, συνίζανται οὐσιωδῶς εἰς τὴν ἀκριβῆ καὶ προσεκτικὴν παρατήρησιν τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον διαδέχονται αἱ διάφοροι τάξεις τῶν φαινομένων ἢ συμβεβηκότων τὰ ὁποῖα βλέπομεν ἀκαταπαύστως εἰς τὴν φύσιν ἢ τὴν κοινωνίαν. Ὅταν δὲ ἅπαξ ἡ διαδοχὴ αὕτη γνωσθῇ καὶ ἀμετατρέπτως βεβαιωθῇ, ἡ ἐπιστήμη ἡ περὶ ἰδιαιτέρου τινὸς εἴδους φαινομένων τὰ ὁποῖα θεωροῦμεν, ὑπάρχει καὶ εὑρίσκεται θεμελιωμένη εἰς τὴν ἀληθῆ βάσιν της. Ἂν ὅμως δεχθῶμεν, ἢ ὑποθέσωμεν φαινόμενα ἀνύπαρκτα, τουτέστι τὰ ὁποῖα κάμμία παρατήρησις, κἂν ἐν πείραμα δὲν μαρτυροῦσι καὶ δὲν βεβαιόνουσιν ὡς ὄντα, τότε τὸ πνεῦμα φέρεται ἀπὸ πλάνην εἰς πλάνην, ἀκαταπαύστως ἀπατώμενον ἀπὸ γελοιοτάτας καὶ κινδυνωδεστάτας φαντασίας. Ἡ ἱστορία τῶν ἐπιστημῶν μᾶς ἀποδεικνύει πανταχοῦ τὴν ἀλήθειαν ταύτην.

Οὕτως ἡ ἀστρονομία τότε ἔγεινε βεβαία καὶ ἀσφαλῶς προβαίνουσα ἐπιστήμη, ὅταν οἱ ἀσχολούμενοι εἰς αὐτὴν ἐπληροφορήθησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ περιορισθῇ μόνον εἰς τὴν παρατήρησιν τῶν οὐρανίων φαινομένων, εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ δρόμου τῶν ἄστρων, τῶν σταθερῶν κυκλοφοριῶν των καὶ ὅλων τῶν παρομοίων, τὰ ὁποῖα μὲ διηνεκῆ προσοχὴν ἠμποροῦσε ν' ἀνακαλύψῃ ὁ ἔμπειρος παρατηρητής. Μηδὲ ἡ προσαρμογὴ τῆς ὑψηλοτάτης γεωμετρίας δὲν ἐχρησίμευσε τόσον εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης ταύτης, παρὰ διότι ἔδιδε μέσον ἰσχυρότατον εἰς τοὺς ἀστρονόμους νὰ προσδιορίζωσιν ἀκριβέστερον τὰ φαινόμενα.

Ἐν ὅσῳ ὅμως τινὲς ἐφαντάσθησαν ὅτι ἦτον δυνατὸν νὰ ἐξηγήσωσι δι' ὑποθέσεων πάντῃ αὐτογνωμόνων, τὰ παρατηρημένα ἤδη φαινόμενα· ἐν ὅσῳ ὑπέθεσαν ἰσχυρογνωμόνως ὅτι ὁ δρόμος τῶν ἄστρων, καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι αὐτῶν θέσεις, παρατηρηθεῖσαι εἰς δεδομένην στιγμὴν, εἶχαν κάποιαν ὁρισμὸν σχέσιν μὲ τὴν μέλλουσαν τύχην τῶν κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν γεννωμένων ἀνθρώπων· ἐν ὅσῳ ἐπέμειναν, λέγω, εἰς τὰς ἐλεεινὰς ταύτας φαντασίας, ἡ σπουδὴ τῶν οὐρανίων σωμάτων, γνωσθὴ τότε ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀστρολογία, δὲν ἦτον ἄλλο εἰμὴ νηπιώδεις μωρολογίαι καὶ ἐπικίνδυνοι ἀπάται συσσωρευμέναι.

Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν παντοειδῶν σωμάτων ὅσα βλέπομεν ἀδιαλείπτως εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ἢ εἰς τὸν κόλπον τῆς γῆς· ἐν ὅσῳ σκοπὸς τῆς φιλαργυρίας ἢ ἀγυρτείας ἐφάνη, εἰς τὴν σπουδὴν ταύτην, ἡ ζήτησις τοῦ μεγάλου ἔργου, ἤτοι τοῦ ἀνυποφάτου ἐκείνου λίθου τοῦ λεγομένου φιλοσοφικοῦ, ὅσις ἔμελλε νὰ ἔχῃ τὴν ἰδιότητα νὰ μεταβάλλῃ εἰς χρυσὸν τὰ ἄλλα μέταλλα, νὰ θεραπεύῃ μαγικῶς πως, ὅλας τὰς ἀσθενείας, καὶ νὰ μηκύνῃ ἀορίστως τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, ἄλλο δὲν ἐγεννήθη παρὰ ἡ ἀλχημία, δηλαδὴ ἀκάθαρτός τις μίξις ἐμπειρικῶν ἀναγραφῶν καὶ σκοτεινῶν αἰνιγμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐχάνοντο περίεργα τινὰ καὶ ἀξιόλογα, τὰ ὁποῖα κατὰ τύχην καὶ ἀπροβουλεύτως εἶχαν παρατηρήσει οἱ ὀπαδοί της.

Ἀ π ά ν τ η σ ι ς.

Εἰς τὴν Καλλιόπην Ἀριθμ. 10, σελ. 101 καὶ 102 τοῦ τρέχοντος ἔτους εἶδον ἐπιστολὴν ἐπ' ὀνόματι Ἰωάννου τινὸς χ. Δημητρίου, ἀνθρώπου πάντῃ ἐμοὶ ἀγνώστου, ἐκδοθεῖσαν ἐκ Βουκουρεστίου τῇ 28. Μαρτίου 1820, δι' ἧς ὁ καλὸς οὗτος Ἰωάννης, φιλαλήθει ζήλῳ κινούμενος, καθάπτεταί μου πικρῶς, ὡς αὐτόπτης ἰδιοκερδοῦς ἀνθρώπου, καὶ πρὸς χάριν καὶ κολακείαν λέγοντος καὶ πράττοντος. Λέγει δὲ αὐταῖς λέξεσιν οὕτως· „Εἶδον εἰς τὴν Καλλιόπην σελ. 149 τοῦ 1819 „ἔτους τὰς διατριβὰς τῆς ἁ. ἑξαμηνιαίας δοκιμασίας τοῦ σο„φολογιωτάτου κυρίου Δ. Π. τοῦ Γοεδελᾶ. Εἰς τοῦτο τὸ ἑξ„ἄμηνον δὲν εὑρέθην παρὸν (διὰ τί οὐδετέρως;), εὑρέθην ὅμως „εἰς τὴν τρίτην ἑξάμηνίαν τῆς αὐτοῦ σοφολογιότητος, εἰς „τὴν ὁποίαν ἐξέτασε τοὺς μαθητάς του εἰς τὴν Λογικὴν καὶ „Ἄλγεβραν εἰς τοὺς 1818 Μαρτίου 3, περὶ τῆς ὁποίας εἶδον „εἰς τὸν Λ. Ἑ. τοῦ 1818 σελ. 196 καὶ 197 νὰ γράφῃ ὁ κύ„ριος Βερνάρδος, ὅτι ἀφ' οὗ ἐτελείωσεν ἡ ἐξέτασις, ἐξεφώνη„σεν ὁ εὐγενέστατος ἄρχων Κόμισος κύριος Θεόδωρος Νέγρης „ἓν λογίδριον πρὸς τὸν σοφολογιώτατον διδάσκαλον κύριον „Γοεδελᾶν, καὶ πρὸς τοὺς θεατὰς καὶ Ἐφόρους κ. τ.“ καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς καίτοι παρὼν, δὲν ἤκουσε νὰ ἐκφωνηθῇ τὸ λο-

γίδριον τοῦτο, συνάγει ὅτι συνετέθη παρ' ἐμοῦ κολακείας χάριν καὶ ἰδιαιτέρας ἐλπίδος καὶ ὠφελείας, καὶ ἐφεξῆς καταγίνεται νὰ ἀποδείξῃ πότε οἱ λόγοι ὠφελοῦσι, καὶ πότε ψυχραίνουσι, καὶ ταῦτα πάντα διὰ νὰ ἔχῃ εὐκαιρίαν νὰ μὲ ὀνειδίζῃ κατὰ κόρον. Κατὰ χρέος πρέπει νὰ ἀπολογηθῶ, ὄχι ὅμως πρὸς τὸν Ἰ. Χ. Δ. διότι οὔτε τὸν γνωρίζω, οὔτε κρίνω αὐτὸν ἄξιον· ἀλλὰ πρὸς τοὺς φίλους μου· ἡ δ' ἀπολογία μου ἴσως ἤθελεν εἶναι ὕποπτος, ἐὰν αὐτὸς ὁ κατήγορός μου δὲν ἀπελογεῖτο ὑπὲρ ἐμοῦ, ὁμολογῶν ὅτι ἐγὼ δὲν εὑρέθην εἰς τὴν ἐξέτασιν ταύτην. Καὶ ὄντως κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, διά τινας ὑποθέσεις μου, ἔλειπον εἰς τὴν ἐξοχήν· μετ' ὀλίγον δὲ ἐπανελθὼν εἰς Ἰάσιον, καὶ μαθὼν περὶ τῆς ἐξετάσεως, ἐζήτησα τὰς θέσεις καὶ τὰς ἀποκρίσεις, καὶ ὅ,τι ἄλλο ἐρρέθη καὶ διέτρεξεν εἰς τὴν ἐξέτασιν, καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις μοὶ ἐδόθη καὶ τὸ λογίδριον· τὰ ὁποῖα ὅλα ὁμοῦ ἔσχιλα εἰς τοὺς ἐκδότας τοῦ Λ. Ἑ. καὶ ἐτυπώθησαν· ἂν ὅμως τὸ λογίδριον ἐξεφωνήθη, ἢ μὴ, δὲν ἤμην παρὼν, οὔτε ἐφρόντισα νὰ ἐρωτήσω ποτὲ τὸν ἄρχ. Κόμισον περὶ τούτου, μηδεμίαν ἔχων ὑποβολῆς ὑπόνοιαν. Ἀλλ' ὁ κύριος Ἰ. Χ. Δ. διὰ τί νὰ εἶναι τόσον ἀργὸς καὶ ῥάθυμος, ὥςε νὰ μὴ μὲ ἐρωτήσῃ ὅταν τὸ τετράδιον τοῦ Λ. Ἑ., ἐν ᾧ ἦν τυπωμένον τὸ λογίδριον, ἦλθεν εἰς Ἰάσιον, ὅπου αὐτὸς διέτριβεν ὡς λέγει; ἀλλ' ἤδη μετὰ δύο χρόνους νὰ ἀνάφυτρώσῃ, ὥσπερ ἡ Αἰσωπικὴ βάτος ἐκ φραγμοῦ τινὸς, καὶ νὰ μὲ τοξεύῃ ἐκ τοῦ ἀφανοῦς; Ἀλλὰ καὶ οὕτως τὸν παρακαλῶ, ἂν ποτὲ ἔλθῃ εἰς Ἰάσιον διὰ νὰ εἶναι παρὼν εἰς τὰς σχολαστικὰς ἐξετάσεις τοῦ σοφολογιωτάτου Γοεδελᾶ, ἢ ἂν εὑρίσκεται πρὸς τὸ παρὸν, ὡς εἶναι ἐνδεχόμενον, ἀφίνων ἀνὰ μέρος τὰ φυσικά του ἤθη, νὰ λάβῃ τὸν κόπον, καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν κατοικίαν μου, καὶ θέλει ἰδεῖ τὸ δοθέν μοι τότε ἀντίγραφον τῆς ἐξετάσεως, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη εἰς τὸν Λ. Ἑρ. καὶ ἴσως γνωρίσῃ πλέον τι· καθότι ὑποτιθεμένου πάντως τοῦ λογιδρίου ὑποβολιμαίου, ἔχω ὑπόνοιαν, ὅτι εἶναι τῶν ὑποβαλλόντων, διὰ τοῦτο ἐσημείωσε τόσον ἀκριβῶς τὰς περιςάσεις. Πλὴν ὁ ἄνθρωπος ἔχει κλίσιν ἐπιμόνως νὰ δυσφημῇ, κἂν θέμις κἂν μὴ θέμις, καὶ ἐμὲ καὶ ἄλλους πολλοὺς, ὡς ἐπαπειλῶν κομπάζει περὶ τὸ τέλος τῆς ἐπιςολῆς· καὶ τούτου ὄντος, παρ' ἐμοῦ ἔχει ἄδειαν, καὶ ἂς ἀκολαςαίνῃ ὅσον θέλει

„ἐξέςω τῷ ὀνομαζομένῳ Ἰωάννῃ Χ. Δημητρίου ἀσχημονεῖν· εὐσχημονεῖν γὰρ οὐκ ἔμαθε."

Τῇ 10. Αὐγούςου 1820 ἐν Ἰασίῳ.

ὁ Μ. Βερνάρδος Καμινάρης.

Κύριε Ἐκδότα τοῦ Λ. Ἑρμοῦ.

Εἰς τὸν 20 ἀριθμὸν τοῦ Ἑρμοῦ ἀνέγνωσα μίαν εἴδησιν, μεταφρασθεῖσαν ἀπὸ τὰς γερμανικὰς ἐφημερίδας, περὶ τῶν εἰς Κωνςαντινούπολιν ἀγορασθέντων παρὰ τοῦ προφέσσορος Everett Ἑλληνικῶν χειρογράφων. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὴ ἡ εἴδησις δὲν μὲ φαίνεται τόσον ἀκριβὴς, καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐδῶ ἐφημερὶς, la Revue Encyclopédique, ὁμιλεῖ περιςατικώτερα περὶ αὐτῶν τῶν χειρογράφων, ἔκρινα εὔλογον νὰ μεταφράσω ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀκόλουθον εἴδησιν (ἴδε Revue Encyclopédique 20 livraison. p. 367) διὰ νὰ κηρυχθῇ διὰ τοῦ Ἑρμοῦ, καὶ νὰ μάθῃ ὁ τῳόντι πολλῶν ἐπαίνων ἄξιος πωλητὴς ὅτι τὸ ὄνομά του ἔγινε περιβόητον εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, διότι ὅλαι αἱ φιλολογικαὶ ἐφημερίδες ἐκήρυξαν αὐτὸ τὸ εὐγενὲς, καὶ δεικνύον ζῆλον ὑπὲρ τῆς Πατρίδος ἔργον του, καὶ νὰ πληροφορηθοῦν τὰ σοφὰ ἔθνη ὅτι τὸ πνεῦμα τῶν γνησίων τέκνων τῆς Ἑλλάδος δὲν συμφωνεῖ διόλου μὲ τὸ πνεῦμα τῶν, ὅσοι ἀνευθυρίαςως τὴν ςεροῦν καὶ αὐτὰ τὰ πολυτιμά της ῥάκια· οἱ τοιοῦτοι ὁμοιάζουν παραπολὺ μὲ τοὺς πρώτους τῆς Ἀμερικῆς κατοίκους, οἱ ὁποῖοι ἔδιδον χρυσὸν καὶ ἄργυρον εἰς τοὺς Εὐρωπαίους διὰ νὰ λάβουν τινὰ γυαλία. Ὑγίαινε.

Ἐν Παρισίοις τῇ 20. Νοεμβρίου 1820.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς σπουδάζοντας
Γραικούς.

Ἰδοὺ ἡ καταγραφὴ τῶν Ἑλληνικῶν χειρογράφων, ὁποῦ ὁ Προφέσσωρ Everett ἀγόρασεν εἰς Κωνςαντινούπολιν, κατὰ τὸν μῆνα Ἰούνιον τοῦ παρελθόντος χρόνου, παρά τινος... Γραικοῦ, καὶ τὰ ἔφερεν εἰς Boston.

1. Ἓν χειρόγραφον εἰς 4. περιέχον ιε. λόγους τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, ἐκ τοῦ ιγ. ἢ ιδ. αἰῶνος.

2. Ἓν μέγα χειρόγραφον εἰς 4. περιέχον τὰ εὐαγγέλια, διηρημένα εἰς περικοπάς, καθὼς ἀναγινώσκονται εἰς τὴν Γραικικὴν Ἐκκλησίαν (μέγα μέρος αὐτοῦ τοῦ χειρογράφου εἶναι ἐκ τοῦ ιγ. αἰῶνος, καὶ μικρόν τι μέρος, γραφθὲν διὰ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἀναπλήρωσιν τῶν χαθέντων φύλλων, εἶναι νεωτέρας ἐποχῆς).

3. Ἓν εὐαγγέλιον καὶ ἕνας ἀπόστολος, ἤτοι, ὅλη ἡ νέα διαθήκη, διηρημένη εἰς διακοπάς, πρὸς χρῆσιν τῆς Γραικικῆς Ἐκκλησίας (αὐτὸ τὸ χειρόγραφον συνίσταται εἰς δύο τόμους εἰς 4. καὶ πολλὰ καλογραμμένον· τὰ κλίματα (vignettes) καὶ αἱ ἐπιγραφαί των εἶναι εἰς χρυσᾶ γράμματα· κανεὶς ἀκόμη δὲν ἐσυμβουλεύθη αὐτὸ τὸ χειρόγραφον περὶ καμμιᾶς ἐκδόσεως τῆς νέας διαθήκης. Τὸ κείμενον, Ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, κεφ. ς, λείπει, καθὼς καὶ εἰς τὰ διάφορα Ἑλληνικὰ χειρόγραφα· αὐτὸ εἶναι, καθὼς φαίνεται, τοῦ ιϛ. αἰῶνος).

4. Ἓν χειρόγραφον εἰς 4. περιέχον τοὺς ψαλμούς, πολλὰ καλὰ φυλαγμένον καὶ γραμμένον (αὐτὸ περιέχει πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν ἐξήγησιν τῆς ἐπιγραφῆς τῶν ψαλμῶν, παρὰ τοῦ Ψήλλου, καὶ ἓν μηνολόγιον, μὲ ἀστρονομικοὺς πίνακας καὶ μὲ διαγράμματα, διὰ νὰ προσδιορισθῇ ἡ ἐποχὴ τοῦ κάθε πάσχα· ἐκ τοῦ ιγ. αἰῶνος.

5. Ἓν τεμάχιον, περιέχον φύλλα τινὰ εἰς μεγάλον 4. παμπαλαιότατον (γραμμένον εἰς Ῥωμαϊκὰ γράμματα· ἴσως εἶναι, τοῦ Η, ἢ Θ. αἰῶνος· περιέχει μέρος τῶν κατὰ Ματθαῖον καὶ Ἰωάννην Εὐαγγελίων).

6. Ἓν πολλὰ ὡραῖον χειρόγραφον εἰς 4. περιέχον τὸ χρονικὸν τοῦ Μιχαὴλ Γλύκα, Σικελιώτου τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος· αὐτὸ τὸ χρονικόν, τὸ ὁποῖον περιέχει τὴν ἱστορίαν ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, εἰς τὰ 1118, εἶχε κατὰ πρώτην φορὰν ἐκδοθῇ παρὰ τοῦ Leunclavius εἰς τὰ 1572, κατά τι πολὺ ἀτελὲς χειρόγραφον· κατ' αὐτὸ τὸ χρονικὸν ἔγεινεν ὁ ἔννατος τόμος τῶν Βυζαντινῶν τῆς Βενετικῆς ἐκδόσεως· αὐτὸ τὸ χειρόγραφον εἶναι τοῦ ιβ. αἰῶνος, καὶ χρησιμεύει εἰς διόρθωσιν τῶν ἀπείρων σφαλμάτων ἐκείνου τοῦ χειρογράφου, τὸ ὁποῖον ὁ Leunclavius ἐμεταχειρίσθη.

Ὅλα αὐτὰ τὰ χειρόγραφα εἶναι εἰς Περγαμηνὸν χάρτην, καὶ ὅλα ἐφυλάχθησαν καλὰ, ἐκτὸς τοῦ β. ἀριθμοῦ· αὐτὰ εἶναι τὰ μόνα ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ χειρόγραφα, ὁποῦ εὑρίσκονται εἰς τὰς ἑνωμένας ἐπαρχίας.

Προκήρυξις τοῦ παρόντος Συγγράμματος.

Ἡ θεία χάρις, ἥτις ἤδη πρὸ τριάκοντα χρόνων σχεδὸν, ἤρχισεν ἐξαιρέτως νὰ ἐμπνέῃ τὸν ζῆλον εἰς τὸ εὐκλεὲς ἡμῶν γένος, διὰ νὰ ἀνακαλέσῃ τὰς μούσας εἰς τὴν ἑλικώνειον κορυφὴν, τὴν πρώτην αὐτῶν μητρόπολιν καὶ καθέδραν, ἐνέσαξε καὶ εἰς ἐμὲ τὸν ἐλάχιστον ἐν σπουδαίοις τὴν ἔφεσιν, καὶ τὴν προθυμίαν, διὰ νὰ ὠφελήσω τὸ γένος καὶ ἐγὼ ὁπωσοῦν, μὲ τὴν ἀπάνθισιν τῶν ἑξῆς ἱστορικῶν συγγραφέων. Ἐπιτηδείως αὐτὴ συνηρμόσθη, καὶ μετεφέρθη εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν ἡμῶν διάλεκτον, μὲ ὕφος καθαρὸν, εὐφραδὲς, καὶ εὐάγωγον εἰς ἀνάγνωσιν. Ὅθεν προσκαλῶ, καὶ παρακαλῶ ἕκαστον Ἕλληνα καὶ φιλέλληνα, νὰ συνδράμῃ μὲ ἔξοδα εἰς τὴν ἔκδοσίν της. Τελείως κρίνω περιττὸν, τὸ νὰ ἀποδείξω ἐδῶ τὸ μέγιστον ὄφελος, ὅπερ προξενεῖ εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἡ Ἱστορία, οὔτε τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ λαμπρότητα τῶν ἐν αὐτῇ ἱστορικῶν συγγραφέων, ἐπειδὴ καὶ τὰ δύω εἶναι τόσον λαμπρῶς ἀποδεδειγμένα ἀνέκαθεν, ὅσον εἶναι ὁ ἥλιος εἰς τοὺς βλέποντας· τοῦτο μόνον εἰδοποιῶ ἕκαστον, ὅστις ἀγαπήσει διὰ νὰ συνδράμῃ εἰς τὴν ἔκδοσιν ταύτην, ὅτι θέλει ὠφεληθῇ κατὰ δύω τρόπους μεγάλως· θέλει φωτισθῇ τὸ πνεῦμά του δηλαδὴ, ἀπὸ τὰ λαμπρότερα φῶτα τούτων τῶν συγγραφέων, ἐπειδὴ ἐδῶ, ὅσα περιττὰ καὶ μυθώδη, ἀπεβλήθησαν μὲ πᾶσάν μου ἐπιμέλειαν καὶ ἀγῶνα· διὰ τοῦτο καὶ ὠνόμασα τὸ σύγγραμμα, χρυσῆν ἱστορίαν· δεύτερον δὲ, ὅτι μὲ τὴν μικρὰν ταύτην καταβολὴν θέλει κερδήσει, ὅσα ἔμελλε νὰ ἐξοδεύσῃ, διὰ τὴν ἀπόκτησιν τόσων βιβλίων· ποσότης, ἥτις ἀναβαίνει εἰς ἑκατοσιαῖον σχεδὸν ἀριθμὸν περισσότερον, χωρὶς νὰ ἀναφέρω, ὅτι καὶ τινὰ ἐξ αὐτῶν, διὰ τὴν σπανιότητα, δὲν θέλει τὰ εὕρει· ὁ εὐσεβὴς, ὁ κληρικὸς, ὁ φιλόσοφος, ὁ πολιτικὸς, ὁ νομοθετικὸς, ὁ πολεμικὸς, ὅλοι εἰς τὸν καθρέπτην τοῦτον θέλουν βλέπει ἕκαστος τὴν εἰκόνα του. Ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ, ἐτελείωσα τώρα τὸ ἔργον, ὃ δέδωκέ μοι ὁ ὕψιστος ἵνα ποιήσω· ἐφ' ὑμᾶς λοιπὸν τώρα μένει τὸ χρέος, ὦ πλούσιοι, καὶ καλοκατάστατοι, διὰ νὰ τὸ ἐκδώσητε εἰς τὸ φῶς, φθάνει μικρόν τι μέρος νὰ καταβάλητε, ἀφ' ὅσα συχνάκις ἐξοδεύετε εἰς τόσα ἄλλα

περιττὰ, (ἅπερ ἐνίοτε καὶ ἀποβαίνουσιν εἰς ὑμᾶς ἐπιζήμια·) ἂν ἀγαπᾶτε διὰ νὰ ὠφελήσητε καὶ τὸν ἑαυτόν σας, καὶ ὅλους κοινῶς τοὺς ὁμιλοῦντας τὴν ἁπλῆν διάλεκτον τῶν ἑλλήνων. Ὑπὲρ τὰ δέκα τέσσαρα ἔτη ἐδαπάνησα ἐν ἱδρῶσι πολλοῖς εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο· διαιρεῖται τώρα εἰς τόμους ὀκτώ, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἐξισοῦται μὲ ἕνα τόμον τοῦ Ἀποστόλου· αὐτοὶ γίνονται καὶ ὡραῖοι, καὶ πολυχρόνιοι, καθότι ὁ χάρτης καθαρὸς, τὸ δέσιμον ἀσφαλὲς, καὶ τὸ σκέπος μὲ δέρμα· καὶ διὰ τὸ καθαρώτερον τῆς ἐν Ἰασίῳ τυπογραφίας, ἔκρινα εὔλογον ἐδῶ νὰ τυπωθῇ, θείᾳ συνάρσει. Οἱ ὀκτὼ οὗτοι τόμοι δοθήσονται τῷ καταγράψαντι τὸ τίμιον αὐτοῦ ὄνομα, πρὸς ὀγδοήκοντα γρόσσια τῆς Τουρκίας· ἐξ ὧν τὰ μὲν τεσσαράκοντα, θέλει δίδονται κατὰ τὸ παρὸν ἐπὶ χείρας· ὅταν δὲ δοθῶσιν αὐτῷ οἱ πρῶτοι τέσσαρες τόμοι, θέλει μετρήσει ἀμέσως καὶ τὰ λοιπὰ τεσσαράκοντα· τοὺς δὲ λοιποὺς τέσσαρας τόμους θέλει λάβει ἄνευ ἐξόδων. Τὰ ἀργύρια, δι' ἀσφάλειαν τῶν συνδρομητῶν θέλει ἐγχειρίζονται, ἐν μὲν Ἰασίῳ, τῷ πανιερωτάτῳ Μητροπολίτῃ τῆς Μολδαυΐας, κυρίῳ Βενιαμὶν,

Ἐν δὲ Κωνσταντινουπόλει,

Ἐν δὲ Χίῳ,

Ἐν δὲ Σμύρνῃ,

Τῶν Συγγραφέων κατάλογος.

Παράλληλα τοῦ Πλουτάρχου, ἐν οἷς καὶ ὁ βίος τοῦ μεγάλου Πέτρου Ῥωσσίας, ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Κατηφόρου.

Ἰώσηπος Φλαύϊος.

Περσικὴ ἱστορία τοῦ Βασιλείου Βατάτζου, ἐν ᾗ ὁ βίος τοῦ Σιὰχ Ταχμὰς, τοῦ ἄλλως καὶ Κουλῆ Χὰν ὀνομαζομένου.

Ἡρωδιανός.

Σουΐδας.

Διογένης Λαέρτιος.

Ἱστορομυθικὴ Βαρίνου τοῦ Φαβωρίνου.

Οἱ τέσσαρες τόμοι τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ Μελετίου, καὶ πολλὰ ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτοῦ ἱστορίας.

Πολιτικὴ ἱστορία τῆς παλαιᾶς θείας γραφῆς.

Βυζαντικὴ ἁπλῆ ἱστορία, καὶ ἐξακολούθησις αὐτῆς ἕως τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους 1820, ἐν ᾗ καὶ τὰ συμβάντα ἐν τῇ Εὐρώπῃ, καὶ ὁ βίος ἐκτεταμένως τοῦ πολυθρυλλήτου Ἀλῆ Πασσᾶ, ἡγεμόνος ἠπείρου.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία.

Τρόπαιον τῆς ὀρθοδοξίας.

Θέατρον πολιτικὸν, καὶ ἄλλοι τινὲς μικροὶ συγγραφεῖς.

1820.

Ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ.

Ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαυΐας.

Ὁ ἐκ τῆς ἐν Ἀκαρνανίᾳ Κατούννης, καὶ ταπεινὸς δοῦλος ὑμῶν Δημήτριος Τζετζόνης.

ΠΙΝΑΞ

τῶν ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ τοῦ 1820 ἔτους περιεχομένων.

Ἰανουαρίου α'. Ἀριθμὸς 1.

	Σελ.
ΦΥΣΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ, περὶ τῶν μεταβολῶν αὐτῶν εἰς τοὺς ἐσχάτους χρόνους	2— 3
— — — περὶ τοῦ Λιθίου	3— 4
— — — — — Θερμαντικοῦ	4— 8
— — — — — Ψύχους	8—10
— — — — — Φύσεως τοῦ ἡλίου	10—16
ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Εὕρεσις χειρογράφου τῆς Ἰλιάδος	16—17
ΑΝΑΜΙΚΤΑ. Διάφοροι εὑρέσεις· Βιβλιογραφία	17—20
Ἡ Ἀλληλοδιδακτικὴ μέθοδος μεταφέρεται εἰς Ἰάσιον παρὰ Κλεοβούλου	20—26
Ἀντίτυπον διπλώματος τῆς ἐν Λειψ. Ἀκαδ. πρὸς τὸν κ. Κούμαν	27—28
Συγγραφεὺς τοῦ εἰς τὸν 21 Ἀρ. τοῦ Λ. Ἑρ. 1818 περιεχομένου λόγου εἶναι ὁ ἐν Πίσῃ Προφέσωρ Ἰάκωβος Βαρτελλόττης	29
Χρυσόβουλλον εἰς τὸν Λ. Ε. παρὰ τοῦ Μολδαυΐας ἡγεμόνος Μιχαὴλ Σούτζου	29—32
Ἰανουαρίου ιέ. Ἀρ. 2.	
ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Γνώμη, ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπεριπλανᾶτο ὄχι εἰς τὴν μεσόγειον, ἀλλ' εἰς τὴν μαύρην καὶ Ἀζοβικὴν θάλασσαν	32—44

Σελ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Ἀκολουθία τῶν ἐν τῷ 24 Ἀρ. τοῦ Α. Ε. 1819, περὶ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ποιητῶν. Ζήτημα γ'. ἔγινεν ἡ ἐκλογὴ ὀρθῶς καὶ δικαίως; . . . . . 52—55
Εἴδησις περὶ μελλούσης ἐκδόσεως τινῶν τῶν Σιβυλλείων βιβλίων παρὰ Α. Μαΐου . . . . . 55—56
Ποιήματα Ἑλληνικὰ παρὰ Ἰωσ. Καρδελλίου . . . . . 56—57
Διάφοροι εἰδήσεις. Βιβλία νεοφανῆ . . . . . 57—60

Φεβρουαρίου α'. Ἀρ. 3.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Ἀκολουθία τῶν ἐν τῷ 24 Ἀρ. τοῦ Α. Ε. 1819. καὶ Ἀρ. 2, 1820, περὶ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ποιητῶν . . . . . 60—79
ΑΝΑΜΙΚΤΑ. Προκήρυξις ἐξ Ἰασίου περὶ ἐκδόσεως τῶν Χρυσοχομικῶν . . . . . 79—82
Γράμματα διάφορα περὶ αὐτῆς . . . . . 82—87
Εἴδησις, περὶ νέων ἀνακαλύψεων τοῦ Ἀγγέλου Μαΐου 87
Κοῦμα ἐπιστολὴ πρὸς ΣΓ. Οἰκονόμου περὶ τοῦ ταξειδίου του εἰς τὰς Βορειοτέρας χώρας τῆς Γερμανίας . . . . . 88—92
Βιβλία Νεοφανῆ 92

Φεβρουαρίου ιε'. Ἀρ. 4.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Ὅτι ὁ σωζόμενος πρόλογος τῆς Δανάης, δράματος τοῦ Εὐριπίδου, εἶναι νόθος . 93—104
Ἐξασκήσεις τῶν Ἑλλήνων περὶ τὰς ἐπιστήμας· Συγγραφεὺς ὁ Γερμανὸς Ἕρδερος, μεταφρασθὲν Ἄνας. Πολυζωΐδης . . . . . 104—114
Ν. Ι. ἐπίκρισις εἰς τὴν Π. Μ. διατριβὴν ἐκδοθ. ἐν Λ. Ε. ἔτ. 1819, Σελ. 92—103 περὶ τῆς Πετρίδου μεταφρ. . . . . 114—121
Προκήρυξις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως περὶ ἐκδόσεως τῶν Χρυσοχομικῶν. . . . . 121—124

Μαρτίου α'. Ἀρ. 5.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Περὶ τῆς Βολισσίας ἐκδόσεως, Ὁμήρου Ἰλιάδος Ῥαψῳδίαι Α. Β. Γ., διατριβὴ Γ. Μειτάρη. . . . . 125—134

Σελ.

Περὶ τῶν εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Ἱπποκρ. Θεωριῶν κ. τ. λ. μετάφρασις ἐκ τοῦ Γερμ. ὑπὸ Φραγκίσκου Κ. Μαύρου. . . . . 134—141
Ἐπιστολὴ Α. Α. ἐξ Ὀδησσοῦ περὶ τοῦ ἐκεῖ Ἑλλ. σχολείου. . . . . 144—145
Διάφορα ποιημάτια . . . . . 145—148

Μαρτίου ιε'. Ἀρ. 6.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΧΗΜΙΚΑΙ. Κ. Ἐσιώτου εἴδησις περὶ μεταβολῆς τῆς Χημίας . . . . . 149—152
ΦΥΣΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ. Δοκίμιον περὶ τῆς θεωρίας τῶν χημικῶν ἀναλογιῶν καὶ περὶ τῆς Χημικῆς ἐπιῤῥοίας τῆς ἠλεκτρικῆς ὑπὸ Ι. Ι. Βερζελίου, ἄρθροῦ Φλουρένσου, μεταφρασθὲν ὑπὸ Κ. Ἐσιώτου καὶ Ε. Ἰωαννίδου . . . . . 152—168
ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Τέλος τῶν εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Ἱπποκράτους θεωριῶν κ. τ. λ. Λ. Ε. ἀρ. 5, σελ. 134—144. . . . . 168—178
ΑΝΑΜΙΚΤΑ διάφορα, προσέτι καὶ περὶ ἐλαιολάδου, ὡς καλοῦ προφυλακτικοῦ ἐναντίου τοῦ θανατικοῦ . . . . . 181—182
ΕΙΔΗΣΙΣ. Κωνσταντίνου Μηνᾶ περὶ τῆς παρ' αὐτοῦ ἑτοιμαζομένης μεταφράσεως τῶν Μαθηματικῶν Φραγκέρου . . . . . 181—183
Δίπλωμα τῆς ἐν Βερολίνῳ Ἀκαδημίας πρὸς Κ. Μ. Κοῦμαν, ὡς μέλος αὐτῆς ἀντεπιστέλλον . . 183
Διονυσίου Μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας συνεισφορὰ ἐτήσιος πρὸς τὸν Λ. Ε. . . . . 183—184

Ἀπριλίου α'. Ἀρ. 7.

ΦΥΣΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ. Περὶ δρόσου . . . 185—192
ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Κρίσις εἰς τὴν ὑπὸ Σ. Κουδοῦ Καθολικὴν Ἱστορίαν . . . . . 192—201
ΑΝΑΜΙΚΤΑ. Περὶ τῶν φαινομένων λειψάνων τῶν φυτικῶν καὶ ζωϊκῶν οὐσιῶν . . . . . 201—203
Περὶ ἐκτάσεως τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου. 203
Ἐξετάσεις εἰς τὸ Ἑλλ. τῆς Ὀδησσοῦ σχολείου καὶ κατ' αὐτὰς λόγος Δημητρίου Βιλλίου Χίου. 204—211

Σελ.

Ἀνωνύμου συνεισφορὰ εἰς τὸν Λ. Ε. . . . . 211—212

Ἀπριλίου ιέ. Ἀρ. 8.

ΠΟΙΗΤΙΚΗ'. Ἐπίκρισις Ῥαφ. εἰς τὰ Γραμματικὰ, ἢ Ἐγκύκλια Παιδεύματα, τὰ ὑπὸ Κωνσταντίνου Πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου συνταχθέντα, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ παρὰ Ἀνδρέα Ἀνδρεοπώλου Πελοποννησίου, καὶ συνοδευθεῖσα μὲ παράρτημα τοῦ αὐτοῦ . . . . . 213—228

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Ἐπιστολὴ Μανουὴλ Βερνάρδου περὶ τοῦ ἐν Λειψίᾳ ἐκδοθέντος βιβλιαρίου „Ἀπόπειρα ἀναλύσεως τοῦ νοουμένου, ἑταιρείας παρὰ τὰς νῦν. . . 228—230

ΕΙΔΗΣΙΣ. Πρὸς τοὺς ἐν ἐπιγνώσει φιλομαθεῖς ὁμογενεῖς παρὰ Φιλιππίδου, περὶ ἐκδοθησομένης ἐγκυκλοπαιδείας . . . . . 230—238

Κήρυξις Σ. καὶ ἐπιστολὴ Ἰακωβάκη Ῥίζου περί τινων νέων ἀγαθοεργιῶν τοῦ ἡγεμόνος Μιχαὴλ Σούτζου. . . . . 238—240

Εἴδησις ὅτι μόνον εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκδίδονται τὰ Χρυσοσομικὰ καὶ ὄχι εἰς Ἰάσιον . 240

Μαΐου ά. Ἀρ. 9.

ΠΟΙΗΤΙΚΗ'. Ἀνασκευὴ τοῦ παραρτήματος εἰς τὴν ἐπίκρισιν τῆς Ποιητικῆς τοῦ Οἰκονόμου. Λ. Ε. Ἀρ. 8, σελ. 213—228. . . . . 241—249

ΦΥΣΙΚΗ' καὶ ΧΗΜΙΑ. Περὶ τῶν ἠλεκτρικῶν ἰδιοτήτων τῶν μετάλλων καὶ περὶ τῶν δυνάμεων, θετικῶν καὶ ἀποφατικῶν, τῶν ἀπολύτως ἀποδιδομένων εἰς τινὰ σώματα· περὶ τῆς Γλίας καὶ τοῦ Ζυμίου· Κρυσάλλωσις τεχνητὴ τοῦ λευκοχρύσου· μεταφρασθέντα ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ παρὰ Ν. . . . . 249—252

Δοκίμιον περὶ τῆς θεωρίας τῶν Χημικῶν ἀναλογικῶν κτλ. Λ. Ε. ἀρ. 6, σελ. 152—160. Ἄρθρον δεύτερον καὶ τελευταῖον. . . . . 253—261

Προκήρυξις Διονυσίου Πύρρου, περὶ τῆς παρ' αὐτοῦ ἐκδοθησομένης Γεωγραφίας . . . 261—262

Σελ.

Ἐπιστολὴ Χρυσοδούλου Ἱερόπαιδος περὶ θεατρικῶν ἐν Τεργέστῃ. 263

Μανουὴλ Βερνάρδου ἐπιστολὴ, περὶ ἐνάρξεως τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου ἐν Ἰασίῳ . 264

Μαΐου ιέ. Ἀρ. 10.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗ'. Διατριβὴ περὶ τῶν παρὰ Βενιαμὶν Λεσβίου Στοιχείων Ἀριθμητικῆς· ὑπὸ Γ. Γλαράκη . . . . . 266—279

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Ἀκολουθία τῶν ἐν τῷ 24. Ἀρ. τοῦ Λ. Ἑ. 1819 καὶ ἀρ. 2. 3. 1820, περὶ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ποιητῶν· ζήτημα Δ'. ἔλαψε τοῦτο τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, ἢ ὠφέλησε περισσότερον; . . . . . 280—281

Εἰδήσεις περὶ τῆς Χίας σχολῆς, περὶ γενναίων εἰς αὐτὴν καὶ ἄλλα κοινὰ καταςήματα συνεισφορῶν Βαρβάκη καὶ Φωκυναράκη. Ὁμιλία εἰς τὴν δημόσιον ἐξέτασιν τῶν μαθητῶν τῆς σχολῆς τῆς Χίου παρὰ Βάμβα, καὶ διαφοροι ἄλλαι τινῶν ἐξ αὐτῶν. . . . . 288—304

Ἐπιστολὴ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Γρηγορίου Δικαίου προτρεπτικὴ πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς κατὰ τὴν Πελοπόννησον χώρας, Πολιανῆς, εἰς σύςασιν Ἑλληνικοῦ σχολείου . . . . . 305—308

Ἰουνίου ά. Ἀρ. 11.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Ἐπιστολὴ Ι. Κ. περὶ τῆς Γερμαν. ἐπικρίσεως τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἱπποκρ., καταχωρισθείσης ἐν τοῖς Λ. Ἑ. Ἀριθμοῖς 5 & 6. 309—320

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗ'. τέλος τῆς ἐν τῷ Λ. Ἑρ. Ἀρ. 10. διατριβῆς περὶ τῶν παρὰ Βενιαμὶν Λεσβίου Στοιχείων Ἀριθμητικῆς . . . . . 320—336

Ἐπιστολὴ περὶ τῶν εἰς τὸν Λ. Ἑρ. ἰδιαιτέρων ἐν Κωνς. συνδρομητῶν, καὶ περὶ συςάσεως σχολείου εἰς Γαλατᾶν . . . . . 336—341

Πατριαρχικὸν γράμμα περὶ τοῦ σχολείου τούτου. 341—342

Κωνσταντίνου Μ. Δούκα εἴδησις περὶ τῆς ἐκδοθείσης πρακτικῆς Ἀριθμητικῆς τοῦ . . 342—344

Σελ.

Ἰουνίου ιέ. Ἀρ. 12.

ΦΥΣΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ· περὶ τοῦ Ἠλέκτρου . 345—354
ΣΧΟΛΕΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ· περὶ τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει συςηθέντος. . . . . 354—356
Λόγος Στεφάνου Καραθεοδωρῆ εἰς τὴν ἔναρξιν αὐτοῦ . . . . . 356—366
Περὶ τοῦ ἐν Σιατίςῃ συςηθέντος σχολείου . . 366—368
Λογιδρίον τοῦ ἐν αὐτῇ διδασκάλου Ἀργυρίου . . . . . 368—372
Περὶ τῆς εἰς τὴν Ἑπτάννησον Ἰονικὴν πολιτείαν ἑτοιμαζομένης Ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας . . 372—376
Θεατρικὰ εἰς Βουκουρέςιον 376

Ἰουλίου ά. Ἀρ. 13.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ. Ἀποικίαι εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ῥωσσίαν . . . . . 378—383
Ἐπιςολὴ πρὸς Σταῦρον Ἰωάννου . . . 383—388
Ἐπιςολὴ καὶ εἴδησις περὶ τῆς ἐκδόσεως κοινωφελοῦς βιβλίου ἰατρικοῦ . . . . . 388—391
Ἐπιςολὴ συςατικὴ τοῦ ἡγεμόνος Οὐγκροβλαχίας Ἀλεξάνδρου Σούτζου πρὸς τὸν Κοραῆν . . . . . 391—392

Ἰουλίου ιέ. Ἀρ. 14.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Ἀκολουθία τῶν ἐν τῷ 24. Ἀρ. τοῦ Λ. Ἑ. 1819, καὶ Ἀρ. 2. 3. 10 τοῦ 1820, περὶ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ποιητῶν. 393—403
Διατριβὴ τοῦ περιφήμου Gognet περὶ τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων τῶν πλανητῶν, παρὰ Ἰ. Ζαΐμη. . 403—411
ΑΝΑΜΙΚΤΑ. Τί εἶναι ἡ πορφύρα· ἰατρικὸν παράγγελμα πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀποπληξίας· ἰατρικὰ τῆς καύσεως· διάφορα ἄλλα διδακτικὰ παραγγέλματα, καὶ γνῶμαι . . . . 411—417
Ποίημα Ν. Σ. Πικκόλου πρὸς τὸν ἰατρὸν Γ. Γλαράκην . . . . . 417—420

Αὐγούςου ά. Ἀρ. 15.

ΠΑΛΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ. Περὶ Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀλεξανδρινῆς σχολῆς, μεταφρ. ἐκ τοῦ Γερμαν. ὑπὸ Ἀν. Πολυζωΐδου . . . . . 421—433

Σελ.

Διατριβὴ C. Z. ςαλεῖσα ἐκ Παρισίου περιέχουσα διαφόρους περὶ εὐμαθείας καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων ἀντικειμένων σκέψεις καὶ γνώμας . . 434—448
ΑΝΑΜΙΚΤΑ. Περὶ τῆς κοκκίθης χιόνος . . . 448—449
Σκέψεις ἠθικαὶ· λόγος τοῦ Ἀδδίσσωνος . 449—451
Ἀγαθαὶ πράξεις Ἑλλήνων. Ἐπιςολὴ περὶ συςάσεως κιβωτίου τοῦ Ἐλέους ἐν Κωνςαντινουπόλει. . . . . 451—454
Ζωσιμάδων λαμπραὶ συνεισφοραὶ εἰς τὴν ἐν Μόσχᾳ Ἰατροχειρουργικὴν Ἀκαδημίαν καὶ εἰς σύςασιν ἄλλων καλλῶν. . . . . 455—457
Ἀδελφῶν Μπούμπα παρόμοιαι συνεισφοραὶ εἰς τὴν ἐν Νίζνῃ Ἀλεξανδρινὴν Γραικικὴν σχολήν. 456
Γεωργίου τοῦ Μ. Σακελλαρίου Παπᾶ Νικολάου Χ. Στάσιου συνδρομὴ εἰς τὸ Ἑλλ. σχολεῖον τῆς πατρίδος τοῦ Βελβενδοῦς. 457
Ἠθικὴ φαντασία φιλερήμου τινος διδασκάλου . 458—460

Αὐγούςου ιέ. Ἀρ. 16.

ΠΑΛΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ. Τέλος τῆς περὶ Ἀλεξανδρινῆς σχολῆς διατριβῆς Λ. Ε. ἀρ. 15. . 461—472
Τέλος τῆς τοῦ C. Z. διατριβῆς Λ. Ε. Ἀρ. 15 . . 472—487
Εἴδησις περὶ τοῦ ἀναγγέλλοντος βιβλιαρίου τὴν ἀνανέωσιν τῆς ἐν Κωνςαντινουπόλει τυπογραφίας . . . . . 487—488

Σεπτεμβρίου ά. Ἀρ. 17.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Ἐπιςολὴ Ἀσωπίου πρὸς Ἰ. Ῥώταν, ὅτι πρέπει νὰ γράφεται Ὁράτιος καὶ ὄχι Ὡράτιος. . . . . 499—502
ΑΓΑΘΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΕΛΛΗΝΩΝ. Ἐπιςολὴ πρὸς τοὺς ἐκδότας τοῦ Λ. Ἑ. περὶ τοῦ Σχολείου τῆς Προύσης, καὶ περὶ τοῦ „ἂν πρέπῃ, καὶ ὠφελῇ νὰ ἐπαινῶνται οἱ συνεργοῦντες διὰ τὴν πρόοδον τῆς παιδείας μας, κ. τ. λ. . . . . 503—519
Ἐπιςολὴ περὶ συςάσεως τῆς νέας ἐν Κύπρῳ Δεμησσινῆς σχολῆς. . . . . 519—521

Ἀρ. 24. *)

Σελ.

Εἴδησις περὶ τῆς ἐκδοθησομένης Ἱςορίας τῶν Ὀσμανῶν ἐκ τοῦ Γερμ. μεταφρασθείσης. . . 522

Εἴδησις περὶ διαφόρων. Ἑλλ. βιβλίων πωλουμένων ἐν Τεργέςῃ 522

Σεπτεμβρίου ιέ. Ἀρ. 18.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Ἀκολουθία καὶ τέλος τῶν ἐν τῷ 24 ἀρ. τοῦ Λ. Ε. 1819 καὶ ἀρ. 2. 3. 13. 14. τοῦ 1820, περὶ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ποιητῶν . . . . . 523—538

ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ. Σύνοψις τῶν κυριωτέρων, ὅσα περιλαμβάνονται εἰς τὴν διατριβὴν, τὴν ἐπιγραφομένην: Φυσικὴ ἐξήγησις τῆς εἰς τὸ ζωϊκὸν σῶμα κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, καὶ τῶν δυνάμεων, διὰ τῶν ὁποίων γίνεται ἡ κυκλοφορία, μετάφρ. ἐκ τοῦ Γερμ. παρὰ Δ. Α. . . . . 539—554

ΦΥΣΙΚΗ. Ἀπόκρισις παρὰ τοῦ ἐν Παυΐᾳ Νικολάου Σεργίου περὶ Ζωϊκο-μαγνητισμοῦ . . . . . 555—569

ΕΙΔΗΣΙΣ. Κουδοῦ ἐκ Κερκύρας περὶ ἀκολουθίας τοῦ τύπου τῆς καθολικῆς ἱςορίας του. . 569—570

ΕΙΔΗΣΙΣ. Ὅτι ἀνώνυμός τις ἐπεχείρησε τὴν μετάφρασιν τοῦ: Handbuch der Philosophie und der philosophischen Literatur, — von W. T. Krug 570

Ὀκτωβρίου ά. Ἀρ. 19.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Ἀκολουθία καὶ τέλος τοῦ παραρτήματος εἰς τὴν ἐπίκρισιν τῆς Ποιητικῆς τοῦ Οἰκονόμου. Λ. Ε. ἀρ. 8—9. . . . . 571—588

Ἀνωνύμου ἐπιςολὴ ἐξετάζουσα τὸ τῆς μελίσσης πρόβλημα: Τίνι τρόπῳ ἀπαλλαγεῖεν ἂν τὰ ἡμέτερα τοῦ ἐπικρατοῦντος σχολαϊσμοῦ; . . . . . 588—592

Τεμαχίον ἐπιςολῆς Κ. Φιλητᾶ περὶ Βησσαρίωνος τοῦ Μακρῆ . . . . . 592—595

Ἔκθεσις συνοπτικὴ τῆς Περιηγήσεως τοῦ Νέου Ἀναχαρσιδος, καὶ τῆς μεταφράσεως αὐτῆς . 595—599

Σελ.

Εἴδησις περὶ τῆς ἐν Παρισίοις Βολισσίας ἐκδόσεως Ὁμήρου Ἰλιάδος Ῥαψῳδίας Δ. . . . 599—600

Ἀνακήρυξις τοῦ Ἑρμοῦ. . . . . 600—602

Ἐπιδιορθώσεις εἰς τὸ παράρτ. τῆς Ἐπικρ. τῆς Ποιητ. Οἰκονόμου 602

Ὀκτωβρίου ιέ. Ἀρ. 20.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Ἀπάντησις εἰς τὸν ἐξετάζοντα τὸ τῆς Μελίσσης πρόβλημα: Τίνι τρόπῳ ἀπαλλαγεῖεν ἂν τὰ ἡμέτερα τοῦ ἐπικρατοῦντος Σχολαϊσμοῦ; Λ. Ἑ. ἀρ. 19. . . . . 602—612

Ἐπιςολὴ περὶ τοῦ ἐν Ὀδησσῷ Ἑλληνεμπορικοῦ σχολείου, καὶ λόγος τοῦ διδασκάλου κυρίου Μακρῆ, καὶ παρατηρήσεις τινὲς εἰς αὐτὸν τοῦ ἐπιςολογράφου κ. Π. Ἠλιάδου . . 612—624

Εἴδησις περὶ Ἑλληνικῶν ἀντιγράφων πωληθέντων ἀπὸ Ἕλληνας εἰς ξένους, καὶ παρατηρήσεις εἰς τοῦτο τὸ συμβάν . . . . . 624—630

Εἴδησις περὶ ἐκδοθησομένης Φυσικῆς Ἱςορίας παρὰ Γεωργίου Θειοχαροπούλου Πελοποννησίου. 630

Νοεμβρίου ά. Ἀρ. 21.

ΙΑΤΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ. Ἄρθρον τοῦ κυρίου Brichoteau εἰς τὸ λεξικὸν τῶν Ἰατρικῶν Ἐπιςημῶν, μεταφρασθὲν ὑπὸ Κ. Ζωγράφου ἐκ Καλαβρύτων . . . . . 631—644

Ἐπιςολὴ Ι. Κ. περὶ τῆς μελετωμένης ἐκδόσεως τῶν Χρυσοςομικῶν . . . . . 644—654

Ἀπάντησις Διονυσίου πρὸς Ν. Σ. περὶ Ζ. μαγνητισμοῦ. . . . . 654—661

Μακαρίου ἐπισκόπου πρώην Ῥωγῶν προτρεπτικὴ ἐπιςολὴ πρὸς τοὺς ἐπαρχιώτας του εἰς ἀποδοχὴν τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου. . . 661—662

Νοεμβρίου ιέ. Ἀρ. 22.

Ἐπιςολὴ Σ. περιέχουσα παρατηρήσεις εἰς τὰς ἀνωνύμου τινὸς περὶ ἐπαίνων καὶ ἐγκωμίων σκέψεις, ἐκδοθείσας εἰς τὸν 17. Ἀρ. σελ. 502—519. . . . . 663—675

Σελ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑΙ ΑΓΓΕΛΙΑΙ. Συνοπτική ἔκθεσις τῆς Ἀλλ. Μεθόδου παρὰ Γ. Κλεοβούλου. 675—687

Ἐπιστολὴ Β. περιγράφουσα τὴν ἐν Ἰασίῳ ἐξέτασιν τῶν μαθητοδιδασκάλων τῆς Ἀλλ. Μεθόδου . . . . . 688—690

Λόγος Γ. Κλεοβούλου περὶ αὐτῆς. . . . 690—694

Εἴδησις περὶ τοῦ μεταφρασθέντος Νέου Ἀναχάρσιδος 694

Δεκεμβρίου α΄. Ἀρ. 23.

Λόγος: τί εἶναι ἡ φιλοσοφία· μεταφρασθεὶς ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ παρὰ Κ. Ἐσιώτου. . . . . 695—697

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑΙ ΑΓΓΕΛΙΑΙ, περὶ τῆς νεωστὶ διοργανισθείσης Ἡγεμονικῆς σχολῆς ἐν Βουκουρεσίῳ . . . . . 697—699

Λόγος τοῦ διδασκάλου Κ. Βαρδαλάχου εἰς τὴν ἔναρξιν τῶν μαθημάτων. . . . . 699—704

Λόγος τοῦ ἐκλαμπροτάτου Νικολάου Σούτζου. . . . . 705—708

Παρατηρήσεις εἰς τὴν εἴδησιν περὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ: Handbuch der Philosophie etc. von W. T. Krug. . . . . 708—710

Προσθήκη εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Λ. Ἑρ. . . 710

Δεκεμβρίου ιε΄. Ἀρ. 24.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Ἀκολουθία καὶ τέλος τῆς [illegible] Ἰ. Ῥώταν ἐπιστολῆς περὶ Κλασικῶν συγγραφέων Ἑλλήνων. . . . . 711—733

Τέλος τοῦ ζητήματος: Τί εἶναι ἡ φιλοσοφία; Ἰδ. Λ. Ἑρ. Ἀρ. 23. . . . . 733—739

Ἀπάντησις Μ. Βερνάρδου Καμινάρη εἰς ἐπιστολὴν τῆς Καλλιόπης ἐπ' ὀνόματι Ἰωάννου Χ. Δημητρίου. . . . . 739—741

Ἐπιστολὴ περὶ τῆς προκηρυχθείσης πωλήσεως Ἑλλ. ἀντιγράφων ἀπὸ Ἕλληνας εἰς ξένους . 741—742

Προκήρυξις περὶ ἐκδοθησομένων διαφόρων Ἑλλ. συγγραμμάτων παρὰ Δ. Τζετζόνη . . . 743—745

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΑ
ΛΑΤΡΙΩΤΟΥ
ΑΡΙΘ.
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ